LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 1 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3900

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ

— oo —

Երկու անմար հրաբուխ ունի աշխարհը,— Պալքաններն ու Կովկասը։

Առաջինը, մաս կազմելով Եւրոպայի, աւելի շատ ենթակայ է մեծերու ազդեցութեանց ու խաղերուն։

Շուրջ երկու տասնամեակներ խաղաղ մնաց ան։ Փոքր Համաձայնութիւն եւ Պալքանեան Ուխտ,— երկու հաւաքական ուժեր էին անոնք, որոնք, կռթնած Արեւմտ. Եւրոպայի երկու մեծ պետութեանց, թոյլ չէին տար որ դժգոհներէն մէկն ու մէկը շարժի։ Գերմանական յարուցած ծաւալումը, բայց մանաւանդ Չեխոսլովաքիոյ քայքայումը հիմնովին փոխեցին կացութիւնը։

Մինչեւ ընդհ. պատերազմ, երեք գլխաւոր ուժեր իրարու կը բախէին հոն,— Ռուսիա, Աւստրօ-Հունգարիա եւ Իտալիա։ Պատերազմէն ասդին, ոչ միայն Աւստրօ-Հունգարիան չկար, այլեւ զայն կազմող երկու պետութիւնները— Հունգարիա եւ Աւստրիա — գաւառականներ ըլլալով, հսկողութեան տակ էին։ Գերմանիա տկար էր։ Ու Իտալիա, տիրելով Ֆիումէի եւ Թրիէսթէի, «Դանուբեան քաղաքականութիւն» կը վարէր՝ ընդդէմ մանաւանդ Ֆրանսայի, որ Եւրոպայի քաղաքական կեդրոնն էր ու Փոքր Համաձայնութեան հովանաւորը։

Պերլին - Հռոմ առանցքը, իր բոլոր հետեւանքներով, փոխեց նաեւ այս կացութիւնը։ Իտալիա իր քաղաքական ղեկը ցամաքէն դարձուց դէպի ծով,— հռոմէական կայսրութիւն՝ դէպի Ափրիկէ, Արեւելեան Միջերկրական եւ ասիական ափունք։ Իսկ Գերմանիա, թեւերը երկարելով մինչեւ Վիեննա ու Փրակա՝ երկու իրողութիւններ չքեց։ Առաջին,— 1918էն ասդին ազդեցութեանց ու պայքարներու ենթակայ Վիեննան (Հաբսպուրկներ, Տոլֆուս, ինչպէս նաեւ Թարտէոյի դանուբեան ծրագիրը՝ տարիներ առաջ) վերածեց ազդեցութիւններու ձգտող սնանկական կեդրոնի։ Երկրորդ,— ազդեցութիւններ կիրարկող Փրական, ընդհակառակն, դարձուց իր ձգտումներուն ենթակայ եւ անոնց համրայ տուող ուրիշ կեդրոն մը։

Անկէ ասդին, վերջին երկու ամսուան ընթացքին, իրերայաջորդ դէպքերը ծանօթ են։ Մինիխը վերջաբան մը կազմեց Արեւմտեան Եւրոպայի համար։ Բայց յառաջաբան մը եղաւ Արեւելեան Եւրոպայի համար։ Այդ է պատճառը, որ քաղաքական ու զինուորական կարգ մը շարժումներ տեղի կ'ունենան հոն։ Եթէ փորձենք այդ շարժումները համադրել, կը տեսնենք որ բաւական բարդացած է Արեւելեան Եւրոպայի կացութիւնը։ Որպէսզի պարզ ըլլայ, թուենք մէկ քանին։ Կարպատեան Ուքրանիոյ հարցը, որով շահագրգռուած են Հունգարիա, Լեհաստան, Ռումանիա, Ռուսիա եւ Գերմանիա։ Մեմէլի դէպքեր,— առայժմ փոքրիկ ծաւալով։ Պուլկարիոյ հողային հարցը։ Լեհեւռումանական զինակցութիւն։ Ու, յանկարծ, լեհեւռուս դաշնագրի նորոգում։ Պուլկարիոյ, Յունաստանի եւ Ռումանիոյ վեհապետներուն եւ Եուկոսլաւիոյ խնամակալին յաջորդական այցելութիւնները Լոնտոն, Փարիզ եւ Պերլին։

Կը տեսնուի, որ Պալքաններէն սկսած ու մասամբ միջին Եւրոպայի արեւելեան մասը քերելով՝ մինչեւ Եւրոպական Ռուսիոյ հիւսիս-արեւելեան սահմանները քաղաքական բարդ վիճակ մը կը տիրէ։ Այդ շփոթութիւնը աւելի կը թանձրանայ, եթէ մամուլի առօրեայ լուրերուն կառչինք։ Այսպէս, ընդդէմ Ռուսիոյ՝ գերմանեւլեհ համաձայնութիւն։ Ընդդէմ Ռումանիոյ՝ գերմանական ձգտում։ Միանգամայն՝ լեհեւռումէն զինակցութիւն։ Գերմանեւանգլիական համաձայնութիւն եւ գերմանեւանգլիական մրցակցութիւն՝ Եւրոպայի այդ մասին մէջ։ Պուլկարիոյ հողեր վերադարձնելու լուրեր, ու հեգնական արտայայտութիւն՝ Թուրք մամուլին կողմէ։ Հունգարական ներքին տագնապ։ Եւ, վերջապէս, լուրե՞ր լեհական զինուորական շարժումներու մասին, որոնք «շատ մօտ ատենէն պիտի սկսին»։

Այս բոլորին մէջ ո՞րն է ճիշդը, եւ ո՞րը՝ ենթադրականը։ Ի՞նչ են այս այցելութիւններուն պատճառներն ու արդիւնքները։ Ի՞նչ հաւանականութիւններ կան։ Ու ով՝ ի՛նչ կը հետապնդէ։

Այս հարցումները դրինք, ոչ այն բարեմտութեամբ թէ կարելի է անոնց ճշգրիտ ու անվիճելի պատասխանները տալ, այլ որպէսզի փորձենք, քաղաքական այդ բաւիղին մէջ, մէկ քանի կարեւոր կէտեր մատնանշել։

Այսպէս, սխալ պիտի ըլլար, մեր կարծիքով, ենթադրել թէ Անգլիա եւ Գերմանիա քաղաքական կամ տիրակալութեան մրցակցութիւն մը ունին մասնաւորապէս Պալքաններու մէջ։ Այդ մրցակցութիւնը եթէ կար՝ կար մինչեւ Գերմանիոյ զօրանալը, ինչ որ, իրականին մէջ, ոչ թէ մրցակցութիւն էր, այլ «յաղթականներու» տիրակալութիւն մը՝ իրենց արբանեակներով, նաեւ այդ կողմը անխլիրտ պահելու համար։ Այն օրէն ասդին, երբ Գերմանիա զօրացաւ, ծնած էր արդէն Չեխոսլովաքիոյ հարցը, բայց հրապարակ դրուած չէր։ Լոնտոն ու Փարիզ գիտէին թէ այս ամառ կը պայթի ան։ Իսկ Լոնտոն յառա՛նց լուծած էր զայն։ Ռիւնսիմէնը այդ լուծումին նախաքայլն էր։ Չմոռնանք որ մինչ անգլիացի «իրաւարար»ը Զուտէթեան խնդիրներու մասին կը համոզէր Պէնէշը, «Թէյմզ», յանկարծ, Գերմանիոյ հողամաս տալու տեսակէտը դրաւ իրիկուն մը, երբ նոյն օրը իր խմբագրապետն ու լորտ Հալիֆաքս միասին էին ճաշած...։ Այսպէս է Ալպիոնը։ Բոլոր հարցերը կը լուծէ նախապէս, ու զանոնք աստիճանաբար կ'իրականացնէ։ Անգլիական շրջանակները Պէնէշ... յանցաւոր պիտի հանէին, եթէ առիթ տար բարդացումի։ Նոյն Ալպիոնը չէ՞ր, որ Կլատսթընի բերնով իր խորհրդարանի բեմէն յարձակեցաւ «կարմիր սուլթան»ին վրայ, որպէսզի Պոլսոյ իր դեսպանին բերնով նոյն Համիտին ականջին փսփսայ,— «եթէ Կիպրոսը ինծի տաս, կրնաս նոյնքան հայեր եւս ջարդել»...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ

— oo —

Երէկուան ընդհ. գործադուլը ձախողեցաւ կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն հետեւանքով։

Տալատիէ «զինուորեալ ազգ»ի վերածած էր բովանդակ Ֆրանսան,— օգտուելով հին ու նոր հրովարտակներէն, Տալատիէ հրամայած էր հանրային սպասարկութեանց պաշտօնէութեան որ իրենց գործին գլուխը գտնուին, ճիշդ ինչպէս երբ պատերազմ ծագած ըլլար։ Այս հրովարտակին պատճէնը փակցուած էր մայրաքաղաքին մէջ պատերուն։ Նոյն հրահանգը տրուած էր նաեւ բոլոր նահանգապետներուն։

Ձախակողմեան թերթերը գրեցին թէ ապօրինութիւն է օգտագործել այդ հրովարտակները, որոնք կը վերաբերին պատերազմի շրջանին եւ ոչ թէ խաղաղութեան շրջանին։ Տալատիէ յայտարարեց եւ հրովարտակին ստորագրութեան համար Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուած տեղեկագրին մէջ ալ բացատրեց թէ իր բոլոր կարգադրութիւնները կը կռթնին օրէնքին տրամադրութեանց։

Այսպէս գործադուլը գրեթէ ամբողջովին ձախողեցաւ հանրային սպասարկութեանց մէջ։ Շոգեկառքերը, մեթրօները, օթոպիւսները բանեցան սովորական ձեւով։ Բաց էին նամակատուները, հեռագրատուները, դրամատուները, եւայլն։ Գործարաններն իսկ աշխատեցան, թէեւ կարգ մը շրջաններու մէջ փակ մնացին բազմաթիւ գործարաններ։

«Իւմանիթէ», «Փոփիւլէր», «Լօվր» լոյս չտեսան։ Միւս թերթերն ալ երկու կամ չորս էջերով տպուեցան։ Թերթերու վարչութեան կողմէ հրատարակուած յայտարարութիւն մը կ'ըսէր թէ ընկերային օրէնքներու հրատարակութենէն առաջ իսկ՝ թերթերը կատարած են զոհողութիւններ, ի նպաստ աշխատաւորներուն։ Ոչ մէկ վէճ կայ թերթերու տնօրէնութեան եւ աշխատաւորութեան միջեւ։ Այսուհանդերձ կարգ մը աշխատաւորներ չկրցան իրենք զիրենք զգալ այնքան ազատ, որպէսզի շարունակէին աշխատանքը։

Կառավարութիւնը որոշած է հետապնդումի ձեռնարկել երկաթուղիներու աշխատաւորական սէնտիքային ընդհ. քարտուղարին դէմ, որ շրջաբերականով մը գործադուլի կը հրաւիրէր՝ համաձայն 15 յուլիս 1845 թուակիր օրէնքին 18րդ յօդուածին։ Կառավարութիւնը պիտի հետապնդէ նաեւ բոլոր անոնք որ չեն հնազանդած «զինուորեալ ազգի» յատուկ հրովարտակին տրամադրութեանց։

Ի՞նչ հարցեր պիտի քննուին Հռոմի մէջ

— oo —

Հռոմի թերթերը այժմէն կ'աշխատին ճշդել այն հարցերը, որոնց շուրջ տեղի պիտի ունենան խօսակցութիւնները, երբ Չէմպըրլէյն եւ լորտ Հալիֆաքս այցելեն Հռոմ, 12 յունուարին։

1. Անգլեւիտալական յայտարարութիւն մը, ճիշդ ինչպէս կատարուեցաւ անգլեւիտալական յայտարարութեամբ։
2. Սպանիոյ հարցը եւ իտալեւֆրանսական յարաբերութիւնները։
3. Ափրիկէի, Միջերկրականի եւ Սուէզի հարցերը։
4. Գերմանիոյ մասնակցութիւնը յետագային կատարուելիք խորհրդակցութեանց՝ ի խնդիր ընդհանուր խաղաղութեան։

Ալպեաններէն ասդին թէ անդին թերթերը շատ կը կրկնեն այն լուրը թէ Չէմպըրլէյն պիտի աշխատի հաշտեցնել երկու լատին ժողովուրդները,— Ֆրանսան եւ Իտալիան։ Արդարեւ Իտալիա շատ դառնութիւն ցոյց կու տայ հանդէպ Ֆրանսայի, նոյնիսկ կարգ մը Ֆրանսական թերթեր կը գրեն թէ Հռոմի մէջ այդ դառնութիւնը այն աստիճանի հասած է, որ Ֆրանսայի ներքին կացութենէն հետեւցնելով՝ յուսահատական կ'ուզեն ցոյց տալ երկրին վիճակը եւ ճիգ մը կ'ընեն կարծես Անգլիան բաժնելու Ֆրանսայէն։

Եթէ Չէմպըրլէյն յաջողի հաշտեցնել երկու դրացիները, կ'ըսուի թէ Մուսոլինի իր կարգին պիտի միջնորդէ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, հետեւեալ ուղղութեամբ.

1. Օդային դաշինք մը կնքել Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ուրեմն, Լոնտոն, իրեն համար լուծած ըլլալով Չեխոսլովաքիոյ հարցը, բնականաբար կը գիտակցէր թէ Գերմանիա, տիրացած մանաւանդ Աւստրիոյ, եւ,— չմոռնանք,— ձեռնարկած մեծ ջրանցքի շինութեան, բնական կերպով իր մոյկերը պիտի երկարէ մինչեւ Ռումանիա։ Մինիխը, լռելեայն կամ խօսուն, հաւանութիւն մըն էր այդ մասին։ Աւելցնենք նաեւ ուրիշ փաստ մը։ Անկէ առաջ գրուեցաւ թէ Անգլիա, Թուրքիոյ յատկացնէ վերջ 16 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը, մեծ գումար մը տրամադրած է նաեւ Ռումանիոյ։ Ըսելու պէտք չկայ, կը խորհինք, թէ ինչու Լոնտոն փոխառութիւններ կ'ընծայէ։ Սիթէն սանթիմ չի տար մարդու, եթէ հիմնական նպատակ մը չունենայ։ Թուրքերուն տրուածը թող Թուրքերը մեկնաբանեն։ Օսմ. կայսրութեան ժառանգն է նաեւ այդ կէտը։ Այժմ կը պարզուի, սակայն, որ Լոնտոն մերժած է նաեւ Ռումանիոյ փոխառութիւն ընել։ Այս ճշգումը կ'ընէր «Տէյլի Թէլէկրաֆ» իր 24 նոյեմբերի թիւով, պատճառաբանելով թէ ինչո՛ւ «անգլ. կառավարութիւնը սկզբունքով անօգուտ նկատած է» զայն։

Կ'արժէ, ուրեմն, մէջբերել նաեւ այդ պատճառաբանութիւնը։

Վ. Ի.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՌԻԹՈՎ

Տարազ, որու լոյսին վազեցի՝ երբ կորսուեցայ հարկագիտութեան մութ բաւիղներուն մէջ, մանրավէպեր կը պատմէ ինծի, հասկցնելու համար թէ հին ու բարի օրերուն՝ այնքան բարդ չէր կեանքը։ Իր այդ մանրավէպերէն մին հաճոյք է արձանագրել հոս.—

«Օրմանեան չէր սիրեր *սալարթան*, ոչ ալ կը կերցնէր Արմաշի դպրեվանքին աշակերտներուն։ Մեծ-հայրդ, դպրեվանքին խոհարարապետը, ամէն առաւօտ կը մտնէր Օրմանեանի աշխատասենեակը, իր պարթեւ հասակը կը ցցէր խնկահոտ գրասեղանին առջեւ ու կը սպասէր որ սրբազանը քննութենէ անցընէ օրուան ճաշացուցակը։ Օրմանեան կարմիր մատիտով մը գիծ կը քաշէր *սալարթային* վրայէն եւ ճաշացուցակը կը յանձնէր մեծ-հօրդ։ Բայց ոչ մեծ-հայրդ կը յոգնէր *սալարթա* գրելէ ճաշացուցակին վրայ, ոչ ալ Օրմանեան կը մոռնար *սալարթան* ջնջել ճաշացուցակին վրայէն։

Օր մը, սակայն, խոհարարապետը կը բարկանայ եւ կ'ըսէ.

— Սրբազա՛ն, տղաքը շատ կը սիրեն սալարթան, գէթ որ այսօր ալ սալարթա մը ուտեն բերնի համով...

Օրմանեան գլուխը կը բարձրացնէ, փորը կը տնկէ, պահ մը կը դիտէ մեծ-հօրդ յանդգնութիւնը, յետոյ դարձեա՛լ կը ջնջէ *սալարթա* բառը եւ տեղը կը գրէ... խաշ։

— Լա՛ւ, տո՛ւր որ ուտեն։»

Ու մինչ Տարազ քրքջալով կը խնդայ, ես դժուար չեմ գտներ հասկնալ թէ ինչ ըսել ուզեց Օրմանեան սրբազանը։ Ինչ որ դժուար կը գտնեմ հասկնալ,— վերադառնա՛նք մեր նիւթին,— արդի տուրքերն են։ Թող ներեն «Օրը Օրին» կարդացողները, եթէ շատ կանգ կ'առնեմ տուրքերու ծանրացուցիչ գիտութեան վրայ, փոխանակ կանգ առնելու տուրքերու սփոփեցուցիչ ծանրութեան վրայ։ Պատճառն այն է որ ես, համբակ ելմտական խմբագիր, պիտի կրեմ տուրքերու ծանրութեան լախտին հետ՝ տուրքերու գիտութեան հարուածն ալ։ Ա՛խ, եթէ ինծի մտիկ ընէին, տուրքերը ա՛յնքան կը պարզացնէի, որ առանց մը արտասանելու չափ հաճելի կը դարձնէի հարկավճարը։ Ու մարդիկ երգելո՛վ կ'երթային հարկահաւաքին ոտքը։ Այնպէս որ ո՛չ գործադուլ կը պատահէր, ո՛չ երկիրը իրար կ'անցնէր, ոչ ալ... գլուխս կը պայթէր՝ տուրքերու վերաբերեալ յօդուած խմբագրելով։

Ա՛յ խելացիներ, հաւատացէ՛ք որ այդքան ալ դժուար չէ պարզ տուրք հաստատել։ Քանի որ մանրավէպով սկսանք, վերջացնենք մանրավէպով։

Կարդացա՞ծ էք Սուետոնիոսը, հռովմայեցի այս պատմագրին գործերը։ Տեսէք թէ ի՛նչ կը պատմէ Սուետոնիոս.—

Հին Հռոմի մէջ, Վեսպասիանոս կայսեր օրով, պարապ էր պետ. դրամատունը՝ ճիշդ իմ դրամապանակիս պէս։ Կայսրը, դրամ գտնելու համար, տուրք կը դնէ... մէզին վրայ։ Տիտոս, իր երիտասարդ եւ տաղանդաւոր որդին, կը զայրանայ՝ յիշելով մէզին հոտը։ Երբ առաջին ոսկիները կը հոսին գանձատունէն ներս, կայսրը կ'առնէ ոսկի մը եւ կը մօտեցնէ տղուն քիթին.

— Հո՞տ կ'առնե՞ս, մէզ կը հոտի՞, կը հարցնէ։

Ո՛չ, մէզի հոտ չկար անշուշտ։ Եւ ապահովաբար Հռոմի փառաւոր յուշարձաններէն մէկն ու միւսը շինուած են այդ ոսկիներով։

Լաւ չէ՞ր ըլլար, որ արդի ելմտագէտ նախարարներն ալ, փոխանակ բարդ եւ անհասկնալի տուրքեր սահմանելու, մէզի տուրք մը հաստատէին։ Տուրք մը վճարելի բոլոր կամօք։

Եւ ի՞նչքան դրամ կը դիզուէր պետական գանձատան մէջ։ Ո՞վ կը խորհէր այլեւս քննել, զայրանալ եւ գործադուլ ընել։ Կը վճարես... կարողութեանդ համաձայն։ Փիզիքական համեմատութեամբ։ Ուզես՝ ջրէ ջաղացք մը դարձնելու չափ։ Պարպելով ծանրութիւնը ընդերքին մէջէն։

— Չեմ գիտեր, սակայն, ինծի ալ այսպէս պիտի ըսէի՞ն. «Եթէ չես ուզեր վճարել, մի՛ ջրեր»։

Ո՞վ կրնայ մերժել։ Ի՞նչ տուրք ուզեն, ի՞նչ բեռ ալ տան, յօժար եմ այլեւս։

Օր պիտի գայ, որ բառերը պիտի կորսնցնեն իրենց նախկին իմաստը, եւ տուրք վճարել պիտի նշանակէ միզել, ճիշդ ինչպէս «քոնկրէ» (համաժողով) բառը, որուն իմաստը գիտցողներուն արգիլուած է ըսել չգիտցողներուն։

ԱՐԱԶ

Ցոյցեր եւ խռովութիւններ Պուլկարիոյ մէջ

— oo —

Գրեցինք թէ Սոֆիայի մէջ լուրջ խռովութիւններ ծագած են կիրակի օր, այն պահուն երբ Պուլկարները ցոյց կատարեցին՝ Նէօյիի դաշնագրին վերաքննութիւնը պահանջելով։

Փրակայէն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կու տայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Թէ՛ Պուլկարիոյ եւ թէ՛ Ռումանիոյ մէջ խիստ գրաքննութիւնը արգելք դրած է, որ լուրերը դուրս չտրուին, բայց «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Պուքրէշի թղթակիցը կը տեղեկանայ թէ Սոֆիայի մէջ ծանր խռովութիւններ տեղի ունեցած են, թէ պատերազմական վիճակ յայտարարուած է, թէ հրամայուած է որ ժողովուրդը տուներէն դուրս չելլէ ամբողջ օրը, եւ թէ մայրաքաղաքը կտրուած է արտաքին հաղորդակցութենէ՝ զինուորական շղթայով մը։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը հեռախօսով այսքանը ըսելէ ետքը միայն՝ գրաքննութիւնը հրամայած է դադրեցնել նաեւ հեռաձայնի հաղորդակցութիւնը։

Յունաստանի սահմաններն անձեռնմխելի են

— oo —

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Նէօյիի հաշտութեան դաշնագրին տարեդարձին առթիւ, Յունաստանի վարչապետ Զօր. Մեթաքսաս ճառ մը խօսեցաւ եւ յայտարարեց.—

«Յունաստանի յարաբերութիւնները իր բարեկամներուն ու դաշնակիցներուն հետ կը մնան անեղծ, իսկ Թուրքիոյ հետ՝ անխզելի։ Պուլկարիոյ հետ մենք կապուած ենք Սելանիկի համաձայնագրով, որով ամէն հարց կարգադրուած վերջացած է եւ անլուծելի ո եւ է խնդիր մնացած չէ, բացի առեւտրական ու տնտեսական հարցերու կարգադրութենէն։

Ոչ ոք նեղացուցիչ պահանջ ներկայացուցած է Յունաստանի։ Այդպիսի պահանջ մը, եթէ նոյնիսկ ամէնէն հաշտարար ոգիով ալ ներկայացուի, մեր կողմէ պիտի նկատուի իբրեւ թշնամական գործողութիւն մը։

Կը կրկնեմ, որ այդպիսի բան չկայ, ուստի բոլոր Յոյներն ալ կրնան հանգիստ եւ ապահով ապրիլ իրենց երկրին սահմաններուն մէջ, որոնք անձեռնմխելի են ոչ միայն զինուորական տեսակէտէ, այլեւ եւրոպական կացութեան խաղաղ կարգադրման համար»։

ԲԱՆՏԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Պատահում է որ Թոյլ են տալիս տընից ստանալու կերակուր, երբ կալանաւորը խոստովանում է իր չունեցած մեղքերը եւ մանաւանդ եթէ օտար - հպատակ է։

Կան բանտեր, որ բնաւ սովորութիւն չունեն դրսից Թոյլ տալու, որ ոեւէ ուտելիք մտնէ կալանաւորի խուցը։ Նման բանտերի շարքում փայլում են, օրինակ, Ռոստովինը եւ Տագանրոգինը։

Եթէ կալանաւորը դրսից ուտեստեղէն չի ստանում ո՛եւէ կերպով՝ նշանակում է, Թէ նա ուժասպառ եւ կիսամեռ վիճակ է ապրում… Հարցաքննութիւնների ընթացքում յաճախ է պատահում, որ ձերբակալուածին են Թարկում են ծեծի։ Հարիւրաւոր դէպքեր գիտեմ, երբ քննիչի մօտից բանտախուցը վերադարձողը մահացել է։

Այդպիսի դէպքեր շատ են տեղի ունեցել, օրինակ, Դոնբասի շրջանում՝ Կոստանտինովկայում եւ Ստալինում (նախկին Իւզովկա)։ Նման դէպքերից ահաբեկուած՝ շատերն էլ անմիջապէս ստորագրել են իրանց համար պատրաստուած մեղադրական ակտերը, յաճախ նոյնիսկ առանց կարդալու՝ բացատրանքելով, զատատան իրանց հետ, ինչ ուզում են Թող անեն, բոլորը մէկ է…

Բայց դրանով բոլշեւիկեան հասարակութիւնը չի վերջանում, երբ կալանաւորը ստորագրել վերջացրել է իր մեղադրականը, այնուհետեւ մեղադրեալին հարկադրում են խոստովանել իր ընկերների անունները։ Եւ նա չարաչար տանջանքներից իր մարմինը զերծ պահելու համար՝ տասնեակ ընկերների անուններն է յայտում, որոնք ի հարկէ նոյնպէս անմեղ են։ Ի՞նչ ասել կ՛ուզէ, որ այդ խեղճերին եւս անմիջապէս ձերբակալում են եւ ենթարկում միեւնոյն փիլտրացիային, այսինքն՝ զտման…

Ահա՛ ձեզ սովետական արդարադատութիւն։ Անհատի, աշխատաւորի եւ ճնշուած ազգերի իրաւունքների եւ ինքնորոշման մասին ճառողներն այդպէս են արդարում իրենց բանտերում։

Իմ կարծիքով ո՛եւէ պետութեան քաղաքակրթութեան աստիճանը չափելու համար պէտք է ուսումնասիրել նրա բանտերի վիճակը։ Եթէ բանտարկեալները ահաբեկուած են եւ զուրկ տարրական յարմարութիւններից՝ պարզ է, որ քաղաքակիրթ չիկարող համարել այդ պետութիւնը, որքան էլ նա ճառէ լուսաւորութեան եւ ազատութեան մասին։

Բոլշեւիկեան բանտերը այլեւս ողջիչ տներ չեն, ինչպէս, օրինակ, Հանրապետական Ամերիկայում, այլ դժոխքներ են։ Ցարական բանտերը իրաւական կարգերի արտայայտիչն էին։ Այդ բանտերն ունէին որոշ կանոնադրութիւն, որի սահմաններում արգելափակուածները կարող էին պաշտպանել իրենց իրաւունքները, բողոքել եւ Թեթեւացնել իրենց վիճակը, իսկ այժմ բոլշեւիկեան քննիչները ոճիր են գործում, գեղծում են կատարում, բռնադատում են ստորագրելու անմեղներին նախապէս պատրաստած մեղադրականները եւ իրենց զգում են եօթներորդ երկնքում, երբ կարմիր ընկերներին շնորհիւ իրանց յաջողւում է ստորագրել տալ այդ մեղադրական ակտերը…

Սովետական Ռուսիայում տանջւում են ոչ Թէ միայն անմեղ կալանաւորներին, այլեւ նրանց անմեղ հարազատներին։ Կալանաւորի ընտանիքն ամիսների ընթացքում չի իմանում, Թէ ո՞ւր է իր բանտարկուած հարազատը։ Բանտարկեալի մօտ եղած դրամը խուզարկում են եւ վերցնում, ձեռակալութեան համար նոյնիսկ անդորրագիր են տալիս բայց շատ քիչ է պատահում, որ ի հարկէ այդ դրամի բաց Թողնեն ծխախոտ, մախորկա, շաքար կամ Թէ ինչ որ կայ բանտային խանութում, որ առհասարակ մեծ դատարկ է լինում…

Կալանաւորը ցանկութիւն է յայտնում խնդրագիր գրելու եւ ամիսների ընթացքում միայն նրան հասցնում են մի կտոր Թուղթ, որ անմիջապէս պէտք է գրի եւ վերադարձնի։ Կալանաւորի խնդրագիրը նախ եւ առաջ գնում է Էնկաւեդէ (իմա Չեկա), որից յետ ամենայն կախուած է ընթացք տալը. եւ ո՛չ մի խնդրագրի պատասխանը չի տրւում տասնեակ ամիսների ընթացքում։

Ներկայումս Ռուսիայի բանտերը լեցուն են ոչ միայն տղամարդկանցով, այլ եւ կանանցով, որոնցից շատերը յղի դրութեան մէջ են, շատերն էլ ծծկեր մանուկները գրկին, իսկ կան եւ այնպիսինները, որոնց ծծկերները տանն են մնացել, չեն Թողել որ բանտ տանեն…

Եժովեան սովետական բանտերում Թոյլ չեն տալիս ոեւէ լրագիր կամ գիրք կարդալ, իսկ Եագոդայի օրերին կարելի էր ընթերցանութեամբ զբաղուել, ի հարկէ սովետական-կոմունիստական ուղղութեամբ։ Ցարական ամենախիստ ռէժիմ ունեցող բանտերումն անգամ հնարաւոր էր գրքեր ձեռք բերել եւ նոյնիսկ յարատեւ գրական աշխատանքով զբաղուել։ Աւելին կ'ասեմ, այն գրքերը, որ դրսի աշխարհում դժուար էին ձեռք բերելու, հեշտութեամբ ճարւում էին ցարական բանտերում, իսկ ամենածայրայեղ դէպքերում, երբ բանտապետը դաժան մարդ էր լինում, ցարի օրով, էլի հնարաւոր էր գտնում Թոյլատրելու Աստուածաշունչի, Աւետարանի եւ դասագրքերի ընթերցումը…

Եժովեան բանտերում զբօսանք գոյութիւն ունի օրը մի անգամ, տասը րոպէի տեւողութեամբ, իսկ բանտախուցերը կողպէքի տակ են գիշեր ու ցերեկ։ Թոյլ են տալիս արտաքնոց գնալու իւրաքանչիւրին օրական երեք անգամ, շատ կարճ տեւողութեամբ ի հարկէ եւ այն էլ խմբով քշում են իբր վայրենիների։

Բանտերի պատուհանների դրսից կախել են տախտակի վրայ ամրացած երկաթեայ փեղկեր, որոնք ծածկում են լուսամուտների երեք չորրորդ մասը եւ արգելք են հանդիսանում օդի եւ լոյսի ներս Թափանցելուն։

Պարապ մնացած կալանաւորները սոխպուած են զբաղուելու առաւօտից մինչեւ երեկոյ այլ եւ այլ պատմութիւններով եւ հաղորդում են իրար շարունակ իրենց կրած տանջանքների եւ ո՞ր յօդուածներով մեղադրուելու մասին։ Կան բազմաթիւ ձերբակալուածներ, որոնց 5—7 ամիս շարունակ Թողնում են անորոշ վիճակում եւ հարցաքննութեան չեն կանչում․ այդպիսիները հոգեպէս աւելի են տանջւում։ 12—85 տարեկան բանտարկեալներ կան։

Գիւղացի տարրը, կոլխոզ, խեղճ ու կրակ, մեծամասնութիւն է կազմում բանտերում։ Դրանք իրենց տեսքով, կեցուածքով, խոտից հիւսած ատնամաններով, պատառոտուած լաթերով շատ Թշուառ վիճակ են ներկայացնում։ Այդպիսիները բանտային պայէկը՝ 600 գրամ սեւ հացը՝ համարում են երկնային մաննա, քանի որ իրենց գիւղական կոլխոզներում այդքան բաժին էլ չեն ստանում…

Չնայած Եժովեան խիստ կարգերին, այնուամենայնիւ բանտարկեալները յաճախ ունենում են վիճաբանութիւններ եւ զեկուցումներ քաղաքական ընթացիկ հարցերի շուրջը եւ բանտարկեալները միայն բանտումն են դառնում աչքաբաց եւ ճանաչում Սթալ-հրդային դրախտի ողբալի պատկերը․ տեսնելով մանաւանդ բանտարկեալների երեք քառորդի կատարեալ անմեղ լինելը…

Բանտում երգելը եւ բարձր ձայնով խօսելը նոյնպէս արգիլուած են եւ անսաստողը տեղն ու տեղը պատժի է ենԹարկւում խուցերում, մի քանի օրով։

ԿՈՐԻՒՆ

ՇԷՀԵՐԱԶԱՏԻ ՈԳԻՆ

Վերջերս «Թատրոն»ի մէջ գրութիւն մը կարդացի Շէհէրազատի մասին։ Պատահաբար ձեռքս անցած գիրք մը, որուն հեղինակն է Լանհ Հոլդէջ, աւելի կ'ընդլայնէ այդ նոր տեսութիւնը։

Շէհէրազատ հերոսուհին է «Հազարումէկ գիշերներու»ն։

Այդ երկը կուգայ Ժ. դարէն։ Բնագիրը պարսկերէն է եւ կը բովանդակէ շուրջ երեք հարիւր հէքիաթներ, առակներ եւ պատմութիւններ։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այդ զարմանալի պատմութիւնները, եւ մանաւանդ ինչ աղերս ունին անոնք փէմինիզմին հետ։

«Հազար ու մէկ գիշերներ»ը՝ համեմուած առածներով, գեղեցիկ խօսքերով, պատմութիւններով, ժամանակագրութեամբ, հրապուրիչ առաջուածքներով եւ բանաստեղծութեամբ ցոլացումն է մարդկային կեանքին իր ամբողջ ապրումներով Թագաւորներէ մինչեւ ամենայետին արարածը։ Անոնց մէջ կինը կը փայլի արժանիքներով։

Այնտեղ արաբական քաղաքակրթութեան դիւցազներգութիւնը կը պատմուի կնոջ մը բերնով եւ այդ այնպիսի դարու մը եւ երկրի մը մէջ ուր կնոջ զլացուած է խորհելու, ճանչնալու, ստեղծելու ազատութիւնը։

Ամբողջ գիրքը տեսակ մը մարտահրաւէր է կինը կաշկանդող իսլամական յետադէմ օրէնքներու դէմ։

Շէհէրազատ պիտի ապացուցանէ կնոջական բարոյական ազդեցութիւնը այր մարդուն վրայ։

Թագաւոր մը կայ՝ բռնաւոր, գինովցած, գիրացած, առանց կամքի ու նկարագրի, ոգեւ ու վայրագ։ Ան խաբուած է իր կնոջմէն եւ գլխատել տալով զայն, ուխտած է իր Թագաւորութեան մէջ գտնուող կոյսերը կնութեան առնել մէկ գիշերուան համար, յաջորդ առաւօտ սպաննել տալու համար։

Հարիւրաւոր աղջիկներ տարուէ տարի զոհ կ'երթան վայրագ Թագաւորին։ Այսուր ծնողքներ կողոպտած դառն ճակատագիրը իրենց գլխատուած աղջիկներուն։ Ընտանիքներ կը Թողուն իրենց տունն ու տեղը եւ կը փախչին հեռաւոր երկիրներ։

Ամայութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։ Թագաւորին վէզիրը կը շուարի։ Կոյս պէտք է ճարել հրէշին համար, եթէ ոչ իր գլուխը վրայ պիտի տայ։

Շէհէրազատ վէզիրին աղջիկն է, կը խնդրէ հօրմէն որ տանի յանձնէ զինքը Թագաւորին։ Եթէ յաջողի Թագաւորը դարձի բերել եւ իր սեռակիցները ազատել մահուընէ, լաւ, իսկ եթէ ոչ Թող ինքն ալ ողջակէզ մը դառնայ հրէշին՝ ինչպէս շատեր իրեն պէս։

Ուրեմն մանկամարդ աղջիկ մը կը նետուի կրկէս։

Կին մը դէմ դիմաց մարդ հրէշին։ Կին մը որ իր ծրագիրը գործադրելու համար ունի միայն մէկ գիշեր։

Որո՞նք են իր զէնքերը։ Անշուշտ գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը։ Բայց իր նախորդները ալ նուազ հրապուրիչ եւ ոչ ալ նուազ գեղեցիկ էին, եւ Թագաւորը չխնայեց անոնց։

Աղջիկը գիտուն է եւ իմաստուն։ Թագաւորը չէր հանդիպած մէկու մը որուն զէնքը եղած ըլլար գիտութիւնն ու իմաստութիւնը։

Շէհէրազատ մարմնացումն է մենամարտի մը — մտաւոր ուժը՝ բիրտ ուժին դէմ։

Երկու տարբեր նկարագիր, երկու տարբեր ըմբռնում, որոնց մինչեւ տեղի կ'ունենայ ողբերգութիւն մը, տեւելով հազար ու մէկ գիշերներ։

Շնորհալին Շէհէրազատ կարդացած է ամէն գիրք, հին Թագաւորներու պատմութիւններ, դիւցազներգութիւններ, պատմութիւնը անցնող ժողովուրդներուն։ Իր ճկուն միտքը բեղմնաւորուած է բանաստեղծներու հրաշալիքներով։

Առաջին գիշերն է։ Աղջիկը ծնրադիր աղաչաւորի կը պաղատի որ արքան իրեն շնորհէ քանի մը վայրկեան միայն, երթալ հրաժեշտ առնելու համար իր փոքրիկ քրոջմէն։

Փոքր մըն է որ կը կատարէ ան։ Թագաւորը տեղի կուտայ։

Քիչ յետոյ Տոնիազատ՝ Շէհէրազատի փոքրիկ քոյրը բեմ կուգայ։

Փոքրիկ աղջիկը Շահրիարի (Թագաւոր) առջեւ կը խնդրէ քրոջմէն որ իրենց պատմութիւն մը պատմէ։ Կը նստին երեքը մէկ եւ Շէհէրազատ կը սկսի պատմել, այնքան գրաւիչ։

Երբ կանգ կ'առնէ յանկարծ հոն ուր ամէնէն հետաքրքրական մասը կը կազմէ իր պատմութեան, Թագաւորը կ'ուզէ շարունակութիւնը իմանալ, բայց աղջիկը կը խնդրէ յաջորդ առաւօտ ողջ ձգել զինքը, որպէսզի կարենայ պատմել գիշերը։

— Թոյլ իմ, կ'ըսէ Տոնիազատ, այս որքան անուշ են, մեղմ եւ համեղ եւ հրաշալի քու խօսքերդ։

Շէհէրազատ կը պատասխանէ․

— Բայց ասոնք ոչինչ են բաղդատմամբ անոնց որ պիտի պատմեմ վաղը գիշեր ձեր երկուքին, եթէ Թագաւորը ուզէ ինծի շնորհել օր մըն եւս։

Եւ Թագաւորը հրապուրուած աղջկան խօսքերէն, ինքն իրեն կ'ըսէ․

— Ալլահը վկայ, պիտի մեռցնեմ զայն երբ իմանամ իր պատմութեան մնացեալ մասը։

Աղջիկը ամէն գիշեր կը պատմէ անուշ հէքիաթներ, գրաւիչ պատմութիւններ կը գտնէ բառեր որոնք գիտեն հմայել, զինաթափել իր դիմացինը։

Սուրբ է ան իր շարժուձեւերով, հմայիչ ձայնով ու նայուածքով եւ շատ բարեկիրթ։

Բայց Թագաւորը չէ մոռցած իր երդումը։ Ամէն գիշեր մէկ օր միայն կը խոստանայ շնորհել։

Շէհէրազատի յաղթութիւններէն մին էր իր համեստութիւնը։

Կ'անցնին օրեր։

890րդ գիշերը Թագաւորը կը շնորհաւորէ աղջիկը եւ կ'ըսէ․

— Ով դուն առաջինի եւ խոհեմ աղջիկ իմ վէզիրին, ո՜վ Շէհէրազատ, քու պատմութիւններդ ինծ շատ հաճելի եղան, անոնք ինծ զարգացուցին եւ մաքիս լոյս շնորհեցին։

Համեստ աղջիկը կը պատասխանէ․

— Ալլահն է միայն դաստիարակ, ան կը լուսաւորէ միտքերը։

Շէհէրազատ կինը՝ յաջողած էր կերտել մարդը հրէշին մէջ։

Շահրիարի հոգին կ'ալեկոծի։ Ան յուզուած է որովհետեւ իրեն համար անծանօթ աշխարհ մը երեւան կուգայ, հոգեկան աշխարհ մը այնքան հրաշալի որուն գեղեցկութեան կ'անգիտանար մինչեւ այդ տարիքը։ Եւ կը սկսի փնտռել գեղեցիկը։

Շէհէրազատ երկու սիրող արտերու պատմութիւնը կը պատմէ 900րդ գիշերը։

Շահրիարի աչքերուն մէջ առաջին անգամ ըլլալով լճացած է խոշոր կաԹիլ մը արցունքի։ Սէրը կը խօսի իր մէջ։ Կը հառաչէ ու կ'ըսէ․

— Ո՜հ Շէհէրազատ, այդ պատմութիւնդ ալեկոծեց իմ սիրտս, անոր մէջ ես լսեցի երգը ծաղիկներուն եւ մեղեդին Թռչուններուն, սիրտս պճնուեցաւ բանաստեղծութեամբ, տեսայ Թէ ամէն ինչ աշխարհի վրայ մաքուր է ու անբիծ՝ անբիծ ու մաքուր հոգիներու համար։

Առաջին օրերուն պատմութիւնները միայն կը զուարճացնէին զինքը, եւ որովհետեւ հաճելի էին անոնք իր ականջներուն, ամէն գիշեր օր մը եւս կը շնորհէր աղջկան, միշտ ուխտելով մէկ օր վերջ սպաննել տալ զայն։

Նախապէս չէր կրնար Թափանցել այդ պատմութիւններուն խոր իմաստին։ Միտքը քարացած էր, հոգին ալ։

Օրեր վերջը կը գնահատէ աղջիկը․

— Ո՜հ Շէհէրազատ, սկսայ հաւատալ Թէ դուն նման չես այն շատ մը աղջիկներուն զորս գլխատել տուի ես։ Դուն անման ես, քու հրապոյրդ անմահ է, որովհետեւ գեղեցկութեանդ կցած ես գիտութիւնը։ Ով դու մեղրածոր բերան, դուն ինծ մոռցնել կուտաս դառն յիշողութիւններ, դուն արժանի ես ապրելու, մի հեռանար դուն ինծմէ։ Հոգիս կը հրճուի երբ դուն մօտս ես, ականջներս կարօտ ունին քու անուշ խօսքերուդ, աչքերս միշտ քեզ կը փնտռեն։ Օրհնեալ ըլլան այն աղջիկները որոնք քեզի կը նմանին։

Հազարումէկ գիշերներու մէջէն կինն է որ կը կանգնի այր մարդու կողքին, հաւասար արժանիքներով։

Շէհէրազատով կնոջական դատ-ֆէմինիզմն է որ կը պարտադրէ ինքզինքը։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԿՈՒԼՏՈՒՐԱՅԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ

Խ. Հայաստան (նոյ. 5) կը հրատարակէ Պրաւդայի նոյ. 1ի թիւին մէջ Մ. Կոյլեարովի հետեւեալ թղթակցութիւնը Երեւանէն։ Այս յօդուածէն քաղուածաբար տուած էինք այն լուրը, թէ բացւում են Վաղարշապատի թանգարանի ձեռագրերը։ Այժմ կուտանք յօդուածը ամբողջութեամբ.

Հայաստանն իրաւամբ համարւում է ամենաարժէքաւոր պատմական հնութիւնների երկիր։ Այստեղ, գիտա-հետազօտական հիմնարկներում եւ Թանգարաններում պահւում են ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամբողջ Կովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի շատ երկրների ժողովուրդների ամենահնադարեան կուլտուրայի հազուագիւտ գրաւոր յուշարձաններ։

Երեւանից 20 կիլոմետր հեռու, Վաղարշապատ քաղաքում (նախկին Էջմիածին) գտնւում է հնադարեան ձեռագրերի հռչակաւոր պետական մատենադարանը։ Այն գոյութիւն ունի համարեա 1500 տարուց ի վեր։ Այդտեղ պահւում են աւելի քան 11 հազար մանուսկրիպտներ, որոնք մեզ են հասել Ե. դարից, այսինքն՝ Հայաստանում գրերը երեւան գալու ժամանակներից։

Հնադարեան պատմութեան այդ հիանալի փաստաթղթերից շատերը ներկայացնում են ունիկումներ։ Դրանք գրուած են մագաղաթի վրայ, հնադարեան մի քանի լեզուներով՝ հայերէն, վրացերէն, արաբերէն, յունարէն, ասորերէն, պարսկերէն, հապէշերէն, հրէական լեզուով եւայլն։

Ձեռագրերի մէջ շարադրւում է Հայաստանի, Վրաստանի, Հնդկաստանի, Բիւզանդիայի, Պարսկաստանի եւ այլ երկրների ժողովուրդների կուլտուրայի բազմադարեան պատմութիւնը։ Հին հայկական խոշորագոյն պատմիչների շարքում յատուկ տեղ են գրաւում Ե. դարում ապրած Խորենացու համաշխարհային համբաւ ունեցող աշխատութիւնները։

Ուշագրութիւն է գրաւում Ժ. դարում ապրած հին վրացական ականաւոր պատմիչ Ջիւանշիրի լաւ պահպանուած ձեռագիրը։

Ջիվանշիրը հետաքրքիր տեղեկութիւններ է հաղորդում, որոնք ապացուցանում են հայ, վրացի եւ ալբան ժողովուրդների եղբայրական ազգակցութիւնը։

Մանուսկրիպտները չափազանց վառ կերպով ցոյց են տալիս սոցիալական յարաբերութիւնները, ճարտարարուեստը, արուեստը, կենցաղն ու բարքերը, ռազմական [illegible]։ Մանրամասն նկարագրւում են այն ժամանակւայ, այժմ վաղուց արդէն անհետացած քաղաքները, մասնաւորապէս հին Հայաստանի Դ. դարի մայրաքաղաք Դուինը։ Նոր հնագարի այդ քաղաքի վայրում այժմ կատարւում են հնագիտական պեղումներ։

Կրօնական թեմատիկայից բացի, ձեռագրերի մէջ շարադրւած է այն ժամանակւայ փիլիսոփայական աշխարհահայեացքը։ Հսկայական տեղ են գրաւում քիմիայի, աստղաբաշխութեան, գէոլոգիայի, բժշկականութեան, մաթեմատիկայի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան վերաբերեալ գիտական յայտնութիւնների եւ հետազօտութիւնների նկարագրութիւնները։

Բացառիկ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում մագաղաթի վրայ գրի առնուած ժողովրդական էպոսը՝ հէքիաթները, լիրիկական երգերը, առածները, ասացուածքները։ Բազմաթիւ ձեռագրերի, ֆրագմենտների մէջ պահպանւել է արար նուաճողների դէմ Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբէջանի ժողովուրդների համատեղ պայքարի պատմական փաստերի նկարագրութիւնը։ Այժմ մեզ յայտնի է, որ հենց այդ [illegible] ոչ, պատմական իրադարձութիւններն ու հերոսներն են կազմել հայկական հնադարեան ժողովրդական ստեղծագործութեան հանճարեղ երկի՝ Ժ. դարի հերոսական պոէմ «Սասունցի Դաւիթ»ի հիմքը, որի հազարամեակը հայ հասարակութիւնը կը տօնի եկող տարուայ Մայիսին։

Ձեռագրերից շատերն ունեն բարձր-գեղարուեստօրէն, նուրբ կերպով պատրաստուած արծաթազօծ ու ոսկեզօծ կազմեր։ Տեքստերի մեծամասնութիւնն ունի իլլուստրացիաներ, որոնք հին հայկական նկարչական արուեստի ու տեխնիկական գծագրութեան արժէքաւոր նմուշներ են ներկայացնում։ Երբ նայում ես դրանց, հիանում ես ներկերի փայլուն թարմութեամբ, որոնք այնպէս հիանալի կերպով պահպանւել են մինչեւ մեր օրերը։

Բացի ձեռագրերից, նոյն այդ մատենադարանում պահւում է համաշխարհային կլասիկ գրականութեան՝ անգլիական, ֆրանսիական, սպանիական, յունական, արաբական, իրանական, գերմանական, իտալական եւայլն գրքերի հիանալի ֆոնդը, որն ընդգրկում է աւելի քան ժամանակաշրջան՝ ԺԶ եւ յետագայ դարերը։ Այդ ֆոնդն ունի 150.000 հատոր։

Պատուաւոր այցելուների տպաւորութիւնների մէջ կան Սերգէյ Միրոնովիչ Կիրովի, Հանրի Բարբիւսի եւ մեր դարաշրջանի այլ ականաւոր գործիչների տպաւորութիւնները։

Երկար ժամանակ հնադարեան ձեռագրերի պետական մատենադարանը գտնւում էր թշնամիների ձեռքում, որոնք աշխատում էին խորհրդային ժողովրդից թաքցնել մատենադարանում պահւող հնադարեան կուլտուրայի արժէքները, յափշտակում էին դրանք։ Մի քանի ամենահազուագիւտ պատմական նիւթեր, որոնք մինչ այդ յայտնի չէին գիտութեանը, հակապետական ձեւով հափշտակւել եւ գողօնի տպագրւել են արտասահմանում՝ Իտալիայի ու Գերմանիայի ֆաշիստական մամուլում։ Գիտական լուրջ աշխատութիւններից ոչ մէկը չի հրատարակւել ԽՍՀՄում։

Այժմ մատենադարան են եկել նոր մարդիկ, երիտասարդ խորհրդային գիտնական - էնտուզիաստներ։ Նրանք եռանդուն ձեռնամուխ են եղել ձեռագիր ֆոնդի ուսումնասիրման ուղղութեամբ գիտա - հետազօտական աշխատանքի կազմակերպմանը։ Բայց այդ նախաձեռնութիւնը հարկ եղած աջակցութեան չի հանդիպում Հայաստանի Լուսժողկոմատի եւ Հայկական ԽՍՀ կառավարական այլ հիմնարկների կողմից։

Մ. ԿՈՅԼԵԱՐՈՎ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Եոլլէս ու իր լարային նուագախումբը Հարաւ. Ֆրանսայի մէջ

Դաշնակի ընկերակից՝ Հայոց Եոլլէս (հիմնադիր-տնօրէն չորս տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Լա Սոնաթ ընկերութեան)՝ վերջերս հրաւիրուած էր Մաքոնի, Լիոնի, Աւինեոնի, Մարսէյլի ու Էքս ան Փրովանսի մէջ նուագելու՝ ընկերակցութեամբ 11 երաժիշտներէ բաղկացած լարային նուագախումբի մը (որուն violon - soloի դերն ստանձնած էր)՝ հին երաժշտութեան ամենափառաւոր ներկայացուցիչին՝ Եոհան - Սէպասթեան Պախի Չորս Քոնչէրթօները եւ իտալացի վաղամեռիկ նուագաստեղծ Փէրկոլէզի Քոնչէրթինօն։

Ամենուրեք Եոլլէս ու իր նուագախումբը ունեցաւ լեփ - լեցուն սրահ ու խանդավառ հասարակութիւն. ըլլայ Կլասիկեան անմահ հեղինակ Լամարթինի ծննդավայրը՝ Մաքոն, ըլլայ ֆրանսական ճարտարարուեստի կեդրոնը՝ Լիոն, ըլլայ Պապերու քաղաքը՝ Աւինեոն, ըլլայ հանրածանօթ … Ճշմարտախօս Մարիուսի բնակավայրը՝ Մարսէյլ, ըլլայ ազնուական ու համալսարանական քաղաքը՝ Էքս ան Փրովանս։

Հազուադէպ է որ դաշնակահար մը միակ նուագահանդէսի մը ընթացքին տայ Պախի չորս Քոնչէրթօներուն ամբողջական ունկնդրութիւնը։

Եոլլէս՝ շնորհիւ իր հրայրքոտ ու հաղորդական հոգիին, իր խոր երաժշտականութեան, իր երանգաւոր ու ոգեւորիչ նուագածութեան, մինչեւ վերջը լարուած պահեց ունկնդիրներու հետաքրքրութիւնը եւ լիովին յաջողեցաւ մեկնել ընդ միջտ անոնց [illegible] վերայիշեալ հրաշակերտներուն ազնուական, կրօնական, միստիքական, մերթ ժպտուն բայց մերթ խիստ նկարագիրը։

1723ին է որ Պախ կը լքէ Քէօթէնի Լէոփոլտ իշխանին մօտ վարած դպրապետի պաշտօնը Լայփցիկ երթալ հաստատուելու համար։ Իշխանը նոր ամուսնացեր էր երաժշտութիւն չսիրող կնոջ մը հետ։ Ուստի Պախի ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէր այլեւս։ Արդէն հեղինակ ստուար ու հիանալի գործերու՝ սակայն եւ այնպէս վարպետը չէր ցանկար ձգել պալատի հանդարտ կեանքը մեծ կեդրոն փոխադրուելու համար։ Միայն պարագաները կրնային մղել բռնադատել զինքը։

Լայփցիկի Թոմաս Շուլէի դպրապետ Քուհնաու մեռած էր 1722ին։ Պախ սոյն պաշտօնին Թեկնածու չներկայացաւ նախ եւ առաջ, անոր փոխանցումը կը Թուէր վիճակուիլ Թէլէմանի, որ այդ ատեն իրմէ աւելի մեծ երաժիշտի մը համբաւը կը վայելէր։ Բայց Թէլէման՝ որ Համպուրկ կը բնակէր՝ ձեռնպահ մնաց։ Պախ Թեկնածութիւնը դրաւ վերջապէս։ Ուսուցչական փորձերուն գոհացում տալէ ետք՝ ընդունուեցաւ քաղաքային ժողովէն։

Բազմակողմանի էր դպրապետի պաշտօնը։ Ան պարտ էր աշխատցնել Թոմաս-Շուլէի աշակերտները, որքան երաժշտական նոյնքան ընդհանուր զարգացումի տեսակէտով, նոյնիսկ լատիներէն ուսուցանելով։ Հուսկ ուրեմն՝ պարտ էր ղեկավարել ձայնական գործադրութիւնները եւ նորանոր ստեղծագործութիւններով ճոխացնել քաղաքին չորս ծխական եկեղեցիներուն նուագացանկը։ Պախ չյաջողեր՝ 1729ին՝ ընդունիլ տեսչութիւնը Թէլէմանի կողմէ հաստատուած համալսարանական ընկերութեան, որ մէկ նուագահանդէս կուտար ամէն շաբթու։

Սոյն ընկերութեան ու իր կազմակերպած [illegible] փոքր նուագահանդէսներուն համար է որ Պախ յօրինեց դաշնակի եւ նուագախումբի համար վերոյիշեալ Քոնչէրթօները, որոնք 1730էն ետքը յօրինուած ըլլալ կը Թուին։ Անոնք նախապէս ջութակի համար յօրինուած համանուն գործերու ձեւափոխութիւններ են։ Այդ է պարագան ապահովաբար Քոնչէրթօյին րէ մինէօրին, շարքին ամէնէն ծանօթին, ինչպէս նաեւ Ֆ. Քոնչէրթօյին (ֆա մինէօր)։

Եոլլէսի յայտագրին մաս կազմող ու երբեւ առաջին ունկնդրութիւն որուած Փէրկոլէզի Քոնչէրթինօն կը պատկանի վեց Քոնչէրթինօներու շարքի մը որմէ միայն մէկ ընդօրինակութիւն գոյութիւն ունի Փարիզի երաժշտանոցի մատենադարանը։ Սոյն գործերը երբեք տպուած չեն [illegible] մէջ։ Քոնչէրթինօ ին ֆա մինէօր կը բաղկանայ չորս մասերէ (Ալլէկրօ,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ

Երեւանի Պատմութեան եւ Գրականութեան Ուսումնարանին մասին խօսելով, Գ. Նազարեան կը պարծենայ «Խորհ. Հայաստան»ի (4 Նոյ.) մէջ թէ ընկերային հաշնատ դասակարգէ բարձրացնելով՝ կոմունիստ կուսակցութիւնը նոր մասնագէտներ է հասցուցեր,— ինչպէս Արտէն Առուստամեան, նախկին բանուոր Բագուի կեկարակայանին, այժմ քարտուղար Գրականութեան եւ Պատմութեան Ուսումնարանին։ Իսկ որբերէն՝ Սերոբ Վարդանեան եւ Համօ Յարութիւնեան այսօր դարձած են մասնագէտներ հայ ժողովուրդի պատմութեան։ Հայ գրականութեան հին եւ միջին դարերու մասնագէտ Երուանդ Թորոսեան հաւաք է Լէնինականի յետամնաց ձոր-ի գիւղէն։ Ախլցխայի պարտիզպան Մարկուսենց Մկրտիչի որդին, Արամ Ղարիբեան, ինչպէս Ղանալանեան, աշխատանքներով Թումանեանի ստեղծագործութեանց մասին, Փոքրոյի՝ Ֆոքլորի մասին, կարեւոր գործեր դարձած են արդի մասնագէտներու շարքին մէջ։ Վերջապէս Պատմութեան եւ Գրականութեան Ուսումնարանին պատրաստած մասնագէտներն են, որ լծուած են աշխատանքի՝ խմբագրելու եւ պատրաստելու համար հայ ժողովուրդին պայքարի պատմութիւնը, գրականութեան պատմութիւնը, «Սասունցի Դաւիթ» ժողովրդական էպոսի ուսումնասիրութիւնը, հին ժողովրդական գրողներու բանաստեղծութիւններուն վերլուծական ներկայացումը, ինչպէս նաեւ ուսումնասիրութիւններ պատմական հարցերու մասին։

ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՄԱՆԱՆԴԵԱՆ ԿԱԹԱՑԱՐԿՈՒԻ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Խորհրդային Միութեան Կոմիսարներու Խորհուրդի եւ Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահութեան ցուցմունքներու համաձայն, Գիտութիւններու Ակադեմիայի իսկական անդամ առաջարկուած է Փրոֆ. Յակոբ Մանանդեանը, որ կը համարուի մեծ պատմաբան։ Հայ ժողովուրդի հին եւ միջին դարերու պատմութեան ուսումնասիրման վրայ Փրոֆ. Մանանդեան աշխատած է 40 տարի։ Այդ ուղղութեամբ ան ունի գիտական շատ կարեւոր աշխատութիւններ։

Խորհրդ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի աշխատակից անդամի թեկնածու է առաջարկուած գիւղատնտեսական գիտութիւններու տաքթոր Փրոֆ. Մ. Թումանեանը, որ մեծ ծառայութիւն է մատուցած հացահատիկային մշակոյթներու, մանաւանդ ցորենի մշակոյթի զարգացման տեսակէտէն։ Այնուհետեւ աշխատակից անդամի թեկնածու են առաջարկուած նաեւ Գիտութիւններու տաքթոր Փրոֆ. Ա. Մաղաքեանը եւ Հնագիտութեան տաքթոր Ս. Տէր Աւետիսեանը։

Հայաստանի գիտական հաստատութիւնը հաւանութիւն տուաւ նաեւ Վ. Համբարձումեանը Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի աշխատակից անդամի թեկնածու դարձնելու առաջարկութեան։ Վ. Համբարձումեան համաշխարհային անուն վաստակած աստղաբաշխութեան տաքթոր է։ Անոր թեկնածութիւնը առաջարկուած է Պուլկովի աստեղադիտարանին կողմէ։

Գրէաթօ, Լարկէթթօ, ձիկա)։ 1710ին եւ ու 26 տարեկանին հիւծախտէ մեռած հեղինակին ազնուական, զգայուն, թովիչ հանճարը մասնաւորապէս ի յայտ կուգայ սոյն գրաւիչ գործին մէջ, որմէ որոշ մասեր ամենուրեք կրկնել պարտաւորուեցաւ Եօլին ու իր լարային նուագախումբը։

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՍԻՐԱԼԻՐ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՀԱՍՑԷԻՆ

«Ազդարար» 8 Նոյեմբեր.—

Շաբաթ օր, կէսօրէ առաջ, ժամը 10ին, Կարոյեան Սրբազան, ընկերակցութեամբ Քաղաքական ժողովի ատենապետ Տոքթ. Գույջէեանի եւ ատենադպիր Գ. Խ. Սուքիասեանի, Փոքր Սէրայի մէջ շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ նոր վարչապետին եւ նախարարներուն։

Վարչապետ Ապտուլլահ պէյ Եաֆի շատ սիրալիր ընդունելութիւն ըրաւ եւ իր սէրն ու համակրանքը արտայայտեց հանդէպ հայ ժողովուրդին։ Յիշելով Նախորդ ընթացութիւնները, վարչապետը աւելցուց թէ լաւ ապաւորութիւններ կը պահէ այդ օրէն, երբ ինք հայ ժողովուրդի մեծամասնութեան քուէն ստացաւ։

Վարչապետը յետոյ թուեց այն բազմաթիւ դժուարութիւնները, որոնց ենթակայ է նոր դահլիճը եւ խնդրեց սրբազանին օրհնութիւնները։ Ոյժ ու կորով մաղթելէ վերջ, Սրբազան Հայրը խոստացաւ ամէն Կիրակի, եկեղեցական արարողութեան միջոցին, 5 վայրկեան աղօթել կառավարութեան համար, որպէսզի յաջողահարէ դժուարութիւնները։

Սրբազանը եւ ընկերակիցները յետոյ ընդունուեցան Ներքին նախարար Խալիլ պէյ Քաճոյի կողմէ, որ ծանօթ է իր հայասիրական զգացումներով։

Ընդունելէ վերջ Լիբանանահայութեան ներկայացուցիչներու շնորհաւորութիւնները, նախարարը բսաւ.

«Ինչպէս ըսած էի ասկէ առաջ, կը սիրեմ Հայերը եւ կը մնամ միշտ բարեկամ անոնց։ Գոհունակ եմ ծառայելու այդ ժողովուրդին։ Իսկ Ձեզ՝ Սրբազան Հայր, կը յարգեմ որպէս հայրս եւ կը խնդրեմ որ անպակաս ընէք Ձեր օրհնութիւնները»։

Սրբազանը պատասխանեց.

«Շնորհակալ եմ Ձեր զգացումներուն համար եւ վստահ եղէք որ միշտ պիտի աղօթեմ ձեզի համար։ Բայց եղբա՛յր, այնքան արագօրէն կը մեծնաք որ կը նեղուիմ որդի կանչելու ձեզ։ Ժամբաբապետ էիք՝ երեսփոխան եղաք։ Շատ չանցած՝ կրթական նախարար դարձաք, իսկ հիմա Ներքին գործերու նախարար։ Եթէ այսպէս շարունակուի մօտ օրէն ձեզ պիտի տեսնենք վարչապետութեան, նախագահութեան աթոռներուն վրայ»։

Զաւակային զուհ Սրբազանին այս փաղաքշանքներէն, Պ. Քաճոյ կրկնեց. «Որքան ալ բարձրանամ, կրնաք Ձեր զաւակը կոչել զիս եւ միշտ բաց են ձեր դուռները ձեր առջեւ»։

Մեր ներկայացուցիչները շնորհաւորեցին նաեւ Ելեւմտական նախարար Գ. Ֆրէնճիէն եւ այցետուները ձգեցին կրթական նախարարին, որ կը բացակայէր իր գրասենեակէն։

Ելեւմտական նախարարը եւս հաստատեց թէ իր կարելի աջակցութիւնը պիտի չխնայէ հայ ժողովուրդին համար եւ աւելցուց. «Մեր դռները միշտ բաց պիտի ըլլան ձեր առջեւ»։

Սրբազանը Փոքր Սէրայէն մեկնեցաւ շատ գոհ տպաւորութիւններով։

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ ՆՈՐ ՖԻԼՄԸ

Հոլիվուտի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, Մամուլեան սկսած է մանուկներու միջեւ սիրային լուրջ ֆիլմ մը դարձնել, ուր պատանեկան սիրային ամէնէն ինքնատիպ դրուագները հետաքրքրօրէն պատկերացուցած է։

Հոլիվուտ անհամբերութեամբ կը սպասէ այս ֆիլմին, նկատելով որ անոր մէջ հիանալի նորութիւններ պիտի տեսնուին։

Տիանա Տիւրպինի կողքին, այս ֆիլմին մէջ կ'երեւի մանուկ ու ծանօթ աստղերէն Ճէքի Քուփըր։

Տիանա Տիւրպին իր բազմաթիւ արժանիքներուն համար շարժանկարի ընկերութիւններէ շատ կը փնտռուի։ Վերջերս Մամուլեանի նախընտրութիւնն տրուած է, այս արուեստագիտուհին օգտագործելու համար վերոյիշեալ ֆիլմին մէջ։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ԱՆԻԷՐ.— Տր. Կ. Խաչի Անիէր-Գուա Քոլոմպի մասնաճիւղը թէյասեղան մը սարքած էր Նոյեմբեր 20ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Սրահը կանուխէն լեցուած էր, այնպէս որ նստելու տեղ չկար։ Շրջանային վարչութեան կողմէն օրուան նախագահուհի Տիկին Շահլամեան հանդէսը բացուած յայտարարելով՝ Տիկին Թիւրքիճեան (դաշնակ) եւ մեր երիտասարդ ընկեր Հիմէնեան (ջութակ) նուագեցին «Մերհայրենիք»ը յաղթկալա։ Ցարդելի Տիկինը բացատրեց Կ. Խաչի դերը արտասահմանի մէջ եւ հայ կնոջ վրայ դրուած պարտականութիւններ։ Ան կոչ ըրաւ բոլորուիլ Կ. Խաչի շուրջ։

Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեան որ մէկ ժամ տեւող բանախօսութեամբ մը բացատրեց Կ. Խաչի դերը գաղթաշխարհի մէջ։

Գեղարուեստական բաժինը շատ յաջող անցաւ, մեր մէջ ունեցանք շնորհալի երգչուհի Օր. Կնիազեան, որ իր քաղցրիկ ձայնով արժանացաւ բուռն ծափահարութեան եւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը խաչուհի Օր. Եղնիկեանի կողմէ։

Մեր դպրոցի աշակերտուհիներ Օր. Մանուկեան, պզտիկն Սոնա Կրպոյեան (6 տարեկան), Օր. Զաքարեան, Օր. Տէր-Գրիգորեան յաջող կերպով երգեցին եւ արտասանեցին, Օր. Գասպարեան (հազիւ 8 տարեկան), իր մաքուր եւ անթերի արտասանութեամբ բուռն ծափեր խլեց հանդիսականներէն։ Մեր երիտասարդ ընկեր Ս. Հիմէնեանի ջութակը բոլորովին մեզ անակնկալի բերաւ։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէն վերջ ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած կարկանդակով։ Մթնոլորտը այնչափ ջերմ էր որ հասարակութիւնը չէր ուզեր բաժնուիլ։

ԱՐԱՔՍ

ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ «THE TROUBLE WITH TIGERS»

Հարքորթ - Պրէյս հրատարակչական ընկերութիւնը լոյս ընծայած է Ուիլեմ Սարոյեանի մէկ նոր գիրքը, որ կը կոչուի «The Trouble With Tigers» «Դժուարութիւնը Վագրերուն հետ»։

«Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն»ի աշխօրեայ գրախօս Լուիս Կանէթ խօսելով երիտասարդ հեղինակի այս նոր գրքի մասին, մասնաւոր ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կտորին վրայ, որ վերնագրուած է «Երրորդ Դասի Խաղաղացիներ», որ բառ գրախօսին.—

«Կատարեալ առակ մըն է աշխարհի ներկայ կացութեան մասին, եւ գեղեցիկ կերպով կը լուսաբանէ Օր. Թամփսընի (յայտնի հրապարակագիր) այն տեսակէտը թէ խմացականութիւնը բաւական չէ. պէտք է սորվինք դատախարակել մեր յուզումները»։

«Միւս պատմուածքները», կը շարունակէ Լուիզ Կանէթ, «այնքան լաւ չեն. երբ կը ջանամ վերլուծել թէ ինչ կ'իրագործեն անոնք եւ ուր կը ձախողին, կը թուի թէ կը յիշեմ որ ան ըսուած ու գրած է նոյն բաները առաջ ալ, ու կը գտնեմ որ ըսած եմ ու կրկնած այն ամէնը, որ ըսելու էի Պր. Սարոյեանի մասին, իր նախորդ գրութիւններու այսպիսի գրախօսութեանց ժամանակ, 1934, Հոկտեմբեր 15ին, 1936, փետրուար 19ին, 1936, դեկտ. 16ին, 1937, օգոստոս 13ին եւ 1938, Մարտ 1ին։

«Ան չափազանց շատ կը գրէ, եւ չափազանց կը կրկնէ նոյն բանը։ Ան զեխազանց է իր սահմաններուն մէջ։ Եթէ ան իրապէս մեծ գրող մը ըլլար, մենք, քննադատներս նոր բաներ պիտի աւելցնէինք մեր ըսածին ամէն անգամ թէ ան նոր գիրք մը գրէ։ Ան պիտի աճէր ու մեծնար։ Բայց, ան չաճիր։ Այսուհանդերձ, ան պարզապէսպէս, աւելի արտայայտիչ շեշտ մը կը գործածէ լուսանկարչական որրապղծութեանց վրայ, աւելի խորութիւն՝ հասարակ բաներու մէջ, արեղակնային շող մը՝ ժողովրդական խօսքի մը մէջ, աւելի բուռն յոյզ մը՝ քանի մը տող արձակի մէջ, քան դրեթէ ո եւ է այլ գրող»։

ՀԱՅ ԵՐԳԻՉ ՍԱԳԸԶԵԱՆ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՌԱՏԻՈԿԱՅԱՆԷՆ

Ծանօթ բէնօր Պ. Կիրակ Սագըզեան, որուն տուած երգահանդէսները այնքան յաջողութիւն ունեցան, 5 Դեկտեմբեր 1938ին ժամը 18.40էն մինչեւ ժամը 19 պիտի երգէ Պուքրէշի ռատիոկայանէն (Ռումանական ժամ)։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄՈՒՍԹԱՖԱ ՔԷՄԱԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Քէմալի մահուան առթիւ «Յուսաբեր» խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (17 Նոյեմբեր).

Քէմալի մահը անակնկալ մը չէր մեզ համար։ Հ. Արմսթրօնկ, Քէմալի կենսագիրը, իր «Գորշ Գայլը» խորագրով 352 էջնոց գրքին մէջ, բազմաթիւ դրուագներ կը պատմէ Թուրքիոյ դիկտատորի կեանքէն, ցոյց տալու համար, որ ան տակաւին հանրապետական նախագահի աթոռին չտիրացած՝ արդէն քայքայած էր իր առողջութիւնը։

«Ինկած կիներու հետ,— կը գրէ Արմսթրօնկ,— Մուսթաֆա Քէմալ ինքզինք կը զգար շատ աւելի ազատ։ Այս կիներու ընկերակցութեանը մէջ ան կը լուացնէր գիշերները օրճարաններու եւ հանրատուններու մէջ։ Իր խաղամոլութիւնը զինք արթուն կը պահէր մինչեւ ուշ գիշեր։ Ան անձնատուր կ'ըլլար իր բոլոր կիրքերուն։ Ան փորձեց բոլոր անառակութիւնները, վարակուեցաւ սեռական ախտերէ եւ խորտակեց իր առողջութիւնը։ Այս բոլորին հետեւանքն այն եղաւ, որ ան կորսնցուց իր հաւատքը կիներու հանդէպ եւ սկսաւ— եթէ ոչ վերջնապէս, գէթ ատենուան մը համար— սիրա՛ւելու իր սեռակիցներու վրայ» (էջ 63)։

Շարունակութեանը մէջ կրկին անգամ դառնալով Աթաթիւրքի ապառած ցոփ ու շուայտ կեանքին, Արմսթրօնկ կը գրէ.

«Պատանի տարիքէն ան ապրեցաւ չափազանց անբարոյ կեանք մը, եւ երբ երիտասարդական խենթութիւնը անցաւ՝ վերստին շարունակեց նոյն անմաքուր կենցաղը։ Զուրկ բարոյական եւ չունէր հաւատք ո՛չ կիներու եւ ոչ ալ առաքինութեանց հանդէպ։ Իրեն կը պակսէր մինչեւ իսկ նուրբ ճաշակը՝ բարոյականէ խալար զոյժ իր բնաւորութիւնը սանձելու համար։

«Իր յարաբերութեանց մէջ չկար ուժեղ սէր, որով կարելի ըլլար իր մեղքերը ներել։ Ամէն ինչ կը դառնար ճղճիմ եւ հասարակ զաւերու շուրջ օրգանիկ, լըվադէն Փոլսոյ հանրատուներու կանանց հետ։ Երբեմնապէս այս ցոփուհիներու տեղը կը գրաւէր պարզ գեղջկուհի մը։ Մուսթաֆա Քէմալ չափազանց շուայտ կեանք վարած էր Փարիզի, Սոֆիայի եւ Բերլինի հանրակիներու հետ եւ վարակուած հիւանդութենէ։ Ան հաճոյքով գիշերներ կը լուացնէր սանձարձակ, անծանօթ եւ չպարուած կիներու ընկերակցութեանը մէջ, որոնք կը խմէին իրեն հետ եւ իր գինարբուքի մտերիմ ընկերներն էին Ծան Քայայի տանը մէջ» (էջ 201—202)։

Ու նոյն կեանքը — նաեւ իր փառքի օրերուն.

«Մուսթաֆա Քէմալ հասած էր բաւական մեծ փառքի եւ դարձած անպատկառ։ Ան կը խմէր աւելի քան երբեք։ Սկսած էր սիրային քանի մը բաց խնջոյքներ կիներու եւ այրերու հետ։ Պատանիները անոր աչքին աւելի հրապուրիչ էին։ Ունեցաւ սիրային խնջոյքներ մինչեւ իսկ իր բարեկամներու կանանց եւ աղջիկներու հետ։ Ամէնէն ազգեցիկ անձերն իսկ կը նախընտրէին իրենց կիները հեռու պահել Քէմալէն։ Իշխանութիւնը անոր մէջ երեւան բերած էր վայրագ անասունն ու գազանը» (էջ 254)։

Ըսել կ'ուզենք, որ իր վաղաժամ մահուան բացատրութիւնը պէտք է որոնել ժամանակէ առաջ իր ապրած կեանքին մէջ։ Իր մահը, գէթ մեզ համար, այս տեսակէտով, անակնկալ ոչինչ ունէր իր մէջ։ Բուն հիւանդութիւնը (Cirrhose Hepatique), որ զինք գերեզման տարաւ, բոյն դրած էր սեւ լեարդի մէջ եւ հոն հիմնապէս արմատացած, ոգելից խմիչքներու չարաչար գործածութենէն։

Հակառակ այս ամէնուն, այնուամենայնիւ, մեզ տարօրինակ եկաւ բժշկական այն խնամքը, որ ցոյց տրուեցաւ Թուրքիոյ դիկտատորին։ Անհասկնալի մնաց մեզ, թէ ինչո՞ւ ան միջազգային հիւանդի մը սպասի շնորհուեցաւ եւրոպական հռչակ ունեցող քանի մը մասնագէտներ, որոնք իրենց անունով ու հեղինակութեամբ լիակատար վստահութիւն պիտի ստեղծէին հիւանդին ընծայուած բժշկական խնամքին շուրջ։ Դրա՞մը պակսեցաւ Թուրքիոյ թէ ըմբռնումը այս նուրբ եւ կարեւոր հարցի կարգադրութեանը մէջ։ Անշուշտ ո՛չ մէկը եւ ոչ ալ միւսը։ Ու ճիշդ ասկէ ալ— մեր հարցումները։ Թուրքիոյ բժիշկները, որքան ալ ձեռնհաս եւ հեղինակաւոր, բաւական պիտի չնկատուէին այս գործին մէջ, երբ դուրսը, Եւրոպայի մէջ, իրենցմէ շատ աւելի հմուտ եւ միջազգային համբաւի տիրացած մասնագէտներ կան, որոնց կարողութեանը նկատմամբ բժշկական աշխարհն ու հանրային կարծիքը լիակատար վստահութիւն ունին։ Ճիշդ այդպէս վարուեցան նաեւ հոս, Եգիպտոսի մէջ, երբ անոր նախկին թագաւորը, Ֆուատ Ա. ծանրապէս հիւանդացաւ. դայն խնամելու համար անմիջապէս սատանակով յատուկ մասնագէտ բերուեցաւ Պոռլինէն։

Այս հարցերը մեզ կը շահագրգռեն անշուշտ ոչ իրենց զուտ բժշկական առումով։ Մեր տարակուսանքները կը յայտնենք (հիւանդին ընծայուած բժշկական խնամքին առթիւ) աւելի ըմբռնելի դարձնելու համար քաղաքական այն մթնոլորտը, որ Աթաթիւրքի մահով եւ Իսմէթի անակնկալ ընտրութեամբ ստեղծուած է Էնգիւրիի մէջ։

Բոլոր պայմաններու տակ երբեք չմոռնանք, որ դիկտատորական երկիրներու մէջ յուրւթիւնը— երբեք խաղաղութեան յայտարար չէ։ Էնկիւրիէն լսուած բառերը Էնկիւրիի մէջ կատարուած գործերու հարազատ թարգմանները չեն։ Մանաւանդ այսօր, երբ Սուսը այնքան տիրականօրէն կ'իշխէ մեր մոլորակին վրայ։ Ամէն լսուած ծափ պէտք չէ գնահատանքի տեղ առնել եւ ամէն արցունք պէտք չէ սուգի նշան նկատել։ Ապացո՛յց — մեր աշխարհի ամէնէն խալխամայնավար երկիրը՝ Ռուսիան՝ ուր ամէնէն աւելի կը փառաբանուի խամալյնավարութիւնը»։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ . . .

ԿՈՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Անոնք՝ որ ծնած ու ապրած են գիւղերէն հեռու հոծ ու փարթամ ոստաններ, առասպելականներու պէս քէթ քէթ, ծովերու եզերքը, սեւցած քաղաքներու մէջ՝ բուռ մը արեւի կարօտ.

Անոնք՝ որ արուեստական լոյսերու տակ ու գոյնզգոյն տափերու մէջ տեսած ու վայելած են գիւղի բարիքները.

Նոյնիսկ անոնք՝ որ ըմբոշխներ են գալու աշխարհի անապատային, մեզի, լո՞ւ խաղաղութիւնը միօրինակ, երբեք, երբեք պիտի չկրնան հասկնալ, թէ՝ ինչո՞ւ ես,— նպատ տուողի պէս նպար ծախող կինէ մը, կտոր մը թուղթ գնած եմ— ծխելէ զրկուելով— մաքիս մէջ տպուածները անընդունակ կերպով ընդօրինակելու համար.

Անոնց համար՝ որոնք գիւղերէն հասնելով բայց մնացին շինական. Անոնց՝ որոնց վերադարձը ուշացաւ ու հիւանդանոցներու լուսամուտներէն դիտեցին իրենց կարօտցած ճամբաները։

Ու ձեզի համար, ով զառնացած, անհրաւուած սերունդ։ Դուք որ՝ բըռնկուած խանձարուրներէ սողալով ոտքի ելաք ու փախաք հողմացրիւ։ Մանաւանդ ձեզի համար, ով ուրացող հաւատացեալներ, մոխիր ըրէք, դուք որ՝ զուռաւոր ու թունաւոր թղթէ շինուած ծաղիկներ կը դնէք հեռաւոր յիշատակէ մը մղուած, կառուց մը երգի համար. ժպիտ մը պարի հետ ժամերով ապականութիւն կը ծծէք, թիթեղէ արեւի աշխարհին կուրծքերնիդ ծով-ման ու հովուն կը յանձնէք։

Ձեզի կ'ըսեմ, դուք որ մոռցեր էք գիւղը ու որդեգրած աշխարհը իր ոճիր-դաւերով, դուք ծախուած որդեգիրներ, ոտք մը հողէ զրկուած ու ձեր մշակ հօր պատմութիւնէն անտեղեակ, մոխիր ըրէք։

Մեր մառանէն մէկ տող միայն . . .

Ահա մոգական եղէգի մը հարուածով կը բացուի դուռ ու անթափանց փարագոյրը։ Քաղաքներու ու դաշտերու վզին օղակուած լեռներն ու անոնց կրծքին մարգարիտ պէս ագուցուած գիւղերը կ'երեւան։

Եւ ահա այն ճամբաները ուրկէ միայն դարձեալ, քայլ առ քայլ ու ապահով պիտի քալենք ճմլելու համար պալատոտ վիշապին գլուխը։

Հեռուէն կը տեսնուի ակնախտիղ շղարշներու տարածութիւնը, հող ու արեւ ջերմութեամբ կը գիրկընդխառնուին ու ծառ ու ծաղիկ կը բեղմնաւորուին պչրուհիի մը պէս կանչելով կոչելով։

Ոչ մը կըղզակի որ բնութիւնը բանուածողը ըլլար գեղեցիկ ու բարի մայր մը, կարելի չէ տեսնել այդքան ոգեւորիչ ու հաւատալ որ անոնց տառապանքը ամպել, զաւակ, ոխակալ, վրիժածարաւ ու ահարկու մարդ մըն է, որ օր մը մոլեգնօրէն կրնայ քանդել, աւրել ամէն ինչ։

. . . Կը նայիմ ամուլ ժայռի մը կրծքին որ դարերու անկողին եղած է իր վրայ վազաժեռ ծաղիկներու, միջատներու ժամուռով զարդ բաներ է։ Ճիշդ մօտիկը, ծաղկոտած երեսներով աղջկան մը պէս կասը մը ձիւն պահեր է, պարարիկէն մասը մը ջուր եղեր կ'երթայ գեղին ու յղի հողը գծելով օղին ուղին հովէն կը ծնի ծովը, հեռու չէ այն սերունդը որ մեր աչքերէն կողմուած առուներէն յառաջանալով մինչեւ ծով, պիտի պառայ։

— Ճամբայ տուէք, ես տուներ ջուրին հետ կ'ուզեմ քալել։

Արեւը այնքան մօտեցեր է ինծի որ մատներով ծծբակէս խիթ կուտայ։ Բիչ վարը, ասքերուս տակ հովերը հուսիս ցաներ են որոնք հիմա սկսած են կանչելու։ Կը սահիմ վար, բորամը կը ծնի մէջս սարսափեցնելու համաստներս ու եռեւէս արհէմ (փայլար-միջատ)ի խինեց կը գլորին։ Դէպի ձորը քարեր վիժեցնելու հաճոյք մը կը ծնի մէջս սարսափեցնելու համար հոն բնակող անհրեւոյթ վայրի կենդանիները ու թերեւս անդունդը բնակող կորսուած մարդոց։

Հոգիս կ'անձկանայ քարերուս հանած աղմուկէն երբ գիմացի սարը ճերմակ քարակոյտեր կ'արթննան։ Թըռչունի մը համար որքան մօտ են անոնք, բայց ես երկար ելեւէջով մինչեւ կէսօր հազիւ թէ հասնիմ անոնց։ Արթնցող քարերուն մէջէն մրրկած ծառի մարդահասակ կոճղ մը տնկուած է, լեզու կ'ելլէ ու կը կանչէ։

— Ո՛ էհ հէ՜յ քարերդ որո՞ւ համար են վարը մարդ կայ հէ՛յ։

Ո՛, հէ՛յ գուն ո՞վ ես։

Այնքան կարճամա՞ս եմ եղեր, հազիւ է հովիւ։

— Ո՛ օ՛ — կ'ըսեմ — հա՛յ, ես ես եմ, աէրը ասկէ վար երկարող երկնի ու երկրի։

Ան կը ճանչնայ զիս, մեր գիւղը ազգի ազգի մարդիկ կը ճանչցուին մինչեւ անգամ հեռուէն իրենց ձայնէն, ոտքի հետքերէն, ալեխառն մարդաբաններու քէտք չունինք մենք, ասոր համար է որ ան ես կը կանչէ իր նեափ պէս արձակուած զամփոռը որոնք արծիւի չուքն իսկ կը հալածեն։

Մինչ ես խաւրծիլ կեղուելով կ'ուտեմ ան արինդը կը փնջացնէ ու ես ձորն ի վար կ'իջնեմ հոմ կաթի հոտ առած։

Հիմա ինքզինքս միայն կը տեսնեմ կորսուած անդունդի եզերքը, ամեհեան անտառի մը մէջ։ Օձապտոյտ, այծի ճամբաներէ կ'անցնիմ։ Քանի գէպի հովիւը կը վազեմ այնքան բլուրը կը հեռանայ։ Միջատները հոռ գործի են սկսեր ծաղիկներու խնամութեամբ ու ահա վերջապէս առաջին բանպողը, հոտ չունի փունջ ընես, գերեզ առնես կեանք չունի, ոտխիկը շատ խորն է պահեր ով գիտէ որ անբախտ ու հիւծած, մարած զոյգերու կուրծքին մէջ, ու մեծաւոր լեռներու բարձունքէն զատ ուրիշ տեղ չի սիրեր, Բանպողը ինքզինքով միշտ զոյգ է, չար աղաչ երգելով կը բաժնեն ու կուտեն ձիւնախառն մեղրաջուրի համին համար։

Ուր բանպողը կայ հոն պուտկի կոտրիչը իր նախինջ գաւաթը կը բանայ միշտ անուշիկ ժպիտով անոր թափած արցունքի չիթերէն կը բուսնի ձիւնածաղիկները։

Կարմիր, կապոյտ աստղիկներով ծաղիկները գորգ են բաներ պզտիկ բլրակի մը լանջքին եւ անոնց վրայ արեւը սատակ լոյս թափեր է զոյգ ատերուն զարնուելով, սիրահարի մը պէս սկանակ, որ չի գիտեր թէ երկու քոյրերէն ո՞րը ընտրէ։

Ձերմակ, դեղին ծաղիկներ քարերու ճեղքերէն, ժամուռի մէջէն մանրիկ հաճեստ ծաղիկներ, ու դարձեալ բանպողիկներ, անոնք կը նմանին յուսախաբ ու դալկացած Տրդատահալած աղջիկներու որ չեն մօտենար վախնալով որ կը խամրին։ Անոնց ազնիւ քոյրը հիրիկ յամառօրէն կ'ապրի վարը գերեզմաններու մէջ, շամբուտներու եզերքը ու իրարու կարօտով կը խամրին։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

(1)

մասնակցութեամբ նաեւ Իտալիոյ եւ Ճափոնի :

2. Յորհրդաժողով մը գումարել զինաթափութեան համար:

3. Քննել արաբական աշխարհին կացութիւնը եւ կարելիու – թիւն ստեղծել որ հրէական գաղթ մը կատարուի դէպի Եթովպիա:

Ե՞րբ պիտի գայ Ռիպպէնթրոփ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, որ Փարիզ պիտի գար՝ ստորագրելու համար գերմանեւֆրանսական համաձայնութիւնը, ըստ «Թայմզ»ի Պերլինի թղթակցին քաղած տեղեկութեանց՝ յետաձգած է իր այցելութիւնը, մինչեւ որ վերջակէս խաղաղի Ֆրանսայի ներքին կացութիւնը: Ֆոն Ռիպպէնթրոփ երբեք հրաժարած չէ իր այցելութենէն, այն վստահու – թեամբ թէ չի կրնար ձախ կառավարութիւն մը յաջորդել Տալատիէի, որու գիրքը ուժեղ կը գտնեն Պերլինի մէջ: Կը նշանակէ թէ Գերմանիա պիտի հրաժարի իր համաձայնութենէն, երբ Ֆրանսական կառավարութիւնը փոխուի: Կարմիր իշխանութիւն մը հաստատուած պարագային, կ'ըսեն գերմանական թերթերը, Իտալիոյ ուժը բաւական է անչարժ պահելու Ֆրանսան եւ արգելք հանդիսանալու Կեդր. եւ Արեւել. Եւրոպայի գործերուն միջամտու – թեան:

Միւս կողմէ նոյն թերթը կ'աւելցնէ թէ Գերմանիա կը փափաքի, որ շուտ ստորագրուի գերմանեւֆրանսական համաձայնութիւնը, որպէսզի զրազի լեհական արտաքին քաղաքականութեան կրած փոփոխութեամբ:

Եռանկիւն պայքար համայնավարութեան դէմ

«Նիւզ Քրոնիքլ» կը գրէ թէ շուտով կ'աւարտին բանակցու – թիւնները, որոնք տեղի կ'ունենան ամիսներէ ի վեր՝ աւելի եւս սաստկացնելու համար Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի ձեռնարկած պայքարը ընդդէմ համայնավարութեան: Այս նոր համաձայնութիւնը պիտի ստանայ զինուորական նկարագիր, ինչպէս ցոյց կուտան հետեւեալ տրամադրութիւնները.

1. Երբ դաշնակիցներէն մէկը գտնուի պատերազմի սպառնալիքի տակ այլ պետութեան մը կամ պետութեանց խմբակցութեան մը կողմէ, միւս դաշնակիցները պիտի օժանդակեն իրեն՝ դիւանագիտական խողովակով եւ իր տրամադրութեան տակ դնելով տնտեսական անհրաժեշտ միջոցները:

2. Երբ դաշնակիցներէն մէկը յարձակում կրէ, երեք դաշնակիցները պիտի խորհրդակցին անմիջապէս թէ ինչ միջոցներով կրնան օգնութիւն հասցնել:

3. Երբ երկուքը, կամ երեք դաշնակիցները միաժամանակ պատերազմի մէջ մտնեն, յանձն կ'առնեն անջատաբար հաշտութիւն չկնքել, ոչ ալ անջատաբար զինադադար կնքել, եթէ այդ մասին համաձայնած չեն նախապէս:

4. Այս դաշնակցութիւնը պիտի ունենայ տասը տարուան տեւողութիւն, եւ հինգ տարի եւս կ'երկարաձգուի՝ եթէ ջնջելու մասին որ եւ է փափաք չյայտնուի, տասը տարին չլրացած:

Գնդակահարութիւններ Վիեննայի մէջ

Անցեալները կը գրէինք թէ շուտով մաքրագործում մը պիտի կատարուի Վիէննայի մէջ, ուր վաղեց յանկարծ Հիթլէր իր այցելութեամբ:

«Թայմզ» կը հաստատէ այս նախատեսութիւնը, հակառակ գերմանական մամուլի դիւանին կատարեալ անգիտութեան: Այո՛, Հիթլէր չորսաթ օր Վիէննա հասած ու գիշերած է Շէօնպրունի պալատին մէջ: Անշուշտ տեղւոյն վրայ քննելու համար Նացի կազմակերպութեան ներքին վէրքերը: Այս կազմակերպութենէն՝ վերջերս գնդակահարուած են 135 հոգի, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ բաւական խոր վէրք մը բացուած է:

Միւս կողմէ «Թայմզ» կը կարծէ գիտնալ թէ Հիթլէր շնորհ ըրած է որ ազատ արձակուին Շուշնիկը, Տիկին Շուշնիկը, Շուշնիկի տղան (առաջին ամուսնութենէն): Բայց Շուշնիկ մերժած է այդ շնորհը, քանի բանտարկուած պիտի մնան իր կարգ մը աշխատակիցները:

Մուսոլինի եւ Չիանօ Լոնտոն պիտի այցելեն (?)

«Լը Ժուռ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Հռոմէն.—

Այստեղ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի եւ Կոմս Չիանօ, փոխադարձելով Չէմպըրլէյնի եւ Լորտ Հալիֆաքսի այցելութիւնը, Լոնտոն պիտի երթան:

«Էփոք» թերթն ալ արձագանգ կուտայ այս զրոյցին:

*** Երեքշաբթի երեկոյ, կոմս Չիանօ, իտալական խորհրդարանին մէջ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ներկայացնելով միջազգային կացութիւնը Մինիխի համաձայնութենէն վերջ:

Կ'ըսուի թէ կոմս Չիանօ Վարշաւա պիտի մեկնի շուտով, խորհրդակցելու համար լեհական կառավարութեան հետ:

Իոանի Շահը այցելութեան կ'երթայ Հիթլէրի (?)

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Հիթլէր Իրանի Շահը հրաւիրած է Պերլին: Յայտնի չէ թէ Շահը ընդունած է հրաւէրը կամ ոչ:

Այս այցելութիւնը ցոյց կուտայ այն հանգրուանը, դէպի ուր ուղղուած է Հիթլէրի քաղաքականութիւնը՝ տարածելու համար գերմանական ազդեցութիւնը Ասիոյ մէջ: Արդարեւ Պերլինի մէջ այն զրոյցը կը շրջի թէ կառավարութիւնը կը խորհի առեւտրական ճանապարհ մը ստեղծել Համպուրկէն Պարսից ծոց՝ Դանուբի, Սեւ Ծովու, Տրապիզոնի եւ անդրկովկասեան երկաթուղիին վրայով:

«Էփոք»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Լոնտոնէն թէ Շահը ընդունած է Հիթլէրի հրաւէրը եւ իր այցելութիւնը պիտի կատարէ յառաջիկայ գարնան: Անգլիական քաղաքական շրջանակները մտահոգութիւն ցոյց կուտան՝ տեսնելով Գերմանիոյ հեղինակութեան եւ ազդեցութեան տարածումը, ինչպէս կը հաստատէ Շահին այս այցելութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 9 Դեկտեմբերին, Փարիզի մէջ, Փալէ տէ Սփոր:

ՏԱԼԱՏԻԷ, ծերակուտական Մոնիէի հարցումին պատասխանելով, յայտնեց թէ շուտով Փարիզի բնակչութիւնը կը ստանայ կազադիմակները, որոնք կը շինուին ամիսը 200,000 հատ:

ՀԱՅՏԻ նախագահ ընտրուեցաւ չեխական հանրապետութեան:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ թերթերը կը բողոքեն անգլիական թերթի մը հրատարակած լուրին դէմ, որ կ'ըսէ թէ Գերմանիա երեք զօրաբանակ կեդրոնացուցած է չեխական սահմանին վրայ:

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ Աթաթիւրք իր ամբողջ հարստութիւնը կտակած է Հայլք կուսակցութեան, պայմանաւորելով որ, սակայն, ռոճիկ յատկացուի իր ընտանեկան պարագաներուն,

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԳՈՒԱԼԻՒՋԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը 3 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Օրակարգ՝ գնկուցում Շրջանային ժողովի: Ներկայ պիտի ըլլայ Շըրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» Երջ. կոմիտէն ը. դ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 2 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» գրադարանը:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի (4 դեկտեմբեր) կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

«Համազասպ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

«Թաթուլ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ, ժամը 8ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Ընկերական հանդիպում

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէի կազմակերպած ընկերական հանդիպում – հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 2 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերներն ու ընկերուհիները:

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

— ∞ —

ԿԱՇԷՕ-ՔԸՐԵՄԼԸՆ-ՊԻՍԷԹՐ ԽՈՒՄԲ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԿԱՇԷՕ-ՔԸՐԵՄԼԸՆ «ԱՐՄԻԻ» ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ՁՈՐՄԻՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԿՆԵԱՋԵԱՆ եւ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (երգ), Ջութակահար ԳԱՐԵԳԻՆ. Գ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Օր. ԱՇԽԷՆ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ (դաշնակ), ՋՕՀՐԱԲ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (արտասանութիւն):

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — Բոլոր տ'Օրլէանէն առնել օթոպիւս 88 եւ իջնել Մոնթէ ժառուէն կամ մէթրօ Գաշեօ

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի ժամը 3.50ին

Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lac-ի սրահը

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւնները»

Մուտք 6 ֆր.

Կառ. Տիւ Նօռէն զուգեկառք Անկէնի համար ժամը 3ին, 3.30ին

Դասախօսութիւն—թէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի: 3 Դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 բիւ Պօսիւէ:

Կը խօսի՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կնոջ դերը հանրային կեանքին մէջ

Հիւրասիրութիւն՝ թէյ եւ խմորեղէն — Մուտք 4 ֆր.

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւններ

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Այս շահեկան հաւաքոյթներուն շարքը կը սկսի 1 դեկտեմբեր, հինգշաբթի իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5 բիւ տը Լ'էքլիփս, Մարսէյլ:

Առաջին դասախօսութիւն.—

Կը խօսի Գ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ Մեր գրական ժառանգութիւնը (1880-1922):

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի երկսեռ մասնաճիւղի Ընդհ. Անդամական ժողովը 4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Sextices սրճարանի ժողովասրահը 22 Rue d'Aix, Մարսէյլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 3 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Արմէնեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Ըմէքթի զաւակներուն եւ մրցանակ յատկացուի Թուրքիոյ Պատմութեան եւ լեզուի ուսումնասիրութեանց:

ԷՌԻՕ, պատասխանելով երեսփոխանի մը բաց-նամակին, որով կը հրաւիրուէր բարձրացնել իր հեղինակաւոր ձայնը գործադուլի սպառնալիքին առթիւ, կատարուած՝ «արտաքին ազդեցութիւններու ճնշումին տակ», կը յայտարարէ թէ կը դատապարտէ «յայտնի եւ գաղտնի ամէն միջամտութիւն, որ կը փորձուի Ֆրանսայի ներքին գործերուն մէջ», նոյնիսկ ցանկալի կը գտնէ հետապնդել նման ձեռնարկներու հեղինակները:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Daguerre, PARIS (13) — A. DER HAGOPIAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 2 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ — VENDREDI 2 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3901

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ՇԱՀԵՐ, ՆՈՐ ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ

Այսպէս, «Տէյլի Թէլէկրաֆ», ինչպէս կ'ըսէինք երէկ, կը յայտնէր թէ Անգլիա մերժած է Ռումանիոյ առաջարկը՝ փոխառութեան մը մասին։ «Անգլ. կառավարութիւնը, կը գրէր ան, անօգուտ կը գտնէ հակազդելու փորձ ընել գերմանական ձգտումին դէպի Արեւել. Եւրոպա՝ Պալքանեան ընդդիմութեան մը ուժ տալով»։ Նոյնը կը հաստատէր նաեւ «Տէյլի Էքսփրէս»։ Աւելցնենք մեր կողմէ, որ ոչ միայն անօգուտ, այլեւ գրեթէ անկարելի պիտի ըլլար նման ընդդիմութիւն մը, որովհետեւ քաղաքական կեանքի մէջ ազդեցութիւններն ու հակազդեցութիւնները պայմանաւորուած են տնտեսական – առեւտրական կապերով։ Անգլիոյ առեւտրական կապը, Պալքանեան երկիրներու հետ, բաւական տկար է՝ բաղդատմամբ Գերմանիոյ ունեցած կապին։ Միւս կողմէ, կայ նաեւ հիմնական պատճառ մը, որ տրամաբանօրէն Անգլիան կը մղէ նման վերապահութեան մը։ Մեծն Բրիտանիա, իր բոլոր կապերուն մէջ, մէկ հիմնական մտահոգութիւն ունի,— կայսրութեան ապահովութեան համար անհրաժեշտ բոլոր հանգոյցները, անցքերը կամ կայանները պահել իր ձեռքը կամ իր ազդեցութեան տակ։ Թուրքիոյ եղած փոխառութիւնը առով պէտք է բացատրել (Նեղուցները)։

Ուրեմն, այլեւս որոշ է, որ Պալքաններու մէջ, նոյնիսկ մինչեւ Սեւ Ծով, գերմանեւանգլիական մրցակցութիւն չկայ։ Ռումանիոյ Թագաւորը եւս, Լոնտոն այցելելէ վերջ յայտարարեց թէ «ինք ալ կողմնակից չէ Գերմանիոյ ազդեցութեան ընդդիմութեան մը»։ Պալքանեան պետութիւնները պիտի ձգտին, բնականաբար, որ այդ «ազդեցութիւնը» առեւտրական - տնտեսական սահմաններէն դուրս չելլէ։ Ուրիշ խօսքով՝ չդառնայ Գերմանիայէն կախում ունենալու վիճակ մը, եւ իրենք մնան իրենց ներքին ու արտաքին կեանքին մէջ անկախ։

Այստեղ է, ահա, որ անոնք լուրջ պատճառներ կրնան ունենալ մտահոգուելու։ Որովհետեւ, Գերմանիա ազդեցութեան իւրայատուկ կերպ մը ունի, որ հիմնովին կը տարբերի անգլիականէն։ Անգլիա սահմանաւոր իրաւունքներ կ'ընձայէ իրեն ենթակայ երկիրներուն։ Գերմանիա սահմանաւոր իր տիրակալութեան տակ կ'առնէ։

Մանաւանդ Պալքաններու մէջ, Գերմանիա, այս անգամ պիտի ուզէ գետնաւորուիլ ամուր կերպով, որովհետեւ այդպայ բախումի մը առթին կրնայ շատ նպաստաւորուիլ Եւրոպայի այդ մասէն։ Անկէ զատ, իր քաղաքական հեռաւոր ձգտումին համար Պալքանները ճամբայ մըն են իր առջեւ։

Այս գիծով, արդէն, մենք գրեթէ ըմբռնած կ'ըլլանք նաեւ թէ ինչո՛ւ Հունգարիոյ մէջ Իմրէտի անվստահութեան քուէ չահեցաւ՝ երբ կը փորձէր հիթլէրական ազդեցութեան դէմ շարժիլ։ Հունգարիոյ այսօրուան պատմութիւնը շատ կը նմանի Աւստրիոյ երէկուան պատմութեան։ Եւ եթէ Իմրէտի պիտի չյիշեցնէ Շուշնիկը, որդէն կը յիշեցնէ Տոլֆուսը...։ Անտես չառնենք նաեւ Ռումանիոյ ներքին խնդիրները։ Ուշագրաւը այն է, որ, անոնք տեղի կ'ունենան երկրին այն մասին մէջ, ուր գերման հոծ փոքրամասնութիւն կայ։

Նոյնքան կարեւոր են, անշուշտ, դէպքերը որոնք տեղի կ'ունենան աւելի վեր, հունգար – լեհ սահմաններէն անդին։ Վարշաւայի մէջ ճառախօսներ խօսած են լեհական բանակի մօտաւոր մէկ արշաւի մասին։ Կայ եւ Լեհաստանի մէջ շարժում մը՝ Կարպաթեան ինքնավարութեան ի նպաստ։ Աւելորդ է ըսել թէ այս հարցին մէջ գերմանական մատը մեծ դեր կը կատարէ։ Պերլին կ'ուզէ Արեւելեան Եւրոպան դնել իր ուզած ձեւին մէջ։ Ահա եւ Մէմէլի դէպքերը։

Այսպէս, ուրեմն, Եւրոպայի կէսէն անդին կ'ապրի փոխանցման շրջան մը, եւ բնականաբար այժմէն կարելի չէ ըսել թէ այդ բոլոր հարցերը ինչ լուծումներ կը ստանան։ Կասկած չկայ, որ, Անգլիա ու Ֆրանսա, հանդուրժելով հանդերձ գերմանական ծաւալումին, չեն դադրած չահագրգռուելէ։ Մանաւանդ որ արեւմտեան չորս մայրաքաղաքները կը ջանան բոլոր հարցերը լուծել փոխադարձ համաձայնութեամբ։ «Թայմզ», կը ճշդէ կարեւորութեան այն չափը որ պիտի տրուէր Պալքաններուն՝ Փարիզի տեսակցութեանց ընթացքին։ «Զոյգ նախարարները պաշտպանութեան հարցով պիտի զբաղին այնքան, որքան կը վերաբերի Արեւմուտքին»։ Ֆրանսա՝ իր պաշտպանութեամբ չահագրգռուած է։ Իսկ անգլ. նախարարները «փափաք պիտի յայտնեն բարելաւել Անգլիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու մշակութային կապերը»։ «Ունիվէրսուլ» ռումանական թերթը աւելի պերճախօս տողեր ունէր։ Կարոլ Թագաւորի Լոնտոն այցելութեան առթիւ իր թղթակիցը կը տեղեկագրէր.— «Անգլիոյ մէջ Ռումանիան ցարդ քիչ ճանչցուած է եղեր։ Բայց, Թագաւորին այցելութենէն վերջ այլեւս իրական ծանօթութիւն մը ձեռք ձգեր են»...

Ըսելու ի՛նչ ձեւեր ունի Լոնտոն։

Աշխարհի մէջ կա՞յ ցեղ մը, ազգ մը, նոյնիսկ աղանդ մը՝ մինչեւ հեռաւոր վայրերն անգամ, որ ինքն իր մասին աւելի շատ բան գիտնայ՝ քան անգլ. գաղտնի սպասարկութիւնը։

Ու երբ այդ անմրցելի հանրագիտակը որեւէ երկրի կամ ժողովուրդի մասին անգիտակ կը ձեւանայ, կը նշանակէ թէ ձեռքերը կ'ուզէ լուալ։

Այսպէս թէ այնպէս, նաեւ Արեւելեան Եւրոպան արագ կերպով կ'երթայ դէպի աւելի հաստատ լուծումի մը,— խաղաղ կամ փոթորկոտ ձեւով։

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԻՐ ԳՈՀՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՅԱՅՏՆԷ

Չորեքշաբթի երեկոյ, երբ այլեւս հասկցուեցաւ թէ ընդհ. գործադուլը վիժած էր բովանդակ Ֆրանսայի մէջ, վարչապետ Տալատիէ ձայնասփիւռով ճառ մը խօսեցաւ ժողովուրդին։

—30 Նոյեմբերի օրը, ըսաւ, պատմական պիտի մնայ մեր Պատմութեան մէջ։ Ընդհանուր գործադուլով կ'ուզէին բիրտ ընդդիմութիւն մը ցոյց տալ խաղաղութեան եւ բանականութեան քաղաքականութեան, զոր կառավարութիւնը կը հետապնդէ ներսը թէ դուրսը։ 24 ժամ պիտի դադրէր երկրին գործունէութիւնը՝ ի մեծ ցաւ մեր արտաքին բարեկամներուն եւ հեգնական նայուածքին տակ մեր հակառակորդներուն։

Երեկոյեան այս ժամուն՝ պարտք կը համարիմ ինծի յայտարարել թէ 30 Նոյեմբերը պիտի մնայ պատմական թուական մը։ Գործադուլին ամբողջական վիժումով՝ այս թուականը ցոյց կուտայ թէ ո՛րքան վճռականութեամբ եւ վստահութեամբ երկիրը կը գործակցի կառավարութեան եւ կ'աշխատի Ֆրանսայի փրկութեան համար՝ յարգելով օրէնքները։

Վստահ էի այս արդիւնքին մասին։ Ինծի բաւական եղաւ կարդալ այն հազարաւոր հեռագիրները եւ նամակները, որոնցմով պատասխանեցիք կիրակի օրուան ճառիս։ Ֆրանսացին կը հասկնայ կացութիւնը՝ երբ իրեն կը խօսիս մայր–հայրենիքին լեզուով։ Ըսեր էի թէ յարգել պիտի տամ հանրապետական կառավարութեան հեղինակութիւնը։ Յարգուեցաւ։ Ըսեր էի թէ թոյլ պիտի չտամ, որ հանրային սպասարկութիւնները դադար առնեն։ Դադար չառին։ Վստահութիւն յայտներ էի, որ պաշտօնէութիւնն ու բանուորութիւնը պիտի չտարուէին այն քարոզչութեամբ, որ կը կատարուի ի վնաս հայրենիքին։ Յոյսերս ի դերեւ չելան։ Ահա այս եղաւ կառավարութեան գործը։ Ֆրանսական կառավարութեան պետին ցանկալի չէ յաղթանակ տանիլ խաբուած Ֆրանսացիներու վրայ, բայց պատասխանատուութիւնն ունի խելքի բերելու անոնք որոնց անմիտ ձեռնարկները կրնան կործանումի առաջնորդել երկիրը։ Այսօրուան յաղթականը հանրապետութեան սկզբունքն է միայն, յարգանքը հանդէպ օրէնքին, յարգանքը հանդէպ աշխատանքին, յարգանքը հանդէպ հայրենիքին։

Ուզեցին Ֆրանսայի աշխատաւորութեան հաւատացնել թէ գործադուլը պիտի կատարուի պաշտպանելու համար ընկերային օրէնքները։ Ժողովուրդը իր բռնած դիրքով պատասխանեց թէ ընկերային օրէնքները վտանգուած չեն, թէ իր ազատութիւնը խլուած չէ։

Բայց ես կը ճանչնամ ձեզ, ու գիտեմ որ դուք եւս հասկցաք թէ ինչ որ կը վտանգէ ձեր ազատութիւնը, անկարգութիւնն է, անկարգապահութիւնը։ Դուք ազատ մարդոց ձեր փորձառութեամբ մտածեցիք թէ գործադուլներու պատճառած անկարգութիւններն էին որ դիկտատուրայի ճամբուն վրայ նետեցին ուրիշ երկիրներ։ Դուք հասկցաք որ ազատութեան ապահովումը կուգայ պետութեան հեղինակութենէն։ Դուք չմոռցաք որ աշխատաւորական միութիւններու ազատութիւնն իսկ աղջիկն է Հանրապետութեան, ծնած է Հանրապետութենէն, եւ կ'ընդունիք որ Ֆրանսայի մէջ Փողոցը չէ որ պէտք է իշխէ, այլ ժողովուրդը ինք։

Վերջապէս դուք ըմբռնեցիք, որ մէկ օրուան անկարգութիւն բաւական էր պզտիկցնելու Ֆրանսայի դիրքը աշխարհի մէջ։ Եւ որպէսզի խաղաղութիւնը տիրէ ձեր իրաւունքներու սահմանին մէջ, դուք գնահատեցիք որ միակ միջոցն էր ցոյց տալ աշխատանքի եւ միութեան մեր ուժը։

Ֆրանսա պիտի շարունակէ իր աշխատանքը բարոյական միութեան եւ ազատութեանց ապահովութեան ճամբով։ Ատոր համար, անհրաժեշտ է որ միանան բոլոր Ֆրանսացիները։ Կառավարութիւնը յուսախաբ չըներ ձեզ։ Ան գիտցաւ փարատել պառակտումի ազդակները, ու պիտի շարունակէ ստեղծել գործակցութիւն մը բանուորներու եւ գործատէրերու միջեւ։ Ֆրանսական եղբայրութեան վերահաստատումով, մեր հայրենիքը պիտի դառնայ աւելի ազնուական, աւելի հզօր։

Ո՞ր աստիճան ձախողեցաւ գործադուլը

Գաւառներէն հասած տեղեկութեանց համաձայն, գործադուլին ձախողումը կարելի է համարել ամբողջական։ Անկարգութիւն չէ պատահած։ Ճիշդ է, սակայն, որ Քլէրմոն – Ֆէրրանի մէջ ցոյցեր կատարուած են,— ցուցարարները առաւօտուն փորձած են փակել տալ վաճառատուները եւ սրճարանները, իսկ կէսօրէ վերջ մօտ 6000 հոգինոց թափօր մը կազմելով՝ գացած են նորաշէն նամակատան առջեւ, սպառնացած են աշխատող ցրուիչներուն։ Ոստիկանութիւնը կը հասնի եւ կը ջանայ ցրուել։ Ցուցարարները քարերով կը դիմաւորեն զանոնք։ Նահանգապետը, արիւնհեղութեան առջեւը առնելու համար, հրաման կուտայ վերջ դնել ցրուիչներու աշխատանքին։ Եւ ցրուիչները կը միանան ցուցարարներուն, ու կը յառաջանան կայարան՝ գործադուլի հրաւիրելու համար նաեւ կայարանի աշխատաւորները։ Սակայն կայարանը պաշտպանուած էր զինուորական ուժով։ Այս ճակատին վրայ պարտուելէ վերջ, ցուցարարները կը քալեն դրամատան վրայ, ուր բախեցան նոյնքան սաստիկ ընդդիմութեան մը։ Օգնական ուժ հասնելով՝ մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ ցրուել բազմութիւնը։

Ցոյցեր կատարուած են եւ գործադուլը յաջողած է Լիլի գործարաններուն մէջ։ Նաւարաններու մէջ 30,000 բանուորներ չեն աշխատած։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

«Նոր Օր»ի կը գրեն Թեսաղոնիկէէն.—

Քանի մը ամիս առաջ, Հին Յունաստանի եւ կղզիներու առաջնորդը, Մազլըմեան, փորձած էր անտեղի ոտնձգութիւն մը, տեղւոյս առաջնորդական փոխանորդ Սահակ քհնյ. Հալէպեանի հրաժարեցման եւ անոր տեղ, միեւնոյն պաշտօնին, Ղուկաս քհնյ. Ֆիլիզեանի նշանակման առթիւ։

Մազլըմեան մինչեւ անգամ ետ վերադարձուցած էր հոսկէ իրեն ղրկուած պաշտօնագիրները, յայտնելով որ իբրեւ առաջնորդական փոխանորդ կը ճանչնայ միայն Սահակ քահանան։

Այս կացութեան առջեւ, Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ թեմին առաջնորդարանը ստիպուած էր դիմել Էջմիածին, տեղեկացնելով Աթէնքի առաջնորդին անտեղի միջամտութիւնը ուրիշ թեմի մը գործերուն եւ խնդրելով հարկ եղածը ազդարարել Մազլըմեանի։

Արդ, Էջմիածնի կաթողիկոս. տեղակալ Չէօրէքճեան արք. Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ առաջնորդարանին ուղղած է 24 հոկտեմբեր թուակիր պաշտօնագիր մը, որով կ'իմացնէ թէ կը վաւերացնէ Ղուկաս քհնյ. Ֆիլիզեանի անուանումը իբրեւ թեմի առաջնորդական փոխանորդ, եւ միւս կողմէ կ'աւելցնէ թէ անհրաժեշտը գրուած է նաեւ Մազլըմեանի, հրահանգելով չմիջամտել երբեք Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ Առաջնորդարանի գործերուն։

Նոյնպէս կաթողիկոս. տեղակալ Չէօրէքճեան արքեպ. 23 հոկտեմբեր թուակիր ուրիշ պաշտօնագրով մը տեղեկացուցած է թեմին առաջնորդարանին, թէ լանջախաչ կրելու իրաւունք կը շնորհէ նորընտիր առաջն. փոխանորդ Ղուկաս քհնյ. Ֆիլիզեանի։

Քեմալ Աթաթիւրքի կտակը մէկ միլիոն սթերլին

Ամերիկեան թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Աթաթիւրքի կտակին մասին.—

Աթաթիւրքի կտակը պաշտօնապէս բացուեցաւ Էնգիւրիի մէջ։ Թէեւ կտակին բուն գումարը ճշդուած չէ տակաւին, բայց կը կարծուի թէ Աթաթիւրքի հարստութիւնը կը հասնի մէկ միլիոն սթերլինի։

Կտակը պատրաստուած է Սեպտեմբեր 5ին։ Համաձայն կտակին տրամադրութեանց, հարստութիւնը վերածուի հիմնադրամի մը, որուն եկամուտը պիտի յատկացուի հետեւեալներուն.—

Ամսական կանոնաւոր վճարումներ իր քրոջ՝ Մաքպուլէին եւ իր հինգ որդեգիր աղջիկներուն։ Ասոնցմէ օդանաւորդուհի Սապիհա Կէօքչէն պիտի ստանայ նաեւ տուն մը։

Ռոճիկ՝ Ըսմէթ Ինէօնիւի երկու զաւակներուն, որպէսզի ստանան «լաւագոյն կրթութիւն մը»։

Հարստութեան մնացեալ մասը ամբողջութեամբ պիտի յատկացուի Հալք կուսակցութեան, Թուրքիոյ միակ քաղաքական կուսակցութեան։

Իտալացիները ցոյց կ'ընեն պահանջելով Քորսիքան եւ Թունուզը

Գրեցինք թէ Կոմս Չիանօ ճառ մը խօսելով իտալական խորհրդարանին առջեւ, ընդհանուր ակնարկ մը նետեց միջազգային կացութեան վրայ։ Այս առթիւ Հռոմի թերթերը կուտան հետեւեալ մանրամասնութիւնները։

Երբ արտաքին նախարար Կոմս Չիանօ բեմ բարձրացաւ, երեսփոխանները սկսան պոռալ.

— Թունո՛ւզը կ'ուզենք, Թունո՛ւզը։

Ֆրանսական դեսպանը իր օթեակին մէջ էր այդ պահուն։

Կոմս Չիանօ քաղաքական կացութիւնը պարզած ժամանակ, չմոռցաւ կանգ առնել Սեպտեմբերի դէպքերուն վրայ։ Եւ այս առթիւ յայտնեց թէ Իտալիա զինուորական ի՛նչ միջոցներ ձեռք առած էր ընդդէմ Ֆրանսայի, ի պաշտպանութիւն իր դաշնակիցին՝ Գերմանիոյ։ Ալպեան շրջանին մէջ զինուորական համախմբումներ կատարելէ վերջ, Իտալիա որոշած էր ռազմավարական գործակցութիւն մը ստեղծել,— այդ նպատակով՝ գերմանեւիտալացի զօրավարները, Ֆոն Քայթէլ, Փարիանի եւ Վալլի խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարէին 29 Սեպտեմբերին, կէսօրին։ Այդ խորհրդակցութեան պիտի մասնակցէին նաեւ Ֆոն Ռիպպընթրոփ եւ Կոմս Չիանօ։

Ի՞նչ նպատակ ունին այս յայտնութիւնները, կը հարցնեն ֆրանսական թերթերը, կարելի՞ է հաւատալ որ օգտակար ենթրանք. եւ իտալական յարաբերութեանց բարելաւման։

Եւ խորհիլ որ իտալական խորհրդարանին այս նիստէն վերջ, երեկոյեան, Հռոմի մէջ ցուցարարներու բազմութիւն մը պտըտեցաւ փողոցները, երգելով.

— Կ'ուզենք Թունուզը եւ Քորսիքան։

ԳԵՐՄԱՆ դեսպանատան քարտուղար Ֆոն Ռաթը սպանող Հրեային հօրեղբայրն ու հօրաքոյրը Ֆրանսական դատարանին կողմէ դատապարտուեցան 4 ամիս բանտարկութեան եւ տուգանքի։

ՊԵՐԼԻՆԻ ոստիկանութիւնը հրաման արձակեց, որ Դեկտ. 3ին, շաբաթ, երբ պիտի տօնուի Գերմանիոյ ազգային միութեան Օրը, ոչ մէկ Հրեայ դուրս ելլէ տունէն։ Անսաստողները խիստ պատիժներու պիտի ենթարկուին։

ԱՆԳԼԻՈՅ նախկին արտաքին նախարար Էնթոնի Իտըն Դեկտեմբերի մէջ պիտի այցելէ Մ. Նահանգները եւ Մամուլի Ակումբներու Ընկերակցութեան առջեւ ճառ մը պիտի խօսի՝ նիւթ ունենալով «Ժողովրդապետութիւն եւ քաղաքակրթութիւն»։

ԷՋ ՄԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

— oo —

Չըրչիլը եւ... ոջիլը

— oo —

Խորագիրը տարօրինակ է: Տարօրինակ բայց ճշմարիտ: Չէ՞ որ ժամանակակից Պատմութեան դրուագներէն շատերը պէ՛տք է յատկանշուին իրենց տարօրինակութեամբ, այնպէս որ նոյնագոյն իրերուն, դէպքերուն եւ անոնցմով խաղցող մարդոց բնիկ հանգամանքը պարուրուած է տարօրինակութեամբ մը, որուն աւելի կամ նուազ թանձր քօղը պատռելով միայն կարելի կ'ըլլայ անոնց ճշմարտութիւնը, ճշմարիտ կողմը ի յայտ բերել:

Այս յառաջաբանը գոնէ տարօրինակ չէ, յայտնի ըլլալով հանդերձ, թէ մեր նպատակն է քանի մը տարօրինակութիւններ ի վեր հանել ժամանակակից պատմութեան մէկ ընդարձակ թատերաբեմին վրայ:

Եւ տակաւին «ժամանակակից» անունով յորջորջուած պատմութեան վերջինթեր տեւակ ու աշխարհաւեր մէկ փուլն է որ նկատի կ'առնենք հոս, փուլը՝ որուն վրայ անցան արդէն երկու տասնեակ տարիներ եւ աւելի: Ընդհանուր Պատերազմ անունով ճանչցուած այն ԱՀԱՒՈՐ շրջանը հետզհետէ պիտի կորսուի մարդոց յիշողութեան մէջ: Գուհ մը մեզմէ դուրս ժամանակակից մարդկութիւնը առ ոչինչ դրելով, կ'առնենք լոկ այդ մարդկութեան մէկ պատմական ու քաղմաղարաւան սրբազղալուխ նշխարը, նախիջը, պատուական ալիւրը, եւ անոր հետ տանջութեամբ կը նայինք դէպի ետ այդ շրջանին, որուն պատկերը իրաւ է թէ յաւէտ պիտի ապրի պատմութեան մէջ, բայց հետզհետէ եղծուած գիծերով, խարդաւանուած պատուանդաններով, մանաւանդ իր սարսափի մղձաւանջէն մերկացուած, ինչպէս եղած են մարդկային պատմութեան բոլոր «անցից անցնելոցները»:

Հայ Նոր սերունդը մանաւանդ, որ այդ աշխարհաւարսուռ միջադէպէն դուրս եկաւ լեղապատառ, հետզհետէ հասակ նետելով, իր ցեղը աւելի քան ուսանորդաղ այդ զարհուրելի սպանդին մանր մասերը, Հայութիւնը իր ընդերքին մէջ յաւէտ սողոտող այն դէպքերուն յիշատակը ամաքուած կը տեսնէ, եւ այն միջոցին արդէն իսկ չափահաս եղողները, այր թէ կին, տակաւ կը գրաւին, գրաւուեցան կեանքէն: Ուրեմն յիշատակը կրնայ նօսրանալ՝ մարդկեղէն ուրիշ ամէն բաներու պէս: Եւ այժմ արդէն սակաւաթիւ վերապրողներուն պարտականութիւնն է նորոգել կսկիծը իր ալքին, խորքին մէջ, գիտնալով հանդերձ, թէ նոր սերունդը ինքնին, առհաւական ուշիմութեամբ մը, որ տառապակոծ Հայ Ցեղին յատուկ է, պիտի կրնայ, պիտի ուզէ քաղել, սերտել ու խորացնել տրուած դասը: Եւ տարբեր կերպով պիտի չըլլար: Այնքան բուռն է ցաւը Հայ Սերունդներու Կոտորածին:

X

1914ին: Պատերազմին առաջին օրերուն: Ֆրանսական սահմանագլուխին վրայ Հերոսական դիմադրութիւնը բոցկռած էր: Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Էտուըրտ Կրէյ վարանոտ, երկճիւղ ընթացքը յանկարծ տեղի տըւած էր կորովի որոշումի մը— Մեծն Բրիտանիա իր հսկայական ոյժը անյողդ յամառութեամբ մը ահա այսօր վաղը պիտի նետէր նժարին այն թաթին մէջ, որ Եւրոպայի ճակատագիրը պիտի վճռէր: Փութանք ըսել անցողակի, թէ ինչ հէք եւ ողբալի է այդ ճակատագիրը, որ հազարամեայ բիւրաւոր կռիւներէ վերջ իսկ տակաւին չկրցաւ իր հաւասարակշռութիւնը գտնել: Ասիկա կը նշանակէ, թէ բարոյական, մտաւորական, տնտեսական բոլոր պայքարները, գուպարները, փիլիսոփայական հազարումէկ դրութիւնները, քերթողական թափերը ո՞րքա՞ն քիչ բան արժած են, եւ մեծագոյն մասով ծառայած են գիրար յօշոտելու եւ թշուառութիւնը ծայրայեղ տարածելու ամէն խաւերու մէջ: Եւ բրիտանական առիծը չարժեցաւ կոլուսկան Աքաղաղին խօսած ուղղութեամբ:

Թող անոնք չարժումի մէջ ըլլան, մենք դառնանք պահ մը այն միջոցին պատերազմակա՞ն թէ ծովային նախարար եռանդուն եւ կրքոտ Չըրչիլի պաշտօնատունը: Եւրոպական կարեւոր թերթերու թղթակիցներ հաւաքուած են Չըրչիլի դահլիճը: Նախարարը խիստ բառերով կ'որակէ, բնականաբար, Վիլհէլմեան քաղաքականութիւնը եւ Տեւտոնիկ ամբարհաւաճութիւնը, եւ հետզհետէ բարկանալով, կը վերջացնէ տարօրինակ խորհրդանշանով մը.— Աջ ձեռքին բթամատին եղունգը ուժով մը կը ճնշէ դրասեղանին մահոկենի տախտակին վրայ, շրթմրթալով. «Այսպէս պիտի ճնենք Գերմանիան»: Այսինքն, ինչպէս անշուշտ հասկցուեցաւ, ոջիլի պէս պիտի կոտրենք զայն... Պատմութիւնը վաւերական է: Վայրկեանին լրջութիւնը պատկառանք ազդեց թղթակիցներուն: Ու երբ այսօր կը կրկնենք զայն, այս խորհրդանշանը, առանց պատճառի չէ բնաւ:

Գարտեալը ոջիլի պէս կոտրելու ըսպառնալիքը ընող Չըրչիլ հաշտութեան ըսպարագաներուն անյայտ եղաւ, թանձր փարագոյրի մը ետեւ ծածկեց ինքզինքը, ո՛չ եղունգին ոյժը յիշեց ու ոջիլին աւելը: Հրապարակէն անյայտ եղաւ, բոլինք: Կլոր սեղաններուն շուրջ կռկռալիս կը բարձրանար աւելի Լոյտ Ճորճ, մէկը այն հազուագիւտ պետական մարդերէն, որոնք Չըրչիլին հետ դեռ կը խօսեցնեն յաճախ անթելը ու թելաւորները: Ընկղմը ա՛յն է թէ ոջիլը, մեծ ոջիլը, գուցէ Վիլհէլմ, մոռցուեցաւ: Եւ բրիտանական դիւանագիտութիւնը, հաշտութեան կարգ կարգ ժողովներուն մէջ, ոջիլը պարտըկելու, անոր խնայելու, զայն այնպէս պարարտացնելու քաղաքականութիւնը ջատագովեց, նոյնիսկ յաճախ ի հեճուկս Ֆրանսական տեսակէտներուն:

X

Բայց ինչ որ աւելի եպերելի կ'ընէ այս վարմունքը, ա՛յն տարօրինակ եղանակն է, որով այսօր, երկուքն ալ ծերացած, մուխ դարձած, գիրար կը գերազանցեն ուրիշները պախարակելու համար, թէ Թուլութիւն ցոյց տուին ոջիլին հանդէպ: Չըրչիլ իր անժամանակ եւ դժպատեհ պատոյաններով, ա՛ն միւսը ըսեմ, Լոյտը, իր Յիշատակներուն թափովն ու թուփով, կը ճըգնին կը նկրտի իր ուսերուն վրայէն թօթափելու պատասխանատուութեան պարեգօտը, ուրիշներուն կռնակը բեռցնելու համար զայն, որպէսզի ինքզինքը արդարացնէ Եւրոպան դժբախտ եւ Թուլամորթ հաշտութեան մը ճնորհիւ ներկայ անելին բերելու յանցապարտութենէն: Ո՛վ ժամանակ, ո՛վ բարք, կամ, ինչպէս կ'ըսէ Թասոն, «ո՞վ աւաղն փոփոխման» (que les temps sont changés!): Երբ այսօր վերջին պատերազմին այդ երկու կուսակիցը մարթազերծ կ'ըլլան, մարդ կըրանայ ուզէ ո՞նք՝ Մեծն Բրիտանիան պատասխանատու բռնելու բոլոր հեծծկուած եղածներուն կեդրոնական եւ ահա Հարաւ - Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Գալլանիկ ուղղութեամբ: Վաղը, Պէքմանսօ, չատ չիտակավարդ հանդիսացաւ ժողովներուն ամբողջ տեւողութեան միջոցին: Ան գիտէր թէ ներկային ու ապագային համար ի՞նչ ծանրագին պատասխանատուութիւն կը պատէ անոնց՝ որ չեն կոտրեր ոջիլը եւ չեն փճացներ Բոքենին: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ այդ Մեծ Մարդը, Սէվրի մէջ Թուրքին դաւան ու դատապարտելը ընելէ, եւ բատ այնմ անոր վճիռը արտասանելէ վերջ, ինչպէս չհանդուրժեց որ Թուրք ամենուղէ պատուիրակները աւելի երկար մնան Փարիզ, կառկածելով թէ անոնք հոտ ու հոն պատուիրակներուն (իմա՛ անգլիական) ականջէն բաներ մը փըսփսալով, կրնան աւելի կանուխ առաջ բերել այն զզուելի վարմունքը, զոր Անգլիա շատ չանցած պիտի բանէր Լօզանի չարաժողովին մէջ, օգտուելով անշուշտ Պէքմանսոյի մը ազդեցութեան տիրական չեզոքին բացակայութենէն, քանի որ տարբեր մարդերու մէջ ալ սկսած էր Լոնտոն խաղեր խաղալ:

Ուստի Սէվրի ժողովէն քանի մը օր վերջ, երբ դեռ Թուրքերը կը տըրտնային երբեմն մայրաքաղաքին մէջ Շարլ Մառթէլի, որ յաղթած էր դաժեր առաջ իսլամական հեղեղ մը դադրեցնել եւ կասեցնել, իր կորովի ձեռքով քանի մը տող գրի առաւ եւ պատգամագիրը ղրկեց Թուրք պատուիրակութեան պատգոկը, հրաւիրելով զանոնք որ մեկնին Փարիզէն, քանի որ իրենց ներկայութեան պէտքը դադրած է այլեւս: Ահա բուռն Ֆրանսան, տիրական Ֆրանսան, որուն խորհուրդին եթէ անսան ուրիշներ, չարիքը իսկ եւ իսկ արմատէն կը կտրէ:

Թուրքերուն կը մնար հպատակիլ Պէքմանսոյի պատգամին, եւ երկրորդ օրը Փարիզի Կառ տը Լիոնէն մեկնող կառախումբը առաջ փառօք — թէեւ անշուք — Սիրքէճիի համար ճամբայ կ'ելլար Թուրք պատուիրակութեան, որուն գլուխը կը գտնուէր համբաւաւոր Տամատ Ֆէրիտ փաշան, վճռերն Գուրանական համաձայնութեամբ մը:

Բայց առանց Թուրքին ալ դալը կը նիւթուէր անոնց կողմէ, որոնք Մանչի միւս կողմը սկսած էին մտածել, թէ Տարտանէլի համազգային կամ միջազգային գրաւումը ատելական չահերու չի համապատասխաներ, եւ յաւալոյն է դաժանը թողուլ հոն, ինդիր չէ թէ տեառերը եւ դարձեալ, քան անոր ստացումը պահել համարերու թեամբ ուրիշներու, որոնք կրնային վաւանել համաարածութիւնը ազդեցութեան մը, որ կը հիմնուէր պլխաւորապէս հին աւանդական տիրութիւններու վրայ:

Ու մնացածը ո՞վ չգիտեր — քաջածիրուիլը Մուսթաֆա Քէմալի, եօթնաբորդ երկինքի անօրինակ հերոսապատումի ենթակային, որ ամէն ինչ փըռուած տեսաւ իր ճամբուն վրայ, անգլիական ոսկիով, անգլիական զէնքը, մանաւանդ անգլիական քաղաքականութեան նման չունեցուած զաւաղրութիւնը, փճացնելու համար պատերազմին բարոյական արդիւնքը, քանի որ այդ արդիւնքը իր չըլլալիք ակնոցով յիշատակական չըլլալիք չահերուն վտանգի հեռապատկեր մը կը պարզէր:

Ահա ժամանակակից պատմութեան ոչ թէ մէկ էջը, այլ հատորներով է — ջերուն համառօտ բովանդակութիւնը: Ահա թէ ուր յանդեցաւ Չըրչիլի ոջիլը, Լոյտ Ճորճի առավրայութիւնը Մ. Քէմալի եւ Իսմէթի հորդաններուն համար:

Եւ որպէսզի մարդկութեան դէմ գործուած ոճիր մը մոռցնեն, ոջիլին հերոսը եւ Ատտիլայի տապատակութեան առհաւական ժամանակէ մը ի վեր ճամբան փող մը կը հնչեցնէին, որ պիտի յանդէր ճակատագրականօրէն այն կառակերզութեան, որով Աթաթիւրք մարդկային պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան գերագոյն մէկ դէմքը պիտի հանդիսացուէր:

Ո՞ւր ես, Պէքմանսօ:

ԵՏԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԸ ԼՔԵՑԻՆՔ...

Ժէռօմ եւ Ժան Թառօ, յայտնի գրագէտ եղբայրները, հետեւեալ յօդուածը ստորագրած են Ֆիկառոյի Յունվ. 19ի թիւին մէջ:

Աշխարհի չորս կողմը ամէն օր տեղի կ'ունենան ծանրակշիռ բաներ, որոնց, կը կարծենք, թէ հետաքրքիր, հետաքրքիր կամ ծայրաստիճան միջոցաւ իսկոյն տեղեակ կ'ըլլանք: Այդպէս չէ սակայն: Մենք այդ լուրերուն կը տեղեկանանք ամիս մը կամ երկու ամիսներ յետոյ միայն, պատահական նամակով մը, կամ խօսակցութեան մը ընթացքին: Վերջերս Ալէքսանտրէթի Սանճաքին մէջ պատահածը այդ կարգէն է:

Կը յիշուի թէ, քանի մը շաբաթներ առաջ պարպեցինք Սանճաքը՝ ձգելու համար զայն Թուրքերուն, եւ հարց կը տրուի թէ ի՞նչ պատճառ կար: Որովհետեւ ոչ մէկ բան մեզ կը ստիպէր անոր, ո՛չ դաշնագիրները, ո՛չ ժողովուրդին բաղձանքը: Հին փաթթոցաւոր Թուրքերը երբեք ցանկութիւն չունէին Էնկիւրիի ամբարիշտ կառավարութեան թաթին տակ իյնալու:

Գալով Արաբներուն, Հայերուն եւ Ալէվիներուն, որոնք երկրին լայն մեծամասնութիւնը կը կազմեն, շատ լաւ կը զգային թէ ինչ ահռելի պիտի ըլլար թարկուէին, երբ մեր վերջին զինուորը պիտի թողուր Ալէքսանտրէթը:

Գալով մեզի, ի՞նչ պատճառ ունէինք հրաժարելու արեւելեան Միջերկրականի լաւագոյն նաւահանգիստէն, որ կարելի է ըսել թէ բանալին է առաջաւոր Ասիոյ...: Սակայն դիւանագիտութիւնը երբեմն գաղտնիքներ ունի, որոնք անհասկնալի կը մնան պարզ ողջմտութեան: Դժբախտութիւնն հոնէ որ երբ ողջմտութիւնը համապատասխան չէ այդ գաղտնիքներուն, հարիւրին ինները, արդիւնքը ցաւալի է:

Ուրեմն լքեցինք Սանճաքը, բայց ոչ որ տեղեկացուց մեզի, թէ ինչպիսի ողբալի կերպով կատարուեցաւ պարպումի գործողութիւնը:

Սիրողներու համար այդ լքումը, համաձայնութիւն էր գոյացած, ըստ որուն մեր մաքսային, իմաստական եւ հանրային գործոց եւն. պաշտօնեաները պիտի շարունակէին կատարել իրենց պաշտօնը, թէ Ֆրանսացիներու եւ Թուրքերու հաւասար ուժեր պիտի հսկէին կարգապահութեան: Ի սկզբան, այնպէս թուեցաւ որ իրերը շատ լաւ կ'ընթանային: Մեր սպաները, սահմանագլուխին վրայ, ընդունեցին իրենց Թուրք ընկերները, եղբայրակցութիւններ կատարուեցան պաշտօնական խնճոյքներու մէջ, ու պահ մը կարծուեցաւ որ օրինաւոր աշխատակցութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենար:

Աւա՜ղ, այդպէս չէր սակայն:

Թուրքերը, անգամ մը տեղւոյն վըրայ՝ տէրերու պէս վարուեցան: Անցեալ սեպտեմբերէն, Անտիոքի կամուրջին վրայ, Ֆրանսացի տեղակալի մը սպանութիւնը մահաշունչ զանգ մը եղաւ: Թուրքերը ամբողջ Սանճաքը լեցուցած էին արդէն իրենց զօրքերով, կտրած էին մեր պաշտօնէութիւնը, ջնջած՝ մեր լեզուին գործածութիւնը, որ պաշտօնական լեզուն էր ցարդ, վերցուցած՝ մեր դրօշը հանրային շէնքերուն վրայէն ու խռնապարած բոլոր անոնք որ մեզի հանդէպ համակրութիւն ցոյց տուած ըլլալու կասկածին տակ կ'իյնային:

Վերջին արարուածը Սանճաքի եղերական կացութեան խաղացուեցաւ անցեալ օր, երբ մեր տակաւին այնտեղ գտնուող գումարտակները, անձրեւին տակ, պարպեցին իրենց հսկայ, վարդագոյն ներկուած զօրանոցը՝ որուն վրայ, կոչական [illegible] մը քով, կը ծածանէր մեր դրօշակը, մօտ քսան տարիէ ի վեր:

Այդ օրը, երբ մեր զօրները սովորական արարողութեան համեմատ կը տարուէին, Էնկիւրիէն ղրկուած հրոսախումբ մը յարձակեցաւ առասպելական չարժող ենթասպային վրայ, ձեռք ձգելու եւ աղտեղելու համար դրօշակը, ինչպէս, առնէ առաջ, ըրած էին Թուրք սպաներ զինուորական շրջանակի (Սէրրայի) մը մէջ, դրան առջեւ պնդելով Ֆրանսական դրօշը՝ որպէսզի կոխկրտեն վրան: Ենթասպան հազիւ թէ ժամանակ ունեցաւ ազատելու կտաւը չուանէն ու պլլելու զայն թեւին տակ: Բայց չկրնալով պարտկել, գրպանէն [illegible] հանելով կրակի տալէ ուրիշ միջոց չունեցաւ:

Զօրանոցէն եւ դրօշակէն յետոյ ի՞նչ պիտի ըլլայ հիմա Ալէքսանտրէթի գերեզմանը իր 747 Ֆրանսական հողակոյտերով:

1923ին Կիլիկիոյ պարպումէն յետոյ Թուրքերու խնամքներուն յանձնուած մեր գերեզմաններու վիճակին մասին պատերազմական նախարարին տեղեկութիւն հաղորդելու պաշտօնին կարգուած Հրամանատար Մէնիքի ըրած տեղեկագիրը շատ լաւ կը զգացնէ ատիկա:

Մարաշ, Պոզանթի, Ուրֆա, Էնթէպ, Այնթապ ու բոլոր մեր գրաւած ու առանց պատճառի լքած տեղերու գերեզմանները աւերուեցան ու մեր մեռելներուն մարմինները չարաչար պղծուեցան: Ալէքսանտրէթը անոնց մը եւս պիտի աւելցնէ բոլոր այն փառաւորուած ու աղետայիշատակ անուններուն վրայ:

Ահա թէ ինչու երախտագիտական կոչ է ըլլալով «Միջերկրականի յանձնառուներուն», որ վաղը կիրակի, Սէն Լուի տէ զ'Էնվալիտ եկեղեցիին մէջ, կարտինալ Վէրտիէի նախագահութեամբ, պատարագ մը կազմակերպուած է, որուն պիտի ներկայ ըլլայ հանրապետական նախագահին ներկայացուցիչը, ի պատիւ Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ բոլոր նախկին պատերազմիկներուն, որոնք ինկան արեւելքի այդ կռիւներուն մէջ, եւ որոնց հրաշալի դիւցազնութեան այսօր միայն կը մնայ ծանօթանալ, եւ որուն նկատմամբ մեր հանրային կարծիքը տխուր անշահագրգռութիւն մըն է ցոյց տուած, ինչպէս կ'ըսէ աւաղ, ամէն այն բաներուն համար, որոնք Փուրպոնի պալատէն եւ Քաֆէ տը Բոմէրսէն հեռու տեղի ունենալով յանցաւոր են:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Մանր լուրեր

Գաղթավայրի հարցի մասին կիսապաշտօնական կերպով կը յայտարարուի, որ Գերմանիա չի ձգտիր օտարներու պատկանող գաղութները ափ - ւրացնելու, այլ միմիայն կը ջանայ իրականացնել իր սեփական իրաւունքը գաղթատիրական մարզին մէջ: Զօրավար Ֆոն Եպպ որ Միւնշէնի կոլոնիալ ու գերման գաղութային միութեան վարիչն է, յայտարարեց որ Գերմանիա չուզեր ուրիշ պետութիւններու գաղութները, ոչ իսկ ուրիշ պետութիւններու կողմէ առաջարկուած Պելճիքայի եւ Փորթուկալի պատկանող գաղութները:

Հոկտեմբեր 29ին Գերմանիայի վարչէն փոխանորդ նախարար Ռուտոլֆ Հէսսի ներկայութեան տեղի ունեցաւ բացումը գերման միջերկրային ջրանցքին Ռօթէնզէէ, որ Հաննօվը կը կապէ Էլպը գետին:

Մակտեպուրկի մօտ, Ռօթենզէէ այս նորաշէն նաւահանգիստը երկրորդն է Հէնրիխպուրկ - Տորգմունտ եւ Նիտերֆինօյի նաւարկաներէն ետք: Ասով կը կապուին արեւմտեան եւ արեւելեան հոսանքը, որոնց վերջնական եւ կատարեալ նաւարկութիւնը պիտի կատարուի 1942ին, երբ վերջանայ Էլպըի ջրանցքին մեծ կամուրջին եւ կրկնակ նաւարգելին չինութիւնը: Առայժմ Մակտեպուրկի մօտ 12 քիլոմեթրի կարճ մաս մը գործածութեան մէջ է Էլպը գետէն: 46 տարի է որ այս չինութիւնները կը չարունակուին եւ երբ 1942ին վերջանայ, գերման Միջերկրային այս ջրանցքը պիտի ունենայ 560 քիլոմեթր երկարութիւն, Հաննօվէն մինչեւ Օտըր հոսիւ 12 նաւարգելներ պէտք պիտի ըլլայ գործածել ամբողջ երկարութեան վրայ, այսինքն նաւերը ջուրի արուեստական ամբարձութիւնով եւ տեղատուութիւնով պիտի բարձրանան եւ պիտի իջնեն:

Այսպէս, ոչ միայն Հաննօվ, Վեզեր, Էլպը, Օտըր իրարու կը կապուին, այլ եւ կարելի կ'ըլլայ Գերմանիայի արեւմտեան սահմանէն Օտըր անցնիլ, անկէ ալ Բրոմբերկի ջրանցքը եւ Վայխզել եւ հասնիլ մինչեւ Մեմել: Արդէն Օսնապրիւք, Մինտըն, Համմըլը, Մակտեպուրկ եւ Պրաունշվայգ բանուկ նաւահանգիստներ դարձած են: Շուտով Պերլինն ալ ամենամեծ եւ ամենաժամանակակից նաւահանգիստներէն մէկը պիտի դառնայ: Համաշխարհային պատերազմին զգացուած հաղորդակցութեան պակասը կը լրացուի:

Միջերկրային ջրանցքը կարեւորութիւն կուտայ ածուխ եւ երկաթ ջուրի վրայէն ամենակարճ ճամբով Ռուրէն Պերլին փոխադրելու, ինչպէս արեւելքը արմտիքը միջին Գերմանիա եւ ա-

---

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՓՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Զիս տեսնելուն պէս Գագիկ, միւս մարդիկը զանազան ուղղութեամբ ղրկելով, սկսաւ կամուրջին վրայէն քալել: Ետեւէն պոռացի որ սպասէ. եւ իր մօտէն քալելով ըսի.

— Գագիկ, գաւ մը երեւան հանեցի: Մակա մաքիրը Թուրք գերիին հետ խօսակցեր է:

— Գիտեմ: Ես ղրկեցի զինքը որպէսզի անոր հետ խօսի:

— Զէյթունը մատնելու համար սակարկութեան մէջ է անոր հետ:

Որպէս պատասխան, Գագիկ գլուխը դարձնելով՝ սուր ակնարկ մը ուղղեց ինծի. յետոյ դիւային ծիծաղով մը ճամբան շարունակեց: Բառ մը չըսաւ ինծի: Յայտ էր թէ բացարձակապէս խօսքերուս հաւատք չէր ընծայած, կամ այնպէս կը ձեւացնէր:

ԳԼՈՒԽ 18

Ուրիլ ինծմէ խուսափելով սկսաւ քալել Կլորիային հետ: Կլորիան ինծ հանդէպ զգացած գլուխը քօղարկելու մանուածոր ջանք մը չըրաւ: Ֆրէտ բընականաբար չատարանց կատակը, համոզուած ըլլալով անշուշտ որ ճիշդ էր ամբաստանութիւնը:

Մրնթին, որ բատ իր սովորութեան, կը հաւատայ Ֆրէտի բաւծ իւրաքանչիւր բառին, քովս գալով եւ աղնուաբար հայրական խրատ տուաւ.

— Կիներուն հետ խաղալու ժամանակ չէ հիմա գիտե՞ս: Անձնական վարմունքդ դատելու իրաւունքն ունենալու յաւակնութիւնը չունիմ անշուշտ, բայց կ'նաս շատ մեծ օգտակարութիւն մատուցանել, եթէ լաւ ուշադիր ըլլաս: Կիներ կը մոլորեցնեն այրերը:

Յետոյ Զէյթունը պաշտպանելու համար իր եւ Գագիկին ըրած ընդհանուր կարգադրութիւններուն մասին սկսաւ բացատրութիւն տալ:

— Լսէ ինծի, լսէ, այս կամուրջն ուրիշ անցում չ'ունի, ամենատկար կէտն է: Կամուրջն այն վայրէջքը ունենց ական երէկ, կարծեմ բոլոր յաւձակողներուն դէմ կրնանք պաշտպանել. Բայց այս լեռան եռեւը ճամբայ մը կայ, որ ասոր հասած զետին այդ կողմի քանդուած լեռը կ'առաջնորդէ: Ասիկա այն բերդն է կառուցուած Թուրք զինուորներու կողմէ, որոնց մասին Գագիկ պատմեց թէ Զէյթունի կիները կամուրջէն մէկ մէկ վար գլորած են:

Կեցաւ. սպասելով որ միւսներն ալ հասնին: Արդէն Փէյրուէ Տաղի կողերը [illegible] բաւական սեւ տրամ հետք մը մացցած էինք. գրեթէ հարիւր յիսուն ոտք բարձր:

— Կը տեսնէ՞ք, չարունակեց Մըրնթի, թշնամին անգամ մը եթէ իր ոտքը այս բլուրին վրայ դնելու ըլլայ ու եթէ չյաջողի իսկ լերան վրայ թնդանօթ հանել, պարզ հրացանաձգութեամբ մը անգամ ամբողջ Զէյթունին կրնայ իչխել:

Այժմու մեր կեցած վայրին եւ Զէյթունի միջեւ կը գտնուէր անդունդ մը խոր եւ բարձրաձիգ, որուն յատակը Ծիհունը կը գոռար ու կ'եռար: Ոեւէ թշնամի բանակի պիտի չկամենայի որ առնէ անցնելու փորձ մը ընէր, նոյնիսկ եթէ կամուրջը քանդուած չըլլար:

— Զէյթունցիները այդ կամուրջին մասին շատ նախապաշարուած են: Հարկ եղած պարագային անոր քանդուիլը բացարձակապէս կը մերժեն: Ուրիշ յատկանշական բան մը — կիները այդ կամուրջին պաշտպանութիւնը իրենց առանձնաշնորհը կը դաւանին: Ատիկա վնաս չունի: Անոնք լաւ կռուողներ են, միայն մարդու մեծ պակաս ունինք, ինչպէս նաեւ ռազմանիւթ, ու եթէ կամուրջը պահելու ըլլանք, պիտի ստիպուինք փամփուշտը շատ խնայողութեամբ գործածել: Ջանացի կիները համոզել որ քանի դեռ կամուրջի պաշտպանութեան պէտքը չկայ, դան եւ ինծի ուրիշ տեղ օգտակար ըլլան, սակայն անոնք կամուրջը պաշտպանելու պաշտօնը միչտ իրենցը նկատելուն, այս անգամ ալ նոյն բանը ըսել կ'առաջարկեն: Գագիկն անգամ չի կրնար զանոնք այդ նպատակէն հրաժարեցնել. հակառակ անոր որ կիներէ միչտ իր գլխաւոր պաշտպանները են եղած:

Ֆրէտ՝ Մրնթիին այս խօսքերը ընդմիջելով մատը ուղղեց մեր ձախին՝ Զէյթունէն վար՝ բայց գետին մակերեւէն բաւական բարձր կէտի մը:

— Բուսթէմ Խանը չէ՞ ան:

— Այո, ան է, ըսաւ Գագիկ: Դուք պէս մարդ է, բայց հրաշալի դեւ մը: Բարեկամս չէ թէեւ, սակայն զինքը կը յարգեմ եւ ձեռքը կը թօթվեմ: Բնածին աղուանդ մըն է, ձիաւոր ծնած: Մեր ժողովուրդը ձիաւոր չէ: Հոս ձիու տեղ չկայ. բայց ինչպէս տեսաք, ունինք կարգ մը մարդիկ որոնք կըրնան ձի հեծնել. եւ այս Բուսթէմ Խանը զանազան վայրերէ հոս եկած գաղթականներուն մէջէն ձիու վարժ ուրիշ չատ մը մարդիկ ալ գտաւ: Հոն նայեցէք, տեսէք ինչպէս կը մարզէ զանոնք: Նախախնամական պարգեւ մըն էր որ այդքան ձիեր մեր ձեռքն ինկան: Գաղթականներէն ոմանք ձիերնին հետերնին բերին ուտելու համար: Ընդհակառակն Բուսթէմ Խան մարդոց հացահատիկը կը գրաւէ, անօթի ձիերը կերակրելու համար:

— Առանց Բուսթէմ Խանին այս վայրերը երբեք պիտի չկրնայինք պաշտպանել, ըսաւ Մրնթին: Այս տեսակէտէն բախտաւոր ենք: Հեծելազօրքի ռազմավարութիւն մը ձեր կողմէ՝ երբեք չպիտի ակնկալէին Թուրքերը: Շնորհիւ մեր ունեցած բազմաթիւ ձիերուն, երկու կատարեալ գումարտակներ պիտի ունենանք.— մին Բուսթէմ Խանի, իսկ միւսը իմ հրամանատարութեանս տակ: Բոլոր երեւոյթները դատելով մեր դէմ տասնապատիկ բանակ մըն է որ կը բերեն. յուսանք եւ աշխատինք որ անոնք փորձեն կաւային վայրէջքէն անցնիլ: Այդ պարագային... բայց եկէք եւ տեսէք:

Ու մեզ բլուրն ի վեր առաջնորդեց: Քանի մը վայրկեան վերջ բաւական արահետը անհետանալով նոր մարզուած արահետի մը առջեւ գտանք մենք մեզ: Ծառերը այնքան անխնամ կերպով կտրուած էին եւ իրարու վըրայ գլտորած որ, ձիերուն համար թէեւ դժուար չէր անոնց մէջէն անցնիլը, բայց անուաւոր բանի համար անկարելի: Ծառերուն բուները չարուած էին երկու կողմերը, այնպէս որ այս նոր չաւիղը պարսպապատ էր դարձած: Զառիվեր էր ան ու դարձ-դարձիկ. իւրաքանչիւր դարձուածքի կը յաջորդէր ուրիշ մը, նախորդէն աւելի բարձր եւ ժայռերով ու խիճերով լեցուն, ուր ծառերէն աւելի պահեստելու յարմար տեղեր կային:

(Տար.)

[illegible]

…ներ չահելէ վերջ իսկ կեանքը անցաւ ապացուցանելով Թուրք ազգին իրաւունքները, մարդկութեան մատուցած անուական ծառայութիւնները եւ պատմութեան մէջ քանդակած առաւելութիւնները: Ան անայլայլ հաւատք մը ունէր մեր ազգին բարձրութեան, ոյժին, առաքինութեան, քաղաքակրթական կարողութեան եւ ստանձնած մարդկային պարտականութեանց վրայ: Երբ ձեռանի Թուրք եմ ըսողին յայտարարեց, իր հոգիին անշէջ սէրն է որ խօսեցաւ այդ խօսքին մէջ:

Անոր ամենամեծ նպատակը եղած է դէպ մտայնութիւններու եւ վարչաձեւերու պատճառաւ ետ մնացած Թուրք համայնքը ամենակարճ ճամբով մարդկութեան ամենակատարեալ եւ ամենավսեմ մտայնութիւններով զինուած արդիական պետութեան մը աստիճանին հասցնել: Մեր հիմնական օրէնքին եւ բոլոր մեծ ու պզտիկ հայրենակիցներուն մաքին մէջ դրոշմուած լայիք, ազգայնական, ժողովրդավար, յեղաշրջական եւ պետական հանրապետութիւնը Աթաթիւրքի ամենաթանկագին աւանդն է:

Իր մահէն ի վեր, Աթաթիւրքի նուիրական անունն ու յիշատակը ամբողջ ազգին սրտաբուխ զգացումներովը կ'ողեկոչուի: Երկրին ամէն կողմը ամբողջ ազգին կողմէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած անկեղծ սէրը, Թուրք պետութեան եւ Ազգին համար ուժի ու միաբանութեան ամենայստակ ապացոյցն է: Թուրք ազգին Աթաթիւրքի հանդէպ ցոյց տուած սէրն ու յարգանքը, աշխարհի ցոյց տուաւ թէ ի՛նչու կրցած է Աթաթիւրքի նման զաւկի մը ծնունդ տալու կարող աղբիւր մը ըլլալ:

Այս պահուս, երբ մեր յարգանքի վերջին տուրքը կը բերենք Աթաթիւրքի, նուիրական պարտականութիւն մը էր նկատեմ սրտագին շնորհակալութիւններս յայտնել ժողովուրդին:

Ազգերու միջեւ մարդկային եղբայրական կեանք մըն էր Աթաթիւրքի ամենամեծ իտէալը: Կ'ողջունեմ իր մահուան հանդէպ ամբողջ աշխարհի կողմէ ցոյց տրուած յարգանքը, իբր յուսադրիչ աւետիս մը մարդկութեան ապագային համար: Այս խօսքերս արտայայտութիւնն է այն խորին շնորհակալութեան, զոր պարտք կը զգամ յայտնել գրաւոր կերպով եւ կամ իրենց ասպետական զինուորներով ու յարգելի ներկայացուցիչներով անձամբ մեր սուգը բաժնել փութացող բոլոր ազգերուն:

Ո՛վ Աթաթիւրք,

Դո՛ւն, հիմնադիրը մեր Հայրենիքին եւ հաւատարիմ ու անձնազոհ ծառայողը մեր ազգին,

Դո՛ւն, սիրելի եւ լուսաւոր դէմքը մարդկութեան իտէալին,

Դո՛ւն, անբաղդատելի հերոս.

Հայրենիքը երախտապարտ է քեզի: Թուրք ազգին հետ, որուն ծառայութեան համար քու կեանքդ տուիր, յարգանքով կը խոնարհինք առջեւդ: Ամբողջ քու գոյութեանդ ընթացքին, քու հոգւոյդ կրակովը ոգեւորեցիր մեզ: Վստահ եղիր, քու սիրելի յիշատակդ անշէջ ջահի մը հուրին պէս միշտ կրակոտ եւ արթուն պիտի պահէ մեզ»:

Օր. ԼՈՒԻԶ Տ. ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆ

եւ

ՊԱՐՈՅՐ Մ. ՕՐՋԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Գաղտա 27 *Նոյեմբեր* 1938 *Քէբրուք*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՒԱՐՏՈՒԵՑ «ԿՈԲԶԱՐԻ» ՀԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Խ. Հայաստան» 21 Հոկտ. թիւով կը գրէ.—

Բանաստեղծ Գեղամ Սարեանն աւարտեց ՏԱՐԱՍ ՇԵՎՉԵՆԿՈՅԻ *«Կոբզարի» հայերէն թարգմանութիւնը: Թարգմանուած է 8 հազար տող: Ժողովածուն պարունակում է իր մէջ ուկրայինական խոշորագոյն բանաստեղծի լաւագոյն գործերը — «Կատերինան», «Հայդամակները», «Նրազը», «Բատրակուհին» եւ մի շարք այլ ստեղծագործութիւններ եւ լիրիքական բանաստեղծութիւններ: Թարգմանութիւնը կատարուած է ռուսերէնից եւ համեմատուած է ուկրայինական տեքստի հետ: Գիրքը հրատարակելու է Հայպետհրատը, բանաստեղծի ծննդեան 125ամեայ յոբելեանի օրերին: Թարգմանութիւնը խմբագրում է հայկական ԽՍՀ Գրողների Միութեան նախագահ գրող Արազին:*

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆԻ ԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՇՏԱՐԱԿՈՒՄ

Հոկտեմբերի 20ին Աշտարակի Կուլտուրայի տան առաջ, ընդարձակ հրապարակում, հանդիսաւոր կերպով տեղի ունեցաւ Վ. Ի. Լենինի արձանի բացումը:

Արձանի բացման միտինգին ներկայ էին հազարաւոր աշխատաւորներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՇՏԱՐԱՐ ՇԻՐԻՄԸ, *գրեց Լուսիպրիս, տպ. Աթէնք, 1938, գին 15 Ֆրանք:*

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը այս տարի ալ մեծ շուքով տօնուած է Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութին մէջ: Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն յատուկ թիւ մը նուիրած է Դաշնակցութեան Օրուան: Ուշագրաւ է յօդուածագիրի մը՝ Ս. Ֆիրունցի հետեւեալ գրութիւնը, նորակազմ այդ գաղութին մէջ Դաշնակցութեան կազմակերպման եւ զարգացման ընթացքի մասին.—

«Լատինական այս հեռաւոր ափերուն վրայ, 1910էն ի վեր կեանք ու շունչ կ'առնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին կազմակերպական մարմինը: Քանի մը երիտասարդ ընկերներ, Երուանդ Մալխասեան, Կարապետ Մելիքեան, Ստեփան Տինճեան, Յակոբ Ոմպրեանց, Խոսրով Կ. Վշտունի եւ ուրիշներ, հիմը կը դնեն Դաշնակցութեան առաջին լիազօր մարմնին: Յետագային յիշեալներէն շատերը, մասնակցելով կամաւորական շարժման, այլեւս չեն վերադառնար, իսկ ուրիշներ ալ Հիւսիսային Ամերիկա անցնելով հոն կը շարունակեն կատարել իրենց կուսակցական պարտականութիւնները:

Այդ թուականներուն, Պուէնոս Այրէսի մէջ աչքառու գործունէութիւն մը ցոյց կուտան դաշնակցական երկու խումբեր՝ «Էփրեմ» եւ «Շանթ»: Իսկ կուսակցութեան վերին մարմինն ալ կապուած կ'ըլլայ Արեւմտեան Գիւրոյի հետ:

1913ին, քանի մը կարող ընկերներու Պուէնոս Այրէսէն հեռանալու պատճառով, կուսակցական կեանքը ժամանակ մը կը դադրի: Կարճատեւ լռումիջումէ մը ետք, 1915ին, Դաշնակցութիւնը քանի մը զանազան ձեռնարկներէ ու հանրային բնոյթ կրող աշխատանքներ կատարելէ յետոյ, կրկին լայն կազմակերպական աշխատանքներու կը նախաձեռնէ, այս անգամ իբր օրինական մարմին կապուելով Հիւսիսային Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէին:

Ասիկա տեսակ մը կազմակերպական վերելքի շրջան մը կ'ըլլայ, երբ կուսակցութիւնը, անդամներու յաւելման հետ, զարկ կուտայ նաեւ նորեկ ընկերներու մտաւոր զարգացման: Առաջին անգամ ըլլալով, այս հեռաւոր ափերուն վրայ կը սկսին ստացուիլ հայ թերթեր ու գրականութիւն:

Որպէս հայաշատ կեդրոն մը, Գորտոպան կը համարուի, ուր այդ օրերուն կը կազմուի «Արծիւ» խումբը: Իսկ մայրաքաղաքի խումբերուն վրայ կ'աւելնայ նոր մը՝ «Արարատ» անունով:

1916 թուին, ընդհանուր հոսանքին հետ Հարաւ. Ամերիկայի դաշնակցական մարմիններն ալ իրենց կարգին կը տարուին օրուան շարժումով, Կովկասի մէջ խմբուող կամաւորական շարժումին բերելով իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը:

1918ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հարաւային Ամերիկայի մասնաճիւղերը, իրենց ամբողջ թափով, կը նուիրուին ազգային ու հանրային կեանքին:

Սերտ կապ պահուած է մանաւանդ Ազգային Միութեան հետ, ուր Դաշնակցութիւնը իր մշտական ներկայացուցիչն ունեցած է: Այդ օրերու մեր ընկերները չեն մոռցած նաեւ իրենց օժանդակութիւնը հասցնելու Կիլիկիոյ մէջ կռուող հայութեան:

1921 թուականէն անդին հին ու նոր գաղթականութեան համար, Պուէնոս Այրէսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբը միակ ժամադրավայրը կ'ըլլայ, ուր ցեղի մանիկները կրնան ոսկէ մշակութային գոհացում ստանալ:

1922ին խումբ մը երիտասարդ դաշնակցականներ, առաջին անգամ ըլլալով կուտան հայկական ներկայացումներ: Շնորհիւ այդ գեղարուեստական կորիզին էր, որ տարիներ ետք յաջողութիւններ ունեցան մեր դերասաններէն Լեւոն Յարութ եւ հանգուցեալ Զարիֆեան:

1923ին, կուսակցութեան շարքերուն մէջ նոր ու աննախընթաց շարժում մը կը սկսի:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հարաւային Ամերիկայի մեր մարմինները ինքզինքնին ի զօրու կը զգան աւելի լուրջ ու կենսունակ գործերու ձեռնամուխ ըլլալու: Առօրեայ զուտ կուսակցական քարոզութեան զուգընթաց, հրապարակ կը դրուի նաեւ սեփական մամուլ ունենալու խնդիրը: Տարէց ու երիտասարդ ընկերներու միակ մտահոգութիւնը կ'ըլլայ հայերէն թերթ մը հրատարակել, որուն համար ամէն հնարաւոր միջոց կը դործադրուի, օր առաջ գայն իրականութիւն տեսնելու համար:

Խանդավառութիւնը այնքան կ'ըլլայ, որ երիտասարդ ընկերները անհամբեր, մինչեւ մեքենաներու եւ տառերու գնումը, կը նախաձեռնեն խմորատիպ թերթի մը հրատարակութեան: Երկար ժամանակ խմորատիպ «Բողոքի Ձայնը» մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ ո՛չ միայն Հարաւային Ամերիկայի մեր դաշնակցական ընկերներուն, այլ եւ հայ գաղութին մէջ:

Ընդհանուր ոգեւորութեան շրջանին, իրարու ետեւէ նորանոր կոմիտէներ կը կազմուին Արժանթինի ներքին հայաշատ գաւառներուն մէջ ալ: Իսկ 1924 թուի Մարտ 20ին, որպէս պաշտօնական մարմին կը հաստատուի նաեւ Մոնթէվիտէօյի Կոմիտէն, որ Հ. Ամերիկայի երկրորդ գործօն մարմինը կը հանդիսանայ դրացի հանրապետութեան մայրաքաղաքին մէջ:

Այսպէս, պարբերաբար նաեւ նոր մարմիններ կը կազմուին այլ վայրերու մէջ, մինչեւ Պրազիլ, ուր մինչեւ այսօր ալ դաշնակցական կազմակերպութիւնը հայ կեանքի հիմնական սիւներէն մէկն է:

Քանի մը տարիներու անխոնջ ու լուռ աշխատանքներէն յետոյ, նորեկ ու բազմացող գաղթականութեան հետ Դաշնակցութիւնն ալ ստիպանաբար գործունէութեան նոր հունի մը մէջ կը մտնէ: Շարքերու յաւելման համեմատ կը ծաւալի նաեւ անոր գործունէութիւնը, որմէ վերջը այլեւս անկարելի կ'ըլլայ նախկին ձեւով շարունակել եւ 1932 թուականէն ասդին Հարաւային Ամերիկայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար նոր էջ մը կը բացուի:

Օտար եւ հիւրընկալ այս հորիզոններուն տակ կը սկսի գործել հայ մամուլը եւ «Արմենիա»յի հրատարակութեամբ կը շեփորուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը եւ հայ հասարակութիւնը այլեւս ի վիճակի կ'ըլլայ մօտէն ու հարազատօրէն տեսնելու իր ներքին ցաւերն ու հոգերը»:

[illegible]

Ե՞րբ պիտի սրբագրուի Լօզանի սարսը:

ԱՍԱՏՈՒՐ

Ինէօնիւի ուղերձը

«ԱԶԳԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԷՐԸ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԻՏԷԱԼՆ ԷՐ»

ԱՆԳԱՐԱ, 21.— Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւի ուղերձը:

«Թուրք մեծ ազգին,

Վեհ Աթաթիւրքի հողեղէն մարմինը իր յաւիտենական հանգիստի վայրը յանձնուեցաւ երկիւղած ձեռքով իր սիրելի ազգին, որուն ծառայելու համար ան իր ամբողջ կեանքը նուիրեց: Իրականութեան մէջ ան կը հանգչի հիմա Թուրք ազգին հերոսական եւ փառապանծ կուրծքին մէջ, որ սիրով ու հպարտութեամբ լեցուած է անոր հանդէպ:

Աթաթիւրք երեւան եկաւ, երբ պատմութեան ամենաանգութ եւ ամենաանիրաւ ամբաստանութեան առարկայ եղանք: Ան ընդդէմ եւ հակառակ թէ Թուրք ազգը անմեղ է եւ իրաւունք ունի: Իր գոռ ձայնը, որ նախապէս անլսելի մնաց, յետոյ անսպառելի ուժով մը ամբողջ աշխարհի գիտակցութեան խորը թափանցից:

Աթաթիւրք ամենամեծ յաղթանակ…

[illegible]

…ձեռք մը փոքր մասնաճիւղերով պիտի կրնայ տէր դառնալ լաւ ինքնաշարժի մը:

Գ. Յ.

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ …

ԿՈՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Զոյգ մը արծիւ, շատ ցածէն կ'անցնին ծանրութեանս ախոռանքը իրենց թեւերուն վրայ, երբ ես արդէն դիմացի սարալանջը կ'անցնիմ շուքիս ետեւէն վազելով:

Հոս սնծանօթ դիցուհի մը նոճես (յակինթ) ներով պար դարձեր է, կողքնակներու պէս խունկաոտ(molène)-ներն ալ չորցած լայն տերեւներով…

— Հէ՜յ լօ՜ լօ՜ լօ՜ հէյ լօ՛:

Մեր լեռներու սրնգահարը անուն չունի, ոչ ալ երգը բառ ունի: Իմաստունը ծագրանքով ունկնդիր կ'ըլլայ ու իր կեցած տեղը կը փլի: Վազող ջրի պէս ճամբորդը լսելով անոր ձայնը, կը դեղեւի: Յուսահատը ետ կը դառնայ ու դարձեալ կեանքին կը ժպտի: Ան վերը կեցեր է ահա՛ կուրծքը բաց, ու թաղիքէ գդակը տուած…

[illegible]

Ալզաս – Լօրէնի մէջ եւս երկաթուղիի աշխատաւորներու գործադուլը յաջողած է մասամբ :

Տը Մոնզի մամուլին հաղորդեց թէ երկաթուղիի աշխատաւորները հնազանդած են իրենց նախարարին կոչին, աննշան թիւ մը միայն գործի չէ եկած :

Բոլոր այս կարգի թերացողներու հանդէպ կառավարութիւնը որոշած է հետապնդում կատարել:

« Փոփիւլէր»ի մէջ Լէոն Պլում հարկ կը տեսնէ խոստովանելու, որ աջնտիքաները պարտուեցան, բայց, կը հարցնէ, կարելի՞ է յաղթանակ մը համարել այս՝ կառավարութեան համար:

Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, յայտարարութիւն մը հանելով, կ'ըսէ թէ հանրային սպասարկութեանց մէջ գործադուլը չյաջողեցաւ իբրեւ հետեւանք կառավարութեան ձեռք առած հրակայական միջոցներուն (զինուոր, ոստիկանութիւն, կառավարական սպառնալիք), բայց յաջողեցաւ ոչ-պետական ձեռնարկներու մէջ:

Խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը նիստի հրաւիրուած է այսօր քննելու համար Տալատիէի պատասխանատուութիւնը եւ պահանջելու համար խորհրդարանին բացումը :

Կառավարական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ խորհրդարանը պիտի բացուի Դեկտեմբեր 9ին:

Գերմանիոյ աչքը Ուքրանիոյ վրայ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ նացի ղեկավարները սկսած են հրապարակաւ քննութեան առնել ծրագիր մը, որ կը տրամադրէ կազմել անկախ ուքրանական պետութիւն մը: Այս պետութիւնը իր մէջ պիտի միացնէ Խորհ. Ուքրանիան, Կարպաթեան Ուքրանիան եւ լեհական այն հողամասը, ուր կը բնակի ուքրանական մեծամասնութիւն մը: Նացի քաղաքագէտները կը խորհին իրենց հովանաւորութեան տակ առնել այդ պետութիւնը, իբրեւ փոխարինութիւն՝ օգտուելով երկրին բնական հարստութիւններէն: Այսպէս ուքրանական անկախ պետութիւնը կազմուելէ վերջ, Գերմանիա նոր պետութեան պիտի տայ ոչ միայն քաղաքական խորհրդականներ, այլեւ ճարտարագէտներ, ղեկավարելու համար երկրին տնտեսական զարգացումը:Այս անկախ պետութեան համակիր է Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի ուքրանական գաղութը:

Կ'ըսուի թէ լեհեւխորհրդային վերջին բարեկամութիւնը հետեւանք է այն արդիւքին զոր Պերլին գրաւ՝ երբ Վարշաւա առաջարկից միացնել լեհեւհունգարական սահմանները: Լեհեւխորհրդային բարեկամութիւնը հետեւանք է նոյնպէս այն վախին, զոր կը պատճառէ Լեհաստանի եւ Խորհ. Միութեան՝ Գերմանիոյ էջքը դէպի արեւելք :

«Երկաթէ Պահակներու» պետը սպաննուեցաւ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Կոտրէանու, «Երկաթէ պահակներու» կազմակերպութեան նախկին պետը, որ դատապարտուած էր տասը տարուան թիապարտութեան, սպաննուեցաւ հրացանազարկ՝ իր տասներեք ընկերներուն հետ:

Կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ այս դատապարտեալները սպաննուած են իրենց փախուստին ժամանակ, 29 - 30 Նոյեմբերի գիշերը:

Կոտրէանուի ընկերներն ալ կարեւոր դէմքեր էին « Երկաթէ պահակներու» կազմակերպութեան մէջ:

Այս լուրը խոր յուզում պատճառեց բովանդակ Ռումանիոյ մէջ, ուր, հակառակ «Երկաթէ պահակներու» դէմ ձեռք առնուած խիստ միջոցներուն, համակիրներ շատ կան տակաւին, ընդհանրապէս երիտասարդներ :

Պուքրէշէն ուրիշ հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ձերբակալուեցաւ փաստաբան Ֆակատանու, որ կը պատկանի նոյնպէս «Երկաթէ պահակներու» կազմակերպութեան: Իր մօտ գտած են ռումբեր, ատրճանակներ, ուժանակներ :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պետական գրամատան տնօրէն Տօքթ. Շախթ շուտով պիտի այցելէ Լոնտոն, խորհրդակցելու համար հրէական հարցէն ծնած նիւթական խնդիրներու մասին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ խառնակութիւնները կը շարունակուին : Հայֆայի մէջ Նոյեմբեր 29ին տեղի ունեցաւ մեծ կռիւ մը, որու ընթացքին սպաննուեցան անգլիացի երկու զինուորներ եւ վեց հոգի ալ վիրաւորուեցան: Արաբներէն սպաննուեցան բազմաթիւ ապստամբներ :

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷԻ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Փիրով, Պերլին եւ Հռոմ այցելելէ եւ Հիթլէրի ու Մուսոլինիի հետ տեսակցելէ ետք, վերադարձաւ Լոնտոն: Փիրով կ'աշխատի շօշափել եւրոպական պետութեանց տեսակէտները գաղթավայրերու տրամադրութեան մասին :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ մէջ «երկաթէ պահակներու» դէմ, որ ֆաշական կազմակերպութիւն մըն է, անողոք միջոցներ ձեռք առնուեցան: Ձերբակալուած են 80 հոգի: Կարոլ թագաւոր պաշտօնանկ ըրաւ Զօր. Անթոնէսքուն, որ իր պարտականութեան մէջ թերացած էր եւ համակրական վերաբերում ցոյց տուած «երկաթէ պահակ»ներուն :

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ ցոյցերը շարունակուեցան Նէօյիի դաշնագրին եւ Հրեաներուն դէմ: Կառավարութիւնը երեք օրուան համար փակեց Սոֆիայի համալսարանը: Ցուցարարները մեծ մասամբ ուսանողներ էին :

ԿԱՐՈԼ թագաւորին հրաւէրով՝ յառաջիկայ փետրուարին մարաջախտ Կէօրինկ պիտի այցելէ Ռումանիա :

ԳԵՐՄԱՆ բանակը այժմ բաղկացած է 51 զօրաբաժիններէ: Անցեալ տարի ունէր 39 զօրաբաժիններ: Այս զօրաբաժիններէն կազմուած են 15 զօրաբանակներ: Ասոնցմէ դուրս կան նաեւ հրասայլի եւ սահմանապահ հետեւակազօրքի մասնաւոր զօրաբաժիններ: Բոլորը միասին հաշուելով այժմ գերման բանակին թիւն է 850,000: Պատերազմի պարագային՝ առաջին իսկ աոթիւ Գերմանիա կրնայ կռիւի դաշտը նետել 1,700,000 զինուոր, որովհետեւ իւրաքանչիւր զօրաբաժին պատրաստ ունի պահեստի զօրաբաժին մը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՏՕՂՐԱՄԱՃԵԱՆ, ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՔՕՉՊԷՔԵԱՆ ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի, 4 Դեկտեմբեր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Րիւ Ժան Կուժոն, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ, ողբացեալ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵՐՋԻՖՈՒՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականներ ը, բարեկամները եւ համդուցեալին յիշատակը յարգողները:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԳՕՒԱԼԻՒՉԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. Ժողովը 3 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջանային ժողովի: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը, խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՕՆԻ «Վարանդեան» Երջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 3 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի (4 դեկտեմբեր) կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը :

« Համազասպ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

« Թաթուլ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ, ժամը 8ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը :

Ընկերական հանդիպում

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէի կազմակերպած ընկերական հանդիպում – հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 2 դեկտ. Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու ընկերներն ու ընկերուհիները :

ՊԻՏԻ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ Մ. ՎԻՐԱՊԵԱՆ ԵՒ Հ. ՄԻՍԻՐ[illegible]ԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԻԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԻԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans, Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (երգ.), Թաւջութակ ԳԱՐԵԳԻՆ. Պ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ (Ջութակ) ընկերակցութեամբ Օր. ԱՇԽԷՆ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ (դաշնակ). ԶՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (արտասանութիւն):

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել օթոպիւս 88 եւ իջնել ՍԻԹԷ ժառտէն կամ մեթրօ Պանիէօ

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ս. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 3.30ին

Անկէնի լճին դէմ. Cascade du Lac-ի սրահը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ԳԻՒԼԼԻՒՆԴԵԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւնները.»

Մուտք 0 Փր.

կառ. ցիւ Նաւէն շոգեկառք և կէնի համար ժամը 3ին, 3.30ին.

Դասախօսութիւն—թէյասեղան

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի : 3 Դեկտ. շաբաթ գիշեր, ժամը 8.30ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 8 րիւ Պօսիւէ:

Կը խօսի՝ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կնոջ դերը հանրային կեանքին մէջ

Հիւրասիրութիւն՝ թէյ եւ խմորեղէն Մուտք 4 Փր.

Հրապարակային դասախօսութիւն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Նոսի մէջ,

81 Rue de Paris—

Կը խօսի Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ :

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, եւն.: Մանուկներու համար 0.95:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի երկրորդ մասնաճիւղի Ընդհ. Անդամական ժողովը 4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Sextices արճարանի ժողովասրահը 22 Rue d'Aix, Մարսէյլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. Ժողովը 3 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Թրիմեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Լաւինթայէն Տէր եւ Տիկին Կաղնեան իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն հայրենակից Ա. Խաչատուրեան գերդաստանին, Տիկին ՓԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ զոհաւ մահուան առթիւ:

Վալանսի ՋՈՄ-ի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը— 25, 398, 30, 28, 266, 309, 363, 269, 349, 302, 376: Շահողներէն կը խնդրուի դիմել՝ Y. D. Ghougassian, 10, rue Baltazar-Baro, Valence.

ՍԻՆԷՄԱ «LE FOYER»Ի ՄԷՋ

90 Rue d'Aubagne— Մարսէյլ 4 Դեկտեմբեր, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նոր ժամանած ԵՐԳԻՉ-ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ Տէր եւ Տիկին ՀԱՅԿ-ԱՐՄԻԻ:

Նոր երգեր, երգախառն պատկեր:

Գիներ՝ 10, 7 եւ 5 Ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

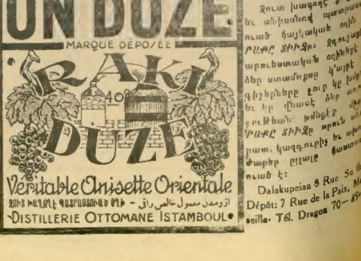

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱՐԱԹ 3 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 3 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3902

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԷՆԷՇԸ

— oo —

Առանց մեկնաբանութիւններ փորձելու, կ'ուզենք Թուրքին յանձնել կարգ մը նմանութեան եզրեր, զորս կը գտնենք Պէնէշի եւ Ըսմէթի միջեւ։

Չեխոսլովաքիա հաշտութեան դաշնագիրներուն ծնունդն էր։ Նոյնը՝ նոր Թուրքիան։ Անոր ստեղծիչը եղաւ Մասարիք եւ կրեց այդ փառքն ու համբաւը։ Բայց, Պէնէշն էր որ այդ պետութեան կազմութիւնը ապահովեց։ Հաշտութեան օրերուն անձամբ վարեց բոլոր բանակցութիւնները։ Վերադարձաւ Փրակա։ Դարձաւ վարչապետ, Մասարիքի համբաւին ներքեւ, ու անոր հետ խորհրդակցաբար, ամրացուց երկիրը, կարգի դրաւ զայն։ Եւ մինչեւ նախագահին մահը Չեխոսլովաքիոյ տիրական դէմքը եղաւ։

Թուրքիոյ ստեղծիչը եղաւ Աթաթիւրք եւ կրեց անոր փառքն ու համբաւը։ Բայց, Ըսմէթն էր որ հաշտութեան օրերուն անձամբ վարեց բոլոր բանակցութիւնները։ Վերադարձաւ Էնկիւրի։ Եղաւ վարչապետ, ու, Քէմալի համբաւին ներքեւ, եւ անոր հետ խորհրդակցաբար, ամրացուց երկիրը, կարգի դրաւ զայն։ Ու գրեթէ մինչեւ Քէմալի մահը Թուրքիոյ տիրական դէմքը եղաւ։

Մասարիք մեռաւ, ու վարչապետ Պէնէշ դարձաւ հանրապետութեան նախագահ։

Աթաթիւրք մեռաւ, ու Ըսմէթ գրաւեց անոր աթոռը։

Երկրէն ներս՝ Պէնէշ, քանի վարչապետ էր, քաղաքական բոլոր կապերուն մէջ իր երկրին ապահովեց տիրական դիրք մը։ Չեխոսլովաքիա Փոքր Համաձայնութեան ողնայարը կազմեց։ Աւելին, — ուղղութիւն տուաւ անոր։

Թուրքիայէն դուրս՝ քաղաքական բոլոր կապերուն մէջ, Ըսմէթ Թուրքիոյ ապահովեց նոյն տիրական դիրքը։ Պալքանեան թէ Սաատապատի դաշինք, — Թուրքիա ողնայարը եղաւ անոնց։

Չեխոսլովաքիա միշտ առաջին վտանգի մը ժառանգութիւնը ունեցաւ։ Ու միշտ զինուեցաւ՝ ուրիշին օժանդակութեամբ։

Թուրքիա, մինչեւ այսօր, առաջին վտանգի ժառանգութիւնը ունի։ Ու միշտ կը զինուի՝ ուրիշներու օգնութեամբ։

Չեխոսլովաքիա խաղաղութեան պահպանումին ամէնէն ջերմ հոգածուներէն մին եղաւ։ Ու Պէնէշ այդ հոգածութեան մարմնացումն էր։ Թուրքիա իր հիմնական սկզբունքներէն մին ըրաւ խաղաղութիւնը։ Ու Ըսմէթի բովանդակ քաղաքականութիւնը, բոլո՛ր ճակատներուն մէջ, այդ սկզբունքէն կ'առաջնորդուէր։

Պէնէշ խաղաղութեան համար ուժը յենակէտ կը նկատէր։ Նոյնը՝ Ըսմէթ։

Մասարիք աւելի մարդկային էր, քան իր վարչապետը։ Ինչպէս Քէմալ Աթաթիւրք աւելի մարդկային էր՝ քան Ըսմէթ։ Պէնէշ աւելի գործնական, աւելի ջղուտ, աւելի իրապաշտ ու նուազ զգացական էր, քան իր նախագահը։

Ըսմէթ, միշտ նոյն համեմատութեամբ, աւելի գործնական, աւելի ջղուտ, աւելի իրապաշտ ու նուազ զգացական է, քան իր նախագահը։

Մասարիք խառնուածքով ու հակումներով խաղաղական էր, հանդուրժող, աւելի արդար, եւ փոքրամասնութեանց հանդէպ աւելի մեղմ, ինչպէս Աթաթիւրք։

Պէնէշ, ընդհակառակն, խառնուածքով ու հակումներով ամէն բանի կը նայէր իր ազգային պրիսմակին մէջէն։ Բիրտ էր։ Անզիջող։ Նոյնը եւ Ըսմէթ։

Մասարիք իր շարժման օրերէն սկսած իր կողքին ունեցաւ Պէնէշը։ Առանց այս վերջինին՝ դժուար է ըսել թէ Մինիխէն առաջ Չեխոսլովաքիան կրնա՞ր ըլլալ այնպէս՝ ինչպէս որ էր։ Թերեւս առանց Մասարիքի ալ Պէնէշը չըլլար այնպէս՝ ինչպէս էր մինչեւ Մինիխի խորհրդաժողովը։

Քէմալ եւս իր շարժման օրերէն սկսած իր կողքին ունեցաւ Ըսմէթը։ Ու դարձեալ դժուար է ըսել թէ առանց Ըսմէթի Թուրքիա — ու նաեւ ինքը՝ Քէմալը — կ'ըլլայի՞ն ճիշդ այնպէս ինչպէս եղան։ Իսկ առանց Քէմալի՝ Ըսմէթ «Ըսմէթ» չէր ըլլար․․․։

Մասարիքի մահէն վերջ, իր բնական յաջորդը պիտի ըլլար Ըսմէթ։ Մեր տեսակէտով, հակառակ եւրոպական թերթերուն տրուած տեղեկութիւններուն, Քէմալի յաջորդը պիտի ըլլար Ըսմէթ։

Պէնէշ հանրապետութեան աթոռը նստաւ, երբ Չեխոսլովաքիոյ շուրջ վտանգը սկսած էր դոփել։ Բայց, ան չարունակեց քալել այն ճամբէն, ուրկէ մեկնած էր, — ոչ մէկ զիջում ընել, սեղմել ներքին ձայները, փոքրամասնութեանց իրաւունքները միշտ սեղմուած պահել։ Ըրաւ եւ աւելին, — ականջները փակեց այդ դոփող իրականութեան առջեւ, ու համաձայնեցաւ որ իր երկիրը օդային կայան դառնայ Խ. Միութեան համար։

Ըսմէթ հանրապետութեան աթոռը կը գրաւէ, երբ Թուրքիոյ շուրջ վտանգը սկսած է սուլել։

Ըսմէթ, իր վարչապետութեան օրով, ճիշդ Պէնէշի նման շարժեցաւ, — իր ափունքը կայուն դարձուց Անգլիոյ։ Ատիկա առաւելութի՞ւն է թէ վտանգ, — թող ճշդեն դէպքերը։ Այսօր ալ, իբրեւ նախագահ, նոյն քաղաքականութեան պիտի հետեւի։ Ըսինք, ամէն առաջ, թէ սխալ է իրեն կամ ուրիշ Թուրք վարիչներու նախասիրութիւններ վերագրել։ Մանաւանդ որ «իրազեկ» եւրոպական թերթերը իրարու կը հակասեն (մեր այդ խմբագրականին մէջ, «Թան»ը տպագրական սխալ էր, Փրանս․ ուրիշ թերթ մը կը կարծէր թէ Ըսմէթ Մոսկուայի պիտի մօտենայ, մինչ «Թան» ճիշդ հակառակը կ'ըսէր)։

Պէնէշ մինչեւ վերջ այն անխախտ համոզումն ունէր թէ իր զինակիցները, որոնք փոխառութիւններ բրած էին Չեխոսլովաքիոյ ու զինած զայն, անպայման օգնութեան կուգան։

Ըսմէթ եւս մինչեւ երէկ ունէր նոյն համոզումը, — Անգլիոյ հետ Միջերկրականեան Ուխտ կնքեց Իտալիոյ դէմ։ Մինիխէն վերջ ունի՞ նոյն կարծիքը թէ ոչ՝ չենք գիտեր։

Գիտենք, միայն, որ Պէնէշ իր քաղաքական ուղին ու իր քաղաքականութիւնը վերջացուց իր երկրին քայքայումովն ու իր անփառունակ անկումովը։

Ըսմէ՞թ։ Պատասխանը թողունք ապագային։ Ուզեցինք գրեթէ նոյն ճամբէն քալող երկու պետական մարդոց նմանութեան եզրերը միայն ընդգծել․․․

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ՊԱՏԻԺ ԿԸ ՍԱՀՄԱՆԷ

— oo —

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ, Տալատիէ իր մօտ հրաւիրեց այն նախարարները, որոնք ի պաշտօնէ շահագրգռուած էին վերջին գործադուլի հետեւանքներով։ Այսպէս՝ խորհրդակցեցաւ վերջ ներքին, ելմտական, ռազմական, հանրօգուտ շինութեանց, աշխատանքի, թղթատարական, կրթական նախարարներուն հետ, որոշեց այն պատիժները, որոնք պիտի տրուին անոնց որ չհնազանդեցան կառավարութեան հրամանին եւ գործադուլ ըրին։

Ցեռոյ ժամուլին տրուեցաւ զեկոյց մը, որով կառավարութիւնը նախ իր ուրախութիւնը կը յայտնէ ցոյց տրուած ընկերային կարգապահութեան եւ ազգային գիտակցութեան ապացոյցին համար, յետոյ կ'աւելցնէ թէ իրենց պաշտօնին մէջ թերացողներ, որքան ալ քիչ ըլլան անոնք, բառ էութեան ծանր ըլլալով իրենց յանցանքը, պիտի պատժուին։

Այսպէս գործադուլի հրաման տուող կամ մասնակցող անձերը կը զրկուին այն պաշտօնէն, որ տրուած էր իրենց՝ հանրային իշխանութեան եւ պետական կազմակերպութեանց մէջ, — Գանք տը Ֆրանս, Երկաթուղիներու Ազգ. Ընկերութիւն, եւն.։ (Այսպէս առաջին առթիւ կը պաշտօնազրկուի Ժուհօ, կորսնցնելով իր աթոռը Գանք տը Ֆրանսի Խորհուրդին մէջ)։

Կը պաշտօնազրկուին կառավարական պաշտօնեաները, իսկ երկրորդական պաշտօնեաները առժամաբար կը զրկուին իրենց գործէն եւ ամսականէն, անկախ այն պատիժէն, որ պիտի տրուի անհատաբար, երեք օրուան ընթացքին, պատկան նախարարութեանց որոշումով։

Հանրապետական եւ Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ խնդրանք մը ներկայացուեցաւ կառավարութեան, որպէսզի չպատժուին թերացողները այնպիսի պահու մը՝ երբ երկիրը պէտք ունի հաշտարար ոգիի։ Միւս կողմէ նոյն կուսակցութիւնը կը խնդրէ, որ կառավարութիւնը չմերժէ բարեփոխել հրովարտակ-օրէնքները, — մասնաւորաբար անհրաժեշտ կը գտնէ ջնջել 2 առհարիւրի տուրքը ամբողջական եկամուտներու վրայ, փոխարէն առաջարկելով՝ եկամուտներու տուրքէ զերծ ընդունուած գումարը 10 հազարէն իջեցնել 6000ի։

Խորհրդարանը կը վերաբացուի 8 Դեկտեմբերին

— oo —

Ընկերվարականները հրաւէր ուղղեցին բոլոր երեսփոխաններուն՝ խորհրդակցելու համար Տալատիէի ծրագիրներուն մասին եւ պահանջելու համար որ վերաբացուի խորհրդարանը։ Աջակողմեան եւ արմատական երեսփոխանները մերժեցին մասնակցիլ այդ խորհրդակցութեան։

Վերջին պահուն, Տալատիէ որոշած ըլլալով խորհրդարանը վերաբանալ 8 Դեկտեմբերին, յառաջիկայ Հինգշաբթի, Լէոն Պլում յայտարարեց թէ եա կ'առնէ խորհրդակցութեան իր հրաւէրը, քանի որ «հասաւ իր նպատակին»։ Իր կարծիքով, Տալատիէ խորհրդարանը բանալու որոշում տուաւ՝ ընկերվարականներու կողմէ խորհրդակցութեան հրաւէրը երեւալէ վերջ միայն։ Ընդհակառակն, գիտել կը տրուի որ Տալատիէ ուշացուց իր որոշումը, որպէսզի Երեսփ. Ժողովի ելմտական յանձնախումբը ժամանակ ունենայ վերջացնելու պիւտճէին քննութիւնը։

Աջակողմեան հոսանքի ներկայացուցիչները կը խորհին ընտրական բարեփոխութեան խնդիր յարուցանել անմիջապէս որ բացուի խորհրդարանը, որպէսզի ձախակողմեան հոսանքները ժամանակ չունենան հարցադրում ընելու վերջին դէպքերուն մասին։ Ու պիտի աշխատին արգելք հանդիսանալ ամէն փորձի, որ պիտի տապալէր կառավարութիւնը։

Գործադուլին ձախողման արձագանգները

— oo —

Ամերիկեան եւ անգլիական թերթերը գոհունակութիւն կը յայտնեն, որ կառավարութիւնը կրցաւ պաշտպանել իր հեղինակութիւնը եւ ցոյց տալ ազգային միութեան նոր փաստ մը։ Իտալական եւ գերմանական թերթերը եւս գոհ կը թուին Տալատիէի յաղթանակէն։

Բայց կատղա՜ծ են Մոսկուայի թերթերը։ Թուռնիէ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Փարիզի լուրերը յուսախաբութիւն պատճառեցին Կրեմլի պալատին։ Պրաւդա եւ Իզվեստիա, իրենց Փարիզեան թղթակիցներուն տուած տեղեկութիւններուն յենլով, կը գրեն թէ համայնավար կուսակցութիւնը պիտի շարունակէ իր պայքարը՝ տապալելու համար Տալատիէի կառավարութիւնը։ Սովետական թերթերը, իրենց կատաղութեան մէջ կուրցած, չեն մոռնար յարձակիլ նաեւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին վրայ՝ զայն անուանելով «Ֆաշիզմի հիւրընկալ»։

Հ. ՍԻՄՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆ ՄԵՌԱՒ

Միլանէն կը հաղորդեն թէ Հ. Սիմոն Երեմեան մեռաւ Երեքշաբթի, 29 Նոյեմբերին, Միլանի մէջ։

Բնիկ Տրապիզոնցի էր։ Ունի բազմաթիւ աշխատութիւններ գրական, պատմական ու գիտական։ Երկար ատենէ ի վեր հեռացած էր Մխիթարեան Միաբանութեան վանքէն, ու կ'ապրէր անկախ։ Կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ի Առթուշան ծածկանունով։

Իր վերջին յօդուածը եղաւ գրախօսականը Շ. Նարդունիի «Երուսաղէմ»ին մասին, ղրկած՝ թէ մեզի եւ թէ «Յուսաբեր»ի։

Իր կեանքին ու գործերուն մասին կ'անդրադառնանք յառաջիկային։

67 տարեկան էր։

Բանուորները կը դիմադրեն

— oo —

Ֆրանսական բոլոր գործատէրերը, օգտուելով առիթէն, չեղեալ համարեցին հաւաքական պայմանագրութիւնները։ Հինգշաբթի օր, գործատէրերը մերժեցին ընդունիլ այն բանուորները, որոնք մասնակցելով գործադուլին՝ աշխատանքի չէին եկած Չորեքշաբթի։

Ամէն կողմ, արձակուած բանուորները սկսան բողոքել, — կարգ մը շրջաններու մէջ, բանուորները նոյնիսկ բռնի մտան գործարան եւ անցան իրենց աշխատանքին գլուխը։

Լիլի մետաղագործական եւ կերպասեղէնի գործարանը մտան հարիւրաւոր բանուորներ, որոնք գործէ արձակուած էին՝ մասնակցած ըլլալով գործադուլին։ Հակառակ ցոյց տրուած արգելքին, բանուորները գրաւեցին իրենց տեղերը եւ սկսան աշխատիլ։ Տնօրէնութիւնը ոստիկան կանչեց եւ մէկիկ մէկիկ դուրս հանեց զանոնք։

Լիլի մէջ, դարձեալ, հանրակառքի պաշտօնեայ մը, արձակուած ըլլալով գործէ, միացաւ իր ընկերներուն եւ խումբով յարձակեցան աշխատող հանրակառքերուն վրայ, կոտրեցին ապակիները։ Ուրիշ հանրակառք մը, արգացնելով իր արշաւը, հազիւ կրցաւ ազատիլ ցուցարարներուն ձեռքէն։

Լիլի մէջ ցոյցերը կը շարունակուին առաւել կամ նուազ բուռն։ Ցուցարարներու խումբ մը քարերով յարձակեցաւ Փարիզ-Պրիւքսէլ ճեպընթացին վրայ, վիրաւորելով մեքենավարն ու ճամբորդ մը։

Հակառակ այս ցոյցերուն, որոնք տեղի կ'ունենան գրեթէ ամէն բանուորական կեդրոնի մէջ, գործատէրերը անխնայ կ'արձակեն ու կը ճամբեն գործադուլին մասնակցողները։ Թուլուզի օդանաւային շինութեանց գործարանէն արձակուած են 2400 հոգի։ Ռուանի մէջ գործէ արձակուած են 2500 բանուոր։ Լիոնի մէջ արձակուած բանուորները փորձեցին գրաւել իրենց գործարանը, բայց ոստիկանութիւնը վրայ հասնելով դուրս հանեց ու ցրուեց զանոնք։

Իսկ կարգ մը գործարաններ բոլորովին փակեցին իրենց դռները, իրենց բանուորներուն մեծ մասը մասնակցած ըլլալով գործադուլին։ Այսպէս փակուած են Լա Սիոթայի, Մարթիկի, Փոր տը Պուքի, Սալոնի, Պէրի գործարանները, բայց կը յուսացուի որ բացուին քանի մը օրէն։ Փակուած են Արժանթէօյի երկու պետական գործարանները, Լիորէ եւ Լօրէն։ Փակուած է նոյնպէս Լոբիանի գործարանը։

Ցոյցերը կը շարունակուին եւ խորհրդակցութիւններ կ'ըլլան՝ քննելու համար կացութիւնը։

Չեխոսլովաքիոյ նոր կառավարութիւնը

Ինչպէս գրեցինք, Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ Հաշա, որ նախագահն էր երկրին Գեր. Ատեանին։

Անմիջապէս հրաժարական տուաւ դահլիճը եւ հանրապետութեան նորընտիր նախագահը դահլիճը կազմելու պաշտօնը տուաւ Պերանի։

Պերանի դահլիճին մէջ արտաքին նախարարութիւնը ստանձնած է Շվալքովսքի, որ ի մօտոյ պիտի մեկնի Պերլին, բանակցելու համար գերմանեւչեխական դրամական միութեան մասին։ Նոր դահլիճին մէջ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը կը վարէ Սիրովի, նախորդ վարչապետը։

Ֆոն Ռիպպենթրոփ Փարիզ կուգայ Երեքշաբթի

«Ժուռնալ»ի թղթակիցը Պերլինէն կը հեռագրէ թէ Ֆոն Ռիպպենթրոփ Փարիզ պիտի գայ յառաջիկայ Երեքշաբթի, ստորագրելու համար գերմանեւֆրանսական համաձայնութիւնը։ Գերման դիւանագիտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի մնայ քանի մը օր։

Պուրկոս եւ Պարսելոն

ետ կը կանչեն իրենց դեսպանները

Պելժ կառավարութիւնը որոշած ըլլալով դիւանագիտական յարաբերութիւն մշակել Պուրկոսի կառավարութեան հետ, Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը զայրացած՝ հրահանգ տուաւ Պրիւքսէլի իր դեսպանին եւ հիւպատոսին անմիջապէս ձգել Պելճիքան։ Սպանիոյ դեսպանը առանց ժամանակ անցընելու մեկնեցաւ, նոյնիսկ հրաժեշտ չառաւ Պելժիոյ արտաքին նախարարութենէն, այլ միայն այցաքարտը ձգեց։

Պելժ կառավարութիւնը անմիջապէս հեռագրեց Պարսելոնայի իր դեսպանին, որ վերադառնայ Պրիւքսէլ առանց ժամանակ կորսնցնելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶՈՒԼԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Եւրոպայի, ինչպէս նաեւ չափով մըն ալ աշխարհի բովանդակ քաղաքական կեանքը ղեկավարող ուժերը տակաւին յստակօրէն կը շարունակեն իրենց ընթացքը: Ոչ պայքարը դադրած է, ոչ մրցակցութիւնները վերջ են գտած, ոչ ալ շահերու հակադրութիւնը նուազած է:

Այս ուժերը գլխաւորաբար երկու հիմնական գծով կը տանին իրենց գործը, առաջին՝ Եւրոպայի, հետեւաբար նաեւ աշխարհի քաղաքական խաղաղեցման, եւ երկրորդ՝ գերման տնտեսական ու քաղաքական ծաւալողականութեան ճամբայ գտնելու գիծերով:

Առաջին ուղղութեամբ՝ բաւական ճամբայ կտրուած է Միւնիխէն ի վեր: Չէմպըրլէյնի քաղաքականութեան էական գիծն է, որ ցարդ ընկրկում կամ նահանջ չճանչցաւ՝ հակառակ իր առջեւ յարուցուած մեծամեծ խոչընդոտներուն:

Միւնիխէն ետք՝ Չէմպըրլէյն ու Հըլիֆաքս այցելեցին Փարիզ եւ Ֆրանսական պետական ղեկավարութեան հետ ջանացին ճշդել կարգ մը կարեւոր կէտեր: Այս այցելութեան զուգադիպեցաւ գերմանեւֆրանսական պաշտօնական համաձայնութիւնը, որով Երրորդ Րէյխը վերջնական կը նկատէ արեւմտեան սահմանագլուխի գոյավիճակը եւ Փարիզ ու Պերլին կը խոստանան ամէն կնճիռ լուծման համար զէնքի չդիմել, այլ խաղաղ բանակցութեանց միջոցով հարթել: Այսպիսի պաշտօնական յայտարարութիւն ըստորագրած էին արդէն Միւնիխի մէջ Չէմպըրլէյն ու Հիթլէր: Ֆրանքօ-գերման յայտարարութիւնը տակաւին բաւարարուած չէ, բայց վճռուած խնդիր է, շուտով կը ստորագրուի, երբ Ֆրանսայի ներքին կեանքը փոթորկող տնտեսական-ընկերային վէճերը քիչ մը մեղմանան:

Իրաւ է, որ Ֆրանսա կ'անցնի ներքին մտահոգիչ տագնապէ մը եւ կառավարութեան ձեռք առած միջոցները ազգային վերականգնումի ուղղութեամբ, նոր հրովարտակ-օրէնքները եւ տուրքերու բազմազան յաւելումները բարդ ու անբաղձալի հոգեվիճակ ստեղծած են երկրին մէջ ամենուրեք. Իրաւ է որ, աշխատաւորական շրջաններու խլրտումները, ընդհանուր գործադուլի ձախողած փորձերը, համայնավարական դրդումները անհաճոյ անդրադարձում կ'ունենան երկրին վերականգնման ճիգերուն վրայ կամ արտաքին աշխարհին այն տպաւորութիւնը կը ներշնչեն, թէ ֆրանսական մեծ հանրապետութիւնը ինքն իր մէջ թոյլ է, թէ ժողովուրդի մէջ կը պակսի միութեան ոգին, թէ արտաքին խաղաղութեան քաղաքականութիւնը միանական չէ, թէ երկիրը ներքին ընկերային յեղափոխութեան մը նախօրեակին հասած է եւն.:

Բայց այս բոլորը, եթէ նոյնիսկ բաւոյդ ախտաճանաչումը ըլլան Ֆրանսայի մէջ տիրող կացութեան— որուն կը կասկածինք— չեն կրնար փոխել իրերու քաղաքական ընթացքը, չեն կրնար յեղաշրջել Լոնտոն-Փարիզ առանցքի խաղաղեցման քաղաքականութեան էական գիծը:

Արդէն պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ, որ Չէմպըրլէյն ու Հըլիֆաքս Յունուար 12ին պիտի այցելեն Հռոմ՝ Մուսոլինիի հետ հարթելու կարգ մը կարեւոր հարցեր: Այս այցելութիւնը շարունակութիւնն է այն քաղաքականութեան, զոր վարեցին Լոնտոն ու Փարիզ մինչեւ Միւնիխ եւ Միւնիխի մէջ: Ընդհանուր հիմնական գծին մէկ օղակն է:

Հռոմի մէջ բրիտանական պետական վարիչները պիտի ջանան լեզու գտնել Ֆաշական իշխանութեան հետ գլխաւորաբար Միջերկրականեան հարցերու շուրջ: Ճշմարիտ է, անգլեւիտալական համաձայնագիրը, որ Ապրիլին ստորագրուեցաւ, արդէն այսօր ի զօրու է, բայց այդ համաձայնութեան մարմին տալու, կենսունակութիւն ներշնչելու համար տակաւին քանի մը հարթելի կնճիռներ կան: Պէտք է որ գոհացում գտնեն իտալական կայսերական ձգտումները Միջերկրականի աւազանին մէջ մինչեւ արաբական աշխարհի սահմանները, պէտք է որ Սուէզի ջրանցքի ազատ անցքը ապահովուի իտալական նաւերու առջեւ, եւ պէտք է որ սպանիական թնճուկի շուրջ լեզու մը մշակուի:

Այս վերջին հարցին մէջ է ահա, որ անգլիական բանագնացները ամէն ջանք պիտի թափեն փարատելու ամէն թիւրիմացութիւն Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եւ վերահաստատելու այն սերտ գործակցութիւնը, որ գոյութիւն ունէր երկու երկիրներու միջեւ մեծ պատերազմի տարին: Գաղտնիք չէ որ իտալեւֆրանսական յարաբերութիւնները պաղած են ժամանակէ մը ի վեր, մանաւանդ եթովպական արշաւանքէն եւ անոր հետեւող պատժամիջոցներէն ի վեր. Մուսոլինի երբեք չէ մոռցած այս եւ ամէն հանդիսաւոր առիթով կը կրկնէ, թէ իտալական ժողովուրդը երբեք պիտի չըմոռնայ այդ պատժամիջոցները: Այսուհանդերձ ստոյգը կորած է, Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները մերձեցման ուղիին մէջ են. Նոր դեսպանները երկուստեք անցած են իրենց առաքելութեանց գլուխը, եւ բնականոն գոյավիճակը վերահաստատելու կամեցողութիւնն ու ճիգը չեն պակսիր:

Չէմպըրլէյն եւ Հըլիֆաքս Հռոմի մէջ փորձ պիտի ընեն նաեւ համոզելու Տուչէն, որ միջամտէ ու անգլեւգերման մերձեցման մը ուղին հարթէ: Յայտնի է որ երբ մէկ կողմէ ֆրանսեւիտալական յարաբերութիւնները սերտ չեն, միւս կողմէ անգլեւգերման յարաբերութիւնները նոյնպէս պաղ են: Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ միջնորդող անգլիական նախարարները պիտի մղեն, որ Մուսոլինի ալ իր կարգին միջնորդէ Պերլինի ու Լոնտոնի միջեւ:

Ի՛նչ պահանջներ պիտի առաջադրէ Իտալիա, ի՛նչ եւ ո՛ւր պիտի զիջի Փարիզ-Լոնտոն առանցքը Հռոմին, ի՛նչ կտոր պիտի նետեն Իտալիոյ որկորը՝ մօտիկ ապագան ցոյց պիտի տայ: Աներեւ է սակայն, որ քառեակ դաշինքի իրականացման համար ժողովրդավար պետութիւնները տակաւին կարգ մը զիջումներու յանձնառու պիտի ըլլան, կամայ ակամայ:

Միւս կողմէ՝ անայլայլ ու հաստատակամ առաջ կը մղուի Պերլինի մէջ գերման ծաւալողականութեան կառքը: Ահա Հիթլէր թոյլատրած չէ, որ Ռումէնիոյ մէջ սահմանակից դառնան Լէհաստան ու Հունգարիա, ինչ որ կը նշանակէ թէ Գերմանիոյ առջեւ դէպի արեւելք ճամբան պէտք է բաց պահուի ամէն գնով: Ահա՛ լուր կը հասնի, թէ Հիթլէր հրաւիրած է Պերլին Իրանի Շահը, հետեւող Պարսկաստանը դարձնելու մէկ օղակը գերման տնտեսական դրութին: Դանուբ-Սեւ ծով անդրիրանեան երկաթուղիի նոր տնտեսական գիծը հսկայական տնտեսծրագիր է, ոչ թէ խօսք ու երազ: Ահա երրորդ Րէյխը ամէն օր քայլ մը կ'առնէ աստիճանաբար դէպի Ուքրանիա, զայն դարձնելու թերեւս ապագային իրեն կապուած ու իր քաղաքական ծիրին մէջ թաւալող անջատ պետութիւն մը, ինչպէս է այժմ Չեխոսլովաքիան: Ի՞նչպէս պիտի իրականանայ այս մեծ ծրագիրը, ուքրանական ապստամբութեա՞մբ խորհրդային կարգերու դէմ, գերման զինուորական ներխուժումո՞վ Ռումանիոյ վրայով եւ ռումանական բարեհաճ թոյլտուութեամբ, յայտնի չէ: Այս կէտը թերեւս տակաւին ճշդուած չէ նոյնիսկ Պերլինի մէջ: Բայց փաստը այն է, որ գերման քաղաքական գիծը այս ուղղութեամբ է որ կ'ընթանայ:

Այս պատճառով է, որ արտակարգ ու իրաւացի մտահոգութեան են մատնուած Վարշաւա ու Մոսկուա: Այս պատճառով է որ վերջերս ամրացուցին ռուսեւլեհական ոչ-յարձակման դաշինքը: Պարզ ու հասկնալի է խորհրդային իշխանութեան մտահոգութիւնը. նոյնպէս հասկնալի է լեհական մտմտուքը, որովհետեւ իր իշխանութեան տակ ունի աւելի քան հինգ միլիոն Ուկրայնացիներ, որոնք պիտի խլուին իրմէ ազգերու ինքնորոշման սկզբունքով ու միացուին նորակազմ Ուքրանիոյ՝ երբ իրականանայ գերման ծրագիրը: Ասոր համար է, որ Վարշաւա ճարահատ փրկութեան եզր կը փնտռէ Խ. Միութեան մէջ եւ կը մերձենայ անոր: Մինչեւ երէկ՝ Լեհաստան Ֆրանսական առանցքին շուրջ կը թաւալէր. արտաքին նախարար Պէք շրջեց մասամբ այս գիծը եւ մօտեցաւ Պերլինին, իրապաշտ քաղաքական մղումի տակ: Այսօր ալ ան կը մօտենայ Խ. Միութեան կողքին: Բայց տարբերը, գերման տարբերը այնքան հուժկու, միահեծան թափով կը շարժի, որ կը թուի թէ ոչինչ պիտի կրնայ կասեցնել անոր անդիմադրելի ընթացքը:

Ժխորի ու աղմուկի, դաւի ու քաղաքական լարախաղացութեան յաւիտենական լաբիւրինթոսին մէջ Եւրոպա կ'ընթանայ դէպի ընդհանուր խաղաղեցում, դէպի գերման գերակայութեան հաստատում՝ միջին-արեւելեան Եւրոպայի վրայ եւ դէպի չորսերու դաշինքը…

Ա. ԿԵՍԱՐ

ԴԱՇՆԱԿ

Ժ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

(GAVEAU)

Հայ երաժշտական աշխարհին մէջ նորեկ մը՝ եթէ չեմ սխալիր՝ իր առաջին մանաւոր ունկնդրութեամբ, առանց հաշուելու իր մէկ-երկու հանդէսները մանկութեան:

Աշակերտ ոյժ մը անշուշտ, օժտուած նուագածուի մը հարկաւոր տարրերով եւ յատկութիւններով, որոնց մէկ քանին անտարակոյս պէտք ունին մանաւոր եւ մանրակրկիտ հոգածութեան, զարգացնելու եւ հասցնելու համար զանոնք իրենց կատարեալ եւ անթերի կատարելութեան:

Դաշնակահարներու աշխարհին մէջ դիրք մը գրաւելու համար այսօր կը պահանջուի մեքենական կարողութեան զուգընթաց վերարտադրութեան, թարգմանութեան —intérpretation-ի— ինքնուրոյն, անձնական հասկացողութիւն, սեփական հասկացողութիւն, սեփական նկարագրի սերտական արտայայտութիւն, երաժշտութեան գլուխ-գործոցներուն հոգեբանական նրբութիւններու եւ բարդ փիլիսոփայութեան խորը թափանցելու, եւ զանոնք լուսաւոր կերպով արժեցնելու հաշուադիտ արժանիքը:

Ներդաշնակութիւնը՝ գործիքի մը կամ գործիքներու խումբի մը համար՝ dosage-ի -չափաւորումի- խնդիր է, եւ ոչ թէ նօթերուն տարրական համակենակցութեան:

Այդ չափաւորումի զգացումին գոյութիւնը, անոր անսահման զարգացումն է որ կ'ընէ այնպէս, որ միեւնոյն երաժշտական նախադասութիւնը կամ կտորը, տարբեր մատներու տակ կուտան տարբեր ներդաշնակութիւններ, զգացումներ, մեր մէջ արթնցնելով հոգեկան յուզումներ, կամ մեզի ձգելով բոլորովին անտարբեր:

Այդ նրբացած զգայնութեան կը պարտին Փատէրեւսքիները, Կիզէքինկները, Ռիւպէնշթայնները, Վիքթոռ Ժիլերը կամ Եոլլէսները իրենց բացառիկ դիրքը դաշնակահարներու տարածուն աշխարհին մէջ, որ ակամա է հետզհետէ խճողուիլ միջակութիւններով:

Այդ միջակութիւններու ամբոխէն դուրս գալու համար Նազարեան, ինչպէս ըսի, ունի պահանջուած յատկանիշերը ակնյայտօրէն:

Այդպէս ոյժի զգացումը իր մէջ բացառապէս զարգացած կը թուի: Առաւելութիւն մը՝ որ սակայն հարկաւոր է երանգաւորել, աստիճանական պատուարներ դնել պոռթկումներու առաջ, եւ խուսափիլ խլացուցիչ Fortiosimo-ներու մէջ փնտռել, դիւրին տպաւորութիւններ:

Այստեղ չեմ կրնար արգիլել զիս վերյուշել՝ երաժշտութեան էութիւնը մարմնաւորող՝ կիթառի անբաղդատելի վարպետը, Անտրէս Սէկովիան, որուն մասին երկու տարի առաջ գրած եմ այս սիւնակներուն մէջ, եւ որ գիտէ իր վեց թելերէ բաղկացած համեստ գործիքին վրայ թարգմանել Պախի կամ Մոցարտի ամենանուրբ արտայայտութիւններէն մինչեւ որոտուն դաշնաւորումները, չափի, երանգաւորումի այնպիսի գիտութեամբ, որ աչքերը փակ՝ մենք տպաւորութիւնը կ'ունենանք հեռուէն լսելու ամբողջ երաժշտախումբի մը ոյժը եւ համադրութիւնը:

Ոյժը ուրեմն կարելի է չափաւորել, ոյժ մնալով հանդերձ:

Երանգաւորելու, աստիճանաւորելու հարց, անշուշտ դժուարին եւ երկար հոգածութեան կարօտ:

Նազարեանի մեղմ նօթերը նոյնպէս դեռ կրնան նրբանալ, ըլլալ աւելի թաւշային, ստանալ երազել տալու, յուզելու նկարագիր, անոնց մէջ դնելով աւելի զգայնականութիւն եւ խոկում:

Շոբէնի հոգեվրդով «Nocturne»ը անշուշտ շատ աւելի տպաւորիչ պիտի ըլլար, եթէ օժտուած ըլլար վերոյիշեալ տարրերով:

Երիտասարդ արուեստագէտին գնահատելի մեքենականութիւնը՝ [illegible] յայտնագործուեցաւ մանաւանդ Շոբէնի «Ier Scherzo»ին նուագումի ընթացքին, որոշ տիրականութեամբ:

Իր հնչականութիւնը նոյնպէս ունի գեղեցիկ յատկութիւններ, որոնց կատարելագործումը կրնայ իր ապագայ յաջողութիւններուն թանկագին տարրերէն մէկը կազմել:

Պիտի սիրէինք անշուշտ Պախի եւ Սէզար Ֆրանքի կտորներուն մէջ գտնել աւելի խորհուրդ եւ երազ, աւելի զգացում եւ իմացականութիւն:

Երիտասարդ դաշնակահարը իր առաջ ունի լայնատարած ապագայ մը, հետապնդելու համար այդ ասպարէզին մէջ իր աշխարհահռչակ նախորդներուն եւ ժամանակակիցներուն կատարելութեան հասնելու խոյզը, հայ արուեստին երկնակամարին վրայ դնելու համար՝ Ալէքսանեաններուն եւ Ազազարեաններուն քով՝ իր միջազգային աստղի փայլով նշանակելի անունը: Այդ ապագան՝ հոգեւին կը մաղթենք իրեն:

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԻԼԱՑՈՑ

Սիրելի Արագ.— Կը թուի թէ լաւագոյն կ'ըլլայ խօսագրել այսօր.— Ի Պէտս Գերմանացի Բանասիրաց: Յարմէնհետէ Բանասիրութիւնը կամ, ուրիշ բառով, բաղդատական լեզուաբանութիւնը գիտութեան կարգը անցած է, ընդհանուր եւ անվերապահ կերպով ճանչցուած է, թէ այդ ճիւղին մէջ առաջին համբակներն ու վարպետները եղան գերմանացի գիտունները: Հարկ չկայ, ուրեմն, երկարել այս ճշմարտութեան մասին:

Նոյն գիտուններուն միահաղոյն վկայութեան համաձայն, ձայնակցութեամբ նաեւ ուրիշ օտար լեզուագէտներու, անհերքելի իրողութիւն մըն է, թէ հայ ցեղը, ինչպէս գանկաբանութեամբ եւ կազմախօսական տեսակէտով, նոյնպէս, եւ առաւելապէս, լեզուով, քերականութեամբ, արտայայտութեան իր բազմազիմի եւ բազմայեղանակ զանազանութիւններով, առաջին կարգին վրայ կը գտնուի ԱՐԻԱԿԱՆ անունով ճանչցուած ցեղախումբին, որով եւ լեզուախումբին: Անունը — արիական— իրանեան —պարսիկ մը մէկ կողմ թողլով, ներկայ իրականութեան լոյսով իրարու մօտեցնելով այդ լեզուական խումբին մէկ քանի նմոյշները, զոր օրինակ՝ հայերէնն ու գերմաներէնը, հին թէ նոր երկուքն ալ, անմիջապէս կը տեսնուին զանոնք իրարու կապող խնամութեան աստիճանները ու մասերը, ըլլայ բառագիտական, ըլլայ համաձայնական գետինի վրայ: Ծարադրութեան կարգը, մանաւանդ, խօսելու եւ գրելու տեսակէտով ալ, այնքան իրերամերձ հանգամանք մը կը ներկայացնէ, որ ստիպուած կ'ըլլաս մտածելու, թէ նախապատմական ծանօթ ժամանակներուն մէջ իբրեւ աղբարիկ քով քովի ապրած պէտք է ըլլանք ոչ միայն Սանսկրիտ — Զենտ հոգաններուն, այլ եւ գերման կամ ինչ եւ իցէ անունով երբեք որակուած ցեղի մը հետ, որ ապահովաբար ծնունդ տուած է արդի Գերմանին, արդի գերմաներէնին: Մեզի՞ կ'իյնայ միթէ գերման բանասէրներուն կողմէ ապացուցուած այս ճշմարտութեան վրայ ճառել: Բայց, սա արդի կամ արդիական դժբախտ աշխարհին մէջ ամէն ինչ, որ մարդկային է, քաղաքականութեան ծուղակին մէջ ինկած է, քաղաքական պատրանքներուն եւ մոլորութիւններուն ստորադասուած են Արուեստ, Գիտութիւն, Լեզու եւ իմացականութիւն ու եւ է գաղափար,— իրականութիւն մը որմէ կարելի եղած էր խուսափիլ նոյնիսկ Միջնադարեան Շրջանին մէջ, շրջան մը՝ որ նորին մտայնութիւններով,— այո, քաղաքականութեան ներկայ կնճիռներուն մէջ դժուարաւ կրնայ իր օձիքը ազատել ո եւ է առողջ դատողութիւն, ուր մնաց բանասիրական տուեալ մը:

Չէ՞ որ անցեալները Վիէննայի մէկ հանրային պարտէզին մէջ քիչ մնաց ձերբակալուելով բանտ տարուէր Հայ բարձրաստիճան հոգեւորական իշխանաւոր մը, Նալեան Գերապայծառ, որուն կը թուի արտաքին շուքն ու պարթեւականութիւնը սեմական տիպարի պատրանքը տուեր է Նացի կարիճներուն: Բաւական վիճիլ, բացատրուիլ հարկ եղաւ արիականութեան վկայականը ձգելու համար արիական գանկով եւ հարիւրոց անձնաւորութեան:

Խնդիրը սակայն ճշդումին վրայ չէ, այլ տեսակ մը անհոգութեան մասին, որով գերմանացի բանասէրներ չեն գար հրապարակ, իրենց հմտութեան ծանրութեամբ խորացնելու համար կաց կարծիքին առջեւ հայ ցեղին ու լեզուին արիականութեան կնիքը: Ո եւ է գերման գիրքէ քանի մը գլուխ ընթերցում կը բաւէ, մեր կարգին, անփորձօրէն եւ անմատնալիտարար, պարզելու համար, թէ տես, սիրելի եղբայր ի ցեղակցութեան, այս երկու լեզուները համաձայնական կարգով — բառալիտական թողլով իսկ — որքան կ'եղբայրակցին, ճահարար եւ ճոխաբար: Տե՛ս, նկատէ առ բարդ բառերուն ադոյցքը, ծղինին, ինչպէս բոլոր նախադասութիւններուն կազմէն անխախտօրէն դիրքը կը բռնեն համարական շղթայումով մը, որ երկու լեզուներուն ալ փառքը եւ միանգամայն ոյժը կը ցուցադրէ: Բառերուն տեղափոխութիւնը, միեւնոյն համաւածի մէջ, կը մատնէ մինչեւ իսկ երկու ցեղերուն իմացական մերձաւորութիւնը, այնպէս որ Կէօթէի մը, Շիլլերի մը բուն միտքը, հրաշքը դժուար թէ Հայէ մը աւելի գտնուի ուրիշ մը ըմբռնող նոյն կարգով՝ որով անոնք ընդելուզած են իրենց մարգարիտները:

Գերմանական աղբիւրներէ մեր քաղած ծանօթութիւններուն ի՞նչ պէտք ունին գերմանացի բանասէրները, հայուն արիականութիւնը քարոզելու, ոչ թէ միայն հասարակաց պարտէզներուն մէջ, այլեւ հին ու նոր գաղթական ոտուններուն քիւերուն վրայէն:

Բայց, Արագ սիրելի, մեր աղաղը վերացական ճառերէ չեն ախորժիր, մատնանիշ ընենք քանի մը իրողութիւններ:

ՏԱՐԱՋ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

— Հոս եկած առաջին օրս իսկ զգայ սարկա, բացատրեց Մընթին: Արջերը ուր կը գտնուին ընդհանրապէս, բոլ եւ մէկը փափաքեցաւ անոնց գտնուած տեղը ցոյց տալ ինծի, եւ հոս բերաւ խելով թէ տասնի չափ արջեր կը բնակին այս կողմերը: Հետաքրքիր էի եւ չէի ուզեր հաւատալ որ տասն-տասներկու հատի չափ արջեր կրնային իրարու հետ բարեկամաբար ապրիլ: Այդ օրը կէսօրին ճամբայ ելանք եւ մինչեւ կէս գիշեր չկրցանք գագաթը հասնիլ: Ամենադժուար վերելքը որուն երբեք հանդիպած ըլլամ: Մենք մեզ հարիւր անգամ կորսնցուցինք: Յաջորդ օրը Գագիկ համաձայնեցաւ պէտք եղած մարդիկը տալ ինծի աշխատելու համար: Հարիւր քսան գործաւոր առնելով սկսանք այս եւ միւս ճամբան բանալ: Շատ պէտ աշխատեցան: Հոս եկէք եւ նայեցէք:

— Գալով արջերուն, բռնեցի՞ք զանոնք, հարցուց Ֆրէտ:

— Անոնց ձայներն առինք եւ քանի մը հատը տեսանք, եւ անոնց հոտին հետեւելով դղեակին պատը գտանք: Անկէց ի վեր դեռ արջ մը չեմ տեսած:

— Ճի՛շդ, ըսաւ Գագիկ եւ առջեւ անցնելով մեզ սկսաւ դէպի բլուրն առաջնորդել: Հոն բարձունքին վրայ պահակներ կան, որոնք իսկական Զէյթունցի են: Մարդը շուտ կը սպաննեն անոնք, ըսաւ:

Խոշոր ժայռի մը ստուերին մէջ նստանք. Գագիկ հինգ-վեց անգամ սուլեց:

— Պատերազմի մասին խօսելէ ձանձրացած ըլլալու են, մրմնջեց Գագիկ: Սակայն վեցերորդ կամ եօթներորդ անգամ սուլելուն՝ մէկը բարձր ձայնով պատասխանեց եւ շարունակեցինք մեր վերելքը: Դռան սպասողները կարողացած էին դղեակին մօտ գտնուած հին ճամբուն ուղղութեան հետեւիլ. անդեր կային որ կարծես դեռ նոր սալայատակուած էին: Վերջապէս ցից զառիվեր մը հասանք, որուն քարերը շղթաներով փակցուած էին իրարու եւ քար մը անգամ չէր շարժած տեղէն. յետոյ անցանք կամարէ մը, մաքուր եւ հռոմէական ոճով շինուած: Փայտաշէն մասը շատոնց փճացեր էր, բայց շղթայուած մասերը գրեթէ անեղծ:

Արձագանգող կամարին տակէն անցնելով մտանք ստուերոտ բակի մը մէջ, ուր արեւը երկար տարիէ ի վեր չէր թափանցած, տաքցնելու համար անոր քարերը: Բակին մէջտեղը խոշոր քար մը ցցուած էր: Այս դղեակը Խաչակիրներու կողմէ շինուած չէր. անոնք զայն պատրաստ գտած եւ հռոմէականին վրայ նորմանական յաւելումներ կատարած էին անտարակոյս:

Բակը լեցուած էր չոր խոտով, որ Գագիկի զինուորները պատրաստած էին վրան պառկելու համար. հոս հոն ծառեր բուսած էին: Կենդանիներուն պահեստութիւնը բակը զարշահոտութիւնով լեցուցած էր ժամանակին: Բայց այժմ նոր բոյլերով եւ նոր ձայներով անցեալը կը վերակենդանանար: Ախոռներուն մէջ դարձեալ ձիեր կային:

Մընթին մեզ առաջնորդելով դէպի հինաւուրց կամարաձեւ մուտքը, մատնանիշ ըրաւ տեղ մը կամարին վերեւ, որ տարիներու ազդէն դեռ նոր մաքրուած ու տաշուած էր: Այդ ազնիւ ու մաքրուած քարին վրայ փորագրուած էր՝ վահանի ձեւով, երկու նուէր եւ երկու ցորենի խուրձեր, որոնց տակը հետեւեալ նշանաբանը՝ լատին լեզուով.— Փըր բէռռամ էթ աքուամ (ընդ հող եւ ընդ ջուր): Ոչ ըսել կ'ուզէր թէ հին Մօնթֆորթները պատրաստ էին կատարելու իրենց պարտականութիւնը բնութեան այդ տարրերուն դէմ իսկ: Միեւնոյն նշանն ու վերտառութիւնը կար նաեւ Մընթիին մատի ոսկի մատանիին վրայ:

— Հո՞ն վե՞րը ինչ կ'ըլլայ, հարցուց Ռեհլ:

Ֆրէտ բարձրաձայն խնդաց:

— Չե՞ս կրնար գուշակել, ըսաւ: Չեղի՞ լսեր որ մարդը դէպի ետ՝ Խաչակիրներու օրերը կ'երթայ:

Բայց Մընթի այսպէս բացատրեց.

— Այդտեղ վերը քարէ հին յենարան մը կայ, որ ժամանակին դրօշի ձողին համար կը ծառայէր: Քանի մը հոգի հոն բարձրանալով, գործածելի վիճակի մը մէջ կը դնէին զայն:

— Եթէ բաւական խելացի ըլլայինք, քեզ անկէց կը կախէինք. այդպիսով թրքական վայրագ բանակ մը ապառուած կ'ըլլայիր:

— Շնորհակալ եմ Ֆրէտ. բայց կարծես տակաւին մեզի համար առանձնաշնորհումներ գոյութիւն ունին հոս: Ոչ մէկ թուրք կարող է զիս օրինաւոր կերպով դատել եւ կամ վայրկեան մը իսկ բանտարկել: Ես բրիտանական հիւպատոսին միայն պատասխանատու եմ:

— Այո՛, թուրքերը շատ օրինապահ ժողովուրդ են, ծաղրեց Ֆրէտ:

— Բայց Թուրքերուն համար ծուղակ մը լարած ենք, ըսաւ Մընթին ժպտալով:

Ֆրէտ ուսերը ցնցեց: Մընթի մեզ առաջնորդեց դէպի քարէ սանդուխը, որուն աստիճանները զրահակիր մարդոց ոտքերուն տակ շատո՜նց մաշած էին:

Վերէն կը տեսնէինք դուրսի պատնէշները ուր Գագիկին պահակները կը կանգնէին, լեռնային ցուրտ օդէն պաշտպանուած իրենց այծի մորթէ վերարկուներուն մէջ. անոնց գլխարկներն ալ այծի մորթէ շինուած էին: Քարէ սանդուխէն վեր ելլելով—որուն բազրիքը դեռ անաղարտ վիճակի մը մէջ էր— ընդարձակ սրահ մը մտանք՝ քարաշէն տախտակամածով եւ պատշգամով:

Մեր ներքեւէն կը զգայինք ժայռի նիւրուն բուրմունքը. հակառակ ծխնի դեռ տխրանեան մանչերին: Մեր արմուկները պատշգամին յենած՝ դիտեցինք Պէյրութ Տաղի կողմերը հովիտին տեսարանը՝ լռութեամբ համակուած:

— Ի՞նչ կը զգաս, բարեկամ, հիմակ որ կանգնած ես այն պատնէշներուն վրայ, ուր ժամանակին նախահայրերդ կը թառէին:

— Քու կարծածէդ բոլորովին տարբեր բան մը կը զգամ, պատասխանեց Մընթի, առանց աջ կամ ձախ նայելու, այլ գլխահակ վիճակի մը մէջ:

— Ես գիտեմ թէ ինչ կը զգաս, յարեց Ռեհլ: Պիտի ուզէիր որ հին ժամանակները դարձեալ դառնային:

(Շար.)

Յ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ

Հրապարակութեան համար ստացած ենք հետեւեալ ազդը.—

«Գարեգին Նժդեհ, որ զանազան առթերով կուսակցական մարմիններէ կողմէ ենթարկուած է կարգապահական պատիժներու, մինչեւ երաժեցում Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն, 1921 Սեպտեմբերին, որոշումով Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Դատական Ատեանին (պատիժ մը, որ ետքէն ներուեցաւ իրեն 10րդ Ընդհ. Ժողովին կողմէ), Դաշնակցութեան վերջին 13րդ Ընդհ. Ժողովին որոշումով իր հակակուսակցական եւ հակակարգապահական արարքներու համար՝ արտաքսուի կուսակցութեան շարքերէն»։

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

Քանի տարիներ ետք՝ հայ լեգէոնականներու նախկին կռուողի հանդէս, որպէս պաշտօնապէս ճանչցուած ըլլալով Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութեան կողմէ, հետզհետէ կը ստանան նախկին կռուողի (combattant) քարթը եւ յոյս կը ներշնչուի, որ անկէ զատ նաեւ պիտի ճանչցուին անոնց բնականոն ստանալու, անվաւեր ծառայութեան վիրաւորի կռուողի արդար իրաւունքները։

Մարսէյլի լեգէոնականներու մասնաճիւղը զինուորական իշխանութեան կողմէ որպէս հայկական ինքնուրոյն կազմակերպութիւն վաւերացուելէ ու անոնց կռուողի իրաւունքները ճանչցուելէ ետք՝ մենք այսօր դանոնք կը գտնենք հրապարակի վրայ, պարտականութեան գլուխ, Ֆրանսայի նախկին կռուողի հետ կողք կողքի։

Մարսէյլի մասնաճիւղի հայ լեգէոնականները վերջերս քանի մը օրուան մէջ իր մասնակցութիւնը բերաւ ֆրանսական հանդէս - տողանցք - զօրանցքներուն։

Նոյեմբեր 1ին մասնակցեցան Ֆրանսացի դանազան հասարակներու պատկանող նախկին կռուողներուն (A. C.) կողքին, գերեզմաններու մէջ հոգեհանգստեան տխուր արարողութեան։

Պաշտօնական այցելութենէ ու ճառերէն ետք մերոնք ալ իրենց զինակից Ֆրանսացի ընկերներու հետ միասին ծաղկեպսակներ դրին անծանօթ զինուորի շիրմին վրայ։

Թափօրը պաշտօնական հուրը վառելով վերադարձաւ կառավարութեան կողմէ տրամադրուած օթօքարերով ու Քանապիէր պողոտան ճեղքելով անցաւ Ալէքսէյ Թամպաթայի հրապարակը, ուր նախապատրաստած կրակը հրահրեցին։

Նոյեմբեր 2ին արեւելեան ճակատին վրայ նահատակ զինուորներու յուշարձանին անոնք բերին իրենց մասնակցութիւնը։

Նոյեմբեր 5ի կէսօրէ ետք ժամը 2—730 Մարսէյլի հայ լեգէոնականներուն տրուեցաւ սրբազան հուրի պահակի պարտականութիւնը։

Նոյեմբեր 10ին Արեւելքէն (Թունուզ) բերուած կրակը Մարսէյլի նաւահանգիստէն Շարլի կայարանը ձեռքէ ձեռք փոխանցելու արարողութեան։

Նոյեմբեր 11ին զինադադարին զինուորական տողանցքին։

Նոյեմբեր 13ին Մարսէյլի հայ արիներու մասնակցութեամբ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ ծաղկեփունջ զետեղելու արարողութեան։

Նոյեմբեր 11ին «Նուվէլ Կալէրիի» հրդեհի զոհերու յուղարկաւորութեան տխուր հանդէս տողանցք-զօրանցքին։

Նոյեմբեր 20ին Տարասնէյի ճակատամարտին ընկող Ֆրանսացի զինուորներու յիշատակի տօնին։

Այս բոլորի մէջ հայ լեգէոնականները փայլեցան իրենց կարգապահութեամբ եւ պատիւ բերին հայ ժողովուրդին։

Ն. Մ. ԿԼԱՅԵՑԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 20, կիրակի օր, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆութպոլի առաջին խումբը՝ մեր զոյգ նահանգներուն Տրոմ - Արտէշի ամէնէն զօրաւոր խումբին՝ Վալանս Սբորթիֆի հրաւէրով Վալանս հասան, շաբաթ երեկոյեան ժամը 6.30ին։

Վալանսի «Ջոմ մարզականի» վարչութիւնը՝ ինչպէս միշտ այս անգամ ալ, գեղեցիկ գաղափարը ունեցաւ, ի պատիւ Մարսէյլի մարզիկներուն կազմակերպել թէյասեղան մը, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ։

Սրահը լեցուն էր մարզիկներով եւ մարզասէրներով, ներկայ էին նոյնպէս Վալանս սբորթիֆի նախագահ Mr. Samon, որ իր հակիրճ ճառով շեշտեց մարմնակրթանքի անհրաժեշտութիւնը եւ գոհունակութիւն յայտնեց, թէ այս մրցումով հայ եւ ֆրանսական խումբերուն մէջ կը ստեղծուի մարզական ուժեղ կապ մը, որուն պահպանման եւ յարատեւման համար խոստացաւ իր աջակցութիւնը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախագահ՝ Պ. Տաճատ Թաշճեան՝ նոյնպէս հակիրճ պատասխանեց Պ. Սամօնին, յայտնելով նոյն կապի անհրաժեշտութիւնը, խոստացաւ վաղուան մրցումին ըլլալ կարգապահ ու պատուաւոր դուրս գալ դաշտէն։

Օրուան դամատան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խմբապետ, Պ. Վարդգէս Մրճոյեան, նոյնպէս Ֆրանսերէն, շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց եղած պատուին ու հիւրասիրութեան համար։

Բոլորն ալ իրենց կարգին՝ Մարսէյլէն թէ Վալանսէն, բրին արտասանութիւն, երգ, կատակերգութիւն եւայլն.

Հաճելի էր, Հայաստանէն՝ որդւոյն եւ մօր գրած եւ արտասահմանէն՝ մօր որդւոյն պատասխանած նամակի ընթերցանութեան ունկնդրութիւնը

Վալանսի Ջոմ մարզականի կողմէ, ուրախութեան եւ ողջոյնի խօսք ըրաւ ընկեր Գեորգ Թաշճեան, բացատրելով իրենց խումբի ունեցած յաջողութիւնները, եւ կրած դժուարութիւնները։

Նոյնը ըրաւ ընկեր Քիւփէլեան, իրենց խումբի նկատմամբ, աւելցնելով որ «Մարսէյլի մէջ կան մօտ 60 օտար խումբեր, որոնք լայն կերպով կը քաջալերուին իրենց գաղութներէն եւ կը մատակարարուին իրենց հիւպատոսներէն՝ եւ բոլորն ալ խաղաղ ու համերաշխ են իրարու հետ։ Իսկ մեր 30 հազարի հասնող գաղութին մէջ ամէն օր կը ծնին նոր խումբեր եւ բոլորն ալ իրարու դէմ են եւ իրար կը խածնեն։ Միւս կողմէ՝ մեր գաղութը Հ. Մ. Ը. Մ.-էն յաղթութիւն միայն կը սպասէ, մինչդեռ եղեր է որ մեր միութիւնը 7 խումբով դաշտ է եկեր, եւ ատոնց նիւթական մատակարարութիւնը ստանձներ է միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ը իսկ ժողովուրդը միշտ կը մնայ «նուաստ»։

Մրցումէն վերջ, որ արդէն անցեալգրուեցաւ «Յառաջի» մէջ, ի պատիւ հայ մարզիկներուն Վալանս սբորթիֆը տուաւ գինեձօն մը, ուր նոյնպէս ջատագովուեցաւ երկու խումբերու միջեւ ստեղծուած մարզական կապի ամրապնդումը, ինչպէս նաեւ հայ եւ ֆրանսական բարեկամութիւնը։ Այս առթիւ Մարսէյլի մեր տղաքը նուիրեցին իրենց մարզական ձողը տեղական խումբին, իսկ վերջինները խոստացան իրենց դրօշը ղրկել Մարսէյլ իբրեւ փոխադարձ յիշատակ։

Շ. Սեւան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

ՀԱՅ ԲՈՂՈՔԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Անցած հոկտեմբեր ամսու 26ին Հալէպի մէջ բացուեցաւ Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի հայ բողոքականաց եկեղեցիներուն տարեկան համաժողովը եւ վերջացաւ Նոյեմբեր 2ին, սպառելով օրակարգի բոլոր խնդիրները։

Կը մասնակցէին 23 եկեղեցիներէն 50 ներկայացուցիչներ, 13ը վերապատուելի, 22ը պատուելի ու քարոզիչ եւ մնացածները աշխարհական նուիրակներ։

Ժողովներուն նախագահած է Վեր. Սիսակ Մանուկեան, իսկ ատենադպրութիւնը վարած Վեր. Կէօքչէօղեան։

ՊԱԼՔԱՆ

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

«Արաքս», 6 նոյեմբեր կը գրէ .—

Քեմանչէի ծանօթ վարպետը, Ռուբէն, որ Ռումանիայէն բաժնուելէ յետոյ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր կը շրջի զանազան հայ գաղութներ՝ իր «պառիս հմայքը պատցնելով ամէն տեղ, Քոնսթանցա հասաւ, առեն մը մնալու համար Ռումանիա եւ նուագահանդէսներու շարք մը տալու համար հոս իր տիկնոջ հետ մէկտեղ, որ դաշնակահար է։

Ինչպէս գրած ենք առիթէ առիթ, Ռուբէն յաջորդաբար այցելեց Սուրիա, Իրաք, Իրան, Ճափոն, Չինաստան, Եգիպտոս, Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսաստան, Պուլկարիա, եւայլն, ամէն տեղ հետաքրքրութիւն ստեղծելով իր արուեստին ու նուագարանին շուրջ, բայց մանաւանդ պանդուխտ հոգիներու մէջ արծարծելով հայրենի կարօտը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԽՕՍԵՑԷՔ

Մեր թաղը բնակող հիւանդ եւ աղքատ յոյն կնոջ մը օգնութեան համար, որ Պոլսէն ինծի ծանօթ է, կիրակի օր դիմեցի բարեկեցիկ երկու յոյն ընտանիքներու՝ ըսա հիւանդին ցուցմունքին: Լաւ ընդունեցին զիս, յունարէն խօսելու ալ օգտակար եղաւ ընդունելութեան, որոշ խոստումներ տուին հիւանդ յոյն կնոջմով զբաղելու համար։

Աչնուպարար զիս հիւրանոց հրաւիրեցին այր եւ կին, որոնք քսան տարի առաջ Պոլսէն գալով Փարիզ հաստատուած են։ Նոյն միջոցին իրենց երեք զաւակներն ալ հիւրանոց մտան, մին մանչ, երկուքը աղջիկ, երեքն ալ դպրոցական, սկսան յունարէն խօսիլ, ինչպէս իրենց ծնողքը, առանց բառ մը ֆրանսերէն խառնելու։

Մեր խօսակցութեան միջոցին հարցուցի՝ հարկաւ ֆրանսերէն ալ լաւ գիտեն։ — Անշուշտ, ըսաւ մայրը, մեծ աղջիկս վարժարանի մէջ առաջիններէն է եւ բաւական ալ անգլիերէն գիտէ։ Մեր բնակարանը մեզ համար պզտիկ հայրենիք է, ուր մէջ արգիլած ենք յունարէնէ զատ ուրիշ լեզու խօսիլ, որ չմոռնան իրենց մայրենի լեզուն, եւ յիշեն թէ հին ազգի մը բեկորներն են եւ յոյն ազգին միշտ։

Անկեղծաբար շնորհաւորեցի զիրենք, բսելով որ երանի թէ ամէն ոք ձեզ նման խորհի եւ շարժի։

— Այո, պարոն, պատասխանեց ան, այս շէնքի երրորդ յարկը բնակող յոյն ընտանիքի մէջ եւս նոյնը պիտի տեսնէք։ Անոնք ալ մեզ նման Պոլսէն գաղթած եւ Փարիզ հաստատուած են։

Այժմ կը ցաւիմ ըսելու, որ, մեր երկրորդ յարկը բնակող հայ ընտանիք մը կայ, առեւտրական եւ շատ ազնիւ մարդիկ, նմանապէս Պոլսեցի, բայց իրենց տան մէջ երբեք հայերէն չեն խօսիր, միայն ֆրանսերէնը կը տիրապետէ հոն։

Ես Սամաթիա ծնած ըլլալով քիչ մը հայերէն սորված եմ, օր մը մեր դրան առջեւ պատահելով պզտիկներուն՝ անոնց հետ քանի մը բառ հայերէն խօսեցայ, գիտէ՞ք ինչ պատասխանեցին, —մօնսիէօ, ձեր խօսած լեզուն չենք հասկնար, ֆրանսերէն խօսեցէք։ Այդ միջոցին մայրը վրայ գալով,— այո, պարոն հայերէն չեն գիտեր մեր պզտիկները, Ֆրանսա ապրելով արդէն պէտք ալ չունին, ըսաւ։

Զարմանալով հեռացայ։ Մենք Յոյներս շատ նախանձախնդիր ենք մեր հնաւանդ լեզուին, կը փափաքինք միշտ վառ պահել զայն։ Թէեւ ձեր լեզուն ալ ձեզ համար նուիրական ըլլալու է, բայց ցաւալի է որ ձեզմէ շատերուն համար կ'ստարանայ, մինչ նոյն բանը ուրիշ հայ ընտանիքներու մօտ ալ դժբախտաբար կը տեսնեմ, իմ ծանօթներէս Հայերու մօտ։

Թերթիդ ընթերցող Արեգցի

ՍԱՆՃԱՔԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԸ

«Հաթայ» (18 նոյեմբեր) թերթէն կը տեղեկանանք, թէ 3 հոգիէ բաղկացած երեսփոխանական պատուիրակութիւն մը մեկնած է Էնկիւրի, մասնակցելու համար Աթաթիւրքի յուղարկաւորութեան։

Այս անգամ երեսփոխան Պ. Յակոբ Տավիթեանը մասնակցած է այդ պատուիրակութեան Հայերու կողմէ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Արմենիա» (Հոկտ. 25).—

— «Աշխարհը մեզ կոխկրտեց, ու մենք աշխարհը ոտքի տակ տուինք։ Այսօր այլեւս ցամաքամաս մը չկայ, ուր հայկական խլեակներ չապրին։

Դուրս եկանք մեր երկրէն եւ ոչինչ չկրցանք վերցնել մեզ հետ. ո՛չ արծաթ, ո՛չ ոսկի եւ ո՛չ ալ ուեւէ բան, որ նիւթին կը պատկանի։

Սակայն մեզ հետ բերինք մեր վարք ու բարքը, մեր նիստ ու կացը, մեր սովորութիւնները եւ հարուստ յուշերը մեր մօտիկ անցեալէն։

Ափ մը հող չկրցինք վերցնել մեզ հետ մեր սրբազան հողէն, բայց ուժ ունեցանք այնքան հեռուներ փոխադրելու մեր մամուլը, գիրն ու գրականութիւնը, որ մեր հոգեւոր հարուստ ժառանգութիւնն է մեր խմառած պապերէն մնացած։

Մահկանացու Թուրքը անկարող եղաւ սպաննել մեր անմահութիւնը— մշակոյթը։

Ա՛ն ինչ որ գրաւոր էր, մնաց ու կը մնայ, ճոխանալով եւ բազմապատկուելով։

Սակայն, ա՛ն ինչ որ անգիր էր, կարելի է ըսել թէ կորստեան մատնուած է։

Խօսքը մեր բանահիւսութեան մասին է։ Հարուստ ժառանգութիւն մը, որ ամէն ժողովուրդ ունեցած է եւ պիտի ունենայ։ Մենք մեր կարգին ունեցած ենք եւ պիտի շարունակենք ունենալ։

Մշակոյթի ճիւղերէ ամէնէն հին եւ ամէնէն տարբերն է բանահիւսութիւնը։ Ան մարդու տարիքն ունի եւ անոր չափ ծեր է ու պատկառելի։

Անյիշելի ժամանակներէ ի վեր գոյութիւն ունի, եւ իր մէջ կը պարունակէ ժողովուրդի մը ամբողջ հոգեկան կեանքը իր բոլոր երեւէթներով։

Ժողովուրդը ինքն է անոր հեղինակը։ Ու չկայ ժողովուրդ մը, որ չունենայ այս անգիր - դպրութիւնը։

Ան յղկուած ու կոկուած է ժողովուրդի մը դարաւոր փորձերով, աւանդութիւններով, ինդութեան եւ տրտմութեան այլազան երանգներով, աշխատանքի ու ձանձրոյթի պահերով, ազատութեան կամ ստրկութեան շրջանով, սիրոյ, ատելութեան, վրէժառութեան, անձնազոհութեան եւ դիւցազնութեան ինքնատպութեամբ։ Մէկ խօսքով նախնական ժողովրդականներէն եւ ցեղերէն սկսած մինչեւ ժամանակակից քաղաքակիրթ ազգերը ունեցած են եւ ունին իրենց բանահիւսութիւնը, որ պարզ, պճնազուրկ հայելի մըն է իրենց ներքնաշխարհը ցոլացնելու համար։

Բանահիւսութիւնը կեանքի հետ կ'ընթանայ, ու ցոյց կուտայ որոշ ժամանակի եւ դարաշրջանի հոգեբանութիւնը (?)։

ՅՈՒՍՈՒԼԱՄ ՀԱՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիական կառավարութիւնը մասնաւոր հրամանագրով մը լուծած է, ուրիշ շատ մը միութիւններու կարգին, անդրոյն Հ. Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը եւ Հ. Մ. Ը. Մ. մարզական միութիւնը։ Այս միութիւնները լուծուած են, որովհետեւ «իրենց արձանագրին մէջ նշանակուած նպատակներէն տարբեր եւ մութ նպատակներ հետապնդած են», կը գրէ Պէյրութի «Զարթօնք» օրաթերթը։

Օր. ԼՈՒԻԶ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

եւ

Պ. ՍՈՒՐԷՆ ՊԱՅԸՆՏԸՐԵԱՆ

Նշանուած

Տիւրոյթ 5 Նոյեմբեր, 1938

նութիւնը, կենցաղը եւ հակումները։

Այս իսկ պատճառով գրականութեան չափ եւ անկէ աւելի արժէքաւոր է եւ ինչո՛ւ արժէքաւոր ու հարուստ չըլլայ, երբ ան ստեղծագործութիւնն է հաւաքականութեան։

Հին ժողովուրդ ենք. հնագոյններէն է նաեւ մեր բանահիւսութիւնը։

Երբ դեռ կ'ապրէինք հայրենի հողին վրայ, փոքրաթիւ բնութեանները, ինչպէս Երուանդ Լալայեան, գրական - գիտական խումբերու գլուխն անցած, կ'արշաւէին դէպի «Երկիրը», կորուստէն փրկելու մեր ժողովրդական երգերը, տաղերը, առակներն ու հէքեաթները, որոնց մէջ մեր ժողովուրդը կը խօսէր դարերու խորքէն։

Այսօր այդ հնարաւորութիւնները նուազ են, ու մնացող ալ չկայ մեր մշակութային այս անգին գանձը թալանէ քաշելու։

Հին սերունդը, որ իր հետ բերած է այս հարստութիւնը, կ'անհետանայ՝ իր հետ գերեզման տանելով այն ամէնը ինչ որ գիտէր իր նախորդներէն։ Նոր սերունդի բերանացի փոխանցումը աւելի քան անհրապոյր է, որովհետեւ նորի եւ հինի միջեւ ըմբռնումի, հասկացողութեան եւ հետաքրքրութեան անջրպետ մը կայ։

Եւ այսպէս, տարագրութեան մէջ, կը կորչի այն, ինչ որ անկորնչելի եւ փոխանցելի էր բնաշխարհին մէջ։

Որքան ալ աննպաստ ըլլան մեր պայմանները, այնուամենայնիւ կարելի է հաւաքել մեր բանահիւսութեան նշխարները, որոնք առաջնը պիտի կազմեն մեր նորագոյն գրականութեան։

Ջանասէր ու արժանաւոր ուսուցիչներ ունէինք, որոնք համբերութեամբ կը լսէին ամէն զաւակէ, աւանդ ու գիւղէ հաւաքած իրենց աշակերտները եւ նոյնութեամբ եւ տեղական բարբառով կ'արձանագրէին մեր պատմածները։

Մեր ուսուցիչները չե՞ն կրնար այս ձեւով օգտակար ըլլալ, կորուստէ փրկելու համար մեր այս անգիր ժառանգութիւնը։

Անկասկած կարող են։ Միայն թէ պէտք է հասկնան թէ որքան մեծ եւ գնահատելի է իրենց մատուցած ծառայութիւնը։

Շատ աւելի նախընտրելի է, որ մեր ուսուցիչները քանի մը պատմութիւններ, առածներ եւ հէքեաթներ թող թէ քաղէն հիներէն կամ նորերէն, քան թէ ամիսներով եւ տարիներով արտասանութիւն եւ գերասանութիւն սորվեցնեն մեր փոքրիկներուն։

Ահա գրական եւ գիտական աշխատութիւն մը, որ առիթ եւ ժամանակ ունին կատարելու մեր կրթական մշակները, ուրեմն երբեք պիտի չառնէք իրենց աշխատանքը, ընդհակառակը, սերտ կապ մը կը ստեղծուի իրենց եւ աշակերտներու միջեւ, դիւրացնելով եւ աւելի հետաքրքրական դարձնելով իրենց գործը։

Ահա՛ ասպարէզ մը՝ մեր մշակոյթին սեւէ կերպ ծառայելու համար։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ . .

ԿՈՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Դժուար է կեանքը սառուցապատ գիւղին մէջ քաղաքներու կշտացած բնակիչներուն համար. բայց ով որ նոր սկզբներ չի բանար, կորսուած է անոր հայրենիքը։ Ամէն տեղ նոյնն է, կամ զուութեան շղթան պէտք է կրէք կամ հնազանդ — գիտութեամ՝ն, իր բարոր արդիական կամ հին ձեւով— կամ պէտք է գիտնալ զոհաբերել։

Հի՛յ գիւղականներ, սառուցութեան մէջ նոր գիւղեր հիմնող քաջ մարդիկ, ինչ շուտ մոռցաք ձեր պատմութիւնը։ Բայց ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, պատմութիւնը չի փոխուիր, ան ստանձին կ'ապրի եւ մենք դարերու մէջէն հազիւ կրնանք տող մը աւելցնել վրէժի։

Ցնեք եւ զատեցէք։ Երբ ես գիւղ կ'ըսեմ՝ կրնանք միասին հայրենիք ըսել։ Մեր այսօրուան գեղական աղջկան մը նմանող աշխարհացոյցով Աւարայրեան հայրենիքը նման է մեր գիւղին իր հողերով ու ցաւերով։ Այսօրուան քառսէն առաջ, երկրին տէրերը ազատելով կեղծ սահմանադրութեան ըսին թաթովելով.

— . . . Մեր սահմաններէն ներս մերն են, ու գէթ Արագածի ծաղիկները մեզ միայն պէտք է մնուցանեն, մենք անոնց արիւնով ջրած ենք ու ամէն սրմատի տակ գանձ մը կայ.

Ուրիշ մը մրմնջեց.

— Այո՛, նոյնիսկ մեր արտերը քարոտ ու նեղ են։

Անոնց այս մրմունջը ժառանգ մնաց ողջերուն. որովհետեւ մանդալը հրեց անոնց ըմբոստ գլուխները, ու Մուղանեսեան սնանկ իմաստութիւն նահանջեց, քացախախառն սպունգը ծծելով պռացը.

— Թող բացուին Արագածի քղանցքները կիսավայրենիներու առջեւ ու «եղբայրական» կռչուորները նորէն ազատ ըլլան վայելելու եւ աւերելու։

Ահա Ի. Հայաստանի հրդեհին բոցերէն մէկուն զաղտնիքը։ Հայաստան աշխարհի նորագոյն վարիչներէն ոմանք զոհ գացին ի միջի այլոց այս անլուծելի հարցին։ Մուղանեսեան իր գլուխը ուզեց փրկել ազատ յայտարարելով վայրենի կռչուորներու արշաւանքը երկրի կուրծքին վրայ։

Մինչ ժամանակաւոր թաթար վաբիչներէն մին (ինչ հեգնութիւն) հայ ոմնադիրներուն փաշայի մը պէս կըսէր.

— Ցանները պէտք է շինէք այնպէս որ խոշոր պատուհաններ ունենան ու պատշգամներ, գիտէք որ բնակիչները կը նեղուին ու ամառը դուրսը կը քնանան։

Անդին Ղարաբաղի ուշացած հերոսը Թաթար դնդակով կ'իյնար արեւոտ մրմունջ մը իր շրթներուն.

— Այս բարձունքները մեր երկրին պատուհաններն ու պատշգամներն են, հեռացէ՛ք, նեղ են մեր սահմանները։

Խաւարակուռ վարագոյրին ետեւէն այս ճանաչները հազիւ մեզի կը հասնին, երբ արդէն անհրեւ «զգանատանքրը» երկրին սահմանները կ'առպատակեն։

. . . .

Ես եկա ծեր թափառելու լեռներն ու անոնց նման մաքերու մէջ։ Մայրս այսօր ինծի կանչեց ու ըսաւ.

— Երազներդ խորտակուեցա՞ն, տղաս, բաւական է լաւ մէկնող հօրդ համար. ձի հեծիր ու գնա արտերը, խօսելու հօրդ յանքերուն հետ, տե՛ս, ժամանա՞կն է երթալ հնձելու։

Ես մօրս գիրկն եմ, հլու, սարսուռ։ Ես սիրով պիտի բանայի կուրծքիս խոր վէրքերը անոր առջեւ, եթէ ձեռքին խարազան ալ ունենար, ու եթէ ան խօսի բսէր.

— Փետրէ՛ բոլոր վարունդներդ ու գնա հօրդ գերեզմանին վրայ ցանելու. ես պիտի չպաշտէի իր զղջման։

Անոր համար հոս գալէ առաջ ճամբայ ինկայ գլխիկոր. ձիս ինծի հետ յացաւ իր տիրոջ համար, որ այլեւս չկայ։ Անոր գերեզմանին քովէն պիտի անցնէի ու գոգերով մանիշակը ծածկեց տասուակին մօտ հանգչող հօրս հոկայ հասակը։

— Լեզկինեց Միհրա՛ն, Լեզկինեց Միհրան, հօրդ ըսէ, թող վեր ելլէ հեռաւոր ձորերէն, չի լմնցա՞ն դեռ իր սարմարէ կուռքերը։ Ըսելիք ունիմ իրեն. պէտք է ըսէք «տասը հանգչին» եւ գրէ. «Ցարեւս»։

Ո՜վ գրաւ այս օրէնքը, ես հայրս կ'ուզեմ տեսնել միշտ, ինչ կերպարանքով ալ ըլլայ։ Ո՜վ պահեց զայն հողին տակ, վստահ եմ որ ան գիտ հողէն շուտ կը սիրէր, իր վերջին համբոյրը ձախ այտիս ու ճակտիս վրայ միշտ կը բզզայ, մինչ ան չկայ այլեւս. միթէ կարելի՞ է։

— Գնա՛, տղաս, գնա՛— ըսաւ վերջին անգամ— երկար է ուսմունքի ճամբան, ո՞ւր էր թէ ողջ մնայի ու զուն ետ չդառնայիր։ Ու ես ահա անվերադարձ նահանջով եկեր եմ իր հոգակոյտին վրայ ու մայրս զիս կը վարժեցնէ իր եկած ճամբու հետքերով։

— Սպասէ, հա՛յր, ես շատ ըսելիք ունիմ քեզի, նախ երթամ ջուր մը բերեմ քու ցանած արտերէն։ Ու ահա եկած հասած եմ հոս։

Մեր գիւղին արտերը կը ղանազանուին իրարմէ իրենց ծաղիկներով։ Անոնք առանց ծաղիկ չեն արդասաւորուիր. ու ցանքը կը բեղնաւորէ հրապոյրով մը, որ կ'արթննայ մեր թոնրի հացերուն եւ մեր երեսներուն վրայ։ Մեր արտերը գոյնզգոյն մետաքս թաշկինակներու կը նմանին ու անոնց մէջ խնդացող հարսնուկներէն հրատարուած, թումբերուն վրայ կակաչները պար են բռներ փիննաներու (տուտ վարդ— pivoine) կոկոններուն հետ։ Մեր արտերը մեր կեանքն են Անահիտի շունչով սողդուած։ Ռաղ ու քուշնայ, սիսեռ ու գարի, ցորեն ու վարսակ, վուշ ու հաճարի արտերը կը զանազանուին իրենց գոյներով այլազան։ Երակ երակ ջուրեր կը պաղում հեռուէն, ու երամ երամ թռչուններ վստահօրէն բոյն կը դնեն անոնց շուրջը։ Ամէն մէկ արտ իր պատմութիւնը ունի։ Սա մէկին տէրը դարերէ ի վեր օտար երկիր պանդուխտ գացեր է. իր պարթեւ հասակով քեռ կրելու, կամ ծառայելու հրեայի մը կամ տաճիկի մը «խօնախ»ին մէջ, մինչեւ իսկ իր գեղի երգերով քնացնելու համար անոնց լակոտները, մրկելով իր նոր հարսի կարօտով, մինչ հանդրմները անոր տեսքէն կը գիջանան։ Ոչ ոք կը համկնայ զինքը հոն, ու ան իր կեանքի զարունները կը փոխէ սեւ դրամներու հետ, որպէսզի վերադարձէն առաջ իր նեղ արտը յայնելնայ։

Սա միւսին տղան հարսնիք ունի այս տարի, եթէ ցորենը առատ հունձք տայ սակայն։

Հոսնա ուրիշ մը այրի կնոջ մը արտն է, մէջը լեցուն հարսնուկներով, գեղականները դահուլ զուռնայով վարեր ցաներ են, զառներ կարմրցնելով թումբի կրակին մէջ ու դեռ մոխիրէն առրուշանի հոտ կուգայ։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

(3)

Իտալական պահանջներ Ափրիկէի եւ Միջերկրականի վրայ

Ֆրանսական մամուլը, թէեւ շատ զուսպ, սխեմաներ կը նրւիրէ այն ցոյցերուն, որոնք կատարուեցան Հռոմի մէջ՝ պահանջելով Թունուզը, Քորսիքան եւ Նիսը: Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի, բարձրացած տեսնելով իր հեղինակութիւնը Միւնիխէն վերջ, այժմ կ'աշխատի հրահրել հին ցանկութիւններ, նոր հողեր ստանալու համար Միջերկրականի եւ Ափրիկէի մէջ:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, Ժորժ Պոնէ, իր դեսպանին միջոցաւ բողոքեց իտալական կառավարութեան մօտ, կատարուած ցոյցերուն մասին:

Անգլիոյ օդային նախարարը Փարիզ եկաւ

Անգլիոյ օդային նախարարը, Սըր Քինկսլի Վուտ, օդանաւով Փարիզ հասաւ երէկ, ուրբաթ, կէսօրէ վերջ եւ այս իրիկուն կը վերադառնայ Լոնտոն, խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ ֆրանսական եւ անգլիական սպայակոյտներու գործակցութեան մասին: Իրեն կ'ընկերանան օդային սպայակոյտի երեք անդամներ:

Բրիտանական խորհրդարանին մէջ հարցումներ եղան այս այցելութեան մասին: Ցանուն կառավարութեան պատասխանուեցաւ թէ ոչ մէկ նոր համաձայնութիւն պիտի կնքուի, ոչ զինուորական, ոչ ալ ճարտարարուեստական:

Սըր Ք. Վուտ այս առաւօտ այցելեց Իսփանօ–Սուիզա գործարանը եւ օդանաւային սալոնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ, հակահրէական ցոյցերու ժամանակ, գեղծում կատարած եւ Հրեաներու հարստութիւնը իւրացուցած են 12 նացի ղեկավարներ, որոնք վտարուեցան կուսակցութենէն եւ պիտի զրկուին կեդրոնացման ճամբարները:

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը որոշեց, իբրեւ օժանդակութիւն բրիտանական կառավարութեան ձեռնարկներուն, ընդունիլ 15,000 Հրեաներ յառաջիկայ երեք տարիներու ընթացքին:

ԺԷՐՈՄ ԹԱՐՕ անդամ ընտրուեցաւ Ֆրանսական Ակադեմիային, գրաւելով Ժօզէֆ Պէտիէի աթոռը: Ժէրօմ Թարօ ունի գրագէտ եղբայր մըն ալ, Ժան, որու հետ միասնաբար մշակած ու ստորագրած են բազմաթիւ վէպեր: Շատ ճամբորդած են եւ մանուածաբար նկարագրած են հրէական բարքերը: Վերջերս Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ճակատագրին մասին խօսելով, պատմեցին թրքական խժդժութիւնները եւ ահազանգ հնչեցուցին ֆրանսական մամուլին մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բնակչութիւնը, որ համաձայն վերջին վիճակագրութեանց, կը հասնի 130 միլիոնի, ունի 37 միլիոն 666,666 ձայնասփիւռ գործիք,— ուրեմն 1000 բնակիչի կ'իյնայ 290 ձայնասփիւռ: Այս հաշիւով, Ամերիկացիները աւելի շատ ձայնասփիւռ ունին քան Գերմանիա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա միասնաբար: Այս բաղդատութիւնը աւելի մեծ չափով ճիշդ է ինքնաշարժներու համար: Արդարեւ աշխարհիս բոլոր ինքնաշարժներուն չորսէն մէկը կը պատկանի Ամերիկացիներուն:

ՓՕԼ ՌԷՆՕ, ճառ մը խօսելով Ամերիկեան Ակումբին մէջ, պաշտպանեց իր ելմտական ծրագիրը, եւ այս առթիւ ըսաւ թէ հակառակ կարգ մը դժուարութիւններու՝ ելմտական նոր քաղաքականութիւնը իր պտուղը պիտի տայ ժամանակի ընթացքին: Եւ յայտարարեց թէ պիտի պաշտպանէ ֆրանքը, որպէսզի ժողովուրդը ֆրանսական դրամը չգործածէ օտար դրամ գնելու, պիտի ընդդիմանայ նաեւ նոր թղթադրամ հանելու քաղաքականութեան, զոր անուանեց երկրին «թիւ 1 թշնամին»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ուքրանական թերթերը դժգոհութիւն կը յայտնեն լեհ-սովետական համաձայնագրին դէմ, առարկելով թէ այդ համաձայնութիւնը պիտի ծառայէ իբրեւ խոչընդոտ գերման յառաջխաղացման դէպի արեւելք, արգիլելով հանդիսանալով նոյնպէս Ուքրանիոյ միութեան եւ անկախութեան: Ուքրանական մամուլը կը ջատագովէ անկախ Ուքրանիոյ առեղծումը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սինէմեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Չէրպեկեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Զամիչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մարգարեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկ Պիլիպճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ինճուճեան (Փարիզ) կը ծանուցանեն թէ վաղը, կիրակի, 4 Դեկտ. Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, պատարագէն վերջ, տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ, հանգուցեալ ՍԵԲՈՆ ՍԻՆԷՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Ս. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 3.30ին

Անկէնի լճին դէմ, Cascade du Lac-ի սրահը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Ա. ԳԻԼԻՃԵՆԴԵՆԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. ՕՂԱՋԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Կամքի հիւանդութիւնները»

Մուտք 6 ֆր.

Կառ. ծիւ Նոռէն շոգեկառք Անկէնի համար ժամը 3ին, 3.30ին

Ընտանեկան պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաուըրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սանուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 բիւ Պօսիւէ, մէթրօ՝ Փուասօնիէր եւ Կառ տիւ Նոր: Օրէքէսթր՝ ճազ-թանկօ:

Մուտք՝ 7 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԳՈՒԱԼԻՒԶԻԻ (Մարսէյլ) «Վարանդեան» խումբի Ընդհ. ժողովը 3 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Ընկ. Արապեաններու բնակարանը: Օրակարգ՝ զեկուցում Շրջանային ժողովի: Ներկայ պիտի ըլլայ Շրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ն. Թաշճեան էի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Գուրգէն» գրադարանին. Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին իր Ակումբին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«Քեռի» խումբի ժողովը կիրակի (4 դեկտեմբեր) կէսօրէ ետք, ժամը 3ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

«Համազասպ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

«Թաթուլ» խումբի ժողովը շաբաթ (3 դեկտեմբեր) երեկոյ, ժամը 8ին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԸՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԼ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans, Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (երգ), Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ, Պ. ՄՍՋՔԱՆԵԱՆ (ջութակ) ընկերակցութեամբ Օր. ԱՇԽԷՆ ՉՐՈՒԱՆԴԵԱՆի (դաշնակ), ԶՕՀՐԱՊ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ (արտասանութիւն):

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ — Բոլթ տ'Օրլէանէն առնել օթոպիւս 88 եւ իջնել Սինթէ ժառւէն կամ մէթրօ Գանիէօ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼ. ՕՏՏՕՅԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՑԵՂԻՈՅՆ Հ. Ե. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

4 Դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գառ Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ԱՐՇԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԺԷԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին: Մուտքը ազատ է:

Հրապարակային դասախօսութիւն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Նոսի մէջ,

81 Rue de Paris—

Կը խօսի Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ:

Տեղի պիտի ունենան երգ, արտասանութիւն, եւն.: Ծախսերու համար 0.95:

ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ Կրթասիրաց Ընկերութեան Մարսէյլի երկրոր մասնաճիւղի Ընդհ. Անդամական ժողովը 4 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Bar Sextices սրճարանի ժողովասրահը 22 Rue d'Aix, Մարսէյլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 3 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին «Արիմեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ կնքահայրս Օննիկ Մաթոսեան, Մանիսայի վերի թաղէն 1923ին կը գտնուէր Գափալը (Յու նաստան): Անկէց մեկնած է Հարաւային Ամերիկա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել K. Deguirmendjian, 15 rue de la Plaine, St. Martin d'Hérès, Grenoble, Isère, (France):

ՍԻՆԷՄԱ «LE FOYER»Ի ՄԷՋ

90 Rue d'Aubagne— Մարսէյլ 4 Դեկտեմբեր, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ – ԵՐԵԿՈՅԹ

նոր ժամանած ԵՐԳԻԶ-ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐ Տէր եւ Տիկին ՀԱՅԿ-ԱՐՇԻԻՒ:

Նոր երգեր, երգախառն պատկեր

Գիներ՝ 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք Վիէնի Տարօնի Նահանգային Միութեան, Հ. Կ. եւ Մարտ. Միութեան, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան, ազգականներու եւ բարեկամներու եւ ամէն անոնց որոնք հեռագրով կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր մօր եւ քրոջ ԵՒԱ ՔԱՆՁԻԵԱՆի յանկարծամահուան առթիւ.

Տէր եւ Տիկին Մ. Հ. Կարապետօֆ

Վիէն, 30 Նոյ. 1938

Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկիններ՝ Դաւիթեանի, Նուարդ Վարդանեանի, Տիկին Թագւորեանի, Տիկին Ա. Իզմիրլեանի, Տիկին Պանիէլեանի, Տիկ. Ոսնճեանի, «Րաֆֆի» ճաշարանին, Meussieurs Kauffman frères-ի Mr. Michalek et Telfeyan եղբ. Պ. Քասլօ Քուլանճեանի, Պ. Պ. Sabondjian - Yeremian նպարավաճառներուն, Պ. Պ. Հրանտ Մարգարեանի, Ասլէթեանի, Տարօնեանի եւ ամէն անոնց որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին մասնաճիւղիս Նոյ. 20ի կազմակերպած պարահանդէսին յաջողութեան:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

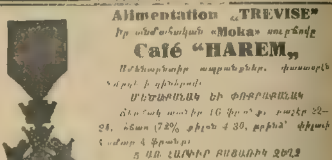

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameane, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 4 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 4 Decembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3903

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

— ∞ —

Ընդհ. պատերազմը ժողովուրդներու պաշտամունքը գահերէն հանեց եւ բեւեռեց դամբանի մը վրայ։ «Անծանօթ Զինուոր»,— այդ օրերու նոր խորհուրդը դարձաւ ան։ Ու արքաներն իսկ, որոնք մինչեւ երէկ պաշտամունքի առարկայ էին, այսօր պաշտամունքի կու գան աճիւնի մը առջեւ, որուն ինքնութիւնը անծանօթ է։ Բայց ամէն ազգ զայն կը նկատէ իր զոհերուն հոգեկէն համադրոյթը, ու անոր վրայ վառ կը պահէ բո՛ցը···

Հայրենիքի զոհերու յիշատակի ոգեկոչումն է, ուրեմն, աննախընթաց ձեւով մը, որ աճիւնը վերածած է զոհաբերութեան խորհուրդի մը ու տպաւորիչ ներշնչարանի մը։

Մենք պատերազմէն դուրս եկանք մեր ձախ ձեռքով ծաղկեպսակ մը, իսկ աջով Դրօշ մը բռնած։ Հարուածուած էինք, բայց՝ ազատագրուած։ Մեր պատմութեան ամբողջ տեւողութեան՝ համազգային սուգն ու համազգային հրճուանքը այդպէս միախառնուած չէին երբեք։ Դէպքերու անողոք դասաւորումը այդ Դրօշը վերածեց խորհրդանշանի մը եւ նշանարանի մը։ Ու ոչ միայն հեռու մնացինք Հայրենիքէն, այլեւ՝ մեր զոհերէն եւ անոնց նշխարներէն։ Անծանօթ չեղան մեր զոհերը։ Բայց, անծանօթ մնացին վայրերը անոնց աճիւններուն։ Ու Հայ Զոհը իր գերեզմանը չունեցաւ։ Ճակատէն վերադարձող ժողովուրդի մը համար կրկնակի կորուստ մըն է ասիկա։ Անոնք, մինչեւ իրենց մահը, անձեր էին։ կամ՝ Հայեր, որ ինքնակամ թէ իրենց կամքէն անկախ կերպով ինկան հարուածներու տակ ու իրենց հարուածած պահերուն։ Սակայն, իրենց մահէն վերջ դարձան դեռ կենդանի գաղափարի մը անշունչ բայց վսեմ խորհուրդը, որ բարոյական արժէք մըն է եւ պատմական ու տեւական տարր մը։ Այդ է պատճառը, որ մեծագոյն կայսրութիւններն իսկ, իրենց սահմաններէն մղոններով հեռու ինկած իրենց զոհերուն գերեզմաններն ու դամբանները համադրած ու տեւական խնամքի մը ենթարկած են։ Մենք զրկուեցանք նաեւ գերեզմանի ժառանգէն։ Ու ինչ որ ունինք հիմա՝ նկարներն են, իրերը կամ գործերը իրենցմէ մէկ մասին։

Մեր կեանքին բարոյական ու սրբազան այս դրամագլուխը հնար չափով փրկելու եւ զայն համադրեալ արժէքի մը վերածելու գնահատելի առաջադրութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գերագոյն Ժողովներէն մին որոշեր էր ունենալ Թանգարան մը, որ առարկայական բայց կենդանի յիշատակարանը դառնար մեր գաղափարական զոհաբերութեան։ Այդ հաստատութիւնը տարիներէ ի վեր իրականութիւն մըն է արդէն։ Ու արդիւնք՝ շօշափելի գումարի մը, զոր մեր կուսակցութիւնը հայթայթած է իր միջոցներով։ Եթէ ան կոչուած է «Հ. Յ. Դ.ի Թանգարան»՝ իբրեւ նիւթական ու իրաւական սեփականութիւնը Դաշնակցութեան, այսուհանդերձ այդ սրբավայրը, իբրեւ բարոյական արժէք կը պատկանի ամբողջ հայ ժողովուրդին։ Ու այս լայնախոհութեան արդիւնքն է որ Թանգարանը իր մէջ կը համադրէ ոչ միայն մեր կուսակցութեան պատկանողներու, այլ՝ անխտիր կերպով՝ իրերը, նկարները ու յիշատակի բեկորները բոլոր անոնց՝ որոնք, ինչ անունի տակ ալ գործած ըլլան, ինկած են Հայոց ազատագրութեան ճամբուն վրայ։ Ինչ որ կայ հոն՝ շատ քիչ է, անշուշտ, համեմատած այն անթիւ յիշատակներուն, որոնք արժանի կրնային ըլլալ Թանգարանին մաս կազմելու։ Բայց, նոյն այդ քիչը իր մէջ ունի մեծ խորհուրդ մը ու անփոխարինելի նշանակութիւն մը։ Վասնզի, մեր զոհերուն ֆիզիքական կորուստէն վերջ, անոնց թողած բարոյական արժէքը կը վերածէ շօշափելի իրականութեան մը։ Այդ իրականութիւնը, իր քանակով, թերեւս բաւարար չնկատուէր Հայրենիքին մէջ։ Բայց, արտասահմանի մէջ ամբողջ ներշնչարան մը ու հզօր պատգամ մըն է ան։ Վայրավատին ու ցրուած՝ ոչ սեփական հող ունինք հոս, ո՛չ սեփական մթնոլորտ, եւ ո՛չ ալ սեփական գերեզման...։ Ու չմոռնանք, որ պաշտամունքը, մեր ժողովուրդին մօտ, դէպի իր մեռելները՝ ուժեղ է եղած նախաքրիստոնէական դարերէն սկսած։ Գերեզմանը կամ շիրիմը ո՛չ թէ անշունչ ու անխօս հանգստարան մըն է նկատուած, այլ՝ ներշնչող ու խօսուն յիշատակարան մը։ Հայ զանգուածներուն հետ նաեւ հայ գերեզմանաքարեր տանելու փորձը՝ Շահ Աբբասի կողմէ՝ մեծագոյն փաստերէն է այն խորունկ պաշտամունքին, զոր մեր ժողովուրդը շարունակած է ունենալ դէպի իր մեռելները, իր կենդանութեան խորհուրդն ու իմաստը միշտ անբաժան պահելով անոնցմէ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն՝ այս ցեղային առաքինութեան հաւատարիմ, ու մեծապէս հոգածու՝ մեր ազգային-գաղափարական արժէքներու նկատմամբ, կը շարունակէ իր նիւթական ու բարոյական հովանաւորութեան տակ պահել Թանգարանը։

Կը խորհինք, սակայն, որ անիկա պէտք է դառնայ ամբողջ հայ ժողովուրդի հետաքրքրութեան առարկան։ Ու ամէն մէկ Հայ իր անվիճելի պարտականութիւնը պէտք է նկատէ փնտռել, գտնել եւ թանգարան ուղարկել՝ իր մը, յիշատակ մը, նկար մը, ձեռագիր մը, մասունք մը որ կը պատկանի հայ մտքի ու բազուկի փաղանգէն որ եւ է մէկին։ Դաշնակցութիւնը ո՛չ ինքնանպատակ է, ոչ ալ ինքնասեփականութիւն։ Ան գործօն ազդակն է հայութեան։ Ու ինչ որ իրն է՝ իբրեւ պատմութիւն՝ բարոյական սեփականութիւնն է հայ ժողովուրդին։ Այս յստակ մտածողութեամբ ալ՝ ո՛չ միայն Թանգարանը, այլեւ անոնք որ ինկան Դաշնակցութեան դրօշին տակ, դարձան հայոց պատմութեան բարոյական գանձին արժէքները։ Ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք՝ որ մեր շարքերէն չէին, բայց համազգային իտէալին զոհերը եղան։ Եթէ անոնց մեծ մասը գերեզման չունեցան, այսուհանդերձ իրենց նկարներով ու մասունքներով հայօրէն նոյնացած են Թանգարանին մէջ՝ իբրեւ տարբերը միեւնոյն սրբազան ու պատգամող խորհուրդին։ Տէր Զօրէն դանակ մը՝ սեւ չղարշի ներքեւ, մաւզերականի մը գրիչը, Փէտայիի մը սուրը, կամ օրինակ, Զաւարեանէն, Զարդարեանէն, Տաղաւարեանէն ու Փարամազէն իր մը,— ոգինե՛ր են ասոնք որ, այնտեղ համադրուած, մեզմէ ամէնէն ուծացածն իսկ կրնան համակել հայրենիքի հզօր շունչովը։ Թանգարան,— որքա՜ն բովանդակալից է բառը։ Մեր «Անծանօթ Զինուոր»ն է ան։ Մեր գաղափարական խորանը։ Ու ամէն մէկ հայու ներշնչարանը։

Ճոխացնենք այդ սրբազան գանձը։ Ու բոլորս անխտիր հաղորդուինք անով···

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ԿԸ ԶԳՈՒՇԱՑՆԷ ԳՈՐԾԱՏԷՐԵՐԸ

— ∞ —

Տալատիէ, Ուրբաթ երեկոյ, մամուլին յայտարարեց թէ հրահանգ տուած է բոլոր նահանգապետներուն, որպէսզի փութացուի գործարաններու բացումը եւ աշխատանքները վերսկսին անմիջապէս։ Կոչ ըրած է, նոյնպէս, գործատէրերուն, որպէսզի նպաստեն Ֆրանսացիներու միութեան, բանուոր ու գործատէր դասակարգերու աշխատակցութեան ոգին զօրացնելու։ Այս հրահանգով, Տալատիէ կը զգուշացնէ այն գործատէրերը, որոնք զանգուածային ձեւով սկսան արձակել բանուորները,— այս առթիւ թերթերը գրել կու տան որ եթէ բանուորներու գործադուլը կը սպառնար լռեցնել երկրին աշխատանքի զարկը, գործատէրերու կատարած այս զանգուածային արձակումները եւս նոյնքան կ՚անդամալուծեն երկրին աշխատանքի կշռոյթը։ Տալատիէ իր յայտարարութեան մէջ ճշդեց նաեւ թէ գործադուլը չի կրնար պատրուակ ծառայել՝ խզելու համար հաւաքական պայմանագրութիւնները, ոչ ալ կրնայ վերջ դնել բանուոր դասակարգին կատարած նուաճումներուն։

Աշխատանքի նախարարութիւնը եւս զեկոյցով մը հաղորդեց թէ սխալ են արձակուած բանուորներու քանակին մասին տրուած թիւերը, սխալ է նոյնպէս կարծել թէ արձակուած բանուորները գործի պիտի չառնուին այլեւս։ Նոյն զեկոյցը կ՚աւելցնէ թէ գործադուլը չի կրնար պատրուակ ծառայել խզելու հաւաքական պայմանագրութիւնը, այլ միայն անհատական պայմանագրութիւններն են, որ կրնան չեղեալ համարուիլ, եթէ հաստատուի անհատ բանուորին յանցաւորութիւնը։ Հետեւաբար, գործատէրերը իրաւունք չունին կրճատելու բանուորական աշխատավարձերը եւ այլ առաւելութիւններ։

Ռընոյի գործարաններուն

— ∞ —

Ռընոյի գործարաններուն տնօրէնութիւնը կը հաղորդէ իր 26 հազար բանուորներուն թէ անհատական նամակներով գործի նոր խնդրագիրներ ղրկուած են, ով որ չէ ստացած՝ պէտք է դիմէ իր թաղապետարանին, խնդրելու համար օրինակ մը։ Այդ խնդրագիրները ստացուելէ վերջ, երբ արհեստանոցները կարգի դրուին, պիտի կանչուին բանուորները մաս առ մաս։ Երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ կը բացուին արմնադիրներու, իւղի, նորոգութեան արհեստանոցները։ Երեքշաբթի՝ ձուլարանները, դարբնարանները, փայտէ կաղապարներու արհեստանոցները։ Չորեքշաբթի՝ հրետանիի, ճգախէժի, խաղաւաքարտի արհեստանոցները։ Հինգշաբթի՝ թիթեղի, Սրկէն կղզիի կառաշինութեան արհեստանոցները եւ O գործարանը։

Բոլոր աշխատաւորները պէտք է ներկայանան անհատական հրաւէրով։

Բողոք պատիժներու դէմ

— ∞ —

Պաշտօնազրկուած են Ժուհօ Պանք տը Ֆրանսի Ընդհ. Խորհուրդէն, Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակէն, Ազգ. Տնտեսութեան խորհուրդէն, Սրմար՝ Երկաթուղիներու Ընկերութեան Վարչութենէն, Տէյման՝ Հանր. Կրթութեան Գեր. Խորհուրդէն։ Մօտ 1000 հոգի՝ իրենց ուսուցչական պաշտօնէն եւ թղթատարական սպասարկութենէն։ Բազմաթիւ պաշտօնեաներ կազի, ելեկտրականութեան, ջուրի, մեթրօներու, երկաթուղիներու սպասարկութենէն,— ասոնք ենթակայ են նաեւ դատական հետապնդումի (5-16 հազար ֆրանք տուգանք եւ 6 օրէն 3 տարի բանտարկութեան)։

Ժուհօ հեգնական նամակ մը ուղղելով Տալատիէի, կը յայտարարէ թէ իր իրաւասութեան սահմաններուն մէջ չի նար հրաժարեցնել զինք Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակէն, իսկ եթէ կը հրաժարեցնէ Պանք տը Ֆրանսի Ընդհ. Խորհուրդէն, ըստ կանոնագրութեան՝ ստիպուած է իր տեղը նոյն Խորհուրդին անդամ նշանակել երեք պաշտօնակիցներէն մէկն ու միւսը, որոնք պիտի մերժեն սակայն։

Ընկերվարականները միթինկ մը գումարեցին Փարիզի մէջ, բողոքելու համար այս պատժական տնօրինութեանց եւ գործաւորներու զանգուածային արձակումին դէմ։

Ուսուցիչներու սէնտիքային կողմէ պատուիրակութիւն մը խնդրեց կրթ. նախարարէն որ բարեացակամութիւն ցոյց տայ թերացող ուսուցիչներու հանդէպ։

— ∞ —

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը, որ Պերլինէն Աթէնք կը թռչէր, խորտակուեցաւ Վիէննայի մօտերը։ Օդանաւին մէջ կը գտնուէր բրիտանական օդանաւային նախարարութեան քննիչներէն մին, որ վիրաւորուեցաւ, իսկ ճամբորդ մը սպաննուեցաւ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. ՍԻՄՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆ

Իր վերջին յօդուածին հետ,— կեանքը ի՛նչ տարօրինակ խաղեր ունի,— որ լոյս կը տեսնէ, այսօր, «Յառաջ»ի մէջ, առաւ միաժամանակ իր մահագրութիւնը։

Հ. Սիմոն Երեմեան ծնած է Տրապիզոնի մէջ, 1871ին։ Ուսումն առած՝ Վենետիկի վանքը, ուր վարդապետ կը ձեռնադրուի 1896ին։ Գրական իր առաջին փորձերը երեւցած են Բազմավէպի մէջ, որու խմբագիրը պիտի դառնար, ետքէն, ամբողջ վեց տարի։ Խմբագրած է նաեւ [illegible] պատկերազարդ պարբերականը (1902), նուիրուած՝ հայ որբերու։ Գեղունի հանդէսը, պատկերազարդ եւ գեղարուեստ, պարբերական գեղարուեստի, պատմութեան եւ գրականութեան, որ տեւած է երկար տարիներ։ Ունի գիտական աշխատութիւններ՝ Տարերք կենդանաբանութեան եւ մարդակազմութեան (1896), Տարերք հանքաբանութեան (1898), Տարրիկնականութիւն (1898), Բառգիրք գործնական գիտութեանց (1898)։ Գրած է Հ. Ալիշանի կենսագրութիւնը (1902), Հայ միտքը (հաւաքածոյ), Կոստանդնուպոլիս (տպաւորութիւններ, 1913), Գեղեցիկը (ուսումնասիրութիւններ, 1915), Գրագէտ Հայեր (ինը հատոր), Տուրքին (վէպ, 1902), Անէծք (ողբերգութիւն, 1903), Սաթենիկ (ողբերգութիւն, 1905), Ուխտը (ողբերգութիւն, 1905)։ Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու։ Իր գրական ծածկանունն էր Աւրուշան։ Եթէ չեմ սխալիր, ստորագրած է նաեւ Թաչունի։

Չեմ ճանչնար զինքը անձամբ։ Իր նամակներէն՝ պատկեր մը շինած եմ,— անուշիկ մարդ մըն էր։ Յաճախ կը գրէր մեզի. շատ կը սիրէր «Յառաջ»ը եւ առիթ չէր փախցներ՝ ողջոյն մը ղրկելու համար իր «սիրելի երկու Շ.երուն»։ Մենք չէինք բաժներ իր հիացումները, որոնք դիւրին շնորհուած են յաճախ, բայց տեղ կու տայինք՝ կապ մը պահելու համար իր սերունդէն զէթ անոնց հետ, որոնք հասկցան ու սիրեցին յառնող ընկերային ու մտաւորական յեղափոխութեան մը [illegible] սերունդը։ Գրական դէմքերու եւ խօսանքներու մասին նաեւ՝ տարբեր եղած են մեր տեսակէտները, եւ իր վերջին յօդուածին մէջ, հակառակ ընկերացող տոմսին, յապաւումներ պիտի կատարուէին անպայման, եթէ նոյն յօդուածը գրուած չըլլար նաեւ ընկեր «Ցուցաբեր»ին։ Եւ այս՝ անոր համար առաւելապէս, որ գովեստը, նիզակ շաքարի պէս, կը տրուի 15 կամ 20 տարեկան գրողներու միայն եւ ոչ թէ մեր տարիքի գրողներու, մանաւանդ ընթացիկ գրականութեան եւ անհաշտ ապրող մտաւորականներու։ Ճիշդ է, նոյնպէս, որ հաւասարակշռուած չեն իր գնահատումները,— նոյնպէս, բառերը անիմաստ կը դառնան՝ երբ կը գրէ, ինչպէս տասը տարի առաջ, «Հէքեաթներու Աշխարհ»ին մասին, թէ «աւանդական հանճարով» «պիտի գերազանցէ Դանիէլ Վարուժանը» այն հեղինակը, որու մէջ նոյն ատեն կը տեսնէ «պիրճ պալատութիւն» եւ «հրաշալի լուսնութիւն»՝ կատարելագործելու համար ասոնցմէ։ Իր գրական դատաստաններուն թէ հրապարակագրական պատրաստութիւններուն մէջ, սակայն, կը բաղխէ պաշտամունք մը խորունկ Հայկեան հանճարին, հայրենի հարստութիւններու եւ յոյս մը Հայաստանեայց աշխարհի վերածնունդին։

Թող չմոռցուի երբեք իր յիշատակը, որպէսզի Մխիթարեանները իրմէ եւ ժառանգեն այդ յոյսը՝ իր վարդապետ եղբայրները, մանաւանդ անոնք որ պարտաւոր են սորվիլ թէ հայ միայն մէ՛կ գոհունակ, եւ եթէ կ՚ուզէք՝ մէ՛կ սատոնած,— հայ ժողովուրդը։

ԱՐԱՁ

Երբոր բացուի խորհրդարանը...

— ∞ —

Այս միջոցին «օրակարգային պայքար» մը կը կատարուի աջակողմեան եւ ձախակողմեան հոսանքներու միջեւ,— աջակողմեանները կ՚աշխատին Երեսփ. Ժողովին օրակարգի հարցերուն գլուխը դնել ընտրական բարեփոխութեան հարցը, մինչ ձախակողմեանները կը պահանջեն ամէնէն առաջ վճարանութեան դնել պիւտճէն եւ հրամանագիր-օրէնքները։ Գալով Տալատիէի, կը կարծուի թէ պիտի առաջարկէ յետաձգել բոլոր հարցադրումները։ Եւ վստահութեան հարց յարուցուած պարագային, կ՚ենթադրուի թէ պիտի ունենայ անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը, ընկերվարական — համայնավար քուէներու տեղ ապահովուած ըլլալով հանրապետական եւ չափաւոր տարրերու քուէն։

Նոր դաւադրութիւն Սթալինի դէմ(?)

— ∞ —

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Ժամանակէ մը ի վեր զրոյց կը շրջէր Մոսկուայի մէջ թէ երեւան հանուած է նոր դաւադրութիւն մը Սթալինի դէմ։ Այժմ կը հաստատուի այդ զրոյցը։

Մահափորձը պիտի կատարուէր կարմիր բանակի նորակառոյց թատրոնին բացման ժամանակ։ Շէնքին հիմերուն տակ, զանազան կէտերու վրայ, զետեղուած էին ռումբեր, որոնց պայթումով օդը պիտի հանուէր ոչ միայն ամբողջ շէնքը, այլեւ Սթալին Քաղաքական Պիւրոյին հետ։

Դժոխային մեքենան երեւան հանուեցաւ այն պահուն, երբ ոստիկանութիւնը մանրազնին քննութեամբ մը աչքէ կ՚անցընէր շէնքին զանազան անկիւնները, բացման հանդէսէն առաջ։

Իտալիոյ ծովային ցանկութիւններուն առթիւ

— ∞ —

Զայրոյթը հետզհետէ կը սաստկանայ Ֆրանսայի մէջ, ընդդէմ իտալացի երեսփոխաններու կատարած ցոյցերուն։

Հռոմի ֆրանսական դեսպանը բողոքագիր մը յանձնեց կոմս Չիանոյի։ Պատասխանը պիտի տրուի վաղը։ Միւս կողմէ իտալական թերթերը կը շարունակեն իրենց յարձակումները ընդդէմ Ֆրանսայի։ Ոչ միայն ցանկութիւններ կը յայտնեն Ափրիկէի Միջերկրականեան եզերքներուն մասին, այլեւ իրենց աչքը տնկած են Ճիպութիի վրայ. «Կար ժամանակ մը, երբ Ճիպութին արժէք մը կը ներկայացնէր Ֆրանսայի համար, ազդեցութիւն գործելու նպատակով Նեկիւսին վրայ։ Հիմա ինչի՞ կը ծառայէ այդ նաւահանգիստը, որ կը դժուարացնէ Իտալիոյ գաղթային ձեռնարկները։ Պէտք է Իտալիոյ յանձնել Ճիպութին։ Գալով Թունուզի,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ

...Ճակատի քրտինքին արդիւնքն է

Ա.

«Իմ բարի Թեմականներուս ճակտի քրտինքին արդիւնքն է, ինչ որ հոս կը տեսնէք այս համեստ սեղանին վրայ»։

1908—9 աշնանամուտին էր, խմբագրական աշխատութեան այն ծայրապատար տարիներուն։ Ի՞նչ կ'ըսէք դուք. Խն'ղճ, հէք սերունդ, դուք դեռ չկայիք արեւուն լոյսին տակ, ձեր պատուական մայրերէն չատերը տակաւին չէին կրած ծննդականի վիշտն ու խինդը։ Ի՞նչ կ'ըսէք դուք— Սուլթան Համիտն է տապալեր, բռնակալ իշխանութեան ներկայացուցիչներէն ամէնէն խածաններըհասարակ մարդոց պէս գուխները խարած են, ցայնխայր կուսցը գոց լրագրական, հրապարակագրական Թուշումը, հիմա բերանաբաց, անցից անցելոց բռնապետութիւններուն կոկորդին մէջ կը ծրտէ ... կը ծրտէ։ Հայկական գերութեան խաչքարին աւրուած գիրերը բոլոր կը ...

Ա՜խ, ձեր մէջէն նոյնքան ցածոգի ...

Ներանի՞ թէ մն'ղք ձեր ...

Մեր քոյրերուն ... բացուած, Աւարայրի ... կանչէին կուռնկին տեղ...

***

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ՆՈՐ ՈՒ ԱՀԱԳԻՆ ՃԱՀԵՐ...

Ֆրանսայի հին ծանօթ մը ունիմ, Բէր Լըբուա անուն։ Տարիներէ ի վեր չէի տեսած զինքը։ Կը բնակի ասանեէհինգերորդ Թաղամասը եւ երեսուն տարեկանէն ի վեր փարիզեան ուրիշ Թաղամաս մը ոտք չէ կոխած։ Աշխատած ու բնակած է միեւնոյն փողոցին մէջ։ Հիմա եօթանասունը անց է. գործէ քաշուած։ Բէր Լըբուա խենդ ու բարի անձնաւորութիւն մըն է։ Կ'ապրի ինքզինքին, իր պառաւ ...

... ուր հրաժարող եւ գնչող Թաղեցիներուն, ծխախոտի գինին նոր յաւելման հետեւանքով՝ ահա կ'օգտուին Ֆիզի - քապէս եւ նիւթապէս։ Հակառակը կըն՞ս ըսել։

— Համաա՞ն են իրենց որոշումին մէջ։

— Որքան ատեն որ հաստատ է կառավարութիւնը իր որոշումին մէջ։ Վերջ ի վերջոյ պէտք է ընդունիլ որ միշտ ժողովուրդը աւելի խելացի եւ աւելի կամքի տէր է քան կառավարութիւն մը։

— Հապա գինի՞ն...

— Գիտես որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ գինին։ Նոյնքան կը սիրէ, ...

ԳՈՀԱՐ ՄԸ ԹՂԿՈՒՐԱՆՑԻԷՆ

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ

Արեւմտեան շաղշող կը տաս,
Յործամ սիրով զաչերդ յածես,
Թէ զիս յիշես, թէ չը յիշես,
Ես կու սիրեմ սրտովս ըզքեզ։

Դու բզվէմերըն խորտակես,
Դու ըզխրուանքըն հալ հանես,
Ջով դու սիրես, նադար առնես,
Անանց կրակով վառնլկն այրես։

Դուն օրինակ ես աղէկնուն,
Այլ մայր չէր բերեր քան զքեզ,
Նկլիտակ ճակատ, բուխ բուխ աչեր,
Լուսով ու քարամով լուսերես։

Լար շրթներովըդ վար բաշես,
Շոնան վըզովդ բերդեր քակես,
Ամէն անձամբ ես գեղեցիկ,
Քեզ նըմանակ միայն դու ես։

Ծայդ է դրախտ անմահութեան,
Անմահական պըտղով դրախտ,
Դու օրինակ ես աղէկնուն,
Ըզքեզ սիրէ Աստուած եւ մայրդ։

Հարեղանայն ես ըռոզայր,
Քահանայից անկանլուռ վարդ,
Զմիակնցին խնկքըն տանիս,
Որ կացեր է զօրն անարատ։

ՅՈՒՇԵՐ ՊՈԼՍՈՅ «ԱՆՈՒՇ»ԷՆ

Անցեալ կիրակի, «Անուշ»ի ներկայացումը այլազան ապրումներու ներաշխարհ մը ստեղծեց։ Հայրենի քաղցըր, փայփայող մեղեդիները Թափանցելով մեղմօրէն հոգիէս ներս, Թեւեր տուին երեւակայութեանս,— ապրեցուցին ու տառապեցուցին զիս երկրի կարօտով։

Ցիշեցի թէ նոյն յոյզերով ապրեցանք նաեւ, օր մը, տարիներ առաջ Պոլսոյ մէջ «Անուշ»ի օրերուն։

...

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

...

1913 — 1914 ...

ՃԵՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՖՈԹ ՄԸՆՏԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԽԱՆ

...

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Երուսաղէ՜մ, Երուսաղէ՜մ...»

Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(ՎԻՊԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

...ուր անոր պաշտօնական պատաս Զէ... ...ղաւ՝ աղխադորմ ճուալով կ'երդ... ...ինար Սելովամի մաքուր ջուրին ...այ, որ այն գեղեցիկներուն գեղե... ...ով աղջիկը մաքուր էր, մաքուր ինչ... ...ւ մարմինը ավազաններուն։

Սակայն Թամէլա տառապեալ բո... ...ներու խումբին մէջ կը հառաչէր, ...չ կ'ուտէր, ոչ կը խօսէր։ Այդ բո... ...ներուն՝ իրիկուան պաշտամունքի ...րնորդ ժամուն, տաճարի երգիչ... ...րէն՝ Սոփոնիա կուգար կը սորվե... ...ր աղմոսերգութիւններ։ Իրիկուն ...ր վաղէն վերջը մինչ երգիչ ուսուցի... ...ր կ'ելլէր, Թամէլա անոր ոտքը ...իկ կ'աղաչէր որ զինքը այդ ուր... ...ցին ազատէ։ Կ'ըսէր անոր.

«Սոփոնիա՛, աղուոր երիտա... ...ւորդ, փրկէ՛ զիս, ես բորոտ չե՛մ, ...րահնորդ մը զիս նետեց այստեղ։ ...ւ, գեղեցիկ եմ, աղբի՛ւր կ'ուզեմ, ...ար քու սենեակդ, ազատէ զիս Ս... ...իկ պէս թարմ եմ, տե՛ս...»։

Եւ Թամէլա այդ ուսուցիչին չնոր... ...ր կ'ազատի անհատ վայրէն։ Երու... ...ղէմի Հարաւային դանէն դուրս կ'ել... ...ու կ'երթայ կը հաստատուի Մեռ... ...ւոյ ծովին եզերքը։

Երկու օր անցած՝ Եօնաթան կը ...ռնայ, պատաւ Զերուզղայէն լաւ ...ով Թամէլային պատահածները՝ կը ...փառի ուրկանոցէ ուրկանոց ու իր ...իրուհին չգտնելով վա՜յ կը կարդայ Երուսաղէմի գլխուն, զի այդ հոյա... ...ւոր քաղաքը կը դողնար հարսը ե... ...իասարդին ծոցէն, զաւակը մօր ...ծոցէն, բերքը գիւղացիին չանմարա... ...ն Ան կ'արտասանէր իր անվրէպ ...րգարէութիւնները։ Ինչ որ ուրիշին ...ւած էր այդ քաղաքը, պիտի պատա... ...էր իրեն։ Ան կործանելու էր եւ տա... ...րին տեղը պիտի հերկուէր ինչպէս ...րտ մը։

Մինչ Եօնաթան այդ անէծքը կը կարդար, թերդի զօրավարը, Բար... ...փիրան, վրայ կը հասնի։ Զայն ձողէ ...ր գլխիվայր կախել կուտայ, ու Եր... ...ուսին գանէն կ'արձակէ զայն կեդ... ...ոնի հեղեղատին մէջ։

Եւ ան անիծելով «իժերո՛ւ քաղաք» Երուսաղէմը, կը հեռանայ անկէ։ Թա... ...փառական կը շրջի, չար ողջերներ քար ...ր նետեն անոր եռեւէն։

Ո՞ւր էր Թամէլա, տեղեա՞կ էր իր ...նանծին պատահած դէպքերուն։ Ան Մեռեալ ծովուն եզերքը ապաստանող բորոտներու խումբին մէջ ծանօթա... ...ցած էր Տաթարիա եւ Սուրա անունով երկու կիներու։ Այս երեքն ալ գեղե... ...ցիկ էին, այնքան որ սիրահարներ Ե... ...րուսաղէմի մէջ կը կռուէին անոնց գե...

...ցիկ էին, այնքան որ սիրահարներ Երուսաղէմի մէջ կը կռուէին անոնց գեղեցկութիւնով գինովցած։ Այս երեքը ամէն օր բլուրն ի վեր ելլելով՝ կը դիտէին համայնապատկերը Երուսաղէմին ու բլուրէն վար իջնելով՝ տխրութեան մէջ թաթաւուն, կը մտնէին իրենց թաքստոցը։

Շատ թշուառ աղջիկներ տառուտ... ...նական, խենէշ հաճոյքներով տխուր... ...վարակ՝ վայրագներու բռնաբարում... ...ներէն հալիւ կրցան աղատիլ։ Անոնց ապատարարները կը կէին կրօնքի սրբութեան նուաստացուած ապիկարութիւնը։ Այդ թշուառ աղջիկներուն մէջն էր նաեւ Թամէլան։ Երկու օր վերջը, ան մուրացկանութեան ելած էր Բեթէսայի գիւղերուն մէջ թափառելով։ Ան ալ՝ բորոտներուն մէջ մնալով՝ վարակուած էր անոնց ախտով։ Այդ գեղեցիկ մարմնացած քանդակը դատապարտուած էր զօսացած փճանալու։ Բայց ի՞նչպէս կրնար ինքզինքը զրկել իր սիրահար Եօնաթանի վառ սէրէն։

Ու աղջիկը ճար կ'ընէ ու կը գտնէ իր Եօնաթանը, որ իր սիրուհին կորսնցնելէն վերջը՝ կիսովին ապուշ դարձած էր։ Ու երբ Թամէլան անոր ատչեւ ելաւ, ան առանց արտաքին յուղում... ...ներու սկսաւ արտասուել։ Աղջիկը յուսահատ անկողին ինկաւ։ Եօնաթան անոր սնարէն չհեռացաւ,— կը մտածէր ու չէր հասկնար թէ ի՞նչպէս իր գեղանդամ սիրուհին անճանաչելի արդիւնքութիւն էր դարձած։ Բորոտութիւնը կազմալուծած էր Թամէլայի գեղաքանդակ մարմինը։ Ծնօտքը, այլեւս յուսահատ, կը փորձէին աղջիկը տունէն դուրս նետել, իսկ Եօնաթան փարած անոր մահճակալին՝ արցունք կ'ըլլար։ Սակայն, մահը վրայ կը հասնէր, կը խլէր Թամէլան Եօնաթանի ձեռքէն։

Ու այն թշուառ սիրական Եօնաթանը, ակենդանիի մը պէս ղռալով՝ փախաւ դուրս»։

Տիտոս պաշարել կուտայ Երուսաղէմը, ու հռովմայեցի զինուորները կրակ կուտան տաճարին։ Դիւահար մը, գիժեր առեն, —«Վա՜յ քեզ, Երուսաղէմ, վա՜յ քեզ» պոռալով կը վազէր փողոցներուն մէջ։ Զինուոր մը զայն բռնելով բոցավառ տաճարի խարոյկին մէջ կը նետէ։ Այդ գիւսարը Եօնաթանն էր։

×

Ընդհանուր դրուատող խօսքեր հիւսեցին Նարդունիի այս հրատարակութեան առթիւ։ Արմաշի վանականներու յուշին տակ մեծցած՝ ան կը սիրէ իր ծննդավայրը՝ Արմաշ, յետ կը սիրէ նաեւ Պարտիզակը։ «Մեղեդիներ»ուն մէջ քնարերգակ է իր բնաշխարհի զմայլելի գեղանկարը։ Իր ամէն գրութեանց մէջ ըլլայ գրական, ըլլայ գիտական, հայ բոյսին, հայ կոյսին շնորհքը, խունկ հոգին եւ արժէքը թանկագին փնտռած ու գտած ու փառաբանած է ան։ «Հայ Բոյժ»ի իր յօդուածները անվրէպ հիւսուած են Հայաստանի որդան կարմիր յուշերով։

«Ցռաւգ»ի մէջ, իր ամէն մէկ տողին մէջ մտերմ ու սիրոյ կ'ապրին։ Կը յայտնէ սիրել Հայը՝ իր այդ սէրը կիսկատար չէ, այլ կատարեալ։ Նոյն այդ օրաթերթին մէջ աստուածաբան գրադարանէ մը աւելի ցոյց տուաւ Աստուածաշունչի քննադատական իր հմտութիւնը։ Ու անշուշտ իր քերթողական քանի մը գրութիւնները զոր հրատարակեց ժամանակին, եթէ հատոր մը մէջ ամփոփուէին, Բադրատունի Հօր Արսէնի աշխարհահարար նոր «Ջարդացնլոց» մը կ'ունենանք։

Նոյն այդ օրաթերթին մէջ իր «Օրը Օրին» գրուած տողերը գեղագրի հաշտող ։ ...սաստ օգտակար ըրած է իմաստուն եւ խելացնող մտածողներու։ Հոն իր հմտութիւնը բազմակողմանի է, նման իր շատ գծուարաւ ցոյց տուած են կարդ մը ճերմակ մազերով իմաստուն Սողոմոններ։ Ան իր գառող, կոփող գրչով կը հեգնէ՝ առանց հեգնելու հմայութիւնը։

Քերթող միտքն է ան՝ բայց յուզիչ հիւսել գիւղացիներութիւնը մեծ ջարդին։ Եւ իր արձակ գրուածքներուն մէջ՝ կը գնահատեմ սեռծօղը գեղաձ մարքին։ «Հաւով հոտուր»ի սրբագան հեղինակը կ'ապրի Նարդունիի գրական եւ առողջապահիկ գրութեանց մէջ։

Հոս «Երուսաղէ՜մ...»ի հիւսուածքով վիպասանը՝ շատ աւելի պարզ ու վճիտ է քան «Մեղեդիներ»ուն մէջ։

Կրնամ ըսել որ շատ քիչեր Նարդունիին նման կրցած են օգտուիլ գրականութեան վառարան Ֆրանսայի ոստանէն։ Ան Փարիզ ոտք դնելուն՝ զադար չէ տուած իր թռիչքներուն։ Ան համալսարանէն վարպետ կ'ելլէ, եւ ինքնօղնութեամբ հմտանալով՝ ծեր վարպետներուն կը զգացնէ թէ իրօք իրենք աշակերտ մը կը համարուին այդ նորահաս երիտասարդ վարպետին

Ան այսօր կրնայ ճառել հայ լեզուի, հայ պատմութեան, հայ գրականութեան եւ ընդհանուր միջազգային բոլոր գրական եւ ընկերային ճիւղերու մասին։ Ու ես պայհով եմ որ վաղը ան կրնայ խիլ Ֆակէի հեղինակութիւնը ունենալ՝ եթէ նիւթական պայմաններն իրեն նպաստաւոր ըլլան։

Կ'ըսեմ, որ Ֆրանսական ոստանը իր գրական մարդանքին օգտակար կերպով նպաստեց, եւ ասոր ապացոյցը իր այս «Երուսաղէ՜մ, Երուսաղէ՜մ...» վէպին պերճ պատմուճան հիւսուածքն է։

×

Ես կը մաղթեմ որ մեր ընթերցողները յանձնելով այս նորահաս վարպետին կախարդիչ գրական մեծ արժէքը՝ գառոռունին «չարչիութիւնը» մոցի ազնուական տուրք գրականութեան։ Ու քաջալերեն Նարդունին, որ չվարանի հրատարակելու իր «Բանե՞ր բանե՞ր ի՞նչ բաներ» հատորը զոր պատրաստած է, եւ որուն կը սպասենք։ Հարկ է որեւէ միջոցով խրախուսենք մեր գրչի ողջ նահատակները, եթէ իրօք հայ դպրութեան հանդէպ ունինք անկեղծ պաշտամունք մը։

ՍԱՆԻԿ

«ՀԱՅ ԲՈՅԺ»

Զորս տարի առաջ ձեռնարկեցինք այս առողջապահական ու բժշկական ամսաթերթին հրատարակութեան։ Եւ ահա կը թեւակոխենք հինգերորդ տարեշրջանը։

Ցաջողութիւն մըն է այս։ Ճիշդ է թէ ունեցած ենք առողջապահական ու բժշկական այլ ամսաթերթեր եւս, որոնք տեւած են տակաւին աւելի, բայց մեր թերթին յաջողութիւնը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ, որ կը յառաջէ հակառակ քաղաքական ու տնտեսական աննախընթաց տագնապներու։ Այս պայմաններուն մէջ ոչ ոք պիտի համարձակէր հրատարակելու թերթ մը, որ տարածուելով հեռաւոր հաղութներու մէջ՝ պիտի կրէր դրամական փոխադրութեանց արգելքին հետեւանքները եւ դժուարութիւնները։ Մեր առողջապահական թերթերը հրատարակուած են գլխաւորաբար Պոլսոյ եւ Թիֆլիսի մէջ, որոնք միայն իրենց հայկական հոծ գաղութներով՝ ի վիճակի էին արդէն ապրեցնելու նման թերթ մը։ Այսպէս ըլլալով հանդերձ, երբ նկատի առնենք հայերէն առողջապահական թերթերու տեւողութիւնը, պիտի տեսնենք որ ՀԱՅ-ԲՈՅԺ չատերը ձգած է իր ետեւը եւ կամուրջը անցած արդէն։

Ամէնէն աւելի տեւած է Տոքթ. Մ. Խութիւճեանի «առողջապահական հանդէսը», որ — տարօրինա՛կ— կը կրէ Կիլիկիա անունը,— այս թերթը լոյս տեսած է առաջին անգամ 1860ին, Պոլսոյ մէջ եւ տեւած՝ 10 տարի։ (Փակագծի մէջ, այստեղ, կ'արժէ արձանագրել, որ այս բժշկական հրատարակած է նաեւ առողջապահական ժողովրդական գիրքեր, որոնց կարգին՝ յիշենք գլխաւորը, արժէքաւոր գործ մը, Առողջաբանութիւն եւ կեանք զաւառացի ազգայնոց (1884), որու մէջ կը ներկայացնէ Զէնկիլէրի, Սէօյլէօզի, Եալովայի, Իզնիկի, Քարամուսալի, Պրուսայի, Իզմիթի, Պարտիզակի, Ատաբազարի եւայլ գիւղերու, գիւղաքաղաքներու Հայոց ընկերային-առողջական վիճակը)։ Անկէ վերջ, Տոքթ. Տիգրանեան կը հրատարակէր իր Առողջապահական թերթը, Երեւանի մէջ (1882 — 1886)։ Նոյն թուականներուն՝ Տոքթ. Տաղաւարեան կը խմբագրէր Գիտական շարժումը Պոլսոյ մէջ (1885 — 1886)։ Վ. Արծրունի՝ Առողջապահիկ թերթը (1890)։ «Տարազ» պարբերաբար լոյս կ'ընծայէր առողջապահական յաւելուած մը։ Տոքթ. Ե. Մինասեանց՝ Նոր առողջապահիկ թերթը (Թիֆլիզ, 1911 — 1915)։ Բագուի Կուլտուրական Միութիւնը եւս ունէր առողջապահական թերթ մը։ Տոքթ. Ղազարեան՝ Բժիշկը, նախ Տրապիզոն, յետոյ Պոլիս (1911 — 1914)։ Նոյն թուականներուն՝ Պոլսոյ մէջ կը տպուէր նաեւ «Ցոյս» առողջապահական թերթը (1913 —1914)։ Տոքթ. Ա. Տէր-Մարկոսեան Փրովիտէնսի մէջ կը հրատարակէր Բուժակը (1917 — 1921)։ Տոքթ. Մ. Գարակէօզեան՝ նախ Հայ բժիշկը (1919), յետոյ Հայ բուժակը (1920), Պոլսոյ մէջ։ Այս երկրորդ անունով թերթ մը հրատարակեց նաեւ Տոքթ. Թաշճեան Աղեքսանդրիոյ մէջ, իսկ առաջին անունով՝ Տոքթ. Մոլիկեան Պոսթընի մէջ (1925)։ Տոքթ. Օննիկ Փափազեան՝ Դարմանը, պաշտօնաթերթ Պոլսոյ Հայ Բժշկ. Միութեան (1920)։ Փարիզ եւս չուսաւ ունեցաւ իր հայ բժշկական թերթը, առաջին անգամ խմբագրութեամբ Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեանի (Բուժանք, 1926 — 1929), յետոյ խմբագրութեամբ Տոքթ. Միհրան Քէչիճեանի (Առողջ Կեանք, 1931—1932)։

Ուրիշ առթիւ մը կը ներկայացնենք շատ աւելի հետաքրքրական ցանկ մը,— մեր բժիշկ հեղինակները, որոնք բժշկական եւ առողջապահական գիրքեր հրատարակած են ժողովուրդին համար։

Մենք վերի ցանկը դրի առինք, ցոյց տալու համար թէ «Հայ-Բոյժ» ամէն յոյս կը ներշնչէ յարատեւելու համար աւելի քան զինք նախորդող բոլոր բժշկական թերթերը։ Շնորհիւ, անշուշտ, իր լայն ժողովրդականութեան։

Արդարութեան համար պէտք է, սակայն, արձանագրել այստեղ թէ «Հայ-Բոյժ» այդ ժողովրդականութիւնը կը պարտի ոչ բոլորովին իր բովանդակութեան (խօսքը լեզուի յստակութեան մասին է եւ ոչ թէ նիւթերուն), այլեւ մասնաւորաբար բարեկամներու եւ համակիրներու աջակցութեան։ Հայ-Բոյժ բարեկամներ ունի, որոնցմէ ոմանք մինչեւ 60 բաժանորդ գտած են թերթին։ Բարեկամներ ունի, որոնք կը գանձեն բոլորին բաժնեգինները եւ կը ղրկեն Փարիզ, այդ հոգն ու աշխատանքը խնայելով խմբագրին։ Վերջապէս բարեկամներ ունի, որոնք ամէն միջոցի կը դիմեն, ամէն արգելքի կը յաղթահարեն՝ դրամ դուրս հանելու համար երկրէն, բաժնեգինները հասցնելու համար ժամանակին։

Համակիրներու թիւ մը ունի, որոնք, ամէն տարի, ՀԱՅ-ԲՈՅԺ կը նուիրեն իրենց ծանօթներուն եւ ազգային հրատարակութեանց՝ տարածելու համար թերթը,— անցեալ տարի նուիրած էին 156 թերթ։

Առանց այս աջակցութեան ոչ մէկ թերթ կրնար դիմանալ, ի՞նչքան ալ նիւթապէս ապահովուած ըլլար։

Եւ սակայն պատահեցաւ որ հանգիստ ըլլանք զանազան պարիկութիւններու,— ընթերցողներ կան, որոնք իմանալով որ ՀԱՅ-ԲՈՅԺի մէջ գիրենք հետաքրքրող յօդուած մը կայ, կը գրեն ՀԱՅ-ԲՈՅԺի որ թերթ ղրկուի իրենց։ Ցետոյ ձայն-ձուն չեն հաներ, բաժնեգինն ալ չեն վճարեր,— իրենց ուզած յօդուածը ստացան, բաւական է։ Կը պատահի նոյնպէս, որ ՀԱՅ-ԲՈՅԺի համակիրներ հասցէ մը ղրկեն մեզի՝ յանձնարարելով թերթ ղրկել։ Թերթը կը ղրկուի, յո՞ւս է անծանօթ ընթերցողը։ Եթէ իր բարեկամին յանձնարարութեան հակառակ՝ չէր ուզեր բաժանորդագրուիլ, կրնար ետ ղրկել։ Մինչդեռ այսպէս կը վնասէ մեր թերթին,— որովհետեւ մեր հաւաքածոն կը պակսի։ Ունեցանք նաեւ բաժանորդներ, որոնք «թերթ չստացանք» յայտարարեցին քանի մը ամիս վերջ՝ երբ բաժնեգինը վճարելու եկաւ կարգը։ Չեն խորհիր, որ կը վնասեն համբօղուտ թերթի մը զարգացման։ Ի՞նչ հարկ չկամութեան, թերթ չէ՞ս ուզեր,— գրէ՝ «չեմ ուզեր»։ Այսօր ընթերցողներ ունինք, որոնք պատրաստ են վճարելու 250 ֆրանք, գնելու համար 4 տարուան հաւաքածոն, եւ սակայն մեր հաւաքածոներէն կը պակսին քանի մը թիւեր, այսոփսի պզտիկ մարդոց պզտիկութեան հետեւանքով։ Թախանձագին կը խնդրենք մեր բարեկամներէն,— հասցէ մի՛ ղրկէք մեզի, երբ վստահ չէք ձեր մարդոց ընթերցասիրութեան եւ պարկեշտութեան վրայ։ Թող պակաս ըլլայ բաժանորդ մը։ ՀԱՅ-ԲՈՅԺի հաւատարիմ բաժանորդներուն թիւը բաւական է այժմ ապահովելու յարատեւութիւնը։ Ու միւս կողմէ կը խնդրենք, նոյնպէս, որ մեր բաժանորդները խնայեն մեզի աւելորդ թղթակցութիւն,— երբ ժամանակը եկաւ, Եւրոպացիի նման վճարեցէք ձեր բաժնեգինը։ Մի՛ սպասէք Նամակի։ Թող աշխատանք մը պակաս ըլլայ ՀԱՅ ԲՈՅԺի ծանրաբեռնուած ու յոգնած աշխատաւորին գործերուն մէջ։

Իւրաքանչիւր բաժանորդի մասին տետր մը բացած ենք,— ե՛րբ կը վճարէ, ի՛նչ ձեւով կը վճարէ։ Այդ արձանագրութիւնները պիտի ծառայեն, ապագային, ուսումնասիրութիւն մը գրելու հայ ընթերցողներու բարքերուն վրայ։ Բայց այս տարի որոշած ենք զատել անսրբագրելի թերացողները, զանցառուները ու նետել, որպէսզի աշխատանք մը պակաս ըլլայ մեզի։

Այժմ կը սկսինք աշխատանքի,— թէեւ քիչ մը ուշ, որովհետեւ վերջերս ծանրաբեռնուած էինք այլ աշխատանքներով,— եւ կը խոստանանք հրատարակել ՀԱՅ-ԲՈՅԺը հինգերորդ տարեշրջանին եւս այնքան կանոնաւոր եւ հաճեղ, որքան առաջին չորս տարիներուն։ (Մամուլին յանձնած ենք արդէն Հոկտեմբերի եւ Նոյեմբերի թիւերը)։

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ կ'ողջունէ իր բարեկամները հինգերորդ տարուան սեմին վրայ առողջ աշխատաւորի մը հուատայով։

Հ—Բ

Հայ Մշակութային Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ Մշակութային Միութիւնը ձեռնարկած է գրական դասախօսութեանց շարքի մը, որ կրնայ համարուիլ ժողովրդական դպրոց մը նոր սերունդին համար։

Դասախօսութիւնը սկսաւ «Յառաջ»ի խմբագրապետը, Շ. Միսաքեան, անցեալ հինգշաբթի երեկոյ, նիւթ ունենալով՝ Մեր գրական ժառանգութիւնը (1880 — 1922)։ Յաջորդ դասախօսութիւններուն համար կուտանք հետեւեալ ցուցակը՝ դասախօսութեան նիւթերով, դասախօսներով եւ դասախօսութեան թուականներով։ (Բոլոր այս դասախօսութիւնները տեղի պիտի ունենան Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse)։

Ահարոն Տաղուրեանի մասին կը խօսի Պ. Յարութիւն Աղայեան, 8 Դեկտեմբերին։ Տիգրան Չէօկիւրեանի մասին՝ Պ. Եղիշէ Թարոսեան, 15 Դեկտեմբերին։ Միսաք Մեծարենցի մասին՝ Պ. Գուրգէն Փիրանեան, 22 Դեկտեմբերին։ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մասին՝ Պ. Ենովք Արմէն, 29 Դեկտեմբերին։ Դանիէլ Վարուժանի մասին՝ Պ. Կարապետ Փօլատեան, 5 Յունուարին։ Քամառ Քաթիպայի մասին՝ Պ. Պօղոս Հիւսեան, 12 Յունուարին։ Համաստեղի մասին՝ Պ. Փայլակ Սանասար, 19 Յունուարին։ Ռ. Զարդարեանի մասին՝ Պ. Լեւոն Մելիքսեթեան, 26 Յունուարին։ Ցանկին մնացեալ մասը յաջորդով։

Ներկաներուն առիթ կը տրուի արտայայտուելու դասախօսութիւններուն լոյս։

×

Հայ Մշակութային Միութեան առաջին հրատարակութիւնը, Շ. Նարդունիի Երուսաղէմը կէսէն աւելին սպառեցաւ արդէն։ Միութեան անդամները եւ համակիրներ, իբրեւ համակրանքի նշան Միութեան ձեռնարկին, կը շարունակեն ապառել գիրքը՝ նուէր ղրկելով իրենց բարեկամներուն եւ Հանրային հաստատութեանց։ Այսօր կուտանք ցանկ մը, երկրորդը յաջորդով.—

Մարսէյլէն՝ Պ. Աղաճան Դարբինեան «Երուսաղէմ» կը նուիրէ 3 օրինակ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին։

Պ. Թադէոս Պալտասարեան 5 օրինակ՝ Սուրիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերուն։

Պ. Ցեսու Ջրահեան մէկ օրինակ կը նուիրէ Հալէպի Ազգ. վարժարանին։

Պ. Յարութիւն Նիկողոսեան մէկ օրինակ՝ Դամասկոսի Ազգ. վարժարանին եւ մէկ օրինակ՝ Պ. Վ. Նիկողոսեանի (Հալէպ)։

ՀԱՅ ՄՇԱԿ

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ԿՈՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Այս երկու գոյնով արտին ակերը նոր բաժնուած երկու եղբայրներ են, որոնք այլեւս նոյն տունին մէջ չեն ապրիր։

Քալէ՛, ձիս, չմօտենաս այդ թումբին, անոր տէրը երկու աչքերէն կոյր մըն է, հասկերը հասակէս վեր կը ծածանին ու կը սպասեն որ Աստուածածինէն առաջխումբ խումբ տղաքուաղջիկներ հարսնեւորներու պէս երգելով գիրենք գէպի կալերը տանին։

Օղասլի քոյրի՛կ. Լուսնկայ կալին մեծցուր կալը, այս տարի ցորենի կարասներէդ դուրս պիտի հոսի ու թափած աւելցուքով պիտի կչտացնես մշակն ու լէտի հարկահաւաքները։ Անոնք այլեւս պիտի չհամարձակին կաթսայ ծախելու մէջի կաթը երեսիդ նախելով. ոչ ալ խեղդակապ պիտի կարենան անցընել մէկհատիկ էրին-հիդ վզիկէն՝ քու զուրպէթիդ ճաժկը ծունկով։

Ինչ պէտք կայ անուններու երբ դըլխաւոր չեն։ Ամբողջ ձմեռը ճրագի լոյսով իսկ, սիրմըցու հըյլեր մաքրեր է այս արտին տէրը։ Ուրիշ մը իր տարօնութեան դարդանկիները ծախեր է կամ գրաւի դրած՝ քովի ցանքին համար։

Զիս գիլ ձայնով անընդհատ կը վրնջէ, եղերամօր մը պէս, երբ ես ծունկի կուգամ մեր արտի ոտքերուն տակ։ Հօրս հասակով հոկայ ծայր մը շուք ձգեր է հոն։ Հայրս տարիներու քրտնաջան ու գերբնական ուժի վատնումով, ապառաժներէն կորզեր է այս արտը՝ իր զաւակներուն անխառն ցորենի արդար հաց տալու համար։

Գիւղն իր յոյսը, ուրախութիւնն ու կենսունակութիւնը, երազները, աչքը, ապրելու, տեւականանալու կամքը կապած է իր արտերուն։

Շատոնց որոմը սեւցած է արտերուն մէջ, ամէն ինչ ծոցուորեր՝ անկողնի կարօտ կը քաշէ. Թռչունները իրենց ձագերուն մարդանքի դպրոց են բացեր։ Միջատներն ու թիթեռները շռայլօրէն կը բանին։ Ընտանի կենդանիները խելօքցած իրենց աէրերուն դուրգուրանքի կարօտը կը քաշեն։

Արեւը սկսած է անհամաչափ պարել Զատկի առաւօտեան պէս։ Գիւղացիք — հայր ու տղայ, մայր ու աղջիկ— ալի քրտինքով անոյշ ժպիտներ կը ջըրեն իրենց դէմքին վրայ։

Սար ու ձոր նկարիչներ կը փոխեն։ Հողը վերմակի պատրաստութեամբ դրաղած է։ Պտուղները ճանճրոյթի ծանրութեամբ գետնին հետ կը մէկտեղուին։ Ու երջանիկ վայելքի օրերը կը մերձենան։

Անզգալաբար գիւղ դարձած՝ դէպի մեր դուռը կը յառաջանամ, երբ ձի մը զիս կը կանխէ մինչեւ ականջները բեռնաւորուած գործերով ու կապերտներով։ Մեր ճերմակ, խոշոր ձին է, որ տարիներ առաջ գողցուած էր կոչուորներէն. ինչպէս կը տեսնէք, ես այսօր «կտոր մը թղթին» արժէք կուտամ եւ աւազակ չեմ, բայց տեսնելով մեր ձին իր թանկարժէք բեռով այդ օրը, մանուկ հոգւոյս մէջ զգացի զայն պարտկելու, իւրացնելու փափաքը։ Որքան թաղստոցներ ունէինք մենք, որոնք վստահ եմ թէ մինչեւ այսօր անձեռնմխելի կը մնան։ Բայց մենք վախցանք հարեւաններէն։ Նոյնիսկ առեն եղած է, որ հարազատ զաւակին օթեւան մերժուած է, ինչպէս կ'ընէ այսօր Արարատեան հայրենիքը։

Ջին տարիներու կարօտով կ'աճապարէր ներս մտնել, մինչ մենք անոր վիզէն պարան մը անցուցինք ու տարինք խառնեցինք գիւղի մէջէն անցնող փորձանքի կարաւանին կոչուորներուն...

Կոչուորնե՛րը։

Ցոյոր գիւղացիին սրտին մէջ այնպէս կը հանգչի, ինչպէս կրակը օճախին մէջ կը մոխրանայ։

Բոլոր երազները կը խորտակուին, գիւղը սուգի կը մտնէ։

Տարէցները տխուր կը կծկուին ժամու պատերուն տակ։ Գիւղը մնացողները նոր կը զգան իրենց յոգնութիւնը եւ կթոտ ծունկերով կոչուորներու անցած ճամբաներու եզերքը կը քարանան։ Գիւղի շարժումը կը մեռնի։

Այս տարի Շղախցիներն են, որ մեր արօտները, լեռներու փափկախոտ ծըմակները, արտ ու այգի տապատակել կուգան։ Ահա՛ անոնք բոլորովին սարբեր են Կիւրճի, բօշա, չինկէն, Քիւրտ կոչուորներէն։

Անոնք գիւղէն կ'անցնին կրունկ կըրունկի, անհամար ձիերով, շներով, հօտերով, ու աքլառներով, մահացու լռութեամբ, մահուան բանակի պէս միայն մեր ճամբաներու կոշտ քարերն էն որ կը կանչլտան։ Անոնք գիտեն թէ ինչ կ'ընեն։ Երբեք խօսքի չեն բըռնուիր, իրենց նպատակակէտը մեր լեռներն են։ Անոնք լաւ զինուած են։ Կ'անցնին հեռուէն, մայն փոքրերն են որ խոշոր կթոցներու մէջ նստած են ձիերու կռնակին, գայլի ձագերու պէս աչքերնին չռած։

Կոչուորները զարգեիլի քաղաքակրթութեան մը յառաջապահներն են։

Կոչուորները մէկ տեսակ չեն, մեր երկիրը զարերով ասպատակեր են այլազան անուններով։

Ի՞նչպէս չյիշեմ, թեւիս վրայ լուսնկայի պէս սպի մը ունիմ պատուասկ. խաղաղ թափանցումի կոչուոր ասքոնն ու լատինը մըցումով սաեղ ծեծած են հոն, մօրս «հաւատափոխ քրիստոնեայ» մկրտելու գնով այն դժբախտ տարիներուն, անբաղդացած սեւութեան մը հաւանութեամբ։ Ու ես շնորհակալ եմ իրենց այդ «քիչասաւ կըն» թեւիս վրայ քանդակելուն համար։

Կրնա՞մ չհիանալ հօրս ու իր եօթ սուրբ նախորդներուն անպարտելի կամքին վրայ։

Տէրութիւն մը եւ տէրութիւններ անոնց վիզը պարաններ ձգած են, ուզելով տեղահանել մեր գիւղերէն, ինչպէս ծայր մը իր հունէն, բայց անոնք մնացեր են անպարտելի, ու հեռաւոր քաղաքներու մէջ կալուածներ են գըներ հասոյթը լեցնելով թշուառութեան գիւղին մէջ՝ զայն ապրեցնելու համար ու մնացած են կառչած, ու այժմ մեր վրայ— իբր ողջ ու մշտաշարժ եկամուտ— նայող չկայ, տէր չկայ, հասկցող չկայ։

Կոչուորնե՛րը։

Պատուհաս են, մարախէն ու մինինայէն ալ սարսափելի։ Անոնք անգամ մը գիւղէն դուրս կ'ելլեն, տուներէն կը հեռանան, ինչպէս կառաչար մը փապուղիէն, այլեւս կ'արձակեն իրենց ու կենդանիներուն կապանքները։ Առաջին արտն ու պարտէզը, աղբիւրն ու հովը (առաջան՝ արտերը ջրելու համար) անոնց արշաւանքին նշաւակ կը դառնան։ Անոնց ոտքերը այլեւս կրունկ չունին, այլ կամերու, տափաններու վրայ նստած կը քանդեն կը չորցնեն։ Վիքթոր Հիւկոյի թուրքն է որ կ'անցնի։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

(4)

սպառնալիք մըն է Լիբիոյ կռնակը»:

Ֆրանսական թերթերը, զայրացած, կը հարցնեն. — Ի՞նչ կ'ուզեն, ի՞նչ է միտքերնին: Հո՞ղ,— չենք տար: Եթէ ուրիշ բան է իրենց նպատակը, սխալ հասցէի դիմած են:

Անգլիոյ մէջ եւս յուզում պատճառած են այս ցոյցերը: Նոյնիսկ պահ մը զրոյց շրջեցաւ թէ Չէմպըլէյն պիտի յետաձգէ իր ճամբորդութիւնը դէպի Հռոմ, եթէ բացատրութիւն չտրուի այս ցոյցերուն մասին:

Գերմանական թերթերը լուռ կը մնան: Ու Փարիզի մամուլը կ'ուզէ իմանալ թէ ի՞նչ կը մտածէ գերմանական կառավարութիւնը,—«լաւ է որ յայտնէ իր կարծիքը, տակաւին Ֆոն Ռիպպընթրոփ Փարիզ չեկած»:

— oo —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃ դահլիճէն հրաժարեցաւ ելմտական նախարարը: Վախ յայտնուած ըլլալով որ նախարարական տագնապ պիտի ծագի, թագաւորը աշխատեցաւ հաշտեցնել տարակարծութիւնները:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ չորաթական վերջին վիճակագրութեան համաձայն, 841 գործազուրկներ պակսած են անցեալ շաբաթ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած եւ բանտ նետուած են 11 Ֆրանսացիներ, որոնց մէջ՝ Ֆրանսահպատակ Հայ մը, Մուրատեան:

ԼԷՆԻՆԿՐԱՏ հասան 400 մանուկներ, Հանրապետական Սպանիայէն: Սովետական կառավարութիւնը անոնց պիտի տայ «պրոլետարական դաստիարակութիւն»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Ցրդ թիւը (նոյեմբեր) ճոխ բովանդակութեամբ: Տասներորդ թիւով կը լրանայ ամսագրին ութերորդ տարեշրջանը: Բացուած է արդէն իններորդ տարուան բաժանորդագրութիւնը՝

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Ցանուար մէկէն սկսեալ խմբագրութիւնը ամէն մէկ բաժանորդի սահմանած է գրքի նուէրներ, որոնց ցանկը պիտի գտնէք Դեկտեմբերի թիւին մէջ:

Ուշադրութիւն «ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»ի նոր հասցէին,

Մ. ԳԱՐԱՊԵՏԵԱՆ 46, Rue Richer, Paris (9e)

որուն պէտք է ուղղել բոլոր թղթակցութիւններն ու դրամական առաքումները: Զիճարող բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները, մինչեւ 31 դեկտեմբեր 1938:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան վարչութիւնը մօտ օրէն դիմում պիտի կատարէ պետական իշխանութեանց, որպէսզի Փարիզի եւ արուարձաններու հայ արհեստակիցները կերծ մնան 1935 Օգոստոս 8ի, օտար արհեստաւորներու (artisan) օրէնքի տրամադրութիւններէն: Կը խնդրուի այն արհեստակիցներէն որոնց ինքնութեան թուղթերը, որպէս արթիզան ներծուած են եւ կամ տարբեր անուամբ տրուած, հաճին շուտով անցնեկցնել իրենց անունն ու հասցէն միութեանս քարտուղար, Գ. Ք. Աճէմեանի, 43 Rue du Surmelin Paris (20):

Le Gérant: ... STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) A. SUR (ABOT...)

Հ. Յ. Դ.

...

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 6 դեկտ., երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովին շարունակ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ.

— oo —

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Route d'Orleans, Cachan

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs civils, 19 Rue Blanche

Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմօնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին):

Ներկայ կ'ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրավար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փօլ տիւ Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»): Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Մուտք 8 ֆրանք

Բժշկական դասախօսութիւն եւ թէյասեղան

Հ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Դեկտեմբեր, Կիրակի ժամը 3.50ին

Անկէնի լճին դէմ. Cascade du Lac սրահը

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Դ Ր. **Գ. ԹԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ**

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ՓՐՈՖ. **ՄՂԸՐԴԻՉԵԱՆ**

Նիւթ «Կանքի հիւանդութիւնները»

Մուտք ... ֆր.

Կառ. տիւ Նոռէն շոգեկառքէն Ա... Լէնի համար ժամը 3ին, 3.30ին

Տնական պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաւուրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սաներու միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 բիւ Պօսիւէ, մէթրօ՝ Փուասոնիէր եւ Կառ տիւ Նոր: Օրքէսթր՝ ճազ-թանկօ:

Մուտք՝ 7 ֆրանք

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղի աւանդական

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»Ը

24 Դեկտ. Շաբաթ օր, **8 Rue Bossuet**, Փարիզ

ՏԱՐԵԿԱՆ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Լիլա-Փրէ Սէն Ժերվէի Մ. Ճիւղին կողմէ

18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3–12

34 Ave. Porte des Lilas, մէթրօ **Porte des Lilas**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ**

Կը ներկայացուի «ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆՆՈՒՍՏՆԵՐԸ», ղեկավարութեամբ Պ. Հրաչ Տարոնեանի:

«ՀԱՄԲԱՅԻԱՒՈՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» ղեկավարութեամբ Պ. Գօբատանի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԼՈՒՍԱՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ). Պ. Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ ՊԱԼԱԳԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ժամը 6ին կը սկսի եւրոպական պարերը: Օրքեսթրը Սալքեանի:

Ճոխ պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով:

Մուտք 6 ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ՓՕԼԻԶԷԻ սրահին մէջ:

"BAL des Mimosas,,

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

Aéro-Club de Franceի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) -: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 6 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3904

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԿԵՏԵՐ ՆԻՍ

— Այս տպաւորիչ հաստատութիւնը չի՞ կրնար քարոզչութեան ծառայել՝ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ,— կ'ըսէր մեզի երիտասարդ մը՝ ակնարկելով մեր Թանգարանին, որու մասին արտայայտուեր էինք Կիրակի օրուան թիւով ։

— Անշո՛ւշտ։ Ու կրնայ կատարել լաւ դեր մը։ Նոյնիսկ աւելի լա՛ւ քան յօդուածները, ճաշկերոյթները կամ ճառերը ։

Միամտութիւնը չունինք թէ մեր Դատը կրնանք լուծել քարոզչութեամբ։ Այդ պատրանքը չունէր ու չունեցաւ մեր կուսակցութիւնը նոյնիսկ յիսուն տարի առաջ, երբ Եւրոպան սխալ կամ թերի կը ճանչնայինք։ Բայց, երբ հզօր պետութիւններն ու մեծամեծ ազգերն անգամ ուժ կուտան քարոզչութեան, բնականաբար մեր ճիգերուն մէկ մասը պիտի յատկացնենք նաեւ ատոր։ Մանաւանդ որ՝ մեր թշնամին երբեք առիթ չի փախցներ մեզ հարուածելու համար նաեւ այդ ճակատին վրայ ։

Այս չէ կարեւորը։ Լօթիի «Նապաստակը» կամ Պուշկինի «Հեմախկոտ»ը մենք ժխտած ենք երկրամասի մը վրայ, որ չա՞տ հեռու է թէ՛ Եւրոպայէն եւ թէ՛ Ամերիկայէն։ Ու դէպքերուն արդիւնքը այն է եղած որ մենք «ջարդուած ու փախած» ենք՝ յաչս օտարներու։ Հարկ է կարելի չափով սրբագրել այս տպաւորութիւնը ։ Թանգարանը, գոնէ Փարիզի մէջ, աքանչելի դեր կրնայ կատարել այդ ուղղութեամբ։ Ըսել չենք ուզեր թէ ան կրնայ ամենօրեայ ու բազմաթիւ այցելութեանց վայր մը դառնալ։ Չենք գիտեր թէ՝ գոնէ այն օտարները որոնք դեռ համակրանք մը ունին մեզի հանդէպ ու լայն ծանօթութիւն մըն են ունեցած մեր Բազուկի մասին, կամ՝ գնահատած են անոր դերը, այցելա՞ծ են Թանգարան։ Ու որ եւ է ազգային խորհա՞ծ է օտար ծանօթ մը կամ ծանօթ օտար մը տանիլ հոն ։

Պիտի առարկուի, թերեւս, որ օտարը եւրոպական «միւզէ»ի մը ակնկալութեամբ կրնայ գալ, ու յուսախաբ ըլլալ։ Ո՛չ։ Այդ օտարը գիտէ թէ Ասիոյ պորտին վրայ մղուած օրհասական պայքարի մը նիւթեղէն յիշատակները Փարիզի մէջ ամփոփել ձգնիլը չափազանց դժուար է։ Ու կը խորհի թէ Թանգարանը չափանիշն է այն գիտակցութեան զոր ունի մեր ժողովուրդը՝ իր հայրենիքի իտէալին, իր ազատագրական պայքարին, եւ իր զոհերուն բարոյական արժէքի մասին։ Նիւթեղէն տարրերով կենդանի ու տեւական պահել իտէալ մը, նոյնիսկ մեր ցիր ու ցան վիճակին մէջ,— աւելի մեծ արժէք է՝ քան Հռոմի մէջ Հռոմէական կայսրութեան յաղթական մեծ ցուցահանդէսի մը կազմակերպումը, կամ Նափոլէոնեան թէ որեւէ արշաւանքներու շնորհիւ միւզէներ ճոխացնելը ։

Մեր Ազատամարտը ո՛չ անձ է, եւ ոչ ալ նիւթ։ Ընդ հուր եւ ընդ ջուր խոյանք մըն է ան։ Ինքնանուաճում մը՝ նախ, ստրուկ հայը հերպարափոխելու՝ ոչ միայն դիմագրաւող, այլեւ յարձակո՛ղ Հայու։ Ու՝ հոգեհրաշութի մը։ Ուրեմն՝ իր մարդեղէն կամ զանգուածային արժէքէն անջատ, որ պատմութիւն է ու ժամանակի մը հետ կապուած, մեր Յեղափոխութիւնը սլացք մըն է դարերու կուտակումէն դէպի ետ՝ թեւ նետելու համար մեր անցեալին, եւ սեւեռուն ու բոցավառ նայուածք մը՝ մեր ապագային։ Ժայթքում մը, վերջապէս, արցունքներու եւ քրտինքներու ընդմէջէն, բայց բոցէ թեւերով, որոնց վրայ Երազը փորձեցինք կանգուն պահել ։ Հայ արուեստը իր բոլոր ճիւղերով արտայայտած չէ զայն։ Տաղանդաւորները կ'անցնին, ու ժամանակը կը ստուերոտէ յիշողութիւնները։ Թանգարանի մը համար ի՞նչ ընտիր տարր մը պիտի ըլլար մեր Ազատամարտին պատկերաւորումը պաստառի մը վրայ՝ իր թափին, խոյանքին, ճակատումին, հաւատքին ու նուիրումին ամբողջականութեամբը։ Եւ կամ՝ մարմարեայ քանդակումը անոր՝ ստեղծագործ մուրճի մը հարուածներուն տակ։ Ու նաեւ, մէկ առ մէկ, մեր բոլոր հերոսականները,— Վանը, Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, Մուսա Տաղը, Արարան, Ղարաքիլիսէն ու Սարդարապատը՝ իրենց ամեհի կամ օրհասական դիմագրաւումներով։ Յետոյ՝ Փետրուարեան տարերային պոռթկումը։ Մեր վերջին յիսնամեակին խիզախումներն են ատոնք, որ միայն յուշ են տակաւին, կամ պատմութիւն, բայց ո՛չ՝ ստեղծագործական վերարտադրութիւններ՝ իբրեւ ներշնչող ժառանգ մը յաջորդ սերունդներուն։ Այդ խիզախումները իրենց գրչով կամ շունչով սաղմնաւորող, խմորող կամ վարող դէմքերուն ու անոնց յիշատակը կենդանացնող անձնական իրերուն քով արժանաւոր տեղ մը պիտի ունենային նոյն այդ գործերուն պաստառեայ կամ մարմարեայ վերարտադրութիւնները։ Ահա՛ բարոյական պարտք մը՝ մեր արուեստագէտներուն համար ։

Բոլոր ազգերու բոլոր մեծ շարժումներուն հետ են քալած իրենց արուեստները։ Մեր գրականութիւնը եւս ուղեկիցն եղաւ մեր յեղափոխութեան ։ Կը մնայ, որ մեր արուեստի միւս ճիւղերը, — նաեւ երաժշտութիւնը՝ քանդակագործութեան ու նկարչութեան հետ,— իրենց ստեղծագործական բաժինը բերեն այն Ներշնչարանին որ այսօր, օտար հորիզոնի տակ, Թանգարան մըն է, իսկ վաղը, Հայրենիքի մէջ, նոյն այդ հայրենիքին ազատագրութեան խորանը պիտի դառնայ …

Մեր գիտակցութեան բարձր չափանիշը ցոյց պէտք է տանք՝ համածումի ու գնահատումի սրբութիւնն զերծ պահելու համար այս հաստատութեան հանդէպ մեր վերաբերումը։ Նափոլէոնի գործերը բոլոր Ֆրանսացիներու կողմէ նոյն գնահատումին արժանացած չեն, բայց ամբողջ Ֆրանսան, միակամ կերպով, զայն հանգչեցուցած է փառքի տանը մէջ ։

Ինչ որ տուին մեզի մեկնողները՝ տուին իրենց արիւնով շաղախուած ու իրենց միտքերով կերտուած։ Ու անոր փոխանցեցին իրենց շունչերը, որպէսզի ներշնչուինք անով, ու ոգեղէն այդ իտէալը օր մը դարձնենք հողեղէն իրականութիւն մը…

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Իտալացի երեսփոխաններու հողային պահանջները կը գրաւեցնեն տակաւին միջազգային մամուլը եւ դիւանագիտական շրջանակները ։

Հռոմի անգլիական դեսպանը դիմելով կոմս Ջիանոյի՝ բացատրութիւն պահանջեց։ Իտալիոյ արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ երեսփոխաններու արտայայտութիւնները ինքնաբուխ են, որոնց համար կառավարութիւնը պատասխանատուութիւն չի ստանձներ։ Այս պատասխանը չգոհացուց Ֆրանսան, որ շարունակելով իր սովորութիւնը, տեղեակ պահել Լոնտոնը իր բոլոր ծրագիրներուն մասին, բրիտանական կառավարութեան հաղորդեց թէ ի՛նչ դիրք կը խորհի բռնել հանդէպ Իտալիոյ,— եւ կանչել Հռոմի իր դեսպանը։ Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ Ժորժ Պոնէ, նոր ձեռնարկ մը կատարելէ առաջ, կը սպասէ Հռոմի դեսպանին միջոցաւ կատարուած բողոքին պատասխանին։ Անշուշտ պիտի շօշափէ նաեւ Գերմանիոյ տեսակէտը, երբ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Փարիզ հասնի ։

Դիւանագիտական այս աշխատանքներէն անկախ, ցոյցերը կը շարունակուին Քորսիքայի, Թունուզի, Մարոքի մէջ, ընդդէմ Իտալիոյ։ Այս ցոյցերը իրենց արձագանգը հասցուցած են մինչեւ ..Շանհայ, ուր կռիւ ծագեցաւ Իտալացի եւ Ֆրանսացի նաւաստիներու միջեւ ։

Իրենց կարգին, Թերթերն ալ կը շարունակեն պայքարը։

«Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» կը գրէ թէ իտալական գաղթավայրերը տակաւին չեն կրնար հայթայթել այնքան նախանիւթ, որքան պէտք ունի Իտալիա։ Միւս կողմէ, այս կացութեան մէջ Իտալիոյ անհնար է ազատ շունչ առնել Միջերկրականի մէջ, ուր կ'ապրի սեղմուած։ Եւ վերջապէս Իտալիա չունի արագ հաղորդակցութեան ճամբաներ իր բոլոր գաղթավայրերուն հետ։

«Սթամփա» կը հեգնէ Ֆրանսան, գրելով թէ ամէն բան նուիրական է՝ երբ կը վերաբերի ֆրանսական իրաւունքներուն,— Ճիպութի նաւահանգիստը, Սուէզի շահաթուղթերը, Թունուզը իր բազմահազար Իտալացիներով, Քորսիքան իր լեզուական միութեամբ ։ Յետոյ կը քննադատէ Ֆրանսան որ ռազմական ահաւոր կայանի մը վերածած է Քորսիքան, սպառնալով իտալական թերակղզիին։ Եւ կը վերջացնէ յայտարարելով որ Ֆրանսա եկած է գրաւած մինչեւ անգամ Նիսը, երբ իր բնական եւ պատմական սահմանագիծը կը գտնուի Վառ գետին վրայ։

Այս վէճին մասին խօսելով, Լիզպոնի թերթերէն մին, հակառակ իր բարեկամութեան, որու ապացոյցները քանիցս տուած է Իտալիոյ, ցաւ կը յայտնէ որ կը խռովուին երկու քոյր երկիրներու յարաբերութիւնները։ Եւ հեգնօրէն կը հարցնէ.— Իտալիա ինչո՞ւ չի պահանջեր նաեւ Սարտենիան։ Վաղը թերեւս պահանջէ նաեւ Ալճերիան։ Կեդրոններու քաղաքականութի՞ւն է որ կը վարէ հիմա։ Եթէ այսպէս ամէն պետութիւն հող պահանջելու ելլէ, վաղը Գերմանիան ալ պիտի պահանջէ Թիրոլը, Թրիէսթէն։ Եւ ծայրը չի գար ։

«Էօվր» թերթը, որ սկիզբէն իվեր կատաղի թշնամի մըն է Իտալիոյ, կը գրէ թէ Դուչէ կը խորհի իտալական հողային պահանջները կարգադրել ոչ թէ դիւանագիտական խողովակներով, այլ զինուորական յանկարծական յարձակումով մը։ Եւ կ'աւելցնէ թէ Իտալիա զինուորական միջոցներ ձեռք առած է արդէն,— Միջերկրականի իր նաւատորմը համախմբած, Լիբիոյ մէջ զինուորական ուժերը եւ ռազմանիւթը աւելցուցած։ Միւս կողմէ դպրոցներու եւ սինէմաներու մէջ, կառավարական հրահանգով, հանրային կարծիք կը պատրաստեն իտալ. իրաւունքներու մասին,— թերթերը սկսած են ուսումնասիրել Քորսիքայի լեզուն եւ իտալերէնի հետ նմանութիւնը, Թունուզի պատմութիւնը եւ իտալական գաղութին շահերը ։

Իտալիան դրդողը Պերլինն է

Փարիզէն կը հեռագրեն «Տէյլի Թէլէկրաֆի»․—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ գերման արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփն է, որ դրդած է Իտալիան՝ Թունուզը, Քորսիքան եւ Նիսը պահանջելու աղմուկ հանելու համար։ Անցեալ հոկտեմբերին Ֆոն Ռիպպէնթրոփ այցելեց Հռոմ եւ տեսակցեցաւ Մուսոլինիի ու արտաքին նախարար կոմս Ջիանոյի հետ։ Այժմ հաստատուած է որ այդ տեսակցութեան ընթացքին գերման նախարարը դրդած է Հռոմը, որ հրաժարի Ռութէնիոյ մէջ լեհ-հունգար սահմանակցութեան մասին պնդելէ, որպէսզի այս ձեւով չմնասէ Գերմանիոյ շահերուն Կեդր. Եւրոպայի մէջ, եւ ի փոխարէն՝ պահանջէ ֆրանսական հողամասերէն Թունուզը եւ Քորսիքան ։

Ասիկա հաւանական կը նկատուի, քանի որ երբ Վիէննայի մէջ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարները Չեխոսլովաքիոյ սահմանները կը ճշդորոշէին, գոհացում չտուին Լեհաստանի ու Հունգարիոյ սահմանակցութեան պահանջին՝ Ռութէնիոյ մէջ ։

Կ'ըսուի , նոյնիսկ, թէ Ռիպպէնթրոփ թելադրած է որ Թունուզը ձեռք ձգելու լաւագոյն ձեւը տեղւոյն Իտալացիներուն համար ինքնորոշման իրաւունք պահանջելն է։

Այս պատճառով Փարիզի մէջ կը մտածեն, թէ արտաքին նախարար Պոնէ ուղղակի եւ անվերապահ հարցում պիտի ուղղէ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի անմիջապէս որ Փարիզ հասնի, ստորագրելու համար գերման-ֆրանսական յայտարարութիւնը։ Պոնէ պիտի ուզէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐԸ

Պաշտօնաթերթը (4 դեկտ.) կը հրատարակէ հրովարտակ մը, որ նոր փոփոխութիւններ կը մտցնէ օտարականներու վերաբերեալ օրէնքներուն մէջ։ Այսպէս, 14 մայիս 1938 թուակիր հրովարտակին 4րդ յօդուածը ջնջուած է եւ տեղը աւելցուած՝ հետեւեալ օրէնքը ․—

«Ինքնութեան թուղթը ի զօրու է բոլոր նահանգներուն մէջ, բացի Մոզէլի, Վերին Հռենոսի եւ Ստորին Հռենոսի նահանգներէն։

Ասկէ զատ, ներքին նախարարը կրնայ, որ եւ է պարագայի մէջ, արգիլել օտարականներու բնակութիւնը ուրիշ նահանգներու մէջ եւս՝ եթէ յարմար նկատէ, կամ, ընդհակառակն, սահմանափակել ինքնութեան թուղթերու կամ ինքնութեան առժամեայ թուղթերու ի զօրու դառնալու հանգամանքը մէկ կամ աւելի նահանգներու մէջ։

Իւրաքանչիւր ինքնութեան թուղթի կամ ինքնութեան առժամեայ թուղթի վրայ յիշատակութիւն մը պիտի դրուի թէ ո՛ր նահանգին մէջ ի զօրու է։

Բնակավայր փոխելով արգիլուած նահանգներու մէջ բնակելու համար, օտարականը պարտաւոր է նախ արտօնութիւն ստանալ այն նահանգապետէն, որու իշխանութեան տակ կը գտնուի վայրը ուր կ'ուզէ հաստատուիլ։

Խնդրագիրը դրոշմեալ թուղթի վրայ պէտք է ուղղուի նահանգապետին, որ իր որոշումը պիտի արձանագրէ խնդրագրին վրայ՝ վերադարձնելով զայն խնդրարկուին, իր որոշումը տեղեկացնելէ վերջ օտարականին ապագայ բնակավայրին ոստիկանութեան կամ քաղաքապետութեան։ Մասնաւոր յիշատակութիւն մը պիտի դրուի ինքնութեան թուղթին կամ ինքնութեան առժամեայ թուղթին վրայ՝ ճշդելով թէ ո՛ր նահանգներուն համար ի զօրու է։

Ինքնութեան թուղթը կամ ինքնութեան առժամեայ թուղթը կ'արտօնէ ի գործ դնել միայն այն արհեստը կամ զբաղիլ այն աշխատանքով, որ արձանագրուած է թուղթին վրայ, արհեստի սահմանին մէջ։

Ամէն օտարական որ չի հպատակիր այս տրամադրութեանց, ենթակայ կը դառնայ արտաքսումի ։

Այս օրէնքը ի զօրու է նաեւ Ալճերիոյ համար»։

Իսմէթ Գասթեմունի կը մեկնի

Անթելը Կիրակի երեկոյ հաղորդեց թէ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահ, Իսմէթ Ինէօնիւ, մեկնեցաւ Գասթեմունի։ Իսկ վարչապետ Ճէլալ Պայար, որ Զոնկուլտաք գացած էր, վերադարձաւ Էնկիւրի ։

Փարիզի ֆրանսական թերթերը ոչ մէկ տեղեկութիւն կուտան այս ճամբորդութեան մասին, ոչ ալ անթելը որ եւ է բացատրութիւն տուաւ ։

Ուքրէնները կը շարժին Լեհաստանի մէջ

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ լեհական խորհրդարանին մէջ, ուքրէն երեսփոխան Մուտրի, քննադատեց Լեհաստանի դիրքը հունգարեւլեհական սահմանակցութեան հարցին մէջ։ Այս քննադատութիւնը տեղի տուաւ խիստ բողոքներու, մասնաւորապէս լեհ ազգայնական երեսփոխաններու կողմէ։ Բայց եւ այնպէս Մուտրի շարունակեց իր քննադատութիւնները, յայտարարելով որ ուքրէն երեսփոխանները ի մօտոյ հաւաքաբար լեհ խորհրդարանին պիտի ներկայացնեն Ուքրէններու պահանջը,— ամբողջական ինքնավարութիւն Լեհաստանի ուքրէն փոքրամասնութեան համար։

Մուտրիէն անմիջապէս վերջը բեմ բարձրանալով՝ Օսթրովսքի պատասխանեց այսպէս ․

— Արեւելեան Կալիցիան, որու մասին պահանջներ կը դնեն ուքրէն երեսփոխանները, պիտի պաշտպանենք մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը, մինչեւ մեր վերջին շունչը ընդդէմ ներքին եւ արտաքին թշնամիներու։ Այսպէս ձեռք կ'երկարենք շրջանի ուքրէն ժողովուրդին, որու հետ գործակցութեան մէջ կը կրնանք լաւագոյն երաշխիքը շրջանը խաղաղեցնելու ։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Փարիզ կը հասնի այսօր

Ստորագրելու համար գերման-ֆրանսական յայտարարութիւնը, որով Ֆրանսա եւ Գերմանիա յանձն կ'առնեն պատերազմի չդիմել որ եւ է հարցի լուծման համար, գերման արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Փարիզ կը հասնի այսօր։ Իրեն կ'ընկերանան իրաւագիտական եւ առեւտրական երկու խորհրդականներ։ Իրմէ առաջ Փարիզ հասան գերման արարողապետը, Տօրնպէրկ, զբաղելու համար ընդունելութեան ձեւակերպութիւններով, եւ Պերլինի ֆրանսական դեսպանը, խորհրդակցելու համար Ժորժ Պոնէի հետ՝ յայտարարութեան մանրամասնութիւններուն մասին։

Ժորժ Պոնէ, կիրակի կէսօրէ վերջ, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի գերման դեսպանին հետ։ Այսպէս ճշդուեցան ընդունելութեան բոլոր մանրամասնութիւնները,— յայտարարութիւնը պիտի ստորագրուի այսօր ժամը 3,15ին, արտաքին նախարարութեան մէջ. Յետոյ դիւանագիտական խօսակցութիւններ մինչեւ ընթրիքի ժամը։ Երկու նախարարները ֆրանսերէն եւ գերմաներէն լեզուով ձայնասփիւռին առջեւ կարճ ճառեր պիտի խօսին։ Յետոյ հացկերոյթ մը պիտի տրուի արտաքին նախարարութեան մէջ։ Վաղը, Չորեքշաբթի եւս պիտի շարունակուին դիւանագիտական խորհրդակցութիւնները։ Հացկերոյթներ պիտի տրուին գերմանական դեսպանատան եւ Ֆրանսա – Գերմանիա կոմիտէին կողմէ ։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Պերլին պիտի վերադառնայ Հինգշաբթի։

ԷԶՐԱՍ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆԻ «ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐԸ»

Բազմանդամ աղքատ ընտանիքը ծուարած էր գմբէթաձեւ խրճիթում, շինուած կրաքարի սալերից: Ոչ լուսամուտ կար, ոչ վառարան և ոչ ծխնելոյզ: Կրակ վառւում էր յատակի մէջտեղ փորուած կաւապատ հնոցում:

Ձմեռուայ գիշերները խրճիթում կրակի շուրջն էին հաւաքւում հարեւանները: Նրանք տեղաւորւում էին մասամբ եզների ախոռի մօտ— եզներից այնպիսի դուրեկան ջերմութիւն էր գալիս: Հօր կրծքին սեղմուած Էզրասը լսում էր գիւղացիների հէքեաթները, գունեղ եւ երեւակայական: Միայն ձմեռուան երկու ամիսներին Էզրասը յաճախում էր հարեւան գիւղի դպրոցը, աւելի ժամանակ աղքատ աղան չէր կարող ուսման յատկացնել, պէտք էր աշխատել:

Էզրասը դեռ 13 տարին չէր բոլորել, երբ մի գիշեր մայրը, դողդողուն ձեռքերով, կիսաքթուն երախայի վրայ քաշեց կանացի հագուստ ու դուրս հրեց խրճիթից, փախչել, փախչել: Կոտորածի ուրուականը սաւառնում էր հայ գիւղի վրայ:

Նրանք փախան հարեւան գիւղը:

Վրայ հասաւ դաշոյնի եւ գնդակի գիշերը: Էզրասը տեսաւ հրդեհի փայլը եւ գիւղացիների դիակներ փողոցում, լսեց կանանց լաց ու ճիչը:

Լուսաբացին կենդանի ճողոպրած գիւղացիները թաղնուեցին խոր ձորի քարայրներում: Աղջամուղջում լսւում էին հեկեկանքներ եւ ցաւի ճիչեր: Երբ Էզրասի փոքրիկ քոյրն սկսեց բարձրաձայն լալ, մարդիկ պահանջեցին, որ մայրը ամուր փակէ նրա բերանը: Իսկ եթէ դա չի օգնիլ, թող խեղդէ իր երեխային, այլապէս նրանք բոլորը կորած են: Մայրը ձեռքի ափը սեղմեց ողջկայ շրթունքներին: Երեխան կապտեց, թպրտաց նրա գրկում: Չդիմանալով, կինը բացականչեց: «Ո՛վ ուզում է թող այդ անի, ես չեմ կարող»: Յանկարծ աղմուկ բարձրացաւ. ջարդարարները ներս խուժեցին եւ սկսեցին դուրս քշել մարդկանց քարայրից: Էզրասին յաջողուեց ճողոպրել եւ հասնել մեծ ճանապարհին: Հայ բանուորներ նրան վերցրին ու թուլացած եւ հիւանդ երեխային անց կացրին ռուս-տաճկական սահմանագծից, որի միւս պահող կողմի գիւղերից մէկում Էզրասը գտաւ իր մօրը:

Սրանք են Էզրաս Հասրաթեանի զաւակի մանկութեան, առաջին «համալսարանների» տպաւորութիւնները: Նա իր վրայ փորձել է ազգային հալածանքի քաղաքականութեան դառնութիւնը: Նա մուրացկանութիւն է արել էջմիածնի դաշտավայրերում: Յետոյ ընկել Գանձակի որբանոցը: Վերջը անցել Թիֆլիս.

Մայրն այնտեղ ապրում էր գետնափորկ նկուղում, կիսաքաղց: Էզրասը ուզում էր ուսանել, բայց ստիպուած էր ծխախոտի շրջուն վաճառորդ լինել, սակայն յաճախ ապրանքը խլւում էին ձեռքից: Ապա փորձեց խնձոր ծախել, բայց խնձորը վերցնում էին եւ չէին վճարում. դարձաւ կօշիկ մաքրող, բայց իբրեւ այդպիսին էլ ծեծ կերաւ:

Երեկոներն Էզրասը դուրս էր գալիս բնակած տան դարպասը եւ փողոցի լապտերի տակ խորասուզուելով ընթերցանութեան մէջ մտածում էր ամէն ինչ աշխարհում:

Էզրասը կրկին մտաւ Թիֆլիզում որբանոց, բայց շուտով որբանոցը փոխադրեցին Ղարս:

Այնտեղից 1920 թ. Դեկտեմբերին տղան ընկերների հետ փախաւ Երեւան:

Այդ օրերին Խորհրդային Հայաստանի երիտասարդ հանրապետութիւնը կամաց կամաց ոտքի էր կանգնում կայսերապաշտական քաղաքացիական պատերազմներից: Էզրասն ամբողջ եռանդով սկսեց պարապել, որպէսզի շտկէ ուսման համար կորցրած տարիները:

Նրան գրաւում էր կենսաբանութիւնը (բիոլոժի): Ի. Պաւլովի (*) «Նեարդերի գործունէութեան ուսումնասիրութեան քսանամեայ փորձեր» գիրքը նրա համար մի յայտնութիւն էր: Երեւանի համալսարանի գիտական աշխատակից Հասրաթեանը երազում էր տեսնել Պաւլովին, մեր ժամանակների մեծ գիտնականին, լինել նրա տարրալուծարանում (լաբորատուար):

Եւ ահա Հասրաթեանը Լենինգրադում է: Նա տեղեկանում է, որ Պաւլովը բացակայ է քաղաքից: Իսկ Օրբելի՞ն (**): Նա քաղաքո՞ւմ է: Այո, սովորում է Լեսգաֆթի անուան ճեմարանում: Հասրաթեանը յանձնարարական նամակ ունի նրան ուղղուած: Էզրասին հանդիպում է բարեկազմ մի մարդ, թեթեւօրէն ճերմակած մօրուքով, կենդանութեամբ լի սեւ աչքերով:

— Շատ քաղաքներից խորհրդային պատանիներ են գալիս այստեղ ուսանելու, ասում է նա Հասրաթեանին, իսկ Երեւանից մինչեւ օրս ոչ ոք չի եկել:

Առաջին այդ գիտական ճանապարհորդութիւնը, շատ կարճատեւ, սկիզբն է լինում նրա կեանքի մի նոր շրջանի: Նա վերադառնում է Երեւան եւ ապա կրկին գալիս Լենինգրադ: Նա ձգտում է հանդիպել Պաւլովին: Մի անգամ առաւօտեան Հասրաթեանը տեսնում է, թէ ինչպէս ձեռնափայտին յենուելով գալիս է նա, խոհուն դէմքով ալեհեր ծերունին:

Վայրկենական մի հայեացք ձգելով խարտեաշ անծանօթ պատանու վրայ Պաւլով դիմում է դէպի դուռը:

— Իւան Պաւլովիչ...

Պաւլով բարձրացնում է աչքերը եւ տեսնում պատանու մեկնած ծրարը: Նամակ Օրբելիից: Պաւլովը լուռ բացում է ծրարը. դէմքը պայծառանում է:

— Եկէք ինձ հետ, ասում է նա բարեացակամ:

Ու սկսուեց անմոռանալի երջանիկ մի ժամանակաշրջան:

Էզրասն աշխատանքի է լծւում անզրդուելի կամքով ու մեծ կրքով: Արթնանում է նա ամէն օր ժամը 5ին ու ժամը 7ից փորձեր կատարում Պաւլովի տարրալուծարանում.

Հարստացած գիտութեամբ, կատարելով մի քանի ինքնուրոյն հետազօտութիւններ, Հասրաթեանը ուղեւորւում է իր հարազատ Հայաստանը, որպէսզի 1930 թւի աշնան կրկին վերադառնայ Պաւլովի մօտ արդէն իբրեւ Խ. Միութեան Գիտութեանց Ճեմարանի աշխատակից: Նա պատիւ է ունենում ներկայացնել մեծ գիտնականին իր գործերի հայերէն հրատարակութիւնը, որի մէջ երեւում է Պաւլովի տեսակէտների պաշտպանութիւնը

Մեծ գիտնականը Հասրաթեանին իրաւունք է տալիս ազատ եւ ինքնօրէն գործել իր դպրոցի շրջանակի մէջ: Աստիճանաբար յստականում է բնախօսութեան այն շրջանակը որի վրայ կեդրոնանում են Հասրաթեանի հետախուզութիւնները— նեարդային համակարգութեան (սիստեմ) հիւանդութեան հարցը, այսինքն թէ ինչպէս մարմինները նեարդային համադրութեան օգնութեամբ կարողանում են յարմարուել գոյութեան փոփոխուող պայմաններին:

Շան ողնաշարի ուղեղը հատուած է: Ոտքերը կաթուածահար են լինում: Բայց որոշ ժամանակամիջոցից յետոյ նրանք վերադառնում են իրենց գործելու կարողութիւնը: Շունը, որի ականջի լաբիրինտն աւերուած է, անօգնական փռւում է գետնին: Բայց մի քանի օրից յետոյ նա սկսում է ուշքի գալ ու լսել

Կենդանին յարմարւում է գոյութեան նոր պայմաններին:

Սակայն ի՞նչպէս:

Գերման գիտնական Բեթէ, ձգտելով տեսականօրէն հիմնաւորել յարատեւելու երեւոյթները, պնդում էր, որ նրանք արդիւնք են նեարդային համադրութեան հիմնական յատկութիւնների,-գլխի ուղեղը որեւէ դեր չունի այդտեղ:

Բայց Հասրաթեանը չէր համաձայնում այդ տեսակէտի հետ:

Պաւլովի հետազօտութիւնները ցոյց են տուել գլխի ուղեղի բացառիկ դերը մարմնի բոլոր արտայայտութիւնների մէջ: Չի կարող պատահել, որ յարմարուելու կարեւորագոյն գործողութեան մէջ մեծ ուղեղը որեւէ նշանակութիւն չունենայ:

Պէտք էր փաստերով ապացուցանել այդ: Սկզբում Հասրաթեանը կտրում էր շան երկու թաթերը, աւերում էր լսողութեան գործարանը, միացնում էր տարբեր նեարդերը, կիսով չափ կտրում էր ողնաշարի ուղեղը եւ հասնում այն արդիւնքին, որ անասունը որոշ ժամանակից յետոյ վերականգնում էր իր տեղից տեղ շարժուելու եւ այլ ընդունակութիւնները: Այժմ պէտք էր հեռացնել շան գլխի ուղեղի թաղանթը համոզուելու համար թէ, արդեօք շունն ընդմիշտ կը կորցնէ՞ իր տեղափոխուելու կարողութիւնը, թէ կրկին կը վերադառնէ, ուրեմն եւ գլխի ուղեղն որեւէ ազդեցութիւն չի ունենայ այդ երեւոյթի վրայ:

Բայց շները չէին դիմանում գլխի ուղեղը չէզոքացնելու բարդ գործողութեան եւ սատկում էին. բազմաթիւ փորձերի անյաջողութիւնը չյուսահատեցրեց Հասրաթեանին: Նա միշտ նոր ու նոր գործողութիւններ կատարեց մինչեւ որ հասաւ նպատակին: Մեծ վարպետութեամբ Հասրաթեանը գլխի ուղեղի մէջ իսկ կապեց արեան երակները ու բացարձակապէս չէզոքացրեց նրա ազդեցութիւնը մարմնի վրայ: Դա մի բացառիկ նուրբ գործողութիւն էր—շներն արթնանում էին քնեցնող (նարքոզ) նիւթերի ազդեցութեան դադարից յետոյ եւ ոչ թէ սատկում, ինչպէս առաջ:

Վերջին յիսուն տարւայ ընթացքում ընդամէնը միայն քսան գործողութիւններ շան գլխի ուղեղի վրայ սատակւել են յաջողութեամբ: Հասրաթեանը 3 տարւայ ընթացքում 28 շան ուղեղազուրկ արեց եւ ապացուցեց, որ միաժամանակ նրանք զրկւում են յարմարուելու որեւէ ընդունակութիւնից

Հասրաթեանն այժմ աշխատակիցների հետ հիմնաւորում է իր տեսակէտ՝ ուրիշ կենդանիների նոյն գործողութեան ենթարկելով եւ քայլ առ քայլ կառուցում է գիտական մի շէնք զարգացման տարբեր աստիճանների պատկանող կենդանիների նեարդային կեդրոնների համեմատութեանց մասին:

«Նախարան»— Այս նշանախօսքի տակ է ներկայացրել իր աշխատանքն երիտասարդ գիտնականների համամիութենական մրցանակին՝ բնախօսական գիտութիւնների դոկտոր Էզրաս Հասրաթեանը: «Նախարան», որովհետեւ դա միայն սկիզբն է, միայն մուտքն ապագայ հետախուզութիւնների

Եւ Հասրաթեանի աշխատանքն արժանացել է առաջին մրցանակին:

Դ. ՍԱՐԻՆՏԱՆԴՈՐ

«Իզվեստիա» (Նոյ. 20)

(*) Երկու տարի առաջ վախճանուած աշխարհահռչակ գիտնական:

(**) Հայազգի մեծանուն ուսուցչապետ, անդամ Խորհրդ. Համամիութ. Գիտութեանց Ճեմարանի:

«ԱՆՈՒՇ»-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կիրակի, 27 Նոյեմբերին առաջին անգամ ըլլալով յաջողութեամբ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը կը ներկայացնէր Յ. Թումանեանի «Անուշ»ը, ընկերակցութեամբ «Սէնֆոնիք» նուագախումբի ու ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի:

Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահը նեղ կուգար պարունակելու խուռներամ բազմութիւնը, որ Փարիզէն կամ շրջականերէն գունդագունդ դիմած էր հանդիսատես ըլլալու այս հայկական օփերային, որուն տարիներէ ի վեր կը սպասուէր:

Տասնի չափ զանազան միութիւններ թեւ ու թիկունք եղած էին ձեռնարկին յաջողութեան համար:

Նուագի եւ բազմաձայն երգչախումբի բաժինները մասնաւորապէս դաշնակած էր խումբին անխոնջ ղեկավարը՝ Պ. Պարթեւեան, հետեւելով հեղինակին՝ Տիգրանեանի եղանակներուն:

Ներկայացումը սարքուած ըլլալով «Անուշ»ի քնքոյշ հովուերգութեան հեղինակ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի մահուան տասնեւհինգամեակին առիթով, խօսք առին Պ. Պ. Ա. Չօպանեան եւ Վ. Իշխանեան:

Պ. Չօպանեան ամփոփ կերպով ներկայացուց Յ. Թումանեանն ու իր գործը, շեշտելով մասնաւորապէս թէ ինչպէս բանաստեղծը, օգտուելով հայ ֆօլքլորին գանձերէն, հիւսած էր իր ժողովրդական բանաստեղծութիւնը:

Իսկ Պ. Իշխանեան ոգեկոչեց հայ գիւղը, ու մասնաւորապէս Լոռին՝ իր սպիտակ սարերով ու ձորերով, առուներով ու անտառներով, որ իր ծոցին մէջ օրօրած էր մանկութիւնը բանաստեղծին եւ ուրտեղ կ'անցնէր «Անուշ»ի հովուերգութիւնը

Մթնոլորտը հայրենաբաղձութեամբ ծանր էր արդէն եւ հասարակութիւնը սրտատրոփ անձկութեամբ լեցուած՝ երբ Պարթեւեանի յօրինած բացման նուագ (ouverture)ին առաջին նօթերը՝ սօլ, սի-ռօ ռէ, ռէ, ռէ, ռէ-ֆա բարձրացան, ծորելով մեր սրտերուն մէջ անպատում քնքշութիւնը մեր եղանակներուն՝ շատ աւելի պերճախօս քան բոլոր ճառերը:

Լռութեան անծայր տարածութեան մէջ հայու հոգին էր որ կ'արթննար կարծես երաժշտութեան շեշտերով, սարերու հովիւին պարզ, միամիտ, անանդաւաչտ, այլ ուժեղ, արիասիրտ, «Քիքթ» հոգին: Բնութեան անսահման որկին մէջ ապաստանի մեծցող, խաչեր կապող, չօլեր չափող, չօպան Սարոյի սիրտը կ'այրի, սարերու աղջկան, սեւ աչքերով, ծով աչքերով, թուխամազ Անուշի համար: Բայց, հետեւինք խաղին:

X

Ա. պատկեր— Վարագոյրը բացուելուն՝ բեմը կը ներկայացնէ Լոռիի սարերը, բեմին ալ կողմը՝ Անուշի խրճիթը, որուն դրան առջեւ, վրանի տակ պառկած կը քնանայ Անուշ ու երազ կը տեսնէ: Հրեշտակներ կը պարեն ու կ'երգեն իր շուրջը, լոյսը տակաւ կը բացուի, առաւօտ է:

Ա. Արար— Հեռուէն կը լսուի հովիւին սրինգի ձայնը. Անուշ իսկոյն խրճիթէն դուրս կը վազէ լսելու հովիւին առաւօտեան երգը, Սարո կ'երգէ դուրսէն. կ'երեւայ սարին վրայ, Անուշ՝ որ անքուն, անհանգիստ գիշեր է անցուցած, որուն սիրտը մէկ մը կը հեծեծէ, մէկ մը թեւ կ'առնէ, կ'ուզէ այն կողմը երթալ, մայրը չի թողուր: Անուշ հնարքի կը դիմէ: Տեսնելով աղջիկներուն աղբիւր երթալը, տուն կը վազէ, կ'առնէ ինքն ալ կուժը ու կը խառնուի աղջիկներու խմբին, ջուր բերելու համար, այն պահ, դուլը ջուրէն, ուրկէ հապը ի զուր կը խմէ իր փառուած սիրտը հովացնելու համար: Վերադարձի միջոցին, Սարոն գաղտագողի մօտենալով կը բռնէ Անուշի ձեռքը, իր ընկերուհիները կը հեռանան, մինչ Անուշ կը մնայ Սարոյի խնդրանքով ու սախուռով: Սարո կը պատմէ իր սէրը, կը հաւատայ Անուշը: Բայց Անուշի մօր ձայնը կուգայ. Անուշ եւ Սարո կը պահուըտին. մայրը կ'երեւայ ու երգելով ձորը կ'իջնէ փնտռելու Անուշը:

Անուշ դուրս կ'ելլէ իր թաքստոցէն ու կը մեկնի սրտաբեկ:

Բ. արար— Համբարձման տօն է, աղջիկները հաւաքուած ծաղիկ կը քաղեն իրենց կուժերուն համար, ու վիճակ կը հանեն: Անուշին սեւ վիճակ կ'իյնայ. ով որ սիրէ զինքը՝ պիտի սպաննուի:

Աչ թուխ մարալ աղջիկ,
Այ սարի սովոր աղջիկ,
Ջիվանիթի գիւլլա դիպչի
Ով որ քեզ սիրի աղջիկ:

Անուշ կը յուզուի ու կուլայ: Իր ընկերուհիները կը ջանան մխիթարել զինքը, «սուտ բան է, քուրիկ, եւն.», բայց զուր է, չէ՞ որ արդէն Տէրվիշ մը անիծած է զինքը օր մը, երբ դեռ ինք մանուկ էր, օրօրոցին մէջ, ու իր մայրը ճամբած է Տէրվիշը առանց բաժին տալու անոր:

Հիմա, ոգիներու ձայներ կը լսէ Անուշ, որոնք իր սէրը կ'ողբան:

Գ. արար— Համբարձման տօնի երկրորդ օրն է: Բոլոր գիւղացիք հաւաքուած ուրախութիւն կ'ընեն: Աղջիկ, տղայ, մեծ ու պզտիկ, օսիի դաշտին տօնը կը կատարեն: Սարո եւ Մօսի (Անուշի եղբայրը) ըմբշամարտի կ'ելլան: Սարո՝ տեսնելով Անուշի յուզուած դէմքը, դեռին կը տապալէ Մօսին: Անուշ, տեսնելով իր եղբօր պարտութիւնը, կը հեռանայ բեմէն Մօսի՝ վեր կը ցատկէ, կատղած... բայց գիւղացիները կը զսպեն զինքը, կը հեռանան ու կը ծաղրեն: Յետոյ ամէնքը կը հեռանան, առանձին ձգելով Մօսին ամօթապարտ՝ որ տեսնելով Անուշը կը բռնէ անոր ձեռքէն, կը մերկացնէ դաշոյնը, կը սպառնայ իր քրոջ կեանքին, ստիպելով շփրել Սարոյին. Անուշ կը խոստանայ, ու Մօսի կը մեկնի որոշելով վրէժ լուծել:

Կուգայ Սարո, կը փախցնէ Անուշը: Իրարանցում, լուրը կը տարածուի բերնէ բերան, կը հասնի ականջը Մօսիին, որ կ'երդնու ամէնուն առջեւ, հասնիլ ու սպաննել Սարոն.

Բ. պատկեր— Սարո մինակ է, Լոռիի ձորերուն մէջ երգելով իր դարդերը: Մօսի գտած է իր հետքը ու կը հետապնդէ զինքը: Վերջապէս սարին եանին պահուըտելով կը կրակէ: Հրացանի ձայնէն գիւղացիները կը վազեն ու կը տեսնեն Սարոյի դիակը: Այդ միջոցին բազմութիւնը ճեղքելով ներս կը վազէ Անուշ եւ տեսնելով իր սիրածին անշունչ մարմինը, կը խելագարուի.

Դ. Արար Անուշ խելամոլոր, ծաղիկներով ճեռնաքեա, կը շրջի սար ու ձոր, լալով ու խնդալով: Կը հանդիպի ճամբորդի մը, որ կը հարցնէ իրեն թէ ինչու այդպէս մինակ ու մոլոր ման կուգայ, թէ իր եարը գնաց այլեւս ու պտտտելով չի կրնար եա գտնել զայն: Բայց Անուշ կը թափառի երգելով ու լալով, իր վիշտին, իր տեսիլներուն հետ, իր սիրածին հողակոյտին շուրջ ու անոր մօտ, ի վերջոյ ... իյնալ մեռնելով անոր վրայ: Մութը կը պատէ տակաւ եւ կինքէն սպիտակ լոյս մը կ'իջնէ դիակմանին վրայ, որուն շուրջ հրեշտակները կը պարեն երգելով:

Ու այսպէս այս այնքան գեղեցիկ սկսած հովուերգութիւնը կը փոխուի եղերերգութեան:

X

Օր. Ասիա Կոստանեան՝ (Անուշ) յայտնութիւն մը եղաւ [illegible] համար, ցոյց տալով գերազանցական ատաղձ ու արուեստի խոր ըմբռնողութիւն: Իր մարմնաւորած Անուշը տուաւ մեզի հարազատ տիպարը լոռեցի աղջկան, պարզ, նախապաշարեալ, փոխն ի փոխ հրաժառ ու թախծոտ, սիրատենչ ու վշտահար, ապա ամէն հիւանդագին ու ցաւէն խելագար: Իր երգերուն մէջ կրցաւ դնել սրտառուչ շեշտեր, յուզական ջերմութիւն ու տեղ տեղ այնքան թրթռուն ապրումներ:

Պ. Գմբէթեան, Մօսիի դերին մէջ ցոյց տուաւ սարի սովոր տղամարդու քաջութիւնը, ազնիւ ըմբշամարտի վշտութեան, պարտուողի պատուախնդրութեան ու վրէժի զգացումները:

Դերակատարներուն մնացեալ մասը, սիրողներ բոլորն ալ, առհասարակ տուին մեր սպասածէն աւելին:

Սարոյի դերը յաջող կերպով կատարեց Պ. Մէհտէրեան: Իր շարժումները գուսաց էին ու իր ձայնը քնարական:

Տիկին Է. Կիւլպօլեան, Անուշի մօր դերին մէջ ցոյց տուաւ պատշաճ լրջութիւն ու պատուախնդրութիւն գաւառացի մայրերուն: Պ. Ս. Տէմիրճեան (գիւղապետ), Պ. Գ. Փափազեան (անցորդ) եւ Օր. Ա. Զաւրէճեան նախանձախնդիր ջանքերով կատարեցին իրենց դերերը: Մասնաւորապէս գնահատեցինք Օր. Ա. Թէքեանի

« ՅԱՌԱՋ »-Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՉԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

— Ֆրէ՛տ, վաղուան բարեկամս, վերջին անգամ ըլլալով կը փափաքիմ որ ինծի օգնես՝ համոզելու համար մնացեալները, որպէսզի դէպի բլուրները ելլեն, քանի դեռ պատեհութիւն ունին. եւ կ'ուզեմ որ դուն ալ անոնց հետ երթաս:

— Ն՛ս ալ, ես ալ կը փափաքիմ այդ բանին, բացագանչեց Գադիկ:

— Բանի որ այդքանը ըսիք, բան մը դիտէք անշուշտ: Ի՞նչ են ձեր ծրագիրները

Մընթին հասկնալով որ Ֆրէտը անուղղելի կը մնայ, տխրեցաւ խորապէս:

— Ամէնէն առաջ դուք. օրիորդ Վանտէրմէն. Ակնեւ կնոջ մը օգտակարութիւնը մէկ բանի մէջ՝ կը կայանայ:

— Ես պիտի չկռուի՞մ, աղաղակեց Կլորիան: Ու ամէնքս ալ խնդացինք:

— Կը ցաւիմ. ոչ: Կիները կարգ մը տուներ են պարպած եւ հիւանդանոցի վերածած: Հաճեցէք հոն երթալ եւ հսկել:

— Անիծեա՛լ ըլլայ, գոչեց Կլորիան:

— Լաւ գրկեր եմ որպէսզի ձեզի հնազանդին անոնք, այլապէս ես պիտի հնազանդեցնեմ:

— Մնացեալներս պիտի գործենք պարագային համաձայն, երբ Թուրքերուն մօտեցումները հասկնանք. բայց կը յուսամ՝ ձեզ իւրաքանչիւրդ պիտի ղրկեմ երբեմն հոն ուր կատաղի կռիւ տեղի կ'ունենայ, շարունակեց Մընթի: Անշուշտ բոլոր իմ հրամաններս Գադիկի հաւանութեանը պիտի ենթարկուին:

— Ուրեմն ես կ'երթամ, ըսաւ Կլորիան: Մնաք բարո՛վ:

Ու մեր բոլորին ներկայութեան Ռեբլին բերանէն համբուրեց: Ռեբլ կասկարմիր կտրեցաւ. իսկ Գադիկ մատները ճայթեցուց:

— Անոր հետ գնա Ռեբ՛լ, առաջարկեց Մընթի, Կլորիային սանդուխներէն վար իջնելէն առաջ: Գնա եւ պաշտպանէ: Դուն երիտասարդ ես դեռ: Իմ թիւս ժամանդակապէս անբաւ է: Գնա դուն օրիորդ Վանտէրմէնին հետ:

Ես ալ այդ զգացումը ունենալով կրկնեցի.

— Անոր հետ գնա Ռեբլ: Առանձին ապահով չըլլար ան: Գնա եւ զինքը պաշտպանէ:

Ռեբլ տխուր ժպիտով մը ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ: Անոր ալ թիւը զէշ է ինչպէս իմինս: Եթէ Մընթին իր այս նեղ գրութեան մէջ առանձին ձգելու ըլլամ, Կլորիան երեսս անգամ պիտի չնայի այլեւս: Ո՛չ, պարոն, Կլորիան ու ես, երկուքս ալ մտած ենք այս խաղին մէջ: Երկուքս ալ պիտի մնանք: Ձանձրացայ խօսելէ այլեւս:

ԳԼՈՒԽ 19

Կլորիայի մեկնելէն քառորդ ժամ վերջ, տեսայ որ նոր զետեղուած դրօշ ձողին վրայ սկսաւ դրօշակ մը բարձրանալ: Մէկը խղճուկ ձայնով փող մը փչեց՝ բարեւի կենալու համար: Գլխարկս վար առի. Մընթին ալ նոյնը ըրաւ: Վայրկեան մը յետոյ ամէնքս կեցած էինք գլխաբաց. եւ խոշոր ու քառակուսի պաստառի այդ կտորը Պէյրութ Տաղի երկու բարձունքներու մէջէն փչող հովին ազդեցութենէն կը տատանէր համարձակ:

Ֆրէտ ամէնէն երկար մնացողը եղաւ գլխաբաց դիմակով: Յետոյ հարցուց.

— Ո՞վ շինեց ասիկա:

Պաստառին վրայ գունաւոր կերպասով կարուած էին Մանտըխրէներուն ցորենին երկու խուրձերն ու երկու նաւերը եւ անոնց ներքեւ պաստառին երկարութեամբ՝ գրութիւն մը, իրենց նշանաբանը ըլլալու էր անշուշտ, որ հովին պատճառով անկարելի կ'ըլլար կարդալ.

Կիները շինեցին, բարի՛ կիներ: Օրիորդ Վանտէրմէնը թուղթի վրայ գծեց, իսկ իրենք գոյն որպէս օրինակ առնելով, երէկ գիշեր կարեցին:

— Կարծեմ գիտնալու ես որ օտար հողի վրայ քու սեփական դրօշդ բարձրացնել ծովահէնութիւն կը համարուի:

— Ինչ կ'ուզեն թող ըսեն: Անգլիական դրօշը չեմ կրնար բարձրացնել, իսկ Հայաստան տակաւին դրօշակ չունի: Վար իջնենք, Ֆրէ՛տ, տեսնենք ինչ նոր լուր կայ:

— Այո, նոր լուրեր կան, ըսաւ Գադիկ, եւ սկսաւ վար իջնել: Օրիորդին ներկայութեան չուզեցի ըսել: Լաւ լուրեր չեն:

— Այդ տեսակ լուրերը պէտք չէ գաղտնի պահուին: Շուտ ըսէ, ըսաւ Ռեբլ:

Ախոռին տանիքը հասած էինք: Գադիկ մեզ նայեցաւ ու մատներուն խաղերը դարձաւ ճաթռտեցնելով.

— Շատ գէշ լուր մը: Մեր դէմ Մահմուտ պէյը ղրկած են: Եթէ անոր տեղը ուրիշ վեց Թուրք հրամանատար ղրկէին, այնքան պիտի չցաւէի: Մահմուտ պէյ յիմար չէ: Երիտասարդ եւ արժէքաւոր մէկն է որ այս արշաւանքը կը փնտռէ իր փառասիրութեան յագուրդ տալու համար: Անգութ անասուն մըն է ան:

— Ո՞ր Թուրքը այդպէս չէ, հարցուց Ռեբլ:

—Բայց աս ամենաանգութն է: Նոյն այս Մահմուտ պէյն էր որ հինգ տարի առաջ տեղի ունեցած ջարդերուն ատեն, հայ բանտարկեալներուն մերկ ոտքերուն տակ ձիու պայտ մխել տուաւ, որպէսզի— ըսաւ— կարենան առանց ցաւ զգալու քալել: Նախնական գործողութիւններու մասին ժամանակ պիտի չկորսնցնէ ան:

Գադիկ իրաւացի էր: Մահմուտ պէյ ճիշդ այդ վայրկեանին՝ բացումը կատարեց հրետանիի կրակով մը, կաւային վայրէջքի կողերուն վրայ զինք դրաւող մեր պահակներուն ուղղութեամբ: Յետոյ լսեցինք արագահար ռումբներուն կրկնագոյն հաճախումը: Գադիկի արձակագէններուն ընդհանուր պատասխանը:

— Հիմա կ'ֆինամ. ձեզմէ մէկը թող հաճի վարը՝ մեր պաշտպաններուն մօտ երթալ: Կրնայ ըլլալ որ իմ մարդիկս շատ փամփուշտ վատնեն: Խօսեցէք ու համոզեցէք անոնք թէ ... բեա դիս մտիկ ընեն, բայց...

Ու ձեռքերը շարժեց անցեալի մըխուր պատմութիւնը յիշելով:

— Ֆրէ՛տ, դուն, ըսաւ Մընթի.

Ֆրէտ իր երգեհոնիկը աւելի հանգստաւէտ անկիւն մը դրաւ:

(Շար.)

վարդուշ) մեղոյշ ձայնը եւ իր երգասացութիւնը իր գողտրիկ մեներգին մէջ։

Գնահատեցինք նաեւ Օր. Հ. Գալըճեանի պարելու առանձնայատուկ վայելչութիւնը։ Օր. Գազազեան, որ իրեն մարմինի, թեւերու եւ ձեռքերու շարժումներուն մէջ դնել համապատասխան ելեւէջները հոգիին, կազմակերպած էր պարերու բաժինը, զոր յաջողցուց կերպով ի գլուխ հանեց իր աշակերտուհիներուն գործակցութեամբ։ Յաջողած ու հաղորդական էր նաեւ Կարնեցինի պարը։

Երգերու խմբական բաժիններն ալ [illegible] անցան։

×

Մի՞թէ կարելի՞ է, ներկայ ըլլալ, այս խորհուրդը եւ արտառոց թար[illegible]թիւնը ժողովուրդին ծոցէն բխող [illegible] երգերուն, վերապրիլ պահիկ մը, [illegible] ափերու վրայ, պանծացումը [illegible] վայրի բարքերուն, տրուած ըլ[illegible] մանաւանդ մեր պայմանները, [illegible] մասամբ յօժարակամ ուժե[illegible] եւ բարեցակամութեան ապաւինելու հարկը, — կարելի՞ խոստովանիլ հայեցողութեան մը [illegible] խնդրել, [illegible] մատնանշել հրապարա[illegible], կամ թէ նշմարել անփութա[illegible] ու թերութիւններ։ Որքան [illegible] անկատար, թոյլ կամ անբաւարար [illegible] ինչ ինչ ունէր, մենք յայն [illegible] կ'ուզենք մնալ այս առաջին ներկայացման, համարե[illegible] առաջին փորձ մը իբրեւ, [illegible] կը յուսանք թէ պիտի յաջորդեն [illegible] աւելի խնամուած ներկայացում[illegible], բնագ առաջ երթալով յայտնուած [illegible], եւ որպէսզի հասարակութեան յիշողութիւնը չի թառամի

Մեր կարծիքով, Պարթեւեանի ջանքերն ու ճիգը զուր չեն անցած։ «Անու[illegible] շարադրութեամբ ոչ միայն կարեւոր կտոր մը կ'աւելնայ Պարթեւեանի երգացանկին վրայ, այլ [illegible] ստեղծագործութեան ապացոյց մը [illegible] կ'ըլլայ ինքը։ Բոլորա[illegible] աշխատանք՝ ընդելուզելու ազգային ոճն ու տաղաչափութիւնը ա[illegible] երաժշտական [illegible] եւ նրբութիւններուն։ Հի[illegible] առնել ու նորը կերտել վը[illegible] Եթէ այս ուղղութեամբ շարունակէ յաջողութիւնը միշտ ապահովուած է իրեն։

Տոհմիկ տարազ, պատկեր ու պար, [illegible] երգ ու երաժշտութիւն. տեսողութիւն եւ լսողութիւն միեւնոյն ա[illegible] բանուած։ Իբրեւ թէ առանց բա[illegible] չըլլային, խաղարկութիւն մըն [illegible] կ'անցնի. հովուերգութիւն մը կը [illegible]. հայ գիւղի կեանքը կը թրթռայ։

Վերակիւ ներկայացումէն բաժնուողներուն մէջ եթէ գտնուեցան դժուա[illegible], առաւել մեծամասնութիւնը սակայն կուրծքը յուզումով եւ հը[illegible] դուրս ելաւ, [illegible] ըլլար թէ եկեղեցական, աշխա[illegible] թէ ընտանի։

Վասնզի Հայ եղանակներուն [illegible] մօթիվը պատճառ կ'ըլլայ որ, [illegible] տարիներէ ի վեր հոգիիդ ու [illegible] խորքերուն [illegible] մնացած չես գիտեր ինչ բան [illegible], ելլէ ի լոյս աշխարհ, հա[illegible] քեզ անօրինակ թրթռումներով։

Ինչ անսպառ աղբիւր խանդավառութեան, սիրունիկ սիրունիկ, չքնաղ [illegible] չթուինք փոխանցուած հայ ժողովրդական երգերը։ Ոչ մէկ օտար եղանակ քեզ կը յուզէ անոնց չափ, կարծես արիւնդ նեարդներն է որ կը կտեն։ Իւրայատուկ ռիթմը անոնց, ցոլքերը թախծոտ, զգածական միեւնոյն ատեն ռուռում կը պարուրեն հոգիները, որոնց հաղորդումին, մեղսակցութեան [illegible] կ'ունենան։

Ու երաժշտութիւնը կատարած կ'ըլլայ իր գերագոյն, վեհագոյն դերը։

ԱՐԱՄ ԱՋՆԱՒՈՐ

[illegible]

Նոյեմբեր 30

Ֆրանսան, նոյեմբեր 30ին, աւելորդ պատմական ապացոյց մը եւս տուաւ թէ, բախտորոշ ու կարեւոր քաղաքական վայրկեանին, գիտէ ըլլալ միակամ, ուժեղ եւ ժողովրդավար։

Առաջին անգամը չէ, որ ծանր ճգնաժամերէն փառքով ու յաղթանակով դուրս կուգայ այս մեծ ժողովուրդը։ Ներհի՞չ աւելի ծանր օրերու մէջէն անցած է ան, յաղթած է աւելի ծանր դժուարութեանց, վանած է ամէն կասկած ու յուսահատութիւն իր ազգային կենսունակութեան մասին, եւ պարտադրած է իր միասնական ու միակամ կամքը՝ իբրեւ ազատ ժողովուրդ ու իբրեւ ժողովրդավար պետութիւն

Այս անգամ ալ, նոյեմբեր 30ին, նոյնը եղաւ։ Նոյնինքն աշխատաւոր խաւը, որուն անունով անոր կարգ մը մոլորեալ առաջնորդները մղած էին զինք ընդհանուր գործադուլի, մերժեց լսել իր պարագլուխներուն խօսքը եւ կանգնեցաւ իր կառավարութեան կողքին, աւելի ճիշդը՝ օրէնքի ու կարգապահութեան գծին մէջ, ինչպէս գիտցած էր կանգնիլ Վէրտէօնի առջեւ կամ Մարնի վրայ տարիներ առաջ։

Ընդհանուր գործադուլի ձախողումը Ֆրանսայի մէջ յաղթանակը չէր որեւէ իշխանութեան։ Ոչ։ Եթէ նախարարական աթոռներու վրայ բազմած մարդիկ այդքան նեղ հայեցքով դիտեն դէպքերը եւ այդքան սահմանափակ իմաստ փնտռեն անոնց մէջ, նոյն ֆրանսական միակամութիւնը կուգայ քշելու զիրենք իրենց դիրքերէն որպէս ղեկավարութեան անարժաններ.

Նոյեմբեր 30ը յաղթանակը չէր նոյնպէս դրամատիրական դասին կամ իշխող, տնտեսական կեանքը վարող խաւերուն։ Ոչ։ Ֆրանսական ազգը միահամուռ ճիգով ընդհանուր գործադուլին դէմ կեցաւ ոչ թէ որովհետեւ իրաւացի ու արդար կը գտնէր մեծ անհատութեան շահերը կամ հրապարակուած հրովարտակ-օրէնքներու բովանդակութիւնը, այլ որովհետեւ չէր ուզեր որ երկիրը պառակտուի, ազգային միութիւնը վտանգի ենթարկուի, ներքին ու արտաքին դժուարութիւններու առջեւ տկարանայ հայրենիքը։

Նոյեմբեր 30ը նաեւ պարտութիւնը չէր աշխատաւոր դասին։

Ան այդ օրը ո՛չ եւ է ընկերային պահանջ չդրաւ, ոեւէ առաջարկ չներկայացուց, ո՛չ եւ է աշխատաւորական շահի ու դատի անունով հրապարակ իջաւ, այլ պարզապէս իր ղեկավարները դրդեցին, որ հրապարակ իջնէ ան բողոքելու, ցոյց տալու հրապարակուած հրովարտակ-օրէնքներուն դէմ։ Աշխատաւորութիւնը, իր ճնշող մեծամասնութեամբ, այս քայլն էր որ մերժեց առնել։

Նոյեմբեր 30ը պարտութիւնն էր ֆրանսական աշխատաւոր խաւի այն [illegible] ղեկավարութեան, որ իր անխոհեմ ժեստով աշխատաւորութիւնը փորձեց նետել քաղաքական պայքարի կրկէսին մէջ։ Եւ լաւ եղաւ որ պարտուեցաւ, դասը առաւ։ Որովհետեւ ո՞ւր տեսնուած է, որ կառավարական օրէնքի մը դէմ ամբողջ կամ ժողովրդին ոեւէ դաս մը, դժգոհ մնալու պատճառով, իջնէ փողոց ու կեանքը հրդեհէ։ Ուր տեսնուած է որ մշակուած ու եւ է օրինագծի համար ժողովուրդի ո եւ է մէկ խաւը հրապարակով ապստամբ ըլլայ։ Երկիրը խորհրդարան ունի, որուն պաշտօնն է, պարտականութիւնն է օրէնքներ անցնել ու օրէնքներ սրբագրել։ Ո եւ է օրէնք անթերի չէ, առաւել եւս՝ հրովարտակ-օրէնքները։ Բայց անոնց վերամշակման միակ ճամբան խորհրդարանէն կ'անցնի։ Փողոցը չէ որ պէտք է իշխէ, այլ ժողովրդական բռակամ կամքը, որուն արտայայտութիւնը ի հարկէ փողոցը չէ։

Եթէ աշխատաւորութիւնը ինքզինքին իրաւունք կուտայ օրէնքի մը դէմ բողոքելու պատրուակով ընդհանուր գործադուլ հռչակելու նման յախուռն քայլ առնել եւ երկրին ազգային կեանքը ոչ միայն վրդովել, այլ կասեցնել, այն ատեն ինչու այդ իրաւունքը պէտք է զլացուի ոչ-աշխատաւոր դասին, դրամատիրական խաւին, որ ո եւ է օրէնքէ դժգոհ մնալուն պէս, փակէ իր գործատեղիները ու կանգնեցնէ երկրին տնտեսական կեանքը։ Ոչ, տարր չի հանդուրժեր ազգը, ինչպէս չհանդուրժեց նոյեմբեր 30ի ընդհանուր գործադուլի հրահանգին։

Եւ այժմ միանգամայն հասկնալի է այն անսահման ուրախութիւնը, զոր կ'արձանագրէ նոյեմբեր 30ին ի տես ամերիկեան ու անգլիական մամուլը։ Ինչ կը մտածէ միահեծան երկիրներու մամուլը՝ կարեւոր չէ։ Կարեւորն այն է, որ ժողովրդավար մեծ երկիր մ'ը ժողովրդավարութեան սառոյց փորձաքարէ մը անցաւ եւ յաղթական դուրս եկաւ։ Ասոր համար ալ ժողովրդավար երկիրները կ'արտայայտեն ուրախութիւն մը, որ անկեղծ է, ըմբռնելի է։

Նոյեմբեր 30ին Ֆրանսա կերտեց փառքի, մեծութեան, ժողովրդավար ազատ կարգերու կենսունակութեան թուական մը։

Ա. ԿԵՍԱՐ

«ՄՈՒՍԱ ՏԱՂԻ 40 ՕՐԵՐԸ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՓԻՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Նոյեմբեր 23ին Հոլիվուտէն կը հեռագրեն ամերիկեան թերթերուն, թէ Սթամբերգի մահուամբ վերացած է մեծագոյն խոչընդոտը՝ Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» շարժանկարի վերածելու։ Սթամբերգն էր որ ընդդիմացած էր եւ արգելքներ յարուցած էր, որ Մէթրօ-Կոլտուին - Մէյըր ընկերութիւնը ընթացք չտայ իր որոշման։

Այժմ, անոր մահէն ետք, վերոյիշեալ ընկերութիւնը դարձեալ սեղանի վրայ դրած է խնդիրը եւ կը քննէ զայն պաստառի վրայ դնելու հարցը։ Դերասան Ուիլեմ Փաուլ, որ հիացող մըն է այս գրքին, պիտի խաղայ առաջին դերը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՐՈՒՍԷԼԷՆ

Պելճիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Սփաաք, Պելճիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին մամուլին ըրաւ զեկոյց մը, որուն ամփոփումը կուտանք ստորեւ։

Մինչեւ 1936, Պելճիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը խարսխուած էր Ազգերու Ընկերութեան եւ Լոքառնոյի դաշինքին վրայ։

1936 թուականը աղէտաբեր եղաւ թէ մէկին եւ թէ միւսին համար։

Մեր արտաքին քաղաքականութեան մէջ առաջ եկած փոփոխութիւնը, որ հիմնուած է բացարձակ չէզոքութեան վրայ, արդիւնք չէ Ֆրանսայի կամ Անգլիոյ հանդէպ Պելճիոյ ունեցած վաղեմի բարեկամութեան տկարացումին։ Ան ծնունդ առած է ինչ ինչ աշխարհահայեացքներու մասին գոյացած անվստահութեան տկարացումէն։

Միջազգային վերջին տագնապի ատեն, Պելճիա գոհունակութեամբ հաստատեց, որ ժամանակին իր վրայէն թօթափած էր կարգ մը պարտաւորութիւններ, որոնց կատարումը վեր էր իր ուժէն, եւ զինքը կ'ենթարկէր ծանր պատասխանատուութիւններու։

Պելճիոյ միակ նպատակն է խաղաղ ու բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել իր բոլոր դրացիներուն հետ։ Ընդհանուր խաղաղութեան պահպանման միակ միջոցը կը կայանայ բարոյական, զինուորական եւ տնտեսական զինաթափութեան մէջ։ Բացարձակ անհրաժեշտութիւն է մէջտեղէն վերցնել այն խրամատը, որ բացուած է ժողովրդավար ու միահեծան պետութեանց միջեւ, հաշտեցողութեան եզր մը գտնել քաղաքական այդ երկու տարբեր աշխարհահայեացքներուն մէջ, տեղական պահանջներուն յարմարցնել անոնց գործադրութիւնը եւ ջանք թափել ապահովելու ընդհ. խաղաղութիւնը։

Այս մարզին մէջ մամուլը մեծ դեր ունի կատարելիք։

Անգամ մը որ կարելի ըլլայ ձեռք բերել բարոյական զինաթափութիւնը, մինչեւ իսկ մասնակի, այն ատեն անտարակոյս պիտի չուշանայ զինուորական եւ տնտեսական զինաթափումը։

Բոլոր երկիրները անխտիր ընկճուած են սպառազինութեան ամենածանր բեռին տակ։ Պէտք է կասեցնել սպառազինութեան այն խօլ արշաւը, որ դէպի անդունդ կ'առաջնորդէ ազգերը։ Ժամանակ է անդրադառնալ տնտեսական աւելի առողջ բանաձեւերու, ըլլալ նուազ եսապաշտ եւ աւելի գիտակից ժողովուրդներու տնտեսական համերաշխութեան։

Ոչ ոք կը բաղձայ որ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը խախտի, սակայն Վերսայլի դաշինքը կրցա՞ւ ապահովել այդ հաւասարակշռութիւնը։ Ոչ, անշուշտ։

Արդարեւ, պէտք է վերակազմել Ազգերու Ընկերութեան ձախողած գործը, մասնակցութեամբ բոլոր ազգերու, այնպէս որ զինաթափութեան եւ դաշինքներու խաղաղ վերաքննութեան յօդուածները հեղինակութեան առարկայ չըլլան։

Պէտք է բազմապատկել իրաւարարական ու հաշտարար մէթոտները, եւ ապագային յաւաձգել հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը եւ ուրիշ բարձր գաղափարներ, որոնց գործադրութիւնը անհնար է ներկայ պայմաններուն մէջ։

Ուստի չխաբենք ինքզինքնիս եւ սին երազներով չօրօրուինք։ Ծնունդ մըն է հաւատալ ազգերու հաւասարութեան։ Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Գերմանիոյ ձայնը միշտ աւելի աղմկալից պիտի ըլլայ քան Պելճիոյ կամ ուրիշ փոքր պետութեան մը ձայնը։ Աւելի անհերքելի իրողութիւն մըն է։ Մեծ եւ ուժեղ ազգերն են, որ իրենց կամքը պիտի պարտադրեն փոքրերուն եւ տկարներուն, եւ այս վերջինները պիտի ըլլան միշտ քաւութեան նոխազը։

— Անցեալ շաբաթ, Պելճիոյ Լէոփոլտ թագաւորը, վարչապետին ընկերակցութեամբ, գնաց Հոլանտա, ուր ամենասիրալիր ու խանդավառ ընդունելութեան արժանացաւ հոլանտական կառավարութեան, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին կողմէ։

Այդ այցելութեան նպատակն էր սերտ մերձեցում մը առաջ բերել երկու երկիրներուն միջեւ, որոնք օժտուած են ժողովրդավար համանման վարչաձեւով եւ ունին գրեթէ միեւնոյն մշակոյթը։

Այդ առթիւ, նկատի առնելով երկու երկիրներուն աշխարհագրական դիրքը, որոշուեցաւ ամէն գնով պահել իրենց երկրին չէզոքութիւնը խաղաղութեան ինչպէս նաեւ պատերազմի ատեն, եւ ընդգրկել միեւնոյն ուղեգիծ իրենց արտաքին քաղաքականութեան մէջ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ԴՊՐՈՑԻ ՕՐ»

ՇԱՎԻԼ. — «Մշակոյթի Օրէն յետոյ դպրոցի օրը։ Այս անունը միայն յարմար դատայ անցեալ շաբաթ իրիկուան հանդէսին, զոր կազմակերպած էին Շավիլի «Համազգային»ի եւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերը, տեղւոյն քաղաքապետարանի նորաշէն սրահին մէջ, ի նպաստ իրենց դպրոցին։

Երկու հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ եկած հաւաքուած էին ընդարձակ սրահին մէջ, միանգամայն անցնելու համար հաճելի եւ միանգամայն օգտակար երեկոյ մը։ Այս անգամ եւս տեղւոյն «Րաֆֆի» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի, հայկական երգերով եւ պարերով խանդավառեց ներկաները։

Ընկերուհի Ս. Տէր Դաւիթեան բանալով հանդէսը, խրատներ տուաւ ծնողքներուն, մանաւանդ մայրերու իրենց զաւակներու հայեցի կրթութեան եւ առողջութեան վրայ։ Գեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին երիտասարդներ երկու սեռէ, Ֆրանսայի մէջ հասակ նետած։

Երգեցին տիկին Սարգիսեան, Օրիորդներ Զ. Տէմիրճեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Գասպարեան, Պարոններ Գ. Մինասեան, Զ. Դանիէլեան եւ ընկեր Փ. Յովհաննէսեան։

Արտասանեցին ընկերներ Ե. Սերոբեան եւ Մ. Պետրոսեան, Պ. Պ. Մ. Ալիխեան, Խ. Գոչեան, Գ. Թուրիկեան եւ Ա. Մխիթեան։

Պ. Պ. Շ. Դանիէլեան, Պետրոսեան եւ Նազարեան ներկայացուցին «Հայուն կեանքը» անուն տրամախօսութիւնը.

Կէս գիշերէ յետոյ սկսան պարերը եւ տեւեցին մինչեւ առաւօտ, ղեկավարութեամբ «Նվիրատու» նուագախումբի։

Ուտելիքով, խմելիքով, աղանդերներով եւ խմորեղէններով ծանրաբեռնուած պիւֆէի մը սպասարկութեամբ Շավիլի մրաջան խաչուհիները մինչեւ առաւօտ ապահովեցին հազար ֆրանքէ աւելի հասոյթ։

Գ. Վարդանեան

Օր. ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐ ՕՀԱՆԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Ամուսնացած

Վալանս, 12 Նոյ. 1938

ԿՈՉ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միութեան վարչութիւնս, 1935 օգոստոս 8ի օտար արհեստաւորներու (Artisan) օրէնքին գործադրութիւնէն ի վեր ջանքեր տարաւ որպէսզի իր հայ արհեստակիցները շօշափուին այն օրէնքի գործադրութենէն։ Բայց կարգ մը արհեստակցական կազմակերպութիւններու պատճառով, շատ մը արհեստակիցներու համար ստեղծուած է անել վիճակ մը։

Իր արհեստակիցները սոյն անել վիճակէն ազատելու եւ առհասարակ հայ արհեստաւորներն եւ գործատէրերը դերծ կացուցանելու համար եղած կամ ըլլալիք օրէնքներու տրամադրութիւնէն եւ վերջ մը տալու եղած անիրաւութիւններուն, վարչութիւնս պատրաստած է հիմնական տուեալներով տեղեկագիր մը, եւ աշխատանքներ տարած, զայն մօտ օրէն պատկան իշխանութեանց յանձնելու համար։

Բայց նկատի ունենալով որ սոյն օրէնքները եւ տեղի ունենալիք դիմումները եւ անկէ բխելիք արդիւնքները կը հետաքրքրեն նոյնպէս միւս արհեստակցական մարմինները, վարչութիւնս որոշեց քանի մը օր եւս յետաձգել ըլլալիք դիմումները, որպէսզի կարելիութիւնն ունենայ հաւաքել միւս արհեստաւորներն ալ, օգտուելու համար վարչութեանս ձեռնարկէն։

Վարչութիւնս կոչ կուղղէ բոլոր ազատ արհեստաւորներուն եւ գործատէրերուն դերձակ, կօշկակար եւն., որ գան հինգշաբթի օր ամսոյն 8ին երեկոյեան ժամը 9ին խորհրդակցական ժողովի գան մէթրօ Cadetի դիմացը գտնուող Cadet սրճարանին վերնայարկը, ուր Միութեանս վարչութիւնը լիակատար տեղեկութիւններ պիտի տայ ըլլալիք դիմումին մասին եւ ձեռնահաս անձնաւորութիւններ, որոնք ներկայ պիտի ըլլան սոյն ժողովին, հարկ եղած լուսաբանութիւնները պիտի տան։

Փարիզի Հայ Սափրիչներու
Միութեան Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ԿՈՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Ինչպէ՞ս չզգայինք սուգի ծանրութիւնը, երբ անոնց ապստամբութեանց [illegible] հարսներու պսակն իսկ [illegible] Պանդուխտներու վերադարձ [illegible] տարիներով պիտի ուշանար։ [illegible] կալերը պարապ պիտի մնային ու [illegible] աշխատողներ ձեռ[illegible] ձմրան արհաւիրքին առջեւ պիտի գտնուէին։ Զարհուրանքը մըղձաւանջի մը պէս գիւղին վրայ չոքեր, որովհետեւ կոչուորներն էին անցեր գիւղէն, ու արտերը իրենց բերքով [illegible] խոպանի դարձան։

[illegible] ղրկած Սողկանց Մա[illegible] կը իր սատած լինի պէս աչքերը ա[illegible] ուղղութեան մը յառած՝ կ'ը[illegible].

— Դալ տարի ի՞նչ առատ պիտի ըլլայ հունձքը անոնց աղբած արտերուն մէջ։

Երկրէն չեղած քանի մը վիրաւոր երիտասարդներ տուն դարձան։ Աւա[illegible] փեղամէջէն անցան զուռող ու [illegible] վերը լեռներուն մէջ անոնք համարձակ, նոյնիսկ աշխատող կիներու նաեւէն ինկած են՝ կռնակը տուած կառավարութեան, որ անոնց կը հետեւի քայլ առ քայլ։

Գիւղը տնտեսապէս փճացած, անկարող նոյնիսկ բողոքելու— որո՞ւ— մնացեալը տեսակ-տեսակ պարտատէրներ կուզան լրացնել, ու զարաւոր հարստահարիչը մասամբ կը հասնի իր նպատակին

Տուները կը պարպուին, գոյքերու ընտադրաւում. բանտ, կաշառք եւն.։ Երիտասարդները խումբ խումբ կը մեկնին ու գիւղը կը դառնայ մարած փեթակ, մեղուները պարս չեն տար, թագուհին չատոնց մեռած է, ու պիծակները կը ծծեն մեղրը անյագ կերպով։ Զրկիրները ճահիճներու եզերքը կը վայրենանան, պահակները ի զուր ռանակախուած մեղրին շուրջ կը պայքարին։ Ծոցուորները նոր մեղուներկը ծնին ծառերու կոճղերուն ու ժայռերու խորերը, որոնց մէջ սակայն թագուհի չկայ։ Հողէ փեթակները կը փլչուին արեւին ու անձրեւին առջեւ, անտէր անտիրական։

Գիւղացին աղքատ ու անճրկած, աշխատութիւնը կը մոռնայ, դատարկ ստամոքսով որոճալէ յոգնած՝ իր դըրացիին, իր եղբօր հետ կռուի կը բըռնուի։ Տուները կը բաժնուին, տուներ աւերակ կ'ըլլան։ Մեծատուն չմընաց։

Այս քանիերո՞րդ անգամն է՝ բոյն կը շինեն ու կը քանդեն։ Առատութիւն տեսած սերունդներ խրտուիլակի պէս կը տնկուին քարացած արտերուն մէջ։

Մշակը կրթուած արջուն պէս երկու ոտքի վրայ կանգնած խնդացող կը մնայ։

Սողկանց Բլթէն գաւիթէ կը զըւարճացնէ, իրենց տունէն մինչեւ վարի աղբիւրը ամէն քայլի թուրքին քըթին ուսմը արձակելով՝ զոյգ մը կօշիկի կը տիրանայ։

— Աս ինչ է որ մինչեւ քաղաք երթամ, ի՞նչ կուտաս, կը հարցնէ։ Տարիներով կերած մեղրին, սերին ու կարագին պարապ տեղը այժմ կաղով լեցուցած է, որպէսզի ստամոքսը չամչի, ու կը սպասէ մատաղի ու քիւրտի սեղանին գէթ մէկ անգամ անյագօրէն լեցնելու որովայնը, ինչպէս գիւղին նախիրը կը լեցուի իրենց այժմու բակին մէջէ՛ն անցած օրեր, երբ թաղի մը չափ սան մէջ ինք վերակացու էր միայն մեղուի փեթակներուն։

Երբ Հօրար Ակօբը, որինքը ճերմակ մօրուքին մէջէն անկած, վաղուան հըրամանները կ'որոճար։ Անոր իշխանութիւնը անցաւ իր կնոջ, բայց քըխտոննայ հարսերը չհնազանդեցան ու տունը եղաւ բաժին բաժին, աղքատութիւնն ու թշուառութիւնը եկան անբաժան դուրսէն ու ներսէն, ու հօրաքոյր Մարիկը լեղապատառ աչքերով տանիկանին առջեւէն փախած գերեզմանի ծանր քարերը կը վերցնէր գուցէ անոնց տակ մտնելու համար։

Աղջիկները «ծերացան» ու տունը մնացին։ Անկուշտ քաղքցիները կարծես քիչ են մեզ կողոպտեր՝ սկսան վիսկիւլի (ծալուոր) փեսացուներ ղրկել մեր գիւղը- ու Ամերիկանենց Փառանձեմը տառապ գերերը կաթուածահար եղաւ քաղքցիին տունը իր սիրած գիւղի տղուն համար։

Գիւղի հարսներուն նամակագիրն էի դարձեր ես, իրենց պանդուխտ արեւմարդներուն համար։

— Գրէ՛ — մատաղ ըլլամ քեզի— այս տարուան վիճակնիս անտանելի է։ Թաշկինակի չափ կտաւ չունինք՝ արցունքնիս չորցնենք։ Բամպակի արտերը կոչուորները չորցուցին։ Թութերը թթեր (թութ գուշի) ները եկան կերան հատցուցին։ Մեղուաքաշը (արըր գուշու) փեթակները մարեց։ Ծըղոխցիները հիւանդութիւն ձգեցին գիւղը. զուար չի մնաց մեռաւ, նոյնիսկ մարդիկ բորոտեցան, կտոր մը օճառի դրամ չունինք, առնենք կաւին հետ խառնենք։

Տուրքին ժամանակը կը մօտենայ, քեզ մատաղ, դրամ հասցուր, գիտեմ՝ աւազ ըլլար կը հաւնէր, ծով ըլլար կը ցամքէր, վիզը տակը մնայ այլապին։ Գեղէն երկու քայլ անդին չենք կրնար երթալ։ Ոչ խոտ մնաց ոչ կանանչ, այրեցին թափեցին կոչուորները՝ ճգնաժոր ըլլան։ Ձմեռը կը մօտենայ, սովամահ պիտի ըլլանք թէ՛ մենք, թէ՛ մնացած անլեզու անասունները։ Վրանիս հագուստ կապուստ չի մնաց։ Հորերն ու ջալերը քէն են ըրեր մեզմէ, բամպակ չկայ, ոտքերնիս բոպիկ՝ բուրդ չկայ, գլուխնիս մերկ՝ ծածկոց չկայ։

Կեղար երթանք՝ ոտքի ձայնէն պարապ կարասները կը գնդան։

Այս ձմեռ ալ քաշենք, մեզ հոս տանելու ճար մը ըրէ, միասին իյնանք չոլերը, միայն հասկէ ազատինք։ Դուն դրացիի քով ալ սամչուան պէս երես չունինք։ Կուչան անօթիին մանր կը ջրդէ, զաւակներդ անօթի լան նէ՝ մէջնի կ'ըսեմ, որ դրացին չհասկնայ։ Մատաղ ըլլամ քեզի, քիչ գրոյս շատ իմացիր։ Նամակիս միջով կը ղրկեմ ծամոց մը ճութ, ձեռքովս կարեր եմ գանկատը, նախշեր եմ բերնիս մէջ, ուրիշին ձեռքը չանցնի։ Ընողին չի մնայ, մեզ բաժնող տուշմանը օր ու արեւ չտեսնէ, Աստուած կոչուորներուն ալ նեքը բերէ։ Ամէն։

Ծտեն մը նամակի հասցէ դրելը գիտցին էր, Սթանպոլ, Հալէպ ծանօթ անուններ էին. Ամերիկեան կտաւ գործածելէն ի վեր Ամերիկավարի հասցէներ պէտք է ընդօրինակէինք.

Երբեմն կը պատահէր, որ հարս մը ընկղէ չորոց ու պատռել կամ նշմէշ սատծ մեր տունը վազէր ղրկած նամակին «պատասխանը» կարդացնելու համար, մինչդեռ մեր նամակն էր որ ետ եկած էր մէկ սխալ գրի պատճառով։ Գուցէ ան Ամերիկա ալ չգացած դարձեր էր, այնքան անկանոն էր թըղթատարական սպասարկութիւնը։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Մասնակցութեամբ ռուսական երգչախումբի եւ ծով երգիչներու, առաջնորդութեամբ ձեռնհասկին Պ. ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՑԻՆ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

իմանալ, առանց այլեւայլի, թէ ի՛նչ է Գերմանիոյ դիրքը իտալական ձգտումներուն հանդէպ: Եթէ գերման նախարարը յստակ պատասխան չտայ, թերեւս Ֆրանսական դահլիճը վարանի ստորագրել գերմանեւֆրանսական յայտարարութիւնը:

Կ՚ըսուի, նաեւ, թէ Պերլինի մէջ դժգոհ են այն ձեւէն, որով Իտալիա դրած է Թունուզի, Քորսիքայի ու Նիսի հարցերը եւ մամուլով պայքար կը մղէ Ֆրանսայի դէմ:

—— oo ——

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐԸ Գերմանիոյ տուին Արեւել. Ափրիկէի մէջ փոքրիկ գաղութ մը, Ժուպալանտ: Այս գաղութը գերմանական էր պատերազմէն առաջ: Պատերազմէն վերջ գրաւեցին Անգլիացիները, յետոյ 1924ին տուին Իտալացիներուն՝ սիրաշահելու համար: Ժուպալանտ կը գտնուի իտալական Սոմալիին ներքեւ, 60,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի: Բնակիչները կը պատկանին խլամացած Կալլա ցեղին, որ ըմբոստ եւ վայրենի ժողովուրդ մըն է:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ գետերը յորդած ըլլալով Ուրֆայի շրջանին մէջ աւելի քան 70 հոգի ջրամոյն եղած են:

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ 1000 իտալացի կամաւորներ ետ վերադարձան Իտալիա:

ՆԵՐՔԻՆ նախարար Սարոյի հրամանով Ֆրանսայէն վտարուեցան երկու հնդիկ Թղթակիցներ, որոնք իրենց թերթերուն տեղեկագրեր էին նոյեմբեր 30ի ընդհանուր գործադուլին մանրամասնութիւններ:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ դահլիճը վաւերացուց երկրին նոր պիւտճէն, որ 216,000,000 սթերլինի կը հասնի: Այս գումարին մեծագոյն տոկոսը յատկացուած է պատերազմական պէտքերու:

«ԵՐԿԱԹԷ ՊԱՀԱԿ»ներու դէմ հալածանքը կը շարունակուի: Տեղի ունեցած են բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ: Հանրային շէնքերը ամենուրեք խիստ հսկողութեան տակ առնուած են, որպէսզի հաւանական խառնակութեանց պարագային զինուորական պաշտպանութիւն վայելեն: Խստացուած է պաշտպանութեան շըրթան արքայական պալատին շուրջ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Հրեաները, ձայնասփիւռով յայտարարուած է թէ, պիտի ցուցակագրուին եւ այսուհետեւ պիտի ճանչցուին իբրեւ «օտարականներ»: Այսպէսով անոնց աշխատանքի եւ գործի իրաւունքը պիտի սահմանափակուի:

ՊԵԼԺ դահլիճին տագնապը կը յուսացուի որ վերջ գտնէ,— վարչապետ Սփաաք ելմտական հրաժարեալ նախարարին տեղ առաւ Ալպէր Ժանոէն:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ժամանակէ մը իվեր տեղի կ՚ունենար գերմանական լրտեսութեան մեծ դատ մը: Դատավարութիւնը վերջացած ըլլալով՝ ամբաստանեալները, 4 հոգի, բանտարկութեան դատապարտուեցան:

Դատաւոր Նայթ, պատիժը յայտարարելէ առաջ, գառն խօսքեր ըրաւ Գերմանիոյ հասցէին, որ գործօն լրտեսական ցանցով մը կը խանգարէ ուրիշ երկիրներու ներքին կեանքը:

ՆՈՐՄԱՆՏԻ անդրատլանտեան Ֆրանսական հսկայ շոգենաւը ճամբայ չկրցաւ ելլել Հավրէն, գործադուլի հետեւանքով: Առեւտրական նաւային նախարարը հրամայեց զինաթափ ընել նաւազները: Գործադուլի մասնակցողները այլեւս պիտի չկրնան աշխատիլ եւ ճամբուեցան: Նաւազներու սէնտիքային ղեկավարներուն դէմ ձերբակալման հրամանագիր հանուեցաւ,— մէկը ձերբակալուած է արդէն, իսկ միւսները անհետացած են:

Այս պատժական տնօրինութիւններէն գրգռուած, Ֆրանսական ութ մեծ շոգենաւերու նաւազներն ալ գործադուլ ըրին: Նախարարութիւնը զանոնք եւս զինաթափ ըրաւ եւ աշխատանքէ արձակեց: Անոնց թիւը կը հասնի 1300ի:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ օդանաւ մը կոտրեց համաշխարհային հինգ մրցանիշ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ օդանաւ մը, որ Պերլին – Թոքիօ հեռաւորութիւնը (14,180 քիլոմեթր) կտրեց 46 ժամ 20 վայրկեանէն, կոտրելով մրցանիշը, ճամբայ ելաւ նոյն գծին վրայով՝ նոր մրցանիշ մը սահմանելու համար:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ (9 դեկտ.) ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ՚իթալի սրճարանին վերնայարկը.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԽՈՏԼԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 6 դեկտ., երեքշաբթի երեկոյեան, ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովին շար.ը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Թըլմեան» սրահին մէջ
2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Յ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղին երգչախումբը, Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ) եւայլն: Մուտք՝ 2 Ֆր.

Ընկերային-ազգային դասախօսութիւն

Անիէռ-Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէին կողմէ
9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ընկերվարականներու սրահը
149 bis Ave d'Argenteuil

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ դատը եւ մեր առաջադրութիւնները»

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs civils, 19 Rue Blanche

Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմօնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (Նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին):

Ներկայ կ՚ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրավար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փոլ տիւ Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»): Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:
Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ — Մուտք 8 փրանք

«ԱՐԱՆՁՆԱԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Յ. Կ. Խաչի ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

31 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
Փ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը խնդրուի չկազմակերպել Մասնաճիւղերու միութիւններ տեղւոյն վրայ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԱՑ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆ ՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր վարժարանին

11 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
173 Ֆոպ. տ'Օրլէանի սրահին մէջ

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

8 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին
«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էգլիզ, Մարսէյլ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ մասին կը խօսի Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՅԵԱՆ

Ներկաներուն իրաւունք կը տրուի արտայայտուելու դասախօսութենէն վերջ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան վարչութիւնը մօտ օրէն դիմում պիտի կատարէ պետական իշխանութեանց, որպէսզի Փարիզի եւ արուարձաններու հայ արհեստակիցները վերծ մեան 1935 Օգոստոս 8ի, օտար արհեստաւորներու (artisan) օրէնքի արամադրութիւններէն: Կը խնդրուի այն արհեստակիցներէն որոնց ինքնութեան թուղթերը, որպէս արհեստ մերժուած են եւ կամ տարբեր անունի տրուած, հաճին շուտով տեղեկացնել իրենց անունն ու հասցէն Միութեան քարտուղար, Պ. Ք. Ա. Ճէմեանի, 43 Rue du Surmelin Paris(20):

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameume, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 7 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3905

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Խաղաղութիւնը կարեւոր քայլ մը եւս առաւ երէկ: Կարելի է ըսել նոյնիսկ թէ նուաճում մը եւս ըրաւ: Ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութիւնը իրականութիւն է այլեւս: Ճիշդ է, որ ստորագրուած յայտարարութիւնը դաշինք մը չէ: Բայց, նախաքայլն է դաշինքի մը կամ համաձայնութեան մը, որուն հողը մասամբ պէտք է պատրաստուած ըլլար, որպէսզի Ռիպպընթրոփ Փարիզ գայեկէր: Այսպէս, ուրեմն, հակառակ այն ամպին, զոր պաշ մը ամպերնեց Փաչականի խորհրդարանին պայթած ռումբը, միջազգային քաղաքական հորիզոնը աւելի կը պայծառանայ:

Այս նախաքայլը, ինչպէս ըսինք, լուծում մը չէ տակաւին: Երկու երկիրներու միջեւ վէհը ա՛յնքան խոր է եղած, որ յայտարարութիւններով կարելի չէ զայն լեցնել: Մնաց որ, Ֆրանսայի մէջ կայ տարր մը որ թերահաւատ է: Ու կը խորհի թէ Գերմանիա կ'ուզէ օրօրել Ֆրանսան՝ նախ Արեւելքի մէջ իր հաշիւները մաքրելու, եւ յետոյ ինքզինքը պարտադրելու համար արեւմտեան ճակատին վրայ: «Լ'Օտօր», օրինակ, կը կարծէ թէ «Ֆոն Ռիպպընթրոփ Փարիզ կուգայ կապելու համար Ֆրանսայի ձեռքերը այն նըպատակով որ նախապէս ճշդուած է Հիթլէրի կողմէ»: Ուրիշ թերթ մը հարց կուտայ թէ «ո՞վ կրնայ երաշխաւորել, որ նոր համաձայնագրով ճշդուած յանձնառութիւնները պիտի յարգուին»: «Մա—թէն» կ'անդրադառնայ պատասխանել այս վերջինին, ըսելով թէ «նոյն հարցումը կարելի ընել միջազգային որ եւ է համաձայնագրի առթիւ»:

Ինչ որ ալ ըլլան թեր ու դէմ տեսակէտները, իրողութիւնն այն է որ Պ. Տալատիէ այս յայտարարութեամբ երկու առաւելութիւն ձեռք կը ձգէ: Առաջին,— Մինիխի մէջ Գերմանիոյ ի նպաստ եղած զիջումը փոխարինած կ'ըլլայ Ֆրանսայի ի նպաստ գերմանական յանձնառութեամբ, եւ, երկրորդ՝ խորհրդարանի վերաբացման կը ներկայանայ քաղաքական նոր արդիւնքով մը:

Որքան ալ հիմնաւոր ըլլայ Ֆրանսայի մէջ տիրող վերապահութիւնը՝ Գերմանիոյ նկատմամբ, իրողութիւն է, միւս կողմէ, որ Պերլին որոշ ատենէ ի վեր բոլորովին փոխած է իր վերաբերումը այս երկրին նկատմամբ: Մինիխէն ասդին, գերման մամուլը երբեք չյարձակեցաւ Ֆրանսայի վրայ: Նոյնիսկ Փարիզի գերման հիւպատոսարանի պաշտօնեայի սպանութեան օրերուն: 30 Նոյեմբերի իտալական միջադէպին առթիւ Գերմանիան, իր մամուլով, մնաց վերապահ, ու իր լռութեամբ նուազեցուց այդ ցոյցին քաղաքական արժէքը: Գործադուլի օրերուն գերմանական թերթերը չունեցան որ եւ է արտայայտութիւն, որ անախորժ թուէր այս երկրի վարիչներուն: Ընդհակառակն, գոհունակութեան խօսքեր ըսին՝ Ֆրանսայի ներքին անդորրութիւնն ու միութիւնը ապահովուած տեսնելով: Եւ, վերջապէս, Հիթլէր, ինչպէս կը վկայէր Ֆրանսական թերթի մը Պերլինի թղթակիցը, յայտարարած է թէ պիտի սրբագրէ «Իմ Պայքարս» գիրքին 399րդ էջին այն մասը, որ «Ֆրանսայի համար վտանգաւոր մասեր» կը բովանդակէ: Այո՛, անցեալի սրբագրութիւնը կը կատարուի: Ճիշդ է, որ այս բոլորին մէջ չօշափելի ոչինչ կայ: Բայց, քաղաքական կեանքի մէջ յաճախ անդրդուած մթնոլորտը եւ տիրող տրամադրութիւնը աւելի կ'արժեն, քան՝ կարգ մը իրողութիւններ: Անկէ զատ, այն պարագան թէ Ռիպպընթրոփի հետ Փարիզ են եկած մասնագէտներ ու մանուանդ Տոքթ. Կոռ, իրաւամբ ենթադրել կուտայ, որ յայտարարութեան ստորագրումին առիթով, երկու երկիրներու ներկայացուցիչները կը ջանան գետին պատրաստել կարգ մը համաձայնութեանց: Այսպէս,— լուծել սպանիական հարցը: Երկրորդ՝ եզրակացութիւն մը՝ օդային համաձայնութեան մը համար: Երրորդ՝ տնտեսական մերձեցում մը ստեղծել, երկու երկիրներու առեւտրական կապը աւելի զօրացնելու համար:

Աւելորդ է ըսել թէ ժամանակի ու փոխադարձ բարեացակամութեան կը կարօտին այս բոլորը: Բայց մանաւանդ՝ երկու կողմերուն համար ալ նպաստաւոր պայմաններու՝ որոնք թոյլատրեն նման համաձայնութիւններ կնքելու:

Ներքին պայմաններէն ու տրամադրութիւններէն անջատ՝ կան եւ արտաքին պարագաներ:

Առաջինը, բնականաբար, Ֆրանքօ-իտալական միջադէպն է: Ճիշդ է, որ Չիանօ ճշդումներ է ըրած եւ իտալական կառավարութիւնը անպատասխանատու է նկատած կատարուած ցոյցին համար: Բայց, այն իրողութիւնը թէ Փաշական մամուլը ինչպէս եւ քարոզչական օրգաններ այդ ուղղութեամբ կը շարունակեն հող պատրաստել, ենթադրել կուտայ թէ Իտալիա սկսած է բաներ մը ծամծմել,— չենք գիտեր՝ ուղղակի ֆրանսակա՞ն հողերու համար, թէ ուրիշ նպատակով: Արդ, Պերլին գործակիցն է Հռոմի: Ու Փարիզ պիտի ուզէ, անշուշտ, այժմէն գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ Հիթլէրի դիրքը՝ եթէ Մուսոլինի վաղը պաշտօնապէս դնէ հարցը:

Երկրորդ արգելքը կուգայ այն իրողութենէն, որ Ֆրանսա դինակից է Ռուսիոյ: Ատիկա արգելք մը չէ, անշուշտ, որ Ֆրանսա համաձայնութիւններ կնքէ որ եւ է երկրի հետ: Բայց, Գերմանիա Արեւմուտքի մէջ հանդարտութեան գալու աճապարանք ցոյց կուտայ՝ Արեւելքի մէջ ձեռքերը ազատ ունենալու համար: Եւ, հետեւաբար, պիտի ուզէ, իր կարգին, որ Փարիզ այժմէն ապահովցնէ զինքը ...:

Առաջին կէտի մասին Ֆրանս. մէկ քանի թերթեր լաւատես են: «Գերմանիա երբ իրեն համար կառչէ խօսք տուաւ, Իտալիո՞յ համար պիտի կառչի»:

Իսկ երկրորդ կէտի մասին դժուար է որոշ եզրակացութեան մը գալ: Ֆրանքօ-գերման համաձայնութիւն մը չի նշանակեր, անշուշտ, որ Ֆրանսա Խ. Ռուսիոյ դէմ յանձնառութիւն մը կը ստանձնէ: Կը մնայ, միայն, Ֆրանքօ-ռուս զինակցութեան մեկնաբանութեան խնդիրը՝ այն պարագային, երբ իրապէս գերմանական ու ռուսական բանակները ճակատ իջնեն ...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ՊԻՏԻ ԱՅՑԵԼԷ ԹՈՒՆՈՒԶ ԵՒ ՔՈՐՍԻՔԱ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՅՈՒՆՈՒԱՐԻՆ

Երկուստեք կը շարունակուին ցոյցերը Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ:

Կառավարական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, ամէն օր հեռագիր կը տեղայ Քորսիքայէն ու Թունուզէն, յայտնելով ժողովուրդին հաւատարմութիւնը հանդէպ Ֆրանսայի: Քորսիքացիները կը յայտարարեն թէ, ընդհ. պատերազմին, 40 հազար նահատակ տուին, պաշտպանելու համար Ֆրանսան, եւ չեն կրնար մոռնալ իրենց մեռելներուն յիշատակը:

Բոլոր այս հեռագիրներուն պատասխանելով՝ Տալատիէ կոչ ըրաւ պաղարիւն եւ հանդարտ մնալ, ցոյցեր չկատարել: Այս առթիւ հաղորդուեցաւ նաեւ թէ վարչապետը, յառաջիկայ յունուարին, արձակուրդի օրերուն, պիտի այցելէ Քորսիքա եւ Թունուզ:

Ի՞նչ կը պահանջէ Իտալիա

Իտալիոյ մէջ թերթերը կը շարունակեն իրենց յարձակումները Ֆրանսայի դէմ: Սերպիական թերթ մը, որ կը հրատարակուի Պելկրատի մէջ, կը կարծէ գիտնալ թէ իտալական ցանկութիւններ հետեւեալներն են.—

1. Թունուզի Իտալացիներուն շնորհել կատարեալ ինքնավարութիւն: 2. Ճիպութիի մէջ ստեղծել Թանժէի վարչաձեւը: 3. Սուէզի ջրանցքին սակը վերաքննել եւ ապահովել Իտալիոյ մասնակցութիւնը Սուէզի ընկերութեան: 4. Վերաքննել առեւտրական յարաբերութիւնները իտալական Արեւել. Ափրիկէի եւ Ֆրանսական Սոմալիի միջեւ: 5. Ամբողջովին փոխել Ճիպութիի երկաթուղիին վարչութիւնը: 6. Սպանիական վէճին մէջ անմիջապէս եւ վերջնապէս դադրեցնել Ֆրանսայի միջամտութիւնը:

Գերմանիա դժգոհ է իտալական դիրքէն

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Հռոմէն թէ գերմանական դեսպանը, Ֆոն Մաքէնզէն, երկուշաբթի տեսակցութիւն մը ունեցաւ կոմս Չիանոյի հետ: Կը կարծուի թէ, այս տեսակցութեան ընթացքին, գերման դեսպանը յայտնեց իր կառավարութեան տեսակէտը իտալօ-ֆրանսական վէճին մասին: Քաղուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական կառավարութիւնը սխալ կը գտնէ հակաֆրանսական պայքարը, որու ձեռնարկած են իտալական թերթերը: Ապահովաբար Ֆոն Մաքէնզէնի այս դիմումը հրահանգուած էր անձնապէս Հիթլէրի կողմէ:

Չէմպըրլէյնի յայտարարութիւնները իտալօ-ֆրանսական յարաբերութեանց մասին

Բրիտանական խորհրդարանին մէջ, Երկուշաբթի, ընդդիմադիր երեսփոխանները հարցուցին կառավարութեան թէ ի՛նչ կը խորհի Իտալիոյ հողային պահանջներուն մասին Ֆրանսայէն: Չէմպըրլէյն պատասխանեց թէ անգլօ-իտալական համաձայնութեան մէջ ոչ մէկ կէտ կայ, որ խոչընդոտ հանդիսանայ Անգլիոյ յանձնառութեանց կատարումին հանդէպ Ֆրանսայի: Թէեւ Թունուզի, Քորսիքայի եւ Նիսի վերաբերեալ մասնաւոր յիշատակութիւն մը չկայ Միջերկրականի համաձայնութեան մէջ, բայց եւ այնպէս Միջերկրականի գոյավիճակին պահպանումին մասին յանձնառութիւնը այն իմաստն ունի թէ հողային պահանջներ չեն կրնար ըլլալ: Անգլիական կառավարութիւնը, ուրեմն, ինչպէս հակառակ է Իտալիոյ պահանջին Ֆրանսայէն (Քորսիքա, Թունուզ), այնպէս ալ պիտի հակառակի ֆրանսական պահանջին Իտալիայէն (Սարտենիա). ԽՄԲ.— Երէկ վրէպով գրուած էր՝ Ֆրանսայէն:

Չէմպըրլէյն աւելցուց թէ կառավարութեան հրահանգով Հռոմի դեսպանը արդէն տեսակցած է կոմս Չիանոյի հետ եւ յայտնած բրիտանական կառավարութեան տեսակէտները: Կոմս Չիանօ պատասխանած է թէ կատարուած ցոյցերուն համար երբեք պատասխանատու չէ կառավարութիւնը, թէ Իտալիա երբեք չի փափաքիր որ չորս մեծ պետութեանց միջեւ գործակցութեան յոյսերը տկարանան:

Այս յայտարարութեան վրայ, բասւ Չէմպըրլէյն, որ եւ է պատճառ չեմ գտներ փոփոխելու Հռոմ այցելութեան ծրագիրս:

Աշխատաւորական էթլի հարցուց թէ յառաջիկային Նոր միջադէպեր չե՞ն կրնար ծագիլ միթէ:

— Իտալական կառավարութիւնը ապահովութիւն տուած է մեզի այդ մասին:

Փիրով յոռետես է

Հարաւ. Ափրիկէի ազգ. պաշտպանութեան նախարարը, Փիրով (ծագումով գերման), որ այս միջոցիս կ'այցելէ մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք՝ Եւրոպայի մէջ, Լոնտոն հասնելով յայտարարեց.

— Եւրոպա կը դիմէ դէպի պատերազմ, պատերազմ մը որ ցանկալի չէ ոչ մէկ պետութեան համար, բայց եւ այնպէս բոլոր կառավարութիւններն ալ պատերազմի կը պատրաստուին հետ ի հետ: Եթէ ամիս մը կամ երկու ամիս վերջ կացութիւնը չփոխուի, այս ընթացքով միջազգային յարաբերութեանց պրկումը պիտի հասնի խզումի սահմանին եւ յառաջիկայ գարնան ծագի պատերազմը: Կացութեան ողբերգութիւնը հոն է որ չեխոսլովաքեան վէճին լուծումէն վերջ գոյութիւն չունի այլեւս սկզբունք մը արդարացնելու համար պատերազմը: Հոգեբանական ազդակներն են որ, հիմա, պատերազմի կ'առաջնորդեն աշխարհը:

ԸՍՄԷԹ ԻՆՕՆԻ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

«Թան»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հաստատէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ մեկնած է Կասթեմունի, սակայն բացատրութիւն չի տար, մինչ Պոլսոյ թերթերը, իրենց վերջին թիւերուն մէջ, սկսած են տեղ տալ Կասթեմունիի պատմութեան,— այսպէս կը գրեն թէ Կասթեմունի կրօնական մոլեռանդութեան շրջան մըն է, թէքքէներով եւ ուխտատեղիներով լեցուն, դրուագներ կը պատմեն թէ ի՛նչպէս Աթաթիւրք կրցաւ յաղթահարել այս նահանգը:

Բայց «Թան» կը գրէ միայն (6 դեկտ.).— Վարչապետ Ճէլալ Պայարի կարճ ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ (Զոնկուլտաքէն վերադարձին), հանրապետութեան նախագահին վաղուան ճամբորդութիւնը դէպի Կասթեմունի, կը թուի թէ կը կազմեն առաջին հանգրուանը վարչական բարձր պաշտօնէութեանց մէջ կատարուելիք փոփոխութիւններուն:

Երբ Ըսմէթ Ինէօնիւ վերադառնայ Էնկիւրի, ապահովաբար սկսի լայն գործողութիւն մը դիւանագիտական ներկայացուցիչներու փոփոխութեան տեսակէտով,— այսպէս կը կարծուի թէ փոխուին Պերլինի, Պրիւսէլի, Աթէնքի եւ Փրակայի դեսպանները: Առոր պիտի յաջորդէ կուսակալներու փոփոխութիւն մը գլխաւոր նահանգներու մէջ, համաձայն Հալքի կուսակցութեան յառաջիկայ արտակարգ համագումարին որոշումներուն:

*** Պոլսոյ թերթերը կը գրեն արդէն թէ Պոլսոյ կուսակալը, Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ, առնուեցաւ ներքին նախարարութեան տրամադրութեան տակ, իր տեղը տալով Պըլտուրի, նախկին երեսփոխան, այս կուսակալ Մանիսայի: Փոխուեցաւ նոյնպէս Պոլսոյ ոստիկանական ընդհ. տնօրէնը, Գըլըճ, որ կուսակալ պիտի նշանակուի կարեւոր նահանգի մը: Պոլիս վերադարձած է արդէն Լոնտոնի թուրք դեսպանը, Ֆէթհի Օքեար: Այս ամէնը ցոյց կուտան թէ Ըսմէթ սկսաւ գիրքերը գրաւել, ճիշդ ինչպէս զօրավար մը, որ եւ է գործողութենէ առաջ, կը գրաւէ ռազմագիտական կէտերը:

Թուրքիոյ նաւարկը

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.— Այս տարուան գաղթականներու փոխադրութիւնը լրացած է: Ճիշդ չէ այն լուրը թէ դարձեալ մեկնած են «Նազըմ» եւ «Վաթան» շոգենաւերը, նոր գաղթական բերելու համար: Այս տարուան ընթացքին հայրենիք փոխադրուած գաղթականներու թիւը 21 հազարի հասած է: Ասոնցմէ՝ Վառնայէն բերուածները Անատոլու, իսկ Գոնսթանցայէն բերուածները Թրակիա տեղաւորուած են: Նոր գաղթականներու փոխադրութիւնը պիտի վերսկսի յառաջիկայ Ցունիսին:

Ֆրանսացի երեսփոխաննե՞ր կանխա՞ծ էին

Կը հաստատուի, որ իտալացի երեսփոխաններու կատարած ծանօթ ցոյցերէն առաջ, ֆրանսացի երեսփոխանները նման ցոյցեր կատարած են Փարիզի մէջ:

30 Նոյեմբերին, երբ արտաքին նախարար Ժորժ Պոնէ ճառով մը ներկայացուց միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մասնաւորաբար իտալօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները, վեց հաբիւր երեսփոխաններ դուրս ելան Փալէ-Պուրպոնէն, թափոր կազմեցին, անցան Քոնքորտի հրապարակը եւ շարունակելով իրենց տողանցքը՝ հասան Էթուալի հրապարակը, ուր, ամբողջ երկու ժամ, ազմկալից ցոյցեր ըրին, պոռալով եւ անդադար կրկնելով.— «Սիկիլիա՛, Սարտենիա՛, Եթովպիա՛»:

Այս ցոյցերը տեղի կ'ունենային ոստիկանութեան աչքին տակ: Ոչ մէկ փորձ եղաւ ցուցարարները ցրուելու:

Երբ ցոյցերու լուրը հասաւ Հռոմ, կոմս Չիանօ իր մօտ հրաւիրեց ֆրանսական դեսպանը, եւ բացէ ի բաց յայտարարեց թէ նման ցոյց մը կրկնուած պարագային, իբրեւ պատասխան, Իտալիա վեց զօրաբաժին զինուոր պիտի ղրկէ դէպի Ալպեաններ:

Այս բողոքին վրայ, յանուն ֆրանսական կառավարութեան՝ Տալատիէ հեռագրով ցաւ յայտնեց միջադէպին համար:

Միջերկրականի հարցը եւ Իտալիա

Կը թուի թէ, ճիշդ ինչպէս Կեդր. Եւրոպայի վէճին մէջ՝ Անգլիա միջնորդի դեր ստանձնած էր Գերմանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ, նոյն դերը կը կատարէ հիմա, Միջերկրականի հարցին համար, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

Հռոմի անգլիական դեսպանը, վերջին ցոյցերուն առթիւ, աշխատելով բարեխառնել իտալօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները, հրապարակ դրած է իր Զատկական ծրագիրը, անոր հիման վրայ համաձայնութեան բերելու համար Իտալիան եւ Ֆրանսան:

Ի՞նչ բովանդակութիւն ունի Զատկական ծրագիրը, ստորագրուած անցեալ Ապրիլ ամսուն՝ Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, եւ վաւերացուած ու ի գործադրութիւն՝ 16 Նոյեմբերին: Այդ մասին՝ «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Անգլօ-իտալական Զատկական համաձայնութիւնը կը բովանդակէ նաեւ յայտարարութիւն մը Միջերկրականի ընդհանուր կացութեան մասին: Այդ յայտարարութեամբ երկու կողմերը կ'ընդունին, որ երբեք ցանկալի չեն գտներ փոփոխութիւն մը մտցնել ներկայ գոյավիճակին, այսինքն Միջերկրականի աւազանին շուրջ նստած ազգութեանց վեհապետական իրաւունքներուն մէջ:

Այդ յայտարարութիւնը կը գտնուէր նաեւ 2 Յունուար 1937ին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԷՆ

Ահա հարց մը, որուն ճշգրիտ եւ առարկայական վերլուծումը կոչուած է աստիճանաչափերէն մէկը կազմելու թուրք յեղափոխութեան արժէքին։ Արդարեւ, ուսանողութիւնն է որ վաղը պիտի դառնայ պետական կազմին կորիզը։

Անաչառակոյս օրաթերթը չէ նման վերլուծումի մը տեղը։ Ինչ որ պիտի փորձենք, ընդհանուր ուրուագիծ մը պիտի ըլլայ, մօտաւոր գաղափար մը տալու համար։

×

Թէ թուրք կրթական գործը անհամեմատօրէն զարգացած է, այս մասին ոչ մէկ տարակոյս։

Դպրոցներ բացուած են ամէն կողմ, մեծ քաղաքներէն սկսեալ մինչեւ յետին գիւղերը։ Այսպէս, համաձայն պաշտօնական վիճակագրութեան մը, ընդհանուր աշակերտութեան թիւը աւելի քան կրկնապատկուած է։ Այսպէս 15 տարուան ընթացքին, 350,000-էն բարձրանալով 850,000ի։ Աւանդմէ դուրս են բարձրագոյն վարժարանները եւ համալսարանները։

Միւս կողմէ, շինուած են 80 գեղեցիկ շէնքեր, ինչպէս նաեւ բազմածախս հաստատութիւններ։ Օրինակ, Պոլսոյ բժշկական համալսարանին համար շինուած գործողութեանց եւ այլ աշխատանքներու հաստատութիւնը 200,000 ոսկի արժեց եւ օժտուած է արդիական բոլոր կատարելագործութիւններով։ Նոյն վիճակին մէջ բազմաթիւ այլ շէնքեր՝ Անգարայի մէջ։

Մէկ խօսքով, մարդիկը միլիոններ ծախսած են եւ կը ծախսեն տակաւին, ունենալու համար կրթարաններ որ լըրացնեն արդիական բոլոր պահանջները, շէնքի, կազմածներու եւ դասախօսի տեսակէտով։ Երեւակայեցէք որ, առաջին զոհողութիւններ ընելով, Պոլսոյ համալսարանին համար վարձեցին Գերմանիայէն վտարուած աւելի քան 30 փրոֆէսէօրներ, որոնց մէջ կան միջազգային համբաւի տէր դէմքեր։

Անուրանալի է նաեւ որ մեծ ճիգ կը թափեն՝ գիտակից ու հայրենասէր երիտասարդութիւն մը պատրաստելու համար։ Ճիշդ Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ եղածին պէս։ Դասախօսութիւն, հանդէս, արշաւանքներ, տողանցքներ, զինուորական մարզանքներ — անբաժան մասը կը կազմեն դաստիարակութեան։

Պէտք է խոստովանիլ թէ արդիւնքն ալ շատ գոհացուցիչ է։ Կազմուած է սերունդ մը որ անկեղծօրէն հանրապետական է, կատարելապէս հայրենասէր եւ մանաւանդ հաւատաւոր։

Ցասկալից կ'ընդգծեմ «հաւատաւոր» բառը։ Շնորհիւ կատարուած կանոնաւոր քարոզութեան, Թուրք երիտասարդը այսօր համոզուած է թէ Աթաթիւրք պատմութեան արժանաւոր եւ արժանայիշելիք ամէնէն մեծ եւ ամէնէն հանճարեղ դէմքն է, իսկ Թուրք ազգը՝ աշխարհի ամէնէն գերընտիր ազգը, որ ի մէջ այլոց մայրն է բոլոր քաղաքակրթութեանց։ Այնպէս որ մարդկութիւնը ահաւոր վիճակի մը մատնուած պիտի ըլլար, եթէ Թուրք ցեղը Ասիոյ խորերէն դուրս եկած չըլլար՝ քաղաքակրթութեան ջահը ձեռքին։

Փայլուն, նաեւ, կազմակերպութիւնը։ Ուղղակի կը նախանձիս, երբ կը տեսնես տողանցքը հաղթապանծ աշակերտուհիներու.— մաքուր հագուած, կայտառ, գլուխը ցից, նայուածքը հրացայտ, քալուածքը համաչափ ու ինքնավստահ։ Կատարեալ զինուորներ, նման փաշական սեւ շապիկաւորներուն։

Միւս կողմէ՝ թունդ ազգայնական, չափազանց զգայուն եւ նախանձախնդիր ազգային արժէքներու պահպանման։ Գլուխն են բոլոր օտարատեաց շարժումներուն, սկսեալ քրիստոնեաները թրքացնելու քարոզութենէն մինչեւ օտար ընկերութեանց կեդրոնները քարկոծելու ծայրայեղութիւնները։ Եւ շատ անգամ՝ բռնաբարաբար. այնպէս որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ լուծել համալսարանի ուսանողական միութիւնը։

×

Եւ սակայն, ասոնց դիմաց կան նաեւ լուրջ թերիներ։

Այսպէս, Թուրք ուսանողը չաշխատիր։ Միաժամանակ այլասերած է։

Ճիշդ է, երկու թերութիւններն ալ քիչ մը ընդհանուր են, արդիւնք՝ յետպատերազմեան դրութեան։ Բայց ինչ որ կը տեսնուի Թուրքիոյ մէջ, բոլորովին տարբեր հանգամանք ունի, պէտք ըսէինք պաթոլոժիք է։

Հանդիպա՞ծ էք գօտէմերու, ամբողջ ժամը դասին մէջ բանտարկուելէ յետոյ դուրս ելած ժամանակ։ Գըլուխնին առած կ'արշաւեն, առնակոխելով ամէն ինչ։ Ոչ տէր կը ճանչնան, ոչ ալ «ընկեր»։ Կոտրէ հարուած բոլորին, աքացի՝ հասած տեղը։

Նոյն պատկերը կը պարզէ Թուրք ուսանողը, հին սեղմումներէն յետոյ ինքզինքը գտնելով քէմալական աշխարհիկ (լայիք) ազատութեանց առջեւ։ Ոչ արաբերէն դաս կայ, ոչ պարսկերէն, ոչ ալ կրօնքի։ Ամիսը քանի մը հեղ՝ արձակուրդ կամ հանդէս, տարին տասներկու ամիս՝ ճառախօսութիւն, իսկ ամէն օր քարոզութիւն արդիականութեան եւ ազատ բարքերու մասին։

Անդին՝ կնոջական դասին «ելոյթը»։ Զգայացունց եւ առինքնող։ Մէկ կողմ դրած քողն ու փէչաճէն, թրքուհին փողոց ելաւ եւ թափեց իր ամբողջ գեղն ու շնորհը։

Ցետոյ՝ «հանդիպումներ» ամէն կողմ եւ մանաւանդ պարասրահներու մէջ։ Եթէ փողոցին մէջ չես կրնար պատիլ թեւանցուկ, պարասրահին մէջ արդէն իսկ ազատ ես ամբողջ մարմինը գրկելու եւ դառնալու անվերջ, յաճախ մինչեւ լոյս։

Նոյն հանդիպումները սարքեցէք սինեմայի մութ անկիւնները, [illegible] մէջ կամ ծառերու շուքին տակ, անոնց վրայ դրէք Ալաթուրքա չէզը, եւ կ'ունենաք բարոյական պատկերը Թուրք ուսանողին։

Դպրոցէն հազիւ ելած, չունի կ'առնէ ժամադրավայրը։

Այս պայմաններուն մէջ, ո՞վ է դասի մասին մտածողը։ Ուսուցիչը ինչ չի՞ տար.— կը պոռայ։ Կը բողոքես, պաշտօնանկ ընել կուտայ։ Եւ երբ խելքի չգայ՝ կը հարուածես բանակուով, ատրճանակով։ Նոյն իսկ ռումբով ...

Կատակ չեմ ըներ։ Երեք զէնքերն ալ փորձուեցան, եւ բազմաթիւ անգամներ։ Այն աստիճան, որ Թուրք մամուլը ահազանգ հնչեցուց, պահանջելով ոչ միայն վերահաստատել ծեծի դրութիւնը, այլեւ պատժական օրէնքին մէջ մասնաւոր տրամադրութիւններ դնել։

×

Ինչպէս ըսի, նպատակ չունիմ ուսումնասիրութիւն մը ընելու եւ հետեւաբար վկայութիւններ յիշելու բուն իսկ թրքական աղբիւրներէ. Միայն, գաղափար մը տալու համար, երկու մէջբերում ընեմ։

Ծանօթ գրագէտ - օրագրող Էրճիւմենդ Էքրէմ, որ դեռ երէկ ժամուլի վերատեսուչ էր եւ գնացած, տեսակ չարթու յատկանշական յօդուած մը հրատարակեց, Սիրկեճի յայտագիր խորագրին տակ։ Քանի մը հատուած բարգմանեմ եւ կարդացէք.

«Մաշալլահ, առեր քալեր են։ Սինեմաները մէկ մէկ դպրոց, ուր ես անգամ այս տարիքիս չգիտցած բան մը կը սորվիմ։ Այսօր, մեր տղոց աւագ դասարաններն են սիրոյ վարպետներ, որ կը կոչուին Շարլ Պուայէ, Կրէթա Կարպօ, Մարլէն Տիթրիխ։

Սէր, բայց ոչ մեր գիտցած իմաստով։ Ներկայ սիրահարները այնպէս տաքուկ սպառ չեն հասնիր, հեռուէն չեն այրիր։ Արդիական սէրը շարժական (տինամիք) է։

— Ես քեզ կը սիրեմ, ի՞նչպէս ես։ Կա՞յ կը հարցնէ։

Եթէ պատասխանը «կա՛յ» ըլլայ, ինչ լաւ։ Իսկ եթէ «չ'կայ» ըլլայ, ուղղութիւնը կը փոխեն։

Ձեզ գիտեմ որ դպրոցին մէջ, այս սիրային սակարկութիւնը աւելի գործնական (փրաքթիք) կերպ մը առած է։ Աշակերտը քարթ մը կը դնէ աչքը խածած աղջկան։ Քարթին վերի կողմը կայ կտրօն մը՝ «կ'ընդունիմ», վարի կողմն ալ երկրորդ կտրօն մը՝ «կը մերժեմ»։ Աղջիկը պէտք չունի յոգնելու։ Կտրօնին մէկուն վրայ գիծ մը կը քաշէ եւ կը դրկէ։

Տեսա՞ք մօտէքն սէրը։

Քանի այս տեսակ բաներ ականջս կը հասնին, այնքան կողմնակից կը դառնամ ծեծին վերահաստատման։ Եւ ծեծը պէտք է տարածել նաեւ այն ծնողներուն վրայ, որ այսպէս անոնց կը թողուն իրենց զաւակները» (Սօն Փօսթա, 30 Հոկտ. 1938)։

×

Անդրադառնալով այս յօդուածին, ուրիշ ծանօթ օրագրող մը՝ Պիւրհան Ճահիտ, նոյն թերթին մէջ (2 նոյեմբեր) գրել կուտայ թէ «արմատական կրթութեան շրջանակին մէջ առնելու է»։

Ոչ միայն այսպէս սիրային վէպեր հիւսող երիտասարդները, այլեւ Լիսէի ոսկեզօծ գլխարկով աշակերտները, որոնք բերան չառնուելիք հայհոյանքներ կ'արձակեն իրարու, պարտէզներ կը մանեն եւ որդի նման կը կրծեն պաղպաղատու ծառերը, եւ մանաւանդ կը նեղեն համեստաւանդ կիները եւ աղջիկները։ Հակառակ պարագային, մեր հանրային մակարդակը շատ հեռու պիտի մնայ վարչաձեւին արժանի կատարելութիւն մը առնելէ։

×

Եւ դեռ ինչ գանգատներ ու մերկացումներ, Թուրք ուսանողը չաշխատիր, այլ ամբողջովին անձնատուր եղած է սիրային հաճոյքներու։ Այն ալ գործնապէս, ոչ առաջուան նման պլատոնական կերպով, հեռուէն մարմրող ...

Ահա թէ ինչո՞ւ ամէն տարի խոշոր համեմատութիւն մը չի փոխեր կարգը, կամ կը փոխէ կարգը, կամ կը փախէ առանց բան մը սորվելու։ Օրինակ, մամուլը երեւան հանեց որ Պոլսոյ իրաւաբանական վարժարանին ուսանողներէն հարիւրին 75ը չէ փոխած կարգը, այս տարի։

Բարոյական նոյն մակարդակին վըրայ՝ դուրսի սերունդը։ Իբրեւ հետեւանք արդիականութեան, Թուրք կինը պատռեց ոչ միայն քողը, այլեւ ամօթխածութիւնը, նետուելու համար անսանձ կեանքի մը մէջ, որուն սահմանը միայն այլասերումը չէ։

ԴԻՏ

ՍՊԱՌՆԱՑՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Ազգովին այնչափ պիտի չյուսահատէինք բոլշեւիզմէն, եթէ չըլլայինք աշխարհի ամէնէն իրաւազուրկ ազգերէն մին. եւ անոնք իրենք զիրենք չորքորքէն զրկուածներուն պաշտպանը։ Մեր ատելութիւնը բոլշեւիկներու հանդէպ այնքան խոր պիտի չըլլար, եթէ անոնց ձեռքով Հայաստան իրաւազրկուած չըլլար իր գոյութեան համար կենսական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներու մէջ։ Տարագրութեան մէջ այսքան պիտի չհիւծէինք եթէ մեր հայրենիքը այսքան նեղ չըլլար ու անոր վարիչները չըլլային այսքան անշնորհք, չըսելու համար ապիկար։

Հայաստանի վարիչներու հանդէպ մեր անհաշտ վերաբերումը կը բխի իրենց իսկ գործունէութենէն, որ համապատասխան չէ մեր ժողովուրդի հոգեկան ու նիւթական պահանջներուն։

Հայաստանի բռնագրաւումէն ի վեր, խորհրդային [illegible] իշխանութեան տիրապետութեան տակ իրաւազրկուած մնաց մեր երկիրը։ Հայաստանի վարիչներուն համար երկրի հողային ամբողջութեան գաղափարը խոտելի մնաց, հայութեան ի մի հաւաքումը «ազգայնական - դաշնակցական» ատելի գաղափար մը եղաւ։ Մինչդեռ երկիր մը ինչ իրաւակարգ ալ ունենայ, անոր վարիչները ինչ գոյնի ալ ըլլան, առաջ պարտականութիւն ունին հայրենիքի յարատեւութեան եւ ազգին յաւիտենականութեան սատարել։ Իւրաքանչիւր սերունդ կոչուած է իր առաւելագոյնով ամրապնդելու ազգին ու հայրենիքին յառաջդիմութեան ազդակները։

Շարժանկարի մը պէս հրապարակէն սահեցան Հայաստանի վարիչները դեռ չկրցած ըմբռնել այս տարրական ճըշմարտութիւնը։ Անոնք իրենք զիրենք չառանց ի վեր մոռացութեան գիրկը անցած «համաշխարհային յեղափոխութեան» հաւատարմատարները կը սեպեն։ Նման ըմբռնում չկայ Վրաստանի մէջ, հոն բոլշեւիկը չեղած Վրացի է, իսկ Հայաստանի՞նը, միջազգային յեղափոխութեան Հայաստանի լիազօրը։ Վրացի բոլշեւիկը «Անկախ Աբխազիան» իր անբաժան մասը ընդունելով բռնի այնմ դասաւորած է իր վարչական եւ տնտեսական մեքենան։ Նման գործ չկայ մեր երկրի ղեկավարող տարրերուն քով։ Վրաստանի մէջ մենշեւիկը արհամարհելի ոյժ չէ, մինչ Հայաստանի մէջ դաշնակցականութիւնը հայը դատապարտուած է մահուան։

Դեռ վերջերս Երեւանի մէջ «կինս դաշնակցական տղայ մը պիտի ծնի» ըսած ըլլալ վերագրուեցաւ Վանեցի նախկին դաշնակցականի մը (Ա. Կ.), անտանելի չարչարանքներէ յետոյ դէպի հիւսիսային սառնամանիքները ճամբուեցաւ։ Անոնց «դաշնակ»ը առնելու եւ իրար տապալելու մրցակցութիւնը մեզ զզուանք կը պատճառէ։ Ցաւալի է որ Հայաստանի վարիչները միայն նման գործերու ընդունակ են։ Անոնց մէջէն դեռ մէկ հատիկ մարդ չգտնուեցաւ, որ մտահոգուէր Հայաստանի եւ հայութեան ապագայով։ Այս տեսակէտէն «ըմբոստ» Թանճեանն իսկ նուազագոյն չափով չի բաւարարեր մեզ։ Եթէ Թանճեանին ընդդիմահարութիւն ճակատագրուած էր բոլշեւիկներուն կողմէ, կ'ուզէինք որ ան դատապարտուէր ո՛չ թէ «Թիֆլիզ մեզի Թուղթ չի տար Թերթ տպելու» ըսելուն համար, այլ դատապարտուէր ան սակաւահող Հայաստանը ընդարձակելու համար գործնական քայլեր առած ըլլալուն համար։

Մենք տարիներ շարունակ կ'աղաղակէինք, թէ Հայաստան իր ներկայ տարածութեամբ անբաւարար է, այնտեղ կարելի չէ տնտեսապէս ինքնաբաւ Հայաստան ստեղծել։ Տարիները յօգուտ մեզի բանեցան։ Այժմ Հայաստանէն կը լսենք թէ հոն մշակելի հողի սակաւութենէն տառապելով կազմած են յատուկ մարմին մը։ Այդ մարմինը իր յոյսը դրած է «Ջրերու ոռոգման» եւ «ճահիճներու չորացման» վրայ, միջոցներ, որ «բաղձում աշխատանք վատն ոչինչի» պիտի մնայ։

Մեր երկիրը տարուէ տարի աւելի եւս պիտի տառապի մշակելի հողերու սակաւութենէն՝ իր ներկայ սահմաններուն մէջ, որովհետեւ ո՛չ Զանգեզուրի լեռները, ո՛չ Ղարաբաղի անտառները եւ ոչ ալ Ալայգեազի քարաժայռերը կարելի է մշակելի դարձնել։ Հայաստանի սակաւահողութեան դէմ պայքարող մարմնի ձեռք առած միջոցները անբաւարար են։ Մեր իշխանաւորները ի դո՞ւր տեղ այդքան տաքուկ կը ձեւանան՝ անտեսելով հայկական հողային իրաւունքները եւ իրենց վիճակուած պատասխանատուութիւնը։

Հայաստանի սակաւահողութիւնը հայ բոլշեւիկներու հասցէին անջնջելի արատ մը պիտի մնայ, երբ պատմական հայրենիք մը ունինք մեզմէ ապօրէն խլուած, թէ՛ կարմիր գծէն ներս եւ թէ անկէ դուրս։

Մեր ժողովուրդի ստեղծագործ ջանքերուն համար ազատ մթնոլորտ եւ համապատասխան մշակելի տարածութիւններ պէտք են ինքնաբաւ եւ Անկախ Հայաստան մը ստեղծելու համար։ Անթոյլատրելի է մեր երկրին բախտը տնօրինել մօտ քսան տարի անտեսելով անոր անհրաժեշտ եւ անուրանալի իրաւունքները։ Մենք կ'ուզենք որ տարիներու շարանը ինքնագիտակցութեան բերէր հայ բոլշևիկները, սակայն, դժբախտաբար, անոնք դեռ երէկուան սառոյցներն են մեր երկրին մէջ նստած։

Հայաստանի Հայը գիտէ իր հողային դրկանքներուն չարժարիքն ու պատճառը, ասոր համար բոլշեւիկեան մեր երկրի աշխատաւոր զանգուածներուն համակրութիւնը երբեք պիտի չկրնայ վայելել, ինչքան ալ տեւական ըլլայ ան։ Ի՞նչպէս կարելի է պնդել թէ Սուրմալուի հողագործ հայ գիւղացին կրնայ գոհ ըլլալ իր երկրէն, երբ ան էջմիածնի շրջանին սեւ փակած աչքերով կը դիտէ իր հայրենի դաշտերը Արաքսին անդին՝ խոպան ու անմշակ։ Ո՛չ, սակաւահող է Հայաստանը, նեղ է ան, այնչափ նեղ, որ պատուելու աստիճան նեղ է. Հայրենիքով յաւ օրերու սպասող գաղութահայութիւնն ալ եթէ պահ մը պատկերացնէ Հայաստանի մէջ, պատկերը պիտի կ'ըլլայ լրացնելու համար, որ մեր երկրի վարիչները դատապարտուելու արժանի են։

1921ին, Կարսի դաշնագրի առեն, Թուրքերը կորսական պահանջ դրին անջատել Նախիջեւանը Հայաստանէն, ինքնավար շրջանի մը վերածելով զայն Ազրպէյճանի «հովանաւորութեան» տակ։ Բոլշեւիկ լիազօրներ Լէնինէն հեռագրով պատուէր ստացան թըրքական առաջարկը նոյնութեամբ ընդունելու մասին։ Հանգուցեալ Բոլշեւիկ Ա. Մռաւեան որ Հայաստանը կը ներկայացնէր, չկրցաւ ըմբռնել թէ բոլշեւիզմը իր հեռագրով վաճառքի հանած էր Հայաստանի եւ հայութեան շահերը՝ Թուրքը սիրաշահելու համար։

Այժմ, Թուրք - բոլշեւիկ կենակցութեան մայրամուտին, Հայաստանի վարիչներուն չի՛ մնար [illegible] ուշացած սրբագրութիւնը արժեցնելու [illegible] ընել։ Երբ այժմ Թուրքիան «համաշխարհային յեղափոխութեան» համար ո՛չ ազդակ է եւ ոչ ալ միջոց, անհրաժեշտ չէ որ մեր ազանդաւորները ինքնագիտակցութիւն գալով եւ պահանջ դնեն Սովետական Նախիջեւանը Հայաստանին կցելու համար, ուր տասնեակ հազարաւոր հողազուրկ հայ աշխատաւոր գիւղացիներ [illegible] պիտի կրնան մշակելի հող ճարել։

Ա. ԳՆԴՈՒՆԻ

ՏԽՐՈՒՆԻ

Հ. ՅՐ Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

Հայր Սիմոն վրդ. Երեմեանը ոչ եւս է։ Ծերունի, հայրենասէր վարդապետը տարիէ մը ի վեր, վշտացած հեռացած էր վանքէն եւ հաստատուած էր Միլանօ։

Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան փայլուն դէմքերէն էր Հայր Սիմոնը։ Գոլիս թէ Վիեննա, Մխիթարեան թէ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարաններուն տեսուչ եղած միջոցին, այդ հաստատութիւններէն ներս մտցուցած էր նոր շունչ մը, նոր կեանք մը, զոր իր աշակերտները չեն կրնար մոռնալ։

Բազմածանօթ իտալական գրականութեան ու գեղարուեստի, արեւելքի մէջ տարածիչը եղած է իտալական մշակոյթին։ Բազմաթիւ հրատարակութիւններ ունի, հայերէն, իտալերէն ու ֆրանսերէն լեզուներով։ Նկարչութեամբ ալ զբաղած է։ Վերջերս մամուլը եռանդով կ'աշխատակցէր գաղթաշխարհի օրաթերթերուն։ Իր գրական գործունէութեան ու արժանիքներուն մասին անշուշտ ուրիշներ կ'արտայայտուին։

Առողջական մինչեւ իր վերջին շունչը վառ մնաց ու բոցեր արձակեց, պայքարեցաւ կեանքին ու մահուան դէմ, թափառեցաւ տունէ տուն, փա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

Ֆրէտ ամենայարմար մարդն էր։ Լեզուներու մէջ իր ունեցած ձիրքերուն շնորհիւ մեզմէ ուեւէ մէկէ մը աւելի կարող էր համոզել զանոնք եւ ի հարկին ստիպել։ Մեր զէնքերը դղեակին մուտքի պատին յեցած էինք ու իր փամփուշտի պարկին մէջ էր նաեւ իմ բեղամանս ու մանր մունր առարկաներու տոպրակը։ Ըսի որ անոնք ինծի յանձնէ. բան մը որ կատարեց կոպտաբար՝ զանոնք վրաս նետելով։ Ու մինչ փորձեցի բռնել զանոնք, կրկին անգամ ըլլալով ոտքիս պճեղը դարձաւ։ Ֆրէտ ձիին վրայ նետուելով եւ առանց խուճը նայելու, արձագանգով զրան մուտքէն դուրս ելաւ։ Ես ալ գետինը նստայ ու կօշիկս հանեցի, որովհետեւ ոտքիս ցաւը անտանելի էր։

— Այսօրուան կատարած գործդ կը հաստատէ ատակէս, ըսաւ Մընթի խընդալէն։

— Ուրի՛լ, օգնէ իրեն որ աշտարակին գագաթն ելլէ։ Ինչ որ տեսնես անկէց ինծի տեղեկացուր։ Ուրիլ, անոր վեր ելլելուն օգնելէդ յետոյ Գագիկին հետ գնա։

— Շատ լաւ. Գագիկը ո՞ւր պիտի ըլլայ.

— Պէյրութ Ցագին շրջակայքը, յարակից Գագիկ տխուր ժպիտով մը։ Մեր վտանգուած կէտն է ան։ Եթէ Թուրքերը լեռան եռեւէն յառաջանան...

Ու ցնցեց ուսերը արտայայտիչ կերպով մը։ Մեր մէջ կարծես միայն Գագիկն էր որ կացութեան լրջութիւնը կը տեսնէր։ Մինչ մենք վտանգէն աւելի մարզանք մը կ'ենթադրէինք։

Ինծի պարտադրուած այս անգործութենէն զզուած էի. սակայն ուրախ եղայ որ պատեհութիւնը պիտի ունենայի Մակա Ժաւիի խոստացած ժամանութեան տեղեակ ըլլալու եւ դիտելու։ Ուրիլ վեր ելլելուն օգնելէն յետոյ Գագիկին հետ հեռացաւ գնաց։ Անմիջապէս յետոյ Մընթի եւս ձորին մը քամակը նետուելով կամարին ներքեւէն մեկնեցաւ։ Քառորդ ժամ վերջը լեռնէն հողի եկան զոյգ զոյգ քալելով եւ խնդալով ու կատակելով աշտարակին ներքեւ գտնուած կիսաբոլորակաձեւ ախոռը մտնելով ձիերը թամբել։ Ցետոյ կատարեալ լռութիւն տիրեց պահ մը. բացառութիւն ըլլալով արծիւները, հեռուի հրացանաձգութիւնն ու ռումբի մը պատահական պայթիւնը։ Ռումբերուն մեծ մասը կայլային վայրէջքին վրայ կ'իյնար եւ բաւ երեւոյթին մեծ վնաս մը չէր պատճառեր։

Վարը բաւականաչափ հեռաւորութեան վրայ, մեր մարդոցը կրակի սահմանէն հեռի, բայց անոնց վնասելու անկարող վիճակի մը մէջ, կը տեսնէի Թուրքերը որ Գերմաններուն նըման խիտ շարքեր կը կազմէին։ Հեռադիտակով անգամ դժուար էր անոնց թիւը գուշակել, որովհետեւ տեսողութեան անկիւնը նեղ էր եւ բաժնուած աջ ու ձախ թեւերու. բայց լաւ դրկեցի Մընթիին թէ հակառակ ճակատ կռիւ մը կը պատրաստուի։

Ժամ մը վերջ՝ մինչ թնդանօթաձգութիւնը կը շատնար, իսկ մեր հրացանաձգութիւնը կը նուազէր Ֆրէտի լեզուին շնորհիւ, գիտցի որ Մընթին քաղաքին կիրճին մէջ օգնական զօրք կը կեդրոնացնէր։ Կարգ մը կէտերուն նախապաշարումներուն յաղթած ըլլալու էր, որովհետեւ քիչ յետոյ առաջնորդած իր զինուորները կիներէ եւ այրերէ կը բաղկանային։ Տեսայ Ռուսթէմ Խանը, որ Մընթիին հետ խօսակցելէ յետոյ իր [illegible] մօտ վերադարձաւ եւ բլուրին ներքեւ անյայտ մնաց եւ զարմացայ որ կրակ-կլլող այդ մարդը վերջին պահուն իսկ դեռ անգործ կը մնար։

Սակայն քանի վայրկեան վերջը Ռուսթէմ Խան քովս եկաւ շնչասպառ։ Հեռադիտակս ուզեց եւ հինգ վայրկեան կառչ դիտեց ուշի ուշով քննելէ յետոյ ինծի վերադարձուց։

— Լորտ սահիպը այս անվարժ ժողովուրդին վրայ ինծմէ աւելի վստահութիւն ունի, ըսաւ վերջապէս գանգատելով։ Տեսէք կիներու եւ այրերու այդ խառն բազմութեան հետ կ'երթայ, որպէսզի վայրէջքին անցքին բերանը որպէս պահեստի պահէ զանոնք։ Թուրքերը տղուչ են, ինչպէս ըսաւ Գագիկ. անոնց զօրավարն ալ տղուչ է, հակառակ Գագիկի կարծիքին։ Անոնց նպատակն է այդ վայրէջքը ճնշելով անցնիլ։ Տե՛ս, Ֆրէտ սահիպի հրամանին վրայ մեր կողմէ հրացանաձգութիւնը զգալապէս նուազեցաւ։ Թուրքերը այդ կողմէն պիտի յարձակին։ Ցարձակեցա՞ն, տեսէք կուգա՞ն։ Լորտ սահիպը պիտի հրամայէ Ֆրէտ սահիպին, որպէսզի այդ պահեստներու հրամանատարութիւնն ստանձնէ այն պարագային՝ երբ Թուրքերը յաջողին վայրէջքէն շատ վեր մագլցիլ։ Այն ատեն ինքը սրարշաւ եւ պիտի վերադառնայ իմ գումարտակիս հրամանատարութիւնն ստանձնելու. իսկ ես ալ այստեղ իր գումարտակը պիտի ղեկավարեմ։ Ան ու ես կրնանք այդ զինուորները իրարու հետ փոխանակել. լաւ մարզած եմ զանոնք։

Թուրքերը դէպի կիրճը սկսան յառաջանալ այնպիսի ինքնավստահութեամբ մը, որ երակներուս արիւնը սառեցաւ։ Ի՞նչ գիտէին։ Ի՞նչ բանն էր որ բոլոր զինուորները այդտեղ կեդրոնացնել կուտար։ Մահմուտ պէյը յայտնապէս կ'անհամբերէր բոլոր իր զօրաբաժինը յառաջ շարժել. դէպի մեր ծուղակը։ կարծես գիտէր թէ ծուղակը կուլ պիտի տար։ Ցիմար զօրավար մը անգամ այդ կերպ պիտի չվարուէր։ Եւ սակայն Գագիկ չէր ըսած թէ Մահմուտ պէյը տղուչ մըն է։

- Մտիկ ըրէ, Ռուսթէմ Խան, ըսի. Գնա լուր մը տուր Լորտ Մընթիին եւ ըսէ թէ ամբողջ տանկական ուժը կը շարժի եւ այնպէս կը յառաջանայ որ կարծես թէ իրենց զօրավարը վըստահ է բանի մը վրայ, որուն մասին մենք գաղափար անգամ չունինք. Ըսէ որ մեր վերջապահ մասին մատնութենէ մը կը կասկածիմ, որուն համար զօրաւոր պատճառներ ունիմ։

Ռուսթէմ Խան վայրկեան մը աչքերուս մէջ նայեցաւ, կարծես սրտիս խորը կ'ուզէր քննել։

— Ձի կրնա՞ք հեծնել, հարցուց.

— Անշուշտ, պատասխանեցի։ Մինակ թէ չեմ կրնար քալել։

— Այն ատեն այս դղեակը ինծի թողէք եւ դուք անձամբ գացէք։

— Ինչո՞ւ ինքը երթալ չէր ուզեր։

— Որովհետեւ այդ պարագային հոն գտնուող յետուն մարդիկը առանց հրամանատարի պիտի մնան։

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞նչ պիտի շահի Իտալիա

Նոյեմբեր 30ին՝ իտալական խորհրդարանին մէջ,— եթէ կարելի է այսպէս յորջորջել այն հաստատութիւնը, որ առաջ խորհրդարան էր, բայց ոչ բոլորովին — արտաքին գործոց նախարար Կոմս Չիանօ ընդարձակ տեսութիւն մը տուաւ երկրին արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ան մանրամասն պատմեց սեպտեմբերի ճգնաժամի տագնապը, Իտալիոյ խաղացած դերը եւ հետեւանքները, եւ անոր Պերլին - Հռոմ առանցքի յաջողութեան ու կատարած նպաստներուն վրայ:

Կոմսին ճառը երկու տեսակէտներով ուշագրաւ էր:

Առաջին՝ ան յայտնեց, առաջին անգամ ըլլալով, թէ սեպտ. 29ին, Միւնիխի ժողովի անմիջական նախօրեակին՝ արդէն Ֆաշական Հայրենիքը դրած էր իր զէնքը պատերազմի վրայ: Ան յայտնեց, որ Հռոմ դաշտին զօրաշարժ էր կատարած՝ կանոնաւոր բանակի թիւը բարձրացնելով 250.000էն 550.000ի, և մօտ 300.000ը Ֆրանսայի սահմանագլուխին վրայ: Նոյնպէս շարժման մէջ դրուած էին իտալական նաւային ուժերը:

Երկրորդ՝ իր ճառին վերջաւորութեան, երեսփոխանները ոտքի ելան ու պատկառելի մասամբ աղաղակած են «Թունուզ, Քորսիքա», Մուսոլինիի թոյլտուութեամբ ու Ֆրանսական նոր դեսպան Փոնսէի ներկայութեան: Նոյն օրը, երեկոյեան, ամբոխը դուրս՝ Տիւչէին պալատին առջեւ նոյնը աղաղակած է...

Ի՞նչ կը նշանակէ այս ցոյցը:

Եթէ անպաշտօն հաւաքոյթի մը մէջ, խումբ մը անպատասխանատու մարդիկ այսպիսի աղաղակներ արձակէին, ոչ մէկ արժէք պիտի չտար: Բայց երկրին խորհրդարանին մէջ, հանդիսաւոր նիստի առիթով, պիտի ..... թեան ու թերեւս անոր զոհերէն

Թելադրանքով, դրացի բարեկամ պետութեան մը հողերուն ու երկիրներուն աչք տնկել եւ բարձրաձայն հռչակել այդ տենչը՝ չեն կրնար աննշմար անցնիլ...

Իրա՞ւ է, որ իտալական կայսերական ձգտումները զինք կը մղեն դէպի Ֆրանսայի ափրիկեան հողամասերը:

Ապագան պիտի գայ պարզելու այս հանելուկը: Բայց այժմ մէկ բան որոշ է,— կարեւոր բան մը կը դառնայ քաղաքական աշխարհի մէջ Իտալիոյ հետ կապուած: Որովհետեւ անկարելի է հաւատալ, որ միահեծան կարգերու տակ ժողովրդական ինքնաբուխ ու անհաշիւ պոռթկում մը տեղի ունենայ այն ձեւով ինչ ձեւով պատահած է Հռոմի մէջ, առանց իշխանութեան բարեհաճ թոյլտուութեան եւ կամ շատ հաւանաբար նոյնիսկ անոր թելադրանքով:

Այո, գրան մը հոտած է Տանըմարքայի մէջ»: Բան մը կը դառնայ Իտալիոյ համար:

Ահա՛ արդէն փաստերը մէջտեղն են, ներկայարանոց: Հռոմ ի՞նչու զիջեցաւ Պերլինին՝ աւստրիական ճանչցման առեն, ի՞նչու զիջեցաւ Չեխոսլովաքեան հարցին մէջ, դարձեալ վերջերս ի՞նչու տեղի տուաւ լեհ-հունգար սահմանակցութեան վէճին մէջ: Անկէ զատ՝ անգլեւ-իտալական համաձայնագիրը ինչո՞ւ կեանքի կոչուեցաւ եւ Սպանիայէն ինչո՞ւ քաշուեցան եղաւ մօտ 10.000 զինուոր եւ զատ ՚հոն... ինչո՞ւ այս բոլոր զոհողութիւնները:

Բան մը պիտի շահի Իտալիա, այս բոլորէն ետք — ինչպէս յաճախ կրկնած ենք: Հռոմ գործնապաշտ քաղաքականութիւն կը վարէ ու զուր տեղը չէ որ զիջումներու յանձնառու եղած է ցարդ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ իտալական ծաւալողականութեան մաղձին առջեւ:

Թունո՞զ, Քորսիքա՞: Անհաւատալի է: Ֆրանսայէն կամ Անգլիայէն հողամաս խլել մեծ պատերազմի չդիմելու համար դժուար է:

Բայց Իտալիա բան մը պիտի շահի: Թունուզի ու Քորսիքայի անունով աղաղակողները տեղ մը իրենց աղաղակին վարձքը պիտի ստանան...

ԱՍԱՏՈՒՐ

.... փողոց: Հինգ օր պտտեցաւ հիւանդանոց, պարտաւեցաւ եւ իջաւ գերեզման:

Քանի մը ամիս է ի վեր հողին ընկղմուած էր: Ամառը երբ հայ գաղութը հեռացած էր քաղաքէն, մեռի կը գիտէր:

«Եղնիկները մթնշաղին ահաբեկած անտառէն ներս կը մտնեն:

Սարին վրայ առանձին եղեւինը ճնշած, կը կծկտի հովին կատղած պատառներով:

Ո՞վ կը լսէ անոր սրտին սարսուռները, անոր սրտին հեծքիւնները, անոր ոգին ցնցումները:

Ով դուն, ես խորասուզուած քու ցաւերուն մէջ, քու պատկերիդ մէջ կը տեսնեմ իմ պատկերը իր ամբողջական սեւ գծերով: Մա՛ռ, ծա՛ռ, ով թշուառ ծա՛ռ, ըսէ ինծի, Տէր մը կա՞յ քեզի համար, Տէր մը կա՞յ ինծի համար»:

Ատրուշանին բոցերը մարեցան եւ վարդագեղը փոթորկալից կեանք մը ապրեցաւ ու այժմ կը հանգչի: Համեստ իր ոսկորներուն: Թող իր անթիւ աշակերտները բարի ու ազգասէր գործերով պատուեն իր յիշատակը:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

Կրլաճօ

Ամերիկեան ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

Միացեալ Նահանգներու Աշխատանքի գրասենեակին վիճակագրութեան բաժնին վերջերս կատարած հետազօտութիւնները կը վկայեն որ համագործակցական շարժումը անդորրներու մէջ սկսած է տնտեսական տագնապի առաջին տարիներուն իսկ: Աշխատաւորները մնալով անգործ, փոքրիկ խումբերով համախմբուած ու միացած են փոխադարձ ծառայութեամբ հոգալ իրենց առօրեայ պէտքերը: Զանենալով նիւթական միջոցներ կազմակերպելու առեւտուրը, անոնք դիմած են փոխանակութեան նախնական միջոցին:

Շատերը սկսած են հագուստներ եւ կօշիկներ նորոգել եւ փոխանակել միւսներուն հետ ստանալով ապրանքներ: Ժամանակի ընթացքին անոնք ընդարձակած են իրենց գործունէութիւնը: Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը, յաճախ նաեւ առանձին նահանգներու իշխանութիւնները օգնութեան եկած են այդ համագործակցականներուն: Համագործակցականները չինած են շէնքեր եւ բոլոր կած զանազան առարկաներ եւ մթերքներ արտադրել:

11 նահանգներու մէջ շուրջ 145 համագործակցականներ ուսումնասիրութեան են ենթարկած եւ դիտուած է որ նոյն համագործակցականներէն 48ը կը վարուին պարտիզպանութեամբ եւ ընդհանրապէս հողագործական աշխատանքով, 37ը կը զբաղին կանանց եւ տղանց հագուստ կարելու գործով, 36ը փոխանակութեամբ, 29ը փայտահատութեամբ, 26ը պահածոներու պատրաստութեամբ: Տնտեսական ճգնաժամէն ետքն համագործակցականները սկսեր են օգտագործել անտառները եւ շինանիւթ պատրաստել:

Կարգ մը խմբակցութիւններ կ'արտադրեն կարասի, գործեր, ելեկտրական մարտկոց եւ փայտէ խաղալիքներ:

Համագործակցականներէն մէկ, իր տրամադրութեան տակ եղած հանքէն, քարածուխ կ'արտադրէ:

Քանի մը վայրերու մէջ ուր բնակարանային սուր կարիք կայ, համագործակցականները սկսած են շինել բնակարաններ իրենց անդամներուն համար, պզտիկ տնակներէն սկսեալ մինչեւ խոշոր հաստատութիւնները յատուկ յարմարութիւններով օժտուած:

19 համագործակցականներ ունին հասարակաց խոհանոցներ: 4ը կը մատակարարեն բնակարաններ իրենց անդամներուն:

Իրարօգնութեան խմբակցութիւններ ունին 11 նպարավաճառատուն, 8 փուռ եւ 2 ճաշարան:

Նոյն համագործակցականներէն ամէնապզտիկը ունի 3 անդամ: Կան համագործակցականներ որ ունին 700 անդամէն աւելի:

Համագործակցականներու խոշոր մասը ունին 10—15 անդամ:

Քալիֆորնիայի եւ Ուաշինկթընի մէջ համագործականներու անդամներուն խոշոր տոկոսը կը կազմեն միջին տարիք ունեցող մարդիկ:

Անգործներու համագործակցականներուն 98ը ներկայիս ունին շուրջ 540 հազար տոլարի կահաւորում: Քալիֆորնիայի անգործներուն համագործակցականները ունին 62.000 տոլարի մեքենաներ: Այդ համագործակցականներէն 76ը 1936ին արտադրած են 397 հազար տոլարի ապրանք: 37 ուրիշ համագործականներու անդամները շահած են մէկ տարուան ընթացքին 140.000 տոլար:

Քննութեան ենթարկուած 145 համագործակցականները ունէին շուրջ 5000 անդամ:

ՓՐՈՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ՍՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐ. Գ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԵՐԸ

Դեկտեմբեր 1 հինգշաբթի կէսօրէ վերջ «Salon d'Automne»ի մէջ երգուեցան Օր. Գոհարիկ Ղազարոսեանի երկու երգերը՝ «Դու մայիսն ես» եւ «Եկուր», Պ. Թոմէ Տիւքաւի կազմակերպած նուագահանդէսին մէջ: Օր. Ղազարոսեանի երգողն էր Օր. Արուսեակ Ալպան, որ գտաւ մեծ յաջողութիւն:

Հ.

ԷՆՎԱԼԻՏԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Նախապէս յայտարարուածին համաձայն, Միջերկրականեան կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած հանդիսաւոր պատարագը տեղի ունեցաւ կիրակի առաւօտ, 27 Նոյեմբեր Էնվալիտի Սէն Լուի մայր եկեղեցիին մէջ, հոծ ժողովրդեան ներկայութեամբ: Ինչպէս ծանօթ է արդէն, այս պաշտամունքի արարողութիւնը նպատակ ունէր պանծացնելու Գաղղիոյն եւ սուրիական ռազմադաշտերու վրայ ինկող հերոսներու յիշատակը, եւ միեւնոյն ատեն զգալի ընել քաղաքական որոշ ծրագրով մը խանդավառուած կազմակերպութեան մը գոյութիւնը:

Բացայայտ էր թէ նոյն կոմիտէի ղեկավարները ջանք չէին խնայած կարելի եղածին չափ տպաւորիչ եւ փառաւոր երեւոյթ մը տալու տօնակատարութեան, հրաւիրելով զինուորական, կրօնական եւ ժամանակաւոր քաղաքական հոսանքներու ականաւոր ներկայացուցիչներ, որոնք մեծ թիւով մասնակցելով ուզած էին յայտնել իրենց համակրանքը այս կրօնականէ աւելի քաղաքական հանդիսութեան:

Ժամանակէն շատ առաջ, խուռներամ բազմութիւն մը, որուն մէջ շատ մը Հայեր ալ, լեցուցած էր եկեղեցւոյ ընդարձակ շրջափակը արդէն իսկ եւ հետզհետէ կը հասնէին ցամաքային եւ ծովային զինուորական առաջնորդներու անձնական կառքերը:

Եկեղեցւոյ դրնէն սկսեալ մասնաւոր հսկողներ, որոնց կը մասնակցէին նաեւ հայ սկաուտներ, կ'ընդունէին հրաւիրեալները:

Ծիրը կէս օրին Փարիզի արքեպիսկոպոս կարտինալ փոխանորդին հանդիսաւոր մուտքովը սկսան եկեղեցական արարողութիւնները, մասնակցութեամբ Սուրիոյ կրօնական առաջնորդութեան պետին, որ կատարեց պատարագը:

Ծիրը խորանին առջեւ, կարգով շարուած էին գունդերու դրօշակները, որոնց կարգին նաեւ հայ զին. միութեանց դրօշակները:

Հրաւիրեալներուն մէջ կը նշմարուէին Զօր. Վէյկանէն զատ չորս զօրավարներ եւ ծովակալներ, բազմաթիւ երեսփոխաններ եւայլն: Իսկ հայ համայնքէն Պ. Պ. Ա. Խատիսեան, Զօպանեան, եւ Լ. Կէբրան իր տիկնոջ հետ միասին: Հ. Կ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, որ ջանացած էր, առաւելագոյն չափով ընդառաջ երթալ կոմիտէի ընդհ. քարտուղար Բօլ տը Վուէյի փափաքին, բազմաթիւ ընկերներով եւ իրենց պետին առաջնորդութեամբ գրաւած էին իրենց յատկացուած տեղը:

Հաւանական է որ նմանօրինակ հանդիսաւոր երեւոյթներ պիտի կրկնուին յետ այսու զանազան առիթներով, եւ աւելորդ չենք նկատեր շեշտել մեր համայնքին մեծ չափով մասնակցութեան անհրաժեշտութիւնը Միջերկրականեան կոմիտէի այս ձեռնարկներուն:

Զինուոր

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈԳԵԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ «Արեւ» հետեւեալ յատկանշական խորհրդածութիւնները կ'ընէ (Նոյեմբեր 26).

— «Ս. Հայաստանի հետ գաղութահայութեան յարաբերութիւնները կը շարունակուին ընդհատուած մնալ: Անոնք մենէ լուր չեն ուզեր եւ մենք անոնցմէ լուր չենք կրնար ունենալ՝ բացի թերթերուն տուած տեղեկութիւններէն, որոնք մեր սպասածները չեն միշտ եւ, ամէն պարագայի, չեն լրացներ կենդանի բաքրատով տրուած վերկայութիւններու պակասը: Կ'ըղձանք, որ ինչպէս առաջ, ճամբորդներ երթան գան ու մեզի խօսին մեր հայրենիքին եւ ժողովուրդին վրայօք, ականատեսի նկարագրութիւններ բերեն անոնցմէ, ըսեն՝ թէ մէկին վերաշինութիւնը եւ միւսին աճումը կը շարունակեն անխափան, եւ թէ երթալով կ'ամրանան այնտեղ, մեր նախահայրերու հողին մէջ, մեր ցեղին տեւականութեան, մեր ազգին ապագային հիմերը:

Մեր հաւատքը խախտած չէ՝ թէ իրօք այդ աշխատանքը կատարուելու վրայ է այնտեղ: Մենք գրեթէ վստահ ենք՝ որ հակառակ Ս. Միութիւնը ցնցող փոթորկին մեր երկրին մէջ ալ գործած կործանիչ աւերին, ժողովուրդը հոն կ'ապրի խաղաղ կեանքով, նուիրուած իր աշխատութիւններուն:

Գաղութահայութիւնը աւելի իրեն համար է, հետեւաբար, որ պէտքը կը զգայ հայրենիքի հետ հաղորդակցութեանց վերսկսումին՝ քան թէ հոն բնակող իր եղբայրներուն համար: Ան գիտէ արդէն, բնազդով եւ փորձառութեամբ, թէ որչափ ալ դիւրութիւններ վայելէ անոնց հետ յարաբերելու, իր անոնց տուածը ոչինչ պիտի ըլլայ բաղդատելով անոնցմէ իր առացածին՝ որ ներկայի համար ույժ մը եւ ապագային համար յոյս մըն է գերագանց արժէքով: Այդ ույժին եւ այդ յոյսին անվթար պահպանութիւնն է կարեւորը ու զանոնք չտկարացնելու համար է՝ որ մենք մեր կողմէ անձկութեամբ կը սպասենք այն օրին, որ գէթ վերջին ցնցումէն առաջ գոյութիւն ունեցող չափով, պիտի վերահաստատուին կենդանի յարաբերութիւնները Ս. Հայաստանի եւ արտասահմանի միջեւ, որով պիտի կրնայ գաղութահայութեան շուարումն մտքին ալ հանդչիլ:

Մոռցած չենք— ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ— այն առաջաւոր մտաւորական դէմքերը, որոնց մասին ա՛լ եւէ բնաւորեւ լուր չունինք երկար ժամանակէ ի վեր եւ չա՞տ պիտի ուզէինք ունենալ, որոնք պիտի փափաքէինք, մանաւանդ, որ վերսկսէին իրենց գործունէութիւնը եւ հայ մտաւորական կեանքը շարունակէր օգտուիլ իրենց տաղանդէն: Զմոռնալով, եւ այդ պէտքը խորապէս զգալով հանդերձ, մենք կը զսպենք զմեզ եւ ձայն չենք հաներ՝ որովհետեւ կը վախնանք որ այս շատ բնական զգացումին արտայայտութիւն անգամ՝ կրնայ գէշ թարգմանուիլ ներկայ անբնականոն պայմաններուն մէջ, երբ մեր ամենամեծ ցանկութիւնն է, իբրեւ ամէն բանի դարման, լսել նախ այդ պայմաններուն փոփոխութիւնը, ուրիշ խօսքով, ներքին խաղաղութեան վերահաստատումը ամբողջ Ս. Միութեան՝ ուստի նաեւ Ս. Հայաստանի մէջ:

×

Մինչեւ այն օրը— որ կը յուսանք թէ պիտի չուշանայ այլեւս— ուր գաղութահայութեան նիւթական եւ հոգեկան հաղորդակցութիւնը Ս. Հայաստանի հետ՝ կատարուած իրողութիւն մը պիտի ըլլայ, մինչեւ այդ երջանիկ օրը՝ մենք դադրելու չենք հայրենիքի գաղափարը մեր մէջ արթնցնելէ եւ սնուցանելէ, այնպէս ինչպէս դարերով ըրած էին մեր անհայրենիք հայրերը եւ ինչպէս պէտք է միշտ ընել, հայրենիքի իրականութիւնը գոյութիւն ունեցած պարագային եւս:

Իրականութիւն մը ըլլալէ առաջ, հայրենիքն ալ ուրիշ բաներու նման՝ գաղափար մըն է նախ: Ան կը կազմուի միտքերու եւ սրտերու մէջ՝ խնկելով, սէրով եւ կորովով: Այդպէս է նոր հիմնուող, այդպէս է հիմնայատակ կործանած եւ վերստին հաստատել ուզուած հայրենիքը: Իր գաղափարն է որ զօրաւոր պէտք է ըլլայ, որպէսզի մարմին առնէ ան, եւ կամ, սարմնանալէն վերջ, ամրանայ ու եւ չարդանայ: Գոհ ըլլալ անոր գոյութեամբը միայն, կարծել թէ այդ գոյութիւնը՝ ինքնին՝ մեզի պէտք չի թողուր դայն մեր մտքերուն եւ հոգիներուն մէջ անդադար սնուցանելու հարկէն, հետեւանք պիտի ունենար թէ՝ անոր եւ թէ մեր տկարացումը:

Հայ ժողովուրդը կրցաւ, դարեր տեւող հալածանքի եւ տառապանքի շրջանին, իր գոյութիւնը պահել այն գիտակցութեամբ՝ որ անցեալին մէջ իր ազատ սեփականութիւնն եղող հայրենիքը ապագային եւս պիտի ըլլար իրենը: Օտարը կ'իշխէր անոր վրայ, կը ճնշէր եւ կը կեղեքէր զինքը՝ բայց չէր կրնար իրմէ խլել ոչ անցեալի իրողութիւնը եւ ոչ ալ ապագայի տեսիլը: Անոնց շնորհիւ, կը համդուրժէր ներկային, զոր յաճախ կը մոռնար նոյնիսկ՝ փոխն ի փոխ ապրելու համար անցեալին ու ապագային մէջ:

Ոչ միայն մենք, որ պզտիկ ու կիսանկախ հողամաս մը միայն ունինք այսօր իբրեւ հայրենիք, այլ եւ աշխարհի այսօրուան մեծագոյն ազգերը պիտի չտեւէին՝ եթէ իրենց հայրենիքը իրենց հոգիներուն մէջ չունենային իբրեւ միշտ աճելու եւ տարածուելու վրայ եղող գաղափար մը, աւելի կամ նուազ արդարութեամբ ու գեղեցկութեամբ շաղուեալ գաղափար մը:

Մեզի համար, որ հեռու ենք մեր փոքր հայրենիքէն ու այսօր առժամապէս զրկուած ենք մինչեւ իսկ անոր հետ յարաբերելու բախտէն, միշտ բաց է ճամբան, եւ կարելիութիւնը միշտ կայ՝ Հայաստանը մեր մէջ եւ մեր միջեւ պահելու, իր ներկայ իրականութիւնը յիշելով բայց անցնելով եւ մանաւանդ ապագայով զայն մեծցնելով...»:

ՀԻՒՍ. ԱՄԵՐԻԿԱ

ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ

«Հայրենիք» կը գրէ (Նոյ. 24).— Վերջերս Ամերիկայի մէջ հայ բարձրագոյն վարժարան մը հաստատելու կարեւոր հարցը կ'արծարծուէր: Նկատի ունենալով այդ գաղափարին օգտակարութիւնը, այրի տիկին Եղիսաբէթ Զաքմաքճեան ըրած է հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Երջանկայիշատակ ընկեր Յովհան Գ. Զաքմաքճեան միշտ սիրած էր հայ կեանքը, գրականութիւնը ու դպրոցը: Եւ տիկին Զաքմաքճեան յարգելու եւ իրագործելու համար իր սիրելի ամուսնոյն փափաքը, Ամերիկայի մէջ հիմնուելիք հայ բարձրագոյն դպրոցի մը կը նուիրէ իր ունեցած 11 տուն տեղերը Օշընպայ, Ն. Ե.ի մէջ:

Այս տուն տեղերը 220 ոտք երկարութիւն ունին փողոցին վրայ եւ 100 ոտք խորութիւն: Ունին 22.000 քառակուսի ոտք տարածութիւն: Կայարանին շատ մօտ են: Կառավարական տուրքերը ամբողջովին վճարուած են: Ո եւ է մօրկէճ կամ պարտք չկայ անոնց վրայ:

Այս տուն տեղերը արժած են տէր եւ տիկին Զաքմաքճեաններուն աւելի քան 20.000 տոլար:

Օշընպայը շատ յարմար է իբրեւ վայր հայ բարձրագոյն դպրոցի մը: Թրէյնով՝ Նիւ Եորք քաղաքի կեդրոնէն 44 վայրկեան հեռու է միայն: Օթոյով 2½ ժամ հեռու է: Թրէյնով դպրոցի երթեւեկութեան տոմսակի գինն է $8.20 ամիսը:

Նիւ Եորքի շրջանին մէջ 30.000էն աւելի հայութիւն կայ, որ պիտի կրնայ բաւականաչափ աշակերտութիւն հայթայթել:

Օշընպայի մէջ կան բաւական թիւով հայ կալուածատէրեր: Օշընպայի գիրքը եւ կլիման շատ լաւ են: Լոնկ Պիչ 5 մղոն հեռու է Օշընպայէն:

Տիկին Զաքմաքճեան կը նուիրէ այս տուն տեղերը այն առեն միայն, երբ յանձնախումբ մը պատրաստ ըլլայ դպրոցը շինելու այս տուն տեղերուն վրայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅ ՈՍԿԵՐԻՉՆԵՐ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Ջերմակալուելով դատարանին յանձնուած է Աթինա անուն յոյն կին մը որ կ'ամբաստանուի թէ հնչուն ոսկի փախցուցած է արտասահման:

«Ճումհուրիյէթ» (8 Նոյեմբեր) կը գրէ թէ այս առթիւ երեւան հանուած է նաեւ ոսկիի եւ օտար դրամի մաքսանենգութեան կարեւոր ցանց մը եւ գրաւուած են Գոց Շուկայէն չորս ոսկերիչներու տետրակները:

Հաստատուած է որ ոսկերիչները գործակալներ ունին նաեւ Իզմիրի մէջ:

Միւս կողմէ ոսկիի արտածումը բոլորովին դադրեցնելու համար, պիտի արգիլուի նաեւ ոսկիէ ապարանջանի եւայլ զարդեղէններու արտածումը:

Կ'ըսուի թէ հայ են ոսկերիչները որոնց տետրակները գրաւուած են:

ԵՐԲ ՇԷՆ ԷՐ ՄԵՐ ԲՈՅՆԸ ...

ԿՌՉՈՒՈՐՆԵՐԸ

Ես դեռ պզտիկ լաճ՝ մեր գիւղէն կարմիր հող կը տանէի էշով քաղաքի հայ թրքուհիներուն, փոխան աղուոր մարզէք ու պտուկներ բերելու համար. Ձիւղ մը գիւղով նաեւ Կ'

— Մեզ նամակ բերես, կը պոռար, ու կ'երթայի փոստայի հրապարակը, ձմեռը կը կանչէր բարձր տեղէ մը կէսօրուան մօտ.

— Հալարի գիւղացի Կարապետի որդի... (այսինչ):

— Էֆէնտիմ, սովեր էինք ըսել: Ու նամակը թռելով օդին մէջէն պատառ կ'իյնար, երբեմն ալ անկիւն մը կը կորսուէր: Բայց ատ նոյնիսկ աննպաստ չէր, այլ որոշ քաղաքականութեան արդիւնք:

Չէքեր կը գողցուէին կամ կը կորսուէին, նամակներ կային որոնք քանի մը ամսուան հանդիսա առած էին:

Հետեւանքը ան կ'ըլլար, որ գիւղը ինչող թշուառութեան հետ կը հաշտուէր Դեռատի հարսեր իրենց պանդուխտ ամուսնոյն սպասելով կը խամրէին, փոքրիկներ անօթի կամ հիւանդ կը վերադառնային իրենց անդոր ըստեղծողին քով. կամ անոնց հայրերը օտարութեան մէջ ուրիշ վաւակներ կը վաստկէին երկար լռելով յուսահատ.

«Կռունկ, մեղ աշխարհէն խաբրիկ մը չունի՞ս...»:

Անհամար այս զրկանքները մեզ անբանացուցած էին ու խոր վիրային մէջ հրեշտակին ձեռքով կշտացող Լուսաւորիչին կը նախանձէինք:

Կովերու պտուկները անօթութենէ ցամքեցան: Այծերը կեցած տեղը կը ճօրճրային. ըմ մէ՜ մէ՜ էէ՜ ու գետինը տապլտկելով կը մեռնէին: Ոչխարները խլլտած կարծես կամչնային գլուխը վերցնելու, այդ դիրքով ալ քիթ քթի կ'անշնչանային: Մահը դիւահար պատուի մը պէս իր սեւ գոգնոցին մէջէն թունախառն փոշին կը թօթվէր մեր վրայ կռչուորներու առջեւէն:

Անոնց խաշնները պարարտացան ու իւղն ու կարագը, պանիրն ու չորթանը, պահածոյ միսեր կլոր կաղապարներով, մաղն ու պարանները, կապերտները, բուրդն ու գորգերը, մինչեւ գոյնզգոյն գուլպաները, արեխները առատացան իրենց վերադարձի ճամբաներուն վրայ, ի վնաս մեզի, մեր լեռներուն շնորհիւ:

Քանի մենք թեթեւցանք, այնքան ծանրացաւ միւս կողմը, քանի մենք սկարացանք անոնք զօրացան: Մենք դարձանք մուրացկան, անոնք հարուստ-ապահով լռող Մենք տառապող, անոնք գիտաւորեալ եւ կազմակերպուած հալածիչներ:

Գիւղը՝ ի զուր հրաշքի մը կը սպասէր

Հրաշքի պէս բան մըն ալ Վերտանը Պատոյին տղուն հարսնիքն էր, այդ նեղ օրերուն:

Աղջիկը քաղքէն փախցուցինք Թուրքերուն ձեռքը չիյնալու համար. տասը համար շատ աժան ազատեցաւ Պատօ Քեռկինը:

Տէրտէրը նախ հարցուց թագաւոր փեսին.

— Տէ՞րն ես.

— Հարկաւ, այո՛:

Վերջն ալ հարսին

— Հնազա՞նդ ես.

— Ամա՞ն, այո՛:

Գիւղը սկսաւ օջխլ քթուել: Մեր վարժապետը յանկարծ անգլերէն դաս տալ սկսաւ, չգիտցանք թէ որմէ սորվեցաւ:

Ձմրան պայքարի համար կաղնիները իրենց պտուղներէն (փալամուտ) կողոպտուեցան:

Քաղցի փերեզակներ շատցան մեր գիւղը, առաջ մեզ հետ չէին կրնար խօսիլ, մինչ հիմա մեր աղջիկներուն ծուռ կը նայէին: Մենք աղջիկ ամէն տեղէ հարս կը բերէինք, բայց ուրիշ տեղ աղջիկ չէինք տար: Բայց այս տարի բոլորովին տարբեր բան էր, եթէ դրսէն մեր հարսներու ծնողքը գային ու ետ տանէին իրենց աղջիկները, մենք թոռներն ալ պիտի տայինք հետերնին: Այդպէս ալ եղաւ: Շատեր մօրանց գացին ու գեղը մնաց ծերերուն ձեռքը: Շուները բարուացան, դռները չուշացան այցելելու մեր տուները՝ դէշեր ցերեկ կռչուորներու պակասը լրացնելու համար:

Գիւղը կը նմանէր ուղեգրապէս բռնուած հիւանդի մը, պառկած էր չորս ճամբու անկիւնը, անցնող դարձողի կրունկներուն տակ, ու անծանօթ ու նոր բառեր կը փսխէր, Ցեղափոխութիւն, Ֆէտայի, Ազատութիւն, Ազգ:

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄԱՆԻ

(Վերջ)

կնքուած բարեկամական համաձայնութեան մէջ: Ատով Իտալիա կը հրաժարէր հողային պահանջ ներկայացնելէ Սպանիոյ մէջ (Պալէարեան կղզիներ, Մարոքեան գաղթավայր), ինչպէս նաեւ Տալմաչիոյ, Թունուզի, Փոքր Ասիոյ մէջ եւ այլուր, վերջապէս կ'ընդունէր որ նպատակ չունի աշխարհակալական որ եւ է գործում կատարել Միջերկրականի աւազանին մէջ: Ատով՝ կ'ապահովուէր նաեւ Ֆրանսան, ճիշդ ինչպէս կը յայտարարէր Հռոմի անգլիական դեսպանը, 16 Նոյեմբերին, համաձայնութիւնը ստորագրելէ ան միջապէս վերջը.— «Ֆրանսա կրնայ հանգիստ մնալ: Այս վաւերաթուղթին մէջ ոչինչ կայ որ հակառակ ըլլայ իր շահերուն»:

Եւ սակայն, «Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» կը գրէր վերջերս թէ անգլեւիտալական համաձայնութեամբ՝ բրիտանական կառավարութիւնը կ'ընդունէր իտալական շահերուն գերակշռութիւնը արեւմտեան Միջերկրականի մէջ, ինչպէս Իտալիա կ'ընդունէր անգլիական շահերուն գերակշռութիւնը արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Ֆրանսական մամուլին կարծիքով, կը սխալին իտալական թերթերը,— Անգլիա երբեք պիտի չհամաձայնի որ հաւասարակշռութիւնը խանգարուի Միջերկրականի մէջ:

Զայներ ռուսական խառնարանէն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ շնորհազրկուած են կարմիր բանակի հետեւեալ բարձրաստիճան սպաները.—

Փոխ-գործավար Եկորով (Նախկին պետ սպայակոյտի), փոխ-գործավար Ֆէտքօ, Մինսքի զինուորական շրջանի հրամանատարը, սովետական օդանաւային ուժերու նախկին պետ Զօր. Ալէքսիս, եւ ուրիշներ:

Փոխ-վարչապետ Միկոյեան նշանակուած է գործավար արտաքին առեւտուրի:

Կէփէուին պետը, Եժով, ծանր հիւանդ է: Բժիշկներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, թունաւորուած է իր բնակարանին մէջ արձակուած թունաւոր շոգիներէ: Ռիքովի եւ Պուխարինի դատավարութեան ընթացքին բացուեցաւ որ այդ ձեւով թունաւորուած էին նաեւ Գորքիշիեւ ու Կորքի:

Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են այդ առթիւ:

Զրոյց կը շրջի թէ նորման պիտի արժանանան Ռաքովսքի եւ Ռատէկ:

Ֆոն Ռիպպընթրոփ Փարիզի մէջ

Երէկ առաւօտ ժամը 11ին, գերման արտաքին նախարարը Ֆոն Ռիպպընթրոփ հասաւ Փարիզ: Կայարանին մէջ ողջունուեցաւ Ժորժ Պոնէի, Փարիզի գերմանական դեսպանին եւ Պերլինի Ֆրանսական դեսպանին կողմէ: Կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին արտաքին նախարարութեան մէջ ստորագրեցին ծանօթ յայտարարութիւնը, յետոյ դիւանագիտական խօսակցութիւններ կատարուեցան երկու երկիրներու նախարարներուն միջեւ: Երեկոյին հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ֆոն Ռիպպընթրոփի: Երկու նախարարները, գերմանեւֆրանսական համաձայնութիւնը ստորագրելէ վերջ, կարճ յայտարարութիւններ ըրին, որոնք ձայնասփիւռով հաղորդուեցան ժողովուրդին:

Այսօր կը շարունակուին քաղաքական խօսակցութիւնները երկու երկիրներու ներկայացուցիչներուն միջեւ:

Երէկ առաւօտ, նախ քան Ֆոն Ռիպպընթրոփի ժամանումը, [illegible] թեան տակ: Ռուսական դեսպանը, առտուն կանուխ, այցելեց Ժորժ Պոնէի, տեղեկութիւն առնելու համար:

Ուքրանիոյ անկախութեան համար

«Տէյլի Էքսփրէս» կը հրատարակէ իր թղթակցին տեսակցութիւնը, Փարիզի մէջ, իշխան Լէոն Ռատզիուիլի հետ, որ կը համարուի ուքրանական բանակին պետը:

[illegible] ի մը ամիսէն, յայտարարած է իշխանը, ամէնէն ուշը՝ մինչեւ յառաջիկայ Յունիս, 43 միլիոն Ուքրէններ ոտքի պիտի կանգնին պահանջելու համար իրենց անկախութիւնը: Այդ պահանջը պիտի կոթնի 200.000 հոգինոց ազգային բանակի մը եւ Հիթլէրի: Եթէ Լեհաստան, Ռումանիա եւ Լեհաստան մերժեն անկախութիւն տալ Ուքրէններուն, կռիւով պիտի ստանանք:

Տարիներէ ի վեր կը սպասէինք որ կատարուէր արդարութիւնը: Մեր հաւատքը դրած էինք ժողովրդապետութեանց վրայ, բայց անոնք մեզի ոչ օգնեցին, ոչ ալ յոյս տուին: Այսօր Գերմանիան է որ մեզի յոյս եւ օժանդակութիւն կու տայ:

Վերջերս Պերլին գացած էի: Այդ այցելութիւնս ինծի հաւատք կը ներշնչէ թէ օր մը հակառակ մեր անկախութեան, պիտի բախի Հիթլէրի կամքին, գերման օդանաւային ուժին եւ Ուքրանացիներու վճռակամութեան:

[illegible]

Միացեալ-Նահանգներու նախագահը, Րուզվէլթ, համալսարանական ուսանողներու հաւաքոյթի մը մէջ, ճառ մը խօսեցաւ եւ ըսաւ.— Աշխարհի վրայ կան մարդիկ, որոնք կը կարծեն թէ սարսափեցուած ժողովուրդ մը, երբ իր գլուխը կ'ունենայ մէկ մարդ որ իր ձեռքին մէջ կ'առնէ երկրին ճակատագիրը, կ'ապահովուի ամէն վտանգի դէմ:

Իմ բոլոր տեսակէտներուս մէջ, չունիմ աւելի անսասան համոզում մը քան այն թէ ամերիկեան ժողովուրդին ապահովութիւնը եւ երջանկութիւնը կարելի չէ աւելի լաւ երաշխաւորել քան ժողովրդավար եղանակներով, որոնց շնորհիւ մեր երկիրը դարձած է հզօր եւ մեծ:

Ինչ որ Ամերիկա պիտի կարենայ կատարել կամ պիտի չկարենայ կատարել յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, մեծ ազդեցութիւն մը պիտի թողումարդկային պատմութեան մէջ: Որովհետեւ մեր երկիրը աշխարհի ամենամեծ եւ հզօր ժողովրդապետութիւնն ըլլալէ զատ, կը հանդիսանայ նաեւ այն պետութիւնը, որու ուղղուած են բոլորին աչքերը, պաշտպանութիւն խնդրելու ժողովրդապետական սկզբունքներու համար:

Հ. Յ. Դ.

[illegible]

ՓԱՐԻԶԻ «Ն. Էփրեմեան» [illegible] ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ (9 Դեկտ.) ժամը 8.30ին, 8 [illegible] սրճարանին [illegible]:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ [illegible]

[illegible]

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

«Գայլ Վահան» խումբի բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին

«Արիւծ Գեւօ» խումբի բոլոր ընկերները 9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 181 Cours Lafayette, «Զարդարեան» գրադարանը.

«Լուսաւորչեան» խումբի բոլոր ընկերները 9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 16 Quai Victor Augagneur, քաֆէ փրոկրէ սրճարանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՕՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Երիմեան» սրահին մէջ
2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Կնեազեան, Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղին երգչախումբը. Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ.) եւայլն:

Մուտք՝ 2 Ֆր.

Ընկերական կ-ակ դասախօսութիւն

Անիէռ-Պուաքոլոմպի «Արամ» Ենթակոմիտէին կողմէ
9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ընկերվարականներու սրահը
149 bis Ave d'Argenteuil

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ դատը եւ մեր առաջադրութիւնները»

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle des Ingenieurs civils, 19 Rue Blanche

Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմոնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (Նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին):

Ներկայ կ'ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրավար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փօլ տիւ Վէօ (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»): Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Մուտք 8 փրանք

ՎԻԷՆՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ ԿԸ ՏՕՆԷ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Հ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Տ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցի Փորթ տը Լիոնի 35 հոգինոց ֆրանսական նուագախումբը:

Ներկայ կ'ըլլան քաղաքապետ Գ. Շիւսէլ, տեղւոյն Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը եւ բազմաթիւ հիւրեր:

Մուտք՝ 2 Ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գ. Զէնոբ Սոփաճեան (կամ Ճամպազեան), Կէօլտաղցի, Պիլէճիկի շրջանէն, կը փնտռէ իր հանգուցեալ կնոջ հօրաքրոջ տղաքները՝ Յակոբեան եւ Դաւիթ Դաւիթեանները որոնք 12 տարի առաջ կը գտնուէին Արժանթին:

Կը փնտռէ կլայագործ Քերովբէին աղջիկը (անունը չի յիշեր) որ ունէր Գարտիկ անունով եղբայր մը:

Կը փնտռէ նաեւ իր զաւակները Թորոս եւ Եղիսաբեթ որոնք տարագրութեան միջոցին առնուած են Տէր-Զօրի կողմերը: Առաջինը 12 տարեկան էր իսկ երկրորդը 8 տարեկան: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կամ լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Զէնոբ Սոփաճեանի, 2 Voie Ingre, Vitry (Seine) France:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Վիէնի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Վարդանեան եւ Փափազեան ընտանիքէն (Նիմ) յիսուն (50) ֆրանք, Ն. Ս.-ի միջոցաւ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ Մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 25, 28, 30, 234, 266, 269, 283, 299, 302, 309, 349, 376, 385, 398 եւ 363: Նուէրները ստանալու համար դիմել Y. Der Ghougassianի, 10 Rue Baltazar Baro, Valence (Drôme):

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ, 71 Avenue Kléber, բաց է ամէն օր, առաւօտները ժամը 10—12.30: Անոնք որ պէտք ունին տեղեկութիւններու եւ խորհուրդներու, կրնան դիմել, մասնաւորապէս վերջին հրամանագիր-օրէնքներու վերաբերեալ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Միութեան վարչութիւնը մօտ օրէն գիմում պիտի կատարէ պետական իշխանութեանց, որպէսզի Փարիզի եւ արուարձաններու հայ արհեստակիցները զերծ մնան 1935 Օգոստոս 8ի, ստար արհեստաւորներու (artisan) օրէնքի տրամադրութիւններէն: Կը խնդրուի այն արհեստակիցներէն որոնց ինքնութեան թուղթերը, որպէս արթիզան մերժուած են եւ կամ տարբեր անուամբ տրուած, հաճին շուտով տեղեկացնել իրենց անունն ու հասցէն միութեանս քարտուղար, Գ. Ք. Անէժեանի, 43 Rue du Surmelin Paris(20):

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՑՈՒՌԱՋԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ իր վարժարանին

11 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
173 Ռիւ տ'Օրլէանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Գ. ԹՈՎՄԱՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աշակերտութիւնը կ'երգէ, կ'արտասանէ եւ կը ներկայացնէ ԿԱՑԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ: Կը նուագէ թառահար ԳԱՐԵԳԻՆ: Մուտք 3 Ֆր.
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ Իցնելի զամբեթ կայարանը. Սոյի գծով:

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

8 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին
«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'Էքլիփս, Մաքսէյլ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆի մասին կը խօսի Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՑԵԱՆ.

Ներկաներուն իրաւունք կը տրուի արտայայտուելու դասախօսութենէն վերջ:

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաւուբրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սանուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 րիւ Պօսիւէ, մէթրօ՝ Փուասոնիէր եւ Կառ տիւ Նօր: Օրքէսթր՝ ճազ-թանկօ:

Մուտք՝ 7 փրանք

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères,
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 8 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3906

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

— oo —

Ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան առթիւ, ինքնին ծնունդ կ'առնէ հարցում մը.

— Ո՞րքան հիմնաւոր է այդ համաձայնութիւնը ու կարելի՞ է վստահիլ անոր :

Եթէ վերջին տասնամեակներու պատմութեան նայինք, տրը՝ ամելիք պատասխանը միայն մէկ կրնայ ըլլալ,— այո՛, Հիթլէր փոքր կը փչէ ու կը ջանայ առանձին առանձին հարուածել՝ իր գլխուն վրայէն իրարու զինակցած Ֆրանսան եւ Ռուսիան։ Բայց, եթէ ուզենք պատճառաբանել, եւ՝ տիրող մթնոլորտէն ու անցեալի դէպքերէն հեռու՝ փորձենք փնտռել լուրջ պատճառներ, եզրակացութեան մը գալու համար, մեր պատասխանը պէտք է ըլլայ ճիշդ հակառակը :

Արդ,— ի՞նչ բանէ կը բխի այս թերահաւատութիւնը։ Այն իրողութենէն, անշուշտ, որ 1870ին Գերմանիոյ կողմէ խլուած հողամաս մը 1918ին Ֆրանսա ետ վերցուց։ Եւ Գ. Թայլէր, որ իր նախկին հողամասերէն դուրս իսկ սահմաններ կը գծէ այժմ, բնականաբար պիտի ուզէ ետ առնել նաեւ Ալզաս Լորէնը :

Այդ պահանջը, սակայն, որպէս զի իրապէս գոյութիւն ունենայ եւ մաս կազմէ պետական ծրագրի մը, հարկ է որ Ալզաս Լորէնը իր բերելիք առաւելութեամբ արդարացնէ այն մեծ զոհողութիւնը՝ եւ թերեւս վտանգը՝ զոր յանձն պիտի առնէ Գերմանիա։

Ենթադրենք որ Հիթլէր իրականացուց իր ծրագիրը՝ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Ստեղծեց անկախ Ուկրանիա։ Ամբողջովին ձեռք առաւ Չեխոսլովաքիան։ Իր թեւարկութեան ենթարկեց Պալքանները։ Անկախ Ուկրանիոյ անունով ծաւալեցաւ դէպի Ռուսիա։ Այս յաջողութիւնները պատճա՞ռ մըն են որ, այդ բոլորը ունենալէ վերջ, փորձէ նաեւ այս ճակատին վրայ բանակ շարժել՝ մտնելով կռուի մը մէջ, որուն ելքը անծանօթ է ու կրնայ, ինչպէս բոլոր, վտանգի իսկ ենթարկել զինքը։ Ընդհակառակն, ճիշդ այն պարագային, երբ Հիթլէր յաջողի Գերմանիան այդ վիճակին հասցնել, պիտի ջանայ որ որ եւ է ձեւով վիլուզումի չենթարկուի իր հիմնած նոր շէնքը :

Եւ քանի պատճառներով։

Առաջին,— Ալզաս Լորէնը մեծ առաւելութիւն մը չէ իրեն համար։ Ու չարժեր խաղի դնել Գ. Թայլէրի ճակատագիրը :

Երկրորդ,— Գերման ժողովուրդը տրամադիր չէ առ հասարակ կռուի, բայց մանաւանդ Ֆրանսայի հետ պատերազմի մը։ Տալատիէի հանդէպ ցոյց տրուած համակրանքը ցայտուն փաստն էր ատոր :

Երրորդ,— Մեծն Բրիտանիա ամէն գնով պիտի մասնակցի կռիւին։ Չեխոսլովաքիան օրինակ չի կրնար ծառայել։ Եթէ «Արեւելքի մէջ զօրանալէ վերջ Ֆրանսայի հետ հաշիւը պիտի մաքրէ»ի կարծիքը հիմնաւոր է, նոյնքան հիմնաւոր պիտի ըլլայ, ուրեմն, ըսել թէ «Ֆրանսայի հետ հաշիւը մաքրելէ վերջ Անգլիոյ առջեւ պիտի ցցուի»։ Առանց ատոր ալ՝ Մեծն Բրիտանիա չի թոյլատրեր որ դանակը մինչեւ ոսկորին գայ։ Ու եթէ այդ մասին կասկած ունենար, ապահովաբար համաձայն չէր ըլլար Ռուսիան փաստօրէն մեկուսացնելու եւ Չորսերու միջեւ լուծել հարցերը :

Չորրորդ,— Ինչո՛ւ ենթադրել որ Գերմանիա անվերջ խնդիրներ պիտի յարուցանէ։ Աճող պետութիւն մը, մանաւանդ այն պայմաններուն մէջ՝ ուր կը գտնուի Գերմանիա, պէտք ունի ծրագրեալ ու տեւական զօրացումի՝ ներքնապէս։ Ոչ միայն բանակային յաղթանակի մը պտուղը, այլեւ խաղաղ ձեւով ստացուած հողերն անգամ անհրաժեշտ կը դարձնեն «մարսողութեան» ժամանակ մը եւ պայմաններ։ Գերմանիա տնտեսական տագնապ մը ունի,— վէճ չի կրնար ըլլալ այդ մասին։ Այդ տագնապը մեծ մասով արուեստական է։ Այսինքն՝ արդիւնքն է կիրարկութեան դրուած ծրագրի մը, որ հիմնական նպատակի մը կը ծառայէ (կռուի մը պարագային)։ Այս պայմաններուն մէջ, նպատակներէն հիմնականը՝ պիտի ուզէ՞ զոհել՝ երկրորդական նպատակի մը առջեւ։

Հինգերորդ,— Գերմանիա, ընդհակառակն, ունի ուրիշ ծրագիրներ։ Իր հայեացքը երկարած է աւելի հեռուն։ Իրանի Շահը կը հրաւիրէ։ «Դէպի Արեւելք»,— այս նշանախօսքը աւելի հին է, աւելի կարեւոր ու անոր իրականացումը աւելի հիմնական, քան արեւմտեան ճակատի հողամաս մը։

Վեցերորդ,— Ի՞նչպէս կարելի է ենթադրել որ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ ու մանաւանդ Ռուսիոյ հետ այդքան դիւրին պիտի մաքրէ իր հաշիւը։ Ուժերու ինչ համեմատութիւններ ալ գոյութիւն ունենան, Գերմանիա, յաղթական դուրս գալու մեծ հաւանականութիւնն ունենալով հանդերձ, կը մտնուի տնտեսական ու զինուորական յոգնութեան մը, որմէ վերջ շատ անմիտ բան կ'ըլլար նոյնիսկ միայն Ֆրանսայի նման ուժեղ պետութեան մը հետ չափուիլը։

Եօթներորդ,— Մինխէն մինչեւ այդ կարծեցեալ օրը Ֆրանսա եւ Անգլիա ապահովաբար ջնջած կ'ըլլան ուժերու այն համեմատութիւնը որ կայ այժմ երկու ատանցքներուն միջեւ :

Ահա լուրջ պատճառներ, որոնք չեն հիմնաւորեր այն թերահաւատութիւնը, զոր մատնանշեցինք սկիզբը :

Եթէ Պերլին 1870ը կը յիշէ, կը յիշէ նաեւ 1918ը։ Իսկ այս վերջինը զինքը կը մղէ խորհելու, որ, նոյնիսկ, ենթադրենք, իր նոր յաղթանակէն վերջ, կրնայ նոր 1914 մը գալ օր մը...։ Իսկ ատիկա պիտի նշանակէր տեւապէս անկայուն պահել Գ. Թայլէր՝ եթէ ոչ՝ անգամ մը եւս քայքայել զայն ...

Հիթլէր՝ անձնապէս, եւ ինք ու իր շրջապատը՝ հաւաքաբար պիտի ուզէին, ընդհակառակն, իրենց ստեղծած «Մեծազօրն Գերմանիան» դնել այնպիսի պայմաններու մէջ, որ իրենցմէն վերջ եւս տեւէր։ Այլապէս, իմաստ չեն կրնար ունենալ այսօրուան արտաքին նուաճումներն ու ներքին զրկանքները։ Չմոռնանք, ի վերջոյ, որ Մեծն Բրիտանիա ունի հիմնական նշանաբան մը,— «աշխարհի ամէնէն ուժեղ պետութենէն աւելի ուժեղ ըլլալ»։ Ան ունի նաեւ հիմնական գործելակերպ մը,— «վազուան վտանգը այսօրուընէ մեկուսացնել»։

Գերմանիա իր մորթին վրայ զգացած է նաեւ ա՛յս գործելակերպը.

Ու դեռ Ամերիկան կայ, որ նոյնքան լուրջ պատճառներ ունի Ֆրանսայի տկարացումով անգամ մը եւս զօրանալիք Գերմանիոյ դէմ ըլլալու :

Եւ, վերջապէս, կայ ամէնէն հիմնականը,— Գերմանիոյ նպատակին ու պահանջներուն խնդիրը։ Հակառակ իր ծաւալումի քաղաքականութեան, հող չէ իր փնտռածը։

Աւստրիան ու Չեխիան խարիսխներ էին տնտեսական ու քաղաքական ծաւալումի մը համար, որ կը ձգտի ապահովել երեք ստիպողական նիւթեր,— ցորեն, քարիւղ ու հում նիւթ։ Ալզաս Լորէնը չունի ոչ մէկը։ Ու հետեւաբար, «Արեւմտ. ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն» կրնայ ըլլալ ...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆՕ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳԻՐԸ

ԳԵՐՄԱՆԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Ահաւասիկ բնագիրը այն «յայտարարութեան», որ ստորագրուեցաւ, երեքշաբթի կէսօրէ վերջ, արտաքին նախարարութեան մէջ.

Պ. Ժորժ Պոնէ, արտաքին նախարար ֆրանսական հանրապետութեան,

Պ. Եոակիմ Ֆոն Ռիպպընթրոփ, արտաքին նախարար գերման պետութեան,

Յանուն եւ հրամանաւ իրենց կառավարութեան՝ համաձայնութեան եկան հետեւեալ կէտերուն շուրջ, խորհրդակցելէ վերջ Փարիզի մէջ, 6 Դեկտեմբեր 1938ին.—

Յօդ. 1. Ֆրանսական եւ գերմանական կառավարութիւնները կատարելապէս կը բաժնեն այն համոզումը թէ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, խաղաղասիրական եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները կը կազմեն մէկն այն տարրերէն, որոնք անհրաժեշտ են ամրացնելու համար Եւրոպայի կացութիւնը եւ պահպանելու համար ընդհանուր խաղաղութիւնը։ Հետեւաբար, երկու կառավարութիւնները իրենց բոլոր ուժերը ի գործ պիտի դնեն՝ ապահովելու համար, այդ ուղղութեամբ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց զարգացումը :

Յօդ. 2. Երկու կառավարութիւնները կը հաստատեն որ հողային ոչ մէկ հարց առկախ կը մնայ իրենց երկիրներուն միջեւ եւ հանդիսաւորապէս կ'ընդունին որ վերջնական է երկու երկիրներու սահմանը, այնպէս ինչպէս գծուած է ներկայիս :

Յօդ. 3. Երկու կառավարութիւնները կ'որոշեն, վերապահութեամբ այլ պետութեանց հետ իրենց մասնաւոր յարաբերութեանց մասին, հաղորդակցութեան մէջ մնալ ամէն հարցի առթիւ որ կը շահագրգռէ իրենց երկիրները եւ իրարու հետ խորհրդակցիլ այն պարագային՝ երբ այդ հարցերուն ապագայ զարգացումը պիտի առաջնորդէ միջազգային դժուարութեանց։

Վասն վկայութեան, երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները ստորագրեցին ներկայ յայտարարութիւնը, որ կը դառնայ անմիջապէս ի զօրու :

Գրուած երկու պատճէնով, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն։

ԺՈՐԺ ՊՈՆԷ, ԵՈԱԿԻՄ ՖՈՆ ՌԻՊՊԸՆԹՐՈՓ

Ի՞նչպէս ստորագրուեցաւ այս համաձայնութիւնը

— oo —

Գերման արտաքին նախարարը, որու կ'ընկերանային իր տիկինը, իրաւագէտ խորհրդական Կաուս, տնտեսագէտ խորհրդական Վիէհլ, թարգման Շմիտ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ մասնագէտներ՝ Աշման, Հէվէլ, Պրիւքէլմայէր, Ասլէց, Կոթֆրիտսըն եւ ուրիշներ, Էնվալիտի կայարանը հասան երեքշաբթի առաւօտ ժամը 11ին։ Կայարանը խիստ հսկողութեան տակ առնուած էր : Կառամատոյցին վրայ կը սպասէին Ժորժ Պոնէ եւ իր տիկինը, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան բարձր պաշտօնէութիւնը, Փարիզի գերման դեսպանը եւ իր պաշտօնակիցները, Փարիզի գերման գաղութը :

Հիւրերը անմիջապէս առաջնորդուեցան Կրիյեոն պանդոկը : Քանի մը վայրկեան ետքը, Ֆոն Ռիպպընթրոփ իր շողշողուն համազգեստը հագած՝ գնաց այցելութիւն մը տալու Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին։ 20 վայրկեան հազիւ անցած՝ բաժնուելով հանրապետութեան նախագահէն, գնաց արտաքին նախարարութեան շէնքը, ուր ժամը 1ին հացկերոյթ մը սարքուած էր ի պատիւ իրեն՝ Ժորժ Պոնէի կողմէ։

Հացկերոյթէն վերջ, երկու նախարարները պահ մը առանձնացան, համաձայնութեան բնագրին վերջին ձեւակերպութիւնները լրացնելով ժամը 3.30ին անցան Ժամացոյցի դահլիճը։

Պատմական դահլիճ մըն է այս,— աւելի քան ութսուն տարիէ ի վեր այս սրահին մէջ ստորագրուած են քաղաքական կարեւոր համաձայնութիւններ։ Ղրիմի դաշնագիրը ստորագրուած է այս սրահին մէջ, այստեղ բացուած է նաեւ Խաղաղութեան Համաժողովը (1919), այստեղ կատարուած՝ Վերսայլի դաշնագրերուն վաւերացուած պատճէններուն փոխանակութիւնը (1920), Պրիան Քէլլոկի դաշնագրին ստորագրութիւնը (1928) :

Այդ վերջին դաշնագրին ոգիով՝ ահա դարձեալ նոյն դահլիճին մէջ Ֆրանսա եւ Գերմանիա հանդիսաւորապէս յանձն կ'առնեն պատերազմի չդիմել որ եւ է վէճի առթիւ։

Ֆրանսերէն բնագիրը առաջին անգամ ստորագրեց Ժորժ Պոնէ, յետոյ՝ Ֆոն Ռիպպընթրոփ, իսկ գերմաներէն բնագիրը առաջին անգամ ստորագրեց Ֆոն Ռիպպընթրոփ, յետոյ Ժորժ Պոնէ։

Այս արարողութեան ներկայ էին մօտ 150 լրագրողներ ամէն ազգէ։ Ներկայ էին նաեւ երկու արտաքին նախարարութեանց բարձր պաշտօնատարները։ «Իւմանիթէ»ի մէջ Կաբրիէլ Փէրի կը գրէ թէ գերման արտաքին նախարարը պահանջած էր որ այս արարողութեան ներկայ չգտնուին ֆրանսացի նախարարներէն անոնք որ «արիական» չեն։ Եւ Ժան Զէ ու Ժորժ Մանտէլ չկրցան ներկայ գտնուիլ։

Ստորագրութենէն անմիջապէս վերջ, Տալատիէ, Շօթան եւ Ժորժ Պոնէ դարձեալ առանձնացան քովնտի սրահի մը մէջ։ Յետոյ Ժորժ Պոնէ եւ Ֆոն Ռիպպընթրոփ ձայնասփիւռով կարճ ճառեր խօսեցան, պարզելով այս պատմական համաձայնութեան արժէքը։ Ֆոն Ռիպպընթրոփ իր ճառը արտասանեց նախ գերմաներէն, յետոյ ֆրանսերէն, իսկ Ժորժ Պոնէի ճառը գերմաներէնի թարգմանեց Շմիտ :

Երեկոյին, ժամը 8.30ին, հացկերոյթ մը եւս տրուեցաւ եւ բաժակաճառեր արտասանեցին Ժորժ Պոնէ եւ Ֆոն Ռիպպընթրոփ։

Երէկ, Չորեքշաբթի, շարունակուեցան դիւանագիտական խօսակցութիւնները երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ : Ֆոն Ռիպպընթրոփ այցելեց նաեւ Կէօթէի տունը Փարիզի մէջ, Լուվրի թանգարանը։ Երեկոյեան հացկերոյթ մը տրուեցաւ գերման դեսպանատան մէջ :

Ֆոն Ռիպպընթրոփ եւ իր պատուիրակութիւնը կը մեկնին այս առաւօտ

Ի՞նչ մեկնութիւն կուտայ մամուլը

— oo —

Գերմանական մամուլը կը գրէ թէ այս համաձայնութիւնը կարեւորութիւն կը ստանայ անով որ ոչ միայն դիւանագիտական վաւերաթուղթ մըն է, ոչ միայն քաղաքական հորիզոններ բացող նախագիծ մըն է, այլեւ նոր ազդակ մը տնտեսական եւ մշակութային գործակցութեամբ Եւրոպան դնելու նոր ուղիներու մէջ։ Սահմաններու հին պայքարը վերջ գտած է այսպէս, Մեծազօրն Գերմանիան վերջնական կը համարի արեւմտեան իր սահմանները :

Իտալական մամուլը կը գրէ թէ մեծ կարեւորութիւն պէտք չէ տալ գերմանօ-ֆրանսական համաձայնութեան, որ չի կրնար դեր խաղալ միջազգ. քաղաքական կացութեան վրայ։ Ճիորնալէ տ'Իթալիա կը գրէ թէ անդունդներ կան գերմանօ-ֆրանսական համաձայնութեան եւ իտալօ-գերմանական զինակցութեան միջեւ,— Գերմանիա եւ Իտալիա իրարու կապուած են վարչաձեւի եւ գաղափարի հանգիտութեամբ, իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ վտանգներու դիմադրութեան մասին նոյն վճռականութեամբ։ «Կազէթթա տէլ Փոփոլօ» կը գրէ թէ Փարիզի համաձայնութիւնը չի լուծեր գաղթավայրերու հարցը, թէ իր նախկին գաղթավայրերուն վրայ Գերմանիոյ պահանջը կը մնայ նոյնը։

Լեհական մամուլը կը գնահատէ Փարիզի համաձայնութիւնը, աւելցնելով որ Փարիզի եւ Պերլինի յարաբերութեանց սրբումը կրնայ վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը, մանաւանդ որ Վարշաւայի կառավարութիւնը կապուած է թէ Պերլինի եւ թէ Փարիզի ոչ-յարձակողական դաշնագիրներով :

Ֆրանսական մամուլին մէջ, ձախակողմեան թերթերը որոշ քննադատութիւններ կ'ընեն համաձայնութեան մասին,— «Փոփիւլէր» սահմանային հարցին մասին խօսելով կ'աւելցնէ թէ ծովային սահմաններու ապահովութեան մասին խօսք չկայ յայտարարութեան մէջ :

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

— oo —

Այսօր կը բացուի ֆրանսական խորհրդարանը։ Տալատիէ երեքշաբթի առաւօտ, նախարարական խորհուրդին մէջ, Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց հրաւէր հրովարտակը, ստորագրելու համար։ Ցետոյ դահլիճը զբաղեցաւ ընթացիկ հարցերով։ Կառավարութիւնը պիտի պահանջէ որ երեսփոխաններուն արձակուրդ չտրուի մինչեւ որ փակուի խորհրդարանի այս արտակարգ նստաշրջանը։ Կ'ըսուի թէ Տալատիէ պիտի ընդունի, որ անմիջապէս կատարուին հարցապնդումները եւ վիճաբանութիւնները կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին։ Ժորժ Պոնէ զեկոյց մը տուաւ միջազգային կացութեան մասին, ակնարկ մը նետելով իտալական վերջին ցոյցերուն վրայ, եւ եզրակացուց թէ բարելաւում մը կը նշմարուի Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի յարաբերութեանց մէջ։ Փոլ Ռէնօ ստորագրել տուաւ նոր հրովարտակ մը, որ կը անօրինէ պիւտճէի նոր կրճատումներ կատարել վարչական մեքենային մէջ եւ կ'արգիլէ կառավարական նոր պաշտօններ ստեղծել :

Խորհրդարանին մէջ, կառավարութիւնը կը կարծուի թէ պիտի կաթնի աջակողմեան տարրերուն՝ ապահովելու համար մեծամասնութիւն մը, որ տկարացած էր ընկերվարականներու բռնած թշնամական դիրքով :

Իտալացի ուսանողները ցոյց կ'ընեն

— oo —

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ ուսանողները նոր ցոյցեր կազմակերպեցին Երեքշաբթի, Ֆրանսայի դէմ։ Ոստիկանութիւնը իր պաշտպանութեան տակ առած էր ֆրանսական դեսպանատունը։ Մօտ 900 ուսանողներ թափօր կազմած դարձան դեսպանատան շրջակայ փողոցներուն մէջ, չկարենալով ճեղքել պաշտպանու–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ԵՒ ՃԱՆՉՑՈՒԻՆՔ

Հայ ժողովուրդի եւ հայ արժէքներու մասին է խօսքը։

Համոզուած ենք, ոչ թէ մնափառութեամբ, այլ իրական եւ անհերքելի փաստերով, թէ հայը ընդունակ, ստեղծագործ եւ արժէքաւոր ժողովուրդներէն մէկն է։ Թերութիւններ ունի անշուշտ, ինչպէս որ եւ է այլ ժողովուրդ, մեծ կամ փոքր։ Բայց, օտարներու իսկ վկայութեամբ, իր առաւելութիւնները աւելի ծանր կը կշռեն։

Հայոց պատմութիւնը սովորական պատմութիւն մը չէ, իր քաղաքական ու ռազմական դրուագներով, ամենէն շահեկան եւ ամէնէն ուշագրաւ պատմութիւններէն մէկն է։ Իսկ իր մշակոյթովը, այսինքն՝ իր գրականութեամբը, արուեստներովը, հոգեկան ու իմացական բոլոր արժէքներովը, ինչպէս նաեւ ընկերային կարգ ու սարքովը, հայը առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ, ամէնէն քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքին։ Ասիոյ մէջ բնակած ու զարգացած, բայց ստեղծագործած է եւրոպական ժողովուրդի մը բոլոր յատկանիշներովը։

Այսպէս է հայը՝ ոչ միայն մեր կարծիքով, այլ այսպէս է օտարներու վկայութեամբը։

Բայց. կը բաւէ՞ այս համոզումը, երբ կը պայքարինք մեր գոյութեան համար եւ կը ջանանք մեր ցեղին արժանավայել տեղ մը ունենալ արեւուն տակ։

Աշխարհի հզօրագոյն ազգերն իսկ հազար միջոցներու կը դիմեն՝ իրենց ազդեցութիւնը աւելցնելու, իրենց դիրքը ամրացնելու եւ գոյութիւնը յաւերժացնելու համար։ Այս միջոցներէն մէկը՝ օտար ժողովուրդներու հետ շփումն է. փոխադարձ ծանօթութիւնը, արժէքներու, ուժերու եւ ստեղծագործութեանց ճանաչումը։ Ճանչնալ օտարները, ճանչցուիլ օտարներէն,— ա՛յս է գործնական ճամբան ոչ միայն գոյութեան պայքարին այլ եւ առհասարակ զարգացման ու հզօրացման համար։ Ճանչնալ ուրիշները եւ ճանչցուիլ անոնցմէ, ամէն մարզի վրայ, բայց մանաւանդ մշակութային մարզէն ներս, որ կը խտացնէ տրուած ժողովուրդի մը ցեղային բոլոր շնորհները եւ արժէքները։

Արդ, ի՛նչ կ'ընենք մենք այս տեսակէտէն. մանաւանդ մե՛նք, որ շատ աւելի պէտք ունինք ճանչնալու ուրիշները եւ ճանչցուելու անոնցմէ։

Թողունք մշակոյթի լայն մարզը, կը բաւէ գրականութիւնը։ Ի՞նչ թարգմանած ենք օտար, մեծ ժողովուրդներու մտաւորական շարժումէն եւ ի՞նչ տուած ենք մեր մտքի արդիւնքէն՝ օտարներուն։

Անշուշտ, ունեցած ենք թարգմանական գործեր։ Բայց քանի՞ն անոնցմէ զուտ գրական կամ գեղարուեստական մտահոգութիւններով հայ գրականութեան ու ժողովուրդին ընծայուած են, օտար միտքը ճանչնալու եւ հայ միտքը հարստացնելու համար։ Ակնարկ մը՝ Իզմիրի թարգմանութիւններէն սկսած մինչեւ մեր օրերու գործերը, ցոյց պիտի տայ որ ձեռնարկողներէն քիչերը միայն ազգային մտահոգութիւններ ունեցած են։ Շատերը, առեւտրական ու շահակցական նպատակներով գործի ձեռնարկած են եւ ողողած հրապարակը երկրորդական, յաճախ «զգայացունց» գործերով, խաթարելով ճաշակը հայ ընթերցողներուն եւ դարձնելով զանոնք անհաղորդ բուն իսկ արուեստի գործերուն։ Հաւաքական, կազմակերպուած ոչ մէկ աշխատանք, ազգային ու գրական մտահոգութիւններով. ոչ մէկ նշանակելի զոհողութիւն, նիւթապէս կորսնցնելու, բայց գրականապէս շահելու որոշումով։ Եւ արդիւնքը այն՝ այսօր, որ հայ թարգմանական գրականութիւնը, իբրեւ ամբողջութիւն, բացի անհատական ու պատահական քանի մը գործերէ, կը ներկայանայ մեզ անփոյթ, աղքատ եւ յաճախ ողորմելի արժէքով։ Վնասակար հայ միտքին, հայ նկարագրին ու գրականութեան ծաղկումին։ Եւ սխալ՝ օտար միտքը իր բուն արժէքին ու գեղեցկութեան մէջ ճանչնալու տեսակէտէն։

Թարգմանական գրականութեան մէկ էջն է սակայն այս. մէկ երեսը։ Միւսը՝ նոյնքան կարեւոր՝ հայ գրականութեան ծանօթացումն է օտարներուն։ Չունինք, կամ հազիւ թէ ունինք ձեռնարկներ, որոնք հայ միտքը, իր լաւագոյն արտայայտութեանց մէջ, ճանչցնէին օտարներուն։ Այս մարզին վրայ, բացի պատահական ու մասնակի թարգմանութիւններէ, լիակատար ձեռնարկը Զօպանեանի Վարդենիք Հայաստանին է, որ անշուշտ մեծ նպաստ մըն է, բայց որ անբաւական է հայ միտքն ու գրականութիւնը ներկայացնելու ինչպէս որ պէտք է։ Ամբողջական ու լիակատար ձեռնարկ մը՝ պէտք պիտի ունենար շատերու եւ յաճախ հաւաքական աշխատանքի։ Հայ բանաստեղծութիւն մը, մանաւանդ ժողովրդականը, դժուար է անհատական ճաշակով մը եւ ծանօթութեամբ մը տալ։ Ձեռնհաս կոչեցեալներու աշխատակցութիւնը միայն կրնայ ի յայտ բերել հայ քերթողութեան գեղեցկութիւնը, որ եղած թարգմանութիւններու մէջ շատ անգամ թարշամած է ու զուրկ փայլէ։ Կը հաւատանք թէ այս տեսակէտէն աւելի կատարեալ գործ մըն է Վալերի Բրիւսովի կազմած հատորը՝ (ռուսերէն) Հայաստանի բանաստեղծութիւնը, որուն աշխատակցած են Տէրեան, Մակինցեան եւ ուրիշներ։ Ուրախալի է որ վերջերս Աթէնքի մէջ ալ փոքրիկ հատոր մը լոյս տեսած է յունարէն «Արմէնիքի Մուսա» խորագրով, թարգմանութեամբ հելլէն բանաստեղծ Բուլիս Ալեփիսի։ Գործեր՝ այս ամէնը, որոնք անշուշտ մասնակի այլ գնահատելի նպաստներ են հայ մտքի եւ ստեղծագործութեանց գեղեցկութիւնը հասցնելու համար օտարներուն եւ ճանչցնելու հայը։

Այս սահմանէն դուրս կը մնան անշուշտ այն «թարգմանութիւնները», որոնք զանազան հայ «բանաստեղծներ ու վիպագիրներ» իրենք իսկ կը սարքեն իրենց գործերէն, առնուազն հինգ-վեց լեզուներով, սպաներէնէն մինչեւ չինարէն, եւ որոնք հայ գրականութիւնը կը նսեմացնեն աւելի քան կը ծանօթացնեն։

Մեր խօսքը այն թարգմանութիւններու մասին է, որոնք հայը կը ներկայացնեն եւ պէտք է ներկայացնեն իր ցեղային պատուանդանովն ու բեհեզներովը, եւ ոչ թէ ցնցոտիներովը։ Հայ գրականութեան մէջ գնահատուած, հայ ցեղէն շունչ ու գեղեցկութիւն առնող գործերու թարգմանութիւնը պէտք է տանք, ու պէտք է տանք հաւաքական աշխատանքով, լաւագոյն ընտրութեամբ ու քանի մը լեզուներով։

Օտարները պէտք է ճանչնան Հայը՝ իր ստեղծագործութեան աւիւնին, իր հոգեկան գանձերուն եւ մտաւորական արժէքներուն մէջ։ Պէտք է զգան թէ հայը, այն ջարդուող, թափառական ժողովուրդը չէ, օգնութեան կարօտ. հայը, իսկակա՛նը, այն է՝ որ Քուչակներ տուած է, Դուրեան, Մեծարենց, Վարուժան ու Տէրեան ծնած է. Զօհրապներու եւ Զարդարեաններու, կամ Բակունցներու եւ Չարենցներու ծնունդ տուած է։

Օտարները պէտք է զգան, որ եթէ չունինք բանակներ, բայց ունինք ոյժ ու կորով, ստեղծագործական թափ ու աւիւն եւ արժանի ենք, աւելի՛ն, իրաւունք ունինք հաւասարէ հաւասար խօսելու մշակոյթով մեծ ազգերու հետ. յաճախ, աւելի ձայն ունենալու քան անոնք՝ որ զէնք ունին, բայց զուրկ են ցեղային զրահէ։

Պէտք է ընենք այս բոլորը, ինչպէս շատ այլ աշխատանքներ, եթէ ըմբռնենք մեր ճակատագրի տագնապը եւ մտածենք մեր գոյութեան ու մեր հոգեկան հարստութեանց մասին։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի

ՎԵՆԵՏԻԿ

Վենետիկի անզուգական գեղեցկութիւնը, ջուրերով փողոցները եւ կոնտոլներու պատմութիւնը նկարագրելու համար բանաստեղծի գրիչ պէտք է։ Շուէտացիք կը հարցնէին ինծի թէ ինչպէ՞ս կը գտնէի Սթոքհոլմը, հիւսիսի Վենետիկը։ Սթոքհոլմ շրջապատուած է հազարաւոր կղզեակներով, գեղեցիկ վիլլաներով։ Երկու քաղաքներն ալ ունին ինքնատիպ գեղեցկութիւն, տարբեր բոլորովին իրարմէ։ Դժուար է ճշդել մէկուն կամ միւսին աւելի հրապուրիչ ըլլալը։ Նկարագրելու լաւագոյն միջոց մը գտած էի, իբրեւ պատասխան, հետեւեալ բաղդատութիւնը։ «Վենետիկ եզակի է, իսկ Սթոքհոլմ անզուգական». կերպով մը բառախաղ, եւ կը նշմարէի գոհունակութեան ժպիտ մը Շուէտացի ծանօթներու դէմքին վրայ։

Բազմաթիւ գրողներ ընդունած են թէ «Սթոքհոլմ հիւսիսային Վենետիկն է», առ ինքնին կը նշանակէ Վենետիկի անզուգականութիւնը։ Բազմաթիւ բանաստեղծներ երգած են Վենետիկի լռակեաց ջուրերու վրայ։

Ամէն անգամ որ Վենետիկ գտնուած եմ եւ առիթը ունեցած դիտելու այդ խօսուն, պատմական շէնքերը, կառուցուած դարեր առաջ, բնական վերյիշումով՝ Շէյքսփիրի գլուխ գործոց «Օթէլլօ»ն կամ «Վենետիկի վաճառականը» կը պարզուէին աչքիս առջեւ, ու երեւակայութեանս մէջ կարծես կը տեսնէի մեծատաղանդ բանաստեղծին հերոսները, Վենետիկի նեղ ու մթալի փողոցները։ Ահա Լորենցոն եւ Ճեսիքան, Շայլօքն ու Բօրթիան։ Վրէժառու Օթէլլօն եւ դժբախտ Տէզտէմոնան։

Տխուր երեւոյթ ունի Վենետիկ, մանաւանդ ձմեռը։ Կեանք մը միօրինակ ու խաղաղ։ Չկայ ինքնաշարժի ձայն, երթեւեկի արդիական ժխոր։

Ամէն կողմ կը տիրէ հանդարտութիւն, փակ պատուհաններ եւ փակ դռներ։

Պատմական ամէն քաղաք ունի իր հրապոյրը։ Խօսուն են անոր եկեղեցիները, պալատներն ու դատարանները։ Ամէն մէկ հատուած քար ունի իր պատմութիւնը։ Որքան ոճիրներ գործադրուած են արդեօք այդ խաղաղ ջուրերու վրայ, որքան դաւաճանութիւններ տեղի ունեցած պալատներէն ներս, ազնուական դասակարգին մէջ։

Վենետիկ ծովային մեծ ուժ կը ներկայացնէր մինչեւ ԺԴրդ դարը, աւելի ճիշդ մինչեւ 1453ին Կոստանդնուպոլսոյ գրաւումը Թուրքերու կողմէ եւ Հրոյ Գլուխի գտնուիլը միջոց եղաւ Հնդկաստանի հեշտ առեւտուրը Միջերկրականէն խլելու. 1797ին Վենետիկի Հանրապետութիւնը վերջ գտաւ երբ Նափոլէոն քաղաքը յանձնեց Աւստրիացիներուն, 1866ին Աւստրիոյ պարտութենէն ետք Վենետիկ մաս կազմեց մայր երկրին, Իտալիոյ, Ճենովան ալ իր անկախութիւնը կորսնցուց 1797ին։

Պատմականօրէն, հետաքրքրական քաղաք մըն է Վենետիկ իր բազմաթիւ կոթողական եկեղեցիներով, բիւզանդական եւ վերածնունդի շրջանի ճարտարապետով կառուցուած։ Տոժերու պալատը, Ս. Մարկոսի հրապարակը, կատարեալ ճարտարապետական գլուխ գործոց են։ Ս. Մարկոսի հոյակապ մայր եկեղեցին գեղարուեստի նրբագոյն ոճով կառուցուած իսկական թանգարան մըն է։ Բազմահազար ստորագրութիւններու կարգին կը նշմարուին դարեր առաջ փորագրուած հայերէն անուններ եւ թուականներ։

Տասը դարեր շարունակ, միլիոնաւոր այցելուներ հիացած են Ս. Մարկոս մայր եկեղեցւոյն ներքին եւ արտաքին գեղեցկութեան՝ պճնուած խճանկարներով։

Հապա աղաւնինե՞րը, հրապարակին անբաժան հիւրերը, միջազգային զբօսաշրջիկներու գութն ու հետաքրքրութիւնը շարժող։

Լոնտոնի բնակիչներն ալ ունին նոյն վայելքը Trafalgar հրապարակը։ Երկու հրապարակներու վրայ ալ, մօտակայ ոճարան մը նստած կը դիտէի մարդոց առատաձեռնութիւնը, երբ կը կերակրէին անպաշտպան թռչունները ցորենի հատիկներով։ Երջանիկ աղաւնիներ Ս. Մարկոս հրապարակի։

Խորհեցայ պահ մը թէ այս աղաւնիները իսկապէս աւելի երջանիկ էին քան շատ մը մարդկային արարածներ, որոնց հանդէպ մարդկային գութը անշարժ եւ անզգայ դարձած է։ Երջանիկ էին քան այն Հայերը, որոնք ծնած էին «Թուրքիա» կոչուող զուլումի երկրը։ Բնականօրէն կը վերյիշէի անցեալի տխուր պատկերը իմ ցեղակիցներուս։

Եթէ Եւրոպայի գթասիրտ ժողովուրդը առատաձեռնութիւնը, երբ կը կերակրեն (արդեօք լոկ զուարճութեա՞ն համար է, ինչպէս կ'ընեն փոքր տղաք ձուկերը կերակրելով) անմեղ աղաւնիները, մինչ աւելի լաւ չեն ըներ, եթէ նոյնքան (եթէ ոչ աւելի) գթան ու սիրեն մարդկային բոլոր ցեղերու զաւակները, մայրերն ու մանուկները, եւ ընդմիշտ դատապարտեն պատերազմի գաղափարը։ Խորհիլ թէ այս խումբ մը միջազգային հետաքրքիր այցելուներ, քանի մը ամիս վերջ կրնան իրար սպաննել, պարզապէս քաղաքական անհամաձայնութեան իբրեւ արդիւնք։ Վերջին աստիճան յիմար դարու մը մէջ է որ կ'ապրինք։ Որքան ինկած է մարդկային հաւասարակշռութիւնը։

Դառնանք նորէն մեր նիւթին, մտածումներ եւ խորհուրդներ անկարող են փոխել մարդկային սին սովորութիւնները։

Հայերուս համար գիտութեան եւ դաստիարակութեան փարոս մըն է Վենետիկի զոյգ հաստատութիւնները, Մխիթարեան վանքը Ս. Ղազար կղզին եւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանը։ Ամէն ազգասէր հայ այցելու, Վենետիկ, պարտի ամէն բանէ առաջ այցելել պատմական եւ հայ ազգին պատիւ այդ հաստատութիւնները։ Որքան դատապարտելի պիտի ըլլայ եթէ հայ ճամբորդ մը թողու Վենետիկը, առանց տեսնելու Մխիթարեան հայրերը եւ ուսանողները, գիտնալով հանդերձ թէ օտարազգի բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, մտաւորական կամ խոնարհ դասակարգէն, հետաքրքրուած ու անկեղծօրէն գնահատած են անոնց դարաւոր գործունէութիւնը, հայ ազգին մատուցանելով բազմակողմանի ծառայութիւններ, գրական, հրատարակչական եւ դաստիարակչական մարզին մէջ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ԲԻՒՐԻՔԻՒՔԵԱՆ
Աղէքսանդրիա

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս տարի եւս Վալանսի մէջ տօնուեցաւ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը» մեծ խանդավառութեամբ։

Վերջին պահուն՝ հակառակ սրահը մերժուած ըլլալուն, եւ ստիպողաբար «Մեր Օրը» շաբթու մէջ ընել հարկադրուելնուս, տօնակատարութիւնը անցաւ խիստ յաջող եւ Դաշնակցութեան վայել կարգապահութեամբ։

Ուրբաթ՝ 25 նոյեմբեր, երեկոյեան, թաղապետական շքեղ հանդիսասրահը կը ծփար ընկերներու, հակառակորդներու եւ համակիրներու խուռն բազմութեամբ։

Բեմը զարդարուած էր Ֆրանսական դրօշակով ու Հայոց եռագոյնով, որոնց մէջտեղ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գինանշանը եւ ողբացեալ ընկեր Քրիստափոր Միքայէլեանի մեծադիր իւղանկարը։

«Զուարթ» «Արաքս» երգչախումբը «Մշակ բանուոր»ով բացաւ հանդէսը, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Զօրթեանի, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։

Օրուան նախագահ ընկեր Ե. Գասեան դրուատեց Դաշնակցութեան 48-ամեայ գործունէութիւնը եւ գտաւ, որ ան Հայութեան ընտրանին ունի իր մէջ, եւ դեռ երկար ատեն պիտի մնայ Հայոց քաղաքական կեանքը ղեկավարողի դերին մէջ, իբրեւ հզօրագոյն կուսակցութիւն, իր երկաթեայ կարգապահութեամբ եւ զոհաբերութեան բարձր ոգիով։

Երգեցին Տիկին Վեհանոյշ Մարգարեան, Օր. Եղիսաբեթ Եղիկեան, յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկեր Մ. Դաւիթեան, Ի. Եղիկեան, Վ. Գասեան, փոքրիկ Ալիս Գալուստեան եւ նուագեց ջութակի վրայ Օր. Գոհարիկ Մարտիրոսեան.

Նախագահը բեմ հրաւիրեց «շատ քարկոծուած, բայց Դաշնակցութեան ամէնէն պտղատու ծառերէն» ընկեր Ս. Վրացեանը, որ աւելի քան մէկ ժամ տեւող ճառով մը պարզեց աշխարհի ներկայ քաղաքական կացութիւնը, ազգերու փոխ-յարաբերութիւնները եւ անոնց հետապնդած նպատակները, բացատրեց օրուան հզօրներուն ախորժակները արեւելքի նկատմամբ եւ հաւանական դաւը, որ պատերազմ չպատահի, կռիւը անխուսափելի նկատեց արեւելքի մէջ, եւ մեր ժողովուրդի ճակատագիրը կապուած տեսաւ այդ կռիւներուն հետ։

«Ան կրնայ եւ ազատագրուիլ այսօրուան խլխանաւորներէն, եւ կամ զոհ երթալ այդ թով ու բոցին.

Հարազատ մայր մը շատ խնամք կ'ընծայէ իր հիւանդ զաւկին, մեր հայրենիքը այսօր հիւանդ է ու Դաշնակցութիւնը հարազատ մօր այդ խնամքն է որ կ'ընծայէ Հայաստանին եւ հայութեան [illegible] ընկերը ուժեղ կոչով հրաւիրեց ներկաները մոռնալ սին ու աւելորդ վէճերը, դառն օրինակներ յիշեց ուրիշ ազգերու կեանքէն եւ անհրաժեշտ դրաւ միացեալ ճակատի կազմութիւնը։ Ան պարտք դրաւ ներկաներուն վրայ, որ նախ տեղական խնդիրներուն մէջ՝ դպրոցական, կրօնական, մշակութային եւ հայրենակցական, ներդաշնակութիւն եւ գործակցութիւն ստեղծեն՝ կարենալ նուազագոյն կորուստով եւ առաւելագոյն շահով դիմագրաւելու սպառնացող վտանգին։

« Եթէ մեր ժողովուրդը իր ձեռքով կը ստորագրէ իր մահավճիռը, թող շարունակէ մնալ իրարմէ հեռու, պառակտուած եւ անգլուխ։ Իսկ եթէ չուզեր — եւ վճռապէս կը հաւատամ, որ չուզեր — պէտք է միանան բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, երիտասարդական եւ մշակոյթի կազմակերպութիւնները։ Այսպէսով միայն կարելի է նպաստաւոր լուծում տալ մեր քաղաքական դատին »։

Ջերմ ծափերով վերջացուց ընկերը իր այնքան գեղեցիկ բանախօսութիւնը։ «Արաքս» երգչախումբի «Բամ Փորոտան»ով՝ քառաձայն, փակուեցաւ տօնակատարութիւնը, ու ներկաները բաժնուեցան Դաշնակցութեան խօսքը իրենց ականջին։

Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական հանդիպում, ուր եղած հարցումներուն լայն կերպով պատասխանեց ընկեր Վրացեան.

Յաջորդ օրը՝ շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին կրկին ունեցանք ընկերական ժողով մեր «Միամանթօ» սրահին մէջ ու ընկերը զեկուցեց մեր կուսակցութեան ընդհ. քաղաքականութեան եւ կատարած աշխատանքներու մասին, միեւնոյն ժամանակ պատասխանելով եղած հարցումներուն։

*** Երեկոյեան տեղի ունեցաւ ի պատիւ ընկեր Վրացեանի, կանխաւ կազմակերպուած խնճոյքը։ Սրահը լեցուն էր ընկերներով եւ բարեկամներով։ Կոմիտէին կողմէ խնճոյքը բացաւ ընկեր Քիրէճեան, եւ թամադա ընտրուեցաւ ընկեր Վրացեան։

Խնճոյքը անցաւ խիստ կարգապահ եւ յաջող, որուն ընթացքին շնորհալիօրէն երգեցին Տիկիններ Վ. Մարգարեան, Մ. Զօրեան, Լ. Քիրէճեան, Օր. Ներ Եղիկեան եւ Տէր Սարգիսեան

Միջոցին մէջ, ազգային եւ յեղափոխական երգերը կը թնդացնէին սրահը։

Մեր ծանօթ բարեկամուհին՝ Տիկին Օլէյ Միքայէլեանի խնդրանքին վրայ՝ ընկեր Վրացեան, արիական եւ սեմական ցեղերու պատմական բառ, Հայերը նկատելով հարազատ արիական ցեղ, անոր լեզուին, մշակոյթին եւ պատմութեան մէջ տեսնելով այդ ցեղին բոլոր գիծերը։

Ծախքերու մասնակցութեան համար տեղի ունեցաւ նուիրատուութիւն եւ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՖՕԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Պատասխանը պարկեշտ էր եւ սակայն չէր կրնար Մընթիին ինծի վստահած դիրքը թողուլ երթալ։ Ցետոյ խորհեցայ որ պատեհութիւնը պիտի ունենայի սորվելու անցնիլ հիւանդանոցին քովէն, որ Զէյթունի կողմէ՝ կամուրջէն երկու հարիւր եարտ հեռի կը գտնուէր, եւ վստահ ըլլալ թէ Կըլորեան հանգիստ ու ապահո՞վ էր։

— Մակս Ճաքը տեսա՞ր բնաւ, հարցուցի։

— Ո՛չ, պատասխանեց Բէճփուլթ, եւ աղջկան անունը առնելուն պէս հայհոյանք մը մոլտաց։

— Այն ատեն օգնէ որ աւելց վար իջնեմ։ Ե՛ս պիտի երթամ։

Ինքնիրեն բաներ մը ըսաւ։ Կարծեմ խորհեցաւ որ այդ կնոջ հետ սիրաբանելու համար կ'երթայի. բայց այդ վայրկեանին ուրիշներու կարծիքի մասին մտածելու ժամանակ չունէի։ Հինգ վայրկեան յետոյ պատուական ձիու մը վրայ նստած՝ դէպի Զէյթուն առաջնորդող արահետին ամենադառնալիք մասը կ'երթայի յամրաբար, եւ ինծի հայհոյելով որ քիչ վերջ ոտքով ճամբուն վրայ պիտի ստիպուէի ձիս քաշել, հոգ չէ թէ ոտքիս պճեղին ցաւը գիս տանջէր կամ ոչ։ Ծիծղին ըսելով ոսկորիս կոտրած ըլլալն կը կասկածէի, որովհետեւ մարմնեցուցիչ ցաւը երթալով կը զօրանար, որուն հետեւանքով ձիուս վրայ չէի կրնար հանդարտ նստիլ ու անոր խրտչելու պատճառով քայլափոխին ցաւս աւելի կը շատնար։

Եւ սակայն ձիս սորուեցաւ քշելով կամուրջը հասայ. հոն տեսայ մէկը որ վազելով իմ կողմս կու գար եւ անհասկնալի շարժումներ կ'ընէր. անշուշտ կարեւոր լուր մը ունէր հաղորդելիք։ Գալիկեան քովէն կու գար ան։ Գալիկ այդ լրաբերը ղրկած էր ըսելու համար թէ իր տրամադրութեան տակ գտնուող բոլոր զինուորները շատ զօրաւոր թրքական զօրագունդի մը դէմ ճակատած են. Թէ Թուրքերը դիւրաւ մօտենալով մինչեւ իրենց զըլխաւոր նպատակակէտը, արշալոյսէն քիչ վերջ ուժեղ յարձակումով մը յաջողած էին ներս մտնել։

«Հրամայեցէք կիներուն՝ կամուրջին գլուխը պատրաստ կենալ». ասոնք էին իր վերջին բառերը, զոր մարդը ամբողջութեամբ գոց էր ըրած։ Երկտող մըն ալ կար՝ տիպայիպ գրուած Ուիլլին կողմէ, որ կ'ըսէր. — «Այս գործողութեան վերջաւորութիւնը շատ լուրջ կը թուի ինծի։ Մեր զինուորներուն թիւը շատ քիչ է, բայց ուրախ զուարթ կը կռուին։ Աստուծոյ սիրոյն ըսէք Կլորիային որ ինքզինքին հոգ տանի»։

Այդ ուղղութենէն հրացանաձգութեան ձայնը չէի լսեր, որովհետեւ Պէյրութ Տաղի հակայ պատուարը զայն կը փակէր։

— Կարիճն վայրը աւելց ո՞րքան հեռու կը գտնուի, հարցուցի։

— Ո՛Չ, դեռ շատ հեռի է։

Նշանացի հասկցուցի մարդուն որ Գալիկին մօտ վերադառնայ եւ ձիս քշելով կամուրջէն անցայ։ Հիւանդանոցին առջեւ Կլորիան տեսայ որ ձեռքը կը շարժէր ինծի եւ մտածելով որ առայժմ ապահով դրութեան մէջ կը գտնուի, Ուիլլին ղրկած լուրը ուրիշ տարիք մը յետաձգելով, ձիս խթանեցի դէպի հովիտը՝ Մընթիին մօտ։ Ձիերը գոտայ իր հաւաքած պահեստիներուն քով, որ դիտակը ձեռքին՝ անցքին ձախ պատին եզրը կը դիտէր։

— Տեղս Բուլթէմ Խանը թողուցի, սկսայ ես, խորհելով որ առանց արտօնութեան դիրքէս բացակայելուս համար պիտի բարկանայ։ Ես…

— Ուրախ եմ որ եկար, ըսաւ ան, առանց գլուխը դարձնելու։

Լուրս հաղորդեցի իրեն։ Ան թշնամիին յառաջխաղացումը դիտելով մէկտեղ գլուխ մտիկ կ'ընէր։

— Այս առտու ուղեցի ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել մասնաւորութեան մը մասին, բայց ներողութիւն։ Փիթըր Մինըրը ո՞ւր է, տեսա՞ք զայն։ Ո՞ւր է Մակս Ճաքը. ան ալ տեսա՞ք։ Այդ Թուրքերը գիտեն որ եկած տեղերնին ծուղակ մը կայ եւ այնքան վստահօրէն կը շարժին, որ կը հաւատամ թէ՝ իրենց հրամանատարութիւնը մասնաւոր տեղեկութիւն ունի այդ մասին։ Անոնց նայէ։ Հակառակ անոր որ անցքին ուղղութեամբ շարուած մեր արձակաղէպները կը տեսնեն, զարմանալ կը յառաջանան։ Մեր կողմէ անակնկալէ մը կը կասկածին… բայց նայէ՛, նայէ՛

Թուրքերը կարգ կարգի եռեւէ կը յառաջանային, թէեւ Ցրէյս այլեւս փամփուշտները խնայել չէր տար ու մեր լաւ պահուըտած մարդոց կրակէ կարկուտը մահ ու աւեր կը սփռէր անոնց վրայ։

Մընթի վախէ աւելի շփոթած երեւոյթ մը առաւ։ Իրեն հաղորդեցի Գալիկին ղրկած լուրը եւ յանձնեցի Ուիլլին երկտողը, բայց վրան անգամ չնայեցաւ անոր։

— Ա՛հ, ըսաւ յանկարծ։ Հիմա կը հասկնամ։ Այո, մատնութիւն է։ Այս առտուան սխալ մտածումներուս համար ներողութիւն կը խնդրեմ։

— Ներուած է. բայց վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ։

— Նայէ, ըսաւ ան, կտրուկ կերպով։

Երկու յանկարծական դէպքեր տեղի կ'ունենային։ Թրքական առաջին յառաջացող գումարտակէն ողջ մնացած զինուորները կեցան վայրկեան մը, բարձրացուցին իրենց ոտքերը ու զգացին որ լուրը իրաւ մը, ակռան բերնին համար ծանծաղ խրամ փորեւ, գոտտակարար անցնկատ ըլլալով մեզ մտօ ինդամոխի շղթայութեան։ Ձեռքով թնդանօթները դրաշալի կրակ կը տեղացնէին, բայց առիկա երկար չէր կրնար տեւել, եթէ Թուրքերը յաջողէին խրամը աւելի խորացնել, ուրկէ պիտի կարենային դիւրութեամբ անցնիլ։

Երկրորդ դէպքը այն էր որ Մընթիին շինել տուած դղեակին դէպի Լիրան կողմը երկարող արահետին ծառերը ուրականէ զարնուածի նման քաւին կը տապալէին։ Զօրագունդ մը աւելի մօտ գտնուած ըլլալու էր այդտեղ՝ լացիններով զինուած, որ կը ջանար Լիրան կողմէ մեր գաղտնի անցքը գրաւել։

Ասկէց երկու բան կը հասկցուէր— որ մէկը Մահմուտին լուր տուած էր մեր ծրագրի մասին, որ էր՝ բարձունքն իր վրայ յարձակելով զինքը յանկարծակիի բերել։ Իր ծրագրին էր պարզապէս մեր հեծելազօրքը կասեցնել եւ անոր ետեւէն խոյս տալով մեզ ծուղակը ձգել։ Իր զօրագունդը մեզ նկատի առնելով ինծի վերջացած էր, համար խաղը այլեւս վերջացած էր ի վնաս մեզի։

(Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ

Բաղդատութիւն մը

Ինչքան ալ ծանր ըլլայ կեանքը արդի մարդու համար քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ ամենուրեք, այսուհանդերձ մէկ իրողութիւն անուրանալի է — այն որ՝ ժողովրդավար երկիրներու մէջ ապրող մարդը կը վայելէ քաղաքացիական ազատութիւններու շարք մը առաւելութիւնները։

Ան ազատօրէն կը կարդայ ու կ՚արտայայտէ իր միտքը, որովհետեւ խօսքը ազատ է այս երկիրներու մէջ։ Կը մտածէ ու իր ձայնը լսելի կը դարձնէ երբ զգայ, կը փոխէ կառավարութիւն կամ իշխանութիւն իր կամքով։ Ոչինչ հնարաւոր է իրմէ առանց պահել։

Դասակարգ ճիշդ հակառակն է կարգ մը երկիրներու մէջ, ուր օրէնքը կամ քաղաքացիական ազատութիւն բառերը իշխանաւորներու ձեռքն են, ոչ թէ ժողովուրդին։ Այդպիսի երկիրներու մէջ ազատ մարդու խօսքը չէ որ կը լսուի, այլ իշխանաւորի հրամանը, նոյնիսկ ազատ մտածողութեան արտայայտիչը չէ, այլ պետական մեքենան։ Այդ լսելը ապելու, աշխարհի ու եւ մասին մէջ ու եւ է անցուդարձ տեղեկանալու անդամ ազատութիւն ու արժանութիւն չկայ։ Դրաքննիչն է իշխանութեան կացութեան։

Այսպէս է միահեծան երկիրներու մէջ, ուր ժողովրդական ազատ կարծիքի գոյութիւն չունին կամ գոյութիւն ունենալէ զրկուած են։

Սոֆիայի մէջ ծանր դէպքեր են պատահած։ Հեռաձայն, հեռախօս, մամուլի հաղորդագրութիւն կապանքի տակ կ՚առնուին, որպէսզի ըշուկը դուրս չելլէ։ Դուրսի կեանքի արձագանգը այն չափով կը հասնի գերման, իտալացի եւ այլ ժողովուրդներու, որքան որ թոյլ կուտայ պետական գրաքննիչը։ Եղած են դէպքեր — եւ յաճախակի է այս — երբ կարեւոր քաղաքական ճառ մը, արտաքին աշխարհի մէջ կարեւոր դէպք մը, պետական կարեւոր ծանուցագիր մը թոյլ տրուած չէ որ արձանագրուին մամուլի մէջ, եւ ժողովուրդը լուր անգամ առած չէ իրադարձութեանց։

Ժողովրդավար երկիրներու մէջ միակողմանի լրատուութիւն չկայ եւ չի կրնար ըլլալ։ Ամէն ինչ կ՚արձանագրուի։ Ոչինչ գաղտնի կը մնայ ժողովուրդէն։

Այս պատճառով ալ ըսուած է, որ մամուլը չորրորդ իշխանութիւն է։

Միահեծան երկիրներու մէջ մամուլը միայն միակողմանի իրողութիւններ կ՚արձանագրէ այն չափով, որչափով որ կը թոյլատրէ իշխանութեան քմայքը կամ կամքը։ Այս պատճառով ալ՝ մամուլը միակողմանի է այնտեղ։

Ան չորրորդ իշխանութիւն չէ, այլ օրուան իշխանութեան ձեռքին ստոր-կանի դերը կատարող գործիք մը։

Դժուար է կեանքը արդի ժամանակներու մէջ մարդ անհատին համար։ Բայց առաւել եւս դժուար է ազատ մարդու համար ապրիլ ոչ-ժողովրդավար կարգերու տակ։

Ազատութեան մէջ ապրիլը տաժանելի է։ Բայց ոչ-ազատ կարգերու տակ ապրիլը բանտարկուելու պէս բան մըն է։

Վկայ՝ Խորհրդային դժոխքը։

ԱՍԱՏՈՒՐ

Հայկական դատը եւ Արաբիստ

- -

ԻՆՉ՞Ր ԸՍԱԾ Է ԳԵՐՄԱՆ ԿՈՒՍԱԿԱԼԻՆ ԵՐԲ ԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏԱԾ Է ԹՐՔԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

Հրատարակելով Աթաթիւրքի յիշատակները, «Սոն Փօսթա» (21 Նոյ.) կը պատմէ հայկական հարցին վերաբերեալ դրուագ մը։

Ընդհանուր պատերազմին, Վիլհէլմ կայսր Գերմանիա կը հրաւիրէ Սուլթան Րէշատը. բայց վեհապետը հիւանդ ըլլալուն համար չի կրնար մեկնիլ եւ փոխարէնը կը ղրկէ գահաժառանգ Վահտէտտինը՝ թիկնապահութեամբ Նաճի Փաշայի։ Միւս կողմէ, պարագայիս ճիշդ Փաշա կը կանչէ Մուսթաֆա Քէմալը եւ կը հարցնէ թէ կուզէ՞ ընկերանալ գահաժառանգին։ Քէմալ կ՚ընդունի եւ Գերմանիա կ՚երթայ....։

Յուշերուն այս մասը այնպէս մը գրուած է, որ Թուրքերուն հաւատացնէ թէ Մ. Քէմալ աշխարհի առաջին ապագէտն է եւ դեռ այդ միջոցին նախգուշակած էր թէ Գերմանիա ձախողանքի դատապարտուած է։ Այսպէս, զանազան հարցումներով նեղը կը դնէ Հինտէնպուրկը, Լուտէնտորֆը եւ ուրիշ զինուորականներ։

Բայց թողունք որ Քէմալ գովէ իր զինուորական «հանճար»ը եւ թուրքը հաւատայ։ Յուշերուն մէջ կայ կէտ մը որ կը վերաբերի հայկական ողբերգութեան։ Իր հիւրասիրութեան ընթացքին, Թուրք պատուիրակութիւնը կ՚երթայ նաեւ Ալզաս եւ կը հիւրասիրուի գերման կուսակալին կողմէ։

Գիշեր մը— կ՚ըսէ Մ. Քէմալ— հըրաւիրուեցանք կուսակալին տունը։ Վահտէտտին եւ կուսակալը սեղանի մը առջեւ նստած, կարծես կը խօսակցէին։ Ես ալ կը պտտէի՝ ներկաները դիտելով։ Յանկարծ Վահտէտտին իրենց սեղանը կանչեց զիս։ Դացի։ Կուսակալը հարցում մը ուղղեր է, Վահտէտտին կարգ մը պատասխաններ տուեր է, բայց պէտք տեսեր է որ ես ալ հաստատեմ իր խօսքերը։ Եւ ըսեր է.

— Հոս կը գտնուի հրամանատար մը, որ գտնուած է ճակատներու վըրայ եւ կը ճանչնայ երկիրը։ Եթէ կ՚ուզէք, զայն ալ լսեցէք։

Գահաժառանգին հարցուցի թէ ինչի՞ շուրջ կը դառնայ խնդիրը։— Հայերուն, ըսաւ։

Գերման կուսակալը ըսած է թէ Հայերը շատ ազնիւ մարդիկ են, թէ Թուրքերը եղերական յարձակումներ գործած են Հայերու վրայ, եւ թէ Հայերը այդ վերաբերումը արդարացնող բան մը ըրած չեն։

Երբ իմացայ որ գերման բարձրաստիճան կուսակալ մը կատարեալ լըրջութեամբ խօսած է Թուրքիոյ ապագայ թագաւորին հետ, զարմացած մնացի։ Նաճի փաշա ըսաւ յանուն գահաժառանգին

— Այս հրամանատարը լաւ գիտէ ձեր չօշափած խնդիրը։ Ձեզ լուսաբանող բացատրութիւններ պիտի տայ։

Կուսակալին ըսի. «Ձեզ զարմացուց խօսակցութեան նիւթը, զոր կրցած էն գտնել Թուրքիոյ գահաժառանգը եւ Գերմանիոյ նշանաւոր մէկ նահանգին կուսակալը, որ անկասկած արժէքաւոր անձ մըն է։ Նախ սա հաստատել ն՚ուզեմ ձեզմէ։ Թուրքիա ձեր զինակիցն է եւ այս զինակցութեան օրրոյն փաստը իր նիւթական եւ բարոյական ամբողջ գոյութիւնը։ Արդ, ուրկէ՞ ուր ձեր միտքն եկաւ խօսիլ ընդդէմ անոր եւ ի նպաստ Հայերուն, որոնք կը պնդեն թէ պատմութեան չեմ գիտեր ո՞ր դարուն գոյութիւն ունեցած են եւ այս գոյութիւնը վերակենդանացնելու համար կ՚աշխատին խաթել աշխարհը»։

Ինքզինքս չկրցայ զսպել հեգնանքով խօսելէ այս կուսակալին հետ, որ շատ թերի տեղեկութիւններ ունէր, եւ մեր բոլոր զոհողութեանց փոխարէն՝ դեռ կը կարծէր թէ Թուրքիոյ հողին վրայ կրնայ գտնուիլ հայկական իրաւունք մը։ Խօսակիցս անմիջապէս յայտնեց թէ իր բոլոր ըսածները վերջ ի վերջոյ ի լրոյ բաներ են եւ թէ ինքը հեռու է տէր կանգնելէ այդ գաղափարին։ Այս ձեւով փորձեց հանդարտեցնել զիս։ Խօսակցութիւնը վերջացնելու համար, լռի իրեն.

— Տէ՛ր կուսակալ, մենք ճակատներու վրայ պատող պատուիրակութիւն մըն ենք. հոս եկած ենք ոչ թէ հայկական խնդրին մասին խօսելու, այլ հասկնալու իրական կացութիւնը մեր դինակից եւ յենարան Գերմանիոյ բանակին։ Հասկցանք ատիկա եւ բաւականաչափ ուժով մը կը վերադառնանք մեր երկիրը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆ ՕԳՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

«Ազդակ» կը գրէ.—

Խորհրդակցական ժողով մը գումարուեցաւ Ազգ. առաջնորդարանի մէջ, նախագահութեամբ Կաթող. ընդհ. փոխանորդ Սարաճեան Սրբազանի եւ ատենապետութեամբ Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքարանի ընդհ. փոխանորդ Արհի Քէթիճեան արքեպիսկոպոսի։

Ներկայ էին Հայ Բողոքական համայնքէն երկու պատուելիներ, Թաղ. Ժողովի եւ Գաւառականի դիւանները, ինչպէս նաեւ Բարեգործականի եւ մամուլի ներկայացուցիչները։

Սարաճեան եւ Կարոյեան Սրբազանները պարզեցին Սանճաքի հայութեան վիճակը, տեղեկութիւններ տալով գաղթականներու թշուառ դրութեան, ինչպէս նաեւ մնացողներու դժուար կացութեան մասին։ Իր կարգին, Քէթիճեան արքեպիսկոպոս լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդեց, շեշտելով որ իրենք մօտէն կը հետաքրքրուին կացութեամբ եւ պատրաստ են ամէն աջակցութիւն ընծայելու, մեղմելու համար մեր հայրենակիցներու թշուառութիւնը։

Ներկաներէն ուրիշներ ալ խօսք առին եւ միաձայնութեամբ շեշտեցին թէ արտագաղթը այնպիսի հանգամանքներ առած է որ անհրաժեշտ կը դարձնէ համազգային ճիգ մը, եթէ չենք ուզեր որ հազարաւոր ազգակիցներ մնան խոր թշուառութեան մէջ։

Այս առթիւ կարդացուեցաւ նաեւ Բարեգործականի կեդրոնին նամակը, ուր պատասխանն է Կաթողիկոսարանի կողմէ անոր եղած օգնութեան դիմումին։

Բարեգործականը կը խորհի թէ Սանճաքի հայութեան օգնութեան գործը շատ բազմածախս է եւ հեռաւոր վեր իր ուժերէն։ Եւ սակայն, պատրաստ է բերելու կարելի օժանդակութիւնը, ինչպէս նաեւ մասնակցելու կատարուելիք հանգանակութեան։

Ի վերջոյ որոշուեցաւ կազմել համազգային մարմին մը՝ մասնակցութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու եւ աշխարհական մարմիններու, ազգային կուսակցութեանց, ինչպէս նաեւ Հայ երեսփոխաններու։ Համազգային մարմինը քանի մը օրէն պիտի կազմուի եւ անմիջապէս գործի պիտի անցնի, դիմելով ոչ միայն Հայ ժողովուրդի բոլոր զանգուածին, այլեւ օտար բարենպատակ մարմիններու։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ՄԷՋ 53 ՀՈԳԻ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ տեղւոյն դատարանը սկսած է դատել 53 հոգի, որոնք կը մեղադրուին թէ համայնավարական քարոզութիւն ըրած եւ երկրին անկախութեան դէմ դաւած են։

Իր ամբաստանագրին մէջ, ընդհանուր դատախազը կըսէ թէ այդ խմբակը կը գործէր Ռուսիոյ ընդհանուր կեդրոնի հրահանգներով եւ Նասրոլահ Ալլանիի (կեղծանուն՝ Քամրան) միջոցաւ։ Այս գեկավարը ներկայիս Ռուսիա կը գտնուի։

Միւս կողմէ, անդամներէն ոմանք Ռուսիա կը ղրկուէին հրահանգ բերելու։ Խմբակը բջիջներ կը կազմէր, գործադուլներ կը սարքէր եւ գործակալներ կը ղրկէր կարեւոր կեդրոններ։ Ունէր նաեւ Աշխարհ անունով լրատուական փիլիսոփայական, բայց իրապէս բոլշեւիկեան օրգան մը։

Հրահանգը թէեւ կը ստանային Գ. Միջազգայինի Մոսկուայի կեդրոնէն, բայց դրամը կընդունէին Փարիզէն, կասկած չարթնցնելու համար։ Դրամը կուղար Տոքթ. Բահրամիի անունով եւ կը բաժնուէր կազմակերպութեանց։

Գլխաւոր ամբաստանեալն է Տոքթ. Էրանի, 34 տարեկան, ճարտարարուեստական Թաւիլ լիէի փրոֆէսէօր։

Մեղադրեալներէն մէկն ալ կը կոչուի Օրբէլեան (կեղծ անունով՝ Արալի)։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԶԳ»Ը ԱՅՍՊԷՍ ՁԵՆ ՎԱՐԵՐ

Այս խորագրին տակ «Ազդակ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ (Նոյ. 20).

— «Սանճաքի տագնապը շատ քէչ փորձառութ մը եղաւ, մեր ազգային խեղճութիւնը մատնելու տեսակէտով։

Արդարեւ, ամիսներէ ի վեր իրարու կը յաջորդեն դէպքեր, մէկը միւսէն ցնցող, իսկ մենք «անտեղուանքը չենք», ինչպէս կ՚ըսեն

Այս ինչը երեսփոխա՞ն կը նշանակուի. թող նշանակուի։ Մարդ պարտականութիւն չի համարիր աշխատիլ որ գոնէ վկայնալ պարապներ չիրիթան Անտիոքի խորհրդարանը։ Որովհետեւ, մարդ գլուխ չի յոգնեցներ կշռելու անպատեհութիւնները։ Միակ անձը որ ի պաշտօնէ պիտի հետաքրքրուէր, պիտէ միայն գլուխ շարժել ամէն բանի, որպէս հաւանութեան նշան։

Անգամ պատուիրակութի՞ւն պիտի երթայ։ Ոեւէ մարմին խելք չըներ աշխատելու որ գոնէ մէ՛կ Հայ երթայ, եւ այդ մէկն ալ գիտնայ ըրած թողածը, — փոխանակ Պոլսոյ մէջ փակելու զճարեալ գործակալներու պօչին եւ պատմական Պատրիարքարանի մէջ աչքը գոցելու եւ օրհնեալ բերանը բանալու, ի խնդիր անլուր ցափսոսանքներու։

Յոյն երեսփոխան մըն ալ գնաց եւ այցելեց Յունաց Պատրիարքարանը, բայց երբեք չզանուեցաւ Իտանրու եւ Գարապաճաքեաններու միջնորդութեան մէջ, ընաւ թոյլ չտալու իրեն կոչիկէն վեր ելլելու ու թիւ մը լեզու ցուցադրելու։

Դարձեալ երբ նոյն Իսան, հեգելով Հալէպի կողմէ գրի առնուած եւ ձեռքերուած ճառը, կը յայտարարէր թէ Հայը եւ Թուրքը ցեղային նոյն ծագումն ունին, ոչ ոք պէտք տեսաւ հակադրեցութիւն մը փորձելու։ Շատ շատ՝ խնդացինք։ Ոմանք ալ թերեւս գնահատեցին, այն միամիտ յոյսով որ երեսփոխանական այդ «գոց»ին արտասանութիւնը կրնայ բարիք մը բերել, գոնէ կակուղցնել խնամի Թուրքին սիրտը...

Չհետաքրքրուեցան նոյնիսկ անոնք, որոնց պաշտօնն է հետաքրքրուիլ։

Խաղ արքեպիսկ. բրաւ ինչ որ կըրնար ընել.— «ամէն» ըսել ամէն բանի եւ զուրսիններուն հաւատացնել թէ իմաստութեան վերջին խօսքը խառած է իր այս ընթացքին մէջ...

Կաթողիկոսարանը, որ ամէն յարմարութիւն ունի խորհելու եւ վարելու, ընթացիկ նամակագրութենէն անդին չանցուց իր գործունէութիւնը։ Աւելի առաջ՝ երբ պէտք չկար, եպիսկոպոսական ժողով մը գումարեց։ Իսկ ճիշդ այն միջոցին երբ աւելի քան անհրաժեշտ էր, չգումարեց։

Շարունակե՞նք գծել, ըսե՞նք թէ ազգային մարմիններն ալ գլուխ չվերցուցին դիւանական գործերէ, հետաքրքրուելու համար թէ ի՞նչ կ՚անցնի կը դառնայ շուրջ բոլորը, ի՞նչ խմորումներ տեղի կ՚ունենան օտար շրջանակներու մէջ, եւ մանաւանդ ի՞նչ մեքենայութիւններ կը լարուին ձեռքի տակէ, աւելորդ է ըսել թէ միշտ հայութեան դէմ։

Ժողովրդական առողջ բնազդը կը գտնէ ճամբան, չխանգարենք զայն։— Ահա վճիռը զոր արձակեցին ոչ միայն հոս, այլ եւ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, իբրեւ «ազգային քաղաքականութիւն»։

Մէջտեղն է արդիւնքը՝ թմրութեան համազօր այս դիրքին։ Դժբախտ զանգուածը, զոր թողուցինք երեսի վրայ, ալս, գտաւ իր ճամբան, բայց ճամբան յանգեցաւ արտագաղթի, թշուառութեան։

Գալով անոնց, որոնց գլխաւորաբար կ՚երթար «ժողովուրդ» ակնարկութիւնը, գիտենք թէ ի՞նչ ճամբայ բռնեցին եւ մանաւանդ ո՞ւր հասցուցին հայութեան վարկը։

Անգամ ոչ մէկ «կանխավճար» ըրաւ, եւ չէր կրնար ընել։ Անոր նպատակն էր անգամ մըն ալ ստորնացնել հայ անունը՝ խամաճիկներու բեմադրութիւն մը սարքելով։ Միւս կողմէ նոր հարուած մը տալ՝ սուրիական միտքը պղտորելով։

Եւ պէտք է խոստովանիլ թէ երկուքին մէջ ալ յաջողեցաւ։ Զտեսա՞ք.— այն Պատրիարքարանին մէջ ուր ժամանակին բարենորոգումներու ծրագիրը կը մշակուէր, հայ մարդիկ յայտարարեցին թէ «մենք գործիք չենք ըլլար օտարներուն», եւ աւելի մանաւանդ խօսքը՝ յանձին Ռոժէ Կարոյի հարուածեցին բուն իսկ Ֆրանսան, պետութիւնը որուն հովանիին տակ կ՚ապրինք այսօր։

Ի՞նչ փոյթ թէ խօսողն է խամաճիկ մը, որ հայերէն այբն անգամ չի ճանչնար։ Երբ «երեսփոխանի» պիտակ ունի եւ Պատրիարքարանի կամարներուն տակ կը բարբառէ— հոգ չէ թէ տաճկերէն— ամէն ինչ կը ծածկուի եւ մէջտեղը կը մնայ հայութեան անունով ուրացում մը։

Զկարդացի՞ք, դարձեալ, «Քրոնիկ»ի յարատեւ հրատարակութիւնները, որոնք շատ բան կ՚ըսեն հասկցողին։

Արդ, այս հրատարակութիւններ — ինչպէս նաեւ անխուսափելի զարկերները — բնական արդիւնքն են հինգ վեց ամիսէ ի վեր ցուցաբերուած անհոգութեան։ Եթէ մեր մարմինները արթուն գտնուէին եւ օրը օրին չէզոքացնէին Գարապաճաքեաններու ստատութիւնը, չէր ստեղծուեր ներկայ անըմբռնելի մթնոլորտը։ Ընդհակառակն, երբ մենք փորձեցինք հարուածել այդ մարդը, որուն ամբողջ հաւատոյ հանգանակը իր քսակն է, ասդիէն անդիէն պաշտպաններ բուսան։ Մամուլին մէջ անգամ։

Բայց «չէզոքացում» բացատրութիւնը թող խոշոր չթուի։ Կը բաւէր սարքապէս ներքին արաբական մամուլին եւ լուսաբանել զայն, հասկցնել թէ՝ նախ Գարապաճաքեանները չեն ներկայացներ հայ ժողովուրդը, երկրորդ՝ Սանճաքի բոլոր տարրերը ունին այդ ազգէն բարիծաղիկներ։ Օրինակ՝ Իլ Լիվա տաճկցաւ, փոխելով ոչ միայն անունը («էլ Հալըճ», այլ եւ լեզուն։ Իսկ հայրենասէր Ջէքի Արսուզի եղբայրը՝ Նէսիպ Արսուզի, Հալէպի ժողովին մէջ հրապարակաւ պոռաց թէ Ալէվին ու Թուրքը եղբայր են («Եննի Կիւն», 9 Նոյեմբեր 1938)։

Պէտք եղած տեղերը հաղորդուելով ժամանակին, այս լուսաբանութիւնները կրնային հարթել շատ մը թիւրիմացութիւններ եւ գլխաւորաբար ի դերեւ հանել թրքական խաղը որ կը ձըգտի խանգարել արաբ եւ հայ իրական լղալյակցութիւնը։

Չէ՛, այսպէս չեն վարեր «ազգ»ը, այսքան անհոգ չեն գտնուիր, երբ անդին թրքական քարոզութիւնը գլուխն առած կը քալէ սանձարձակ...»։

ՉԻՆԱԴԻՒԱՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Նոյեմբեր 11ին լրացաւ մեծ պատերազմի Զինադադարի քսանամեակը։ Արժէ (ռուսական թերթից օգտուելով) համառօտ կերպով ուրուագծել ռազմական այն գործողութիւնները, որոնք յանգեցան մէկ կողմից Երրեակ Զինակցութեան ծանօթ պարտութեան եւ միւս կողմից՝ Դաշնակիցների յաղթութեան։

1918 թ. գարնանը գերմանական հըրամանատարութիւնը յանգել է այն եզրակացութեան, որ ռուսական ռազմաճակատի քայքայման բերումով, հաւել է յարմար առիթը, այնպիսի վըճռական հարուած հասցնելու Դաշնակիցներին, որ Համաձայնականների պարտութիւնը վերջնական լինի։ Այս հարուածը անհրաժեշտ էր հասցնել նախքան ամերիկեան զօրքերի համախմբումը։ Եւ այս առթիւ Քայզեր նախագահութեամբ գերմանական գերագոյն հրամանատարութիւնը, 1918 թ. փետրուար 13ին, Սպա քաղաքում արտակարգ ժողով է ունենում, լսելու համար գերագոյն սպայակոյտի պետ. Զօր. Լիւդենդորֆի զեկոյցը՝ ծրագըրուած արշաւանքի մասին։ Ըստ Լիւդենդորֆի տուած բացատրութեան, ծրագըրուած արշաւանքը մի այնպիսի դըժուարալոյծ խնդիր է, որ երկրագնդի վրայ ոչ մի բանակի ցարդ չի յաջողուել առաջադրել եւ յաջող կերպով լուծել։ Այս ուղղութեամբ ֆրանսական եւ անգլիական հրամանատարների թափած աշխատանքը ապարդիւն անցան։ Որքան էլ դժուարալոյծ է այս խնդիրը, բայց եւ այնպէս կարելի է լուծել, եթէ յարգուեն հետեւեալ պայմանները։ Եթէ բոլոր ուժերը եւ միջոցները սրամտօրէն գերագոյն հըրամանատարութեանը։ Եթէ գերագոյն հրամանատարութիւնը ձերբազատուի ամէն տեսակի կապանքներից։ Եթէ վճռական ժամին կարելի լինի հասցնել բոլոր կռուող ուժերը։ Եւ վերջապէս, եթէ մենք բոլորս կարողանանք խանդավառուիլ յաղթութեան ոգով։

Չենք թաքցնում որ այս ռազմական գործողութիւնը չի նմանելու խաղական եւ գալիցիական գրոհներին։ Ճակատամարտը պէտք է լինի չափազանց ծանր, երկարատեւ եւ շատ եռանդ ու զոհեր պահանջող։ Մէկ կէտի վրայ սկսուած գրոհը պէտք է շարունակուի մէկ ուրիշ կէտի վրայ եւ թերեւս մէկ երրորդ կէտի վրայ, սակայն այս ճակատամարտը վերջանալու է մեր յաղթութեամբ...

Գերմանական ռազմական գերագոյն խորհուրդը առանց առարկութեան ընդունեց առաջադրուած արշաւանքի յատակագիծը, սահմանելով մէկ ամիս ժամանակամիջոց նախապատրաստական աշխատանքների համար։ Այսպիսի մի տեւելի արշաւանքի որոշում տալու պատճառը Գերմանիայի գարհուրելի կացութիւնն էր եւ սպառնացող դաժան յեղափոխութիւնը։ Հարկաւոր էր մի ելք գտնել։

Գերմանիայի տնտեսական դրութիւնը իսկապէս որ շատ ծանր էր։ Գիւղատնտեսութիւնը գրեթէ քայքայուած։ Հացահատիկների բերքը՝ 1913 թ. համեմատութեամբ կէսի իջած, ինչ որ ժողովրդին հասցրել էր կիսաքաղց վիճակի։ Զափազանց կաղում էր ճարտարարուեստը։ Առեւտուրը մահամերձ վիճակի մէջ էր։ Արտահանութիւնը չորս անգամ պակսել էր։ Ոսկու պահեստը զատարկուել։ Դրամի արժէքը սարսափելի անկում կրել։

Այս բոլորը միասին առած, ինչպէս նաեւ սննդի ու դեղօրայքի պակասութեան պատճառով, հիւանդութիւններ ու մահացութեան լայն տարածումը չէր կարող չազդել նաեւ զօրքի վըրայ։

Պատերազմի պատճառով, 1918 թ. գարնանը զօրքը այնքան էր յոգնած ու տանջուած եւ տանջուած կացութիւնը այնքան էր անտանելի, որ արշաւանքի մասին տարածուած շշուկները, կարելի է ասել որ խանդավառութիւն պատճառեցին բոլորին։ Հրամանատարութիւնը նախադրացել էր նոր արշաւանքի գաղափարի խանդավառող տարրերը։ Բոլորին թեւաւորում էր նաեւ գերմանական երկու բանակների —արեւելեան եւ արեւմտեան— միացման փաստը։ Փլած ռուսական ռազմաճակատից կառախումբերը իրարյետեւից արեւմտեան (ֆրանսական) ռազմաճակատն են տեղափոխում նորանոր զօրամասեր։ Բոլորին այն յոյսն են ներշնչում, որ հակառակորդի բանակը այս անգամ անկարող է դիմանալ եւ որ այս գրոհը կը լինի վերջինը եւ բախտորոշը, ապա՝ ընդհանուր խաղաղութիւն։

Այդ օրերին արեւմտեան ռազմաճակատը 800 քիլոմեթր երկարութեամբ հրաշալիօրէն ամրացրուած մէկ ընդհանուր ռազմագիծ էր ներկայացնում, որ ծովից երկարում էր մինչեւ զուիցերական սահմանը։ Մէկ կողմից զատուարուած էին դաշնակից զօրքերը այսպէս՝ — պելճիքական՝ 80.000 զինուոր, անգլիական՝ 900.000 եւ ֆրանսական մէկ միլիոն, գումար երկու միլիոն։

Միւս կողմից էլ գերմանական բանակը գրեթէ նոյն քանակութեամբ։ Գրեթէ հաւասար էին նաեւ իրենց ունեցած թնդանօթներով՝ 15.000 եւ 16 հազար իւրաքանչիւր կողմը։ Ինչպէս նաեւ սաւառնակներով,— Դաշնակիցները ունէին 3800, իսկ Գերմանացիները 3500 սաւառնակ։ Միայն Դաշնակիցները գերակշռում էին իրենց ունեցած հրասայլերի քանակով,— 200ի դէմ 900։

Գերմանական հրամանատարութիւնը որոշել էր նախանձախնդրութիւնը ըստանձնել եւ գրոհ տալ Դաշնակիցների յանակին վրայ։

Զօր. Լիւդենդորֆի կարծիքով, գրոհ տալու ամենայարմար վայրը Արրաս - Կենտի միջեւ եղած տարածութիւնն էր։ Մարտ 21ի լուսաբացին Գերմանացիները խարուսիկ միջոցներով ահագին զօրք կենդրոնացնելով որոշուած վայրում, միաժամանակ եօթը հազար թնդանօթներից փոթորկալից կրակ են տեղում Դաշնակիցների դիրքերի վրայ, որ տեւում է եօթը ժամ անընդհատ, ամէն ինչ կործանելով եւ ոչ մէկ կենդանի չակ չթողնելով։ Գերմանական երեք զօրաբանակները են սկսում ճակատամարտը, որ տեւում է 14 օր, երկուստեք պատճառելով ահռելի կորուստներ։ Այս ճակատամարտին միմիայն անգլիական բանակը զոհ է տալիս 8800 սպայ եւ 164.800 զինուոր։ Գերմանացիները ռազմաճակատը ճեղքելով 60 քիլոմեթր խորութեամբ առաջանալուց եւ չորս օրուան դադարից յետոյ, նոր գրոհի են դիմում, միեւնոյն կատաղութեամբ, որ տեւում է 20 օր, եւ որ իրենից ներկայացնում է աւելի զարհուրելի ջարդի տեսարան։

Գերմանացիները թէեւ կորցնում են 150.000 մարդ, բայց եւ այնպէս նորանոր թարմ ուժեր են կռուի դաշտ հանում եւ սկսուած «գամէշի հարուածները» շարունակում աւելի մեծ եռանդով։

ԲԵՆՕ

(Շար.)

(1)

թեան ղղթան, որ կազմուած էր ոստիկաններէ, զինուորներէ եւ գաղտնի ոստիկաններէ։ Ուսանողները թշնամական խօսքեր կ'արտասանէին հանդէպ Ֆրանսայի։ Իսկ երբ դեսպանատան առջեւէն կ'անցնէին, հակաֆրանսական ցոյցեր կը կատարէին։

Միլանոյէն եւս կը հեռագրեն թէ ուսանողական խումբ մը ֆաշական ակումբ երթալով ցոյցեր ըրած եւ աղաղակած է. «Կեցցէ՛ն Թունուզը, Քորսիքան եւ Ճիպութին»։

Ուրիշ հեռագիր մը Թորինոյէն կը հաղորդէ թէ ուսանողները, շրջելով քաղաքին կեդրոնական փողոցներուն մէջ, հայրենասիրական երգեր կանչած են ու պոռացած. «Թունուզը եւ Քորսիքան կ'ուզենք»։

Լիբանանի հպատակութեան խնդիրը

—— •• ——

Պէյրութի հայ մուխթարը՝ Պ. Ս. Սահակեան հետեւեալ կարեւոր պարագաները կը յանձնէ Լիբանանի հայութեան ուշադրութեան.—

Ներքին նախարարութիւնը, ինքնութեան թուղթերու վերաբերեալ խնդիրները վերջնականապէս լուծելու նպատակաւ նոր շրջաբերականով մը կ'ազդարարէ որ եթէ կը գտնուին այնպիսիներ, որոնք տակաւին իրենց ամուսնութիւններն ու նորածինները ու հին նուֆուսները կառավարութեան տոմարներուն մէջ արձանագրել տուած չեն, թող փութան մինչեւ 31 դեկտեմբեր 1938 իրենց արձանագրութիւնները լրացնելու։

Սոյն պայմանաժամէն կրնան օգտուիլ նաեւ այն Հայերը (ոչ հպատակ) որոնք 1924 Օգոստոս 30էն առաջ Լիբանան գտնուած են եւ այժմ Լիբանանի հպատակ ըլլալ կը փափաքին։

—— •• ——

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՈՆ ՌԻՊՊԸՆԹՐՈՓ, 1911ին, երբ դեռ 17 տարեկան էր, կ'ուսանէր Կրընոպլի մէջ, դրացնութեամբ Տալատիէի, որ այդ միջոցին, 27 տարեկան, ուսուցիչ էր աշխարհագրութեան։

ՋՕՐ. ՄԻԼԼԵՐԻ առեւանգումին առթիւ, այս միջոցիս Փարիզի մէջ կը գտնուի իբրեւ մեղսակից Տիկին Սքօպլին, որու ամուսինը անհետացաւ զօրավարին առեւանգումէն վերջ։ Դատարանին մէջ պահ մը պատասխանատուութեան բաժին մը նետուեցաւ նախկին նախարար Մարքս Տորմուայի վրայ։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ օդանաւերու բազմաթիւ արկածներ պատահած ըլլալով, վերջերս, Մոսկուայի շուրջը, «Կրասնայա Զվեզտա» կը գրէ թէ ձեռնարկուած են Մոսկուայի օդային տարմիղէն պաշտպանող երկու բարձրաստիճան սպաներ եւ օդային տարմիղին հրամանատարը։

ՊԵՐԼԻՆԷՆ կը գրեն «Տէյլի Մէյլ»ին թէ Հրեաներու մասին հրատարակուած հրովարտակներու տրամադրութեամբ՝ Հրեաները չեն կրնար կառք ունենալ, հետեւաբար չեն կրնար թաղել իրենց մեռելները։ Այսպէս մօտ հարիւր մեռելներ, թաղման կառք չգտնելով, կը մնան տուներու մէջ։

ՊԵԼԺ գահիճի վստահութեան քուէ առաջաւ 49ի դէմ 110։ Այս քուէարկութեան մէջ, սակայն, կառավարութեան կողմը բռնած են 18 ընկերվարականներ, 5 հոգի ձեռնպահ մնացած են, 9 հոգի բացակայ էին։ Այս կացութեան մէջ Սփաաք պիտի ուզէ՞ մնալ կառավարութեան գլուխը թէ գիրք պիտի ճշդէ՝ նկատի առնելով իր կուսակցութեան կարգապահութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆ բանակը, ըստ նոր կազմակերպութեան, պիտի ունենայ 950,000 զինուոր, առանց հաշուելու մարաջախտ Կէօրինկի օդանաւային բանակը։ Ուրեմն նախապատերազմեան բանակէն 200 հազար զինուոր աւելի։ Նաւային շինութիւնները եւս յառաջ կը տարուին մեծ թափով։ Կառավարութիւնը մտադիր է շինել 35 հազար թոնօ տարողութեամբ նոր զրահաւոր մը։

«ՓԱՐԻ» անդրատլանտեան ֆրանսական մեծ շոգենաւին նաւազները գործադուլ հռչակած ըլլալով՝ կառավարութիւնը Շէրպուրկէն նաւազ բերաւ եւ զինուոր–նաւազներով «Փարի» ճամբայ ելաւ դէպի Նիւ-Եորք։

ՓՕԼ ՆԻԶԱՆ, խորահմուտ երիտասարդ գրագէտ մը, համայնավար, որ քաղաքական խմբագիրն է «Սը Սուար»ի, գրական մրցանակի արժանացաւ իր «Դաւադրութիւն» վէպով։ Փօլ Նիզան ծանօթ է նաեւ իր փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններով։

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն սկսեալ առաւօտ **Salle des Ingenieurs Civils**

19 Rue Blanche, Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմօնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (Նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին)։

Ներկայ կ'ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրվար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փօլ տիւ Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»)։ Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կամիտասեան երգչախումբը։ Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ | Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները։ | Մուտք 8 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փ ... Ի

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ (9 դեկտ.) ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԾԱՄԱՏՈՒՐ

Գաւառ

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կորիւն» Ակումբին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկեր ԾԱՄԱՏՈՒՐ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երք. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Գուրգէն» խումբի ընկերները (Ավինիոն) 10 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ կարեւոր օրակարգ. Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Սրբազան» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 12 դեկտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Լաֆրիկեա» սրահը. Կարեւոր օրակարգ. Ներկայ կ'ըլլայ Երք. կոմիտէի ներկայացուցիչը.

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Զառաւ» խումբի ընդհ. ժողովը 10 դեկտ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ... Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովին շարունակութիւն.

ՎԻԷՆԻ «Անի» Երք. կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը 10 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Թամար» ակումբին մէջ.

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Սոմեխեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 10 դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Վարանդեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ.

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

«Դոյլ վաճառ» խումբի բոլոր ընկերները 10 դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին.

«Լուիսի գիւտ» խումբի բոլոր ընկերները 9 դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 181 Cours Lafayette. «Զարդարեան» գրադարանը

«Մուսա Լեռ» խումբի բոլոր ընկերները 9 դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 16 Quai Victor Augagneur, ... սրճարանը

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Խրիմեան» սրահին մէջ

2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. Կնեսզեան, Յ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղին երգչախումբը, Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ.) եւայլն։ Մուտք՝ 2 Ֆր.

ՑՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

10 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօր վերջ ժամը 3ին Բիժօնէի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ընկերաճամարտական դասախօսութիւն

Անիէռ-Պուալոմպի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9էն Ընկերվարականներու սրահը

149 bis Ave d'Argenteuil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ գաղութը եւ մեր առաջադրութիւնները»

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը մասնակցի Փորթ տը Լիոնի 35 հոգինոց ֆրանսական նուագախումբը։

Ներկայ կ'ըլլան քաղաքապետ Պ. ՀԻՒՍԷԼ, տեղւոյն Նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը եւ բազմաթիւ հիւրեր.

Մուտք՝ 2 ֆրանք.

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

8 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին

«Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիփս, Մոբուէյլ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆի մասին կը խօսի Պ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՑԵԱՆ.

Ներկաներուն իրաւունք կը տրուի արտայայտուելու դասախօսութենէն վերջ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 9 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 9 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3907 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՏՈՒՏԱԿԸ ԿԸ ՍԵՂՄՈՒԻ

Ըմէթի ընտրութեամբ, կը գրէինք մեր 16 Նոյեմբերի խմբագրականով, Թուրքիոյ մէջ կը ստեղծուի բոլորովին նոր կացութիւն մը:

Նոր նախագահը շատ շուտ հաստատեց մեր այս ենթադրութիւնը: Աթոռը հազիւ գրաւած՝ փոխեց դահլիճին կազմը: Ու դեռ ամիս չլրացած, մինչ Աթաթիւրքի մարմինը հող դրուած իսկ չէ, Ըմէթ սկսաւ սեղմել պտուտակները:

Երէկ հրատարակած էինք լուր մը, որուն համաձայն Ներքին նախարարութեան հրամանին տակ առնուած է Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ, Պոլսոյ կուսակալը, ու անոր տեղ նոյն պաշտօնին անցած է Գըրտարը: Պաշտօնէն հեռացուած է նաեւ Պոլսոյ ոստիկանական ընդհ. տնօրէնը, Սալիհ Գըլըճ: Թուրքերէն «Թան», որ ամիսներ առաջ դադրեցաւ՝ Աթաթիւրքի հիւանդութեան լուրը տպած ըլլալուն համար եւ որ կը վերահրատարակուի այժմ, այս լուրերու կարգին կը հաղորդէ նաեւ թէ «Ըմէթ Ինէօնիւ երբ Գասթէմունիէն Էնկիւրի վերադառնայ, ապահովաբար սկսի լայն գործողութիւն մը դիւանագիտական ներկայացուցիչներու փոփոխութեան տեսակէտով: Ասոր պիտի յաջորդէ կուսակալներու փոփոխութիւն մը գլխաւոր նահանգներու մէջ, համաձայն Հալք կուսակցութեան յառաջիկայ արտակարգ համագումարին որոշմանց»:

Այսպէս, ուրեմն, Ըմէթ սկսած է լայն մաքրագործումի մը՝ վարչական ու քաղաքական մարզերուն մէջ: Մուհիտտին Իւսթիւնտաղ բաւական մեծ ունի կռնակը: Զանազան առիթներով ամբաստանուեցաւ: Նոյնիսկ թերթ մը մերկացումներ ըրաւ իր մասին. Դատ ու դատաստան, բայց ի վերջոյ անպարտ նկատուեցաւ, Աթաթիւրքի միջամտութեամբ: Ըմէթ իր այս հարուածով երկու «թռչուն» կը սպաննէ,— Պոլսոյ կռնակէն կը նետէ զայն, ու հաշիւ մը կը մաքրէ Քէմալի հետ, «ներքին նախարարութեան հրամանին տակ առնելով» Իւսթիւնտաղը:

Ուշագրաւ է նաեւ դեսպաններու փոփոխման խնդիրը: Ֆէթհի Օքեար, Աթաթիւրքի հովանաւորեալը, որուն անունը ամէն ներքին տագնապի առիթով կը յիշուէր, եւ զոր Աթաթիւրք տարիներ առաջ փորձեց հակադրել Ըմէթի, «արդէն իսկ Պոլիս վերադարձած է»: Ծանօթ է որ Ֆէթհի, կուսակցութիւն հիմնելու իր ձախող փորձէն ի վեր, Անգլիոյ մէջ կը ներկայացնէր Թուրքիան: Աթաթիւրք քանի ողջ էր, Ըմէթ կը հանդուրժէր անոր: Հիմա որ զայն հովանաւորողը չկայ, պիտի մեկուսացնէ բնականաբար: Ֆէթհի անձ մը չէ. ոչ ալ՝ դեսպան մը: Ան մարմնացումն եղաւ հակաըմէթեան հոսանքին: Ու մինչեւ վերջերս ալ, Քէմալի յաջորդելու խնդրին մէջ, կը յիշուէր իբրեւ այդպիսին: Ինչպէս եւ չկրցաւ «ընտրուիլ» իբրեւ այդպիսին: Եթէ, ուրեմն, Ըմէթ զայն կը քաշէ իր պաշտօնէն, կը նշանակէ թէ՝ որոշած է զայն այլեւս ձգել ստուերի մէջ: Դեսպաններու փոփոխումը եւս պէտք չէ մեկնել, մեր կարծիքով, քաղաքականութեան մը փոփոխումով: Ըմէթ կ'ուզէ նաեւ այդ մարզին մէջ գործի լծել իր բացարձակ հաւատարիմները: Ապահովաբար փոփոխումներ պիտի ըլլան նաեւ զինուորական մարզին մէջ, բայց մամուլը հազիւ թէ արձագանգ տայ անոնց: Թուրք բանակը իր մէջ կը համրէ ուժեր, որոնք ոչ միայն համակիր չեն Ըմէթի, այլեւ դեռ կապուած կը մնան Գարապէքիրի եւ ուրիշներու:

«Թան»ի լուրը իր մէջ ունի նաեւ ուրիշ կէտ մը: Անցողակի ձեւով կ'ըսէ թէ մօտերս կը գումարուի Հալք կուսակցութեան արտակարգ համագումարը:

Ի՞նչ է այս «արտակարգ»ին պատճառը: Թուրքիան միահեծան պետութիւն է: Եւ, իր կուսակցութիւնը կը կառավարուի եւ ոչ թէ կը կառավարէ: Բայց, երկրին տէրը կ'ուզէ որ անոր ներքին ղեկավարութիւնը միշտ գտնուի իրեն ենթակայ անձերու ձեռքը: Հալքը հոսանքներ ունի իր մէջ: Կան դէմքեր որոնք բոլորովին դէմ են Ըմէթի: Եւ երբ Ֆէթհի, Քէմալի հաւանութեամբ, իր կուսակցութիւնը կազմեց, անոնցմէ ոմանք յարեցան Ֆէթհիի՝ յետոյ կրկին վերադառնալու համար Հալքին: Նոյնիսկ ինքը՝ Քէմալ՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատիի կողմէ հրապարակային ապաշխարութիւն ստացաւ «իր դիրքը ճշդելու» համար: Եւ, Հալքի մէջ, մինչեւ Քէմալի մահը, այդ երկուութիւնը շարունակուեցաւ: Ատեն մը Րէճէպ Փէքէր ընդհ. քարտուղարն էր կուսակցութեան: Առտու մը, յանկարծ, զայն այդ պաշտօնէն հեռացուց հրամանագիր մը: Ու մասնաւոր օրէնք մը քարտուղարի պաշտօնը յանձնեց Ներքին նախարարին, միացնելով կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնը: Հիմա որ Ներքին նախարար Շիւքրիւ Քայա հեռացուած է, բնականաբար Հալքի ղեկավարութիւնը եւս անցած է նոր նախարարին: Կը նշանակէ՝ Ներքին նախարարի փոփոխումով, Ըմէթ թէ՛ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը փոփոխումի ենթարկեց եւ թէ՛ նոր նախարարի նշանակումով, երկրին վարչական ղեկը կեդրոնացուց իր նախընտրած անձին ձեռքը:

Անշուշտ, այս բոլորը կ'ըլլան ներքին լուռ բայց լուրջ խմորումներով: Վճռական ու անզիջող՝ Ըմէթ պիտի շարունակէ այդ մաքրագործումը, կեդրոնացնելով, նախ, ամէն ինչ իր ձեռքը, ու, երկրորդ, մեկուսացնելով իր բոլոր հակառակորդները: Դիւրին աշխատանք մը չէ անշուշտ ասիկա: Մանաւանդ որ, ինչպէս ըսինք, այդ ընդդիմադիրներէն որոշ մաս մը բուն իսկ կուսակցութեան ծոցին մէջ են, անջատ այն միւսներէն, որոնք առաջին օրէն դիրք բռնած ու դուրսն են մնացած: Կան նաեւ այն 150նոցները, որոնք Քէմալի հաւանութեամբ վերադարձան վերջերս:

Այս բոլոր ընդդիմադիրները իրենց կարգին պիտի ջանան հակազդել բնականաբար: Եւ եթէ նկատի ունենանք նաեւ յետադիմական տարրերը, (Քասթէմունիի դէպքը ստիպած է Ըմէթը անձամբ մինչեւ հոն երթալու), հասկնալի կը դառնայ թէ Թուրքիոյ նոր նախագահը իր դէմ ունի ոչ-արհամարհելի ուժ մը: Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԽՕՍԵՑԱՆ

Ֆոն Ռիպպընթրոփ, ծանօթ յայտարարութիւնը ստորագրելէ վերջ թէ որ եւ է հարց լուծելու համար պատերազմի պիտի չդիմուի, երկար խորհրդակցութիւններ կատարեց, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի, ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Այդ խորհրդակցութիւններուն կը մասնակցէին Ֆոն Ռիպպընթրոփ, Տալատիէ, Ժորժ Պոնէ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան խորհրդականը՝ Ալեքսիս Լէժէ, Փարիզի գերմանական դեսպանը եւ թարգման Շմիտ: Իրականին մէջ Ֆոն Ռիպպընթրոփ պէտք չունեցաւ թարգմանին, որովհետեւ լաւ ֆրանսերէն կը խօսի:

Խօսակցութիւնները տեղի ունեցան սրտաբաց, անկեղծ եւ մտերմական: Մամուլը չի ծածկեր, սակայն, թէ երկու կառավարութիւնները շատ հեռու են համաձայնութեան կէտէն՝ քաղաքական բազմաթիւ հարցերու մասին: Այսուհանդերձ վախ չկայ որ բախումի յանգին այդ տեսակէտները կամ արգելք հանդիսանան, որ գործակցութիւն մը ստեղծուի տնտեսական եւ մշակութային գետնի վրայ:

Սպանիական հարցին մասին, Ֆոն Ռիպպընթրոփ չծածկեց Հիթլերի համակրանքը հանդէպ Ֆրանքոյի, որու յաջողութիւն կը ցանկայ: Եւ սակայն երբեք փափաքելի չի գտներ խռովութիւն յարուցանել դրացի երկրի մը մէջ, միջամտելու համար ետքէն: Այսպէս Հիթլեր գոհունակութիւն յայտնած է որ ձախողած է վերջին գործադուլը եւ զսպուած ամէն անկարգութեան փորձ:

Գալով Ռուսիոյ, Ֆոն Ռիպպընթրոփի կարծիքով ռուսեւֆրանսական դաշինքը արգելք մը չէ գերմանեւֆրանսական յարաբերութեանց զարգացման: Սակայն Ֆոն Ռիպպընթրոփ դիտել կուտայ թէ համայնավարութիւնը վտանգ մըն է քաղաքակրթութեան, եւ երկիրը անգամ մը փորձով տեսած է այդ վտանգը: Միւս կողմէ, բարձրաստիճան զինուորականներու գնդակահարութիւններէն վերջ՝ Խորհ. Միութիւնը կ'ընթանայ դէպի կազմալուծում, ահա թէ ինչո՞ւ չի կրնար օգտակար դառնալ Եւրոպայի:

Իտալիոյ մասին, Ֆոն Ռիպպընթրոփ կը զգուշանար որ եւ է յայտարարութիւն ընելէ, միայն կը վկայէր թէ առաւել քան երբեք ամուր է Պերլին–Հռոմ առանցքը, որ սակայն արգելք մը չէ Լոնտոն-Փարիզ առանցքին հետ բանակցութեանց: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Գերմանիա, որ պատերազմի չմտաւ իր կենսական շահերուն պաշտպանութեան համար, պիտի չուզէ կրակի մէջ նետուիլ Թունուզը տալու համար Իտալիոյ, մանաւանդ որ Պիզմարք եւս հանդիսաւորապէս ճանչցած էր Ֆրանսայի վեհապետական իրաւունքները Թունուզի վրայ:

Երէկ, հինգշաբթի առաւօտ, Ֆոն Ռիպպընթրոփ մեկնեցաւ Պերլին, իր պատուիրակութեան հետ:

Գերմանեւֆրանսական խօսակցութիւնները

Ֆրանսական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը գերմանեւֆրանսական խօսակցութեանց մասին.—

Գերման պետութեան արտաքին նախարարին այցելութիւնը, Փարիզ, 6 Դեկտեմբերին, առիթ ընծայեց տեսակէտներու լայն փոխանակութիւն մը կատարելու գերմանական եւ ֆրանսական կառավարութեանց միջեւ: Այն տեսակցութեանց ընթացքին, որոնք կատարուեցան Ֆոն Ռիպպընթրոփի եւ Ժորժ Պոնէի միջեւ, քննութեան առնուեցան եւրոպական գլխաւոր հարցերը եւ, մասնաւորաբար, այն հարցերը որոնք կը վերաբերին Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի տնտեսական եւ քաղաքական յարաբերութեանց: Երկու կողմերն ալ համաձայն գտնուեցան, որ սահմաններու ճանաչման հիման վրայ՝ երկու երկիրներու յարաբերութեանց զարգացումը պիտի ծառայէր ոչ միայն իրենց հասարակաց շահերուն, այլեւ պիտի կազմէր նպաստ մը որ անհրաժեշտ է խաղաղութեան պահպանումին:

Ահա այս ոգիով է որ երկու երկիրներու արտաքին նախարարները ստորագրեցին յայտարարութիւն մը, որ, վերապահութեամբ այլ պետութեանց հետ երկու կառավարութիւններու մասնաւոր յարաբերութեանց, կ'արտայայտէ խաղաղասիրական գործակցութեան իրենց կամքը՝ հիմնուած փոխադարձ յարգանքի վրայ, եւ այսպէս կը ներկայացնէ կարեւոր քայլ մը ընդհանուր խաղաղութեան ճամբուն մէջ:

Ի՞նչ կը գրեն Թուրքերը իտալական ցոյցերու մասին

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.—

Թրքական մամուլը զարմանք կը յայտնէ իտալական հողային ցանկութիւններուն եւ ցոյցերուն մասին, թէեւ ընդհանրապէս վերապահ է եւ կը զգուշանայ դատաստան մը կատարելէ այդ առթիւ:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ իտալացի երեսփոխանները անշուշտ ենթակայ չեն «մտային խանգարումներու», ընդհակառակն անոնք կը գործեն «նախամտածութեամբ», գրաւեալ հողերը ետ պահանջելու զօրաւոր հոսանքէ մը մղուած: Այսուհանդերձ նման պահանջները պարզ խաղեր են, որոնք վերջ կը գտնեն՝ երբ Իտալիա յաջողի սակարկութեան մտնել:

«Ճիւմհուրիյէթ» կը կարծէ թէ նման ճնշումները կ'ամրացնեն Ֆրանսայի ներքին խաղաղութիւնը եւ կը ստեղծեն անյաղթելի միութիւն մը, որով երկիրը պիտի յաջողի ետ վանել իտալական ցանկութիւնները:

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ վերաբացուեցաւ ֆրանսական խորհրդարանը:

Նախ քան բացումը, Տալատիէ ներկայացաւ խորհրդարանի արմատական կուսակցութեան խմբակին: Նիստէն վերջ, որ կարճ տեւեց, մամուլին տրուեցաւ զեկոյց մը, որ կ'ըսէ թէ արմատական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակը մեծամասնութեամբ վստահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան, որպէսզի շարունակէ երկիրը տնտեսապէս վերականգնելու իր քաղաքականութիւնը, ընկերային յառաջդիմութեան եւ հանրապետական օրէնքներու ոգիով:

Ընդհանուր տրամադրութիւնը այն էր, որ կառավարութիւնը պիտի չմերժէ որոշ բարեփոխութիւններ մտցնել վերջին հրովարտակ-օրէնքներուն մէջ,— մասնաւորաբար ջնջել հարիւրին 2 տուրքը ամբողջական եկամուտին վրայ, հաշտեցնել տեսակէտները շաբաթական 40 ժամու բաժանումին մասին, ընդլայնել հանրօգուտ շինութեանց ծրագիրը:

Ալեքսանտրէթի հարցը Ծերակոյտին առջեւ

Ծերակոյտը եւս բացուեցաւ երէկ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, նախագահութեամբ Ժանընէյի:

Նախ կարդացուեցաւ մահագրութիւնը ծերակուտական Վիքթոր Ժիւտէի, որ մեռաւ վերջերս: Յետոյ Ժանընէ կարդաց հարցապնդումներուն ցանկը,— Ռուսթան՝ Ֆրանսայի գաղթային քաղաքականութեան մասին, Քաշէն՝ արտաքին քաղաքականութեան եւ Սպանիոյ հարցին մասին, Ֆուրքատ՝ հրովարտակ օրէնքներուն մասին, Մարոզէլլի՝ զինուորական օդանաւերու շինութեան մասին, Վիքթոր Քոնսթան՝ [illegible] պաշտպանութեան մասին, Լըպէր՝ ենթայողական անուններու վերաբերեալ հրովարտակներու մասին, ինչպէս նաեւ Կօթրրօ՝ Ալեքսանտրէթի համաձայնութիւնը եւ ֆրանսական քաղաքականութիւնը հանդէպ Թուրքիոյ:

Այս հարցապնդումներէն շատերը յետաձգուեցան, եւ ինչպէս Երեսփ. Ժողովին մէջ՝ որոշուեցաւ պիւտճէն եւ խորհրդարանական ընտրութեանց բարեկարգութեան հարցը քննել յունուարին:

Գերմանիա կ'ուզէ անկախ Ուքրանիա մը ստեղծել

Լոնտոնի թերթերը, խօսելով Գերմանիոյ դէպի արեւելք տարածուելու ձգտումներուն եւ գերմանեւֆրանսական խօսակցութեանց մասին, կը գրեն թէ Հիթլեր կ'աշխատի ստանալ Ֆրանսայի համաձայնութիւնը, գէթ չէզոքութիւնը հանդէպ իր այն ձեռնարկներուն, որոնց նպատակն է ստեղծել Ուքրանիա մը՝ հող առնելով Լեհաստանէն եւ Ռուսիայէն:

«Իվնինկ Սթանտարտ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կը գրէ թէ այս ձգտումներուն համար էր որ Վարշաւայի կառավարութիւնը հեռացաւ Պերլինէն եւ սկսաւ բարեկամանալ Ռուսիոյ հետ, ինչ որ կը նշանակէ թշնամական դիրք մը բռնել հանդէպ Գերմանիոյ: Անշուշտ Հիթլեր պատերազմ պիտի չընէ Լեհաստանի հետ, բայց ճնշում պիտի բանեցնէ լեհական կառավարութեան վրայ՝ բաժնելով Լեհաստանի հինգ միլիոն Ուքրէնները, որպէսզի անկախութիւն պահանջեն եւ անջատեն Լեհաստանի հարաւային երկրամասը, Ռումէնիոյ հետ կազմելու համար նոր պետութիւն մը: Այս ձեւով, կ'ըսէ նոյն թերթը, Գերմանիա պիտի կրնայ քալել Ուքրանիոյ մէջէն դէպի Խորհ. Ռուսիա, ուր կ'ապրին 40 միլիոն Ուքրէններ, որոնք պատեհ առիթին կը սպասեն՝ բաժնուելու համար Մոսկուայի հովանաւորութենէն:

«Իվնինկ Սթանտարտ» կ'ենթադրէ նաեւ թէ Հիթլեր արտօնութիւն պիտի ստանայ Լեհաստանէն՝ Տանցիկի նրբանցքին մէջ շինել երկաթուղի մը եւ ինքնաշարժի ճամբայ մը, արեւելեան Փրուսիան միացնելու համար Գերմանիոյ սիրտին:

Անգլիական թերթը, յետոյ, կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսացիները տրամադրութիւն ցոյց չեն տար ընդունելու գերմանական այս տեսակէտները, չուզելով Գերմանիան բոլորովին ազատ ձգել Կեդր. Եւրոպայի մէջ:

Մոսկուա ժխտական [illegible]

Ֆուննիէ հեռագրական գործակալութիւնը կ'իմանայ Մոսկուայէն թէ խորհ. կառավարութիւնը խիստ մտահոգ է՝ տեսնելով որ գերման սպաներ, իբրեւ խորհրդական, սկսած են գործել Կարպաթեան Ուքրանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Ըստ ռուսական կառավարութեան, գերման սպաներու գործունէութիւնը, Ուքրանիոյ մէջ, առաջին հանգրուանն է այն գերմանական ծրագրին, որ կը կոչուի «Գրոհ դէպի արեւելք»:

Գերմանացիները մինչեւ այժմ չեն հերքած գերման սպաներու ներկայութիւնը Ուքրանիոյ մէջ:

Ռուսական կառավարութիւնը հետաքրքրութեամբ կը հետեւի քաղաքական իրադարձութեանց, որոնք տեղի կ'ունենան Ուքրանիոյ մայրաքաղաքին մէջ եւ շատ հաւանական է որ հիւպատոս մը ղրկէ Խուսթ:

Դաւադրութիւն մը Ուքրանիոյ մէջ

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ Կիեւէն երեւան հանեց դաւադրութիւն մը, որու կապուած են բազմաթիւ ուքրէն սպաներ Քիեւի զօրախումբէն: Դաւադիրները ծրագրած էին սպաննել Ուքրանիոյ խորհ. կառավարութեան եւ կոմունիստ կուսակցութեան անդամները, ընդհանուր ապստամբութիւն մը յարուցանել բովանդակ Ուքրանիոյ մէջ, պահանջելով Ուքրանիոյ անջատումը Խորհ. Միութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐՈՀԸ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԽՄԲ.— Ամբողջութեամբ կը թարգմանենք հետեւեալ ուշագրաւ առաջնորդ յօդուածը Մաթէնէն (4 Դեկտեմբեր)

Եթէ պէտք ըլլար շօշափելի ապացոյց մը տալ թէ ո՛րքան իրական է ծրագիրը, զոր գերման աշխարհակալութիւնը կը հետապնդէ, ներկայիս, դէպի Հարաւ-արեւելք՝ Կեդր. եւ Դանուբեան Եւրոպայի վրայէն դէպի Սեւ ծով, դէպի Միջերկրական,— Գրոհ դէպի արեւելք հռչակաւոր ծրագիրը,— առաջ անհերքելի եւ փայլուն ապացոյցը կրնայինք գտնել նոյնքան հռչակաւոր ծրագրի մը մէջ,— մարաջախտ Կէօրինկի քառամեայ ծրագրին ամէնէն գլխաւոր ձեռնարկը՝ Հռենոս - Մայն - Դանուբ ջրանցքին շինութիւնը։

Վիթխարի ձեռնարկ իբրեւ յղացում, որ կը համապատասխանէ Գերմանացիներու ոգիին։

Այս ձեռնարկին նպատակն է Հիւս. եւ Պալթիկ ծովերը միացնել Սեւ ծովուն, այլ խօսքով՝ Մերձ. Արեւելքի, ջրանցքով մը, որ պիտի օգտուի Հռենոսէն, նաւարկելի դարձուած Մայն գետէն, Դանուբէն որ գերմանական է իր երկայնքին մէկ երրորդով՝ այն օրէն ի վեր որ Աւստրիան կցուած է Գերմանիոյ։

Ճիշդն ըսելով, այս յղացումը նոր չէ։ Ընդհակառակն շատ հին է։ Կը հասնի մինչեւ Մեծն Կարոլոս, որ ըմբռնեց նման ձեռնարկի մը կարեւորութիւնը։ Իր կարգին Նափոլէոն եւս շահագրգռութիւն ցոյց տուաւ ծրագրին եւ պարտք դրաւ Զօր. Տրուոյի վրայ ուսումնասիրել եւ յատակագիծ մը պատրաստել։

Իսկ աւելի հարիւր տարի առաջ, Պավարիոյ Լուդովիկոս Ա. Թագաւորը շինել տուաւ (1836—1845) Լուտվիկի ջրանցքը, որ Մայնը կը միացնէր Դանուբի՝ Նիւհար Ալթմուհլի վրայով, որ նեղ ջրանցք մը ըլլալով հազիւ կրնար անցք տալ 125 թոնօ տարողութեամբ նաւերու։ Նոր յատակագիծը, զոր Գերմանիա կ'աշխատի գլուխ հանել, առաւ մեծ ձեւն է, այն իրողութեամբ որ անցք պիտի տայ 1200—1500 թոնօ տարողութեամբ նաւերու, այսինքն Հռենոսի վրայ ճամբորդող բոլոր նաւերուն։

Այս ծրագիրներուն պատմութեան համար՝ յիշենք նաեւ յատակագիծը որ Նիւքարի վրայով Մանհայմը պիտի միացնէր Փլոխինկէնի,— յատակագիծ մը որ թերաւարտ մնաց, պարզապէս պատճառաւ որ անյաղթելի դժուարութեանց կը բախէր։

Նոր յատակագծին շինութիւնը, որու ձեռնարկուեցաւ 1921ին՝ «Հռենոս - Մայն - Դանուբ ընկերութեան» կողմէ, որ ունէր մէկուկէս միլիոն մարք դրամագլուխ, պէտք էր վերջանար 1937ին, ծախսուած ըլլալով գրեթէ ամբողջ դրամագլուխը։ Այդ ջրանցքը կ'անցնի Ֆրանքֆուրթէն, Աշաֆէնպուրկէն, Պամպէրկէն, Նուրեմպէրկէն, ու դեռ պիտի երկարի մինչեւ Ռաթիզպոն։ Կը կարծուի թէ այդ աշխատանքը կ'աւարտի մինչեւ 1946։

Կը բաւէ ակնարկ մը նետել Եւրոպայի քարտէսին վրայ, ըմբռնելու համար թէ ի՛նչ վիթխարի ծրագիր է այս. — Ջրանցքը պիտի կտրէ ութ տարբեր երկիրներ, որոնց վիճը ոռոգուած՝ Դանուբի ջուրերով (Գերմանիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա)։

Ջրանցքը, ուրեմն, տեսակ մը ընտանեկան առանցք է Միջին Եւրոպայի մէջ, Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով երկարած։

Ըսենք թէ Աւստրիոյ կցումով՝ Դանուբ դարձած է գերմանական գետ,— 2794 քիլոմեթր երկարութեան վրայ 996 քիլոմեթրը կ'իյնայ Գերմանիոյ մէջ։ Եւ Գերմանիա կ'աշխատի լաւագոյնս օգտագործել այս պարագան, այդ նպատակով անգոյ հռչակեց 1921ի համաձայնութիւնը, որ կնքուած էր Փարիզի մէջ՝ միջազգայնացնելու համար Դանուբը։ Այս դըրժումով, գերմանական եւ աւստրիական Դանուբը, իր 996 քիլոմեթր տարածութեան վրայ, կը դառնայ գերմանական ներքին ջրանցք։ Առիկա պատճառ մը չէր, սակայն, որ Գերմանիա հրաժարէր աթոռ պահանջելէ Դանուբի միջազգային յանձնախումբին մէջ (ռումանական բաժին), որ պէտք գտաւ միջազգային մնայ մնացեալ տարածութեան վրայ։

Այս ծրագրին հետեւանքն այն պիտի ըլլայ, որ Եուկոսլաւիա, Պուլկարիա, Ռումանիա կը դառնան յաճախորդ գերմանական շուկային։ Զուիցերիան անգամ ստիպուած է հետեւիլ շարժումին, թէեւ հասկնալով անպատեհութիւնները՝ սկսած է շինել ջրանցք մը Պալէն մինչեւ Քոնսթանս լիճը, քիչ մը ազատ շնչելու համար։ Գալով Իտալիոյ, զոհ պիտի երթայ այդ ծրագրին, որմէ շատ պիտի տուժէ Թրիէսթէի նաւահանգիստը։

Գերմանական տնտեսութեան տեսակէտով, Հռենոս - Մայն ջրանցքը այն գեղեցիկ ձեռնարկն է որ Գերմանիան կ'արժեւորէ [illegible] ձեւով։ Եւ երբ ծրագիրը ամբողջացուի ջրանցքներու նոր ցանցերով, որոնք գերմանական գետերը, ծովէն հեռու գրեթէ հորիզոնական, պիտի կապեն Հռենոս - Մայն - Դանուբ գծին, այն ատեն աւելի եւս կը բարձրանայ ձեռնարկին մեծութիւնը։

Այս է որ Գերմանները կ'անուանեն Միջին Պետութիւն։ Այս ձեւով Գերմանիա պիտի ծածկուի ջրանցքներու եւ գետերու ցանցով մը, որուն գիծերը պիտի հասնին [illegible] ջուրի, նոյնքան կեանքի իր երակները։

Նաւարկութեան այս մեծ ճամբան պիտի նպաստէ նաեւ արագ բայց աստիճանաբար Աւստրիան ներմուծել գերմանական տնտեսութեան մէջ։ Եւ հսկայական դեր պիտի խաղայ Գերմանիոյ առեւտրական քաղաքականութեան մէջ, որ ուղղուած է դէպի Սեւ ծով։

Բայց առաւելապէս տնտեսական տեսակէտով է որ ձեռնարկը շահագրգռութիւն կը ներկայացնէ՝ երբ նկատի առնենք հետեւանքները, Գերմանիոյ ներքին եւ արտաքին կեանքին մէջ։

Կէօրինկի քառամեայ ծրագրին մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ նախանիւթերու մատակարարութիւնը։ Նաւարկելի ճամբաները, իբրեւ փոխադրութեան նպաստ, մեծ դեր կը կատարեն։ Այսպէս, Հռենոս - Մայն - Դանուբ ճամբան պիտի փոխադրէ ոչ միայն ներքին, այլ եւ արտաքին շուկաներու նախանիւթերը,— Պավարիոյ երկաթն ու փայտը, Աւստրիոյ փայտն ու երկաթը։ Ծանօթ է Շթիրիոյ երկաթին հռչակը,— բաղադրութեամբ (50 առ հարիւր) աւելի արժէքաւոր քան Պըրեէյի երկաթը (30 առ հարիւր)։ Անշուշտ մարաջախտ Կէօրինկ պիտի աւելցնէ նաեւ արտադրութիւնը, որ պէտք է 15 միլիոն թոնօ նուազեցնէ ներածումը։ Պիտի նուազեցնէ նաեւ փայտի ներածումը, որ անցեալ տարի կը հասնէր 7 միլիոն խոր. մեթրի։ Եւ դեռ չենք հաշուեր պղինձը, կապարը, աղը, մագնեզիումը, կրաֆիթը։ Ու Վիեննա պիտի դառնայ հարաւ-արեւելեան երկիրներու հետ փոխանակութեան բանալին։ Կրնայ նպաստել այդ փոխանակութեանց կամ արգիլել։

Ահա այսպէս Գերմանիա կը ստեղծէ, Հիւս. ծովէն մինչեւ Սեւ ծով ու Մերձ. Արեւելք, տնտեսական յարաբերութեանց հսկայ հասնող մը, որուն պիտի մնայ թէ զինուորը՝ թէ նաւաստին, միւս կողմէ ծանր նեղ ու մահացու՝ հարուած մը տալով ծովային առեւտուրին, որ երկար ճամբայ մը ունի կտրելիք, ինչպէս նաեւ այն ծրագրեալ ջրանցքին, որու ձեռնարկուած է ի գին տաժանելի զոհողութիւններու, կապելու համար Ռոն եւ Սոն գետերը Հռենոսի, նաւարկելի դարձնելով Լիոնէն մինչեւ Ժընեւ։

Եզրակացնելով, Հռենոս - Մայն - Դանուբ ջրանցքը իր ներքին առաւելութիւններէն զատ՝ մեծապէս օգտակար պիտի հանդիսանայ Գերմանիոյ, ցամաքին վրայէն կարճեցնելով առեւտրական ճամբան, մինչ ծովուն վրայէն աւելի երկար կը տեւէ, ստիպուած ըլլալով կտրել Ատլանտեանն ու Միջերկրականը։ Այսպէս Գերմանիա կը դառնայ ոչ միայն շտեմարան կամ ամբարանոց, այլեւ կայան մը ապրանքները բաշխելու։

Ձեռնարկը մեծ է ոչ միայն իբրեւ յղացում, այլեւ իր գործադրութեան միջոցներով ու հետեւանքներով։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ

Սկիզբն եմք եւ մեր բոլոր Միաբանները նուիրուեցանք հայ ազգին լեզուն բարեկարգել ի փառս Յիսուս Քրիստոսի։

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅ

Ա.

Վենետիկի բնակչութիւնը Հայ անուան ծանօթացած է մասամբ Ս. Ղազար վանքով եւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանով՝ Ai - Carmini թաղամասին մէջ։

Santo Lazaro, Armeno, հարցումիս՝ անմիջապէս առանց շուարումի ցոյց տուին [illegible], այսինքն Վենետիկի հանրակառքը։ Ս. Ղազար կղզին, հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի Վենետիկէն։

Մինակ անձն էի այդ կայարանէն դուրս ելլողը, երբ «հանրակառքը» կանգ առաւ կարմիր շէնքի մը առջեւ, քառանկիւն զանգակատունով եկեղեցի մը, շրջապատուած ընդարձակ պարտէզով։ Հայկական վանք մը՝ խաղաղ ծովուն վրայ, ամէն կողմ, հանդարտութիւն կը տիրէ։ Աջ ու ձախ պարտէզի ծառերը դիտելով ներս մտայ «փոքրիկ Հայաստանը», վստահ թէ ամէն հայ հաճոյքով կ'ընդունէր, մանաւանդ հեռաւոր երկրէ եկող ազգային մը։

Երիտասարդ քահանայ մը, հայր Միքայէլ Ցովհաննէսեան ընկերացաւ ինծի, ցոյց տալու վանքին հետաքրքրական բաժինները։

Նախ այցելեցինք եկեղեցին, շինուած կոթական ոճով, կոկիկ աղօթավայր մը։ Եկեղեցւոյն դրան երկու կողմերու վրայ արձանագրութիւններ կը յիշեցնէին Բիոս Դրդ. պապին Ս. Ղազար այցելութիւնը 1800ին։ Պարզ է եկեղեցին, կարմիր մարմարէ սիւներով եւ հինգ խորանով։ Հոս թաղուած է Մխիթարեան ուխտի հիմնադիր Աբբայ Մխիթարի մարմինը։ Խորաններու շուրջ կը տեսնուին նկարներ, Տրդատ թագաւորի, հայոց առաջին վեհապետ, որ քրիստոնէութիւնը որդեգրեց իբրեւ պետական կրօնք եւ մկրտուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի ձեռամբ։

Ուրիշ նկարներ հայ գրի մարգարէներու՝ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշթոցի։

Պարզ է ճաշասրահը, միայն զարդարուած [illegible] նկարներով։ Ճաշի պահուն միաբանները պէտք է պահեն կատարեալ լռութիւն։

Անոնց խորհրդածութեան միակ նիւթն է պատերը զարդարող նկարները։ Ուշադրութիւնս գրաւեց ճաշասրահի դրանճակատը փորագրուած հետեւեալ գրութիւնը՝ Աբբայ Մխիթարի։

«Մենաստանս այս լոտ բոլորին շինեալ եղեւ ի փառս Փրկչին։ Ցաբբայութեան Սեբաստիացւոյ, Մխիթարայ վարդապետին», 1740։

Վերի սենեակները կը կազմեն գրադարանը, հայերէն եւ օտար լեզուներով հրատարակութիւններու, թերթերու հաւաքածոններու եւ ձեռագիրներու յատուկ բաժին մը, նաեւ թանգարան։

Ամէն կողմ, պատերը զարդարուած են տաղանդաւոր բազմաթիւ նկարիչներու գործերով։ Կ'արժէ յիշատակել Pietro Nouelli‑ի գեղեցիկ մէկ աշխատութիւնը՝ «Վերջին ընթրիքը», Bassano‑ի «Մանուկ Յիսուսի Եգիպտոս փախուստը» գեղեցիկ նկար մը 15րդ դարէն։

Առանձին բաժնի մը մէջ՝ մեծատաղանդ Ռուսահայ նկարիչ Այվազովսքիի նկարները գեղարուեստական [illegible]։ Նափոլէոն Գ.ի նկարը 1862էն նուէր՝ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ։

Գիտութեան թանգարանը կը պարունակէ բնագիտութեան, ընկերաբանութեան զանազան գործիքներ, նաեւ հանքային քարերու եւ թռչուններու հաւաքածոյ։ Հետաքրքրական է դարձեալ կարգ մը հայկական թագաւորութեանց հին դրամներու հաւաքածոն, ուր մարդ կը զգայ թէ մեր անցեալի կեանքը եւ թագաւորներու դիւցազնութիւնները երազ չէին, այլ իրականութիւն։ Ափսո՜ս որ ամէնն ալ անցած են պատմութեան։

×

Ուշադրութիւնս գրաւեցին լատիներէն երկու նամակներ՝ ստորագրուած Հայոց Թագաւոր Լեւոն Ա.է եւ Լեւոն Դ.է։ Երկու նամակներուն վերեւ կցուած է հետեւեալ ծանօթութիւնը, Ֆրանսերէն։

«Leon I Roi d'Armenie», Privilege donné par Leon I Roi d'Armenie, au Genoix en 1215, իսկ երկրորդը՝ Privilége donné au Siciliens l'an 1332, Leon IV»:

Ինչպէս բաւական խօսուն են պատմական այդ զոյգ փաստաթուղթերը, առանձնաշնորհումներ արուած հայ վեհապետներէ, բարեկամ երկրի մը զաւակներուն։

Ոչ եւս է հայկական թագաւորութիւն, փոխուած է աշխարհի քարտէսը։ Ոչ եւս է Կիլիկիան։ Իբրեւ փոխյարգանք մեր թագաւորներու առաջնային ու ասպետական հիւրընկալութեան, ափ մը հայութիւն կը վայելէն Իտալիոյ կապոյտ երկինքը, կ'ապրին հանգարտ, սիրուած ու յարգուած Իտալացի ժողովուրդէն։

Ի՛նչ փոյթ թէ անցեալին եղած ենք մեծ եւ հզօր, ունեցած ենք վեհապետներ, որոնք Իտալացի ժողովուրդին անգամ Privilége շնորհած են։ Պիտի ըսենք թէ մոռնանք պահ մը պատմութեան տխուր էջերը, սակայն ներկան ալ չունի լոյսի շող մը մխիթարիչ։ Հայուն միակ մխիթարութիւնը իր յոյսն է, անտեսանելի ուժ մը, որ զինք կենդանի կը պահէ վեց հարիւր երկար տարիներէ ի վեր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔԻՒՐՔՃԻՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Թանկագին ձեռագիր մը Ամիրտովլաթէն

«Նոր. Հայաստան»ի մէջ (22 Նոյեմբեր) Աշ. Աբրահամեան, դասախօս Երեւանի Պատմութեան ուսումնարանի, կը գրէ.—

Հայաստանի ձեռագրերու մատենադարանը վերջերս Արմֆանի Պատմութեան ուսումնարանէն ստացաւ անգնահատելի եւ եզական ձեռագիր մը, ԺԵ. դարու նշանաւոր հայ բժիշկ՝ Ամիրտովլաթի գործը, բժիշկին իսկ ձեռքով գրուած։

Ամիրտովլաթ հայ բժշկութեան պատմութեան յայտնի եւ փայլուն դէմքերէն մէկն է։ Ծնած է 1416—20 թուականներուն, Ամասիա քաղաքին մէջ։ Մանկութենէն՝ կը սիրէր բժշկութիւնը, մեծ զոհողութիւններով մասնագիտութիւն կը ստանայ եւ կը հաստատուի Պոլսոյ մէջ։ Այստեղ շուտով հռչակ կը հանէ իբրեւ առաջնակարգ բժիշկ, ու հրաւէր կը ստանայ ծառայելու Մահմուտ Բ.ի պալատին մէջ իբրեւ վիրաբուժապետ («Ճան պաշու»)։ Մեռած է 1496ին։

Ամիրտովլաթ իր բժշկական երկար ասպարէզին մէջ ուսումնասիրած է արաբերէն, պարսկերէն, յունարէն, թուրքերէն եւ հայերէն ժամանակի բժշկական գրականութիւնը, որու վըրայ աւելցնելով իր փորձառութիւնը՝ գրած է իր մեծաթիւ աշխատութիւնները,— Օգուտ բժշկութեան, Անգիտաց անպէտ, Ախրապատին, Գիրք ռամկական. Մատենադարանէն ստացած նոր ձեռագիրը Օգուտ Բժշկութեան գործին համառօտ օրինակն է։

Ամիրտովլաթի այս ձեռագրին գըլխաւոր արժէքը կը կայանայ՝ անոր մէջ, որ նոյն հեղինակէն մեզի հասած ձեռագիրներուն ամենահինն է, (գրըուած է Հայոց 908 թուականին, մեր թուականով՝ 1459ին)։ Ուրեմն, աւելի հին, քան Լոնտոնի թանգարանին, եւ ընդհանրապէս աշխարհի բոլոր թանգարաններուն ու մատենադարաններուն մէջ մեզի ծանօթ միւս ձեռագիրներէն մէկն ու միւսը։ Ձեռագրին թուականը արձանագրուած է հեղինակին յիշատակարանին մէջ, որ գրուած է ամէնէն վերջին էջին վրայ։

(«Նոր. Հայաստան» կը հրատարակէ այդ յիշատակարանը, բայց լեզուն փոխած)։—

«Գրեցի այս բժշկարանը ռոմկական թուականի 908ին (այսինքն 908+55, 1459), Նոյեմբեր ամսի 23ին, օրը շաբաթ, Կոստանդնուպոլիս քաղաքում ... Մուհամմէտ խանի իշխանութեան ժամանակ ... Վարդանի որդի պարոն Շաղի բէկի համար, որ սրտանց ու մեծ փափաքով ուզեցեր էր ունենալ ...։ Ով էլ կարդալու, օրինակելու կամ օգտուելու լինի այս գրքից, թող նա յիշի ... անպիտան եւ անարժան գրողիս, Ամասիայի Ամիրտովլաթ բժշկիս...։ Եւ ոչ ոք թող մտք չանի գողանալ կամ կտրել սրա թերթերից մէկն ու միւսը...։ Անմեղադիր եղէք իմ սխալներիս... Որովհետեւ պարսկերէնից եւ արաբերէնից էր եւ ոչ ուրիշ գրքերից, թէ սխալ բաց չէի թողնի» (Թերթ 180 ա)։

Ամիրտովլաթ իր այս աշխատութեան յառաջաբանին մէջ, որու ուսումնասիրութեամբ այժմ կը զբաղի մեր երիտասարդ բժիշկներէն [illegible], կուտայ արժէքաւոր խորհուրդներ սկսնակ բժիշկներուն՝ գիտուն դառնալու, լաւագոյն վարպետներուն աշակերտելու եւ շատ գիրք կարդալու մասին (թերթ 3 ա)։ Այդ նոյն խորհուրդը շատ ամփոփ Ամիրտովլաթ կը կրկնէ նաեւ իր «Անգիտաց անպէտ» աշխատութեան վերջը գրուած ոտանաւորին մէջ,

Եղիր հետեւող իմաստութեան սէտ,
Եթէ չուսանիս՝ բժիշկ ես անպէտ...»:

Ամիրտովլաթ իր ինքնագիր այս ձեռագրին յառաջաբանին մէջ բժիշկներէն կը պահանջէ, որ «խրատատու լինին», «աղքատաց դաման չառնէ» եւ «աղքատ սիրտ լինի» աղքատներու հանդէպ (թերթ 5 ա)։ Բժիշկը պէտք չէ ցանկայ աղքատին բան մը վճարել, աղքատները չեն կրնար վճարել, բայց բժշկելու պէտք ունին.

Ամիրտովլաթի ներկայ ձեռագիրը կարեւորութիւն կուտայ լուծելու բանասիրութեան մէջ ծագած վէճին կարգ մը հարցեր։

1.— Նախ կը հաստատուի, որ Ամիրտովլաթի Օգուտ բժշկութեան համառօտ օրինակը ոչ թէ համառօտուած է ընդարձակին վրայէն, այլ այդ նոյն համառօտ օրինակն է որ ընդարձակուած է յետոյ՝ հեղինակին կողմէ, եւ այսպէս կազմած Օգուտ բժշկութեան ընդարձակ աշխատութիւնը։

2.— Այս «համառօտուած» կարծուած օրինակին խորագիրն է եղեր ոչ թէ Օգուտ բժշկութեան, այլ Ուսումն բժշկութեան։

3.— «Ուսումն բժշկութեան» աշխատութիւնը գրուած է ոչ թէ «Օգուտ բժշկութեան»էն վերջ, այլ անկէ տասը տարի առաջ, 1459ին։

4.— Ամիրտովլաթ այդ «Ուսումն բժշկութեան» աշխատութիւնը գրեր է ոչ թէ Փիլիպէի, այլ Պոլսոյ մէջ։

5.— Ամիրտովլաթի միւս աշխատութիւնները, Ախրապատին, գրուած է ոչ թէ «Օգուտ բժշկութեան» աշխատութենէն վերջ, ինչպէս կը կարծուէր մինչեւ այժմ, այլ անկէ առաջ, «Ուսումն բժշկութեան» գործին հետ միասին, անոր շարունակութեան մէջ

Ամիրտովլաթի, ինչպէս եւ հայ լուսամիտ մատենագիրներու անունները ծածկուած չէր ծաղիկներով։ Անոնք աշխատած են միջնադարեան ծանր եւ խեղդիչ մթնոլորտին մէջ։ Հետապնդուեր եւ հալածուեր են յաւամնաց ուժերու ու խաւարամիտ մարդոց կող-

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՊՈԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

Բայց Մընթին ինծ պէտ չէր մտածեր։ Ան իր հայեացքը դարձուց իր հրամանին սպասող այրերու եւ կիներու բազմութեան.— եւ ես տեսայ որ կիները եռանդ կուտային իրենց այրերուն—, յետոյ ինծի դառնալով ըսաւ.

— Գետնին տակն անցնի ոտքի ցաւերդ. Աշխատէ մտնալ տարիա։ Ֆրէտին քով գնա եւ ըսէ անոր որ հարիւր մարդ զատէ ու հոս բերէ, որպէսզի թշնամիին դէմ ճակատին, եթէ այս վերջինը փորձէ բարձունքը հասնիլ։ Ետոյ սուրալով գնա Բուսթէմ Խանին մօտ եւ անոր ալ ըսէ որպէսզի երկու գումարտակներն ալ հոս վարը բերէ։ Թող Ֆրէտին կողքին մնայ եւ ձիերուն տէրը մնայ մինչեւ վերջին վայրկեանը։ Դուն ալ համոզէ կըցածիդ չափ կիներն ու այրերը հաւաքել [illegible] պատերուն քով։ Հիմա առ ճամբայ։ Այսչափ։

Զիս բռնող մարդ մը կար։ Զիս ծառի մը կապելով ըսի մարդուն որ վեր մագլցելու օգնէ ինծի։ Խնդաց եւ զիս բազուկներուն մէջ առած՝ երախայի մը նման տարաւ դէպի արահետը։ Ցետոյ իր ուսերուն վրայ ելլելով անոր ունեցած դէզքերը լաւ մը դիտեցի։

Մընթին իր այր եւ կին պատերազմիկները առաջնորդեց վայրէջքին գագաթը, եւ վարը խրամ փորող թրքական գումարտակին վրայ կատաղի կըրակ մը բացաւ։ Թուրքերը այս գործողութենէն այնպէս անակնկալի եկան որ սկսան սկսնակներու նման կրակել։ Կիները մասնաւորաբար լաւ ջարդ մը ըրին։

Պատերազմին բախտը այժմ Թուրքերուն դէմ դարձած էր. միայն թէ անոնք թիւի գերազանցութիւն ունէին։ Մընթի խրամը մաքրելու համար տասնըհինգ հոգի թողուց, բայց հինգ վայրկեան վերջ Թուրքերը կատարեալ նահանջի սկսեցին, Ֆրէտի մարդոց կատաղի կրակին ներքեւ։

Մընթին յետոյ յառաջացաւ դէպի կի ճամբուն հեռաւոր մասին վրայ եւ դիրք գրաւեց մնացեալ ծառերուն մէջ, այնպիսի կերպով մը որ Թուրքերը չկրնան գուշակել ոչ իր գտնուած ճիշդ վայրը եւ ոչ իր ունեցած մարդոց թիւը։ Անապարանքով ծառ կըտրելը անշուշտ բաւական բան է, բայց այդ գործողութիւնը կատարել պահուըստած հրացանի գնդակներու դիմաց մեծ բան է, մանաւանդ երբ հըրամայուած է ոչ մէկ ընկերում ունենալ։

Ծառերուն անկումը անմիջապէս դադրեցաւ եւ թաւուտքին մէջ սկսաւ վճռական ճակատամարտ մը, ուր թիւի առաւելութիւնը այնքան դեր չի կատարեր որքան քաջութիւնն ու վայրին ծանօթութիւնը։ Թուրքը բաւական քաջ կռուող է, բայց կարելի չէ բաղդատել իր տունին համար կռուող լեռնական Հայերուն հետ։ Ուստի պարզ էր թէ ով պիտի տանէր յաղթանակը.

Երբ Ֆրէտին քով հասայ՝ ծխամորճը բերանը ուրախ տրամադրութեան մէջ էր. իր մօտ քանի չափ լրաբերներ կը սպասէին։ Մընթիին խաղացած խաղը տեսած եւ տրամադրութիւնը բարձրացած էր։

— Զէնքովս երկու թուրք սպայ զարկի։ Սպանութիւնը լաւ կը յարմարի ինծի, ըսաւ խնդալէն։

Մընթիին հրամանը հաղորդած միջոցիս,

— Ճակատ ճակատի յարձակումով պայքեշքը բնաւ պիտի չկրնան գրաւել, պատասխանեց. Ամենաճիշդ բանը կ'ըլլայ կողերը բանալ եւ անոնք դալուն պէս զնտինը տապալել։

— Մընթիին հրամանն է որ կը հաղորդեմ քեզ. ես կ'երթամ ըսի։

- Անիծեալ ըլլայ այդ մարդը, գանգատեցաւ։ Ցետոյ սակայն, շատ լաւ, կ'երթամ, ըսաւ։ Եւ աւելցուց. ես ալ ինչպէս կը հաւատամ թէ փոքր դէպք մը արիւնոտ ճակատամարտի պիտի վերածէ այդ մարդը։

Վերադառնալս այնքան ալ դիւրին չէր ինծի համար։ Իմ պատուական մարդկային բռնատարս պատահական գնդակով մը վիրաւորուած էր։ Թէեւ իր վէրքը այնքան ծանր չէր եւ փորձեց զիս դրկել կրկին, բայց մերժեցի։ Մարդը սակայն սորվեց. ու երկուքս ալ միեւնոյն սրունքէն վիրաւոր, խնայելով ելլելով մենք մեզ Մընթրուզին նետեցինք։

Հոն գտանք մեր ձին որ վախէն կատղած կ'ուզէր մեզմէ խոյս տալ. Թշնամին տեսաւ այս բանը եւ սկսաւ մեր վրայ կրակել, ուրկէ բարեբախտաբար անվտանգ փրկուեցանք։ Հայը առողջ ոտքիս բռնելով զիս թամբին վրայ նետեց։ Մեր ետեւէն տակաւին գնդակները կը սուրային։ Ձին առանց խթանելու պէտքն զգալու, կարծես պոչը կրակ առած ըլլար, սուրալով մեզ Զէյթուն հասցուց։

Աննան վազեց եւ ձիէն վար իջնելուս օգնեց։

— Գնա՛ց ան, գոչեց. գնաց կ'ըսեմ ձեզի։ Կլորեան տարի՛ն։ Վեց մարդիկներ եկան եւ զայն բռնեցին։ Խեղճը այնքան գիժացեր։ Գնա՛ց, գը-նա՛ց։

— Մակեն ո՞ւր է,

— Ան ալ գնաց։

— Օրիորդ Կլորեան ո՞ր ուղղութեամբ տարին։

— Ջեմ գիտեր։

Ձիուս վրայ նետուեցայ կրկին։ Կամուրջին քով հրացանով զինուած կիներու բազմութիւն մը կար. անոնց մօտ փութացի։

Բայց անոնք չէին ուզեր հաւատալ ըսածիս որ Զէյթունի մէջ կրնայ մէկը գտնուիլ եւ Կլորեան առեւանգել։ Ու մինչ Աննայի գալուն կը սպասէի դէպքին իրականութեան մասին գաղափարներ հաւաքելու համար, բազմութեան մէջէն մէկը դէպի իմ կողմս եկաւ. Շնչասպառ եղած էր ան. մէկ ձեռքը արիւնոտ վիրակապով մը փաթթուած էր, իսկ միւսին մէջ բռնած էր արիւնոտ եւ ճմռթկած նամակ մը։

Նամակը Ուիլը գրկած էր, ուղղուած ամէնուս կամ մեզմէ մէկ մէկին, որուն մէջ կ'ըսէր.—

«Գագիկ հրալէ մարդ մըն է։ Այս մարդոցը նոր կեանք ներշնչեց եւ Կլորեան ջախջախեցինք Թուրքերը։ Ինչպէս է Գագիկ կ'ըսէ թէ կրնա՞ք մեզի քիչ մը օգնական ուժ ղրկել. Մեծ թէ այո, զանոնք հետապնդելով մեծ վնաս պիտի պատճառենք։ Օգնական զօրքը շուտ ղրկեցէք։ Կլորեան լաւ պաշտպանեցէք.

Ուիլ»

(Շար.)

ՏՈՄՍԵՐ

Նոր մանէօվրներ

Որ նոր, վէճ նոր։

Իտալական խորհրդարանի մէջ յանկարծ փրթած աղմուկը՝ «Քորսիքա՛, Թունուզ, Նի՛ս», Տիւչէի պալատին առջեւ բարձրացած աղաղակը յուզումի մատնած են ոչ միայն Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, այլ ժողովրդավար մարդկութիւնը ամբողջ։

Եւ ահա՛ հակադրութիւնը՝ աւելի պերճախօս։ Քորսիքա կղզին ամբողջ ոտքի ելած է մէկ մարդու նման բողոքելու իտալական հաւանական ոտնձգումի դէմ եւ երդում կ՚ընէ, որ իր արիւնով պիտի պաշտպանէ երկիրը։ Փարիզի մէջ՝ վարչապետ ու նախարարներ հեռագիրներով ու պաշտօնական արտայայտութիւններով հանդիսաւորապէս կը հաւաստեն Ֆրանսայի վճռական կամքը՝ թիզ մը հող չզիջելու եւ մէկուն բոլոր այն վայրերէն, ուր ֆրանսական եռագոյնը կը ծածանի։ Թունուզ իրար կ՚անցնի արձանագրելու իր ձայնը, թէ ինք ֆրանսական է եւ ուրիշ տէր չճանչնար։

Իսկ անդին՝ հակառակ Փարիզի կառավարութեան ազդու միջամտութեան, Հռոմ կը շարունակէ արծարծել «իտալական ազգային բաղձանքները», եւ մամուլի մէջ հուր ու բոց կը ժայթքէ Ֆրանսայի հանդէպ։

Հազիւ Միւնիխը կարճ վայրկեան մը շնչելու պատեհութիւն էր ընծայած Եւրոպա, մտահոգ, հիւծուածներու տակ ընկճուած մարդկութեան, ահա՛ նոր պահանջներ, նոր խռովող ձայներ կուգան մթնոլորտը դարձեալ ելեկտրականացնելու, դարձեալ յուզում արթնցնելու տանջուած սրտերու մէջ։

Ի՞նչ կ՚ուզէ իսկապէս Իտալիա։ Ոչ ոքի յայտնի չէ տակաւին։ Թանձր վարագոյր մը ծածկած է այս քաղաքական անվերջ խաղերուն կծիկը։ Բայց մէկ բան յստակ է ու անվիճելի։

Յստակ է, որ Իտալիա ակնայ կը հետէ մամուլի մէջ ու քարոզչական ատեանին պայքար կը մղէ Ֆրանսայի դէմ, միւս կողմէ պատրաստուելով հիւր ընդունիլ Չէմպըրլէյնն ու Հալիֆաքսը, ամիսէ մը, Հռոմի մէջ։ Յստակ է, որ Պերլին դէմքը կը խոժոռէ ու նոյնպէս մամուլի դաժան պայքար կը մղէ Անգլիոյ դէմ, Ֆրանսայի հետ Փարիզի մէջ ստորագրելով հանդիսաւոր բարեկամական յայտարարութիւն։

Պերլին - Հռոմ առանցքի կենսաւանդութիւնը անտարակուսելի է։ Մինչեւ այսօր տեղի ունեցող ծանրակշիռ դէպքերը ասոր ապացոյցն են։

Արդեօ՞ք այս ալ նոյն առանցքին մէկ մասնաւոր, ծրագրեալ մէթոտն է՝ նորանոր յաջողութիւններ ձեռք ձգելու եւ զիջումներ կորզելու ժողովրդավար պետութիւններէն, որոնք ժամանակէ մը ի վեր զիջելէ զատ ուրիշ քայլ առնել չգիտցան։ Արդեօ՞ք երկու ճակատներու վրայ տարուած այս զոյգ պայքարը — Պերլին Լոնտոնի դէմ եւ Հռոմ Փարիզի դէմ— կանխօրօք մշակուած, ձեւաւորուած ծրագրի մը արտայայտութիւնն է։

Բայց Գերմանիոյ հետ բարեկամ Ֆրանսայէ մը ի՞նչպէս Հռոմ կրնայ յուսալ հողամաս փրցնել։ Աւելի առնուազն Տոնքիշոթական է, երբ մանաւանդ հաշուի առնենք, որ Մեծն Բրիտանիա տակաւին դիակ մը չէ, որչափ ալ խաղաղասէր ըլլայ, այդպիսի յանդգնութիւն մը ներելու իտալական մեծամտութեան։

Ո՛չ, կը թուի թէ այս բոլորի տակ ուրիշ բան կայ, որ հասարակ մահկանացուներուս յայտնի չէ։ Շատ շատ ենթադրութիւններ միայն ներելի է ընել մեզ։ Կարելի է ըսել՝ որ ուրիշ տեղ է Հռոմի աչքը եւ ուշադրութիւն շեղեցնելու փորձեր է որ կ՚ընէ։ Կարելի է ըսել, որ Ֆրանսայի դէմ ելած դառնութիւնը կ՚արձանագրէ, ուրիշ վայրի մէջ զայն զիջումի բերելու։ Կարելի է ըսել տակաւին, որ կը դարնէ ու կը պահանջէ՝ նախկին սերտ գործակցութեան մղելու համար զայն։

Այս բոլորին մէջ էականը այն է, որ Պերլին - Հռոմ առանցքը տակաւին իր ձեռքը կը պահէ Եւրոպայի քաղաքական կեանքի նախաձեռնութիւնը։

Եւ այս նախաձեռնութեան մէջ ալ կարեւորը այն է, որ նոյն առանցքը կը հետեւի՝ «զարկ խօսքով ու աղմուկով ժողովրդավար պետութեանց պահանջէ՛ որ սուտաս, վախ ու երկիւղ մտցնէ՛ր անոնց հանրային կարծիքին մէջ» նշանաբանին։

«Քորսիքա, Նիս, Թունուզ» աղաղակը ժողովրդավար պետութիւնները խուճապի մատնելու մանէօվր մըն է։

Ա. ԿԵՍԱՐ

-մէ Ամիրտովլաթ իր «Օգուտ բժշկութեան» աշխատութեան յառաջաբանին մէջ այսպէս կը նկարագրէ իր կեանքի ուղին.

(«Խորհ. Հայաստան» հոս եւս փոխած է լեզուն, բայց առոր բնագիրը ունինք հրատարակուած գիրքերուն մէջ)։

— «Շատ դժուարութիւններ ու պատահմունքներ եմ քաշել դատաւորներից, թագաւորներից, իշխաններից, շատ զրկութիւն եմ քաշել, ժամանակի չարն ու բարին ու պատահմունք եմ քաշել, հարստութիւն ու աղքատութիւն եմ տեսել, բազմաթիւ երկրներում բժշկութիւններ եմ արել... փորձել եր շատ դեղեր... ծառայել եմ հիւանդներին, մեծամեծներին, իշխաններին, հարիւրապետներին, քաղաքացիներին եւ աղքատներին, մեծին ու փոքրին, շատ չար ու բարի եմ տեսել եւ այժմ այնպէս եմ եղել, որ ոչ հարստութեան վրայ եմ ուրախանում եւ ոչ աղքատութեան համար եմ տրտմում ...»։

Թափառելով քաղաքէ քաղաք, ծառայելով մէկ իշխանէն վերջ միւսին, մէկ զինուորականէն վերջ միւսին, ենթարկուեր է բազմաթիւ հալածանքներու, խաւարամիտ մարդոց կողմէ։

Տաժանելի կեանք մըն է ապրեր։

Ամիրտովլաթի ձեռքով գրուած այս աշխատութիւնը անգնահատելի օրինակ մըն է մեր մատենադարանին համար։ Մեծ արժէք կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդի մշակոյթի պատմութեան համար։

ՍԱՐՈՅԵԱՆ՝ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆ

Հայ տաղանդաւոր գրչին մէկ ժողովածուն, 15 պատմուածք, հրատարակուած է, «Մէկն ու միւսը», խորագրին տակ, 283 էջ։ «Ֆրանքֆուրթէր Ցայթունկ» իր նոյեմբեր 13ի գրական յաւելուածին մէջ երկինք կը բարձրացնէ Սարոյեանը, իբր յառաջապահ ամերիկեան նորագոյն գրականութեան։ Խստապահանջ, բազմագան, մեծագանղուած գերման գրական աշխարհն է, որ կը հիւրընկալէ զինք։ Այսպէսով, տաղանդաւոր Հայորդին կը մտնէ համաշխարհային գրականութեան շրջափակէն ներս։ Գերմաներէն հրատարակութիւնով Սարոյեան միանգամայն ժամանակակից համաշխարհային երիտասարդ գրական տաղանդներուն առաջին գիծին վրայ կը դրուի։ Գերման թերթը, մանրամասն երկար օրինակ մը գովեստ կը նուիրէ Սարոյեանին, սակայն առանց ըսելու թէ ան Հայ է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Հ. Ց. Դ. ՕՐԸ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ — Հ. Ց. Դ. Օրը տօնուեցաւ դեկտեմբեր 3 շաբաթ երեկոյեան ընկերահամակրական եւ ընտանեկան շրջանակի մը մէջ, Գ. Մ. Գասպարեանի սրահին մէջ։ Հակառակ որ անդամներ հրաւիրուած էին, առանձին հրաւիրագրերով, սակայն կային մարդիկ, որոնք անկոչ էին։ Դաշնակցութեան խօսքը մագնիսական զօրութեամբ բերած էր նաեւ մեր հակառակորդներէն քանի մը հոգի։

Ժամը 9.30ին ընկեր Մ. Ասլանեան յացուած յայտարարեց հաւաքոյթը «Մեր հայրենիք» խմբերգով որ երգուեցաւ յոտնկայս։

Օր. Ե. Անտոնեան արտասանեց Լեւոնեանի «Սասնոյ հականք»։ Արտասանութեան համար մասնաւոր Մարսէյլէն հրաւիրուած էր փոքրիկն Օր. Գասպարեան, 12 տարեկան, որ արուեստագիտուհիի մը յատկութիւններով արտասանեց Ե. Չարենցի «Հայաստանին»ը, Սիամանթոյի «Աչք մը մոխիր» եւ Ֆրանսերէն՝ «Լիպլէոթէն»։

Օրուան բանախօսներն էին ընկերներ Ս. Վրացեան եւ Շ. Միսաքեան։ Երկու ընկերներն ալ գլխաւորաբար կանգ առին ազգային միութեան, համագործակցութեան այնքան կարեւոր գործին վրայ։

Մեներգեց Գ. Հ. Համբարձումեան։

Դաշնակցութեան օրուան տօնակատարութիւնը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով, ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն։

Ժամը 12էն վերջ տեղի ունեցաւ ընկերական խնճոյք մը, որ տեւեց մինչեւ ժամը 2։ Խօսեցաւ օրուան սեղանապետ ընկեր Յով. Գանտիկեան, խօսեցան երկու հիւր ընկերները, խրախուսելով եւ քաջալերելով բոլոր ընկերները, որ պանդուխտ եւ ղարիբութեան շրջանը օր մը պիտի լրանայ եւ արտասահմանի բովանդակ հայութիւնը վերադառնալով մայր հայրենիք, պիտի յագեցնէ իր կարօտը թէ իր սիրելիներէն եւ թէ Հայաստան աշխարհի այնքան կարօտցած օդէն ու ջուրէն։

Բաժակաճառերուն կը պատասխանէին մեր ընկերները խմբերգներով։

Ժողովի եւ ուրախութեան ընթացքին յիշուեցան մեր երիտասարդ զինուոր դացող ընկերները։ Կարդացուեցան անոնց ենթակոմիտէի անուան գրկած նամակները, որոնցմով իրենց ընկերական ողջոյնի խօսքերը կ՚ուղղէին մեր ընկերներուն։ Ողջոյնի խօսք մեր բոլոր երիտասարդ զինուոր ընկերներուն, «Դաշնակցութեան Օրուան առիթով, կը բացականչէին սրահի մէջ հաւաքուած մեր ընկերները, խանդավառաբար։

Թղթակից

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԿՏԱԿԻՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 28.— Մեծ ղեկավար Աթաթիւրքի կտակը բացուեցաւ դատական պալատին մէջ, հաշտարար Գ. ատեանին առջեւ։ Ներկայ էին Աթաթիւրքի քոյրը Գայան Մաքպուլէ, դատական գործավար Հիլմի Ուրան, արտաքին գործավար Շիւքրիւ Սարաճօղլու, ներքին գործավար Ռէֆիք Սայտամ եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ, դատաւորներ եւ փաստաբաններ։

Ատեանին նախագահը ճառ մը արտասանեց ներբողելով Մեծ Ղեկավարին արժանիքները, յետոյ իր [illegible] պարտականութիւնը կատարելու համար։ Դատաւորը բացաւ մեծ պահարան մը, որ բազմաթիւ կնիքներ եւ Մեծ Ղեկավարին ստորագրութիւնը կը կրէր։

Պահարանին մէջ կար երկրորդ պահարան մը եւ թուղթ մը, որ վկայագրութիւն մըն էր, ստորագրուած Իսթանպուլի 6րդ նոտար Քանթէրի, Հասան Րիզա Սօեաքի ու Տոքթ. Նէշէթ Էօմէր Իրտէլէի կողմէ, հետեւեալ պարունակութեամբ.

«Այսօր, 1938 հոկտեմբեր 6, ժամը 11։10ին երբ գրասենեակիս մէջ կ՚աշխատէի, ըսին թէ Աթաթիւրք զիս կը կանչէ։ Պալատ երթալով իրեն ներկայացայ։ Աթաթիւրք առաջ քարտուղար Րիզայի եւ Տոքթ. Նէշէթ Էօմէր Իրտէլէի ներկայութեան պահարան մը յանձնեց ինծի ըսելով.

— «Կտակս է այս։ Ձեզի կը յանձնեմ։ Օրէնքին պարտադրութիւնները պիտի գործադրէք»։

«Իր ներկայութեան խմբագրեցի վկայագրութիւնը, զոր ստորագրեցինք չորսս ալ»։

Դատաւորը հաստատելէ վերջ թէ կնիքներն ու ստորագրութիւնները անվթար են, բացաւ երկրորդ պահարանը, որ Աթաթիւրքի կտակը կը պարունակէր։

Ահաւասիկ պարունակութիւնը կտակին.—

Տօլմապահչէ, 5 Սեպտ. 1938

«Ամբողջ հարստութիւնս, արժէթուղթերս ինչպէս նաեւ Չանքայայի շարժուն ու անշարժ գոյքերս կը կտակեմ Հայք կուսակցութեան հետեւեալ պայմաններով.

1.— Դրամս ու արժէթուղթերս, ինչպէս ցարդ, ասկէ վերջ ալ Թիւ Պանքայէն կողմէ պիտի օգտագործուին եւ տոկոս բերեն։

2.— Տարեկան տոկոսէն ամսական 1000 ոսկի պիտի տրուի Մաքպուլէի, 800 Աֆէթի, 600 Սապիհա Կէօքչէնի, 200 Իւլքիւի, 100 Ռուքիյէի եւ 100 ալ Նէպիլէի, անոնց կեանքին ամբողջ տեւողութեան, եւ որքան ատեն որ անոնց ինծի հետ ունեցած կապակցութեան պատիւը անեղծ մնայ։

3.— Անկէ զատ տուն մը գնելու բաւականաչափ գումար մը պիտի յանձնուի Սապիհա Կէօքչէնի։

4.— Չանքայայի մէջ Մաքպուլէի բնակած տունը մահ իր տրամադրութեան տակ պիտի մնայ։

5.— Անհրաժեշտ գումարներ պիտի տրամադրուին Ըսմէթ Ինէօնիւի զաւակներուն բարձրագոյն կրթութեան ամբողջացման համար։

6.— Տարեկան տոկոսին աւելցած մասը հաւասարապէս պիտի բաժնուի Թուրք պատմական եւ լեզուական միութեանց միջեւ»։

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՉԱՓ ՈՒ ԿՇԻՌ

Այս խորագրին տակ «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ (Նոյ. 29).

Ամերիկեան մամուլին եւ հանրային կեանքին կանոնաւոր կերպով հետեւող ուեւէ անկողմնակալ, անաչառ մէկը չի կրնար չնշմարել բնորոշ երեւոյթ մը, այն է՝ մինչ այս երկրի հանրային կարծիքը ղեկավարողները ծայր աստիճան դիւրազգաց ու դիւրաբորբոք են Նացիական Գերմանիոյ մէջ կատարուած բռնութիւններու հանդէպ, տարօրինակ անտարբերութիւն կամ ներողամտութիւն ցոյց կուտան Խորհրդային Միութեան մէջ եղած անհամեմատ աւելի մեծ ու ահաւոր բռնութիւններու հանդէպ։

Օրինակ, Խորհրդային կառավարութիւնը ամբողջ դասակարգեր (ազնուականութիւն, պուրժուա, հոգեւորականութիւն եւ մտաւորականութիւն) զանգուածօրէն հալածեց, բանտարկեց, աքսորեց, գնդակահարեց, սովամահ ըրաւ եւ կամ երկրի սահմաններէն դուրս քշեց։ Բայց Միացեալ Նահանգներու հանրային կարծիքը չյուզուեցաւ, չվրդովուեցաւ, չըմբոստացաւ այդ գզայացուցիչ բարբարոսութեան դէմ այնքան, որքան կ՚ըմբոստանայ այսօր հակահրէական հալածանքներուն առթիւ Նացիական Գերմանիոյ մէջ, թէեւ այդ հալածանքները արիւնալի չեն եւ շատ աւելի մեղմ ու սահմանափակ են, քան բոլշեւիկներու բռնածները Խորհրդային Միութեան մէջ։

Դեռ անէ քանի մը տարի առաջ, 1932—33 թուի ձմեռը, երբ Խորհրդային կառավարութիւնը բռնիհամայնացման կ՚ենթարկէր հողագործութիւնը ամբողջ երկրին մէջ, միայն Ուկրայնայի եւ Հիւսիսային Կովկասի մէջ բոլշեւիկները ուղղակի կամ անուղղակի կերպով մահացուցին շուրջ մինչեւ վեց միլիոն «քուլակներ», այսինքն՝ ունեւոր նկատուած գիւղացիներ։ Իր առաջին երկու հնգամեակներու ընթացքին անբրեւակայելի բռնութիւններու եւ բռնագրաւումներու ենթարկեց Խորհրդային իշխանութիւնը գիւղացիութեան մէկ կարեւոր մասը՝ ոչ միայն տնտեսապէս քայքայելով, այլ եւ ֆիզիքապէս աչնչացնելով զայն։ Հարիւր հազարաւոր անձեր [illegible] իրենց գոյքէն թըրքական ձեռօք տեղահան եղան, քշուեցան հեռաւոր վայրեր եւ սովամահ եղան։ Եւ, սակայն, Ամերիկայի մէջ ոչ մէկ մասնաւոր յուզում առաջ եկաւ, ոչ մէկ աղմուկ բարձրացաւ այդ առթիւ։

Վերջին տարիներու ընթացքին Խորհրդային կառավարութիւնը ահռելի չափերով «մաքրագործումներ» կատարեց, բանտարկեց, աքսորեց, գնդակահարեց տասնեակ հազարաւոր անձեր պետական մեքենայի բոլոր ճիւղերու եւ կարմիր բանակի մէջ։ Անպատմելի գազանութիւններ տեղի կ՚ունենան Խորհրդային Միութեան մէջ մինչեւ այսօր ալ։ Բաւական է նկատի ունենալ միայն հարիւր հազարաւոր անձերու սահմակեցուցիչ վիճակը «բռնադատեալ կեդրոնացման քէմփերու» մէջ, ուր անոնք հարկադրուած են ապրիլ փարաւոններու ստրուկներէն ալ աւելի ողբալի կեանք մը։ Հազարաւոր եկեղեցիներ քանդուեցան, իսկ մնացորդներն ալ այժմ կը քանդուին։ Հոգեւորական դասի վերջին խեղճուկ բեկորներն ալ ֆիզիքական ոչնչացման կ՚ենթարկուին այսօր։ Դեռ վերջերս էր որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ամարդի կերպով սպաննուեցաւ Խորհրդային չեկիստներու կողմէն եւ թալանի ենթարկուեցան էջմիածնի ամենէն թանկագին իրեղէնները.

Եւ, սակայն, ամերիկեան մամուլը լուռ մնաց եւ կամ շատ թեթեւ կերպով անդրադարձաւ Խորհրդային այդ ոճիրներուն։

Բոլորովին տարբեր է ամերիկեան մամուլի եւ հանրային կարծիքի վերաբերումը դէպի Գերմանիոյ ներքին յոռի երաղարձութիւնները, որոնք միշտ կը ներկայացուին չափազանցուած կերպով եւ որոնց առթիւ միշտ ալ կը բարձրացուի անասելի աղմուկ։

X

Ինչո՞ւ այս երկու չափ ու կշիռը։ Ինչո՞ւ այս երկու տարբեր վերաբերումները հանդէպ Խորհրդային Միութեան եւ Նացիական Գերմանիոյ։

Այս արտասովոր երեւոյթին պատճառները մէկէ աւելի են։

Նախ եւ առաջ՝ Գերմանիա, հակառակ իր բռնապետական կարգերուն, շատ աւելի մատչելի եւ ծանօթ երկիր մըն է արտաքին աշխարհի համար, քան Խորհրդային Միութիւնը։ Օտար թերթերու թղթակիցները Պերլինի մէջ շատ աւելի ազատութիւն կը վայելեն, աւելի թեթեւ գրաքննութեան ենթակայ են, աւելի մեծ հնարաւորութիւններ ունին ճշմարտութիւնը իմանալու եւ հաղորդելու, քան Մոսկուայի մէջ ապրող օտար թղթակիցները։ Խորհրդային Միութիւնը փաստօրէն չինական պարիսպներով շրջապատուած ու պինդ փակուած է, մինչդեռ Գերմանիա ելեւմուտը անհամեմատ աւելի դիւրին է։

Երկրորդ՝ Խորհրդային կառավարութիւնը իրեն ենթակայ Երրորդ Միջազգայնականի միջոցով ի վիճակի է ամէն տեղ իրեն ի նպաստ ազդելու ժողովրդապետական երկիրներու հանրային կարծիքին վրայ, եւ այդ՝ շատ աւելի մեծ չափով մը եւ անհամեմատ աւելի վարպետ կերպով, քան գերման նացիները կ՚ընեն կամ կրնան ընել։ Բացի այս երկրի մէջ գործող համայնավարներէն, որոնք բոլորն ալ կը շարժին Մոսկուայի հրամանով, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ուղղակի թէ անուղղակի կերպով անոնց ուժ կուտան Հրեաները, արմատական խմբակցութիւնները եւ միաբանները։ Ասոնք են, որ եւէ հակառութիւն չեն անեներ յանուն ազատութեան եւ դեմոկրասիի համայնավարներու հետ միասին ընդհանուր ճակատ կազմելու մէջ ընդդէմ նացիներու կամ ֆաշիստներու։

Երրորդ՝ Խորհրդային Միութիւնը ըլլալով այսօր երեք [illegible] ֆաշական պետութեանց ահարկու բազպաշտպանիքներուն տակ, հարկադրուած է միջազգային տեսակէտով խաղաղասիրական քաղաքականութիւն մը վարել եւ պաշտպանել յարգանք ունենալ ուրիշ ազգի, թէեւ իր Երրորդ Միջազգայնականի միջոցով քաղաքացիական կռիւներ, «համաշխարհային յեղափոխութիւն» կը հրահրէ ամէն տեղ։ Մինչեւ թէ՛ Ճափոն թէ՛ Գերմանիա եւ թէ՛ Իտալիա իրական սպառնալիք մը դարձած են այսօր Միացեալ Նահանգներու կենսական շահերուն հեռաւոր Արեւելքի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ»։

ՁԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Ֆրանսացիների կորուստը հսկայական էր, իւրաքանչիւր գումարտակի մէջ հազիւ էին մնացել 5—700 կռուողներ։

Գերմանական զօրքերը նորից մօտենում են Մառնին։

Վերսայլում տեղի է ունենում Գերագոյն Խորհրդի արտակարգ նիստը մասնակցութեամբ Կլեմանսոյի, Լոյդ Ջորջի եւ Օրլանդոյի, որոնք հեռագրում են Վիլսոնին.— «Անհրաժեշտ է անյապաղ եւ իւրաքանչիւր ամիս 300 հազարական ամերիկեան զօրք հասցնել, հակառակ պարագային պարտութիւնը անխուսափելի է»։

Փարիզում խուճապ է։ Երեւի ժողովի պատգամաւորները չափազանց վրդովուած են։ Պահանջում են Կլեմանսոյին։ «Վագրը» Վերսայլից գալով բարձրանում է ամբիոն։ Տիրում է մեռելային լռութիւն։ Բռունցքի ուժգին հարուած սեղանին։

— Ֆրանսացինե՛ր։ Այս ամբիոնից դիմում եմ ձեզ բոլորիդ. պայքարի վե՛ր ու վե՛ր։ Հարուածը անհաղթող է թէեւ, բայց մենք ամուր կառչած ենք եւ ատամներով կրծում։ Ամէն ինչ դեռ չէ վերջացած։ Մենք կռւում ենք Մառնի երկարութեամբ, պիտի կռուենք Փարիզի մօտ... Փարիզի մէջ... Փարիզից անդին... Ձեզ ասում եմ սրտից վե՛ր...»

Ուզում է ասել որ զգացմունքով մի՛ տարուիք։

Կառաջի «գոմէշային ռազմավարութիւնը» շարունակւում էր։ Երեք զօրաբանակները կռւում դաշտ հանելուց յետոյ, Լիւդենդորֆը երկու զօրաբանակ եւս քաշում է առաջ[illegible]։ Զոհերի թիւը ահռելի է թէեւ, սակայն արշաւանքը չի կասեցնում։ Գերմանական զօրքին հրաման է տրուած գրաւել Կոմպիէնը եւ դէպի Փարիզ բացուած ճեղքը լայնցնել։ Փարիզը պաշտպանող ֆրանսական քսան զօրաբաժիններին դիմաց Գերմանացիները շպրտել են 35 զօրաբաժիններ։ Թւում էր թէ արիւնաքամ Ֆրանսացիները անկարող են այլեւս դիմադրութիւնը շարունակել։ Մի վերջին հարուած եւս եւ այլեւս բաց է դէպի Փարիզ տանող ուղին։

Զօր. Ֆօշը, որ Դաշնակից բանակների պարապետն էր, Լիւդենդորֆի ռազմավարութեան հաշիւ ճաշակելով, ռոսկալի անակնկալ է պատրաստում։ Նա հեռու մի վայրում կեդրոնացնում է իր նշանաւոր պահեստի ուժերը, խստօրէն պատուիրելով առանց հրամանի ոչ մի զինուոր չշարժել իր տեղից։

Ահաւասիկ այս պահեստի զօրքն էր որ կոտրեց գոմէշի վիզը։ Այս մասին գերմանական գերագոյն հրամանատարութիւնը իմացաւ հետեւեալ պարագաների մէջ։

Մայիս 21ից մինչեւ Յունիս 18ը Գերմանացիների 700.000 կռւող ոյժերի կորուստը եւ վախը, որ մինչեւ արշաւանքի վերջը բանակը կարող է սպառուել, գերմանական Թագաժառանգ Ռուպրեխտին հարկադրել են ընդատել գլխաւոր սպայակոյտի կայանը, ինչ որ անսպասելի էր սպայակոյտի անդամների համար։ Թագաժառանգը Զօր. Լիւդենդորֆից բացատրութիւն է պահանջում իր վարած ռազմավարութեան պատճառով եղած մարդկային ահռելի կորուստի եւ ապագայ հետանկարի մասին։ Լիւդենդորֆը պատասխանում է, որ իր յոյսը Փարիզի յեղափոխական շարժումն է, որ շուտով պիտի բռնկուի։ Մէկ հարուած եւս եւ Փարիզը կ՚ալէ Կլէմանսոյին։

Մինչ այս խօսակցութեան ժամանակ, հեռագրով հաղորդւում են որ Վիլլէր-Կոտրէի եւ Կոմպիէնի անտառներից յանկարծակի երեւացել են ֆրանսական զօրքեր։

Ահաւասիկ սա էր ֆրանսական 10րդ զօրաբանակը, շատ լաւ սպառազինուած, Զօր. Մանժէնի հրամանատարութեամբ, որ Ֆօշը իր աչքի լոյսի պէս պահել էր այս նեղ օրուան համար։ Նրա անակնկալ յայտնութիւնը եւ գոմէշի (գերման բանակի) կողին հասցրած ուժգին հարուածը մահացու եղաւ թշնամու համար։ Առաջին հարուածը, որ ստացաւ գերմանական 7րդ զօրաբանակը, շատ ծանր կորուստների մատնուեց եւ ցրուեց։ Նրա յետքաշուելը պատճառ դարձաւ գերմանական ամբողջ բանակի նահանջին, որի պատճառով գերմանական հրամանատարութիւնից նախաձեռնութիւնը անցաւ Ֆօշին։ Այս նահանջին Գերմանացիները տուին 120.000 սպանուած եւ վիրաւոր, 40.000 գերի, 1000 թնդանօթ եւ 6000 գնդացիր։ Գերմանական բանակի նահանջը կրեց կատարեալ պարտութեան բնոյթ։

Դաշնակիցների բանակը անցաւ հակայարձակման։ Աւստրալիական եւ կանադական թարմ զօրքերը այս կռիւների ընթացքին հրաշքներ գործեցին։ Այս կռիւների ականատես գերմանացի պատմաբան Ֆօնրոզի իր «Օգոստոս 8ի արհաւիրքը» գրքի մէջ հետեւեալ խօսքերով է նկարագրում այդ դրուագը ...«Օգոստոս 8ի առաւօտեան գրեթէ մեր ամբողջ բանակատեղին ծանր մառախուղով էր պատած։ Առաւօտեան ժամը 5ից 20 անց ծայր առաւ թշնամու փոթորկալից կրակը։ Հազարաւոր հրետաններ կրակ թափեցին հետեւակ զօրքերի եւ մարտկոցայինների վրայ։ Անկարելի էր հասկնալ թէ որտեղից էր այդ կրակը թափւում, լսւում էր միայն պայթող ռումբերի անընդհատ որոտումները։ Ենթադրում էինք որ մեր հարեւան զօրամասերն էլ նոյն վիճակին են ենթարկուած։ Հեռախօսով անընդհատ իրար էին հարցնում թէ ինչ է պատահել։ Եւ ամէն տեղից էլ պատասխանները նոյնն էին.— «Այստեղ փոթորկալից կրակ է տեղում, ոչինչ չենք տեսնում եւ ոչինչ յայտնի չէ»։

Սովորաբար [illegible] ամբողջութիւնը, ռումբերի պայթումից, եւ լոյսերով իրար ազդանշաններ տալուց կարելի էր որոշել ռազմաճակատի եւ թշնամու կրակի հեռաւորութիւնը, եւ այս իսկ նշաններով՝ սկսած յարձակողականի ուժը։ Բայց այս անգամ կարծէք թէ դաժան բախտը կապանք էր դրել մերոնց աչքերի վրայ։ Յարձակողականը սկսելուց քառորդ ժամ անց ընդհատուեց հեռախօսային կապը...»։

Զօր. Մանժէնի հրամանատարութեամբ Ֆրանսական 10րդ զօրաբանակի հասցրած [illegible] հարուածով «գոմէշի» գլորուելը ազդանշան եղաւ դաշնակից բանակի ընդհանուր յառաջխաղացութեան եւ, ինչպէս յայտնի է, վերջացաւ մեծ պատերազմի ընթացքին չտեսնուած՝ գերման բանակի կատարեալ պարտութեամբ։ Դաշնակից բանակի ուժգին գրոհներին չկարողանալով դիմանալ, գերմանական բանակը ռազմաճակատի ամբողջ երկարութեամբ բռնեց նահանջի ճամբան։

ԲԵՆՕ

(Շար.)

(2)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Մասնակցութեամբ ռուսական երգչախումբի եւ ծայ երգիչներու, առաջնորդութեամբ հեղինակին Պ. ՕՆՆԻԿ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆի

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՑԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր վարժարանին

11 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Բուլ. տ'Օթըլեանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹՈՒԴԷՈՍ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աշակերտութիւնը կ'երգէ, կ'արտասանէ ու կը ներկայացնէ ԿԱՅԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ: *Կը նուագէ Թաւիտ ԳԱՐԵԳԻՆ: Մուտք 3 Ֆր.*

ՃԱՇԱՐԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ իջնել պանեթօ կայարանը, Սօյի գծով.

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

Կ'ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ԵՐԿՍԵՌ ՈՐԲԵՐՈՒՆ սնունդի, բըժշկական խնամքի, պատսպարութեան եւ գաստիարակութեան

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 14–20

Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ Paris (8e.)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Ընտիր նուագախումբ, պարանցիկ թէյ, քոքթէյլ, ճոխ պիւֆէ: Սիրով կը հրաւիրուին Միութեանս գործունէութեան համակրողները:

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հառըբրա Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սանուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 րիւ Պօլինէ, մէթրօ՝ Փուասօնիէր եւ Կատիւ Նոր: Օրքեսթր՝ ճազ-պանտօ:

Մուտք՝ 7 ֆրանք

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Ընկ. Տ. Չէքեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց եղբօր՝ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԷՔԵԱՆի ցաւալի եւ վաղաժամ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տողրամաճեան, Վարդանեան, Խօզոյեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր՝ ՌՈՒԲԷՆ ՄԻՐՋԻՖՈՒՆԵԱՆի մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սաթենիկ եւ Եղսայ Պառօեան քոյրերը կը փնտռեն իրենց երկու եղբայրները՝ Սամուէլ եւ Մարտիրոս Պառօեան (Սեբաստիոյ Բաթրին գիւղէն) որոնք կորսուած են 1914ի պատերազմի ատեն: Իրենց ճշգրիտ հասցէն տուողին կարեւոր նուէր: Իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Եղսայ Տէօքմէճեանի, 55 Rue Dunoir, Lyon, (Rhône) France:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դրօշմաթուղթի սիրահարներուն

Կը հայթայթեմ ամէն երկրի դրօշմակներ, հին եւ նոր, լաւագոյն պայմաններով:

Նոյնպէս կը գնեմ ամէն երկրի դրօշմակներ եւ հաւաքածոներ ինչ արժէքով ալ որ ըլլան:

100 Ֆր. գնումի համար Հայաստանի հանրապետութեան առաջին դրօշմակները ձրի կու տամ:

H. ANTONIAN
Librairie H. Samuel
51, Rue Mr. le Prince, Paris

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ **Salle des Ingenieurs Civils**

19 Rue Blanche, Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմօնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (նախագահ Ֆրանս. ռազմիկներու լիկին):

Ներկայ կ'ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրավար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փօլ տիւ Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»): Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտասեան երգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ թառի եւ սրինգի:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ — Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները: — Մուտք 8 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ (9 Դեկտ.) ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ

ՊԱՆԵԽՕ-ՓԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Օրիանթալ» ակումբը: Ընդամենը մասնակցել բոլոր:

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նոթր-Տամի, Լէ Զ'Օլիվի եւ Սէն-Ժէռոմի ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9էն սովորական հաւաքատեղին.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոր կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» խումբի ընկերները (Ավինիոն) 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 12 Դեկտեմբեր, Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շարրիկեան» սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Երջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ «Զառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

ՎԻԷՆԻ «Անի» Երջ. կոմիտէի ընդհ. ընկ. ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Լռաժակ» ակումբին մէջ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Նօթնեղբայրեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին գալոցի սրահին մէջ:

ՊՈՄՄԷՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը 11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Վարանդեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անպայմանօրէն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

«Գայլ Վահան» խումբի բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին.

«Արիւծ Գեւօ» խումբի բոլոր ընկերները 9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին 181 Cours Lafayette. «Զարդարեան» գրադարանը:

«Մուսա Լեռ» խումբի բոլոր ընկերները 9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 16 Quai Victor Augagneur. Թաֆֆի փռոկօ սրճարանը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Արիմեան» սրահին մէջ

2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Տ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղին երգչախումբը, Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ.) եւայլն: *Մուտք՝ 2 Ֆր.*

ՇԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

11 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօր վերջ ժամը 3ին Բիժօնէի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Ընկերահաւաքական դասախօսութիւն

Անիէռ-Պուադըլօմպ «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

9 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ընկերվարականներու սրահը

149 bis Ave d'Argenteuil

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ դատը եւ մեր առաջադրութիւնները»:

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը մասնակցի Փօրթ տը Լիոնի 35 հոգինոց ֆրանսական նուագախումբը:

Ներկայ կ'ըլլան քաղաքապետ Պ. ՇԻՌՍԷԼ. տեղւոյն նախկին Ռազմիկներու Միութեան նախագահը եւ բազմաթիւ հիւրեր.

Մուտք՝ 2 ֆրանք.

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ, Նոր Տարիի առթիւ բարեկամներու լաւագոյն նուէրն է «Գայլամարտ» օրացոյցը: Դիմեցէք մեր բոլոր գործակալներուն, իսկ մեծաքանակի համար հետեւեալ հասցէին՝ G. DJARAYAN, 5 Rue l'Eclipse, Մարսէյլ, Ֆրանս:

Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՕՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–21ը

Ռեսաւտները ժամադրութեամբ:

ՏԱՔԹ. ՔԻԹԻՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-04

Կնոջական, միզանռային եւ քթհանուր հիւանդութիւններ:

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél Observatoire 13 - 40

Հասանելի երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հանելի զուարճութեան համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Հեռաձայն Montmartre 60–70

ԶԳԵՍՏՆԵՐ, ՆՈՐ ՁԵՒԵՐՈՎ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Նոր տարիի առթիւ կը տրուի կարեւոր նուէրներ:

Մեր գիները.— Չափի վրայ, երկու փորձ, խնամուած գործ, վերարկու կամ հագուստ 350—450 ֆրանք, նուէր կը տրուի մուշտակ մը (երկու կողմանի), պատրաստուած մաշտակագործ ՀԱՅԿՈՒՇԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆի արհեստանոցին մէջ: 450 Ֆր է վեր պատուիրողներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի ֆոնթէյն կամ կոչիկ ապահովը

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուն կը խլեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր եւ համը կազդուրիչ եւ ախորժաբեր բնական ծաղկեքանդ է:

Dalakupoian 6 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	216 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 10 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 1 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3908 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ»...

«Իվնինկ Սթանտարտ» գգայացունց լուր մը կու տար: «Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ տարակարծութիւնը հասած է վտանգաւոր չափերու,— կը գրէր ան: Եւրոպա կը գտնուի նոր տագնապի մը առջեւ»: Մէկ քանի ուրիշ թերթերու համաձայն, «Լեհաստան եօթ զօրաբանակ է կեդրոնացուցած՝ Ռութէնիայի, իսկ 40,000 զօրք՝ Ռումանիոյ սահմանին վրայ»:

Նոր չէ հարցը: Անիկա ծնունդ առաւ Չեխոսլովաքիոյ անդամահատումի օրերուն:

Լեհաստան եւ Հունգարիա կ'ուզեն փակել Գերմանիոյ ճամբան՝ գրաւելով Չեխոսլովաքիոյ այն հողամասը, որ կցուած է Ռումանիոյ: Գերմանիա, ընդհակառակն, դէմ է ատոր, որովհետեւ նոյն այդ հողամասը կ'ուզէ վերածել նրբանցքի մը՝ գերմանական մինչեւ ռումանական սահմանը (Սեւ ծով):

Գերմանիոյ ընդդիմութիւնը կը բխի նաեւ ուրիշ ծրագրէ մը: Ան կ'ուզէ ստեղծել Ուկրանիա մը՝ անոր կորիզ դարձնելով Կարպաթեան Ուկրանիան: Այսինքն՝ ստեղծել, Եւրոպայի արեւելեան մասին մէջ, «Մանչուքօ» մը, — ճիշդ այնպէս ինչպէս ըրաւ Ճափոն՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ,—ու այդ նոր «պետութեան» անունով Լեհաստանէն ու Ռուսիայէն պահանջել Ուկրանիոյ մնացեալ հողամասը.

— «Շատ մօտ ատենէն 50 միլիոննոց անկախ Ուկրանիա մը պիտի ստեղծուի, ըսեր էր՝ անցեալ օր՝ Ուկրանական շարժման ղեկավարը: Ցարդ յոյս դրած էինք ժողովրդապետական երկիրներուն վրայ, բայց յուսախաբ եղանք: Հիմա Գերմանիան է որ ուժ կու տայ մեր այս ծրագրին »:

Այս ծրագիրը, որ ներշնչուած է, բնականաբար, Պերլինէն, կը պարզէ արդէն, թէ ինչո՛ւ Լեհաստան նորոգեց իր դաշինքը Ռուսիոյ հետ: Խօսելով այդ դաշինքի մասին, «Քուրիէր Վարշաւսքի» կը գրէր.—« Ամբողջ Լեհաստանը գոհունակութեամբ դիմաւորեց զայն: Լեհաստան չի կրնար անտարբեր մնալ՝ Գերմանիոյ քայլերուն հանդէպ՝ Միջին եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Շատեր կը կարծէին թէ գոյութիւն ունի լեհեւգերման գործակցութիւն մը՝ Ռուսիոյ դէմ: Այս դաշինքը եկաւ հերքելու այդ ենթադրութիւնը»: Իսկ լեհ ազգ. արմատականներու թերթը կը գրէր.— « Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցած դէպքերը աչքի առջեւ ունենալով, լեհեւռուս դաշինքին յուրը կրնայ օգտակար ըլլալ յիշեցնելու համար աշխարհագրական եւ պատմական փաստեր: Ու ան Լեհաստանի մէջ շատերը կը ստիպէ խորհելու թէ՝ Լեհաստանի արեւելքը կայ Ռուսիան, որ չի կրնար հրաժարիլ Սեւ ծովէն, կովկասեան նաֆթէն եւ հարաւի իր բերրի հողերէն»:

« Թայմզ », խօսելով նոյն դաշինքի մասին, կ'ըսէր թէ՝ «այժմ կարելի չէ խօսիլ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ գործակցութեան մասին՝ ընդդէմ Ռուսիոյ: Աւելի հաւանական կրնայ նկատուիլ խորհրդային օգնութիւն մը՝ գերմանական յարձակման մը դէմ »:

Միւս կողմէ, նկատելի մերձեցում մը կը նկատուի Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ: Հիթլէրի եւ Քարոլ Թագաւորի հանդիպումը բաւական նպաստած է այդ մերձեցումին: Գերմանիա եւս ուզած է ընդդիմանալ լեհեւհունգար ծրագրին: Ռումանիոյ վեհապետը նոյն պահանջը դրաւ նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարին, երբ այս վերջինը Կալացի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ իրեն հետ: Քարոլ Թագաւորի այս մերժումը կամայ թէ ակամայ ծառայութիւն մըն էր գերմանական տեսակէտին, քանի որ Վիէննայի «իրաւարարները — Ռիպպէնթրոփ եւ Չիանօ — ճիշդ նոյն ձեւով մերժեցին Հունգարիան բաւարարել եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ ստեղծեցին ինքնավար Կարպաթեան Ուկրանիա մը:

Այսպէս, ուրեմն, Արեւելեան Եւրոպայի մէջ ուժերու նոր դասաւորում մըն է ստեղծուած: Ու մինչ կը կարծուէր թէ Ռումանիա մտահոգուած է գերմանական թափանցումէն, այժմ, ընդհակառակն, կը պարզուի որ Պուքրէշ պատճառներ ունի Պերլինի կռթնելու: Այս մերձեցումին նպաստած է անշուշտ Քարոլ Թագաւորի Լոնտոն, Փարիզ ու նաեւ Պերլին այցելութիւնը: «Թայմզ»ի առած տեղեկութեան համաձայն, Ռումանիոյ վեհապետը Պուքրէշ հրաւիրած է Կէօրինկը: Իսկ ուրիշ լաւատեղեակ թերթ մը կը հաղորդէր թէ Գերմանիա շուտով կը ձեռնարկէ ճամբաներու շինութեան, Ռութէնիոյ մէջ, գերմանական սահմանէն մինչեւ ռումանական սահմանը:

Սխալ պիտի ըլլար, բնականաբար, ստեղծուած այս կացութիւնը նկատել նոր տագնապ մը, առայժմ:

Լեհաստան, Գերմանիոյ ուկրանական ծրագրին առջեւ բնականաբար պիտի փնտռէր յենարաններ: Ու Ռուսիոյ հետ դաշինքի նորոգումը հակադիր շարժում մըն էր պարզապէս:

Միւս կողմէ, Ռումանիա, իր կարգին, յենարան կ'ուզէ դարձնել Գերմանիան, առանց երբեք զէնք բռնելու Ֆ. Միութեան դէմ: Մանաւանդ որ ծանօթ է Պերլինի ցանկութիւններուն եւ հակախորհրդային արամադրութիւններուն:

Ինչ որ առայժմ կը նկատուի այժմ, սակայն, այն է թէ Լեհաստան պիտի չուզէ դառնալ գերմանական արշաւանքի մը ... Մանաւանդ որ Գերմանիա բաւական յուրջ կերպով կը հետապնդէ անկախ Ուկրանիայի ծրագիրը:

Կա՛յ եւ Տանցիկի հարցը.. :

Այո՛, Չեխոսլովաքիան վերջարանը եղաւ Արեւմտ. Եւրոպայի տագնապին, ու նախաբանը՝ Արեւել. Եւրոպայի խռովքին:

Այս վերջինը նոր Միւնի՞խ մը պիտի լուծէ, թէ նոր բախում մը...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Երեսփ. Ժողովը, նախագահութեան տակ Էռիոյի, որոշեց անմիջապէս սկսիլ հարցապնդումները: Տալատիէ, յանուն կառավարութեան, պահանջեց զբաղիլ միայն կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցապնդումներով: Ձախերը յայտարարեցին թէ տնտես. այնպիսի հարցեր կան, որոնք կապուած են ընդհանուր քաղաքականութեան: Ի վերջոյ որոշուեցաւ հարցապնդումները շարունակել մինչեւ ուրբաթ գիշեր:

Ձախակողմի ճնշումին դէմ, արմատականները եւ աջակողմեանները համաձայնեցան որ կարգ մը բարեփոխութիւններ կատարուին այն հրովարտակ-օրէնքներուն մէջ, որոնք թշնամութիւն ստեղծած են կառավարութեան դէմ: Այսպէս մասնաւորաբար որոշեցին առաջարկել, որ ընչաւէ հարիւրին 2ի տուրքը ամբողջական եկամուտին վրայ եւ փոխարէն հաստատել տուրքը, զաւկի տէր աշխատաւորներու համար՝ 10.000էն վեր եկամուտներու վրայ, ամուրիներու համար՝ 6000էն վեր եկամուտներու վրայ: Այս խոստումով, արմատականները կը կարծէին թէ կարելի պիտի ըլլայ հաշտեցնել կառավարութեան հակառակորդներէն շատերը:

Բայց կոմունիստները բոլորովին անհաշտ ընթացք մը բռնեցին: Ընկերվարականներ եւս թշնամի դիրքերու վրայ էին հանդէպ կառավարութեան: Աջակողմեանները որոշ քննադատութիւններ ըրին, բայց համակիր՝ Տալատիէի:

Ֆլիբօ Կրա յարձակեցաւ կառավարութեան դաղթային քաղաքականութեան վրայ,— ըսաւ թէ «Ժող. Ճակատի օրով ամեն բան, նոյնիսկ առեպղինը (hawլուն), այնքան որ Ժող. Ճակատը կրնայ պարծիլ առեպղինի յաղթանակով» եւ ... կարգի հրաւիրեց խօսողը: Տիւքլօ քննադատեց կառավարութիւնը, որ դաւաճանեց բանուոր դասակարգին, յետոյ ակնարկեց սպառնալիքի մը, երբ թէ կառավարութիւնը մտադիր է լուծելու խորհրդարանը: Տոմանժ կառավարութենէն պահանջեց լուծել համայնավար կուսակցութիւնը, իբրեւ պատասխանատու Ժող. Ճակատի 22 ամսուան սխալներուն:

Վստահութեան քուէարկութենէն առաջ, Տալատիէ պատասխանեց բոլորին եւ յայտարարեց թէ ինք չի կռթնիր այս կամ այն մեծամասնութեան,— իր ընտրած մեծամասնութիւնը Ֆրանսական ազգին դատն է: Ով որ կը գնահատէ այդ քաղաքականութիւնը, կը հետեւի իրեն:

Կէս գիշերէն վերջ, երկու բանաձեւեր դրուեցան.— Ընկերվարական բանաձեւը կը պահանջէր յարգել 1936 Մայիսի մեծամասնութեան հանգամանքը, իսկ արմատականները կը պաշտպանէին կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ վստահութիւն կը յայտնէին Տալատիէի:

Հաւանաբար քուէարկութիւնը Տալատիէի տայ մեծամասնութիւն մը 30 - 50 ձայնի առաւելութեամբ :

Ֆրանսացի ուսանողներ կը պատասխանեն...

Իտալացի ուսանողներու կատարած ցոյցերուն ի պատասխան՝ ֆրանսացի ուսանողներն ալ, Փարիզի, Թուլուզի եւ Սթրազպուրկի մէջ, թափօրներ կազմեցին եւ պահանջներ դրին.— Օրինակ՝ «Վենետի՛կը կ'ուզենք»:

Փարիզի իրաւաբանական համալսարանի ուսանողները հինգշաբթի հաւաքուեցան Պանթէոնին առջեւ, յետոյ ցուցատախտակները շարժելով՝ իջան Սէն-Միշէլի պողոտայէն վար: Ոստիկանութիւնը թումբ դրաւ ուսանողներու այս յորձանքին առջեւ: Ուսանողները սկսան երգել «Մարսէյյէզը», եւ մէջընդմէջ պոռալ. «Վենետիկը կ'ուզենք, Սարտենիան կ'ուզենք»: կամ՝ «Քորսիքան Ֆրանսական է եւ պիտի մնայ Ֆրանսական»: Ուրիշներ, հեգնանքով մը որ Ֆրանսացիներուն յատուկ է.— «Իտալիան տուէք Նեկիւսին»:

Ուսանողները չկրցան յառաջանալ եւ ցրուեցան :

Ուքրանիոյ անկախութեան հարցը

Այն պահուն, երբ Մոսկուա կեղծ կամ իրական դաւադրութեան մը «գիւտ»ով՝ ահուսարսափի կը մատնէ Խորհ. Ուքրանիոյ ամբողջ ժողովուրդը իբրեւ նախազգուշութիւն, աղքին, Փրակայի մէջ, Ուքրէնները աւելի ուժգին պահանջ կը դնեն անկախութեան մասին:

Այսպէս Փրակայէն կը հեռագրեն թէ Ուքրանական Ազգ. Խորհուրդը սկսաւ հրատարակել պաշտօնաթերթ մը, որուն առաջին թիւին խմբագրականէն յատկանշական է հետեւեալ հատուածը.—

Եւրոպայի մէջ հարց մը կայ, որ եթէ չլուծուի՝ կարելի չէ խաղաղեցնել միջազգային կեանքը: Այդ հարցը 40 միլիոննոց ուքրէն ժողովուրդին ազգային դատն է: Լուծումի երկու եղանակներ կան,— համաձայն ուքրէն ժողովուրդին կամքին՝ ստեղծել անկախ Ուքրանիա մը, կամ ի հեճուկս ուքրէն ժողովուրդին՝ պահպանել ներկայ բաժան բաժան ձեւը :

Եւ սակայն, ի շահ Եւրոպայի խաղաղութեան եւ քաղաքակրթութեան, պէտք է հարցը լուծել առաջին ձեւով: Եթէ Եւրոպան չհասկնայ եւ շարունակէ պաշտպանել ներկայ կացութիւնը, թող ոչ ոք կարծէ թէ պիտի մոռցուի այդ հարցը լուծելու անհրաժեշտութիւնը, ուշ կամ կանուխ: Բայց մինչ այդ՝ Եւրոպան պիտի ապրի անստուգութեան եւ քաոսի մէջ:

Թուրքիոյ Հայերուն կ'արգիլուի բժշկութեամբ եւ դեղագործութեամբ զբաղիլ (?)

Դամասկոսի «Էքօ տը Սիրի» թերթը (2 Դեկտ.) կը հրատարակէ Արաբական Դիւանին հետեւեալ զեկոյցը.—

Թուրք կառավարութիւնը վերջերս առաւ որոշում մը, որով օտարականներուն եւ Հայերուն կ'արգիլուի բժշկութեամբ եւ դեղագործութեամբ զբաղիլ: Այս որոշումը բուռն հակազդեցութիւն յառաջ բերած է, բայց անհետեւանք մնաց զայն ջնջել կամ յետաձգել տալու համար կատարուած ամէն ձեռնարկ :

Արգելք նաեւ Ազգ. հիւանդանոցի օժանդակութեան

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ.—

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, Պոլսոյ Ազգ. հիւանդանոցի օժանդակները արգիլուած են գործելէ: Ինչպէս յայտնի է, առաւելապէս տիկիններէ եւ օրիորդներէ բաղկացած այդ մարմինները կը հաւաքէին բարեսէրներու նուէրները (դրամ, հագուստ, դեղ եւայլն) եւ կ'օգնէին հիւանդանոցի չքաւորներուն, ծերերուն եւ թոքախտաւորներուն: Մասնաւորաբար տօնական օրերուն կը մխիթարէին զանոնք՝ պտուղ եւ ուտելիք բաժնելով :

Ահա այս զուտ բարեսիրական մարմիններն են որ կ'արգիլուին գործելէ այնպիսի ատեն մը, երբ հիւանդանոցին մտանր պարապ է, ինչպէս կը գրեն Պոլսահայ թերթերը:

Ի՞նչպէս կը թրքացնեն Սանճաքը

Հալէպի «էլ Թէքատտիւմ» թերթին համաձայն, գլխարկի գործածութիւնը պարտադիր դարձած է Սանճաքին մէջ: Ուսանողներուն յայտնուած է թէ պիտի չընդունուին դպրոց, եթէ գլխարկ կրած չըլլան:

Ինչպէս յայտնի է, դեռ շատ մը արաբ ընտանիքներու զաւակները, որոնք Սանճաք կը մնան, կը յաճախեն տեղական դպրոցները: Ներկայիս անոնց համար ալ պարտադիր դարձած է գլխարկի գործածութիւնը :

Հաքայ թերթը (30 Նոյ.) կը գրէ —«Հաթայի կառավարութեան եւ Ֆրանսական մարզպանին միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ մը, Հաթայի նշանատախտակները կրող ինքնաշարժները մինչեւ հինգ ամիս պիտի կրնային ազատ մուտք գործել Սուրիա: Այս որոշումը ուրախութեամբ ընդունուած էր հանրային կարծիքին կողմէ: Սակայն, չահագրգռուողներու կողմէ մեզի հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Ալեքսանտրէթէն Հալէպ մեկնող ինքնաշարժները սուրիական ոստիկան - զինուորներու կողմէ վերադարձուած են: Մեր շարժավարները իրենց ճամբորդներն ու բեռները սուրիական ինքնաշարժներուն փոխանցելէ վերջ վերադարձան Ալեքսանտրէթ

Կը խնդրենք որ մեր (Հաթայի) կառավարութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ այս խնդրին վրայ եւ մեր դրացի ու բարեկամ կոչած սուրիական կառավարութեան մեզի հանդէպ երկերես քաղաքականութեան մը մշակումին առիթ չտայ»:

« Ենի Կիւն» (29 նոյեմբեր) կը գրէ.—

Ամբողջ ոստիկանութեան, ոստիկան - զինուորութեան եւայլ ապահովութեան ուժերուն վերին հսկիչը ըլլալու պայմանաւ բաստեղծուած է Ապահովութեան ընդհ. հրամանատարութիւն մը :

Այս կերպով Ալեքսանտրէթի Սանճաքին ապահովութիւնն ու անդորրութիւնը ամբողջովին կ'անցնի Թուրք իշխանութեան ձեռքը:

Եժովը գնաց, Բերիան եկաւ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի, որ «իր խնդրանքով»՝ ներքին գործավար (չեկիստ) Նիքոլա Եժով «ազատ կացուցուած է» ներքին գործավարութեան պաշտօնէն: Եժով պիտի պահէ սակայն գետային հաղորդակցութեանց գործավարի պաշտօնը :

Լավրենտի Բերիա նշանակուեցաւ ներքին գործավար:

Այն օրը, երբ Բերիա անպաշտօն մնաց՝ ջնջուած ըլլալով «փոխարքայութիւնը» (Անդրկովկասեան հանրապետութեանց Դաշնակցութեան մէջ՝ ընդհ. քարտուղար կոմունիստ կուսակցութեան Անդրկովկասեան մարզին), գրուեցաւ արդէն թէ Բերիա շուտով պիտի կոչուի բարձր պաշտօնի մը, ապահովաբար անցնի Չեկայի գլուխը: Այժմ Սթալին կը նետէ Եժովը եւ անոր տեղ պաշտօնի կը կոչէ իր տխրահռչակ հայրենակիցը :

Եժովի մասին վերջերս արդէն զրոյցներ կը շրջէին թէ հիւանդ է, թէ թունաւորուած է, թէ շնորհազրկուած է: Իր անունը շատ քիչ անգամ կը տեսնուէր մամուլին մէջ, եւ ինք շատ քիչ անգամ կ'երեւէր կուսակցական ու կառավարական հանդիսութիւններու բեմին վրայ: Եւ այն որ Սթալինեամէներու մէջ կը կոչուէր «արդարութեան հրեղէն սուրը», հնձելէ եւ անխնայ մաքրագործելէ վերջ երկրին մեծագոյն գլուխները, այժմ կը խորտակուի ինքն ալ իր կարգին՝ զոհ երթալով կատարուած «մաքրագործումներու » ներքին եւ արտաքին հետեւանքներուն: Պիտի չզարմանանք, եթէ վաղը, երկրորդական դիրքերու վրայ նետուելէն քաշքշուելէ՝ իր զոհերը զինք ամբաստանեն եւ այս անգամ նետեն հոն ուր ինք նետեց հազարներ: Եժով ծնած է 1895ին, կոմունիստ կուսակցութեան անդամ արձանագրուած՝ 1917ին, մասնակցած՝ քաղաքացիական կռիւներուն և առաջինանգամգործավար նշանակուած՝ հո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶՈՒԼԻՍ

ԳԻԾԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Դեկտ. 6ին Փարիզի մէջ պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ ստորագրուեցաւ Ֆրանքօ-գերման պաշտօնական յայտարարութիւն մը, որով երկու երկիրները յանձնառութիւն կը ստանձնեն այսուհետեւ ոեւէ վէճի կարգադրման համար զէնքի չդիմել, այլ հարթել խաղաղ բանակցութեանց ճամբով։

Այս յայտարարութիւնը կարեւոր է ոչ ըստ ձեւի, այլ ըստ էութեան։ Ըստ ձեւի՝ պարզ խոստմնագիր մըն է, ոչ թէ դաշինք մը։ Ըստ էութեան՝ դաշինքի մը համազօր է, որովհետեւ կ'ընդգրկէ երկու պայմաններ, որոնք երկու երկիրներու փոխյարաբերութեանց տեսակէտէն կենսական նշանակութիւն ունին։

Առաջին՝ պատերազմէն ետք առաջին անգամ ըլլալով Գերմանիա կը ճանչնայ Ֆրանսական սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը եւ կը հաշտուի պաշտօնապէս այժմեան գոյավիճակին հետ։ Ալզասի, Լօրէնի եւ նման ամէն հարց միանգամընդմիշտ փակուած է Պերլինի համար։ Այս մասին Ֆրանսա պէտք է հանգստանայ ու փարատէ ամէն երեւակայական կամ իրական կասկած։

Երկրորդ՝ դարձեալ մեծ պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով սոսկ, անտարակուսելի իրերհասկացողութեան մը, քաղաքական մերձեցման մը հիմը կը դրուի երկու թշնամի երկիրներու մէջ, որոնց միջեւ ցարդ համագործակցութիւն մը ոեւէ ձեւով հնարաւոր չէր եղած, դարերէ ի վեր։ Սկիզբն է իրապաշտ քաղաքականութեան մը կծիկին, որուն թելը պիտի քակուի աստիճանաբար, եւ դուռ Ֆրանքօ-գերման գործակցութեան սեղմ հունէն դուրս գալով հետզհետէ պիտի ընդգրկէ համեւրոպական— եթէ ոչ համաշխարհային— հարցեր ու կնճիռներ։

Ֆրանքօ-գերման մերձեցում մը եւ արեւմտեան ճակատի վրայ խաղաղութիւն մը կը կազմեն նացի Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան հիմնաքարերէն մին։ Գերման արդի պետական ղեկավարութիւնը 1914ի պատմութենէն իր դասը առած, ուզած է եւ պիտի ուզէ այսուհետեւ արեւմտեան Եւրոպան զերծ պահել ամէն գնով պատերազմի մը սպառնալիքէն։ Եւ իրաւացի, դէպքերու եւ իրերու տրամաբանութենէն բխող քաղաքականութիւն մըն է այս նոր, ուժական, նացի Գերմանիոյ համար, որ իր ծաւալողականութեան դաշտը կ'որոնէ Եւրոպայի արեւելքին մէջ եւ իր դէմքը դարձուցած է դէպի Ուքրանական դաշտերը, թերեւս մինչեւ Կովկաս եւ Ուրալ։ Այսպիսի Գերմանիոյ մը համար անհրաժեշտ է արեւմուտքի մէջ վայելել խաղաղութիւն, թիկունքէն ապահով զգալ եւ 1918ի աղէտը անգամ մըն ալ չվերապրելու։

Այսպիսի պաշտօնական յայտարարութիւն ստորագրեցին նաեւ Չէմպըրլէյն ու Հիթլէր Միւնիխի մէջ, որով Մեծն Բրիտանիա ու Գերմանիա յանձնառութիւն կը ստանձնեն զէնքով չլուծել ոեւէ վէճ։ Այս յայտարարութեան լրացուցիչ մասն է Դեկտ. 6ին Փարիզի մէջ առնուած աքթը, որովհետեւ արեւմտեան ճակատի վրայ Գերմանիոյ դիմաց կանգնած է, մեծ պատերազմէն առաջ, ոչ թէ միայն Ֆրանսա, այլ նաեւ Անգլիա, որ քանիցս հանդիսաւորապէս ազդարարած է, թէ անգլիական արեւմտեան սահմանագլուխը Մանշը չէ, այլ Հռենոսը։ Այսպէսով Եւրոպայի երեք գլխաւոր մեծերու միջեւ հաշտարարութեան արտայայտութիւն մըն է, աւելի ճիշդը Միւնիխի համաձայնութեան մէկ օղակը, մէկ շարունակութիւնն է Փարիզի մէջ ստորագրուած աքթը։

Եւ արդարեւ, երբեք Ֆոն Ռիպպընթրոփ Փարիզ պիտի չգար եւ երբեք Ֆրանսական եւ գերման կառավարութիւնները այսպիսի պաշտօնագիր պիտի չստորագրէին, եթէ Միւնիխը գոյութիւն ունեցած չըլլար։ Ձեխօսլովաքիոյ անդամահատումը, գերման զրոհի առջեւ միջին, արեւելեան եւ հարաւային Եւրոպայի ճամբաները բանալու հաւանիլը այս արդիւնքին պիտի հասցնէին։ Եւրոպայի երկու մեծ ժողովրդավար պետութիւնները, Միւնիխի մէջ զիջելէ ետք, հոս պիտի հասցնէին խնդիրները։ Այս էր Լոնտոն - Փարիզ առանցքի տարիներէ ի վեր վարած խաղաղութեան քաղաքականութեան տրամաբանական ելքը։ Այստեղ պիտի գար հասնէր միջին Եւրոպայի մէջ գոհացում գտնող Գերմանիան։

Մինչ Փարիզի մէջ նշանակալից քաղաքական աքթեր կը ստորագրուին ու կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Եւրոպայի, Ասիոյ կամ Ափրիկէի զանազան մասերու ճակատագրին հետ կապուած, մինչ Լոնտոնի մէջ նախարարապետն ու արտաքին նախարարը կը պատրաստուին Հռոմ այցելել՝ Միւնիխի գիծը այնտեղ եւս ամրացնելու առաքելութեամբ, ահա՛ յանկարծ կը փրթի Ֆաշական անակնկալ մը, որ յուզում եւ վրդովմունք կ'առաջացնէ ժողովրդավար ազգերու սրտերուն մէջ եւ քաղաքական հորիզոնը կ'ամպոտէ։ Հռոմի աղաղակն է՝ «Թունո՛ւզ, Քորսիքա՛, Նի՛ս»։ Իտալական մամուլի անսանձ թշնամանքն է Ֆրանսայի հասցէին։

Ի՞նչ խաղ է այս։ Քաղաքական ի՞նչ մանէօվր է այս։ Ի՞նչու է որ Ֆաշական ծաւալողական ախորժակները Ֆրանսական հողամասերուն կը տենչան. ի՞նչու է որ Հռոմ երբեւիցէ կը յուսայ կամ կը հաւատայ, թէ թիզ մը հող կրնայ խլել Ֆրանսայէն։

Կը տարակուսինք։ Մուսոլինի պէտք եղածին չափ գործնապաշտ է եւ գիտէ, թէ Ֆրանսական կայսրութիւնը թոյլ չտար, որ իր հողամասերուն ձեռնամուխ ըլլայ ոեւէ պետութիւն։ Հռոմ գիտէ նոյնպէս, որ անգլիական նշանաւոր համաձայնութիւնը, որ արդէն ի զօրու է, կ'արգիլէ միջերկրականեան գոյավիճակի մէջ ոեւէ փոփոխութիւն։

Եթէ նոյնիսկ իտալական այս աղմուկը կամ այս համապատշաճ պահանջը կը դրուին գերմանական թելադրութեամբ, ինչպէս կը կարծուի կամ կ'ենթադրեն անգլիական թերթերէն ոմանք, եթէ նոյնիսկ Հռոմ - Պերլին առանցքի միացեալ քաղաքականութեան մէկ արտայայտութիւնն է այս, այլ ոչ թէ միայն Իտալիոյ, դարձեալ դժուար է ընդունիլ, որ Նացի եւ Ֆաշական պետական ղեկավարները իրենք հաւատան իտալական այս թեմադրութեան գործնականութեան. Որովհետեւ, անհնարին է համոզուիլ, որ Թունուզի կամ Քորսիքայի կամ Նիսի մէջ, ինչ որ ըսել է արեւմտեան Միջերկրականի մէջ, Լոնտոն - Փարիզ առանցքը ոեւէ կերպով զիջի։ Այստեղ, եթէ լրջօրէն առաջադրուի պահանջը Հռոմի կողմէ, Անգլիա եւ Ֆրանսա կը պատերազմին։ Եւ այս ճշմարտութիւնը քաջ գիտէ Պերլին։

Պերլին - Հռոմ առանցքը այս փոքր ձապարիկները կը նետէ հրապարակ, այս անհամոյ անակնկալները կը բեմադրէ ըստ երեւոյթին ուրիշ տեղ նշան առնելու համար իրապէս։ Իտալիա ուրիշ տեղ ձեռք նետելու միտք ունի, ըստ երեւոյթին։ Եւ այժմ, ի կանխապատրաստութիւն այսպիսի քայլի մը, կը սպառնայ, կ'ազմկէ, պահանջկոտ կը դառնայ, Պերլինի բարեհաճ թոյլտուութեամբ ու խրախուսանքով, որպէսզի յաջողի բեկել Ֆրանսական յամառութիւնը՝ որ արտայայտուեցաւ Լավալի օրով, առիթ տալ որ Փարիզ աչք գոցէ, երբ ժամանակը գայ իտալական զրոհին…

1918ի զարունէն ի վեր դէպքերը այնքան դաւակէտ զարգացան, Եւրոպայի քարտէսը այնքան արագ փոխուեցաւ, որ այժմ ոեւէ անակնկալ զարմանալի պիտի չթուի քաղաքական դիտողի մը համար։ Զարմանալի պէտք չէ թուի, երբ պարզուի օր մը— թերեւս ոչ շատ հեռու ապագային— թէ Պերլին - Հռոմ առանցքը շատ աւելի հեռահաս ծրագիրներ մշակած է քան ցարդ գործադրած է, թէ թերեւս դէպի Արեւելք զրոհ մը տեղի պիտի ունենայ գերման եւ իտալական միացեալ ուժերով, թէ միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ իր աշխարհակալական պահանջներուն գոհացում փնտռող Գերմանիան պիտի գործակցի, որ գէթ Եգէականի կամ Սեւ ծովի ափունքները տարածուի միւս կողմէն Իտալիան, եւ թէ կարճ՝ Պերլին - Հռոմ արդէն բաժնած են իրենց ծաւալողականութեան ճամբաները եւ դիրքերը ճշդած։

Անկէ տարբեր եզրակացութիւն դժուար է հանել, երբ աչքի առջեւ բերենք որ Վերսայլէն ի վեր աւստրիական անկախութիւնը ամէն գնով պաշտպանող Իտալիան յանկարծ տեղի տուաւ «Անշլուս»ին առջեւ, յետագային դարձեալ զիջելով Զուտէթեան հարցին եւ լեհ-հունգար սահմանակցութեան վէճին մէջ՝ Ռութէնիոյ մէջ։ Պերլինի հետ յատուկ համաձայնութիւն մը չունեցող Հռոմը չէր կրնար աչք գոցել այսպիսի բախտորոշ վայրկեաններուն, չէր կրնար թոյլ տալ որ գերման կեռ խաչը գար կանգնէր Պրէնէրի վրայ եւ գերման սահմանապահ զինուորը առնէր դիտել Ադրիականի ջուրերը…

Պերլին - Հռոմ առանցքը գիտակից է իր գործին ու կը յառաջանայ իր ծրագրի իրագործման, հանգրուան առ հանգրուան։ 1938ին բաւականաչափ ճամբայ կտրեց ան։ 1939ին ալ աշխարհը համբերատար պիտի ըլլայ նոր դէպքերու եւ թերեւս 1940ին միայն մարդկութիւնը լրիւ ըմբռնէ, թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ Եւրոպայի երկու միահեծան մեծ պետութեանց զրոհին թափը։

Մնայ է տակաւին Եւրոպայի քաղաքական հորիզոնը։ Ինչ չափով պիտի հանդուրժէ կամ պիտի ընդառաջէ Փարիզ - Լոնտոն առանցքը այս յառաջխաղացման դէպի արեւելք։ Անգլիա ու Ֆրանսա մինչեւ ո՛ւր պիտի զիջին։ Մինչեւ ո՛ւր սահմանները առաջ պիտի մղէ Չէմպըրլէյն իր «խաղաղութեան քաղաքականութիւնը», զոր կը տանի այնքան հետեւողականութեամբ, անվարան ու անվհատ։

Բոլոր փաստերը եւ բոլոր նշանները ցոյց կու տան, որ մինչ մէկ կողմէ Պերլին - Հռոմ առանցքը իր գործը առաջ կը վարէ, միւս կողմէն Լոնտոն - Փարիզ առանցքը կը շարունակէ մերձենալ անոնց, լեզու գտնել անոր հետ եւ չորսերու դաշինքին տակ առնել Եւրոպան, նաեւ աշխարհը։

Ֆրանքօ-գերման յայտարարութեան ստորագրութիւնը աւոր ապացոյցն է. Հռոմի աղաղակները Թունուզ - Նիսի մասին տակաւին չեն խանգարած այս գծին ընթացքը։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մի մոռնար իմ Հայերս
ԼՈՐՏ ՊԱՅՐԸՆ

Բազմաթիւ ազգերէ եւ դասակարգերէ հետաքրքիր այցելուներ պատուած են Մխիթարեան վանքը, ուր անոնց առիթ կը տրուի ուսումնասիրելու Հայուն անցեալը, անոր գրական արտադրութիւնը, պատմական փառաւոր կեանքը եւ մշակոյթը.

Այցելուներու ամարին մէջ արձանագրած են ի մէջ այլոց համաշխարհային դէմքեր, ինչպէս Լորտ Պայրըն՝ Անգլիացի անուանի բանաստեղծը, բարեկամը Յոյներու եւ Հայերու, որ ուսումնասիրած է հայերէն լեզուն, մօտ վեց ամիս մնալով Մխիթարեան վանքը։

Ուրիշ հանրածանօթ գիտուն մը, Ֆրանսացի մեծանուն աստղագէտ եւ փիլիսոփայ, Camille Flamarion այցելած է Ս. Ղազար կղզին։

×

Իմ այցելութեան պահուն խումբ մը օտարներ շրջապատած էին տարեց Մխիթարեան հայր մը, որ Ֆրանսերէն լեզուով կու տար պէտք եղած լուսաբանութիւնները եւ ծանօթութիւնները վանքի պատմութեան վերաբերեալ։

Գիտնականներ եւ նախարարներ, վեհապետներ եւ իշխաններ, նաեւ պարզ մասնաւորականներ հիացումով դիտած են Հայուն ստեղծագործ հանճարը, թալանէ եւ կործանումէ փրկուած հայկական ձեռագիրները, մագաղաթները եւայլ աշխատութիւնները։

Վենետիկի Մխիթարեան գրադարանը հարուստ է մօտ երեք հազար ձեռագիրներով, հաւաքուած հեռաւոր Թուրքիայէն, Հայաստանէն, գիւղերէն ու քաղաքներէն, եկեղեցիներէն եւ աւերակներէն, մեծ զոհողութիւններով գտնուած եւ քով քովի բերուած։

Ասոնք տակաւին մնացեալ բեկորներն են հայ գրչագիրներու, որոնք եւս ենթարկուեցան նոյն հալածանքին, այրուեցան, ինչպէս ինքը՝ հայ ժողովուրդը։ Դատապարտուած էին կորստեան, սակայն թշնամւոյն փափաքը չիրականացաւ, ու ձեռագիրներէն ալ մաս մը փրկուեցաւ։

Ամէն մէկ ձեռագիր ունի իր պատմութիւնը։ Եւ հայ ժողովուրդը, հալածանքի ու տառապանքի օրերուն իսկ, հաւատարիմ մնացած է իր գաղափարապաշտ կոչումին։ Ապացոյց ձեռագիրներու նոր մատենադարանը, Աւետարանները, Սաղմոսի եւ Մեսրոպի հրաշափառ գիրերով։

Գրչագիրներու արժէքաւոր այս մատենադարանը կը պարունակէ նաեւ երկու նշանաւոր ձեռագիր Աստուածաշունչ մատեաններ։

Մասնաւոր երկիւղածութեամբ կը դիտէի ու կը կարդայի հին ձեռագիրները, ընկճուած խորհուրդներով թէ այս սուրբ եւ նուրբ մատեններն Աւետարաններ ընդօրինակող հայերու մի գուցէ կոտորուած էին, եւ անշիրիմացած անգութ հարուածներով կացիններու։

Այն ցանցառ հայ երիտասարդները եւ տարեցները, որոնք ամօթ կը զգան թէ հայ են ու միշտ պատրաստ են տեսնել միայն հայուն թերութիւնները, պէտք է ամչնան նախ իրենց այդ մտածումէն ու խոնարհին Հայ մշակոյթին առջեւ։

Օտար գիտուններ իսկ հետաքրքրուած են մեր լեզուով ու մշակոյթով։ Միայն բաւականանանք յիշելով Լորտ Պայրընը, 1816ին Վենետիկ Ս. Ղազար վանքը բնակած է մօտ վեց ամիս, ուր սորված է, այլ նիւթերու կարգին, հայերէն լեզուն։

Իր դասատուն եղած է հայր Բասգալ, գիտուն աստուածաբան մը։ Լորտ Պայրըն իր մտերիմ բարեկամ Mooreին գրած անձնական նամակներուն մէջ յաճախ կը յիշէ վանքի գիտուն միաբանները, անոնց սովորութիւնները եւ իրեն ցոյց տրուած հիւրընկալութիւնը։ Հիացումով կը խօսի միաբան հայրերու դաստիարակչական գործունէութեան եւ լեզուական հմտութեան մասին։ Տեղ մը կը գրէ. «Գրադարանի մէջ կը գտնուին շատ հետաքրքրական հին ձեռագիրներ եւ գիրքեր։ Նաեւ բազմաթիւ թարգմանութիւններ յունարէն, պարսկերէն, եւ ասորերէն, որոնց բնագիրները կորսուած են»։

Ուրիշ տեղ մը դարձեալ կը գրէ իր բարեկամին. «Հայերէն լեզուն հարուստ է, կ'արժէ սորվիլ»։

Ուրիշ գրագէտ բարեկամի մը՝ Murrayի գրած նամակներուն մէջ կը յիշէ, թէ վանքին մէջ կայ տպարան մը եւ միաբանները մեծ ջանք կը թափեն լուսաւորելու իրենց ազգը. Յետոյ կ'աւելցնէ. «Պէտք չէ մոռնաս իմ Հայերս»։ Այս պատուէրը մասամբ բոլոր Անգլիացի ժողովուրդին ուղղուած էր՝ «Պէտք չէ մոռնանք հայ ժողովուրդին իրաւունքները»։

×

Քանի մը ժամուան կարճ այցելութիւնով անկարելի է աւելի մանրամասն նկարագրել վանքի այլ մասերը։ Օրեր եւ ամիսներ պէտք են աւելի լրիւ ծանօթութիւններ կարենալ առնելու համար։

Գրադարանի եւրոպական հաւաքածոն, բազմաթիւ լեզուներով, կը պարունակէ մօտ երեսուն հազար հատորներ։

Եւրոպացի բազմաթիւ հեղինակներու կարգին ուշադրութիւնս գրաւեց Victor Emmanuelի անունը կրող մօտ չորս տասնեակ մը հատորներու վրայ։ Մեծ եղաւ զարմանքս ու հարցուցի հայր Յովհաննէսեանի, թէ Իտալիոյ ներկայ կա՞յսրն է այդ հատորներուն հեղինակը։ Շատեր ինծի նման, պիտի զարմանան երբ իմանան թէ Իտալիոյ բազմազբաղ կայսրը՝ Վիքթոր Էմմանուէլ է նաեւ բեղուն հեղինակ մը դրամագիտութեան։

Մօտ 15 հատորներ իր հեղինակութենէն նուիրած է Մխիթարեան մատենադարանի։ Առանձին բաժնի մէջ է մատենադարանը Եաղուպ Արթին փաշայի, որուն հայրը Եգիպտոսի կրթական նախարար եղած է։ Ֆրանսերէն եւ արաբերէն լեզուներով սատար թիւով գիրքեր եւ եգիպտական գեղարուեստ, գրականութիւնը եւ պատմութիւնը շօշափող հեղինակութիւններ։ Օտար այցելու մը, քանի մը ժամուան ընթացքին կրնայ բաւական գաղափար առնել հայ ժողովուրդի անցեալի ու ներկայի նաեւ անոր բազմակողմանի կարողութիւններու մասին, արուեստագիտական եւ գրական մարզի մէջ

Լորտ Պայրընի աշխատած սենեակին բաց պատուհանէն դիտեցի հանդարտ ծովը։ Հիանալի տեսարան կը պարզուէր հեռուն։ Ամէն կողմ խաղաղութիւն կը տիրէր։ Կազդուրիչ տեսարան մը, բնութեան հրաշալի ներդաշնակութիւն։ Պայրըն կը սիրէր առանձնանալ ու վայելել բնութիւնը Ս. Ղազարի ձիթենիներու շուքին տակ։

Որքան կը փափաքէի այս տողերը գրի առնել այդ հանդարտ սենեակին մէջ, դիտելով առեն առեն Պայրընի սիրած ձիթենիները եւ անշարժ ջուրերը։ Յայտնեցի իմ այս փափաքը, հայր Յ. Իսրայէլեան Մխիթարեաններու յատուկ ժպիտով ըսաւ. «Հրամմեցէք, հրամեցէք, երբ որ առիթը ունենաք, կրնաք նաեւ օգտուիլ նոր գրադարանէն»։

Մօտեցած էր հրաժեշտի պահը, կը փափաքէի նաեւ այցելել Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը Ai-Carmini:

Վարը, հիւրանոցը հիւրասիրուեցանք, իտալական սուրճով, հայկական մթնոլորտի մէջ։ Ակամայ բաժնուեցայ վանքէն։ Շոգենաւի մէջ վերջին անգամ նորէն աչքերս վերցուցի կարմիր շէնքին, քառանկիւն զանգակատան։ Տասը վայրկեան վերջ, բաւական հեռացած էինք «Փոքրիկ Հայաստանէն», Santo Lazaroէն, ուր 1715ին ապաստանած էին առաջին տասներկու միաբանները, ընկերակցութեամբ Աբբայ Մխիթարի, հիմնադիր Մխիթարեան ուխտին։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔԻՐՃԻՔԵԱՆ

Տպաւորութիւններ «Անուշ»էն

Սպասեցի «Անուշ»ի ներկայացման առթիւ «Յառաջ»ի արտայայտութեան, անշուշտ ստորագրութեանս տակ իր աշխատակիցներէն մէկուն։ Սպասեցի տեսնելու համար, թէ հոն պիտի գտնե՞մ իրական պատկերը այն ընդհանուր տպաւորութեան, որ հոն նստող հանդիսականներ եղանք, եւ ոչ թէ բեմին նաեւ աշխատող եւ թափուած ջանքերուն մասին տեղեակ անձի մը։

Ահա ուրեմն լրացնեմ կարգ մը պակասներ, վստահ որ եթէ հրապարակային գնահատութիւններ կը նպաստեն քաջալերելու ձեռնարկողները, սխալները մատնանշելը նոյնքան կը ծառայէ միշտ լաւագոյնը ընել ջանալու, եւ եթէ ոչ կատարեալը, գոնէ առաւելին մեզ հրամցնելու։

Քանիցս տեսած ենք «Անուշ»ի ներկայացումը հոս Փարիզի մէջ, գոնէ 3 անգամ, մեծ բեմերու վրայ եւ ամբողջութեամբ։ Ըսենք անմիջապէս որ ոչ մէկը միւսին չնմանիր, քանի որ ոչ մէկը բնագրին կը նմանի։ Տիգրանեա

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼԻՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ 20

Բուսթէմ Խանին լուր տանիլը շատ դիւրին եղաւ, որովհետեւ լուր տալու համար ինք անձամբ եկաւ ձին քշելով։ Եւ իմանալով Մընթիին կողմէ իրմէ պահանջուած օժանդակութիւնը, ձին դարձնելով ետ սուրաց բլուրն ի վեր։

Այժմ պարապուրուած էր ծրագրին երկրորդ կէսը գործադրել։ Ուիլին նամակը՝ թարգմանուած Աննայի կողմէ, վստահութիւն ներշնչեց կիներուն այն միտքով թէ՝ իրենց սիրական կամուրջը անմիջական վտանգի տակ չէր գտնուեր. եւ երեք հարիւրէն աւելի կիներ վազեցին [illegible] ուղղութեամբ, օժանդակելու համար Գագիկի կռիւներուն։ Հաշիւ ըրի որ այդ կիներուն մինչեւ կռուի դաշտ հասնիլը, հոն պիտի ունենայինք երեք հազար այր ու կին զինուած պատերազմիկներ, Մահմետ պէյի երեսո՛ւն հազար Թուրքերուն դէմ։

Ինծի կը մնար հիմա դղեակին պատերուն առջեւ հաւաքել կարելի եղածին չափ շատ թիւով մարդիկ.— վիրաւորներ, միջին տարիքի կիներ, եւ այնպիսի մարդիկ՝ որոնց զէնքերը Թուրքերէն գրաւուած փամփուշտներուն չէին յարմարեր։ Այսպէս կարճ ժամանակի ընթացքին հարիւրէն աւելի կամաւորներ հաւաքեցի։ Միակ մտահոգիչ բանը այն էր որ, իմ հրամաններուս ենթակայ այս ամբոխին մէջ էին գլխաւորաբար Գագիկի գործունէութեան հակառակորդ մարդիկը, եւ որոնց հետ նախորդ դէպքերը վիճաբանած էին։ Սակայն անոնք պատուական պատերազմիկի երեւոյթն ունէին. միայն պէտք էր համոզել զանոնք որ ընդհանուր ղեկավար մը ընտրելով անոր հրամաններուն հնազանդէին։

Անոնցմէ իւրաքանչիւրը հազար անգամ աւելի լաւ կը ճանչնար Զէյթունն ու իր ժողովուրդը եւ պաշտպանութեան զանազան գործողութիւններու մասին շատ աւելի բան գիտէր, քան օրինակի համար ես։

Բայց կը պնդէին որ այդ պաշտօնը ես առնեմ, իրարու հանդէպ անուցած անվստահութեան պատճառով։ Այդ միջոցին Գագիկի օգնութեան փութացող կիները կ'անցնէին. այս մարդիկը պոռացին անոնց ետեւէն որ զգոյշ ըլլան, չըլլայ թէ Գագիկը զիրենք մատնէ։

Դղեակ առաջնորդեցի անոնք, ուր եկան իրենց հետ բերելով քանի մը օր բաւելու չափ ուտելիք։ Ճամբան հանդիպեցանք Բուսթէմ Խանին՝ որ իր ձիաւորներուն առջեւ ընկած վար կու գար։ Ետեւէն հասնելով հարցուցի անոր.

— Ասոնց որպէս ղեկավար ո՞վ մէկը պէտք է ընտրեմ։ Դուն աւելի փորձառու ես այդ մասին։

— Ով որ ալ ընտրես այնպէս պիտի յարձակին վրան, ինչպէս գայլերը պիտի գիշատէին ոչխար մը, պատառոտելու [illegible]։

— Ուրեմն քուէարկե՞լ տամ։

— Թող պիտի ընտրեն անոնք։

— Ես պէտք է ազատ ըլլամ, որպէսզի օրիորդ Կլորիան փնտռեմ։ Առեւանգած են զայն. կարծուած է ի սպառ։

Բուսթէմ Խան հայհոյանք մը նետեց, այնպիսի լեզուով մը՝ ուրկից բառ մը իսկ չհասկցայ։

— Դարձեալ կին մը եւ նոր դժուարութիւննե՜ր. ըսաւ վերջապէս սրտմտութեամբ։ Զգացէք որ նմանը իր նմանը բուժէ։ Ընտրեցէք կին ղեկավար մը. թերեւս ան կարողանայ իրեն հպատակեցնել ամբոխը։

— Տուած խորհուրդիդ պիտի հետեւիմ, բայց ես, թէեւ հասկցայ որ անոնք հօտի մը տեղ կը դնէր։

— Ձեզի վերջին բան մըն ալ ըսեմ, սահիբ։

— Ի՞նչ։

— Այդքան բազմութեան դէմ այսքան քիչ ենք մենք։ Մահը կը տեսնեմ, սակայն բնաւ չեմ ցաւիր։ Միայն թէ պիտի ուզէի որ իմ այս պատուական լեռնականներս առաջնորդած միջոցիս մեռնէի։

Իրեն ոտքս եղած էր՝ գովել անոնց զոր ինք մարզած էր եւ արհամարհել միւսները։ Ձեռքը սեղմեցի անոր, առանց հակաճառելու։

— Ցուցանք որ այս ժողովուրդը յաղթահարէ մեր ճահով։ Դէչ մարդիկ չեն անոնք, միայն զինուորական կրթութեան անվարժ են եւ թրքական բարքերը քիչ մը շատ իւրացուցած։ Մնաք բարո՛վ, սահիբ, ըսաւ, եւ սուրաց իր ձիաւորներուն ետեւէն։

Դղեակին դրան առջեւ տեսայ կին մը՝ զոր բոլորը ալ Մառի կը կոչէին, զբաղուած պատին առջեւ նստուած զանազան ծրագիրները իրարու քով հաւաքելու գործով. գտնուած բոլոր ուտելիքները ընդհանուր մատակարարութեան մը կը վերածէր եւ քանի մը կիներ կանչելով, պատուիրեց անոնց իրենց խոհանոցի ամանները առնել եւ գործի սկսիլ։

Մթութեան մէջ Բուսթէմ Խանի տուած խորհուրդին մասին կը մտածէի տակաւին, թէ արդեօք լո՞ւրջ էր թէ ոչ։ Վերջապէս հրամանատարութիւնը յանձնեցի այդ Մառէ Զանորբեանին։ Ընդունեց առանց առարկութեան, բայց սուր խնդուքով մը. մնացեալները կարծես հաստատեցին իր հեղինակութիւնը։ Մառի ուզեց իր հետ ունենալ իր ամուսինը, յաղթանդամ եւ թաւամազ մարդ մը՝ ցուլի բառաչիւնով, որ մէկ կամ միւս կրակի գիծերուն մէջ գտնուած բայց ետ վերադարձած էր, հաւանաբար իր սիրեցեալին կէսին հնազանդելով։ Հրամանատարուհին զայն անմիջապէս իր մտաւոր կարգեց. եւ կարճ ժամանակի ընթացքին ամէն ոք դղեակին մէջ իր տեղը գրաւեց։

Այն առեն կրկին ձիս նստայ նետուելով— այս անգամ ուրիշ ձի մը առի, ոչ նախորդին չափ լաւ, բայց պատերազմի աղմուկէն նուազ վախկոտ— սուրացի վար դէպի նոր ճամբան՝ զոր Մընթի կը պաշտպանէր։

Զէնքը գաւառ այդ նրբուղիէն հազիւ յիսուն քայլ հեռի կէտ մը, ծառերուն պաշտպանութեան. այն ծառերուն որոնք Թուրքերը չէին կրցած կտրել, հակառակ բազմաթիւ վիրաւորներ հայերէն, նրբուղիին վրայ փռուած եւ անոնց հաւաքող մը չկար. եւ Թուրքերը սատապալած ծառերուն եւ քարերուն ետեւ պահուըտած կատաղի կրակ մը կը տեղացնէին անոնց վրայ։ Արտաքին տարածութիւնը երկու հարիւր եարտ էր, ուր թշնամի քանի մը զօրախմբեր յաջողած էին մինչեւ երկաթէ, քառասուն եարտ մօտենալ եւ միւսները չէին յաջողեր դուրս վտարել զանոնք։

(Շար.)

ի «Անուշ»ին բնագիրը չկայ Հայաստանէն դուրս, բոլոր եղածները ամէն մէկ ներկայացնողի կողմէ «arrange»-ներով լեցուն են, բան մը որ կը պէս անպայման խաղին եւ օրին մէջ մեզ պիտի դնէ «Անուշ»ի մը ներկայացութեան, որ ոչ մէկ նօթով պիտի յիշեցնէ Տիգրանեանի նուագը, ոչ իսկ որ ժողովրդական մօթիֆները :

Երբ այսպէս է, աւելի լաւ չէ՞ր մեր երգահան երաժիշտ ներկայացողները, փոխանակ այլանդակելու զայն իրենց ուզած ձեւով, բոլորովին նոր գրեն եւ հրապարակ նետեն իրենց անունով, վերցնելով խաղին նիւթը, Թումանեանի պոէմը :

Այս առաջին խորհրդածութիւնը հանդիսականի մը, որ ականջները պիտի ուզէր գոցել կիրակի օր լսելով Ouverture-ը անբաւարար նուագախումբէն. ի՞նչպէ՞ս չըսել սակայն առաջին Ձայնարարին վրդովումը ուրիշ ունկնդրի մը, որ կը գոչէր «Ա՜ս Անուշ ...ճառերէն վերջ, բաց է արդէն հրապարակը, ահա հուբիններու պարը: ...մէջ տասնըհինգ տարիէ ի վեր ...տուող գաղութի մը առ նուազն ...մը գնահատելու ...կարկածի տակ դնել: Եթէ մեր ժողովուրդը Օփերան չէ տեսած, պիտի ...ն սինէմաներէն դուրս չելլեր ...կրնայ բաղդատել մեր «Անուշ»ի ...թիւններուն պարերը, Միւթիւալիթէի բեմէն հրամցուած այդ ներկայացումներուն հետ եւ ըսել իր խօսքը:

Ի՞նչ ըսել Ա. արարին համար, երբ Ա. Գարթեւեան քրտինք թափեց, ...սաֆարական զուսպ չափաւորութիւնը անգամ տեղի տուաւ ոգի ի բոլոր ծիծերու, որպէսզի կարենայ պահել խումբին եւ նուագին կապը, ի վերջոյ յուսահատելու համար սակայն ...տուամբարին առջեւ:

Բ. եւ մանաւանդ Գ. արարին մամբ մաղցանք պիտի ըսէի առաջին ...անութիւնները, ինչո՞ւ սակայն ...դարեկ այդ տպաւորութիւնը ամէնէն տամաթիկ վայրկեանին բերել ...մը հրամցնելով Օր. Կոստանեանին: Պզտիկ բաներ են ասոնք, ...բայց որքան կը նպաստեն հանդիսականին տպաւորութիւնը ցրուելու, ...ելու: Որ եւ է ներկայացման ամբողջութիւնը, մանրամասնութիւններէ կազմուած է սակայն, հագուստ կապուստ, բեմադրութիւն, մաքեյաժ, ճախող յարդանքի կամ շնորհակալութեան արտայայտութիւն մը կը ...նեն ամէնէն գեղեցիկ եւ յաջող ...ատչական գործին իսկ, նորութիւններ չեն ասոնք անշուշտ բոլորիս համար, մանաւանդ Անուշի ներկայացողներու համար, բայց ինչո՞ւ խուսափիլ կարելի չըլլայ: Թող մեզի չըսեն ամէն առթիւ որ մեր նիւթական պայմանները աւկէ աւելի թոյլ չեն տար. օրինակ՝ այս ներկայացման առթիւ, եթէ մէկը յանձն կ'առնէ Միւթիւալիթէի նման սրահ մը վարձել, անշուշտ զայն լեցնելու ակնկալութիւն ունի, այլապէս դժուար է մանել 2500 ֆրանք միայն վարձքի մը պատասխանատուութեան տակ: Այդ լեցուն սրահը 32 — 35.000 մուտք կուտայ, այս անգամ քիչ մըն ալ աւելի, այդ գումարը թոյլ չէ՞ր տար որ «Անուշ»ը կազմակերպողները խորհէին ...ի մը արհեստով երգիչներ կամ ...արողներ բերել, չէ՞ր արժեր որ պարերը կազմակերպուէին այդ արուեստին հետ աղերս ունեցող պարուհիներու:

Կարգապահութիւնը ամէն առթիւ կը բարձրացնէ մեր ժողովուրդին վարկը, իսկ հակառակ դէպքեր ոչ միայն օտարին առջեւ կը վարկաբեկեն զայն, այլեւ մեր ժողովուրդն իսկ կը հեռացնեն հայկական հաւաքոյթներէ:

Անշուշտ 15 տարին բաւական չէ եղած մեր մէջ ամբողջնելու կարգապահ ոգին քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը, բայց անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ մեր հանդէսներու կազմակերպիչները ոչ միայն չեն դիւրացներ անոր պահպանումը, այլ կարծես առիթներ կ'ուզեն ստեղծել, որպէսզի ժողովուրդը ջղայնանայ անհամբեր եւ անկարգ դառնայ: Ի՞նչ էր նոյնիսկ 27ին պատկերը Միւթիւալիթէի առջեւ:

Թերթերը եւ տոմսերը կը յայտարարեն հանդէսը 2.30ին, սրահին դուռները (երկու փեղկերը միայն) կը բանան 2ին, կէ՞ս ժամուան մէջ կը մտածէին տեղաւորել 3000 հոգին, տասնեակ մը ouvreuseներով: Տոմսերուն քոնթրոլը կ'ըլլայ մինչ դուրսի մուտքի դրան առջեւ, հազարով խռնուած բազմութեան ճնշումին տակ, փոխանակ ներսը սանդուղներուն գլուխը ընելու ինչպէս մինչ եղած է այդ շէնքին մէջ: Վա՞խ կար որ շատեր առանց տոմսակի անցնին, հիմա չանցա՞ն, աշացո՞յց, ինչու հարիւրեակ մը աթոռ աւելցնել միջանցքներուն մէջ, երբ չենք ուզեր հաւատալ որ եղած տեղերէն աւելի տոմսակ ծախուած ըլլայ, թէեւ ցոյց տուին մեզի չթուագրուած տոմսեր, թերեւս վրիպումներ: Յայտագրին վրայ ակնարկ մը, հոն ալ 3ին է հանդէսը, կը սկսի 4էն պակաս 20, այսինքն մեր սպասածէն մէկ ժամ քառորդ մը վերջը:

Ահա անկարգութիւններու պատճառները: Ժողովո՞ւրդն է մեղաւորը:

Այս տողերը կարդացող բարեմիտ ընթերցող մը պիտի ըսէ թերեւս, «բնաւ լաւ բան մը չկար որ չըսէր այս հանդիսականը»: Լաւերու մասին բաւականներ շատ կան միշտ, այս էջերուն մէջ ալ գրեցին, թող թոյլ տրուի անգամ մըն ալ թերութիւնները մատնանշել լաւերուն քով: Պէտք է, անհրաժեշտ է, որպէսզի բոլորս միասին մեր կարելին ընենք խուսափելու համար նման երեւոյթներու կրկնութենէն, կամ ամէն բան կուլ տանք յանուն «հայրենասիրութեան», ե՞ս կ'երթանք թէ առաջ:

Ա. Ա.

Համայնավարութիւնը սնանկացաւ Յունաստանի մէջ

Յունաստանի համայնավար կուսակցութեան պարագլուխ եւ Բերէայի նախկին երեսփոխան Էմմանուէլ Մանոլէաս կղզիէ մը գիր ղրկած է ապահովութեան փոխ-նախարարութեան :

Ահա այդ գրին գլխաւոր մասերը.—

«Համայնավար կուսակցութեան գլխաւոր գործակալներէն մին էի: Իմ գործունէութիւնս հին Յունաստանի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ կը տարածուէր: Նախ պարզ անդամ, յետոյ ղեկավար եղած եմ:

1936ին, ընտրութիւններու կազմակերպիչ եղած եմ եւ արդիւնքը շատ գոհացուցիչ: Նամակագրութեամբ, հրահանգներ կուտայի Թրիփոլիի, Արկոսի, Նաւփլիոնի, Կիթիոնի կազմակերպութիւններուն:

Երեսփոխան ընտրուելէ յետոյ հաստատուեցայ Բերէայի մէջ: Գործադուլներ կազմակերպեցի եւ մէկ տարիով աքսորուեցայ Անափէ: Երկրորդ անգամ Անաֆի աքսորուեցայ, ուրկէ փախուստ տուի: Մաեթրանտոնիս կեղծ անունով դարձեալ Բերէա եկայ :

Համայնավարական գաղափարաբանութեամբ այնքան կուրցած էի, որ վայրկեան մը իսկ չի մտածեցի զայն լքելու մասին. Բանուոր դասակարգին փրկութիւնը կը գտնէի ըմբոստութեան մէջ: Ընտանիքս ամբողջովին լքած էի :

Աչքիս առջեւ կար մէկ խնդիր, համայնավարական ցնորքը, որ երկրային դրախտ պիտի ստեղծէր: Անգործութեան կեդր. կոմիտէի ընդհանուր քարտուղար եղայ: Կուսակցութեան բոլոր հաւաքոյթներուն գլխաւոր բանախօսն էի: Կը բոցավառէի ապստամբութեան կրակը, գործատէրերու դէմ ատելութիւնը կը գրգռէի: Ցեղաշրջական շարժման գլխաւոր ազդակն էի :

Երեսփոխան ընտրուելէ յետոյ, հոգիով ու մարմնով բանուոր դասակարգին շահերուն պաշտպանութեան նուիրուեցայ. բայց երբ համայնավար այդ շահերը կը զոհէր կուսակցութեան քաղաքական նպատակներուն :

Ամէն տեղ, բանուորները կը մղէի ընկերային կարգերը տապալելու եւ իրենց կեանքը զոհելու մեր նպատակին համար :

Կը հաւատայի թէ միայն համայնավարութիւնը կրնար բարգաւաճութիւն տալ աշխարհին.

Օգոստոս 4ը վերջ տուաւ կուսակցութեան գործունէութեան եւ նուիրուեցաւ բանուորներու կենցաղի բարւոքման: Անդրադարձայ եւ դադրեցայ համայնավար ըլլալէ: Կը զղջամ որ մինչեւ հիմակ համայնավար եղած եմ: Կը փափաքիմ յետ այսու ապրիլ իբրեւ օրինաւոր քաղաքացի. կը յուսամ որ նոր պետութիւնը վեհանձնօրէն պիտի ընդունի զիս եւ պատառ ապրուստ թողու զիս ընտանիքիս միանալու: Բարոյական մեծ գոհունակութիւն կը զգամ դէպ անցեալս դարմանելու համար»:

Զղջումի այս գիրը ստանալէ յետոյ, ապահովութեան փոխ նախարարութիւնը անհրաժեշտ հրահանգները տուած է որ Մանոլէաս Քորֆուէն Աթէնք փոխադրուի :

Մանոլէաս ապահովութեան փոխ նախարարութեան հրահանգի մասին իմանալէ յետոյ, շնորհակալութեան նամակ մը մէջ կը գրէ

«Բանուորներու եւ գիւղացիներու հանդէպ ունեցած յարումիս բոցը, որ լուսաւորած է իմ համբաւս, ամէն ժամանակէ աւելի այսօր ուժեղ է մէջս: Դժուարին պիտի ըլլայի, եթէ տակաւին շարունակէի կապուած մնալ համայնավարութեան, որուն սնանկութիւնը յայտնի է Օգոստոս 4էն յետոյ:

Մեր գլխաւոր նպատակներն էին, ընկերային ապահովութիւն, օրավարձերու յաւելում, աշխատանք անգործներուն: Այս բոլորը իրագործուած են կառավարութեան կողմէ առանց արիւնահեղութեան, առանց պայքարի:

Անցեալին ժառանգութիւնը աւերակոյտ մըն է: Օգոստոս 4ի կառավարութիւնը կերցուց այդ ճակատագրական անկումը:

Ան համայնավարութենէն զէնքերը խլեց. Այլեւս պրոպականտի դէպք չեղաւ, որովհետեւ գոհացում տրուեցաւ բանուորներու բոլոր պահանջներուն»:

Մանոլէաս նամակին մէջ կը գրէ թէ բանուորական հաւաքոյթներու մէջ պիտի խօսի իր այս նոր մտածումներու մասին :

Գաղթավայրերու հարցը բրիտանական խորհրդարանին մէջ

Բրիտանական խորհրդարանին մէջ, Զորեքշաբթի, գաղթավայրերու նախարարը՝ Մաքտոնըլտ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ գաղթավայրերու հարցին մասին.

— Երկրին մէջ չկայ մէկը, որ տրամադիր ըլլայ ուրիշ պետութեան մը տալու հողամաս մը, ժողովուրդ մը, որու վրայ կը հսկէ կառավարութիւնը, իբրեւ գաղթային կամ հոգատար պետութիւն:

Յիշելէ վերջ, թէ ի՛նչ պատճառներէ մղուած՝ կառավարութիւնը անստատ կը մնայ այսպիսի որոշման մը վրայ, Մաքտոնըլտ աւելցուց թէ նախ Անգլիա միակ պետութիւնը չէ որ շահագրգռուած է այս հարցով, երկրորդ՝ պահանջուած հողամասերու ժողովուրդը կալուած կամ կարասի չէ որ լքուի կամ ուրիշին յանձնուի համաձայն կամայականութիւններու, եւ երրորդ՝ կառավարութիւնը չի կրնար որոշում տալ որ եւ է գաղթավայրէ հրաժարելու, երբ խորհրդարանը արտայայտուած չէ այդ մասին :

Աշխատաւորական կուսակցութեան անդամներէն Պէյքըր ներկայացուց բանաձեւ մը, որու համաձայն՝ գաղթավայրերէն կամ հոգատարութեան ենթակայ երկիրներէն ոչ մէկը կարելի է տալ ուրիշ պետութեան մը, առանց առնելու այդ գաղթավայրին կամ երկրին ժողովուրդին կարծիքը: Այս բանաձեւը մերժուեցաւ 127ի դէմ 253 քուէով, այն տեսակէտով որ գաղթավայր մը կամ հոգատարութեան ենթակայ երկիր մը կարելի է լքել միայն բրիտանական խորհրդարանին որոշումով :

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղի կազմակերպած դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 4, կիրակի կէսօրէ յետոյ: Բաւական թուով ունկնդիր հայրենակիցներ տեղ էին գրաւած եւ հետզհետէ նորեր ալ տակաւին կուգային, երբ նախագահուհի տիկին Վ. Տաշճեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց խաչուհի Տիկին Շաքէ Պարսիկեանը երգելու, որ երգեց «Անուշ»էն մէկ քանի գեղեցիկ կտորներ, երգեց նոյնպէս Տիկին Լուսի Գամլըեան եւ փոքրիկն Ե. Գամլըեան արտասանեց սիրուն ոտանաւոր մը:

Այս փոքրիկ գեղարուեստական բաժնէն վերջ նախագահուհին հրաւիրեց դասախօսուհի Տիկին Շահլամեանը, որ նախ շնորհաւորեց Կ. Խաչի այս նորակազմ մասնաճիւղը, որ յաջողած է քիչ ժամանակի մէջ իր լուրջը հետաքրքրութիւն ստեղծել: Անցնելով Կ. Խաչի մեր հանրային կեանքին մէջ ունեցած դերին եւ յաջողութիւններուն, ան եզրակացուց թէ հայ կինը այլեւս իր կրաւորական դիրքէն դուրս գալով պատուաւոր տեղ մըն է գրաւած մեր հանրային կեանքին մէջ: Օրինակներ բերաւ անցեալ դարաշրջաններէն հայ կնոջ կատարած գործերէն, մանաւորաբար կանգ առաւ Վարդանանց պատերազմին վրայ եւ ցոյց տուաւ թէ ինչպէս հայ կինը մեծամեծ յաջողութիւններ է բրած, այդ օրհասական պայքարին ընթացքին իր մասնակցութիւնը այրերու կողքին, յանուն հայրենիքի եւ յանուն հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան:

Այս օգտակար դասախօսութենէն վերջ երգեր եւ արտասանութիւններ եղան, ամէնէն վերջ յոտնկայս «Մեր Հայրենիք»ը երգուեցաւ բոլոր հանդիսականներու մասնակցութեամբ, եւ հանդէսը փակուած յայտարարուեցաւ :

Վեց նոր անդամներ եւս արձանագրուեցան, այսպէսով մասնաճիւղի անդամ-անդամուհիներու թիւը բարձրացաւ 25ի:

Օգտուելով Տիկին Շահլամեանի ներկայութենէն՝ անդամական ժողով տեղի ունեցաւ եւ տիկնոջ գործնական ցուցմունքներէ խանդավառուած ժողովը վերջացաւ ուշ ատեն :

Օ. Կարապետեան

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԸ ՏՈՒՈՂ Է»

Խմբ. «Արեւ»ի (24 Նոյ.).

— «Յօսք մըն է ասիկա որ մեզ կը դղուէ ու կը քնացնէ — Հայը տուող է, կուտայ իր եկեղեցիին, իր դպրոցներուն, իր մշակութային ջանացան պէտքերուն եւ իր աղքատներուն համար. գոհ եւ շնորհակալ ըլլանք:

Չենք գիտեր թէ համոզումո՞վ կ'ըսէ ասիկա՝ թէ քաղաքավարութեան համար: Ո՛րն ալ ըլլայ, սխալ է ան, եւ սխալ հաւատալ մը չի կրնար օգտակար ըլլալ:

Ճշմարտութիւնը այն է՝ որ կան տուող եւ կան չտուող Հայեր: Ու այդ տուողներուն թիւը բաղդատմամբ չտուողներուն շատ փոքր ըլլալով՝ կարելի չէ ըսել թէ Հայը առհասարակ, հայ ժողովուրդը եթէ ոչ ամբողջովին գէթ մեծամասնութեամբ՝ դրամավալն կը նպաստէ ազգին պէտքերուն.

Պզտիկ խումբ մըն է ամէն ուրեք, որ ամէն ժամանակ եւ ամէն կարգի կարօտութիւններու համար կուտայ առատաձեռնօրէն, տալուն մէջ գտնելով իր սրտին գոհացումը: Սոյզ՞ր է՝ որ անոնց բարութենէն բարոյապէս օգտուին անտարբերները ու անօգուտները: «Հայը» ընդհանուր անուանակոչումին մէջ իրենց դիմակ եւ օրհնութեան բաժինը առնան, սրբուին եւ պահուըտին անոր ներքեւ:

Ոչ միայն բարոյապէս՝ այլ եւ նիւթապէս կ'օգտուին մեր ձեռնպահները, երբ այն վարկածը թէ «Հայը տուող է» կը տարածուի իրենց վրայ ու զիրենք կերպով մը զերծ կը կացուցանէ... տալէ, քանի որ իրենց մեծ ընտանիքը՝ Հայը, կուտայ արդէն. Եւ այս ալ նուազ անարդար չէ՝ քան այդպիսիներուն վայելած բարոյական շահը :

Եթէ ասիկա կը վերաբերէր մեր ազգային արժանապատուութեան՝ չըսենք թէ «Հայը տուող չէ», բայց չըսենք նաեւ թէ «տուող է», որպէսզի ժամանչուած շփոթութիւնը տեղի չունենայ եւ չտուողները չունենան մխիթարական այն արդարացումը՝ թէ շնորհին Հայերուն տուող ըլլալուն կը գոհացուին ազգին պէտքերը, եկեղեցին պայծառ կը մնայ, դպրոցը՝ կանգուն եւ աղքատները չեն մեռնիր անօթութենէ...:

Ըստ մեզ՝ պէտք է քանդել այդ նախնական ծոյլ վարկածը եւ անոր տեղ վերահաստատել, եկեղեցականներու բերնին մէջ, հին ծանօթ տարազը. «Օրհնեա՛լ ըլլան տուողները»,— մինչ աշխարհականները ազատ են ըսելու, «Կը պահանջենք որ չտուողները տան»:

... Ազգ. իշխանութիւնները պէտք է, ամէն տարուան սկիզբը, իրենց պիւտճէն ծանուցանեն համայնքին, պիւտճէ մը որուն մէջ ծախսերը նախատեսուած ըլլան ոչ թէ սովորական հասոյթներուն համապատասխան չափով, այլ այնպէս ինչպէս որ գործը կը պահանջէ: Այդ ծախքերուն դիմաց՝ կ'արձանագրուին կանոնաւոր եկամուտները, անոնց մէջ հաշուելով նաեւ պատահական հասոյթներու գումարը ըստ նախորդ տարուան ստացած արդիւնքին: Կը մնայ բաց մը, որ կը յայտարարուի, եւ զոր գոցելու համար ազգային իշխանութիւնը կ'առնէ չտուողներու ցանկը ու բացին գումարը կը բաշխէ անոնց վրայ, իւրաքանչիւրին կարողութեան մասին իր կատարած վեր ի վերոյ գնահատութեան համաձայն: Կ'ըսենք «վեր ի վերոյ», գիտնալով որ գնահատութիւնը չի կրնար ճշգրիտ ըլլալ անպատճառ, որովհետեւ իւրաքանչիւրէն ուզուածը ինքնին համեստ գումար մը պիտի ներկայացնէ՝ որուն գնահատումն ալ կրնայ սրբագրուիլ, եթէ ենթակաները պնդեն:

Սկզբունքը որ հոս կը դրուի, կրկին է. մէկը՝ նախ սահմանել անհրաժեշտ պէտքերը եւ ապա փնտռել զանոնք ծածկող հասոյթներուն պակասը. եւ միւսը՝ ժամանակից ընել այսօրուան ապրող ժողովուրդին ամբողջ բարեկեցիկ անհատները համայնքին ծախքերուն: Այս երկու սկզբունքները կը լրացնեն իրար, առաջինը կը բացատրէ երկրորդը, եւ ա՛յնքան բնական ու արդար են երկուքն ալ՝ որ ոչ ոք կրնայ առարկել անոնց դէմ, բացի, թերեւս, կիրարկումի եղանակին մասին ըլլալիք առարկութիւններէն՝ որոնք անհաղթելի չեն սակայն:

Այդ առարկութիւնները, որոնց շատը կը նախատեսենք այս պահուս, կրնան եւ պէտք են ամէնքն ալ հարթուիլ, արդարեւ, քանի որ արդար են սկզբունքները եւ արդար՝ պահանջները որոնք պիտի բաւարարուին այն սկզբունքներուն կիրարկումով: Պայմանով մը սակայն:

Պայմանով՝ որ ազգային իշխանութիւնը կազմուած ըլլայ գիտակից, կամքի տէր եւ զոհողութենէ չխրտչող անձերէ: Ուրիշ խօսքով՝ ձեռնհաս եւ հեղինակաւոր իշխանութիւն մը ըլլայ ան, որ իր ձեռնհասութենէն տանայ իր հեղինակութիւնը եւ զայն գործադրէ մեծ մասամբ կռթնելով ժողովրդային համակրութեան վրայ ու մասամբ նաեւ— երբ պէտքը ներկայանայ — երկրին օրէնքներուն վրայ:

Կը մնայ գտնել այդ իրապէս ձեռնհաս գործադիր իշխանութիւնը: Պիտի ըսուի թէ ա՛յս է մեծ խնդիրը ու ասկէ պէտք էր սկսէինք մեր առաջարկած բարենորոգումը: Կը պատասխանենք. չենք կրնար հաւատալ՝ որ երբ գործը ճշդուի, պիտի պակսին զայն կատարողները. ո՛չ Ոդիսեսի խելքը եւ ոչ ալ Հերակլէսի զօրութիւնը պէտք է անոր համար. կը բաւէ ուղիղ մտածել, հաստատ կենալ եւ՝ գոնէ որոշ ժամանակ մը՝ յոգնութենէ չվախնալ, ի գլուխ հանելու համար բան մը՝ որ մէջ կախուած ունի, գործնականապէս, համայնքին ապագան...»:

ՄԵԾ ԿԱԼՈՒԱԾԻ ՄԸ ԳՆՈՒՄԸ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

Եգիպտահայ թերթերը կը գրեն. — Ռամլէի մէջ, Իպրահիմիայի կայարանը, հանրակառքի գծին վրայ Այրի Տիկին Նազլը Փօհճալեանի մեծ շէնքը աճուրդի հանուած ըլլալով, Ազգ. իշխանութիւնը եւս մասնակցեցաւ աճուրդին եւ տուաւ բարձրագոյն գինը: Աճուրդի ժամանակցող տեղացի եւ եւրոպացի գնորդները Առաջնորդարանին հանդէպ բարեացակամ գտնուելով գինը չաւելցուցին: Շէնքը 4 յարկ ունի, 8 մեծ աբարթըմաններով եւ տակը 5—6 խանութներով :

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ԹՂԹԱՆԱՄԱԿԸ

Միմիայն Օգոստոս 8էն մինչեւ Սեպտեմբեր 8ը գերման բանակը տուեց 600,000 գերի, 2000էն աւելի թնդանօթ, 13,000 գնդացիր եւ հսկայ քանակութեամբ ռազմամթերք: Այս անսելի կորուստը եղաւ ոչ միայն մարդկային ու նիւթական, այլ եւ բարոյական իմաստով, ինչ որ տեղի տուեց երկրի պղտորման: Խանդավառ տրամադրութեան բարձրացմանը յանկարծ տեղի տուեց սարսափելի յուսահատութիւն, անհամար զոհերի անիմաստ վատնումի եւ երկրի կեանքի կատարեալ քայքայման հետեւանքով: Անոնց նախապատրաստական աշխատանքի, գերման ժողովուրդին յանկարծ վճռականօրէն կանգնել անդունդի առջեւ, որի մասին չէր ալ ենթադրում եւ որը իրենից թաքցրել են: Այս հարուածը աւելի քան ծանր էր նրա համար որ, գերման ժողովուրդը կատարելապէս գիտակցում էր որ իր պարտականութիւնը կատարել է լիովին...

Մեզ խաբեցի՛ն... Ժողովուրդը երեք տարի շարունակ հաւատացել է ունեցել իր ղեկավարների հանդէպ, եւ կուրօրէն նրանց հետեւել է:

Եւ յանկարծ կատարեալ փլուզում... Հիմա չի կարող եւ չի ուզում ներել իր ղեկավարներին: Ամբողջ երկրի մէջ ծայր են տալիս յեղափոխական պոռթկումներ...

Ի լրումն այս բոլորի, հեռագիրը դուժում է Բուլղարիայի եւ Աւստրո-Հունգարիայի տեղատուութեան մասին: Ամէն ինչ պարզ էր:

Դրութիւնը աւելի եւս բարդացաւ այն հանգամանքով, որ այն ժամանակ երբ որ Ամերիկայից թարմ զօրքեր էին օգնութեան հասնում դաշնակիցներին, ճիշդ այդ ժամանակ գերմանական բանակը նեղւում էր թնդանօթների եւ ռումբերի պակասից եւ ոչ մի տեղից յոյս չկար ստանալու: Վիլհելմը շտապում է գլխաւոր հրամանատարութեան կայանը, որի նախագահութեամբ տեղի է ունենում գերագոյն խորհրդակցութիւն, մասնակցութեամբ թագաժառանգների, վարչապետի, նախարարների, Հինդենբուրգի, Լիւդենդորֆի եւ մի շարք զօրավարների: Բոլորի տրամադրութիւնը ընկճուած է: Որոշում են դիմել Հոլանդայի թագուհու միջնորդութեանը: Սակայն յաջորդ 24 ժամուայ ընթացքին ընդհանուր կացութիւնը այնպէս է վատանում, որ Հինդենբուրգը եւ Լիւդենդորֆը կայսրին յայտնում են որ հաշտութիւնը պէտք է կնքել անմիջապէս եւ ինչ գնով էլ լինի: Վիլհելմը վերադառնում է Բերլին: Ահա դորոր դէպքերը իրար են յաջորդում կայծակի արագութեամբ: Կիլի մէջ խռովութիւններ: Հրաժարւում է կառավարութիւնը եւ նոր վարչապետ է նշանակւում Բադէնի իշխան Մաքսը: Լիւդենդորֆը հրաժարւում է, որին փոխարինում է Զօր. Գրէները: Հեռագրով դիմում Վիլսոնի միջնորդութեանը: Վիլսոնի միջամտութիւնը Փարիզ զինադադարի մասին: Վերջապէս Ֆօշի հեռագիրը բանագնացներ ընդունելու համաձայնութեան մասին...

Ֆրանսական սպարապետը հեռագրով յայտնում է, որ գերման բանագնացները Նոյեմբեր 7ին պէտք է ժամանեն Շամփ - Լը Կապպէլ ռազմագծի ֆրանսական բանակատեղին, որտեղ գտնւում էր ֆրանս. 117րդ. հետեւակ գնդի առաջին գումարտակը: Այս գծի վրայ ամբողջ գիշերը տեղի էր ունեցել հրացանային եւ գնդացիրային անդադար կրակ, եւ յանկարծ առաւօտեան ժամը 5ին հնչում է զինուորական շեփորի ազդանշանը

— «Դադարեցրէ՛ք կրակը»:

Ապա հրաման է տրւում— «Ճարուեցէ՛ք դրօշի մօտ»:

Անսովոր տեղի ունեցած անցուդարձի մասին եւ ոչինչ չհասկնալով, զինուորները խոնաւ օդից եւ լուսաբացի ցրտից ընդարմացած, իրար հրմշտկելով եւ ոտքերով գետինը զարկելով շարւում են դրօշի մօտ: Հիւղակից դուրս է գալիս հրամանատարը, գլխաւոր սպայակոյտի համհարզներից մէկի ուղեկցութեամբ, որ բերել է ըդգայացուցիչ լուրը: Զինուորները լսում են բայց չեն հաւատում, չեն համարձակւում հաւատալ: Եւ յանկարծ հազարաւոր ձայներ միանալով երգում են «Մարսէյյէզ»ը: Ամբողջ օրը անց են կացնում սպասողական անհամբեր վիճակի մէջ: Վերջապէս երեկոյեան ժամը 6ին մօտ, թշնամու դիրքերից երեւում են երկու ձիաւոր, մէկ սպայ եւ մէկ փողահար զինուոր, սպիտակ դրօշակով: Սրանցից մի որոշ տարածութիւն հեռաւորութեան վրայ մի շարք ինքնաշարժ կառքեր: Այդ գերման բանագնացներն էին, որ գալիս էին ֆրանսական 171րդ. գնդի բանակատեղին :

Առաջին կառքից իջնում է Զօր. Ֆոն Վինտերֆելդը, որ պատերազմից առաջ եղել է Փարիզի գերմանական դեսպանատան զինուորական կցորդը: Գերմանացի զօրավարը ֆրանսացի հրամանատարին է ներկայացնում գերմանացի բանագնացներին՝ նախարար Էրցբերգ, Կոմս Օբերնդորֆ, գլխապետ Վանդելով եւն.: Հաւաքուած զինուորները հետաքրքրութեամբ դիտում են բանագնացներին: Կէս ժամ վերջը ուղեւորւում են դէպի գերագոյն հրամանատարի կայանը.

Յաջորդ առաւօտ ժամը 9ին ներկայանում են սպարապետ Ֆօշին, իր կառախումբի մէջ, որ գտնւում էր Ռեթոնդ կայարանում: Գերման բանագնացները խորին լռութեան մէջ, դժուարութեամբ ծածկելով իրենց յուզմունքը, յոտնկայս սպասում էին սպարապետին:

ԲՆՕ

(3)

(Մնացեալը յաջորդով)

ղագործութեան (1928), Կիրովի սպանութեան առթիւ ցոյց տալով չեկիստի իր տաղանդը՝ տապալած Եակոտան եւ տեղը անցած (1936),— իր օրովը եւ իր հսկողութեան տակ կատարուած են Խորհ. Ռուսիոյ մեծագոյն դատերը, որոնց հետեւանքով գնդակահարուեցան բարձրաստիճան սպաներ եւ կուսակցական հուշակաւոր ղեկավարներ, ձերբակալուեցան, բանտարկուեցան, աքսորուեցան դրագէտներ, մտաւորականներ, անուն ունեցող անհամար անձնաւորութիւններ :

Իրեն յաջորդողը եւս, մեզի ծանօթ անցեալով մը, խոստումէ մը աւելի բան մըն է՝ «արդարութեան հրեղէն սուր»ին ճամբուն վրայ :

Բերիա կը «խոստանայ»

— oo —

Բերիա, իր իշխանութեան առաջին օրն իսկ յայտարարութիւն մը ընելով, կը հաստատէ այն «խոստումը», զոր դժուար չէ գուշակել երկրի մը մէջ, որ կը կոչուի «կարմիր դրախտ»:

Ստանձնելով Նէփէջուին ղեկավարութիւնը, պարտք կը զգամ յայտարարել թէ պիտի ջնջուին Եժովի գործադրած բոլոր մեթոտները: Պէտք է մաքրել Նէփէջուին մեքենան բոլոր այն տարրերէն, որոնք չարաչար գործածեցին, այս վերջին ժամանակներս, կառավարութեան եւ կուսակցութեան վստահութիւնը: Նէփէջուն պահապանն է յեղափոխութեան, եւ պարտաւոր հետեւելու կուսակցութեան եւ կառավարութեան հրահանգներուն: Ան իրաւասու չէ քաղաքականութիւն ընելու: Նէփէջուն պիտի փճացնէ ամէն բան, որ կ՚ընդդիմանայ պրոլետարական յեղափոխութեան :

Յետոյ Բերիա յայտարարեց թէ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի քննելու համար Եժովի գործադրութիւնը: Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ պաշտօնանկ եղած են Լէնինկրատի Նէփէջուին պետը, որու տեղը անցած է վրացի Կոպուլեզէ, եւ Մոսկուայի Նէփէջուին պետը, որու տեղը անցած է Ցեզանաքի: Պաշտօնանկ եղած են նոյնպէս սովետ դեսպանատուներու եւ առեւտրական ներկայացուցչութեանց մէջ գրուած չեկիստները, որոնք նշանակուած էին Եժովի կողմէ :

Եժովի պաշտօնանկութեան գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուին հետեւեալ ամբաստանութիւնները.—1) Եժով միջամուխ եղած է արտաքին քաղաքականութեան հարցերու, 2) Եժով պայքար տարած է Մոլոտովի, Վորոշիլովի, Կալինինի, Լիթվինովի դէմ, 3) Եժով ձերբակալած է Կոմինտէրնի բազմաթիւ անդամներ, ցամաքային ու ծովային բանակի բազմաթիւ սպաներ: Կ՚ըսուի թէ Վորոշիլովն էր կրցած է պաշտօնանկ ընել տալ Եժովը, որու հետ իր աթոռը կորսնցուցած է նաեւ Պէրման, այն որ Եակոտան տապալելու գործին մէջ այնքան նպաստեց Եժովի :

Արտասահմանի թերթերը կը գրեն թէ, Բերիայի յայտարարութենէն վերջ, Եժով շատ հեռու չէ «մահուան նրբանցքէն»:

Մարաջախտ Պլիւխէր եւ այլ զօրավարներ, որոնք ամբաստանուած ու ձերբակալուած էին Եժովի հրամանով, ազատ արձակուեցան :

Վահան Մեծատուրեան, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սասունի եւ զաւակները, Սուրէն, Վիգէն եւ Բարգէն (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արսլանեան, Պ. Տիգրան Գոնչէկիւլեան (Պոլիս), Օր. Ազգանոյշ Գոնչէկիւլեան, Տիկին Մարիամ Գոնչէկիւլեան, Օր. Փառանձեմ Ասլանեան, Տէր եւ Տիկ. Գարեգին Արսլանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Արսլանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սանդուխտ Պիւլպիւլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Թադէոս Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Զարմայր Մեծատուրեան (Սոֆիա), Այրի Տիկին Սրբուհի Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Մեծատուրեան (Գորտովա), Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեան, Օր. Շուշան Մեծատուրեան, Պ. Զարեհ Մեծատուրեան «Գորտովա», Օր. Զարմուհի Մեծատուրեան, Այրի Տիկին Ռակերիչեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Մինաս Մինասեան (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ս. Մեծատուրեան (Աղեքսանդրիա), Տէր եւ Տիկին Գեղայր Մեծատուրեան (Պաղտատ), Այրի Տիկին Մ. Ս. Մեծատուրեան (Պաղտատ), Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Մեծատուրեան, Տէր եւ Տիկին Բարթող Մեծատուրեան (Կալաց), Տէր եւ Տիկին Սիսակ Գոնչէկիւլեան (Թիֆլիս), Պ. Օշին Գոնչէկիւլեան (Նիւ-Եորք), Պ. Պ. Արմէն եւ Հրայր Սասունի, ինչպէս նաեւ Մեծատուրեան, Գոնչէկիւլեան, Արսլանեան, Տէր Յակոբեան, Ներսէսեան, Տովիկեան եւ Կոչկարեան ընտանիքները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց թանկագին մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ Գոնչէկիւլեան)

զառամեալ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, Դեկտեմբեր 8ին, իր բնակարանին մէջ, 204, Կրանտ րիւ, Շավիլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, 10 Դեկտ. Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 1ին Շավիլի Հայոց մատրան մէջ, 4 րիւ տէ թրուա Շանթիէ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը :

Առնել թիւ 1 օթօպիւսը եւ իջնել Փիւի Սան Վէն :

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Հայ Երիտ. Երկսեռ միութեան կազմութեան առթիւ: 11 Դեկտեմբեր, կիրակի օր ժամը ճիշդ 3ին, Սալ Կալմանի սրահին մէջ, Առնուվիլ:

Կը ներկայացուի՝ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ

Միութեան 40 հոգինոց երգչախումբը կ՚երգէ ազգային եւ ժողովրդական երգեր: Կը պարեն իրենց յատուկ տարազներով: Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Գիներ՝ 7.50, 5, 3, եւ 2 ֆրանք

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ **Salle des Ingenieurs Civils**

19 Rue Blanche, Metro Blanche կամ Trinité

Հովանաւորութեամբ Զօրավար Պրէմոնի եւ նախագահութեամբ Փ. Ֆուրնիէի (Նախագահ ֆրանս. ռազմիկներու լիկին):

Ներկայ կ՚ըլլան, ու խօսք պիտի առնեն նաեւ Զօրվար Անտրէա (Այնթապի ազատարարը), Փօլ տիւ Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէին եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան»): Ինչպէս նաեւ բազմաթիւ բարձրաստիճան զինուորականներ :

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Սիփան-Կոմիտասերգչախումբը: Հայկ. գեղջկական պարեր, ընկերակցութեամբ Տիկին Ա. Պարթեւեան (ջութակ(, Եփրատ նուագախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Տ. Օնոսեանի, թառի եւ սրինգի:

[illegible] Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր:

Ձօխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ Կարգապահութեան կը հսկեն Հայ Արիները: Մուտք 8 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէն Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Վ. ԽՇԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը՝ 10 դեկտ., շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Միամանթօ» ակումբը: Անդամատետրերը միասին բերել:

ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ (Մարսէյլ) «Հայաստան» Ենթակոմիտէին Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Սարդանի, Նոթր-Տամի, Լէ զ՚Օլիվի եւ Սէն-Ժէռոմի ընկերները 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Երջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Մուրատ» խումբի ընկերները (Ավինեոն) 10 դեկտ., շաբաթ երեկոյ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պիտի ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչ:

[illegible] ընդհանուր ժողովի 12 դեկտ. [illegible] կարեւոր օրակարգ [illegible] կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՌՈՄԱՆԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի Ընկ. Ընդհ. Ժողովը 11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Վարանդեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով :

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 10 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը [illegible] «Խրիմեան» սրահին մէջ 2 Ռիւ [illegible] Ստեփան

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. ԿՆԵՍԶԵԱՆ. Յ. Ե. [illegible] Մաանտրիգալի երգչախումբը, Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ) եւայլն. Մուտք 2 ֆր.

ԱՎԻՆԵՕՆԻ ՄԷՋ

11 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը [illegible] Բրժոնէի սրահին մէջ

ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԿԱՄ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սալ տէ Ֆէթի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՎԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մուտք՝ 2 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր վարժարանին

11 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Րուք տ՚Օրլէանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. **ԹԱԴԷՈՍ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ**

Աշակերտութիւնը կ՚երգէ, կ՚արտասանէ ու կը ներկայացնէ ԿԱՅԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ: Կը նուագէ թաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Մուտք 3 ֆր.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ իջնել Պանթէօ կայարանը, Սոյի գծով

Դասախօսութիւն

կազմակերպուած Հայ Կ. Խաչի Իվրիի եւ շրջանի Մասնաճիւղի կողմէ

12 Դեկտ., Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ

19 Rue de Paris, Gentilly:

Կը դասախօսէ Ընկերուհի Հ. ԽԱՆԴԿԱՐԵԱՆ, հայ կնոջ հասարակական զարգացման մասին: Մուտքը ձրի է: Կը հրաւիրուին ընկերուհիները եւ համակիրները:

ԾԱԽՈՒԻ Է

Սրճարանական մեկնումի պատճառաւ, բանուկ պողոտայի վրայ, ինը տարիէ ի վեր հաստատուած դերձակի խանութ մը որ ունի ճաշակաւոր զոյգ ցուցափեղկեր: Նպաստաւոր պայմաններ :

Դիմել Գ. ՄԵՐԻԿԵԱՆԻ՝ 13, Rue des Dominicaines, Marseille.

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ԵՐԿՍԵՌ ՈՐԲԵՐՈՒՆ սնունդի, իր գեստաւորման, պատսպարութեան եւ դաստիարակութեան

ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԺԱՄԸ 14-30

Salle JEAN GOUJONի ՄԷՋ Paris (8e.)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.

Ընտիր նուագախումբ, պարանցիկ թէյ, քոքթէյլ, ճոխ պիւֆէ: Սիրով կը հրաւիրուին Միութեան գործունէութեան համակիրները:

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաւըրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սանուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 րիւ Գօպիւէ, մէթրօ՝ Փուասօնիէր եւ Կար տիւ Նօր: Օրքէսթր՝ ճազ-թանկօ :

Մուտք՝ 7 ֆրանք

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒ, **48 rue de la République, Marseille**

Tél. Colbert 74—51, 47 – 22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ.

ՀԱՅ ԴԱՍՄԱՒՈՐ.

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ խնկաւան օղին է: [illegible]

Fourrure des St. Bernard

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տոկուն մորթեղէններ՝ չեղչեալ գիներով: Ընտիր մորթեղէններ, իրական մորթեր, փիթուաններ, օձիկներ, օձիկներ, զարեր, վերարկուներ եւայլն:

Կը շինենք չափու վրայ մանթոներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով :

Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը: Մուշտակները կը մաքրենք ձրի, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր :

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière

Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ

[illegible]

Dalakupetan 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille Tél Dragon 70—49.

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

AGENCES: ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline, ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, ՄԱՐՍԷՅԼ M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 11 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 11 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3909

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

Գաղափարները, կ'ըսէ Պղատոն, անկատար ու անջնջելի կերպերն են իրողութիւններու, որոնք գոյութիւն ունեցած են անցեալին մէջ՝ իբրեւ ամբողջական վիճակներ, եւ կամ հեռաւոր ու տարտամ յիշատակներ զորս մարդկային գիտակցութիւնը կ'իւրացնէ.

Փիլիսոփայական այս տեսութիւնը, վերածուած իր ամէնէն պարզ ձեւին, ամբողջովին կը պատշաճի մեր ազատագրական գաղափարին, զոր մեր ազգային գիտակցութիւնը տարերային խառնքով մը իւրացուց՝ իբրեւ անջնջելի մէկ ձեւը անցեալի իրողութեան մը :

« Հայաստան »,— պետականօրէն անգոյ, բայց աշխարհագրական տեսակէտէ շօշափելի, բաբախուն ու ներշնչող «յիշատակ» մըն էր ան, որ հեռաւոր անցեալի մը վերստեղծումը կը թելադրէր:

Նկատի ունենալով նոյնիսկ Աբովեանը, կամ իրմէ առջի արտայայտութիւններն ու փորձերը, այդ գաղափարը ուշ յայտնուեցաւ մեր մէջ: Այս յապաղումը, որ իր արդարացումը ունի, կը կազմէ մեր Իտալին ձախողման առաջին ու ներքին պատճառը: Երկրորդը՝ անոր իւրացո՛ւմին յապաղումն է: Դժուար էր, ու հոգեբանօրէն գրեթէ անկարելի՝ ամբողջ դանդուած մը արագօրէն կերպարանափոխել՝ ստրկութենէն յանկարծ խիզախումի մղելով զայն: Բայց, նոյնիսկ այն օրերուն երբ այլեւս արհաւիրքին հետ դէմ յանդիման էին եկած մեր ազգային գոյութեան բնազդն ու գիտակցութիւնը, հայ ժողովուրդի մեծ տոկոսը շարունակեց հետեւիլ «ձեռքը զոր չես կրնար կտրել, համբուրէ» նշանաբանին... :
« Կարմիր ժամանց »ը մնաց միայն խոստովանութիւն մը, որ տարածուած էր ու պիտի բնորոշէր յայտնուող գաղափարին հաւաքականութեան կողմէ իւրացումին յապաղումը:

×

Վան, Շապին Գարահիսար, Ուրֆա, Տարօն, Սուէտիա, Այնթապ,— դիմադրութեան ու փառքի մեր այս էջերը իրենց թափը առած էին անշուշտ աւելի քան երկու տասնամեակներու յեղափոխական հնոցէն:

Կռուեցէ՛ք, տղե՛րք, կռուեցէ՛ք քաջ, քաջ
Անվեհեր կանգնած թշնամոյն առաջ

Եւ կամ՝

Ով որ քաջ է՝ ի՞նչ կը սպասէ...

Ու նշանաբա՛նը մանաւանդ,— « Ազատութիւն կամ մահ »...: Ցեռոյ՝ հէքիաթային հերոսները մեր: Կամ՝ հայրենի սպիտակ լեռներուն վրայ եւ լուսնի ցուրտ շողերուն ներքեւ՝ « Մի խումբ կ'երթար արագ, արագ»...: Ու խոյանքնե՛ր կատարէ կատար: Գրոհներ: Հրացէն՝ խաչին փոխարէն: Եւ շաչիւններ՝ լեզուատառ ճիչերու տեղ...

— «Մենք խարոյկը վառեցինք», երբ արդէն « Ձայն մը հնչած Էրզրումի Հայոց լեռներէն»...

Այս մարտահրաւէրն էր որ մեր ռազմունակութեան վերստեղծումէն վերջ մեր ռազմիկները վխտեցուց: Ու ճիշդ այն օրերուն, երբ մեր ժողովուրդին կէսը արմատախիլ էր եղած իր հազարամեայ հողէն, Հայ Բազուկը շարժեցաւ, եւ, վեց դարերու գերութենէն յետոյ, մե՛ր հողամասին վրայ, մեր հաւաքական առաջին յաղթանակը տարաւ ...

Հայ Ռազմիկներու Օրուան առաջին արժէքը հոս է, մեր կարծիքով: Վասն զի, հերոսական այդ ոգիին ցուցահանումով մենք ոչ միայն ապացուցինք թէ իւրացուցած ենք գաղափարը, այլեւ զայն նոր իրականութեան մը վերածելու մեր վճիռը չփորձեցինք..

×

Այնթապը մէկ փառապանծ խրամը կազմեց մեր մարտնչումի ճակատին

Անշուշտ դժուար էր նախատեսել որ Վանէն ու Սարտարապատէն — եւ մանաւանդ Ուրֆայէն կամ Գարահիսարէն վերջ — մենք պիտի հարկադրուէինք մեր նորագոյն պատմութեան մէջ արձանագրել նաեւ Այնթապ մը՝ իր որքան եղերական, նոյնքան խիզախ ծառացումով: Եւ այս՝ ա՛յն օրերուն, երբ ճակատին միւս կողմը վերյայտնուած իրականութիւնը ոչ միայն կրկին հարուածուած էր, այլեւ գաղափարը շեղած էր իր պատմական ուղիէն: Հակառակ այդ կրկնակի յուսախաբութեանց, սակայն, հերոսական ոգին ու զինադրական կորովը կրկին թեւ ու թափ կը ստանային Տաւրոսեան լեռնաշղթաներուն ներքեւ՝ Ռուբինեանց ճիգն ու թափը ոգեկոչելով...: Ահա համազգային երկրորդ արժէքը Այնթապին:

— Ինչ որ ալ ըլլայ, կը գրէ Պայրըն, Հայոց պատմութիւնը աշխարհի երեսին կը մնայ ամէնէն հետաքրքրականը :

Վերջին երեք տասնամեակները անգամ մը եւս հաստատեցին այս ճշմարտութիւնը, անգա՛մ մը եւս փաստելով տարօրէն տոկունութիւնը մեր ժողովուրդին, որ արիւնի ճամբաներէն քալեց, բայց յամառեցաւ եղունգով թէ սուրով դարերու կոյտը ճեղքել՝ Արեւածագը դիմաւորելու համար ...

Հայ Ռազմիկներու Օրը, ըլլալով տօնակատարութիւնը մեր հերոսականներուն, վկայութիւններէն մէկն է մեր գիտակցութեան թէ՝ սեփական ուժը ազգային գոյութեան ու բարգաւաճման միակ ազդակն է: Այդ գիտակցութիւնը ունէին մեր հեթանոս նախնիքը, որոնք Վահագնի արձանը կանգուն կը պահէին Անահիտի ու Աստղկայ արձաններուն քովն ի վեր: Քրիստոնէութիւնը փոխարինեց զայն սպաննիչ տողով մը որ դարեր շարունակ քանդակուած մնաց մեր խորաններուն վերեւ,— « Խնդրեցէ՛ք եւ տացի ձեզ»...

Հայ Յեղափոխութեան Օր կամ Հայ Ռազմիկներու Օր,— ծառացում մըն է նաեւ այս մտայլկումին եւ հոգեյլկումին դէմ, ի փա՜ռս Արմենական Բազուկին...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏԱԼԱՏԻԷ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 241Ի ԴԷՄ 315 ՁԱՅՆՈՎ

Շաբաթ լուսնալիք գիշերը, առտուան ժամը 2.15ին քուէարկութեան դրուեցան բանաձեւերը: Ինչպէս կը գրէինք, կը նախատեսուէր որ յիսուն ձայն աւելիով մեծամասնութիւն մը պիտի քուէարկէր ի նպաստ Տալատիէի: Արդարեւ քուէարկութեան արդիւնքը ցոյց տուաւ որ Տալատիէ կը շահէր 74 ձայնի մեծամասնութիւն մը,— 241ի դէմ 315:

Նիստը բաւական աղմկալից անցաւ, մանաւանդ երբ Լէոն Պլում սկսաւ քննադատել վերջին հրովարտակները, եւ, այս առթիւ, յայտարարեց թէ ընդհ. գործադուլը չէր անդամալուծեր երկրին կեանքը,— աջակողմեան երեսփոխանները աղմուկ յարուցին, վիրաւորիչ ակնարկներ ըրին, ի պատասխան՝ ընկերվարականները վար ցատկեցին իրենց նստարաններէն, երթալ «քաշելու համար ականջէն» Մասէի, որ քիչ մը աւելի ուժեղ յարձակումներ կը կատարէր Լէոն Պլումի դէմ: Այս անկարգութեան մէջ, Էրիօ ընդհատեց նիստը եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ :

Նիստին ամէնէն հետաքրքրական պահն այն էր, երբ բեմ ելան եւ խօսեցան ելմտական նախարար Ռէյնօ եւ վարչապետ Տալատիէ :

Փօլ Ռէյնօ յայտարարեց թէ իր ելմտական քաղաքականութեան նպատակն է զօրացնել Ֆրանսան՝ վերականգնելով տնտեսական կեանքը: Պետութիւնը, ըսաւ, քիչ կը ստանար, շատ կը ծախսէր եւ այդ ծախքերը ընելու համար՝ պարտաւորուած էր շարունակ փոխառութիւն կնքել ներսը թէ դուրսը, այսպէս 1936ին փոխառութիւն կնքուած էր 30 միլիար, 1937ին՝ 40 միլիար, 1938ին՝ 45 միլիար: Ֆրանսա, դեռ ելմտական նախարարը գործի չձեռնարկած՝ երեք ամսուան ընթացքին կորսնցուցած էր տասը միլիար ոսկի: Ֆրանսա կը քալէր դէպի կործանում,— ի՞նչ կարելի էր ընել, կամ պէտք էր հաստատել սակարանային հսկողութիւն, կամ փորձ մը կատարել ելմտական վերականգնումի :

Շատեր կ'ըսեն. «Քանի որ դրամագլուխը կը փախչի երկրէն, հսկողութիւն դնելու է»: Սխա՜լ, այդ հսկողութիւնը, ոչ թէ խիստ, այլ նոյնիսկ մեղմ ձեւով, կարելի չէ հաստատել Ֆրանսայի մէջ: Հարաւային Ամերիկայի մէջ հսկողութիւն հաստատուած է, բայց այդ երկիրները կ'արտածեն աւելի, կը ներածեն նուազ, հետեւաբար շատ աւելի կը ստանան օտար թղթադրամ: Կան երկիրներ ալ, որ կ'աշխատին սեւ շուկայի վրայ: Եւ այսպէս թղթադրամին պաշտօնական գինը կը բարձրանայ: Եթէ Ֆրանսան ալ հետեւի այդ օրինակին, անգլիականը կը բարձրանայ 250 ֆրանքի: Գերմանիոյ մէջ տարբեր է կացութիւնը,— գերման բանուորը շատ կ'աշխատի եւ կ'ուտէ որակով նուազ արժէքաւոր արտադրութիւններ: Գերմանիա արգիլած է բանուորներու ազատօրէն ծախսելու իրաւունքը: Աշխատավարձերու մէկ մասը կը վճարուի պարտագիր գնումներով :

Այս կացութեան մէջ Ֆրանսա չունէր ուրիշ միջոց, եթէ ոչ ձեռնարկել ելմտական վերականգնումի բիրտ քաղաքականութեան մը :

Պէտք եղաւ արթնցնել քնացողը: Եւ ահա արդէն կը տեսնուի արդիւնքը,— Ֆրանսական արտադրութիւնները աւելի աժան են ոսկիով քան այլ երկիրներու արտադրութիւններ: Այլեւս պէտք չկար թղթադրամ տպելու, հարկ էր միայն նուազեցնել պետութեան պահանջները: Եւ կառավարութիւնը նուազեցուց 20միլիար, ատոր փոխարէն 10 միլիարի տուրք մը հաստատելով: Ահա այսպէս պետութիւնը կրցաւ հաւասարակշռել իր պիւտճէն :

Տալատիէ իր կարգին ճառով մը պատասխանեց կատարուած քննադատութիւններուն, զորս բաժնեց երեք խումբի,— գործադուլ, ելմտական քաղաքականութիւն, արտաքին քաղաքականութիւն: Նախ վաւերաթուղթերով եւ փաստերով հաստատեց թէ գործադուլը քաղաքական ձեռնարկ մըն էր, տապալելու համար կառավարութիւնը: Համայնավարները պոռացին թէ Տալատիէ կը խօսի՝ հիմնուելով ոստիկանական տեղեկագիրներու վրայ: Բայց, ըսաւ Տալատիէ, բոլոր այս տեղեկութիւնները քաղուած են համայնավար թերթերէն եւ համայնավար ճառախօսներու բերնէն: Համայնավարները դարձեալ ընդմիջեցին, ըսելով թէ փրովոքաթէօրներու խօսքեր են ատոնք: Ուրեմն, պատասխանեց Տալատիէ, ձեր շարքերուն մէջ այսքան շա՞տ են փրովոքաթէօրները: Յետոյ ակնարկելով այն քննադատութեան թէ Տալատիէ շատ փոխուած է, չի նմանիր քան տարի առաջուան Տալատիէին, վարչապետը պատասխանեց.

— Ես այն եմ ինչ որ էի առաջ: Հաւատարիմ իմ կուսակցութեանս եւ Նախկին պատերազմիկ ընկերներուս: Ֆրանսայի մէկ զաւակն եմ ես, բիրտ բայց ազատ, եւ հաւատարիմ կը մնամ իմ ծագումիս: Ես պատանդ մը չեմ որ եւ է կուսակցութեան եւ որ եւ է մարդու, ես պատասխանատու եմ իմ գաղափարներուս համար եւ Ֆրանսայի առջեւ: Որքա՜ն երջանիկ պիտի ըլլայի, ձիթենիներուն տակ, իմ զաւակներուս հետ ապրելով, բայց երբ կը տեսնեմ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջը, չեմ կրնար հանդիսատես մնալ: Պէտք է ճիգ ընել, աշխատիլ, պայքարիլ, եւ ես պիտի պայքարիմ մինչեւ վերջ:

Կէս գիշերը անցած էր, երբ Էրիօ փակեց վիճաբանութիւնները: Քուէի դրուեցան երկու բանաձեւերը,— ընկերվարական եւ արմատական: Վերջինը յաղթանակեց 315 քուէով ընդդէմ 241ի:

ՌԻՇԼԻԷՕ անունով Ֆրանսական նոր դրահաւոր մը, որ 35000 թոնօ տարողութիւն ունի, ծով պիտի իջեցուի յառաջիկայ Ուրբաթ, Պրեսթի մէջ:

Ուքրէնները ինքնավարութիւն կը պահանջեն Լեհաստանէն

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ ուքրէն երեսփոխանները լեհական խորհրդարանէն պահանջեցին ինքնավարութիւն շնորհել Լեհաստանի ուքրանական նահանգներուն,— Սթանիսլավօֆ, Թառնոփոլ, Վոլխինիա, Լվով, Լուպլին, Փոլեզիա, Քրաքովիա: Այս շրջաններուն բնակչութեան թիւն է 7 միլիոն:

Ըստ ծրագրուած սահմանադրութեան, ինքնավար Ուքրանիոյ կառավարութեան պետը եւ գլխաւոր նախարարները մաս պիտի կազմեն Վարշաւայի կեդր. կառավարութեան: Ինքնավար Ուքրանիոյ խորհրդարանի ընտրութիւնները պիտի ըլլան գաղտնի: Ինքնավար շրջաններու զօրանոցներուն մէջ պիտի ծառայեն այն զինուորները միայն, որոնք զինուորագրուած են Ուքրանիոյ գիւղերէն ու քաղաքներէն: Իբրեւ պաշտօնական լեզու, հաւասար իրաւունք պիտի վայելեն լեհերէնը եւ ուքրէներէնը :

Լեհական Երեսփ. Ժողովին նախագահը յետաձգեց այս առաջարկին քննութիւնը :

Մոսկուայէն կը հեռագրեն, ուքրանական հարցին առթած այս այժմէականութեան առթիւ, թէ կառավարութիւնը, մտահոգ, որոշած է թերթերու եւ քարոզչական օրկաններու միջոցաւ պայքար բանալ սովետական Ուքրանիան անջատելու ձեռնարկներուն դէմ: Այդ պայքարը պիտի կատարուի ձայնասփիւռով, մամուլով, սինէմայով: Կ'ըսուի թէ Սթալինն ալ ճառ պիտի խօսի այս առթիւ եւ պիտի դատապարտէ գերմանական կառավարութիւնը, միակ պատասխանատուն, որ այս գործունէութեամբ կ'ուզէ թափանցել Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս :

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Կարպաթեան Ուքրանիոյ մայրաքաղաքին մէջ կազմուեցաւ Գերմանական Ժողովրդական Խորհուրդ մը, որ երկրին մէջ, ուր որ գերմանական գաղութ մը կորիզը կայ, պիտի նշանակէ գաղութի վարիչներ: Գերմանացի ճարտարագէտ մը, Օլտոֆրէրի, կառավարութեան կազմին մէջ առնուեցաւ իբրեւ փոխ-նախարար:

Վարշաւայէն նոր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ Լեհաստանի Երեսփ. Ժողովին նախագահը մերժեց ընդունիլ ուքրէն երեսփոխաններու առաջարկը քննութեան դնել: Վարշաւայի մէջ խոր յուզում պատճառած է Ուքրէններու պահանջը: Ուքրանական նահանգներ կոչուած հողամասին վրայ կը բնակին 9,700,000 հոգի, 7,500,000ը Ուքրէն, 2,200,000ը Լեհ եւ Հրեայ (ամբողջ Լեհաստանի բնակչութեան թիւն է 31 միլիոն):

Մեմէլի ապագան

Այսօր Մեմէլի մէջ տեղի կ'ունենան քաղաքին Երեսփ. Ժողովին ընտրութիւնները:

Ներկայ Երեսփ. Ժողովին մէջ Գերմանները ունին 24 աթոռ, Լիթուանացիները 5 աթոռ: Վաղուան Երեսփ. Ժողովը կը թուի թէ պիտի ունենայ աւելի շատ Գերմանացի, ու թերեւս բոլորն ալ կողմնակից՝ Մեմէլը միացնելու Գերմանիոյ :

Այս առթիւ, Մեմէլի Ֆիւհրէրին ընկերը, Պէրթուլայթ, յայտարարեց թէ այսօրուան ընտրութիւնները կը կազմեն տեսակ մը հանրաքուէ: Մեմէլ բռնօրէն անջատուած է Գերմանիայէն եւ կամայականօրէն միացուած՝ Լիթուանիոյ: Այժմ Մեմէլ կ'ուզէ վերադառնալ մայր-հայրենիքին: Ա՛յս է միահամուռ փափաքը Մեմէլի բնակչութեան: Այս փափաքին չենք ուզեր լուծում տալ անմիջապէս, պիտի սպասենք լիթուանական կառավարութեան որոշումին, բայց եթէ Լիթուանիա բարեկամեցողութիւն ցոյց չտայ, պաշտօնապէս պիտի յայտարարենք Մեմէլի կցումը Գերմանիոյ :

Կ'ըսուի թէ Մեմէլի կցումը աւելի դիւրին պիտի կատարուի, ուրեմն այլեւս վերահաս, քան կցումը Աւստրիոյ եւ Զուտէթիոյ :

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղին 13րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գիշեր Փարիզի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 610,826 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 202,389, 410,849, 056,527, 1,097,637:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր. — 848,985, 363,089, 586,502, 388,551, 685,173, 1,225,996 :

47,891 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք:
35,133 եւ 90,131 վերջացող թիւերը շահեցան 80,000 ֆրանք:
17,737 եւ 51,982 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000 ֆրանք:
0,420, 4,441, 7,604 եւ 0,283 վերջացող թիւերը շահեցան 20,000 ֆրանք :
264 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք:
030 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
80 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
43 եւ 34 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք :
4 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք :

Ազգ. պարգեւախաղին 14րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ 27 դեկտեմբերին, Սթրազպուրկի մէջ:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ առեւանգումին մէջ ամբաստանուած՝ Տիկին Սքոպլինի դատավարութիւնը կը շարունակուի եւ հետզհետէ վկայութեան կը կանչուին կարեւոր դէմքեր: Այսպէս վկայութեան կանչուեցաւ Պեսեդովսքի, Փարիզի սովետական դեսպանատան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...(Բ.)

Թեմականներուս ճակատի քրտինքին արդիւնքն է...

Այն համեստ սեղանին վրայ, Պահոց օր մըն էր, ձէթով հայկական համադամներէն կը փայլէին անմահական լուբիան, կանաչը խանձած տերեւով եճողակը եւ դեռ ինչ որ ձէթով կարելի է պաղ կերակուր պատրաստել:

Իզմիրի Առաջնորդարանին երկրորդ յարկին վրայ հաստատուած է համեստ բայց մեծահոգի Ցովակիմեան Սրբազանին համեստունակ սեղանը, թէկուզ մասնաւոր պատուասիրութեամբ:

«Միջնութիւնի քարոզչութեան եւ Հայկական Երազին իրականութեան տանող ճամբուն վրայ ամբողջ աչքի լոյս թափող խմբագիրներէն Սեմբատ Բիւրատ, Ցակոբ Տէր Ցակոբեան, Գառնիկ Թուղլաճեան եւ ***, չորսուչոր աշխատութենէն բրդզդուած, շունչ մը քաշելու համար կը թափթափին Իզմիր, Պարտիզակ, Ատափազար եւ Արմաշ, առնուազն մէկ ամիս արձակուրդով, առատաձեռն արկղակալին՝ ***ին բարեհաճութեան վրասահուցած....

Ինչ որ կը տեսնէք այս սեղանին վրայ, իմ բարի թեմականներուս ճակատի քրտինքին արդիւնքն է: Հրամմեցէ՛ք... Ազատ՛ր: Ու ճաշին հետ թեմին անսպառ աւելիքն ալ կը շարունակուի: Ու պահոց կերակուրներուն հետ ի՛նչ ալ պատուական կերթայ գինին, անապակը, նոյնքան արգիւնք իր թեմականներու ճակատի քրտինքին, որ ներսը կըրակ չեղած, կը խոխոջէ կը կայծկլտայ արդէն լայնափոր բաժակներուն մէջ: Սմբատ Բիւրատ իր Զէյթունէն կը ճառէ մերթ, բայց ակնապիշ իր բաժակին: Եւրոպ Բիւրատ, որ բոլոր յեղափոխական գիրքերէն առաւելութիւնը ունէր հերոսութիւնները պաշտպանելու քաղցրու թաւանչաններով: Ան գիտէր գաղտնիքը այդ թանկագին ծածկագրութեան:

Բոլոր Առաջնորդներուն Առաջնորդը (ըստ վկայութեան Երկաթեայ Պատրիարքին) կարող էր ժամերով մեղ իր շրթունքէն կախելու թեմին կատարած յառաջդիմութիւնները պատմելով ամէն մարզի մէջ, համեստօրէն ծածկելով անոնց իր հսկայ մասնակցութիւնը: Այս յիշատակելի ճաշի միջոցին էր որ, նուիրական կրակէ մը կարծես բռնկած, իր զայրոյթը կը յայտնէր գրագէտի մը հասցէին, որ այս մեր հանդիպումէն քանի մը շաբաթ առաջ խերթի մը մէջ ձաղկած էր Հայրենասէր Խրիմեանը: Մոլորած վայրկեանի մը մէջ նոյն իսկ «վանտալ» (անաւեր) անուանելով մեր Ազգին աչքին բիբը, յաւէտ յիշատակելի անձնաւորութիւնը, որ իր կաթողիկոսութեան շրջանին վերջին տարիներուն քակել տուած էր Էջմիածնի տաճարին աւագ խորանը պատող պաշարող անճաշակ քանդակները, կարմիր—կանանչ պոռոտ գոյներով հրեշտակները՝ արտառոց փողերով զինուած — ինչ որ իրաւամբ պատշաճ եւ գեղարուեստական չէր համարած Մայր Տաճարին վեհութեան: Երիմեան, որ, ինչպէս հայրենասիրութիւնը, նոյնպէս աստուածասիրութիւնը երբեք ուրիշներէն սորվելու պէտք չունէր, մաքրել տուած այդ քանդակներուն տեղ վայելուչ կարգադրութիւնը պիտի ընէր, երբ մահը վրայ հասաւ, եւ ան իր աչքերը փակեց, ոչ անչափ նոր քանդակները տեսած չըլլալուն ցաւովը, այլ իր բովանդակ կեանքին անշէջ երազը եղող Հայ Հայրենիքին Իշխանը, Թագաւորը ձեռքով օծած չըլլալու կսկիծէն այրած: Անհարկուած գրագէտը, աւաղ, ինչպէս յաճախ կ'ըլլայ մեր մէջ, Երիմեանին ի մեծ հակառակորդ էջմիածնական վանականախումբի մը առատաքեներէն տարուած, այդ անպատշաճ ածականը գործածած էր Հայոց Հայրիկին դէմ: Սուրբ զայրոյթէն ներշնչուած՝ Ցովակիմեան Սրբազան կը գոռար պահ մը — «Վանտալ, վանտալ այն սուրբ մարդը, այն պատուական Հայրապետը, որ աշխարհք գալէն ի վեր նուիրուեցաւ սուրբ եկեղեցիին եւ իր ազգին, վանտալ կոչել այդ մարդը եւ իր գործը վանտալութիւն, մեղայ, Տէր մեղայ, ներէ»:

Այցելութեան շնորհն ու հմայքը այն եղաւ այցելողներուն համար, որ յանձին Նիկոմիդիոյ Առաջնորդին բոլորովին նոր դէմք մը յայտնաբերուեցաւ իրենց համար, քանի որ ընդհանրապէս ան նկատուած էր իբրեւ ոչ այնքան զգայուն եւ հեռաքերքրուող՝ հայրենասիրական ցնցումներէ: Այդ օրը չորս խմբագիրներուն համար դաստատանի փորձ մը տեղի ունեցաւ:

Բայց հիմա թողունք վանտալն ու վանտալութիւնը այն երկրամասին մէջ, ուր բուսաւ ու ցամքեցաւ այդ բարբարոսութիւնը, եւ, գանք միտքով, երթանք այն «բարի թեմականներուն», որոնք անտաշ ու անտպայ թուրք բնակչութիւններէ իսկ շրջապատուած, հարիւր տարուած մէջ ընկերիկ պարտէզի մը վերածեցին այդ ընդարձակ գաւառը, մինչեւ 100.000 ի ու աւելի թիւ մը աւելցնելով Հայ անմահ Ցեղին ընդհանուր թիւին վրայ: Այդ շրջանին ամբողջ կէսը լայն ու ... արդիւնքներով ինք բռնեց, Ցովակիմեան Ս., իր «Բարի թեմականներուն ճակատի քրտինքը արժեցնելով իբրեւ եկեղեցի, իբրեւ վարժարան, իբրեւ ջրաղաց, իբրեւ բազմաթիւ հասութաբեր կալուածներ, որոնց շնորհիւ Հայոց ժամերն ու Դպրոցները կը ղառնային:

Ո՜հ, քանի՛օն անմոռաց յիշատակը այն բարձրաղաղակ ոգեկոչումին, երբ իր Պատարագի օրերուն «Եւս առաւել»ի մաղթանքին մէջ իր նախորդները կը կանչէր — զՊօղոսն, զԲարթուղիմէոսն, զԱզատն զՍտեփաննոսն, զՄիւս Ստեփաննոսն, զհոգեւոր ծնօղն իմ զՆերսէս (Վարժապետեան), որուն, այս վերջինին, ինք կը յաջորդէր (1867) բազմարեղուն աւելի քան կիսադարեան գործունէութեամբ, զոր այսօր, այս տողերը կարդալով, պիտի վերյիշեն իր «բարի թեմականներուն» մնացորդները:

Երբ այն հինգ անունները կը հնչեցնէր խորացած շեշտերով, զօրեղ հեթերային անդորրութեամբ եւ գերերկրային պայծառատեսութեամբ, հայկական փոքրիկ յաւերժութիւն մը կը թրթռար խորանին խունկերուն մէջէն:

***

ԳԻՐ ՈՒ ՃՈՐ

Դերձակներու եւ դերձակուհիներու հետ պատիւը ունիմ շատ շփում ունենալու:

Դերձակուհի մը կ'ըսէր անցեալներ·

— Կնոջական հագուստներու համար ինքնատիպ նորաձեւութիւն մը հնարուած է: Զգեստներ պիտի կարուին՝ որոնց վրայ նշանակուած պիտի ըլլան հագնողին անուն մականունը, իր ամուսնոյն անունը, իր սիրելիներուն կամ սիրականներուն անունները, ինչպէս նաեւ անունները իր ազգականներուն: Այդ անունները պիտի բանուին կերպասին վրայ: Անկէ առաջ, միայն հագնողին անունին եւ մականունին սկզբնատառերը կը դըրուէին, մինչդեռ հիմա ամբողջ անունները պիտի նշանակուին, ինչպէս նաեւ այլ ծանօթութիւններ:

Քանի մը օր վերջ դերձակ բարեկամ մը ըսաւ·

— Մօտերս այրերու նոր կերպասներ պիտի ելլեն հրապարակ: Կերպասներուն վրայ գործուած պիտի ըլլան՝ զանազան արտայայտիչ բառեր

Դերձակուհի եւ դերձակ բարեկամներուս տուած տեղեկութիւնները թերի են: Հրապարակ պիտի ելլեն կանանց եւ արանց յատուկ կերպասներ որոնց վրայ բանուած պիտի ըլլան ամբողջ խօսքեր: Հագուստներու գրականութիւն մը լոյս պիտի տեսնէ: Արդէն այս ամառ, Լուար է Շէր նահանգին ղրօսավայրերէն Մոնթրիշարի գետեզերքը տեսայ օրիորդ մը որ իր զգեստին վրայ բառ մը ունէր, հարիւր անգամ կրկնուած: Այդ բառն էր «Amour».— Սէ՜ր, սէ՜ր, տեղատարափ սէ՜ր: Տեսայ նաեւ ուրիշ կին մը որուն հագուստին վրայ նշանակուած էր զանազան ծանօթութիւններ: Այդ հանդերձը անուանեցի· «Ինքնութեան թուղթ—զգեստ», որովհետեւ հագուստին վրայ նշանակուած էր կնոջ անունն ու մականունը, ծնողքին անունները, հասցէով միասին նաեւ գրաւումը եւ ազգութիւնը, Մէկ բան պակաս էր կատարեալ «ինքնութեան թուղթ— զգեստ» ըլլալու համար: Գուշակեցիք անշուշտ.— կնոջ տարիքը:

Ուրեմն ասկէ վերջ ինքնատպութիւններու պիտի հանդիպինք՝ կիներու ինքնատիպ զգեստներուն վրայ:

Այն կիները որոնք քանի մը սիրահարներ ունին՝ պիտի բանին իրենց պլուզին վրայ զանազան անուններ·—Անաթոլ, Ժան, Պաթիստ, Աբրահամ, Իպրահիմ, Սիտի Ահմէտ:

Կարգ մը կիներու հագուստին վրայ պիտի կարդանք հետեւեալ սրբազան խօսքը·— «Սիրեցէք զմիմեանս»:

Ուրիշ կիներու հագուստներուն վրայ ուրիշ խօսք մը— «Առէ՛ք, կերէ՛ք, այս է մարմին իմ»:

Եւս մը կիներ ալ իրենց կուրծքին վրայ պիտի կրեն հետեւեալ խօսքը·

— «Արբէք ի սմանէ ամենեքեան»:

Այլ կիներու զգեստներուն վրայ ալ հաճոյքը պիտի ունենանք կարդալու·

— «Ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է» խօսքը:

Քրիստոնեայ կիները հաւանաբար գործել պիտի տան իրենց զգեստին վրայ հետեւեալ խօսքը·— «Խնդրեցէք եւ տացի ձեզ»:

Ու տակաւին բազմաթիւ կիներ պիտի գտնուին որոնք իրենց զգեստներու կերպասներուն վրայ գործել պիտի տան հետեւեալ իմաստալից խօսքերը·

— «Թողէք մանուկներուն կամ մանուկ մարդերուն որ ինծի գան»:

— «Ուշացողին ոսկոր միայն կը մընայ»:

— «Վարձու արքայութիւն»:

Գանք հիմա կոշտ ու պլոշտ այրերուն:

Այրերուն հագուստներուն վրայ ալ կրօնական, պատմական եւ գրական նշանաւոր խօսքեր պիտի փայլատակեն:

Խումբ մը այրերու հագուստներուն վրայ կարելի պիտի ըլլայ կարդալ, հետեւեալ խօսքը·— «Եկի, տեսի... յաղթեցի»:

Ուրիշներու վրայ պիտի կարդանք·

— «Ինձմէ վերջը ջրհեղեղ»:

Այլք պիտի ունենան կտրուկ նշանաբան մը·— «Կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լեր»:

Ծերերը պիտի ունենան կորովի խօսք մը·— «Գիտցէք որ դեռ կենդանի եմ»:

Երիտասարդներէն ոմանք պիտի ունենան նշանակալից խօսք մը·— «Բա՛ց մեզ դուռն արքայութեան»:

Փիլիսոփաներ ալ հաւանաբար իրենց զգեստներուն վրայ պիտի ունենան այս խօսքը·— «Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է»:

Քահանաներու տարազին վրայ պիտի կարդանք, ճերմակ գիրերով, հետեւեալ նախադասութիւնը.— «Արագութեան դարն է: Շուտ ծնէք, շուտ ամուսնացէք, շուտ մահացէք»:

Քաջերը պիտի ունենան հետեւեալ խօսքը·— Սահման քաջաց զէնք իւրեանց» կամ «բախտ ժպտի քաջաց»:

Ոմանք ալ պիտի ունենան Սենեկայի հռչակաւոր խօսքը·— Bis dat, qui cito dat (Շուտ տուողը երկու անգամ տըւած կ'ըլլայ):

Եւ տակաւին ուրիշներ՝ որոնք իրենց բաճկոնակին, տափատին կամ վերարկուին վրայ պիտի ունենան հետեւեալ ծանօթ խօսքերը·

— Ընտիր գինին կ'ուրախացնէ սիրտերը (Ս. Գիրք):

— In medio virtus (Առաքինութիւնը միջին կէտին մէջն է):

— Ու սակայն կը շարժի (Գալիլէոս):

— Դժնդակ է օրէնքը, այլ օրէնք է (Բոլ Բէժօ):

— Երբեմն իմաստութեան պէտք է խառնել խենթութիւն (Ովրատիոս):

— Ողորմեցէք անսուն անտէր աղքատիս (Պաղտիկ Մանսա):

— Քնացածը չարթնցնել (լատինական ասացուածք)

— «Ով որ կը շարժի՝ կ'աշխատի, ով որ կ'աշխատի կ'աղօթէ»: Կամ՝ ով որ կ'աղօթէ կ'աշխատի, ով որ կ'աշխատի՝ կը շարժի: (Ու ով որ կը շարժի՝ կը կործանի:)

— «Երթ յետս իմ, սատանայ» (Քրիստոս):

— «Առանց Բաքոսի եւ Դեմետրէի կը մսի Աստղիկ»: (Տերենտիոս):

— «Քու վրադ կը դառնայ բանը»: (Ովրատիոս)

«Վա՜յ առանձին մարդուն»: (Սողոմոն):

— «Վէրքս սրտիս խորն է»: (Վիրգիլիոս):

— «Ցիշեսցիք եւ զմեզ»:

Պէտք է օգտագործել կերպասներու վրայ խօսքեր գործելու այս նորաձեւութիւնը: Ֆրանսահայերուն կը թելադրեմ որ իրենց զգեստներուն վրայ նշանակեն հետեւեալ խօսքերը, որը որ պատշաճ կը տեսնեն, ներկայանալու համար կառավարական պաշտօնատուններ·

— Գիտցէք որ պատերազմէ մը պալազային բոլոր Հայերս զինուոր ենք: Հաճեցէք այլ աչքով նայիլ մեզի:

— Ո՛վ ազատ ժողովուրդներ չենք քանզի մեր տղաքը զինուոր են, առանց բացառութեան:

— Զինուորցու մըն եմ:

— Թագաւորցու եմ, սակայն, հաւատարիմ զինուոր եղած եմ:

Ազգօգուտ նորաձեւութիւն: Խօսուն զգեստներուն շնորհիւ միայն Ֆրանսացիները պիտի անհետան որ Հայերը զինուոր են:

Գանք հիմա պաշտօնական անձերուն եւ հագուստներուն:

Չէմպըլէյն իր հագուստին վրայ գործել պիտի տայ հետեւեալ խօսքը·

— «Ես եմ խաղաղարարն աշխարհի»

Տալատիէ իր զգեստին վրայ գործել պիտի տայ հետեւեալ խօսքը·— «Ես ալ խաղաղարարն եմ աշխարհի»:

Մուսոլինի իր զինուորական տարազին վրայ գործել պիտի տայ հետեւեալ խօսքը·— «Ես եմ յաղթական եւ ճշմարիտ խաղաղարարն աշխարհի»:

Հիթլէր ալ իր բաճկոնակին վրայ գործել պիտի տայ՝ հետեւեալ նախադասութիւնը— «Եթէ Չէմպըլէյն, Տալատիէ եւ բարեկամս Մուսոլինի խաղաղարարներ են՝ պէտք չէ մոռնալ որ խաղաղութեան հանքը, ամբարանոցը իմ Հայրենիքիս մէջ է, քանզի երեք խաղաղութեան առաքեալները Մեծն Գերմանիա եկան խաղաղութիւնը առնելու եւ աշխարհին նուիրելու համար»

Իսկ Սթալին իր տափատին առջը գործել պիտի տայ, կարմիր տառերով, հետեւեալ խօսքը·— «Ես եմ Ալլահն աշխարհի»

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՀԵՐՈՍԸ՝ ՇԱՀԱՆԻԿ

(Այնթապի հերոսամարտին տարեդարձին առթիւ)

1805 Դեկտեմբեր 3ին Նափոլէոն Ա. յաղթեց ռուսաւստրիական բանակներուն. Ցրուեցան երկու պետութեանց տասը բանակները: Ֆրանսական պատմութեան փառաւոր էջերէն մէկը գրուեցաւ այդ օրը Աւստերլիցի յաղթանակով, եւ Ֆրանսացիները, ամէն տարի, այդ օրերուն կը վերյիշեն այդ յաղթանակը մեծ շուքով:

Հայոց պատմութեան մէջ ալ չեն պակսիր փառաւոր յաղթանակներ եւ ոգեւորութեան օրեր: Սակայն, դժբախտաբար, այդ փառայեղ թուականները կամաց կամաց մոռացութեան կը տրուին, եւ անոնց հետ՝ զանոնք պանծացնող հերոսներն ու տիտանները: Տարին անգամ մը հազիւ դերյիշում մը: Ակնարկներ՝ Շապին-Գարահիսարի, Հաճընի, Վանի եւ Ուրֆայի հերոսամարտներուն մասին Ահա Այնթապի հերոսամարտը՝ որ դարձաւ յաղթանակի եւ ոգեկոչման փառաւոր գործ մը: «Կիլիկիոյ շարժապանքը» հեղինակ Փոլ տիւ Վէու կը կոչէ «Անատոլուի Վէրտէնը» եւ իրաւամբ: 1920—21ին գրեթէ մէկ տարի Այնթապ տիտանեան քաջագործութեանց եւ հայկական յանդգնութեանց թատր դարձաւ: Ամբողջ մէկ տարի Այնթապի հայութիւնը կուրծք տուաւ դարաւոր թշնամիին՝ անհաւասար պայքար մը մղելով: Ինչո՞, ամէն տարի չտօնել նման յաղթանակի օրեր՝ նոր սերունդը առոգելու համար ազգային գաղափարներով: Այնթապը, ինչպէս Ուրֆան, Հաճընը Ֆրանսական կազմակերպուած բանակներուն կողքին փառայեղ ապացոյցներ տուին հայկական ռազմունակութեան.

Բայց մեր նիւթը այս չէր, կ'ուզէինք գրել մոռցուած հերոսի մը մասին

Շահանիկ, բնիկ Ուրֆացի, արհեստով «ջէպպաճի»ի աշկերտ, համեստ ընտանիքի զաւակ, անուս, անտաշ ու կռուարար, չարքաշ աշխատաւոր: Ուրֆայի Քէլ Շահանիկը միշտ կռուի մէջ էր հայ եւ թուրք հասակակիցներուն հետ: Օր մը գլուխը պատռուած, օր մը ճակատը ճեղքուած: Երբեք առանց վիրակապի տեսնուած չէր շուկան եւ փողոցները: Շահանիկ հպարտ էր իր վէրքերով, նոր կռիւներ կը յաւելցնէր ու կռիւ կը փնտռէր, մէկ վէրքը չամոքած նոր մը կ'ունենար: Իսկական Արէսն էր Ուրֆացի կռուազաններուն: Օսմ. Սահմանադրութեան առաջին հայ զինուորներէն եղաւ Շահանիկը, նախ մտած՝ հետե-

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Անցնող քառորդ դարու ընթացքին, հայ ազատագրական պայքարի պատմութիւնը ճոխացած է Վասպուրականի, Ուրֆայի, Շ. Գարահիսարի, Մուսա Լերան անման հերոսամարտերով, որոնց կարգին Այնթապի հերոսամարտը կոչուած է փառաւոր էջ մը եւս աւելցնել:

Ժամանակագրական կարգով ամէնէն վերջը եկող այս հերոսամարտին մասին դժբախտաբար կցկտուր տեղեկութիւններ միայն տրուած են, պատահաբար, զանազան թերթերու մէջ, այնպէս որ մեր ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կամ բնաւ կամ շատ քիչ բան գիտէ այդ մասին: Այս աններելի թերացումին ամենամեծ բաժինը պէտք է հանել Այնթապի մտաւորականութեան, որ տասնեւութ տարիներէ ի վեր, իրեն վիճակուած դերը չկատարելու անհոգութիւնը ունեցած է (1):

Ներկայ յօդուածով, պիտի աշխատիմ իբրեւ ականատես, շատ սեղմ գիծերու մէջ, տալ հերոսամարտին ճշգրիտ մէկ պատկերը:

Նիւթին անցնելէ առաջ, կը կարծեմ որ օգտակար կ'ըլլայ քանի մը պզտիկ ծանօթութիւններ տալ Այնթապի մասին:

Ընդհանուր պատերազմէն առաջ Հալէպի կուսակալութեան սահմաններուն մէջ գտնուած եւ մօտաւորապէս հարիւր հազար բնակչութիւն հաշուող այդ գեղեցիկ քաղաքը ունէր քառասուն հազարի հասնող թրքախօս հայ գաղթօջախ մը, որ, բաժնուած՝ երեք յարանուանութիւններու, իր ձեռքին ունէր ճարտարարուեստի, վաճառականութեան բոլոր ճիւղերը առանց բացառութեան: Մշակութային տեսակէտով ալ իրեն եւ Թուրքին միջեւ կարելի չէր բաղդատութեան եզր մը գտնել: Թուրքերուն մէկ քանի խեղճուկրակ «մէքթէպ»ներուն դէմ Հայերը ունէին Ամերիկեան զոյգ Գոլէճներ (մանչերու եւ աղջիկներու), Կիլիկեան բարձրագոյն վարժարանը, Առնեակեան, Վարդանեան, Հայկազեան, Ներսէսեան, Հայկանուշեան, Հռիփսիմեանց վարժարանները, որոնց շարքը կարելի է երկարել, թաղային վարժարանները եւ մանկապարտէզները հաշուելով՝ հասցնել մինչեւ վաթսունի: Շնորհիւ իր վարժարաններու այս պատկառելի թիւին եւ անոնցմով ձեռք բերուած արդիւնքին՝ Այնթապը շատ իրաւացի կերպով արժանացած էր «Կիլիկիոյ Կրթական Օրրանը» անուանումին: Հակառակ համիտեան ռեժիմին ի գործ դրուած խիստ արգելքին, Այնթապի երկսեռ ուսանողութիւնը մանուկ հասակէն սկսեալ կը ստանար ազգային լուրջ դաստիարակութիւն՝ ծանօթանալով իր պատմութեան եւ անցեալի փառքերուն:

Այնթապի հերոսամարտը, որուն տարեդարձը կը տօնուի այսօր, Ֆրանսայի մէջ, սահմանուած է ներշնչումի անսպառ նիւթ հայթայթել մեր նոր սերունդին, որ հասակ կը նետէ այս ապազգայնացնող մթնոլորտին մէջ: Այդ հերոսամարտին մէջ անոնք յուզումով պիտի տեսնեն թէ ինչպէս թրքախօս հայ գաղութ մը, որուն թրքախօսութիւնը, առանց պատճառները լրջօրէն պրպտելու, տեղի եւ անտեղի, շատ անգամ երեսին տրուած է իբրեւ մահացու մեղք, 1920 Ապրիլ 1ին եկած է գերծնական կերպով ցոյց տալու թէ ան, որքան ալ զինք շրջապատող պայմաններու բերումով եւ իմ կարծիքով՝ թերեւս ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած՝ առժամապէս դադրած էր մայրենի լեզուն գործածելէ, սակայն հիւլէ մը իսկ չէր զոհած իր ազգային նկարագրէն եւ թէ գիտէր ի պահանջել հարկին իր կեանքին գնովն իսկ բարձր պահել իր ազգին պատիւը:

Այնթապի հայութիւնը իր վերջին հերոսամարտէն առաջ ալ առիթներ ունեցած է Հայուն մարտական ընդունակութեան ապացոյցը տալ:

Զէյթունի վերջին ապստամբութեան միջոցին, ազատութեան տենչով գինովցած շատ մը Այնթապցի երիտասարդներ, ամէն վտանգ արհամարհելով, օգնութեան փութացած են իրենց ազգակիցներուն եւ զոհած իրենց կեանքը:

1895ին Այնթապի ջարդը մեծ համեմատութիւններ չէ առած՝ շնորհիւ միայն իր կարգ մը քաջերուն, որոնք ինքնապաշտպանութեան դիմելով թուրք խուժանը հեռու պահած են հայկական թաղերէ:

1909ին, Ատանայի ջարդին, Այնթապի Թուրքերը համարձակութիւն չունեցան ջարդ կազմակերպելու, իրենց դիմաց տեսնելով մինչեւ ատամները զինուած հայութիւն մը:

Ի՞նչ շարժառիթներէ ծնունդ առաւ Այնթապի հերոսամարտը եւ ի՞նչ պայմաններու տակ սկսաւ եւ ո՞ւր յանգեցաւ:

Մեծ եղեռնէն հրաշքով ազատուած մօտաւորապէս 18,000 Այնթապցիներ, Զինադադարէն անմիջապէս վերջ, վերադառնալով իրենց օջախը՝ սկսած էին շէնցնել աւերակ բոյները: Այս միջոցին Այնթապ գրաւուած էր անգլիական ուժերու կողմէ, որոնք տարի մը հազիւ մնալէ վերջ՝ 1919 Նոյեմբեր 4ին հեռացան, իրենց տեղը տալով ֆրանսական ուժերուն, որոնց մէջ էր նաեւ հայկական լեգէոնէն մաս մը:

Երանելի՜ օրեր: Ֆրանսական ուժերուն հրամանատարը, գնդ. Ֆլի Սէնթ Մարի, զինք դիմաւորելու դացող հաւաքաւոր բազմութեան մը խելայեղ ծափերուն եւ հուռաներու մէջ, խօսք առնելով հաւաստեց, թէ ինք խաղաղութիւն կը բերէ, թէ՝ այսուհետեւ Հայն ու Թուրքը, ֆրանսական եռագոյն դրօշին տակ, եղբայրութեան եւ բարօրութեան շրջան մը պիտի բոլորեն....

Դժբախտաբար այս շռայլուած խոստումները չիրականացան: Եան-դավառութեան օրերուն յաջորդեցին յուսախաբութեան մռայլ օրերը: Մօտաւորապէս այդ թուականին կը զուգադիպէր ծնունդը «Քէմալականութեան», որ օր ըստ օրէ ձեւ ու մարմին կ'առնէր: Այնթապ կ'իյնար քէմալական Ազգ. Ուխտի սահմաններուն մէջ: Պէտք էր ամէն գնով թրքական հողէն դուրս շպրտել օտար ուժերը: Մ. Քէմալի աջ բազուկը՝ Գըլըճ Ալիի հրամանատարութեան տակ կազմուած թուրք հրոսակներ, օր ցերեկով սկսան մասնաւոր սպանութիւններու, կողոպուտի, առեւանգումի: Քաջալերուած գրաւող բանակի թուլութենէն, սկսան ընդարձակել իրենց գործունէութիւնը: Մթնոլորտը անշնչելի դարձած էր այլեւս Հայերուս համար: Ազգ. Միութեան կրկնակի դիմումներուն ֆրանսական հրամանատարին կողմէ տրուած պատասխանը անհաւատալի բառ առ բառ.— «Ձեր բաժնները սուտ զրպարտութիւններ են: Դուք վրէժխնդրական զգացումներէ մղուած՝ կ'ուզէք մեզ եւս դէմ մարդ ընել Թուրքերուն հետ: Ցեղերնիդ հանգիստ նստեցէք»:

Դէպքերը գահավիժել սկսան: Քաղաքէն դուրս սպանութիւններ՝ ֆրանսական սպաներու եւ զինուորներու: Գրաւող բանակին սփինքսի լռութեան մէջ յամառիլ մնալը մէկ բանով միայն կարելի էր մեկնել,— իր ուժին տկարութեամբ:

Մարաշի կոտորածը, որ 10.000 Հայերուն կեանքն արժած էր, կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ Այնթապի մէջ:

Այնթապցին սթափեցաւ, միանգամ ընդմիշտ իր վրայէն թօթվեց օտարին փրկութիւն սպասելու հայկական դարաւոր ունակութիւնը եւ ուխտեց միայն ու միայն իր ուժերուն ապաւինիլ պաշտպանելու համար իր կեանքն ու պատիւը: Եւ կատարեց իր ուխտը, փրկեց իր եւ իրեններուն կեանքը, կուրծք տալով դարաւոր թշնամիին եւ իր այս շարժումով՝ գրաւող բանակին 5—6000ի հասնող զինուորներուն խնայեց այն անփառունակ վախճանը, որուն ենթարկուեցան Ուրֆայի իրենց արենակիցները:

Ի՞նչպէս կազմուեցաւ Զին. Մարմինը:

1920 Յունուարին սկիզբը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գրասենեակին մէջ, խմբապետական ժողովի մը ընթացքին կազմուեցաւ առժամեայ Զինուորական Մարմին մը, որուն պաշտօն տրուեցաւ ժողովրդական բոլոր խաւերուն մէջ պրպտում կատարել հասկնալու համար թէ ո՞րքան տրամադրելի զէնք կար ինքնապաշտպանութեան համար, շօշափել միւս կուսակցութիւններուն եւ յարանուանութիւններուն տրամադրութիւնը եւ ըստ այնմ վերջնական ձեւ մը տալ Զին. Մարմնին, նոր անդամներ աւելցնելով անոնց վրայ, առանց կուսակցական նկատառումներու, միայն սրբազան գործին շահը նկատի առնելով:

Կատարուած քննութիւնը ցոյց տըւաւ, որ Այնթապի հայութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունէր 90 կանոնաւոր զէնք, որուն 85ը կը պատկանէր Դաշնակցական երիտասարդներուն,

(1) Կը տեղեկանամ որ, Այնթապի հերոսամարտին ընդարձակ պատմութիւնը մօտերս հրապարակ կ'ելլէ Ամերիկայի Այնթապի Հայր. Միութեան ջանքերով:

...ղօրէի գունդերուն մէջ Գաղեանին ։ ...իր ճարպիկութեամբ եւ սրախօսութեամբ՝ կը դառնայ ընկերներուն եւ ...ներուն սիրելին։ Ուր որ է Շահանիկ, հոն ախրուժիւնը խոյս կու տայ ։

Ուրֆայի Քէլ աշճանիկը զինուորութեան մէջ կը դառնայ քաջ եւ ճարպիկ կռուող։ Անսասակ տղան կը դառնայ խելահաս ուշիմ մարտիկ ։ Կը ...անակցի Թուրքեւֆրանսական պատերազմին եւ պալքանեան վտանգաւոր ...ներուն։ Համաշխարհային պատերազմին, ամբողջ երեք տարի, Տարսանքի ճակատին վրայ կը կռուի իբր ...ւորք։ Այստեղ է որ իսկական ...մարիկի մը յատկութեամբ աչքի կ՚իյնայ, իբրեւ քաջ եւ անվրէպ ռմբաձիգ։ Հաւատարիմ զինուոր Շահանիկը կը կռուէր առանց գիտնալու թէ ...ոյին իր ծննդավայրը փոշիի կը վերածուէր ամբողջ ժողովուրդի մը ...ումէ եւ կը խողխողուէին իր սիրելիները։ Այս բոլոր քաջագործութիւններն ու զոհողութիւնները կը վարձատրուէին Զավուշի մակդիրով ։

1918ին, զինադադարին, Շահանիկն ... կ՚արձակուի իր ընկերներուն հետ ... կը վերադառնայ Ուրֆա։ Երբ Հալէպ կը հասնի, կ՚իմանայ իր պարագաներուն խողխողումը։ Անսասակ եւ ... Շահանիկ կը դառնայ դադախարական մարդ, կ՚ուխտէ պայքարիլ ցեղին թշնամիին դէմ եւ երբեք չխղճալ, ... թուրքիներ որուն մինչեւ այդ՝ հաւատարիմ զինուորն էր եղած ։

Սիրտը այրած, հոգին կսկծուն, հերոսը մելամաղձոտ կը դառնայ, այն ու ախրութիւնն ի՞նչ է չէր գիտեր ։ ... մը ամիս Հալէպի մէջ դեգերելէ վերջ կ՚անդամագրուի Այնթապցի որբուոյի մը հետ ու կը մեկնի Այնթապ։ Հայիւ թէ բնտանեկան տաքուկ երդիքին տակ կազդուրուած ու խաղաղ կեանքի քաղցրութիւնը ճաշակած, կը պայթին Այնթապի կռիւները։ Շահանիկի համար «հարսանիք»ը սկսած էր։ Նոր ոգիւորութեամբ մը կը պատրաստուէր։ Իր սիրած ձեռնառումբերը համբուրելով կը նետուի կրկէս ։ Դիրքէ դիրք կը թռչի, մինչ թշնամին խուճապի մատնելով։ Սովորական սրախօսութեամբ եւ կատակներով՝ թշնամին կը հրաւիրէր հրապարակ գալ ու ճակատ ճակատի կռուիլ։ Յաճախ այս խօսակցութեան կը յաջորդէր կռիւը ու Շահանիկ թշնամիէն բազմաթիւ զոհեր կը խլէր։ Ականատեսներ կը պատմեն թէ յաճախ կ՚անհետանար։ Եւ ամէն անգամ որ Շահան չաւուշ կորսուէր, ընդհարումը անխուսափելի կը դառնար։ Շահանիկ թշնամիին թիկունքը կամ կռնակը առած՝ իր ձեռնառումբերով իրական ջարդ մը կը կազմակերպէր։ Հակառակ ընկերներու թախանձանքին, որ օր մըն ալ վտանգի մը կը հանդիպի, ծիծաղելով կը պատասխանէր — «Կարպ Թարադյուզէն, Պալքաններէն եւ Տարսանքէն ողջ եկող Շահանիկը Այնթապի յաղթանակն ալ կը տեսնէ»։ Եւ այսպէս տասնեակ անգամներ թշնամին խուճապի մատնելով ու Վահագնեան քաջութեամբ թշ...

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

— ∞ —

Ըսէ՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ բան կայ այս աշխարհի երեսին ,
Որ ըլլայ ճիշդ քեզի պէս, քեզի նման թանկագին,
Դուն ամէն ինչ ես, գիտեմ, եւ ամէն բան քու մէջ կայ,—
Եւ ոսկեդար, եւ տաղանդ, փառք եւ մտեան հնամեայ :

Պզտիկ էի տակաւին, մայրիկըս երբ, բառ առ բառ,
Ուսայց ինծի կարօտով անունըդ վեհ, սիրավառ, —
Ես այն ատեն ուխտեցի ըլլալ փարոս լուսաւոր
Ու փայփըլիլ գիւղերուդ, քաղաքներուդ ամէն օր:

Այսօր, ահա, որբ կեանքիս ծովուն վրայ ժայռերէս,
Սիրտըս մակոյկ բրած ինձ՝ թի կը շարժեմ դէպի քեզ,
Բայց երբ, յանկարծ, ծովամոյն անհետանամ քեզ համար
Ո՞վ հայրենիք, հաւատա՛, ցաւ չեմ զգար, չեմ զղջար :

Որովհետեւ դեռ շատե՜ր, հազարնե՞ր կան, որ արդէն
Այս տառապանք բայց ազնիւ ճամբան սիրով բռնած են,
Անոնք անվերջ պիտ՝ քալեն, պիտ՝ պայքարին անվարան,
Մինչեւ ըլլաս դուն ՛նզի, մենք քեզի տէր՝ յաւիտեան :

ՍԱՏՈՒՐ ԳԻՐԳԻՐԵԱՆ

«ԱՆՈՒՇ»Ը

« Անուշ »ի ներկայացման օրը տեղի ունեցած աննախընթաց խճողումը պատճառ եղաւ որ շատեր դժգոհին , առարկելով թէ կարգապահութիւնը ինչո՞ւ...

Հանդէսին կազմակերպիչները քըննադատելէ առաջ, պէտք է երեւան հանել գլխաւոր պատճառը տեղի ունեցած դժգոհութեանց։ Եթէ ամէն հանդիսական հանդարտութեամբ գրաւէր իր տոմսակին վրայ նշանակուած թիւին եւ կարգին համապատասխանող թիկնաթոռը՝ փոխանակ դիրք գրաւելու իրեն հաճելի թուած որ եւ է թիկնաթոռի վրայ, տեղի չէր տրուեր շատերու արդար վրդովմունքին ։ Այս տարրական գիտելիքը շատ լաւ կը յարգենք Ֆրանսական սինէմաներու եւ թատրոններու մէջ, իսկ մեր հանդէսներուն մէջ, կ՚անտեսենք ամէն ինչ ։

Այսպէս ալ, «Անուշ»ի ներկայացման օրը շատեր չուզեցին ձգել ապօրինի կերպով բռնագրաւուած ուրիշին աթոռները։ Ճիշդ է նաեւ, որ կազմակերպիչները պէտք է նախատեսած ըլլային տեղի ունենալիք խճողումը, եւ նախակէին բաւարար չափով պաշտօնեաներ հանդիսականները տեղաւորելու համար։ Բացայայտ ճշմարտութիւն է որ «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը ամիսներէ ի վեր լծուած էր աշխատանքի եւ չէր խնայեր իր կարելին, յաջողութեամբ ներկայացնելու համար «Անուշ»ը։ Անոնք, արհեստով երգչուհիներ եւ պարուհիներ չեն, բայց սրամտութեան իրենց համեստ ուժերու գերագոյնը։ Թերացումներ եւ քննադատելի կէտեր կային, բայց ցոյց տուին տարուած աշխատանքի մը անժխտելի փաստը։ Ասոր համար արժանի են շնորհաւորանքի եւ խրախուսանքի։ Առաջին լուրջ քայլն էր, ճամբայ տանք որ յառաջանան ։

Պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ «Անուշ»ի ներկայացման մէջ յաջող էր դերասան Գմրէթեանը՝ Մօսիի դերին մէջ։ Օր. Ասիա Կոստանեան, որ կը կատարէր «Անուշ»ի դերը, ատենանաբար զարգացուց իր խաղարկութիւնը ճարտար եւ դերասանական խոր ըմբռնումով ։

Նելագարի տեսարանին մէջ, իր շարժումներով, եւ արտայայտութիւններով ցոյց տուաւ տաղանդաւոր դերասանուհիի մը ձիրքը։ Ան կրցաւ պահել հանդիսականները խոր յուզումի եւ լարուած ուշադրութեան մէջ ։ Առաջին անգամ ըլլալով, Փարիզի մէջ, «Անուշ»ի դերը կատարուեցաւ հարազատօրէն եւ մեծ յաջողութեամբ ։

Ս.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ «ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ»ԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (22 նոյեմբեր) —

Երեւանի Պետ. Համալսարանը եռանդագին կը պատրաստուի արժանավայել տօնել հայ ժողովրդական մեծ դիւցազներգութեան՝ «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակը ։

Յոբելեանին առթիւ, յառաջիկայ Փետրուար 1ին Համալսարանին մէջ պիտի բացուի ցուցահանդէս մը, այդ դիւցազներգութեան նուիրուած, ուր պիտի ներկայացուին դիւցազներգութեան պատմութեան եւ զարգացման վերաբերեալ գրական ու պատմական նիւթեր ։

Համալսարանի գիտական ուժերով՝ յառաջիկայ Մայիս 1ին, դիւցազներգութեան յոբելեանին օրը, պիտի հրատարակուի գրական ճոխ ժողովածու մը, որու նիւթերը բաժնուած են հեղինակներուն։ Այս ժողովածուն պիտի բովանդակէ հետեւեալ նիւթերը.—

« Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան կազմութեան դարաշրջանը, — Հայ ժողովրդական դիւցազներգութեան առանձնայատկութիւնները, — ժողովրդական դիւցազներգութեան հեղինակներուն արուեստը,— «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան տեղը համաշխարհային դիւցազներգութեան մէջ, եւայլն ։

Կազմուած է նաեւ համալսարանի ուսանող բանաստեղծներուն յատուկ մրցում մը, մշակելու համար դիւցազներգութեան զանազան փոփոխակները կամ հատուածները ։

Յոբելեանի նախօրեակին, Ապրիլ ամսուն, համալսարանը պիտի բանայ գիտական դասախօսութեանց շրջան մը, նուիրուած «Սասունցի Դաւիթ»ին ուսումնասիրութեան։ Այդ նիւթին մասին, ծանօթացնելու համար զանգուածներուն, դասախօսութիւններ պիտի տրուին նաեւ Երեւանի գործարաններուն բանուորութեան ։

ԱՐԶՆԻԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐԸ

Փակուեցաւ Արզնիի հանքային ջուրերու եղանակը։ Կայանին մէջ այս տարի բուժուելու եկած են 1038 հիւանդներ,— նկատի ունենալով պատերազմի, վարչութիւնը կարգադրութիւններ ըրած էր նախատեսուած չափէն աւելի հիւանդ ընդունելու համար ։

Ներկայիս Արզնիի մէջ կը շարունակուի բուժարան - առողջարանի մը շինութիւնը։ Պիտի ունենայ 268 ... Պատրաստ պիտի ըլլայ 1940ին։ Շինութեան համար պիտի ծախսուի 6 միլիոն 200 հազար րուբլի։ Մինչեւ այժմ ծախսուած է 2 միլիոն 200 հազար րուբլի ։ Դժբախտաբար շինութիւնները դանդաղ կ՚ընթանան ։

Ասկէ զատ, գալ տարի Արզնիի մէջ պիտի շինուի բաղնիք մը 24 խուցով, որու շինութեան յատկացուած է կէս միլիոն րուբլի ․

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ

Ամէն իրկուն, երբ արեւն համակ արիւն է ու մահ,
Ես կը դիտեմ այս պատառ հայրենի որբ դաշտերուն ,
Այս սրբութի՛ւնն որ իմ մէջ կ՚եռուզեռէ մըտածման
Կարաւաններ անթափանց․ կը հակի գանկն իմ կուրծքիս ,
Ինչպէս ամպի շերտ մը թուխ լեռան հովտ բարձունքին․
Առանձնական եւ անհաշտ իմ խառնուածքս ու կրքերս
Ալ չե՛ն զրգռեր իմ խռհերս․ անձայնութիւն մ՚անսահման,
Զգայնական աշխարհ մ՚հոծ զիս կը գերեն իմ անձէս,
Եւ կը պրկեն իմ հոգիս ուրախական եւ վշտի՝
Խորամներու ժայռերուն, որոնց առջեւ ամէն օր
Ես անկեալն եմ զէնքն ուսին եւ համբարձեալն սուրն ափին:

Կը դիտեմ բունծն այս պարարտ որուն վըրայ խոալեան
Արեւն իր շողն անդրադարձ կը վրձինէ եռշտօրէն․
Ցիգիքական եւ թափօրն իմ ոգեկան ուժերուս
Այժմ ոտքի՛ են անձիս մէջ․ բոլորն ալ լայն երկնի պէս,
Բոլորն ալ խենթ իմ կեանքով եւ իմ վշտով իմաստուն,
Այս խաւն հողի իմ միսս է, իմ երակս է ու իմ ջիղս,
Իմ չարչարա՛նքն առօրեայ եւ իմ ոսկորն աստղակերտ,
Իմ երազներս ու յոյսերս, միայնութեան մէջ ծաղկող
Իմ տենչանքներն հրրավառ․ ես պահապանն այս հողին,
Որ իմ ազգս է ու իմ ցեղս, իմ մերկութիւնս խորիմաստ,
Առաջին վանկն իմ կեանքիս եւ վերջին շունչն իմ մահուան:

Այս հողին մէջ, որ տաք է ինչպէս արիւնն իմ բազկիս՝
Ներկայ եմ ես․ կը շնչեմ ես այս անշունչ տարրին մէջ
Իմ թոքերուս շարժումով, իմ կողերուս ներդաշնակ
Կշռոյթներով երկրաւոր․ այս բունծին մէջ մեր երկինքն
Կը շողշողայ ծիծաղովն իր լոյսերուն բովանդակ․
Այս հողն անվերջ ծըծած է մեր ազուամազ զօրքերուն
Արիւնն ու շունչն․ ասոր մէջ կը փոթորկի՛ ծովու պէս
Նըժոյգներու վազքն անսանձ եւ պայտերու զոռն ամպոտ,
Հոս մեր անցեալն է ներկայ եւ ապագան յաղթական,
Հոս մեր ազգն էծնրադիր իր հաւատքով զըրահեալ,
Հոս մեր մայրերն ու քոյրերն, նախահայրերն սրբակեաց:

Կ՚անցնին ժամերն, բայց իմ սիրտն, այս ամէն օր նո՛ր ցաւով,
Նո՛ր երկունքով նոխացող համազարկ ակն իմ կեանքիս՝
Արթուն է միշտ լուսնին դէմ որ կը ծաղկի ժպտի պէս
Լեռան եզրին թաւահեղձ․ կը սուլէ հովն հովտին մէջ․
Ես, գիշերով ողողեալ՝ կը կորանամ հետզհետէ
Խոկումներուս ափունքին․ պիտ՝ գտնե՞մ ես, ո՛վ հայր իմ,
Այս հողին մէջ քու արիւնն իմ արիւնով շաղկապուած,
Քու ջերմութիւնն արգաւանդ, երբ լայնալին կուրծքիդ դէմ
Կը սեղմէիր իմ փոքրիկ մարմինս խանդով ներարկուած,
Երբ իմ կապոյտ նայուածքներս կը փմայլէին քնդերկար
Կողքիդ դաշոյնր արդար եւ հըրացանդ մըխացող:

Ես չեմ ցանկար հեշտական կենցաղին ծա՛փն ու ժամերն,
Ես վանա՛ծ եմ իմ կեանքէս ինչ որ կակուղ է ու ջերմ՝
Հանգոյն գարնան սէրերուն․ իմ վայրկեաններս գամե՛ր են
Անքըրիստոս մարմնոյս մէջ․ իմ երազներս կայծակնե՛ր
Որ կը նեղքեն անդորրն հոծ իմ երբեմնի խինդերուս․
Այս հողն ամբիծ դեռ նեշուած, դեռ զապըւա՛ծ է ուժգին
Օտարակա՛ն բըռունցքէն․ իմ հայրենիքս ազատ չէ․
Խաշըր նըրան մը անվերջ կը պըտըտի՛ սիգաբար
Մեր լեռներուն բարձունքին․ անտառներուն մէջ մեր խոր
Մեր առիւծներն կը նիրհեն հոմերական քունն իրենց,
Եւ վիհերուն մէջ կ՚ոռնայ կաշկանդուած հովն հայրենի:

Շա՛տ լաւ․ իմ միտքս, իմ հոգիս, հրպարտութիւնս ու իմ կիրքս ,
Չեն հանդուրժեր այս վայրագ եւ բռնակալ կացութեան․
Եթէ ատղոտ եւ չքնաղ ըմբոստութեան շեփորներն
Զինեն ոտքի՛ հայ բազուկն եւ հայ զայրոյթն ոխերիմ՝
Ես ներկա՛յ եմ ծովու պէս մռլտացող վաշտերուն
Գրրոհին մէջ․ պիտ՝ կռուիմ իմ եղունգով եւ նո՛յնիսկ
Իմ կօշիկիս կըրունկով․ պիտ՝ պայքարիմ մինչեւ որ
Իմ խըռովքոտ տենչանքներս եւ իմ ըղեղըս կամշոտ՝
Զիյնան վէրքով նոխացեալ․ մինչեւ որ իմ ափիս մէջ
Քրտրնած սուրն չողջունէ ազատութիւնն ու նոր կեանքն,
Մինչեւ որ ես իմ մահով չըր պըսակեմ իտէալն իմ :

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

Նամին հեծելով՝ իր վրէժը կը լուծէ։ Տխուր հայդուկը իր ցեղային քաջութեամբ կ՚արհամարհէ մահը եւ իսկապէս կը փրկէ Այնթապի հայկական դիրքերը տասնեակ յարձակումներու դէմ ։

Բոլոր Այնթապցիներուն հոգւոյն մէջ Շահան Չավուշը քաջութեան յիշատակ մը ունի թողած։ Շահանիկ եւ Շահանիկի պէս բազմաթիւ Այնթապցիներ Հայոց Պատմութեան հերոսերգութեան էջեր աւելցուցին, բայց ափսոս որ ազատ հայրենիք չտեսած՝ հեռաւոր Երուսաղէմի մէջ կը մեռնի անծանօթ եւ օտար, իր սիրած կռիւէն եւ պաշտած նուիրական հայրենիքէն շատ հեռու ...

Ուրեմն, Սիրելի Շահանիկ, ընդունէ այս երկու տողը, իմ հոգիիս խորերէն բխած այս խօսքերս իբրեւ ծաղկեփունջ մը Ուրֆայի եւ Այնթապի դալարագեղ բուրաստաններէն հաւաքուած։ Եւ այս նուիրական օրուան առթիւ մեր տխուններուն յիշատակը ցնցէ սփիւռքի հայութեան հոգին, որպէսզի անգամ մը եւս նորոգեն ցեղին յոլոր սրբութեանց պաշտպան կանգնելու որոշադրող եւ գերյեղափոխական երդումը, ցեղին նահատակներուն աւանդին, վրէժի ահարկու Աստուծոյն առջեւ ....

ԵԴԵՍԱՑԻ

...ւէ 5ը Հնչակեաններուն։ (2)

Զին. Մարմինը վերջնական ձեւ ըստացաւ, իբրեւ զեկավարներ ունենալով Ասոր Լեւոնեանը, հազիւ 25 տարեկան, յեղափոխական շունչով մեծցած հայ քաղաքական երիտասարդ մը, Ադամս Գալէմքեարեան, հին Դաշնակցական համեստ արհեստաւոր մը, Միքայէլ Արարատեան, նոյնպէս համեստ արհեստաւոր մը, իւրաքանչիւրը իր առանձնայատուկ ընդունակութիւններով դիրքը ամբողջացնելով, իրենց կողքին՝ Այնթապի հայութիւնը, մէկ մարդու պէս, առանց սեռի ու տարիքի խտրութեան, յաւագոյնս կատարեցին կռիւը, հասցնելով զայն բաղձացուած արդիւնքին։

Նուիրական պարտականութիւն մըն է ինծի համար, հոս միջանկեալ ներկայացնել երկու անուններ, խիստ համեստ մտաւորական յեղափոխականներու,— Ընկեր Խորէն Վարժապետեան եւ Թաթուլ Քիւփէլեան։

Այս երկու փարձառու ընկերներն էին, որ առաջին անգամ ինքնապաշտպանութեան գաղափարը մէջտեղ դընելով զայն յաջողցնելու համար անկարելին ըրին։ Անոնց երկուքն ալ ... պատերազմի տեւողութեան, Պատերազմական Ատեանի կողմէ մահուան դատապարտուած ըլլալով, իրենց կեանքը փճացուցին Հալէպի բանտին մէջ եւ հրաշքով ազատեցան կալազանէն։ Ընկեր Խորէն հիւծախտի զոհ գնաց կռիւները սկսելէ առաջ, իսկ Թաթուլ քանի մը տարի առաջ տարաժամակով վերջ տուաւ իր կեանքին Սուրիոյ մէջ։

Ամիսներէ ի վեր արդէն Թուրքերուն հետ մեր յարաբերութիւնները խզուած ըլլալով, վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուէր անխուսափելիին, երբ Մարտ 22ին, 3,000ի մօտ Ֆրանսական զինուորներ Այնթապ հասան՝ անշուշտ Թուրքերուն բարոյական կորովին վըրայ ազդելու համար։ Այս զինուորները մեկնեցան Ապրիլ 1ին, իրենց հետ տանելով նաեւ հայ լեգէոնականները, զոհացում տալու համար Թուրքերու փափաքին, որոնք վստահեցուցած էին Ֆրանսական հրամանատարը թէ պատահած «անախորժ դէպքերուն» միակ պատասխանատուն հայ կամաւորներուն ներկայութիւնն էր։

Ֆրանսական մեկնող ոյժը հազիւ կէս ժամուան ճամբայ կտրած էր, կռուի սպզանշանը տրուեցաւ Թուրքերու կողմէ։ Անոնք վստահաբար յարձակած էին զնումներ ընելու համար Թրքական լուկան զացող քանի մը կիներու վրայ, որմանք սպաննելով ոմանք ծանրօրէն վիրաւորելով։ Վիրաւորները կրցած էին անմիջապէս ապաստանիլ հայկական թաղերը։ Կէս ժամ չանցած, Զին. Մարմնի կողմէ նախապէս պատրաստուած ծրագրին համեմատ պատնէշները կանգնած էին, իւրաքանչիւր զինուոր իր դիրքէն(քաղաքը բաժնուած էր եօթը շրջաններու) կրակ կը տեղար թշնամի դիրքերուն վրայ։ Կռիւը սկսած էր։ Մեր դիրքերին մէջ պատրաստուած ձեռնառումբերը (3) հարիւրներով կը պայթէին թրքական դիրքերուն վրայ։ Պահը աննկարագրելի էր։ Հայ կինը դիրքերուն մէջ կը խրախուսէր հայ զինուորը։

Տեղ տեղ մեր դիրքերը հազիւ երկու մեթր հեռաւորութիւն ունէին թշնամի դիրքերէն, այնպէս որ դաղարի պահերուն մեր տղաքը եւ Թուրքերը փոխադարձաբար պատերազմի սրախօսութիւններ կ՚ունենային։ Օրինակ մը։ Թուրքերը, ակնարկելով Այնթապի Հայերուն Զատկի առթիւ «ճանըդ» ուտելու սովորութեան, կը պոռային․— «Է՜յ Հայեր, այս տարի «ճանըդ» չկրցար ուտել» Մերինները կը պատասխանէին․— «Թէեւ «ճանըդ» չկրցանք ուտել, սակայն կուշտ ու կուռ տաճիկ կերանք»։

Կռիւը սկսելէն քանի մը օր վերջ, յաջորդաբար կազմուեցան, պարենաւորման, լրեալ գոյքերու, լրտեսական, հրձիգ, հրշէջ մարմիններ, առիկանութիւն, դատարան, եւ վերջապէս 28ներու ժողովը, կազմուած կուսակցութիւններու եւ յարանուանութիւններու ներկայացուցիչներէն.(4)

Ֆրանսացիներու դիրքը կռուին հանդէպ։—

Կռուին սկիզբը Ֆրանսական հրամանատարը բացասական դիրք բռնեց մեզի հանդէպ։ Գրաւոր յայտնեց թէ՝ մեր առած քայլը անխոհեմ(?) է, թէ ոեւէ օգնութիւն պէտք չէ յուսանք իրենցմէ, թէ վերջ ի վերջոյ ստիպուած պիտի ըլլանք հաշտուելու Թուրքերուն։ Պատասխանուեցաւ թէ ինքնապաշտպանութիւնը տարրական իրաւունք մը ըլլալով՝ առանց իրենց ներկայութիւնը նկատի ունենալու պիտի շարունակուի կռիւը։

Երբ կռիւները սկսան մեծ համեմատութիւններ առնել, եւ երբ «Շէյխ Աամիր»ի մինարէն, որ պատուհաս մը դարձած էր մեզի համար, օդը հանուեցաւ մեր կողմէ, երբ մանաւանդ Ֆրանսացիները տեսան, որ մերինները կը կռուէին սահմանափակ աւելի ոյժի մը դէմ, համոզուեցան, որ մեր պարտութիւնը պիտի ըլլար իրենց ալ ոչնչացումը։ Կամաց կամաց սկսան օգնել մեզի ռազմամթերքով ու պարէնով եւ աւելի ուշ իրենց հրետանին սկսաւ ռմբակոծել թրքական դիրքերը։ Սակայն անոնք կռուին ամբողջ տեւողութեան մէկէ աւելի անգամներ դիրք փոխեցին մեզ հանդէպ, ըստ իրենց արտաքին քաղաքականութեան զարգացման, մերթ լքելով մերթ ոյժ տալով մեզի։

Թրքական ննդամտութիւնը։—

Թուրքերը կռուի ընթացքին ամէն տեսակ ննդամտութիւն փորձեցին մեզ ծուղակը ձգելու համար։ Կռիւը սկսելէ կէս ժամ վերջ՝ իրենց երեւելիներէն կազմուած պատուիրակութենէն մը ճերմակ դրօշով մօտեցաւ մեր դիրքերուն, համոզելու համար մեզ թէ՝ եղածը թիւրիմացութիւն մըն է։ Սակայն ապարդիւն անցաւ այս փորձը։ Ապրիլ 11ին մասնաւոր առաջնորդութեամբ Այնթապ քերել տուին Մարաշի երեք յարանուանութեանց պետերը (Սահակ քահանայ, Պետրոս վարդապետ, Աբրահամ Յարութիւնեան), պաշտօն տալով անոնց, որ մեր դիրքերը գալով՝ համոզէին մեզ, վար դնել զէնքերը։ Մերժուեցաւ յարաբերութեան մտնել յիշեալ երեք անձնաւորութեանց հետ։ Դըլըն Ալի, յուսահատած, սկսաւ սպառնալ։ Անպատկառ լեզուով խմբագրուած տպուած վերջնագիր - թռուցիկներ ղրկեց մեզի, որոնք առանց ժողովուրդին սեփականութիւնը դառնալու անմիջապէս փըճացուեցան Զին. Մարմնի միջոցաւ։

Կռիւը շարունակուեցաւ մերթ կատաղի, մերթ նուազ սաստիկ, ընդհատուած քանի մը զինադադարներով, մինչեւ 8 Փետրուար 1921։ Տասը ամսուան ընթացքին ունեցանք մօտաւորապէս 100 զոհեր։ Կռուի տեւողութեան՝ ոեւէ զէպք չխանգարեց կուսակցութիւններու եւ յարանուանութեանց մէջ տիրող համերաշխութիւնը։ Իւրաքանչիւր Հայ, առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, իր աւանդական ըլլալ եւ վերջապէս Փետր. 9ի առտուն տեսնուեցաւ Այնթապի լերդին վրայ պարզուած ճերմակ դըրօշը։ Թուրքերը անձնատուր եղած էին ։

Այնթապցին ուրախութեան արցունքը աչքերուն տեսաւ այդ մեծ օրը։ Հանդիսաւորութեամբ տօնեց յաղթութիւնը, վստահ որ նոր կեանք մը պիտի սկսէր իրեն համար։ Դըժբախտաբար իր յոյսերը երազի մը կեանքն իսկ չունեցան, երբ չարագուշակ օր մը, ի վարձատրութիւն իր աննկարագրելի զրկանքներուն եւ անըրման զոհերուն, իրեն ցոյց տուին Պըրեանի դաշինքին օրով՝ Ֆրանքլէն Պույեոնի կողմէ Անգարայի մէջ ստորագրուած տխրահռչակ դաշնագիրը , — «Կիլիկիան Թուրքերուն»։

«Կապի Այնթապ»ի հայութեան կը մնար, 10 ամսուան անհաւասար կռիւէն վերջ, երկրորդ անգամ լքել իր պապենական օջախը եւ հեռանալ։

Ան այսօր զանգուածօրէն կ՚ապրի իր հայրենիքին սահմաններուն մօտ, աչքերը յառած հորիզոնին, երազելով ապագայ լուսաւոր հեռանկարներ:

Գ. ՓԱԼՏԱՍԱՐԵԱՆ

(2) Ռամկավար կուսակցութիւնը իր ներկայացուցիչին բերնով կը խոստովանէր թէ հաց կարելու դանակ մը անգամ չունէր:

(3) Մեր զինարանին մէջ պատրաստուած ձեռնառումբերը հնարուած էին ընկեր Ա. Գալէմքեարեանի կողմէ, որ այդ ճիւղին մէջ մեծ հմտութիւն ունէր :

(4) Կենսական հարցերը կը քննուէին ընկեր Ա. Գալէմքեարեանի կողմէ, որ խորհրդարանի դեր կը կատարէր:

Նախկին խորհրդականը, որ յայտարարեց թէ Չէկան, Զօր. Միլէ-րի հրեշտաորին մէջ-ունէր գործակից մը, որուն կինը պարուհի էր, (Սքոպլինի կինը պարուհի է):

ԾՆՆԴԵԱՆ տօներուն առթիւ, Տօլասիէ հրահանգ տուաւ 5 օր արձակուրդ տալ գինուորներուն մաս առ մաս, (արձակուրդի այս տեւողութեան մէջ չեն հաշուուած կիրակի եւ տօնական օրերը): Արձակուրդները պիտի սկսին 15 Դեկտեմբերին եւ պիտի վերջանան 15 Յունուարին:

ԼԻՄԱՅԻ մէջ բացուեցաւ համամերիկեան ութերորդ խորհր-դաժողովը, որու կը մասնակցէին 21 ազգեր: Բացումը կատարեց Պենավիտէս: Միացեալ-Նահանգներու պատուիրակութեան նա-խագահն է նախարար Հըլ:

ՆԱՆՍԻԷՆ կը հեռագրեն թէ զին. օդանաւ մը Թաւիշի պահուն, մեքենայի խանգարումի մը հետեւանքով, վար ինկաւ եւ ջախջախ-ուեցաւ: Հինգ օդանաւորդները անխացան: Օդանաւային նման ար-կած մը զոհ գացին չորս հոգի Ամսթէրտամի մէջ, երկու հոգի Ի-տալիոյ մէջ:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՆԹԻ «ԻՆԿԵԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻ»ին ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի Մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ:

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Հայ Երիտ. երկսեռ միութեան կազմու-թեան առթիւ: 11 Դեկտեմբեր, կիրակի օր ժամը ճիշդ 3ին, Սալ Կալմանի սրահին մէջ, Առնուվիլ:

Կը ներկայացուի՝ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ

Միութեան 40 հոգինոց երգչախումբը կ'երգէ ազգային եւ ժողովր-դական երգեր: Կը պարեն իրենց յատուկ տարազներով: Երգ, ար-տասանութիւն եւ նուագ: Գիներ՝ 7·50, 5, 3, եւ 2 փրանք

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Համաձայն Հայկ. Տօնացոյցին, մեր Փրկչին Ս. Ծննդեան տօնը— 6 Յուն-ուար— կը զուգադիպի Ուրբաթ օր-ուան: Նկատի ունենալով որ, Մար-սէյլի վիճակին մէջ կարգ մը տեղեր բնակող Հայեր հոգեւոր պաշտօնեայ չունենալուն պատճառով զուրկ կը մը-նան Ս. Ծննդեան տօնին խերիւրք մը-խիթարութենէն, կրօնական ժողովի մէջ կարգադրեցինք որ՝ մեր հոգեւո-րականներէն իւրաքանչիւրը, Յուն-ուար 5ին եւ 6ին այցելէ սեփական մատուռ եւ քահանայ չունեցող տեղ մը, եւ հնարաւորութեան սահմանին մէջ՝ գործակցութեամբ հոգաբարձու-թեան եւ բարեպաշտներուն, ջանայ բաւարարութիւն տալ մեր ժողովուր-դին զրկուած փափաքներուն:

Այս պատճառով, կը յանձնարա-րենք վիճակիս սեփական եկեղեցի- եւ մասնաւոր քահանայ ունեցող մեր պատ. Թաղականութեանց եւ ժողո-վուրդին, որ իրենց եկեղեցիներուն մէջ Ս. Ծննդեան տօնը կատարեն Յունուար 9ին, Կիրակի: Յունուար 8ին, Շաբաթ երեկոյ Ճրագալոյց՝ եւ 10ին Երկուշաբթի ալ Մեռելոց կատա-րելով

Կը յորդորենք մեր բարեպաշտ ալ-գակիցները որ՝ նկատի ունենան այս կարգադրութիւնները եւ պատրաստ-ուին ըստ այնմ կատարելու իրենց հո-գեւոր պարտականութիւնները:

Առաջնորդարան Հայոց Մարսէյլի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տ. Հ. Կապոյտ Խաչի Անկէնի վար-չութիւնը իր խորին շնորհակալութիւ-նը կը յայտնէ բժշկապետ Աղաջանեա-նին, իր հմուտ դասախօսութեանը համար:

Սրտագին շնորհակալութիւններ նա-եւ բոլոր անոնց, որոնք բանախօսու-թիւններով եւ երգերով սատարեցին Դեկտեմբեր 4ին, մեր սարքած դասա-խօսութեան եւ թէյասեղանին: Նոյն-պէս եւ իր անդամուհիներէն Տիկին Հ. Թաշճեանի որ 50 ֆրանք նուիրեց նոյն օրը, չքաւորներու համար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Վալանսի Մալաթիոյ Արթասիրաց երկսեռ Միութեան Մաս-նաճիւղին, ազգականներու, բարե-կամներու եւ ամէն անոնց որոնք ան-ձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղ-կեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի փոքրիկին՝ ԼԵՒՈՆի դառ-նաղէտ մահուան առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Գ. Քէփէնէկեան

Ռուան, 23 Նոյ. 938

ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒ ԻՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Pension Օր. Ա. Ալլըճեանի

100 Rue des Chesnaux, Montmorency (S. et O.)

Լաւ սնունդ, ընտանեկան խնամք եւ հոգածութիւն, մանկավարժական կրթութիւն: Դիմել՝ ամէն օր, կէսօրէ վերջ ժամը 2—4: Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն, իջնել Enghienի կայարանը:

Հ. Յ. Դ.

Փա. ֆիզ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 13 Դեկտ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 4.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովը 13 դեկ-տեմբեր, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Եաֆրիկեան»ի սրահը: կարեւոր օ-րակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Երգ. Կոմիտէի Ներկայացուցիչը:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ

11 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Էքլէրէժ»ի սրահին մէջ 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Տ. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղին երգչախումբը, Տիկ. Վ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ (երգ.) եւայլն: Մուտք՝ 2 Ֆր.:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Մարսէյլի «Զաւարեան» Կոմիտէի կազմակեր-պած ներկայացումը, որ տեղի պիտի ունենար «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

Դասախօսութիւն

Կազմակերպուած Հայ Կ. Խաչի Իթալիի եւ շրջանի Մասնաճիւղի կողմէ

12 Դեկտ., Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ 19 Rue de Paris, Gentilly:

Կը դասախօսէ Ընկերուհի Հ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, հայ կնոջ հասա-րակական զարգացման մասին: Մուտքը ձրի է: Կը հրաւիրուին ընկե-րուհիները եւ համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 15 դեկտ. Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը ճիշդ 21ին՝ Միութեան կեդրոնը, 8 րիւ Պուսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ: Նիւթ «Ազգապահպանման ազդակները»:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Տ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱ-Փ'Ը ՍԷՆ ԺԷՐՎԷԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3 1/2

34 Ave. Porte des Lilas, մէթրօ Porte des Lilas

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ Մ. ԽՍԸՐՃԵԱՆ

Կը ներկայացուի «ՔԱՐՍԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆՈՒՇՆԵՐԸ»,

ղեկավարութեամբ Պ. Հրաչ Յարութեանի:

«ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԵՒ ՇՈՒԲԻՆԵԱՆ» (?) ղեկավարութեամբ Պ. Խաչատուրեանի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԼՈՒՍԱՊԱՐՈՆ-ԵԱՆ եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ.), Պ. Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ժամը 6ին կը սկսի եւրոպական պարերը: Օրքեսթր Մարսէլեանի: Աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու ձեռքերով:

Մուտք 6 ֆրանք:

Ներկայացում—պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր: 13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ՇԱՌԱՑ ԹՈՐՈՍ» (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտա-սանութիւն՝ սան - սանուհիներու կողմէ:

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարու-թեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժա-մը 11·30: Առատ եւ աժան պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 Ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Hôtel des deux Mondes ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

22 Avenue de l'Opéra, Մէթրօ Pyramides:

Ընտիր օրքեսդր: Գեղարուեստական բաժին: ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ: Մուտք 15 եւ 10 ֆրանք:

Ցերեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հաւրըրտ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սա-նուց միութեան կողմէ: 11 Դեկտեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 8 րիւ Պոսիւէ, մէթրօ՝ Փուասոնիէր եւ Կառ տիւ Նոր: Օրքէսթր՝ ճազ - թանկօ:

Մուտք՝ 7 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ԳՕԼԻԶԷԻ սրահին մէջ:

"BAL des Mimosas„

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

Aéro-Club de France ի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ «ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր վարժարանին

11 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

173 Րու Թ տ'Օրլէանի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԹՈՐԳՈՄ ՄԵԾՈՒՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Աշակերտութիւնը կ'երգէ, կ'արտասանէ ու կը ներկայացնէ ԿԱՅԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ: Կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Մուտք 3 Ֆր.

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ իջնել Պանեօ կայարանը: Սոյի գծով:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 13 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3910 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒԱԾ ՌՈՒՍԻԱՆ

Անտարակոյս, Հռոմ - Պերլին առանցքին մեծագոյն յաջողութիւններէն մին կը կազմէ Ռուսիոյ մեկուսացումը Եւրոպայի քաղաքական կեանքէն:

Կը յիշուի, որ իտալեւգերման մերձեցումը սկսաւ «հակակոմինթերնեան» նշանաբանով: Մինչեւ անշլուս, Պերլին - Հռոմ առանցքին նշանախօսքը այդ էր: Ու մանաւանդ Գերմանիա, գրեթէ ամէն առիթով, ընդհանրապէս պոլշեւիզմի ու մանաւանդ կոմինթէրնի դէմ կ'արտայայտուէր: Ռիպպենթրոփ անգամ, երբ Լոնտոն գնաց իբրեւ դեսպան, իր առաջին յայտարարութեան մէջ անվերապահ կերպով արտայայտուեցաւ այդ մասին:

Հակաբոլշեւիկ այդ նշանաբանը պատրուակ մըն էր, անշուշտ, ծածկելու համար քաղաքական ծրագիրներ, զորս կ'ուզէին իրականացնել Գերմանիա եւ Իտալիա: Այդ օրերուն, «հաւաքական ապահովութեան» սկզբունքը գրեթէ լքուած էր, բայց Խ. Միութիւնը տակաւին նկատելի դեր կը խաղար առհասարակ Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ: Գոյութիւն ունէր զօրաւոր Չեխոսլովաքիան, հետեւաբար եւ՝ Փոքր Համաձայնութիւնը: Ռուսեւֆրանսական յարաբերութիւնները, քաղաքական կեանքի մէջ, աւելի սերտ էին, երբ մանաւանդ սպանիական հարցը իր սրութեան էր հասած: Ու Գերմանիա իր ուժը տակաւին նժարին մէջ դրած չէր:

Այդ պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Հռոմ ու Պերլին, Թոքիոյի հետ համախորհուրդ, հակաբոլշեւիկ ցուցատախտակով իջան հրապարակ: Իրականին մէջ իրենց պայքարը վարչաձեւին դէմ չէր, անշուշտ:

Առ հասարակ, վարչաձեւերը չեն որ կը ճշդեն պետութիւններու յարաբերութիւնները կամ կապերը, եւ եթէ այսօր միահեծան երկիրները — ինչպէս Գերմանիա եւ Իտալիա — առանցք են կազմած, պատճառը այն չէ որ երկուքն ալ «առաջնորդներով» կը կառավարուին կամ ժողովրդապետական կարգեր չունին: Մինչեւ այդ առանցքին կազմութիւնը՝ Հիթլէր եւ Մուսոլինի նոյն ձեւով կը կառավարէին իրենց երկիրները, բայց օրն իրուն կը սպառնային իրարու: Իսկ երբ իրենց քաղաքական շահերը իրար գտան, յարաբերութիւնները փոխուեցան ու անոնք դարձան գործակիցներ:

Քաղաքական նոյն այդ շահերու բերումով էր որ անոնք ուզեցին Խ. Միութիւնը մեկուսացնել Եւրոպայէն: Ու յաջողեցան, ինչպէս ըսինք: Այսօր այլեւս իրողութիւն է, որ Խ. Մ.ը գրեթէ պատնէշուած է իր սահմաններուն մէջ: Մանաւանդ որ Ազգ. Դաշնակցութիւնը եւս վերածուած է իրապէս «դիակ»ի մը, եւ, միւս կողմէ, Փարիզ ու Լոնտոն սկսած են ոչ միայն ուղղակի յարաբերիլ Հռոմի եւ Պերլինի հետ, այլեւ համաձայնութիւններ կնքել անոնց հետ:

Խ. Միութեան այս ակնյայտնի մեկուսացումին մէջ բնականաբար ուշագրաւ իրողութիւն մը կը կազմէ Լեհեւռուս դաշինքին նորոգութիւնը: Մանաւանդ որ՝ վերջերս, տեղի կամ անտեղի կերպով, ընդհանրացած էր այն կարծիքը թէ Գերմանիա եւ Լեհաստան գործակցաբար պիտի արշաւեն Ռուսիոյ վրայ:

Ուքրայնական հարցը, որ չափազանց արագ կերպով կը հասուննայ, կուգայ պարզելու լեհեւռուս մերձեցումին պատճառը:

Եթէ դէպքերը զարգանան այնպէս ինչպէս կ'ընթանան այժմ, Ուքրանիոյ մասին գերմանեւռուս վէճ մը կամ, ենթադրենք, բախում մը առաջ պէտք է ծնունդ առնէ գերմանեւլեհ վէճ մը, որուն շօշափելի նախանշանները կան արդէն:

Դժուար է նախատեսել թէ այդ հարցը ինչ ձեւով կը վերջանայ: Բայց, հասկնալի է թէ ինչո՛ւ Խ. Մ.ը, իր այս մեկուսացած վիճակին մէջ, ամբողջ ուշադրութիւնն ու դիւանագիտական գործունէութիւնը կեդրոնացուցած է Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Լիթվինով, նորոգելէ վերջ դաշինքը Լեհաստանի հետ, այժմ կ'աշխատի Պալթիկեան երկիրներու հետ լեզու գտնել: Միւս կողմէ՝ Մոսկուա մեծ ճիգ կը թափէ նաեւ Ռումանիոյ ճակատէն հեռու պահել Գերմանիան, Պուքրէշի հետ մերձեցում մը ապահովելով:

Տարակոյս չկայ, որ Ռուսիա, իր այս քայլերուն կամ փորձերուն մէջ, պաշտպանողական ուղղութիւն մը ունի: Ու դիւանագիտական իր աշխատանքներու կարգին, զինուորական մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ իր արեւմտեան սահմանին վրայ: Թերթ մը կը գրէր, նոյնիսկ, որ ուքրանական զանգուածներ կը տեղահանուին՝ իբրեւ նախապաշտպան միջոց, անշուշտ, գերմանական — ուքրանական ծրագրին դէմ:

Հակառակ այս բոլորին, սակայն, Խ. Միութիւնը երբեք չի ցանկար պատերազմ մը: Որովհետեւ, կռուին ելքը կրնայ շատ աննպաստ ըլլալ ոչ միայն երկրին, այլեւ վարչաձեւին համար: Չեխոսլովաքիոյ տագնապի օրերուն, Մոսկուա «օգնութեան պիտի երթար պատերազմը սկսելէն վեց ամիս վերջ, եւ եթէ Ֆրանսա եւ Անգլիա միջամուխ ըլլային»:

Տարբեր պիտի ըլլա՞յ իր դիրքը գերմանեւլեհ կռիւի մը պարագային: Թէեւ, Լեհաստան իրեն չափ զգոյշ է պատերազմէ: Միւս կողմէ, այդ զգուշութիւնը լուծում մը չապահովեր: Ընդհակառակն, Ուքրանիոյ ստեղծումով վտանգը աւելի կը մօտենայ Ռուսիոյ:

Այս երկընտրանքն է որ մեկուսացուած Ռուսիան կը մտնէ լուրջ մտահոգութեան:

Որով եւ՝ շատ ալ անհաւատալի չէ, որ, ինչպէս կը գրէ «Սընտէյ Քրոնիքլ», «Ստալին կը խորհի վերջ դնել կոմմիւնիզմին՝ ճամբայ տալու համար Գերմանիոյ հետ բախում մը»...

Վ. Խ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՔՐԱՆԻՈՅ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Անկախ՝ Խորհ. Ուքրանիոյ հարցէն, Մոսկուա որոշ շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ ներկայիս «արտաքին» Ուքրանիոյ շուրջ յարուցուած վէճերուն մասին: Ճիշդ է թէ, կը հաւաստէ Հավաս, Մոսկուայի մամուլը որ եւ է արձագանգ չտուաւ ուքրէն երեսփոխաններու առաջարկին, որ ներկայացուեցաւ վերջերս լեհական խորհրդարանին, եւ այս՝ փափկանկատութեան համար, նկատի առնելով որ դեռ նոր տաքցան լեհեւխորհրդային յարաբերութիւնները:

Այսուհանդերձ, Մոսկուա բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունի արտաքին Ուքրանիոյ հարցին մասին եւ կը մերժէ լեհական կառավարութեան ծրագիրը, որ է բաժնել Կարպաթեան Ուքրանիան՝ սահմանակից դառնալով Հունգարիոյ: Որքան ալ հակառակ ըլլայ այդ ծրագրին, կը թուի թէ, սակայն, Մոսկուա ի վերջոյ պիտի համակերպի Լեհաստանի, նախընտրելով Կարպաթեան Ուքրանիոյ մէջ տեսնել ոչ թէ Գերմանիան, այլ Լեհաստանը: Եւ սակայն Մոսկուա կը վախնայ թէ Լեհաստան յանկարծ կը դառնայ Գերմանիոյ կողմը, երբ տեսնէ որ պիտի չկարենայ իրականացնել լեհեւհունգարական սահմանակցութեան ծրագիրը:

Այսպէս կամ այնպէս, խորհ. իշխանութիւնը կը շարունակէ զինուորական ամէն միջոց ձեռք առնել Խորհ. Ուքրանիոյ մէջ, քաջ գիտնալով որ Գերմանիա իր աչքը տնկած է «սեւ հողերուն» վրայ: Ամէն օր օդանաւային յարձակումներու դէմ պաշտպանութեան փորձեր կ'ըլլան, երիտասարդութիւնը կը մարզուի ռմբաձգութեան համար, երիտասարդուհիները կը զինուորագրուին Կարմիր Խաչերու մէջ:

Պէտք է արձանագրել նաեւ որ լեհեւհունգարական սահմանակցութեան պայքարն ալ կը շարունակուի առանց երբեքկանգ առնելու: Հունգարական դրօշին գոյներով թուղթերու մէջ փաթթուած, անդադար ծրարներ կը ղրկուին Ռութենիա,—այդ ծրարները կը պարունակեն խոզաճարպ, շաքար եւայլն: Իսկ Ռումանիա վակոններով եգիպտացորեն կը ղրկէ, օգնելու համար կիսովին սովահար Ռութենիոյ, իրականին մէջ համակրանք որսալու համար:

Ուքրանական կառավարութիւնը արգիլեց մուտքը այս «նուէրներուն», որոնք Ծնունդէն շատ առաջ գալ սկսեր էին: Բայց նոյն կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ կը գնահատէ այն ուքրէն երիտասարդները, որոնք կը մեկնին Գերմանիա, յաճախելու համար գերմանական բարձրագոյն վարժարաններ:

Դէպքեր Ուքրանիոյ մէջ

Փրակայէն հասած լուրերու համաձայն, դէպքերը արագօրէն կը զարգանան Կարպաթեան Ուքրանիոյ մէջ,— այս անգամ Կարպաթեան շրջանին մէջ կը յայտնուի նաեւ Մոսկուայի ճափոնական դեսպանատան քարտուղարը, Քաթոհոքա, որ ուսումնասիրութեան եկած է դէպի Չեխոսլովաքիոյ արեւելեան շրջանը: Հանդիպում մը ունենալով Կարպաթեան Ուքրանիոյ վարչապետին հետ, ճափոն դիւանագէտը կը յայտարարէ.—«Շատ պզտիկ է ձեր պետութիւնը, բայց մեծ են ապագայի յոյսերը»:

Քաթոհոքա պիտի այցելէ նաեւ Պուտափէշթ եւ Վարշաւա: Իր ճամբորդութեան նպատակն է, կ'ըսեն, ուսումնասիրել տնտեսական հարցեր, բայց ապահովաբար ճափոն դիւանագէտը ուրիշ հարցեր ալ քննութեան առած է, մանաւանդ գերման զինուորական դէտ մը Կարպաթեան Ուքրանիա ղրկելու հարցը:

Այս առթիւ կը հաղորդուի որ ուքրանական ոստիկանութիւնը կազմակերպուած է եւ կը ղեկավարուի Գերմանացիներու կողմէ:

Երբ նկատի ունենանք որ մէկ կողմէ լեհական խորհրդարանին մէջ ինքնավարութեան պահանջներ կը բանաձեւուին ուքրէն երեսփոխաններու բերնով, միւս կողմէ ուքրանական ոստիկանութիւնը կը կազմակերպուի Գերմանացիներու ձեռքով, կը նշանակէ թէ դէպքերը կ'ընթանան արագօրէն՝ առանց սպասելու գարնան:

Բերիա կը մեկնի Ուքրանիա

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կէփէուին նոր վարիչը, Բերիա, մեկնեցաւ Ուքրանիա, ընկերակցութեամբ բազմաթիւ պաշտօնեաներու: Բերիա տեղւոյն վրայ պիտի քննէ կացութիւնը եւ վերջին դէպքերը, ճշդելու համար թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պէտք է առնել:

Միաժամանակ կը հաղորդուի թէ հրաժարած են Կէփէուին պետերը Ուքրանիոյ, Արեւել. Ռուսիոյ (մայրաքաղաքը Մինսք) եւ Կովկասի մէջ.

Պէտք չէ, սակայն, կասկածիլ թէ Բերիան է որ պաշտօնանկ ըրած է զանոնք: Արդէն Ֆունիէ հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Մոսկուայէն թէ Բերիա հրամայեց փոխել նաեւ Կրեմլի զինուորական հրամանատարութիւնը եւ Ստալինի անձնապահ գունդին զինուորները, անոնց տեղ բերելով Մինկրէլիայի լեռնականները, իր ամէնէն հաւատարիմ հետեւորդներէն: Բերիա մաքրագործեց նաեւ Լէնինկրատի եւ Ուրալի Կէփէուի ղեկավարութիւնը: Լէնինկրատի մէջ, ձերբակալել տուաւ Պոկովի շրջանի կոմունիստ կուսակցութեան քարտուղարը, Ուլին, երբ դուրս կ'ելլէր ժողովէ մը, որու կը նախագահէր Ժդանով: Միաժամանակ ձերբակալել տուաւ նաեւ նոյն շրջանի կոմունիստ կուսակցութեան կոմիտէի բոլոր անդամները:

ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆԴ ՍԼԵԱՆԱՔ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կը հաղորդենք որ ընկեր Հրանդ Սլեանաք յանկարծամահ եղաւ շաբաթ գիշեր իր բնակարանին մէջ:

Իր կեանքի մասին կը խօսինք յառաջիկային: Ուրբաթ օր խմբագրատուն եկած էր, սովորական այցելութիւնը տալու: Վերջերս շատ ընկճուած էր անարդարութեան մը հետեւանքով, որ գործուած էր հանդէպ իրեն:

Գծագրութեան ուսուցիչ էր «Դպրոցասէր»ի վարժարանին մէջ, ինչպէս բանաստեղծ Ահարոն Տատուրեան ուսուցիչ էր հայերէնի եւ գրականութեան: Վերջերս «Դպրոցասէր»ի տնօրէնութիւնը, պատճառաբանելով որ վարժարանը նիւթական անձկութեան մէջ կը գտնուի, պաշտօնէ կ'արձակէ երկու ուսուցիչներն ալ, առանց որ եւ է վճարում ընելու իբրեւ հատուցում այդ որոշման: Կը խոստանան պաշտօնի կոչել դարձեալ, երբ գալ տարի վարժարանը փոխադրուի Պէյրութ...: Վրդովուած այս անարդարութենէն, դիմած էր մեզի: Չուզեցինք մամուլի նիւթ դարձնել եւ յանձնարարեցինք պահանջը հետապնդել օրինական ճամբով, հասկցնելով որ համաձայն այս երկրին օրէնքներուն, ո եւ է վարձու աշխատաւոր կամ պաշտօնեայ իրաւունք ունի ստանալու իր տարեկան կամ ամսական վարձատրութեան գլխաւոր բաժինը՝ երբ վերջ կը դրուի պաշտօնին: «Դպրոցասէր»ը գիտէ այս օրէնքները, մանաւանդ որ այդպէս վարուած էր հանդէպ իր նախկին պաշտօնեաներուն:

Ուրբաթ եկած էր յայտնելու մեզի թէ ճիշդ է օրէնքներու մասին մեր տուած բացատրութիւնը: Թէ այդ ճամբով կը հետապնդեն իրենց իրաւունքները, արձակուած երկու ուսուցիչները:

Տաղանդաւոր նկարիչ մըն էր, սքանչելի եւ արժէքաւոր նկարներու թանգարան մը դարձած էր իր բնակած սենեակը: Կ'ապրէր շատ նեղ պայմաններու մէջ: Կ'աշխատակցէր Յառաջի, թատերական եւ երաժշտական քրոնիկներ տալով:

Իտալական ցանկութիւնները եւ Ֆրանսա

«Տէյլի Մէյլ» կ'իմանայ թէ Մուսոլինի հրահանգ տուած վերջ դնել ուսանողական ցոյցերուն ընդդէմ Ֆրանսայի:

Միւս կողմէ, «Մաթէն» խմբագրական պայքարի իր սիւնակին մէջ կը թելադրէ Գերմանիան ազատ թողուլ Կեդր. կամ Արեւել. Եւրոպայի մէջ եւ զբաղիլ միայն Միջերկրականի հարցերով, — Ֆրանսայի ապագան կը գտնուի հարաւ, ինչպէս կը հաստատեն Ափրիկէի Ֆրանսական բարգաւաճ գաղութները՝ Ֆրանսայի ընձեռած իրենց տնտեսական եւ ռազմագիտական օժանդակութեամբ:

Գերմանական թերթ մը, իր կարգին, կը բողոքէ այն կարծիքին դէմ թէ Գերմանիոյ քաղաքական դերը կը սահմանափակուի միայն Կեդր. Եւրոպայի մէջ, — Միջերկրականը թէեւ գերմանական ծով մը չէ, բայց եւ այնպէս Գերմանիա չի կրնար իր երեսը դարձնել դէպի Ափրիկէ:

Ընտրութիւնները Մեմէլի մէջ

Կիրակի օր տեղի ունեցան, Մէմէլի մէջ, երեսփ. ժողովի ընտրութիւնները: Ընտրողներու 95 առ հարիւրը մասնակցեցան ընտրութեանց, որոնք վերջացան ժամը իրիկուան 8ին:

Գերման հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ կարգ մը գիւղերու մէջ ամբողջ բնակչութիւնը, իրենց գլուխն ունենալով Մէմէլի Գերմանացիներու մշակութային ընկերակցութեան տեղական պետերը, քուէարկած են խմբովին: Գերման մամուլին համաձայն, քուէարկութեան արդիւնքը յայտնի պիտի ըլլայ 17 դեկտեմբերին: Կը կարծուի թէ նոր երեսփ. ժողովը պիտի ունենայ 26 գերմանացի երեսփոխաններ: Անկէ առաջ, անոնց թիւը 24 էր՝ ընդդէմ 5 Լիթուանացի երեսփոխաններու:

*** Մէմէլէն հասած լուրերու համաձայն, տեղւոյն Հրեաները արդէն խումբ խումբ կը հեռանան՝ նախատեսելով գերմանական գրաւում մը:

Ստալին եւ Հիթլէր կը բարեկամանան, ճիշդ ինչպէս հեքիաթներու մէջ

«Սընտէյ Քրոնիքլ» կը գրէ թէ համաձայն Մոսկուայի վաւերական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց, Ստալին կը խորհի վերջ դնել սովետական վարչաձեւին եւ բարեկամանալ Հիթլէրի հետ: Իբրեւ փաստ, նոյն թերթը կը հաղորդէ թէ Ստալին նետեց Կէփէուի նախկին վարիչը եւ տեղը բերաւ... Բերիան: Եւ յետոյ սկսաւ նոր մաքրագործումներ կատարել, բնաջնջելու համար բոլշեւիկ յեղափոխութեան մնացորդացը, վերջին բեկորները: Այս մաքրագործումներէն վերջ, հրապարակը պատրաստ է այլեւս՝ ձեռք երկարելու համար Հիթլէրի: Իբրեւ թէ Ստալին կը վախնայ պատերազմի պատրուակ տալէ Հիթլէրի, բայց Հիթլէր պիտի հրաժարի՞ դէպի արեւելք գրոհ տալու իր քաղաքականութենէն, Ստալինի բարեկամ մնայ թէ թշնամի:

«Այս գարնան Մոսկուա եւ Ուքրանիա կը բաժնեն Մեծն Պետրոսի ժառանգութիւնը»

Պէնէշի երբեմնի թերթը, Ա-Զէթ, որ կը հրատարակուի Փրակայի մէջ, բոլորովին փոխելով իր քաղաքական ուղղութիւնը, կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— oo —

Ա.

Ընտրանի եւ խուռներամ բազմութիւն մը ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ խռնուած էր «Գոլիզէ»ի լեցուն սրահին մէջ, ժամանակէն շատ առաջ։

Ու մասնաւորապէս» մեծամասնութեամբ երիտասարդներ, որոնք հակառակ միջավայրին կլանող եւ օտարացնող ազդեցութեանց, կրնան զգալ կացութիւնը եւ գերի վեր կը համարին ազգապահպանման գործը, որուն միշտ եւ ամէն տեղ լծուած է եղեր մեր կուսակցութիւնը։

Նոյեմբեր 27ին, Կիրակի երեկոյ, քաղաքի կեդրոնը գտնուող հանդիսավայրին դուրսը ու ջովրնոտ փողոցներու մէջ աչքառու երեւոյթ մը ստացած էր հայ երկսեռ խումբերու երթեւեկը։

Ու բերնէ բերան կը հոլովուէր մեր երկու աւագ ընկերներու՝ Ս. Վրացեանի եւ Տ. Միսաքեանի անունները։

Ջութակահար Գ. Ս. Չէօրէքճեանի «Մեր Հայրենիք» եւ «Մարսէյէզ» նուագէն ետք, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, Ընկ. Ց. Գալիկեան սկսաւ իր բացման խօսքը.

«Հայրենակիցներ եւ ընկերնե՛ր, 48 տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն օրը կը տօնենք այսօր այս օտար ափերուն վրայ։ Ծանօթ են ձեզի Թրքական բարբարոսութեանց բոլոր մանրամասնութիւնները։ Հայոց հարստահարուած վիճակի, անոնց կրած կեղեքումներու մասին կրկնութիւններ ընել աւելորդ է։ Այսօր մենք կ'ուզենք ոգեկոչել ոգիները այն բոլոր նահատակներուն, որոնք իրենց անձնուիրութեամբ եւ անօրինակ զոհաբերութիւններով արթնցուցին մեր ժողովուրդի ազատասիրութեան ոգին, մղեցին զայն ինքնապաշտպանութեան աշաւոր կռուի մը։ Ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ մեր ժողովուրդի մեծ, միակ ու մարտական կազմակերպութիւնը, ձեւ ու մարմին տուաւ հայկական դատին, իր քարոզչութեամբ, իր ազգային կըրթական, մշակութային հսկայ ձեռնարկներով եւ իր բազմահազար հերոսներու արեան գնով կազմակերպելով Կուկունեանի, Խանասորի արշաւանքներ, Բանկ Օթոմաններ, ու բազմաթիւ հերոսամարտներ։

Դաշնակցութիւնը պաշտպան հանդիսացաւ հայութեան մէկ խոշոր պանդուխտին հայ-թաթարական ընդհարումներու եւ կայուածներու գրաւման օրերուն։

Ան հերոսական կռիւներ մղեց նաեւ պարսկական յեղափոխութեան օրերուն, նպաստելով իր հարեւան ժողովուրդին ազատագրական պայքարին։

Ամենադաժան օրերուն, մեր կուսակցութիւնը մնաց հայ ժողովուրդի մէջ եւ ամէն կարելին գործադրեց անոր փրկութեան գործին մէջ, վարեց կամաւորական շարժումը ու վերջապէս ստեղծեց Հայաստանի անկախութիւնը։

Այսօր Դաշնակցութիւնը դարձեալ պատրաստ է իր ամբողջ ուժով լծուելու ամէն գործի, որ կը պահպանէ մեր ազգն ու մշակոյթը, վստահ ըլլալով որ կրկին իրականութիւն պիտի դառնայ Հայաստանի անկախութիւնը»։ (Ծափեր)։

Ընկեր Մ. Դաւիթեանի եւ Վ. Տէր Վարդանեանի աւուր պատշաճի եւ յաջող արտասանութիւններէն ետք, նըւագուեցաւ «Զէյթունցի ենք» քայլերգը.

Մեր շնորհալի ու սիրուած երգչուհին, Օր. Գերճուհի Գէորգեան (Մարսէյլի Քոնսէրվաթուարէն) երգեց երկու երգեր, բուռն ծափեր խլելով հանդիսականներէն։

Փոքրիկ հայուհին, Օտէթ Սիմոն (հազիւ 7 տարեկան), որ ծանօթ է ֆրանսական բեմերու վրայ իր երգերով ու պարերով, պարեց ու երգեց դաշնակի ընկերակցութեամբ, յայտանաբերելով իր արտակարգ ընդունակութիւնները։

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Ընկեր Ս. Վրացեան, որուն ճառէն կը բաւականանանք քանի մը մասեր միայն ամփոփելով.

«Հայրենակիցներ եւ ընկերներ։ Մեր կուսակցութեան անցեալով չէ որ պիտի զբաղեցնեմ ձեզի։ Կ'ուզեմ խօսիլ այժմէական հարցերու մասին, մանաւանդ հիմա, երբ դէպքերը այնքան զահավիժօրէն կը յաջորդեն իրարու, որոնք կապ ունին նաեւ մեզ հետ եւ կ'անդրադառնան հայ կեանքի վրայ։ Խանդավառութիւնը, որ միշտ եւ մանաւանդ վերջին տարիներուն ստեղծուած է Դաշնակցութեան շուրջ, արդար է միանգամայն եւ գոյութիւն ունի նաեւ այսօր։

Նորանոր իրադարձութիւններ, որոնց ականատես կ'ըլլանք, կը ստիպեն մեզ մտածել թէ վաղը այն չպիտի ըլլայ ինչ որ է այս տարի։

Պատմութեան անիւը կը գլտորի, վայ անոր որ պիտի չկրնայ զգալ իրեն սպառնացող վտանգը եւ դիմագրաւել։

Ամէն ազգ, ամէն անհատ պատրաստ է մտածելու, անիւին տակ չիյնալու համար։

Հայ ժողովուրդի համար ալ ազգային թէ միջազգային տեսակէտէն ճակատագրական դէպքեր անխուսափելի են։

Մեզմէ դուրս ու միջազգային անցուդարձերու մէջ ուսանելի շատ բաներ տեղի կ'ունենան։

Ամէնէն մխիթարական բանն այն է որ, աշխարհիս երեսին գոյութիւն չունի ոչ մէկ անարդար վարչաձեւ, բռնակալութիւն, որ յաւիտենական ըլլայ։

Վերջ ի վերջոյ, կը խորտակուի հինը, անտանելին եւ նորը կը յաջորդէ անոր։

Քսան տարի առաջ, կային պետութիւններ տիրող, յաղթող, այսօր պարտեալները իրենց կամքը կը պարտադրեն։

Անոնք որ կը կարծէին, թէ իրենց տիրակալութիւնը հաստատ է, տեւական, այսօր ստիպուած են մտահոգուելու իրենց ներկայովն ու ապագայովը։

Տեւական չեն մանաւանդ այն կարգերը, որոնք անարդարութեան վրայ հիմնուած են։ Կուգան խորտակումի ժամանակները։

Երկու հսկայ բանակներու բաժնուած է աշխարհը, որոնց մէջ եղած բաղխումը կը սրուի օրէ օր, բայց եւ պարզ ու յստակ կը դառնայ թէ ինչ ուղղութեամբ կ'ընթանայ քաղաքականութիւնը։

Նրէկ պատերազմը անխուսափելի կը համարուէր։ Առանց մարգարէ ըլլալու, կարելի է ըսել որ ինծուն առ հաբիւր այսօր կարելի է անցած յաղթահարել պատերազմի մղձաւանջը Եւրոպայի մէջ։

Այսօր տեղի ունեցող դէպքերը կը հանեն այն եզրակացութեան, թէ պատերազմի պէտք չկայ, սահմանները որոշուած են։ Ցանուն ազգային ի՞նչ բարձր խոյալի պէտք է ըլլայ պատերազմը։ Ստեղծուած դրութիւնը յաւենական դէպս երկար ժամանակուան համար է, արեւմտեան Եւրոպայի համար։

Եթէ Եւրոպան պատերազմի շրջանէն դուրս եկած է, եթէ կարգ մը պետութիւններ հարկադրանքի տակ կրցան խուսափիլ պատերազմէն, սակայն կան պատերազմի վտանգներ, որոնք մեզ, հաւ նստողներուս համար կարեւորութենէ զուրկ են, բայց Հայաստան բնակողներու համար խիստ մտահոգիչ են։

Այսօրուան ծանրութեան կեդրոնը Գերմանիոյ եւ Խորհրդային Միութեան խնդիր է։

Գերմանիան ինչ որ ստացաւ Եւրոպայի մէջ, առաւելագոյնն է, երկրորդական խնդիրներ կրնան լուծուիլ առանց պատերազմի։

Գաղութներու հարցը պատերազմի պատճառ չէ, այլ բարոյական։

Գերմանիոյ տնտեսական, արդիւնաբերական պահանջները լուծում կրնան ունենալ դէպի արեւելք, դէպի Խորհրդային Միութիւն դրոհով, մղում մը, դրոհ մը, որ կրնայ սահմանել տարբեր ձեւեր, կամ համաձայնութեամբ կամ զէնքի ուժով։

Կարելի՞ է որ Ռուսաստան տայ Գերմանիոյ ուզածները. եթէ այո, խնդիրը կը լուծուի խաղաղ կերպով։

Բայց կարելի չէ, որովհետեւ այդ կը նշանակէ՝ Խորհրդ. Միութիւնը կը հրաժարի իր իշխանութենէն։

Այն ատեն, անխուսափելի կը դառնայ պատերազմը Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ։

Պատերազմ կայ այսօր Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ։ Եւրոպական պետութիւնները կ'ըսեն՝ պատերազմ չկայ, քոնֆլիկտ է, գինուած բախում, անխափան կը մնան դաշինքները, որոնցմով ապահովուած է Չինաստանի անկախութիւնը։

Չէմպըրլէյնն ալ Միւնիխի մէջ յայտարարեց՝ բոլոր վիճելի հարցերը պէտք չէ լուծել պատերազմով։

Եթէ Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ պատերազմ ծագի, դարձեալ պէտք է ըսուի «քոնֆլիկտ է», «դաշնագիրները անխախտ են», մինչ ժողովուրդներ ոտքի տակ պիտի երթան։

Ուշադրութեան առէք Գերմանիոյ ուժերուն ամբողջութիւնը, զէնքերու տեսակները, մեքենայացած բանակները, հսկայ հեծելազօրքը։ Անոնք արեւմտեան երկիրներու համար չեն, պէտք չկայ, անոնք մեծ մասամբ անծայրածիր Ռուսաստանի տափաստաններու մէջ ճակատելու, արշաւելու համար են։ Գերմանիան ալ չի ծածկեր այդ մտադրութիւնը։

Զարմանալի չէ, որ որոշ ժամանակէ մը ետք այդ բախումը հնարաւոր դառնայ, ինչ որ ըստ իս անխուսափելի է։

Արեւելքը եթէ պատերազմի թատերաբեմ դառնայ, այդ դէպքում դէպքերը նորէն կը պարտադրեն մեզ պատրաստ ըլլալ։ (Բուռն ծափեր)։

Պէտք է ամփոփուինք եւ մտածենք թէ ինչ պէտք է ընենք։ Բոլոր ազգերը իրենց կարողութիւնները կ'ամփոփեն գալիք վտանգները դիմագրաւելու համար։

Ուժերու կեդրոնացման գործողութեանց հետեւանքներն են այն բոլորը որոնց ականատես կ'ըլլանք։

Կեդրոնախոյս ուժերու զգալի տեղի կ'ունենայ, աշխարհի զանազան մասերուն մէջ։

Հայ ազգի համար ծանր պարագաներ եւ անոնց պատճառաւ ալ ծանր պարտականութիւններ կը ստեղծուին։

Ի՞նչ դրութեան մէջ է մեր հայրենիքը։

Գիտէ՞ք, գիտե՞նք։

Գիտենք միայն որ հայ մտաւորականութիւնը հալածուեցաւ, կը հալածուի հոն։ Գիտենք որ ազգային ուժերու ոչնչացում կայ։

Բայց հայ ժողովուրդ ի՞նչ կը խորհի, ի՞նչ մեկնցներու կը դիմէ, ինչ կարող է ընել, չգիտենք։

Գիտենք որ Հայաստանը կապուած է Խորհրդային Միութեան հետ։ Ինչ դիրք որ բռնեն Խորհրդային Միութեան միւս երկիրները, նոյն դիրքը պիտի բռնէ նաեւ մեր հայրենիքը։ Ցամենայն դէպս, ազգային ներքին կեանքի համար Հայաստանը դարձած է երբորդական մէկ ուժ։ Ու՛չ ինք կը հետաքրքրուի արտասահմանով, ոչ ալ արտասահման իրմով։

Արտասահմանի հայութիւնը ամէն տեղ ենթակայ է տեղական պայմաններուն, երբ պետութիւն՝ Հայաստան գոյութիւն չունի արտասահմանի համար, արտասահմանն ալ անկազմակերպ է եւ երբ ուժ չէ ներկայանար Հայաստանի համար։

Այս կացութիւնը եթէ յարատեւէ, հայութիւնը անընդունակ պիտի ըլլայ ճգնաժամի օրերուն երեւան գալ երբ միացեալ, հաւաքական ուժ, իր ճակատագիրը ղեկավարելու համար։

Մենք համոզուած չունինք որ հայը գիտակից չէ իր ուժին, իր ինքնապաշտպանութեան ընդունակութիւններուն եւ իր արժէքներուն, որովհետեւ ուրիշ առիթներով մեր ժողովուրդը ցոյց տուած է որ կարող է երեւան գալ երբ կազմակերպուած ուժ եւ ճակատագրական կռիւներ մղել, յանուն իր գոյութեան պահպանման։

Դաշնակցութիւնը այսօր կ'ըսէ ձեզի, աշաւոր վտանգի առջեւ կանգնած ենք, հսկայ անիւը կը գլտորի, կուգայ դէպի ձեզ, կը ճզմէ ձեզ, եթէ չմտածէք նախօրօք, ձեր ինքնապաշտպանութեան մասին։

Հիմա աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է ազգային համերաշխութիւն, մէկ ճակատի ստեղծումը։

Եթէ Դաշնակցութիւնը կուսակցական մոլեռանդութիւն ունենար, պիտի ըսէր՝ ինչի՞ս է պէտք։

Այն որ Դաշնակցութիւնը կրցած է գերագոյն զոհողութիւններով ստեղծել, իրաւունք կուտայ մեզ ըսելու որ ան է միակ կազմակերպուած ուժը։

Եթէ կ'ըսենք ազգային միութիւն, կը նշանակէ որ կը մտածենք թէ բոլոր անոնք, որ ազգային գիտակցութիւն, մտահոգութիւն ունին, որոնց տագնապած են մեր ժողովուրդի գոյութեան եւ զօրացման խնդիրներով, այդ բոլոր ուժերու միութիւնն անհրաժեշտ է, պատրաստ ըլլալու արտաքին դէպքերու պարագային, եթէ նորէն մեզ վտանգ սպառնայ, երբ քաղաքական կացութիւնը նոր պատեհութիւններ ստեղծէ, ոչ միայն մեր գոյութիւնը պաշտպանելկարենալու,այլեւ մեր ազգային դատը պահպանենք։ Մենք պէտք է ունենանք մէկ մարմին, որ մեր ժողովուրդի կամքի արտայայտիչն ըլլայ, բոլոր տարրեր եւ հոսանքներ ներկայացնող։

Երկրորդ խնդիրը տեղական ինքնապաշտպանութեան խնդիր է, աւելի ծանր ինքնապաշտպանութեան։

Արտասահմանի մէկ միլիոն հայութիւնը ենթակայ է ձուլման, ուծացման եւ զանազան տեսակի սպառնալիքներու։

Բարեկամ թշնամիներ ունինք, բարեկամաբար մեզի ձուլող, լուծող։

Ազգային պաշտպանութեան գործը մեր ժողովուրդի հաւաքական աշխատանքի նպատակը կը կազմէ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնած է հայ ժողովուրդի ծոցէն, անոր դատին զուգընթաց դարձող կուսակցութիւն է։

Եւ այսօր երբ օրուան կարգախօսք կ'ըսենք՝ «Հայ ժողովուրդ, վտանգի մէջ ես, միացի՛ր, միացի՛ր եւ պաշտպանուէ՛»։ (Բուռն ծափեր)։

Գ. Ս. Չէօրէքճեան նորէն ընտիր կտորներ նուագեց, ընկեր Բրուտեան յաջողութեամբ արտասանեց «Ալիսի գիշերը»։

Ինչպէս ուրիշ ատեններ, այս անգամ ալ արտասանելու հրաւիրուած էր փոքրիկն օրիորդ Գասպարեան, որ հայ մեծ բանաստեղծներու ընտիր քերթուածներ արտասանեց մեծագոյն յաջողութեամբ, յուզելով եւ հիացնելով հանդիսականները։ Ի դէպ, պէտք է յայտնել որ այս աղջնակը մեր գաղութի լաւագոյն արտասանողներէն է, ունի առոգանութիւն, դիմախաղ, լաւ ձայն, կ'ըմբռնէ իր արտասանածը, ինքն ալ կ'ապրի եւ կ'ապրեցնէ։

Ազգայնականութիւնը եւ հայութիւնը

Երբ ինչ ինչ հարցերու մասին մեր հասկացողութիւնները վերստուգումի ենթարկենք, զարմանքով եւ վախով պիտի նշմարենք որ իրողութիւնները չեն համապատասխաներ այլեւս մեր հասկացողութիւններուն։

Ազգայնականութիւնը զանազան երկիրներու մէջ այլեւս մտաւորական փոքրաթիւ հոսանքներու շարժումը չէ, այլ հետզհետէ ժողովուրդին զանգուածներու շարժումը կը դառնայ։ Կարելի է ըսել որ ազգային ուժականութիւնը (տինամիզմ) կը տարածուի ժողովուրդի ընդհանուր զանգուածներուն վրայ։

Ժամանակ մը մտաւորականութիւնը եւ ուսանողութիւնն էր ազգայնական շարժումներու յառաջապահը, հիմակ ժողովուրդի լայն խաւերը, կործաւորները, միջին դասի քաղաքացիներն ու գիւղացիներն են որ ազգայնական շարժումով տարուած են։

Հայութիւնը աշխարհի մէջ կըցխուած գոյութիւն մը չէ, այլ կախում ունի իր շրջապատի աշխարհէն, որուն մէջ կը գտնուի։

Կեանքի եւ գոյութեան հարցը աշխարհի երեսին ցրուած հայութեան կը պարտադրէ, որ իր մէջ ուժեր գոյացնէ, (ան այդ ուժերը կը գոյացնէ արդէն, գիտակցօրէն կամ անգիտակցաբար), որոնցմով կարենայ իր գոյութիւնը իբրեւ փոքրամասնութիւն ապահովել եւ կարենայ ինքզինքը դասաւորել արտաքին աշխարհի կեանքին մէջ։

Աշխարհի մը մէջ եւ ժամանակի մը մէջ կ'ապրի հայութիւնը, ուր ազգայնականութիւնը ուրիշ ժողովուրդներուն մէջ մասսայական ուժ է դարձած, եւ որուն մէջ այն ատեն կրնայ գիմանալ, իր գոյութիւնը պահպանել, երբ ան կարենայ իր ազգայնականութիւնը իմաստուն կերպով ղեկավարել.

Արտաշխարհի հայութեան այդ պարտականութիւնը կարելի է միայն հաւաքականութեամբ գլուխ հանել.

Այսօրուան ազգայնականութիւնը մէկ կամ միւս մտաւորականին անհատական արտայայտութիւնը չէ, ինչպէս ժամանակին, բանաստեղծ ազգայնականութիւնը, — այսօրուան հայ ազգայնականութիւնը հայ զգացումին, հայ հոգիին արտայայտութիւնն է։

Հայութիւնը ունի իրեն յատուկ, իրեն մասնաւոր ազգային եւ ազգայնական հասկացողութիւնը.

Մենք ժողովուրդի հետ զանգուած ներ չունինք, որը կրէ մեր ազգայնական շարժումը։ Ցրուած ենք աշխարհի երեսին, Հայաստանի հայութիւնը կտրուած է մեզմէ եւ իր սեփական կեանքը ունի։

Մեր ազգային շարժումը չի կրնար նմանիլ ուրիշ ժողովուրդներու ազգային շարժումին։ Մեր մէջ ան զանգուածներու շարժումը չէ, որ ժողովուրդին կամքը, ազգային միացեալ կամքը արտայայտէ, հաւաքական կեանքը ձեւաւորէ, այլ՝ ան ունի դաստիարակչական ծնկարտգիր, այն իրողութիւնով որ, ան որոշ հոգեկան կեցուածք է, ՈՐՈՇ ՃԻԳԻՎ պաշտպանուած, որպէսզի դիմանայ, արտաքին յարձակումներու դէմ, չի ճզմուի.

Մեր ազգայնականութիւնը ինքնապաշտպանողական ազգայնականութիւն է, ինքնապաշտպանողական պայքարի ազգայնականութիւն յարձակող ազգայնական ուժերու դէմ։

Մեր ազգայնականութեան պարտականութիւնն է պաշտպանել հայ կեանքը եւ անոր մասնաւոր ինքնայատկութիւնները եւ արժէքները յարձակումներու դէմ։

Մեր ազգայնականութիւնը միակ ոյժն է, որ հայութիւնը պիտի պաշտպանէ կազմալուծումէ, ձուլումէ պիտի պաշտպանէ ժամանակի ստոր եւ այլասերող հոսանքներուն դէմ։

Անշուշտ, ազգայնականութիւնը չի կրնար հայութեան վերաբերեալ ամէն հարցերը լուծել, չի կրնար անոր ամէն մէկ հոգւոյ վերցնել, ան մէկ գլխաւոր նպատակ կրնայ ունենալ՝ ժողովուրդի ապահով գոյութիւնը պահելու, — եւ ստեղծել այնպիսի աշխարհի մը մէջ, ուր մեծ ազգերը տեքենայի մը նման կուլ կուտան փոքր ազգերը։

Ուրիշ պարտականութիւն մը եւս ունի ան, այն է՝

Մեծ անձնաւորութիւններ, մեծ մարդիկ տալ հայութեան, որոնք կարենան իմաստուն եւ մեծ ղեկավարները դառնալ հայութեան։

Այդ մեծ մարդիկն են, որոնք պիտի խորացնեն ժողովուրդի մշակոյթը, պիտի կրեն ժողովուրդի պատասխանատուութիւնները, պիտի գծեն սահմանները իրականութեան եւ պատրանքին։

Մենք չենք կրնար մեր հաւատքը դնել հայութեան թիւին եւ քանակութեան վրայ, որովհետեւ մեծ զանգուածներ չունինք, այլ՝

Հայութեան ինքնուրոյն ժողովուրդի մը, ինքնուրոյն արժէք մը ըլլալուն վրայ, զայն մեր սրտերուն մէջ պա...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՓՕԹ ՄԸՆՑԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼՆԱՆ

Մընթին կռնակէն քաշեցի, որովհետեւ ձայնս չէր լսեր եւ երկու ծառերու ետեւ կեցած՝ ըրած կարգադրութիւններս պատմելով պատմեցի։

— Հիմա պիտի երթամ Կլորիան փնտռելու, ըսի ի վերջոյ։

Մընթի պատասխանեց.

— Նախ ծառերուն մէջէն դէպի վայրէջքը դնա եւ տես թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ հոն, եւ ենկուր ինծի լուր տուր։

Ուսափ կաղալով նորուղիին ծայրը դացի եւ մեծ զգուշութեամբ ծառերուն մէջէն ճամբաս շարունակեցի, որոնք երեք չորրորդ մասով կտրուած էին, յանկարծական տապալումի պատրաստ վիճակի մէջ։ Հազիւ հոն հասած՝ Թուրքերը կրկին դէպի վայրէջքը զանգուածային յարձակում մը գործեցին, կարծես Մընթիի մօտի ապթնութիւնը հաստատելու համար։

Դիմացի եղրի պահակները, հոն ուր կեցած էի, այն տեսակ սարսափելի կրակ մը բացին որ, խեղճ Գալիկին շքթները խածնել պիտի տար, այդքան փամփուշտ գործածելուն համար։ Ցետոյ Ֆրէտ հասաւ իր հարիւրեակով եւ պզգաթին վրայ զանոնք դասաւորելով սկսաւ արագ հրացանաձգութիւն մը, առանց խնայելու փամփուշտին. բայց այս վտանգը ըրին նպատակի մը համար, — որովհետեւ Թրքական յառաջխաղացումը կը ճնշուէր եւ կը նահանջէին։

Մահմուտ պէյը սակայն հրամայած էր անտարակոյս որ այս յարձակումը վերջնական պէտք է ըլլար. եւ Թուրքերը սկսան առաջանալ յաջորդական մարդկային ալիքներով՝ վազելով վազելով ետեւէն։ Անոնց առջեւէն կ'երթային կարգ մը զինուորներ, զինուած բահով ու բրիչով, սահեցնող կառային վայրէջքին վրայ ոտքի կոխաններ պատրաստելու նպատակով։ Այս գործողութեան ի տես՝ չէի ուզեր Մընթիին մօտ երթալ, ըսելու համար որ մեր դիրքերուն խորտակումը վայրկեանի խնդիր էր եւ թէ անցքը թշնամիին ձեռքը պիտի անցնէր։

Հայաստանի վերջին բախտը հիմա պիտի վճռուի, մտածեցի ես, եւ Մընթիին մօտվերադառնալէ առաջ սպասեցի վերջաւորութեան։

Ու լաւ որ սպասեցի։ Այդ միջոցին Բուռթէմ Խանն ու իր երկու գումարտակները բոլորովին մոռցած էի։ Ոչ ալ կրնայի հաւատալ առանց տեսած ըլլալու թէ մէկ մարդ բոլորովին առանձին կարող էր այդ տեսակ ոգի ներշնչել այդքան օտարականներու, որոնք քանի մը անգամ միայն մարդած էր, եւ զանոնք կրնար կառավարել։ Ինչ որ պիտի ըսենք Զէյթունցիներու մասին, պէտք է ըսել նաեւ Բուռթէմ Խանի մասին։ Առանց անոնց յայտնաբերած գերագոյն քաջութեան, անխախտ հաւատքին եւ ուժեղութեան՝ Բուռթէմ Խան պիտի չյանդգնէր ընել այն ինչ որ ըրաւ։

Իր երկու գումարտակ այրուձին պայթեցնելով գատաւորելով վայրէջքի եզրին, Ֆրէտի արձակազէններու մէջէն յառաջ սուրաց եւ քշեց բլուրէն ի վար. ձիերը սահելով ինկան վար եւ անկարող ոտքի կանգնելու, սողացին գլխիվայր եւ կատաղեցուցիչ արագութեամբ, պարտադրուած՝ զիրենք քշող մարդոց կողմէ, մինչ Բուռթէմ Խան իր գեղեցիկ երիվարին վրայ հեծած, զանոնք կ'առաջնորդէր դէպի առաջ։

Հեծելազօրքը ճամբայ ելած ատեն նախ պարզ քալուածքով կը սկսի, յետոյ կը տռոտէ. Թշնամիին քանի մը քայլ մնացած միայն կատարեալ արագութեամբ կը սուրայ։ Բայց այս մեր հեծելազօրքը սկսաւ վերջին արագութեամբ եւ նոյն թափով մտաւ յառաջացող Թուրքերուն մէջ, ինչպէս ձիւնահիւսը որ անտառին մէջ կը պայթի։ Մարդկային ոչ մէկ թշնամի պիտի կրնար դիմադրել այդ գրոհին։

Խազմաթիւ ձիեր առաջին յետուն եարտէն ինկան արդէն եւ անոնցմէ ոչ մէկը կրցաւ կրկին ոտքի կանգնիլ։ Զինուորներէն ոմանք ձիերէն վար գլտորելով սպաննուեցան։ Ոմանք վիրաւորուեցան կամ սպաննուեցան կարճաւեւ հրացանաձգութեան մը ընթացքին զոր յանկարծակիի եկած Թուրքերը ժամանակ գտան դիմաւորելու։ Բայց Բուռթէմ Խանին ձիաւոր զինուորներուն երկու երրորդէ աւելին, զինուած երեւակայելի բոլոր ձեւի եւ մեծութեան սուրերով, անձայն ու անշշուկ աւլեց դրկեց այն տեսակ թշնամիի մը մէջ, ուրկէց կարելի չէր ճամբայ գտնել ու անցնիլ։ Նաեւ գտնուած թշնամի զունդերը այս գործողութենէն լուր անգամ չունեցան։

Ծառերուն վերջացած տեղը երթալով Ֆրէտին պոռացի, շարժելով երկու ձեռքերս, գլխարկս եւ ծառի ճիւղ մը։ Վերջապէս զիս տեսաւ եւ իր հարիւրեակը վազելով բերաւ վայրէջքին եզրին։

— Մընթիին միացիր եւ անոր օգնէ որ մաքրէ անտառը, պոռացի։

Ֆրէտ ու իր մարդիկները մայրերուն մէջ մտան, որոնց չունիլը նման գտուած գօշուածով. ես ալ կաղալէն անոնց ետեւէն գացի եւ շնչասպառ հասնելով տեսայ որ Մընթիին դէմ կռուող Թուրքերը Րէճմուրթի այրուձիէն սարսափահար սկսած էին նահանջել։ Ասոր վրայ Մընթին ու Ֆրէտը իրենցմարդիկը հաւաքելով խուժեցին անցքէն վար. Բուռթէմ Խանի վերադարձը ապահովելու համար։

Րէճմուրթ յաջողած էր Թրքական հետեւակազօրքը բարոյալքել, բայց Մահմուտի թնդանօթները յետսապահ մասին մէջ կը գտնուէին. եւ պայթումները Րէճմուրթի եւ իր ձիաւորներուն վերադարձի միջոցին, շատ աւելի աւեր գործեցին՝ քան գնդակները եւ կառային վայրէջքին դժուարութիւնները բոլորը միասին առած։ Մընթին հրամայեց ծառերը բոլորովին տապալել, որպէսզի ձիաւորները կարողանան դէպի դիրքերը դառնալ։ Բուռթէմ Խանի յաջորդող ճամբան բռնել եւ այդպիսով կատարեալ ոչնչացումէ մը փրկել զանոնք. — եւ իրապէս տառացիօրէն պիտի փճանային անոնք եթէ փորձէին վայրէջքէն վեր մագլցիլ։ Ցետոյ Ֆրէտի եւ Մընթիի պատերազմիկները ամբողջութեամբ միասնաբար նոր դիրքեր ամրացնել. այսինքն խարացնել եւ հակառակ ուղղութեան վերածել վայրէջքէն ի վար Թուրքերուն փորած խրամը, ու զայն երկարել մինչեւ այն ծառերը որոնք դեռ կանգուն կը մնային, ընդմէջ թշնամիին եւ դըեաի ճամբուն։

Սակայն ճամբուն վերջաւորութեան վրայ գտնուած ծառերուն այս տապալումը, ուրկէց պիտի անցնէին Բուռթէմ Խանի մարդիկը, մեր զօրանիշէն սարքաւելուն պատճառ կը դառնար։

(Շար.)

Մարսիլիոյ Երաժշտ. Միութիւնը

Կը լսենք յաճախ. «Մշակոյթը ժողովուրդի մը ինքնապաշտպանման ազդակներէն գլխաւորն է»:

Անիկա ճիշդ է այն չափով, ինչ չափով որ ցեղի մը մշակոյթը թափանցեր է ժողովրդականութեան լայն զանգուածներէն ներս, ինչ համեմատութեամբ որ անիկա նոյնացեր է ժողովուրդին հետ.

Անիկա ճշմարիտ է մանաւանդ երգի մարզին մէջ.

Մենք կը պարծենանք հայ երաժշտութեամբ. կը յաւակնինք թէ երաժշտասէր ժողովուրդ ենք ու կը սիրենք երգն ու նուագը:

Բայց կ'արժէ հարց տալ թէ ինչպէս երգը, մանաւանդ հայ տոհմիկ, ազգային երգը բաւականաչափ տարածուա՞ծ է մեր տուներէն, մեր յարկերէն ներս, ու մեր ընկերային-ընտանեկան հաւաքոյթներուն մէջ դիւրին ենք երգել. երգել պարտուպատշաճ կերպով, կարգապահութեամբ, ներդաշնակութեամբ:

Արդարեւ, այս տեսակէտով, դեռ շատ խեղճ կը մնայ մեր ժողովուրդի երաժշտական դաստիարակութիւնը: Ըլլայ անհատաբար, ըլլայ խմբովին անընդունակ ենք ո եւ է հանրածանօթ երգ չորսձայնաբար, ներդաշնակօրէն ու վէճ նուագարանի մը երգելու: Կը յորդինք բացառութիւններ:

Թէ ինչ խեղճութիւններու մէջ կը հասնի հայ երգը մեր հաւաքոյթներուն ընթացքին, ծանօթ է կարծեմ. առհասարակ հակամէտ ենք բարձրաձայն երգելու, պատշաճ կը չփորձենք երգելուն հետ, շատեր կը մոցնին խօսքեր հետ, զիրար խաչաձեւելով, զիրար խանգարելով, ու ամէնէն պատուական երգերը կը մնան կէս ճամբան, աղճատ ու բոլիկ բոլիկ:

Օ. չափազանց շատ ճիգ կայ թափելիք մեր երաժշտական դաստիարակութեան մարզին վրայ եւս: Եւ այս ուղղութեամբ որոշ պարտականութիւններ ունին կատարելիք մեր երաժշտական միութիւնները:

Վերջերս հաճելի անակնկալը ունեցայ ներկայ գտնուելու Մարսէյլ Գուժօն ընտանեկան հաւաքոյթի մը, ուր համախմբուած էին Մարսիլիոյ երաժշտական միութեանց խումբ մը անդամ-անդամուհիներ:

Տեղեակ էի արդէն այս միութեան բեղմնաւոր գործունէութեան, մոռցած չէի այն համերգները, զորս այդ միութիւնը յաջողած էր ի գլուխ հանել հինգ տարիէ ի վեր, Վարդան Սարգիսեանի, Արա Պարթեւեանի ղեկավարութեամբ, համերգներ՝ որոնք այնքան տաք համակրանք մը ստեղծած էին Մարսիլիոյ օտար շրջանակներուն մէջ հայ երգին շուրջ:

Հիւս եւ ՁԱՅՆ ՍԻՐԵԼՈՒ ՄԵՐ ՈՅ-մին պիտի հաւատանք:

Որով հայ ազգայնականութեան պարտականութիւնը պատեհապաշտութիւն չէ, ինչպէս ոմանք կը կարծեն, այլ միակ ճանապարհը, որով ան օտար ժողովուրդներու հետ կարող ըլլայ ապրիլ եւ արիւ ժամանակի մը մէջ, ուր ազգայնականութիւնը ուրիշ ժողովուրդներու մէջ դարձած է ամենակուլ եւ այլամերժ ոյժ:

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ

Երէկուան տէրը եւ այսօրուան պետը

«Մեր Գերմանիան, որ բանաստեղծներու, երաժիշտներու, արուեստագէտներու եւ գիտունններու ազգ մըն էր, Հիթլէր վերածեց ջղագարներու եւ մենակեացներու ազգի մը՝ առաջնորդուած հազարաւոր ատախօսներու եւ մոլեռանդներու ամբոխէ մը:

«Հիթլէր անկեղծ է, անտարակոյս, բայց ինչո՞ւ ան մարդկային պիտի ըլլայ: Ան մինակ մարդ մըն է, առանց ընտանիքի, առանց երախաներու եւ առանց Աստուծոյ: Ան փաղանգներ կը ստեղծէ, բայց ոչ ազգ մը:

«Ազգ մը կը ստեղծուի ընտանիքներով, կրօնքով եւ աւանդութիւններով: Ան կը չինուի մայրերու սրտերէն, հայրերու իմաստութենէն եւ երախաներու հրճուանքէն ու ուրախութենէն:

«Այսօ՞ր, Գերմանիոյ մէջ, ամենակուլ Պետութիւնը,— որ կ'արհամարհէ մարդկային առաքինութիւնները եւ մեր ցեղի հինաւուրց կառուցուածքը — ինքզինք կը պարտադրէ ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ, իսկ այն մարդը որ մինակը իր մէջ կ'անձնաւորէ այդ պետութիւնը ամբողջ, ոչ Աստուած ունի՝ պատկառելու, ոչ տիեզերքի՝ պահպանելու, ոչ ալ անցեալ՝ անկէ դաս առնելու»:

Այս ծանր խօսքերը ոչ իմս են, ոչ ալ հասարակ մահկանացուի մը կամ Հրեայի մը: Ասոնք նոյնինքն գերման Քայզեր խօսքերն են, որ Տօրնի իր աքսորավայրին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով խզած է իր լռութիւնը Նացի Բայխի Պետին հանդէպ, եւ լրագրական էնթէրվիւի մը մէջ այս խիստ ու անողոք դատաստանն է ըրած:

Գերմանիա պիտի չլսէ նախկին Քայզեր դառն խօսքերը, անտարակոյս: Նացի ազանդաւորները պիտի քրթմնջեն կամ պիտի աղաղակեն, թէ խօսողը ան է, որ Գերմանիան խորտակման դուռը հասցուց եւ Հիթլէրն է, որ զայն վերահաստատեց իրեն վայել փառքին մէջ:

Այո՛, պիտի զարմանան եւ, իրենց կարգին, ծանր խօսքեր պիտի ըսեն իրաւացիօրէն Բայխի նախկին Տիրոջ հասցէին, այժմեան Պետը պաշտպանելու իրենց եռանդին մէջ: Այո՛, Նացի Գերմանիան պիտի չլսէ Տօրնի աքսորականը:

Բայց միթէ՞ ճշմարտութիւն չկայ անոր կծու, անողոք, թերեւս ցաւի ու կիրքի դրոշմը կրող խօսքերուն մէջ:

Միթէ՛ ճշմարիտ չէ, որ ո եւ է ժողովուրդ իրապէս ազգ է, երբ իր մէջ կը բաբախեն կենդանի սիրտը մայրերու, գիտակից միտքը այրերու եւ ժպիտն ու խանդավառ ուրախութիւնը մանուկներու.

Միթէ՞ ճշմարիտ չէ, որ ազգ մը միայն զինուոր չէ, այլ նաեւ մարդկայնականութեամբ, սրտով ու հոգիով շնչող ու ապրող էակներու հաւաքական ապրում մըն է:

Միթէ՞ ճշմարիտ չէ մանաւանդ, որ ամէն տեղ իշխող, ամէն տեղ տեղաւորուող, ամէն տեղ նստող, ամենատէր, ամենակուլ, ամենատէր Պետութիւն մը մարդ անհատին, ազգին ու ազգային հանճարին ժխտումն է: Ազգ մը ամէնէն առաջ խիղճ է, Աստուած ունի, հոգի ունի, յետոյ է որ ան զինուորական փաղանգ է:

Ես պիտի բաղձայի, որ Հայը եւս ունենար իր պետութիւնը, ըլլար զինուոր ու իշխանաւոր: Բայց երբեք, երբեք պիտի չձգտէի որ ան իր հոգին կորսնցնէր պետութեան մէջ, ամէն ինչ անձնաւորէր ու գետեղէր պետութեան մէջ ու անկէ դուրս ուրիշ սրբութիւն չճանչնար:

Պետութիւն, այո՛, բայց ոչ համայնակուլ ու համայնակեր: Պետութիւն՝ ազատ մարդոց ու ազատ ազգութեան:

Ա. ԿԵՍԱՐ

Հոգ հաճոյքը ունեցայ իմանալու որ այդ միութիւնը ժմեռնային եղանակի առթիւ վերսկսած է իր երաժշտական աշխատանքները եւ մտադրած է յառաջիկայ յունուար 7ին (1939) պարանցիկ երեկոյթով մը ներկայանալ մարսիլահայ հասարակութեան:

Այդ ընտանեկան հաւաքոյթին առթիւ ունեցայ ունկնդրելու մէկ քանին իրենց համերգած ծանօթ կտորներէն, ներկաները՝ երաժշտութեամբ խանդավառուած քանի մը օրիորդներ եւ պարոններ,— գիտցան անմիջապէս կազմակերպել բազմաձայն խմբակ մը եւ ճշգրիտ եւ զգայուն ներդաշնակութեամբ վերարտադրել Հայր Կոմիտասի, Սարգիսեանի կամ Պարթեւեանի դաշնաւորած կտորները: Հոգ անգամ մը եւս հաստատեցի, որ ինչպէս ամէն դաստիարակութեան, երաժշտական կրթութեան նախապայմանը որքան մեթոտիկ եւ յարատեւ աշխատանքը, նոյնքան եւ սէրն է ու խանդավառութիւնը:

Ուրիշ դեղեցիկ կարելի է յառաջ բերել առանց մաս մը զինելու իր հոգիէն:

Փ. ՍԱՆ.

ՖՐ. Կ ԽՈՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ԱՆԿԷՆ.— Տեղւոյս Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը թէյասեղան մը սարքած էր, անցեալ կիրակի, երբ դասախօս հրաւիրելով ծանօթ բժշկապետ Աղաջանեանը:

Բացումը կատարեց Գ. Ա. Գիւլխանդանեան, խօսք տալով Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Զ. Տէր-Թովմասեանի, որ միութեան գործունէութեան տեղեկագրութիւնը կարդաց եւ անգամ մը եւս պարզեց ձեռնարկին նպատակը:

Բժշկապետ Աղաջանեան իր դասախօսութեան նիւթ ընտրած էր «կամքի հիւանդութիւնները»:

Ծարգելի փրոֆէսէօրը արագ նըշմարներով բացատրեց նեարդի գործունէութիւնները մարդկային մարմինին մէջ, սկսելով «անդրադարձ»-ներէն մինչեւ բնազդային կամ գիտակից գործողութիւնները: Հաստատեց ուղեղէն տարբեր ջղային կեդրոններու գոյութիւնը, ինչ ինչ շարժումներու մեքենականօրէն կատարուելուն պատճառները, եւ աստիճանաբար բարձրացաւ գիտակից գործունէութեանց, կամքին: Տարբերութիւնները պարզեց ենթագիտակցական հրամաններուն, անոնց ստեղծած շարժումներուն, որոնք կամքէ ու գիտակցութենէն անկախաբար, եւ զանոնք կանխելով տեղի կ'ունենան շատ անգամ: Բացատրեց մարդուս ներաշխարհին էութիւնը, ներքին ժամանակին գոյութիւնը, տարբեր՝ ժամացոյցի ժամանակէն, ներքին վիճակներու յաջորդականութիւնը եւ անոնց տարածումը միջոցին ու ժամանակին մէջ: Ու այս բոլորը պատկերաւորեց բնախօսական օրինակներով եւ անձնական փորձառութենէ քաղուած հիւանդներու պարագայական յիշումներով, կամ թէ առօրեական դատարաններու առջեւ իր ըրած բժշկական պաշտպանողականներով: Վերլուծեց մաքի հիւանդութիւնները, մոռացումները, միեւնոյն էակին մէջ երկու «եսերու» նոյնաժամ գոյութիւնը, կամ թէ ի՛նչպէս, երբեմն, գիտակցութիւնը մնալով հանդերձ՝ թելադրուած շարժումը անկարելի կ'ըլլայ (կաթուած), թէ ի՛նչպէս, շատ անգամ, ձեռնարկելու մզումը կը պակսի մարդուս քով, բայց կրնայ սակայն սկսուած շարժում մը շարունակել, կամ թէ ի՛նչպէս մարդուս միտքը կատարելապէս յստակ մնալով հանդերձ՝ երբեմն իր խօսակցին շարժումները կ'ընդօրինակէ (նմանողութիւն) եւն. եւն.:

Նիւթը եւ մանաւանդ անոր բացատրութիւնը, որուն միջոցին մէջբերումներ ըրաւ իմաստասիրական, աստուածաբանական կամ ընկերային, Կանտի, Գօբլէքի եւ ուրիշ Ֆրանսացի կամ ռուս փրոֆէսէօրներու կարծիքներէն, շատ վեր էր անկաակած ներկաներու ստուար մեծամասնութեան մտային զարգացման մակարդակէն, եւ սակայն ունկնդրուեցաւ լարուած հետաքրքրութեամբ, իմանալու ճիգով եւ հաճոյքով:

Ցետոյ կատարուեցաւ թէյի սպասարկութիւնը, որու ընթացքին ներհուն բժշկապետը հարցումներուն սիրայօժար պատասխանելով ըսաւ, ի մէջ այլոց, թէ մեծ քաղաքներու մարդիկը դժբախտ են, որովհետեւ անոնց հեւ ի հեւ կեանքը թոյլ չի տար որ իրենց ուշադրութիւնը կեդրոնացնեն իրենց վրայ, իրենց բարոյական եւ մտային անկարողութեան վրայ:

Նախագահ Գ. Գիւլխանդանեան յանուն բոլորին՝ շնորհակալութիւն յայտնեց փրոֆէսէօրին, որ բաժնուեցաւ մեզմէ իր մոգի հմայքին տակ պահ մը խոհուն թողլով մեզ:

Ցետոյ խօսք առաւ Օր. Ֆլօրա Անահիտ, որ պարզեց իրենց ստանձնած գործին ազնիւ նպատակը եւ իրենց գուրգուրոտ ջանքերուն յաջողութեամբ պսակումը: Իր խօսքերէն թելադրուելով նոր անդամուհիներ դիմում կատարեցին արձանագրութեան խնդրանքով:

Մէջ ընդ մէջ երգեր երգուեցան Գ. Գ. Գօյաճեանի, Վ. Մանուկեանի, Գ. Գեւորգեանի եւ Օր. Մարգարեանի կողմէ: Խօսք առին Գ. Ս. Տէր Թովմասեան, Ա. Բարբրդեան եւ Խ. Մկրտիչեան, որոնք իրենց ազգասիրական զգացումներուն հարկը բերին այս ազգօգուտ ձեռնարկին:

Գ. Ս. Տէր Թովմասեան անդրադառնալով բժշկապետին մէկ խօսքին, եզրակացուց. «Ինչի՞ կը ծառայէ առելցնել հանգստաւէտութիւնը, պերճանքը, շքեղութիւնը, մեծութիւնը մեր քաղաքակրթութեան՝ եթէ մեր կամքի ակարութիւնը պիտի չներէ մեզի կառավարելու զանոնք»:

Թէ խօսողներու եւ թէ երգողներու շնորհիւ՝ հաղորդականութիւնը տարածուեցաւ բոլորին եւ հաճելի ժամեր անցուցինք:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԽՈՒՐ ՊԱՏԿԵՐ

«Ազատ խօսք»ի մէջ պուլկարահայ կեանքի խեղճութեան մռայլ պատկերը կը ներկայացնէ Օ. Մ. (Դեկտ. 3).

— «Պուլկարահայ կեանքը տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ, իր գրեթէ բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ:

Ճիշդ է որ, կարգ մը թերթերու մէջ, երբեմն նկատուող թունաւոր գրութիւններէ զատ, մասամբ մը սահմանափակուած են մօտիկ անցեալի կըրքոտ ու աղմկոտ պայքարները, բայց նաեւ ընդհանուր լճացում մը նկատելի է հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ:

Այսպէս, ազգային մարմինները, թեմական խորհուրդի գլխաւորութեամբ, չատոնց դադրած են ազգը ներկայացնելէ ոչ միայն որովհետեւ իրապէս ընտրուած չեն ազգէն եւ պատասխանատուութեան զգացում չունին ազգին հանդէպ, այլ եւ կ'անտեսեն մեր կեանքի ամէնէն այրող պահանջները, կը գործեն ինքնագլուխ, կամ չեն գործեր մնաւ, եւ իրենց պատասխանատուութեան յանձնուած ազգային հաստատութիւններու վերաբերմամբ կ'ընեն յաճախ քմահաճ կարգադրութիւններ, առանց բնաւ հոգ ընելու, որ առով նիւթապէս ու բարոյապէս չարաչար կը տուժեն մեր ազգապահպանման ազդակները, այս գաղութին մէջ:

Փաստերը այդ անկերպարան վիճակին՝ շատ են ու շատ ալ պերճախօս. թեմական խորհուրդէն երեք անդամներ հրաժարեցան ու ամբողջ վեց ամիսէ ի վեր ոչ ոք գիտէ թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ թեմական խորհուրդը, ի՛նչ կազմ ունի, ի՛նչ գործունէութիւն ու գործունէութեան ի՛նչ ծրագիր... Մնդին, Վառնայի մէջ, ժրաջան ու բեղնաւոր գործունէութեամբ ազգային մարմին մը կը լուծուի ու ոչ ոք տարտական կը զգայ լուսաբանութիւն մը տալու այդ մասին: Ասդին Սոֆիայի մէջ, Ազգային Տան համար եղած ծախքերու եւ պարտքերու մասին միշտ պակսեցաւ կանոնաւոր հաշուետուութիւն մը, գոնէ հանրային նոր աջակցութիւն ապահովելու համար: Նոյն Սոֆիայի ազգային վարժարանի բարձրագոյն դասարանները, ձեռնադուած են առաւելապէս «պատի տրամադրութեամբ», փոխանակ խնդրին մօտենալու առանց նախատրամադրութեան: րանը փակուելէն վերջ, իրապէս գըրկուած են հայերէնի մասնագէտ ուսուցիչէ եւ չեն գիտեր ինչու կը գոհացուին կարկտաններով: Աւելի հեռուն, Սլիվէնի մէջ, հայկական դպրոց մը կը փակուի զուտ նիւթական պատճառներով եւ հարցնող փնտռող կամ մասը մասին զարնող չկայ: Ուրիշ տեղ մը, կրթական վաստակաւոր մըշակ մը ճամբու կը դրուի, չես գիտեր քանի մը լեվի՞ տէ քանի մը մարդոց անձնական հակառակութեան պատճառով: Անդին, Փազարճըքի, Ռուսէի մէջ եւ այլուր, տարիներէ ի վեր քաղերն անգամ կ'աղաղակեն թէ ազգային մարմիններու կազմը պէտք է փոխուի եւ ժողովրդականանայ, բայց հաստուածական հաշիւները կամ ղեկավար մարմիններու անփութութիւնը արգելք կ'ըլլան այդքան տարրական բարեփոխութեան մը:

Պատկերը տխուր է նաեւ պուլկարահայ կեանքի միւս մարզերուն մէջ: Մեր բազմաթիւ ու բազմազան մշակութային միութիւններու գործունէութեան մասին տակաւ աւելի քիչ կը յիշատակուի: Անոնցմէ ոմանց անուններն անգամ այլեւս չեն յիշուիր: Ոմանք լուծուած են ինքնակամ, ուրիշներ անունը կը պահեն լոկ՝ առանց ներքին բովանդակութեան, ոմանք պառակտուած են, իսկ մնացեալներն ալ հազիւ հազ կը պահեն իրենց գոյութիւնը, առանց արդիւնաւոր եւ իրենց անունին ու նպատակին արժանի գործունէութեան:

Ակումբներն ալ, մեծ մասամբ եթէ փակուած, կամ օրուան ու չարթուան մեծ մասը փակ չեն եւ կամ մէկ մէկ խղճուկ սրճարաններ չեն, կը տառապին պարտքերու ծանրութեան տակ, ծրագրուած գործունէութիւն չունին եւ ենթակայ են ընդհանուր անհետաքրքրութեան, մինչ նորահաս երիտասարդութիւնը կ'ուծանայ տակաւ ազգային հոգեւոր կեանքէ ու, անձնատուր առօրեայ հոգերու կամ վաղանցուկ հաճոյքներու, կ'երթայ այլասերուելու, խորթ ու օտար շրջանակներու մէջ:

Նոր ու հզօր ճիգ մը կարելի չէ՞ փորձել, ծրագրուած, հեռանկարային ու հաւաքական աշխատանքով քիչ մը ազգային մթնոլորտ ստեղծելու համար այս գաղութին մէջ, նորահաս սերունդը փրկելու եւ գոնէ եղածը պահպանելու մտահոգութեամբ»:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Դեկտեմբեր 3ին տեղի ունեցաւ Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի թէյասեղան դասախօսութիւնը: Սրահը լեցուած էր: Շրջ. քարտուղարուհի Օր. Գըլըճեան երեկոյթը բացաւ յայտնելով թէ այս տարի Կ. Խաչը որոշած է շարք մը դասախօսութիւններ տալ, եւ այս երեկոյ երկրորդ դասախօսութիւնն է, զոր պիտի տայ Գ. Վ. Իշխանեան, նիւթ ունենալով «Կինը հանրային կեանքի մէջ»:

Դասախօսը յայտնեց թէ կնոջական հարցը ոչ ընկերային հարց է, ոչ ալ լրաւական, այլ մարդկային հարց մը: Ինչպէս, օրինակ, Ամերիկայի մէջ սեւերու դէմ շարժումը ամերիկեան հարց մըն է եւ ոչ թէ սեւերու, որովհետեւ այդ հարցը Ամերիկացիներու քաղաքակրթական չափանիշն է:

Կնոջ մասին երկու կարծիք է եղած միշտ: Այս երկուքն ալ առաջնորդուած են առաւելապէս «պատի տրամադրութեամբ», փոխանակ խնդրին մօտենալու առանց նախատրամադրութեան:

Առաջինը ժխտած է կնոջ արժանիքները, երկրորդը, ընդհակառակն տըւած է անոր հաւասար արժանիքներ: Հոս, դասախօսը յիշեց կարծիքներ եւ բերաւ շատ մը օրինակներ գրականութենէն:

Այս երկու կարծիքներուն միջեւ գըտաւ բնական ու տրամաբանական ճամբայ մը, ուր կինը պէտք է գտնէ իր դիրքը՝ ստանձնելով իր դերը: Ցայտնեց թէ Ֆէմինիզմը իր ներկայ պահանջներով, կնոջ դատը դրած է սըխալ հիման վրայ: Վերաբերումի ու գնահատումի խնդիր մըն է աւելի շատ, լռաւ, քան իրաւունքներու: Ընկերային կեանքի մէջ շատ մը իրաւունքներ ստանալով չէ որ կինը իր իսկական դիրքին մէջ պիտի մտնէ:

Եւ եթէ նոյնիսկ միայն մարդ մը ըլլալու նուիրուի ան, իր կոչումը պէտք է ըլլայ իր ծնանած մանկէն դաւկին մէջ ստեղծել ու կազմել հոգեկէն ու մտաւոր զաւակը, իսկ ասիկա մեծագոյն ծառայութիւնը կ'ըլլայ մանկութեան:

Փոքրիկ զաղարէ մը յետոյ ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով ու խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած անուշեղէններով:

Ցաջող կերպով երգեր ու արտասանութիւններ եղան ու ժամանակը ուշ ըլլալու պատճառաւ նախագահուհի Տիկին Գազանճեան հանդէսը փակեց, հրաւիրելով ներկաները Կ. Խաչի յաջորդ դասախօսութեան:

Հրանոյշ Գազանճեան

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՔՍԱՆ ԱՄԵԱԿԸ

Ֆոշը նորս է մտնում ընկերակցութեամբ իր սպայակոյտի պետ Զօր. Վէյգանի եւ անգլիական ծովային առաջին լորտ-ծովակալ Սըր Ռոսլին Ուէմիսի՝ ներկայացուցիչը Անգլիայի: Էրցբէրգը ստորագրողն է ներկայացնում գերման պատուիրակութեան անդամներին:

Երբ որ բոլորը տեղ են գրաւում կանաչ սփռոցով ծածկուած երկար սեղանի շուրջը, Ֆոշը դիմում է պատուիրակութեան նախագահին, պարզելու համար իրենց գալու նպատակը:

Երբ որ Գերմանացիք յայտնում են որ եկել են հաշտութիւն խնդրելու, այն տանն, Ֆոշի կարգադրութեամբ Զօր. Վէյգանը կարդում է հաշտութեան պայմանները: Ապա Ֆոշը յայտարարում է.

— Այս պայմանները կամ լիովին կ'ընդունէք եւ կամ լիովին կը մերժէք: Դրական պատասխանը պէտք է ներկայացնել ամենաուշը Նոյեմբեր 11ի առաւօտեան ժամը 11ին:

Սակայն այդ օրերին Գերմանիայի մէջ այնպիսի դէպքեր տեղի ունեցան, որ հաշտութեան պայմանները ընդունեցին տրուած պայմանաժամից աւելի առաջ: Գերմանական մի շարք վայրերում ծայր էր տուել հակապատերազմական ըմբոստացումը: Զինուորական հրաժարական խորհուրդի հրաւէրով Վիլհելմը Բերլինից մեկնում է Սպա՝ Գերագոյն Հրամանատարութեան կայանը, իր շքախումբով, ուր քիչ վերջ ժամանում է նաեւ Թագաժառանգը: Երբ որ ժողովի են հաւաքւում ճշդելու համար թէ ո՛րքան հաւատարիմ զօրամասեր են մնացել յեղափոխութիւնը ճնշելու նպատակով, յեղափոխական հրացանի պահանջմամբ, մարշալ Բերլինից հեռագրով յայտնում է Գերագոյն Հրամանատար կայսեր ու կայսրը եւ Թագաժառանգը դրկւում են գերմանական եւ պրուսական գահերից:

— Սո՛ւտ է. դաւաճանութիւն է: Անզօր ցասումով գոռում է Վիլհելմը:

— Ձերդ Մեծութիւն, ամէն ինչ կորած է. պէտք է անմիջապէս հեռանաք,— տրտմօրէն ասում է Հինդէնբուրգը:

Նոյեմբեր 10ի առաւօտեան ժամը 6ին Վիլհելմ իր որդու եւ շքախմբի հետ միասին երկու կառքով անցնում են հոլանտական սահմանը: Միեւնոյն օրը ստորագրում են հաշտութեան պայմանագիրը եւ յանձնում Ֆոշին:

Նոյեմբեր 11ի առաւօտ կանուխ ստորագրողը կառքով մեկնում է Փարիզ:

Մայրաքաղաքի ժողովուրդը նոր էր քնից արթնանում: Սպարապետի բնակարանի կից տաճարական շուկայի (մաւչէի) օրն էր: Առեւտրականները սկսել էին իրենց ապրանքները դասաւորել: Կառքով եկողի վրայ ոչ ոք ուշադրութիւն չդարձրեց: Միայն մէկ անցորդ մարաջախտեան յատուկ նշանից՝ որ ամրացուած էր Ֆոշի կառքի վրայ, ճանաչելով թէ ո՛վ է ժամանողը, անմիջապէս լուրը տարածում է ամբողջ շուկայի մէջ: Հսկայական ամբոխը շրջապատում է Ֆոշի կառքը եւ ծաղիկներով զարդարում:

Մի քանի վայրկեանում Փարիզը տառացիօրէն կերպարանափոխւում է: Ամէն տեղ դրօշներ, ծաղիկներ, վազվզող ժողովուրդ: Առաւօտեան ժամը 10ին բոլոր ծաղկավաճառանոցները դատարկուել էին: Բազմահազար ժողովուրդը «Մարսէյյէզ»ը երգելով, դրօշակներով եւ Ֆոշի ու Կլեմանսոյի պատկերներով ամէն կողմից հաւաքւում են Կոնկորտի հրապարակը: Բոլոր դպրոցները, խանութները, զօր ծառանները եւ գրասենեակները փակւում են: Ճիշդ ժամը 11ին առաւօտեան տեղի է ունենում զանգերի զօղանջը եւ թնդանօթների զառանցը... Ժողովուրդի ուրախութիւնը աննկարագրելի էր: Մարդիկ լալիս են. իրար հետ ողջագուրւում: Հանդիպած զինուորներին ձեռքերի վրայ էին բարձրացնում: Հաշտութիւն է: Երեսփոխանական Ժողովում հանդիսաւոր նիստ է: Ասեղ ձգելու տեղ չկայ: Նախագահական օթեակում երեւում է Ֆոշը, որին դիմաւորում են ծափահարութեամբ: Ներկայ է դիւանագիտական ամբողջ կազմը: Ժողովը սպասում է Կլեմանսոյին: Դիմաւորումը աննախընթաց է: Մի քանի վայրկեան շարունակ, բոլորը կանգնած ողջունում են նրան:

«Ցաղթութեան Հայրը» բարձրանում է ամբիոն.

— Ես քառասուն տարի սպասել եմ այս ժամուան...

Խելայեղ ծափահարութիւն: Ինչ որ մէկը գոռում է՝

— Ժողովիդ յիշեցնում եմ քաղաքացի Կլեմանսոյի խօսքերը. «Ես պիտի կռուեմ Փարիզի մօտ, Փարիզում, Փարիզից դուրս...» Նորից խելայեղ ծափահարութիւն: Պատգամաւորները իրենց տեղից ցատկելով համբուրւում են «վագրի» շուրջը եւ «Մարսէյյէզ» երգում:

Երեսփոխանական ժողովը միաձայնութեամբ որոշում է, որ «Քաղաքացի Ժորժ Կլէմանսօ, Հանրապետութեան բանակները եւ մարաջախտ Ֆոշ արժանի հանդիսացան հայրենիքի երախտագիտութեան»:

Այդ գիշեր Փարիզի ժողովուրդը աչքը չփակեց...

ԲԵՆՕ

(Վերջ)

ՆՏԱՑԱՆՔ

History of the Armenian Question to 1885. By A. O. Sarkissian,— Urbana (Illinois). Price 1.50;

ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻՆ

Պոլսահայ թերթերը կը գրեն թէ Զմշկածագէն երեք գաղթական ընտանիքներ (12 անդամ) Պոլիս հասած են նոյեմբեր 22ին եւ ներկայացած Խնամատարութեան, որ անոնց զաւակներուն դաստիարակութիւնը յանձն առած է, իրենց ալ օժանդակութիւն մը ըրած:

Նոյեմբեր 19ին ալ Թօքաթէն եկած է երեք որբերով այրի կին մը եւ պատսպարուած Սամաթիոյ կայանին մէջ:

գրէ.— «Սկսած է պայքարը մեծագոյն Ուքրանիոյ անկախութեան համար: Այդ պայքարով պիտի կնքուի սովետական վարչաձեւին դամբանը: Եոսիվ Սթալին, ժառանգորդ Մեծն Պետրոսի գաղափարին, երբէք գառ ուրիշ ժառանգորդ պիտի չունենայ: Այդ վախովն է որ մէկ միլիոն զինուոր համախմբած է Խորհ. Ուքրանիոյ մէջ, որ հակառակ իր կամքին միացած է Խորհ. Միութեան: Այս տարի ժահուան դատապարտել տուաւ 400 ուքրէն սպաներ: Հակառակ ատոր, հողագործ ժողովուրդը, 80 առ հարիւր համեմատութեամբ, կը պայքարի խորհրդային վարչաձեւին դէմ՝ մեծ վնաս հասցնելով կոլխոզներուն: Անկարելի է բոլշեւիկացնել եւ ռուսացնել Ուքրէնները: Գարնան, Մոսկուայի եւ Ուքրէն ժողովուրդին միջեւ կը սկսի պայքարը Մեծն Պետրոսի ժառանգութիւնը բաժնելու համար»:

—— oo ——

ՋՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ, կը գրեն անգլիական թերթերը, շուտով յարձակողականի պիտի անցնի քալելով Պարսելոնայի վրայ,— այս ճակատին վրայ համախմբած է 10,000 իտալացի զինուոր, ուժեղ հրետանի մը, բազմաթիւ հրասայլեր, որոնք ժամական 50 քիլոմեթր կը յառաջանան: Այս պատրաստութիւնները սկսած են Նոյ. 22ին:

ՀԻԹԼԷՐ պիտի բանադրուի պապին կողմէ, կը գրեն անգլիական թերթերը:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի ունեցան կիրակի օր: Բացի մէկ երկու վայրերէ, ամբողջ երկրին մէջ վարչապետ Սթոյատինովիչի կուսակցութիւնը շահած է քուէներու մեծ մասը, ապահովելով շուրջ 300 աթոռներ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Լորանով գործավար Նշանակուեցաւ սովխոզներու:

Խնջոյք — պարահանդէս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՍԱՐՍԷԼԻ ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

17 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ 2ը

Սալ տը Նօսի մէջ, 81, Ռիւ տը Փարի

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Պարերը կը սկսին գեղարուեստական բաժնէն վերջ

ՄՈՒՏՔ 4 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՍԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին օրիորդներ Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ԳԸՄՊԼԵԱՆ եւ ՄՈՒՇԿԱՆՊԱՐԵԱՆ (երգ), Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (կովկասեան պար), փոքրիկն ՕՏԷԹ-ՍԻՄՈՆ (պար):

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 9ին:

Ճոխ եւ գեղարուեստական պիւֆէ:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ իրենց բնակարանին մէջ աշխատող շատ լաւ գործաւորուհիներ լիլա ճերմակեղէնի համար: Տարեկան աշխատանք ապահովուած: Պուրսոնի, փուան տը Փարիի, ճուրիսկի եւ պրոսէի համար նմոյշներ ղրկել «Յառաջ»ի վարչութեան որ պիտի յանձնէ գործատիրոջ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սաթենիկ եւ Եղսայ Պառօեան քոյրերը կը փնտռեն իրենց երկու եղբայրները՝ Սամուէլ եւ Մարտիրոս Պառօեան (Սեբաստիոյ Բաթրին գիւղէն) որոնք կորսուած են 1914ի տարագրութեան առեն: Իրենց ճշգրիտ հասցէն տուողին կարեւոր նուէր: Իմացնել իր քրոջ՝ Տիկին Եղսայ Տէօքմէճեանի, 55 Rue Dunoir, Lyon, (Rhône) France:

— Կը փնտռեմ կնքահայրս Օննիկ Մաթոսեան, Մանիսայի վերի թաղէն: 1923ին կը գտնուէր Գավալա (Յունաստան): Անկէց մեկնած է Հարաւային Ամերիկա: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել K. Deguirmendjianի, 15 rue de la Plaine, St. Martin d'Hérès, Grenoble, Isère, (France):

ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒ
ՕՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Pensionը Ա. Ալլըճեանի

100 Rue des Chesnaux, Montmorency (S. et O.)

Լաւ սնունդ, ընտանեկան խնամք եւ հոգածութիւն, մանկավարժական կրթութիւն: Դիմել՝ ամէն օր, կէսօրէ վերջ ժամը 2—4: Շոգեկառք՝ Gare du Nordէն, իջնել Enghienի կայարանը:

ԴԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ, 71 Avenue Kléber, բաց է ամէն օր, առաւօտները ժամը 10—12.30: Անոնք որ պէտք ունին տեղեկութիւններու եւ խորհուրդներու, կրնան դիմել, մասնաւորապէս վերջին հրամանագիր-օրէնքներու վերաբերեալ:

Հ. Յ. Դ.

Փառ. յուղ

ԱՖՕՐՎԻԼԻ «Մ. Մինասեան» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ժողովը 13 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ — ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 14 Դեկտ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ: Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան առաջին քայլերը»:

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՆԹԻ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Վօլթէրի մէջ, Փլաս Օտէոն, մէթրօ՝ Օտէոն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 15 դեկտ. հինգշաբթի իրիկուն, ժամը ճիշդ 21ին՝ Միութեան կեդրոնը, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ: Նիւթ «Ազգապահպանման ազդակները»:

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 15 Դեկտ., Հինգշաբթի. 5 Ռիւ տը Լ'Իզ.իվս. Մաքսէյլ: Պ. ԾՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ կը խօսի ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕ ԿԻՒՐԵՆԻ մասին

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փալիզի Մասնաճիւղի աւանդական

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»Ը

24 Դեկտ., Շաբաթ օր, **8 Rue Bossuet**, Փարիզ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱ-ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., կիրակի ժամը 3 12

34 Ave. Porte des Lilas, մէթրօ **Porte des Lilas**

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ «ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ»

ղեկավարութեամբ Պ. Հրաչ Տարօնեանի:

«ՀԱՄԲԱՌՈՒՄ ՈՐ ՂԱՃԱՌԴԵԱՆԸ» ղեկավարութեամբ Պ. Դօքտանի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԼՈՒՍԱՊԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), Պ. Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն).

Ժամը 6ին կը սկսի եւրոպական պարերը: Օրքեսթր Սարգեան:

Աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով:

Մուտք 6 ֆրանք:

Ներկայացում -պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:

13 բիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ՇԱՌԱՑ ԹՈՐՈՍ» (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան-սանուհիներու կողմէ:

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11.30: Առատ եւ աժան պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՍԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Դեկտ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Hôtel des deux Mondesի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

22 Avenue de l'Opéra, Մէթրօ **Pyramides**

Ընտիր օրքեսդր: Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ:

Մուտք 15 եւ 10 ֆրանք:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 փրանք 75 փրանք 40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 փրանք 140 փրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 փրանք 110 փրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 14 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3911

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԳ ՈՒ ԱՍՏԻՃԱՆԱԲԱՐ

— oo —

Անդամատումը Չեխոսլովաքիոյ, եւ Լեհաստանի ու Հունգարիոյ մէջտեղէն ապահովումը նրրանցքի մը՝ դէպի Ռումանիա, — ահա երկու իրողութիւններ, որոնց բնական հետեւանքը եղաւ Ուքրանական հարցի վերարծարծումը: Վերարծարծում ըսինք, որովհետեւ այդ հարցը կար ե՛ւ պատերազմի վերջաւորութեան: Յետ-պատերազմեան դաշնագիրները Ուքրանիան բաժնեցին չորս մասերու, որոնց մեծագոյնը մնաց Ռուսիոյ սահմաններուն մէջ, իսկ միւս երեք մասերուն տիրացան Լեհաստան, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա: Այն մասը, որ վերջինին սահմաններուն մէջ էր ինկած, փոքրագոյնն է թէ՛ տարածութեամբ եւ թէ՛ ուքրանացի բնակչութեամբ: Բայց, դէպքերու ներկայ դասաւորումով, պիտի կատարէ մեծագոյն դերը՝ ուքրանական պետութեան մը ստեղծումին մէջ:

Ծանօթ է, որ Չեխոսլովաքիա իր այդ մասին տուաւ ինքնավարութիւն մը, որ այժմ «կորիզ»ն է դարձած ապագայ ամբողջական Ուքրանիոյ:

Աւելորդ է ըսել թէ այս շարժումին դրդիչն ու վարիչն է Գ. Ռայխը, որ, կիրարկուած նոր սկզբունքին համաձայն, «ինքնորոշման» պահանջներով այժմ ուքրանական ինքնավարութեան հարց մը ստեղծած է Լեհաստանի մէջ: Ու ճիշդ այն ձեւով՝ ինչ ձեւով որ Զուտէթ երեսփոխանները ի գործ դրին՝ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, Լեհաստանի խորհրդարանին Ուքրանացի անդամները պաշտօնապէս ներկայացուցին իրենց պահանջը՝ կէտ առ կէտ ճշդելով նաեւ այդ ինքնավարութեան իրաւունքներն ու պարտաւորութիւնները, ինչպէս նաեւ յարաբերական այն կապը զոր պիտի ունենան Լեհաստանի կեդր. իշխանութեան հետ: Առայժմ որոշ չէ թէ ինչ պիտի ըլլայ Վարշաւայի պատասխանը կամ դիրքը: Բայց, նկատի ունենալով կարգ մը իրողութիւններ, թերեւս ներելի ըլլար ենթադրել թէ Գերմանիա իր այս ռազմախաղին մէջ եւս պիտի ունենայ յաջողութիւն մը, ապահովաբար առանց արիւնի:

Այսպէս, Լեհաստանի մէջ կան շուրջ ութ միլիոն Ուքրանացիներ (պատերազմի վերջաւորութեան 7 միլիոն էր անոնց թիւը): Այդ զանգուածը կ'ապրի նախկին Աւստրօ-Հունգարիոյ Կալիցիոյ շրջանին, եւ Վոլհինիի ու Փոլէզիոյ մէջ: Գրեթէ մէկտեղուած ձեւով, ուրեմն, ու կը կազմէ ամբողջ Լեհաստանի բնակչութեան շուրջ մէկ ութերորդը: Աւելի քան, յիշեալ վայրերը կը գտնուին սահմանակից՝ Չեխոսլովաքեան ինքնավար Ուքրանիոյ (Ռութէնիա):

Արդ, այս պայմաններուն մէջ, երբ բացայայտ է, ինչպէս ըսինք, Գերմանիոյ ղեկավարութիւնն ու օժանդակութիւնը, Լեհաստան պիտի փորձէ՞ ընդդիմանալ, յանձն առնելով ներքին ըմբոստութեան մը անպատեհութիւններն ու հետեւանքները, երբ գիտէ թէ պիտի գտնուի գերմանական թերեւս անպաշտօն բայց ուղղակի ու զօրեղ ուժի մը դէմ: Ճիշդ է, որ Խ. Ռուսիա իր կարգին ձեռքի տակէ պիտի օժանդակէ Լեհաստանի, որովհետեւ կարգը պիտի գայ իր սահմաններուն մէջ գտնուող Ուքրանակ. հողերու «ինքնավարութեան», բայց Լեհաստանի համար երբեք նպաստաւոր պիտի չըլլար դառնալ երկրորդ Սպանիա մը, ուր Գերմանական եւ ռուսական հակադիր օժանդակութիւններ գային իրարու բախելու, երկիրը վերածելով պատերազմական դաշտի մը: Ահա անպատեհութիւններ, ուրեմն, զորս ստիպուած է նկատի ունենալ Լեհաստան:

Նուազ անպատեհ չէ, անշուշտ, տեղի տալ, քանի որ ինքնավար Ուքրանիան շատ արագօրէն ինքզինքը պիտի հռչակէ անկախ, համաձայն այն գործելակերպին որ յատուկ է Գ. Ռայխին:

Իսկ ատիկա իր ետեւէն անմիջականօրէն պիտի բերէ ռուսական Ուքրանիոյ ինքնավարութեան կամ միացման պահանջը: Մանաւանդ որ՝ Ռուսիոյ Ուքրանացիներու թիւը եւ ուքրանական նկատուող հողային տարածութիւնը մեծագոյն մասը կը կազմեն Ուքրանացի ժողովուրդին ու ամբողջական Ուքրանիոյ:

Այսպէս, համաձայն խորհրդային մարդահամարին, «Ս. Խ. Ուքրանիոյ Հանրապետութեան» բնակչութիւնը 1926ին 25 միլիոն էր: Իսկ այսօր բնականաբար ան հասած է իբր 35 միլիոնի, որուն 32 միլիոնը Ուքրանացիներ:

Հոծ ու մեծաթիւ զանգուած մը, ուրեմն, որ տարիներէ ի վեր արդէն իսկ մտահոգութիւններ կը պատճառէ Մոսկուայի՝ ազգային անկախ պետութիւն մը դառնալու իր ձգտումներով: Կը յիշուի թէ տարիներ առաջ Խորհրդային Ուքրանիոյ աչքառու ղեկավարները գնդակահարուեցան այդ ամբաստանութեամբ: Ու մինչեւ այսօր Մոսկուա խիստ ճնշում մը եւ աչալուրջ հսկողութիւն մը ի գործ կը դնէ հոն, կատարելով անհատական, խմբական ու զանգուածային տեղահանումներ:

Կայ եւ ռումանական Ուքրանիան, ինչպէս ըսինք, իր մէկ միլիոն Ուքրանացիներով (Պուքովինա եւ Պեսարապիա):

Տիրող պետութիւնները (հաշուելով նաեւ նախկին Չեխոսլովաքիան) կը դիմէին ու կը դիմեն ամէն տեսակ ճնշողական միջոցներու, թոյլ չտալու համար ուքրանական որ եւ է խլրտումի: Ու այժմ ռումանական Ուքրանիոյ խնդիր չկայ: Ու, չկայ նաեւ ռուսական Ուքրանիոյ խնդիր: Բայց, մէջտեղ դրուած է ամբողջական Ուքրանիոյ ծրագիրն ու պահանջը: յանուն, ինչպէս իրենք կ'ըսեն, 45 կամ 50 միլիոն Ուքրանացիներու միացման՝ իբրեւ անկախ պետութիւն:

Պետութիւն մը, որ իր մէջ պէտք է բովանդակէ լեհական շրջաններէ զատ նաեւ ռուսական Ուքրանիան,— Քիէվի, Խարքովի, Օտեսայի եւ Խրիմի շրջանները:

Հսկայ ծրագիր մը, ահա, որ լուրջ ու բարդ կնճիռ մըն է, եւ որ, իբրեւ գերմանական յեղյեղեալ ծրագիրը՝ մինչեւ Սեւ ծով իջնելու, իրարու դէմ կը հանէ երկու մեծ ուժեր, — Գերմանիան եւ Ռուսիան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԵՒ ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

— oo —

Երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնախումբը կը շարունակէ քննել Փոլ Ռէյնոյի ելմտական հրովարտակները:

Շաբաթ օրուան նիստին մէջ, համայնավար երեսփոխանը, Ժագ Տիւքլօ, առաջարկեց բացարձակապէս մերժել հարիւրին 2 բացառիկ տուրքը, որ պիտի գանձուի ամբողջական եկամուտին վրայէն: 18ի դէմ 24 ձայնով մերժուեցաւ այս առաջարկը: Տիւքլօ փոփոխութիւն մը մտցնելով իր առաջարկին մէջ, պահանջեց ամբողջական եկամուտէն գէթ որոշ մաս մը զերծ կացուցանել տուրքէ: Նման առաջարկներ բերին նաեւ Թոմա եւ Կուէն, բայց մերժուեցան այս առաջարկներն ալ: Մալվի իր կարգին առաջարկեց հարիւրին 2 տուրքէն զերծ կացուցանել՝

1. Անոնք որ տարեկան 6000 ֆրանք եկամուտ ունին:

2. Անոնք որ 8000 ֆրանք եկամուտ ունին եւ երկու զաւակ:

Անոնք որ այս գումարէն աւելի բարձր եկամուտ ունին, պիտի վճարեն հարիւրին 2 տուրքը ամբողջական եկամուտին վրայ: Այս բացառիկ տուրքէն զերծ պիտի կացուցուին նախկին պատերազմիկներու-ռոճիկները եւ հանգստեան թոշակները, աշխատանքի արկածի եւ գործազրկութեան նպաստները:

Յանձնախումբը իր մէկ նիստին հրաւիրեց նաեւ ելմտական նախարարը, որ պարզեց իր տեսակէտները կարգ մը առաջարկներու մասին, որոնք քննութեան կ'առնուէին յանձնախումբին կողմէ. Այսպէս Փոլ Ռէյնօ դէմ արտայայտուեցաւ նիքէլէ դրամ տպելու արծաթէ դրամներու փոխարէն, ինչպէս նաեւ հրապարակ հանելու 50 ֆրանքնոց արծաթեայ դրամներ: Այս գործողութիւնը, բսաւ նախարարը, կը մտնէ նոր թղթադրամ տպելու թաքուն նպատակ մը, ինչ որ դէմ է կառավարութեան ծրագիրներուն:

Հարիւրին 2 բացառիկ տուրքը առաջարկուեցաւ կոչել «ազգային տուրք», բայց մերժուեցաւ այս առաջարկը:

Տոքթ. Շախթ Լոնտոնի մէջ

— oo —

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ Տոքթ. Շախթ Անգլիոյ մայրաքաղաքը գացած է, բանակցութիւններ վարելու համար պետական դրամատան տնօրէնին, ինչպէս նաեւ անգլիական ճարտարարուեստի վարիչներուն հետ:

Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ պետական դրամատան տնօրէնը պիտի բանակցի միայն առեւտրական հարցերու մասին,—այսպէս, պիտի աշխատի կրճատել երկու երկիրներու առեւտրական գործունէութիւնը սահմանափակող դժուարութիւնները:

Այսուհանդերձ հաւանական կը նկատուի որ Տոքթ. Շախթ տեսակցութիւն մը ունենայ նաեւ Չէմպըրլէյնի եւ կառավարական այլ դէմքերու հետ: «Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ Տոքթ. Շախթի այս այցելութեան պիտի յաջորդէ, Ծնունդէն վերջ, գերմանական ճարտարարուեստի վարիչներուն այցելութիւնը, առաջնորդութեամբ Պրինքմանի, որ նախարարն է Գերմանիոյ տնտեսութեան:

Ուքրանականին հարցը եւ Լեհաստան

— oo —

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Լեհաստան եւ Հունգարիա զայրացած են երկաթուղիներու գործունէութիւնը դէպի Կարպաթեան Ուքրանիա:

Փրակայի թերթերը, այս առթիւ, կը գրեն թէ ուքրանական հարցին առաջին զոհը պիտի ըլլայ Լեհաստանը: Արդի Լեհաստանը, կ'ըսեն, Չեխոսլովաքիոյ մեծ տեսակն է,— իր բնակչութեան մէկ երրորդը կը բաղկանայ Ուքրէններէ, Հրեաներէ, Ռուսերէ, Չեխերէ, եւ այլ փոքրամասնութիւններէ:

Հասկնալի էթէ ինչո՛ւ Լեհաստան կ'ընդդիմանայ ներկայիս Կարպաթեան անկախ Ուքրանիոյ գոյութեան, մտիկը Կալիցիոյ, որ կ'ըմբոստանայ:

Միջադէպ Գերմանացիներու եւ Հունգարացիներու միջեւ

— oo —

Միջադէպ մը պատահեցաւ Պրաթիսլավայի շրջակայքը, սլովաքեան սահմանին վրայ, Հունգարացիներու եւ Գերմանացիներու միջեւ: Սլովաքիոյ Գերմանները հանդէս մը կազմակերպած էին եւ կը զուարճանային, երբ մօտ հազար Հունգարացիներ, անցնելով սահմանը, յարձակեցան Գերմանացիներուն վրայ: Այս միջադէպը արդիւնք է հակագերմանական հոսանքին, որ սաստկացաւ վերջերս Հունգարիոյ մէջ, Ուքրանիոյ մասին Գերմանացիներու հետապնդած ծրագիրներուն պատճառով: Միջին - Դարուն Ուքրանիան մաս կը կազմէր Հունգարիոյ:

Իտալիա կը շարունակէ պահանջել...

— oo —

Հռոմէն կը տեղեկացնեն թէ Իտալիոյ մէջ կանոնաւոր կերպով կը շարունակուի քարոզչութիւնը՝ պատրաստելու եւ ճշդելու հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ջիջումներո՞վ կը լուծուի ան, թէ կռիւով,— ցոյց պիտի տան դէպքերը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, այդ լուծումը զոհողութիւններ կը պահանջէ ե՛ւ Լեհաստանէն ե՛ւ Խ. Ռուսիայէն:

Վ. Ի.

ԸՆԿԵՐ ՀՐԱՆՏ ԱԼԵԱՆԱՔԻ յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, յասօր, Չորեքշաբթի: Հաւաքուիլ ժամը 1.30ին, Հայոց եկեղեցին:

Լեհերը կը մերժեն ուքրանական պահանջները

— —

Լեհական մամուլը սկսաւ հակազարձակման,— կիսապաշտօնական «Կազէթա Փոլսքա» թերթը, խօսելով ուքրանական պահանջներուն մասին, ոչ միայն կ'աշխատի նուազեցնել անկախութեան ձգտումներուն արժէքը, այլ եւ կը յիշեցնէ թէ 1931ին եւս առաջարկ մը եղաւ, լեհ ընկերվարականներու կողմէ, վարչական ինքնավարութիւն տալ Ուքրէններուն, բայց խորհրդարանը մերժեց: Այժմ եւս, կ'աւելցնէ նոյն թերթը, եւ այսուհետեւ ընդմիշտ նոյն բախտին պիտի արժանանան Ուքրէններու անկախութեան բոլոր ծրագիրները:

Վարշաւայի ազգայնական օրկանը կը գործածէ շատ աւելի խիստ լեզու մը.— «Այն հողերը, որոնք գրաւուեցան լեհական արիւնով, պիտի պաշտպանուին դարձեալ լեհական արիւնով»:

«Պերլինէր Թակէպլաթ»ի Վարշաւայի թղթակիցը, խօսելով ուքրանական պահանջներուն եւ լեհական խորհրդարանի դիրքին մասին, կը գրէ թէ Ուքրէններու անկախութեան պայքարին մէջ պէտք չէ մոռնալ, որ Ուքրանիան Լեհաստանի տրուած էր պայմանով մը,— Լեհաստան ինքնավարութիւն պիտի շնորհէր Ուքրէններուն: Քսան տարիէ իվեր Լեհաստան չէ կատարած իր այս յանձնառութիւնը,— ահա թէ ինչո՛ւ ուքրանական շրջաններու մէջ համբերութիւնը սպառած է այլեւս:

Մեմելի ապագան

— oo —

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ, Մեմելի ընտրութիւններէն վերջ, գերմանական եւ լիթուանական կառավարութիւններուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ ինքնորոշման իրաւունք տալու մասին Մեմելի բնակչութեան: Կասկած չկայ, որ Գերմանիա վաղը իրեն պիտի կցէ Մեմելը: Արդէն հիմակուընէ բանակցութիւններ կը կատարուին, ճշդելու համար տնտեսական յարաբերութիւնները: Հաւանաբար Լիթուանիոյ իրաւունք տրուի օգտագործել Մեմելի նաւահանգիստը, որպէսզի չստիպուի իր արտածումներուն համար ճամբայ խնդրել Լեթոնիայէն:

Միւս կողմէ, Պերլինի Ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները, այցելելով գերման արտաքին նախարարին, յայտնեցին թէ իրենց կառավարութիւնները համաձայն չեն որ փոփոխութիւն մը կատարուի Մեմելի գոյավիճակին մէջ:

Ամերիկեան ազգերու դաշնակցութիւն

— oo —

Ամերիկեան համաժողովը, որ բացուեցաւ Լիմայի մէջ, ներկայիս կը քննէ առաջարկ մը,— կազմել Ամերիկայի Ազգերու Դաշնակցութիւն մը: Այս առաջարկը բերած է առաջին անգամ Քոլոմպիոյ պետութեան ներկայացուցիչը, 1933ին: Ներկայացուեցաւ ուրիշ առաջարկ մը եւս,— կազմել համամերիկեան Արդարութեան Ատեան մը:

Առաջին առաջարկը կը շօշափէ նաեւ այն հարցը թէ ի՛նչ իրաւական հիմերու վրայ պէտք է դնել Ամերիկայի խաղաղութեան հանգամանքը եւ ի՛նչ դիրք պէտք է բռնել հանդէպ Եւրոպայի, պատերազմի ժամանակ:

Այս առթիւ քննութեան առնուեցաւ հարցը թէ ի՛նչ պարագաներու մէջ նախայարձակ կը համարուի պետութիւն մը,— հարց մը որու սահմանումը շատ է զբաղեցուցած Ժընեւի Արիսպագոսը: Այդ բառին տրուեցաւ հետեւեալ սահմանը.

1) Ցամաքային, օդային եւ ծովային ամէն ուժ որ զինեալ միջամտութիւն մը կը փորձէ բռնաբարելով այլ պետութեան մը սահմանները ցամաքէն, ծովէն կամ օդէն:

2) Անիրաւ եւ ինքնակամ միջամտութիւն մը որ եւ է հարցի մասին, մերժելով հպատակիլ արդար որոշման մը կամ իրաւարարութեան:

Միացեալ - Նահանգներու պատուիրակութիւնը տնտեսական յանձնախումբին ներկայացուց առաջարկ մը, որ կը վաւերացնէ Մոնթէվիտէոյի եւ Պուէնոս - Այրէսի նախորդ ամերիկեան համաժողովներու որոշումները մաքսային թումբերը պզտիկցնելու եւ միջազգային առեւտրական յարաբերութիւնները զարգացնելու մասին:

Ստալին կը մաքրագործէ անխնայ

— oo —

Մոսկուայէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Սթալին մաքրագործում մըն ալ սկսաւ գործավարներու խորհուրդին մէջ: Գրեցինք արդէն թէ սովխոզներու գործավար նշանակուեցաւ Լոբանով, — նախորդը, Ինուկին, պաշտօնանկ եղաւ: Ճարտարարուեստի գործավար նշանակուեցաւ Ակայիմով,— նախորդը, Շատակով, պաշտօնանկ եղաւ: Ակայիմովի օգնական նշանակուեցաւ Մուրավիեւ:

Յունուարէն իվեր, տասնըհինգերորդ անգամն է որ փոփոխութիւններ կը կատարուին գործավարներու խորհուրդին մէջ, — այս անգամ վեց գործավարներ պատերազմական ատեանի պիտի յանձնուին, ամբաստանուած ըլլալով թէ գործած են պետութեան դէմ: Այդ ամբաստանեալներն են Սմիրնով՝ ծովային գործավար, Բակուլին՝ գործավար հաղորդակցութեանց, Ռիսկով՝ գործավար փայտի ճարտարարուեստի, Պաշամով՝ գործավար գետային փոխադրութեանց, Պոպով՝ գործավար ռազմանիւթի մատակարարութեան, Զուբար՝ փոխ - վարչապետ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— օօ —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Շ. Միսաքեան, որ ըսաւ.

— «Ժողովրդական երգ մը փառաբանելով հերոսական կռիւ մը, կ'աղաղակէ.— Անհաւասար ժողովուրդ հրաշք կը սպասէ, գետ չտեսած ծովու չափ կը բամբասէ. գարմնալ հայ զինուոր ենք, ուխտել ենք կռուիլ առանց վհատելու» եւն. Ահա Դաշնակցութիւնը իր խտէալով եւ գործունէութեամբ։ Շատ բան լսած, կարդացած, տեսած էք մեր ազատագրական պայքարի մասին, բայց իրողութիւններ կան որոնց մասին աղօտ գաղափարներ ունինք։ Այսպէս, իրականութիւն է որ բոլորն ալ կը հրճուէին, երազներ կը հիւսէին, երբ հորիզոնը աւելի պայծառ էր։ Մենք մանուկներ էինք, երբ մեր հայրերը, մեծ մասամբ պահպանողական, ուրախութեան կանչեր կ'արձակէին, տեսնելով որ անգլիական կամ Ֆրանսական դեսպաններ Պատրիարքարան կ'երթան կուգան, մայիսեան ծրագիր կը մշակուի, Եւրոպան միջամտել կը հետաքրքրուի... (1895 — 96)... Յուսախաբութիւնը չուշացաւ, եւ մարդիկ սկսան վայրերան կանչեր արձակել—գետ չտեսած ծովու չափ բամբասել — պատասխանատուներ փնտռելով։ Եկաւ Օսմ. Սահմանադրութիւնը։ Ամէնէն պահպանողական տարրերն ալ պատիւ սեպեցին փառաբանել յեղափոխական, ազատագրական պայքարը, կուսակից համակիրանալ անոր, խոստովանիլ իրենց ուղղակի կամ անուղղակի մասնակցութիւնը այս եւ այն գործին։ Այդ շրջանն ալ փակուեցաւ անհաղնաղորդ փլուզումով մը (1915), եւ երէկուան ծափահարողներ ը դարձան դատաւոր, ամբաստանութիւններ տեղացնելու համար։ Յետոյ սերնւ մը ծագեցաւ արեան ճապաղիքներուն, մէկ միլիոն ջարդուածներու ոսկորներու վրայ,— հայկական հանրապետութիւն,— եւ մարդիկ նորէն սկսան ծափահարել, նոյնիսկ մասնաւոր աշխատանքներ վերագրել իրենց, ձեռք բերուած արդիւնքին մէջ։ Եւ վերջապէս նորէն փլուզում — արտագաղթ — եւ կացութիւն մը մռայլ, ըմբոստացուցիչ։ Եւ մեղադրանքներ, հառաչանքներ, անէծքներ ...

Հայրենակիցներ, մենք Դաշնակցականներս ամէնէն աւելի կը տառապինք, տեսնելով որ այսքան զոհողութիւն եւ արիւն, այսքան տառապանք եւ ճիգ բաւական չեղան լուծելու Հայկական Դատը։ Բայց, ինչո՞ւ կը մոռնաք երէկուան պատմութիւնը, երբ կը դատէք չարն ու բարին։ Ինչո՞ւ չէք յիշեր գոնէ այն դէպքերը որ յանդեցան Հայաստանը խորտակելու, Կիլիկիան, նոյնիսկ Պոլիսը պարպելու, որպէսզի ձեր եզրակացութիւններն ըլլան արդար եւ անվիճելի։ Եւ ինչո՞ւ միայն Դաշնակցութիւնը կը գտնէք պատասխանատու, երբ գիտէք որ բոլորս միասին էինք, այդ օրերուն. միասին՝ մեր տենչերով, միասին՝ մեր գործունէութեամբ։ Դաշնակցութիւնը վարժուած է իր վրիպումներն ալ դատելու, խոստովանելու։ Դաշնակցութիւնը հրաշքներ չէ խոստացած, կատարած ըլլալով հանդերձ հրաշապատում գործեր։ Ազատագրական պայքարն ալ գիտութիւն մըն է, որ կը պահանջէ անընդհատ ճիգ եւ յարատեւութիւն, պրպտում, եւ աշխատանք, ուժ եւ կարգապահութիւն, համառութիւն եւ վճռականութիւն։ Դաշնակցութիւնը չէ ընկրկած, չէ վհատած այս ճամբուն վրայ, եւ այդ է որ կը կազմէ իր յարատեւ ուժին գլխաւոր գաղտնիքը։ Դաշնակցութեան առաջին հողն եղած է ինքնապաշտպանութիւն,— դիմա՛-դրէ՛ հարուածին, ի հարկին յարձակէ, զա՛րկ, երբ կը սպառնան քեզի։ Խելագարներ չէին մեր նախորդները, եւ ամէնէն յանդուգն ֆէտային ալ այս մըտածումէն կ'առաջնորդուէր, երբ կը կռուէր հայրենի լեռներուն վրայ։

Այսօր ալ ինքնապաշտպանութեան հողն է որ կը ծանրանայ մեր վրայ, բոլորովին տարբեր պարագաներու տակ։ Եւ ողբերգութիւն է որ մինչ երէկ հրացանը կը գործէր, վտանգի պահուն, այսօր հարկադրուած ենք ճառեր, երգեր ու արտասանութիւններն անգամ օգնութեան կանչել, իբրեւ ազդանշան։

Որո՞նք են ինքնապաշտպանութեան ազդակները, այս օտարութեան մէջ։ Բարեպաշտները ունին Հայ. եկեղեցին։ Վերջերս Նիս կը գտնուէի, կիրակի օր մը հանդիպեցայ եկեղեցի, եւ համրեցի միայն 17 հոգի, մեծ մասամբ սեւեր հագած, եւ երկու երէց մարդ։ Այստեղ, Փրանսայի մէջ, 25—50էն աւելի գտա՞ծ էք սովորական կիրակի մը։ Անդին, Փարիզի մէջ, ուր հարիւրաւորներ փողոցը խռնուած՝ անցուդարձը կը խափանէին, 1925—1927, տաճարն անգամ չի լեցուիր կիրակի օրերը։ Գացէք Ալֆորվիլ կամ Առնուվիլ, հարեւան արուարձաններու մէջ, պլօթ խաղացողները աւելի մեծ թիւ կը կազմեն, քան եկեղեցի յաճախողները։ Եւ այսպէս ամէն տեղ։ Կը նշանակէ թէ այս դարաւոր ազդակը ոչ իսկ 10—15 տարի կրցեր է դիմանալ, իբրեւ աղբիւր մխիթարութեան։

Ուրիշ ազդակ մը կը կազմեն Հայր. Միութիւնները։ Եթէ վաղը հրաշքով Հայաստան փոխադրուէինք, ազատ եւ անկախ, ես պիտի առաջարկէի առնուազն մէկ շաբաթ բանտարկութեան դատապարտել անոնք որ «Հայրենակցական» բառը կ'արտասանեն։ Դժբախտաբար բռնի պանդխտութեան դատապարտուած ենք եւ Հայր. Միութիւններն ալ կը համարուին անհրաժեշտ, ինքնապաշտպանութեան համար։ Եւ սակայն, ի՞նչ կը տեսնենք,— Միութիւններէն մէկը միւսէն խախուտ, այսինչ նահանգի, քաղաքի, գիւղի անունով, մինչեւ անգամ քանի մը հայ՝ միեւնոյն վայրին համար եւ միեւնոյն վայրին մէջ։ Քանի մը տարի առաջ, միայն Մարսէյլի մէջ կը հաշուէին 68 Հայր. Միութիւններ, որոնց անդամներուն ընդհ. թիւը կը տատանէր 5—600ի մէջ։ Մինչդեռ միայն մէկ նահանգի տարագիրները եթէ կազմակերպուէին առանց գիւղի եւ քաղաքի խտրութեան, կրնային կազմել այդքան համբանք։ Եւ դեռ աւելի ըմբոստացուցիչ երեւոյթ մը,— Չի բաւեր որ հայերը գիւղերու, թաղերու, քաղաքներու վրայ բաժնուած են, դաւանքներն ալ կը կազմեն, Երիտասարդական Միութիւններ ծննդավայրի անունով։ Ի՞նչ կը նշանակէ Պէյրիկի կամ Բալուի Հասւ գիւղի Երիտ. Միութիւն։ Ինչո՞ւ այսպէս մանր մանր խմբակներու կը բաժնուին երիտասարդներն ալ, երբ այնքան գաղափարէն կը մեղադրեն իրենց հայրերը։ Ինչո՞ւ չհամախմբուիլ մէկ դրօշի տակ, իբրեւ երիտասարդական ճակատ, եթէ կը խուսափին քաղաքական կուսակցութիւններէն։

(Ընկեր բանախօսը յիշելով եռեւ ինքնապաշտպանութեան ուրիշ ազդակներ, զանազան Միութիւններ, մամուլը, եւայլն, խանդավառ կոչ մը ուղղեց երիտասարդութեան, առաջ բերելու համար)։

— «Դաշնակցութիւնը միայն յեղափոխական, քաղաքական աշխատանք չէ կատարած։ 1912ին Մուշի Բերդակ գիւղն էի գացեր։ Հարցուցի թէ դպրոց ունի՞ն։— «Ոչ»։— Առաջ ունէի՞ք։— Այո։—

— Ի՞նչու Սահմանադրութենէն առաջ ունէիք եւ հիմա չունիք։

— Բռնակալութեան շրջանին ֆէտայիները լեռնէն գիւղ կ'իջնէին եւ մաուզերով կը սպառնային, որպէսզի դպրոց բանանք։ Հիմա հուրրիէթ է, ֆէտայիներ չկան, ամէն մարդ ազատ է...

«Այսօր եւս Դաշնակցութեան վրայ կը ծանրանայ ոչ միայն քաղաքական աշխատանքի, այլեւ մշակոյթի հոգը։ Ատոր համար է որ, Դաշնակցութիւնը յանուն ինքնապաշտպանութեան կը հետաքրքրուի նոյնիսկ ծաղկոցի մը պահպանումով։

Ժողովուրդներու կեանքին մէջ անկարելի բան չկայ։ Աշխարհը երկրուն վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Մեծ պատերազմէն քանի տարի վերջն ալ մարդիկ նոյնքան մտահոգ են որքան 1914ին։ Եթէ կարելի եղաւ պատերազմը կանխել անցեալ սեպտեմբերին, գլխաւոր պատճառը այն չէ որ մեծերը աւելի իմաստուն էին, այլ պատրաստ չէին։ Եւ հիմա մէկը միւսին հետ մրցումի ելած է, որ առաջ լրացնելու համար իր պատրաստութիւնները։ Ահաւոր անակնկալներ կրնան պատահիլ, ինչպէս եւ լոյսի ճեղքեր բացուիլ։ Պատրա՞ստ ենք։ Հակառակ բոլոր տագնապներուն, օտարը, հարեւանը մինչեւ այսօր ալ Դաշնակցութիւնը կը փնտռէ, քաղաքական հարցերու լուծման առթիւ։ Կը փնտռէ, որովհետեւ գիտէ անոր արժէքը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, իբրեւ հաստուն տարր։ Մենք ունինք որոշ բանաձեւ, որ ինչ թերութիւններ ալ ունենայ, կրնայ ծառայել իբրեւ ուղեցոյց։ Ունինք տեսակէտ, ունինք բազմանդամ կազմակերպութիւն եւ ուժ։ Ունինք, մանաւանդ, յարատեւութեան ոգի եւ եռանդուն գործունէութիւն։ Բայց, մենք չենք յաւակնիր առանձին տանիլ այդ ծանր բեռը,— ինքնապաշտպանութիւն եւ ազատագրութիւն։ Մենք առանց վերապահութեան կ'ըսենք բոլոր անոնց որ հաւատարիմ կը մնան Հայկական Դատին,— եկէք միասին աշխատինք, ելքեր գըտնենք։ Երբ կ'ըսենք Միացեալ Ճակատ, մենք ըսել կ'ուզենք գործակցութիւն ոչ միայն տեղական, ազգային - գաղթային հոգերու, այլ եւ քաղաքական աշխատանքի համար։ Մեր ժողովուրդը այլեւս պէտք է գիտնայ թէ ինչ կ'ուզէ, եւ երբ առիթը ներկայանայ, պէտք չէ որ քանի մը տեսակ ձայներ լսուին յանուն միեւնոյն բազմութեանց։ Ճամբաներ, ծրագիրներ կան, որոնց մասին կարելի է վիճիլ, դայց հիմնական հարցի, Հայկական Դատի մասին այլեւս աններելի են հակաճառութիւններն ու խաչաձեւումները։ Ազատագրութեան ճամբուն վրայ չկայ «ես կամ դուն», կայ միայն «մենք»։ Պէտք է ըսենք ձեռք ձեռքի եւ գլուխ գլխի (բուռն ծափեր)։ Եւ որպէսզի գիտակից՝ մեր պատասխանատուութեան, մենք այս առիթով ալ կոչ կ'ուղղենք բոլորին.— Եղէք արթուն եւ պատրաստ, առանց վերապահութեան տրամադրելով ձեր խելքը, ձեր սիրտը, ի հարկին ձեր բազուկը, միասնաբար գտնելու համար ելքը։ Ֆրանց Վերֆէլ ըսած է,— «Հայ ըլլալը անկարելիութիւն մըն է»։ Այս ժողովուրդը այդ անկարելին կարելի դարձուցած է ամէնէն դժոխային պայմաններուն տակ, Ասիոյ խորերէն մինչեւ այս պողոտաները։ Ո՞ր ճակատին վրայ անճրկեցան մեր տարագիր բազմութիւնները, վերջին 15 տարիներու ընթացքին։ Սարսափի օրերուն, թշնամին մեզ միացուց մահուան մէջ։ Ինչո՞ւ չպայմանաւորենք թէ մենք միասին ենք ապրելու, տեւելու պայքարին մէջ։ Թող ամէն մէկն առանձնէ իր դերը, եւ ինքնին կը հարթուի ճամբան։ Առաջնո՜րդ,— ահա ձեզի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը»։

Օրիորդ Գերճուհի Գէորգեան նորէն բեմ հրաւիրուելով երգեց «Աննուշ գարուն», եւ «Զմեռն անցաւ» երգերը։

Երիտասարդ ընկերներէ խումբ մը երգեց «Մշակ բանուորը» եւ ընկ. Նահապետի փակման խօսքէն ետք, վերջացաւ հանդէսը։

Ի ՊԷՏՍ ՁՈՐԴՅԱԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Եթէ խմբագիրները գիտնան թէ իրենց ընթերցողներուն մէջ կան ա՛յնպիսիներ, որ խոկոյն կրնան բռնել իրենց սխալը, աւելի զգուշաւոր կը գտնուին, եւ աւելի ջանադիր լաւ թարգմանելու եւ լաւ գրելու։ Երբեմն Պոլիսի եւ Գաւառի խմբագիրներն ու թղթակիցները այս մասին շատ աւելի խղճամիտ էին։ Անոնք լեզուն մաքուր կը գրէին, լեզուին սիրոյն համար։ Մինչեւ որ ապահով ըլլային թէ ըստ կանոնի է իրենց լեզուն, կը յղկէին իրենց գրածը եւ այս ճիգը վարժութիւն ըլլալով իրենց, ժամանակ եկաւ որ անճիգն ճիշդ հայերէն կը գրէին ու կը թարգմանէին։

Հիմա դժբախտաբար այս ճիգը իր նըւազագոյն աստիճանին հասած է երկու պատճառաւ։ Մին՝ ներքին, միւսը՝ արտաքին։ Ինչպէս ուրիշ ամէն խնդիրներու մէջ, ներքին պատճառը աւելի նկատելի է։ Ասպարէզին հետեւողներ կան, որոնք ազնուութիւնը եւ հպարտութիւնը անձնական արժանապատուութիւն կը համարին, եւ կը յամառին մնալ իրենց մասնանշուած թերութիւններուն մէջ։ Այս է ներքին պատճառը։ Արդիւնքը այն է որ, իրաւ է թէ նորարոյս խմբագիրներ եւ թղթակիցներ, դժբախտ դէպքերուն բերումով, ի վիճակի չեղան բարեւօքելու, կատարելագործելու իրենց մըտաւոր պաշարը, մէկ կողմէն հացի պայքարը մղելով, միւս կողմէն ազգային ասպարէզին պահանջները գոհացնելով։ Բայց հաւատացէ՛ք որ սխալներու եւ անճշդութիւններու գըլխաւոր պատճառը աւելի ներքինն է քան արտաքինը, դէպքերու մեծագոյն մասին մէջ։ Կան ընդմիտաւոր, քինայոյզ միտքեր որ իրենց սեւը իբրեւ ճերմակ ցոյց տալու ամբարտաւանութեան նշաւակ, կը մնան անդրդուելի իրենց մեղքերուն մէջ։ Եւ ահա հոս է որ օգնութեան պէտք է փութայ ընթերցողներուն ողջմտութիւնը, եւ ան գոռայ անուղղաներուն դէմ։ Ուղղութեան բերելու միակ միջոցը այս է։ Կամաւոր վրիպակոտ բանուածներուն մտահոգութիւնը պէտք է սաստկացնել ընթերցողներուն սաստով։ Անոնց քիչ թիւն ալ կը բաւէ արդիւնքի մը համար։ Մենք, Պոլիս ու գաւառները ընթերցողէն կը սոսկայինք։ Այն ատեններն ալ ընթերցողներուն մեծագոյն մասը ուղիղ ու վրիպած չարադրութիւնները զանազանելու վիճակին մէջ չէր, բայց սակաւ թիւը բանիմացներուն կը բաւէր՝ զգաստութեան եւ պարտաճանաչութեան յորդորելու համար։ Վերը արտայայտուած ձեւով Արտաքին պատճառ գոյութիւն չունէր մեզի համար։ Գիտէինք թէ մեզ կը կարդային Պէրպէրեան, Գուրգէն, Եղիա, Մրմրեան, Զօհրապ, Հ. Ասատուր, եւ շարքը աւելի կամ նուազ կրօնական, աշխարհական, մտաւորական երկսեռ ականաւոր անձնաւորութիւններու, եւ առիթ կը բաւէր որ միշտ մենք մեզ համբակ նկատէինք ուսանողի մէջ եւ կատարելութեան ընդունակ։ Հապա, կարելի՞ էր միթէ անտեսել գաւառը, որ սկսած էր հոյակապ դէմքեր արտադրել։ Այս օտարոտի պողոտաներուն վրայ, մանաւանդ, մեծ մեղք է յամառութիւնը եւ ամբարտաւանութիւնը, որոնք ազգապահպանումի կենսական տարրերը — լեզու եւ համերաշխութիւն— տկարացնելու միայն կը ծառայեն։ Ըսի։ Կ'անցնիմ մեր մասնանշումներուն.—

Սիրելի Արազ, եթէ մեր նոր գրողներէ ոմանք, որոնք այլապէս բնածին չարագրութիւն ունին, մերթ գրաբառ չխառնեն իրենց մտաւորական ստեղծագործութիւններուն մէջ, մեր հին գրականին խօսքը անգամ չիմ ըներ, քանի որ իմ ալ բոլոր յոյսս ու նախաձեռնութիւնս նոր գրականին զարգացումին կը ձգտին, հինէն քաղելով լոկ ներշնչումներ եւ ճոխ բառեր, աշխարհիկին արդէն իսկ ճոխացած բառամթերքը առաւելացնելու համար, մանաւանդ օտար լեզուներէ թարգմանութեան պարագային։

Անցեալները կար խորագիր մը— Խօսք ընդ Ամենակալայ մեծաց, անշուշտ նմանողութեամբ Նարեկացիին... Խօսք ընդ Աստուծոյ աշխարհահանոթ խորագրին։

Արդ, ընդ Աստուծոյ կ'ըլլայ, բայց ընդ Ամենակալայ մեծաց չըլլար։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ընդ նախադրութիւնը եզակի մէջ պէտք է տրական հոլով (Աստուծոյ) խնդիր առնէ, հետ նշանակելու համար։ Ուրեմն, արդարացաւ Արդարն Նարեկացին։ Բայց «Ցաւագին» նոր գրողը չարդարանար իր ընդ Ամենակալայ մեծացով։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ընդ նախադրութիւնը յոգնակի մէջ պէտք է հայցական հոլով (նահատակս, առանց զ նախդիրի, քանի որ այդ նախդիրին տեղ ընդ նախդիրը կայ) խնդիր առնէ, հետ նշանակելու համար։ Եւ որովհետեւ այլապէս անհիւ եւ ճարտար գրիչը Ամենակալս գոյականին ածական ալ (մեծ) առած է, բայց հին գրականին պէտք է, այդ ածականն ալ հոլովել եւ յոգնակի հայցական (մեծս) դնել գոյականէն վերջը։ Այսպէս, ուրեմն— Խօսք ընդ Ամենակալս մեծս։ Եթէ կամի ածականը (մեծ) գոյականէն (նահատակս) առաջ դնել, կ'ըլլայ օրէնքով, այսպէս— Խօսք ընդ մեծ նահատակս, առանց ածականը հոլովելու, հակառակ ածականին միավանկ ըլլալուն։

Այս առթիւ կրկնութիւն մը մեր նախկին մէկ յանձնարարութեան.— լաւագոյն է զգուշանալ գրաբառ օրինակներէ եւ հետեւողութիւններէ, մինչեւ որ մէջ բերողը բացարձակ վստահութիւն ունենայ իր օրինակներուն եւ մէջբերումներուն ճշդութեան մասին։ Համեստ յանձնարարութիւն մը, չէ՞։ Որքան աւելի հրճուանքով պիտի կարդայի այդ խորագրին տակ մարգարտաշար տողերը, շարադրուած թեամբ եւ իմաստով սակինքով, եթէ իբրեւ վարժապետ!! յանկարծ չխախտէր, թէ le commencement ne justifie pas la fin։

Ո՛ր մը օրանց չեմ հանդիպած, չեմ տեսած որ հերոսացի գրող մը լատինէն «սխալ» մէջբերում մը ընէ։ Թող որ ան շատ ծուծկալ է այդ մասին։

*** Ի պէտս գերմանագէտ բանասէրաց.— Ի՞նչ գեղեցիկ է բառերով ու շարադրութեամբ Կէօթէի լեզուին ցոյց քալեցնել հայկական բառերը, իբրեւ մէկ այն բազմադարեան ազգաց ցոյցներէն, թէ ալ խաղաղ ապրելու ընտանիքին մէջ ներկայ չօքերուն հետ համեստաբար կը բաժնէ Հայ Ազգը, հակառակ իր արդի կացութեան եւ ընդհանուր պատերազմին անոր եղերկուած եղեռնին եփրատի ափերուն շուրջ ի շնորհս արիական արդի ջոջերուն։ Լեզուական մեր շնորհը միշտ հաւասար է, եթէ ոչ գերիվեր։ Այս կէտը զանազանել պարտքն է մի այն գերման եւ այլազգի բանասէրներուն։ Մենք, առ հետաքրքրութիւն, կը դասաւորենք կարգ մը բառեր, երկու լեզուներուն մէջ կիրարկուած աւելի կամ նուազ մերձաւորութեամբ եւ նմանութեամբ.—

Erbung, Erbe — Արբունք, ժառանգութիւն։ Ernte — Արդիւնք, հունձք։ Aehren — Հարաւունք (հին գրական), հունձք։ Spähen — Սպասել։ Schwär — Շարաւ, թարախ։ Sondern— Զատել, զատ։ Säen — Ցանել։ Samen— Սերմ։ Ast — Ոստ։ Rebe — Բարունակ։ Herr — Տէր, այր։ Weitz— Հաց։ Tochter — Դուստր։ Wehe — Վա՜յ։ Weiden — ուտել, ճարակել։ Kirren — գիրգ, գրգալ։

Ով մեր ցեղակիցները, դուք կ'ըսէք Haar, մենք կ'ըսենք հեր, ծամ։ Դուք կ'ըսէք Tzitze, մենք ստինք, ծիծ։ Դուք կ'ըսէք harren, մենք յարել յարատեւել։ Մենք կ'ըսենք գռուզ, դուք Kräuse։ Դուք Thor, մենք դուռ։ Մենք կեսուր, եւ կը թուի թէ նոր հարսերուն այս ընտանի մղձաւանջը ծածկուած կեցած է ձեր Schwiegerին մէջ, ինչպէս ձեր «նուոն» (հարս) ձեր Schnurին մէջ. Մենք կ'ըսենք խրատ, խորհուրդ, դուք Rath։ Միասին տեղէ տեղ գաղթած ատեն մէկ բառ էր մեր երկուքին գործածածը։ Անկէց ի վեր յաւիտենականութիւն մը անցած է, ու դարձեալ նոյն բային իբրեւ զեմ ձեռք երկուքս ալ պահած ենք — Ziehen դուք, ձգել մենք։ Այս բային կատարեալը դուք ըրեր էք — Zogen, մենք՝ ձգեցի, ձգեալ։

Երանի թէ գերման գիտուորներն ու ազգերը աւելի ընտանի եղած ըլլային մեր Զօրի անապատներուն մէջ, եւ Վիլհէլմ Բ. այս մասին յառաջ գալ սորված ըլլար գերման բանասէրներէն։

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԲԼԵԱՆ

Եւ Թուրքերը եթէ կրկին գալով յարձակէին անցքին վրայ, դժուար թէ կարենայինք կասեցնել այդ ներխուժումը եւ մեր ձեռք առած միջոցներէն օգտուէինք։

— Գնդապետ սահիպ, այդ դղեակը փոխանակ մեր դիրքը զօրացնելու՝ անոր տկարացումին պատճառ դարձաւ, ըսաւ Րուսթէմ Խան, ձին ծառերուն մէջէն քշելով այն տեղը ուր Մընթի, Ցրէտ ու ես կեցած էինք։ Երեսուն եւ եօթը հատ պատուական մարդ կորսնցուցի ինչպէս եւ քառասուն երեք ձի։ Եթէ այդպիսի ուրիշ յարձակում մըն ալ կատարելու ըլլանք...

— Ո՛չ, Րուսթէմ Խան, ոչ ուրիշ յարձակում, պատասխանեց Մընթի։

— Ուրիշ ի՞նչ հապա, հարցուց Րուսթէմ Խան խնդալով։ Այդ դղեակը մեր ուժերուն ցրուումին պատճառ կը դառնայ ու դիրքերը կը տկարացնէ։ Իսկայց եթէ...

— Ուրեմն պէտք է աշխատինք գոյացնել զայն, Րուսթէմ Խան։

— Ա՜հ, սահիպ։ Զինուորակա՛ն մը միայն այդպէս կը խօսի։ Ի՞նչպէս ուրեմն։

— Մահմուտ հարկաւ մինչեւ հիմա իմացած ըլլալու է ծառերուն տապալումը, ըսի ես։ Իր դէտերէն ոմանք անշուշտ տեսան անոնք։ Ծառերէն մէկ քանին վայրէջքին վրայ ինկած են։

— Այդպէս է, ըսաւ Մընթի։ Մահմուտ մեր նոր ճամբան պիտի ուզէ գործածել ու սպասենք որ այդպէս ալ ընէ։ Թշնամիները վայրէջքին վրայ կատարի ոտքը կը անցնին արժէ. բայց միջոց մէկը, օրինակ դուն Ցրէտ, պէտք է վայրէջքին գագաթին խրամի մը մէջ երթայ եւ եթէ կարողացանք զայն մինչեւ մթնելը մեր ձեռքին մէջ պահել, այդ պարագային բոլոր ճամբուն վրայ իրարու հետ հաղորդակցող խրամներ փորած պիտի ըլլանք։

Ծառերուն գագաթէն կը տեսնէի Մօնտրոզէի դրօշը որ հովէն կը ծածանէր.

— Գրեթէ կուզեմ որ Մահմուտ ալ կը տեսնէր զայն, ըսի ես, միւսներուն ալ ուշադրութիւնը անոր վրայ հրաւիրելով։

— Յուսանք որ այդպէս ըլլայ, պատասխանեց Մընթի հանդարտութեամբ։ Հիմա Րուսթէմ Խան, մէկը կ'ուզեմ այդ քու արի ձիաւորներէդ որ յօժար ըլլայ ձեռնարկելու թշնամիին կողմէ եւ անոր կեղծ լուրեր հաղորդէ։ Կ'ուզեմ որ Թուրքերը այնպէս հաւատան թէ մեր միակ վախը գիշերային յարձակումն է։

— Հրամայեցէք գնդապետ սահիպ։ Ցիւսրներու պէտք չպիտի՞ ունենայ այլեւս։

Ամէն պարագայի ալ մէկ յարձակում վայրէջքին վրայ։

— Ուրեմն զիս դրկեցէք։ Անոնց իմ խօսքերս պիտի հաւատան։ Պիտի ըսեմ թէ ոչպէս խօսք չեմ ուզեր Քրիստոնեաներուն հետ կռուիլ այլեւս։ Տուած լուրերս պիտի հաւատան ու յետոյ պիտի կախեն զիս, իրենց հետեւակներուն վրայ գրոհ տուած ըլլալուս համար։ Զիս դրկեցէք, սահիպ

Մընթին գլուխը թօթուեց։ Րուսթէմ Խան կ'ուզէր պնդել, երբ այլեւնուցիչ միջամտութիւն մը կատարուեցաւ։ Գապիկն էր որ մեր մէջ կեցաւ ձեռքերը ետեւ կապած։

— Ո՛հ, բարեւ բոլոր մարդիկներուն, ըսաւ խնդալով։ Այսօր լաւ անցաւ։

— Գոհութիւն Աստուծոյ որ եկար, հիմա կրնանք խօսիլ, յարեց Մընթի։

— Այդ Ուիլը, ի՞նչ էր միւս անունը... Ուիլ Եէյթս, հիանալի կռուող մըն է, ըսաւ Գապիկ, մատներուն խաղերը ճայթեցնելով։

— Ան ալ քեզի համար նոյն բանը կ'ըսէ, ըսի ես։

— Ո՛չ, ոչ։ Ես միայն հիացող մըն եմ։ Զէյթուն Տաղի հանեւ գտնուած ճամբան խորտակարար է եւ նեղ։ Թուրքերուն գործը դժուար էր եւ անհամբերելու պատճառ մըն ալ չունէին։ Յարձակեցանք եւ մղեցինք զանոնք, տասուօտին իրենց գտնուած տեղը. բարոյալքուած են. բարոյալքուա՞ծ։ Թուրքերը կը պատրաստուին իրենց բանակատեղին հաստատել հոն ուր որ են։ Այս գիշեր ուրիշ յարձակում չեն ըներ։ Ես անոնք կը ճանչնամ։

— Մտիկ ըրէ Գապիկ, ըսաւ Մընթի, եւ ձեռքերուն շարժումով մը մեզ իրարու քով հաւաքեց։ Այս Թուրքերը բաղդատմամբ մեր թիւէն շա՜տ շատ են. պէտք չէ անոնց ժամանակ տալ։ Մեր ռազմամթերքն ալ երկար պիտի չտեւէ։ Պէտք է գրգռել որ Մահմուտ այս գիշեր մեր վրայ յարձակի. այնպէս մը համոզել զինքը որ դղեակին ճամբուն վրայ յարձակի ու մենք թակարդի մը մէջ ձգենք զայն։ Այս բանը կրնայ ըլլալ, պէտք է որ ըլլայ։

— Ես գիտեմ թէ ո՛վ պէտք է դրկել Թուրքերուն մօտ ատոնք ըսելու համար, պատասխանեց Գապիկ ցած ձայնով։

— Աս իմ գործս է, յարեց Րուսթէմ Խան։ Բայց Գապիկ վրան խնդաց։

— Ոչ մէկ Թուրք քու ըսած խօսքին պիտի հաւատայ. ոչ իսկ մէկ բառին։ Դուն լաւ պատերազմիկ մըն ես։ Քաջութեանդ ու դղեակին աշտարակէն դիտեցի։ Շատ հրաշալի էր։ Սակայն այս գործին համար Հայ մը պիտի դրկեմ. Շարունակէ՝ լսէ Մընթի, յարմար մարդը ես գիտեմ։

— Միջին ճամբայ չունինք, ըսաւ Մընթի։ Եթէ յաջողեցանք համոզել Մահմուտը որ այս գիշեր յարձակի, տկար յոյս մը կ'ունենանք զայն այնպէս մը ջախջախելու որ ետ քաշուի ու մեզ առանձին թողու։ Այլապէս...

Գապիկ այս անգամ սովորականէն աւելի ուժգին ճայթեցուց իր մատները ու իր պատրաստակամ մէկ մը ըմբռնեց կարելիութիւնները։

Օրիորդ Վանոէյմէնին ի՞նչ պատահած է, գիտե՞ս, հարցուցի ես։

— Օրիորդ Վանոէյմէ՞նը, ո՛չ. ի՞նչ է պատահած, ըսէք տեսնեմ։

Զարմացական երեւոյթ մը առած էր։ Ես մանրամասնաբար պատմեցի ինչ որ իմացած էի, Մակայի ոճիրին հաւանութիւնը հաստատելու համար։ Բայց փոխանակ զգածուելու գոհունակ դէմքով մը ձեռքերը շփեց ըսաւ.

(Շար.)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Երեք Ճառագայթներ.— Մահաստիւ ճառագայթը —

Եթերը անկշռելի եւ առաձգական հոսանք մըն է, որ անջրպետը կը լեցնէ։ Տիեզերքի մէջ անոր տարածուելու կերպն չունի, եթերն է որ կը լեցնէ երկինքի անսահման ոլորտները, կ'անցնի բոլոր կարծր, հեղուկ ու կազային մարմիններէ, եւ լոյսի, ջերմութեան ու ելեկտրականութեան փոխանցման իբր անհրաժեշտ աջակից կը ծառայէ։

Եթերին շնորհիւ է որ միլիառ մղոն հեռաւորութեան մէջ գտնուող աստղերուն լոյսը մեզի կը հասնի։ Լոյսը, որ երկվայրկեանի մը մէջ 300,000 քիլոմեթր ճամբայ մը կը կտրէ եթերի մէջէն, չորս ու կէս տարի կը դնէ ամէնէն մօտիկ աստղէն մինչեւ երկիր հասնելու, եւ 45 տարի՝ բեւեռային աստղէն մինչեւ երկիր գալու համար։ Շատ մը աստղեր իրենց լոյսը մեզի հասցնելու համար դարերու կը կարօտին, շատեր ալ աներեւութացած են, մինչդեռ մենք տակաւին նոր կը տեսնենք զանոնք երկնակամարին վրայ։

Եթերը իբր միջնորդ կը ծառայէ լուսեղէն ալիքներուն, զանազան ու այլանման տեսակ ճառագայթներուն, ելեկտրականութեան, ելեկտրամագնիսական հոսանքներուն, հերցեան ալիքներու, ջերմութեան եւայլն։

Վերջին տասնեակ տարիներու ընթացքին գիտութիւնը երեւան հանեց գոյութիւնը զանազան ճառագայթներու, որոնք մեծ յեղաշրջում առաջ բերին գիտական աշխարհին մէջ։ Անցողակի թուենք անոնցմէ մէկ քանիներ։

Խամմա կոչուած ճառագայթը, որ ամէնէն անթափանցելի մետաղներու մէջէն կ'անցնի, Ք. ճառագայթը՝ որ մարդկային մարմինը կը թափանցէ եւ լուսագրութիւն (radiograpkie) մէջ մեծ դեր կը կատարէ, լուսեղէն ալիքներ՝ որոնց կը պարտինք մեր բոլոր տեսողական զգայութիւնները, զօրաւոր կանանչ ճառագայթը՝ որ հիւթի ամէնէն նուրբ խաւէն կ'արգիլուի, վերակարմիր ճառագայթը՝ որուն միջոցաւ կը կատարուի մարմիններու միջեւ ջերմութեան փոխանակութիւններուն մեծագոյն մասը, անդր-մանիշակագոյն ճառագայթները՝ որոնք հազիւ նշմարելի են եւ օժտուած քիմիական զօրաւոր գործունէութեամբ, աստղային ճառագայթները, եւ վերջապէս ելեկտրական ալիքները, որոնց երկարութիւնը ամբողջութեամբ կը չափուին։ Ասոնք ամէնքն ալ գրեթէ միեւնոյն բաներն են, արտադրութեան զանազան միջոցներով, այնպէս որ անոնց իւրաքանչիւրը ունի մասնաւոր յատկութիւններ եւ օժտուած է աւելի կամ նուազ թրթռացումներով։

Վերջերս գտնուած է նաեւ անտեսանելի նոր ճառագայթ մը, որուն անդիմադրելի ուժին փոխանցման շնորհիւ կը կարծուի ստեղծել այնպիսի միջոց մը, ուր կեանքը անկարելի կը դառնայ։

Այդ գիւտին հեղինակն է անգլիացի նշանաւոր բնագէտ Կրինտել Մաթիւս։ Ըստ իր գիտնականը այդ ճառագայթը գտաւ sélénium կոչուած մետաղակերպին մէջ եւ անոր միջոցաւ յաջողեցաւ վարել նաւ մը։ Իր փորձերը հետզհետէ առաջ տանելով, համոզում գոյացուց թէ՝ լուսեղէն այդ անտեսանելի ճառագայթը կրնայ մեծ ուժի հաղորդիչ ըլլալ եւ խիստ աւերիչ յատկութիւն մը առաջ բերել։

Նոր ճառագայթը չափէ աւելի մրցունակ եւ տարածուն ուժով օժտուած ելեկտրականութիւն մը ըլլալ կը կարծուի, եւ կ'արձակէ այնպիսի ջերմութիւն մը, որ մերձաւոր հեռաւորութեան մը մէջ վայրկենապէս մոխիրի կը վերածէ բուսական ու կենդանական մարմինները, կը վառէ ելեկտրական լամբարները, կը կեցնէ պզտիկ ինքնաշարժ մեքենաներուն անիւները եւայլն։

Հնարիչը կը կարծէ թէ այդ ջերմական ճառագայթին բնութագրումն ու ազդումը բազմապատկելով իբր ուղղիչ, պիտի յաջողի ձեռք բերել այնպիսի աւերիչ ուժ մը, որուն նմանը տեսնուած չէ մինչեւ այսօր։

Երբ աստղաբաշխ բամպակի թելէ կախուած մետաղէ հալոցի մը մէջ քիչ մը վառօդի սեւ փոշի դրուի եւ անտեսանելի ճառագայթը անցնի այդ վառօդին մէջէն, վառօդը վայրկենապէս կ'այրի եւ մեծ մուխ մը կ'արձակէ։ Գ. Մաթիւս այդ եղանակով յաջողեր է փամփուշտներ պայթեցնել։ Եթէ միեւնոյն փորձը յաջողի կատարել հեռուէն ուրիշ պայթուցիկ նիւթերու վրայ, ալ կարելի է երեւակայել այն ահռելի աւերը որ առաջ պիտի գայ, պայթեցնելով թշնամի բանակներուն ռազմանիւթի մթերանոցները։

Տեսնենք թէ անգլիացի գիտնականին գիւտը ինչ չօշափելի արդիւնքներ պիտի տայ։ Ամէն պարագայի մէջ, եթէ հաստատուի այդ ճառագայթին մահաբեր հանգամանքը, ինչպէս բնիք, ան սահմանուած է աներեւակայելիօրէն կործանարար ու աւերիչ դեր մը կատարելու ապագայի պատերազմներուն մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՑ ՏԻՐՈՍԿԻ

Բաց նամակ

ԱՌ ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ
ՊԱՅ ԳԱՐԱ - ԿԷՕԶ
ԱՆԳԱՐԱ

Ցիեն պայ,

Շատոնց ի վեր քեզմէ լուր մը չունենալուս՝ սկսած էի կամաց կամաց մտահոգուիլ։

Երբ կ'ըսեն թէ, ամէն դժբախտութեան բարիք մը կը ծնի՝ հաւատալիք տեսութիւն մ'ըլլալուն Ըօհիլրս կը խորհիմ։

Աթա - Թիւրքին մահիլը պատճառ եղաւ որ, անթելին գլուխը անցնիս եւ աշխարհին գլուխը լեցնես՝ փառաբանելով Քէմալին գործը եւ բարձրացնելով ցեղիդ արժանիքները եօթներորդ երկինք։ Սիրտս քիչ մը հանդարտացաւ, երբ Աթաթիւրքին մահը ողջ ըլլալուդ ապացոյցը տուաւ։

Սա hէօնիլէր hէօնիլէր լաւդ գլուխգործոց մըն է չիտակը, բոլորովին արդիականացած։ Ինչպէս ալ կը յարմարցնես, Աստուած իմ, եւ կը հաշտեցնես կոկորդիդ սեղմումները, արտասանած բառերուդ եւ նախադասութիւններուդ ճշմարտութեան։ Ըստ իս, մարդկութիւնը քաղաքակրթող ազդ մը ըլլալով հանդերձ, դուք Թուրքերդ աննման դերասաններ ալ էք։ Ձեր ծոցէն հայ ցեղ մը, գիտութիւններ եւ բարձր առաքինութիւններ հանելէ վերջ, պատճառ մը չեմ գտներ որ, դերասանութիւնն ալ ձեզմէ բխած չըլլայ։ Սրթա-օյինի մասնագէտ Իպիշ ապային ակրուտէն չէ՞ք մէթէ դուք։

Ձայնդ երբեմն զառամած մարդու կոկորդէն ելած տպաւորութիւնը կը թողուր, երբեմն ալ երիտասարդի, ուսանողի, աշակերտի, մանուկի, նորածինի։ Թիւրք ցեղին համադրութիւնը ըլլալդ է պատճառ անշուշտ որ, այս տեսակ ազգ. փիլանօ մըն ալ ստեղծելու առիթ ունեցար՝ [illegible] Աթաթիւրքին մահուան առթիւ։

Առաջին ձայնդ, առանց բան մը ըսելու լացաւ ու լացաւ։ Մարիամ Մագդաղենացին այդքան արցունք չի թափեց Յիսուս Քրիստոսին վրայ։ Սրտառուչ ձայնդ բառերու հեղեղ մը բռնկեց գաղափարաց անապատին մէջ ու ըօօպրւր ըօօպրւր լալ սկսաւ։ Աշակերտի ձայնդ՝ «Թիւրքլիւք վար, Թիւրքլիւք, Թիւրքլիւք» կրկնեց եօթանասուն եօթն անգամ։ Աստուծոյ ձայնդ Աստուած չար նայուածքէն պահէ, աստուածացուց Թուրք լեզուն... Եանըն էն կիւզէլ տիլի, տիլլէրին տիլի, տիլլէրին աաաաը» յորջորջելով սիրելի Գարա-կէօզս, քու, հաճի-էյվազին եւ Իպիշ ապային լեզուն։ Հակառակը խորհելու պատճառ մը չունիմ, քանի որ, արեւը պէս փայլուն է թէ, Նարա-Տէնիզի Ալուշտունեններուն լեզուով է որ, աւելի 60 տարի առաջ Հոմերոսի Իլիականը թարգմանուեցաւ, բնագիրին չափ հրաշալի ձեւով։ Նոյնութեամբ մը, Պաշնակ ըսուած կարգ մը խայիններ թէեւ ջանացին խնդիրը խեղաթիւրել եւ թարգմանութեան հայերէն անունը փակցնել՝ բայց ըստ Աթաթիւրքին ստեղծած գիտութեան լոյսին, անքննադատելիօրէն ապացուցուած ըլլալով որ Հայերը Թուրքերէն կը սերին, եւ հայ լեզուն ալ Թուրքերէնի մէկ աղաւաղուած ձեւն է, յիմարութիւն պիտի ըլլար անշուշտ ըսել թէ, Հոմերոսը Թուրքերէնի չէ թարգմանուած։

Սիրելի Գարա - կէօզս, այդ լեզուն բերնիդ կեդրոնը գոյութիւն ունենալէն վերջ, ալ բանէ մի վախնար։ Ոչ որ չունի որ, անկատար բառ մը արտասանելու վտանգին մէջ գտնուիս։ Սանկ մէկ մը գէրտէ փիլաւն ուտելէդ վերջ, գաշալու պեխերդ լզեցիր մի՝ կրնաս այլեւս արտօրմալուր եւ հրաշալի Թուրքերէն բառամթերքդ անթելին յանձնել։ Տինկիլ, էօֆիւզ, խըլայ, գազըգ, սափըգ, գըըըգ, չըֆըգ, մաննա, տէվէ, զափըա...։

Զի մոռցած հարցում մը ուղղեմ քեզի, պայ Գարա-կէօզ։ Աթաթիւրքին թաղման օրը ներկայ եղող օտար լրագիրներու թղթակիցներուն, հանրապետութեան նոր նախագահը զեկոյց մըն է կարդացեր Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ։

Այդ զեկոյցը Ֆրանսերէն է շարագրուած եղեր... բրա՞ւ է։

Ես չհաւատացի չիտակը։ Լեզուներու լեզուն, լեզուներու մայրը, աշխարհի ամենագեղեցիկ լեզուն, քանի որ ձեր բերնին մէջն է, կարծէ՞ս խըճզըր կեավուր Ավրօփալըին լեզուն գործածել։ Այն ալ՝ Անգարայի մէջ, Աթաթիւրքին պաղած անկիւնը տակաւին չէ... տաքցած։

Արդեօ՞ք, կը խորհիմ, այդ գավուռ գլուխ չուզին տակ ճէյփ ընող գլուխդ երբ փոխել որոշեցիր, մաղազային մէջ պատրաստ մի միայն լեզո՞ւ գտար։

Աչքերը, ականջները, ուղեղը ուրկէ՞ ճարեցիր։ Զըլլայ թէ, նախկինները պահած ըլլաս դարձեալ, Տէմիր պաշ դարձած գործարաններէ հրաժարելու Թուրքի ոգիիդ հակառակ գտնելով։

Խնդրեմ պայ Գարա կէօզ, լուսաբանէ զիս այս խնդիրներուն շուրջ ու երախտապարտ ըրէ քեզմէ եկած ցեղին զաւակը։

Վ. ՏՕՎԱՍԱՐ — (աղաւաղուած թուրքերէն բառ մը, որուն արմատն է տասը, կախող)։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Նոյեմբեր 26ին, շաբաթ երեկոյ, տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտներու հիմնադրութեան տարեկանի աւանդական թէյասեղանը, որուն կը նախագահէր տիար Վ. Մալէզեան։ Ներկայ էին ազգ. ռկ. պետ Գ. Ցաւկոթեան, գաղութէս կրօնական բարձր դէմքեր, ինչպէս նաեւ կարգ մը կուսակցութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ, սկաուտներու ծնողքներ եւ համակիրներ։ Թէյասեղանը ունեցաւ ազնուիչ, կազդուրիչ եւ ջերմ մթնոլորտ մը, շնորհիւ սկաուտներու խաղերուն, մարզանքներու եւ փոքրիկ ներկայացումներու, շարժելով ներկաներուն հետաքրքրութիւնը, որոնք կարգաւ ըլլայ սկաուտի ծնողք կամ ներկայացուցիչ, խօսք առնելով, շեշտեցին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անհրաժեշտ գոյութիւնը, իր դերը ազգային տեսակէտով, եւ հրաւիրելով զիրար, բերել անոր անվերապահ օժանդակութիւն մը բարոյական եւ նիւթական համակրութեամբ։

Կիրակի 4 դեկտեմբեր, սկաուտապետութիւն մը, մօտ 20 հոգի, առաջնորդութեամբ շրջ. պետի, ուսումնական այցելութիւն մը կատարեց Անկէնի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը։ Թանգարանի վարիչ Գ. Գ. Բալյեան պատշաճ կերպով յայտնեց իր գոհունակութիւնը սկաուտներու այցելութենէն։ Սկաուտները թէյով եւ առատ մրգեղէնով հիւրասիրուեցան։ Այս առթիւ սկաուտական գործադիր մարմինը (100) հարիւր Ֆրանք նուիրեց Թանգարանին։

Ս. Սերովբեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՊՐՕՆ.— Մեր գաղութի թիւը կը հասնի 40 — 45 համեստ ընտանիքներու, որոնք թրքական զուլումներէն ազատած՝ եկած են այստեղ ու ապաստան գտած։

Գաղութիս ծնողները հաւաքուելով որոշեցին բանալ Մեսրոպեան վարժարան անունով դպրոց մը, 40 նորահաս երախաներու մայրենի լեզու սորվեցնելու համար։ Մեր երկու ուսուցիչները՝ Գ. Ա. Վարթազեան (հայերէն լեզու) եւ Գ. Ա. Սարաֆեան (երգեցողութիւն ու մարզանք) սիրայօժար յանձն առին այս գործը։

Կը խնդրենք կրթասէր հայրենակիցներէ, որ օգնեն մեզ եւ մեզ նուիրեն Քերական, Ուսումն Ա. եւ Բ.։ Առաքումները կատարել Ս. Բարսեղեանի, Avenue d'Annorez, BRON:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ ԵՒ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

«Զարթօնք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի (Նոյ. 29).

— «Առաջնորդարանի մէջ, Սանճաքի գաղթականներով զբաղելու համար գումարուած խորհրդակցական ընդհանուր ժողովին մէջ, յարանուանութիւններու ներկայացուցիչներէն մէկը գոհունակութեամբ կը դանդատէր թէ անկազմակերպ վիճակի մէջ կը գտնուինք եւ պատահարները դիմաւորելու բոլորովին անպատրաստ ենք, հակառակ այն իրողութեան որ այդ պատրաստութեան ու կազմակերպչական աշխատանքի պէտքն ու անհրաժեշտութիւնը հրամայական են։ Կը յիշէք անցեալ տարուան Գէյլութի Նոյեմբերի դէպքը, այս տարուան Սանճաքի խնդիրը եւայլն։ Դիտողութիւնները տեղին կը գտնենք։

Քաղաքական հորիզոնը երբեք այնքան մթագնած չէր որքան անցեալ ամիսներու ընթացքին։ Այսօր ալ դեռ կարելի չէ վտանգը անհետացած համարել։ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը, նոր փոփոխութիւններու հետեւանքով, հետզհետէ աւելի կը բարդանայ, կը կնճռոտի, բնականաբար մեզ հետաքրքրող խնդիրները դիւրաւ կը կորսուին տիրող թոհուբոհին մէջ։ Ցորմանքէն չզլուելու համար բռնելու ուղի մը ստեղծելու ենք։

Այս պայմաններու տակ, միութեան, համերաշխութեան պէտքը աւելի քան երբեք շեշտուած կը ցցուի մեր առջեւ։ Ուրախալի երեւոյթ էր Սանճաքի խնդրով զբաղելու համար կազմակերպուած ժողովը՝ ինչպէս գրեր էինք։ Բոլոր խաւերէն ու հոսանքներէն հրաւիրեալներ քով քովի նստած միեւնոյն նպատակը հետապնդելու համար միեւնոյն միջոցներու գործադրութեան համար համաձայնութիւն կը յայտնէին։ Այս Յանձնախումբի կազմութիւնն ու անոր արդիւնաւէտ գործունէութիւնը իբրեւ փորձ պիտի ծառայէ, որմէ վերջ մաղթենք որ նման համազգային բնոյթ կրող տեւական մարմին մը ստեղծուի, որ հասարակական շահերէն դեր ի վեր դասէ ազգին շահը, եւ հեռուի աշխարհի խնդրագարձներուն, ու միշտ պատրաստ ըլլայ իր հեղինակաւոր խօսքը ըսելու մեր գաղութի ցիր ու ցան ժողովուրդին։

Ինչ ձեւի ու կերպարանքի տակ ալ ստեղծուի նման մարմին մը, անոր գործունէութեան միակ առանցքը պիտի ըլլայ՝ հայը հայ պահել եւ անոր շահերը պաշտպանել։ Նոր սերունդը հայ պահելու համար անհրաժեշտ է ճշմարիտ հայկական մշակոյթով մեծցնել հայ մանուկը։ Մեր գաղութին մէջ այս ուղղութեամբ աշխատանք կատարող միութիւններ հազուագիւտ են։ Ամէն ինչ թողուած է Ազգային վարժարաններու, որոնց խղճալի վիճակը հեռու է մեզ երաշխաւորելէ։ Անշուշտ որ դպրոցը լաւագոյն հողն է, ուր կարելի է սերմանել մշակոյթը. բայց յաջողութեան պայման է հողին որակը։ Պէտք է բարելաւել դպրոցներու վիճակը, պէտք է ստեղծել տիպար վարժարաններ ու մանաւանդ երկրորդական վարժարան մը։ Պոլսոյ մեր երկրորդական վարժարաններուն մէջ պատրաստուած նոր սերունդն է որ ներկայիս ազգային գործերուն ղեկավարութիւնը ստանձնած է։ Առ յաւէտ կորսուեցան այդ վարժարանները, պէտք է վերստեղծել եւ մեր գաղութին մէջ որպէս կարեւորագոյնը բոլոր գաղութներուն։ Այն մահացու անտարբերութիւնը որուն մէջ թաղուած ենք, կազմալուծման կ'առաջնորդէ մեզի։

Երբ նման կարեւոր հարցի մը առջեւ կը գտնուինք բոլոր աչքերը կը դառնան որոշ ուղղութեան մը, ամէն մարդ կ'ըդգուսի ու կը զգայ թէ Հ. Բ. Ը. Մ.-ը կրնայ եւ պէտք է լրացնէ այդ պակասը։

Անցեալ տարի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ Բարեգործականը օգնած էր 99 դպրոցներու, այս տարի կը նպաստէ 101 դպրոցներու, աւելի քան 13,000 աշակերտներով։

Կը պահանջենք Բարեգործականէն որ երկրորդական վարժարան հիմնէ, տիպար ագարակ մը ստեղծէ, Սանճաքի գաղթականներուն օգնէ։ Արդար են մեր պահանջները, բայց միւս կողմէ պարտաւոր ենք մեր իրաւունքներուն հետ մեր պարտաւորութիւններն ալ ճանչնալ։ Ինչո՞ւ չմտածել թէ մեր բազմապիսի ու բազմածախս անկարելութիւնները ի՞նչպէս կրնան իրականանալ, եթէ չմղենք ժողովուրդը որ իր պարտականութիւնը կատարէ անդամակցելով եւ կանոնաւոր կերպով իր տուրքը վճարելով Բարեգործականին։ Մեր գաղութի մամուլը ոչ միայն իր աջակցութիւնը չի բերեր, այլ եւ անհարկի քննադատութիւններով կը ջանայ վնասել Բարեգործականին։ Հիմա որ հայկական ճակատ մը յարդարելու փորձեր կ'ըլլան, պէտք է նկատի ունենանք թէ մեր գաղութը Բարեգործականին մեծապէս պէտք ունի, կարենալ լայն չափով անկէ օգտուելու համար։ Մէկ կողմ թողունք անհատական եւ հատուածական նկատումները եւ հրաւիրենք ժողովուրդը համախմբուելով բոլորուիլ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի շուրջ կարելիութիւն ընծայելով Բարեգործականին որ հասնի մեր պէտքերուն։ Մենք համոզուած ենք թէ բարեացակամութիւնը չէ որ կը պակսի Հ. Բ. Ը. Մ.-ի մօտ, այլ նիւթական միջոցները։

Եզրակացնելով ըսենք թէ անհրաժեշտ է որ համերաշխութեան ճիգի այս օրերուն զանազան հոսանքներ եւ մարմիններ վերաքննեն իրենց դիրքը Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հանդէպ եւ որդեգրեն բարեկամական ընթացք մը՝ ի շահ մեր գաղութին»։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ԷՆՎԷՐ, ԹԱԼԱԹ ՈՒ ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՆԵՐԸ Ի՛ՆՉՊԷՍ ԽՈՅՍ ՏՈՒԻՆ

Վերջերս լոյս տեսած է գերման հեղինակ Քուրթ Օքայի մէկ երկասիրութիւնը Օսմ. բանակի վերին հրամանատար Էնվէր փաշայի մասին։ Այդ գրքին մէջ պատկերացուած է Էնվէրը իր մանկութենէն սկսեալ մինչեւ իշխանութեան գլուխ անցնիլը։ Ընդհ. պատերազմի յիշատակները պատմըւած են ու Էնվէր փաշայի կեանքին վերջին օրերուն ցարդ մութ մնացած կէտերը լուսաբանուած են։

Սոյն աշխատասիրութեան շահեկան մասերը քաղելէ առաջ— «Նէնի Սահաչ» առաջ կը բերէ պատերազմի վերջին օրերուն ապրողներուն յիշատակները։

Էնվէր փաշա ինչպէ՞ս խոյս տուաւ Իսթանպուլէն

1918 նոյեմբեր 3ի իրիկունն էր։ Մշուշոտ, փոթորկալից, անձրեւոտ օր մը։ Վաղահաս ձմրան մը պատուհասութիւնը ձգող ցուրտ օր մըն էր։ Անձրեւոտ քամին մարդուն ոսկորները կը թափանցէր, ու բարակ անձրեւ մը կը տեղար։

Իսթանպուլի ժողովուրդը կանուխէն տուները քաշուած էր չորս տարուան արիւնահեղ ու դժնդակ պատերազմէն թշուառացած։ Տակաւին մութը բոլորովին չկոխած, փողոցները թափուր էին։ Հովանոցին տակ կծկըտած, փոթորիկին դէմ յառաջացող քանի մը հոգի միայն կը տեսնուէին պողոտաներուն վրայ։

Օսմ. կայսրութեան պարտութեամբ վերջացած պատերազմին պատասխանատուութիւնը ունեցող Թալէաթ փաշայի դահլիճին տեղ անցած էր Իզզէթ փաշայի դահլիճը։ Նախկին նախարարները հսկողութեան տակ կը գտնուէին իրենց ապարանքներուն մէջ, սպասելով որ զինուորական բարձր ատեանի առջեւ իրենց հաշիւը տան։

Գուրուչէշմէի մէջ, Էնվէր փաշայի՝ պալատի մանրանկար եղող ծովեզերեայ բնակարանը ոստիկան - զինուորներու եւ կարգապահական զինուորներու շղթայի մը տակ կը գտնուէր։ Տասը օրէ ի վեր Էնվէրի բնակարանը պաշարող այդ զինուորները մեծ պարտաճանաչութիւն ցոյց կուտային։ Սակայն, տեսնելով որ փաշան բնաւ դուրս չէր ելլեր, վերջին օրերը տակաւ թուլցուցած էին իրենց հսկողութիւնը, տարհամարհակ գործ մը կատարելու պէս։ Անոնք կը կարծէին թէ վերին հրամանատարի փոխանորդ Էնվէր փաշա անանկ մարդ մը չէր որ առանց հաշիւ տալու խոյս տար։ Էնվէրի բնակարանին ծառաները շատ լաւ կը վարուէին հսկող զինուորներուն հետ, ու ոչ թէ թշնամի կը նկատէին զանոնք, այլ բարեկամներ, որոնք փաշան պիտի պաշտպանէին ո եւ է պատահարի դէմ. այսպէս՝ հսկողներուն կասկածը փարատած էր, ու անոնք նուազ աչալուրջ դարձած էին։

Սակայն, նոյեմբեր 3ի իրիկուն մթնելուն պէս, հսկողութիւն ընողներուն վրայ տարօրինակ վիճակ մը կը տեսնուէր. Անոնք ցերեկները շարունակ կը յօրանջէին, ու գիշերն ալ լաւ կը քնանային։ Բայց նոյեմբեր 3ի գիշերը ոչ մէկը պառկիլ կ'ուզէր, ու ամէնքն ալ իրենց պաշտօնին գլուխը կը գտնուէին։ Արդեօք բանէ՞ մը կասկածէին։

Պատճառը շատ պարզ էր։ Այդ գիշեր, Էնվէր փաշայի կինը Նաճիէ սուլթանուհիին Գուրուչէշմէի պալատան մէջ նուազ կար։ Հսկող պաշտօնեաները ծովեզերեայ շէնքին յորդ լոյսերուն մէջէն մտիկ կ'ընէին խնճոյքային դըսարթ եղանակները։

Էնվէր փաշա իր ծովեզերեայ բնակարանին մէջ իր բարեկամներուն հետ խօսակցած պահուն օթօ մը կեցաւ դըրան առջեւ։ Ներս մտնող երիտասարդ մը շէնքին սանդուխներէն վեր ելաւ արագօրէն։

Երիտասարդը Նաճիէ սուլթանուհիին ապարանքի հաւատարիմ հարէմ աղաներէն մէկուն ականջին բան մը փսփսաց, ու առանց երկու վայրկեան կենալու ոտքի վրայ, ներսէն վազող եկող ազային ետին ինկաւ։

Այդ երիտասարդը Ճէմալ փաշայի հետեւորդ սպաներէն Սէյֆի Տրախօն էր։ Երկար ատեն փաշային քով ծառայած ըլլալուն, անոր վստահութիւնը շահած էր։ Այդ գիշեր, երիտասարդ սպան կ'ուզէր Էնվէր փաշայի հետ տեսակցիլ, Ճէմալ փաշային ըրած հրահանգին համաձայն։

Արդէն Էնվէր փաշա ալ կը սպասէր Ճէմալ փաշային կողմէ դրկուելիք մէկուն։ Ուստի, հրաւիրեալները զատարճայած ատեն Էնվէր փաշա մերթ առ ապարանքին քարափը կ'ելլէր, ու աչքերը յառած, բան մը կը փնտռէր կարծես։ Այդ գիշեր փաշան ուշադիր դիտողները պիտի կրնային նշմարել թէ ան որքան ջղային եւ յուզուած էր։

Հարէմ աղային իսկոյն փոքր սենեակ մը ըսաւ թէ ո՞րուն կողմէ եկած էր այդ երիտասարդը.

— Փոքր սենեակը տար շուտով։ Ես ալ հիմա կուգամ, ըսաւ Էնվէր։

Հարէմ ղաւին իսկոյն փոքր սենեակը առաջնորդեց երիտասարդ սպան Սէյֆի պէյը։ Այս վերջինը հազիւ նըստած իրեն ցոյց տրուած քանաբէին վրայ, Էնվէր փաշա ներս մտաւ։ Համազգեստ կը կրէր ան։ Փայլուն կոճակները, պատուանշանները եւ քորտօնները կը շլացնէին աչքերը։

— Ներ ըլլայ, զաւակս, ըսաւ Էնվէր.

Սպայ Սէյֆի պէյ ցած ձայնով մըրմնջեց.

— Ճէմալ փաշա ձեր հրամանին կը սպասէ, փաշա....։

Էնվէր այս խօսքը լսած պահուն մանրակրկիտ կերպով կը քննէր սպան։ Հրամանին գործադրութեան համար առնեն կարենալ յուզող մարդոց յատուկ ձեւով մը Էնվէր փաշա ըսաւ.

— Ժամը ճիշդ 12ին, Գալթա Լիմանի բացերը, մակոյկի մը մէջ պիտի սպասէք Իսթանպուլէն եկող մօթէօրի մը։ Լոյսով մը «կեցիր» նշանը պիտի տաք մօթէօրին, ձայն տեսնելուդ պէս։ Մօթէօրը ձեր ուղղութեամբ պիտի յառաջանայ, ու իր մէջ պիտի առնէ ձեզ։

Սէյֆի պէյ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր Էնվէր փաշայի խօսքերը։ Փաշային հրամանը կրկնուելէ յետոյ, ըսպան հարցուց թէ ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ր։ Էնվէր պատասխանեց.

— Երթաք բարով...։

Սէյֆի պէյ սպասելու ատեն չունէր։ Շուտով դուրս ելաւ, ու օթօն նստելով հեռացաւ։

×

Սպայ Սէյֆի պէյ բնաւ չէր զարմանար այդ որոշման համար, քանի որ դահլիճին անկումէն ի վեր պատահած բոլոր միջադէպերուն տեղեակ էր։ Իրողհետեւ փաշաները առաջին օրուընէ իսկ կ'ուզէին երկրէն խոյս տալ։ Սակայն, փախուստի եղանակը ճշդուած չէր տակաւին։ Երկու հրամանատարներ նախապէս երկրին մէջ պահուըտելու կողմնակից էին։

(Շար.)

(1)

Այրի Տիկին Շիրխանեան եւ զաւակները՝ Ալիս եւ Արամ, Տէր եւ Տիկին Փալուշեան եւ զաւակունք (Կարսան), Տէր եւ Տիկին Տէր Յովհաննէսեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Գ. Կարապետ Բրուտեան, Տիկին Փանդուտեան եւ զաւակը (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վարդանեան եւ զաւակունք (Սարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Մելիքեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գումրուեան եւ զաւակունք (Ռոմէնվիլ), Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Եափուճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վաղարշակ եւ զաւակունք (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Եափուճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ալիք Նուրիճանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, եւ ազգականին՝

ԽՈՐԷՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆԻ
(Կարնեցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ դեկտեմբեր 10ին Նեքքերի հիւանդանոցին մէջ, 38 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, 14 Դեկտ. չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, իր բնակարանին մէջ, 23 Սանթ Ֆէրան, Ռոմէնվիլ:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ. ԺԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին օրիորդներ Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ԳԸՄԳԼԵԱՆ եւ ՄՈՒՇԿԱՆԳԱՐԵԱՆ (երգ). Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (կովկասեան պար), փոքրիկն ՕՏԷԹ-ՍԻՄՈՆ (պար):

Ընտանեկան պարերը կը սկսին ժամը 9ին:

Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ:

մար իտալական պահանջները: Գրուած բոլոր յօդուածները մէջտեղ կը դնեն լուրջ փաստարկութիւններ: Ճիշդ է որ իտալական կառավարութիւնը դեռ պաշտօնապէս արտայայտուած չէ, բայց մամուլի ու ձայնասփիւռի միջոցաւ եղած բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ իր ներկայութիւնը զգալի է: Ջիանոյի թերթը, «Թէլէկրաֆօ» կը գրէ թէ «տակաւին ոչ ոք տեղեակ է թէ Տուչէ ինչ կը մտածէ այս մասին»: Իր այս լռութիւնը կը բացատրուի անով որ ան կը խորհի թէ աղմկարար պահանջ մը աւելի քիչ բան կ'ապահովէ, եւ թէ, Ֆրանսայի հետ համաձայնելով որ եւ է զիջողութիւն ձեռք ձգելու պարագային ինքզինքը յաղթական ցոյց պիտի տայ: Ուրեմն, ներքին ու արտաքին նպատակներով ռազմավարութիւն մը կը փորձէ: Առ այժմ մամուլն էր հարցը կ'արծարծէ՝ հասցնելու համար կէտի մը, ուր Տուչէ ստիպուի արտայայտուիլ: 7 յունուար 1935ի համաձայնութիւնը չեղեալ նկատուած է: Քանի մը օր առաջ իտալական թերթերը յայտնեցին թէ ինչ է Իտալիոյ գիրքը(?) Սուէզի ջրանցքի խնդրին մէջ: Հիմա մէջտեղ դրուած է Ճիպութիի պարագան: Սոմալիի Ֆրանսական վարչութեան մասին գիտողութիւններ կ'ըլլան: Իտալական թերթերը կ'ըսեն թէ Ֆրանսական Սոմալին հակիտալական գործունէութեան կեդրոն մը եղած էր 1895ին եւ 1896ին, նոյնը եղաւ նաեւ 1935ին՝ Եթովպիոյ վրայ իտալական արշաւանքի առեն: Իսկ այսօր ապաստանն է դարձած բոլոր Եթովպիացի գաղթականներուն, որոնք կատաղի պայքար մը կը մղեն Եթովպիոյ իտալական իշխանութեանց դէմ: Ճիպութիի միջոցաւ, կը շարունակեն անոնք, Ֆրանսա զանոնք կը զինէ Իտալիոյ դէմ: Յետոյ, Ճիպութին երեսի վրայ է թողուած Ֆրանսացիներու կողմէ ու նաւահանգիստը աւերակ մըն է: Իսկ նաւահանգիստի սակերը շատ բարձր են: Եւ վերջապէս երկաթուղին գրեթէ անգործածելի է: Այսուհանդերձ, իտալական մամուլին յեղուն այժմ աւելի մեղմ է քան առաջին օրերուն:

Անգլիա անգիջող՝ Միջերկրականի մասին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, ընկերվարական երեսփոխան մը Չէմպըրլէյնի հարցուց թէ՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյութիւն ունի՞ դաշինք մը, ուխտ մը կամ համաձայնութիւն մը, որ Մեծն Բրիտանիան պարտադրէ զինուորական օժանդակութիւն ընծայելու Ֆրանսայի՝ երբ այս վերջինը յարձակման ենթարկուի Իտալիոյ կողմէ: Չէմպըրլէյն ժխտական պատասխան տուաւ: Բայց, այս ժխտական պատասխանը ոչինչ կը փոխէ Միջերկրականեան հարցին մէջ, քանի որ Մեծն Բրիտանիա որոշած է յարգել ստատուքուոյի(?) պահպանումը եւ գաղթավայրերու հետ հաղորդակցելու իր ազատութիւնը:

Քանի մը օր առաջ Հռոմի անգլիական դեսպանը իտալ. կառավարութեան յայտնած է Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտը այն մասին թէ Իտալիա պէտք է հաւատարիմ մնայ իտալեւանգլիական համաձայնութեան: Խորհրդարանին մէջ նոյնը կրկնեց նաեւ Չէմպըրլէյն: Վարչապետը աւելցուց նաեւ թէ գաղթավայրերու հետ հաղորդակցութիւնը վտանգուած պիտի ըլլայ այն օրը, երբ Իտալիա, գրաւելով Թունուզը, Միջերկրականի այդ մասը պիտի փակէ, կտրելով Մերձ. Արեւելք, Սուէզի եւ Հնդկաստանի ճամբան:

Չէմպըրլէյն, Լոնտոնի օտար լրագրողներու ընկերակցութեան 50ամեակին առթիւ ու անոր հրաւէրով այս գիշեր պիտի խօսի խընամուած ճառ մը՝ որ կը կարծուի թէ շատ կարեւոր պիտի ըլլայ:

— oo —

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ մօտերս պիտի այցելէ Հունգարիա, խնամակալ Հորթիի հրաւէրով:

10 ՄԻԼԻՈՆ ծախք պատճառած է պետութեան, 30 նոյեմբերի գործադուլին դէմ պայքարը:

ԺՈՒՀՕ պաշտօնանկ եղաւ Ֆրանսայի երկաթուղիներու վարչութեան մասնաւոր յանձնախումբէն:

Հ. Յ. Դ.

Փառ. ֆը(?)

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 14 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԱՆԻԷՐԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ընկերական ժողովը 16 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Տեղի պիտի ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ա. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Խնջոյք — պարահանդէս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՍԱՐՍԷԼԻ ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

17 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ 2ը

Սալ տը Նօսի մէջ, 81, Ռիւ տը Փարի

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Պարերը կը սկսին գեղարուեստական բաժնէն վերջ

ՄՈՒՏՔ 4 Ֆրանք, փոքրերու 2 Ֆրանք

Ընկերահաւաքական դասախօսութիւն
Շավիլի մէջ, Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին մանկապարտէզի սրահը

Rue Trois Chantiers

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Առնել 1 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Puits Sans Vin, Շավիլ:

«ՐԱՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 15 Դեկտ. Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱՐՇԱԿՈՒՆԻ(?)

Նիւթ՝ «Հայոց ցեղային նկարագրի գլխաւոր գիծերը»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 14 Դեկտ., Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ: Կը խօսի Գ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութեան առաջին քայլերը»:

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 15 Դեկտ., Հինգշաբթի, 5 Ռիւ տը Լ'Էգլիզ, Մարսէյլ: Պ. ՄԻՐԻՇԷ ԹԱՐՈՍԵԱՆ կը խօսի ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕ-ԳՐԻՐԵԱՆԻ մասին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Վարդգէս Քէչէճեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Բարերդի, Բարձր Հայքի հայրենակցական եւ Վերաշինաց Միութեան ինչպէս նաեւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իր մեծ մօր Այրի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 13ին Մարսէյլի մէջ:

×

Չէքեան, Գալեան, Թաշճեան, Էնֆիէճեան եւ Գապարիկիտեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօր, հօրեղբօրորդւոյն, մօրեղբօրորդւոյն, մօրքրոջորդւոյն եւ աներձագին՝

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՉԷՔԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 18 Նոյ., Ուրբաթ առաւօտ ժամը 7ին: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 21 Նոյ., Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Մօնմարթրի գերեզմանատունը:

ՖՈՒՍԱՑՈՑ(?)

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները 18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Կ. Խ.-Ի

ԴԱՐՄԱՆԱՏԱՆ

20 Rue Dominicaines, Մարսէյլ

Յառաջիկայ Հինգշաբթի, 15 Դեկտեմբերին կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին կը վերաբացուի մեր դարմանատունը, օժտուած բժշկա-առողջապահական ամէն յարմարութիւններով: Տօքթ. Ն. Տիկիրեան իր աշխատակցութիւնը պիտի բերէ առանց նիւթական վարձատրութեան: Զանազան հիւանդութեանց համար պիտի ունենանք մասնագէտներ: Կը յուսանք որ մեր հայրենակիցները սիրայօժար կերպով պիտի ուզեն բերել մեր ձեռնարկին իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը: Մեզի դիմող հիւանդները պէտք է ըլլան վկայագրով հաստատուած կարօտներ: Դարմանատունը բաց պիտի ըլլայ շաբաթը մէկ անգամ, Հինգշաբթի օրերը կէսօրէ վերջ ժամը 1.30—3.30:

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւն

Մարսէյլի Բաբերդի Հայր. Միութեան վիճակախաղէն չահած են հետեւեալ թիւերը՝ 78 մէկ տանտիկնոջ լոթըրի նախշ(?), 208 գիրք («երկու տարի հայկական բանտում»), 140 մէկ շիշ օ տը քոլոն, 42 քաշքոլ, 201՝ մէկ զոյգ կնոջ գուլպայ: Նուէրները առնելու համար դիմել Պ. Խ. Տէր Նազարէթեան, 7 Bld. Mouren, Մարսէյլ:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame — PARIS (13)

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères,
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 15 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 15 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3912

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ

Թուրքիոյ հանրապետութեան նոր նախագահի ընտրութեան առթիւ կ'արժէ մէկ քանի մատնանշումներ եւս ընել։

Աթաթիւրքի մահը պէտք է առիթ ընծայած ըլլայ՝ յետադիմական տարրերուն՝ գլուխ բարձրացնելու։ Գասթէմունիի դէպքը, որուն արձագանգը եղանք օրը օրին, ատոր անժխտելի ապացոյցն է։ Ու կը թուի թէ սովորական «դէպք» մը եղած չէ ան, քանի որ, Ըմէթ, հաղիւ աթոռը գրաւած, սուրհանդակ մինչեւ հոն երթալ իր հետ առած վարչապետ Ճէլալ Պայարը։ Իսկ մեկնումի պահուն, յայտարարեց թէ «լաւ լուրերով պիտի դառնայ»։ Չենք գիտեր թէ ի՛նչ են եղած այդ «լաւ լուրերը»։ Բայց, գիտենք թէ երբ Ըմէթ «պարագաներու բերումով» երկրին որ եւ է մէկ վայրը այցելէ, ամէն ու ձախը կը սրբէ ու այնպէս կը վերադառնայ։

Անշուշտ, Գասթէմունիի դէպքը չի կրնար մեծ համեմատութիւններ առած ըլլալ։ Ու կասկած չկայ, որ ան խեղդուած է իր սաղմին մէջ։ Բայց, իր մեծ կամ փոքր չափերով՝ ան կուգայ վկայելու թէ, հակառակ անցնող տասն եւ հինգ տարիներուն, Թուրքիոյ մէջ տակաւին գոյութիւն ունի խուլ ու զսպուած դժգոհութիւն մը՝ նոր կարգերու ու նոր կենցաղի հանդէպ, ու առիթներ կը փնտռէ պոռթկալու։

«Թան», խօսելով Հալքի արտակարգ համագումարի մասին, կ'ըսէր թէ «պիտի որոշուին այն փոփոխումները որոնք պիտի ըլլան գլուանապետական մարզին մէջ»։ Ու կը ճշդէր նաեւ այն մայրաքաղաքները, որոնց Թուրք դեսպանները պիտի փոխուին։ Ուրեմն, կառավարութեան վերեւ կայ Հալքը, ու Հալքին վերեւ՝ ուժ մը, որ նախապէս կը ճշդէ ոչ միայն արտակարգ համագումարին օրակարգը, այլեւ տրուելիք որոշումները։ Իսկ այդ ուժը ուրիշ մէկը չէ, բնականաբար, բայց եթէ Ըմէթ։

Հալքի համագումարին առաջին օրակարգը պիտի ըլլայ, կը խորհինք, նոր նախագահի ընտրութիւնը։ Ըմէթ, գրաւելէ վերջ Աթաթիւրքի աթոռը՝ իբրեւ պետութեան պետ, ինքզինքը «ընտրել» պիտի տայ նաեւ իբրեւ պետը Հալքին։ Իրականին մէջ, Հալքի արտակարգ համագումարը անոր պիտի ունենայ բացառապէս այս ձեւականութիւնը կատարելու համար, իր օրակարգին վրայ աւելցնելով, անշուշտ, կարգ մը ուրիշ խնդիրներ, որոնք արդէն... լուծուած են։ Ոչ մէկ կասկած, որ նաեւ այս «ընտրութիւն»ը պիտի կատարուի «միաձայնութեամբ», ու Ըմէթ, նոր առիւ մը, իր «շնորհակալութիւնը պիտի յայտնէ ընծայուած վստահութեան համար»...

Կատակերգութեան այս տեսիլը փակումէն վերջն է, սակայն, որ պիտի սկսի Ըմէթի իսկական տիրակալութիւնը։ Աւելի ճիշդ՝ իսկական դիկտատուրան։ Վասնզի, ինչ որ կար ցարդ՝ իբրեւ Աթաթիւրքի դիկտատուրա, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ երկու զօրեղ ուժերու — Քէմալի ու Ըմէթի — փոխադարձ հակակշռով ու նաեւ փոխադարձ համաձայնութեամբ «երկոքեան» վարչաձեւ մը, ուր դերերը բաժնուած էին, ու այս կամ այն խնդիրներուն մէջ հակադիր կողմերէն մէկն ու միւսը կը յաջողէր պարտադրել ինքզինքը՝ երկար կամ կարճ տեւողութեամբ։

Հիմա այդ երկուութիւնը վերցաւ։ Չկայ Աթաթիւրքը, նաեւ չկայ ուրիշ որ եւ է զօրեղ դէմք, որ կարենայ հակադրել Ըմէթին՝ իր անհատական հեղինակութեամբ, դիրքով, կապերով ու արժէքներով։

Կան, իհարկէ, անհատներ, որոնք ոչ միայն որոշ դերեր են կատարած նոր Թուրքիոյ կառուցումին մէջ՝ առաջին օրէն նեցուկները կամ գործակիցները ըլլալով նոր վարչաձեւին ու անոր որոշումներուն, այլեւ ունին որոշ դիրքեր։ Ասոնցմէ ոմանք հիմա աւելի լուրջ պատճառներ ունին լուռ կամ բացայայտ կերպով դիրք բռնելու Ըմէթի դէմ, քանի որ վերջերս զանոնք մեկուսացուց կամ պիտի մեկուսացնէ։ Ըմէթ, որ շատ լաւ կը ճանչնայ իր շրջապատը — իբրեւ նախկին վարչապետ բոլոր դէմքերը նժարին մէջ դրած ըլլալով, — իր կրկնակի հանգամանքները պիտի օգտագործէ՝ անոնց ազդեցութիւնը հեռու պահելու համար երկրին ներքին կեանքէն ու արտաքին քաղաքականութենէն։ Իր այդ հանգամանքներէն անջատ՝ նոր նախագահը ունի նաեւ խառնուածք մը, որ անպայման իր տիրական շեշտը պիտի դնէ. մասնաւորապէս ներքին ու հաստուածային քաղաքականութեանց մէջ։ Ըմէթ իր վարչապետութեան օրով իսկ, հակառակ Աթաթիւրքի ներկայութեան, մոլեռանդ ու անզիջող էր հաւասարապէս բոլոր անոնց հանդէպ, որոնք որ եւ է ընդդիմութիւն ցոյց կուտային։ Իր այս խիստ վերաբերումը պիտի սաստկանայ, բնականաբար, հակընդդէմ ուժին մէջ, համապատասխան խմորում մը, օր օրի աւելի խորացնելով ներքին երկուութիւնը ո՛չ միայն երկրին, այլեւ Հալքին ու նոյնիսկ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, որ «միաձայնութեամբ» նախագահ ընտրեց Ըմէթը...

Ասկէ առաջ անձերու երկուութիւն կար, սքօղուած հոսանքներով, որոնք «մուխը մէջը կը խեղդէին»։ Այժմ կը ստեղծուի ու պիտի շեշտուի հաստուածային երկուութիւն մը։

Ըմէթ հետզհետէ պիտի սեղմէ նաեւ ոչ-թուրք տարրը։ Թուրքիոյ մէջ, անհիմն չէր տիրող այն կարծիքը թէ «Աթաթիւրքի մահով կրնայ վատթարանալ ոչ-թուրքերու վիճակը»։ «Թուրքիան՝ Թուրքերուն» նշանաբանը Ըմէթինն է։ Ու այժմու նախագահը աւելի քան մոլեռանդ է այս մասին։ Մոլեռանդութիւն մը որ իր հոգիին ու էութեան մաս կը կազմէ, եւ զոր, վարչապետութենէն առաջ կամ վարչապետութեան ընթացքին, փոքրիկ խնդիրներու մէջ իսկ անզուսպ կերպով ի յայտ բերած է ան...։ Ոչ-թուրքերու նկատմամբ բոլոր սեղմումները իր ու իրեն նման թթու ազգայնականներու գործերն են եղած։ Նոր օրէնքի մը համաձայն, բոլոր թերթերը, 15 յունուարէն սկսած, պարտաւոր են 5000 ոսկի պահ ձգել, կարենալ շարունակելու համար իրենց հրատարակութիւնները...։

Ասիկա ծայրն էծրարոց։ Թուրքիա, կը կրկնենք, իսկական դիկտատուրան հիմա է որ պիտի զգայ։ Ու հիմա է որ պիտի կրէ անողոք ճնշումը՝ իսկական դիկտատորին...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԵՄՊՐԼԷՅՆԻ ՃԱՌԸ

Երէկ գրած էինք թէ Լոնտոնի օտար լրագրողներու ընկերակցութեան յիսնամեակին առթիւ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր հրաւիրուած էր խօսելու վարչապետ Չէմպըլէյն։ Այս առթիւ ըսուեցաւ որ նախարարներ եւ դեսպաններ ալ ներկայ պիտի ըլլան հացկերոյթին, լսելու համար վարչապետը։ Նոյնիսկ «Թան» կը գրէր թէ Հիթլէր որոշած է յատկապէս Լոնտոն ղրկել Աչմանը, բառ առ բառ սղագրելու համար Չէմպըլէյնի քաղաքական այս կարեւոր ճառը, որ անշուշտ պիտի պարունակէր ակնարկներ Գերմանիոյ մասին։ Վերջին պահուն, սակայն, Չէմպըլէյնի ճառը գրաւոր հաղորդուած ըլլալով գերմանական կառավարութեան, Գերմանացիները ներկայ չեղան հացկերոյթին։ Այս պարագան տեղի տուաւ զանազան քննադատութեանց։

Չէմպըլէյնի ճառը ձայնասփիւռով տրուեցաւ նաեւ ժողովուրդին.

— Իմ նպատակս, ըսաւ Չէմպըլէյն, միշտ կը մնայ նոյնը, ըսկիզբէն մինչեւ հիմա։ Ի տես կացութեան, որ հետզհետէ կը ծանրանար եւ կը վտանգէր Եւրոպայի խաղաղութիւնը, ինծի թուեցաւ թէ երկու լուծում կար, — ընդունիլ որ անխուսափելի էր պատերազմը եւ պէտք էր ամէն ճիգ թափել՝ արգիլելու համար այդ աղէտը, յետոյ շարունակել այդ ճիգերը անհետացնելու համար պատերազմի հաւանականութեան պատճառները։

Ով որ ալ ըլլայ յաղթականը, պատերազմը իր ետեւը կը թողու կորուստներու եւ տառապանքի երկար շարան մը, զոր պիտի չկարենան մոռնալ ամբողջ երկու սերունդներ։

Կարելի չէ թեթեւ սրտով նետուիլ նման աղէտներու մէջ։ Մանաւանդ երբ համոզուած չենք թէ խուսափելու համար չկայ պատուաւոր լուծում մը։

Երբ ակնարկս կը պտըտցնեմ անցնող տարուան դէպքերուն վըրայ, կը զարմանամ տեսնելով յոռետեսութիւնը, զոր ցոյց կուտան կարգ մը քննադատներ։ Ոմանք Միւնիխի համաձայնութիւնը կը ներկայացնեն իբրեւ տեսակ մը պարտութիւն ժողովրդապետութեանց համար։ Իմ կարծիքովս, պէտք չէ յաղթանակի եւ պարտութեան հարց յարուցանել՝ Միւնիխի արդիւնքը գնահատելու ժամանակ։ Աւելի լաւ է յիշել թէ ի՛նչ բան արգիլեց Միւնիխը։ Ո՞վ կրնայ մոռնալ այն օրերը երբ ամբողջ մարդկութիւնը երկար շունչ մը առաւ՝ լսելով Միւնիխի համաձայնութիւնը։ Միայն կը ցաւիմ որ գերման մամուլը վերջերս ծանր քննադատութիւններ ուղղեց անգլիացի յարգուած պետական դէմքերու։ Այսուհանդերձ համոզուած եմ որ մեր երկու ժողովուրդներուն միջեւ անխախտ կը մնայ Միւնիխի յայտարարութեան ոգին։

Ցառաջիկայ ամիս, լորտ Հըլիֆաքսի հետ պիտի մեկնիմ Հռոմ, քննելու համար, իտալական կառավարութեան հետ, այն բոլոր հարցերը, որոնցմով շահագրգռուած ենք։ Կրնայ ըլլալ որ մեր քննադատները նորէն վիճին թէ ո՛վ է յաղթականը կամ պարտեալը։ Այդ մտածումը չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ՝ երբ կը ծրագրենք կատարել այս ճամբորդութիւնը։ Մեր փափաքն է գտնել միջնոլորտ մը, ուր կարենանք իրար լաւ հասկնալ։

Իմ քննադատներս կ'ըսեն թէ կ'ուզեմ նպաստել նացիներուն կամ ֆաշիստներուն՝ անոր համար որ կը փափաքիմ դիկտատորներու հետ համաձայնութեան գալ։ Եթէ ատով կ'ուզեն ըսել թէ կը փափաքիմ նպաստել, որ նացիական կամ ֆաշական շարժումը հող գտնէ իմ երկրիս մէջ, կը սխալին։ Ինծի համար, ինչպէս եւ իմ հայրենակիցներուս մեծամասնութեան համար, անընդունելի է ստորադասել անհատական ազատութիւնը պետութեան, որովհետեւ ատիկա հակառակ է մեր սկզբունքներուն։ Եւ սակայն ամէն մարդ չի բաժներ այդ սկզբունքները, ուստի փափաքելի չեմ գըտներ, ոչ ալ օգտակար, քննադատել անոնք որ կը նախընտրեն տարբեր սկզբունքներ։

Կրնայ ըլլալ, որ տարակարծութիւններ պատահին մեր արտաքին քաղաքականութեան նպատակներուն մասին, բայց վստահ եղէք որ մեզմէ ոչ ոք դէմ է այն քաղաքականութեան, որ կը թելադրէ արագացնել մեր ապառազինութեան կշռոյթը։ Ժողովուրդը եւս տրամադրութիւն կը յայտնէ թէ պատրաստ է նոր զոհողութիւններ կատարել՝ եթէ հարկ ըլլայ երկրին պաշտպանութեան համար։

Այսուհանդերձ մենք փափաքելի կը գտնենք դիմել բանականութեան եւ ոչ թէ բռնութեան։ Առանց մոռնալու՝ որ պարտաւորութիւններ ստանձնած ենք պաշտպանելու համար ոչ միայն մայր երկրին բնակչութիւնը, այլեւ գաղթավայրերը, ինչպէս նաեւ մեր դաշնակիցները, որոնց կապուած ենք համաձայնագրերով։ Սակայն կը կրկնեմ անգամ մըն ալ, — ոչ ոք ինծմէ աւելի համոզուած է թէ ապառազինութիւնը ի վերջոյ պիտի սպառէ երկրի մը ուժերը, ինչ երկիր ալ ըլլայ, այն ուժերը որոնք պէտք է նուիրուած ըլլային երկրին բարգաւաճման։ Հետեւաբար ոչ ոք ինծմէ աւելի երջանիկ պիտի զգար ինքզինք, եթէ կարելի ըլլար կնքել միջազգ. համաձայնութիւն մը սահմանափակելու եւ կրճատելու համար ապառազինութիւնները։

Ես վերջերս շատ լսեցի հեղինակներ իմ հասցէիս, «առ ծեբուկը» կ'անուանեն զիս ծաղրանքով. ճիշդ է որ կը զգամ թէ կը մօտենամ ծերութեան, ըլլայ Ֆիզիքապէս, ըլլայ մտաւորապէս, բայց ժամանակի այդ փախուստը ինծի սորվեցուց մէկ բան, — թէ անձնյնութիւն է ամէն փառասիրութիւն։ Փառասիրութիւնը, որ տիրելու, տիրապետելու ցանկութիւն կը ստեղծէ։ Վասնզի պատմութիւնը անգամ մը եւս ցոյց կուտայ թէ տիրապետութեան փորձերը երբեք չեն պսակուիր երկարատեւ յաջողութեամբ։

Մամուլի ներկայացուցիչներէն կը խնդրեմ, որ յայտարարեն թէ մեր նպատակն է հետապնդել երջանկութիւնը բոլոր ժողովուրդներուն, առանց տարուելու նախապաշարումներէ եւ տարակարծութիւններէ։

Չէմպըլէյն յետոյ անցնելով անգլօ-ֆրանսական յարաբերութեանց, ըսաւ թէ իր կեանքին մէջ, ժամանակ մը, մազ մնաց որ պատերազմ ծագէր Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, բայց այսօր նման աղէտ մը յոյսը այնքան հեռու է, որքան պատերազմի հաւանականութիւն մը Ամերիկայի հետ։

Այսօր անգլօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները այնքան մտերմական դարձած են, որ կնքուած համաձայնութիւնները չեն որ կը վարեն այդ յարաբերութիւնները, այլ հասարակաց շահերը։

Սանճաքը կը բաժնուի՞ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

Հալէպէն կը գրեն Նահարի, 5 Դեկտ. թուականով. — Թուրքիայէն Հալէպ եկած ծանօթ անձնաւորութիւն մը, որ ունի քաղաքական լայն ծանօթութիւն, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց մեզի. —

«Ֆրանսա Սանճաքի խնդրին շուրջ բանակցութիւններ կը կատարէ մէկ կողմէ Թուրքիոյ, միւս կողմէ Սուրիոյ վարչապետին հետ։ Առաջարկներ կ'ըլլան Ալեքսանտրէթի քաղաքն ու շրջակայքը միացնելու Թուրքիոյ, իսկ Անտիոքն ու Գրըգ-Խանը՝ Սուրիոյ։

Ֆրանսական եւ թրքական կառավարութիւնները կը խոստանան աջակցիլ Սուրիոյ՝ Սուէյտիոյ ծովեզերեայ շրջանին մէջ նաւահանգիստ մը շինելու համար»։

Իրականանալու վրայ են այս առաջարկները, որովհետեւ մօրզպանութիւնը արդէն հաղորդած է Հաթայի կառավարութեան թէ պաշտօնական թուղթերու վրայէն պէտք է ջնջուի Հաթայ բառը եւ գրուի Սանճաք։

Ամըգի շրջանին մէջ, Սուրիոյ պատկանող կարգ մը հողամասեր առնուած էին Սանճաքի սահմանին մէջ։ Սուրիական կառավարութեան բողոքին վրայ, ներկայիս այդ հողամասերը վերադարձուած են Սուրիոյ։

Կ'ըսուի թէ ասկէ վերջ առանց անցագրի կարելի պիտի ըլլայ երթալ Սանճաք։

*** Հալէպի «Էլ Նազիր» թերթն ալ կը գրէ թէ արմատական փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Սանճաքի կացութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք Փարիզի Ֆրանքօ-թուր. վերջին համաձայնութեանց։ Ի մէջ այլոց, թերթը կը հաղորդէ թէ սահմանադրման յանձնաժողովի ֆրանսական պատուիրակութիւնը վճռապէս մերժած է թրքական պահանջները։

Միւս կողմէ, ֆրանսական բարձր հաստատութիւնները իրենց պաշտօնեաներուն հաղորդած են շրջաբերական մը որով չեն ճանչնար «Հաթայ»ը։

** «Մաթէն» կը գրէ թէ Սուրիոյ վարչապետը, որ Պէյրութ մեկնեցաւ, յայտարարեց որ շուտով կը վաւերացուի Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։

Առեւտրական համաձայնութիւն Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ

Պուքրէշի մէջ առեւտրական դաշնագիր մը կնքուեցաւ գերմանական եւ ռումանական կառավարութեանց միջեւ, — Գերմանիա յանձն կ'առնէ Ռումանիայէն գնել 400,000 թոն ցորեն, 200,000 թոն եգիպտացորեն, 300,000 թոն արմտիք, 200,000 խոզ, 12 հազար եղջիւրաւոր անասուն, իսկ քարիւղը՝ ռումանական արտադրութեան մէկ քառորդը։ Փոխարէն Գերմանիա պիտի տայ ճարտարարուեստական գործիքներ։ Յունուարէն մինչեւ Սեպտեմբեր, Գերմանացիները Ռումանիա ղրկած են հինգ միլիար լէյ արժէքով ճարտարարուեստական գործիքներ, (Ֆրանսայի արտածումները դէպի Ռումանիա կը հասնին մէկ միլիար լէյի։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ գաղթավայրերու նախարարը, Մաքտոնըլտ, ճառի մը մէջ յայտարարեց թէ անյուսալի կը գտնէ որ իր սերունդը ականատես ըլլայ բրիտանական կայսրութեան անկումին։

ՏԻՄԻԹՐՈՎ, կը գրեն կարգ մը թերթեր, մեկնած է արտասահման, քննելու համար Կոմինտէրնի գործերը զանազան երկիրներու մէջ։ Կ'ըսուի նաեւ որ Գ. Միջազգայինի քարտուղարին այս բացակայութիւնը ուրիշ իմաստ մը ունի եւ կապուած է Ֆրանսայի վերջին գործադուլին ձախողութեան հետ։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մէջ ըմբոստները սաստկացուցած ըլլալով իրենց գործունէութիւնը, Անգլիացիները որոշեցին քաղաքային իշխանութիւնը յանձնել զինուորական իշխանութեան, — հանրային շէնքերը, նոյնիսկ մաքսատուները ներկայիս կը գտնուին բրիտանական բանակին ձեռքը։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ, որու մասին գրուեցաւ թէ վերջնապէս պիտի հաստատուի Պերլին, որոշած է ապրիլ Ֆրանսայի մէջ։

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՀՐԵԱՆԵՐԸ (*)

Նուէր Ի. Բ. Ն. Ե.—Ա.ԻՆ

Ներէն՝ Բժիշկ Բորիս Ն. Երկայ-նարզուկ-Աըղութեան իր 22 Սեպտ. եւ 10 Հոկտ. 1938 թուակիր երկու նամակներով՝ իմ վրաս պարտականութիւն կը դնէր, հերքել Հայոց եւ Հրէից ազգակցական կամ թէ արենակցական կապակցելի կապը, զոր հրապարակ նետած էին Էլիզէ Բէկլիւ, Սէն-Մարզէն, եւ այլք, հետեւելով մեր հին պատմիչներու։

Իսկ երեք շաբաթ յառաջ՝ մեր պաշտօնակիցը, Դոկտ. Տամլամեան, իմ ուշադրութեանս յանձնեց Փարիզ հրատարակուող «L'Europe Médicale» ամսաթերթին տարւոյս 25 Հոկտեմբերի թիւը (No. 6), որուն մէջ Փրոֆ. Ariëns Kappers՝ Ամստերտամցի բժիշկը՝ «Les Peuples Sémites» վերնագրով յօդուած մը ունի, ուր կը խօսուի նաեւ Հայոց սեմականութեան մասին։

Քանի որ «L'Europe Médicale»ի պէս բժշկական թերթ մը տեղ տուած է այսպիսի ազգագրական նիւթի մը, մենք ալ անտեղի եւ անպատշաճ չենք համարեր մեր Բժշկական Միութեան մէջ խնդիր ընել այս վերին աստիճանի կարեւոր եւ այժմէական հարցը։

Նախ՝ առնենք Փրոֆ. Արիէնս Կապպերսի գրածը։

Փրոֆեսորը՝ «սեմական» ըսելով կ'ընդունի, թէ — ուշադրութի՛ւն — «dans un sens plus large du mot», Հայն ու Թուրքը, Լիբանանցին ու Սիւրցի-ները՝ սեմական սերունդէ են։

Առաջին անգամն է, որ կը լսենք թէ գիտական կնճռոտ հարց մը լուծելու համար կը դիմուի՝ «dans un sens plus large du mot»՝ այսպիսի խախուտ մի-ջոցի մը։

Փրոֆեսորը կը մոռնայ, որ արեւելեան հին եւ նոր ազգերէ՝ քրիստոնէութիւնն ընդունած ցեղերն են որ բլփառութիւն չունին։ Արաբացիք եւ Հրեայք, ինչպէս նաեւ Եգիպտացիք, թլփատուած են իրենց կրօնական օրէնքով։

Փրոֆեսոր Էմիլ Փիտարի ցուցումով (l'Illustration, 1938, No. 10), որուն պատրաստած մէկ քարտէսն ունիմ աչքիս առջեւ, Հայերը Կարճագլուխ (Brachycéphale) են։ Ինչպէս կ'ընդունին ժակ տը Մորգան, Շանտր, Լուշան, Ֆիրխով, Դենիքր եւայլք։ Իսկ Հայոց գանկային այդ յատկութիւնն ունեցող ցեղերը՝ Հայատիպար (Arménoïde) անունով մկրտած են մարդաբանք կամ՝ աւելի ճիշդը՝ գանկաբանք։ Այս տեսակ գլուխ ունին ամբողջ Միջին Եւրոպայի ժողովուրդները,— Ֆրանսա, Զուիցերիա, Միջին Գերմանիա, ամբողջ Պալքանեան թերակղզին (Ալպանիա, Եուկոսլավիա, Բուլկարիա եւ Ռումանիա), Սեւծովեան ափանց զբաղի բնակիչները (Հարաւային Ռուսաստան, Փոքր Ասիա եւ Կովկաս) ու Պարսկաստան։

Հայոց այս հանգամանքը ցոյց կու տայ, որ իրենք Ասիա գաղթած են Եւրոպայէ (**), եւ երբեք կապ չունին սեմական ցեղերու հետ։

Հիւսիսական (Nordique, ինչպէս՝ Անգլիա, Շուէտ, Նորվէկիա, Դանիա, Հիւսիսային Գերմանիա, Հոլանտա եւ Լեհաստան)։ Միջերկրականեան (Méditerranéen, ինչպէս՝ Փորթուգալ, Սպանիա եւ Հարաւային Իտալիա) ու Սեմական (Sémitique, ինչպէս Սուրիա եւ Պաղեստին) ցեղերը,— ամբողջ Արաբիա, Աղեքսանդրիայէ (Իսկէնտէրուն) ծոցէն մինչեւ Պարսից ծոց եւ ծայրագոյն հարաւ,— Երկարագլուխ (Dolichocéphales) են։

Աֆրիկէի հիւսիսային մասը՝ նախապէս Քամեան (Chamitique) էր, որ յետոյ եղած է սեմական։

Եւրոպայի մէջ՝ Իլլիւրեան թերակղզիին վրայ, եւ Փոքր Ասիոյ ու Պարսկաստանի մէջ՝ տեղ տեղ՝ կան Դինարեաններ (Dinarique),— այսինքն՝ որոշապէս կարճագլուխ ցեղեր։

Աւելցնենք, որ Սուրբ Գրական բաժանումով հին բանասէրներու կողմէ այսպէս Սեմական, Քամեան եւ Յաբեթական կոչուած լեզուաբանական յորջորջումները՝ ճիշդ չեն, վասնզի անոնք կենդանաբանական ցեղական յատկութիւն մը չեն ցուցներ։

Լաւագոյն եւ ճշգրտագոյն է կրթնիլ գանկաբանական տուեալներու վրայ, ինչպէս սովոր են ընել հիմա գիտնականք։

Արդ, ժամանակ է չիոք առնել իշխան Բորիս Արղութեանի յարուցած խնդիրը.

Հրեաները տարբեր յառաջ չփոթուած էին Հայոց հետ, եւ ամէն տեղ կէլ աչքով կը նայէին մեզի։

Այս խնդիրը՝ տեղ տեղ՝ գլուխ բարձրացուցած է նորէն, ի վնաս Հայոց։ Ուստի՝ Հայերն սախպուած են ինքնապաշտպանութեան դիմել կրկին անգամ, հաստատելու համար որ իրենք՝ այսպէս ըսենք՝ «սեմական» ցեղէ չեն, այլ «արիական»։

Ուսկի՞ց եկած է այս չփոթութիւնը։

Հայոց Ճակատը «սեմականութեան» խարան դնողները կը փաստեն, թէ մեր բնիկ պատմիչներու համաձայն՝ Մեծն Տիգրանի օրով (Ք. Ա. 94—54 թուականներուն) հազարաւոր Հրեաներ Պաղեստինէ բերուած փոխադրուած են Հայաստան, անոնց բնակութեան տեղ տալով Արմաւիրի, Վաղարշապատի, Արտաշատի, Երուանդաշատի, Զարեհաւանի, Զարիշատի, Նախիջեւանի եւ Վանայ մէջ։ Հետեւաբար, կ'ըսեն, անոնք ձուլուած են Հայոց հետ եւ հրէական արիւնով պատուաստուած։

Այս ըսուածներուն մէջ՝ տարակոյս չկայ, թէ անճշտութիւններ կան։

Նախ՝ տեսնենք, եթէ կարելի է, քանակութիւնը Տիգրանի ձեռքով Հայաստան բերուած հրեայ գերիներու։

Այս մասին նիւթապէս անկարելիութեան մէջ կը գտնուինք, բայց մեր չորրորդ դարու հնագոյն մանաւանդ ճշմարտապատում հեղինակներէ միոյն՝ Փաւստոս Բուզանդի՝ հետ ուրոշ կերպով կրնանք ցոյց տալ Պարսից Շապուհ Բ. թագաւորի (310—379) հրամանով Հայաստանէ Պարսկաստան բռնագաղթի ենթարկուած հայ եւ միանգամայն հրեայ գերիներու երդերուն (բնակարաններուն) ստոյգ թիւը, հետեւաբար կը հասկնանք նաեւ Մեծին Տիգրանի ձեռքով Հայաստան բերուած Հրեաներու՝ բնակութեանց վայրերն ու իրենց տներուն քանակը։

Ահաւասիկ Հայաստանէ Պարսկաստան տարուած Հայոց եւ Հրէից երդերուն ցուցակը.

Քաղաք	Հայոց երդ	Հրէից երդ
Արտաշատ	40.000(*)	9.000
Երուանդաշատ	20.000	30.000
Զարեհաւան	5.000	8.000
Զարիշատ	14.000	10.000
Վան	5.000	18.000
Նախիջեւան	2.000	16.000
Գումար՝	86.000	91.000
Ուրեմն՝	86.000 + 91.000 —	177.000

երդ։

Ասոնց վրայ աւելցնելու է նաեւ Վաղարշապատի 19.000 երդերը(**),— որոնց ի՛նչ ազգի եւ ի՛նչ կրօնքի պատկանիլը չըսեր պատմիչը,— կ'ունենանք համագումար՝ 196.000 տուն, ըստ «Բուզանդարանի», Գիրք Դ, Գլ. ԾԵ։ Մէկ երդը հաշուելով առնուազն 5 հոգի կ'ունենանք՝ 5 × 196.000 = 980.000։

Ըստ Մ. Խորենացւոյ՝ Հայոց ձեռքով Արտաշատը մայրաքաղաքի վերածուելէ ետք, զայն շէնցնելու համար, Արմաւիրէ Երուանդաշատ փոխադրուած հրեայ գաղթականները՝ հոն տարին բնակեցուցին։ (Խոր. Բ. ԽԹ.)։

Պատմիչներէն կ'իմանանք, թէ վերի ցանկին մէջ յիշուած գաղթականներէ ոմանք՝ Հայոց մէջ ձուլուած են, իսկ ոմանք՝ մանաւանդ Վանայ 18.000 հրեայ գաղթականները՝ իրենց մովսիսական դաւանութիւնը պահած են, մինչեւ որ Շապուհ Բ.ի հրամանով՝ բոլորն ալ՝ երկրին տեղացի հայ բնակիչներուն հետ միասին, անողորմաբար իրենց բնակարաններէն հանուած քշուած, բռնագաղթի ենթարկուած են։

Գաղթականներու ամբողջութիւնը պահ մը Նախիջեւանի մէջ կեդրոնացնելէ ետք՝ մէկ մասը քշելով տարուած է Պարսկաստան, իսկ միւս մասը՝ Ասորեստան։

Կ'արժէ հոս բառ առ բառ ընդօրինակել «Բուզանդարանի» սրտաճմլիկ տողերը, իրենց լեզուական բարձր ոճին համար.— «Եւ յայնժամ ժամանակի աւերեցին զքաղաքն, եւ գերեցին զբնակեալսն անդ. եւ զամենայն երկիրն Հայոց եւ զամենայն գաւառն ընդ նմին գերեալ, խաղացուցեալ եւ գալ գերութիւնս գաւառաց գաւառաց, կողմանց կողմանց, փորի փորի(*), զաշխարհի աշխարհի, ածին ժողովեցին ի քաղաքն Նախճաւան, զի անդ էր զօրաժողով իւրեանց զօրացն»։ (Փաւստոս Բուզանդ, Գիրք Դ. Գլ. ԾԵ)։

Մէջ բերուած փաստերէն սրոշ կերպով կը հասկցուի, որ Հայաստանի յիշեալ քաղաքներուն մէջ 86.000 տուն հրեայ կար, որոնք՝ Հայոց հետ միասին աքսորուեցան։

Մեր պատմիչները կ'ըսեն, թէ աքսորի մէջ Պարսիկները Հայոց մասին այնքան խիստ չեն եղած որքան հաւատափոխ (քրիստոնէացած) Հրեաներու

նկատմամբ։ Ահաւասիկ այս մասին Թովմա Արծրունիի գրած տողերը.— «Եւ զՀրէայսն որ յաւուրց սրբոյն Գրիգորի հաւատացեալ էին ի Քրիստոս, վարէին ի գերութիւն, աւելի վըտանգ նոցա քան այլոց Հրէից հաւատացանելով՝ վասն ի Քրիստոս հաւատոցըն»։ (Թ. Արծրունի, Պատ. Տանն Արծրունեաց, Կ. Պոլիս, 1852, երես 68—69)։

Ես կը կարծեմ, թէ Պարսկաստան աքսորուած են բացառաբար Հայերը, իսկ Ասորեստան աքսորուած են՝ ի պատիժ՝ Հրեաները, իրենց հաւատքն ուրանալէ ետք պարսկական կրօնքին՝ Զրադաշտեան վարդապետութեան կամ մազդեզականութեան հետեւող ըլլալնուն համար, ինչպէս նախաքրիստոնէութեան ժամանակ եղած էին Հայերը։

Եզրակացութիւնը պարզ է։

Չորրորդ դարէ ի վեր Հայաստանի մէջ Հրեայ չէ մնացած այլեւս։

Ասիկա կը հաստատուի նաեւ Հայոց եւ Հրէից արեան բաղդատական քննութեամբ, զոր իմ աչքերուս առջեւ կատարած է Տոքթ. Կոստիչ, մեր Կարմիր Խաչի Բուժարանին մէջ։ Այս գիտնականը հետեւեալ եզրակացութեան հասած է։

Հայոց արեան կազմութիւնը՝ Եւրոպական է, հաւասար Անգլիացւոց, Ֆրանսացւոց, Գերմանացւոց, Աւստրիացւոց, Իտալացւոց, եւն. արեւնին, իսկ Հայոցմէ վար են՝ Թուրքերը, Արաբները, Հրեաները, եւն.։

Գլխու չափերով ալ միեւնոյն եզրակացութեան յանգած են գիտնականք։ Հայերը կարճագլուխ (brachycéphale) են, ինչպէս Կեդրոնական Եւրոպայի ժողովուրդները, որոնց գանկերը կը կոչուին Հայատիպար (Arménoïde)։

Վերի մեր եզրակացութեան հակառակ կ'ելլեն երկու տարբեր տուեալներ, երկուքն ալ թէեւ անարժէք, բայց ամբողջութեան համար այստեղ կը յիշատակենք զանոնք.

Ա.— Մովսէս Խորենացի (Ա. ԻԲ) կ'ըսէ, թէ (Հայկազանց) Հրաչեայ թագաւորի ժամանակ կ'ապրէր Բաբելացւոց Նաբուգոդոնոսոր թագաւորը,— ուրեմն Քրիստոսէ 600 դար յառաջ,— որ Հրեաները գերի տարած է, եւ որոնց գլխաւորներէն մին՝ Շամբատ՝ իբր թէ Հրաչեայի խնդրանքով Հայաստան առաջնորդուած ըլլայ, որմէ սերած են մեր Բագրատունիները։ — Ասիկա պատմական անհիմն առասպել մըն է, եւ ժամանակագրական սըխալ մը։

Բ.— Նոյն պատմիչը (Մ. Խորենացի, Բ. ԾԷ) Ամատունիներն ալ՝ Պարսկաստանէն Հայաստան եկած Հրեաներ կը համարէ, զայն հեռ բարդելով իր սիրական Մար Իբասի գըլխուն։

Կը կրկնեմ, Հայաստանի մէջ Հրեայ չէ մնացած, դարերէ ի վեր։ Իսկ եթէ այսօր քանի մը տուն Հրեայ գտնուին, անոնք նոր գաղթականներ են։

Ի լրումն ամենայնի՝ ձեզի կը ներկայացնեմ հրէական ծագումով երկու հայ թագաւորներ։

1) Տիգրան Ե. զոր Հռոմի Աւգոստոս կայսրը Հայաստան ղրկած է Քրիստոսի 11 թուին, եւ իշխած է հոն մինչեւ 14։

2) Տիգրան Զ., Համբաւաւոր Ներոն կայսեր կողմէ Հայաստան ղրկըւած է Քրիստոսի 60 թուին, եւ իշխած է հոն մինչեւ 62։

Սակայն, երկուքն ալ՝ իրենց մեծ մօր կողմանէ միայն Հայ էին։

Կ. Ե. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

(*) Խօսուած՝ Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան ժողովին մէջ։

(**) J. de Morgan, «La Préhistoire orientale», հատոր Ա., երես 188 եւ 190—91։

(*) Բնագրին մէջ «Քառասուն երդ» է, զոր սխալ կը կարծեմ, փոխանակ 40.000ի։

(**) «Եւ անտի եւ ի Վաղարշապատ քաղաք. քանդէին բերէին զքաղաքն ի հիմանց տապալէին, եւ խաղացուցանէին յայնմ եւս քաղաքէ իննեւտասն հազար երդս»։

(*) Այս «փորի փորի»ի մասին կ'ուզէի իմանալ մեր հմուտ վարդապետէն՝ Տաշեանի կարծիքը։ Արդեօք կարելի՞ է կարդալ՝ խոր ի խոր։— Լամբլուսայի մէջ canton թարգմանուած է նման։

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, ու բարձր հովանաւորութեամբն Զօր. Գրէմոնի, 10 դեկտեմբեր, 1938 շաբաթ երեկոյ Salles des Ingénieurs Civilsի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Թամրիկներու 5րդ տարեկան երեկոյթը, նուիրուած Այնթապի հերոսամարտին։

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր։ Լեցուն էին քովի սենեակները, վերնատուները եւ նրբանցքները։ Մեծամասնութիւնը ընդհանրապէս երիտասարդներ էին։ Աչքի կը զարնուէին հայ քաղաքական գործիչներ, գրագէտներ, բանաստեղծներ։ Ու նաեւ Ֆրանսացի բարձրաստիճան զինուորականներ եւ հեղինակներ, իրենց ընտանիքներով։

Ներկայ էր նաեւ Զօր. Տիւֆիօ, հրամանատար Ֆրանսական զրահման բանակին։

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կը բացուի վարագոյրը։ Բեմը զարդարուած է հայ եւ ֆրանսական դրօշակներով։ Ու քիչ մը առջեւը, պատուի կեցած՝ երկու դրօշակիր հայ արիներ։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Ա. Պարթեւեանի, կատարեց բացումը «Մարսէյեզ» եւ «Մեր Հայրենիք» երգերով։

Հանդէսին կը նախագահէր Գ. Ֆուրնիէ, նախագահ Ֆրանս. Մարտիկներու Միութեան։

Գնդ. Պաղտասարեան, նախագահ Հայ Մարտ. Միութեան, ֆրանսերէն գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ։ Նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսացի հիւրերուն, որ իրենց ներկայութեամբ եկեր էին պատուելու հանդէսը։ Փառատացի զրուագներ յիշեցուց այդ պայքարի օրերէն, միշտ պանծացնելով հայ ռազմիկը։

Ժառը վերջացուց հայերէնով.

— Այս օրերուն, ըսաւ գնդապետը, ուր որ ափ մը հայութիւն կայ, իր շրթներուն վրայ կը պտըտի հայ ռազմիկներու անունը։ Կ'օգնենք կեանքով հայրենանէր անով։ Վասն զի, ան գիտցած է միշտ բարձր պահել իր ցեղին ոգին։

Այսօր, մենք աւելի շատ պէտք ունինք հայ ռազմիկի շունչին։ Այդ շունչը վառ պահելու համար, հայ ժողովուրդը ամէն բանէ առաջ պէտք է գիտնայ միանալ։ Օտար բարեկամութենէ մը շատ աւելի արժէք ունի մեր ներքին միութիւնը։

Այս օրերուն, ուր մէկ օրէն միւսը տարբեր գոյն կ'առնէ քաղաքականութիւնը, հայ զինուորականութիւնը պէտք է միշտ պատրաստ գտնուի, զուրկ չմնալու համար իր արդար բաժինէն։

Գ. Ֆուրնիէ, ակնարկ մը նետելով կամաւորներու առանձնած պարտականութեանը վրայ, խօսքը Հայերու ուղղելով՝ ըսաւ.

— Հայ Կ. եւ Մ. Միութենէն հրաւէր ստացայ նախագահելու այս երեկոյթին։ Սիրով ընդունեցի զայն։

Ուրախ եմ որ, Հ. Կ. Միութիւնը ամէն տարի կը տօնէ յիշատակը իր ռազմիկներուն։ Բարի է։ Կը սիրուին ամէն անոնք, որ կը գործեն ու կ'իյնան իրենց անկախութեան համար։

.. Դուք կորսնցուցիք ձեր երկիրը։ Ֆրանսա լայն բացաւ իր թեւերը ձեր առջեւ։ Հաւատացէք, պիտի գայ նոր օրն այդ օրը։ Ֆրանսացի ձեր կամաւոր եղբայրները պիտի օգնեն ձեզի, որպէսզի, այս եռագոյնը յաղթականօրէն պարզէք ձեր հայրենի հողին վըրայ» (Ծափեր)։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը գեղեցիկ երգերէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ Զօր. Անտրէա, հրամանատար Այնթապի զօրաց։

Զօրավարը խուսականներով պատմականը ըրաւ այն ափ մը Հայերուն, որոնք քաջաբար կրցեր էին պաշտպանել իրենց դիրքերը։ Մեծ հպարտութեամբ յիշեց արժանիքը այն հայ կամաւորներուն, որ երբեք նահանջել չգիտցան։ Ու թելադրեց վառ յոյսով մը փարած մնալ այդ գաղափարին մինչեւ իր իրականացումը։

Ջութակի վրայ երգեց տիկին Ա. Պարթեւեան ընկերակցութեամբ դաշնակի (Ա. Պարթեւեան)։

Վերջին ճառախօսը Գ. Փօլ տը Վէու (Միջերկրականեան կոմիտէ եւ հեղինակ «Կիլիկիոյ խաչելութեան» որոտընդոստ ծափերու մէջ հրաւիր ուեցաւ բեմ։

Գ. Գրավէտը, պերճախօսութեամբ մը տուաւ պատկերըհայրենի կրած աղէտներուն, անոր լեռներուն եւ դաշտերուն, անոր ուժին եւ խոյանքին։

— Ցայտագրին վրայ տեսայ անունս որպէս ճառախօս։ Բայց ես ճառախօս մը չեմ։ Նպատակս միայն երկու խօսք է։

Այս երեկոյ, հոս հաւաքուած ենք տօնելու յիշատակը Այնթապի ձեր մեռելներուն, որոնք ինկան քաջաբար։ Մեծ պատիւ մըն է այս։ Ու նաեւ արժանիքը անոնց ողջ ընկերներուն, որոնք գիտցան հպարտութեամբ պահել իրենց ճակատը ծաղիկներով..

Աշխարհ գիտէ որ դուք այսօր անջատուած էք ձեր կապոյտ երկինքէն, ձեր սիպտակած լեռներէն, ծաղկաւոր դաշտերէն եւ արտերէն, ձեր ոսկէն, որուն համար անձնուիրաբար հերոսի պայքար մղեցիք։ Բայց մի յուսահատիք։ Վառ պահեցէք ձեր հայրերուն հաւատքը։ Պիտի գայ օր մը, այո օր մը, որ այս հայ եռագոյնը ծածանի ձեր հարենի երկրին վրայ ընկերակցութեամբ Ֆրանս. եռագոյնին» (Ծափեր)։

Եւրաքանչիւր ճառէ վերջ՝ նախագահ Ֆուրնիէ համառօտ թարգմանը կը հանդիսանար արտասանուած խօսքերուն, որ կ'ընդունուէր տեղատարափ ծափերով։

Հանդէսին փակումը կատարեց Զօր. Գրէմօն։

— Դուք եկած էք պարելու, զուարճանալու։ Անիրաւութիւն պիտի ըլլար գողնալ ձեր ժամանակը։ Միայն պիտի ուզէի երկու խօսք ալ ես աւելցնել այս բեմէն։

Այս քանի մը ամիսներուն մէջ դուք տեսաք որ, քաղաքական աշխարհը քանի մը տեսակ ձեւ առաւ։ Ցայտնի չէ թէ վաղը ինչ գոյն պիտի առնայ։ Ուրեմն, ըլլանք պատրաստ այդ վաղուան համար ...

Այնթապի Հայր. միութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Գ. Գ. Մենեմէնեան։ Գ. Բենոյի երինը, նորէն մեզ տարաւ դէպի մեր հայրենի լեռները։ Թառիստ Գարեգինի թառը յիշեցուց մեր գիւղերը։ Ու խումբ մը աղջիկներու հայկական պարերը, պահ մը մեզի մոռցնել տուին Եւրոպան, ու տարին դէպի մեր աշխարհը, տօնի օրերը լուսնակ գիշերներու։

Հանդէսը փակուեցաւ «Յառաջ նահատակ» քայլերգով։

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՕԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼԵԱՆ

— Աս լաւ է։ Մահմուտը բանեցի՛նք։ Ես գիտեմ Մահմուտը. կը ճանչնամ զայն։ Իմ ընտրելիք մարդս պիտի երթայ ըսէ Մահմուտին որ, Կյուրիա Վանտէրմէնը— շնորհազեղ Ամերիկացի օրիորդը, որ օրինագրկուած է Հայերուն ի նպաստ կատարած ըլլալուն համար եւ որ Ամերիկեան հիւպատոսը շատ հաւանաբար պիտի չկրնայ պահանջել զայն՝ օրինազրկուած ըլլալուն պատճառով գղեակին մէջ կը գտնուի այս գիշեր՝ եթէ արագ շարժելու ըլլայ։ Ո՛հ, անոր աչքերը ինչպէ՜ս պիտի բոցավառին Այդ Մահմո՜ւտը. ան միշտ կինիր կը գնէ։ Երիտասարդ, գեղեցիկ եւ մաքրիկ Ամերիկացի աղջկան մը սիրոյն Մահմուտ երեք հազար ոսկի կը դնէ. կը բաւէ որ զայն բռնէ։

Մընթի ականները կ'բռնեց։ Ֆրէտ կռնակը դարձնելով՝ ծխամորճը լեցուց։ Բուսթէմ եան երկու ձեռքերով իր սեւ մօրուքը շոյեց։

— Կարծեմ օրիորդ Վանտէրմէնը փնտռելու պիտի ելլէիր, դէպի ինծի դառնալով ըսաւ Մընթի տխրութեամբ. եթէ գտնես՝ ապահով տեղ մը պահէ զայն եւ Ուիլլին հետ հաղորդակցութեան մտիր։

Ֆրէտ ձիս հեծնելուս օգնեց եւ ես դէպի դղեակը գացի եւ անոր պաշտօնեաներուն պատմեցի կռիւին մանրամասնութիւնները։ Ետոյ միւս ճամբով Զէյթուն ստրացի։ Կէսօրը կ'անցնէր. չէի գիտեր թէ Կյուրիան փնտռելու համար ո՛ր ուղղութեամբ պէտք է երթայի. բայց նախազգացում մը ունեցայ որ Մակա ժայռ ինծի կը սպասէր։

Թերեւս զայն տեսնելու պատեհութիւնն ունենայի. որովհետեւ պիտի աշխատէր ամէն գնով հանդիպիլ գիս, որպէսզի Կյուրիային հետ փախչէի. ուստի եթէ առանձին երթայի, հաւանաբար կամ ինք կամ Կյուրիան ձեռքաւ կալողները ինքզինքնին ցոյց տային։

Մակային կամ իր մարդոց մասին ոեւէ տեղեկութիւն չունենալով, միաքս դրի Պէյրութ Տաղի ետեւը երթալ եւ Ուիլը փնտռել եւ գրութեան մասին իր ամերիկեան պատասխանատուներ կարծիքն իմանալ։

Ուստի փոխանակ կամուրջէն անցնելու, ձիս քշեցի լերան ստորոտը. այդպիսով նախ առջեւս շատ ցուցադրուելու եւ երկրորդ՝ ինծի սպասող մէկու մը լայն պատեհութիւն տալու, անցնելու դժուարելու համար։

Դաստակին մէջ սխալած չէի։ Քիչ ժամանակ այնպէս նեղ ճամբայէ մը երթալէս վերջ երկու տեղ ժայռերու ծերպէ մը մէջէն ըլլալն ի վեր քարձ բարձրացայ։ Աջ կողմը գտնուող ժայռէն յանկարծ խիճ մը ինկաւ որ ձիոս հանդիպեցաւ. յետոյ երկրորդ մը, երրորդ մը։ Խորհեցայ ուշադրութիւն չընծայել աւար. թէեւ ձիս բաւական խրտչեցաւ։

Երրորդ խիճին յաջորդեց սուր սուլոց մը. որոշեցի առաջ եւս կարեւորութիւն չտալ եւ ճամբաս շարունակել ձիս փոքրիկ հովիտ մը մէջէն դէպի մացառները։ Հովիւ մացառուտէն մօտեցած խլրտուք մը եկաւ ականջիս եւ քնաւ չզարմացայ երբ Մակա ժայռը դուրս ցատկեց՝ անհամբեր եւ բարկացած երեւոյթով. բայց այդ վիճակին մէջ իսկ գեղեցիկ։

— Աղջի՛կ, պոռաց, ինչո՞ւ սպասեցիր այսքան ատեն. կէս ժամ եւս ու բոլորովին ուշ պիտի ըլլայ այլեւս։ Եկուր ձին ձգէ՛. շուտ եկուր։ Ու մինչ ես ինծի հարց կուտայի թէ կէս ժամ վերջը ի՛նչ կարող էր պատահիլ, յիշեցի Ուիլը որ երկար ատենէ ի վեր կը լրտեսէր լաւ չունենալէն անհամբեր, ճամբայ ելած պէտք է ըլլայ զայն փնտռելու համար։

— Շուտ եկուր, ըսաւ Մակա հրամայական շեշտով մը։

— Այդ տեղ ժայռէն վեր չեմ կրնար մագլցիլ։ Ոտքս ցաւցուցի։

— Ես կ'օգնեմ քեզի, եկուր։

Մակա ցատկելով եկաւ քովս կեցաւ ձիէն վար իջնելուս օգնելու համար. բայց այդ վայրկեանին ինծի թուեցաւ որ ժամեցող ձիերու ձայներ կուգային ականջիս։

— Շուտ, հրամայեց ան. որովհետեւ ինծի ալ լսեց այդ ձայները եւ թեւերը երկարեց ինծի օգնելու համար։ Շուտ ըրէ։ Իմ երկու մարդիկս ցուրտ առանց պիտի օգնեն քեզի։

Ձեռքս տարհանակիս կռնայի տանիլ. նոյնը կրնար ընել նաեւ Մական. ու անոր ձեռքն ու աչքը կայծակէն աւելի արագ կրնային շարժիլ։ Բացի ատկէ զայն սպաննելով Կյուրիայի հետքը թերեւս բոլորովին կորսնցնէինք։ Մակա բազուկովը զիս գրկեց. զիս թամբին վրայէն վար առնելու համար. այն ատեն բոլոր ծանրութիւնովս վրան իյնալով զայն անտառին մէջ կռնակի վրայ պառկեցուցի. առողջ ոտքովս ալ ձիուն կողին աքացեցի։ Ձիս խրտչեցաւ, ինչպէս կը կարծէի, եւ սուրաց մօտեցող ձայներու ուղղութեամբ։

Մակա ըմբիշի կատաղի պայքար մը մղեց։ Ես իրմէ աւելի ծանր էի, առաւելութիւն մը ինծի համար— բայց ոտքիս ցաւին մասին յայտնած էի իրեն. ու ան սատանի նման աշխատեցաւ որպէսզի աւելի ցաւցնէ. միաժամանակ մէկ աջ մէկ ձախ գաստակնեւրովը կը կռուէր, հասնելու համար ատրճանակին եւ դաշոյնին։

Դաստակին մէկը թող տալով ատրճանակը կուրծքէն դուրս քաշեցի ու նետեցի հեռուն։ Սակայն ազատ ձգած ձեռքովը իր դաշոյնը առաւ եւ զայն կողիս միեց։ Ցաւը զիս կը սանձէր թէեւ, բայց չէի ուզեր թոյլ տալ որ փախչէր։ Ուստի կրկին գաստակներէն մացառներուն մէջ իրարու բռնեցի եւ մացառներուն մէջ իրարու վրայ թաւալեցանք այսպէս. ան կը ջանար օձածուկի նման դալարուիլ խոյս տալ, ես ձեռքս եկածը կ'ընէի իր ուժը ջլատելու համար։

Այս կռիւը ընդհատուեցաւ Ուիլին ձայնով ու անոր զօրաւոր բազուկները մեզ իրարմէ բաժնեցին։

— Բռնէ. թող մի՛ տար. մի՛ թողուր որ փախչի, գոչեցի ես։

— Մի վախնար, ըսաւ Ուիլ խնդալով

Իր մարդիկը առեւանգեցին Կյուրիան։ Ձեռքերը կապէ։

Ուիլ իր հետ երկու մարդիկ ունէր, որուն մէկը փախչող ձիս բռնած էր. անոնք իրենց աչքերը Մակային վրայ յառեցին. մինչ Ուիլ անոր դաստակները ետեւը կը կապէր։

— Գազիկը ի՛նչ պիտի ըսէ տեսնել, դիտել տուաւ մարդիկներէն մին.

Բայց Ուիլ խնդաց։

— Հիմա զիս ի՛նչ պիտի ընէք, հարցուց Մակա։

(Շար.)

Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ Թուրքիա եկան Հայերը

Յ. Ճ. Սիրունի, Նոյ. 13ին, Պոլսոյ «Ալիքսորի սրահին մէջ դասախօսած է, նիւթ ունենալով «Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ Թուրքիա եկան Հայերը»։ Կուտենք կրճատ խտացումը իր դասախօսութեան, առնելով «Արազ»էն.—

Հակառակ ներկայ երեւոյթին՝ զաղթական ժողովուրդ մը չէ հայը։ Ան եղած է այն սակաւաթիւ ազգերէն՝ որոնք փարած մնացած են իրենց հայրենի օճախին եւ դայն լքած են արտակարգ դէպքերու՝ հարկադրանքին տակ միայն։

Հայկական բարձրաւանդակը կորիզն ու կռուանը եղած է միշտ հայցեղին, միշտ մնալով տեսակ մը մայրենիս։

Ճիշդ է որ հայ հողամասը բազմաթիւ տասնեակ դարերու ընթացքին ենթակայ եղած է ժողովուրդներու տեղափոխութեան եւ տեղաւորութեան, եւ բազմաթիւ ցեղեր Ասիայէն թէ Եւրոպայէն հոն եկած են բախիլ, խառնուիլ, ձուլուիլ իրարու հետ, ի վերջոյ կազմելու համադրութիւն մը ցեղերու,— ներկայ հայ ցեղը։

Այնպէս որ կարելի չէ ճշդել թէ հայ ցեղը իր հիմնական կորիզին մէջ ասիական ու նկարագիր ունի թէ եւրոպական, կամ թէ իր մէջ ձուլուած տարրերէն ո՞րն է որ տիրապետող եղած է իբրեւ ցեղային դիմագծութիւն։

Ինչ որ վճռական է սակայն, Եւրոպան եւ Ասիան հաղորդակցող հազարամեակ մը առաջ արդէն կանգ առած էր ցեղերու համադրութիւնը հայ ժողովուրդին մէջ, ու անկէ ասդին ցեղային նոր տարրեր իր մէջ չեն եկած խառնուելու։

Ընդհակառակն, հայ ժողովուրդը անկէ յետոյ ինքն էր որ տարրեր տուաւ ուրիշ ժողովուրդներու, եւ իրմէ բեկորներ ղացին ուրիշ ցեղերու մէջ ձուլուելու։

Իր ցեղային դիմագծութիւնը կանխելէն ասդին՝ հայ ժողովուրդին մէջ ամրացած է հայրենիքի մը պաշտամունքը եւս. Ամուր կառչած է այդ հայրենիքին, ու եթէ ստիպուած է զաղթել՝ իր կամքին հակառակ եղած է միշտ այդ բանը։

Հայ գաղութներու պատմութիւնը ուսումնասիրող մը կրնայ երեք որոշ շարժառիթներու վերագրել հայ հողէն մեկնող կարաւաններու արտագաղթը.

Ա — Արկածախնդրութիւնը նախ՝ որ մարդիկը կը մղէ յաճախ նոր հորիզոն, նոր ասպարէզ ու դիրք փնտռելու։

Բ.— Բռնագաղթը որ բանի կը քշէ երբեմն ժողովուրդները մէկ ափէն միւսը։

Գ.— Ու վերջապէս տարագրութիւնը՝ որ հայ կեանքի մէջ յաճախադէպ է դարձած մանաւանդ վերջին հազարամեակին։

Արկածախնդրութիւնը, արդարեւ, որոշ դեր խաղացած է օտար ափերու վրայ հայ բնիկներու կազմութեան մէջ։ Ու կրնանք զանազանել՝

Սովորական արկածախնդիրները՝ որոնք հայ զանգուածէն անջատուած՝ գացած են դեր կատարել ուրիշ ժողովուրդներու կեանքին մէջ, յաճախ տէր դառնալով գահերու, վարելով օտար բանակներ, երկիրներ պահելով իրենց ափին մէջ։

Առեւտրական նպատակով ափէ ափ թափառող մարդիկը, որոնք իրենց համար գացեր են կայք եւ չուկայ որոնել։

Ալեխտանքի ասպարէզ փնտռելու, հաց ճարելու համար եղած պանդխտութիւնները։

Բռնագաղթը եւս, բռնի, պատճառ եղած է հայ բեկորներու տարտղնումին։ Բաւական է յիշել Բիւզանդիոնի Մօրիկ եւ Փոկաս կայսրերուն քշած հայ բազմութիւնները դէպի Պալքանները, Շահ Աբասի սարքած զարհուրելի բռնագաղթը 1604ին եւայլն, բռնագաղթեր՝ որոնք նօսրացուցած են հայ համրանքը իր հողին վրայ։

Տարագրութեան կարաւաններ մեկնած են հայ հողէն նաեւ ամէն անգամ, որ արշաւանք մը կամ բռնութեան մէկ ալիք մը պատուհասած է հայ ժողովուրդը, անհնար դարձնելով ընել աւերակներուն վրայ։ Օրինակ՝

Ա.— Մոնկոլական արշաւանքը Հայաստանի վրայ 1064ին։

Ճինկիզխանի ասպատակութիւնը 1239ին։

Գ.— Հայաստանի զարհուրելի երկրաշարժը 1313ին։

Դ.—Պարսկական նախճիրները 1342ին։

Ե.— Լէնկթիմուրի բազմիցս բրած արշաւանքները, 1380—1406 տարիներուն։

Զ.— Թուրքերուն մուտքը Պոլիս 1453ին։

Է.— Ղրիմի գրաւումը Թուրքերուն կողմէ 1475ին։

Ը.— 1602—1607ի պարսկական արշաւանքն ու սովը։

Թ.— 1828ին 90,000 թրքահպատակ Հայերու գաղթը Կովկաս։

Ժ.— 1877ի Թուրք-ռուս պատերազմէն յետոյ մեկնող կարաւանները։

ԺԱ.— 1895—1896ի համիտեան ջարդերը։

ԺԲ.—1908—1914ի արտագաղթի հոսանքը՝ երբ Օսմ. հուրրիէթը դառնը րացաւ Թուրքիոյ։

ԺԳ.— Կիլիկիոյ պարպումը 1921ին։

ԺԴ.— 1922ի մեծ տարտղնումը։

Եթէ քննելու ըլլանք Թուրքիոյ հայ գաղթականութեան պատմութիւնը, պիտի տեսնենք որ բոլոր շարժառիթներն ալ դեր ունին այս գաղութին կազմութեան մէջ։

Կ'արժէ կանգ առնել ուրեմն այդ երեւոյթին վրայ։

Խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, հիւրերը առաջնորդուեցան առանձին սենեակ մը, ուր մեծարուեցան ըմպելիներով եւ քաղցրեղէններով։

Կէս գիշերէն վերջ՝ սկսան հայկական եւ ֆրանսական պարերը «Եփրատ» նուագախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Տ. Օննանեանի, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ։

ԳԱՐՄԱՆԻ

ԱՆԳԼԻԱԳԻՐ ՆՈՐ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿ ՄԸ

Նիւ Եորքի Ֆլեմինկ Հ. Ռեվլ հրատարակչական ընկերութիւնը անցեալ շաբթու լոյս ընծայած է, Պետրոս Մ. Շարեանի «Պատերազմի Գերին» 31163 (Prisoner of War, 31163)։

«Նիւ Եորք Թայմզ», ստացուած գիրքերու ցանկին ներքեւ կ'աւելցնէ.

« Հայու մը փորձառութիւնները մեծ պատերազմի ատեն»։

Գրքին գինն է՝ 1.50 տոլ.։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԱՐԱ, 5 Դեկտ.— Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ այս իրիկուն ժամը 18ին մասնաւոր շոգեկառքով մեկնեցաւ մայրաքաղաքէն, Գասթէմունի երթալու համար։

Կայարանին մէջ նախագահին ողջերթ մաղթեցին Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը, վարչապետը, բոլոր գործավարները, ընդհ. քննիչները, քաղաքս գտնուող երեսփոխանները եւ զօրավարները, Անգարայի կուսակալ Նէվզատ Թանտողան, կեդրոնի հրամանատարը, ապահովութեան տնօրէնը եւայլն.

Հանրապետութեան նախագահը մեկնումի պահուն ծափահարուեցաւ կայարանին շուրջ խռնուած հոծ բազմութեան մը կողմէ։

Հանրապետութեան Նախագահին բացակայութիւնը կարճատեւ պիտի ըլլայ։ Նախագահը նախ Գասթամոնի պիտի երթայ, յետոյ Ինէպոլի եւ Զօնկուլտաքի կողմերը անցնելով ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ։ Վերադարձին Գարապիւք կանգ առնելով պիտի քննէ թէ ինչ վիճակի մէջ կը գտնուին երկաթի գործարանները, որոնց հիմը իր ձեռքովը դրած է։

Նախագահը յետոյ Ֆիլեօսի ճամբով Անգարա պիտի վերադառնայ։ Իսմէթ Ինէօնիւ հաւանական է որ Ինէպոլուէն մինչեւ Զօնկուլտաք ճամբորդութեան սասը կատարէ ծովու ճամբով, եթէ օդը նպաստաւոր ըլլայ։

Գասթամոնիի եւ Ինէպոլուի մէջ արդէն մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են, Հանրապետութեան նախագահին չքեղ ընդունելութիւն մը ընելու համար։ Ամէն կողմ յաղթական կամարներ կառուցուած են։

ԳԱՍԹԱՄՕՆՈՒ, 6.— Հանրապետութեան նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւ այսօր ժամը 13ին Գասթամոնու հասաւ եւ բնակչութեան կողմէ ամենաջերմ խանդավառ ցոյցերով դիմաւորուեցաւ։

Նախագահը գիշերը Զանգըրըի մօտակայ Ալիպէյի կայարանը անցուց եւ մասնաւոր շոգեկառքով առտուն ժամը 8.30ին Զանգըրը եկաւ։ Ժողովուրդը գիշերուընէ իսկ փողոցները թափուած նախագահին կը սպասէր։ Իսմէթ Ինէօնիւ կայարանին մէջ խանդավառ ցոյցերու առարկայ եղաւ եւ գինքը դիմաւորողներուն մի առ մի ձեռքերը սեղմելով ոմանց կարգ մը հարցումներ ուղղեց, մասնաւորապէս քաղաքին առողջապահական եւ երկրագործական կացութեամբ շահագրգռուելով։

Հանրապետութեան նախագահը. կայարանին շրջակայքը խռնուած բազմութեան մէջէն որոշ տեղ մը հետիոտն յառաջանալէ վերջ ինքնաշարժ նստելով Գասթամօնուի խճուղին ելաւ։

Ճամբան Աքանլը գիւղին բնակիչները դրօշակներով դիմաւորեցին Հանրապետութեան նախագահը, զոհեր մորթելով ճամբուն վրայ։ Զանգըրըէն մինչեւ Գասթամօնու, 115 քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբան հոծ բազմութեամբ մը լեցուած էր։ Իսմէթ Ինէօնիւ քանիցս կանգ առնելով խօսակցեցաւ ժողովուրդին հետ։

Գասթամօնուի ամբողջ բնակչութիւնը քաղաքին առջեւ հաւաքուած կը սպասէր։ Իսմէթ Ինէօնիւ Օլուքպաշը ըսուած տեղը վար իջաւ ինքնաշարժէն եւ մինչեւ կուսակալութեան շէնքը հետիոտն գնաց եւ պահ մը հոն հանգչելէ վերջ ժամը 16ին կառավարչատունը եւ զօրանոցը այցելեց։

Աւելի վերջ Հանրապետութեան նախագահը կուսակալութեան պաշտօնեաները ընդունեց եւ ժամը 17ին ալ ան անձամբ կատարեց բացումը Գասթամօնուի Հալքէվիին, որուն համար 63 հազար ոսկի ծախսուած է։

ՁԱՅՆԵՐ ԳՈՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Թղթակից Օտտօ) — Այս տարի եւս տօնուեցաւ Հ. Յ. Դ. Օրը տեղիս Վռամեան ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ։

Դեկտեմբեր 4, կիրակի կէսօրէն ետք ժողովուրդը կը խուժէր դէպի սրահը, որ ժամանակէն առաջ լեցուած էր։ Բեմը զարդարուած էր՝ մէջտեղը Հ. Յ. Դ. զինանշանը, իսկ երկու կողմերը զոյգ եռագոյնները,— Ֆրանսական եւ Հայկական։ Բոլոր ընկերները եւ պատանիները կարգապահութեան կը հսկէին։

Օրուան նախագահ ընկեր Խ. Արզումանեան ճիշդ ժամը 3.15ին հանդէսը բացուած յայտարարեց։ Կ. Խայի սանուհիներու «Մեր հայրենիք» խմբերգով, որմէ վերջ քանի մը հակիրճ խօսքերով բացատրեց Դաշնակցութեան կատարած գործը եւ բրած զոհողութիւնը հանդէպ հայ ազգի դատին, եւ հրաւիրեց հանդիսականները վայրկեան մը ոտքի կանգնելու եւ յարգելու այն բոլոր նահատակները, որոնք անխտիր ինկած են հայրենիքին համար։

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Արտասանեցին ընկեր Բրուտեան, օրիորդներ Վ. Ստեփանեան, Դ. Տէր Նազարէթեան եւ մեր բեմի վայել փոքրիկն օրիորդ Գասպարեան, որ իր գեղեցիկ արտասանութեամբ արժանացաւ բուռն ծափերու։

Մեներգեցին օրիորդներ Հ. Քէնտիրեան, Ճնգոյեան, Պիւլպիւլեան, Արապճեան, իսկ Կ. Խայի սանուհիները մէջընդմէջ երգեցին ազգային ու յեղափոխական երգեր դեկավարութեամբ Տիկին Արզումանեանի։ Գեղարուեստական բաժնին մասնակցողները բոլորն ալ կը խլէին բուռն ծափեր։

Որոտընդոստ ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան ատենախօս Ս. Վրացեան, որ մօտ մէկ ժամ պարզեց օրուան խնդիրները եւ մեր հոգերը։

Ընկերոջ ճառը ամփոփել ու տալ այս էջերուն մէջ՝ իմ ուժերէս վեր է։ Միայն այսքանը ըսեմ, որ ներկայ հասարակութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը լսէր ընկեր բանախօսին խօսքերը սկիզբէն մինչեւ վերջ։

Հանդէսը փակուեցաւ սանուհիներու կողմէ «Մշակ բանուորով»։

Հանդէսէն ետք տեղի ունեցաւ Պատ. Միութեան վիճակահանութիւնը։ Շահեցան հետեւեալ թիւերը՝ 118 Ծաղրանկարներ (Ն. Պէշիկթաշլեանի), 441 մէկ տարուան Հայ Բոյժ, 313, 318 Մայիս 28, 288 Ակսէլ Բակունց, 439 Ստալինեան Սահմանադրութիւնը, 479 Բոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը եւ թիւ 391։

Շահողները կրնան դիմել տեղւոյս վարչութեան, առնալու համար իրենց շահածները։

Հանդէսէն ու վիճակահանութենէն ետք ունեցանք ընկեր. ժողով, ուր ընկեր Ս. Վրացեան պատասխանեց եղած հարցերուն։

Տ. Ստեփանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԻՏԵՆՔ ԹԷ ԱՆՕԳՈՒՏ Է

Այս խորագրին տակ խմբագրականի մը մէջ «Ասպարէզ» կ'ընէ հետեւեալ խորհրդածութիւնները Հ. Բ. Ը. Միութեան մասին (Նոյ. 23).

— «Տարիներէ ի վեր քննադատած ենք Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ընթացքը թէ բարեկամ եւ թէ «թշնամի» հայ թերթեր, բայց ան մազաչափ անգամ ազդուած չէ ատկէ. ոչ բան մը սորված է եւ ոչ ալ հինգիտցածը մոռցեր է։

Առիկա ցոյց կուտայ վերջին պատշամաւորական ժողովը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբերի սկիզբը Փարիզի մէջ։

Հ. Բ. Ը. Միութեան բարեկամ թերթ մը— «Ապագայ» հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ պատգամաւորական ժողովի կազմը.

— «Մեր հրատարակած տեղեկութենէն կը հետեւի որ քսանի չափ ժողովականներ մասնակցած են անոր։ Անոնք եղած են կեդր. վարչութեան Եւրոպայի կեդր. յանձնաժողովին անդամները եւ տեղական (Փարիզի, «Ասպարէզ») մասնաժողովի անդամներ։ Ներկայ եղած է նաեւ Ամերիկայի շրջանակին պատուիրակը (կեդր վարչութեան կողմէ նշանակուած, «Ասպարէզ»)։ Երբ նկատի ունենանք որ այս վերջինը նոյն Շրջանակին վարիչ քարտուղարն է, այսինքն պաշտօնեայ մը Բարեգործականի, կ'ունենանք պատկերը համարառու քնդհանուր ժողովի մը, որուն բոլոր մասնակցողները համարառու մարմինին գործօն անդամներն են։»

«Ապագայ» կ'ըսէ թէ՝ «այս պատկերը ոչինչ ունի մխիթարական։ Հասարակութիւնը հետաքրքրողը միխիթարականն ու անմխիթարականը չէ, այլ այն արտառոցութիւնը, որ Բարեգործականի նման համատարած եւ համահայկական «պատկառելի» կազմակերպութիւն մը կը շարունակէ «ընդհանուր ժողով» (չըսելու համար պատգամաւորական) գումարել կեդր. վարչութեան անդամներու եւ իր կողմէ նշանակուած պաշտօնեաներու մասնակցութեամբ, հաշուի կանչելու ինքզինքը։

Ու այս ժողովը առաջինը չէ այս ձեւի կազմով, ոչ ալ սահմանուած է վերջինը ըլլալու, որքան ատեն որ կը շարունակուի կազմակերպական ներկայ սիստեմը։

Ահա՛ ձեւի ժողով մը, ուր կը կարդացուի Միութեան տարուան մը պատկերը ներկայացնող տեղեկագիրը եւ կը զարմանայ «Ապագայ» որ «ոեւէ վիճաբանութեան եւ քննադատութեան նիւթ չէ տուեր»։ Կարդացուեր ու վաւերացուեր է։ Ուրիշ ի՞նչ կերպ կրնար ըլլալ, երբ տեղեկագիրը ձեւի համար լսողները միեւնոյն տեղեկագիրը պատրաստողներն են եղած։

Ու այս միեւնոյն ընդհանուր ժողովն է, որ եկած է վաւերացնելու կեդր. վարչութեան նոր անդամներու նշանակումը, տարեկան պիւտճէի կազմութիւնը, հասոյթներու եւ ծախսերու ուսումնասիրութիւնը, կտակներու նպատակայարմար գործադրութիւնը, կրթական գործին քննութիւնը, մշակութային ձեռնարկներուն տարողութիւնն ու նպատակայարմարութիւնը, եւայլն, ի հարկէ առանց ոեւէ դիտողութեան եւ քննութեան։

Այլեւս զարմանալու պատճառ չկայ, որ Բարեգործականի «ընդհ. ժողով»ները աշխարհի ամէնէն ձեւականութեայ ժողովներն են, որոնք կը բացուին օրինակի համար ժամը 4ին եւ կը գոցուին ժամը 6ին։ Այս ամբողջ պատմութիւնը զաւեշտ մը պիտի համարէինք, եթէ ան մեր հանրային կեանքի ողբերգութիւններէն մին չկազմէր։

Եթէ իրապէս կայ զարմանալի բան մը, այն ալ այս կազմակերպութեան բազմահազար անդամներու անտարբերութիւնը, կամ անըմբռնելի համակերպութիւնն է, որ այսքան քննադատութիւններէ յետոյ ալ ո՛չ անոնց համբերութիւնը կը սպառի եւ ոչ ալ իրենց իրաւունքներուն տէր դառնալու շարժում կը ցուցադրուի։

Այս պայմաններու բնականն հետեւանքը այն կ'ըլլայ, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը փոխանակ հայ ժողովուրդի ծառայելու եւ հոկայ մէկ կազմակերպութիւնը դառնալու, հետզհետէ կը սկարանայ, ինքն իր վրայ կը կեդրոնանայ եւ տարուէ տարի հասոյթները կը նուազին։ Փաստ տալու է մեր ժողովուրդին զոհաբերող ոգիին որ կը տեւէ տակաւին կը պահէ ոտքի վրայ։ Այլապէս ան շատոնց պատմութեան անցած պիտի ըլլար։

Թշնամակա՞ն պիտի նկատուին այս խօսքերը։ Մեր հոգը չէ թէ ինչ կը նկատուին։ Բայց մեր սիրտը կը ցաւի, որ մենք այսօր չունինք այն Բարեգործականը, որուն անհրաժեշտ պէտքը ունինք, միմիայն խումբ մը ինքնակալներու յամառութեան պատճառով։

Շատ ցաւալի է ասիկա։»

«ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ» Բ. ՀԱՏՈՐԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հայ Գրագէտներու Բարեկամներ ընկերակցութեան քարտուղարութիւնը կը փութայ յայտնել, թէ ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Բ. հատորին նախապատրաստական աշխատանքները սկսուած են։ Այն գրողները, որ մինչեւ հիմա չեն պատասխանած եւ մաս չեն կազմեր Ա. հատորին, մինչեւ 3 ամիս, կը հրաւիրուին իր հասցէին ղրկել (M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris 18), արձակ եւ ոտանաւոր գրուածքներ, եթէ կարելի է անտիպներ մանաւանդ, որպէսզի քննութեան բովէ մը անցընելէ վերջ, տպագրութեան ձեռնարկուի։ Որոշուած է ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ Բ. հատորը որ մատենաշարին 12րդը պիտի կազմէ, լոյս ընծայել 1939ի աշնան։

Քարտուղարութիւն

Յ. Գ.— Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել այս կոչը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ասոր համար ծրագիր մը պատրաստուած էր. Էնվէր փաշա իր հետ պիտի առնէր Աֆրիկեան Տրիպոլիէն բերած հետեւորդ սպան ու Ճէմալ փաշան ալ՝ Սէյֆի Տրախոր պէյը, Սամսունի կողմը պահուըտելու համար։ Հրամանատար սպայ Նուրէտտին պէյ առանձնած էր փաշաները Սամսունի մէջ պահելու գործը։ Եւրոպ Մարաշի երեսփոխան եղած այս սպան մեռած է հիմա։

Սակայն կարելի չէր եղած այդ որոշումը գործադրել։ Որովհետեւ առտուան ու իրիկուան թերթերը ուշադրութեամբ կարդացող փաշաները իրարանցիւր բառէն, իւրաքանչիւր տողէն, ամէն լուրէն իմաստ կը հանէին, ու դիրենք չահագրգռող կէտ մը կը փնտռէին։

Այդ օրերուն, իրիկուան թերթ մը սուլէյմանական վարչապետ Թալէաթ փաշայի փախուստի մասին լուր մը հրատարակած էր։

Ճէմալ փաշա այդ լուրը կարդալուն պէս մեծ յուզումի եւ ջղայնութեան մատնուեցաւ։ Փօյաճըքէօյի իր ծովեզերեայ բնակարանէն հեռաձայնեց Էնվէր փաշայի Գուրուչեշմէի ապարանքը, ու սա հարցումը ըրաւ.

— Էնվէ՛ր, իրիկուան թերթը կարդացի՞ր։

Հեռաձայնով տրուած պատասխանը այլափոխեց Ճէմալ փաշայի դիմագիծերը։ Մէկ կողմէն գլուխը կ'երերցնէր ու միւս կողմէ կ'ըսէր.

— Վաղը տեսնուինք կուսակցութեան կեդրոնատեղին։

Արդարեւ, յաջորդ օրը, Ճէմալ փաշա կուսակցութեան կեդրոնին մէջ գտնուած էր Էնվէր փաշան ու անոր հետ տարբեր խնդիրներու վրայ տեսակցած էր։

Գիշերը ուշ ատեն Փօյաճըքէօյի ծովեզերեայ բնակարանը դարձած Ճէմալ փաշա գործը կարգադրած մարդու մը պէս հանդարտ էր։ Այդ գիշերը առաջին անգամ ըլլալով լաւ ճաշեց ու հանգիստ քնացաւ։

Յաջորդ առտու, Ճէմալ փաշա ջղայնութիւն չունէր։ Անվրդով կը շրջէր բնակարանին մէջ, ու հիւրեր կ'ընդունէր։ Անոնց մէջէն ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէր Ֆալիհ Ըֆքը պէյ։ Ճէմալ փաշա երկար տեսակցութիւն մը ունենալէ յետոյ Ֆալիհ Ըֆքըի հետ, ըսաւ թէ թղթածրարները կարգի դնելու էր։ Փաշան Ֆալիհ Ըֆքը պէյի դիտել տուաւ թուղթերուն վարչական եւ քաղաքական մասը։ Անոնցմէ քաղաքական ու գինք չահագրգռող թուղթերը վար դրաւ։ Մնացեալները զաղտնի վարկի հաշիւներու հետ ծովային նախարարութեան յանձնեց։

Ճէմալ փաշա որոշում տուած էր բոլոր կնճռոտ գործերը հաշուեյայտարարի ենթարկել։ Ի՞նչ գործեր էին ատոնք եւ ի՞նչպէս պիտի կատարուէին։

Էնվէր փաշայի հետ ունեցած վերջին տեսակցութենէն առաջ, Ճէմալ փաշա արտասահման խոյս տալու կողմնակից չէր։ Սակայն ի՞նչ պատճառով իր միտքը փոխած էր ան։

Այն օրերը, Ճէմալ փաշայի յաճախ այցելութիւն տուողներուն մէջ կը գտնուէին լրագրողներէն Ըէֆիք Խալիտ, նոյնիսկ Ալի Քէմալ ու Գերման մը։ Այս վերջինը Պավիէրացի ազնուական մըն էր ու նաւային կցորդի պաշտօն ունէր։

Ճէմալ փաշա իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, Ֆրանսական քաղաքականութեան կուսակից էր։ Ամէն առթիւ կ'ըսէր ասիկա, ու Գերմաններէն բաժնուելու գաղափարին հետամուտ էր։ Գերմանները այդ բանին իրազեկ ըլլալնուն համար էր որ այդ նաւային կցորդը ղրկած էին։ Գերման կցորդը երկար ատեն Ճէմալ փաշային մօտ մնալով անոր սէրը ու յարգանքը շահած էր։

Էնվէր փաշա երկրէն հեռանալ ուզելուն համար, Ճէմալ փաշան ալ կը համոզէր որ իրենհամամիտ ըլլայ։ Սակայն, Ճէմալ փաշա կը պնդէր որ երկրին մէջ մնան, ու անիմաստ կը գտնէր օտար երկիր փախուստը։ Գերման նաւային կցորդին ազդեցութեամբ միայն, Ճէմալ փաշա հեռանալու որոշում տուաւ։

Բայց այդ օրերուն, սա դէպքը պատահեցաւ։ Հալէպի կուսակալ Պէտրի ու Աղմի պէյերն ալ խոյս տալու ձեռնարկած էին։ Սակայն, Իզզէթ փաշայի դահլիճը արգիլք եղած էր այդ երկու անձերուն փախուստին, չողնելէն հանել տալով զանոնք։

Ճէմալ փաշա այդ բանը լսելուն պէս, արտասահման խոյս տալու դժուարութեանց վրայ ծանրացաւ։ Սակայն Էնվէր փաշա ըսաւ.

— Մի՛ մտահոգուիր։ Ամէն ինչ պատրաստ է....։

Լաւ...։ Բայց դրամը ո՞ւրկէ պիտի գտնենք..

Էնվէր փաշա սա պատասխանը տուաւ ատանց վարանելու.

— Նաւի դրամ ունի...։ Կը ծախենք, ու զինադադարէն վերջը հաշիւ կուտանք։

Ճէմալ փաշա այլեւս չէր կրնար հակառակիլ այդքան վճռականօրէն տրուած որոշումի մը։ Ուստի ան ալ ըսկսաւ պատրաստուիլ։

Նախ, Ճէմալ փաշա ուզեց դրամ հայթայթել։ Սամսունի Պաքի պէյ Իսթանպուլէն բաժնուելէն մէկ օր առաջ, 2000 ոսկի տուած էր Ճէմալ փաշայի։ Յետոյ, փաշան երկու նամակ դրեց, մէկը ներքին գործերու նախարար Ֆէթհի պէյի, իսկ միւսը՝ ծովային նախարար Ռաուֆ պէյի։ Ճէմալ փաշա իր նամակներուն մէջ յիշեալներուն կը յանձնէր իր զաւակները։

Փաշան այդ նամակները դրելէ յետոյ, իր ամէնէն վստահելի սպաներէն Սէյֆի պէյի տուաւ, ըսելով.

— Իմ մեկնումէս երկու օր յետոյ, այս նամակները Ֆէթհի եւ Ռաուֆ պէյերուն յանձնէ։

Ինչպէս կը հասկցուէր Էնվէր փաշայի կողմէ Սէյֆի պէյի ըսուած խօսքերէն, Ճէմալ փաշա կէս գիշերին պիտի հեռանար Իսթանպուլէն։

Սէյֆի պէյ ինքնիրեն կ'ըսէր.

— Ուրեմն պարապ տեղը չէր որ փաշան երկու օրէ ի վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէր....։

Սէյֆի պէյ Ճէմալ փաշայի ծովեզերեայ բնակարանը երթալուն պէս, Էնվէր փաշայի խօսքերը կրկնեց։

Ճէմալ փաշա շատ հանդարտ էր այդ խօսքերը մտիկ ըրած պահուն։ Կարծեմ մը կը խորհէր, աչքերը խորսուզ։

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ փաշան, ու ներս գնաց, իր ընտանիքին քով։

Քարափին վրայ պահ մը պտըտող Էնվէր փաշա շուրջը գտնուողներուն հետ խօսակցեցաւ, խնդաց ու յետոյ ներս մտաւ։

Շատ չանցած, քարափին դուռը ճռինչումով գոցուեցաւ։ Քիչ յետոյ, ժամացոյցը 11 կը զարնէր։

(Շար.)

(2)

Օր. Մաքրուհի Գումրուեան, Պ. Երուանդ Գումրուեան (Պոլիս), Տիկին Թէնսուֆ եւ Մաննիկ Շահինեան (Կ. Պոլիս), Պ. Արմենակ Շահինեան (Պոլիս), Պ. Ստեփան Կուրտիկեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Սէյխեան (Գուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Պէլէնկեան (Գուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Երուանդեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Երուանդեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արմաղանեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոս Փազարճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փազարճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յովսէփեան (Պոլիս), խոր ցաւով կը ծանուցանեն դառնագէտ մահը, իրենց սիրելի քրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ԳՈՒՄՐՈՒԵԱՆԻ

(Պրուսացի)

որ տեղի ունեցաւ երկարատեւ հասակին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 8 դեկտեմբեր, 1938, հինգշաբթի գիշեր, Լարիպուազիէր հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է 12 դեկտ. երկուշաբթի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԹԸՆԱԺ.— Արդար Խաչատուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թովմասեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Մարգարեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Յարութիւնեան եւ զաւակունք իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Թընաժի եւ Կոբնուլի կոմիտէին, Թընաժի հայ գաղութին, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան եւ բոլոր այն հայրենակիցներուն ու բարեկամներուն որոնք անձամբ, մամուլով, հեռագրով կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին սիրասուն Տիկին ԲԵՐՈՒԶ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ (ծնեալ Օհանեան) ողբալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 5ին, 56 տարեկան հասակին:

Թընաժ, 12 Դեկտ. 1938

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արդութեան» խումբի ընկերները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկերներ Տէր եւ Տիկին Կ. Սասունիի եւ զաւակներուն, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանին եւ պարագաներուն իրենց սիրելի մօր՝ Տիկ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի դառնադէտ մահուան առթիւ:

×

Շավիլի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Օր. Մաննիկ եւ Պ. Վահան Մեծատուրեանի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սասունիի եւ իրենց ազգականներուն, Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Կ. Խաչի Ռոմէնվիլ - Պուասիէռի մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Զ. Շիրխանեանի եւ պարագաներուն իր ամուսնոյն դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

14 Յուլիս — 7 Օգոստ. 1938

ՊԱՌԺՕԼ, Պօտ.— 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պետ.— 150:
ՎԷՅԶԻՆԷ, Մուկ.— 75:
ՄԱԶԱԿԱՆ, Ղուկ.— 150:
ԻՒԺԻՆ, Լեւ.— 70:
ԱՆԻԷՌ, Յար.— 150:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ներկ.— 75:
ՔՐԱՔՈՎԻԱ, Հայկ.— 202:
ՍԷՎՐԱՆ, Քէօս.— 40:
ՓԻՒԺԷ սիւր ԱՐԺԱՆ, Ա. Դ.— 150:
ՑԷՍ, Սար.— 150:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէ.— 75:
ՍԷՆ ՄԱՌԹԷՆ, Ա. Թ.— 150:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Թօփ.— 40:
ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա.— 75
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր.— 40:
ԼԻՈՆ, Փիլ.— 75:
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Պառժ.— 40:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Տէմ.— 75:
ԳՈՒԱՆՐԻՃ, Օհ.— 150:
ԼԻՈՆ, Ա. Տ.— 40:
ՕՌԼԷԱՆՎԻԼ, Ա. Գ.— 150:
ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ, Տար.— 150:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 40:
ՓԱՎԻՅՈՆ սու ՊՈՒԱ, Դալֆ.— 40:
ՓԱՎԻՅՈՆ սու ՊՈՒԱ, Գէորգ.— 40:
ՎԱՐՇԱՒԻԱ, Ա. Ա.— 110:
ԺԻՎԷՐ, Սան.— 40:
ՎԻԷՆ, Բ. Թ.— 150:
ՎԻԷՆ, Սուք.— 150:
ԼԸՄԱՆ, Զաք.— 75:
ԱԼԺԵՐ, Ք. Թ.— 300:
ՖԻԼԻՓՎԻԼ, Ռ. Մ.— 300:
ՌՈՎՆԷ, Գ. Թ.— 215:
ՆԻՍ, Անդ.— 40:
ԼԻՈՆ, Տայ.— 40:
ԳՈԼԷՆ, Թ. Մ.— 60:
ԷԼՊԷՕՖ, Գրի.— 50:
ԲԱՐ. Հայր. Միութ.— 50
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Ա.— 160:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Գարծ.— 100:
ԻՆԹԱՌԻՆ, Պըլըճ.— 100:
ՓԱՐԻԶ, (7), Թ. Գ.— 100:
ՆԻՍ, Ս. Ե.— 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ն. Պ.— 75:
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 100:
ԱՆԻԷՌ, Յ. Ա.— 70:
ԹՈՒՆՈՒԶ, Ե. Վ.— 100:

Վեդինէէն Պ. Մոսկոֆեան 20 Ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Իթալիի եւ շրջանի մասնաճիւղին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քէսապի գերմանական որբանոցէն դուրս ձգուած Ճեպէնցի Ներսէս Հալաճեան, հօր անուն՝ Գրիգոր, մօր անուն՝ Մառի, կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարուճ Հալաճեան որ վեց տարի առաջ Ֆրանսայէն նամակով դիմած էր որբանոցի տնօրէնութեան, զինքը փոխադրելու իր մօտ: Տնօրէնութիւնը չէ թոյլատրած իր մեկնումը, իր տարիքը փոքր ըլլալով մը հօրեղբօր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Միհրան Թուրիկեանի, Hôtel Lux, Rue Alenby, Beyrouth (Gr. Liban):

ՕՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները 18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Le Gerant : H. STEPHAN.
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17. Rue Dameame — PARIS (13)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղի աւանդական

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ»Ը

24 Դեկտ., Շաբաթ օր, 8 Rue Bossuet, Փարիզ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Hôtel des deux Mondesի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

22 Avenue de l'Opéra, Մէթրօ Pyramides:

Ընտիր օրքեսդր: Գեղարուեստական բաժին: Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ:

Մուտք 15 եւ 10 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Ժողովներ

ԳԱՆԷԺՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կորիւն» Ակումբին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԾԱՏՈՒՐ

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ընկերական ժողովը 16 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընկերական ժողովը 18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ «Զաւարեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

Գաւառ

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբի ժողովը 16 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Ն. Մոքոսեանի բնակարանը: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի Ընդհ. Ընկերական ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵ'ԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Տեղի պիտի ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Խնջոյք — պարահանդէս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

17 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ 2ը

Սալ տը Նօսի մէջ, 81, Ռիւ տը Փարի

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Պարերը կը սկսին գեղարուեստական բաժնէն վերջ

ՄՈՒՏՔ 4 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

[illegible]

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ԱՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ... սրահը

Rue Trois Chantiers

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

[illegible] Fusts Sans Van [illegible]

«ՔՈՖՖԻ» ԼՍԱՐԱՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 15 Դեկտ., Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Cadet սրճարանին վերնայարկը, Մէթրօ Cadet:

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԾԱՏՈՒՐ

Նիւթ՝ «Հայոց ցեղային նկարագրի գլխաւոր գիծերը»:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 15 դեկտ. հինգշաբթի իրիկուն, ժամը ճիշդ 21ին՝ Միութեան կեդրոնը, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Պ. ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷԶԵԱՆ: Նիւթ «Ազգապահպանման ազդակները»:

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 15 Դեկտ. Հինգշաբթի. 5 Ռիւ տը Լիէժ. Փարէյլ: Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ կը խօսի ՏԻԳՐԱՆ ՉէՕ ԿԻՒՐԵԱՆի մասին

"BAL des Mimosas,,

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Դեկտեմբեր, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

Aéro-Club de Franceի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ԳՕԼԻԶԷի սրահին մէջ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Salon MASSILIAի մէջ. 1 Rue Roux de Brignolle, Մարսէյլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Սէնթ Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի մասնաճիւղերու

ՍԻՐՈՒՆ Թատերախումբը ղեկավարութեամբ Դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կը ներկայացնէ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ եւ ԱԴԱՄ ԵՒ ԵՒԱ (Զաւեշտ):

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Մալաթիոյ Հայր. Միութեան սրահին մէջ, Սէն Շամոն:

18 Դեկտ., Կիրակի երեկոյ ժամը 9.30ին Իւնիոն Ռեփիւպլիքէն սրահին մէջ, Սէնթ էթիէն

Մուտք՝ ժողովրդական գիներով:

Լիոնի մէջ — 8 Յունուար, Կիրակի Էմիլ Զօլա սրահին մէջ

ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ

ՅԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱ-ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3 - 12

34 Ave. Porte des Lilas, մէթրօ Porte des Lilas

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ «ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ»

ղեկավարութեամբ Պ. Հրաչ Տարօնեանի.

«ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» ղեկավարութեամբ Պ. Գոքաւեանի:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ. ԼՈՒՍԳԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), Պ. Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ ԳԱԼԱՊԵԱՆ (արտասանութիւն):

Ժամը 6ին կը սկսի եւրոպական պարերը: Օրքեսթրը Սարգեանի: Աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով:

Մուտք 6 Ֆրանք:

Ներկայացում—պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր.

13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ԾԱՌԱՅ ԹՈՐՈՍ » (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան - սանուհիներու կողմէ:

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11.30: Առատ եւ աժան պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 Ֆրանք:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին օրիորդներ Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ԳԸՄԳԼԵԱՆ եւ ՄԱՌԻ ԱՆԴԱՐԵԱՆ (երգ). Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱՆՈՒԹԵԱՆ (կովկասեան պար), փոքրիկն ՕՏԷԹ ՍԻՄՄԱՆ (պար)

Եւր. պարերը կը սկսին ժամը 9ին:

Ճոխ եւ գերազանցելի պիւֆէ:

«ՀԱՅ ԲԱԶՄԻԿԻ ՕՐ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, 17 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին. Պոտական թատրոնի վերնայարկը:

Կը նախագահէ հարիւրապետ ՏՈՔԹ. Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան Վալանսի երեսփոխան – քաղաքապետը Պ. Փէշրռօ, Ֆրանս. ռազմիկներու տեղւոյն մասնաճիւղը իր կազմով.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Զ. Ռ. Մ. Արաքս երգչախումբը, Օր. Ալիս Խաչիկեան (դաշնակ), Օր. Նոյեմի Տ. Սարգիսեան եւ ուրիշներ (արտասանութիւն):

Մուտք՝ 1 ֆրանք:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 16 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 16 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ - 14e Année No. 3913

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՑԵՆՑ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Թատաքարտեայ շէնքերու նման՝ պետութիւններ փուլ կուգան իրարու ետեւէ:

Եթովպիա, Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա: «Կարգը Լեհաստանինն է, որ մեծ Չեխոսլովաքիա մըն է»,— կ'ըսէր Փրական, առջի օր:

Առնցմէ առաջինը աշխարհակալութեան զոհն է: Երկրորդը՝ «պատմութեան բնականոն ընթացքին»: Որովհետեւ, Գերմանիա եւ Աւստրիա, փոխադարձ տիրակալութեան պայքարը ունէին կուգայ: Բայց, Չեխոսլովաքիոյ պարագան ուրիշ է: Չեխ ժողովուրդը, մինչեւ ընդհ. պատերազմ, լուծի տակ էր: Ճաչակած էր տիրակալութեանց բոլոր դառնութիւնները: Իր մորթին վրայ զգացած էր ցաւը՝ ուրիշներու բռնակալութեան: Զգատծ էր ազատութեան: Բայց, հազիւ իրականացուցած իր այդ խոհալը, իր մէջ ծնունդ առաւ տիրապետելու տենչը: Սլովաքներ, Հունգարներ, Ուքրանացիներ, Գերմաններ:

Պէնէշ այդ բոլորը ապահովեց խոստանալով ամբրական իրաւունքներ շնորհել: Բայց, Փրակա վերադառնալէ վերջ մոռցաւ նաեւ այդ...

Ահա Լեհաստանը: Քսան տարուան ազատագրեալ մը՝ ինքն ալ: Երկիր մը, որ, ճիշդ Հայաստանի նման, բաժան բաժան էր եղած, գերութեան բաժակը «ցմրուր» ըմպելով: Լեհական պատմութիւնը եղերական գրուագներ ունի մանաւանդ Ռուսերու տիրակալութեան շրջանէն: Ունի նաեւ հերոսական էջեր:

Այդ երկրի դժբախտութիւնն ու հերոսականութիւնը կապուած է նաեւ Նափոլէոնի հետ՝ յանձին հայրենասէր Լեհուհիի մը:

Այդ բոլորէն վերջ, ոչ ոք այնքան լաւ պէտք էր զգար գերութեան դառնութիւնը որքան Լեհերը՝ տառապած ուրիշ ժողովուրդներու կարգին: Բայց, ի՞նչով տարբերեցաւ Չեխոսլովաքիայէն: Ան եւս իր սահմաններուն մէջ ունեցաւ ուրիշ ազգեր: Կաշկանդեց զանոնք: Ու կիրարկեց անոնց հանդէպ,— ճիշդ Չեխոսլովաքիոյ նման,— գրեթէ այն բոլոր միջոցները, զորս ուրիշ պետութիւններ երբեմն ի գործ կը դնէին լեհ ժողովուրդին վրայ: Պակսեցան միայն գնդակահարութիւններն ու բանտարկութիւնները... Բայց, եթէ միջոցները մեղմ եղան, [illegible] նայ:

Տարբեր չեղաւ նաեւ Սերպիան: Իր գերութեան պատմութիւնը մերինէն ուշ է սկսած, ու մերինէն արագ վերջացած: Բայց, Թրքական վայրագ բնազդը նուազ անողոք եղած չէ նաեւ Սերպերու նկատմամբ: Անոնց ազատագրութիւնը երկար պատմութիւն չէ: Սերունդի մը մնացորդները կան, որոնք կը յիշեն թէ ի՛նչ դժբախտ օրեր ապրեցան Օսմանեան լուծի տակ: Եւ, վերջապէս, կայ պատմութիւնը՝ ինքը, գեռ թարմ, որպէս թղթածրար, որպէս գրականութիւն, կամ որպէս յուշ:

Այսուհանդերձ, գերութեան ողբերգութիւնն ու ազատութեան հրճուանքը հաւասարապէս ապրած Սերպիան, պատերազմի նպաստաւոր վերջաւորութեան, ո՛չ միայն մոռցաւ իր մօտաւոր դժբախտութիւնը, այլեւ անվարան կերպով իր տիրակալութիւնը տարածեց ուրիշ ժողովուրդներու վրայ,— Սլովէն, Խրուաթ եւն., որոնցմէ վերջինը մշակոյթով աւելի բարձր է քան սերպ ժողովուրդը:

Այսպէս եւ Ռումանիան:

Ինչո՞վ բացատրել այս երեւոյթը: Մասամբ, անշուշտ, պետութեան գոյութիւնը կամ տեւականացումը ապահովելու նպատակով:

Չեխոսլովաքիա, ինչպէս եւ Եուկոսլավիա եւ Լեհաստան, 1918ի «յաղթութեան մթնոլորտ»ին ազդեցութիւնը կրեցին: Գելկրատ կ'ուզէր անդամատել Աւստրեւհունգարիան՝ իր կռնակին վըրայէն տեւական վտանգը անհետացնելու համար: Իսկ Չեխոսլովաքիա եւ Լեհաստան կը կարծէին թէ տեւական կը դառնայ Գերմանիոյ օղակումը: Չէ՞ որ յաղթական Ֆրանսան կար, որ կը հովանաւորէր զիրենք:

Եւ յետոյ, անժխտելի տե՛նչը նաեւ,— ինչպէս անհատներու՝ նոյնպէս եւ ազգերու մէջ,— իշխելու, տիրապետելու՝ ուրիշին կամ ուրիշներու:

Նոյնիսկ՝ մոռնալու գինով այն տառապանքը, զոր, ինչպէս ըսինք, երէկ իրենք կը ճաշակէին, եւ այսօր ուրիշներու «վայելել» կուտան:

—«Գոյութեան պայքար»,— պիտի բացատրեն, ապահովաբար, շատեր: Ինչպէ՞ս մեղադրել: Կեանքի անողոք հրամայականն է...

Ու թերեւս այդ հրամայականն է որ տուն կուտայ, երբեմն, քաղաքականութեանց կամ արտայայտութիւններու՝ նոյնիսկ անոնց կողմէ, որոնք «ազատութեան սիրոյն համար» արիւնի ու արցունքի էջեր արձանագրած են:

Այսպէս, Լեհաստանի «ազգային արմատական կուսակցութեան» («էնտէց») կիսպ. օրկանը՝ «Վարշաւայի ծէնիք Նարոտովի», որ, ճշդենք, հինէն իվեր ռուսասէր է եղած, կը գրէ ի մէջ այլոց. «էնտէցները չեն բաժներ այն կարծիքը թէ Լեհաստան պէտք է ձգտի Ռուսիոյ անդամատումին՝ կազմելով անջատ ու անկախ պետութիւններ, մանաւանդ Ուկրանիոյ եւ Կովկասեան ազգերու,— Հիւս. Կովկաս, Վրաստան եւ Հայաստան: Այս ըմբռնումը կը քարոզուի այսպէս կոչուած «երիտասարդ պահպանողականներու» շրջանակին մէջ»:

Այդ «շրջանակը» ցոյց տրուածէն շատ փոքր չէ: Ունի չորս դիւաւոր թերթեր ու, հակառակ ռուսեւլեհ դաշինքին, կը մնայ իր տեսակէտին վրայ:

Մեր մատնանշել ուզածը այդ չէր, սակայն: Ոչ ալ՝ «արշաւանք»ի մը ըլլալուն կամ չըլլալուն բարի ու չար կողմերը վեր առնել: Այլ այն՝ որ դեռ երէկ մեզի նման արիւն լացողները, այսօր կը գրեն.

— «... Ու մենք համաձայն չենք որ մանաւանդ Ուքրանիոյ եւ Կովկասեան ազգերու անկախութիւնը ապահովուի»:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ,— «Ռուսիա պէտք ունի անոնց՝ Սեւ ծովին տիրելու եւ Միջերկրական իջնելու համար»:

Բայց, այս անգամ՝ Լեհը մոռցա՞ւ որ նոյն Ռուսիան երէկ պէտք ունէր Լեհաստանի՝ Դանուբ իջնելու համար...

Նմա՛յլ մը 20րդ դարու բարոյականէն...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԺՈՐԺ ՊՈՆԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆՔԸ Ի ՍՊԱՍ ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ.— ԹԻԶ ՄԸ ՀՈՂ ՉԻ ՏՐՈՒԻՐ ԻՏԱԼԻՈՅ. ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՆԵԼՈՒ ԽՕՍՔ ՉԿԱՅ ԱՌ ԱՅԺՄ:

Ժորժ Պոնէ Զորեքշաբթի ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին արտաքին յանձնախումբին եւ բացատրութիւն տուաւ կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան մասին: Նախ յայտնեց թէ ի՛նչ խօսակցութիւններ կատարած են, անցեալ Նոյեմբերին, Չէմպըրլէյնի եւ լորտ Հալիֆաքսի հետ, երբ այս վերջինները այցելութեան եկան Փարիզ: Եւ աւելցուց թէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ երկու կառավարութեանց միջեւ դիւանագիտական կամ ազգ. պաշտպանութեան հարցերու մասին: Երբեք այսօրուան չափ անկեղծ եւ բարեկամական չեն եղած անգլեւֆրանսական յարաբերութիւնները, փաստ՝ Չէմպըրլէյնի վերջին յայտարարութիւնը, որ կը հաստատէ թէ անգլեւֆրանսական յարաբերութիւնները՝ չեն բխիր դաշնագրային պարտաւորութիւններէ, այլ հասարակաց շահերէ: Այս ջերմ հաւաստիքին ի պատասխան, ըսաւ Ժորժ Պոնէ, հարկ կը տեսնեմ յանուն կառավարութեան յայտարարել Իվոն Տէլպոսի բառերով, արտասանուած 4 Դեկտեմբեր 1936ին, իբրեւ պատասխան Իտընի.— Ֆրանսա իր բոլոր ուժերը, ցամաքի, ծովու եւ օդի վրայ, անմիջապէս ի սպաս պիտի դնէ Անգլիոյ պաշտպանութեան, երբ յարձակման ենթարկուի առանց յարձակման առիթ տալու:

Այնուհետեւ Ժորժ Պոնէ տեղեկութիւններ տուաւ գերմանեւֆրանսական խօսակցութեանց մասին, որոնք կատարուեցան Փարիզի մէջ, 7 Դեկտեմբերին, Ֆոն Ռիպպընթրոփի այցելութեան ժամանակ: Աւելցուց թէ գերմանեւֆրանսական յայտարարութիւնը պիտի նպաստէ երկու երկիրներու քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց զարգացման, ինչպէս եւ ընդհանուր խաղաղութեան, քանի որ ոչ մէկ վէճ կրնայ խանգարել այսուհետեւ Գեր[illegible] մասին հարցերը:

Նախարարը տեղեկութիւններ տուաւ նոյնպէս իտալեւֆրանսական յարաբերութեանց մասին, յիշատակեց վերջին միջադէպերը եւ այդ առթիւ կատարուած դիւանագիտական խօսակցութիւնները: Իտալիոյ արտաքին նախարարը, ըսաւ Ժորժ Պոնէ, պաշտօնապէս յայտարարեց մեր դեսպանին թէ կառավարութիւնը ինքզինք պատասխանատու չի համարեր երեսփոխաններու եւ ուսանողներու աղաղակներուն համար: Հետեւաբար ատոնք չեն կրնար նկատուիլ Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան արտայայտութիւնը:

Ժորժ Պոնէ իր յայտարարութիւնները վերջացուց ըսելով.

— Ֆրանսա կը մերժէ թիզ մը հող տալ Իտալիոյ, եւ ամէն փորձ, որ պիտի կատարուի հող կորզելու համար Ֆրանսայէն, ուրիշ հետեւանք չի կրնար ունենալ, բայց եթէ պատերազմ մը:

Ի վերջոյ, Ֆրանքեւսուրիական դաշնագրին մասին հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ կառավարութիւնը առ այժմ չի փափաքիր օրակարգի վրայ դնել այդ դաշնագրին վաւերացումը:

Անգլիա պիտի պաշտպանէ Միջերկրականի գօտիները

Չէմպըրլէյնի յայտարարութիւնները անգլեւֆրանսական յարաբերութեանց մասին, թէ վեր կը մնան դաշնագրային պարտաւորութիւններէ, մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի: Այս մասին, Զորեքշաբթի, լուսաբանութիւն պահանջուեցաւ Չէմպըրլէյնէն, խորհրդարանին մէջ:

Վարչապետը պատասխանեց.

— Համաձայն անգլեւիտալական յանձնառութեան, պիտի պահպանուի Միջերկրականի գօտիները: Անշուշտ այդ յանձնառութիւնը կը վերաբերի նաեւ Թունուզի: Որ եւ է գործողութիւն, որ հակառակ է անգլեւիտալական այդ յանձնառութեան, շատ ծանր նշանակութիւն ունի բրիտանական կառավարութեան համար:

«Ժուռնալ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Չէմպըրլէյն չի կարծեր որ Ֆրանսա յարձակման ենթարկուի Իտալիոյ կողմէ:

— oo —

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ լուծուեցաւ հին խորհրդարանը, որ այսուհետեւ պիտի վերակազմուի նոր ձեւով,— արհեստակցական ներկայացուցչութեամբ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՆՈՐ ՀՈՂԵՐ Կ'ՈՒԶԵՆ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ...

«Քրոնիկ» կը գրէ (3 դեկտեմբեր).— Առիթ ունեցած ենք արձանագրելու Թուրքիոյ հողային պահանջները Սուրիոյ մասին եւ Թրքական յարաճուն ախորժակները: Այժմ կ'իմանանք թէ Սանճաքի սահմանագծման ֆրանքեւթուրք յանձնաժողովի վերջին նիստին, Թուրքերը պահանջած են Սանճաքին կցել ձիւր էլ Շուղուր գաւառակէն բազմաթիւ սուրիական գիւղեր եւ Ալեւիներու շրջանին մէկ մասը, որ կ'երկարի մինչեւ Ռաս էլ Պասի, քանի մը քիլոմեթր հեռու Լաթաքիայէն:

Միայն Սանճաքին սահմանը ընդարձակելու համար չէ, որ Թուրքերը կը պահանջեն այդ հողերը, այլեւ անոր համար որ այդ շրջանները կը պարունակեն հանքային ջուր եւ բնական հարստութիւններ:

Սուրիական հողերը պէտք է մնան սուրիական: Ֆրանսական յանձնաժողովը որ պաշտօն ունի բանակցելու Թուրքերուն հետ, անշուշտ առիթ պիտի հասկցնէ անոնց:

Տարօրինակ լուր մը Սանճաքի մասին

— oo —

Հալէպէն 6 Դեկտեմբեր թուականով կը գրեն «Էլ Պայրաք»ի.— Շատ տարօրինակ լուրեր շրջան կ'ընեն Սանճաքի մասին: Կ'ըսուի թէ բոլորովին փոխուած են Սանճաքի շուրջ գոյացած համաձայնութեան տրամադրութիւնները: Նոյնիսկ զրոյցի մը համաձայն, նախկին պատուիրակ Գ. Կարօ պիտի վերադառնայ իր պաշտօնին եւ Հաթայ անունն ալ պիտի արգիլուի:

ԽՄԲ.— Վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ արար պաշտօնակցին հաղորդած այս լուրը:

Իտալիա կը սպառազինուի

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ նախարարական խորհուրդին ներկայացուած պիւտճէն կը արամադրէ, յառաջիկայ տարուան համար, 29,135,008,926 լիր ծախք եւ 24,561,000,224 լիր մուտք, ուրեմն Իտալիոյ գալ տարուան պիւտճէի բացը 4,755,5008,702 լիր:

Ծախքերը բաշխուած են հետեւեալ չափերով.— Զինուորական՝ 3,406 միլիոն, ծովային՝ 2,701 միլիոն, օդային՝ 2,165 միլիոն, եւ 2,475,700,000 լիր յաւելուածաբար այս տարուան հա[illegible] պատերազմական

Միացեալ Նահանգներն ալ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութեան նաւային շինութեանց նոր ծրագիրը, որ շուտով պիտի ներկայացուի խորհրդարանին, կը տրամադրէ շինել 22 պատերազմական նաւեր, որոնց մէջ՝ երկու զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 45,000 թոն տարողութեամբ, չորս յածանաւեր, ութ թորփիլահալածներ, ութ սուզանաւեր: Նաւային նոյն ծրագիրը կը տրամադրէ նաեւ հիմնել օդանաւերու համար երեք նոր ծովային կայաններ Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ,— մէկը՝ Փորթօ Րիքօ, երկուքը՝ Միացեալ Նահանգներու ծովեզերքներուն վրայ: Օդանաւային կայան մըն ալ պիտի հիմնուի Ալասքայի մէջ, միւս կողմէ պիտի բարեկարգուին արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող կայանները Հավայեան կղզիներուն մէջ: Եւ դեռ քննութեան տակ կը գտնուի մեծ ծրագիր մը զինուորական օդանաւերու կազմակերպութեան մասին: 28,000 մեքենագէտներ եւ ճարտարագէտներ կը պատրաստուին նաւային շինութեանց մասնագիտութեան համար:

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ Միացեալ Նահանգները ձեռնարկեցին ծովային սպառազինութեան այս ծրագրին, մանաւանդ 45,000 թոնօ տարողութեամբ զրահաւորներու շինութեան, իբրեւ հետեւանք ճափոնական կառավարութեան ձեռնարկած սպառազինութեան,— արդարեւ Ճափոնները եւս սկսած են շինել 35,000 թոնօ տարողութեամբ նոր զրահաւորներ, դրժելով նաւային համաձայնութիւնները:

Կարմիր լրտեսներ Ամերիկայի մէջ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը Լոս Անճէլըսի մէջ ձերբակալեց բոլշեւիկ լրտես մը, որ խորհ. իշխանութեանց կը հայթայթէր տեղեկութիւններ Միացեալ Նահանգներու նաւային զօրանիքներու եւ ազգ. պաշտպանութեան ծրագիրներու մասին: Լրտեսը հպատակ է Խորհ. Միութեան, կը կոչուի Միխայիլ Կորին, 34 տարեկան է: Երբ ձերբակալութեան լուրը Նիւ Եորք հասաւ, խորհ. հիւպատոսը անմիջապէս մեկնեցաւ Լոս Անճէլըս, ներկայ գտնուելու համար լրտեսին հարցաքննութեան:

Վերջերս Միացեալ Նահանգներու ոստիկանութիւնը երեւան հանած էր գերմանական լրտեսական կազմակերպութիւն մը: Այս անգամ՝ կարմիր լրտեսներու գործունէութիւն մը: Թերթերը չափազանց զայրացած են եւ կը պահանջեն խիստ հետապնդումներ կատարել լրտեսներու դէմ:

Բերիա կը վերսկսի Եժովի գործերը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հարիւր յիսուն յանձնախումբեր կազմուած են, քննելու համար բանտերու եւ ճամբարներու մէջ արգելափակուած պաշտօնեաներու եւ աշխատաւորներու մեղքերը, վերջապէս բոլոր անոնք որ զոհ գացած են Եժովի «նախանձախնդրութեան»: Շատեր արդէն արձակուած են: Ճամբարներէն ազատ արձակուելով Մոսկուա վերադարձած են հարիւր հոգի: Բայց ոչ ոք տեսած է այդ հարիւր հոգիէն մէկն ու միւսը, զրոյց մըն է որ շրջան կ'ընէ այսպէս մայրաքաղաքին մէջ: Իբրեւ թէ վերադարձողները ստացած են իրենց կորսնցուցած պաշտօնն ու հին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն ։ Ժողովուրդներու ներքին եւ փոխադարձ յարաբերութեանց հիմնական խնդիրը, առանցքը միւս բոլոր հարցերուն, ընկերային եւ տնտեսական ամէն տեսակի դժուարութեանց։ Որեւէ քաղաքական կուսակցութիւն չի կրնար անտեսել այս հարցը որ տեսական կարեւորութիւն չունի այլեւս, այլ գործնական ամէնէն հրատապ եւ այժմէական խնդիրը դարձած է։ Անոր լուծումը չի կրնար ալ ընդհանուր բանաձեւերով, պաշտօնական բաղձանքներով տրուիլ։ Այժմու պայմաններու մէջ բաւական չէ ըսել որ բարբարոսային, ահելի միջոց մըն է պատերազմը, որ խաղաղութեամբ եւ իրերհասկացողութեամբ պէտք է լուծել պետութիւններու մէջ եղած վէճերը, որ պատերազմը՝ նոյնիսկ յաղթականին չի տար սպասուած օգուտը, որ նոր պատերազմը եւրոպական քաղաքակրթութեան ոչնչացումը կը նշանակէ։ Ասոնք բոլորը բառեր են միայն։

Պէտք է խոստովանիլ որ տակաւին ոեւէ կուսակցութիւն այս երկրին մէջ հարցը իր ամբողջութեանը մէջ, իր տեսական եւ գործնական ըմբռնումներուն մէջ, քննութեան առարկայ չէր դարձուցած։ Ընկերվարականներն են միայն որ քաղաքացիական քաջութիւնը ունեցան հրապարակով դնելու խնդիրը, ճշդելու համար իրենց դիրքը։ Իրենց Գործադիր Մարմինը (C. A. F.) մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմած էր, սահմանելու համար տեսակէտները, ճշդելու համար թէ ի՞նչ կէտերու մէջ տեսակէտներու նոյնութիւն եւ միաձայնութիւն գոյութիւն ունի եւ ո՞ր կէտերու մէջ կարծիքներու տարբերութիւն։ Առանց վիճաբանութեան, յանձնախումբի բոլոր անդամները համաձայն են որ՝

ա) Պատերազմի վտանգի առջեւ, պէտք է սպառել կռիւները հաշտեցնելու ծառայող բոլոր միջոցները.

բ) Պէտք է վանել դրամական նպատակով, հայրենակցութեան ու արժանապատուութեան պահպանման անունով ըլլալիք պատերազմները, ինչպէս նաեւ յեղափոխական ապստամբման ծառայող պատերազմները, բաց Ժօռէսի ուսուցման։

Այս մասը որոշելէ յետոյ, հետեւեալ հարցումներու ձեւին տակ ճշդուած են քննութեան առնուելիք կէտերը։

1.— Ի՞նչ պէտք է հասկնալ, կուսակցութեան կողմէ միաձայնութեամբ յայտարարուած սա նախադասութենէն. «Ամէն բան փորձել արգիլելու համար պատերազմը»։ Արդեօք կը նշանակէ՞ յանձնարարել աշխատաւոր դասակարգին ընդունիլ ամէն վիճակ քան թէ պատերազմի վտանգը։ Եթէ ոչ, ինչպէ՞ս գծել սահմանը։

2.— Ի՞նչ արժէք ունին կուսակցութեան համար միջազգային յանձնառութիւնները։ Ընդհանուր ապահովութեան դաշինք, միջազգային խաղաղութիւն։

3.— Կուսակցութեան քաղաքականութեան վրայ ի՞նչ չափով պիտի կշռեն Վէրսայլի դաշնագրին տրամադրութիւնները եւ ինքնորոշման սկզբունքը։

4.— Ի՞նչ հետեւանքներ հանել կուսակցութեան համար, իշխանութեան գլուխը ձեռք առնելէ յետոյ առնչուած նոր տուեալներէն։

5.— Ինչպէ՞ս ըմբռնել ժողովրդավար կարգերու եւ մենատիրական իշխանութիւններու միջեւ «խաղաղ կենակցութեան» բանաձեւը, հակամարտ խմբակցութիւններու յարաբերութիւնները, ժողովրդապետութեանց միութիւններ եւ միջազգային ֆաշիզմը։ Այս հարցի կապակցութեամբ քննել այժմու կացութեան առնչուած գործնական հարցերը։

Ինչպէս կը տեսնուի, խնդիրը իր ամբողջութեան մէջ, յստակ կերպով եւ տրամաբանական ձեւով դրուած է։ Յանձնախումբի անդամները միատեսակ պատասխան չեն տուած հարցերուն։ Շատ հասկնալի է որ այդպէս ալ ըլլար։ Ոչ միայն ընկերվարութեան մէջ տեսակէտներու տարբերութիւն գոյութիւն ունի դրուած խնդիրներու մասին, այլեւ ծայրայեղ աջակողմէն մինչեւ ծայրայեղ ձախակողմը գտնուած բոլոր խմբակցութիւններու մէջ։ Մինխիի ժողովէն առաջ եւ անկէ յետոյ տեղեակ ենք Ֆրանսայի հանրային կարծիքի մէջ առնչուած մոլորումներուն, շփոթութիւններուն, դիրքերու փոփոխութեանց։ Աջակողմեան Ֆլանտէնի եւ Քէրիլլիսի մէջ եղած կարծիքներու բախումին, արմատական Տալատիէի եւ Ալպէռ Պայէի մէջ եղած համոզումներու տարբերութեան։ Նոյն տարակարծութիւնը հաւանաբար տեսնէինք մենք համայնավարներու եւ Տրոցքիի կուսակցութիւններու ներքին կեանքին մէջ, եթէ ժողովրդապետական ազատ կարծիքներու արտայայտութիւնը արգիլուած չըլլար անոնց մօտ։ Հարցը այնքան կենսական է ու միաժամանակ բարդ, որ եթէ անոր շուրջ խմբաւորումներ կազմելու հնարաւորութիւն ըլլայ, եթէ այդ հարցը նկատուի անհատներու քաղաքական եւ ընկերային դիրքը ճշդող միակ տարրը, չի զարմանանք եթէ մենք ականատես ըլլանք բոլոր կազմակերպութիւններու փլուզումին եւ քայքայման։

Յանձնախումբը առաջին հարցումին միաձայնութեամբ «ոչ» պատասխանած է. կը նշանակէ բոլորը ընդունած են ճշդելու սահման մը։ Մինչեւ այդ սահմանը դէմ ըլլալ պատերազմին, իսկ անկէ անդին ընդունիլ պատերազմի կարելիութիւնը իբրեւ անխուսափելի։ Նոյնպէս միաձայնութեամբ այդ սահմանը նշանակած են հետեւեալ երեք կէտերով։ Պատերազմը անխուսափելի նկատել, այսինքն ընդունիլ ազգային ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու անհրաժեշտութիւնը ա) հայրենիքը երբ շօշափելի կերպով յարձակման կ'ենթարկուի։

2) Երբ Հայրենիքին մաս կազմող հողամասերը կցելու նպատակով յարձակման վտանգին ենթարկուած են.

3) Երբ երկրի քաղաքական անկախութիւնը վտանգուած է։

Հոս կ'արժէ եզրակացութիւն մը հանել։ Երբ միաձայնութեամբ տրուած այս որոշումները կը մօտեցնենք, նոյնպէս միաձայնութեամբ առանց վէճի ընդունուած վերի մէկ որոշման, որու համաձայն կուսակցութիւնը կը վանէ յեղափոխական ապստամբութեան անունով կատարուելիք պատերազմի ըմբռնումը, յստակ կերպով կրնանք պատկերացնել Ֆրանսայի ընկերվարութեան հոգեբանութիւնը, նկարագիրը, որ կը նմանի Միջազգային ընկերվարութեան ըմբռնման, որուն համեմատ ընկերվարութիւնը ամէն բանէ առաջ ազգային է, այսինքն ազգային պաշտպանութեան, հայրենիքի անկախութեան եւ քաղաքական ազատութեան ըմբռնումը գերիվեր է ընկերային յեղափոխութեան ըմբռնումէն, որ այս վերջին հասկացողութիւնը անըմբռնելի է որ եւ է ազգի համար որ ազգային անկախութեան նախնական տուեալները չունի։ Ճիշդ է որ միջազգային ընկերվարական հոսանքին մէջ տակաւին գոյութիւն ունին նախանձախնդիրները, որոնք կը մերժեն դրամատիրական կարգերու մէջ ազգային պաշտպանութեան խնդիրը, բայց այս հոսանքը չնչին փոքրամասնութիւն մը միայն կը կազմէ եւ այսօր նոյնիսկ համայնավարները յստակ կերպով կանգնած են ազգային պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը ընդունող ընկերվարական տեսակէտին վրայ։ Մեզի համար խրատ մը, դաս մը կայ առնելիք Ֆրանսայի ընկերվարականներու այս դիրքէն։ Ազգայնական, ֆաշիստ չէ անպայման այն Հայը, մանաւանդ այն հայ աշխատաւորը, որ ազգային անկախութեան, ազատագրութեան առաջնակարգ կարեւորութիւնը կը շեշտէ։ Ազգային ըլլալը ազգայնական ըլլալ չի նշանակեր ։

Վերի հարցին կապակցութեամբ խնդիր յարուցուած է գիտնալու համար թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ կուսակցութեան դիրքը միջազգային այն տեսակ կացութիւններու մէջ, երբ ծայրայեղ զիջողութիւն մը հնարաւորութիւն կուտայ պատերազմի հաւանականութիւնը հեռացնելու, բայց առանց զայն արգիլելու, երբ նոյնիսկ այդ զիջումով, աւելի նոր կատարուելիք պատերազմի մը պահուն պարտ ըլլայ որ երկրին դիրքը աւելի աննպաստ կրնայ ըլլալ։ Յանձնախումբին մէկ մասը՝ որոնց մէջ Պլումը, զիջում կատարելու տեսակէտը պաշտպանած են, իսկ միւս մասը՝ Զիրոմսքիի գլխաւորութեամբ, զիջումները պէտք է նկատի առնել՝ ըսած են ։

Երկրորդ հարցումը կը շօշափէ պետութեան միջազգային քաղաքականութեան ընդհանուր ուղեգիծը։ Ընկերվարականներու համար ի՞նչ արժէք ունին զանազան կառավարութիւններու կողմէ կնքուած դաշնագիրները, որոնցմէ շատերու գործադրութիւնը կրնայ երկիրը պատերազմի վտանգին մէջ դնել։ Այդպիսի համոզմանք ունին Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքը որ իր 16 եւ 17րդ յօդուածներով կը պարտադրէ դաշնագիր կողմերը պաշտպան կանգնիլ յարձակման վտանգի մէջ գտնուող իր մէկ անդամին, որ ընդունած է իրաւախոհութեամբ կարգադրելու վիճելի հարցերը, նոյն համոզմանքը կը ներկայացնեն նաեւ Ֆրանսայի առանձինն կնքած փոխադարձ օգնութեան դաշինքները

Յանձնախումբին մէջ փոքրամասնութիւն մը առաջարկած է չի ճանչնալ այն բոլոր դաշինքները, որոնք կուսակցութեան գերագոյն ժողովներու քննութեան եւ հաւանութեան չեն ենթարկուած։ Այս բացարձակ մերժումի կեցուածքը չէ ընդունած մեծամասնութիւնը, այլ յարմար գտած է տարբերութիւն մը ընել գոյութիւն ունեցող դաշինքներու մէջ, ընդունելով անոնց մէկ մասին գործադրութիւնը պարտաւորիչ։ Այսպէս յանձնախումբը քննած է նաեւ այն խնդիրը թէ Ֆրանսայի համար անհրաժեշտութիւն կա՞յ փոխադարձ ապահովութեան դաշինքներ կնքելու զանազան պետութիւններու հետ։ Բացի մէկ ընդդիմադիրէ՝ ժողովը սկզբունքով անհրաժեշտ գտած է նման դաշինքներու կնքումը, ինչ որ կը նշանակէ կուսակցութիւնը դէմ է մեկուսացման քաղաքականութեան եւ վնասակար կը գտնէ վերջերս ժողովուրդի մէկ մասին մէջ տարածուած այն մտայնութիւնը թէ երկիրը կրնայ անվտանգ ու հանգիստ ապրիլ, եթէ դադրի ուրիշներու գործով զբաղելէ եւ չի հետաքրքրուի միւս ժողովուրդներու յարաբերութեանց վիճակով։ Այս հոգեբանութեամբ ժողովը որոշած է պատերազմի վտանգի պարագայ ընդունիլ նաեւ այն յարձակումները, որոնց ենթարկուած են Ֆրանսայի հետ որ եւ է դաշինք չունեցող երկիրներ, բայց որոնց կացութեան տկարացումը կրնայ Ֆրանսայի ապահովութեան վնասել։ Այս կէտը յատկապէս կ'երեւի Սպանիոյ պարագան է, ուժեղ կերպով պաշտպանուած Զիրոմսքիի կողմէ ։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՅԱՐԳԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ... Հայաստանեայց աշխարհատեսութեան գերագոյն առասպելը — Վահագնի ծնունդը — առօղ պիտի մարմնաւորէ ցվերջ Հայ ցեղին գոյութիւնը, պէտք է շատ պարզ խրողութեան մը պէս հասկնալի ըլլայ նոր սերունդին, որուն տեսակ մը դրական միջնորդը կը հանդիսանայ ահա այս դասարանը։ Իր ազգագրական արժէքէն դուրս՝ այդ հէքեաթը կ'առինքնէ մեզ իր լեզուով, նախաքրիստոնէական եւ նախամեսրոպեան շրջանէն շատ առաջ հայ ցեղին բարբառով, որ պարզ միանգամայն բանդակիչ վեհութեամբ հնագոյն Հայկական Գրականութեան զմայլելի մէկ դրուագը, նմոյշը կ'ամփոփէ ։

Հարեւանցի ըսենք, թէ նորագոյնները չեն միայն որ աւելի կ'արտասանեն զայն քան թէ կը հասկնան։ Հնագոյններէն շատեր ալ, ոչ թէ այսօր այլեւս չեն արտասաներ զայն, այլ կէտ առ կէտ իմաստին ալ հմուտ, իրազեկ չեն։

Այս իսկ պատճառով, այսօր մեր դասարանին հետաքրքրութեան եւ ուշադրութեան կը յանձնեմ ինչ որ իբրեւ թարգմանութիւն, իբրեւ վերլուծում կարելի է ներկայացնել նոյն հէքիաթէն, այս համառօտ եւ անձուկ կայքին մէջ։

Խորենացին կուտայ զայն մեզի, այդ հոկային վայելուչ պարզաբանութեամբ։ Բուն առասպելին անցնելէ առաջ, իրեն յատուկ կարճ բառերով ամբողջ պատմութիւն մը կը շարժանկարէ նախորդ գլուխներուն պատառին վրայ։ Կ'ըսէ.— կը բաւէ միայն որ հնագոյնէն միայն պահենք Հայկ, Արամ, Տիգրան, քաջ ազգին քաջ զաւակները։ Թէ այս երեքին միջոցները ինչպէս լեցուած են, երկրորդական է, կ'ըսէ մեր Քերթողահայրը։ Եւ արդարեւ «Քերթողահայր» քանի որ քերթող (քերթեա Կերտող), ինչպէս յունականէն առնուած Պուէտ, կը նշանակէ ստեղծող։ Ստեղծող իրականէն, ինչպէս Պատմիչն Խորենացի, ստեղծող անիրականէն, առասպելականէն, զգացականէն եւ իմանալիէն, ինչպէս բոլոր բանաստեղծները, որոնց կարգին նաեւ դարձեալ Խորենացին։ Միայն պահենք այդ երեք քաջերը, կ'ըսէ։ Արամազդ ալ մէկ չէ, այսինքն՝ մէկ Արամազդ չկայ միայն, այլ երեք Արամազդ, չորս Արամազդ ալ կ'ըսուի, որոնցմէ մին կոչուած է Կուռն Արամազդ (Կէլ Արամազդ) կը գիտէք, տղաք, ճշմարիտ ու անշէջ հայկականութեամբ տոգորուած մեր այդ պանծալի նախահայրերէն Խորենացին՝ Հայկ, Արամ, Տիգրան աստուածացնելէ վերջ, կը յիշատակէ Տիգրանին երեք որդիները — Բաբ, Տիրան եւ Վահագն։ Առաջին երկուքին վրայ կը սահի արագօրէն եւ հայկարժան հարազատ մը գտնելով, Վահագնը, անոր վրայ կը կանգնէ բոլոր հին ժողովուրդներու յատուկ գերբնական ծագումի մը հրաշակերտը։

Ազգային Երրորդութեան, Եռաղէմ սզդանուն հերոսներուն այնքան պատուաբեր յիշատակութենէն վերջ, Վահագնի առասպելը կը պատմէ, ճիշդ այն բառերով, որով կ'երգէին զայն բամբիռով հայ աշուղները, այսպէս

Երկնէր երկին եւ երկիր

Կ'ըսէ աշուղը, այսինքն՝ Նոր Դէմք մը պիտի ծնի, բովանդակ աշխարհ (երկինք, երկիր եւ ծով) ծոցուորած է։ Երջանիկ ծնունդին ակնկալութեամբ անզօրբաւէտ անգործութիւն մը կը պարուրէ համայնքը։— Երկինքն ու երկիրը ծննդականի ցաւով բռնուած են (երկնէին)։

Երկնէր եւ ծիրանի ծով

Ծովն ալ, իբրեւ համայնքի երրորդ մասը, ան ալ տարօրինակ յուզումի մը մէջ է, բայց աշխարհութեան կամ փոփոխութեան եռացումի արդիւնք չէ այս։ Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան, թէ երկինքին ու ցամաքին տիրող ծննդականի միեւնոյն զգոն է որով կ'ալեկոծի ծովը ծիրանի։ Հայկական բանաստեղծութեան ակունքը համարուող այս Վահագնեան տաղը ցոյց կուտայ ամենահին հելլէնական աշխարհահայեցողութեան երգերուն մէջ ծովուն տրուած միեւնոյն ածականը — ծիրանի, որ կապոյտին, մանիշակին, թեթեւ դեղին — կարմիր ոսկեգոյնին փարփառն է համատարած, ըլլայ երկինքներու վրայ, ըլլայ ծովուն մկանուներին վրայ, ըլլայ մինչեւ իսկ իշխանական— կայսերական թիկնոցին վրայ։ Շքեղութեան գագաթը։ Ուստի ահա ծիրանի ծովն ալ երկունքը լուծելու վրայ է ։

Բայց, երրորդ տողին մէջ, աշուղին բամբիռը նոր իմաստ մը կ'ոլորակէ յանկարծ։ Ծնելու ցաւով բռնուողը հեղուկ տարրը չէ, այլ անոր մէջ ցցուող կարմրուկ եղէգ մը —

Երկն ի ծովուն ունէր զկարմրիկ եղէգնիկն

Երկինք հաստատուն տարր, նոյնպէս երկիր հաստատուն տարր, երրորդ մըն ալ իբրեւ ծովուն յաւելուած՝ եղէգնը՝ ան ալ հաստատուն տարր։ Այս երեքը ահա իրենց ապահով իշխեցողը, վեհապետը իրենք իսկ կը ստեղծագործեն, ով գիտէ նախապէս ինչ անիմանալի զուգակցութեամբ ողջագուրուելով, սաղմնաւորելիք յղփութիւնը յառաջացնելու համար։

Երկու նախորդ տողերուն մէջ սաւառ միեւնոյնն է — երկնէր — որուն ենթակայ կամ տէր բայի են երկին, երկիր, ծով ։

Երրորդ տողին վերլուծումը քիչ մը կնճռոտ է։ Յաջորդ դասին տեսնենք ո՞վ պիտի տայ ուղիղ բացատրութիւնը ։

Պատրաստուէ՛, Յոլակ ։

*** Գերմանը ունի Au, մենք ունինք Ածու։ Ան ունի Gau, մենք ունինք Գաւ (առ)։ Դուն gehen կ'ընես, ես գնալ. Ես գող, դուն kommen: Իմս աչք է, քուկդ Auge։ Ես ունիմ ուղի, դուն wege: Հայ Մեսրոպը կ'ըսէ վանք, յերման Կլօփէն wegen Հայուն համար յաւէտ, Գերմանին համար ewig (երկուքին ալ արմատին մէջ «հաւ» իմ հոգերս՝ (որոնց յափշտակիչը Աւբաթերը եւրոպամերիկեան! Հայլ թանկերուն մէջ հանդիպեցաւ իբրեւ մարդկութեան ... ամենամեծ գլէմերէն մին — կեցցէ քաղաքակրթութիւն, բանւոր մարդոց) ապուպապ էին. Գերմանինը Acker։ Այս վերջինին Erde ինծի համար արտ (երկիր) է։ Դուք կ'ըսէք Wand, մենք պատ, դուք ձերինէն չինէր էք winden, մենք չինէր ենք պատել, վանդել (պաշարել, զարմնել), ձեր herը մեր հեռուն է, ձեր hinը մեր հոն, ձեր hiesigeն մեր հաստ, hoch-ը Ձեր Zierdeը մեր զարդը։ Դուք անուանի է քիրրեւ geize, բայց մեր հարուստները ձեզմէ աւելի կծծի են։ Ուրիշ մոլութեան մէջ ալ հասարակաց բան ունինք։ Մենք անիրաւ տոկոսին կ'ըսենք դժուար բառով մը, որուն պրեթէ համազօր եւ համարուն է ձեր Wucherը։

Բայց տակաւին անչափ նմանութիւններ են առնք, հարեւանցի ու մտածի քաղուած, ի գգաստութիւն... զարգացելոց յայնկոյս Հռենոսի ։

ՏԱՐԱՉ

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութեան շուրջը

Գրեթէ կէս տարի առաջ, դուրս գալով Խորհրդային «դրախտից», ապաստան գտայ իմ վաղեմի հայրենիքս՝ Իրանում, ուր բախտ ունեցայ ազատ շունչ քաշելու եւ մի բարեկամի խորհրդով գրի առայ իմ տեսածներն ու լսածները փաստացի կերպով, առանց աւելորդ դատողութիւնների։

«Հայրենիք» եւ «Յուսաբեր» թերթերում լոյս տեսան իմ թղթակցութիւնները Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի, ապա այլ Գանձակի, Բագուի, Թիֆլիսի եւ ամենից առաջ Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ստեփանակերտի մասին. այնուհետեւ ես պիտի աշխատեմ գրի առնել որոշ տպաւորութիւններ համախորհրդային կեանքից. զգում եմ, որ պաշտօնեա թերթերի եւ [illegible] մէջ եմ ընում եւ ժամանակին չեմ կարդացել վերայիշեալ թերթերում տպուած նիւթերը։

Վերջերս մի քանի օրով հանգստութեան վայելեցի եւ բարեկամիս շնորհիւ կարդացայ թերթեր կարգով, ի միջի այլոց «Հայրենիք» օրաթերթի Ապրիլ 8ի թիւը ձեռքս ընկաւ, ուր սիրելի վիպասան Ահարոնեանի որդին՝ Վարդգէս Ահարոնեանը՝ յատուկ ուշադրութեամբ ուշադրութեան է առել Լեռնային Ղարաբաղի մասին իմ գրած մի թղթակցութիւնը, այլեւ այդ առթիւ նոյն օրաթերթի մի խմբագրականը, որ շօշափել է Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութեան ընդունման ցաւոտ խնդիրը։

Իմ թղթակցութեան մէջ, որ լոյս է [illegible]

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՂՋԸ

Հեղինակ՝ ՖԻԼԻՊՕՓ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

— Գագիկին մօտ պիտի տանինք ։ Երիտրդ Վանտէրմէնը ո՞ւր է ։

Մակային կերպարանքը յանկարծ փոխուեցաւ։ Կարծես մոգական զօրութեամբ մը, կուսաշնութեան յաջորդեց աղաչական ու մեղմ վիճակ մը, ու երկուքով այն պիչերները ուր կ'երգէր ու կը պարէր։ Նուաղեցաւ աչքերուն կրակը եւ արցունքով լեցուեցան։

— Այդ կինը դուն չես ուզեր, Ուիլ, ըսաւ անոր ժպտելով։ Այս յիմարին տուր։ Ու արիւնոտ կողերուս նայեցաւ. կարծես արիւնը յիմարութեան ապացոյց մը ըլլար։ Ջի՛ս առ, Ուիլ Նէրքս, ու ես ամէն բան պիտի սորվեցնեմ քեզի — ժողովուրդին, երկրին, սիրոյ, կենդանիներուն, ջուրին եւ օդին մասին։ Ամէն բան պիտի բացատրեմ ։

Վայրկեան մը կեցաւ ու Ուիլին դէմքը դիտեց, գտնելու համար այդ խօսքերուն արած տպաւորութիւնը։ Ուիլ շուարած վիճակ մը ունէր, եւ յայտնի էր որ ձեռքերը կապելուն համար կը ցաւէր. բան մը որուն հաճակերպած էր զգալով անոր անհրաժեշտութիւնը։

— Աշխատեցայ որ այդ մարդը՝ Գագիկը Թագաւոր ընեմ։ Փորձեցի ու փորձեցի։ Բայց անօգուտ։ Եթէ ինծի հնազանդած ըլլար, զինքը ամբողջ Հայաստանի Թագաւոր ըրած կ'ըլլայի։ Բայց հիմա դրեթէ մեռած է ան այլեւս, որովհետեւ Թուրքը՝ Մահմուտը եկած է որ անոր գործը լմնցնէ... տրապէս։ Ու Թքաւ վճռական կերպով մը։ Ուստի անոր տեղը քեզ Թագաւոր պիտի շինեմ։ Այդ Կլորիա Վանտէրմէնը այս պալատին ձգէ. եւ ես քեզի պիտի ցուցնեմ թէ ինչպէս պիտի ընես որ բոլոր Հայերը հետեւին քեզի, որ Թուրքերը վանես եւ անոնց յաղթելով Թագաւոր դառնաս։

— Հա՛, կ'ըլլայ որ Գագիկին բանը տանինք։ Ես քեզ անոր քով պիտի տանիմ, ըսաւ Ուիլ խնդալով։

— Ջիս անոր մօ՞տ պիտի տանիք, դոչեց բարկացած

— Այո։

— Այն ատեն քու մասին այն տեսակ բաներ պիտի պատմեմ որոնց պիտի... աւտալ.

— Եկուր սակարկութեան մտնենք, յարեց Ուիլ ժպտալով։ Օրիորդ Վանտէրմէնը ցոյց տուր ինծի ողջ եւ առողջ եւ...

— Ձգէ՛ ղէ եղիր, աղաղակեցի ես ։ Կլորիան շատ հեռուները ըլլալու չէ ։ Ջիխ վրայ խիճեր նետուեցան։ Այս ժայռերուն վերեւ քարայր մը եւ կամ տուար պէս բան մը գտնուելու է։

Ուիլ գլուխը շարժելով.

— ... Ինծի հետ սիրաբանիլը չեմ ըսեր Գագիկին։

— Փօ՛ւֆ. փա՛հ։ Գագիկ այդ բանը վաղուց գիտէ։

Ուիլ իր մարդոցը դառնալով, հրամայեց անոնց ձիերը Թուփի մը կապել։

— Կողերդ ի՞նչպէս են, հարցուց։

— Լուրջ բան մը չէ։

— Եթէ ոտքերը կապելու ըլլամ, կը խորհի՞ս թէ պիտի կրնաս հեծել անոր վրայ։

— Այդ կինը սատանան է եւ զօրաւոր։ Աւելի լաւ է ինծի ալ ծառի մը կապես։

Ուիլ եւ իր երկու մարդիկը զայն ոտքերէն կապեցին մացառին բունէն։ Ուիլ անոնց առաջներդէս գէպի սպառնալի ժայռերը. Մակա ինծի կը նայէր կատղած աչքերով, մինչ ես վէրքերովս զբաղած էի։

Ուիլին անհրեւութանալէն վերջը հնչու լեզուով սկսաւ միեւնոյն բառերը պոռալ եւ աղաղակել. միաժամանակ աշխատելով ոտքերուն կապերը քակել եւ այնքան ուժով սեղմեց որ խորհեցայ թէ հիմակ երակները պիտի պայթէին

Անոր հչացող ձայնին, մէկը վերէն պատասխանեց սուլոց պոռչտուքով մը։ Ետեւս Ուիլին պոռալը լսեցի եւ մէկը ատրճանակ մը պարպեց։ Վար գլորուող քարերու ձայն առնելով, ոտքի ելայ կացութեան դիմագրաւելու պատրաստ վիճակի մը մէջ. թէեւ վէրքերս այնքան ալ այդ բանին ի վիճակի չէին։

Ակնթարթի մը մէջ տեսայ Կրիկոր Ժախրի գնչուներէն երեք հոգի, որոնք ժայռէն վար կը վազէին եւ մերթ ընդ մերթ ետեւ դառնալով, զիրենք հետապնդողի մը վրայ ատրճանակով կը կրակէին։ Կոլտ ատրճանակս առնելով ես ալ իրենց վրայ կրակեցի։ Առաջին երկու հարուածներս այն օդուտը ունեցան որ վազողները կեցան։ Յաջորդական երեք հարուածներուս վրայ երեքն ալ գլխիվայր գլտորեցան։ Անոնցմէ մէկը գալարուելով Մակային ոտքերուն մօտ փռուեցաւ։ Միւս երկուքը անշարժ պառկեցան. անոնց մօտ կացի հասկնալու համար թէ արդեօք կը ճանչնայի՞ զանոնք։

Առկէ վերջ պատահած դէպքը այնքան արագ տեղի ունեցաւ որ բան մը չկրցի հասկնալ։ Գնչուներէն մին յանկարծ ողջնալով կռկռղէս բռնեց. միւսը ոտքերէս, եւ տեսայ որ երրորդ գնչուն Մակայի կապերը քակելով կ'աշխատէր զայն ոտքի կեցնել։

Իմ երկու չարագործներս զիս կլանակի վրայ ձգեցին։ մէկը բռնեց զիս իսկ միւսը իր պարապ ատրճանակին ծայրովը սկսաւ գլխուս վրայ հարուածներ տեղացնել, պարզապէս սպաննելու դիտաւորութեամբ։ Քանի մը անգամ զարկաւ այսպէս. տկարացայ ու գրեթէ նուաղած վիճակի մը մէջ կը գտնուէի. ուղեց չորրորդ եւ վերջնական հարուածը տալ, ու մինչ ճակատագրական հանգամանութեամբ մը վախճանին կը սպասէի, տեսայ ատրճանակի մը փողը որ աչքիս կը մօտենար, կը մտածե՞ր։ Ցետոյ յանկարծ կնոջ մը ձիչը լսեցի ու հարուած մը պայթեցաւ։

Գնչակը մարդուն ուղեղը դուրս թափեց դէմքիս վրայ եւ ինքն ալ համակողմը վրաս ինկաւ։ Վերջը վիրաւորուեցայ որ Կլորիա Վանտէրմէնը երեսս քուրջի կտորով մը կը սրբէր, մինչ միւս ձեռքին մէջ տակաւին մխացող ատրճանակ մը բռնած էր։ Ուիլ գլխուս մօտ կեցած կը խնդար իսկ Մակա ժախր միւս գնչուին հետ անհետացած էր։

— Մական գնչականարեցի՞ք, ըսի թոթովելով

— Ո՛չ, ըսաւ Ուիլ խնդալէն։ Գիտէի շուղէի սպաննել կին մը, որ զիս թաղաւոր ընել խոստացած էր։ Բայց պէտք է կախուի մեռ զօղութեան յանցանքով։ Ան ու միւս գնչուն լեռները փախան։ Վնաս չունի առկայն Կլորիան եթէ օգնէ, չորս հոգի կ'ըլլանք եւ քեզ կրնանք կրել ։

Ինչ չհասկցայ թէ զիս ինչպէս տարին։ Միակ յիշած բանս այն է, որ այդ իրիկուն դղեակին մէջ դարձ ինկեր զինքս, ամէն կողմս խնամքով փաթթուած եւ սուր ցաւով համակուած, բայց վէրքերս այնքան ծանր չէին։

(Շար.)

...ենկ Հայրենիք օրաթերթում, Մարտ ...ին, 1938թիւ, ես գրել էի, թէ «Լեռնային Ղարաբաղը Ադրբէջանի մէջ ...մարում էր աւտոնոմ (ինքնավար) ...մինչեւ Դեկտեմբեր 5, 1936 թ. Ներ... ...ումս կարելի է Լեռնային Ղարաբաղը համարել ինքնավար գուցէ մի... ...ր գաւառական տեսակէտից, որով... ...ամեն գաւառները ստացւում են Հաստատերից...»

Արձանագրեմ տեղն ու տեղը, որ ...36 Դեկտեմբեր 5ին լոյս տեսաւ ...ալինեան հռչակաւոր սահմանադրութեան նախագիծը, որ ընդունուեց ...գործադրութեան դրուեց ուղիղ մի ...արի յետոյ, իմա 6 Դեկտ. 1937ին : ...դ սահմանադրութեամբ, Ստալին...ան, Լեռնային Ղարաբաղի փոխարէն ...ինավար է հռչակուած Ղարաբաղի ...ը, որ ունի լեռնային ու դաշտային մասեր, առաջինը գերազանցօրէն ...այաբնակ, իսկ երկրորդը գերազանցօրէն Թրքաբնակ : Նկատի ունենալով ...Ադրբէջանը գլխաւորապէս Թրքաբնակ է, հետեւաբար կարիք չկայ ինքնավար Ղարաբաղի շրջանի մէջ ...երկու ընդունելու. այդ յօդուածը, ...րդ. 1937 Մարտ 14ին խմբագրուեց, ...ի ճիշդն ասած՝ սրբագրուեց յօ... ...Ղարաբաղի, որ ի հարկէ 95 տոկոսով հայաբնակ է

Միակը՝ պիտի ասեմ որ դա եւս մի ...իթ էր, որի հաստատումը չտեսայ. ընդհակառակն, ինչ որ ես տեսել եմ, կարող եմ ասել, որ յօգուտ ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղի չէր :

Ես մեկնել եմ Լեռնային Ղարաբաղի ...յրաքաղաք Ստեփանակերտից 1938 թուի Յունուար 15ին, ուրեմն՝ նախատեսուած ...ից 9—10 ամիս յետոյ

Ես իմ աչքերով տեսայ, որ Ստեփանակերտում ինքնավար գաղափարը ...մնացել տառը ջնջեցին բոլոր ...մնարկների ճակատից : Օրինակ՝ խորհրդականների պետական թատրոնի ցուցանակի վրայից հայերէն եւ ռուսերէն գրութիւններից հանեցին Ի եւ Ա տառերը. առաջ գրուած էր հայերէն՝ Ի. Լ. Ղ. Մ. (Ինքնավար Լեռնային Ղարաբաղի Մարզ), այժմ, այսինքն 1938թուի Յունուարին՝ Լ. Ղ. Մ. (Լեռնային Ղարաբաղի Մարզ) : Ռուսերէն առաջ գրուած էր Աւտոնոմնայա Օբլաստ Նագօրնավօ Կարաբաղա, իսկ այժմ առաջին բառը ջնջուած է, ուրեմն եւ աւտոնոմ (ինքնավար) չէ. ...ս կարծեմ պէտք ապացոյց է, որ Բաքուի նախագիծը տակաւին 1938 թուի Յունուարին ընդունուած չէր, իսկ այնուհետեւ թէ կամուրջի տակով ինչ ջրեր են անցել, դժուար է ասել։

Եթէ Վարդգէս Ահարոնեանը լինէր մեր տեղը, ձեռքի տակ ունեցած լինէր Բաքուի նախագիծը 1937 թուի, Մարտ 14ի, ապա եւ տեսած լինէր 1938 թուի Յունուարին ինքնավար գաղափարի ...տառի ջնջումը, ի՞նչ կը գրէր իր Թղթակցութեան մէջ։

Ի՞նչ ասել կ'ուզէ, որ դա մի ապացոյց խոշոր անարդարութիւն է Լեռնային Ղարաբաղի նկատմամբ, մանաւանդ երբ Ադրբէջանից սարերով ու ձորերով բաժանուած Նախիջեւանի շրջանը) փոխանակ կցելու սահմանակից Հայաստանին, Ադրբէջանի ինքնավար շրջան են յայտարարում...

ԿՈՐԻՒՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ և թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով :

ՅՈՄՍԵՐ

«Ինքնորոշման» սկզբունքի անունով...

Աշխարհի գործերը միշտ երկսայրի են : Աստ համար է, որ Աստուածաշնչական դարաւոր պատուիրանը՝ «որպէս կամիք թէ արասցեն ձեզ մարդիկ, այնպէս արասջիք եւ դուք նոցա» իմաստ ունի :

Ահա՛ թարմ օրինակը :

Երբ Չեխոսլովաքիան անցաւ իր նորագոյն պատմութեան մեծագոյն տագնապը, երբ գերման ռազմական ուժը կանգնած սահմանագլուխի վրայ՝ կը սպառնար վայրկեանէ վայրկեան խուժել ներս, երբ բովանդակ Եւրոպան բռնուած էր ահեղ նոր պատերազմի մը դողէն, ու նախարարներ կամ պետական դէմքեր հոս հոն կը վազվզէին հրաբուխի ժայթքումին առաջքը առնելու, երբ փոքր չեխ ժողովուրդը, դեռ երէկ ազատագրուած մեծերու դարաւոր տիրապետութենէն, դարձեալ բզքտուելու, փոշիանալու վտանգին էր մատնուած, դրացի եղբայրական ժողովուրդ մը՝ Լեհը վայրկեանը պատեհ համարեց առաւելն իր բաժինը փրցնելու, եւ մօտ 40.000 զօրքերով եկաւ կանգնեցաւ անպաշտպան, տկար ու ամէն կողմէ յուսախաբութեան մատնուած, լքուած բարեկամին գլխուն վրայ, եւ գրաւեց Թէշէնը :

Լեհաստան օգտուեցաւ Չեխերու անել կացութենէն եւ առաւ իր բաժինը «ազգերու ինքնորոշման» սկզբունքին վրայ հիմնելով իր պահանջը։

Այսպէս էր երէկ :

Այսօր պատկերը շրջուած է :

Նացի Րայխի հետ լեզու գտնելու իմաստութիւնը ունեցող Չեխիան, որ ինքնավարութեամբ կապուած է Ռութէնիոյ ու քրանսըյեններուն, ...թեամբ կը դիտէ այն տեսարանը, որ պարզուած է Լեհաստանի մէջ։

Այնտեղ կան 7 միլիոն Ուքրանացիներ, որոնք դժգոհ են լեհական լուծէն ու կ'ուզեն միանալ ...ուսական Ուքրանիոյ մօտ 30 միլիոն ցեղակիցներուն, ինչպէս նաեւ Ռութէնիոյ կէս միլիոնին ու ամէնքը միասին կը պահանջեն կազմել անջատ պետութիւն մը : Այս մեծ ծրագրին ետին կանգնած է Հիթլէրի Գերմանիան :

Պայթած է արդէն ռումբը : Լեհաստանի Ուքրանացի պատգամաւորները պաշտօնապէս լեհական խորհրդարանին մէջ պահանջած են ինքնավարութիւն, — autonomie, ինչ որ քաղաքական բառարանի մէջ կը նշանակէ anatomie — անդամահատում, անջատում :

Լեհաստանի Ուքրանացիները աւելի քան 7 միլիոն են եւ կը գրաւեն երկրին տարածութեան գրեթէ մէկ չորրորդը : Սահմանակից են Ռութէնիոյ, Ռուսաստանի եւ Ռումանիոյ (ուր եւս կան մօտ 1 միլիոն Ուքրանացիներ) իրենց ազգակիցներուն :

Եւ ինչպէս որ Լեհաստան Թէշէնի իր պահանջը հիմնեց «ազգերու ինքնորոշման» սկզբունքով, այնպէս ալ Ռութէնիա եւ միւս Ուքրանացիները իրենց պահանջը կը հիմնաւորեն նոյն «ազգային ինքնորոշման» սկզբունքին վրայ, շատ աւելի արդար ու անդիմադրելի իրաւունքով : Եւ կը պահանջեն ազատագրուիլ, ինքնորոշուիլ՝ անկեղծ ու անվարան, որովհետեւ այսօր կը քաջալերուին, առաջ կը մղուին նոյն այն Գերմանիայէն, որ երէկ նոյն սկզբունքի անունով Չեխոսլովաքիան անդամահատեց ու Թէշէնը պարգեւեց Լեհերուն :

Սկզբունքները, ինչքան ալ ըլլան արդար, երկսայրի են : «Ազգերու ինքնորոշման» արդար նշանաբանով Թէշէնը յափշտակող Լեհաստանը նոյն նշանաբանի տակ պարտաւորուած է բաւ երեւոյթին կորսնցնելու լեհական Ուքրանիան :

Թէշէնը յանձնող Չեխոսլովաքիան այժմ լեհական Ուքրանիան ազատագրողներու շարքին մէջ է :

Այսպէս է աշխարհի օրէնքը :

Լեհաստան փոքր հողամաս մը շահեցաւ «ինքնորոշման» սկզբունքի անունով, աւելի մեծ հողամաս մը կորսնցնելու համար նոյն սկզբունքին .

Ա. ԿԵՍԱՐ

Ռազմիկին օրը

Այնթապի ինքնապաշտպանութեան տարեդարձին առթիւ Ռազմիկ գրած է հետեւեալ խմբագրականը.—

Տարի մը եւս անցաւ, բայց նորէն օտար հորիզոններու տակ կը տօնենք հայ Ռազմիկի Օրը :

Արդէն աւանդական դարձաւ, որ իւրաքանչիւր տարի, այդ Օրը ռազմական մէկ դրուագի նուիրենք :

Ու այս Օրը նուիրած ենք Այնթապին :

Ինչպէս գիտենք Այնթապը կը գտնուի Հայկական Ծոցի գօտիի մէջ: Այդ շրջանի մէջ բազմաթիւ են այն վայրերը՝ ուրտեղ Հայերը ոչ միայն իրենց սեփական ինքնապաշտպանութիւնը հոգացին, այլեւ շօշափելի ռազմական օժանդակութիւն բերին ֆրանսական գրաւման բանակին :

Ատանա, Հաճըն, Մարաշ, Ուրֆա եւ Այնթապ, ամէն տեղ հայկական լէգէոնը եւ հայ զինուած ուժերը, յառաջապահները եղան ֆրանսական փոքրաթիւ զօրամասերուն, ու շատ անգամ, առանձին, ծանր պարտականութիւններ ստանձնեցին որոշ ռազմաճակատներու վրայ :

Տեղահանութեան, անանուն տառապանքի ու մարտիրոսութեան ենթարկուած, բայց հազիւ թէ վերադարձած՝ Հայերը նորէն կեանքի ու պայքարի լծուած էին, իրենց հայրենի նախնական օճախը վերատնկելու :

Ինչքան արդար եւ աշխատաւոր ժողովուրդ....

Զինադադարէն անմիջապէս յետոյ, մօտ 15 հազար հայութիւն համախմբուած էր Այնթապի մէջ:

Եւ այս հայ ազգաբնակութիւնը գլխաւոր յենարանը եղաւ Այնթապի Ֆրանսական կայազօրի պաշտպանութեան :

Թրքական թաղին դէմ յանդիման, միշտ արթուն, Լեւոնեանի փոքրաթիւ զօրամասը ու հայ ժողովուրդը միշտ սմուր մնացին պատնէշի վրայ, ու արգիլեցին Թրքական ներխուժումը դէպի Ֆրանսական դիրքերը: Տեր հայկական փոքրիկ զօրամասը խիզախ գրոհով կը գրաւէ քրիստական թաղը, որու շնորհիւ աւելի ապահով կը դառնայ կայազօրի ինքնապաշտպանութիւնը :

Մերկ, անօթի, կողոպտուած, սպառած, բայց կորովն ու բարոյականը միշտ բարձր, թշնամու գնդացիրային եւ թնդանօթային բուռն կրակի տակ, Այնթապի հայորդիները միշտ հաւատարիմ մնացին իրենց Ֆրանսացի զինակից եղբայրներուն ու այդպիսով ի դերեւ հանեցին Գլըճ Ալիներու եւ Խօզ Տէժիրներու անբռայի ծրագիրները :

Արդարեւ ամբողջ այս կռիւներու շրջանին քեմալական զօրամասերը չկրցան հրապարակ բերել ռազմական առանձին ընդունակութիւն :

Զնայած թրքական գերազանց ուժերու, առատ հրետանիի եւ ռազմամթերքի, չնայած տեղական թուրք ժողովուրդի լայն համակրանքին եւ շօշափելի աջակցութեան, կարելի է ըսել ընդհանուր առմամբ թէ, քեմալական բանակը ամէն անգամ պարտուած է ֆրանսական փոքրաթիւ զօրամասերէն կրակի գծի վրայ : Ուրիշ բան է թէ ամէն տեսակ դաւադրական միջոցներով, յաջողած են մեծ կորուստներ պատճառել, ինչպէս օրինակ Ուրֆայի ողբերգական դէպքը :

Այնթապի Թուրք հրամանատարը այնքան ամբարտաւանացած էր, որ «Թրքական Վէրտէօնը» կոչեց Այնթապ քաղաքը : Սակայն ի վերջոյ խոնարհեցաւ վճռական բոյէին ...

Ֆրանսական ապիտական ժողովուրդը պիտի ուզէ՞ր մոռնալ այդ յոյսը .

×

Ու այսպէս, հայ Ռազմիկի Օրուան առթիւ, մենք ոչ միայն հայ երախտագիտութիւնը կը ծանօթացնենք մեր նորագոյն պայքարի բովանդակ ծալքերուն, այլ ներշնչուելու, հպարտանալու, ու նաեւ վաղուան համար անհրաժեշտ դասեր քաղելու պատեհութիւնը կը առնենք ...

Արդարեւ առանձին ուսումնասիրութեան եւ նկարչական հոյակապ պատկերներու կը կարօտին մեր բոլոր վայրերու դիւցազնական մարանչումները : Ուրանց բուռ մը հայորդիներ անձնուէր, բնորանի ղեկավարութեան մը ներքեւ, կռուի դաշտ իջած են, առանց երկար բարակ մտածելու եւ կամ ուժեր ու պայմանները հաշուի առնելու :

Անոնք առաջնորդուած են սրբազան ինքնապաշտպանութեան կրակով եւ ցեղին պատիւը բարձր պահելու մըտքով ու տենչով :

Անհամար են անոնք ..

Փռուած Կասպից Ծովէն մինչեւ Հայկական Ծոցը, մինչեւ Կոմենեան աշխարհը ...

Ամէն տարի մէկ օր, անցնինք այդ ռազմարեմներէն, չափչփենք այդ անսահման տարածութիւնները, խոնարհելով անոնց անծանօթ շիրիմներուն վրայ, հաղորդուելու համար անոնց մաքուր, անապական հոգիներու, անոնց հայրենասիրական ու զինուորական բարձր առաքինութիւններու հետ :

Փառք բոլոր ռազմիկներուն ...

ՌԱԶՄԻԿ

ՄԱՄՈՒԼ

ՖՐԱՆՍԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՍԱՆՃԱՔ

«Յուսաբեր» (Դեկտ. 2).

— «Այս խորագիրը կը կրէ տոքթ. Ռորպախի յօդուածը, որ լոյս տեսած է «Գերմանեւհայ Ընկերութեան Տեղեկատուի» Նոյեմբերի թիւին մէջ.

Հեղինակը, լաւապէս ծանօթ Մերձ. Արեւելքին եւ անոր հետ կապուած խնդիրներուն, այն սակաւաթիւ քաղաքագէտներէն մէկն է, որ իր ծանօթութիւնները ձեռք բերած է ոչ թէ գիրքերէ ու թերթերէ, այլ տեղին վըրայ կատարած իր ուսումնասիրութիւններուն շնորհիւ : Ան մէկէ աւելի անգամներ ճամբորդած է Թուրքիոյ մէջ, կտրելով այդ երկիրը մէկ ծայրէն միւսը եւ հասնելով մինչեւ կովկասեան Հայաստանի ամէնէն հեռաւոր վայրերը : Եթէ աւելցնել պէտք նկատի ունենալ նաեւ, որ Ռորպախ այսօր քաղաքական դէմք մըն է Գերմանիոյ մէջ եւ տեղեակ է վարիչ շրջաններու տրամադրութիւններուն, ապա Սանճաքի շուրջ տեղի ունեցած անցուդարձի մասին իր տուած լուսաբանութիւնները առանձին կշիռ կը ստանան :

Դիւրաւ չէ՝ որ Ֆրանսա ձեռքէ տըւաւ Սանճաքը : Թուրքիա շատոնց արդէն աչք ունէր այդ երկրամասին վըրայ, եւ տարիներէ ի վեր իր դաշնի, ապա եւ բացայայտ քարոզչութեամբ լարուած վիճակ ստեղծելով հոն, կը սպասէր պայմաններու նպաստաւոր դասաւորման՝ վճռական կերպով հըրապարակ դնելու համար Սանճաքի կցման խնդիրը :

Վերջին ատենները Թուրքիա, ինչպէս կ'ըսէ Ռորպախ, ներգործական դարձած է միաժամանակ քանի մը ուղղութեամբ, ի մասնաւորի Սուրիոյ եւ Քիւրտիստանի նկատմամբ : Անցած ամառ կեդրոնական Անատոլուի քըրդական շրջանին մէջ տեղի ունեցան ռազմախաղերը, որոնց մասնակցեցան ոչ նուազ քան երեք զօրամարմիններ՝ օժտուած հրասայլերով եւ օդատորմիղներով : Այդ ռազմախաղերը, իրենց անմիջական առաջադրանքէն զատ, նպատակ ունէին հպատակեցնել ըմբոստ Քիւրտերը. եւ զինուորական գործողութիւններու պահուն պարզուեցաւ ուշագրաւ իրողութիւն մը, — Քիւրտերը լաւապէս զինուած էին արդիական զէնքերով : Անգարայի մէջ այն ենթադրութիւնները եղան, թէ Քիւրտերուն կրնային զէնք հայթայթած ըլլալ կա՛մ Խ. Ռուսիա, կա՛մ Անգլիա, կա՛մ Ֆրանսա. ու դժուար չէ ըմբռնել, թէ ո՛ւրկէ կը ծագէին այդ կասկածները : Մոսկուա, թէեւ անուանապէս դաշնակից է Թուրքիոյ, բոլշեւիկեան սկզբունքով կը ձգտի խախտել ամէն քաղաքական կարգ, ուր որ ալ ըլլայ այդ : Գալով Անգլիոյ՝ ան կը վախնայ Թուրքիոյ յաւակնութիւններէն Մուսուլի քարիւղային շրջանին վերաբերմամբ. իսկ Ֆրանսա, բնականաբար, միշտ ալ անտրամադիր եղած է Սանճաքը կամովին զիջելու : Նման պայմաններու տակ այս երեք պետութիւններն ալ կրնային միայն ողջունել Տէրսիմի ապստամբութիւնը, — որ ուրիշ կողմ պիտի դարձնէր Թուրքիոյ ուշադրութիւնը, — եւ հնարաւորութեան սահմաններու մէջ նաեւ օգնել Քիւրտերուն :

Սակայն, իրերու զարգացման ընթացքը Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ նոր եւ աւելի ծանր հոգերու առջեւ դրաւ Անգլիան եւ Ֆրանսան, եւ Սանճաքը կորսնցուց անոնց համար իր նախկին կարեւորութիւնը : Հիմա կը մնար միայն բառ կարելին սուղ ծախել զայն. եւ ինչպէս կ'ենթադրուի, Անգլիա եւ Ֆրանսա կնքած են Թուրքիոյ հետ դաշնի պայմանագիր մը, համաձայն որուն Թուրքիա, իբրեւ հատուցում Սանճաքի համար կը պարտաւորուի, պատերազմի մը պարագային, անգլօ-ֆրանսական օդային ուժերուն կարեւոր կռուաններ տրամադրել Տարտանէլի շրջանին մէջ :

Սանճաքի խնդրին նման լուծումը գլխլի պիտի ըլլար յատկապէս այնտեղի ստուարաթիւ հայ ազգաբնակչութեան համար : Բնական է, որ Հայերը մեծապէս մտահոգուած են, ինչպէս որ խիստ դժգոհ մնացած են Արաբները : Իրաւ է, կը գիտէ Ռորպախ, երբ Հայերը սկսան գաղթել Սանճաքէն, Թուրքերը նշանակելի կոչ մը հըրատարակեցին, ուր զանոնք իրենց եղբայրները կ'անուանէին եւ բոլոր երեւակայելի խոստումները կ'ընէին անոնց : Եւ սակայն, չուսաւ տեղի ունեցած խորհրդարանային ընտրութիւններու միջոցին գործ դրուեցան այնպիսի ճնշումներ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած Անգլիացի հսկիչը, իբրեւ բողոք, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, յայտարարելով՝ թէ Սանճաքի Արաբները եւ Հայերը իրականին մէջ զրկուած են ընտրելու ազատութենէ :

Ըստ երեւոյթին, Թուրքերը իրենց գիրենք տակաւին գոհացած չեն զգար եւ հիմակ ալ իրենց նայուածքները ուղղած են Ֆրանսական հողատարութեան տակ գտնուող երկրի կարգ մը ուրիշ շրջաններու : Եւ ահա, ամէնէն առաջ, իրենց փափաքն է՝ տիրանալ այդ երկրէն անցնող Պաղտատի երկաթուղիի այն մասին, ուրկէ ճիւղ մը դէպի Հալէպ կը տանի : Նման կարելիութիւն մը մեծ դիւրութիւններ պիտի ընձեռէր Թուրքիոյ, վասնզի այդ պարագային անընդհատաբար թըրքական հողերէ անցնող երկաթուղային հաղորդակցութիւն մը պիտի հաստատուէր Անատոլուի եւ հիւսիսային Միջագետքի թրքաբնակ մասին միջեւ :»

Ոչ աւելի, ոչ պակաս

Միջօրէին տուն կը վերադառնայի : Հանդիպեցայ հայ տիկնոջ մը, որ իր հօրը հնգամեայ աղջկան ձեռքէն բռնած, կը ջանար դադրեցնել անոր լացը : Քանի մը փաղաքշական խօսքերէ վերջ՝ հարցուցի սաստուեց.

— Աղջիկս, ըսէ, ինչո՞ւ կուլաս :

Աղջնակը՝ իր մօրը խոժոռ դէմքին նայելով՝ «Ժանէթը եւ Սուզանը» (նոյնպէս փոքրիկ հայուհիներ) ինծի Արմէնիէն կ'ըսեն, պատասխանեց ու սկսաւ աւելի բարձրաձայն լալ :

— Լաւ, աղջիկս, ամօթ է, ատոր համար կուլա՞ս, Արմէնիէն ես, հապա ի՞նչ ես : Մի լար, աղջիկս, Արմէնիէններ բարի կ'ըլլան, խելացի, աշխատասէր : Ես ալ Արմէնիէն եմ, վերջացուց մայրը զորովալից ժպիտով :

— Իրա՞ւ կ'ըսես, մամա

— Այո, աղջիկս, ես սուտ չեմ խօսիր :

Ապա միամտօրէն՝

— Պապա՞ն ալ, մամա :

— Այո, աղջիկս, պապան ալ Արմէնիէն է :

Ամէն օր Վալանսի հայաշատ թաղերու փողոցներուն մէջ եւ հրապարակներուն վրայ ամէն անցորդ կը հանդիպի խաժակ ու սեւակ, թուխ եւ սպիտակ, քաղցր թոթովանքներով եւ զըւարթ կանչերով հայ երկսեռ փոքրիկներու : Շատ են անոնք (փա՛ռք մեր ցեղի կենսունակութեան), յաճախ մաքուր, բայց մերթ փռշոտ, ժպտերես ու ինքնագոհ, փողոցներուն մէջ, մայթերուն եւ հրապարակներուն վրայ, խումբ, խումբ, աջ ու ձախ :

Մեր ցեղի ազնուազարմ դրոշմը հաւատարմօրէն կը նշուլէ անոնց մատղաշ դէմքերուն եւ ուշիմ աչուկներուն մէջ, ատոր համար ամէն անգամ որ անոնց կը հանդիպիմ, հոգիս կը խայտայ եւ ուրախութիւնս կ'աճի : Վասնզի կը մտածեմ, որ միշտ առոյգ հայ արիւնը կը վերանորոգուի, կ'երիտասարդանայ, մէկ խօսքով վաղուան Հայն է որ կը ստեղծուի, որ պիտի ժառանգէ մեր ազգային անկորնչելի գանձերը :

... Բայց եղեռնը կը շարունակուի : Աքսորական Հայ, այո, բայց Հայաստանի մէջ վեհափառ Արարատներու հովանիին տակ, անհնազանդ Արաքսի մրմունջները եւ սրբատաշ հայ տաճարներու զանգակներուն ղօղանջները ունկնդրելով, եւ ըմբոշխնելով մեր հայկական բարձրաւանդակի անման չքնաղութիւններն ու քաղցրութիւնները : Եւ ոչ թէ «օտար» մակդիրը եւ անոր ամօթը մեր ճակատներուն, այլամերժ լուտանքներու ու նախատինքներու ենթակայ : Որ հայու սիրտը չի ցնցուիր, երբ կը լսէ սա սուտ ու զարշելի «սալ Արմէնիէն»ը :

Մենք որքան որ պէտք ունինք Հայաստանին, Հայաստանն ալ նոյնքան պէտք ունի մեզի, ուրեմն գաղութահայութիւնը անհրաժեշտ է Հայաստանին : Բայց վտանգուած է գաղութահայութիւնը : Հայ փոքրիկը կուլայ երբ իրեն ԱՐՄԷՆԻԷՆ կ'ըսեն, եւ յետոյ Հայը լիակատար հայ է այն ատեն միայն, երբ Հայաստանին մէջ է :

Ես ի խորոց սրտի կը բաղձամ, որ ամէն հայ գիտնայ պահանջել ու գործել յանուն «միացեալ եւ անկախ Հայաստանի», եւ աղաղակել «Հայաստան Հայերուն» : Ոչ աւելի, ոչ պակաս :

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ԵՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ապարանքին մէջ ոեւէ ձայն չկար : Մեծ սրահին լամբարները մարած էին, ամէն կողմ խոր լռութիւն կը տիրէր : Մինչեւ ինկլուն ոտքի վրայ կենալէ յոգնած հսկող պաշտօնեաները իրարու երես կը նայէին : Այդ գիշեր ընելիք գործ մը չէր մնացած : Փաշաները կերած խմած, ու յետոյ քարափին վրայ քիչ մը օդ առած էին : Հովը կը շարունակէր, բայց անձրեւը կեցած էր : Յաջորդ օրը, Իսթանպուլի զինուորական իշխանութեան տրուելիք օրական տեղեկագրին համար բաւականաչափ նիւթ չկա՞ր միթէ : Ուստի հսկող պաշտօնեաները սկսան մրափել իրենց գտնուած տեղը :

Ճիշդ այդ պահուն, բոլոր լոյսերը մարած մօթէօրպօթ մը Պէշիկթաշէն դէպի Վոսփոր կը յառաջանար կասկածելի արագութեամբ : Գերման նաւային յինապետ Պէրհարտ, մօթէօրին ետեւի կողմը, մեքենայի բաժնին մտմտուն լոյսին առջեւ կեցած, ձեռքը գտնուած պահարանը պատռեց, նայեց մը վարանելէ յետոյ : Գերման յինապետը, անհամբերութեան մատնուած, կ'ուզէր շուտով տեղեկանալ բովանդակութեանը այն նամակին, որ իրեն յանձնուած էր ֆոն Պէնկէնտորֆի կողմէ, Պէշիկթաշի առջեւ բացուելու պայմանով .

Երիտասարդ յինապետը փոքր մի քննելին առջեւ կուքացաւ, կարդաց նամակը, որուն բովանդակութիւնը սա էր .

«Իսկոյն պիտի երթաք Ենվէր փաշայի Գուրուչէշմէի ծովեզերեայ ապարանքը : Մօթէօրին սպասող չորս անձերը պիտի առնէք, ու Գուզկուհնի ուղղութեամբ պիտի յառաջանաք կատարեալ արագութեամբ : Ճամբան, իրարու վրայ մէկ կարմիր, մէկ կանանչ լապտեր կրող նաւու մը հանդիպելնուդ պէս, ձեր ճամբորդները պիտի յանձնէք այդ նշանները կրող նաւուն.

«Ծ. Գ. — Մօթէօրպօթին մէջ ոեւէ լոյս պիտի չգտնուի : Մէկ կարմիր, մէկ կանանչ նշան տալիք մարտանաւը թարփիլահալած մըն է : Այս հրամանը կարդացուելէ յետոյ պիտի պատռուի» :

Ցինապետը պաշտօնեամբ կարդալէ յետոյ նամակը, ինքնիրեն մըլմըլաց.

— Հը՜մ, կ'երեւայ թէ Հէռ Պէնկէնտորֆ սկսած է մարդ փախցնել : Ինչ խորհրդաւոր եւ տարօրինակ պարտականութիւն :

Ու ղեկին գլուխը գտնուող զինուորին բարձրաձայն տուաւ սա հրամանը .

— Ցուռկը դէպի Նեղուց դարձուր....

Ծովը շատ յուզուած էր : Ալիքները դէպ կը ցնցէին մօթէօրին մէջ գտնուողները, ու ամէն կողմ ջուր կը ցրուէին : Օդն ալ բաւական ցուրտ էր : Նաւային երկու զինուորները կը մըսէին իրենց մոմլաթէ վերարկուներուն մէջ իսկ :

Ցինապետը գրպանէն հանեց պէնզինով հրահան մը : Կանաչը հովին դարձուց, գլխարկին ետին պատսպարուեցաւ, ու հրահանը վառեց : Մէկ երկվայրկեան յետոյ, իր գերադասին հրամանը կը գործադրուէր, ու գաղտնի հրամանագիրն ալ մոխիրի կը վերածուէր :

Ենվէր փաշայի Գուրուչէշմէի ապարանքին լոյսերը մարելէ յետոյ, փաշաները չէին պառկած, ինչպէս կը կարծէին ապարանքին վրայ հսկող պաշտօնեաները : Փաշաները, իրենց ձեռնապայուսակները առած, քարափին դրան ետին կեցած էին յուզումնալից, փոքրիկ աղմուկ մը հանելէ կըսուշանալով .

Մերթ քարափին դուռը կէս մը բանալով մթութիւնը կը հետազօտէին . յետոյ ջղագրգռութեամբ կը շրջէին, իրենց վերարկուներուն մէջ կծկուած : Սակայն, երկար չտեւեց այս սպասումը : Ժամը 11ը քառորդ անցած, փոքրիկ ու մութ ծովուն վրայ նաւ մը երեւցաւ, որ հետզհետէ կը մօտենար : Արեւմտեան քամիէն յորուցած ալիքներուն ձեռքը խաղալիկ դարձած այդ նաւը կը տատանէր : Ցինապետ Էպէրհարտ հրամանին տակ գտնուող մօթէօրպօթն էր ան :

Նաւը լաւ շարժումով մը քարափին մօտեցաւ : Թալաթ եւ Ենվէր փաշաները, ու Պէտրի ու Ազմի պէյերը կայծակի արագութեամբ դուրս նետուեցան դռնէն ու մօթէօրին մէջ նետուեցան : Քարափին դարձնուած ալիքներուն ձայնին հետ կը լսուէր նաւուն անիւին հանած աղմուկը :

Փաշաները Գուրուչէշմէի ապարանքէն խոյս տուած էին ու ծովուն վրայ կը գտնուէին... :

Գուրուչէշմէի շուրջը, ծովէն ու ցամաքէն շղթայի տակ առած պաշտօնեաներէն մէկը բնազդաբար ականջները սրեց յանկարծ :

Ոտնաձայներ կը լսուէին կարծես : Հսկող պաշտօնեան աչքերը շփելով ապարանքին նայեցաւ : Երա՞զ կը տեսնէր արդեօք : Քարափին վրայ ստուերներ նշմարած էր կարծես. Իսկոյն ոտքի ելլելով աղաղակեց.

— Կը փախչին կոր.... :

Այդ ձայնը արթնցուց հոն մրափող պաշտօնեաները : Ամէնքն ալ քարափ վազեցին : Սակայն, ոչ կենդանի արարածի մը եւ ոչ ալ անոր հետքը կար : Միայն, փոթորիկէն գռռացող ծովին ձայնը կուգար մթութեան մէջ :

Հսկող պաշտօնեաները քարափէն յոգնած վիճակի մէջ հեռացած ատեններնին Գուրուչէշմէի ապարանքին ցամաքին վրայ նայող դուռը ուժգնօրէն զարնուեցաւ, ու զօրաւոր մօթէօրի մը ձայնը լսուեցաւ : Հսկող պաշտօնեաները նորէն իրարու երես նայեցան :

(Շար.)

Վաղաեա

ամսականները։ Ճիշդ է որ ազատ արձակուածները կը պատկանին ճարտարարուեստի բանուոր դասակարգին եւ քաղաքականութեան հետ կապ չունին, այնպէս որ չի հաստատուիր զրոյցը թէ Ռատէկ եւ Ռաքովսքի եւս ներումի արժանացած են ։

Եժովի պաշտօնանկութեան առթիւ մամուլը որ եւ է աղմուկ չյարոյց։ Եժով կը շարունակէ աշխատիլ ջրային փոխադրութեանց գործավարութեան մէջ։ Առ այժմ ոչ մէկ նշան կայ թէ Եժովն ալ պիտի կրէ իր նախորդին՝ Եակոտայի ճակատագիրը։ Արդարեւ Եակոտա «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուեցաւ անմիջապէս որ շնորհազրկուեցաւ, մինչդեռ Եժով կ'աշխատի տակաւին, հոգ չէ թէ շուքի մէջ։ Այսուհանդերձ կ'ըսուի թէ Լէնինկրատի կէ-փէ-ուին նախկին պետը, Լիտվին, որու տեղ անցաւ Վրացի մը՝ այն պահուն իսկ, երբ Բերիա կը գրաւէր Եժովի աթոռը, անձնասպան եղաւ՝ լսելով իր պաշտօնանկութեան լուրը ։

Վերջին պահուն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ մասնաւոր յանձնախումբ մը հարցաքննութեան կանչած է Եժովը, որ կը դըտնուի հետեւեալ ամբաստանութիւններուն տակ.—

1. Իբրեւ կէփէուին պետը՝ բռնաբարած է խորհ. սահմանադրութիւնը, 2. Քաջալերած է կէփէուին պաշտօնէութիւնը, որ կը թերանար իր յարգանքին մէջ հանդէպ սահմանադրութեան եւ դատական իշխանութեան, 3. Կէփէուն ծառայեցուցած է իր անձնական շահերուն։

Յանձնախումբը խնդրած է կառավարութենէն, որ պաշտօնանկ ընէ Եժովը իր վերջին պաշտօնէն եւս։ Կը սպասուի իր ձերբակալութիւն

Ռիկայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են երեք գործավարներ,— թղթատարական, առողջապահական եւ ներքին առեւտուրի։ Մաքրագործումը կը շարունակուի կէփէուին մէջ։ Պաշտօնանկ եղած են 25 բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք մտերիմ կապեր ունէին Եժովի հետ,— ինչպէս՝ Բելինսկի, Բազիլեւիչ։

— oo — —

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ սպանութիւններ գործուած են զանազան վայրերու մէջ։ Այսպէս, անծանօթներ սպաննած են Իժմնիի վերստուգիչ յանձնաժողովի նախագահը, Տանիլեւսքի։ Մոլատվիոյ մէջ՝ կոմսոմոլներու նախագահը։ Թաթարիստանի մէջ՝ բազմաթիւ կոմունիստներ ։

ՀԱՐԻՒՐԱՊԵՏ ՎԻՏՄԱՆ, Հիթլէրի խորհրդականը, կը գրէ «Էօվր», զրոյցի մը համաձայն կը գտնուի Փարիզի մէջ։ Դեռ վերջերս կը հաղորդուէր թէ Վիտման յունուարին պիտի այցելէ Լոնտոն։ Վիտմանի այս այցելութեան նպատակն է նոր բանակցութիւններ կատարել, արեւմուտքի ապահովութեան մասին ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ռազմաճակատին վրայ, կը գրէին վերջերս, Զօր. Ֆրանքօ կը պատրաստուի ձեռնարկել ընդհ. յարձակողականի ։ Արդ, անգլիական թերթերը կը գրեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի սպայակոյտէն կարեւոր զինուորականներ փախած եւ անցած են հանրապետականներու կողմը, միասին տանելով ընդհ. յարձակողականին յատակագիծը։ Այս պատճառով առ այժմ վիժած է Ֆրանքոյի յարձակողականը։ Միւս կողմէ Հավաս կը հաղորդէ թէ Ֆրանքոյի օդանաւերը դարձեալ ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ Մատրիտը,— բազմաթիւ մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան ։

ՏԻԿԻՆ ՓԼԵՎԻՑԿԱՅԱ, որ ամբաստանուած էր թէ օժանդակած է իր ամուսնոյն՝ Սկոպլինի, առեւանգելու ժամանակ Զօր. Միլլէրը, դատապարտուեցաւ քսան տարի թիապարտութեան։ Երբ վճիռը արտասանուեցաւ, Տիկին Փլեվիցկայա յայտարարեց. «Ես որբուհի մըն եմ, Աստուծմէ զատ ուրիշ վկայ չունիմ, մարդուզէչութիւն չեմ ըրած, եթէ յանցանք էր ամուսինս սիրելս, ադկէ զատ ուրիշ յանցանք չունիմ »։

Թերթերը, մասնաւորաբար ձախերը, կը գրեն թէ ծանր է այս վճիռը, երբ դատարանը չկրցաւ հաստատել այս պարուհիին մեղսակցութիւնը։ Դատաւորները, կ'ըսէ «Փոփիւլէր», իրենց վրէժը լուծեցին անկման շրջանի մէջ գտնուող պարուհիի մը վրայ ընդդէմ բոլշեւիկներուն ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Համազգային Ընկերութեան Շավիլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Օր. Մ. Մեծատուրեանի իր մօր դառն կորուստին առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն «Րաֆֆի» երգչախումբին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Գրիգոր Ուղուրեց, որ մօտ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Պարսկաստանի Թաւրիզ քաղաքը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Ուղուրեցի, 5, Rue St. André, St. Gabriele, Marseille, (France)։

Կը խնդրուի պարսկահայ թերթերէն արտատպել։

ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ Ընդհ. ժողովը 18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահը, 202 Ռիւ Գուալօ։ Օրակարգ՝ շրջաբերականներու ընթերցում, հաշուետուութիւն, վարչութեան ընտրութիւն եւայլն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակց. Միութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները, 18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 2ին Bar Azarianի մէջ, 45 Rue d'Aubagne, Մարսէյլ։ Կարեւոր օրակարգ.—Ընթերցում Ամերիկայի Վասպուրականի Հայր. Միութեան շրջաբերականներու եւ ընթացիկ հարցեր։

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ-անդամուհիները եւ համակիրները 18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3ին գպրոցի սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՍՏԱՑԱԳՐԱՑՈՒՑԱԿ

8 Օգոստ. — 31 Օգոստ.

ՖԱՑԱՆՍ, Ե. Ս — 40:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Ա. Ս — 75:
ՎԻԼՄՈՆԲԼԸ, Ե. Գ — 75:
ՄՕՆԹԱՐՌԻ, Գալֆ — 50:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարտ — 75:
ՎԵԼԻՋԻ, Մ. Թ — 40:
ՎԻԵՐԶՈՆ, Ս. Եղբ — 75:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Ե. Տ — 120:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գ. Ե — 75:
ԳՈՒՐԺ, Ղար — 75:
ՓԱՐԻԶ (18), Հօշ — 50:
ՓԱՐԻԶ (9), Ժագը — 75:
ԱՆԻԷՌ, Ռոտ — 150:
ՇԱՐՎԻԼՕ, Մ. Հ — 75:
ՎԵՐՏԷՕՆ, Հ. Ք — 150:
ՍԵԹԻՖ, Լ. Ի — 300:
ՎԱԼԱՆՍ, Վ. Գ — 175:
ՔԱՆ, Թուլ — 300:
ԱԼԺԵՐ, Ժ. Գ — 150:
ԹԻԼ, Ա. Ն — 75:
ՍԵՎՐ, Մ. Է — 75:
ՇԱԶԸԼՕ, Մ. Ե — 225:
ԼԱ ՍԷՅՆ, Ս. Կ — 40:
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Աւ — 75:
ԼԱՆՍԷՅ, Ս. Զ — 75:
ՄՈՆՊՐԻՍՈՆ, Տէլ — 150:
ՊԼԻՏԱ, Վ. Գ — 150:
ԱՆԻԷՌ, Մ. Ա — 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տ. Գ — 75:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ղ — 30:
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Լ. Ա — 75:
ՍԷՆ ՍԻՐ, Ա. Խ — 40:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Փիլ — 100:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կորիւն» Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէի Ընդհ. ընկերական ժողովը 16 Դեկտեմբեր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին ։

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ընկերական ժողովը 18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ «Զաւարեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Գաւառ

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Մարզպետ» խումբի ժողովը 16 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին ընկեր Ե. Մուրատեանի բնակարանը ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջանային Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի Ընդհ. Ընկերական Ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Տեղի պիտի ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Խնջոյք — պարահանդէս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՐԱՅՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

17 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ 2ը

Սալ տը Նօսի մէջ, 81, Ռիւ տը Փարի

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Պարերը կը սկսին գեղարուեստական բաժնէն վերջ

ՄՈՒՏՔ 4 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Ընկերական [illegible]

[illegible]

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին [illegible] սրահը

Rue Trois Chantiers

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

[illegible] Puits Sans Vin [illegible]

Ե. ԳԱՀԱՒՈՐԴԵՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՕՐ. ԱՆԺԷԼ ՎԷՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ա. մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wicart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, Salle Emile Zola

Մուտք՝ 4, 6 եւ 10 ֆրանք

Ներկայացում պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր։ 13 բիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի։

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը ներկայացուի՝ ՇԱՌԱՑ ԹՈՐՈՍ » (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան - սանուհիներու կողմէ։

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11.30։ Առատ եւ աժան պիւֆէ։

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 ֆրանք։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին օրիորդներ Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ ԳԸՄԳԼԵԱՆ եւ ՄՈՒՇԿԱՆԳՅՐԵԱՆ (երգ). Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (կովկասեան պար), փոքրիկն ՕՏԷԹ- ՍԻՄՈՆ (պար)։

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 9ին։

Ճոխ եւ [illegible]

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ

17 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ

1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ

Իր սանուց Միութեան միջոցով կը ներկայացուի « Ա Ր Ա Բ Օ »

Ազգային - յեղափոխական թատերախաղ 4 արար

Մուտք 4 ֆրանք, փոքրերու 2 Ֆր.։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի Կ. Խաչին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին

Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՈՇԻ

Կը ներկայացուի «Ինկած Բէյքի Իշխանուհին»

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէրքըլ Կաթոլիկի մէջ։

Մուտք՝ 4 եւ 5 ֆրանք

«ՀԱՅ ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՆՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, 17 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պետական թատրոնի վերնայարկը։

Կը նախագահէ հարիւրապետ ՏՈՔԹ. Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Գ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան Վալանսի երեսփոխան – քաղաքապետը Պ. Փէշըռօ, ֆրանս. ռազմիկներու տեղւոյն մասնաճիւղը իր կազմով.

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Զ. Ռ. Մ. Արաքս երգչախումբը, Օր. Ալիս Խաչիկեան (դաշնակ), Օր. Նոյեմի Տ. Սարգիսեան եւ ուրիշներ (արտասանութիւն)։

Մուտք՝ 1 ֆրանք ։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ՄԻԱԿ ՆՈՒԷՐԸ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

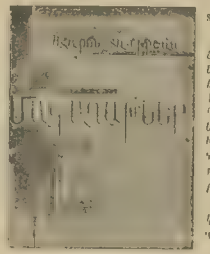

[illegible]
ՇԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԲԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԿԻԱՍՏՈՒԱԾԱՑԱՒ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԿԻՐՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Սուրիա եւ Ֆրանսա 40 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ 50 ֆր.

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Dameme, PARIS

Կ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tel. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—2ն

[illegible]

Hommes Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro Bonne Nouvelle Tél: Gut. 39.-70

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կարող եւ գործունեայ ձեռնյրոյթ մը։ Ներկայանալ նմոյշով, ժամը 2—4.30, Պ. Արամ Տարօնեանի, 2 Rue St. Philippe, մեթրօ Sentier

---

Fourrure des St. Bernard

ՅԱՅԿՈՒՆԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տաքուկ սպրանքներ չեղչեալ գիներով։ Իրենք արժանթէններ, իրական մորթեր, փիթուաններ, սկուռներ, օձիկներ, զարեր, վերարկուներ եւայլն։

Կը շինենք չափու վրայ մանթօներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով ։

Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր ։

24, Rue Affre կամ 8. Rue Cavé — PARIS - 18e.

Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière —

Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

ՕՂԻԲԸ ՏԻԻՋ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անփոփոխ պատրաստուած հայնակատ օղին է ՕՂԻԲԸ ՏԻԻՋը։ Զգուշացէք [illegible] օղիներէ որ [illegible] կ'այրէ եւ [illegible] կը խմէ ու կը մնաք մեր [illegible]։ Խմեցէք միայն ՕՂԻԲԸ ՏԻԻՋը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ անվնաս ըլլալը փաստուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren

Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	190 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 17 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 17 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3914

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ

Տխուր ճակատագիր մը վերապահուած է կարգ մը հայերէն բառերու:

Հայաստան, համերաշխութիւն, ազգապահպանում, — ո՛րքան շատ յեղյեղած ենք զանոնք: Առաջինը յիսնամեակի մը պատմութիւն ունի իբրեւ գաղափար: Բայց, մինչեւ այսօր կը վիճինք, այնքան այլազան է անոր ըմբռնումը մեր մէջ:

Երկրորդը եթէ առաջինին չափ հին չէ, անոր չափ յեղյեղուած է, սակայն: Թէեւ, մինչեւ այսօր այդ բառը եւս իր պարզ, ճշգրիտ ու որոշ իմաստը առած չէ:

Կ'արժէ, կը խորհինք, առանձին խօսիլ այս մասին: Մանաւանդ որ այսօր կ'ուզենք քանի մը ճշդումներ ընել երրորդ բառի յեղյեղումին առթիւ:

Ազգապահպանում, մասնաւոր պայքար մը ունենալու հարկ չկայ՝ հասկնալու համար այս բառին իմաստը: Ազգ եւ պահպանում: Այո՛, բայց, անճրկած ենք, ահա, նաեւ այս բառին շուրջ «հասկցուելուն» մէջ:

Սկզբունքով բոլորս համաձայն ենք, — արտասահմանի ներկայ պայմաններուն մէջ, պէտք է ջանանք պահել մեր գոյութիւնը: Այս պարզ բանաձեւը վերածուած է իր պարզագոյն ձեւին, — Հայը հայ պահել:

Ահա ծրագիր մը, ուրեմն, որ ամբողջովին ազգային է: Ու ծրագիր մը, որուն շուրջ վիճիլ պիտի նշանակէր հաւկիթին մէջ մազ փնտռել:

Ի՞նչ կը նշանակէ, սակայն, «Հայ»ը: Կամ, ուրիշ խօսքով, Հայը ի՞նչպէս Հայ պահուած կ'ըլլայ:

Քսանեւհինգ տարի առաջ այս հարցը չունէինք: Ճի՛շդ է, գաղութներ կային: Կային, մանաւանդ, ստուերոտած գաղութներ (Լէմպէրկ, Լվով կամ Թրանսիլվանիա): Բայց, մայրենի հողին վրայ էր մեծագոյն մասը մեր ժողովուրդին, ու «կորուած մաս»ը մտահոգութիւն չէր պատճառեր:

Վէճ չի կրնար ըլլալ նաեւ այն մասին թէ՝ այսօրուան վտանգը, աւելի մեծ է, քան երէկուանը: Մեծ՝ որովհետեւ այսօր աւելի փոքր են մեր կարելիութիւնները՝ այժմու վտանգը կասեցնելու համար:

Այդ վտանգը, ինչպէս ըսուած է յաճախ, մեր բազմազան միջավայրերն են: Ու այս միջավայրերուն մէջ «Հայ»ը ամենօրեայ յարձակումի ենթակայ է: Երէկ անձնական գոյութեան վտանգ կար, — ջարդ, սպանութիւն, հալածանք: Բայց, այդ բոլորը օր օրի աւելի կը շեշտէին ամէն մէկ Հայու մէջի «հայութիւն»ը (ոգի). Այսօր ճիշդ հակառակն է:

Արտասահմանի մէջ, որ եւ է երկնքի տակ, Հայը, Փիզիքապէս, ապահով է: Ազատ: Յաճախ իրաւունքներու տէր: Բայց, անհատապէս ազատ ու Փիզիքապէս ապահով ամէն մէկ Հայու մէջ վտանգուած է «Հայութիւնը»: Հայկական ոգին, ըսել կ'ուզենք: Հայ ըլլալը էութիւն մըն է: Հոգեւոր կազմաւորում մը: Կայ անհատ-մարդը, ու կայ՝ ազգային-մարդը: Փիզիքապէս՝ բոլոր մարդերը նոյն կազմաւորումը ունին: Բայց, հոգեպէս ու ներքնապէս՝ անոնք կը կրեն կնիքը այն ազգութեան, որուն կը պատկանին: «Մօր»ի խնդիր, կարճ խօսքով:

Արդ, այս էութիւնը թէ՛ բնատուր է, թէ՛ ստացական: այս ինքն՝ «արիւն» է, որ կը սերի՝ դարէ դար ու սերունդէ սերունդ: Զայն կը շաղախէ ու կը կազմաւորէ երկրորդը, — միջավայրը, որ հող է, սեփական բնութիւն, դարաւոր ժառանգ, մշակոյթ, աւանդութիւն, անցեալի փառք թէ տառապանք, հաւաքական ապրումներ, զգայնին խօսքեր, լեզու եւայլն:

Այս վերջիններով է որ Հայը Հայ կը դառնայ: Հետեւապէս՝ այս վերջիններուն պակասն է որ հայ ծնած անձին հայօրէն ամբողջացումը կամ կազմաւորումը անկարելի կը դարձնէ:

Քիչ մը լայն այս բացատրութիւնները թոյլ տուինք մենք մեզի, որպէսզի ինքնաբերաբար մէջտեղ գայ պատասխանը այն հարցումին, զոր դրինք վերը, — ի՞նչ կը նշանակէ «Հայ»ը:

Արտասահմանի մէջ, ուրեմն, «Հայը հայ պահել» կը նշանակէ ստեղծել պայմաններ, որոնք հնարաւոր չափով փոխարինեն այդ պակասը, զոր ունինք մեր հողերն ու մեր միջավայրէն զուրկ ըլլալով:

Շատ պարզ, թէեւ շատ ծանր հոգ մը, ահաւասիկ:

Հոգ մը, որուն առաջին կամ մեծագոյն մասը կուգայ մեր նորահաս սերունդէն:

«Մեծասքանչ»ին դերը, արտասահմանի մէջ, մեծագոյնն է բնականաբար: Անիկա խարիսխը պէտք է ըլլայ այն բարոյական միջավայրին, զոր պէտք է ստեղծենք մեր նորահաս սերունդին համար: Ըսել չենք ուզեր թէ հայերէն չգիտցողը լաւ Հայ չէ: Թրքախօս Կեսարացին սքանչելի հայ էր, որովհետեւ՝ բացի լեզուէն ու մշակոյթէն՝ ան իր շուրջ եւ իր մէջ ունէր այն միւս ազդակները, զորս յիշեցինք վերը: Արտասահմանի մէջ, մեր նորահաս սերունդը միայն մէկ շօշափելի ու հաղորդիչ ազդակ ունի, — մեր լեզուն: Ու անով է որ ան հոգեւոր ու մտաւոր հաղորդութիւն պիտի ստանայ մեր պատմութենէն, հայրենիքէն, մշակոյթէն, անկումներէն կամ փառքերէն:

Ուրեմն, մեր հիմնական հոգերէն մէկը պիտի ըլլայ հայ դպրոցներու ապահովումը՝ արտասահմանի մէջ:

Իսկ այս ու այլ խնդիրներու մասին կը խօսինք առանձին:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ՞

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ.—

Քանի մը օր առաջ հրատարակած էինք արաբական մամուլին մէջ տեղ գտած կարգ մը գրոյցներ, որոնց համաձայն Սանճաքի կանոնադրութիւնը վերջնական չէ եւ հիմնական փոփոխութեանց պիտի ենթարկուի մօտերս: Միւս կողմէ, Գահիրէի «Ահրամ» թերթին Փարիզի թղթակիցը հեռագրով հաղորդած է ամփոփումը յօդուածի մը, զոր թուրքեւսուրիական յարաբերութեանց մասին գրած է Ֆրանսուա տը Թեսան, Ֆրանսայի նախորդ արտաքին փոխ նախարարը. Երեսփոխան յօդուածագիրը կ'ըսէ.

« Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրը, որ կը նախատեսէ Թուրքեւսուրիական բարի դրացնութեան պայմանագրութեան մը կնքումը, դեռ չէ ստորագրուած: Այս յապաղումը նախ վերագրելու է միջազգային կացութեան եւ Ժորժ Պոնէի զբաղումներուն, երկրորդ՝ Աթաթիւրքի հիւանդութեան եւ մահուան: Բայց ասկէ վերջ ոչ մէկ բան կ'արգիլէ կարգ մը պայմաններով համաձայնեցնելու Սուրիան եւ Թուրքիան, անոնց միջեւ հաստատելու համար բարեկամութեան եւ իրաւախոհութեան յարաբերութիւններ:

Յառաջիկայ բանակցութեանց գլխաւոր նպատակներէն մէկը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը հաշտեցնել Սուրիոյ մէջ Ֆրանսայի վարած նոր քաղաքականութեան հետ, որուն հիմը կը կազմէ Սուրիոյ անկախութեան շնորհումը: Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ ունինք նիւթական եւ բարոյական շահեր, զորս յանձն առած ենք պաշտպանել: Ո եւ է ձեւով չենք կրնար հրաժարիլ մեր յանձնառութիւններէն »:

Ի՞նչպէս պիտի բաժնուի Սանճաքը Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ

Պէյրութի «Զարթօնք»ին կը գրեն Հալէպէն.—

Ենկլիզիի ճամբով Հալէպ հասած լուրերու համաձայն, Ֆրանսական, Թրքական եւ սուրիական կառավարութիւնները համաձայնած են Սանճաքի բաժանման շուրջ՝ հետեւեալ կերպով. Իսկէնտէրուն, Պէյլան, Գըրըգ Խան եւ Ռէհանիէի դաշտավայրէն մաս մը պիտի կցուի Թուրքիոյ, իսկ Անտիոք, Ճէպէլ Մուսա եւ Ռէհանիէյէն պիտի մնան Սուրիոյ: Սուրիոյ նաւահանգիստը պիտի ըլլայ Սուէյտիան, որ երկաթուղիի գծով մը պիտի միանայ Հալէպի գծին:

Ինչ որ ալ խօսուի եւ գրուի, սակայն, այս մասին անպաշտօն կերպով, իրականութիւնը կը մնայ դիւանագիտական վարագոյրին ետեւ, որուն բացումը պիտի կատարուի Դեկտեմբերի կիսուն, երբ նոր մարզպանը եւ Ճէմիլ Մարտամ ժամանեն Փարիզէն:

Թուրք երեսփոխան Գըլըճ Ալի ձերբակալուած

ԱՆԳԱՐԱ (Արաբական գիւան).— Կառավարութիւնը ձերբակալեց Այնթապի երեսփոխան Գըլըճ Ալի, որ կը մեղադրուի թէ փորձած է սպաննել պետութեան շատ բարձր մէկ անձնաւորութիւնը: Թուրք մամուլը լուռ մնաց այս մահափորձին շուրջ:

Թուրք երեսփոխանը յանձնուեցաւ անկախութեան դատարանին:

ԽՄԲ.— Խնդրոյ առարկայ անձը յայտնի երեսփոխան Գըլըճ Ալին է, որ տարիներէ ի վեր ամէն տեղ Աթաթիւրքին կը հետեւէր, ատրճանակներով զինուած: Ջարդած է ոչ միայն Հայեր, այլ եւ կախած բազմաթիւ Թուրքեր, իբրեւ անդամ Անկախութեան ատեանին: Պոլսոյ ոստիկան. պաշտօնանկ տնօրէնը Գըլըճ Ալիի քեռորդին է: Աւելցնենք նաեւ որ ներկայիս անկախութեան ատեան գոյութիւն չունի, եւ եթէ ճիշդ է մահափորձին լուրը՝ ձերբակալուած պիտի տարուի Անգարայի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

Երբ կ'ըսուի թէ «փորձած է սպաննել պետութեան շատ բարձր մէկ անձնաւորութիւնը», կ'ենթադրուի Ըսմէթ Ինէօնիւն, որ անշուշտ Աթաթիւրքի շնորհները պիտի չտար այլեւս Գըլըճ Ալիի:

Մեծ-դուքս Վլատիմիր կ'երթայ Հիթլէրի մօտ

« Նիւ - Եորք Հէրըլտ » թերթը կը հաղորդէ թէ մեծ - դուքս Վլատիմիր, այժմ 21 տարեկան, որ հօրը՝ մեծ - դուքս Կիրիլի մահուընէն վերջ գահաժառանգ կը ճանչցուի Ռուսիոյ, երկուշաբթի կը մեկնի Պերլին, ուր պիտի աշխատի տեսակցութիւն մը ունենալ Հիթլէրի հետ, Ուքրանիոյ հարցին մասին: « Էօվր » կը կարծէ թէ Հիթլէր զայն առաջնորդ պիտի անուանէ անկախ Ուքրանիոյ, միաժամանակ՝ ցար ամենայն Ռուսիոյ:

Ուքրանական պետութիւնը, զոր ծրագրած է հիմնել Հիթլէր, կ'ըսէ նոյն թերթը, պիտի բովանդակէ Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Ռումանիոյ եւ Խորհ. Ռուսիոյ ուքրանական նահանգները, 40 միլիոն բնակչութեամբ:

Մեծ - դուքս Վլատիմիր ծնած է Ֆինլանտայի մէջ, մինչեւ վերջերս կը բնակէր Անգլիոյ մէջ, ուրկէ անցաւ Ֆրանսա դեռ երէկ:

— oo —

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նոր խորհրդարանին մէջ վարչապետ Սթոյատինովիչ ունի 304 աթոռ, ընդդիմադիրները՝ 68 աթոռ:

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ, կը գրէ «Նիւ-Եորք Հէրըլտ», մտադիր է վերահաստատել միապետութիւնը:

Ազդեցութեան պայքար Հիթլէրի շուրջ

« Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ պայքար մը սկսած է Հիթլէրի շրջապատին մէջ, — մէկ կողմէ Տօքթ. Կէօպէլս, Ռոզէնպէրկ, Հիմլէր, միւս կողմէ մարաջախտ Կէօրինկ, Ֆոն Նէօրաթ եւ թերեւս ալ Տօքթ. Շախթ, կը պայքարին իրարու դէմ ճակատ կազմած

Տակաւին դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչ վախճան պիտի ունենայ այս պայքարը: Կը կարծուի թէ մարաջախտ Կէօրինկ բանակին վրայ կռթնած, բաւական զօրաւոր կը զգայ ինքզինք՝ իբրեւ ախոյեան չափաւոր քաղաքականութեան: Ընդհակառակն, Հիմլէր կը խորհի թէ իր «անպաշտօն» բանակին ուժը երաշխիք մըն է որ Հիթլէր նախընտրէ իր տեսակէտները:

Կ'ենթադրուի թէ Հիմլէր նոր մաքրագործումի մը պիտի ձեռնարկէ շուտով:

Ֆոն Ռիպպընթրոփի դիրքը անստոյգ կը մնայ այս պայքարին մէջ, որովհետեւ քանի մը ամիս առաջ կը պաշտպանէր ձախակողմեան նացիներու տեսակէտը, մինչ Փարիզի մէջ կողմնակից կը թուէր չափաւոր տարրերուն:

Սպիտակ Ռուսերը Գերմանիոյ մէջ

« Էօվր» կ'իմանայ թէ քանի մը ամիսէ իվեր Պերլինի մէջ մեծցած է թիւը այն ռուս զօրավարներուն եւ սպաներուն, որոնց մէկ կարեւոր մասը վտարուելով Ֆրանսայէն՝ ապաստանած էր Գերմանիա: Այսպէս Զօր. Տուրքուլ, հռչակաւոր հրամանատարը, այժմ հաստատուած է Պերլինի մէջ: Գերման կառավարութեան օժանդակութեամբ՝ այս սպիտակ Ռուսերը կազմած են Հիթլէրական վաշտ մը եւ ընտրած իրենց Ֆիւհրէրը, Զօր. Պիսքուփսկի: Բոլոր այս զօրավարներուն նպատակն է Գերմանիան մղել, որ յարձակի բոլշեւիկներուն վրայ եւ վերահաստատէ Ռոմանոֆներու գահը:

« Էօվր» կ'աւելցնէ թէ Գերմանացիները մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան Կարպաթեան Ուքրանիոյ մէջ, որու մայրաքաղաքը, Շուց, կարծես դարձած է գերմանական բանակին կողմէ գրաւուած հող մը:

Օտարականները Փարիզի մէջ

Օտարականներու հարցը դարձեալ քննութեան առնուեցաւ Փարիզի քաղաքապետական ընդհ. ժողովին մէջ: Պատրաստուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 400.000 օտարական կ'ապրի Փարիզի մէջ: Ազգ. Խնամատարութիւնը օտարականներուն համար կը ծախսէ 15 միլիոն ֆրանք: Գործազրկութեան նպաստի գրասենեակներն ալ մեծ գումարներ կուտան օտարականներուն: Փիէր Տայլի առաջարկեց վերաքննել կարգ մը երկիրներու հետ կնքուած համաձայնութիւնները փոխադարձաբար օտար գործազուրկներուն օգնելու մասին: Առաջարկեց նաեւ թաղապետական տուրք մը դնել օտար աշխատաւորներուն եւ արհեստաւորներուն վրայ եւ այդ տուրքը յատկացնել գործազրկութեան նպաստամատոյց մարմինին, տաս առ հարիւր համեմատութեան մէջ սահմանափակել օտար առեւտրականներու կողմէ գործ բանալու իրաւունքը, կրկնապատկել օտար առեւտրականներու կողմէ վճարուած տուրքերը, արգիլել օտարականներուն առեւտուր ընել բաց հրապարակի վրայ, Ֆրանսական քաղաքացիութիւնը ետ առնել այն օտար ֆրանսահպատակներէն, որոնք սնանկացած են անգամ մը:

Կրթական բաժնի մասին խօսելով, Քոնթրնօ յայտարարեց թէ օտար երեխաները խճողած են Ֆրանսական վարժարանները եւ առաջարկեց նախապատուութեան իրաւունք սահմանել Ֆրանսացիներուն:

Ժողովը փակուեցաւ առանց քուէարկութեան դրուելու այս առաջարկները, բայց Ֆրանսէթ յայտարարեց.

— Ֆրանսական կառավարութիւնը պարտաւոր է տարագիրները ցրուել այն շրջաններուն մէջ, որոնք կրնան ընդունիլ: Փարիզի շրջանը այլեւս չի կրնար նոր տարագիր ընդունիլ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐՔ. ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆ մեռաւ Սոֆիայի մէջ, 11 Դեկտեմբերին, ինչպէս կը հաղորդէ մեր թղթակիցը:

ՀԱՅ ՄԸ, որու անունը «Էօվր» կուտայ այսպէս, Եղիա Տընէլոփեան, դատապարտուեցաւ մէկ ամսուան բանտարկութեան, Մարսիլիոյ մէջ: Ամբաստանուած էր որ ձախակողմեան թերթեր ծախած ժամանակ՝ ոստիկանի մը դիտողութեան պատասխանած էր նախատինքներ տեղալով Տալատիէի հասցէին:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ խռովութիւնները, կը գրեն թերթերը, կը սպառնան տարածուիլ Սուրիա եւ Իրաք: Երուսաղէմի մէջ անծանօթ ահաբեկիչներու կողմէ սպաննուեցաւ Շէյխ Մահմուտ էլ Անսարին, որ հակառակ էր մեծ միւֆթիին քաղաքականութեան: Հալէպի մէջ եւս սպաննուեցան երկու արաբ գործիչներ, ընդդիմադիր հոսանքէն:

ՉԷՄՊՐԼԷՅՆ, կը գրեն անգլիական թերթերը, մտադիր է դահլիճին անդամներուն մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել:

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ չորս հարիւր երեսուն թերթեր միաբանաբար կոչ մը ուղղեցին Խորհրդարանին, հրաւիրելով լուծել Ֆրանսայի կոմունիստ կուսակցութիւնը, իբրեւ գործակալ Մոսկուայի եւ ճամբայ յարթող պատերազմի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակը առաջարկ մը ներկայացուց Երեսփ. Ժողովին, հանրապետականներէն խնդրելով ուժ տալ իրեն, որ ներում շնորհուի 30 Նոյեմբերի գործադուլի փորձին պատճառով պատժուած պաշ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունի երկրորդ հարցումը, որուն առաջին մասը՝ Վերսայլի դաշնագրին արժէքի քննութիւնը պիտի գար հաստատելու թէ Ֆրանսայի ընկերվարութիւնը ի՞նչ աստիճան հետեւողական է ինքզինքին հետ եւ ի՞նչ չափով պատեհապաշտութիւնը կը կշռէ իր գործնական քաղաքականութեան վրայ: Բոլորին համար պարզ է որ ընկերվարականները Վերսայլի դաշնագրի կնքումի առթին եւ անկէ յետոյ իրենց բոլոր ուժով դէմ են եղած դաշնագրին, իբրեւ յաղթականի հոգեբանութեամբ կնքուած դաշնագրի, որուն շատ մը տրամադրութիւնները հակաժողովրդապետական էութիւն ունին եւ նոր անարդարութիւններ ստեղծած են: Փոքրամասնութիւն մը՝ բաղկացած Լ'Իվէտքրէ, Բազէ եւ Սեվէրաքէ, առաջարկած է պահել նոյնութեամբ կուսակցութեան վերաբերումը հանդէպ այդ դաշնագրին եւ դէմ ըլլալ այն բոլոր փոփոխութիւններուն, որոնք անարդարութիւն մը կը դարմանեն, ինչպէս Աւստրիոյ եւ Զուտէթ Գերմաններու կցումը՝ Գերմանիոյ: Մեծամասնութիւնը ընդունած է Պլումի առաջարկը, որ կ'ընդունի դաշնագրին հանդէպ դիրք ճշդել ոչ թէ հիմ ունենալով նախկին տեսակէտը կուսակցութեան, այլ միջազգային այժմու պայմանները:

Նոյն հոգեբանութեամբ առաջնորդուած է մեծամասնութիւնը հարցին երկրորդ կէտին շուրջ, ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին առթիւ: Այս մասը առանձնապէս մեզ կը հետաքրքրէ եւ օգտակար կը գտնեմ բանաձեւը նոյնութեամբ տալ: Լ'Իվէտքրիւ Բազի բանաձեւը.— «Որեւէ ընկերվարական կուսակցութիւն, որ կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ Միջազգայնականի թէզերուն եւ ժողովրդապետական ըմբռնումներուն, պէտք է յայտնէ իր յարումը սա պարզ եւ լուսաւոր գաղափարներուն թէ չկայ ազգ, զայն կազմող անհատներու կամքէն դուրս. որեւէ հաւաքականութիւն չի կրնար ենթարկուիլ իր առած կարգուսարքին. ան պէտք է ազատ ըլլայ անկախ ապրելու կամ իր ընտրած հաւաքականութիւններուն հետ խառնուելու. ազատ ինքնորոշման իրաւունքէն աւելի բարձր իրաւունք գոյութիւն չունի:» 4 ձեռնպահ եւ 8 ձայնով մերժուած է այս բանաձեւը: Ներկայացնողները բացատրած են որ ընդհանուր համաժողովը կը ներկայացնէ իրենց առաջարկը եւ չի չօշափեր Չեխոսլովաքիոյ պարագան:

Դէմ եղողներէն Պլում բացատրած է, որ ինքը կը մերժէ ինքնորոշման սկզբունքին բացարձակ եւ հիմնական արժէք մը տալ: Ընկերվարականին գլխաւոր ճիգը, ըսած է, պէտք է ըլլայ պահպանել խաղաղութիւնը, հաշտեցնել աշխատելով շատ անգամ իրարու հակադիր սկզբունքներ: Եթէ ազատ ինքնորոշումը սկզբունք մըն է, սկզբունք մըն է նոյնպէս պետութիւններու ապահովութիւնը, ինչպէս նաեւ անկախ տնտեսական կեանք մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը: Ասոնց բոլորին վեր, իբրեւ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունեցող սկզբունք չի կրնար ընդունիլ ինքնորոշման սկզբունքը թէ՛ միջազգային ընկերվարութեան տեսակէտէն եւ թէ խաղաղութեան պահպանման տեսակէտէն:

Լը Գալ՝ նախկին Թղթատարական եւ աշխատանքի նախարարը, չուրանար որ ինքնորոշման սկզբունքը ժողովրդապետական սկզբունք մըն է, բայց չուզեր անտեսել նաեւ թէ ի՞նչ ձեւով կը գործածեն այդ սկզբունքը Ֆաշիստները, որոնց դատին ինքը երբեք չուզեր ծառայել:

Կրումպախ՝ որ արտաքին քաղաքական խնդիրներու շատ հմուտ է, օրինակներով կը բացատրէ թէ ինչպէս պատերազմէն առաջ Ալզասի ընկերվարականները բողոքելով Ֆրանսան կը նկատէին իրենց հայրենիքը, բայց որեւէ ձեւով չէին փափաքեր պատերազմի գնով կցուիլ Ֆրանսային եւ թէ ինչպէ՞ս 1929ին Ֆրանսայի ընկերվարականները իրաւունք կու տային Աւստրիացիներուն կցուիլ Գերմանիոյ, բայց կը յանձնարարէին չի յուզել այս խնդիրը՝ պատերազմ մը չստեղծելու համար:

Ձեռնպահներէն Սէվէրաք կը բացատրէ որ բանաձեւը չի քուէարկեր պարզ անոր համար որ եթէ քուէարկուի, Չեխոսլովաքիոյ դէպքերը արդարացնելու նշանակութիւնը կը ստանայ: Ուէյնալ կ'ըսէ որ պիտի քուէարկէր, եթէ աւելցուէր բանաձեւին վըրայ որ ինքնորոշման սկզբունքը երբեք բռնութեամբ եւ ճնշումով պէտք չէ գործադրել:

Անուններով եւ կարելի հարազատութեամբ տուի այս տեսակէտները ոչ միայն մեզ չահագրգռելուն համար, այլ նաեւ որպէսզի կարենանք տեսնել եղածին պէս մտածման զանազան հոսանքները: Ֆրանսական ընկերվարութիւնը միջազգային ընկերվարութեան մէջ նկատուած է գաղափարական տեսակէտով ամէնէն յառաջապահ հատուածներէն մէկը, ուր դէպքերու միջազգայնական ըմբռնումը եւ վերլուծումը աւելի չնչտուած ձեւով կ'արտայայտուէր: Մէկուկէս տարուան իշխանութիւնը որոշ փոփոխութիւն ըստեղծած կ'երեւի ղեկավարներու մըտայնութեան մէջ: Ներքին խնդիրներուն գործնական լուծում տալու հարկադրանքը, նոր դէպքերու հանդէպ օրը օրին դիրք ճշդելու պարտաւորութիւնը վարժեցուցած կ'երեւի պատասխանատու դէմքերէն շատերը աւելի իրապաշտ ըմբռնումներու: Եթէ ուզուէր այս ինքնորոշման խնդիրը լրիւ կերպով սպառել, անհրաժեշտ պիտի ըլլար որ հոս ալ սահման մը դնուէր, որոշող թէ իր կամքին հակառակ քաղաքական պայմաններու մէջ ապրող ժողովուրդ մը մինչեւ ո՞ւր պարտաւոր է հանդուրժել եւ համակերպիլ այդ պայմաններուն: Ֆրանսայի ընկերվարականներուն համար նման խնդիր գոյութիւն չունենալով, հարցին մօտեցած են այն չափով միայն ինչ չափով ինքնորոշման խնդիր ունեցող ժողովուրդներու վերաբերումը եւ գործնական կեցուածքը կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի քաղաքականութեան: Աւելին ալ կարելի չէր պահանջել ի հարկէ, մանաւանդ միջազգային ընկերվարութեան այժմու ոչ-նախանձելի կացութեան բերումով:

Վերջացնելու համար յայտնենք որ չորրորդ հարցումը կապ ունէր ընկերվարական նախարարներու կառավարութեան մէջ ունենալիք դիրքի խնդրին: Որոշուած է, առանց քուէարկութեան, որ անոնք պարտաւոր են հետեւիլ կուսակցութեան որոշումներուն.

Հինգերորդը՝ մենատիրական եւ ժողովրդավար պետութիւններու յարաբերութեանց հարցը կը շօշափէ: Բոլորը համաձայնած են յայտարարելու որ պատերազմը ճակատագրական եւ անխուսափելի չէ այս երկու տեսակի վարչաձեւերու միջեւ: Մէկ մասը կ'առաջարկէ որ ամէն միջոց գործադրուի որպէսզի այս երկուքին խաղաղ կենակցութիւնը ապահովուի առանց զիջողութիւններու եւ առանձնաշնորհներու, ուրիշ խօսքով առանց վարչաձեւերու գաղափարախօսութիւնը նկատի ունենալու բնականոն յարաբերութիւններ մշակուին զանազան պետութիւններու միջեւ, իսկ միւս խումբը կ'առաջարկէ խմբաւորում մը եւ սերտ գործակցութիւն մը ստեղծել այն բոլոր պետութիւններուն միջեւ, որոնք կը յարգեն խաղաղութեան անբաժանելիութեան սկզբունքը եւ փոխադարձ օգնութեան ուխտը:

Ես չտուի իւրաքանչիւր կողմի տեսակէտներու հիմնաւորումները, ինչպէս նաեւ յանձնախումբին մաս չի կազմող զանազան պատասխանատու անձերու կարծիքները, որոնք Populaireի մէջ լոյս տեսան: Կուսակցութեան համար տակաւին վերջնական ձեւ առած չէ հարցին լուծումը: Այս մասու վերջ տեղի ունենալիք ընդհ. ժողովն է, որ — յատկապէս այս խնդրին համար հրաւիրուած, պիտի ճշդէ Ֆրանս. ընկերվարութեան պաշտօնական դիրքը: Կարելի պիտի ըլլա՞յ համաձայնութիւն մը ընել զանազան ձգտումներու եւ միաձայնութիւն մը ստեղծել, ընդհանուր եւ աղօտ բանաձեւերով պիտի գոհանա՞յ ժողովը թէ չէ յստակ կեցուածք ցոյց պիտի տայ: Այդ կը տեսնենք իր առթին:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀՊԱՐՏ ԵՄ ՈՐ ՀԱՅ ԵՄ

Հետեւեալ ճառը խօսած է մեր աշխատակից գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան, Ցառաջդիմասիրաց Միութեան ցերեկոյթին, Դեկտեմբեր 11ին:

Սիրելի հայրենակիցներ,

— Քանի մը օր առաջ «Ցառաջ»ի մէջ, ուշագրաւ յօդուած մը երեւցաւ «Դէտ»ի ստորագրութեամբ: «Դէտ»ը իրազեկ անձ մըն է, ականատես թըրքական չակերտաւոր կամ անչակերտ յառաջդիմութեանց: Կը գրէր Թուրք ուսանողութեան մասին եւ երկու գիծով կը ներկայացնէր զայն.— ազգայնական ատրիճանաչափին բարձրացումը եւ բարոյականին անկումը:

Կարդալէ վերջ գրութիւնը՝ մտածեցի մեր արտասահմանի ուսանողութեան, աշակերտութեան եւ երիտասարդութեան մասին:

Անոնց պատկերին դէմ ի՞նչ պատկեր կը ցուցադրէ մեր իրականութիւնը: Թուրք ուսանողութիւնը հաւատացած է որ իր նախահայրերը իջնելով Ուրալներէն, Արալներէն, Մոնկոլիստաններէն եւ Թիւրքիստաններէն՝ բերած են քաղաքակրթութիւնը եւ լուսաւորած աշխարհը՝ ըլլալով հիմնադիրները համաշխարհային յառաջդիմութեանց.

Այս յաւակնոտ, այս պոռոտ, այս լրբօրէն սուտ յայտարարութիւնը խօսքով ու գրչով կրկնեցին ու կը կրկնեն անդադար: Զարմանալին Թուրքին անհեթեթութիւնը չէ, զարմանալին, ինչպէս նաեւ զաւեշտը, Եւրոպայի մտաւորականութեան լռութիւնն է, այլ մանաւանդ անոնց հաստատումը, ափ մը արծաթի փոխարէն

Ո՛չ մէկ ազգ, աշխարհի վրայ, չի կրնար յայտարարել թէ ինք է հիմնադիրը քաղաքակրթութեան: Թուրքը ամէնէն պակաս: Նոյնիսկ Հելլէնները որոնք քաղաքակրթութիւնը հասցուցած են բարձրագոյն նրբութիւններու չեն կրնար յաւակնիլ որ միակ ու բացարձակ ստեղծիչներն են ներկայ լուսաւորութեան: Թուրք ուսանողութիւնը հաւատալէ վերջ իր նախահայրերուն կատարած անգուգական գործին՝ կ'ըսէ.— «Հպարտ եմ Թուրք ծնած ըլլալուս համար»:

Հիմա տեսնենք թէ այս ծիծաղելի պատկերին դէմ ի՞նչ տեսակ է մեր նոր սերունդին ներկայացուցած պատկերը: Առանց մենք մեզ խաբելու անմիջապէս ըսենք թէ՝ եթէ անոնց պատկերը ծիծաղելի է, մերը սակայն ողբալի է: Մեր երիտասարդութեան մէջ քանի՞ն կան որոնք յայտարարեն գիտակցօրէն եւ համոզումով.

— «Հպարտ եմ Հայ ծնած ըլլալուս համար»: Դժբախտաբար քիչ է անոնց թիւը: Մինչդեռ մեր նոր սերունդը ոչ մէկ պատճառ ունի ամչնալու՝ ընդհակառակն ամէն պատճառ ունի պարծենալու որ ինք հայ ծնած է:

Հայութիւնը թէեւ փոքրաթիւ, սակայն բազում շինարար ու գեղեցիկ գործեր կատարած է քաղաքակրթութեան շէնքին մէջ: Դեր մը կատարած է որով կարելի է ճակատաբաց պարծենալ: Թողունք նոյնիսկ այդ դերն ու պարծենկոտութիւնը: Հայը միայն իր առաքինութեամբ, որ եւ է ազգէ աւելի համարձակ կրնայ յայտարարել իր ազգութիւնը, քանզի ունի մաքուր ձեռքեր եւ լուսաւոր գլուխ մը:

Առէք որ եւ է ազգի պատմութիւնը եւ կարդացէք մէկ ծայրէն միւսը: Պիտի գտնէք սպդրանքներ, ջարդարարութիւններ, քանդումներ, յափշտակութիւններ եւ պոռնկութիւններ: Կ'ըսեմ՝ այս ձեռքերը մաքուր են, բայց կ'ուզեմ հայու ձեռքերը, որոնք միայն ստեղծել գիտցան, միայն շինել, միայն աշխատիլ: Այս ձեռքերը մաքուր են, ամէնէն մաքուր ձեռքերն են աշխարհի, քանզի երբեք չխլեցին ուրիշին հացը, երբեք չքանդեցին ուրիշին տունը, երբեք չկործանեցին, ընդհակառակն անդադար շինեցին, դարերով վերաշինեցին, յաւիտեան պիտի կանգնեն, ստեղծեն, բանին, դատին, արտադրեն, այնքան օգտակար ու գեղեցիկ ձեռակերտներ:

Այս ձեռքերուն հերոս ու մարտիրոս գլուխը ի՞նչու հպարտ չըլլայ իր հայութեամբ: Ի՞նչու քաշուի պարծենալէ որ ինք հայ է, քաղաքակրթութեան տաղանդաւոր գործաւոր, պարկեշտ ստեղծիչ եւ այս, մարտիրոս ու հերոս: Եւ հերոս թէ՛ կռուի մէջ, թէ՛ խաղաղութեան: Ինքնապաշտպանութեան հերոս, կռիւներու մէջ եւ աշխատանքի հերոս, խաղաղութեան մէջ:

Թողունք ուրիշ ազգերուն պարծենալ թէ թօյներ ունին ու թնդանօթներ, թանկեր ունին ու հրէշի թեւեր, թէ քանի մը ժամուան մէջ կը կործանեն այսքան քաղաք ու քանի մը վայրկեանի մէջ կը մահացնեն այսքան մարդ: Մենք այլ բանով հպարտ ենք: Մենք կը պարծենանք որ այսքան ժամանակի մէջ, այսքան դժուարութիւններու եւ նոյնիսկ անկարելիութեանց մէջ այսքան բան կը շինենք, այսքան բան կը ստեղծենք, այսքան կ'աշխատինք:

Սիրելի հայրենակիցներ, գիտեմ որ այսօր ազգերը կ'ուռին իրենց սաղաւարտային ուժով, եւ կը գործեն դիմակներով: Կը հաւատամ սակայն որ հեռու չէ այն օրը, երբ ազգերու մեծութեան կշիռը պիտի փոխուի եւ պիտի քննուի, թէ ո՛վ ինչ չափով բարիք է բերած, ո՛վ ինչ չափով ընդունակ է աշխատութեան: Անարդար է ու անհնարին ամէն գործ թողուլ ուսուցչին, ինչպէս դպրոցին:

Սորվեցուցէք այս ճշմարտութիւնը ձեր զաւակներուն, որպէսզի անոնք չայլասերին, որպէսզի անոնք չհեռանան մենէ, որպէսզի անոնք չփճանան:

Վստահ գիտցէք որ իւրաքանչիւր ազգ ունի իր աննիւթական տաճարը, հոգեկան արժէքներու: Մեր նոր սերունդէն երիտասարդ մը որ կը փակէ հայ տաճարին դուռը ու կ'ելլէ դուրս, ո՞ւր պիտի երթայ: Ուրիշ ազգի մը տաճարէն նե՞րս պիտի մտնէ: Շատ դժուար է, անիկա մէկ օրէն միւսը չըլլար: Սերունդներու, դարերու դաստիարակութիւն պէտք է: Հայ տաճարէն դուրս ելլողը բոլոր դռները գոց պիտի գտնէ ու պիտի մնայ փողոցը, ցեխին մէջ, պիտի ըլլայ թշուառական մը: Ոչ առաջ պիտի երթայ, ոչ ետ: Պիտի մնայ առանց ջերմութեան, առանց լոյսի, առանց հոգիի: Հայութիւնն ու հայրենիքը թող տարածուի իւրաքանչիւր հայորդիի կուրծքին տակ եւ թող ան մնայ իր ցեղին կաթողիկէին ներքեւ, որպէսզի ծաղկազարդուի իր հոգին, որպէսզի տեսնէ, գիտէ, բաղդատէ ու երեք անգամ հպարտ յայտարարէ.

— Ես Հայ եմ, ես Հայ եմ, ես հըպարտ եմ Հայ ծնած ըլլալուս համար:

Պաղեստինի կնճիռը

Հեռագրական լուրեր, աղէկն օրը օրին կը հաղորդեն այն փոթորիկներու մասին, որոնք կը փչեն Պաղեստինի ընկերային եւ տնտեսական կառուցուածքները:

Լոնտոնի զանազան փորձերը, ինչպէս բաժանման ձեռնարկը, կլոր սեղանի առաջարկը, զինուորական ուժերով կարգը վերահաստատելու ջանքեր ապարդիւն դարձան երկիրը խաղաղեցնելու համար:

Արաբական գլխաւոր պահանջը հըրէական ներգաղթին կասեցումն է, իսկ Լոնտոն մէկ անգամէն ընդառաջ չերթար այս պահանջին: Երկու կողմերուն հանդէպ հոգատար պետութեան ժամանակին տուանձնած յանձնառութիւնները, տրուած խոստումները երկու կողմերուն ալ, այս պահուս անելի դրութիւնը ստեղծեցին:

Արաբ ազգայնականներու զէնքը ձեռքերնին է: Ամէն օր նոր դէպքեր, մարդու եւ ինչքի կորուստներ կը պատճառեն: Երթեւեկութիւնը դժուարացած է, ճամբորդական ինքնաշարժ կառքեր չեն բանիր այն օրէն ի վեր, երբ կառավարութիւնը նոր օրէնքով մը ազդարարեց ամէն անոնց, որոնք պիտի ճամբորդեն քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, իրենց ձեռքը ունենալ carte de voyage մը: Իսկ անոնք որոնք կենդանիով, հեծելանիւով, քալելով կը ճամբորդեն, ազատ են վերի օրէնքէն: Արաբ յեղափոխականներ արգիլեցին ժողովուրդին ունենալ ճամբորդական անցագիրը: Անսաստողներ մահուամբ պիտի պատժուին. Ու ոչ ոք չի համարձակեցաւ carte de voyage ունենալ: Հայֆա, Եաֆա, Երուսաղէմ, մասամբ մը դեռ ենթակայ են կրակմար (couvre feu) օրէնքին:

Երկար տագնապը ուժաթափ ըրած է բնակչութիւնը.

Ամէն մարդու աչքերը եւ մտածումները յառած են Լոնտոն կայանալիք այն խորհրդաժողովին, որ պիտի կայանայ նոր տարիէն առաջ: Կարեւոր կէտ մըն է արաբ միւս երկիրներու մասնակցութիւնը, ինչպէս Իրաքի, Եգիպտոսի, Անդրյորդանանի եւ Սէուտական Արաբիոյ, բայց խորհրդաւոր է Լիբանան Սուրիոյ անտեսումը պաղեստինեան հարցին մէջ:

Պաղեստինի Արաբներուն մեծ մասը կը պնդէ, թէ Լոնտոն մեկնելիք պատուիրակներուն գլուխը պէտք է գտնուի Երուսաղէմի մեծ միւֆթին, Հաճի Էմին էֆէնտի էլ Հիւսէյնի, որ Լիբանան ապաստանած է այժմ:

Կը կարծուի թէ, հոգատար իշխանութիւնը գոհացում տալու համար արաբ հանրային փափաքին, Երուսաղէմ պիտի հրաւիրէ մեծ միւֆթին. Այն ատեն կ'անհետանայ թէթեւցած ներկայ դրութեան:

Հրեաներ, թէեւ դժգոհ, բայց պիտի մասնակցին Լոնտոնի ժողովին, ուր Անգլիա կէս մըն ալ միջնորդի դեր պիտի կատարէ՝ լեզու գտնելու երկու ցեղերու մէջ, քիչ մը իրար մօտեցնելու:

Իսկ այն պահուն, երբ վիժի այս ձեռնարկն ալ, կը տարուինք մտածելու թէ Պաղեստին նոր յուզումներ դիմաւորելու ճակատագրին պիտի ենթարկուի:

Ցատկանշական են վերջերս գաղթային նախարար Մաքտոնալտին խօսքերը՝ «Եթէ ես ալ արաբ ըլլայի, պիտի մտահոգուէի», համայնքներու պալատին մէջ: Այս յայտարարութիւնը ախորժով լսեցին արաբ ականջներ, բայց թերահաւատութեամբ կը դիտեն դեռ իրերը, առանց շօշափելու չեն ուզեր տեսականով գոհանալ:

Սակայն, այս բոլորին մէջ պէտք է լրջօրէն նկատի ունենալ սուրիական հարցը, որ անմիջական կապ ունի Պաղեստինի ճակատագրին հետ: Հոգատար պետութիւնը պիտի չկրնայ լուծում մը տալ այս խնդրին, առանց լսելու Եւրոպական շահագրգռուող հարց մը պետութիւններու կամքն ու կարծիքը...: Հոս է, որ Պաղեստինի ճակատագրին անիւը յանկարծ կը տափակնայ ու կը մոլորի..., մինչեւ որ վարպետը կարգի բերէ զայն ...:

Այս պահուս կարգ մը մայրաքաղաքներու մէջ կատարուած խօսակցութիւններէն շատ բան կախում ունի Պաղեստինի հանդարտանքը ճշդելու համար:

Ա. Ա.

Երուսաղէմ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԷԼՊՈԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ

Ինքնագիտակցութեան եկած միջոցին նախ ինծի այնպէս թուեցաւ որ կարծես շուրջս ձայներու ծով մը եւ կամ ինկող ծանրութիւններու յարատեւ աղմուկ մը ըլլար:

Գետին վրայ հին եւ ժանգոտ բոլորակներու մէջ զետեղուած էին մայրիի խոշոր ջահեր, որոնց երերուն լոյսով տեսայ որ դղեակին խրճիթին մէջ էի պառկած: Մրնթի, Ֆրէտ, Ուիլ, Գագիկ եւ Բուսթէմ Խան սեղանի մը շուրջ նստած կը խօսակցէին: Կլօրիան նստած էր մօտս՝ մայրիի մը կոճղին վրան. Երկվեցեակ մը Հայեր, որոնց մէջ էր «աւագանին», որոնք Գագիկին համաձայն չէին գտնուած, դրան մօտ կեցած աղմկալից կերպով կը վիճաբանէին:

— Ի՞նչ աղմուկ է այս, հարցուցի: Կլօրիա անմիջապէս քովս եկաւ: Բայց առանց անոր օգնելուն սպասելու՝ ելայ նստայ. ու բերած ըմպելին խմելէս վերջ զգացի որ զիս ամէնէն շատ տանջողը տակաւին ոտքիս ցաւն էր, անհաւատալի կերպով ուռած էր ան. մինչդեռ գլխուս վէրքը քիչ վախ կը պատճառէր եւ Մաքային դանակին վէրքը գրեթէ ոչինչ բան մըն էր.

— Փայտ կը բերեն ներսը, պատասխանեց Կլօրիա:

— Այդքան մեծ քանակութեամբ փայտը ի՞նչ պիտի ընեն:

Դղեակը պիտի այրեն

Այդ միջոցին Բուսթէմ Խան ներս մտած ըլլալս նշմարելով թողուց սեղանը եւ քովս փութաց:

— Մնաք բարո՛վ, սահիպ, ըսաւ, ձեռքս սեղմելով: Լորտ սահիպը ինծի վստահեցաւ պատուոյ դիրք մը զոր գրաւելու կ'երթամ: Անոնք որ այս գիշերէն վերջ դեռ պիտի ապրին, արիութեան յիշատակներ պիտի ունենան:

Ոտքի ելայ ձեռքը սեղմելու համար. եւ կարծեմ քաղաքավարական այս ժեստս գնահատեց ան, որովհետեւ իր խոժոռ աչքերը վայրկեան մը ժպտեցան: Անփութօրէն բարեւեց Կլօրիան, ինչպէս իր սովորութիւնն էր հանդէպ կիներուն, եւ քանի մը քայլ առնելով դրան եւ Մրնթիին միջեւ կեցաւ:

— Լորտ սահիպ պահատո՛ւր, գոչեց հնչուն ձայնով մը:

Մրնթին ոտքի ելաւ:

— Սալամ՛մ:

— Սալամ՛մ, Բուսթէմ Խան, պատասխանեց Մրնթին, անոր բարեւը փոխանակելով: Մնացեալները ամէնքն ալ ոտքի կանգնելով յանկարծ՝ «զգաստ» կեցան:

Ցետոյ հայեացքը իր շուրջը դարձնելով, Բէճիւալտ առանց դուռը բանալու գուրս՝ խաւարին մէջ: Եւ ինքը ողջ տեսնելու վերջին անգամը եղաւ:

— Երանի՛ թէ ամէնքս ալ այդ մարդուն չափ հաւատարիմ եւ քաջ ըլլայինք, ըսաւ Մրնթի, դարձեալ նստելով: Եւ Գագիկ [illegible]:

Կլօրիան ու ես անոնց մօտ երթալով սեղանին շուրջ նստանք: Մրնթի զիս իրերը ըմբռնելու դրութեան մէջ գտնելով, կացութեան մասին հակիրճ տեղեկութիւն մը տուաւ:

— Այս դղեակը [illegible] մը պիտի վերածենք: Երեք հարիւր այրեր ու կիներ իրարու վրայ կը դիզեն տապալած ծառերն ու կոճղերը եւ այն ամէնը որոնք կրնան բռնկիլ. Այսպէսով հսկայ խարոյկ մը պիտի կազմենք: Շուրջերնիս տեսնելու համար լոյսի պէտք պիտի ունենանք: Բուսթէմ Խան գնաց կառային վայրէջքը իր ձեռքին մէջ պահելու եւ ջախջախելու Թուրքերը որպէսզի դէպի դղեակ առաջնորդող ճամբան բռնեն: Ֆրէտ անիկին դիրքերը պիտի բռնէ: Արահետէն դէպի Զէյթուն առաջնորդող մասը զօրացուցած ենք, եւ Ֆրէտ ու իր մարդիկը պիտի աշխատին որ Թուրքերը ծառերէն դուրս չտարածուին: Գագիկ, Ուիլ ու ես ալ, իւրաքանչիւրս քսանհինգական ընտիր մարտիկներով, ճամբուն ծայրը պիտի սպասենք Թուրքերուն եւ տակաւ դիմադրութիւն մը ցոյց պիտի տանք: Մեր գործը պիտի ըլլայ այնպէս մը ընել որ այդ գործողութեան ծուղակ մը ըլլալը չհասկցուի, այլ յուսահատական վերջին դիմադրութիւն մը: Այդպէսով կը խորհինք թէ Թուրքերը մեզ մեր քնացած առնելը բռնած պիտի կարծենեն թէ հոն ուր կ'իյնանք մեր վերջին հանգստարանը պիտի ըլլայ

— Վերջին հանգստարան բաւական ճիշդ է, ըսաւ Ֆրէտ խնդալով:

— Մնացեալ բոլոր կիները ու այրերը որոնք Պէյրութ Տաղի միւս կողմը թշնամիին հսկելու պարտականութիւն չունին, պիտի պահուըտին կամ արդէն պահուըտած են ճամբուն երկու կողմը: Կը յուսանք Աստուծմով թէ բաւական զատողութիւն պիտի ունենան լուռ մնալու մինչեւ խարոյկին բոցավառումը: Խարոյկը դուն պիտի վառես, քանի որ բաւական վերազօրած ես դուն քեզ: Դուն եւ օրիորդ Վան[illegible]:

— Այո, բայց ե՞րբ, հարցուցի:

— Երբ փողերը հնչեն: Վեց փող ունինք...

— Միայն երկու հատ են փողերը, ըսաւ Ուիլ, մնացեալները...

— Ու երբ բոլորը մէկ հնչեն, դղեակը կրակի տուր եւ ով որ Հայ չէ սպաննէ,

— Բացի մեզմէ անշուշտ: Մեզմէ ոեւէ մէկը սպաննելու արտօնուած չես, ըսաւ Ֆրէտ

— Կը յուսամ թէ մինչեւ այդ ատեն արդէն քովդ կ'ըլլամ, յարեց Մրնթի: Որովհետեւ մինչեւ որ մեզմէ խումբերու նման բազմաթիւ Թուրքեր ծուղակին մէջ չիյնեն, վտանգի ազդանշանը պիտի չտամ: Ազդանշանին վրայ ճամբան երկու ծայրերէն կը գոցենք, Բուսթէմ Խան եւ Ֆրէտ մէկ ծայրէն, իսկ մենք վերի ծայրէն:

— Ամէնէն մեծ ջարդը ճամբուն երկու կողմը ծառերուն մէջ պահուըտած կիները պիտի կատարեն, ըսաւ Ֆրէտ ուրախացած. լու տեսակ մը պիտի պարզուի. պայմանաւ որ կիները իրար չկոտորեն:

— Ինչի՞ն կ'ուզէք որ Թուրքերը ծուղակին մէջ պիտի իյնան, հարցուցի ես:

— Այսօր կէսօրէն ի վեր տասը գաղտնիները իրենց դիրքէն Թուրքերուն կողմէ ձերբակալուել տուին: Գագիկ այդ լրտեսներէն մէկը յաջողեցաւ ժամ վերադարձնել. անոր առած տեղեկութեան համաձայն Մահմուտ կ'ուզէ Զէյթունի գործը այս գիշեր իսկ վերջացնել: Ան իր մարդոց խոստացած է որ բոլոր աւարը ինչպէս եւ բոլոր կիները իրենց պիտի պատկանին:

(Շար.)

[illegible]

Թամկավարին ցնծութիւնը...

Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձին առթիւ, Գահիրէի Թամկավարութեան օրկանը՝ «Պայքար» նոյեմբեր 29ի իր խմբագրական սիւնակին ճակատին զետեղած է սովորականէն խոշոր տառերով հետեւեալը.—

«Պայքար» կը միանայ երկրի ժողովուրդին նոյեմբեր քսանինի տարեդարձի զգացումներուն մէջ, ցնծութեան այս պատեհութեամբ, որ կը բխին Հայաստանի վերածնութեան եւ վերաշինութեան այսօրուան իրագործումներէն յայտնի: «Պայքար» երկրի ժողովուրդին կը մաղթէ ազատութիւն, անդորրութիւն եւ երջանկութիւն»:

Մենք կը հասկնանք, որ Թամկավար կուսակցութիւնը եւ իր օրկանները որդեգրած են խորհրդային ուղղութիւն եւ ջատագով են խորհրդային քաղաքականութեան: Մենք կը հասկնանք, որ այդ կուսակցութիւն մը եւ իր թերթերը արտասահմանի մէջ, ժողովրդական կարգերու պարգեւած ազատութենէն օգտուելով, նպատակայարմար գտնեն յարիլ մեր հայրենիքի վրայ բռնութեան ու բացօրէն նստած օտար լուծին բերած վարչակարգին:

Այս հիմնական հարցին շուրջ 1920էն ի վեր շատ շունչ է սպառած, շատ արիւն է պղտորած, շատ մելան ու թուղթ է մսխուած երկուստեք: Եւ համաձայնութիւն սահմանել այդ կէտի շուրջ Մարդիկ մնացած են անուղղելի:

Ասոր հետ հաշտուած ենք ու այլեւս ըսելիք չունինք այս կէտին մասին:

Բայց չենք հասկնար օր ցերեկով, աշխարհի ու հայութեան տեսնող աչքերուն առջեւ, շրջել այսօրուան իրողութիւններու պատկերը խորհրդային կարգերու տակ, յառաջդիմող Հայաստանի մէջ, եւ յանդգնիլ ցնծութեան աղաղակներով զինաւորել աղաղակ մը, կանգնած «Հայրենիքի վերածնութեան եւ վերաշինութեան այսօրուան իրողութեանց» վերայ:

Վերածնո՞ւնդ է այսօրուան տիրող դաժան կացութիւնը այնտեղ: Վերակենդանութի՞ւն է, ինչ որ կատարուեցաւ վերջին ժամանակներս մեր դժբախտ երկրի երկինքին տակ: Մարդիկ հազարներով քշուած աքսորավայրերը ու բանտերը, զնդուածներ մերկ անպաշտպան, Թանճեանէն սկսեալ բոլոր հայ պաշտօնատարներն ու ղեկավարները գնդակահարուած կամ Ձեկայի նկուղներու մէջ սրտամաշուք սահուած արհաւիրքին ենթարկուած, գրող ու արուեստագէտ, բանաստեղծ ու խմբագիր, ուսուցիչ ու աշակերտ, հանրային ջիղ ու խառնուածքի տէր ամէն գործիչ, մեծ ու պզտիկ, հալածանքի ու կապանքի տակ առնուած, մինչեւ անգամ ամէնէն տարեց ու վաստակաւոր գիտական ու գեղարուեստական մշակներ ձերբակալուած (բանտարկուած) կամ պատժուած (գնդակահարուած): Ա՞յս է վերածնունդը. ա՞յս է վերակենդանութիւնը: Այս կացութիւնը կարելի՞ է, մարդկայի՞ն է,— չըսելու համար հայրենասիրակա՞ն է — ցնծութեամբ ողջունել:

Այս ցնծութեան աղաղակը արձակող խմբագիրը, որուն խիղճը վրդովուած չէ այդ տողերը գրի առած ատեն, իր իսկ խմբագրականին մէջ կը խոստովանի, թէ

«... Չենք անտեսեր պարբերական ծայրայեղութիւնները, որ շատ զրկանքներ պատճառեցին երկրի ժողովուրդին եւ նոյնիսկ խլեցին շատ զոհեր»:

Այս խոստովանանքը բնաւ գրիչը ինչպէս այսպիսի իրողութիւն ցնծութեամբ կ'ողջունէ:

Այս է որ կը վրդովէ մեզ: Կը յուսահատեցնէ նոյնիսկ՝ հայ քաղաքական մտածողութեան համար:

Անդրադառնալ Հայաստանի խորհրդայնացման տասը տարեդարձին, ջատագովել խորհրդային կարգերու անհրաժեշտութիւնը մեր բնաշխարհին մէջ, կառչիլ ռուսական տիրապետութեան իբր անխուսափելի չարիքի: Ասոնք, իբր քաղաքական ուղղութիւն, մտածելի ըմբռնելի են ու կ'ըմբռնենք: Բայց ցնծութեամբ ողջունել, ու ուրախութեան, ազգային հպարտութեան, գոհունակութեան աղօթք մատուցանել այդ դաժան իրողութեանց հանդէպ,— ասոր չենք կրնար ո եւ է կերպով խելք հասցնել:

Կը հասկնանք որ մարդիկ կրնան դժոխք երթալ, գեհենի կրակին նետուիլ: Բայց դժոխքն ու գեհենը ցնծութեամբ ընդունիլ, փառաբանել հիւանդ, դրախտի տեղ ընդունիլ, այս է որ չենք կրնար հասկնալ:

Չենք կրնար թափանցել ու ըմբռնել Թամկավար կոչուած հայ մարդուն հոգին,— եթէ երբեք հոգի ունի ան:

ԱՄԱՏՈՒՐ

Իրաւ է, որ արտաքին մեծ վտանգ մը գոյութիւն ունենայ, այն ատեն պատերազմական կացութիւն մը, պաշարման վիճակ մը անհրաժեշտ կը դառնէ: Բնական կեանքը վերադարձած պարագային, այլեւս այս վարչութեան պէտք չի մնար, ժողովուրդին հիմնական իրաւունքներէն ալ զրկողութիւն պահանջուիր:

Ահա այս պատճառաւ, կարելի է այնքան կարեւորութիւն չտալ դիկտատորներուն բռունցք վերցնելուն, սուրեր շաչեցնելուն, ճառերով իրենց շուրջը ռումբ նետելուն: Եւ քիչ շատ ներելի կարելի է տեսնել այս շարժուձեւերը:

Պէտք է խոստովանիլ որ, գերման Ֆիւրէրը այս ցոյցերուն մէջ բաւարար կերպով կը պահէ չափի զգացումը: Մինչեւ հիմա Գերմանիա շատ խօսեցաւ, սպառնաց, նոյնիսկ գործի ալ անցաւ, մեծ բաներ ըրաւ, Աւստրիան կլլեց, Չեխոսլովաքիան կտոր կտոր ըրաւ, Հռենոսի աւազանը ետ առաւ: Բայց ասոնք աշխարհի գրեթէ ամէն կողմէ Գերմանիոյ դէմ ոչ մէկ թշնամանք չառթեցին: Կարելի է ըսել որ, ամբողջ աշխարհ բարոյապէս օգնած է Գերմանիոյ, որովհետեւ Գերմանիա այս գործերը կատարած ատեն ազգութեան զգացումին կը կռթնէր, ուրիշ երկրի մը հողերը ձեռք անցընելու չէր ձեռնարկեր:

Բայց հիմա, կարելի չէ նոյն համակրանքը ցուցնել իտալական ախորժակին դէմ, որուն կատղած ծովու մը նման ուռելուն ականատես կ'ըլլանք: Իտալացիները համբ կը փախցնեն: Շատ աւելի առաջ կ'երթան եւ արտասահմանի ո՛չ մէկ երկրին մէջ լաւ տպաւորութիւն առաջ չեն բերեր:

Ինքնինքնիս տակը կը զգանք ճշդելու թէ, Իտալիոյ համար ի՞նչ օգուտ պիտի ապահովէ յանկարծ, Ալպեան լեռներէն ծայր տալիք եւ աշխարհը ծածկել սպառնացող փոթորիկ մը: Իտալիա, այսօր Ֆրանսական Հայրենիքին մէկ մասը կազմող Նիսն ու Սավուան կը պահանջէ, Գորսիքա կ'ուզէ, Թունուզը կ'ուզէ: Եթէ վստահ է որ ասոնք այսպէս բերնի աղմուկով պիտի կրնայ ձեռք բերել, կը զարմանանք: Եթէ զէնքի ուժով լուծել կը կարծէ, անգամ մը եւս կը զարմանանք

Ֆրանսա Չեխոսլովաքիա չէ, եւ անկարելի է որ Անգլիա Ֆրանսան առանձին թողու իտալական յարձակումի մը պարագային: Այսօր որքան ալ խառնակ ըլլայ Ֆրանսացիներուն ներքին կացութիւնը, կասկած չկայ թէ, արտաքին վտանգի մը դէմ բոլորը միացած, հայրենասիրութիւն ցոյց տալ պիտի փութան:

Իտալացիներուն Ֆրանսայէ ուզած հողերը 1859ին, Նափոլէոն Գ.ի ժամանակ, ժողովուրդին քուէին դիմումով արդիւնքին, ժողովուրդին Ֆրանսայի միանալու փափաքին վրայ փոխանցուած են: Նափոլէոն Գ., Իտալացի ազգին միութիւնը ապահովելու եւ Իտալիան օտար տիրապետութենէ փրկելու համար, Աւստրիոյ դէմ պատերազմ հռչակեց: Անոր այս օժանդակութեանը փոխարէն, Իտալացիները հաւանեցան որ Սավուայի Նահանգին մէջ ժողովուրդին քուէին դիմուի եւ Նիս քաղաքն ու շրջակայքն Ֆրանսայի կցումը ընդունեցին:

Իտալացիները հիմա կ'ուզեն ետ դառնալ այս լուծումէն: Եթէ, բոլոր հին սակարկութիւններն ու պայմանադրութիւնները ջնջուելով, բոլոր հաշիւները գլխէն պիտի տեսնուին, այդ պարագային կը զարմանանք թէ ինչո՛ւ Իտալացիք այսքան բան պահանջելով կը բաւականանան: Որովհետեւ հին Հռոմէական Կայսրութեան ժառանգորդը ըլլալնին պնդողներու համար հին Գոլի (Ֆրանսա) հողամասին կատարեալ տիրապետութիւնը պահանջել դժուարին գործ մը պէտք չէ ըլլայ:

Միայն թէ, անոնք որ դէպքերը մեծի պէս հեռուէն կը դիտեն, պահանջելուն եւ ձեռք բերելուն միջեւ բաւական երկար միջոց մը գտնուիլը խորհելէ ինքզինքնին չեն կրնար արգիլել: Իտալացիները շատ լաւ գիտեն իրենց լատին եղբայրներուն՝ Ֆրանսացիներուն հերոսութիւնը, հայրենասիրութիւնը: Տարակոյս չկայ որ, Իտալացիները չի կրնար ըլլալ որ խորհած ըլլան առաքինութիւններուն մասին իրենց նախկին զէնքի ընկերներուն, որոնք փութացին զիրենք պաշտպանելու աւստրիական եւ գերմանական բանակներու բուռն յարձակումներուն դէմ եւ պատերազմի ամէնէն տագնապալի մէկ շրջանին Իտալիան փրկեցին մեծ փորձանքէ մը:

Հիմա, այս բանակին հետ Ալպեան լեռներուն վրայ կռուիլ Իտալիոյ համար ո՛չ հաճելի, ոչ ալ դիւրին արկածախնդրութիւն մըն է: Այսպէս ըլլալով հանդերձ, Իտալիոյ համար ի՞նչպէս շահ մը կարելի է ենթադրել Ֆրանսան այսքան վիրաւորելուն եւ Եւրոպան աղմուկով ողողելուն մէջ:

Այս պարագան չկարենալ ըմբռնելնուս համար զարմանքի մատնուած ենք: Մեր այս զարմանքը անգամ մը եւս կ'աւելնայ երբ կը խորհինք որ, եթէ այսպիսի հարց մը մէջտեղ հանուի եւ ձեռքերը պարապ վերադարձուելու ըլլայ, իտալական դիւանագիտութեան արժանապատուութիւնը երբեք չպիտի կրնայ աւելցնել իր արժանապատուութիւնը:

Աւելցող ախորժակը

ԻՏԱԼԱՑԻՔ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԱՌԱՋ Կ'ԵՐԹԱՆ

Այս խորագիրներուն տակ, Գ. Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն հետեւեալը կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ.

Միւնիխի մէջ Անգլիոյ վարչապետ Չէմպըրլէյնի եւ գերման Ֆիւրէրին միջեւ ապահովուած համաձայնութենէն յետոյ, այն յոյսերը առաջ եկած էին թէ, համեմատական խաղաղութեան շրջան մը պիտի սկսի Եւրոպայի մէջ: Բայց շատ ժամանակ չանցած, միջազգային հորիզոնին վրայ դարձեալ սեւ ամպեր կուտակուեցան: Առայժմ, հեռուէն հեռու, կայծակնահարութիւններ կ'ըլլան եւ բոլորը սկսան մտահոգուիլ:

Այն պետութիւնները որոնք Հռոմ - Պերլին առանցքը առաջ բերած են, երբեք հանդարտ կենալ չեն գիտեր: Դիկտատորական վարչաձեւերու համար աղմուկը խիստ բնական է, նոյն իսկ անհրաժեշտ «մթնոլորտ» մըն է: Անդորրութիւնը, բնականոն կեանքը փորձանք մըն է անոնց համար, վտանգաւոր է: Որովհետեւ այս կարգի վարչաձեւերուն ամէնէն մեծ գոյութեան իմաստը՝ վտանգի մը դէմ պայքարելու պէտք զգացուիլն է: Միայն այսպիսի պայքար մըն է որ անհատները իրենց ամէնէն գլխաւոր մարդկային իրաւունքներէն, ազատութենէն զրկողութիւն ընելու յանձնառու կրնայ դարձնել:

Բայց մէջտեղը երբ կամ ներքին

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Հ. Ե. Դ. ՕՐԸ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕ, 13 Դեկտ. (Ցարաց) — Հ. Ե. Դ. Զաւարեան կոմիտէն, այս տարի եւս կազմակերպած էր Հ. Ե. Դ. Օրը: Կիրակի, կէսօրէ վերջ, ընկերներու եւ համակիրներու խուռն բազմութիւն մը լեցուցած էր «Թրիմլանս» սրահը: Ժամը 3.30ին ընկեր Նշան Դարբինեան բացուած յայտարարեց հանդէսը եւ կանգ առաւ Դաշնակցութեան քառասնեակ տարուան գործունէութեան վրայ եւ ըսաւ ի մէջ այլոց, թէ Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ էր որ 1918 Մայիս 28ին Հայաստանը ազատագրուեցաւ: Ընկերոջ բացման խօսքէն յետոյ, Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ երգուեցան «Մշակ բանուոր» եւ «Մեր Հայրենիք», որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին ընկերներ Արիս Դարաեան, Եղիա Սերոբեան եւ Հայկ Թափուճեան, որոնք արտասանութիւններ ըրին: Մեներգեցին Օր. Հ. Կնեազեան, Տիկ. Ա. Հէքիմեան եւ Գ. Ս. Գօզաեան:

Խրիմեան դպրոցի աշակերտուհիներէն Օր. Մառի Գարքիկեան արտասանեց Թ. Վարուժանի «Կարօտի Նամակը»: Օր. Թագուհի Օգտանեան, Խ. Աբովեանի «Վաթանը, Օր. Սրբուհի Կարմիրմօրուքեան եւ փոքրիկն Ժիրայր Տէրտէրեան ըրին օրուան պատշաճ արտասանութիւններ: Գ. Ղազարոս Դանիէլեան երգեց իր մէկ ինքնագիր ռոմանսը՝ Մուրատի յիշատակին: Մէջ ընդ մէջ Թառիստ Արգար նուագեց հայկական երգեր:

Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Վ. Իշխանեան, որ պարզեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան դերը Հայոց կեանքին մէջ:

Հանդէսը վերջացաւ ընկեր Մելքոնի կատակերգութեամբ, մասնակցութեամբ Թառիստ Արգարի

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԱԼԱՆՍ.— Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը, տեղւոյս հիւանդներուն եւ չքաւորներուն օգնութեան հասնելու համար, տարին անգամ մը կը կազմակերպէ թատերական ներկայացում մը, դաշտահանդէս մը եւ ընտանեկան հաւաքոյթ մը:

Այս տարի վարչութիւնը ընտրած էր «Քօրբաուօ»ն, Զօմի «Արագած» երգչախումբի վարչութեան հետ գործակցաբար, որ տեղի ունեցաւ, Շաբաթ, 3 Դեկտեմբեր 1938, երեկոյեան ժամը 8.45ին, հայկական սրահը:

Կապոյտ Խաչի տիկինները գործի վրայ էին, տունէ տուն տոմսակ կը ծախեն, հետաքրքրուելով միեւնոյն ժամանակ հայ ընտանիքներու կարիքներով, ուրիշներ զբաղած են փորձերով եւ ներկայացումի անհրաժեշտ առարկաները ճարելու գործով:

Որոշուած ժամուն սրահը գրեթէ լեցուն էր թատերասէրներու բազմութեամբ, որ դեռ կը շարունակէր պարապ մնացած աթոռները գրաւել:

Շնորհիւ ընկեր Մանուէլ Մարութեանի՝ Ֆրանսահայ գաղութին ծանօթ է Քօրբաուօ, որուն պատճառաւ չենք ուզեր թատերգութեան նիւթը ներկայացնել հանրութեան:

Միայն այսչափը ըսենք որ, որքան ալ օտար բարքերու արտայայտութիւն եղած ըլլայ ան, շատ կը նմանի մեր կրօնականներու հոգեբանութեան, որուն համար ան արժանացաւ Կապոյտ Խաչի եւ «Արագած» երգչախումբի վարչութեանց հաւանութեան:

Ընդհ. առմամբ ներկայացումը անցաւ շատ յաջող, «Քօրբաուօ»ի դերին մէջ, ընկեր Անդրանիկ Մարգարեան կրցաւ ապրիլ գորովալից եւ ընտանեսէր հօր մը զգացումները, ցուցադրելով միաժամանակ վրէժխնդրութեան եւ ատելութեան ոգին:

Քօրբաուօի կինը՝ Տիկին Փափազեան ցուցադրեց զաւակասէր մօր մը հարազատութիւնը, ատելութիւնը իր եղբօր՝ Ալֆոնզօի եւ ապա գիտցաւ զիջիլ այդ բոլորը, վերականգնելու իր ընտանեկան ենթակայ բոյնը: Բայց...

Տիանինոյի դերին մէջ, ընկեր Շահան Զօրեան ի յայտ բերաւ կերպականի նենգութիւններն ու սողբանքները:

«Մեր քաղաքի» շնորհալի երգիչը, որ միեւնոյն ժամանակ ունի դերասանուհիի բոլոր յատկութիւններն ու նրբութիւնները, յաջողութեամբ կատարեց էմմա Աթայի դերը երբեմն յուզիչ կերպով:

Բալմիէրիի դերին մէջ՝ ընկեր Գէորգ Գօյաճեան, Քայթանօ - Ակատայի դերին մէջ, ընկեր Գեղամ Խաչերեան նմանապէս յաջող էին:

Նոյնպէս յաջող էր ընկեր Միհրան Դաւիթեան Ֆէրնանտոյի դերին մէջ:

Շնորհաւորելի էր նաեւ յուշարարը՝ Գ. Գէորգ Գօյաճեանը:

Ներկայացումի վերջաւորութեան՝ «Ցառաջ»ի Թղթակիցը «Զօմի Արագած» երգչախումբի եւ Ֆր. Կ. Խաչի անունով՝ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր ներկաներուն եւ այս ներկայացումի յաջողութեան համար օժանդակողներուն:

Շ. Սեւան

ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐԸ

ՎԻԷՆ.— Դեկտեմբեր 11ին, կիրակի օրը, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան տեղիս մասնաճիւղը հանդէս մը կազմակերպած էր նուիրուած Անթեապի հերոսամարտին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Սալ տէ Ֆէթի մէջ: Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Հանդէսը սկսաւ ժամը 3ին, փոխանակ 2ին, ինչպէս յայտարարուած էր:

Օրուան նախագահ Հ. Կ. Տէրմոյեան պատշաճ խօսքերով յայտնեց հանդէսի եւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգելու ինկողներու, յատկապէս Անթեապի հերոսամարտին մասնակցողներու յիշատակը:

Ապա սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: 35 հոգինոց Ֆրանսական նուագախումբը թնդացուց «Մարսէյեզ»ը ու «Բամ Փորոտան»ը: Շատ յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկեր Ա. Մաթոսեան, Պ. Պ. Րաֆֆի Արուեան եւ Ղ. Տէրոէլեան, օրիորդներ Մ. Մուրատեան եւ Ա. Լուսարեւեան ու փոքրիկն Ժ. Սահակեան:

Երգչախումբը երգեց երեք հայկական երգեր: Օրիորդներ Մ. Մուրատեան եւ Հայաստան Յովհաննէսեան միասին երգեցին օնս լսելի մը անուշ ձայնով:

Օր. Վարդուհի Սահակեան հանդէսին տուաւ փայլ, երգեց «Հայաստան»ը եւ ֆրանսերէն երգ մը:

Բանախօսեց ընկեր Ազգէն Մարտիրոսեան, յատկապէս հրաւիրուած Մարսէյլէն: Ընկերը պատկերացուց Անթեապի հերոսամարտը եւ կոչ ըրաւ բոլորին ըլլալ միաձայն ու միակամ:

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով:

Կնտ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խորին վշտակցութիւնը կը յայտնէ իր անխոնջ անդամուհիներէն

ՕՐ. ՄԱՆԻԿ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆի

անոր սիրելի մայրիկին կսկծալի մահուան առթիւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Le Désastre d'Alexandrette (1934 — 1938), par Paul du Véou. Préface de Jérôme et Jean Tharaud,— Edit.— Baudinière:

ՀԱՅՐԵՆԻ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, գրեց Վահան Թոթովենց, տպ. «Ապագայ» Պէյրութ, 1939, գին 7 ֆրանք:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այդ գիշեր ինչե՜ր կ'ըլլային Գուրումէյճէի ապարանքին մէջ: Կորսնցնելիք ատեն չկար: Պաշտօնեաները փողոց նետուեցան իսկոյն, ու ամէնէն առաջինը զոհուողները նշմարեցին որ դեղին օթօ մը Արնաւուտքէօյէ ուղղութեամբ կը յառաջանար:

Պատերազմական նախարարութիւնը խորհելով որ կրնար դէպք մը պատահիլ, օթօ մը յատկացուցած էր Հսկող պաշտօնեաներուն: Ուստի, երկու ոստիկան եւ երեք կարգապահական զինուոր այդ օթօն նետուեցան ու սկսան հետապնդել այդ դեղին օթօն:

Սակայն, հսկող պաշտօնեաներուն օթօն հին դրութեամբ շինուած, տարիներէ ի վեր գործածուած կառք մըն էր: Կարելի բան չէր որ այդ հին օթօն դեղին օթոյին հասնէր: Հակառակ ասոր, հսկող պաշտօնեաները ամէն ջանք ըրին, ու հետապնդումը մէկ ժամէ աւելի տեւեց:

Դեղին օթօն Թարապիա հասաւ, ու կողմնակի փողոց մը մտաւ: Հսկող պաշտօնեաները շփոթութեան մատնուելէ յետոյ, օթօն այս անգամ սկսաւ մեծ արագութեամբ ետ դառնալ: Հսկող պաշտօնեաները ի վերջոյ հասկցան իրողութիւնը, սակայն բանը բանէն անցած էր:

Իրաւ է որ յամառ հետապնդում մը կատարած էին, բայց այդ գիշեր ամէն ինչ ձախողութեան կը մատնուէր: Պաշտօնեաներուն օթօն կէս ճամբան աւրուեցաւ, ու փողոցին մէջ մնաց:

Ժամը ճիշդ 12ն էր: Ճէմալ փաշայի Գօյաճըքէօյի ծովեզերեայ բնակարանին առջեւ մակոյկ մը երեւցաւ: Թիավարողներն էին փաշային թիկնապահներէն Սալահէտտին եւ Սէյֆի պէյերը, որոնք տակաւին ողջ են:

Ճէմալ փաշա արագօրէն դուրս ելաւ իր բնակարանէն: Եթէ երբեք մութին մէջ մէկը ուշադիր քննէր փաշային աչքերը, պիտի կրնար տեսնել որ արցունքներ կը հոսէին անոր մօրուքին վրայ:

Ճէմալ փաշա մակոյկ նետուեցաւ: Սէյֆի կամաց կը թիավարէր, ձայն չհանելու համար, ու դէպի Նեղուցին մէջտեղը կը յառաջանար:

Ճիշդ այդ պահուն, այլքներուն մէջտեղ լսուեցաւ մօթէօրի մը ձայնը որ արագ մը ուժգին զարկին կը նմանէր: Պալթա Լիմանի բացերը, մօթէօրը մակոյկին մօտեցաւ, ու գերման երկու զինուորներ Ճէմալ փաշայի թեւերէն բռնելով իսկոյն, մօթէօրին մէջ օգնեցին գալ: Իսթանպուլի կողմէն եկած այդ մօթէօրը ետ դարձաւ:

Մութին մէջ յառաջացող մօթէօրը, որ ասիական եղերքին կը հետեւէր, ժամ մը յետոյ հանդիպեցաւ Ռուսերէն առնուած Թորփիլանաւին, Արնավուտքէօյի բացերը:

Մօթէօրէն Թորփիլանաւ անցան Էնվէր, Թալաթ, Ճէմալ փաշաները, ու Իպրէթ փաշայի դաշիճին կողմէ շոգենաւէն վար առնուած Ազմի եւ Պէհարի պէյերը:

×

— Արեւելեան ազգերու առաջին համաժողովը կը բանամ յանուն միջազգային համայնավար գործադիր քոմիթէին.

Բուռն ծափերով վերջացած այս խօսքերէն յետոյ, Կարմիր Ռուսիոյ ամէնէն կարեւոր մէկ դէմքը հանդիսաւորութեամբ անցած էր:

Ամէնուն աչքերը ա՛լ աւելի բացուեցան, երբ Նէրիմանոֆ իր մատը ուժգնօրէն զարկաւ կարմիր շղարշներու մէջ ծածկուած բեմին: Սեղաններու երկայն շարքին վրայ իրարու քով բարձրացած գլուխները եւ դէմքերը երեւցան: Իրարու մօտիկ գտնուող ճերմակ փաթթոցները, խիստ այլազան գոյներով գալփաքները եւ գլխանոցները, սեւ ու կարմիր ֆէսերը, ճատաքոտ եւ բոլորշ գլխածածկոցները կը վէտվէտէին ցորենի արտի մը պէս:

Նէրիմանոֆ կարդաց Համաժողովին մասնակցող պատուիրակներուն անունները: Իրարու հետ կ'օղակուէին մէջտեղ եկող պատուիրակները՝ այլազան գոյներով, ձեւերով ու հասակներով: Համաժողովին նախագահ ընտրուած Զինովիէվ բեմ գալէն յետոյ, պատուիրակներն ալ իրենց տեղերը նստան:

Զինովիէվ ժպտուն դէմքով մը ողջունեց պատուիրակները ու իր ընտրութեանը համար շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց, մատը եւ հատուածները բեմին վրայ դնելով: Ցետոյ ըսաւ թէ պատուիրակները յաջողութեան համար երդում ըրած են, ու յանուն միութեան մէջ գտնուող 37 երկիրներու՝ այդ երդումը կրկնեց:

Այդ պահուն շարժում մը առաջ եկաւ ժողովասրահին մէջ: Ցանկարծ գլուխները ետին դարձան ու աչքերը ուղղուեցան դէպի վերի օթեակը:

Էնվէր փաշա ներս մտած էր, ու օթեակին մէջ իրեն յատկացուած տեղը գրաւած էր: Աղմուկ հանելէ վախցող այդ հրամանատարը իր աթոռին վրայ նստելով աչքերը բանախօսին ուղղած էր: Սակայն պատուիրակներու աչքերը միշտ կը դիտէին զայն:

Զինովիէվ, որ զգացած էր Էնվէր փաշայի նստիլը, պահ մը ընդհատած խօսքը շարունակեց կրկնապատիկ ուժգին ձայնով մը. Ամէն ճիգ կը թափէր, ամբողջ սրահը յուզելու եւ ոգեւորելու համար: Զինովիէվ մերթ ձայնը կը մեղմացնէր, մերթ կը բարձրացնէր: Սակայն, Զինովիէվ իր խօսքը շարունակած ատեն ստիպուեցաւ ձեռքով բարեւել օթեակին մէջ նստած Էնվէր փաշան: Ասոր վրայ, Համաժողովին անդամները գլուխնին դարձուցին, ու ամէն պատուիրակ իր ազգին սովորութեան համաձայն բարեւեց Էնվէր փաշան: Այս լաւ ընդունելութենէն գոհ մնացող փաշան ջանաց փոխադարձել այդ բարեւները:

Ժողովին յայտագրին համաձայն, Նիստը անընդհատ պիտի շարունակուէր: Բայց նախագահը կ'ուզէր Էնվէր փաշայի ու պատուիրակներուն միջեւ առաջ եկած մտերմական վերաբերումին առաջքը առնել. ուստի նիստը դադրեցուց պահ մը, որպէսզի Համաժողովը շարունակէր լրջօրէն աշխատիլ:

Նախագահ Զինովիէվ նեղացած էր իր այդ մտերմական վերաբերումին ինք պատճառ եղած էր, ինչպէս կը հասկցուէր իր ուժգին չելլէն, երբ շարունակեց խօսիլ: Բնաւ ուշաբերէն չխոցող Էնվէր փաշա ալ զգացած էր այդ բանը:

Նախագահ Զինովիէվի ճառը պաշտպան լեզուներու թարգմանուելէ յետոյ, ամէն պատուիրակ հասկցած էր զայն: Ցետոյ քանի մը վայրկեան դադրեցաւ նիստը, բայց ոչ ոք տեղէն չշարժեցաւ: Քիչ մը ետքը, իր երկրորդ ճառը սկսաւ Զինովիէվ, «ընկերներ» ըսելով: Բայց աչքերը օթեակին մէջ գտնուող Էնվէր փաշայի ուղղելով խօսքը ընդհատեց:

(Շար.)

(4)

տոնէ ուԹեան եւ աշխատաւորութեան ։

ԳԻՐՏՃԷԻ մասին Ֆրանսայի Երեսփ. Ժողովը սկսաւ վիճաբանութեան, որ պիտի տեւէ վեց օր։ Սահմանափակուած են ոչ միայն վիճաբանութեան օրերը, այլեւ ճառախօսներու ժամանակը։

ԷԹԹԷՐ նախագահ ընտրուեցաւ Զուիցերիոյ Դաշնակցային հանրապետութեան։ Անկէ առաջ ներքին նախարար էր դաշնակցային կառավարութեան մէջ,— մայրենի լեզուն գերմաներէնն է։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ մէկ կուսակցութիւն միայն պիտի ունենայ, համաձայն Կարոլ Թագաւորին վերջին հրովարտակին, որով կը հրահանգուի կազմել Վերածնունդի Ճակատ մը ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ նաւատորմը, յայտարարեց ծովային նախարար Քամփինչի, 1942ին պիտի ունենայ 700,000 Թոնօ տարողութիւն. Ծովային Նախարարութեան յատկացուած պիւտճէին հարիւրին 80ը պիտի ծախսուի նաւային շինութեանց համար, որպէսզի երկիրը օժտուի այնպիսի զրահաւորներով, որոնք անհրաժեշտ են պաշտպանելու համար մայր — երկրին եւ գաղթավայրերուն հաղորդակցութեան ճամբաները ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը ստացաւ արդէն մէկ քառորդը այն տուգանքին, զոր դրած էր Գերմանիոյ մէջ բնակող Հրեաներուն վրայ ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր այն խանութպանները, որոնք Արթիզանի իրաւունքէն զրկուելու վտանգին տակ են, խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ (10)։

Կարեւոր անձնաւորութիւններ յանձն կ'առնեն իրենց աջակցութիւնը ընծայել, պէտք եղած դիմումները կատարելու պաշտօնական շրջանակներու մօտ։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է մեր ձայնը լսելի ընելու համար։ Կարգադիր Յանձնախումբ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին կողմէ
17 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Հայ Ակումբին մէջ
1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ
Իր սանուց Միութեան միջոցով կը ներկայացուի «ԱՐԱԲՕ»
Ազգային - յեղափոխական Թատրերգ 4 արար
Մուտք 4 Ֆրանք, փոքրերու 2 Ֆր.։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՍԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
18 Դեկտ., Կիրակի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին օրիորդներ Պ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ԳԸՄՊԼԵԱՆ եւ ՄՈՒՇԿԱՆԴԱՐԵԱՆ (երգ), Տէր եւ Տիկին ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (կովկասեան պար), փոքրիկն ՕՏԷԹ-ՍԻՄՈՆ (պար)։
Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 9ին։
Ճոխ եւ գիւրամատչելի պիւֆէ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ԽՐԻՏՍԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
Hôtel des deux Mondesի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
22 Avenue de l'Opéra, Մէթրօ **Pyramides**։
Ընտիր օրքեսդր։ Գեղարուեստական բաժին։ Ճոխ եւ խնամուած պիւֆէ։ Մուտք 15 եւ 10 Ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի Սէնթ Էթիէնի եւ Սէն Շամոնի մասնաճիւղերու

ՍԻՐՈՒՆ Թատերախումբը ղեկավարութեամբ Դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆի կը ներկայացնէ ԱԿԱՄԱՅ ԲԺԻՇԿԸ եւ ԱՂԱՄ ԵՒ ԵՒԱ (Զաւէշտ)։

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Մալաթիոյ Հրթ. Միութեան սրահին մէջ, Սէն Շամոն։

18 Դեկտ., Կիրակի երեկոյ ժամը 9.30ին Իւնիոն Ռէփիւպլիքէն սրահին մէջ, Սէնթ Էթիէն

Մուտք՝ ժողովրդական գիներով։

Լիոնի մէջ — 8 Յունուար, Կիրակի Էմիլ Զոլա սրահին մէջ
ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻԲ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին 8 րիւ Պօսիւէ։

ՎԱԼԱՆՍԻ Զ. Ռ. Միութեան Մարզականի Վարչութիւնը Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները ինչպէս նաեւ պատուոյ - օժանդակ անդամները եւ ամէն անոնք որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարած են Միութեան։ Ժողովը տեղի կ'ունենայ 19 Դեկտ., Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Վալանսի Զ. Ռ. Միութեան Մարզականի երկրորդ ախոյեանական մրցումը 19 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին Փոլիկոնի դաշտին վրայ։ C. S. Foyerի Ա. խումբը ընդդէմ Զ. Ռ. Մ. Մարզականին. Կը հրաւիրուի մարզասէր հասարակութիւնը։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

6 ԵՒ 8 ՁԱՅՆՈՎ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին, **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ, **45, Rue de la Boëtie**

Կ'երգէ ռուսական Մայր Եկեղեցւոյ մենակատար երգչուհին մասնակցութեամբ հայ երգիչներու աշխոյժ՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆի

Երգեհոնի վրայ կը մասնակցին **Mme. Paulin Aubert** եւ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատուոյ յանձնախումբի անդամներ.— Օր. Բաբաեան, Մ. Պ. Պ. Բաշալեան, Տքթ. Գալճեան, Էմէրեան Պ., Էմէրեան Վ., Թէլեան Ց., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կերտան Լ. Կ, Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Չօպանեան Ա., Պապբեւեան Ա., Պարկիրճեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տքթ. Քօլօլեան։

Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15, 20 եւ 30 Ֆրանք։ Կը ծախուին՝ Սալ Կաւօ, «Յառաջ», 17, Rue Damesme, «Ապագայ», 4, Rue Saulnier, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince։ Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական սատարումները կատարել պատուոյ յանձնախումբի գանձապահ՝ Պ. Y. BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

Հ. Յ. Դ.

Փոխ-ֆիզ

ԳԱՆԵՒՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Կորիւն» Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՍՈՅՈՒՆ**

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընկերական ժողովը 18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ «Զաւարեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

Գ ալատ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի Ընդհ. Ընկերական ժողովը 17 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Դուրեան» գրադարանը։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Տեղի պիտի ունենայ 18 Դեկտեմբեր, Կիրակի առաւօտ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Խնջոյք — պարահանդէս

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՒԱՅ ԱՌԹԻՒ
Հ. Յ. Դ. ՍԱՐՍԷԼԻ ՀՐԱՑՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
17 Դեկտ. 1938, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30էն մինչեւ 2ը
Սալ տը Նօսի մէջ, 81, Ռիւ տը Փարի

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
ԵՐԳ, ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ
Պարերը կը սկսին գեղարուեստական բաժնէն վերջ
ՄՈՒՏՔ 4 Ֆրանք, փոքրերու 2 Ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱ-ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3—12
24 Ave. Porte des Lilas, Մէթրօ **Porte des Lilas**
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ **ՄԻՍԱՔԵԱՆ**
Կը ներկայացուի՝ «ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՈՒՏԻՆԵՐԸ»
ղեկավարութեամբ Պ. Հրաչ Տարօնեանի,
«ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» ղեկավարութեամբ Պ. Գօբարեանի։
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Տիկ ԼՈՒՍԱՐՈՆԵԱՆ եւ Օր. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ), Պ. Պ. Հ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ եւ ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։
Ժամը 6ին կը սկսի եւրոպական պարերը։ Օրքեսթր Սարլեան։ Աժան պիւֆէ՝ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով։
Մուտք 6 Ֆրանք։

Ներկայացում—պարահանդէս

Փարի տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ
18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր։
13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Կրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի։

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Կը ներկայացուի՝ ԾԱՌԱՅ ԹՈՐՈՍ » (զաւեշտ մէկ արար), Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ եւ արտասանութիւն՝ սան - սանուհիներու կողմէ ։

Ժամը ճիշդ 6ին կը սկսին եւրոպական պարերը, ղեկավարութեամբ Քարիօ Քանթի նուագախումբին, եւ կը տեւեն մինչեւ ժամը 11·30։ Առատ եւ աժան պիւֆէ։

Մուտք՝ 5 Ֆր., փոքրերու՝ 3 Ֆրանք։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Վիէնի Կ. Խաչին կողմէ ի նպաստ իր դպրոցին
Ղեկավարութեամբ դերասան ԹՐԱԳՈՇԻ
Կը ներկայացուի «Ինկած Բ եչոփ Իշխանուհին»
18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սէրքըլ Կաթոլիկի մէջ։
Մուտք՝ 4 եւ 5 Ֆրանք

«ՀԱՅ ԽԱՉՄԻԿԻ ՕՐ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՑՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, 17 Դեկտեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին, Պետական թատրոնի վերնայարկը։

Կը նախագահէ հարիւրապետ ՏՈՔԹ. Վ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Ներկայ կ'ըլլան Վալանսի երեսփոխան — քաղաքապետը Պ. Փէշրաօ, Ֆրանս. ռազմիկներու տեղւոյն մասնաճիւղը իր կազմով.

Մուտք՝ 1 Ֆրանք ։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՆԹԻ «ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»Ու ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Վօլթէրի մէջ, Փլաս Օտէօն, մէթրօ՝ Օտէօն ։

ԳԻՏԻ ՍԿՍԻ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Դատական կազմ՝ նախագահ ՏՈՔԹ. Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ, դատաւորներ Հ. Սամուէլ, Յ. Չաւրեան, ընդհ. դատախազ եւ ղոհերուն փաստաբան Ա. Խոնդկարեան, Յ. Եղիազարեան,

Մեղադրեալներու փաստաբաններ Լ. Չալըխեան, Ս. Թորոսեան, Մեղադրեալ Օր. Յ. Պէտրոսեան։

Ժիւրիի նախագահ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, անդամներ, Հայր Սահակ Տէր-Սավալեան, Տիկին Ա. Բուդաղեան, Պ. Պ. Աստուր, Տոքթ. Ապլանեան, Հ. Բալուեան, Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Վ. Իշխանեան, Ա. Հանըմեան, Շ. Նարդունի, Մ. Ոսկերիչեան ։

Դատավարութենէն վերջ խօսք պիտի տրուի ներկաներուն։ Բոլորին նստելու տեղ ապահովուած ։ Մուտք 3 Ֆրանք։

Կ' Ո Ւ Զ Ո Ւ Ի

Կ'ուզուի կարող եւ գործունեայ մօտելիստ մը։ Ներկայանալ նմոյշով, ժամը 2—4.30, Պ. Արամ Տարօնեանի, 2 Rue St. Philippe, մէթրօ Sentier

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 75—51, 47—22
Օտար դրամներու փոխանակութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

ՐԱՔԸ ՑԻՒԶ

Դաւաքուպեան 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70—60

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

ԼԻՈՆ — LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline; à Villeurbanne, près Lyon. Téléph. Lalande 64-10.

ՄԱՐՍԷՅԼ — MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères, à Marseille

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ՆՈՐԹԵՐԵՒԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 18 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 18 Décembre 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3915

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՅԸ ՀԱՅ ՊԱՀԵԼ"

Աւելի քան հազար հինգ հարիւր տարի առաջ, նոյնիսկ մայրենի հողին վրայ, Հայ Եկեղեցւոյ դպրեվանքներէ ու մինչեւ անգամ այլեւս խախտուած բայց դեռ գոյ արքունի պալատին շուրջ, մեր ժողովուրդը ապաստանեցաւ իր լեզուին: Այն օրերուն եւս նոյնն էր նշանաբանը,— Հայութիւնը Հայութիւն պահել: Գրերու գիւտը քաղաքական գործ էր աւելի շատ՝ քան մշակութային:

Արդ, հայ լեզուի ուսուցումն ու տարածումը, արտասահմանի մէջ, կ'ապահովուի առաւելապէս հայ դպրոցներով: Այս տեսակէտէն մենք ունինք երկու թերիներ:

Առաջին,— Արտասահմանը իր թիւին համեմատութեամբ դպրոց չունի: Որովհետեւ, դպրոցէ զուրկ հայ համայնքներու թիւը առնուազն հաւասար է թիւին այն համայնքներուն որոնք լաւ կամ գէշ վարժարան մը ունին:

Երկրորդ՝ Արտասահմանի Հայ տղոց առնուազն կէսը հայեցի կրթութիւն չի ստանար: Այստեղ, «հայեցի կրթութիւն» բացատրութիւնը կ'առնենք իր ամենանեղ իմաստովը: Բաւ կ'ուզենք թէ մեր տղոց առ նուազն կէսը չի յաճախեր որ եւ է Հայ վարժարան: Իսկ անոնք որ «քերական» մը կամ «Գանձարան» մը կը կարդան՝ քանի մը տարի յաճախելով որ եւ է հայ վարժարան, իրենց մատղաշ տարիքին մէջ կը մտնեն օտար կրթական հաստատութեան մը սեմէն ներս, ուր մթնոլորտը հիմնովին կը փոխուի եւ իրենց էութիւնը ուժգնօրէն կը պատուաստուի այդ նոր միջավայրով:

Ուրեմն, մեր առաջին հոգը պիտի ըլլայ հայ դպրոցներու ապահովումը: Միանգամայն, անհրաժեշտ է պատրաստել խնամուած ծրագիր մը: Պիւտճէ, դասագիրք եւ ուսուցչական կազմ,— ահա եւ ուրիշ թերիներ, որոնք կը կարօտին ուսումնասիրութեանց: Մենք այն խոր համոզումն ունինք, որ եթէ լաւ վարժարաններ ունենանք, կ'ապահովենք նաեւ անոնց պիւտճէները: Իսկ վարժարանի մը բարեկարգման առաջին պայմանը ուսուցչ. կազմն է: Ու մասնաւորապէս հայերէնի լաւ ուսուցիչներու գոյութիւնը, եւ յարմար դասագիրքերու պատրաստութիւնը կամ նախընտրութիւնը:

Առանձին հոգածութեան առարկայ պէտք է դառնայ նաեւ հայ երկրորդական վարժարաններու թիւը աւելցնելու պարագան: Չենք գիտեր թէ Պոլիս դեռ ո՞րքան կը դիմանայ: Արտասահմանի մէջ, մեր երկրորդական ուսումը 95 տոկոսով փոխանցուած է օտարներուն: Ինչ որ ունինք՝ իբրեւ երկրորդական վարժարաններ՝ մատի վրայ համրուող հաստատութիւններ են: Միջանկեալ ըսենք, որ կը թերանանք նաեւ անոնցմէ լաւագոյն կերպով օգտուելու տեսակէտէն: Պէյրութի ճեմարանը, Սեւրի Մուրատեանը եւ Վենետիկի Մխիթարեան հաստատութիւնը ունի՞ն անհրաժեշտ չափով աշակերտութիւններ: Ո՛չ: Ընդհանրապէս ազգային, ու մասնաւորապէս ազգապահպանման տեսակէտէն հայ երկրորդական վարժարանէն դուրս եկած մէկ հատիկ երիտասարդ աւելի նախընտրելի արժէք է, քան 5 հայ երիտասարդներ, որոնք միայն օտար վարժարաններու վկայականներ ստացած են՝ նոյնիսկ համալսարաններ աւարտելով: Վասն զի, երկրորդական վարժարանն է որ կը թրծէ, կը խմորէ, կը կազմաւորէ անհատը, մինչդեռ համալսարանը կը պատրաստէ ասպարէզի մը մարդը միայն (յարգելով բացառութիւնները)

Այս պարագան չի ժխտեր, անշուշտ, ուսանողներ ունենալու պահանջը: Ընդհակառակն: Բայց, այս խնդրին եւս կը նայինք մեր մասնաւոր տեսակէտէն: Ուր՝ ո՞րքան ուսանողներ ունինք: Ի՞նչ ճիւղերու կը հետեւին: Ի՞նչ կարիքներ ունին այս հայ երիտասարդները, որոնք վաղուան հայ մտաւորականութիւնը պիտի կազմեն: Կա՞ն որ ընդունակ են, բայց՝ զուրկ են անհրաժեշտ միջոցներէ՝ իրենց ուսումը շարունակելու համար:

Կ'ողբանք որ մեր մտաւորական փաղանգը գրեթէ երեք չորրորդով ջնջուեցաւ: Բայց, այդ կորուստը փոխարինելու համար ոչ մէկ բացառիկ ճիգ կ'ընենք: «Հայերը 50 տարի ետ պիտի տանիմ», կամ՝ «լիմոնճի պիտի ընեմ»— ըսեր էր Թալէաթ: Թուրք պետական այս նշանախօսքին պէտք է հակադրենք հայ ազգային պետական նշանախօսքը,— «Ջարդուած զանգուածը նոր ծնունդներով, ու կորսուած մտաւորականութիւնը նոր մտաւորականներով պիտի փոխարինենք»: Ազգային գիտակցութիւնը լալ ողբալուն մէջ չէ: Այլ՝ արագ փոխարինումին մէջ:

Ազգապահպանման ազդակներէն են նաեւ մեր մշակութային միութիւնները: Խոստովանինք որ անբովանդակ են անոնց մեծ մասը: Ու յաճախ իրար կը խաչաձեւեն: Կը գործեն, ընդհանրապէս, ձեւի ու գոյնի նախասիրութիւններով, քան որոշ ծրագրով ու հետեւողական կերպով: Ասոր պատճառն այն է, որ «ազգապահպանում»ը անընդհատ յեղյեղուած, բայց երբեք բանաձեւուած ու ծրագրուած չէ: Կը խորհինք թէ այս ուղղութեամբ մեծ դեր ու պարտաւորութիւն ունին հայ մտաւորականները: Թէեւ, խոստովանինք նաեւ այն, որ հայ մտաւորականներու մէկ որոշ մասը «չի կենակցիր» — եթէ ներելի է այս խօսուն բացատրութիւնը — մեր ժողովուրդին ու մանաւանդ մեր ազգային կեանքին ու երիտասարդութեան հետ: Այդ «քաշուած» տարրը իր ասպարէզին մարդն է միայն: Թերեւս տիտղոսի տէր է: Ու նաեւ՝ գիրքի եւ յաւակնութիւններու: Կը պատահի որ «երեւի» հոս ու հոն, ինչ որ կը նշանակէ թէ կը հետաքրքրուի: Բայց, չի գործակցիր, չի ղեկավարեր, չի տարրախառնուիր:

Ազգապահպանումի որ եւ է ծրագիր պէտք է նախատեսէ նաեւ ապահովումը որոշ թիւով մտաւորականներու, որոնք պէտք է օգտագործուին այս ուղղութեամբ: Վասն զի, ուժերու, տարրերու եւ ազդակներու այս համադրեալ ձեւով է որ պիտի ստեղծուի «հայեցի մթնոլորտը» որ մեծագոյն պատուարն է ապազգայնացումի հոսանքին դէմ:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԺՈՐԺ ՊՈՆԷ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ժորժ Պոնէ հրաւիրուեցաւ տեղեկատուութիւն մը եւս ընելու Ծերակոյտի արտաքին Յանձնաժողովին առջեւ,— Յանձնաժողովին նախագահը պատրաստած էր հարցարան մը, որ կը բովանդակէր հետեւեալ նիւթերը.—

1. Լեհեւֆրանսական դաշինք (1920), 2. Իտալեւֆրանսական դաշինք (1935), 3. Ֆրանքեւխորհրդային դաշինք (1935), 4. Փոքր Համաձայնութիւն եւ Պալքանեան միութիւն (1934-1936), 5. Ծրագիր նոր Չեխոսլովաքիոյ հետ համաձայնութեան, 6. Միւնիխի համաձայնութիւնը, 7. Անգլեւֆրանսական նոյեմբերեան խօսակցութիւնները, 8. Գերմանեւֆրանսական դեկտեմբերեան համաձայնութիւնները:

Յանձնաժողովին նախագահը հարց դրաւ նաեւ թէ Ֆրանսա ի վիճակի՞ է իր ուժերով (ցամաքային, ծովային, օդային) յարգելու իր համաձայնութիւնները:

Ժորժ Պոնէ մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ, կրկնելով ինչ որ ըսաւ Երեսփ. Ժողովի արտաքին յանձնաժողովին առջեւ: Անկեղծ բարեկամութիւն մը Անգլիոյ հետ, յարաբերութեանց բարելաւման հեռանկարներ Գերմանիոյ հետ, ոչ մէկ թիզ հող Իտալիոյ, Ուքրանական հարցին շուրջ համերաշխութիւն խորհրդային, լեհական եւ ռումանական կառավարութեանց հետ, Մէմէլի հարցին մէջ համերաշխ Անգլիոյ հետ:

Լաւալ պահանջեց որ Ֆրանսական կառավարութիւնը եւս, հետեւելով այլ բազմաթիւ կառավարութեանց օրինակին, ներկայացուցիչ մը ղրկէ Պուրկոս: Եւ երբ հարցուեցաւ թէ կառավարութիւնը ի՞նչ կը խորհի պատերազմիկի իրաւունք տալու մասին Ֆրանքոյի, Ժորժ Պոնէ պատասխանեց թէ կառավարութիւնը համերաշխ կ'ընթանայ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբին հետ:

Ի՞նչ կը խորհին ընկերվարականները

Գրեցինք թէ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը արտակարգ համաժողով մը պիտի գումարէ 24, 25 եւ 26 Դեկտեմբերին, Փարիզի մէջ, քննելու համար յետմիւնիխեան արտաքին քաղաքականութիւնը:

«Փարի-Միտի»ի աշխատակիցը այսպէս կը դասաւորէ ընկերվարականներու տրամադրութիւնները համաժողովէն առաջ:

Ա.— Փօլ Ֆօրի հոսանքը կը նախընտրէ խաղաղութիւնը, նոյնիսկ ամէնէն գէշ խաղաղութիւնը, բայց ոչ երբեք պատերազմը:

Բ.— Լէոն Պլումի հոսանքը կը նախընտրէ պայքարը ֆաշական պետութեանց դէմ ի գին ամէն զոհողութեան:

Գ.— Զիրոմսքիի հոսանքը կը ջատագովէ ուժի քաղաքականութիւնը դիկտատուրաններուն դէմ, յանձն առնելով ամէն վտանգ:

Այս հոսանքներուն շուրջ այնքան բուռն է պայքարը, որ շատեր նոյնիսկ վախ կը յայտնեն թէ հերձուած կը գոյանայ: Կ'ըսուի թէ այն պարագային, երբ Լէոն Պլում չկարենայ մեծամասնութիւն մը ապահովել իր բանաձեւին շուրջ, պիտի հրաժարի ոչ միայն Երեսփ. Ժողովի ընկերվարական խմբակին նախագահութենէն, այլեւ «Փոփիւլէր»ի խմբագրապետութենէն, թերեւս ալ լքէ քաղաքական կեանքը:

Այս ահազանգը զոր արտասանեց Ժիւլ Մօք, Նոռի դաշնակցային համագումարին մէջ, տկարացուց Ֆօրի համակիրները, որոնք ուզեցին խնայել որ չելլէ հեռանայ իրենց «զօրավարը»: Իր կարգին Լէոն Պլում եւս ստիպուեցաւ յայտարարել խմբագրականի մը մէջ որ, եթէ նոյնիսկ փոքրամասնութեան մէջ մնայ՝ բայց կուսակցութիւնը պարտադրէ շարունակել իր պաշտօնները, պիտի համակերպի, որքան ալ դժուար ըլլայ ատիկա իրեն համար:

Եթէ այս ձեւով կ'արգիլուի հերձուած մը կամ ներքին պայքար մը, ատիկա ըսել չէ թէ Ծննդեան տօներու ընկերվարական համաժողովը ծնունդ պիտի չտայ անակնկալ պոռթկումներու:

Մուսոլինի Սարտենիոյ մէջ

Մուսոլինի այսօր, Կիրակի, Սարտենիա կը հասնի նախագահելու Քարպոնիայի ածխային նոր կեդրոնին բացման: Կը կարծուի թէ իր ճառին մէջ ակնարկութիւն պիտի ընէ ֆրանքեւիտալական յարաբերութեանց:

Միւս կողմէ արտաքին նախարար Չիանօ քանի մը խորհրդականներով կը մեկնի այսօր Փեշթա, տեսակցելու խնամակալ Հորթիի հետ: Իտալիա կ'ուզէ իր ազդեցութեան շրջանակին մէջ առնել Հունգարիան, որ, ինչպէս յայտնի է, միշտ ցանկութիւններ ունի Կարպաթեան Ուքրանիոյ մասին: Կ'ըսուի թէ Հունգարիա եւս պիտի հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութենէն:

Սպանիոյ թագաւորին վերահաստատումը

Զօրավար Ֆրանքօ օրինագիծ մը անցուց նախարարաց խորհուրդէն որով կը ջնջէ Սպանիոյ նախկին Թագաւոր Ալֆոնս ԺԳ.ի դէմ դրուած բոլոր սեղմումները եւ անոր կը վերադարձնէ իր քաղաքացիական ու սեփականատիրութեան բոլոր օրէնքները: Ֆրանքօ որ անցեալ յուլիսին հակառակ արտայայտուած էր թագաւորութեան վերահաստատման հիմա հաւանած կը թուի քաղաքական շահերու բերումով:

Այս որոշումը ժողովուրդին կողմէ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ, եւ սակայն դեռ ոչինչ կայ վճռական, քանի որ Ֆրանքօ պէտք ունի Հռոմի հաւանութեան՝ նախկին Թագաւորը իր գահը հրաւիրելու համար:

Ի՞նչ կ'ընէ Եժովի յաջորդը Բերիա

«Թան»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Մոսկուայէն թէ կը հերքուի Եժովի ամբաստանուիլը իբրեւ սահմանադրութիւնը բռնաբարող: Կէփէուին նախորդ վարիչը ազատ է տակաւին եւ իր լուսանկարները կը տեսնուին ամէն կողմ: Եւ սակայն զրոյց կը շրջի թէ «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուած է իր անձնական քարտուղարը, Նիկոլայեւ: Կը հաստատուին նաեւ այն լուրերը թէ ազատ արձակուած են բազմաթիւ ճարտարագէտներ եւ աշխատաւորներ, որոնք ճամբարներու մէջ արգելափակուած էին Եժովի հրամանով:

Խօսելով Բերիայի մասին, «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Կէփէուին նոր վարիչը նկարագիրով բիրտ է եւ պաղ, բայց գիտէ իր արհեստը, մինչդեռ Եժով կրքոտ էր եւ անյարմար իր պաշտօնին: Մոսկուայի օտար շրջանակներու մէջ այն տպաւորութիւնը կը տիրէ թէ միջազգային կացութիւնը եւս դեր խաղաց Եժովի պաշտօնը կորսնցնելուն մէջ: Մոսկուայի ղեկավարները ըմբռնեցին անշուշտ որ անխնայ մաքրագործումները բան մը պիտի պակսեցնէին Խորհ. Միութեան արժէքէն, միջազգային նժարին վրայ:

Ուրիշ աղբիւր մը Մոսկուայէն կը հաղորդէ թէ Բերիա, շարունակելով իր հետապնդումները, պետութեան դէմ դաւաճանութեան յանցանքով ամբաստանած է սպայակոյտին պետը Խուար Կոլով, որ կը գրաւէր Վորոշիլովի նախորդ պաշտօնը, Պալթեան նաւատորմին հրամանատարը՝ Վիկտորով, արեւմտեան ճակատի խորհ. ուժերու ընդհ. հրամանատարը՝ Բելով: Միւս կողմէ ներումի արժանացած են 26 զօրավարներ:

Գերմանիոյ ծովային ուժը

Տասնըմէկ տարի առաջ գերմանական նաւատորմը ունէր միայն մէկ զրահաւոր, 6000 թոնօ տարողութեամբ: Անցեալ Յուլիսին, գերմանական նաւատորմը այնքան զօրացած էր արդէն, որ իր արդիական զրահաւորներով պատկառանք կ'ազդէր այլեւս ծովերուն վրայ: Ունէր 3 նոր զրահաւոր իւրաքանչիւրը 10,000 թոնօ տարողութեամբ, մէկ զրահաւոր 26,000 թոնօ տարողութեամբ, 6 թեթեւ յածանաւ, 38 թորփիլանաւ, 36 սուզանաւ: Այդ թուականին նաւարաններու մէջ կը շինուէին երկու զրահաւորներ՝ 35,000 թոնօ տարողութեամբ, մէկ զրահաւոր 26,000 թոնօ տարողութեամբ, երկու օդանաւակիր պատերազմական նաւեր 19,000 թոնօ տարողութեամբ, երեք ծանր զրահաւորներ 10,000 թոնօ տարողութեամբ, չորս թեթեւ յածանաւ, 30 թորփիլանաւ եւ 25 սուզանաւ,— ուրեմն ընդամէնը 400,000 թոնօ տարողութեամբ 145 պատերազմական նաւեր:

Անգլիա եւս նոր զրահաւոր կը շինէ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը տեղեկանայ թէ անգլիական կառավարութիւնը պատրաստած է ծովային սպառազինութեան նոր ծրագիր մը, որու համաձայն 355,000 թոնօ տարողութեամբ պատերազմական նոր նաւեր պիտի շինուին՝ գալ տարի աւարտելու պայմանով: Այսպէս, 5 զրահաւոր (175,000 թոնօ), 3 օդանաւակիր (60,000 թոնօ), 5 յածանաւ (40,000 թոնօ), 7 թեթեւ յածանաւ (38,150 թոնօ), 11 թորփիլահալած (20,000 թոնօ), 9 սուզանաւ (9,835 թոնօ):

Միւս կողմէ, «Տէյլի Էքսփրէս» կը գրէ թէ Գերմանիա եւս որոշած է աւելցնել իր մարտանաւերուն թիւը ու շինել, առաջին առթիւ, երրորդ զրահաւոր մը 35,000 թոնօ տարողութեամբ: Եւ այս որոշումը՝ պատասխանելու համար ռուսական ծովային սպառազինութեան նոր ծրագրին, որու համաձայն խորհ. կառավարութիւնը որոշած է Պալթեան ծով իջեցնել երեք մարտանաւեր 35—40 հազար թոնօ տարողութեամբ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արաս Լոնտոնի դեսպան պիտի նշանակուի փոխան Ֆէթհի Օքեարի որ ուրիշ պաշտօնի պիտի կոչուի:

ԱՂԱԲԵԿՈՎ, նշանաւոր հայ չեկիստը, որ Պելժիա ապաստանած էր, անհետացած է երկու ամիսէ ի վեր: Փարիզի ռուսական թերթը կ'ենթադրէ թէ սպանուած է:

ՔՈՍԹԸՐ, նախագահ դեղավաճառ ընկերութեան մը, որ ունի 86 միլիոն տոլար դրամագլուխ, հաստատուեցաւ որ նախկին աւազակ մըն է,— իտալացի գաղթական մը, որ առանց մէկ սանթիմ ունենալու՝ Միացեալ-Նահանգ կը հասնի, զանազան գործեր կ'ընէ, պանիր կը ծախէ, երբեմն կնոջ մազ, յաճախ բանտ կը մտնէ, աւազակութեամբ կը զբաղի եւ ի վերջոյ կը դառնայ միլիոնատէր եւ հռչակաւոր առեւտրական: Երբ եկան ձերբակալելու զինք, անձնասպան եղաւ:

ՄԱՆՋՈՒՔՈՒՈՅԻ մէջ խռովութիւն ծագած ըլլալով, ճափոնական կառավարութիւնը օգնական ուժ ղրկեց չինական ռազմաճակատի բանակէն:

ԻՍԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, ուր Ինկ Ճօքլ հրաբուխը բորբոքած է այս միջոցիս, աննախընթաց տաք կ'ընէ, մինչ հիւսիսային Եւրոպա սկսաւ ցուրտէն սառիլ արդէն:

ՉՔԱԼՈՎ, ռուս նշանաւոր օդանաւորդը ջարդուփշուր եղաւ օդանաւի արկածի մը հետեւանքով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մանրավաճառ-առեւտրականներու դաշնակցութեան նախագահը, Ժորժ Մօս, «Ժուռնալ»ի մէջ կը պահանջէ կառավարութենէն իրաւունք չտալ օտարականներուն, որպէսզի մանրավաճառութեամբ զբաղելու համար նոր խանութներ բանան,— վերջին հրովարտակները անբաւական կը գտնէ՝ պաշտպանելու համար ֆրանսացի առեւտրականներու շահերը օտարականներու մրցակցութեան դէմ:

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

—— oo ——

Անցեալ Մայիս ամսու վերջերը տօնուեցաւ հարիւրամեակը «Ֆրանսացի Գրագէտներու Ընկերակցութեան (Société des Gens de Lettres):

Տօնակատարութիւնները սկսան փայլուն հանդիսաւորութեամբ մը Սորպոնի մեծ ամփիթէատրոնին մէջ, նախագահութեամբ Լըպրէնի: Խօսեցան Ժան Վինիօ, Ժորժ Լըքօնթ եւ Ժան Ջէ: Նոյն իրիկունը ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ Ընկերակցութեան շքեղ տանը մէջ: Յաջորդ օրը Փարիզի Քաղաքապետարանին մէջ պարահանդէս մը: Ցետոյ Հանրապետութեան նախագահը Էլիզէի պալատին մէջ ընդունած է ընկերութեան ծանօթ անդամներ: Եւ վերջապէս Շանթիյիի մէջ Ֆրանսական Ակադեմիան «կարտըն-փարթի»մը տուած է ի պատիւ Ֆրանսացի գրագէտներուն:

Ի՞նչպէս ծագում առած է, հարիւր տարի առաջ, այս ընկերակցութիւնը, որ այժմ կը հաշուէ իր մէջ 4600 անդամ:

Ասկէ հարիւր տարի առաջ, այն ատենուան գրագէտները չունէին «հեղինակի իրաւունք», (ճիշդ ինչպէս մինչեւ այսօր, մեր մէջ): «Ինչ որ հեղինակ մը ժողովուրդին կու տայ, ժողովուրդին իրաւունքը կը դառնայ»: Այս օրէնքին վրայ, կողոպուտին դուռը լայն բացուած էր: Կողոպտողները միայն կրնային ողբալ իրենց բախտը:

1833ին Պալզաքն է որ առաջին անգամ կ'ըմբոստանայ: Առանց իր գիտութեան հրատարակուած իր մէկ գրութեան առթիւ կը գրէ Տիկին Հանսքայի — «Անհասարակ չահագէտներ, որոնք գիս կը կողոպտեն, գրածներս կը տպեն առանց իմ հրամանիս, եւ անհասարակ քան հազար օրինակ ծախուած: Ոչ անոնք դրած են, ոչ ալ անոնք գործիս ո՛մէ առած են: Զիս կը սպաննեն եւ կը ...են: Փառքս եւ դրամըս կը գողնան ինծմէ»: Նոյնպէս, առանց իր հրամանին, Colonel Chabertը թատերգութեան կը վերածուի, եւ կ'արգիլեն պանդուխտէն ու հարստացնել ..իլի թատրոնը:

Զարկը անցած էր այլեւս, եւ պէտք էր միանալ ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան համար:

1833ին Պալզաք հրատարակեց Revue de Parisի մէջ իր նշանաւոր «Նամակ տասնեւիններորդ դարու Ֆրանսացի գրագէտներուն» — «Եթէ աշխարհիս վրայ կայ սրբազան կալուած մը, եթէ կայ բան մը, որ մարդուս կը պատկանի, մի՞թէ ան չէ ինչ որ մարդը կը ստեղծագործէ երկինքին եւ երկրին միջեւ, որուն արմատը իմացականութեան մէջ է, եւ որ կը ծաղկի բոլոր միտքերուն մէջ: Մեր փրկութիւնը մեր մէջն է: Մեր իրաւունքներուն շուրջ համաձայնութեան մը մէջն է, մեր ...ներուն փոխադարձ ճանաչողութեան մէջն է: Ուրեմն մեզի բոլորիս համար, դերին ստորինն օգտակար է որ համաձայնինք եւ ընկերակցութիւն մը կազմենք, ինչպէս թատերագիրները կազմած են»:

Այս սքանչելի նամակին հրատարակումէն վերջ, շատերը կը ծափահարեն, բայց ոչ մէկը կը շարժի: Վերջապէս չորս տարի ետքը, մէկը հրապարակ կը նետուի,— Լուի Տէնուայէ: 1837 դեկտեմբեր 10ին, երբ դեռ «Siècle» թերթին հեղինակաւոր տնօրէնն էր, իր տունը կը հրաւիրէ մօտ յիսուն գրագէտներ եւ անոնց կը պարզէ ընկերակցութիւն մը կազմելու ծրագիրը որ կ'ընդունուի: Եւ 1838 ապրիլ 16ին, կը գումարուի առաջին ընդհանուր ժողովը, Աթէնէի սրահին մէջ, նախագահութեամբ գրագէտ Վիլմէնի:

Ժամանակին ամէնէն նշանաւոր գրագէտները կուգան կը միանան, ինչպէս Վիքթոր Հիւկօ, Ալեքսանտր Տիւմա, Սուլիէ, Նիզար: Թայլոր կարեւոր գումարներ կը յատկացնէ, նոյնիսկ իր անձնական ծերակուտականին ամսականները:

Բայց Պալզաք, այս գաղափարին առաջնորդը, մէջտեղը չկայ: Ո՞ւր է: Հոգե՞ր ունի կամ քէ՞ն ըրած է: Նոյն տարուան վերջաւորութեան, Դեկտեմբեր 28ին, ան ալ կուգայ կը միանայ ընկերակցութեան, եւ 1839ին նախագահ կ'ընտրուի:

Եւ անմիջապէս կը սկսի Պալզաքեան եռեւակայութեամբ թելադրութիւններ եւ ծրագիրներ տեղալ ընկերակցութեան գլխուն: Օրինակ, դրամատուն մը հիմնել անդամներուն շահին համար, եւ ձեռագիրներուն վրայ կանխամճարներ ընել:

1841ին Պալզաք մաս կը կազմէ Manifesteը պատրաստող կոմիտէին, որով գրագէտները պիտի միջամտեն երեսփոխանական ժողովին մէջ «գրական կալուածի մասին տեղի ունենալիք վիճաբանութեանց: Բայց «Manifeste»ը չի դրուիր, այլ ամբողջութեամբ Պալզաքին գրած մէկ գրութիւնն է որ կը ներկայացուի, իր անձնական ծրագիրը

«Մի մոռնաք, որ գեղեցիկ գիրք մը ամենօրեայ յաղթանակ մըն է շահուած բոլոր երկիրներուն վրայ: Այնպէս մը ըրէք պատմնիր, որպէսզի համճար ունեցող մարդուն մարտիրոսութիւնը օգուտ ունենայ իր ընտանիքին: Ամբողջ խնդիրը այս է»:

Այսպէս կազմուած է, Ֆրանսայի մէջ, «Գրագէտներու Ընկերակցութիւնը» եւ հարիւր տարուան ընթացքին անոր նախագահութիւնը վարած են՝ Տըրնուայէն, Պալզաքն եւ Հիւկոյէն զատ, բազմաթիւ գրագէտներ, եւ անցեալ տարի, կին մը, Տիկին Գամիյ Մառպօ:

Ինչքա՞ն պայքար եւ ինչքան յառաջդիմութիւն այս հարիւր տարուան ընթացքին: 1872ին ընկերակցութիւնը կը ստանայ եւ կը բաժնէ 175 000 ֆրանք: 1937ին հինգ միլիոն ֆրանքի բաշխում իր անդամներուն միջեւ:

Ինչքան հրճուանք Պալզաքի հոգիին համար:

Ութ տարիէ ի վեր Ընկերակցութիւնը հաստատուած է իր սեփական տանը մէջ, Hôtel Massa, Փարիզի մէջ:

Իր 1,066 Sociétaireներուն եւ 3600 անդամներուն մէջ կը գտնուին արդի Ֆրանսական գրականութեան ամէնէն փայլուն դէմքերը:

Այս հարիւրամեակը պիտի ըլլայ գրագէտներուն ինքնագիտակցութիւնը, գրագէտին ամէնէն սուրբ իրաւունքներուն պահանջումը եւ գոհացումը, եւ անդամներուն միջեւ համախմբուելու եւ համերաշխելու կարելիութիւնը:

×

Միջազգային ասպարէզի ալ, ...որեւ րուն, երբ մարդկութիւնը այնքան յստակօրէն տեսաւ իր կործանումին մօտենալը, հիմակ որ հեռացաւ այդ մղձաւանջը եւ կեանքին անուշութիւնը նոր պատկերի մը պէս կ'երեւայ ամէնուն, մաղթենք որ երդուի «ի մարդիկ հաճութիւն» մը, եւ ամէնքը դիտնան իրարու յարգ, կեանքին լաւագոյն բաներուն յարգը: Եւ կեանքին՝ բարակ թելէ մը կախուած ըլլալը աւելի յստակօրէն տեսնելով, ջանան գոնէ այդ թելը բանի մը նմանցնել, կարելի եղածին չափ ազնուական:

Անշուշտ այս խօսքերէն անմիջապէս վերջ, դառնալ եւ կանգ առնել «Հայ Գրագէտներու Ընկերակցութեան» վրայ, թերեւս քիչ մը զարմանք պատճառէ: Բայց եւ այնպէս կը յուսամ որ տակաւին գոյութիւն ունի այդ ընկերակցութիւնը:

Հայկական անապատին եզերքը, անցեալ տարի, հոս Աղեքսանդրիոյ մէջ, ջանացի համախմբել հայ գրագէտները եւ արուեստագէտները: Բայց մէջտեղ ելաւ, որ հազիւ հինգ հոգի կայ դրեր բանող: Եւ կուսակցական թշնամութեամբ, սեւամորթ եւ սպիտակամորթ քէնով մը իրարմէ անջատուած: Աւելի բարդացնելով խնդիրը, դրեթէ բոլորն ալ, գրագէտ թէ արուեստագէտ, իրարու մէջ եւ իրարու հետ՝ անդարձ ձեւով մը վշտացած եւ սրդողած:

Ջեռնարկս, ի հարկէ, օդին մէջ մնաց: Բայց այստեղ Ափրիկէ է: Մարդիկ դրաղած են ամէն բանէ առաջ, կլիմային դէմ մաքառելով: Միայն դրամին ահաւոր ոէրն է, որ կը յաղթէ տօթը: Իսկ անկէ դուրս, ամէն բան արդէն քնարեր օրօր է:

Բայց Փարիզի մէջ,— եւ մարդ զուրալը միայն, աշխարհի ուրիշ որ եւ է կէտին վրայ, կ'ըմբռնէ թէ Լոյս-Քաղաքն է ան իրապէս,— գոնէ Հայերը յաջողցնէին մշակութային միութիւն մը: Եթէ չեղաւ Գրագէտներու Միութիւնը, թող կազմուէր «Արուեստի Տուն» մը, ինչպէս անցեալին մէջ այնքան յաջողութեամբ կազմուեցաւ Պոլսոյ մէջ, բանաստեղծ Թումանեանի նախաձեռնութեամբ: Ատիկա մեծ ոյժ մը եւ զարկ մը պիտի տայ մեր ցիր ու ցան մշակոյթին:

Աղջերէն ի՞նչ կը մնայ.— Անոնց քաջութիւնը եւ մշակոյթը:

ՄԱՆՆԻԿ ՓԷՐՓԷՐԵԱՆ

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹ ԲԺԻՇԿԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐԸ

«Յառաջ», իր Դեկտեմբեր 5ի թիւին մէջ, արտատպած էր «Նոր-Հայաստան» թերթէն այն լուրը թէ, «Հայաստանի ձեռագիրներու մատենադարանը վերջերս Արմֆանի պատմութեան ուսումնարանէն ստացած է անգնահատելի(?) եւ եզական(?) ձեռագիր մը, որ է ԺԵ. դարու նշանաւոր հայ բժիշկ Ամիրտովլաթի գործը, բժիշկին իսկ ձեռքով գրուած:»

Կարդալով սոյն տողերը մեծ ուրախութիւն զգացի, վասնզի յիսուն տարիէ ի վեր աչքէ անցուցած ու ուսումնասիրած ըլլալովս ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹի բոլոր աշխատութիւնները եւ անոնց այլեւայլ ժամանակներու մէջ գրուած ընդօրինակութիւնները, միշտ հետամուտ եղած եմ եւ ջերմապէս փափաքող մը, որ՝ անոր ձեռքին բուն գիրը ունենամ կամ տեսնեմ:

Երանութիւն տուաւ այսպէս՝ «Նոր-Հայաստան» թերթին մէջ գրող պարոնին, որուն աչքերը տեսած ու գիտած էին Ամիրտովլաթ բժիշկին ձեռքի իսկական գիրը:

Բայց՝ ներուի ինծ յայտնել, թէ չարունակելով գրուածքին ընթերցումը, եղայ յուսախաբ եւ ուրախութիւնս «փորս մնաց», ինչպէս կ'ըսեն մեր մամիկները:

Յօդուածագիրը, որ կ'երեւի թէ իմ 1921ին՝ Ամիրտովլաթի մահուան 425րդ տարեդարձին առթիւ գրած «Ներբողեան» կարդացած է, որովհետեւ իր գրութեանը մէջ բաւական փոխառութիւններ ըրած է, (հոգ չէ թէ առանց անունս տալու(*), անկեղծ ճշդութեամբ չէ հրատարակած Ամիրտովլաթ բժիշկին իր ձեռքի իսկական գիրը կարծուած ձեռագրին յիշատակարանը:

Բանասիրական որ եւ է տեղեկութիւն կամ յիշատակարան կը պահանջէ կատարեալ հաւատարմութիւն իր բնագրին: Ահա ինչ կը պակսի «Նոր-Հայաստան» թերթի յօդուածին մէջ:

Ինչո՞ւ համար Յիշատակարանը նոյնութեամբ չէ հրատարակուած, քանի որ՝ իր աշխարհիկ նշանակութիւնը:

Ինչո՞ւ համար չէ յիշատակուած նոյն տեղնի կաթողիկոսին անունը, զոր անպատճառ գրած է Ամիրտովլաթ, ինչպէս իր բոլոր աշխատութիւններուն մէջ:

Սխալ է թէ այս բժիշկը 1459 Թուականին, Սուլթան Մուհամմէտի առեն, Կ. Պոլիս գտնուած ըլլայ:

Ամիրտովլաթ, ինչպէս Հ. Ղեւոնդ Ցովնանեանի հետազօտութիւնները(*) եւ իմ ալ սկար ուսումնասիրութիւններս կը յայտնեն, նոյն իսկ բժիշկին գրածէն գտնելով, խիստ արկածալից ու դժբախտ կեանք մը ապրած է, Գարաֆիներու եւ Արաբներու բնակած վայրերու մէջ բժշկութիւն ըրած է, բայց հալածուած, երկրէ երկիր թափառական շրջած, հազիւ կրցած է կեանքը փրկել եւ ապաստանիլ Փիլիպէ (Րումի) քաղաքը, որ քրիստոնեայ իշխանութեան կը պատկանէր: Հոս իր հանգիստը գտնելով կը սկսի ձեռնարկել իր առաջին աշխատութեան, ինչպէս կը գրէ Հ. Ղեւոնդ Ցովնանեան: Հոս կը գրէ իր «Օգուտ բժշկութեանը», որուն Յիշատակարանը, մեծապէս արժանի ուշադրութեան, հետեւեալն է,

«Գրեցայ ի ձեռն Ամիրտովլաթ բժիշկին Ամասիացւոյ»

«Ի յերկիրն Մակեդոնիայ, ի քաղաքն Րումի ի Աստուածային լեառն, զոր բուրէէ Ֆիլիպէ անուանեն զայս քաղաքս»:

«Ի հայրապետութեան Սրբոյ էջմիածնի, Տեառն Ըստեփաննոսի Սրբազան կաթողիկոսի ամենայն Հայոց ի թուականութեան Հայոց Ջ Ժ Ե (915 + 551 — 1466) Դեկտեմբեր Ի6»:

Իր այս աշխատութիւնը Ամիրտովլաթ աւարտած է 1469ին եւ նկատելի է, որ սոյն յիշատակարանին մէջ ոչ Թուրք Սուլթանի եւ ոչ ալ Կ. Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին անունները կը յիշատակուին, ինչ որ կը նշանակէ թէ, Կ. Պոլիս չէր, մինչ յետագայ աշխատութիւններուն մէջ տարբեր է:

Ամիրտովլաթ, ինչպէս գրած եմ «Ներբողեանիս» մէջ, պէտք 1475 թըւին կը փոխադրուի Կ. Պոլիս, ուր կը գրէ իր «Անգիտաց Անպէտ»ը, զոր կը սկսի 1478ին եւ կ'աւարտէ 1482ին(**):

Եւ այս երկասիրութեան մէջ է որ կը յիշատակէ Սուլթան Մէհէմմէտը ըսելով.—

«Ի ժամանակս թագաւորութեան Խասայիլայեաց ազգին Սարակինոսաց ի յազգէն Հագարու, որ նուաճեալ էր թագաւորութիւնն Յունաց, ի մայրաքաղաքն Կ. Պոլիս, ի թագաւորութեանն Սուլթան Մահամմատ խանին, եւ ի կաթողիկոսութեան Էջմիածնայ Տեառն Սարգսի, ի հայրապետութեան սայլբատաղաքին Կ. Պոլսի Տէր Նիկողայոսին եւ ի թվին Հայոց ՋԻԷ. (927 + 551 = 1478), առ դրան Սրբոյն Նիկողայոսի սէամչելագործ Հայրապետին»:

Այս երկու Յիշատակարանները մէջ բերելով, եւ առանց ուրիշ մանրամասնութիւններու դիմելու, կը ներեմ ինծ ըսել թէ «Նոր-Հայաստան» թերթին յօդուածը բերել չէ Ամիրտովլաթի բուն ձեռագիրը, տարակուսական ինծ կը թուի: Այդ ձեռագիրը կ'ենթադրեմ որ «Օգուտ Բժշկութեան» մէկ համառօտեալ ընդօրինակութիւնն է, եւ անոր ներկայացուած Յիշատակարանը աղճատուած է: 1459ին Ամիրտովլաթ կ'ապրէր յունական Ֆիլիպէ քաղաքին մէջ, եւ երբեք, երբեք չէ կարելի հաւատալ թէ ինքը՝ «Վարդանի որդի պարոն Շագի պէկի համար» գրած ըլլայ իր «Օգուտ Բժշկութեան»ը,— ուրիշ մը անկասկած ընդօրինակած է ձեռագիրը այդ Շագի պէկին համար, որ չգիտենք թէ ո՞վ էր:

Ո՞վ տայր թէ սխալած ըլլամ այս ենթադրութեանս մէջ, պայմանաւ, սակայն, որ ձեռագրի Յիշատակարանին իսկական լուսանկարը ներկայացուի, նաեւ գրութեան թուականը, եթէ երբեք սխալ գրուած չէ այն:

ՏՈՔԹ. Վ. Ց. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Փարիզ

(*) Եպիսկոպոսի սովորութիւն մը եղած է, այժմ, բանասիրական հրատարակութիւններ ընել՝ առանց յայտնելու անոնց աղբիւրները կամ ծածկել այդ մասին արդէն լոյս տեսած գործեր: Կամ, առանց պատշաճութեան օրէնքէն պատկառելու, իւրացնել ուրիշի գրածը եւ զայն ներկայացնել իբրեւ իրենց անձնական գիւտը:

(*) «Հետազօտութիւնք նախնեաց ռամկօրէնին վրայ» Հ. Ղեւոնդ Վ. Ցովնանեան, Վիեննա, 1897, հատոր Բ. էջ 343 եւ յաջորդները:

(**) Ամիրտովլաթի այս վերջնական գործը, երկայնօրէն աշխատութեամբ եւ անձնական մեծ ծախսերով հրատարակեց (Վիեննա) Գ. Կ. Բասմաջեան, գրելով ընդարձակ Յառաջաբան մը, որուն մէջ յիշատակած է իմ Ամիրտովլաթի «Ներբողեանս»: «Նոր-Հայաստան» թերթի յօդուածագիրը սխալելով կը սխալի կարծելով թէ «Անգիտաց Անպէտ»ը «Օգուտ Բժշկութեան» աշխատութենէն առաջ է գրուած: Վաւերական թուականները կ'ընդվզին այս անհեթեթ վարկածին դէմ.

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

... Ցանկամ տեսնել զիմ Կիլիկիա,
Աշխա՛րհ, որ ինձ եստուր արեւ:

Գիտեմ վաթսունեւհինգ տարին լըրեւ, որ այս հայրենատենչ երգը մեր մանկութեան խանդավառ շրջանը կ'ողբերգէր: Բայց ոչ այնչափ միայն: Հազիւ խանձարուրքի կապերէն ձերբազատուած, եւ Մեծապահքին հըլուէ - բառերը հազիւ սկսած էինք թոթովել, մեր մօտ մեր շուրջը, մեծին ու պզտիկին շրթունքին վրայ կը փայլատակէր Հայկական Թագաւորութիւններուն չորրորդ մնացուածին կըրակը, խանձողը, անձիւնը, որը որ կը նախընտրէք

.. Երբ-ամ Ըրնջել յիմ Կիլիկիա
Աշխա՛րհ, որ ինձ եստուր արեւ:

Երանի՛, բիւր երանի՛ այն օրուան, երբ առաւօտ մը, կանուխ, մեր փողոցին անկիւնին վերեւ, երկու յարկերուն միջեւ, կը գոչէր դղրդագին.—

Անբաղ աչօք դիտէ՛ զսրգելդ,
Ու իւր վերբերն արիւանձեռ:

Ու անծրեւայոյզ երկինքի մը տակ հազիւ դարձած ուրիշ անկիւն մը, մաքրափայլ ձայնը իր տունը կարգի գնող աղջկան կը զոփայ արամադին.—

Ես մինչ լի մահ, կախաղան,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն,
Պիտի գոչեմ, պիտի կըրկնեմ,
Անդադար, ԱԶԱՏՈՒԹԻ՛Ւ՛Ն.

Այս հուսկ բառին վրայ հանդչեցնելով զարնանայայր Արրունքը:

Տէր Ցովհ. Ա. Քահանայ Մկրեանէն իսկ լսած եմ, թէ անմահն Վարժապետեան, օրը քանիցս, պարապոյ վայրկեաններուն, ծաղկալից պայծառ դէմքին սնութիւնը կ'աւելցնէր, ինքնուրոյն մընջելով ... Ս. ...: Ունել զիմ Կիլիկիա որուն կապուած էր արդէն իր եպիսկոպոսութեան յիշատակովը:

"Բայց իմ տարեկիցներուս ո՞ր մէկուն ականջին չհնչեր տակաւին հարանեկան տօներուն առթիւ փեսաւէր երիտասարդներուն միահամուռ աղաղակը.—

Ա՜խ, Կիլիկիա, վա՜խ Կիլիկիա՛,
Փեզմէն ալ ոյժ ու զօ՛րք մնա՛ա՛ն.

Մազամազ խուլական հարուածլաքեր երկինքին արեւուն հայելրով օծուն այս երգին իրականութիւնը՝ ամբողջ պատմութիւն մը հիւսած էր մեր միտքին մէջ: Զէյթունի անդադրում փոքր շարժումները ընդհանուր ապստամբութեան մը յանգած էին: Ասոր թեան Աղեղի բանակներուն մէկ մասը կարեւոր գործի վրայ էր: Ազատութեան հայկարամ գունդը կարելի էր սիթէ որ դիմակալէր մինչեւ վերջը աւելի քան հարիւրապատիկ ուժերուն, որոնք շարաթներով լեղապատառ Զէյթունի հողը կը լիզէին: Անձնատուր չէին ըլլար պաշարեալները, մինչեւ որ սակայն պատուոյ թեան եւ անկախութեան յայտնի են «օգոստափառ խոստումներու վրայ, ախոյեանները՝ որոնց մէջ նաեւ եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, Թաչով ու Աւետարանով, անձնատուր կ'ըլլային: Բայց բառը, «անձնատուր», ճիշդ չէ, պէտք է ըսել՝ կը վստահէին ու սպարապետական շարժումներով կը դադրեցնէին կրակը, որ շաբաթներով կը անդար Արծուեբոյնին անտեսա, անհուն ծակերէն: Նենդ թշնամին դրժեց իր խոստումը — յաւիտենական դրամանը — ախոյեաններուն մէկ մասը Ջոպօղ... խաղաղութեամբ, վարդապետներ ու եպիսկոպոսներ բանտարկեց զնտանի մէջ եւ հազիւ քանի մը պարագլուխներ գերծան՝ աւելիներու անտառի մը ծերպերէն ապրելով, Շուշերներին առին մինչեւ իսկ Փարիզ, ուր կը յաջողին միջոցը գտնել նաւափոխ Գ.ի միջամտութիւնը ձեռք ձգելու ի նպաստ բանտարկեալներուն եւ հալածանքի զադրելուն: Մեծահոգի կայսրը կը հրաւիրէ սուլթանին զեսպանը պալատ եւ քանի մը խօսքով իսկ կը յաջողի նոյնհետայն ընդհանուր մոռացում (amnistie, ոչ թէ ... ներում)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷ՛Մ, ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ..

—— oo ——

(Վ Ի Պ Ե Ր Գ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն)

Գրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մարսէյլի Մշակութային Միութիւնը հրատարակութեան տուած է Շ. Նարդունիի այս վիպերգութիւնը: Իրապէս գովելի նախաձեռնութիւն: Ներկայիս ամենուրեք, բայց մանաւանդ մեր մօտ գիրքը եւ գրականութիւնը լուրջ տագնապ մը կ'ապրին, անհատ գրողներուն նիւթապէս դրեթէ անկարելի դարձած է իրենց գիրքերը ի լոյս աշխարհ բերել եւ ապրեցնել, առ ի չգոյէ վճհանձն մեկենասներու, դէթ հայ մշակոյթի նուիրուած Միութիւններէն կ'ակնկալուի հրատարակչական ձեռներէցութիւն, պաշտպանելու համար հայ գիրքին դատը, որ դատն է միանգամայն հայ գրականութեան, ու չգիտես ինչո՞ւ, գրելու յամառող հայ գրագէտին:

... Թէ յաւելելու չէ, որ հայ գրողութիւնը ընկղմի մեր ալեկոծ ու պըղտոր ժամանակի քաոսին մէջ: Անջատ ... կազդել: Աւելի քան երբեք, խմբական նախաձեռնութեամբ միայն հնարաւոր է ռեւէ մնայուն ձեռնարկ, Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու Միութեան օրինակը պերճախօս է եւ կրնայ թելադրիչ ըլլալ:

Փափաքելի է, սակայն, որ հրատարակչական ռեւէ նախաձեռնութիւն առաջնորդուի կանխորոշ ծրագրով մը: Ինծ անծանօթ է թէ ի՛նչ յառաջադրութիւններով ճամբայ ելած էՄարսիլիոյ Մշակութային Միութիւնը իրրեւ հրատարակչական ուղեգիծ: Ըստ իս, յարմար պիտի ըլլար եթէ ան իր առաջին հրատարակութեան կողքին վրայ լուսաբանէր ընթերցողը այս մասին: Երբ մեր այժմեան միջոցները սնձուկ են, ու ռեւէ ճիգ՝ անհամեմատ աւելի դժուար քան երբ եւիցէ, անծրագիր թարթափումները ներելի չեն:

Առանց բնաւ անտեսել ուզելու Նարդունիի ... ժանիքները, տարուած եմ խորհելու թէ Մարսիլիոյ Մշակութային Միութիւնը յարմարագոյնը, այսինքն լաւագոյնը ըրած պիտի ըլլայ այսուհետեւ իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնելով գեռ անտիպ, բայց ոգիով անպայման տոհմիկ գործերուն վրայ:

Անհրաժեշտ կը գտնեմ հոս միտքս լուսաբանել:

Անժխտելի է, ի հարկէ, գրողին ազատութիւնը նիւթի ընտրութեան տեսակէտով: Այնքան նեղմիտ չեմ կարծելու, ու դաւանելու համար թէ գեղարուեստական ռեւէ երկի չափանիշը իր տոհմիկ շունչը, կամ ազգային նըկարագիրն է միայն: Ոեւէ գործ, ոեւէ գիրք, արժէքաւոր է կամ ոչ, անկախ իր նիւթէն կամ կմախքէն:

Այսուհանդերձ, տուեալ ժամանակի մը մէջ, ռեւէ ժողովուրդի գրականութիւն նիւթի եւ ատաղձի որոշ շրջանակով մը, շունչի եւ ոգիի որոշ մթնոլորտով մը պարուրուած է, որմէ մերժանալու կարիք չկայ արուեստագէտին առջեւ, մնայուն եւ կենսունակ գործեր արտադրելու համար:

Ամէն կենդանի արուեստ ցեղի մը ատոմա - հոգեբանական միջավայրին ցոլացումը բերելու է, այլապէս կըրնայ վերածուիլ գեղեցկագիտական քըմայքի, իմացական խաղի: Գրագէտի մը հոգին որքան աւելի իր արմատներ արձակէ իր ցեղին անցեալ ու ներկայ իրականութեան հողին մէջ, այնքան աւելի կրնայ անանիլ, զարդիլ, ինքնուրոյն դառնալ: Այդպէս կ'աճին բուսական հսկաները. այդպէս կը յայտնուին եւ գեղարուեստական տիտանները:

Եզրակացութիւնս պարզ է:

Հայ գրականութիւնը եթէ պիտի ապրի եւ զարգանայ, ատիկա կարելի է եւ հասկնալի լոկ հայ ցեղի ճակատագրի սահմաններուն մէջ: Գրականութիւնը եթէ չփոխը կորսնցնէ համայնական կեանքին, կը կորսնցնէ ոչ միայն իր խարիսխը, այլեւ իր գոյութեան իմաստը:

Արդ, թող ներեն ինծ իմ երիտասարդ եւ տաղանդաւոր գըչեղբայրները, եթէ համամիտ չըլլամ նիւթի իրենց կարգ մը ընտրութիւններուն: «Սուլամիթ»ի թարգմանութիւնը վաբակի՞չ եղաւ արդեօք: Պէշիկթաշլեանի «Թապիթ»ն, «Արիդնան»ն, Նարդունիի «Երուսաղէ՜մ, Երուսաղէ՜մ»ը, իրենց գրական - քնարական անուրանալի յատկութիւններով հանդերձ վըտանգաւոր դարիթափ մը կը նկատեմ հայ գրականութեան ճամբուն առջեւ:

Նեղմիտ նկատուիմ կամ ոչ, տարուած եմ խորհելու թէ ամէն հայ գըրագէտ տեսակ մը պարտք զգալու է սահմանափակելու իր հետաքրքրութեան, զգայնութեան, իր ներշնչումի դաշտը: Գեղենք մեր արտը, խորացնենք մեր սեփական ակօսը, առանց հրապուրուելու շլացուցիչ հեռապատկերներով: Սրտի եւ մտածումի գոհաքերութիւններ կան, ինչպէս եւ արիւնի եւ շունչի: Հայ գրականութեան զարգացումի հնարաւորութիւնը կը տարածուի մէկ ուղղութեամբ, դէպի մեր երէկը, դէպի մեր այսօրը, մերը միայն: Եւ գիտենք թէ ի՛նչ բազմածալ մատեան, ի՛նչ պատկերազարդ եղերագրութիւն է մեր երէկն ալ, մանաւանդ մեր այսօրն ալ, ի ծաղս աշխարհի:

×

Ինչ որ Նարդունիի «Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ»ի ուշագրաւ մասը կը կազմէ, իր յառաջաբանն է անպայման:

Նարդունի, իրայատուկ, անվերապահ ձեւով, եւ մտածումներուն կուռ, սեղմ ցանցի մը մէջէն փորձած է վերլուծումը տալ իր գրական կարեւոր գործերուն՝ «Մեղեդինե՛ր, Մեղեդինե՛ր»ուն եւ ներկայ հատորին, եւ անուղղակի իր ըմբռնումը պարզել գրական քննադատութեան մասին:

Արդարեւ, ոչ ոք այնքան լիազօրուած է գործի մը շարժառիթներուն եւ նկարագրին մասին իրազեկօրէն արտայայտուելու, որքան հեղինակը ինքը: Ներշնչումի դրդապատճառները այնքան անձնական են եւ թաքուն, մարդը իր գործին միացնող լարերը այնքան ենթակայական են, որ ներքին, ինքնաթափանց հայեացքը միայն կրնայ ընդնշմարել, յայտնաբերել: Բայց ատիկա անկարելի է առանց մեծ անկեղծութեան ինքնինքին հանդէպ, առանց մեծ պարկեշտութեան ընթերցողին հանդէպ, ինչ որ ընթացիկ առաքինութիւններ չեն դժբախտաբար: Ահա թէ ինչո՛ւ գրական ինքնաքննադատութիւնը,— միակ բանաւորը,— հազուադէպ է կամ խորթուրիկ:

Նարդունի, տարուած՝ իմացական իր լայն հետաքրքրութիւններէն, որոնք զինքը կ'առաջնորդեն միջա անկեալ գաւիններու, անվարան մօտը է այդ շաւիղին մէջ ալ: Հոդ ալ ապացոյցը տուած է իր անխախտալի իր նորահայեաց դատողութեան:

Պիտի չփորձուիմ քայլ առ քայլ հետեւելու իր գաղափարներուն զիկզակ, ... դրդորդութեանց, ինչ որ գիս կը շահագրգռէ առաւելապէս, իր

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

Քնացող Յեղափոխութիւն

Բնամեկան անպաշտօն հաւաքոյթի մը մէջ երբ կը խօսուէր աշխարհը յուզող կանգուն խնդիրներու շուրջ՝ (դասակարգային պայքար, տնտեսական հարց, անգործութիւն, կեանքի թանկութիւն) յանկարծ մէկը ըսաւ.

— Ո՞ւր կ՚երթայ մարդկութիւնը․․

Ուրիշ մը պատասխանեց.

— Միշտ դէպի անորոշը․․․

Երրորդ մը ըսաւ.

— Մարդկութեան դէպի անորոշը երթալն ալ որոշ չէ։

Պահ մը տիրեց լռութիւն (Զգնցող ․․․կէն)։

Լռութիւնը խզեց կարճահասակ անձ մը ըսելով.

— Մարդկութիւնը կ՚երթայ դէպի անկումին․․

— Համմէ․․

— Մարդկութիւնը կ՚երթայ դէպի ․․․, դէպի Մորփէոս, կրկնեց կարճահասակը։

— Դէպի մա՞հ, ըսել կ՚ուզէք.

— Երբեք։ Մահը քուն է բայց քունը մահ չէ.

— Բացատրութի՞ւն, լո՞յս։

— Քնանալու ատեն պէտք է լոյսերը մարին, ըսաւ մէկը։

Կարճահասակը, սակայն, շարունակեց՝ կիսելը տեղաւորեց ու այսպէս խօսեցաւ.

— Դասակարգային հարցը անլուծելի նկատուած է ու հաւասարութիւնը անկարելի։ Այս բոլոր խնդիրները կարելի կ՚ըլլար կարգադրել՝ եթէ մարդը մարդուն հանդէպ մարդկային ըլլար։ Մէր իր հրաշքին հուրերով կրնար կեանքը տանելի ընել, ամէնուն համար, Ասիրն ալ սակայն ընդունուած է իբրեւ անուղղայ արարած։ Որով՝ պիտի բյանմէկը տառապողներ ու դասակարգ մըն ալ վայելողներ։ Այս վերջինները կը կարծեն որ ունին երկինքէն արուած առանձնաշնորհում, ինչպէս առաջին աշխատաւորներ ալ կան որոնք համոզուած են որ իրենք ծնած են աշխատելու, դառնալու, պատառ մը չոր հացի համար։ Տառապող բազմութիւններուն համար կեանքը լեցուն է բազմաթիւ ու բազմազան դժուարութիւններով։ Զրկանք, հալածանք, արշաւանք, սերայ խնդիր, ․․․ի խնդիր, ջերմութեան խնդիր, հաղուելու խնդիր։ Այդ բոլոր խնդիրները իրենց սուր վիճակով կը ներկայանան ամեն ժամանակ։ Եթէ խորապէս քննենք այսօր մարդուն կեանքը՝ պիտի տեսնենք որ անոր տառապանքին մեծագոյն մասը կուգայ ձմեռէն։ Բազմածախս, մեծածախս է ձմեռը։ Դաժան, անողորմ է ձմեռ։ Այդ անխիղճ եղանակն է որ կը պարտադրէ չքաւորին տուայտիլ ու դերին ըլլալ դրամատիրութեան ձեւքը Դասակարգային պայքարին մէջ ձմեռը զաւանձան եղանակ մըն է որ կը զգետնէ աշխատաւորը՝ ապահովելով հարուստին յաղթանակը։ Ինչպէս չպարտուի աշխատաւորը, ձմեռ ժամանակ, երբ իր ձախերը տանապատկուած են։ Ձմեռը կը պահանջէ ածուխ, վերարկու, տաք ներմակեղէններ, բուրդ ու լամպակ, տաքուն կօշիկներ, միս, գինի, ալքոլ, հագուստ։ Ամառը կարելի է անցընել թեթեւ կօշիկով մը, շապիկով մը, աժան տափառով մը։ Արեւը, հողը ու ջուրը հրաշալի դաշնակցութիւնով հազար բարիքի համեղա կը սփռեն ամառը։ Կարելի է նոյնիսկ բնակիլ վրանի մը ներքեւ։ Ձմե՞ռը․․․ ահա հարցը, ահա հրէշը, ահա հիթրան։ Առանց ձմեռուան կը նուազին մարդուս կարիքները եւ տանջանքները։ Ուրեմն պէտք է մեռցնել կամ հրէշը կամ զոհը, այսինքն կամ ձմեռը եւ կամ մարդը։ Ձմեռը կարելի չէ սպաննել։ Պէտք է մեռցնել մարդը, ամանակաւորապէս։

Բոլոր գլուխները երկարած էին դէպի ճառախօսը, հետաքրքրութեամբ եւ շահագրգռութեամբ։ Կարճահասակ ճառախօսը դադար մը տուած էր ինքզինքին ու կը փաթթէր գլանիկ մը։ Ներկաները, անհամբեր, ըսին.

— Շարունակեցէ՛ք։

Ճառախօսը խորհրդաւոր ձեւով ու յեղափոխական ձայնով մը վերսկսաւ իր ճառը.

— Աշխատաւոր դասակարգին յաղթանակը, ճակատագրուած է, պիտի գայ Թուսխայէն կամ Թուսեբէն։ Քառն տարի է որ Խորհրդային Թուսաստանը աշխատեցաւ արթնցնել համաշխարհային բանուորութիւնը, պրոլետարներու յաղթանակին համար։ Յաջողութիւնը տեղոյն եղաւ դժբախտաբար։ Աչ ասկէ վերջ բանուորութիւնը արթնցնելու տեղ՝ պէտք է քնացնել, մինչև պրոլետարներու յաղթանակին համար։ Նոր ու դղայացուց գիւտ մը կուգայ քնացնել աշխատաւոր դասակարգը՝ պրկելով պատժաւալին՝ ծառայող բազուկներէ։ Թուս մեծանուն գիտնական Տոքթ. Վարժէւիէվ հրաշալիկեւով մը կուգայ լուծել հարց մը, վերցնելով աշխատաւորութեան ուժէն խաչերու բեռը եւ վերկելով չքաւորները ձմեռուան խստութիւններէն։ Վարժէտիէվի յայտարարութեան համաձայն չատ կարճ ժամանակի մը մէջ կարելի է մարդիկը (անասուններն ալ) սառեցնելու միջոցաւ Թմրած պահել ամիսներով եւ քնացնել ամբողջ ձմեռուան ընթացքին։ Մարդիկ փայտոջիլներու նման կ՚արթննան ամրան։ Վարժէտիէվի յայտարարութեան համաձայն կենդանական կազմը պէտք չունի սնունդի, սառելէ ու Թմրելէ վերջ։ Գիտական այս գրութեան կիրարկումը ձնչուած դասակարգերուն պիտի ապահովէ հանգիստ, խնայողութիւն, երջանկութիւն։ Բազմամիլիոն ընտանիքներ աշխատաւորներ պիտի թմրին ու քնանան՝ կոնակ դարձնելով աշխարհին, իր ժակառոյցներուն եւ յարակէցներուն։ Իրենք պիտի հանդստանան՝ վստահելով հանդստութիւնը շահագործող դասակարգին։ Եւ այժմէն կը յայտարարեմ՝ կեցցէ՛ Տոքթ Վարժէտիէվ եւ կեցցէ՛ քնացող դասակարգը.

Մէկը ըսաւ.

— Անշուշտ ամէնէն առաջ Խորհրդային Միութեան աշխատաւորութիւնն է որ պիտի քնանայ․․․

Պատասխան.

— Պիտի ըլլայ ընդհանուր քուէն, համաշխարհային քուէն՝ փոխան ընդհանուր գործադուլի եւ համաշխարհային յեղափոխութեան։

Ուրիշ մը ըսաւ.

— Որո՞ւն մօտքէն կ՚անցնէր որ կարելի է յեղափոխական ըլլալ․․․ քնանալով։ Ո՛վ դարք, ո՛վ բարք։

Երրորդ մը ըսաւ.

— Կեանքը պիտի յեղաշրջուի։ Ի՜նչ նորութիւններու առջեւ պիտի գտնուինք։ Ամէնէն սանձարձակ երեւակայութիւնն անգամ անզօր է պատկերացնելու կատարուելիք փոփոխութիւնները։ Մարդիկ երկու մասի պիտի բաժնուին. արթուններ եւ քնացողներ։ Ասկից վերջը աշխատաւոր հայր մը պիտի չըսէ իր զաւկին՝ «Արթուն եղիր, տղաս», այլ պիտի ըսէ «Քնացող եղիր տղաս»։ Հապա՞ եթէ հարուստներն ալ իրենք ալ քնանան։

Պատասխան.

— Թող քնանան։ Մարդկութիւնը միայն քնանալով կը փրկուի։ Եւ սակայն անոնք պիտի չյօժարին քնանալ չզրկուելու համար սարդանաբաղեան կայելումէ.

Ինչպէս բուռեցաւ, բազմաթիւ փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան՝ որոնցմէ մէկը պիտի ըլլայ հետեւեալը։ Ասկից առաջ համայնավար եւ ընկերվարական թերթերը կը գրէին իրենց ճակատին վրայ.

— Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք.

Ասկից վերջ պիտի փոխեն այդ հրաւէրը ու պիտի գրեն.

— Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, քնացէ՛ք.

Եւ այն ժամանակ պիտի սանձուին նոր պայքարներ։ Քուրժուաները պիտի աղաղակեն Թերթերով, բեմով, հրապարակով.

— Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, արթնցէ՛ք.

Ու հակամարտութիւններ, հակասական կոչեր.

— Օրօ՛ր, քնացէ՛ք։

— Ո՛չ, ո՛չ, մի՛ քնանաք։

Վրայ կը հասնին կառավարութիւնները։ Կը միջամտեն իշխանութիւնները։ Նոր օրէնքներ, նոր հրամաններ.

— Քնանալը արգիլուած է։ Քնացողը կը գնդակահարուի, տանուտէր կը տառապէ։ Տո՛ւրք, տո՛ւրք, քնանալու տուրք։

Եկուր այս պայմաններու մէջ խռոկալ կամ սառէ։

Վեցամսեայ քունին հետեւանքով կրնանք մեր գիշերային քունն ալ կորսնցնել։

Աշխարհի հզօրները մինչեւ հիմա մեզ մասամբ կը քնացնէին՝ ասկից վերջը կրնան մեր քունը փախցնել։

Ո՛չ, ընկերներ, ըլլալիք բան չէ քունով յեղափոխութիւնը։ Նորութիւն ալ չէ։ Շատ մը յեղափոխութիւններ արդէն, տաւել կամ նուազ, քունով եղած են։ Զառանցանքները քունին յայտարար նշաններն են։ Ու գիտերը ո՛չ մէկ բան փոխեցին ցարդ։ Թերեւս ուրիշ գիւտ մը փրկէ տառապող անճար մարդկութիւնը։ Ուրիշ գիւտ մը, ուրիշ գիւտ մը եւ կամ․․․ երազ ջիւթ մը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

առաջ բերել։

Կայսերական վեհանձնութեան, ադատուիրութեան, ճշմարիտ քաղաքակրթութեան այս օրինակին հետ եկէք բաղդատեցէք արդի․․․ գիւտհնար դիւանագիտութեան մեթոտները, կորսնելու համար ապատառնէչ ժողովրդի մը Թեւերը, անոր հողին վառելէ վերջ Մնացորդ մարմինն ալ դարձնել իբրեւ ճարակ նուիրելու համար հասարակաց Թշնամիին․․․։

Ինչ՜ հակայաքայլ անկում․․․

***

ՀՐԱՆԴ ԱԼԵԱՆԱՔ

Երեք ամիս առաջ եւս հողին յանձնեցի բարութեան ու զոհաբերումի տիպար իմ պաշտելի մայրս, անողոք մահուան ճիրաններէն ամէն գնով փրկելու համար հինգ շաբաթ անընդհատ ու մոլեգնօրէն պայքարելէս ետքը.

Այսօր եւս հողին յանձնեցինք իմ մտերիմ բարեկամս՝ Հրանդ Ալեանաքը, մեր հանրածանօթ արուեստագէտը, որ օժտուած էր նկարիչի, բանաստեղծի ու քրոնիկագիրի բացառիկ յատկութիւններով։

1932ին ճանչցայ զինքը։ Առաջին անգամ ըլլալով այդ տարին նուագահանդէսէս ներկայ եղած ու անոր նկարագրականն ըրած էր «Յառաջ»ի մէջ։

Շնորհակալութեան նամակ մը գրեցի իրեն, որուն մէջ կ՚ըսէի թէ կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպէի հայու մը որ՝ առանց երաժշտական կրթութիւն ստացած ըլլալու՝ լիովին կ՚ըմբռնէր Մուսաներու արուեստին փոքրագոյն նրբութիւնները։

Իսկոյն պատասխանեց ինծի՝ ըսելով որ կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպէր հայ արուեստագէտի մը որմէ շնորհակալութեան նամակ կը ստանար իր մասին գրած մէկ յօդուածին համար։

Ասկէ ի վեր հետզհետէ սերտացան մեր բարեկամական կապերը։

Միստ դրսեւրայթով Ալեանաքը տիպար մըն էր բարութեան, վեհանձնութեան, անձնուիրութեան։ Պահած էր պատանեկան ամբիծ հոգի մը՝ երազանքով, խանդով, գգուանքով եւ գորովով լեցուն։ Ճակատագրապաշտ մը եւ հոգեպաշտ մըն էր։ Իր նախասիրած ու պաշտամունքին առարկայ վարպետներն էին Փօլ Շապաս՝ իբրեւ նկարիչ, Քամիլլ Ֆլամարիոն՝ իբրեւ ․․․րող

Թունդ ազգայնապաշտ մըն էր, սակայն առերես արգելք չէր հանդիսանար անաչառօրէն ճանչնալու իր ազգակիցներուն քով նշմարած թերիները։

Հակառակ իր չքաւորութեան՝ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց իր գաղափարի ընկերներուն։

Ցանծին Հրանդ Ալեանաքի՝ որ իր բոլոր կեանքի ընթացքին պաշտեց ու պանծացուց Բարին, Արդարը, Ճշմարիտը եւ Գեղեցիկը՝ հայութիւնը կը կորսնցնէ իր ամէնէն նրբաճաշակ արուեստագէտներէն ու իր ամէնէն ազնուագի մտաւորականներէն մին։

Անջնջելի պիտի մնայ իր յիշատակը իր բարեկամներուն սրտին մէջ։

ՖԻԼԻՊ ԱՂԱՃԱՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԽՈՐՀՐԴԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽ ՔԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

Ընդհանրապէս իսլամ արեւելքը կը յատկանշուի սուֆիզմով (խորհրդապաշտութիւն) եւ քրիստոնեայ արեւմուտքը՝ բանականութեան գերիշխանութեամբ։ Այսուհանդերձ, քրիստոնէութիւնը, ծագումով թէեւ արեւելեան, բայց զարգացումով արեւմտեան, հնաւանդ վարդապետութիւն մըն է, որ բազմաթիւ տարրեր փոխ առած է խորհրդապաշտութենէն։ Հետաքրքրական է գիտնալ այդ խորհրդապաշտութեան ակը,— ժամանակ մը կը կարծուէր թէ արեւելեան սուֆիզմն է որ կ՚ապրի քրիստոնէութեան մէջ, յետոյ սակայն կարգ մը փիլիսոփաներ պնդեցին թէ, նախ քան Քրիստոս, Հելլէնները անծանօթ չէին խորհրդապաշտութեան, իրենց բառով՝ որփէականութեան (orphisme)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Խորհրդային խաղաղականութիւնը հայկական հարցում

Գրեց՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կոմիտէի

Ֆրանսա եւ գաղութներ 3 ֆրանք, Ամերիկա՝ 20 սէնթ, Ուրիշ երկիրներ՝ 5 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել, Ֆրանսայի մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմիններուն։ Իսկ մանաւոր ապսպրանքի համար հետեւեալ հասցէին.— Aram Mouradian, 17, Rue Damesme, Paris (13), France.

Ցեղային, աշխարհահայեացութեան ձեռնարկելով՝ խորհրդապաշտութիւնը այնքան գերիշխեց հելլենական հոգիին մէջ, որ իր արուեստը եւս դարձաւ տեսակ մը պաշտամունք գեղեցկութեան, այսինքն վայելուն զգայարանքներուն խօսող բոլոր հաճոյքներուն։ Գեղեցկութեան, ներդաշնակութեան եւ չնորհալից իրականութեան այդ պաշտամունքն էր, որ տիրեց մինչեւ մեր օրերը, փիլիսոփայութիւն ,ինեց եւ ոռոգեց բոլոր արուեստները։

Երբ այժմ գեղեցկութեան այդ հնագարեան գաղափարին կը հակադրուի խորհուրդին փիլիսոփայութիւնը,— որ կը բանաձեւէ թէ կախարդանքն է, անծանօթին հմայքը, գերբնականութեան հետաքրքրութիւնը, որ սլացք ու թեւ կուտայ մարդկային միտքին,— պատմութիւնը պրպտողներ կը վկայեն թէ խորհուրդին ակերը աւելի հին է քան գեղեցիկին ակերը։

Այսպէս, Լակրանժ ծանրաբեռն հատորով մը, զոր հաճոյք է կարդալ, կը հաստատէ թէ Քրիստոսէ եօթը դար առաջ Յունաստան թաղուած էր խորհրդապաշտութեան անուշ մշուշի մը մէջ. Այդ շրջանին, վկայութիւնն էր որ կը սնուցանէր միտքերը, ահա թէ ինչու հելլէն խորհրդապաշտութիւնը կոչուեցաւ որփէականութեան։

Ըստ դիցաբանութեան՝ Որփէոս աննման բանաստեղծ - երաժիշտ մըն էր, որ իր երգերով կը կախարդէր մարդիկ, անասունները եւ բոյսերը։ Որփէոս մասնակցեցաւ նաեւ արգոնաւորդներու արշաւանքին, եւ երբ կորսնցուց իր կինը, Եւրիդիկէն, գնաց մինչեւ պահանջելու Դժոխքին թագաւորէն։ Մեռեալներու թագաւորը, Պղուտոն, կինը յանձնեց իրեն, պայմանով որ մեկնած ատեն չնայէր իր ճամբան։ Որփէոս գրժեց եւ կինը դարձեալ յափշտակեցին ձեռքէն։ Որփէոս հիւծ բանուեցաւ մոլեգնուհիներուն հետ, որոնք զինք կտոր - կտոր ըրին, ծով նետեցին,— ալիքները խաղ կանչելէն՝ գլուխն ու քնարը տարին նետեցին Լեսբոսի կղզին։ Դիոնիսոս, իր կարգին, պատժեց մոլեգնուհիները, զանոնք ծառի փոխակերպելով նոյնհետայն։

Պէտք է այստեղ արձանագրել, որ Որփէոս բոլորովին յունական աստուած մըն է, իսկ Դիոնիսոս՝ փոքրասիական։ Հելլէն խորհրդապաշտները, սակայն, իրենքզիրենք որփէական անուանելով հանդերձ՝ կը պաշտէին Դիոնիսոսը, որու պատմութիւնը, թէեւ շատ խառն, որոշ չափով կը յիշեցնէ Որփէոսի Այսպէս, Դիոնիսոս եւս յօշոտուեցաւ Տիտաններու կողմէ, որոնք յետոյ կերան զայն։ Արամազդ զանոնք կայծակնահար ըրաւ անմիջապէս,— անոնց մոխիրէն ծնունդ առաւ մարդկային ցեղը։

Այսպէս, կ՚ըսէ աւանդութիւնը, մարդիկ օժտուած են կրկնակ բնութեամբ,— տիտանեան նկարագիր, որ չար է եւ ֆիզիքական, աստուածային նկարագիր, որ բարի է եւ հոգեկան.

Որփէականները այդ աւանդութիւնըն է որ կը յաւերժացնեն։ Երբ քննենք իրենց արարողութիւնները, անոնց մէջ կը տեսնենք փոքր-ասիական վարդապետութեան մը հետքերը։ Արդարեւ, Դիոնիսոս, որ ծանօթ է նաեւ այլ անուններով, աստուածն է գինիին, որ գինովութիւն կը պատճառէ, ներքինականութեան մէջ կը փոխադրէ, յափշտակութեան մէջ կը ձգէ հոգին։ Եւ Դիոնիսոսի հետեւորդներն ալ ուրիշ ցանկութիւն չէին հետապնդեր, եթէ ոչ դուրս ելլել իրականութեան պատեանէն, թռիչք տալ հոգիին, ապրիլ անծանօթին խորհուրդին մէջ։

Այս վարդապետութիւնը հելլենական արուեստին տուաւ զգացումը անհունութեան, մինչ հետեւորդները, չափազանցութեան տանելով այդ ոգին, ցանկացին անմահութեան հասնիլ՝ փորձելով մերկանալ ֆիզիքական բնութենէն, զարգացնելով իրենց աստուածային բնութիւնը։ Այդ նպատակով՝ հրաժարեցան ոչ միայն սնունդէ եւ կենսական պահանջներէ, այլեւ իրենք զիրենք ենթարկեցին աննկարագրելի տառապանքներու, որպէսզի հոգին ազատագրուի իր նիւթական բանտէն։ Ժամանակ մը այնպիսի չափազանցութիւններու հասան, որ պարտաւոր էին, իրենց արբազան գինովութեան մէջ, ուտել ողջ կենդանիէ մը փրցուած միսի կտորներ, տակաւին արիւնը վրան,— յիշեցնելու համար տառապանքը Դիոնիսոսի, զոր յօշոտեցին ու կերան տիտանները։ Որփէականները, այսպէս, պիտի հասնէին կատարելութեան, երբ այլեւս չնորհ կը ստանային խմելու Յիշողութեան լիճէն եւ ապրելու յաւիտենութեան մէջ։ Անոնք որ պիտի չկարենային հասնիլ այդ կատարելութեան, պիտի դատապարտուէին խմել Թմրութեան լիճէն՝ մոռնալու համար իրենց կեանքը եւ վերստին ապրելու համար հին կեանքը։

Ընդհանրապէս բարձրիմաստ վարդապետութիւնները երբ կը ժողովրդականացուին, կը ստանան անհեթեթ ձեւեր, մանաւանդ երբ շահագործող դասակարգ մը կ՚աշխատի օգտուիլ զանգուածին միամտութենէն։ Քրիստոնէութիւնը եւս, իր խորունկ վարդապետութենէն անկախ, ծիծաղելի արարողութիւններու հաւաքածոյ մը դարձած է երբեմն շահագործողներու ձեռքը։

Խորհրդապաշտութեան այս պատմութիւնը թերի է անշուշտ։ Եւ սակայն, ո՛րքան հետաքրքրական է սիրել անցեալը, պրպտել հին ժողովուրդներու կեանքը, գաղափար մը կազմելու համար այն ճիգերուն մասին, որոնք պիտի կատարուին միշտ եւ յաւիտեան, հասնելու համար անծանօթը, վայելելու համար անհունութեան կախարդանքը։

քննադատական տեսութիւնը եւ մեթոդն է ի հարկէ։

Քննադատ Նարդունիի մօտ բժիշկը խորհրդակցական, մերթ վճռական ձայն ունի։ Ինչպէս յաճախ ինք կրկնած ու կիրարկած է, իրական քննադատութիւնը գիրքերու խողովակով լինելու է մինչեւ հեղինակներու հոգեբնախօսական ենթաշխարհը, փնտռելու է այն անխուսափելի եւ գրեթէ գործարանական առնչութիւնը, որ բնականաբար կայ ստեղծագործող անհատին եւ իր երկնած գործին միջեւ։

Գիտականացած այդ քննադատութիւնը, սակայն, ինքզինքը կը դնէ լուրջ հարցերու առջեւ, անհատի մը հոգեբնախօսական խորքը պարզ ու միօրինակ քարտէս մը չէ, անիկա նըտած է կենսաբանական թնճկուած երեւոյթներու վրայ, ուր ներծոր դեղձերու եւ ջղային ցանցերու գործունէութիւնը առեղծուածային դեր մը կը խաղայ։ Ու միանգամայն կեանքը, իր բոլոր արտայայտութիւններով կայուն վիճակ մը չէ, զոր կարելի ըլլայ կապտել եւ բնորոշել։ Կեանքի եւ հոգիի բնոյթը կը կայանայ մշտական, խուսափուկ եղելափոխութեան մը (devenir) մէջ, որ չարժապատկերի յորձանքին նման կը սահի մարդու պատտաւին վրայէն։

Անտարակոյս, հեղինակի մը ներշնչումը կը գունաւորուի իր զգայնութեամբ, որ իր կարգին արդիւնաբարն է անոր խառնուածքին, անոր բնախօսական ենթահողին։ Բայց ընդունինք որ այդ տարրային խորքէն մինչեւ հոգեկան - իմացական բարձրագոյն արտայայտութիւնները փոխանցումը ուղղակի, անմիջական, նոյնիսկ տրամաբանական չէ։ Եւ տեսէք գեղարուեստական գործ, հեղինակին խառնուածքը մեկնակէտ ունենալով հանդերձ, պայմանաւորուած է բազմաթիւ ազդեցութիւններով, ուր արուեստագէտին դաստիարակութիւնը եւ ինքնամշակումը, միջավայրին եւ ժամանակին պահանջները, հանրային ճաշակի քմայքները, դէպքերու ընթացքը եւ նոյնիսկ կոյր պատահականութիւնը աւելի կամ պակաս կշիռ կրնան ունենալ։

Արուեստագէտը, գրողի հոգեկան աշխարհը, եւ առհասարակ մարդկային հոգին բազմակողմանի կերտուածքի մը վերնագոյն, լուսահոյեաց պատուհանն է, եւ զետնափոր նըկուղներէն մինչեւ վերամբարձ զենիթը դարձդարձիկ միջանցքներ, փոխանցման վիճակներ կան, որոնց մէջէն անհատին լուսաւորութիւնը, գիտակցութիւնը կը դառի, կը բիւրեղանայ աստիճանաբար։ Գրական, գեղարուեստական գործ մը, հետեւաբար, գէ եթէ անբացատրելի առեղծուած մըն է ենթակայական եւ անանձնական բարդ գործօններու, որոնք կը խուսափին ոչ միայն քննադատին, այլ նոյնիսկ հեղինակին հասողութենէն։

Նարդունիի թափանցող մտածումէն վրիպած չէ այս պարագան, ինչպէս իր յառաջաբանին որոշ մասերը թոյլ կուտան կռահելու։ Եթէ պէտք տեսայ ընդգծելու այս տեսակէտը, նպատակս է մատնանշել թէ զուտ բնախօսա-հոգեբանական մտահոգութեամբ առաջնորդուող քննադատութիւն մը ոչ միայն դժուարին է, այլ եւ միակողմանի եւ անձուկ։ Այդ չափազանց գիտական քննադատութիւնը, հակառակ իր երեւութական ճշգրտութեան, նոյնչափ հակամէտ է վրիպանքներու, որքան պատմութեան նիւթապաշտ (մատերիալիստ) աշխարհայեացքը, որ մարդկային - ընկերային բոլոր շարժումները, իմացական յեղաշրջումները անպայման կը ջանայ բացատրել տնտեսական գործօններու ազդեցութեամբ։ Այդ երկու վերլուծական մեթոտներն ալ, որոշ անուրանալի կարեւորութիւն մը ունենալով հանդերձ, բաւարար չեն բացատրելու մարդկային գործերը։

Արուեստագէտի մը, գրողի մը ամբողջական կեանքը եւ գործը քննելու պարագային, երբ մեռած է ան եւ իր մասին վաւերական տեղեկութիւններու մեծ առատ մը կայ արդէն, բնախօսա - հոգեբանական քննադատութիւնը կոչուած է վճռաբար եւ լիապէս կէրպով արտայայտուելու։ Բայց մեր ժամանակակիցներուն հանդէպ, որքան ատեն որ հեղինակներու անձը եւ կեանքը անձեռնմխելի, փակ իրաւունք մըն է, չափազանց խորացնելն քննադատութիւնը անիմաստ ստործպութիւն մը պիտի ըլլար եւ պիտի յանգէր անհամապատասխան դատաստաններու։ Անքաւո, նոր, առանձին գործերու հանդէպ մանաւանդ քննադատութիւնը պարտաւոր է մերկանալ ամէն տեսակ վարդապետական, այլամերժ չափանիշներէ։

Մեր գրականութեան ցանուցրիւ երեւոյթներուն առջեւ, ես իմ մասիս կը բաւականանամ քննադատական այն մեթոտով որ իրաւ կամ անիրաւ, տպաւորական կոչուած է (impressionnisme)։ Անիկա չի տածեր ոչ մէկ յաւակնութիւն, ոչ մէկ վճռաբանութիւն եւ կը սիրէ արտայայտութիւնը մնալ անձնական ճաշակի մը, գեղագիտական հակումի մը։ Տպաւորապաշտ այդ քննադատութիւնը թերեւս կիրարկումն է արեւելեան այն առածին, որ կը թելադրէ վայելել խաղողը եւ չհետաքրքրուիլ այգիով կամ այգեպանով. (իւզիւմի եէ, պաղըն սորմա)։

Այո, եթէ ճիշդ է գրական գործ մը յագուրել հեղինակին ընդմէջէն, սխալ չէ նաեւ գործ մը առնել եւ վերլուծել ինքն իր մէջ, անտեսելով բոլորովին հեղինակը։ Ասոնք երկու մեթոտներ են, նոյնքան ընթացիկ եւ բանաւոր, մին այնքան որքան միւսը։ Մեր գրականութեան մէյտը, անփառունակ դաշտանկարին առջեւ երկրորդը կրնայ բաւարար նկատուիլ, առանց դրժելու լուրջ քննադատութեան իրաւունքները։

Ծաղիկներու հմայքը, պտուղներուն հեշտանքը վայելելու համար անհրաժեշտ չէ խորատուզուիլ անպայման բուսական կենսաբանութեան կամ գործարանաւոր տարրաբանութեան գաղտնիքներուն մէջ. Թէեւ գոյներն ու բոյրերը, համերն ու հոյզերը իրենց էութեամբ տարրաբանական եղելոյթներ են պարզապէս. բայց այդ գաղտնիքներուն ճանաչումը չաւելցներ ամենեւին մեր վայելքը։ Բնապատմութեան ճանապարհով չէ որ պիտի հասնինք բնութեան գեղեցկագիտութեան։

Նոյնն է մարդկային գործերուն հանդէպ։ Գեղարուեստի եւ գրականութեան բոլոր արտադրութիւնները, իմացականութեան ամենաչքեղ ցայտումներն անգամ զուգընթաց են, իհարկէ, վերջ ի վերջոյ մարդկային կազմուածքին թաքուն խաղերուն հետ։ Բայց ի՞նչ հարկ գիտնալ զանոնք կամ որոնել երկին ու մարդուն առնչութիւնը։ Գործ մը ինքնին ինքնամփոփ եւ ինքնուրոյն փախուստ մը չէ՞ մարդու հոգիէն դուրս, տեսակ մը ձերբազատութիւն․․․։

Հուսկ, ուրեմն, տարուած եմ խորհելու, որ ամէն հեղինակ բեմ մըն է, որուն վրայէն մարդկային համայնական բայց անանուն հոգին է որ կը բարբառի ու կը ճառագայթէ։ Ուրկէ՞ կուգայ ձայնը եւ շեշտը, որ կ՚արձագանգէ գրողին մէջ, ոչ ոք կրնայ ըսել։ Քննադատները յաճախ Անծանօթին բարբառն է որ կ՚իմանան բոցավառ մորենիներու մէջէն․․․։

Ֆ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի եւ արուարձաններու բոլոր այն խանութպանները, որոնք Արթիզանի իրաւունքէն զրկուելու վտանգին տակ են, խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8·30ին, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ (10):

Կարեւոր անձնաւորութիւններ յանձն կ'առնեն իրենց օժանդակութիւնը ընծայել, պէտք եղած դիմումները կատարելու պաշտօնական շրջանակներու մօտ:

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է մեր ձայնը լսելի ընելու համար: Կարգադիր Յանձնախումբ

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՆԹԻ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Վօլթէրի մէջ, Փլաս Օտէօն, մէթրօ՝ Օտէօն:

ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Դատական կազմ՝ նախագահ ՏՈՔԹ. Հ. ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ, դատաւորներ Հ. Սամուէլ, Յ. Ջարեան, ընդհ. դատախազ եւ ջահերուն փաստաբան Ա. Խանդկարեան, Յ. Եղիազարեան,

Մեղադրեալներու փաստաբաններ Լ. Զօրմիսեան, Ս. Թորոսեան,

Մեղադրեալ Օր. Յ. Պետրոսեան:

Ժիւրիի նախագահ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, անդամներ, Հայր Սահակ Տէր-Մովսէսեան, Տիկին Ա. Բուդաղեան, Գ. Պ. Ասատուր, Տոքթ. Ասլանեան, Հ. Բալուեան, Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Վ. Իշխանեան, Ա. Հանրմեան, Շ. Նարդունի, Մ. Ոսկերիչեան:

Դատավարութենէն վերջ խօսք պիտի տրուի ներկաներուն: Բոլորին նստելու տեղ ապահովուած: Մուտք 3 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, 20 Դեկտ., Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Bossuet, Paris:
Կը խօսի՝ Գ. Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ Յովհ. Թումանեան:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

1 Սեպտեմբերէն 13 Սեպտ. 1938
ՊՕՄՌՆ, Մելիկ — 75
ՎԻԼՄՈՆԳԼԸ, Սիւն — 75
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Զօպ — 100
ԼԸ ՔՐԵՕԶԷ, Չէթ — 75
ՆԱՆԹ, Գ. Ս. — 75
ՓԱՐԻԶ (18), Օր. Գ. — 75
ԺՈՒԱՆ ԼԷ ՓԷՆ, Հ. Ղ. — 150
ԳԱՎԱՅԵՌՆ, Ման — 50
ԱՆԿԷՆ, Սուք. 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Դաւ. — 300
ԺՆԷՒ, Օհ — 150
ՎԻՐՈՖԼԷ, Գ. Օհ — 75
ՄՕՐԷՍԹԷԼ, Գար — 40
ԱՎԻՆԵՌՆ, Գարծ — 70
ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ — 75
ՇԱՎԱՆՈԶ, Խ. Մ — 55
ՇԱՍ, Գ. Ա. — 25
ՍԱԼՈՆ, Աշ — 60
ՍԷՏ, Գ. Գ. — 40
ԹԱՐԱՐ, Ե. Ս. — 150
ՓԻԷՐՖԷՕ, Յ. Վ. — 50
ՓԻԷՐՖԷՕ, Զար — 175
ՓԱՆ, Սրմ — 35
ԳՕՐՏՕ, Ա. Հ. — 200
ԳՕՐՏՕ, Դ. Շ. — 100
ՍԸՆՕՆ, Հ. Ն. — 150
ԳՕՐՏՕ, Գործ — 408

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գանեէօ - Քաշանի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Մառի եւ Օր. Ազգաւնիւ Դանիէլեաններուն եւ իրենց պարագաներուն Տիկին ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՄԵՍԱՏՈՒՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

×

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Իթալիի եւ Շրջանի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ցամիկ Տէր Աւետիսեանի իր հօրաքրոջորդւոյն՝ ԽՈՐԷՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, «Քատէ» սրճարանին վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԷՆ Գ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ 20 Ֆր.

կը նուիրէ Փորթ տ'Իթալիի եւ Շրջանի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ խմիչքը...

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50 71 Tel. Botzaris 12 60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մասամբ հայն. Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու. կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՈՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հետամայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

«BAL DES MIMOSAS»

ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՄԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԷՅԻ» նոգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4.30 կէս գիշեր

AÉRO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Այս մեծ ցերեկոյթին բացառիկ հմայք մը տալու համար, առաջին անգամ գաղափարը յղացուած է զայն նուիրելու Միմօզա ծաղիկներուն, որոնք պիտի ըլլան օրուան մեծ զարդը:

Դասական պարեր տեղի պիտի ունենան օրիորդներու եւ Ռուս գազաններու պալէի խումբին կողմէ: Խնամուած պիւֆէ, պանանազան անակնկալներ:

Սրահի կարգադրութիւնը... ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

ԸՆԿ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ

Տեղ. կ'ունենայ այսօր, 18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԻՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ. ... մինչեւ առաւօտ

COLISÉEի շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

...

Եւրոպական պարերը կը սկսին ժամը 9ին:

Ձոյն եւ ... պիւֆէ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Օր. Արփիկ Միսաքեանէ 100 ֆրանք, Պ. Ներսէսեանէ 200 ֆրանք:

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14 - 24: **8 Rue Bossuet**. Փա իր

Քաջալերեցէք Միութեանս բազմապիսի գործունէութիւնը, գնելով ձեր մօտ ձեր Կաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ:

Հոն կը գտնէք՝ Խաչուհիներու ձոյն ու համեղ պիւֆէն:

Երգ — պար — նուագ: Մուտքը ազատ է

ՑԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻԼԱ - ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷԻ ՄԻՋԻՆԳԻՆ ԿՈՂՄԷ

18 Դեկտ., Կիրակի ժամը 3 12

34 Avr. Porte des Lilas մէթրօ **Porte des Lilas**

Կ. ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏԻԿԻՆ Ն. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մուտք 6 ֆրանք

Նախայաղթում—պարահանդէս

Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ

18 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր: 13 րիւ Փիէռ Քիւրի, Քրէմլին Պիսէթր, մէթրօ Փորթ Իթալի:

...

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

7 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ: ՖՈԼԻԶԷԻ սրահին մէջ:

ԵՐԳԱՀԱՐԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԹՈՐ ... ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

Ս. Պրզանաչ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն

(Grand prix Wilsart)

7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին. Salle Emile Zola

...

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. 3 ԵՐԻՏ. Մ. ԻՓԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

18 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

Hôtel des deux Mondesի ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

22 Avenue de l'Opéra, Մէթրօ **Pyramides**

Ընտիր օրքեսդր: Կեզարուեստական բաժին: ձոյն եւ խնամուած պիւֆէ: Մուտք 15 եւ 10 Ֆրանք:

Ա. ՑՈՎԻԿԵԱՆ

Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն

22, Rue de Maubeuge Paris (9) Metro: Cadet et N.-D. de Lorette

Մասնագէտ վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներու: Պաշտպանութեան դատարաններու առջեւ: Ամրագրութիւն պաշտօնաթուղթերու:

Արկածի դատեր առանց կանխավճարի:

Խորհրդակցութեան ժամը 11-12 եւ 5 — 7 եւ ժամադրութեամբ:

Շաբաթ եւ երկուշաբթի օրերը խորհրդակցութիւն 10 Ֆր.:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԶԱՐԴԱՐ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

...

... - ՎԻՐԱԲՈՅԺ

Արտաւազդ Համբարձում

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, եւ Ավրնիւ տը Վէրսայլ ... ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար:

10 - 12, 6-30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն: Թէլէֆոն, Ժասմէն 52–69:

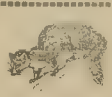

Fourrure des St. Bernard

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տակաւ աղուէսներ՝ չափազանց մաքուր ... մուշտակներ, սկիւռներ, օձիկներ, զարդեր, վերարկուներ եւայլն:

Կը շինենք չափու վրայ մանթօներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով:

Կը տեսնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը: Մուշտակատունը կը մնայ բաց, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր:

24. Rue Affre կամ 8 Rue Cave — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ 2. Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbes Roch... Tél. Montmartre 69-70

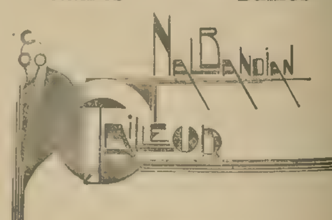

15, Bld. Bonne Nouvelle

Metro: Bonne Nouvelle — Tel: Cent. 39.- 70

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի ամենամեծ նուագի շրջանը

Շաբաթ ու կիրակի երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներ:

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը ... բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր հանրածանօթ կովկասեան շաշլիկով:

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris 9. Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած ծայրագոյն որակ ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը: ... խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը ... ծառայուած է

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél Dragon 70—89:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԾՐԹԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 20 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3916 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մուսոլինիի ճառը Սարտենիոյ մէջ

— oo —

Մուսոլինի Սարտենիոյ մէջ բացումը կատարելով Քարպոնիա քաղաքին, պանծացուց իտալացի ժողովուրդին քաղաքակրթական եւ շինարար հանճարը, որ բարգաւաճ կեդրոնի մը վերածեց աշխատանքի ոճախ մը, ուր տակաւին մէկ տարի առաջ մալարիան աւերներ կը գործէր։ Քարպոնիա, այլ անուամբ Ածխաքաղաքը, բնակավայրն է այն աշխատաւորներուն, որոնք կը բանին ածխահանքերու մէջ։ Նոր քաղաքը ունի 12000 բնակիչ, շուտով պիտի ունենայ, բառ Մուսոլինիի, 24.000 բնակիչ,— եւ առիթ հրաշքի մը արդիւնքը պիտի ըլլայ այս Փաշական կամքին։ Յանուն կառավարութեան, Մուսոլինի խոստացաւ ուժ տալ Քարպոնիա քաղաքին կարգացման, որովհետեւ ածուխի ապահովութիւնը մեծ դեր կը կատարէ երկրին ճարտարարուեստին մէջ։

Մանաւանդ որ Քարպոնիա քաղաքին ածուխը առաջնակարգ ածուխ մըն է։

Ցնծալ Մուսոլինի պարծանքով յիշեց Սարտենիոյ ժողովուրդին անցեալը, առաքինութիւնները,— Աշխատասէր է եւ հայրենասէր, եւ փառքով կարինելով փառքի էջեր գրած է Իտալիոյ պատմութեան մէջ։

Մուսոլինի որ եւ է ակնարկ չըրաւ ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց եւ վերջին միջադէպերուն միայն թէ յիշեցուց որ Քարպոնիա քաղաքին հանդիսաւոր բացումը կը զուգադիպի «Հաւատքի Օրուան», այն օրուան՝ երբ Իտալացիները իրենց ամուսնութեան ոսկի մատանիները նուիրեցին հայրենիքին որպէսզի Իտալիա յաղթանակէ կայսրութեան համբաւն վրայ։

Ժողովուրդ մը, որ չի խնայեր որ եւ է զոհողութիւն, կրնայ [illegible] նայիլ ո՛ր ուղղութեամբ որ ուզէ։

Ցուրտը սկսաւ

— oo —

Երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ ջերմաչափը աստիճան առ աստիճան կ'իջնէ,— Կիրակի, Փարիզի մէջ, ջերմաչափը ցոյց կուտար զերոյէն վար 6, Երկուշաբթի՝ 10։ Եւ դեռ հաւանական կը նկատուի որ քիչ մըն ալ իջնէ։ Հիւսիսային եւ արեւելեան նահանգներուն մէջ աւելի սաստիկ է ցուրտ։ Ձիւնի վրայ վրայ ձիւն կը տեղայ։ Կիրակի եւ Երկուշաբթի ամպոտ օր մը կը փայլէր Փարիզի երկնակամարին վրայ։ Օդը չոր է։ Սակայն հիւսիսային հով մը կը փչէ անընդհատ։

Փարիզի մէջ սառած են բոլոր աղբիւրները եւ ջրավազանները։

Մեցի մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտայ զերոյէն վար 14, Վերտէօնի մէջ 18, Պելֆորի մէջ՝ 15։ Լոնտոնէն հասած հեռագիրներու համաձայն, սաստիկ ցուրտ կը տիրէ նաեւ բովանդակ Անգլիոյ մէջ։

Կարպաթեան Ուքրանիոյ մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտայ զերոյէն վար 28։

Ճէպէլը Տրիւզ կը մերժէ միանալ Սուրիոյ

— oo —

Ճէպէլը Տրիւզի մայրաքաղաքէն, Սուէյտայէն կը հեռագրեն թէ Տիւրզիները բողոքագիր մը ղրկած են Պէյրութի Ֆրանսական իշխանութեան, յայտարարելով թէ կը մերժեն այն յայտարարութիւնը որով Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ պէյ կը հաւաստէր թէ Տիւրզիները կ'ընդունին Սուրիոյ միութեան սկզբունքը։ Ի նշան բողոքի եւ անկախութեան իրենց ցանկութեան՝ Տիւրզիները երկրին սահմաններէն դուրս վտարած են բոլոր սուրիացի կառավարական պաշտօնեաները։

Ու կը խնդրեն, միաժամանակ, որ վերահաստատուի իրենց անկախութիւնը եւ բոլորովին Ճէպէլը Տրիւզը անջատուի Սուրիայէն։

Ռուսերը Սեւ ծովուն մէջ

— oo —

Մոսկուայէն կը հաղորդուի, որ Խորհրդ. Կառավարութիւնը, Պալթեան նաւատորմը զօրացնելու ժամին որոշում տալէ վերջ, իր ուշադրութիւնը դարձուց Սեւ ծովուն վրայ։

Ուքրանական հարցին ընթացքէն մղուելով, Խորհրդ. կառավարութիւնը որոշեց զօրացնել Սեւ ծովու ռազմական նաւատորմը։ Այդ նպատակով՝ գալ տարի պիտի շինուին ութ մարտանաւեր, յաջորդ տարի տասներեք մարտանաւեր։ Արդէն Սեւ ծովու ռազմական նաւատորմին վրայ աւելցուած են ինը սուզանաւեր 600 թոնօ տարողութեամբ։

Երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ծանր ցնցումներ զգալի եղած են Քըրշէհիրի շրջանին մէջ։ Կործանած են 16 տուներ, որոնց մեծ մասը նոր շինուած էին։ Ուրիշ 60 տուներ փլելու վտանգին առջեւ կը գտնուին։

1937ին ալ երկրաշարժ պատահած էր Քըրշէհիրի մէջ,— ցնցումները տեւած էին ամբողջ մէկ ամիս, աւերակի վերածելով շրջանը։

ՑՈՒՐՏԻՆ հետեւանքով եւ ամէն կողմ սառ կապած ըլլալով, կարելի չեղաւ կազ ստանալ։ Մօտակայ տպարաններ ալ նոյն նեղութեան ենթակուած էին, այնպէս որ «Յառաջ»ի այս թիւը ստիպուեցանք հրատարակել այս ձեւով։ Միջոցներ ձեռք առած ենք վաղուան թիւը հրատարակելու իր սովորական գծագրով։

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

— oo —

Ա.

Մոսկուայի մէջ իմ առաջին այցելավայրս նահանգային փոստ մըն էր։ Ինծի կ'ընկերանար երիտասարդ ամերիկացի տնտեսագէտ մը։ Այդ փոստը 24 ժամուան մէջ 240 թոն ալիւր հաց կ'արտադրէր։ Պաշտօնէութիւնը բաժնուած էր երեք խումբերու, որոնք օրը ութական ժամ կ'աշխատէին։ Պաշտօնէութեան 70 առ հարիւրը կիներ էին։ Անոնց միակ առանձնաշնորհը այն է, որ ծննդաբերութենէ 2 ամիս առաջ եւ երկու ամիս վերջ վճարուած արձակուրդ կը ստանան։ Ամէն գործատեղիի մօտ կը գտնուի մանկապարտէզ մը՝ ուր մայրերը իրաւունք ունին այցելել օրական 2—3 անգամ։ Կիները յոգնած երեւոյթ ունէին։ Ցայտնի էր որ շատ կը տաքնային իրենց հագուստներուն մէջ, որոնք ժամանակին ճերմակ եղած էին անտարակոյս։ Ծունկերը մաշած տաբատներ եւ կարճ բաճկոններ կը կրէին։ Ութ ժամ անընդհատ աշխատիլ, մանաւանդ այդքան տաք մթնոլորտի մէջ, աւելի այրերու յարմար գործ մըն էր։ Հաւանական է, թէ ինչո՞ւ Ռուսիա այնքան «հանգստեան տուներ» ունի։ Բակին մէջ կար Լէնինի մէկ արձանը։ Ամերիկացի բարեկամս պէչ նայուածք մը ընդունեց, երբ հարցուց թէ արդեօք նշանաւոր հացագործի մը արձա՞նն էր այդ։

Վերջապէս, օր մը որոշեցի սկսիլ իմ ուսումնասիրութիւնս՝ որուն համար կը ճամբորդէի, կիներու եւ նորաձեւութեանց մասին։ Թերեւս ամէնէն լաւ հագուող կիները քարտուղարուհիները եւ պանդոկներու մէջ սպասարկող կիներն են։ Բայց նոյնիսկ անոնք հեռու չէին վայելուչ կոչուելէ։ Այս կիներուն քիչ մը աւելի լաւ հագուստը պարզապէս պրոպագանդի համար է — այցելուներու վրայ լաւ տպաւորութիւն ձգելու։ Նաեւ այդ կիները միշտ շփման մէջ ըլլալով այցելուներու հետ, այս վերջիններէն յաճախ հագուստներ կ'ընդունին իբրեւ նուէր։ Ընդհանրապէս, ռուս կիները շատ փոքր եւ գէր են, արդիւնք իրենց քաշած քանանամեայ տառապանքներուն, պատերազմի յեղափոխութեան եւ անսուաղութեան։ Գոյութեան պայքարը մոռնալ տուած է իրենց այն՝ ինչ որ ճաշակ կը կոչուի, եւ այսօր ռուս կիները կորսնցուցած են հագուելու եւ մարմնական մըշակոյթի սովորութիւնները։ Կիներու 90 առ հարիւրը մեծ կոնքեր ունին։

Նիւթի պակասը անկարելի կը դարձնէ սեղմիրաններու եւ գօտիներու գործածութիւնը։ Մետաքսէ գուլպաներ չկան, եւ կան կիներ, որոնք հաճոյքով պիտի վճարէին 100 րուբլի միայն զոյգ մը ձեռք ձգելու համար։ Կաշիէ կօշիկները 500 րուբլի կ'արժեն եւ ատոր համար մեծ մասամբ խասաքարէ կօշիկներ կը հագուին։

Ռուսիոյ մէջ կինը կորսնցուցած է իր հրապոյրը։ Խանութներու, գրասենեակներու եւ փողոցներու մէջ չի յարգուիր այրերու հետ իրենց հաւասարութեան սկզբունքը։ Բացի իրենց մտաւորականութենէն, անոնք հոս գացած են 30 տարի։ Ռուս բարձր դասակարգի կիներու եղբն յետոյ, երկիրը զրկուեցաւ միջոցներէ՝ առեղծելու համար գեղեցկութիւն եւ անհատականութիւն։ Ցեղոյ, հասանքը դէպի քաղաքները գիւղացի կիներու, որոնք երբեք ճանչցած չէին հագուստ ու նորաձեւութիւն, այդ հասանքը բոլորովին ջնջեց հագուելու գեղեցիկ արուեստը։ Հին ձեւերով կը յարդարեն անոնք իրենց մազերը։ Ցեխոտ առ հարիւրը կարճ մազեր ունին ու երբ դըրամ գտնեն՝ կը ներկեն զանոնք։ Permanente մը 40 րուբլի կ'արժէ։ Սափրիչներու խանութներու մէջ կը պակսին առողջապահական պայմաններ։ Ջունին ելեկտրական մեքենաներ։ Այդքան թաղերու մէջ խանութները աւելի աղտոտ բայց աժան են։

Երէկ շաբաթական ընթացքին չատ ջանացի գտնել գոնէ մէկ լաւ հագուած ռուս կին, սակայն անօգուտ։ Անշուշտ, աւելի բարձր դասակարգ մը կայ, բարձր պաշտօնէութեան կիներ, որոնք բրեկուները պանդոկ կուգային՝ 1000 րուբլի արժող հագուստներ հագած, բայց վայելուչ կոչս ելէ հեռու էին։ Մանրաբեռնուած հագուստներ կը կըրէին, եւ իրենց միակ նկատելի գեղեցկութիւնը իրենց հիանալի ակռաները եւ ժպիտն էին։ Նորաձեւութեան խանութ մը այցելեցի։ Ամէնէն լաւ զգեստները 1000 — 2000 րուբլի կ'արժեն։ Մուշտակէ վերարկու մը կ'արժէ մինչեւ 1500 րուբլի։ Կարուհիներ եւ դերձակներ ամսական շուրջ 300 րուբլի կը շահին, ալա նաեւ տոկոս մը կը ստանան։ Սափրիչ մը ըսաւ թէ պէտք է կրցածին չափ շատ մազեր կտրէր, որպէսզի ամսական գոնէ 600 րուբլի ապահովէր։ Այդ դրամով ալ միայն զոյգ մը կաշիէ կօշիկ եւ ձեռք մը բուրդէ հագուստ կրնար առնել, հարիւր րուբլի տուաւ ինծի ածելի մը համար, որովհետեւ ռուսական ածելիները շատ պէշ պողպատէ շինուած ըլլալով՝ 3 ամիս հազիւ կը դիմանան։

Մնունդը առատ է եւ կը ծախուի շտեմարաններու մէջ։ Հակառակ առատ ժողովուրդը կրկին «պոչ» կը կազմէ այս շտեմարաններուն առջեւ, որոնք բաւական չեն։ Թաքսիներ չըկան։ Ժողովուրդը չի կրնար անձնական ինքնաշարժներ ունենալ։ Եթէ ձեր գործին համար պէտք ունիք, կառավարութիւնը կուտայ վարձքով, կառավարն ալ հետը, նաեւ պէնզին գնելու հրամանագիր։ Բայց այս շնորհը կը տրուի միայն կառավարական կարեւոր պաշտօնեաներու, հիւպատոսներու եւ օտար մասնագէտներու։ Երբ կը տեսնէք այս պաշտօնեաներէն մէկը՝ շառքէթով, առանց օձիքի, քաղված հիանալի լիմուզինի մը մէջ, ռատիոյով, ջերմոցով եւ ամենավերջին նորութիւններով, անմիջապէս կը յիշէի ամերիկեան կանկստըրներու ֆիլմ մը։ Ինքնաշարժի մը ծախսը միայն կրնան ընել անոնք, որոնք ամիսը գոնէ 5000 րուբլի կը շահին։ Եւ որովհետեւ սատարակ աշխատողները կը շահին միայն 200 — 400 րուբլի, մասնագէտները՝ 500—1500, բարձր պաշտօնեաները եւ օտար մասնագէտներ 1500 — 7000 րուբլի, դիւրաւ կրնաք հասկնալ ռուսական համայնավարութեան կառակը։

ՌԸՆԷ ՀԱՆՐԻ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Խորհրդային խաղախականութիւնը հայկական հարցում

— oo —

Գրեց՝ ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւր. Կ. Կոմիտէի

Ֆրանսա եւ գաղութներ 3 ֆրանք, Ամերիկա՝ 20 սէնթ, Ուրիշ երկիրներ՝ 5 ֆրանք։

Ստանալու համար դիմել, Ֆրանսայի մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեղական մարմիններուն։ Իսկ մասնաւոր ապսպրանքի համար հասցէ՝ Aram Mouradian, 17, Rue Dameme, Paris (13), France.

ԸՆԿ. ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— oo —

Ցաւով կը տեղեկանանք թէ ընկ. ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ մեռած է, կէրակի գիշեր, Մարսիլիոյ մէջ։ Տարաբախտ ընկերը հին Դաշնակցական մըն էր, եւ երկար տարեն տեննապետ եղած Մարսիլիոյ շրջանի ազգ. վարչութեան։

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն։

Այրի տիկ. Գ. Շահլամեան, Օր. Հ. Շահլամեան, Այրի տիկ. Թորոսեան, Այրի տիկ. Ջղուքեան, Տէր եւ Տիկ. Լ. Ջղուքեան, Տէր եւ Տիկ. Գ. Հիւսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Գ. Սարաֆեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկ. Ա. Թորոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Ե. Թորոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թ. Թորոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգսեան, Այրի Տիկին Ջղուքեան եւ աղջիկները, Գ. Մ. Ջղուքեան (Գրագիլիա), Տէր եւ Տիկին Սալըբեան (Գրագիլիա), Գերապատիւ Գ. Վրդ. Շահլամեան (Փարիզ), ինչպէս նաեւ Շահլամեան, Ներսէսեան, Խանճեան ընտանիքները (Փարիզ), Աճեմեան, Խարայճեան, Գզիրեան, Սերենկիւլեան, Դ. Սէքիզեան ընտանիքները եւ Ցոգը, Սիվրիհիսարլեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, կնքահօր, ազգականին, բարեկամին եւ ընկերոջ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

գառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 19ին, 66 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 20 Դեկտ., Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին իր բնակարանին մէջ, 338 Chemin St. julien Beaumont.

Կ'ընդունուի միայն Թարմ ծաղիկներ։

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, Օգտաւէտ պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբէլ	3 »
ԶՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԴՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախադիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՖՐԱՆԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Սոցիալիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գոլոյեան եւ Յ. Արգիրպաեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ տաւոտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

Բերիա կը գործէ

— oo —

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Բերիա կը շարունակէ մաքրագործումները ծանր ճարտարարուեստի ապարատին, մանաւանդ ածուխի եւ երկաթի արդիւնաբերութեան մէջ։ Ձերբակալել տուած է, պաշտօնի անցնելէն ի վեր, մօտ հազար հոգի։

Խորհ. Միութեան ընդհ. ապահովութեան գործավար Նշանակուեցաւ Մերկուլով։

Խորհրդ. Ուքրանիոյ կարմիր բանակին հրամանատարը, Տիմօշէնքօ, Մոսկուա գնաց՝ Վորոշիլովի եւ Ստալինի տեղեկագիր տալու երկրին ընդհանուր կացութեան, յատկապէս սահմանային ամրութեանց մասին։

Դեռ նոր աւարտած են այդ ամրութիւնները, «Ստալինեան գիծ», որոնց շինութեան վրայ կ'աշխատէին 900.000 հոգի, երեքուկէս տարիէ ի վեր։

Քիեւի զինուորական հրամանատարը յանկարծամահ եղաւ,— բայց այդ մահը կը զուգադիպի Բերիայի այցելութեան։

— oo —

ԾՆՆԴԵԱՆ տօնին եւ Կաղանդի առթիւ, մէկ ամիս զինադուլ կնքելու համար Սպանիոյ երկու կռուող ճակատներուն միջեւ՝ Ֆրանսայի նախկին պատերազմիկներու Միութիւնը խնդրեց արտաքին նախարարութեան միջամտութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Պապը եւ ամերիկեան պետութիւնները եւս [illegible] նման առաջարկ մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԱԹԱԹԻՒՐՔԷՆ ՅԵՏՈՅ

Թուրքիա պիտի կրնա՞յ դիմանալ Աթաթիւրքի կորուստին, պիտի չցնցուի՞, պիտի չպառակտի՞։

Ահա հարցումներ, որոնցմով կը զբաղին բոլորը, սկսեալ Թուրքերէն մինչեւ օտարները։ Եւ կը զբաղին անձկութեամբ, խոր շահագրգռութեամբ, որովհետեւ բոլորը համոզուած են թէ բան մը պիտի փոխուի Թրքական աշխարհին մէջ։

Թէ ի՞նչ. բնականաբար կարելի չէ նախատեսել հիմակուընէ։ Այո՛, կարգ մը թերթեր արդէն իսկ գուշակութեան ձեռնարկած են, Ֆէթհի Օգեարը նախատեսելով Իսմէթ Ինէօնիւի դէմ։ Ոմանք ալ կը պնդեն թէ նախորդ ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա գլուխը պիտի անցնի ընդդիմադիր լայն շարժումի մը։

Օդի մէջ չճախրելու համար, հարկ է մէկ կողմ ձգել այս լուր-լրատունները։ Իրականութիւնը այն է որ ի՛նչ ալ ըլլայ ապագան, Թուրքիա առայժմ պիտի պահէ նախկին «խաղաղ» ու «ժխտողական» վիճակը։

Պատճա՞ռը։ Նախ՝ սուգը։ Երբ անդին պարսիկ արքունիքը մէկ ամիս սուգ կը պահէ, Թուրք ազգը չէ որ փողոց պիտի իջնէ վայն խռովութեան։

Երկրորդ՝ Թուրքը ինքնադրուածէն աւելի համբերատար ու հայրենասէր է։ Մանաւանդ երբ գիտէ թէ օտարը իրեն կը նայի, տեսնելու համար թէ ո՞ր աստիճան եւ ի՞նչպէս պիտի պառակտի։

Եւ վերջապէս, միջազգային տագնապը որ վեց ամիսէ ի վեր կը շարունակէ հանրային միտքը, իսկ վերջերս ուղղակի մղձաւանջ դարձած է։ Որովհետեւ, այլեւս գաղտնիք չէ թէ երեք կողմէ վտանգ կը սպառնայ երկրին։ Գերմանիա կը ձգտի տնտեսական ճամբով հաստատել իր տիրապետութիւնը։ Իտալիա՝ ուղղակի հող կ՚ուզէ։ Իսկ Պուլկարիա, որ մինչեւ երէկ չէր համարձակեր բերան բանալու, հիմա լեզու կտրած է եւ արեւելեան Թրակիան կը պահանջէ, ինչպէս որոշակի հասկցուց Սոպրանիէի նախագահ Մուշանով՝ իր վերջին ցնցող ճառին մէջ։

Ենթարկուած շատ խիստ գրաքննութեան մը, Թուրք թերթերը բնականաբար չեն կրնար արծարծել այս հարցերը։ Բայց «մաքսանենգութեամբ» բաւական բան կը հասկցնեն։ Օրինակ, «Ժուռնալ տը Մոսկու»ի պատասխանելու ձեւին տակ, Հիւսէյին Ճահիտ ժողովուրդին իմացուց թէ Փաշական պետութիւնները «գէշ ցանկութիւններ» ունին Թուրքիոյ հանդէպ։ Իմացնել, «Երա՞զ կը տեսնեն, խեր ըլլայ» եւ նման հեգնական բացագանչութիւններով «Պու Կիւն» եւ «Գուրուն» երեւան հանեցին որ Սոֆիա որոշած է պահանջել Խարիրենէն եւ մինչեւ Եգէական իջնել։

Անդին, Թուրքիոյ երկու զինակիցները (Ռումանիա եւ Եուկօ-Սլավիա) իրար անցած են։ Իշխան Փօլ Պուքրէշ գնաց անապարանքով եւ խորհրդակցեցաւ Քարոլ թագաւորին հետ։ Սյուքանն ալ բաւ չհամարելով, ռումէն վեհապետը յարմար դատեց աւելի զօրաւոր «սուրբեր»ի մը ապաւինիլ։ Եւ ահա զայն կը գտնենք Լոնտոնի ճամբուն վրայ, ապա Փարիզ եւ Պերլին երթալու առաջադրանքով։

Թուրքը գիտէ այս բոլորը։ Գիտէ նաեւ որ որքան է եւ աւելի ինքնակայ չանթերու։ Հետեւաբար երբեք պիտի չփորձէ սասանեցնել վստահը իր կարգին ներքին շարժում մը յարուցանելով։

Միւս կողմէ, փորձ վարչագէտ եւ կարող զօրավար Իսմէթ Ինէօնիւ ի վիճակի է ամուր պահելու ղեկը, դուրս ըսէք՝ լուծը։ Մանաւանդ որ բանակը իրեն հետ է։

×

Եթէ անմիջական վերիվայրումի խնդիր չկայ, կայ սակայն առանձնական փոփոխութեան գրեթէ անխուսափելի հաւանականութիւնը։

Նախագահական ընտրութեան միաձայնութի՞ւնը, պիտի ըսէք իբրեւ հակափաստ։ Գիրեւ կերպ չէր կրնար ըլլալ։ Ամէնէն առաջ նկատի առնելու է որ Ֆէթհի պէյ երեսփոխան չէ եւ հետեւաբար յաւ օրէնք չէր կրնար նախագահ ըլլալ։ Գործավարներու նման, Հանրապետութեան նախագահն ալ երեսփոխաններէ կ՚ընտրուի։

Ետքը, Ֆէթհի պէյ Հալքի անդամ չէ, իսկ նախագահական ընտրութիւնը պիտի կատարէր խորհրդարան մը, որ վերէն վար Հալքի անդամներէ կը բաղկանայ։ Արդ, շատ վրան բաց պիտի ըլլար ոչ-անդամ մը նախագահ ընտրել, եթէ ընդունինք իսկ թէ կարելի էր երեսփոխան մը հրաժարեցնել եւ մէկ օրէն միւսը ընտրել տալ Ֆէթհին։

Այնպէս որ, Իսմէթի ընտրութիւնը գրեթէ պարտադիր էր։

Իրողութիւնը այն է որ, հակառակ իր բոլոր յատկութեանց, Իսմէթ պիտի չկարենայ չպարտադրել իր զօրեղ ու հեղինակաւոր թափը, առանց որու չէ կրնար քալել այս երկիրը։ Համոզուելու համար, կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ կարգ մը պարագաներ.

1. Իր մօտ 14 տարուան վարչապետութեամբ, Իսմէթ Ինէօնիւ դժգոհ թողուց ամբողջ ժողովուրդը։

2. Գրեթէ անդադար պայքարեցաւ ալ-ձախ, մէկ կողմէ, կախելով ու մաքրագործելով, միւս կողմէ շարունակ փոխելով իր գործակիցները, սկսեալ նախարարներէն մինչեւ երեսփոխաններ եւ պաշտօնատարներ։ Այնպէս որ ներկայիս ալ «նախկիններու» ամբողջ բանակ մը կայ որ դէմ է իրեն։

3. Այլեւս պաշտօնապէս հաստատուած է թէ ինք՝ Աթաթիւրքն ալ դժգոհ էր Իսմէթէն։ Այնպէս, 1930ին Ֆէթհին հրապարակ հանեց իբրեւ ընդդիմադիր կուսակցապետ, պարզապէս զայն տապալելու համար։ Ետքը, անցեալ տարի ամրան, դայթակղեցուցիչ ըլլալու աստիճան վրան բաց կերպով նետեց զայն եւ տեղը բերաւ երրորդական, չորրորդական դէմք մը՝ Ճէլալ Պայար։ Կը բաւէ նկատի ունենալ, որ այս մարդը տնտեսական պարզ նախարար էր, եւ երբ առիթ ունենար խնկարկելու, միշտ երկու հոգիի խունկ կը ծխէր — Քէմալին եւ Իսմէթին։ Այնպէս որ շարունակ կը կրկնէր. «պետերս» (չէֆլէրիմ)։

Աթաթիւրք ահա այս համեստ մարդն է զոր յանկարծ դարձուց իր երկրորդը, իսկ Իսմէթը գնաց գետին նստաւ։

×

Թուրքերը օրէ օր ի վեր ձայնասփիւռով կը պոռան թէ Աթաթիւրք ամենամեծ մարդն է որ ծնած է եւ պիտի ծնի աշխարհի մէջ։ Մեծ՝ ամէն տեսակէտով, զինուորական թէ դիւանագիտական, տնտեսական թէ պետական։ Հանճար մը, ուղղակի, որ երբէք չէ սխալած իր դատումներուն մէջ. «Ան մեծ ծնաւ» ամէն օր կ՚ըսէ Անգարայի ձայնասփիւռը, աւելցնելով որ դեռ 1908ին չըսած էր թէ սահմանադրութիւնը չի բաւեր, հանրապետութիւն պէտք է, եւ այս պատճառով վէճ ունեցած Իթթիհատի հետ։

Միայն պիտի ըլլար պարծենկոտութեան վերագրել սակայն։ Արդարեւ Թուրք ազգին ճնշիչ մեծամասնութիւնը համոզուած էր թէ իր Աթան (հայրը) անսխալական էր, թէ «չկար» բանը չկար անոր համար։ Կը բաւէ որ կամենար։

Արդ, այս անսխալական հայրը երկու անգամ չխորհրդակցեց Իսմէթը, իբրեւ անյաջող, իբրեւ երկիրը տնտեսապէս կործանող։ Եւ տեղը բերաւ այնպիսի մէկը, որուն միջոցաւ կարենայ բոլորովին հակառակ քաղաքականութիւն մը վարել, ի մէջ այլոց դիմելով օտարին փոխառութեան, որուն ընթացիկ անունը «վարկ» (քրէտի) է ներկայիս։

Արդ, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ ժողովուրդը եւ վարիչ դասը հաւատայ ու հնազանդի մէկու մը, որուն անխալականութեան վկայագիրը տուած է բուն իսկ անսխալական կուռքը։

Մէջտեղն է Ռուսիոյ օրինակը։ Հակառակ այնքան երկար տարիներու անցքերուն, Ստալին ամէն առթիւ ըսել կուտայ թէ Լենինը շատ կը սիրէր զինքը, միակ վստահելի աշակերտը կը նկատէր, եւն., եւն.։

Նոյն բանը այսօր կ՚ընեն Թուրք թերթերը, զանազան դրուագներ պատմելով Աթաթիւրքի եւ Իսմէթի մտերմութենէն։ Իսկ համբաւաւոր գուշակ-փոքր Նուշուս Նատի կը գրէ թէ Իսմէթը պիտի ըլլայ «երկրորդ Աթաթիւրք» մը։

Բայց, ինչպէս ամէն բանի, անձնական գնահատումներուն մէջ ալ ամէնէն վաւերականը՝ վերջինն է։ Արդ, Թուրք ժողովուրդը գիտէ թէ վերջին դատումը դատապարտութիւն է, քանի որ Աթաթիւրք դեռ անցեալ տարի վռնտեց Իսմէթը։ Աւելին ըլլալով, հսկողութեան տակ առաւ զայն, այս պաշտօնն ալ յանձնելով ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայայի։

×

Վստահութիւն ու հեղինակութիւն այնքան քիչ ազդեցին Իսմէթի վրայ, որ սուգի շրջանի լրանալուն ալ չսպասեց՝ վրէժ լուծելու համար։ Այնպէս է որ անցեալ շաբթու նոր դահլիճէն դուրս թողուց արտաքին եւ ներքին նախարարները— Րիւշտիւ Արաս եւ Շիւքրիւ Գայա։

Մէկդի դնենք առաջին ընդհանրկումը, իբրեւ տարբեր պատմութիւն մը, եւ քննենք միայն երկրորդը։

Անցեալ տարի, երբ կազմուեցաւ Ճէլալ Պայարի դահլիճը, դուրս թողուեցաւ առողջապահական գործավար տոքթ. Րէֆիք Սայտամ, որ երկար տարիներէ ի վեր կը վարէր այդ պաշտօնը եւ ճանչցուած էր իբրեւ Իսմէթի ԱՄԷՆԷՆ ՄՏԵՐԻՄ նախարարը։

Այս անգամ, նոր դահլիճի կազմութեան առթիւ, Իսմէթ ոչ միայն նետել տուաւ Շիւքրիւ Գայան, որ շարունակ հսկողութեան տակ պահեց զինքը, այլեւ անոր տեղը բերաւ անցեալ տարի վռնտուած Րէֆիքը։

Պաշտօնապէս արձանագրուած դէպքը շատ ուշագրաւ է։ Որովհետեւ, Թուրքիոյ մէջ ամէնէն կարեւոր նախարարութիւնը ներքինն է։ Մանաւանդ այն օրէն ասդին, երբ Հալք կուսակցութիւնը դրուեցաւ կառավարութեան հսկողութեան տակ, եւ ներքին գործավարը ի պաշտօնէ դարձաւ անոր ընդհանուր քարտուղարը (կէնէլ սէքրէթէր), կուսակալներն ալ ունենալով իբրեւ նահանգային կուսակցական ներկայացուցիչներ։

Նախագահութեան անցնելուն պէս, Իսմէթ ահա այս կարեւոր նախարարութենէն դուրս հանեց իրեն ոչ-համակիր Շիւքրիւ Գայան։ Ետոյ, զայն յանձնեց բժիշկի մը, ինչ որ անհասկնալի է Թուրք հանրապետութեան պատմութեան մէջ։ Մանաւանդ որ, տոքթ. Րէֆիք անշուք մէկն է եւ բնաւ փորձառութիւն չունի։ Բայց անոր անսահման հաւատարմութիւնը բաւական եղաւ ամէն թերութիւն ծածկելու։

Խոստովանինք որ առիթը բոլորովին անակնկալ էր. բայց կացութեան ծանրութեան նայեցէք, որ Իսմէթ չկրցաւ սպասել իր նախորդին թաղումէն եւ առաջին օրն իսկ փոխ վրէժի երկու հարուած տուաւ, ափ ի բերան ձգելով իր բարեկամներն անգամ։

Այս ալ աւելորդ նշան մը թէ Մալաթիոյ երեսփոխանը, որ ճանչցուած է իբրեւ շատ քինախնդիր, պիտի չկարենայ ըլլալ աթաթիւրք (Թուրքիոյ հայր), այլ պիտի շարունակէ մնալ հին ռազմիկը որ կը սիրէ կռուել զարնել ալ-ձախ։

Բայց կոցահարելով կարելի՞ է վարել երկիր մը, ուր կէսը կ՚ատայ այնքան սաստկօրէն։

Դ-ԵՏ

«ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»

Ա.

Համազգայինի Փարիզի վարչութեան երրորդ գրական դատավարութեան նիւթն է կազմելու Լ. Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին» թատերախաղը, որի համառօտ բովանդակութիւնը հետեւեալն է —

12րդ. դարու սկզբին Քեսունի հայ իշխան Վասիլը, որ յայտնի է նաեւ Գող Վասիլ անունով, կռւով գրաւում է Ցովսէփ իշխանի հայկական բերդը եւ շատերի թւին սպանել տալիս Ցովսէփ իշխանին եւ իր երկու մատաղ զաւակներին։ Ցովսէփի կինը՝ Աննան, վճռում է ամէն գնով իր մորթուած զաւակների վրէժը լուծել։

Բերդի գրաւման երեկոյեան Վասիլ իշխանը իր երկու զաւակներով (Սեպուհը 26—27 տարեկան, Ատոմը 23—24 տարեկան) եւ շքախումբով այցելելով այրիացած իշխանուհի Աննայի խաւարանը, խօսքը ուղղելով իր զինւոր ընկերներին, յայտարարում է որ իններորդ բերդն է որ մենք գրաւեցինք զէնքի ուժով, եւ որ մինչեւ Մարաշ իմ ձեռքիս մէջ է։ Ապա դառնալով Աննային ասում է,— Տիկին, քու ամուսինդ ուղիղ չորս ամիս չարչարեց ինծի, քաջի պէս դիմադրեց, մինչեւ իր բերդը գրաւեցի։ Իշխանուհի Աննան պատասխանում է որ սուտ է, ինքը չգրաւեց բերդը, այլ մօտդ կանգնած այդ մարդը (իշխան Կամսարականը), որ Սելճուկների ձեռքից փախած, ընկերուած ու աստանդական, եկաւ եւ մենք փոքր եղբօր պէս փայփայեցինք։ Ահա՛ այդ մարդը մեր հացը ուտեց, տակ տուաւ. դաւաճանեց սպասաւորութիւնը եւ բացաւ մեր բերդի մուտքը։ Բերդին գրաւումը քու ձեռքիդ գործը չէ. մատաղ ու անմեղ զաւակներիս մորթել տալը, հա՛, քու ձեռքիդ գործն է. ատով կրնաս հպարտանալ։

Քեսունի իշխանը.— (Մռայլ)։ Այս բերդը իմ կալուածներուս մէջտեղը ցցուած սուր փուշ մըն էր ափիս մէջ խրուած. պէտք է հանէի։ Եւ ատոր համար պէտք չէ մնայ այս բերդին վրայ ո՛րեւէ պահանջ, որեւէ ուրիշ ժառանգորդ։ Անէ՛ծ խօսքը այս բերդը իմն է եւ միա՛կ ժառանգը իմ զաւակներս...

Իշխանուհի Աննա.— Հա՛, դուն զաւակներ ունիս։ Լսած էի... երկու զաւակ։

Այս ուղղութեամբ որոշ խօսակցութիւնից յետոյ, Վասիլ իշխանը նոր գրաւած բերդը յանձնում է Կամսարական իշխանին։ Ձեռք բերած ոսկին, արծաթը, բոլոր արժէքաւոր իրերի հակադրութիւնն ու փոխադրութիւնը՝ Ապիրատ իշխանին։ Գերիների փոխադրութիւնը՝ Մանուէլին։ Իսկ ինք գնում է վերջին հրահանգը տալու բանակին։ Քիչ վերջը նորից մի քանի թիկնապահներով վերադառնալով իշխանուհի Աննայի մօտ, իր թիկնապահներին հրամայում է ոչ ոքի ներս չթողնել։ Հեռացնելով Աննայի մօտ եղած անձերին, պառաւ աղախինին հրամայում է բերել մի փարչ գինի եւ երկու գաւաթ։ Սենեակում երկուսով մնալուց եւ վարագոյրը քաշելուց յետոյ, լեցնում է գինի բաժակները, եւ մէկը հրամցնում է իշխանուհուն, որ ընդոստ շարժումով հրում է իշխանի ձեռքը եւ բաժակը ընկնում է գետին։ Վասիլը երբ որ փորձում է մօտենալ Աննային, վերջինս հագուստի ծալքից փոքրիկ դանակը դուրս քաշելով, դառնում է Վասիլի վրայ,— Չմօտենաս, չի գաս, քայլ մը որ առնես՝ կը զարնեմ։

Իշխանը յանկարծ ցատկելով բռնում է իշխանուհու երկու դաստակներից եւ դանակը ձեռքից խլելով, սեղմում է իր բազուկների մէջ եւ շրթունքներով յարում նրա շրթունքին։ Եւ երբ որ բաց է թողնում եւ մի քայլ ետ քաշւում, խեղճ կինը նուաղած ընկնում է գետին...

Յաջորդ օրը Վասիլ իշխանը իր բանակով վերադառնում է Քեսուն։ Իր հետ տանելով նաեւ իշխանուհի Աննային եւ նրա անբաժան աղախին պառաւ Սարէթին։

Իշխան Վասիլը իր առաջին հայ կնոջ մահից յետոյ երկրորդ անգամ ամուսնանում է մի այլ ցեղի իշխանուհու հետ Սոֆիա անունով, իշխանուհու հօր կալուածքը ժառանգելու միտումով։ Իշխանուհի Սոֆիան 40ի մօտ նիհար ու չոր կին է, իրենից անբաժան է իր սենեկապետուհին՝ Իրինա, 38ը անց, նոյնպէս չոր ու նիհար եւ իր ազգական ծերունի Անտրոնիկոսը, երկուսն էլ Յոյն։

Իշխանուհի Աննան աւելի երիտասարդ, գրաւիչ ու զրոյցի հաճելի ընկեր լինելով Վասիլ իշխանի համար, բնականաբար ծայր է տալիս Սոֆայի եւ Աննայի միջեւ մի խուլ պայքար։ Եւ մի անգամ Սոֆիան Աննային վիրաւորելու նպատակով, երեսին գոռում է որ «քեզի պէս ինկած բերդի մը իշխանուհին ալ իշխանուհի, մ՞ս ալ իշխանուհի»։

Աննա.— Ներէ՛, մեծ իշխանուհի, կը վարժուիմ։

Սոֆիա.— Այո՛, այո՛, ո՛չ դիր. Եւ աւելի լաւ է որ տունանս ինծի բոլորովին լրիւ «Մեծ իշխանուհի եւ Սեբաստէ»։

Մէկ օր երբ բոլորը գնում են տեսնելու իշխան Վասիլի բերած երեք նոր նժոյգները, Սեպուհը առիթից օգտուելով Աննայի մօտ գնալով, սրտաբաց գանգատւում է որ ինքը մենակ է, օտար է իր շրջապատի մէջ եւ որ հայրը իրեն չի սիրում։ Ետոյ որպէս գաղտնիք յայտնում է որ իր հայրը մտադիր է շուտով արշաւել Թորոս իշխանի բերդի վրայ։

Ինքը Սեպուհը Թորոս իշխանին ճանաչելով լաւ մարդ, դաշնակից, ու բարեկամ, դատապարտում է իր հօրը, որպէս գողի, աւազակի։ Աննան օգտուելով Սեպուհի իր հօր դէմ ունեցած դժգոհութիւնից, մէկ կողմից էլ ինքն է վարպետօրէն Սեպուհին լարում հօր դէմ, համոզելով որ ինքը պարտաւոր է պայքարել իր հօր աւազակային հակումների դէմ։

Աննան իր առանձնասենեակի մէջ, իր նահատակ երեխաների շապիկների կապոցը բանալով, ծալքերը երկիւղածութեամբ համբուրում է ու այրի մօր արտայայտութիւններով, աւելցնելով.

— Ահա կ՚երդնում ձեզմէ մնացած այս վերջին հիւլէներով, կ՚երդնում ձեր մատղաշ մարմնին այս դեռ այրող հոտովը, որ իր երկու զաւակները, իր երկու հասուն զաւակները պէտք է մորթուին իրենց հարազատ հօրը ձեռքով, ի՛ր, ի՛ր իսկ ձեռքովը...

Վասիլ եւ Ապիրատ իշխանները նստած առանձին խօսում են Թորոս իշխանի երկիրը գրաւելու մասին։ Երբ ներս է մտնում Աննան, Ապիրատը թողնում հեռանում է, Աննան Վասիլի հետ առանձին մնալով, հասկացնում է Վասիլին, որ իրը թէ Թորոսը շուտով Քեսունը պաշարելու եւ բոլորին սրի է քաշելու։

Այս խօսակցութեան ընթացքին ներս է մտնում Շահինը։ Աննան խոյս հեռանում է։ Իշխանը Շահինին հաղորդում է Թորոս իշխանի իրենց դէմ արշաւելու մտադրութեան մասին եւ այս առթիւ մտքերի փոխանակութեան ժամանակ Սեպուհը ներս մտնելով, հօրը յայտնում է որ ինքը Թաւրանի բանակից արձակել է Եդեսիայի դուքսի քեռորդի Բալդուինին։ Այս լուրը ջախջախիչ ազդելով Վասիլի վրայ, իր որդու հետ սաստիկ վէճի բռնուելով յարձակւում է Սեպուհի վրայ, որ ծեծի, բայց Շահինն ու Ատոմը միջամտելով, Սեպուհին դուրս են տանում։

×

Աննան ու Սեպուհը դէմ դիմաց գալով, սիրալիր խօսակցութիւնից յետոյ անցնում են լուրջ հարցերի քննութեան։ Սեպուհը յայտնում է որ տեղեկութիւններ է հաւաքում իրենց ունեցած ուժերի, պաշարի, բերդի վիճակի, արշաւանքի ծրագրի եւ այն բոլորի մասին որ նախօրօք խօսել է Աննայի հետ, գրեթէ բոլորը ձեռքի տակ պատրաստ ունի։ Եւ որ Թորոս իշխանին այդ տեղեկութիւնները հաղորդելու համար արդէն մի վստահելի մարդ է գտել Ուռհայի անունով։

Ամփոփեց՝ ՐԵՆՕ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՕԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԼԵԽԱՆ

— Բացի մէկէն, աւելցուց Ֆրէտ, ակնարկը Կլորիային ուղղելով։

— Երկու. բացի երկուքէն, դիտել տուաւ Գագիկ, ակնարկը դրան ուղղելով։

Դէպի դուռը նայեցանք եւ շունչերնիս բռնեցինք։

Մակա ծափը կեցած էր հոն, ձեռքը պատին դրած։

— Ինչո Գագիկ, ի՞նչ բանի համար բոլոր այս փայլը դղեակին մէջ կը վառես, հարցուց աղջիկը։

— Փոքրիկ դաւադիրը ողջակիզելու համար, պատասխանեց Գագիկ, զուարթ։ Հոս եկուր։

Մական անոր քով գնաց։ Գագիկ՝ ձեռքը անոր մէջքին վրայ տարածած՝ սկսաւ անոր դէմքը դիտել. կարծես զայն առաջին անգամ կը տեսնէր։ Իսկ Մական իր մատներով անոր գլխուն մազերը շոյեց։

—Գեղեցիկ է Մական, չէ՞, հարցուց միամիտ շեշտով մը։

Ետոյ առանց մեր պատասխանին սպասելու.

— Ան իմ կինս է, էֆէնտիմ։ Կը կարծեմ թէ չպիտի փափաքէիք որ կենդանի հանդէպ վրէժխնդիր ըլլայի։

— Քու կի՞նդ։ Ինչո՞ւ նախապէս չըսիր ատիկա։

Մեր մէջ ամէնէն շատ զարմացողը Կլորիան եղաւ։

— Ինչո՞ւ նախապէս չըսի։ Ո՛հ, Սուրբ Գիրքին մէջի Աբրահամը գիտէք, չէ՞։ Մակա մեռնելու եւ լաւագոյն լրտեսուհին է եղած։ Որպէս Գագիկին կինը ի՞նչ բանի օգտակար կըրնար ըլլալ։ Եթէ անոր հետ ամուսնացած չըլլայի, իմ լաւագոյն լրտեսներէս շատերուն ծառայութենէն զրկուած պիտի ըլլայի— օրինակի համար Կրիկոր ծափը։ Ան Մակային հայրը չէ, ոչ։ Գնչուները զինքը իրենց թագուհին կը կոչեն։ Անոր հայրը գնչու է, իսկ մայրը հայ ազնուական ընտանիքի մը աղջիկն է։ Մակա միշտ փափաքած եւ յուսացած է զիս միապետական գահին վրայ տեսնել։

Խնդաց եւ ժամերուն խաղերը ճայթեցուց։

— Զիս թագաւոր կարգել եւ ինծի հետ իշխե՛լ. հա՛, հա՛, հա՛։ Անոր հետ ամուսնանալով այդ գնչուներուն հաճոյք պատճառած եղայ, որովհետեւ այս աղջիկը գնչուներուն մէջեւ խորթոյ առարկայ դարձած էր— առոր աչքին սեւէ գնչու իրեն յարմար չէր թուեր եւ ոչ ալ պատուախնդիր, մինչեւ այն օրը երբ տեսայ զինքը եւ սիրահարեցա՛յ իրեն, Ո՛հ, այո՛, սիրահարեցայ։ Ես՝ Գագիկ, հինաւուրց արկածախնդիր մը՝ սիրահարեցա՛յ։

Ու դէպի իրեն քաշելով համբուրեց զայն, զօրաւորապէս կերպով, կարծես փոքր երախայ մը ըլլար։ Ետոյ ոտքի ելլելով.

— Ներեցէք անոր, էֆէնտիմ, իմ սիրոյս համար ներեցէք։

Ոչ ոք պատասխանեց։ Թերեւս շատ աւելին կը խնդրէր։

— Հոգ չէ. ուրեմն իմ սիրոյս համար մի ներէք էֆէնտիմ. այլ այն շատ մը լաւ գործերուն համար զոր կատարած է ու դեռ պիտի կատարէ, գէթ ատոնց համար ներեցէք։ Ներեցէ՞ք։

Ամէնքս Կլորիային նայեցանք։ Այդ իրաւասութիւնը անոր կը պատկանէր։ Ու Կլորիան առնելով Մակային ձախ ձեռքը իր աջ ձեռքին մէջ, ըսաւ.

— Ուրիշին ցանկալուդ համար քեզ չեմ մեղադրեր։ Ես ինքս ալ զայն ցանկացի։ Բայց զիս այդպէս կողոպտելու մարդոց ձեռքը յանձնելու չէիր։

— Ո՛չ, ըսաւ Մակա հեզութեամբ։ Ուրեմն դո՞ւն ինչու այնպէս դէշ կերպով ցուցուցիր այն երկուքը որ ըսպասեցին փախչիլ։ Միւս մարդը սպաննողը դուն չէի՞ր։ Լաւ. այդ Ուիլ Եէյթսը քեզի կուտամ...

— Շնորհակալ եմ, վրայ բերաւ Ուիլ։

Մական առանց կարեւորութիւն տալու այդ ընդմիջումին՝ շարունակեց.

— ... Ոչ թէ անոր համար որ ինծմէ աւելի խելացի կամ աւելի գեղեցիկ ես։ Տգեղ ես դուն։ Ձեր կրնար պարել. կռիւի մասին գալով, ես քեզ մէկ ձեռքով կրնամ սպաննել։ Ուիլը քեզի կուտամ, որովհետեւ ամէն պարագայի, Գագիկը աւելի շատ կը սիրեմ։

Որուն վրայ Գագիկ յանկարծ միասին քէն վռնտեց մտածութեան հասարակ պատմութիւնը, Նափոլէոնական կերպարանքով մը։

— Շարժելու ժամանակն է էֆէնտիմ, ըսաւ եւ դուրս ելաւ։

Ամէնէն վերջ դուրս ելլողը ես եղայ կաղալով. իմ եռեւէս «աւագանին»։

Դղեակին բակին մէջ աղջամուղջային խաւար մը կը տիրէր, եւ եթէ քարիւղի բազմաթիւ լապտերները չըլլային, ւ իջուած կոճղերուն մէջէն ճամբան գտնելը անկարելի կը դառնար։ Դուրսի դրան առջեւ ծուռ եւ շատ նեղ ճամբայ մը միայն ձգած էին. դուռը շատոնց արդէն հանուած եւ անգործածելի էր դարձած, իրարու վրայ շարուած փայտերուն պատճառաւ։ Հազիւ դղեակէն դուրս ելած՝ կիները եկան եւ սկսան դարձեալ իրարու վրայ նետել ծառերը դուռին եւ պատուհաններուն բացուածքներէն։ Անոնց վրայ հաւ, հոն եւ ամէն տեղ մարդիկ քարիւղ կը թափէին, մինչ ուրիշ մարդիկներ ռազմագիտական կէտերու վրայ չոր աւելք կը գետեղէին։

Լուսին չկար. կամ եթէ կար իսկ՝ եւ ամպերը զայն կը ծածկէին։ Անտարակոյս Մահմուտ խորհեցաւ որ այդ գիշերը աննպաստ էր իրեն, մեր փոքրիկ ուժը ոչնչացնելու համար։ Որովհետեւ ինչպէ՞ս պիտի գիտնար թէ մենք պատրաստուած էինք դարձեալ փոթորկացնել կիրքը՝ ընդդէմ իր զանգուածային գունդերուն։

Ժամը ութը քիչ մը անց, Մահմուտ յարձակումի սկսաւ հրետանիի ամբողջութեամբ մը. լրաբեր մը զոր Մընթի ղրկած էր դիտելու համար իմացուց դիրքերը, վերադառնալով, թէ բոլոր ուժերը կատաղի կերպով կը պայթէին, թէ Րուսթէմ Խանի մարդիկը լաւ պաշտպանուած էին այն խրամներուն եւ փոսերուն մէջ, զիկ-զակ ուղղութեամբ փորուած վայրէջքին ամբողջ երկարութեամբ։

Ժամ մը վերջը լուր առինք որ թըրքական հետեւակ զօրքը սկսած էր յառաջանալ. եւ ժամը տասնի տանիքները Րուսթէմ Խանի բացած կատաղի պայթումներն Այնտեղականներն կրկնօրդը լսեցինք։ Այնպէս որոշուած էր որ այդ դիրքին վերջին կայմը կատարած մեր կարգադրութիւնները ղաղտնի չպահուէին։ Այդպէս ալ եղաւ։ Եւ յառաջ խաղացող թշնամի հետեւակը այն տեսակ կրակի կարկուտներ առաւ մը դիմաւորուեցաւ որ, անոնց խուճապն եկող գունդերը՝ փոխանակ կը նահանջէին ուղղակի յառաջ երթալու՝ խրամներէն դղեակին ճամբան գտնելով։

(Շար.)

ՅՕՄՍԵՐ

Ինչ կ'ըսէ վարչապետը

Ա.

Դեկտեմբեր 13ին վարչապետ Չէմ-պըրլէյն քաղաքական կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Օտար Մամուլի Ընկերակ-ցութեան տարեկան հաւաքոյթին մէջ, Լոնտոն։

Այս հաւաքոյթէն բացակայեցան, — գերման դեսպանատան կարգադրու-թեամբ — գերման մամուլի թղթա-կիցները, այն առարկութեամբ թէ վարչապետը իր ճառին մէջ պիտի յարձակէր գերման մամուլը՝ իր անձանձ յարձակումներուն համար բրիտանա-կան քաղաքական դէմքերու հասցէին։

Այս միջադէպը, որ բաւական մեծ աղմուկ առաւ միջազգային մամու-լին, ինքնըստինքեան քաղաքական կա-րեւոր նշանակութիւն չունէր։ Նացի-ները ամէն օր ամէն տեսակ յարձա-կումներու նշաւակ կը դարձնեն Իտըն-ը, Չըրչիլը, Տաֆ Գուփըրը եւ մանաւանդ Ուինսթըն Չըրչիլը, եւ պիտի անկա-րելի ըլլար Անգլիոյ վարչապետը այդ մասին երկու խօսք ըսէր իր ճառին մէջ։

Բաղդները յանել ալ պէտք է դիտնան։ Չէմպըրլէյնի ճառին էական կէտերը տեսք է որոնել այն հաստատումնե-րուն մէջ, զորս կ'ընէ ան՝ իբր վարիչը բրիտանական արտաքին քաղաքակա-նութեան։

Այս հաստատումները մէկէ աւելի են։

Առաջին. — Անգլիական կառավա-րութիւնը պիտի շարունակէ խաղա-ղութեան այն քաղաքականութիւնը, ո-րուն յանուած է, մանաւանդ Չէմ-պըրլէյնի վարչապետական աթոռին նստելէն ասդին։ Վարչապետը ընդու-նած է ցաւը, ինչպէս կը խոստովանի, շատ խաչընդոտներ ու յուսախաբու-թիւններ, բայց պիտի չդադրի փորձե-լէ ու հետապնդելէ, որովհետեւ նպա-տակն է՝ «ոչ միայն խաղաղութիւնը, այլ այն վստահութիւնը, թէ խաղա-ղութիւնը կարելի է պահպանել ընդ-միշտ»։ Եւ «իմ այս նպատակս երբեք վարանում ճանչցած չէ ցարդ»։

Այս հիմնական գիծը պահելու հա-մար է, որ Չէմպըրլէյն ու Հալիֆաքս Յունուարի կէսերուն պիտի այցելեն Հռոմ ու պիտի փորձեն Մուսոլինիի հետ եզր մը գտնել միջերկրականեան կնճռոտ հարցերուն, ըստ երեւոյթին յոյսով որ Ֆրանսա-իտալական պաղ յարաբերութիւնները փափուկին եւ թշ-նամական տրամադրութիւնները մեղ-մանան։

Չէմպըրլէյնի խաղաղութեան ծրա-գիրը շատ աւելի հեռահաս է քան ո-մանք կը կարծեն։ Ան կ'ըսէ.

«Ոչ-բաղմաթիւ ամբոխներ առաջ մենք պատերազմի մասնց Մ. Նա-հանգներու հետ. այսօր այդպիսի բա-խում մը ամէն հաւանականութեան սահմաններէն դուրս է։

«Իմ կեանքիս տեւողութեան իսկ՝ մենք Ֆրանսայի հետ մաղ մնաց որ պատերազմէինք։ Այսօր այդպիսի ա-դէտ մը այնքան հեռու է հաւանակա-նութենէ որքան պատերազմ մը Ամե-րիկայի հետ։

«Արդարեւ, մեր յարաբերութիւն-ները Ֆրանսայի հետ այնքան սերտ են, որ կ'անցնին յանձնառութեանց օ-րինական ձեւականութիւններուսահմա-նէն, քանի որ հիմնուած են շահերու նոյնութեան վրայ»։

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍ ՐԱՑ»Ի ՀԱՆԴԷՍԸ

ՔԱՇԱՆ. — Շրջանիս հայ դպրոցի սարուան առաջին հանդէսը տեղի ու-նեցաւ Դեկտեմբեր 11, կիրակի կէսօրէ ետք։ Աշակերտները եւ ծնողները լե-ցուցած էին սրահը։

Օրուան նախագահ Գ. Թադէոս Մե-ծատուրեան կը բանայ հանդէսը, կը յիշէ այս միութեան 1929 յուլիս ամ-սուան առաջին ժողովը, քանի մը հայրենակիցներ սրճարանի մը անկիւ-նը հիմը կը դնէին «Յառաջդիմասիրա-ց»ի։ Ան սկսաւ աշխատանքի՝ հայ մը-շակոյթի պահպանման համար, յաղ-թեց բոլոր դժուարութիւնները, ժո-ղովուրդի յաւմաներով կազմեց պիւտ-ճէն, առանց արտաքին աջակցութեան, անդրանիկ ընդհանուր ժողովի նախա-գահը դնահատեց հարաւային շրջանի հայ համայնքին համերաշխութեան ո-գին, որուն մէջ գտաւ գործին կենսու-նակութիւնը։ Փափաք յայտնեց որ ա-նոնք չխաչածեւեն հայ գիրի եւ նոր սերունդի պահպանման հարցին մէջ, ներկաները իրենց ծափերով կը հաս-տատեն այդ խօսքերու արժէքը։

Աշակերտները սովորականին պէս շարք շարք կ'անցնին բեմին վրայէն, լուրաքանչիւրը իր յատկանշական ար-տասանութեան եղանակով եւ շար-ժումներով։

Կը խօսի Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան,

Այս պատմական օրինակները յիշա-տակելով՝ վարչապետը կը հաստատ, որ խաղաղութեան այդպիսի կենցաղ հնարաւոր է ստեղծել եւրոպական միւս մեծ պետութեանց՝ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ։ Եթէ այսպիսի հա-կայական ծրագիր մը իրականանայ, անտարակուսելիօրէն Եւրոպա կը վա-յելէ խաղաղութեան երկարատեւ շըր-ջան մը։

Վարչապետը՝ Ֆրանսայի հետ Մեծն Բրիտանիոյ յարաբերութեանց մասին խօսելով՝ կը փարատէ այն կասկածը, թէ Անգլիա կրնայ ո եւ է առեն չէզոք մնալ՝ Ֆրանսայի վրայ գործուած ար-տաքին յարձակման մը ընթացքին։ Այսպիսի կասկած ծնած էր օր մը ա-ռաջ, երբ անգլ. Երեսփ. Ժողովին մէջ հարցման մը ի պատասխան Չէմպը-րլէյն ըսած էր, թէ Իտալիոյ կողմէ Թունիզիայի կամ Թունուզի վէճին առ-թիւ յարձակման մը պարագային Անգ-լիա դաշնագրային յանձնառութիւն չունի օգնութեան փութալու Ֆրանսա-յի։ Այժմ՝ վարչապետ որոշ եւ մեկ-կին կը հաստատէ, թէ Անգլիոյ եւ Ֆը-րանսայի միջեւ շահերու նոյնութիւնը այնքան մեծ է, որ դաշնագրային ձե-ւականութիւնները երկրորդական կա-րեւորութիւն ունին եւ Մեծն Բրիտա-նիա չի կրնար անտարբեր մնալ Ֆը-րանսայի, — ոչ միայն Ֆրանսական մայր ցամաքին, այլ նաեւ Ֆրանսայի կայսրութեան վրայ — գործուած յար-ձակման մը հանդէպ։

Աւելի շատ կարեւոր հաստատում մըն է եւ կը կազմէ առանցքը Եւրո-պայի ժողովրդավար մեծպետութեանց Մինիխեան քաղաքականութեան։

Եւրոպական ընդհանուր խաղաղու-ման փարքադծին մէջ Լոնտոն ու Փա-րիզ միասին են, միասին կ'ընթանան ու միասին պիտի ընթանան։ Ասիկա Չէմպըրլէյնի դաշնիքին վարած քաղա-քականութեան չէնքին առաջին հիմնա-քարն է։

Ա. ԿԵՍԱՐ

ումեղ եւ գեղեցիկ էր իր ճառը (հրա-տարակուած «Յառաջ»ի մէջ իր ամ-բողջութեամբ)։

Օր. Անահիտ Դավէդեան իր անուշ ձայնով մեներգեց հանելի կտորներ՝ ջուտարթացնելով մթնոլորտը, Գ. Վա-ղինակ Ալթունեան արտասանեց Սիա-մանթոյէն եւ Զարենցէն երկու կտոր-ներ՝ փոթորկելով հոգիները։ Գ. Ս. Գարակէօզեան վարչութեան կողմէ կուտայ նաւթակայ գործունէութեան պատկերը։

Միութիւնը ունի 150 անդամներ, դպրոց կը յաճախեն 80է աւելի աշա-կերտներ։ Նուէրներ եղած են Տիկին Գաղաղեանէ, իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ, Գ. Գրիգոր Մազ-մանեանէ իր քրոջ Օր. Սօֆի Մազման-եանի յիշատակին համար 50ական ֆրանք, Գ. Նփրեմ Թիւմեանէ 110 ֆրանք հարթնիքի մը ընթացքին Գ. Տէօքմէճեանի միջոցաւ հաւաքուած։

Միութիւնը պիտի աշխատի ժողովր-դական դասախօսութիւններ տալ տարուան ընթացքին։ Աճուրդի ծանր աշխատանքը տարաւ Գ. Լ. Զորմիս-եան, ներկաները մասնակցեցան բո-լորն ալ անխտիր։ Գեղեցիկ անակնկալ մըն էր Գ. Միհրան Գազազեանի մաս-նակցութեան բաժինը իր ջութակով։

Օր. Էլիզա Աբրահամեան երգեց «Ալ-յագեազ»ը, որով սարերու կատարեն-րէն մեզ կը բերէր մեր մայր երկրի շունչը, զեփիւռը, տխրութիւն եւ կարօտ անուրջներ։

Գարեց Օր. Հրանոյշ Գազազեան եւ Գարեգինի Թառը այդ վայկեանին մայրենի երկրի քաղցրութիւնը կը բափէր մեր հոգիներուն մէջ, իսկ Գ. Գաղանձեան կը վերջացնէր պատկերը՝ իր ճապուին տակ «Մայր Հայաստանը բերթացնելով։

Հանդէսը կը վերջանար կատակա-խաղով մը՝ որուն մէջ աշակերտներէն Գ. Գ. Կայծիկ Պետրոսեան, Արփո Գա-վէզեան, Կ. Գապատայեան, Երուանդ Տէմիրճեան եւ Օր. Ա. Պետրոսեան, իրենց դերերը կատարեցին շատ յաջող կերպով։

Թղթակից

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԹՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, 11 Դեկտեմբեր, Սալ Կալ-մանի սրահին մէջ ներկայացուեցաւ խուռն բազմութեան մը ներկայու-թեան իրական կեանքէ առնուած բա-րոյալից եւ յուզիչ ներկայացում մը՝ «Ժառանգորդը»։

Թուրէն՝ ուսեալ եւ խելացի մէկն է, բայց եւ այնպէս չափազանց դրամա-պաշտ, այնպէս որ, երբ ուսումը եւ խելքը կը գործածէ միշտ դէպի չարը, միշտ դէպի անմարդկայինը։ Իսկ Վա-ղինակ, հասարակ հանքի գործաւոր մը, բայց զարգացած, եւ խղճամիտ երիտասարդ մը, այս վերջինը կը սի-րահարուի Վարդուհի Մելիքեանի, որ ունեւոր մարդու մը զաւակն է։ Իբր իրենց սիրոյ պտուղը, կ'ունենան երա-խայ մը՝ Արշակ։ Թուրէն՝ Մելիքեանի անրաւ հարստութենէն հրապուրուած, կ'ուզէ արգելք հանդիսանալ Վաղինա-կի եւ Վարդուհիի երջանկութեան, եւ կը գործադրէ իր չար դիտաւորութիւ-նը, նախ սպաննելով Վարդուհիին հայրը, աչաչուրկ վիճակի ենթարկե-լով Վաղինակը եւ այս վերջնոյն մայրը իրենց տան եռեւի ձորին վար գլորե-լով, այսպիսով դժբախտացնելով եր-կու ընտանիքներ։ Վարդուհին կ'առե-ւանգէ եւ կը տանի իր տունը, Վար-դուհի, ականատես միաժամանակ կա-տարուող ողբերգութեան, կը յիմա-րանայ եւ այս կը տեւէ 13 տարի։

Վաղինակ, քարերը անձի մը միջո-ցաւ կը դրուի հիւանդանոց, ուր կը մնայ երեք տարի, իսկ մանկիկը՝ Ար-շակ՝ տեռաւուի մը քով։

Վարդուհի Թուրէնի տան մէջ արգե-լափակուած կը մնայ, եւ առկայն միշտ յուզումներու մէջ, միշտ խելա-գար, օրերով չխօսիր, սիրահար ա-ռանձնական կեանքի։ Իր աստմնեւ-նեանժամերուն կը յիշէ անուններ՝ Վաղինակ, Արշակ եւն.։ Քովընտի սենեակէն Թուրէն կը հետեւի Վար-դուհիի շարժումներուն, զինքը բուժե-լու համար տարած բոլոր աշխատանք-ները կ'անցնին ապարդիւն։ Եւ այսպէս 13 տարի շարունակ։

Թուրէն հայր մը ունի, որ ծերացած է այլեւս։ Սա, իր երիտասարդութեան շրջանին եղած է վաշխառու մը եւ ու-րիշներուն հարստութիւնը իւրացու-ցած սակարանի մէջ եւ դատարանի միջոցաւ կեղծ մուրհակներ շինելով։ Ներումին խղճի խայթեր կ'ունենայ. գիշերները քունը չտանիր. կ'ուզէ իր անիրաւածներուն ընտանիքները գտ-նել, որովհետեւ այս վերջիններ-րուն ուրուականները զինք անհան-գիստ կ'ընեն «հաց, հաց» աղաղակե-լով։ Թուրէն հօրը դիտաւորութեանը արգելք հանդիսանալ կ'ուզէ եւ անոնք մնացածին բաներ ենթ ըսելով, բայց ծերունին անդրդուելի կը մնայ եւ կը մեկնի տունէն։

Վարդուհիի խելագարութիւնը մտա-հոգութիւն կը պատճառէ Թուրէնին, կը հանդիպի նոր հաստած բժիշկի մը։ Բժիշկը կը հրաւիրուի Թուրէնի տու-նը, քննելու համար յիմարը։ Բժիշկը գիտնալ կ'ուզէ Վարդուհիին հիւան-դութեան պատճառ եղող պարագան-րը, կը պատասխանուի իրեն, 13 տա-րի առաջ հօրը դիակը տեսած ըլլալը, զառանցանքները Վաղինակի եւ Արշա-կի մասին։ Բժիշկը կը խոստանայ օգ-նել իրեն, ամէն օր 1 — 2 ժամուան համար պատանի մը գտնել եւ տալ Վարդուհիին, որպէսզի այդ կերպով ուշաբերէ զինք։ Կը գտնէ կոյրի մը զաւակը, որ կը մուրայ եկեղեցիին դրան առջեւ։ Վարդուհի, ի տես պա-տանիկին, ներքին մղումով մը կը փաթթուի ու «իմ սիրելի Արշակ, դուն շատ մեծցեր ես», ըսելով կը փաթթուի եւ կ'ողողէ մայրական համբոյրներով։ Տղան կը զարմանայ, թէ ինչպէս յիմար կին մը իր անունն ... գիտէ, Դեբրին վերջաւորութեանը կը հասկցուի թէ Արշակ, կոյրին զա-ւակը, իրապէս իր հարազատ զաւակն է եւ կոյրն ալ, Վաղինակ՝ իր ամու-սինը, իսկ բժիշկը՝ Վարդուհիին եղ-բայրը։

Բժիշկին հօրը, Մելիքեանի առաջին կինը կը մեռնի անժամանակ, երկու որբեր թողլով, Վարդուհին եւ Լեւո-նը — բժիշկն։ Մօրուն չհանդուրժեր Լեւոնի ներկայութեան տան մէջ։ Մե-լիքեան կը ստիպուի Լեւոնը, տակա-ւին անչափահաս տարիքին, Պոլիս ղր-կել իր բարեկամներէն մէկուն խնամ-քին յանձնելու։ Այս վերջինը հօր մը պէս կը խնամէ, կը հսկէ վրան, խը-նամուած դաստիարակութիւն մը կու-տայ։ Մինչեւ այդ Թուրէն կը կարծէր, թէ Մելիքեանի միակ ժառանգորդը Վարդուհին է, որուն հետ ամուսնա-նալով պիտի տիրանար Մելիքեանի միլիոններուն։ Վերջէն յայտնի կ'ըլլայ կտակագիրէն, թէ Մելիքեան երկու զաւակ ունէր՝ Վարդուհի եւ Լեւոն։ Լեւոն կը տեղեկանայ, թէ Վարդուհին իր քոյրն է, եւ Արշակ՝ իր քեռորդին։ Ոճրագործ Թուրէն կը յանձնուի ար-դարութեան, իր կրկնակ ոճիրներուն համար, արդարութիւնը զինք կը դա-տապարտէ դաշիճին սուրին տակ քա-լելու իր մեղքերը։

Վաղինակ եւ Վարդուհի կը գտնեն զիրար, երկար տարիներ տառապելէ յետոյ, բժիշկը կ'օրհնէ անոնց միու-թիւնը եւ Արշակը կը գգուէ որպէս բա-րի զաւակ մը, որ տարիներ շարունակ իր հօրը միակ նեցուկը եղած էր։

Դերակատարները բոլորն ալ լաւ տիրացած էին իրենց դերերուն։

Կազմակերպիչները ջանք չէին խնա-յած ներկայացումը հրապուրիչ դար-ձնելու համար, մանաւանդ, ինչպէս լսեցի իրազեկներէ, երիտ. երկու մի-ութեան նախագահը՝ Գ. Սողոմոն Նի-կողոսեան ամէն տեսակ աշխատանք թափած էր ներկայացումը կատարեալ վիճակի մէջ դնելու համար, լաւագոյ-ծակը՝ բեմին, իր գոյնզգոյն լոյսե-րով, աւելի խորհրդաւորութիւն կու-տար, ներկայացման տեւողութեան ընթացքին։ Գարբերաբար երգերուն կ'ընկերանար ջութակը, սրինգը եւ մանտոլինը։ Գ. Ցովհ. Ճիհանեան եւս կը կատարէր յուշարարի դերը։ Սրդէն այս կազմակերպութիւնը իր գոյութիւնը կը պարտի Գ. Գ. Նիկո-ղոսեանի, Ճիհանեանի եւ Միհրան Շիշմանեանի անխոնջ ջանքերուն։

Ներկայացումը տակաւին չսկսած, հանդէսը բացուեցաւ քառասուն հոգի-նոց երկսեռ երգչախումբի երգերով ո-րուն ղեկավարն էր Գ. Վահրամ Էյմաճեան։ Անդամուհի օրիորդները իրենց համար պատրաստած էին միօ-րինակ զգեստներ, որոնք լաւ տպաւո-րութիւն ձգեցին ներկաներուն վրայ, պարեցին հայկական երգերով իրենց մասնակի եւ հայկական տարազներով։ Օրիորդ Ալիս Մարտիրոսեան հայկա-կան պարի ընթացքին ցոյց տուաւ շը-նորհք եւ ճաշակ։

Դիտող

ԱՌՆՈՒՎԻԼ. — Հ. Ե. Ե. Միութեան բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ 11 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ Կալմանի մէջ։ Ծուռն բազմութեամբ ներկայ էր ամբողջ գա-ղութը, շատեր ոտքի վրայ մնացին, հանդէսը բացուեցաւ ըստ յայտարա-րութեան ճիշդ 3ին։ Միութեան նա-խագահ Գ. Ս. Սանդուրեան կարդաց միութեան նպատակը եւ կոչ րրաւ ծնողքներուն թոյլ տալ իրենց զաւակ-ներուն անդամագրուելու Հ. Ե. Ե. Միութեան։ 40 հոգինոց երկսեռ երգ-չախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Վ. Էյմաճեանի երգեց երկու քառաձայն երգեր։ Մեներգեց Գ. Մ. Ծուլոյեան։ Արտասանեցին Գ. Գ. Ա. Տիլման եւ Ս. Ճիհանեան։

Միութեան անդամներու կողմէ ներ-կայացուեցաւ ողբերգութիւն մը 5 արարով՝ «Ժառանգորդը»։ Բոլոր դե-րասանները յաջող էին իրենց դերե-րուն մէջ, մանաւանդ Օր. Ա. Փափազ-եանը՝ Ծիլաղարի դերին մէջ։ Ընդհա-նուր առմամբ հանդէսը անցաւ շատ յաջող եւ կանոնաւոր։

Մեր անկեղծ գնահատանքը Գ. Ս. Նիկողոսեանի, որ որ եւ է ջանք չխնա-յեց նորակազմ միութեան ունեցած այս փայլուն յաջողութեան համար։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ 11 Դեկտ. — Կիրակի օր Նիսի գաղութը պատեհութիւնն ունեցաւ լը-սելու «Յառաջ»ի խմբագիրը, որուն ներկայութենէն օգտուելով եւ շատե-րու փափաքին համաձայն կազմակեր-պուած էր հաւաքոյթ մը, Մասէյնի մէջ։

Սրահը լեցուն էր թաղեցիներով։

Օրուան նախագահը, ընկեր Գ. Թու-րիկեան իր բացման խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը։ Ինծի համար դժուար է բառ առ բառ արտա-գրել Շ. Միսաքեանի այդ բանախօ-սութիւնը, որ տեւեց մէկ ժամէ աւելի։ Սրահը լարուած մտիկ կ'ընէր։

Խօսեցաւ երեք հարցերու մասին. — 1) Համաշխարհային ներկայ տաղնա-պը։ 2) Հայաստանի վիճակը։ 3) Հայ-կական գաղութները։

Բանախօսը ծանրացաւ մանաւորա-պէս այն անստոյգ կացութեան վրայ որուն մատնուած է ամբողջ աշխարհը։ Մինխէն էյէ խաղաղութիւն բերաւ, գլխաւոր պատճառը այն էր որ մեծերը տակաւին պատրաստ չէին պատերազ-մելու։ Անվստահութիւն իրարու, խե-լագար զինարշաւ, անանկութիւն դաշ-նագիրներու, — այս բոլորը կրնան յանդիլ պատերազմի։ Նորէն տկարն է որ կը զոհուի։ Կացութեան անստու-գութիւնը կը հարկադրէ մեզ մնալ ար-թուն եւ պատրաստ։

Հայաստանի պատկերը ոչ նուազ գրգռիչ է։ Այդ երկիրը կը մնայ մի-ակ խարիսխը մեր պետական գոյու-թեան։ Բայց նոյն եւ ուժասպառ։ Մեղ-մէ խլուեցան հողեր, որոնք սկիզբէն ի վեր եղած են հայկական։

Բանախօսը այս առթիւ պարզելով վերջին երկու տարիներու ընթացքին կատարուած «մաքրագործումները», կարդաց 45 անուններ, — բոլորն ալ քաղաքական, կուսակցական, պետա-կան կամ գրական դէմքեր։ Ցեսոյ բացատրեց Հայաստանի հանդէպ կա-տարուած կոպիտ անիրաւութիւննե-րը եւ հաստատեց թէ ամէն յարաբե-րութիւն խզուած է երկրի եւ արտա-սահմանի միջեւ։

Բանախօսութեան երրորդ մասը կը կազմէր գաղութները, որոնց իւրա-քանչիւրի մասին Շ. Միսաքեան հա-ղորդեց փաստացի տեղեկութիւններ, թէ համբանքի եւ թէ ազգային կազմա-կերպութեան տեսակէտով։ Ի վերջոյ չեշտելով միացեալ ճակատի պահան-ջը, բանախօսը ջերմ կոչ մը ուղղեց բոլորին, մանաւանդ երիտա-սարդութեան, որպէսզի համախմբը-ւին, կազմակերպուին եւ զօրացնեն ինքնապաշտպանութեան ճակատը։ Այս առթիւ զարմանալի դառաւ Նիսի գաղութին թմբութիւնը։

Բանախօսութենէն վերջ եղան հար-ցումներ, օրուան հոգերու մասին, ո-րոնց յանխօրէն պատասխանեց «Յա-ռաջ»ի խմբագիրը։

Թղթակից

ՎՐԻՊԱԿ. — «Յառաջ»ի Դեկտեմբեր 15ի թիւին մէջ լոյս տեսած Գ. Կ. Ց. Բասմաջեանի «Հայերն ու Հրեաները» յօդուածին մէջ Բ. սիւնակ 8րդ տող Աղեքսանդրիա բառը կարդալ Աղեք-սանդրեակ (Իսկէնտէրուն)։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Դարձեալ ժողովի անդամներուն գը-լուխները Էնվէր փաշայի կողմը դար-ձան։ Ծեւլացի նախագահը մեծ յուզու-մով մը սկսաւ խօսիլ։

— Այսօր Թուրքիոյ ամէնէն մեծ հարդերէն մէկուն, զօրավարի մը հար-ցուցի թէ ինչպէս հասկցած էր մեր գաղափարը։ Ան ալ սասպէս բացատրեց ինծի

Եւ նախագահը առաջ բերաւ Էնվէր փաշայի հետ ունեցած տեսակցութիւ-նը։ Թարգմանը, որ Էնվէր փաշայէնով նստած էր, իսկոյն թարգմանեց նա-խագահին խօսքերը։ Փաշան մեծ ու-շադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, ու կար-ծես կ'ուզէր գոց ընել գանոնք։

Զինովիէվ, որ իր խօսքը ընդհատած էր ճառին թարգմանութեան առեն, մեծ յուզումով շարունակեց դայն, ու սկսաւ բռունցքը ուժգնօրէն զարնել կարմիր չղարշներով ծածկուած սե-ղանին։ Իր խօսքերը մեծ ազդեցութիւն առաջ բերած էին սրահին մէջ։ Բանա-խօսին նպատակն էր իր գաղափարները պաշտպանել ներհակ գաղափարներու

դէմ, ու Էնվէր փաշայի պէս պետա-կան մեծ մարդու մը թելադրել զա-նոնք։ Եր Զինովիէվ կը տեսնէր որ բո-լոր պատւիրակները կը շարունակէին իրենց գլուխները շարժել, աւելի բուռն յարձակումներ կը գործէր մայե-ռանդներուն դէմ, ու դոհ կը մնար, դիտելով որ դէմքերը գոհունակ ար-տայայտութիւն մը կը ստանային։

Զինովիէվ իր ճառը վերջացնելու վրայ էր։ Իր գաղափարները ամփո-փելէ յետոյ համառօտակի, «ընկեր-ներ», աղաղակեց։ Այդ միջոցին, բա-նախօսը անձրեւէն յորդած դետի մը պէս կը գոռար.

— Մենք հոս եկած ենք, Արեւելքի մեր եղբայրներուն ձեռքերը սրտանց սեղմելու եւ ոչ թէ քաղաքականու-թեամբ զբաղելու համար։ Մենք հոս քաղաքականութիւն չենք ուզեր...։

Զինովիէւի այս խօսքերը թարգման-ւելուն պէս, Էնվէր փաշա ցնցուեցաւ, յօնքերը վեր առաւ, փայլուն աչքե-րուն գոյնը փոխուեցաւ իսկոյն։ Ոտքի ելած պահուն իր բիբերուն շարժում-

ներէն բան մը չէր հասկցուեր։

Ցաջորդ օրը, Էնվէր փաշա շատ լաւ հասկցած էր թէ Ռուսերու վստահու-թիւնը չէր վայլեր։ Որովհետեւ Հա-մաժողովի նախընթաց օրուան նիստին մէջ Զինովիէվ շատ մը յայտարարու-թիւններ բրած էր Էնվէրի գաղափար-ներուն դէմ։ Փաշան կացութիւնը լաւ քննելէ յետոյ, գիշերը մինչեւ առտու չկրցաւ քնանալ։

Թէ՛ Թալէաթ եւ թէ Զինովիէվ արդէն իսկ Էնվէր փաշային զգացուցած էին թէ անկարելի էր որ իբր ունկնդիր այդ ժողովին մէջ ընդունուէր։ Ուստի Էնվէր փաշա չէր կրնար Համաժողո-վին մասնակցիլ։ Բացայայտ էր որ սրբութեան մը չպիտի ունենար այդ ժո-ղովը։

Փաշան իր որոշումը տուած էր։ Հա-մաժողովին չպիտի մասնակցէր ու Մոսկուա պիտի դառնար։ Այս բանն ալ իմաց տալու էր Զինովիէվի եւ գար-ծի գլուխ գտնուողներուն։ Սակայն քաղաքականութեան յարմար չդատեց այդ առաջարկը ընել յանկարծ։ Հաւա-նօրէն մը մէջ պիտի բերէր այդ բանը։ Արդէն Զինովիէվ Համաժողովին մէջ հրապարակաւ յայտարարած էր թէ «քաղաքականութիւն չէր ուզեր»։

Սոսյդ կը համարուէր որ Էնվէր փա-շայի թոյլտուութիւն պիտի ըլլար Հա-մաժողովէն հեռանալու։

Արդէն Էնվէր փաշա շատ զզուած էր ժողովի գալուն համար։ Կը հաս-կնար որ իր անունէն օգտուելու հա-մար ժողովի հրաւիրած էին։ Արդա-րեւ, Էնվէր փաշայի անունը զօրաւոր ազդեցութիւն մը պիտի գործէր արե-ւելեան ազգերուն վրայ, ու այդ բանը շատ լաւ դիտուեցաւ Համաժողովին մէջ։

Էնվէր փաշա առիթը գտաւ գործի գլուխ գտնուողներուն բսելու թէ կ'ուզէր Մոսկուա դառնալ։ Սակայն, փաշային ըսին թէ քանի մը օր ալ կրնար մնալ. ուստի ակամայ հոն կեցաւ։

Համաժողովը եօթը օր տեւեց։ Մին-չեւ առտու կատարուած յուզումնալից նիստերուն մէջ գանազան բանախօս-ներ ճառեցին։

1920ի Սեպտեմբերին, Պաքուի մէջ գումարուած այդ Համաժողովին նպա-տակը ի՞նչ էր։ Եթէ երբեք այն առեն քաղաքական կացութիւնը ամփոփենք, իսկոյն կը հասկնանք թէ այդ ժողովը կ'ուզէր Արեւելքի իսլամ ժողովուրդ-ներուն համակրութիւնը ձեռք բերել։

Որովհետեւ առէկ առաջ շատ մը դէպ-քեր պատահած էին Կովկասի մէջ։

Թուրքիոյ մէջ դէպքերը իրարու յաջորդած էին։ Ընդհանուր պատե-րազմի վերջին տարիներուն, Էնվէր փաշայի եղբօր Նուրի փաշայի հրամա-նատարութեան տակ գտնուող բանակ մը մինչեւ Պաքու դացած էր։ Ազրպէյ-ճան ազգ. պետութիւն մը հիմնած էր Պաքուի մէջ։ Ընդհանուր պատերազ-մը վերջանալէ յետոյ, Ազրպէյճանի պետութիւնը միացած էր Սովետ Ռու-սական Միութեան։

Էնվէր փաշա Իսթանպուլէն Գերմա-նիա գացած էր, ու հոնկէ Վիլնայի ճամբով Մոսկուա անցած եւ Համա-ժողովին մասնակցած էր։ Այդ Համա-ժողովին մէջ օրուան դէպքերը աչքէ անցուցած էին, Սովետ Միութեան մասնակցող իսլամ երկիրներու հա-մակրութիւնը շահելու ձգտումով։

Կարեւոր դէպքերը Պաքուի մէջ պա-տահած ըլլալուն համար, հոն հաւաք-ւած էր Համաժողովը։

Մոսկուայի մէջ իր մասնաւոր սեն-եակը կը գտնուէր Էնվէր փաշա։ Իր ձեռքէն ձգեց գրիչը։ Առաւօտէ ի վեր նամակագրութեամբ զբաղած էր, շատ բարեկամներ ունենալուն համար։

Փաշան նորէն ձեռք առաւ գրիչը. Ուզեց նամակ մըն ալ գրել։ Սակայն, օրերէ ի վեր բան մը կը տանջէր միտ-քը։

Այդ մտահոգութիւնը փարատելու համար էր որ Էնվէր փաշա այդ նա-մակները կը գրէր, ուր անհուն նիւթե-րու վրայ կը խօսէր, առանց ծանրա-նալու լուրջ խնդիրներու վրայ։

Փաշան նորէն փորձեց նամակ մը գրել։ Սակայն միտքը յոգնեցնող կէ-տին վրայ կանգ առնելու եւ որոշումը տալու առենը եկած էր։ Իսկոյն գրիչը վար դրաւ, ու ոտքի ելաւ։ Սենեակին մէջ պտտելէ յետոյ իր ննջասենեակը գնաց, ու չէզլոնկին վրայ ընկողմա-նեցաւ, աչքերը որոշ կէտի մը յառած։

Ի՞նչ կը խորհէր փաշան։ Եթէ այդ պահուն քովը մարդիկ գտնուէին, ա-նոր փայլուն աչքերուն մէջ պիտի կըր-նային տեսնել ուղեղին մտածումները։ Առեն մը խորհելէ յետոյ, լայն շունչ մը առաւ իր մեծ սրտնեղութեան պատ-ճառը հասկցող եւ անկէ աղատող մար-դու մը պէս։ Իսկոյն ոտքի ելաւ, պա-տուհանին քով գնաց, ու մտածումը յայտնեց իսկոյն.

(Շար.)

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԶԱՊԷԼ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Վօլթէրի մէջ, Փլաս Օտէոն, մէթրօ՝ Օտէոն։

ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Դատական կազմ՝ Նախագահ ՏՈՔԹ. Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ, դատաւորներ Հ. Սամուէլ, Յ. Ջաւրեան, ընդհ. դատախազ եւ ջոհերուն փաստաբան Ա. Խոնդկարեան, Յ. Եղիազարեան,

Մեղադրեալներու փաստաբաններ Լ. Զօրմիսեան, Ս. Թօրոսեան, Մեղադրեալ Օր. Յ. Պետրոսեան։

Ժիւրիի նախագահ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, անդամներ, Հայր Սահակ Տէր-Մովսէսեան, Տիկին Ա. Բուդաղեան, Գ. Գ. Աստուր, Տոքթ. Ասլանեան, Հ. Բալուեան, Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Վ. Իշխանեան, Ա. Հանըմեան, Շ. Նարդունի, Մ. Ոսկերիչեան։

Դատավարութենէն վերջ խօսք պիտի տրուի ներկաներուն։ Բոլորին նստելու տեղ ապահովուած։

Մուտք 3 Ֆրանք։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ
6ԵՐ ՁԱՅՆՈՎ

28 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ. **45, Rue de la Boëtie**

Կ'երգէ ռուսական Մայր Եկեղեցւոյ հռչակաւոր երգչախումբը ղեկավարութեամբ հայ երգիչներու աշխոյժ՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Ե. գաւանգլւսին կր մասնա կցին **Mme. Paulin Aubert** եւ ՀԱՑԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատւոյ յանձնախումբի անդամներ.— Օր. Բաքալեան, Մ. Պ. Պ. Բաշալեան, Տքթ. Գալենեան, Էսմէրեան Պ., Էսմէրեան Վ., Թէլեան Յ., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կերտան Լ. Կ, Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Զօպանեան Ա., Պարթեւեան Ա., Պարկիրճեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տքթ. Թօլօլեան։

Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15, 20 եւ 30 ֆրանք։ Կը ծախուին՝ Սալ Կավօ, «Յառաջ», 17, Rue Damesme, «Ապագայ», 4. Rue Saulnier, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince: Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական առաքումները կատարել պատւոյ յանձնախումբի գանձապահ՝ Պ. Y. BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

«BAL DES MIMOSAS»
ԱՄԵՆԷՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր **AÉRO-CLUB DE FRANCE**ի շքեղ սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Այս մեծ ցերեկոյթին բացառիկ հմայք մը տալու համար, առաջին անգամ գաղափարը յղացուած է զայն նուիրելու Միմոզա ծաղիկներուն, որոնք պիտի ըլլան օրուան մեծ զարդը։

Դասական պարեր տեղի պիտի ունենան օրիորդներու եւ Ռուս գազագներու պալէի խումբին կողմէ։ Խնամուած պիւֆէ, զանազան անակնկալներ։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի պարահանդէսներուն զուարթ յիշատակը կը տեւէ ամբողջ տարի մը։ ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

ՍԱԿԱՐԿԱՏՈՒՔ

14—30 Սեպտեմբեր

ՊԷՐԹԱԼԷ, Քէօշ.— 35
ԼԱՑՐԷԹ, Նաճ.— 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Արք.— 40
ՌԱԳԱԹ, Տէյ.— 375
ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 45
ՔՐԻԻՍԱՍ, Գ. Խ.— 75
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Նար.— 150
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ.— 75
ԼԱՍԻՈԹԱ, Ա. Կ.— 60
ԹՈՒԼՈՆ, Մ. Գ.— 80
ԼԱՍԻՈԹԱ, Ա. Մ.— 75
ՎԵԼԻԶԻ ԼԸ ՊԼՈՋ, Յ. Մ.— 75
ՓԱՐԻԶ (9), Ժ. Մ.— 75
ՍԷՆ ՏԸՆԻ, Ն. Թ.— 150
ՎԵԼԻԶԻ ԼԸ ՊԼՈՋ, Մ. Թ.— 62
ԱՆՎԵՐՍ, Քեր.— 110
ՍԷՆ ԺԸՆԷՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 40
ՔԼԵՐՄՈՆ ՖԵՐՐԱՆ, Թօզ.— 150
ՍԷՆԹ ՀԻԼԷՐ, Ար.— 40
ԹԱՐԱՍԿՈՆ, Ղար.— 40
ՍԼԺԵՐ, Տիկ. Շ. Տ.— 150
ՎԻԼՓՌԱՆՇ, Մ. Գ.— 40
ՓԱՐԻԶ (11) Օ. Մ.— 40
ԼԱ ԼԱՆՏ, Տօհ.— 75։
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Մ. Մ.— 75
ՓԱՐԻԶ (16) Տքթ. Ա.— 120

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս՝ Գրիգոր Ուզունեան, որ մօտ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Պարսկաստանի Թաւրիզ քաղաքը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Յակոբ Ուզունեանի, 5, Rue St. André, St. Gabriele, Marseille, (France)։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դրոշմաթուղթի սիրահարներուն

Կը հայթայթեմ ամէն երկրի դրոշմակներ, հին եւ նոր, լաւագոյն պայմաններով։

Նոյնպէս կը գնեմ ամէն երկրի դրոշմակներ եւ հաւաքածոներ ինչ արժէքով ալ որ ըլլան։

100 Ֆր. գնումի համար Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին դրոշմակները ձրի կուտամ։

H. ANTONIAN
Librairie H. Samuel
51, Rue Mr. le Prince, Paris

Հ. Յ. Դ.

Փ... Ի.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէոն։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՓԻԼԻՊ ԱՂՈՋԱՐԵԱՆԻ

Յունուար 15ին. **Collège**ի սրահին մէջ

Նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխառնաշփոթել։

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՃՈՅՔ
Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14—24։ **8 Rue Bossuet**, Փարիզ։

ԽՆՃՈՅՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Քաջալերեցէք Միութեանս բազմապիսի գործունէութիւնը, գնելով ձեր մօտ ձեր Կաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ։

Հոն կը գտնէք՝ Խաչուհիներու ճոխ ու համեղ պիւֆէն։

Երգ — պար — նուագ։ Մուտքը ազատ է

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Դեկտեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'Էպլիփա։ Կը խօսի ԳՈՒՐԳԷՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ, Միսաք Մեծարենցի մասին։

ԴԱԽԸԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

20 Դեկտ., Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Bossuet, Paris։

Կը խօսի՝ Գ. Ա. ՉՕԳԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ Յովհ. Թումանեան։

ՄԱՅՐԵ՛Ր
փրկեցէք ձեր տղոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ)։

Doline Alcalineի

կատարեալ գործածութիւնը կ... կը կասեցնէ ակռաներու փտութիւնը (caries) մանկութեան կրազրկութեան (décalcification) հետեւանքները մօտ։

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի թթուներու կազմութիւնը։

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ · ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette, Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg։

ՆՈՐ ՏԱՐԻԻ ՄԻԱԿ ՆՈՒԷՐԸ
ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Թերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Պատուտիպ հատոր մը, 300 էջ, տպուած սակաւաթիւ օրինակներով։ Գ ունները այս հոյակապ գերթօ... իրենն —

ՑԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԻՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԻԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԳԱՍԱՍՏԵՂԾԸ ԿԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՑ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Սուրիա եւ Ֆրանսա 40 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ 50 Ֆր.

Ապսպրանքները թող ուղղուին կանխիկ։

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Արտաւազդ Հանըմեան
122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, էկզը, Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար։

10 - 12, 6-30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։ Թէլէֆօն, ժասմէն 52–69։

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre եւ 8 rue Gavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թէլէֆօն Montmartre 69 - 70

ՍՏԱՑԷՔ ՆՈՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Նոր տարիի առթիւ կը տրուի կարեւոր նուէրներ։

Մեր գիները.— Չափի վրայ, երկու փորձ, խնամուած գործ, վերարկու կամ հագուստ ակնալ 350—450 Ֆրանք. Նուէր կը տրուի մուշտակէ վզնոց մը (երկու կենդանի). պատրաստուած մուշտակագործ ՀԱՑԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆԻ արհեստանոցին մէջ. 450 Ֆր է վեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի ձեռնոց թէզի կամ կոյի ուղեպարկ

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

Alimentation „TREVISE"

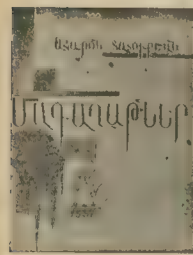

Իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

Ամենաընտիր պտուղներ, փառաւորին ամբողջ գիներով։

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Ճերմակ պանիր 16 Ֆրանք, քաշէր 22—24, օղի (72%) լիտրը 4.30, բրինձ՝ փիլաւի համար 4 ֆրանք։

5 ՏԵՍԱԿ ՀԱՄԵՂ ԲԱՍՏՈՒՐՄԱՅ ՋԵՄԻՆ

Livraison à domicile. Tél Taitbout 40—63

30 Rue de Trévise, Paris (9)

Metro: Cadet

Hommes Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél: Gut. 39.- 70

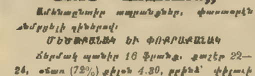

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի աշնանային նուագի շրջանը

Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներ։

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր հանրածանօթ կովկասեան չաշլիկով։

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris 9e, Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette.

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶԸ։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները քուն կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան. խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶԸ որուն անուշ բոյրը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր յատկութիւնը ծանօթ ըլլալ է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 21 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3917

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Մեր իրականութեան մէջ, շատ մը թերիներու կարգին, սրբագրութեան կարօտ կարեւոր պարագայ մը եւս կայ: Բառեր կամ բացատրութիւններ ունինք, զորս ամէն օր կը յեղյեղենք, բայց որոնց ճշգրիտ ու ամբողջական ըմբռնումը չունինք: Դպրոցական տղոց պէս սիրած ենք զանոնք, կամ՝ մեր «սրտին են խօսած», իւրացուած ու «զգոյշ ենք ըրած», գնահատած ենք, բայց երբեք չենք անդրադարձած թէ շփոթութիւն մը ունինք անոնց շուրջ: Կիսկատար ըմբռնում մը: Աչ-լրիւ ծանօթութիւն մը, վերջապէս, որ վրիպակութիւններու ծնունդ կուտայ:

Թերեւս տարօրինակ թուի մեր այս յայտարարութիւնը: Չէ՞, որ չափազանց պարզ ու յստակ է ինքը՝ համերաշխութիւնը: Այնքան՝ որ աւելորդ պիտի ըլլար զայն բացատրել կամ ճշգումներ ընել անոր մասին: Երեւութապէս՝ ճիշդ է այս առարկութիւնը: Իրականին մէջ, սակայն, առարկելի է, որովհետեւ համերաշխութեան մասին տիրող կարծիքներն... համերաշխ չեն իրարու հետ:

Այսպէս, ոմանց կարծիքով համերաշխութիւն կը գոյանայ, եթէ բոլոր վէճերը դադրին: Թերթերը չյարձակին իրարու վրայ: Վերջ գտնէ պայքարը եւ մէկ սիրտի շուրջ բոլորուին ամէնքը:

Այս ըմբռնումը ամէնէն ընդհանրացածն, եւ՝ հետեւաբար ամէնէն տիրականն է: Ու այսպէս խորհողները այնքան ճիշդ կը կարծեն իրենց ըմբռնումը, որ երբեք չեն փորձեր մտածումի նոր բովէ մը անցընել զայն:

Անոնց կարծիքով՝ հոն ուր վէճ չկայ, պայքար չկայ, կամ՝ ուրիշ խօսքով՝ ամէն խնդրի մասին հասկացողութիւն կայ, հոն համերաշխութիւն կայ:

Արդ, համերաշխութիւնը ոչ կարծիքներու տարբերութիւնը կը մերժէ եւ ոչ ալ քննադատութիւնը:

Մնաց որ՝ [illegible] բարեմտութիւն պիտի ըլլար հաւատալ կամ նոյնիսկ մտածել թէ կարելի է կարծիքներու նոյնութիւն մը ստեղծել բոլոր խնդիրներու մասին:

Այդ ենթադրութիւնը ոչ միայն անհնարին է, այլեւ վնասակար:

Կարծիքներու տարբերութիւնը միշտ պիտի ըլլայ ու միշտ պէտք է ըլլայ: Որովհետեւ՝ քարը քարին հպելով է որ կայծ դուրս կուգայ:

Ու քանի կարծիքներու տարբերութիւնը կայ, պիտի ըլլայ նաեւ արտայայտութեան պահանջը: Կամ՝ քննադատութիւնը: Ցանկալին ու անհրաժեշտը, ուրեմն, փոխադարձ վերաբերումի եւ ընելու պատշաճ ձեւին նախընտրութիւնը եւ փոխադարձ հանդուրժումի գոյութիւնն է: Վասնզի, եթէ համերաշխութիւն նշանակէր այն ինչ որ կ'ըմբռնեն շատեր, ապա ուրեմն՝ համերաշխիլ պիտի նշանակէր վերջ տալ կուսակցութեանց գոյութեան ու նաեւ անհատական մտածողութեանց: Ինչ որ, բնականաբար, ո՛չ ճիշդ կ'ըլլար, ո՛չ ալ կարելի:

Ուրիշներու կարծիքով՝ համերաշխիլ կը նշանակէ ծալել ամէն անջատ ծրագիր: «Հայաստան մը չէ՞ ուզածնիս, եղբա՛յր. ձեռք ձեռքի տանք ու աշխատինք»: Ակէկ գէշ կայ հիմա Հայաստան մը: Բոլորուինք անոր շուրջ, տեսնենք վաղը ի՛նչ կը պատահի...

Կամ՝

— Վաղը Աստուած ողորմած է...

Ըմբռնումի երկրորդ տեսակ մը, ահա, որ՝ ի՛նչքան բարեմիտ, նո՛յնքան խակ է, եւ որ, սակայն, քիչ տեղ չունի մեր իրականութեան մէջ: Այսպէս մտածողները երկու շփոթութիւն ունին: Առաջին,— կը կարծեն թէ Արտասահմանի վէճը Հայաստանի իրականացումէն վերջի կամ այօրուան իրականութեան ձեւի փոփոխումին մասին է: Այսինքն՝ «վաղը բանի մը թող նմանի» յետոյ կը վիճինք...: Ու կը մոռնան, որ վէճը կամ պայքարը ճի՛շդ այդ «բանի մը նմանելուն» կամ չնմանելուն մասին է: Պետական-քաղաքական հասկացողութիւնը այնքան թերի է մեր մէջ, որ մեր զանգուածները, նոյնիսկ, յաճախ, գրոց-բրոցներ, չունին այն յստակ ըմբռնումը թէ «Հայաստան» ու «խորհրդային» անջատ անջատ իրականութիւններ կրնան ըլլալ: Եւ եթէ պարտադրաբար իրարու քով են բերուած՝ 1920էն ի վեր, քաղաքական խաղ մըն է, պարզապէս: «Հայաստանի վերջին դէպքերը յուսախաբ ըրին մեզ» — կ'ըսեն անոնք այժմ: Անշո՛ւշտ: Որովհետեւ, պակսեցաւ քաղաքական յստակ ըմբռնումը՝ հասկնալու համար թէ «խորհրդային»ը՝ մտած «Հայաստան»ին կուշտը՝ կուլ պիտի տար զայն... Ուրեմն, վէճը կամ պայքարը Հայաստանի մը ըլլալէն վերջի շուրջ չէ, այլ՝ անոր այժմու վիճակին ու ըլլալիքի մասին: Իսկ հոս տեսակէտները այնքան հեռու են իրարմէ, որ համերաշխութիւնը այս տեսակէտներու կամ քաղաքական հակադիր ըմբռնումներու վերացումին մէջ ըմբռնողները չարաչար կը սխալին:

Աւելի անկեղծ ու աւելի պարզ ըլլալու համար ըսենք թէ՝ չարաչար կը սխալին նաեւ անոնք, որոնք կը կարծեն թէ քաղաքական գետնի վրայ կարելի է համերաշխութիւն մը ստեղծել ընդմէջ այն տարրերուն որոնք անդրդուելի կերպով կեցած են ազգայնական մարզին վրայ, ու այն տարրերուն՝ որոնք պատնէշին միւս կողմն են եւ կը ներկայացնեն խորհրդային ճակատը. Դպրոց, Եկեղեցի, մշակոյթ,— այս բոլորի մասին համերաշխութիւն՝ այո՛: Պայմանաւ որ այդ բոլորին չտրուի որ եւ է քաղաքական գոյն կամ բովանդակութիւն. Երկրորդ շփոթութիւնը, որուն անդրադարձինք վերը, արդիւնքն է ահա այս վերջին կէտի մասին յստակ ըմբռնումի մը պակասին:

Կայ երրորդ դասակարգ մը, որ համերաշխութեան ոչ կերպովն է շահագրգռուած, ո՛չ նպատակովը եւ ո՛չ ալ պայմաններով: Անոր համար ամենալաւագոյն կերպը, ամենալաւագոյն պայմանը կամ ամենալաւագոյն նպատակը ինքը համերաշխութիւնն է:

Վասնզի, համերաշխութեան պակասը զինքը կը նեղէ չարաչար, ու խեղճ իր նախընտրած «դիրք»ին մէջ այնքան շատ կը կարօտի անոր որքան ձուկը ջուրի լողալ կարենալու համար...:

Այս տարրին մաս կը կազմեն բոլոր անոնք որոնք համերաշխ են ամէնքին հետ, ամէն իրականութեան հետ, ու կ'ուզեն համերաշխ ըլլալ մանաւանդ ամէն հոսանքի հետ: Բոլորին հետ խօսելու կերպը գիտեն: Կը ձգտին ե՛ւ անոր հետ եւ միւսին հետ ըլլալ: Անցեալի կուսակցական են, ենթադրենք, իսկ այժմ «քաշուած»: Կամ՝ գործի մը թէ պաշտօնի մը վրայ, ու բոլոր ձեւերը կը փորձեն՝ իրենց այդ «դիրք»ը պահելու համար: Ասոնք ինքնադատապարտեալներն են մեր կեանքին: Դրէ՛ք ձեռքերնիդ իրենց սրտին վրայ, ու կը տեսնէք որ միշտ անհանգիստ բան մը կայ հոն...:

Յիշեցինք զիրենք, լրացուցած ըլլալու համար համերաշխութեան շուրջ տիրող շփոթութիւնները եւ զայն յեղյեղող տարրերը:

Թէ՝ մենք ի՛նչպէս կ'ըմբռնենք համերաշխութիւնը,— առանձին նիւթ է:

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՄՊԸԼԷՅՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ 143Ի ԴԷՄ 340 ՁԱՅՆՈՎ

Վաղը բրիտանական խորհրդարանը կը փակուի Ծնունդեան արձակուրդին առթիւ,— այդ պատճառով, արձակուրդէն առաջ, վարչապետ Չէմպըլէյն ուզեց անգամ մը եւս խորհրդարանին հաւանութեան ենթարկել իր արտաքին քաղաքականութիւնը, եւ երկուշաբթի ճառով մը պաշտպանեց իր խաղաղութեան առաքելութիւնը այսպէս.

— Կը կրկնեմ որ բոլորովին համոզուած եմ թէ բրիտանական կառավարութեան վերջին տասնեւութ ամիսներու քաղաքականութիւնը լաւագոյնն էր: Եթէ անգամ մըն ալ ապրէի այդ տասնեւութ ամիսները, առարկէ մը պիտի չփոխէի այդ քաղաքականութենէն: Կը մնայ տեսնել թէ պիտի հասնի՞նք մեր նպատակին: Բայց ատիկա կախում չունի միայն ու միայն մեզմէ: Այսուհանդերձ, եթէ նոյնիսկ ձախողինք, պիտի ըսեմ թէ ճիշդ էր կատարել այդ փորձը:

Յետոյ Չէմպըլէյն ըսաւ թէ անգլօ-ֆրանսական բարեկամութիւնը շատ աւելի մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ քան իրական դաշնագիրները, մանաւանդ երբ Ժորժ Բոնէ կը կրկնէ թէ ֆրանսական բոլոր ուժերը ի սպաս պիտի դրուին Անգլիոյ, յարձակումի մը ենթարկուելու պարագային:

Անցնելով Գերմանիոյ հարցին, յայտարարեց թէ յետպատերազմեան շրջանին՝ գերման ժողովուրդին հանդէպ խնայցի եւ մեծահանձն վերաբերմունք մը ցոյց տրուած չէ: Մեծ առաքինութիւններ ունի գերման ժողովուրդը, փափաքելի է որ գործակցի եւրոպական քաղաքակրթութեան զարգացման: Անգլիոյ մէջ փոխվրէժի ոչ մէկ տրամադրութիւն կայ: Ընդհակառակն համոզուած ենք թէ առանց նման զօրաւոր եւ տոհմական գործակից մը ունենալու, ոչ յառաջդիմութիւն, ոչ ալ խաղաղութիւն կը տեսնենք Եւրոպայի մէջ:

Բայց չի բաւեր այս ցանկութիւնը ունենալ: Ինչպէս երկու հոգի պէտք է համաձայնութիւն մը կնքելու կամ պատերազմ ընելու համար, այնպէս ալ փափաքելի է յանուն գերման ժողովուրդին խօսողներէն, որ ապացոյց մը տան թէ կը բաժնեն այս ցանկութիւնը եւ պատրաստ են բերելու իրենց գործակցութիւնը:

Բրիտանական կառավարութիւնը ամէն վայրկեան պատրաստ է բանակցելու զինաթափութեան մասին: Բայց քանի ուրիշներ կը շարունակեն սպառազինուիլ, Անգլիա պիտի հետեւի անոնց օրինակին, գիտնալով հանդերձ որ ամէնէն գեղեցիկ զէնքը բանականութիւնն է:

Չէմպըլէյն յետոյ խօսեցաւ Սպանիոյ հարցին եւ դէպի Հռոմ իր ճամբորդութեան մասին, աւելցնելով որ իր անձնական այդ խօսակցութիւններով, որոնց նպատակն է ամրացնել խաղաղութիւնը, ոչ մէկ դաւ պիտի դրժէ, ոչ ալ պիտի մոռնայ բրիտանական շահերը:

Ի վերջոյ աշխատաւորականները բանաձեւ մը ներկայացուցին՝ քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը, բայց բանաձեւը մերժուեցաւ 143ի դէմ 340 ձայնով:

Օտար աշխատաւորներու եւ գաղթականներու մասին

Օտար աշխատաւորներու մասին Փարիզի քաղաքապետական ժողովը դարձեալ վիճաբանութիւններ կատարեց երկուշաբթի առաւօտ: Դրած էինք թէ քաղաքապետական ժողովին կարգ մը անդամները կը պահանջէին մասնաւոր տուրք մը դնել օտարականներու վրայ եւ սահմանափակել օտարականներու աշխատանքի իրաւունքները: Այդ առաջարկներուն պատասխանելով՝ Քասթէլլազ յայտարարեց որ, եթէ հարկ է որոշ սեղմումներու ենթարկել օտարները, գոնէ պէտք է յարգել ասպնջականութեան ֆրանսական աւանդութիւնները հանդէպ այն տարագիրներուն, որոնք կուգան կարգ մը երկիրներէ:

Սէնի նահանգապետը խօսք առնելով յայտարարեց թէ Ֆրանսա ճանչցուած է իբրեւ ապաստան-հայրենիք մը,— այդ համբաւը հարկ է արդարացնել հիմակ եւս, որքան ալ փոխուած ըլլան պայմանները: Ասպնջականութեան այդ աւանդութիւններէն ներշնչուած՝ ֆրանսական օրէնքները թոյլ կուտան քաղաքացիութեան իրաւունք շնորհել այն օտարականներուն, որոնք կը լրացնեն պահանջուած պայմանները: Այս ձեւով Ֆրանսացի կը դառնան օտարականներու այն զաւակները, որոնք Ֆրանսայի մէջ ծնած են,— ասոնք, երբ չափահաս կ'ըլլան, իրաւունք ունենալով հանդերձ ընտրելու իրենց ուզած ազգութեան քաղաքացիութիւնը, հարիւրին 95 համեմատութեամբ Ֆրանսացի կ'ուզեն մնալ եւ իրենց զինուորական ծառայութիւնը կը կատարեն մեր բանակին մէջ:

Յետոյ նահանգապետը դատապարտեց հակահրէական տրամադրութիւնները, աւելցուց որ որոշ կանոնագրութիւն մը մշակուած է հիւրընկալուած օտարականներու մասին, եւ այս առթիւ յայտնեց որ օտարականներու զաւակներն ալ ենթակայ են պարտադիր կրթութեան, ի վերջոյ պահանջեց որ բարեփոխուին այն բանաձեւերը, որոնք ֆրանսական օրէնքներու տրամադրութեանց հակառակ պահանջներ կը դնէին:

Քաղաքապետական ժողովը ամէնէն վերջ ընդունեց կարգ մը առաջարկներ,— դպրոցներու մէջ նախապատուութիւնը տալ Ֆրանսացի տղոց՝ երբ ձրի զգեստ կամ գրենական պիտոյքներ պիտի տրուին, կամ երբ յառաջադէմ աշակերտները հարկ տեսնուի վարձատրել խնայողական սնտուկներու կողմէ:

Քեազիմ Գարապեքիր դուրս կ'ելլէ շուտով

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Քեազիմ Գարա Պէքիր, որ քաղաքական տարակարծութեանց հետեւանքով հեռացուած էր հրապարակէն, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ըսմէթ Ինէօնիւի հետ: Կը կարծուի թէ Քեազիմ Գարա Պէքիր իր թեկնածութիւնը պիտի դնէ երեսփոխան ընտրուելու համար:

«Աքշամ» թերթը իր կարգին կ'իմանայ թէ Ֆէթհի Օքեար, Լոնտոնի թրքական նախորդ դեսպանը, անդամակցեցաւ Հալք կուսակցութեան եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց իր թեկնածութիւնը դնելու երեսփոխան ընտրուելու համար:

Մոսկուա կը շարունակէ մաքրագործումները

«Թան»ի կը հեռագրեն Մոսկուայէն թէ Ուսէնկօ, քարտուղար Ուքրանիոյ կոմունիստ երիտասարդներու Միութեան, որ «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուելով պաշտօնանկ եղաւ Կեդրոնական Կոմիտէի միւս անդամներուն հետ, այժմ կ'ամբաստանուի «իբրեւ հայրենիքի թշուառական դաւաճաններ, այլասերած Փաշիստներ, Թրոցկիստ-պուխարինիստներ, բուրժուա ազգայնականներ, խարդախարար-ահաբեկիչներ»:

Ուքրանիոյ կոմունիստ երիտասարդներու միութեան ընդհ. ժողովը իր շարքերէն վտարեց վերջերս ուրիշ հինգ անդամներ, որոնք «քաղաքական աչալրջութիւն» չեն կրցած ցոյց տալ: Խոմէնկօ ընդհ. քարտուղար նշանակուեցաւ այդ Միութեան:

Եժով դուրս ձգուած վերստուգիչ յանձնաժողովէն

«Թրանսքոնթինանթալ Փրէս» կը տեղեկանայ Մոսկուայէն թէ Կէփէուի նախորդ վարիչը Եժով հրաժարեցուած է Կոմինտէրնի միջազգային վերստուգիչ յանձնաժողովին կազմէն, որու մէջ մտած էր 1935ին, Կոմինտէրնի 7րդ համագումարին: Ամբաստանուած է որ Կոմինտէրնի մէջ եւս «մաքրագործում» կատարելով՝ քայքայած է միջազգային այս մարմինը, տար հետեւանքով ալ կասեցած է Կոմինտէրնի գործունէութիւնը եւրոպական բազմաթիւ երկիրներու, ինչպէս Ֆրանսայի մէջ՝ մասնաւորաբար վերջին ընդհ. գործադուլի ձախողած փորձին միջոցին:

Չորսերու նոր դաշինք մը

«Տէյլի Մէյլ» կը գրէ թէ յառաջիկայ ամիս, երբ Չէմպըլէյն այցելութեան երթայ Մուսոլինիի, խօսակցութեան նիւթ պիտի կազմէ կնքել ոչ-յարձակողական համաձայնութիւն մը չորս պետութեանց միջեւ,— Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Իտալիա: Այս համաձայնութիւնը կը մշակուի ներկայիս, յետոյ ենթարկելու համար Հիթլէրի եւ Տալատիէի քննութեան:

Անմիջապէս որ կնքուի նման համաձայնութիւն մը, առաջարկներ պիտի ըլլան զինաթափութեան ձեռնարկելու չորս մեծ պետութեանց կողմէ միաժամանակ: Չէմպըլէյնի յառաջիկայ տեսակցութիւնը ճիգ մըն է Եւրոպան դնելու դաշնագիրներու խաղաղ վերաքննութեան ճամբուն վրայ:

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ընկեր Շահլամեանի անունը երէկ սխալմամբ գրուած էր Գրիգոր, փոխանակ գրելու Գարեգին: Իր կեանքին մասին պիտի գրենք յաջորդով:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ ֆրանքօ-զուիցերիական սահմանին վրայ: Իտալացի պարուհի մը վրայ կասկած կը ծանրանայ թէ իտալական իշխանութեանց կը տեղեկացնէր Կրընոպլի շրջանի Ֆրանսայի պաշտպանութեան յատուկ ձեռնարկները:

ՑՈՒՐՏԸ հետզհետէ սաստկացաւ: Ջերմաչափը Փարիզի մէջ ցոյց կուտար զէրոյէն վար 15, Նանսիի մէջ՝ 20: Փարիզի մէջ ցուրտը բազմաթիւ զոհեր խլեց, որոնց մէջ Հայ մը,— Միրվէրն(?) Մելիքեան, 70 տարեկան: Ցուրտէն գետին ինկաւ եւ երբ հիւանդանոց կը փոխադրուէր, մեռաւ:

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Բ.

Ուրիշ հետաքրքրական երեւոյթ մըն ալ ծնունդներու, ամուսնութեանց եւ ամուսնալուծումներու արձանագրութեանց գրասենեակներն են։ Ամէն մէկ թաղ ունի իրենը։ Հոդ կրնաք մտնել ձեր սպասող կնոջ հետ, վճարել երեք ռուբլի, ձեր ինքնութեան տոմսը ցուցնել, որուն վրայ դրոշմաթուղթ մը կը փակցնեն, եւ դուք ամուսնացած էք։ Իսկ եթէ կ՚ուզէք ամուսնալուծուիլ, պէտք չունիք բացատրութիւններ տալու, կը բաւէ 30 ռուբլի վճարել, ձեզ ուրիշ դրոշմաթուղթ մը կուտան, եւ այլեւս ազատ էք։ Ամուսնալուծումէն վերջ այր եւ կին միեւնոյն իրաւունքներն ունին։ Կը շարունակեն միասին ապրիլ — բնակարաններու նուազութեան պատճառով — մինչեւ որ իրենցմէ մէկը ուրիշ մը գտնէ։ Նոր ամուսնացածները երբ մեկնին, մնացողը պէտք է ընդունի այր մը կամ կին մը, զոր նահանգային գրասենեակը կը ղրկէ նոյն բնակարանը։ Երկրորդ ամուսնալուծում մը կ՚արժէ 150 ռուբլի եւ երրորդ մը՝ 300 ռուբլի։ Զաւակներ ունեցող պարագային՝ այրը պէտք է վըճարէ անոնց համար ամսական թոշակ մը, մինչեւ անոնց 16 տարեկան ըլլալը։

Ամէն կողմ ոստիկաններ, զինուորներ կամ զինուած պահակներ կան։ Թանգարաններու մէջ, փողոցներու անկիւնները միշտ կը գտնուին վըճարուած անձեր, որոնց պաշտօնն է ձեզ լրտեսել։ Այն թանգարանները, ուր ոսկի կամ արծաթ ցուցադրուած է, պէտք է մուտքին ստորագրէք ձեր անունը։ Կիները պէտք չէ պայուսակներ ունենան։ Ձեր այցելութեան ամբողջ տեւողութեան՝ երկու զինուած պահակներ կ՚ընկերանան ձեզի։ Այս թանգարանները շատ լաւ պահպանուած են, եւ Լենինկրատի Էրմիտաժ ը այսօր ունի ամենահարուստ հաւաքածոն Ռեմպրանտի եւ Վան Տիքի գործերուն։ Ցարական պալատին, նաեւ բոլոր թանգարաններուն մէջ սենեակ մը կամ սրահ մը յատկացուած է ճաշարանի, ուր այցելուները կրնան ճաշել, ուստի երբ մտնէք այս հիանալի յիշատակարաններէն ներս՝ ձեր առաջին տպաւորութիւնը կ՚աւրուի խոհանոցի հոտերէն։ Աւելին. երբ տեսնէք գէշ հագուած ռուս այցելուները, կը կարծէք թէ յիղափոխականներու խումբ մը գրաւած է թանգարանը։

Հանգիստի եւ զուարճութեան շատ ժամեր ունին, հակառակ որ շատ մը խանութներ բաց են առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ գիշերուան 11ը։ Աշխատաւորները բաժնուած են երեք խումբերու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը օրական 8 ժամ կ՚աշխատի։ Շաբաթը անգամ մը այս ժամերը կը փոխուին։ Ռուսական շաբաթը կը բաղկանայ 5 օրէ։ Վեցերորդ օրը կիրակի չէ, բայց հանգիստի օր կը կոչուի։ Այս ժամերուն իրենց նախասիրած վայրը մարմնամարզի փարքն է։ Պէտք է խոստովանիմ, որ այդ կազմակերպութիւնները հիանալի նորութիւններ են, եւ թէ շատ մը երկիրներ պէտք է ընդօրինակեն զանոնք։ Ամառ զբօսանք՝ հաճելի մթնոլորտի մէջ։ Այս մարզական վայրերը միշտ լեցուն են։ Մուտքը շատ սուղ չէ։ Հոն կը գտնէք լողալու աւազաններ, արհեստական լճակներ, թատրոններ, նկարներու ցուցահանդէս, որոնք «լուսա փարք» եւ 2—3 նուագախումբեր, որոնք ամբողջ օրը կը նուագեն. Լենինկրատի այդ բարձրերէն մէկուն մէջ տեսայ արդի թատրոյ ամենագեղեցիկ պատկերը — առողջ եւ գեղեցիկ մարմիններով այրեր եւ կիներ, սեղմ ծովազգեստներ հագած, որոնք ձեզ մոռցնել կուտան թէ աւելի հաճելի է տեսնել Թուսերու խաղալը քան աշխատիլը։

Թատրոնները միշտ լեցուն են։ Մուտքը 25 ռուբլի է։ Գացի տեսնելու «Ննջող Գեղեցկուհին»։ Ակիզբը չէի յուսար լաւ բան մը տեսնել, բացի թերեւս քանի մը լաւ հագուած կիներէ։ Բայց կատարեալ անակնկալ մը ունեցայ։ Նախ ուշ մնալուս գիս վեցերորդ պատշգամբ ղրկեցին ուր ժողովուրդը սարսափելիօրէն գէշ կը հոտէր։ Բայց լեմին վրայ տեսայ պարի, գոյներու եւ գեղեցկութեան սքանչելի ցուցադրութիւն մը, եւ եթէ անախորժ հոտերը չըլլային՝ ինչքինքս երազի մը մէջ պիտի կարծէի։ Միջնադադարին վար՝ տեղս գրաւելու. սոփաուեցայ մինակս փնտռել. որովհետեւ առաջնորդողներ չկան։ Հիանալի թատերասրահ մըն էր պայտի ձեւով, վեց բարձր պատշգամներով՝ ոսկեզօծ ներկուած եւ կարմիր թաւիշէ երիզներով (*). վարագոյրը կը կրէր մուրճ մը եւ մանգաղ մը, ապա շատ մը յեղափոխութիւններու թուականներ։ Հակառակ թատերասրահի փարթամութեան՝ ժողովուրդը սարսափելի տեսարան կը ներկայացնէր։ Մարդիկ, կարճ շապիկի թեւերով, ուրիշներ ծովազգեստներով, կիները կարծես նոր դուրս ելած իրենց խոհանոցներէն։ Կատարեալ սրբապղծութիւն։ Ձնայելով այս յոռետեսութեան տեսարանին, նուագախումբը կը բաղկանար 100 հոգիէ, եւ կրնար բաղդատուիլ աշխարհի ոեւէ առաջնակարգ նուագախումբի հետ։ Բեմին վրայ կային 90 պարուհիներ, որոնցմէ 8ը առաջին կարգի։ Տարազները, բեմական յարդարանքը, գոյները, լոյսերը — բոլորը կատարեալ. եւ երբ պարը սկսաւ, ամէն ինչ մոռցանք մեր շուրջը։ Պարը եւ երգը ռուսերու մօտ բնազդ են։

Շարժապատկերը շատ աժան է, բայց ռուսական ժապաւէնները շատ գէշ են։ Զբօսանքի աժանութիւնը Աթալինի խորամանկութիւններէն մէկն է։ Դեռ կեսարը ըսած է՝ «զուարճացուր ժողովուրդը աժան զբօսանքներով եւ ան կը մոռնայ իր հոգերը»։

Փողոցը մարդիկ կը մօտենային ինծի՝ առաջարկելով ծախել վերարկուս եւ հարցնելով թէ ուրիշ ծախու հագուստներ ալ ունէի՞։ Օր մը, խնդալու համար, սկսայ սակարկել մէկուն հետ. անմիջապէս ուրիշներ մօտեցան եւ վերարկուիս գինը բարձրացաւ մինչեւ 700 ռուբլի։ Ափսոս որ այցելուներու թոյլ տրուած չէ ծախել եւ նոյնիսկ նուիրել, ինչ որ ալ կլլար։

ՀԱՆՐԻ ԹԸՆԷ

(Վերջը յաջորդով)

(*) Այս թատրոնը Ցաւակին կայսերական օփերայի թատրոնն է։ «Յուս.»։

«ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»

(Բ. Խ. վերջին մաս)

Սեպուհ իշխանը խաղաղասէր մարդ, կարծում է թէ Թորոս իշխանը եթէ ամէն ինչի տեղեակ դառնայ, եւ իրեն նամակին պատասխանէ՝ ինքը չետակ կ՚երթայ իր հօրը մօտ եւ ամէն ողջլութիւն կը պատմէ։ Երբ Սեպուհի հայրը իմանայ որ հակառակորդը ամէն բան գիտէ ու պատրաստուած է, արշաւանքի ծրագիրը ջուրը կ՚ընկնի, եւ թերեւս ամուր հիմքերի վրայ հաեւ դաշինք կնքուի Վասիլի եւ Թորոսի միջեւ. քանի որ այլեւս իրար խաբել չեն կարող։

Աննան Սեպուհին Վասիլի դէմ աւելի թշնամացնելու միտումով, Սեպուհին յայտնում է որ իբր թէ մայրը ոչ թէ իր բնական մահովն է մեռել, այլ հայրն է թունաւորել։ Բնականլար Սեպուհի վրայ սաստիկ ազդում է այս յայտնութիւնը եւ շնորհակալութիւն յայտնելով բաժանւում են։

Իրենս Վասիլ իշխանին առանձին գտնելով, յայտնում է որ Սեպուհ երբեմն կանանց բաժինը անցնելով առանձին տեսակցութիւն է ունենում Աննայի հետ։ Վասիլ իր մօտ կանչելով Աննային հարցնում է Սեպուհի իրեն այցելելու նպատակի մասին։ Աննա պատմում է Վասիլին որ Սեպուհը իբր թէ չափազանց դժգոհ է իր հօրիցը, որովհետեւ հայրը գող է, աւազակ է։ Եւ երբ թէ իր հայրը մարդասպան է, աչք ու ձախ մարդկանց մորթել է տալիս, որ թոյն է խմացրել իր կնոջը, որ ամուսնանայ յոյնի հետ եւայլն, եւայլն։

Աննայի կարծիքով, Սեպուհը Եդեսիայի դուքսի քեռորդուն բանտից առանց փրկանքի արձակեց, որովհետեւ դուքսը մօտիկ է Թորոս իշխանին։

Վերջն էլ Աննա խնդրում է Վասիլէն, որ արգիլէ Սեպուհին կանանց բաժինը այցելելը։ Սակայն Վասիլը խնդրում է Աննայից որ շարունակէ Սեպուհի հետ իր տեսակցութիւնները եւ ամէն ինչ իրեն հաղորդէ։ Սուրհանդակ Ռուէփի առաջելութեան մասին Աննան զգուշացրած լինելով Վասիլին, սրա հրամանով Ռուէփի վրայ գաղտնի հսկողութիւն է նշանակւում, եւ երբ որ Ռուէփը գիշերանց գաղտնի իրենց գիւղից ձիով ճամբայ է ընկնում Թորոս իշխանի մօտ, ձերբակալւում է Վասիլի նշանակած մարդկանց ձեռքով, եւ խուզարկուելով, ձիու թամբի մէջ գտնում են Սեպուհի տուած նամակները Թորոս իշխանին ուղղուած։

Սեպուհի գրած նամակները Վասիլը կարդալուց յետոյ կանչում է Սեպուհին եւ բացատրութիւն պահանջում, ինչ որ տեղի է տալիս բուռն վէճի, եւ Վասիլը Սեպուհի թեւերը բռընելով բաց պատուհանից նետում է անդունդը։ Շահինը լուր է տարածում, որ իբր թէ Սեպուհը խենթացել եւ իրեն վար է նետել պատուհանից։

Այս դէպքից քիչ յետոյ, երբ որ Վասիլը մինակ է լինում իր սենեակում, Աննան կամացուկ ներս է մտնում։

Աննա.— Խոստովանէ որ դու նետեցիր անիկա անդունդը։

Վասիլ.— Ի՞նչ գործ ունիս դուն հոս։

Աննա.— Լա՛ւ է, այդպէս պէտք էր։ Անիկա կը պահանջէր արդարութիւնը։

Քսուեր Վասիլ իշխանը վերադառնում է իր յաղթական բանակով, Սելճուկների դէմ ունեցած պատերազմից. Թորոս իշխանի ուղարկած զօրքի օգնութեամբ, որին բաժին է հանում իր բերած հարստութիւնից։ Ամբոխը խանդավառ ցոյցերով է ընդունում յաղթական Վասիլ իշխանին։ Աննան եւ Ատոմը պարտէզի մէջ հանդիպելով շատ սիրալիր խօսակցութիւն են ունենում։ Աննան իր հրապուրիչ տեսքով եւ գրաւիչ լեզուով Ատոմի սիրտը գըրաւելով, ցրւում են։

Վասիլ իշխանը նոյնպէս տարուած Աննա իշխանուհու հմայքով, ուզում է, որ ինքը քիչ առաջ ներս մտնելիս Աննայի հետ սրտաշարժ խօսակցութեան ժամանակ, ներս է մտնում Ատոմը եւ հօրը յայտնում է որ բոլորը հաւաքուած իրեն են սպասում։ Նկատելով որ իր որդու տրամադրութիւնը տեղը չէ, Վասիլը Աննայից խնդրում է որ Ատոմին իրեն մօտ մի քիչ պահէ «դուցէ քչեա խծանեը»։

Ատոմի տխրութեան պատճառը այն է, որ իրեն քիչ առաջ ներս մտնելիս նկատել է թէ ինչպէս իր հայրը եւ Աննան, որին ինքը չափազանց սիրում է, ձեռքը ձեռքին սիրալիր խօսակցութեամբ էին տարուած։ Երբոր Ատոմը այս մասին յայտնում է Աննային, Աննան խոստովանում է, որ ինքը Ատոմի հօր սիրուհին է։ Կռահելով որ, Ատոմը իրեն անկեղծօրէն սիրում է եւ որ իր խոստովանութիւնը չափազանց ազդեց Ատոմի վրայ ու խորը առելութիւն ծնեց իր հօրը հանդէպ, Աննան՝ մէկ կողմից աւելի է հրապուրում իր սիրով, միւս կողմից էլ վարպետօրէն խեղճ Ատոմին լարում է իր հօրը դէմ։

Իշխանուհի Սոֆիան իր ամուսնու մօտ գնալով, գանգատւում է որ իշխանը մոռացել է իր կնոջ բնակարանի ճամբան, որ ինքը այլեւս չի կարող հանդուրժել այդ բերդի մէջ, քանի որ իր քթի տակ իշխանը տեղաւորել է այն կնոջը։ Պահանջում է որ այդ կընոջը (Աննային) հեռացնէ իրենից եւ հետը տանի, ուր որ ուզում է։ Վասիլ իշխանը յայտնում է որ արդէն որոշել է իրեն՝ իշխանուհու Սոֆիային ուղարկել Սուրբ Ցարութեան կոյսերի յոյն վանքը։

Ատոմը Աննային այցելելով, կարճ սիրաբանութիւնից յետոյ, Աննան պատմում է թէ Ատոմի հայրը ինչպէս է իր ձեռքով Սեպուհին պատուհանից վար գլորել անդունդը, որի մասին Ատոմը կասկած ունէր միայն։ Եւ ապա աւելացնում է որ եթէ հայրը իմանայ իրենց սիրային կապի մասին, իրեն էլ պատուհանից վար կը գլորէ։ Ատոմը Աննայի սիրուն համար պատրաստակամութիւն է յայտնում իր հօրը մէջտեղից վերցնել, որպէս վտանգաւոր տարր։ Աննան հպարտ ու յաղթական կեցուածք ընդունելով ասում է — Եւ այն ժամանակ դուն կ՚ըլլաս արժանի տէրը ե՛ւ այս սենեակին, ե՛ւ այս ամրոցին, ե՛ւ այս աշխարհին...

Ատոմ.— Քանդեմ աշխարհը քեզի համար, շինեմ աշխարհը քեզի համար... որ դուն ըլլաս իմ կինս, իշխանուհի Աննա, իմ կինս, իմ գիրկս...

Ապա Վասիլին հանդիպելով Աննան զգուշացնում է որ արթուն լինի եւ զէնքը միշտ վրան պահէ, քանի որ ինքը վատ նախազգացում ունի։

Քիչ յետոյ երբ տեղի է ունենում Վասիլ իշխանի նախագահութեամբ զինուորական ժողով, Թորոս իշխանի դէմ արշաւելու մասին, յանկարծ ներս է մտնում Ատոմը, յուզուած ու հօրը հետ տաք վէճի է բռնւում, հօրը մեղադրելով իր մօրը թունաւորելու եւ եղբօրը պատուհանից վար նետելու յանցանքների մէջ։ Եւ դաշոյնը պատեանից հանելով յարձակւում է հօրը վրայ։ Հայրը ձախ թեւով պաշտպանւելով, արագ կերպով սուրը դուրս քաշելով նետւում է տղայի վրայ եւ մէկ հարուածով Ատոմին գետին փըռում. եւ լալով չոքում է դիակի մօտ վէրք առնում։ Աղմուկի վրայ Աննան ներս վազելով հարցնում է՝ «Մեռա՞ւ. ինքը ձեռքիցն է միայն թեթեւ ու գտնելով Վասիլ իշխանին ասում է.— Դուն մորթել տուիր իմ երկու անմեղ երեխաներիս, ես մորթել տուի քու կտրիճ տղաքդ, մեր հաշիւը փակւած է։ Ես մորթել տուի քո՛ւ իսկ ձեռքովդ, որ յիշողութեանդ մէջ ամուր նստի։

Այս խօսքերից յետոյ Աննան դաշոյնը խրելով իր կուրծքը ընկնում է Ատոմի դիակի վրայ անշնչացած...

Ամփոփեց՝ ԲԵՆՕ

«Անուշ»ի ներկայացման առթիւ բացատրութիւններ

« Անուշ »ի բեմադրութենէն ի վեր մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւեցանք մամուլին եւ ժողովուրդին արտայայտութեանց, եւ արդիւնքը այն է ընդհ. կերպով որ ձեռնարկը իրեր գեղարուեստական արժէք ունենալով հանդերձ աստատեան յաջողութեան, զոր ամէն ոք կը հաստատէ, ամանք դժգոհութիւն կը յայտնեն արտաքին կարգապահութեան կամ կազմակերպութեան մասին.

Անհրաժեշտ է հակիրճ կերպով բացատրել կարգ մը կէտեր, որոնց համանորաբ ծանօթ չէ հասարակութիւնը։

1) Երբ ներկայացման որոշումը տըուեցաւ եւ սրահին կանխավճար ընելու գացինք, միեւնոյն օրը փակցուած էին զօրակոչի ազդերը, եւ գիշերը՝ փողոցները մութ էին...։ Այսքանը կ՚ըսենք վեր հանելու համար կազմակերպիչներու նախաձեռնող ոգին։ Թըւականը յետաձգուեցաւ միայն այն օրը երբ պատերազմը անխուսափելի կը նկատուէր։ Այդ շրջանին է որ անորոշ մթնոլորտի մը մէջ յարատեւեցինք գործերը եւ ծախքերը մեր յուսացածէն շատ աւելին ըլլալով, չէինք կրնար շատ հեռուները խորհիլ։

2) Ներկայացման օրը 27 Նոյեմբեր, առաւօտուն ընդհ. փորձ նշանակուած էր սրահին մէջ, եւ բեմին վրայ։ Անակակալի կը հանդիպինք տեսնելով որ բարը գրաւուած Փրանսական շատ մը ընկերութիւններու միաձայ կազմակերպութեան մը կողմէ, որոնք միթինկ սարքած են օրուան տագնապներուն առթիւ։ Տնօրէնութիւնը մեզի յայտնեց գացած է վերնայարկի սրահներէն մին, առանց բեմի, որ մեր գործը չի տեսներ։ Կարելի չէ չհամակերպիլ, գործաւորներու թանձր բազմութիւն մը խռնուած է Միւթիւալիթէի աղջեւ։ Մէկ ժամուան ընթացքին ամբողջ երգչախումբը գործի լծուած է, գորգակալներ, երաժշտական գործիքներ չորրորդ յարկը փոխադրելու համար, ուր «եղի կ՚ունենայ փորձը մէկ ժամ յապաղումով, յետոյ՝ ամէն բան կրկին վար բերելու է։ Սրահը մեզի կը յանձնուի ժամը 1ին միայն։ Բեմը՝ բանախօսութեանց համար պատրաստուած՝ պէտք է փոխել մեր տէքօռներով։ Հագի ժամը 2էն կրնանք պատրաստ ըլլալ, եւ անդամները աշխատած են զինուորներու պէս, առանց ճաշի ժամանակ ունենալու։

3) Գիտենք թէ մեր հասարակութիւնը ինչ անապարանքով կուգայ կը խուժէ թատրոնէն ներս՝ բացառիկ առիթներով, եւ կամ՝ շատ ուշ կուգայ։ Եթէ կարգ մը անձեր չեն կրցած ունենալ իրենց թուագրուած աթոռները՝ պատճառն այն է որ շատեր բաւս գրաւած են ուրիշին տեղը՝ չուզելով յանձնել՝ հակառակ պաշտօնեաներու աղդարարութեանց.

Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ թէ ըստ սրահի տնօրէնութեան ներքին կարգադրութեան, արտօնուած չէ մեզի աւելցնել ouvreuseներու թիւը, եւ կամ օգնականներ տալ անոնց, հասկնալի պատճառներով։ Միւս կողմէ տնօրէնութիւնը կը վկայէ թէ սրահի շինութենէն ի վեր այդպիսի բազմութիւն չէ տեսնուած, նոյնիսկ Փրանսական ձրի մուտքով հանդէսներու.

4) Ձե՞նք սորված տակաւին թէ նըման վայրերու մէջ արգիլուած է ծխելը, եւ մանուկներ միասին բերելը, որոնց մուտքը արգիլել մեզ համար դժուար բան չէր, սակայն չուզեցինք վիրաւորել մեր հայրենակիցները։

5) Կը հերքուի ոմանց կողմէ դրյացած այն կարծիքը, թէ սրահին պարունակութենէն աւելի տոմսեր հրապարակ հանուած են։ Ոտքի վրայ մընացող անձերը իրենց յօժար կամքով գնած են տոմսերը, որպէս promenoir, guichetներուն վրայ complet գրուելէ վերջ։

6) Ցաւով կը մատնանշենք «Ապագայ» թերթի 4 Դեկտեմբերի թիւին մէջ երեւցած «Հայ բաղդաց» խորագրով անստորագիր պարսաւ մը գըրուածքը, որ միայն դժոխք եւ հրմըշտուք տեսած է երեք ամսուան չարաչար աշխատանքի, կամ գեղեցիկ ներկայացումի մը իրր անզիջատութիւն, զոր ծափահարած են երեք հազար հոգի. Այդպիսի գրութիւն կարելի էր տեղ ունենալ միայն երգիծաթերթի մէջ։ Երբ մեզ հանդէպ խոստապահանջներ կան՝ մենք ալ իրաւունք ունինք մամուլէն ակնկալելու իր պարտականութիւնը, եւ կամ քիչ մը ողջմտութիւն։

Խօսինք քիչ մըն ալ (Ա. Ա.) անստորագիր յօդուածագրին հետ, որ «Յառաջ»ի մէջ միայն յոռի կողմերը չեռած էր, ինչպէս ինքն ալ կ՚ըսէ։ Իրմէ աւելի ղօհ կը մնայինք որ այդքան մտերմաւանութեան մէջ մտնելէ յետոյ՝ համէր ստորագրել իր գրութիւնը ...։

7) Արդեօք իսկապէս ինքզինքնիդ Opera Comiqueի մէջ կարծեցիք, ուր, վճարեալ պաշտօնեաներ ամիսներով զոց սորված են իրենց դերն ու պաշտօնը, (ի՛կ գերակատարներն ալ նուագախումբով միասին, շաբաթներով դըռնփակ փորձեր կատարելէ յետոյ միայն հանրութեան կը ներկայանան։ Լաւ գիտէք որ մեր բովհ. փորձը նոյնինքն ներկայացումն է, եւ եթէ ողջմտութեամբ եւ ինքնամփոփ խորհինք, մեր համակրելի ամաթէօրները իրենց քաջութեամբ՝ առաւելութիւն կը ներկայացնեն արհեստավ դերասաններու վրայ։

8) Քիչ մը շատ խօսուած է Տիգրանեանի բնագրին չզոյութեան վրայ, եւ այս մասին պէտք եղած լուսաբանութիւնը տրուեցաւ ամիսներով, յայտարարութեանց մէջ։

Այս մասին անդրադառնալը թէեւ

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼԳՈԹ ՄԸՆՑԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Բայց այդ գործողութիւնը այնքան ալ դիւրին չէր. որովհետեւ մեր Զէյթունցիները անցքին կողերուն վրայ խրամներուն մէջ մտած՝ մթութեան մէջ գնդակներու այնպիսի մահառիթ փոթորիկ մը պայթեցուցին որ, գըլխակի բաց ճամբուն ամէն կողմը աւեց սրբեց եւ ուր սպանդանոցի մը վիճակը ստացաւ։

Բայց Մահմուտ միտքը դրած էր այդ կորուստին վրէժը լուծել։ Վաշտ վաշտի ետեւէ սկսան դէպի կիրճը թափիլ եւ կատաղի թափով մը ճամբան դառնալ, ու թէեւ մեծ մասով կոտորուեցան, բայց մարդկային այս ամբոխը այնքան յաջորդաբար կ՚աւելնարոր մաս մը յաջողեցաւ ճամբուն առաջին դարձուածքին վրայ ապաստանիլ։

Անոնք որ յանկարծ սոփոսեցան Մընթիին, Ռեյլին ու Գագիկին դէմ ճակատիլ, որոնք ծառերուն ետեւէն արձակաղէններու կրակ մը տեղացուցին, բայց առանց բոլորովին սոփսելու որ ետ քաշուին, յամառաբար յառաջացան դէպի երկու մղոն երկարութեամբ ծուղակը։ Դղեակի պատին վրայ կեցած՝ շատ յստակ կերպով կուռին ընթացքը կը դուշակէի եւ մեր մարդոցը հմտութեան վրայ կը հիանայի, թէ ինչպէս դանդաղ կերպով ճամբէն կը քաշուէին եւ յուսահատական դիմադրութեան մը կատարեալ տպաւորութիւնը կը թողէին։ Կլորեան առաջին իսկ վայրկեաններէն միլիոնց անդորր մընալ քովս եւ ծառերուն մէջէն դէպի նորուղին երթալով սկսաւ մերթ խնդրել մերթ սոփսել հոն պահուըտած ժողովուրդը, որպէսզի համբերեն եւ հրացանները պարպեն միայն այն ատեն. երբ փողերը կուռի ազդանշանը հնչեն։

Ժամը տասներէկի առենները լուսբեր մը չնչապատ գալով յայտնեց թէ Պէյրութ Տաղին միւս կողմը Թուրքերը գարձեալ յարձակում սկսած են, սակայն եա ան Գագիկին մօտ շղրկեցի իսկ։ Եթէ այդ յարձակումը կեղծ էր, ինչ որ հաւանական էր, մեզ խաւարեցնելու համար գլխաւոր կռուի գիծէն, ուրեմն բաւականաչափ մարդ ունէինք հոն անոնց դէմ կռուելու։ Միւս կողմէն, եթէ Մահմուտ իր ուժերը բաժնած եւ լեռան ետեւ զինուորներու ահարկու թիւ մը ղրկած է, մեր միակ ինքնիքը պէտք է ըլլայ մեր բոլոր ուժերը կեդրոնացնել եւ ամէնէն առաջ ամենամօտ վտանգը չէզոքացնել։ Ուստի խելացութիւն չէր այդ լուրը իմացնել Մընթիին, Ռեյլին կամ Գագիկին ու իրենց անմիջական գործէն դառ ուրիշ հոգերով զբաղեցնել զանոնք։

Կիները դեռ կը շարունակէին մայրիի ծառերը իրարու վրայ դիզել. եւ կասկածեցայ թէ մինչեւ անոնց գործը կրնայ մեր նպատակը ծախսելցնել։ Բայց յիշեցի որ Գագիկ Զէյթունի մէջ գտնուած քարիւղի իւրաքանչիւր կաթիլը գրաւած եւ անոնց վրայ դրուած էր։ Ցետոյ սկսայ վախնալ. — մի գուցէ զանոնք ժամանակէն առաջ բռնկցնեն, եւ կամ մարդու մը ծըխամորճէն կայծ մը իյնայ, կամ լուսարար մը շէքի եւ մեր ծրագիրը ի դերեւ ելլէ։ Բոլոր երեւակայելի կարելիութիւններէն կը սարսափէի, որովհետեւ կռուին մէջ գործօն բաժին մը չունենալով եա գիս ինքնաքննադատութեան կ՚ենթարկէի։ Կը խորհէի թէ փոքրիկ մէկ անզգուշութիւնս կամ անխոհեմութիւնս պատճառ պիտի դառնար գիշերային այս գործին ձախողելուն։

Վարը հովիտին մէջ կռիւը այնպէս կը սաստկանար, կարծես աշխարհի վերջն ըլլար. Թէեւ Թուրքերը չէին կրնար իրենց թնդանօթները գործածել, վախնալով որ իրենց իսկ զինուորները կը ջարդեն այդպէսով։ Կը տեսնէի Ֆրէտը որ տաք կռուի բըռնուած էր եւ դրաւած կը պահէր դարձուածքին անկիւնը, ուր Թուրքերը կ՚ուզէին տարածուիլ, բայց անօգուտ։

Վերջապէս գիպուած մը պատճառ եղաւ որ փողերը հնչեցուցին. ու թերեւս այդ դիպուածը մեր կեանքերը փրկեց։ Մընթի հրահանգ տուաւ մէկու մը վար երթալ եւ կռուի մասին տեղեկութիւն առնել։ Լրատարը՝ աղմուկին պատճառով՝ տրուած հրամանը չիմանալով, կը վազէ դէպի այն տեղը ուր փողահարները կը սպասէին, ու վայրկեան մը վերջ ծառերուն ընդմէջէն յստակ կերպով լսելի եղաւ «Մարսէյեզ»ին առաջին վանկերը։

Փողահարութեան որպէս անմիջական պատասխան՝ ճամբուն երկու կողմէն հրացանաձգութիւն մը սկսաւ, այնպէս ուժգին որ կարծես ամբողջ աշխարհը կը պայթէր։ Բայց Թուրքերուն հազիւ թէ կէսը գետ. ծուղակին ինկած էր։ Մընթի, Ռեյլ ու Գագիկ աճապարեցին ճամբուն վրայէն ետ քաշել իրենց մարդիկը, որպէս միակ միջոցը խուսափելու համար մեր դարանակալ բարեկամուհիներու գնդակներէն։ Իսկ ես մուտքի կամարին մէջ գրուած բռնկեցուցի Նիւթին երկու վայրկեան վերջ հազիւ կրցայ կրակ տալ, որովհետեւ հովը արգիլեց կ՚ըլոր լուցկիիս վառելուն։ Երեք վայրկեան ետք առաջին երկար բոցը դէպի երկինք բարձրացաւ եւ խարոյկ-աշտարակը սկսաւ իր գործը կատարել։

Դղեակը իսկական Վեզուվ մը եղած էր. օդին հոսանքը առանց դուռի կամարէն ներս խուժելով տաք բոցերը դէպի երկինք կը բարձրացնէր որոնք ամպերուն հետ կը խառնուէին։ Այդ միջոցին մեզմէ ոչ ոք գիտէր ոչ Մահմուտին ուր գտնուիլը, ոչ ալ ծուղակին մէջ ինկած իր գունդերուն սըրտած հրամանը — յառա՞ջ թէ նահանջժել։

Դղեակին հրդեհումը Թուրքերուն համար աղէտաբեր եղաւ եւ անոնք փոխանակ իրենց տրուած հրամաններուն հնսալու, սկսան արագութեամբ դէպի յառաջ շարժիլ։ Քիչ ժամանակ վերջ ետեւ մնացող զինուորները յանկարծական վախով մը համակուած եւ հակառակ մեր դարանակալ սպասող խումբերու հնձող կրակին սկսան իրենք ալ յառաջանալ։

Ֆրէտ դղեակին բոցերը տեսնելով իր մարդիկը յառաջացուց, ճամբուն վարի մասը գոցելու համար։ Բուսթէմ Խանն ալ տեսաւ բոցերը եւ երեք հարիւր հոգիով դէպի վայրէջքը յառաջացաւ, գրաւելու համար ծայրի խըրամը։

Մահմուտ անձնապէս իր սպայակոյտէն շրջապատուած՝ յառաջ սուրացեր է տեսնելու համար այդ գժուարութիւններուն իրական պատճառը եւ ծուղակին մէջ բռնուեր է այն առեն, երբ Ֆրէտ գոցեր է անոր անցքը, իսկ Բուսթէմ Խանն ալ նոր հասնող զինուորներու ճամբան է կտրեր. (Դէպքը ինծի այսպէս պատմեցին վերջը)։

(Շար.)

ՃԱՄՍԵՐ

Ինչ կ'ըսէ վարչապետը

Բ.

Բրիտանական վարչապետին երկրորդ կարեւոր հաւաստումը հետեւեալն է.—

Օրինաւորելէ ետք անգլիական սպառազինումներու մարզին մէջ առնուած քայլերը, Չէմպըրլէյն կ'ըսէ բարձրաձայն.

«Թէեւ որ մենք այնքան շատ կը լըսենք ուժին ընծայած առաւելութիւններուն մասին, քանի որ մենք կը տեսնենք, որ ուրիշներ ուժ կը կուտակեն ու չեն ընդառաջեր զինաթափման ոեւէ առաջարկի, մենք ալ կը պատրաստուինք մեր պաշտպանութեան անհրաժեշտ բոլոր քայլերը առնել եւ այս մարզի մէջ նշմարուող ամէն թերութիւն ջնջել.

«Որովհետեւ, թէեւ մենք միշտ պատրաստ ենք բանակցութեամբ հարթելու բանաւոր ոգիով մը նկատի առնելու ոեւէ անարդարութիւն կամ դժգոհութիւն, որ կրնայ գոյութիւն ունենալ, բայց մենք բանականութեան ձայնին է, ոչ թէ բիրտ ուժին է որ տրամադիր ենք անսալու: Չենք կրնար մոռնալ, որ մենք պարտաւորութիւններ ունինք մեր ժողովուրդին հանդէպ ոչ միայն «մայր» մայր երկրին մէջ, այլ բրիտանական կայսրութեան մէջ, եւ մեր այն զինակիցներուն հանդէպ, որոնց կապուած ենք դաշնագիրներով: Պարտաւոր ենք այս պարտաւորութիւնները իրագործելու պատրաստ ըլլալ: Եւ այժմ մեր սպառազինումը այնքան յառաջացած է, որ կրնամ վստահութեամբ ըսել թէ մենք ի վիճակի ենք ընելու այդ»

Այս հաստատումները թէ՛ խաղաղութեան յայտարար նշան են եւ թէ զօրաւոր ազդարարութիւն՝ միւս ձեւի պետութեանց, որոնք աշխարհակալական - ծաւալողական ծրագիրներ կը հետապնդեն: Ամէն ոք գիտէ, որ նացի Գերմանիան հաստատուն քայլերով կը ձգտի յառաջանալ դէպի Արեւելք: Ուքրանիան արդէն հեռաւոր երազ չէ, այլ գործնական քաղաքականութեան հունին մէջ մտած հրատապ հարց: Մէմէլը ու Տանցիկի վէճը հասունցած են ու շուտափոյթ լուծում մը անխուսափելի է: Նոյնպէս ամէն ոք գիտէ, որ անհանդստութիւն կայ Ֆաշական Իտալիոյ մէջ եւ Հռոմ Միջերկրականի ամէն կողմերը աչք կը թարթէ, զայն «Մեր ծովը» դարձնելու հրաբխային ծրագրով մը:

Մեծն Բրիտանիա պիտի ընդդիմանա՞յ այս ծաւալողական քայլերուն: Լոնտոն անգիտակի՞ց է ասոնց: Ոչ: Կը թուի թէ պաշտպանողական անգլիացի պետական մարդը շատ աւելի հեռուն կը նախատեսէ քան միւս ժամանակակիցները՝ այս աշխարհի մէջ:

Մենք տրամադիր չենք Չէմպըրլէյնի վերոյիշեալ խօսքերը ըմբռնելու այն ստեղով, թէ բրիտանական կայսրութիւնը պիտի թումբ կանգնեցնէ, պիտի պայքարի, պիտի կռուի նացի-ֆաշական գրոհներուն դէմ: Մենք աւելի շուտ այդ հաւաստումները կը մեկնենք այն իմաստով, որ ամէն փոփոխութիւն պէտք է տեղի ունենայ խաղաղ միջոցներով, ոչ թէ բռնի պարտադրանքով, որ Անգլիոյ համար ի հարկին ընդունելի է ամէն փոփոխութիւն աշխարհի քարտէսին վրայ, պայմանով որ այդ փոփոխութիւններ չխախտեն անգլիական կայսրութեանց հողամասերը, եւ որ եւ է աշխարհագրական փոփոխութեան համար պէտք է բանակցիլ Լոնտոնի հետ, ոչ թէ զէնքի դիմել, պէտք է համոզել, ոչ թէ ուժ ցուցադրել, Անգլիա կը զիջի բանականութեան ձայնին: Ան կը խորտակի սակայն բիրտ ուժին առջեւ:

Ինչ որ ալ ըսեն ու գրեն Պերլինի ու Հռոմի թերթերը, անուրանալի է որ Վիլհէլմ Սթրազէի եւ Վէնէցիա պալատի պետական վարիչները չեն կրնար ուշադիր քննութենէ չանցնել ու չլսել Լոնտոնի վարչապետին խօսքերը, որոնք ուժեղ են, ազդարարիչ են, բայց նաեւ խաղաղասիրական ջերմ ու անդրդուելի ոգիով տոգորուած են:

Ա. ՆԵՍԱՐ

անտեղի, սակայն երբ կ'ըսէք թէ մինչեւ հիմա զանազան arrangementներ եղած են, ինչո՞ւ չաւելցնել անմիջապէս որ վերջին դաշնաւորումը ամէնէն կատարեալն էր: Ասկէ զատ, ապացոյց մը ունի՞նք որ Տիգրանեանի բնագիրը աւելի գեղեցիկ ըլլայ ....:

9) Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի ծրագրէն դուրս է վճարովի երգիչներ կամ աշխատավարձով պարուհիներ ունենալ իր հանդէսներուն մէջ: 15 տարիէ ի վեր այսպէս եղած է, եւ ուրիշ ձեւով պէտք չէ ըլլայ: Հետեւաբար մեզի համար գերազանց է Օր. Գազազեանի կողմէ կազմակերպուած պարերը, քան պալէի խումբի մը, որուն հրաշալիքները տասը ֆրանքի փոխարէն կարելի է տեսնել, ամէն տեղ:

10. Առաջին վարագոյրին, հովիւներու վայրկեանի տեւողութեամբ տեղի ունեցած frottementը խորը երգող երգչախումբին եւ նուագախումբին մէջ, որոնք իրար լսելու հնարաւորութիւնը չունէին Թաւիշէ վարագոյրներուն պատճառաւ — եւ այս բանը լաւ գիտէ Ա. Ա. յօդուածագիրը — խնդրոյ նիւթ ընել՝ շատ աննշան է, երբ ներկայացման ամբողջ տեւողութեանը՝ 120 վայրկեան, ամէն բան կ'անցնի անթերի, շատ աւելի խորթին անցքերու մէջ, որոնց համար միայն մէկ փորձ տեղի ունեցած է: Ասկէ զատ, ժողովուրդը գնահատանքի լայն բաժին մը պէտք է հանէ, երբ տեղեկանայ թէ բեմի երգիչները եւ նուագախումբը (որուն տեղը շատ անյարմար է) փոխադարձաբար անլսելի են իրարու, ձայնականութեան օրէնքներու համաձայն որ թերի է այդ սրահին մէջ, եւ անոնց կապը ապահովուած է միայն կորովի ղեկավարի մը ճարտէն:

11) Դեռ չխօսեցանք կարգապահութեան կամ մուտքի կանոնաւորութեան հետ կապ ունեցող կարեւոր խնդրի մը մասին: Այն է՝ տոմսերու առաւմամբ, գնման կամ վճարման եղանակը, որ դժբախտաբար մեզ Հայերուս յատուկ է, որ անհրաժեշտ թարգութիւններ կը ստեղծէ մուտքի ժամանակ, ինչպէս նաեւ անհաճոյ անակնկալներ՝ ներկայացումէն յետոյ: Մանրամասնութիւններ տալ անփափկանկատ կը համարինք, բայց եթէ կ'ուզենք եւրոպական թատրոնի նմանցնել մերը՝ յաւական բան ունինք սորվելիք:

12) Ղեկավարն ու կազմակերպիչները նկատի առնելով բոլոր համեմատութիւնները, բոլոր պայմանները եւ ինչ որ կապ ունի նման ձեռնարկներու հետ, կրնան յայտարարել թէ իրենց կարելիէն աւելին բրած են յաջողութեան եւ կարգապահութեան համար, ուրիշ դուռը՝ մեր հայրենակիցները չպիտի ուզէին անշուշտ որ ժամանոր պիտանի յառաջացնէր նաեւ ապահովելու համար ռասիկան-զինուորներու ջերմ մը ներկայութիւնը:

Վարչութիւն
«ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ»
երգչախումբի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ.— Երկար ատենէ ի վեր Կարտանի մասին որեւէ տեղեկութիւն հաղորդած չէի «Յառաջ»ին, հակառակ տարուած ազգային, կուսակցական եւ կրթական աշխատանքներուն:

Մօտ տասը տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի Կրթասիրաց Միութիւնը, որուն կատարած կրթական եւ մշակութային դերը Կարտանի նորահաս սերունդի նկատմամբ եւ իր պահած «Սահակ-Մեսրոպ» վարժարանը արդէն մեծագոյն գրաւականը պէտք է նկատել իր գործունէութեան

Այս տարի Հ. Յ. Դ. Տան վերանորոգման (դպրոցի տեղ կը ծառայէ) [illegible], երեք ամիս դպրոցը փակուեցաւ, մինչեւ որ շէնքի շինութիւնը աւարտի: Փակածի մէջ պէտք է ըսել, որ Տան շինութեան աշխատանքներուն մէջ մեծ դեր կատարեց Մարսէյլի մեր ընկերներէն Սերոբ Գինոսեան, որպէս որմնադիր եւ հիւսն: Նիկոլ-Դուման խումբը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ մեր երիտասարդ ընկերոջ, ինչպէս նաեւ բոլոր այն ընկերներուն, որոնք իրենց սուղ ժամանակները տրամադրեցին Տան շինութեան գործերուն, եւ անոնց որ իրենց կամաւոր դրամական նուիրատուութիւններն բերին այս առթիւ: Նըմանապէս մեր համակիրներէն Գ. Առաքել Առաքելեանի, որ իր աշխատանքի ժամանակութիւնը բերած էր սիրայօժար կերպով:

Հ. Յ. Դ. Տան շինութիւնը գրեթէ լրացած է, ներքին մանր աշխատանքներ միայն կը մնան:

×

«Սահակ-Մեսրոպ» վարժարանը բացուեցաւ Հոկտ. 24ին: Ուսուցչուհին է Օր. Ս. Մարանկոզեան: Աշակերտներու թիւն է առայժմ 43, յոյս ունինք որ մինչեւ նոր տարի 50ի բարձրանայ այս թիւը. Կրթասիրաց Միութիւնը եռանդուն աշխատանք կը տանի նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործին համար: Իր վերջին ձեռնարկի՝ «Արշակ Բ.»ի բեմադրութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 11ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Աննախընթաց բազմութիւն մը խռնուած էր սրահը, ժամանակէն առաջ:

«Արշակ Բ.»ի ներկայացման մէջ բաժիններ ունէին Գ. Գ. Խ. Զախարեան (Արշակ Թագաւոր), Ա. Առաքելեան (Սիսակ), Ն. Գինոսեան (Վաղինակ), Գ. Հեպոյեան (Ներսէս Կաթողիկոս), Կ. Գեւորգեան (Շապուհ), Լ. Գեղոնի (Որմիզդ), Կ. Նաւօեան (Մուշկան):

Խաղարկութիւնը անցաւ մեծ յաջողութեամբ: Թատերասէր հայ հասարակութիւնը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեան տակ:

Լեւոն Գեղոնի

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Գոքինիայէն կը հեռագրեն Աթէնքի «Նոր Օր»ին.—

Նախորդ եկեղեցւոյ մէջ գտնուող գաղթականներէն մաս մը, մասնաւոր դրդումով, գացած են Գ. Սարգիս Տէր Յակոբեանի վարժարանին շէնքը (Նախկին Բարեգործական), հոն տեղաւորուելու համար: Ասոնք՝ վախնալով ոստիկանութեան միջամտութենէն, դարձեալ վերադարձած են իրենց տեղը:

Տեղւոյս քահանաները, փոխանակ օգնելու որ բոլորովին չքաւորներու զեղեցումը յաջողցնեն, վկայութիւն տուած են սեփական հիւղակ ունեցող չորս ընտանիքներու համար, որոնք եպիսկոպոսին բացառիկ դիմումներուն շնորհիւ, իբր չքաւոր արձանագրուած են Գ. Ա. Գալֆաքեանի կողմէ

Շրջան ընող զրոյցներու համաձայն, Առաջնորդարանին մլաւկը այս չորս ընտանիքներէն կլոր գումարներ առած է — իւրաքանչիւրէն 4000— որպէսզի զանոնք տեղաւորէ Նէա Իզմիրնիի հիւղակներուն մէջ:

ԱՌԱԼ - ՓԱԽԱՒՈՐԹԻՒՆ ՄԸՆ ԱԼ ՍԻՆԿՐՈՒԻ ՄԷՋ

Առաջնորդին կողմէ պաշտպանուած եւ ազգային վարժարանին պարտադրուած թաղական եւ շրջուն ուսուցիչը գեղծումներ գործած է, վարժարանին մատակարարութեան գործին մէջ: Ցիշեալը օգտուած է վարժարանին նորոգութեան գումարէն, պաշտօնեաներու ամսականներէն եւ աշակերտներու թոշակներէն:

Բարեգործականի կողմէ Տոքթ. Թորոսեան եւ կրթական քննիչ Գ. Յ. Դարբինեան քննութիւն կատարելով գեղծումը հաստատած են:

ԽՈՐՈՒՆԻ

ԽՈՐԷՆ ՇԻՐԽԱՆԵԱՆ

Ամսոյս 14ին սեւ հողին յանձնեցինք Լրիտասարդ կեանք մը եւս, Խորէն Շիրխանեան:

Բնիկ Կարնեցի էր, իր կայտառ երիտասարդութը ոչ մէկ կասկած կրնար տալ մեր շրջապատողներուն, որ Խորէնը կրնայ մէկ հիւանդութիւն ունեցած ըլլայ, որ այսպէս շուտ բաժնէ իր սրտակիցներէն, բարեկամներէն ու ընկերներէն, որոնց անխտիր սէրն ու համակրանքը կը վայելէր:

Ծանր կ'աշխատէր գործարանի մէջ, օրուան հացը շահելու:

Հայու զաւակ ճակատագիր: Իր բնաւորութիւնը զուարթ էր եւ ոչ մէկ օր չէր գանգատեր եւ կամ յոգնութեան նշան ցոյց չէր տար:

Զափազանց ազգասէր եւ ազնիւ բընաւորութեան տէր տղայ էր, մանաւանդ վերջերս Թոմէնվիլի մէջ նոր կազմուած Կ. Խաչի մասնաճիւղի յաջողութեան համար ոչ մէկ ջանք չէր խնայեր: Ժողովներ իր տունը կը կատարուէին շատ անգամ, եւ ինքն էր աւելի իր կնոջ սիրտ տուողը, որ աշխատին ամէն կերպ յաջողցնելու, քանի որ խնդիրը ազգապահպանման շուրջ է: Եւ ինչպէս ուրախ էր որ ասգէն դպրոցը կը բացուի եւ իր փոքրիկները հայերէն պիտի սորվին:

Խորէն Շիրխանեանի կորուստով Կարնեցիները կը զրկուին մէկ ազնիւ հայրենակիցէ, քանի տողով կրնամ բոլորին թարգմանը ըլլալ, եւ կարծեմ այս մէկը, թէ ամէնքը անխտիր կ'ողբան իր անդառնալի կորուստը:

Թող քու յիշատակդ անթառամ մնայ մեր բոլորի սրտին մէջ, սիրելի Խորէն:

Արմենուհի Խաչիկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

«Ազդակ» (Դեկտեմբեր 4).—

«Արաբական գործակալութիւնը ըսպայացունց լուր մը կը հաղորդէր երէկ: Թուրք կառավարութեան վերջին մէկ որոշումով, օտարականներուն եւ Հայերուն արգիլուած է բժշկութիւն եւ դեղագործութիւն ընել: Որոշումը փոխելու կամ յետաձգելու համար կատարուած բոլոր դիմումները ապարդիւն անցած են:

Դժբախտաբար, ինչպէս գրեթէ բոլոր զեկոյցները, Արաբ գործակալութեան այս զեկոյցն ալ թուական չի կրեր: Այնպէս որ չենք գիտեր թէ «վերջին որոշում» բառածը ո՞ր շրջանին կը պատկանի:

Ինչ կը վերաբերի պարունակութեան, ստիպուած ենք ընել շարք մը վերապահումներ:

Ամէնէն առաջ, ինչո՞ւ «Օտարականները եւ Հայերը» երբ այս վերջինները ըստ օրինի «Թուրք» են եւ հետեւաբար քաղաքացի: Իսկ եթէ ոչ-իսլամները խնդրոյ առարկայ են, այդ պարագային պէտք է յիշուէին նաեւ Յոյները եւ Հրեաները:

Երկրորդ, հաւանական չէ որ միայն Հայերու մասին որոշում տրուի, իսկ զերծ մնան միւս ոչ-իսլամները: Նոր Թուրքիոյ սովորութիւնն է այս տեսակէտով ո եւ է խտիր չդնել: Կ'ուզէ գրաւե՞լ կալուած մը: Առանց մասնաւոր յիշատակութիւն մը ընելու, կը հրատարակէ օրէնք մը որով կարենայ կատարել այդ գրաւումը: Այսպէս է որ գրաւեց Բանկալթիի միլիոններ արժող գերեզմանատունը, ինչպէս նաեւ Սանասարեան հսկայ խանը:

Ըսել կ'ուզենք թէ՝ այդ երանելի հանրապետութեան մէջ ամէն ինչ կ'ըլլայ «օրէնքով», որպէսզի օտար պետութիւնները առիթ չունենան տեղ անջատելու կամ միջամտելու: Հետեւաբար, եթէ հայ բժիշկներն ու դեղագործները իրապէս արգիլուած ըլլային իրենց արհեստը կիրարկել, անպայման օրէնք մը կը հրատարակուէր:

Միջանկեալ է քանի մը տարի առաջուան փորձը: Ուզելով հարուածել յունական եւ մանաւանդ հայկական դեղագործութիւնը, որ այնքան տարածուած էր Պոլսոյ մէջ, Թուրք կառավարութիւնը հրատարակեց օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն 10.000 բնակիչի համար միայն մէկ դեղարան պիտի պահուէր: Եւ որովհետեւ Թուրքն էր որ պիտի որոշէր կրճատուելիք դեղարանները, հայկական հաստատութեանց հարիւրին 90ը փակուեցաւ: Մնացին միայն քանի մը բացառութիւններ, այն ալ շնորհիւ իրենց անձնական կապերու կամ զօրաւոր բարեխօսութեանց:

Այնպէս որ, հայկական դեղարան չմնաց որ հարկ մնար նոր որոշում տալու եւ նոր կրճատում ընելու:

Գալով բժիշկներուն, կասկած չկայ թէ հետապնդուած նպատակն է անոնց հեռացումը կամ չէզոքացումը. Որովհետեւ, հակառակ ամէն արգելքի, այսօր տակաւին մօտ 120 հայ բժիշկներ կը գործեն Պոլսոյ մէջ: Նոյնքան ալ — թերեւս աւելի Յոյներ եւ Հրեաներ. Բայց ինչպէս չնշտեցինք, օրինական ձեւ մը գտնելու է: Փաստաբաններու մաքրագործումը դիւրին եղաւ: Առարկեցին թէ ոչ-իսլամները օտար առեւտուրներու առջեւ դատ ստանձնած կամ թրքական դատարաններու մէջ Թրքութեան դէմ արտայայտուած են զինադադարին, եւ գրեթէ բոլորը «մաքրագործեցին»: Մանաւանդ գիրք ու կարողութիւն ունեցողները: Բայց ինչպէս նոյն պիտակը փակցնել բժիշկներուն, որոնց ասպարէզը կապ չունի քաղաքականութեան հետ:

Եղաւ ատեն մը երբ խորհեցան սահմանափակել անոնց թիւը, ինչպէս ըրին դեղագործներուն համար: Բայց պարզ հաշիւը ցոյց տուաւ որ թուրք բժիշկները պիտի վնասուին, իբրեւ գիտակից մեծամասնութիւն: Դեղագործներու պարագային՝ ճիշդ հակառակն էր եւ այս պատճառով անվարան գործադրեցին կրճատման օրէնքը:

Ցետոյ ծրագրեցին բժշկական կաճառներ հաստատել եւ թոյլատրել միանգամայն անդամագրուածներուն գործունէութիւնը: Ասոր համար ալ պահանջեցին բոլոր վկայականները, որպէս թէ նոր արձանագրութիւն կատարելու համար: Տարիներ անցան եւ գործնական բան մը չեղաւ:

Բայց եթէ այդ ծրագիրներէն մէկն ու մէկը կիրարկուէր, «մաքրագործման» պիտի ենթարկուէին բոլոր ոչ-իսլամները. հոգ չէ թէ անհամեմատ չափերով, ինչպէս եղաւ փաստաբաններուն համար:

Արդէն, պէտք չէ մտահան ընել շատ չնական պայման մը: Եթէ հայ համայնքը տակաւին կը պահէ առաւելագոյն գոյութիւն մը, եթէ հայ դպրոցներն ու թերթերը դեռ բաց կը մնան, հոգ չէ թէ ողորմելի վիճակով, ատիկա կը պարտինք միայն եւ միայն Յոյներուն: Զուզելով զէշ մարդ ըլլալ Աթէնքի հետ, եւ մանաւանդ վախնալով որ փոխադարձութեան կ'ենթարկուին Յունաստանի հոծ զանգուածները, Անգարա որոշ չափով խնայեց յոյն համայնքին: Եւ որովհետեւ շատ վայրագ գայթակղութիւն պիտի ըլլար միայն հայկական եւ հրէական հաստատութեանց մասին օրէնքներ հանել, այս համայնքներն ալ պատսպարուեցան մէկ հարուածով բնաջնջուելու վտանգէն:

Ապա թէ ոչ, Գարապաշաղեաններու օրհնեալ «ցեղակցութիւն»ը չէր որ անմիջական ու բիրտ չդարձուց ապէտք:

Ահա պարագաներ որ կը մղեն մեզ վերապահութեամբ ընդունելու արաբական գործակալութեան տուած լուրը: Գոնէ յիշուած ձեւով. որովհետեւ եթէ խնդիրը վերաբերի վարչական «եղումներու», ոչ մէկ կասկած ճշդութեան մասին: Միւս ազգակիցներու կարգին, հայ բժիշկներն ալ ենթակայ են հազարումէկ խոչընդոտներու, ըսկսեալ տուրքի բաշխումէն մինչեւ արպարագաութիւնը: Ամենափոքր գանգատ մը յաճախորդի մը կողմէ— երբ մանաւանդ Թուրք է— բաւական է ամիսներով դատարանէ դատարան քաշկռտելու զանոնք, եթէ նոյնիսկ ապաւրին բանտարկութենէ:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

— Ինչո՞ւ Մոսկուայի մէջ կը սպասեմ տակաւին.

Էնվէր փաշայի ականջ ըրած այս խօսքէն կը հասկցուէր իր ծրագիրը:

Այդ օրերը, Անգլիացիներուն եւ Սովիէթներուն միջեւ սաստիկ պայքար մը սկսած էր: Սովիէթները կը յառաջարկէին թէ արեւելեան ազգերը ազատ ձգած էին: Թուղթի վրայ տրուած այդ որոշումը իրականութի՞ւն էր միթէ: Մէկ օր առաջ, Էնվէր փաշա Քրէմլի պալատան մէջ Լէնինի հետ համերաշխակցած էր զանազան խնդիրներու վրայ: Սակայն իր փափաքներէն եւ ոչ մէկը չէր կրցած ընդունիլ տալ անոր: Լէնին իր տեսակցութեան մէջ փաշային հետ՝ խուսափողական խօսքեր կ'ընէր, ու նիւթը կը փոխէր, երբ կարգը կուգար բուն խնդիրը յուզելու:

Էնվէր փաշա Լէնինի բնաւորութիւնը հասկցած ըլլալուն, ան ալ աննշան նիւթերու վրայ կը խօսէր:

Մինչեւ այն ատեն, Էնվէր փաշա Խորհրդային Ռուսիոյ բոլոր գլխաւոր անձնաւորութիւններուն հետ առանձին տեսակցած էր, բայց ոեւէ դրական արդիւնք չէր կրցած ձեռք բերել:

Էնվէր փաշա պատուհանէն փողոց նայած պահուն մէկիկ մէկիկ աչքէ անցուց այդ իրողութիւնները: Նորէն քննեց կացութիւնը: Իր մտածումով՝ Ռուսիոյ մէջ գործ տեսնելու հնարաւորութիւն չկար: Ի՞նչ պիտի ընէր միթէ: Իր պատրաստած ծրագիրը պիտի կրնա՞ր գործադրել արդեօք:

Անգամ մըն ալ աչքէ անցուց իր ծըրագիրը, ու ի վերջոյ, իր որոշումը տուաւ: Անպայման պիտի յաջողէ՞ր: Ուրեմն.

— Ինչո՞ւ Մոսկուայի մէջ տակաւին կը սպասեմ, մրմռաց փաշան ինքնիրեն:

Ցետոյ որոշումը տուող մարդու մը սրտի գոհունակութեամբ, սեղանին առջեւ նստաւ, ու գրելու սկսած նամակները մէկ անգամէն աւարտեց:

Հագուեցաւ ու դուրս ելաւ, քիչ մը օդ առնելու համար: Նամակները իր հետեւորդին տուաւ, ու խիստ քայլերով սկսաւ թափառիլ Մոսկուայի փողոցներուն մէջ:

Իրիկուան, բնակարանը վերադարձող Էնվէր փաշա գոհ էր: Կարելի պիտի ըլլար իսկոյն գործադրել իր ծրագիրը Սակայն.

Ցաջորդ օրը, սովիէթ պետերէն հըրաժեշտ առնելէ յետոյ, Էնվէր փաշա ի՞նչ պիտի ընէր: Երեք ամիս անցած էր այն գիշերէն ի վեր երբ, ընդհանուր պատերազմին վերջը, աշնան գիշեր մը խոյս տուած էր Իսթանպուլէն, Ճէմալ ու Թալէաթ փաշաներուն հետ:

Էնվէր փաշայի աչքերուն առջեւ պատկերացան այն օրերը, որոնք սահած էին այդ գիշերէն ի վեր երբ Թորփիլանաւ նստած էր Վոսփորի մութ ջուրերուն մէջ, Իսթանպուլէն եւ գեղեցիկ նեղուցէն բաժնուելու համար, որոնց երեսը չպիտի տեսնէր այլեւս: Ղրիմ ափ կոխած վայրկեանին վրայ խորհեցաւ, ու ճամբան տուած որոշումը նորէն մտաբերեց:

Ան կ'ուզէր ստորջրեայ նաւով կամ մօթէօրով մը Կովկաս անցնիլ ու ճակատ երթալ: Սակայն, իր դիմաց կը գտնուէր անպարտելի եւ անանցանելի Սեւ ծովը, իր սոսկալի ալիքներով:

Այդ կատաղի ծովուն մէջ ստորջրեայ նաւով կամ մօթէօրով ճամբորդելը կը նշանակէր մահուան գիրկը դիմել: Իրաւ է որ Էնվէր փաշա լաւ կը ճանչնար Սեւ ծովը: Չորս անգամ այդ ծովուն վրայ մեծ շոգենաւերով ճամբորդած ատենն իսկ շատ մը վտանգներ անցուցած էր, մանաւանդ վերջին ճամբորդութեան ատեն, երբ Իսթանպուլէն Կովկաս գացած էր, ճակատին կացութիւնը քննելու համար:

Դիւրին էր ստորջրեայ նաւ մը գտնել Ղրիմի մէջ: Սակայն վախճանը ի՞նչ պիտի ըլլար: Հակառակ ամէն բանի, Էնվէր փաշա մօթէօր մը ճարեց: Ծովուն հանդարտութենէն օգտուելով, Ղրիմի ծովեզերքներէն հեռացաւ:

Եթէ երբեք օդը հանդարտ ըլլար, Էնվէր փաշա պիտի կրնար իր փափաքին հասնիլ: Երբեմն փափաքները շուտով կ'իրագործուին, շնորհիւ դէպքեցիկ զուգադիպութիւններու:

Առաջին օրը, միջօրէին, ծովը սկսաւ փրփրիլ: Էնվէր փաշայի մօթէօրը կատաղի ալիքներուն խաղալիկ դարձաւ: Սակայն նպատակակէտը հեռու չէր: Ցաջորդ առտու, Կովկասի եզերքները պիտի տեսնուէին հեռուէն: Բայց պէտք էր դիմադրել ալիքներուն, որոնք հետզհետէ կը կատղէին ու կը մեծնային: Մօթէօրը կ'ուզէր միշտ յառաջանալ, հակառակ ամէն բանի:

Մարդկային փափաք մը ու բնութիւնը դէմ առ դէմ կը պայքարէին: Ի վերջոյ, մարդկային ուժը յաղթական հանդիսացաւ, ու մօթէօրը ա՛լ աւելի ուժով սկսաւ յառաջանալ ետեւէն խուժող ալիքներուն շնորհիւ: Ու ճամբորդութիւնը լաւ վերջաւորութիւն մը ունեցաւ, ինչ որ անյուսալի էր:

Ճէմալ ու Թալաթ փաշաները Ղրիմ կը գտնուէին արդէն: Էնվէր փաշա ալ անոնց միացաւ: Սակայն, մօթէօրին մէջ սաստիկ պաղ առած Էնվէր փաշա երկրորդ օրը սաստիկ տաքութեամբ մը արթնցաւ: Խեղդուկ հազ մը ունէր: Շուրջինները մտահոգութեան մատնուած էին:

Իսկոյն կանչուած բժիշկները յայտարարեցին թէ Էնվէր փաշա պանդոկին մէջ չէր կրնար դարմանուիլ: Ուստի հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Սակայն ընկերները եւ իր սպասեցան, խորհող փաշան կը ծիւրէր, կարծես հիւանդութեան յառաջացումին օգնելով: Ի զուր բժիշկները հիւանդին կը պատուիրէին չմտահոգուիլ: Փաշան վաղուան վրայ կը խորհէր միշտ: Ի՞նչ պիտի ըլլար, ի՞նչ պիտի ընէր, եթէ երբեք Ճէմալ ու Թալէաթ փաշաները հեռանային:

Ընկերները ամէն օր Էնվէր փաշայի կ'այցելէին ու կը յանձնարարէին որ իր առողջութեան հոգ տանի. Սիրտը քիչ մը հանդարտած, Էնվէր փաշա սկսաւ գործադրել բժիշկներու պատուէրները, ու քիչ ատենէն ապաքինեցաւ: Սակայն շատ նիհար էր, ու հիւանդանոցէն ելած օրը, ուժաթափ: Նոյն օրն իսկ, իր ընկերները Եւրոպա երթալու որոշում տուին:

Բացայայտ էր որ անոնք կ'ուզէին Գերմանիա երթալ: Ու օրին մէկը, Պերլինի փողոցներուն մէջ երեւցան երեք փաշաները եւ Պէհաէդ պէյ:

(Շար.)

(6)

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ «ԻՆԿԱԾ ԲԵՐԴԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ»Ի ՄԱՍԻՆ

Կազմակերպուած Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 21 Դեկտեմբեր, Չորեքշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Վոլթէրի մէջ, Փլաս Օտէոն, մէթրօ՝ Օտէոն :

ԳԻՏԻ ՍԿՍԻ ՃԻՇԴ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Դատական կազմ՝ նախագահ ՏՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, դատաւորներ Հ. Սամուէլ, Ե. Զաւրեան, ընդհ. դատախազ եւ զոհերուն փաստաբան Ա. Խանդկարեան, Ե. Եղիազարեան,

Մեղադրեալներու փաստաբաններ Լ. Զօրմիսեան, Ս. Թորոսեան, Մեղադրեալ Օր. Ե. Գեւորգեան:

Ժիւրիի նախագահ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, անդամներ, Հայր Սահակ Տէր-Մովսէսեան, Տիկին Ա. Բուդաղեան, Գ. Գ. Աստուր, Տոքթ. Ասլանեան, Հ. Բալուեան, Տոքթ. Լ. Գրիգորեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Վ. Իշխանեան, Ա. Հանըմեան, Շ. Նարդունի, Մ. Ոսկերիչեան :

Դատավարութենէն վերջ խօսք պիտի տրուի ներկաներուն: Բոլորին նստելու տեղ ապահովուած : Մուտք 3 ֆրանք:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

որ համանուն ամսագրին հետ ունի հետեւեալ նոր հասցէն.—

M BARSAMIAN, 46, Rue Richer, PARIS (9e)

որուն պէտք է ղրկել Գրատան եւ ամսագրին վերաբերող ամէն թղթակցութիւն եւ դրամական առաքում :

«ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ» գրատունը կը հայթայթէ վիպական, բանաստեղծական, պատմական ամէն տեսակ գիրքեր, ինչպէս նաեւ դասագիրքեր:

Ապսպրանքները միշտ կանխիկ, կը գործադրուին ՕՐԸ ՕՐԻՆ: Գրատան բացման առթիւ, մինչեւ երկու ամիս, ամէն ապսպրանքի վրայ հարիւրին 10ը զեղչ եւ փոխադրութեան ծախսերը մեր վրայ :

Եթէ չէք կրնար անձամբ գալ եւ ընտրել ձեր գիրքերը, հաճեցէք գրել մեզի, եւ անմիջապէս գոհացում պիտի տրուի :

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

Հոկտ 1—31, 1938

ՎԵԶԻՆԷ, Ս. Ս — 160
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թ — 40
ԿՐԱՍ, Ն. Զ — 40
ՔԱՆ, Ս. Ա — 40
ՕՌԼԷԱՆ, Մալ —75
ԼԱԳԵԿԻՒՏ, Մ. Բ — 40
ԹՈՒԼՈՆ, Լ. Բ — 150
ՓԼԵՍԻՍ ՌՈԲԻՆՍՈՆ, Գաֆ — 40
ԼԸ ՊԱՐ, Տէր. Թ —40
ՍԱԼՈՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, Ն. Ե — 100
ՓԱՐԻԶ (8), Գեւ — 75
ՓՈՆԹ ԷՎԷՔ, Ս. Ե — 75
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Գ. Ա — 75
ԱՓԹ, Քեհ. - 75
ՔՐԵՓԻԷՕ, Տիկ. Ծ — 40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Գ — 75
ՓԱՐԻԶ (10), Զ. Մ —75
ԳՈՆՍԹԱՆԹԻՆ, Ս. Մ —75
ԼԻՈՆ, Ն. Ծ. - 70
ՍԷՆ ԼՈՒ, Ս. Մ — 150
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ծ. Ծ — 90
ՆԻՍ, Իշխ. Ա — 40
ԿԱՐՏԱՆ, Գարծ — 400
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Օ. Գ — 40
ՊՈԼԷՆ, Հէք — 40
ՆԻՍ, Ա. Գ — 40
ՆԻՍ, Օր. Մ — 40
ՆԻՍ, Մ. Ս — 40
ՆԻՍ, Կ. Փ — 150
ԳՐԵՍԱՆՔՈՒՐ, Ս. Տ — 150
ՓԱՐԻԶ, Վ. Գ — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Վ. Փ — 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Արզ — 40
ՀԱՌՆ, Ա. Գ — 40
ՓԱՐԻԶ (11), Ա, Վ — 40
ԷՔՍ ԼԷ ԲԷՆ, Ս. Խ — 40
ԱՆԻԷՌ, Սիլ — 225
ՆԻՍ, Անդ — 40
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Հ — 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գամպէօ - Քաշանի Յ. Կ. Խաչի Ն ստանձնումը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Յակոբեանէ 50 Ֆր. իր թոռնիկին ծննդեան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Խոշմաթ գիւղի Նպաստելոյ Միութեան վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 280— 28, 305, 291, 103— 301, 204, 65:

Շահողներէն կը խնդրուի դիմել Նուրէն Ուլուսեանի, 10 Rue de la Fare, Marseille:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

6 ԵՒ 8 ՁԱՅՆՈՎ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ **Salle Gaveau**Ի ՄԷՋ, **45, Rue de la Boëtie**

Կ'երգէ ռուսական Մայր Եկեղեցւոյ ծանօթ երգչախումբը մասնակցութեամբ հայ երգիչներու սոլիստ՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ Ռ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ

Երգեհոնի վրայ կը նուագեն **Mme. Paulin Aubert** եւ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատուոյ յանձնախումբի անդամներ.— Օր. Բաբաեան, Մ. Գ. Գ. Բաշալեան, Տքթ. Գալճեան, Էսմէրեան Գ., Էսմէրեան Վ., Թէլեան Ե., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կերտան Լ. Կ, Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Չօպանեան Ա., Պարթեւեան Ա., Պարկիրճեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տքթ. Քօչօլեան:

Տոմսերու գիները՝ 7, 10, 15, 20 եւ 30 ֆրանք: Կը ծախուին՝ Սալ Կավօ, «Յառաջ», 17, Rue Damesme, «Ապագայ» ,4, Rue Saulnier, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince: Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական առաքումները կատարել պատուոյ յանձնախումբի գանձապահ՝ Գ. Y. BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

«BAL DES MIMOSAS»

ԱՄԵՆԷՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

AÉRO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Այս մեծ ցերեկոյթին բացառիկ հմայք մը տալու համար, առաջին անգամ գաղափարը յղացուած է զայն նուիրելու Միմոզա ծաղիկներուն, որոնք պիտի ըլլան օրուան մեծ զարդը:

Դահլիճը պիտի զարդարուի ծաղիկներով, սրահներուն մէջ պիտի ըլլան... [illegible] Ռուս գազազներու պալէի խումբին կողմէ: Ընտրուած պիւֆէ, զանազան անակնկալներ:

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի պարահանդէսներուն զուարթ յիշատակը կը մնայ ամբողջ տարի մը: ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փ... ին

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէոն:

ԳԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 23 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Կորիւն» Ակումբին մէջ:

Ընկերահամախմբական դասախօսութիւն

Անիէռ - Գուպըվուայի «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական դասախօսութիւնը 23 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis Ավընիւ Ժորժանթիյոյ, Անիէռ

Կը խօսի՝ Ընկեր ԱՄԱՏՈՒՆԻ Նիւթ՝ Ամերիկահայ գաղութը եւ մեր կազմակերպութիւնը : Մուտքը ազատ է:

Գ ... ՆԱՄ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Ցրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 23 դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8 30ին «Զարդարեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ:

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ

Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14—24: **8 Rue Bossuet**, Փարիզ:

ԽՆՋՈՅՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Քաջալերեցէք Միութեան բազմաբեղուն գործունէութիւնը, գնելով ձեր տօնի ձեր Կաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ:

Հոն կը գտնէք՝ Խաչուհիներու ճոխ ու համեղ պիւֆէն:

Երգ — պար — նուագ: Մուտքը ազատ է

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան :

...[illegible] դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Դեկտեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 3 Ռիւ ...[illegible] Կէյլիւսաքի. Կը խօսի ԳԱՌՆԻԿ ՓՈՓՈՒԼԵԱՆ. Մուտք ...[illegible] ձրի:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Յ. ՍՆԱՍԵԱՆ

16, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 - 45

Հետամայնել երեկոները 8էն վերջ :

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Մեծ նուագախումբը հաճոյք պատճառելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները...

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères,
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 22 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3918

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՒՍԻՂԻՆ

Չըրչիլ ուշագրաւ յօդուած մը ստորագրած էր, անցեալ օր, «Արեւելեան Եւրոպան վտանգուած» ցոյց տալով:

Իր յօդուածին նպատակը, սակայն, վտանգի մատնանշումէն աւելի՝ զայն չէզոքացնելու մասին անուղղակի թելադրանք մըն էր: Այսպէս, Գերմանիոյ կողմէ վտանգուած ցոյց կուտար Հունգարիան, Լեհաստանը, Լիթուանիան, Ռումանիան, Թուրքիան եւ Ռուսիան:

Ուրեմն, պետութիններու խմբակցութիւն մը, որ կրնայ դիմադրելի ուժ մը ճակատեցնել գերմանական արշաւին դէմ: Մանաւանդ որ, ըստ Չըրչիլի ու իրեն նման խորհող Անգլիացի ղեկավարներու, այդպիսի ուժ մը պէտք է վայելէ օժանդակութիւնը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի:

Այս մատնանշումին առաջին մասը անվիճելի է: Երկրորդը, սակայն, աւելի շատ պատրանք մըն է, քան իրականանալի ծրագիր մը:

Արդ, Անգլիա համաձա՞յն է հաւաքական ծառացումի մը, Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, Գերմանիոյ դէմ: Այս հարցումին պատասխանը դժուար է գտնել: Նախ՝ հողային, երկրորդ՝ վարչաձեւային, եւ երրորդ՝ Ռուսիոյ՝ միանգամայն սախական ու եւրոպական պետութիւն մը ըլլալու պարագաները կան, որոնց մասին Ալպիոնը կրնայ բազմապիսի տեսակէտներ ունենալ:

Արդ, Անգլիա կողմնակի՞ց է Ռուսիան հարուածելու թէ ոչ:

Ֆրանսա առանց Անգլիոյ միջամուխ չըլլար: Իսկ այս երկու պետութիւններուն վերաբերումին ճշդումին մէջ մեծ կշիռ պիտի ունենայ իսկական արժէքը այն պետութեան, որ մեծագոյնն է նախատեսուած այդ խմբաւորումին: Ռուսիան է այդ պետութիւնը: Ռուսիոյ զինուորական արժէքի մասին Լոնտոն ու Փարիզ շատ լաւ կարծիք չունին:

Միւս կողմէ, ֆրանքօ-գերման համաձայնութեան նման քաղաքական ռազմավարութիւն մըն էր նաեւ Գերմանիոյ կողմէ գաղթավայրերու հարցին առժամեայ լքումը: Դժուար է ըսել թէ Պերլին հրաժարած է իր այդ ծրագրէն: Բայց, հրաժարեցաւ խօսելէ այդ մասին: Ուրեմն՝ ուզեց անգլօ-ֆրանսական ծառացումի մը բոլոր պատճառները վերցնել առ այժմ, Արեւելքի մէջ իրապէս «ձեռքերը ազատ» պահելու համար:

Միւս կողմէ՝ պէտք չէ մոռնալ եւ այն իրողութիւնը թէ գերմանական արշաւը կամ թափանցումը մէկ հարուածով տեղի չունենար: Մէմէլ, Տանցիկ, Ուքրանիա,— ահա երեք փուլեր, որոնք մէջտեղ են բերուած, բայց դեռստոյգ չէ թէ Պերլին ասոնցմէ ո՞րը պիտի հանէ առաջ: Կը թուի թէ Գերմանիա, ընդհակառակն, իր մէ վտանգուած ուժերը իրարմէ բաժնելու քաղաքականութիւն մը պիտի վարէ: Օրինակ՝ կրնայ Լիթուանիան բաւարարել՝ մղելով զայն տարածուելու՝ ընդմէջ Լեհաստանի ու Ռուսիոյ: Բնաւ անհաւանական չէ նաեւ, որ ան յենարան դառնայ Պալթեան երկիրներուն, ուր միշտ գոյութիւն ունին գերմանական տարրեր եւ տրամադրութիւններ, եւ որոնք Սովետներէն կը խրտչին: Իսկ Տանցիկի հարցը կրնայ, ընդհակառակն, սեղմել գերմանօ-լեհ մերձեցումը մէջ: Գերմանիոյ կողմէ նման տրամադրութիւն մը — Ուքրանիա— եւ պիտի ուզէ, բնականաբար, կանխել կամ հեռացնել երկրորդը՝ առաւել կամ նուազ չափով զիջելով Տանցիկի հարցին մէջ: Իսկ Գերմանիոյ կողմէ նման տրամադրութիւն մը կը բաւէ, որ Լեհաստան ոչ միայն կողնակից չըլլայ հաւաքական ծառացումի մը՝ Գերմանիոյ դէմ, այլեւ հեռանայ Ռուսիայէն: Անիկա չի կրնար նաեւ յոյս դնել ֆրանսական զինակցութեան վրայ, որովհետեւ դեռ թարմ է յիշողութեանց մէջ իր մէկ հեղյթը, որով ինք կը մերժենար Գերմանիոյ: Ներքնապէս համաձայն չեն կրնար ըլլալ նաեւ փոքրերը: Չեխոսլովաքիա դառնացած է Լեհաստանի եւ Հունգարիոյ: Թէեւ, առանց այդ դառնութեան ալ, պիտի կանգնի Գերմանիոյ կողքին: Հունգարիա հողային վէճ ունի Ռումանիոյ հետ: Լիթուանիա դառնութիւն ունի Լեհաստանի դէմ՝ Վիլնան իրմէ խլած, եւ, դեռ վերջերս, իրեն վերջնագիր մը տուած ըլլալուն համար: Լեհաստան դառնացուցած է նաեւ Ֆրանսան՝ Չեխոսլովաքիոյ վրայ արշաւելով: Իսկ Ռումանիա առ այժմ լուրջ պատճառ մը չունի «ողջ գլուխը Աւետարանին տակ դնելու»: Այս բոլորէն անջատ, Արեւելեան Եւրոպայի բոլոր մեծ ու պզտիկ երկիրները տրամաբանօրէն խոյս պիտի տային նման արկածախնդրութենէ մը, որովհետեւ գիտեն, նախորդ պատերազմէն, որ Գերմանիա կրնայ պարտուիլ պատերազմին մէջ (եւքը), բայց չպարտուեցաւ ու այս անգամ եւս դժուար թէ պարտուի ճակատամարտին մէջ (կռուի դաշտ): Ուրեմն, կռիւը տեղի պիտի ունենայ իրենց հողերուն վրայ, Տեւտոնեան մոյկին ու սովետեան մուրճին միջեւ, որոնք հաւասարապէս աւերող են, ու անոնցմէ որ եւ է մէկուն յաղթանակը վտանգաւոր է իրենց համար,— առաջինը իր աւեղ տիրակալութեամբ, իսկ երկրորդը իր կարմիր համաճարակով...

Այս պայմաններուն մէջ, տեղին է մտածել թէ Գերմանիա, իրապէս, ինքզինքը դրած է քառուղիի մը առջեւ: Ու դեռ ստոյգ չէ, թէ ճամբաներէն ո՛րը պիտի նախընտրէ: Կրնայ, կը կարծուի, «Պոլշեւիքօական պայքարին» ընել՝ ռազմավարութեամբ Լեհաստանի, Լիթուանիոյ եւ Պալթեան երկիրներուն հետ ու սպառնալով Ռուսիոյ: Կայ կրնայ ճիշդ հակառակ ուղղութիւն մը առնել, ռազմավարութիւն մը՝ ընդմէջ Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ, պիսմարքեան քաղաքականութիւն մը նախընտրելով:

Իսկ այն օրը երբ Ուքրանական հարցը մինչեւ Ռուսիա երկարի, ու Մոսկուա հարկադրուի դիրք բռնել, ինքնին պիտի ծագի նոր թարգութիւն մը: Ուքրանական հարցը «ազգային ինքնորոշման իրաւունքի» ձեւով կ'արծարծուի: Իսկ աշխարհի մէջ միայն Խ. Միութիւնն է որ նման «իրաւունք մը» շնորհա՞ծ է իր լուծին ներքեւ գտնուող ազգերուն: Ինչպէ՞ս պիտի ժխտէ այդ սկզբունքը՝ դիմելով սուրի (թէեւ, Պերլին արդէն կը մաքրագործէ...): Ու, այդ պարագային, զինակից Ֆրանսա Ռուսիոյ վրայ յարձակո՞ւմ պիտի նկատէ Ուքրանական ըմբոստութիւնը:

Եւ վերջապէս, այս բոլոր յայտնի ու ծածուկ խաղերուն մէջ, իրաւունք տանք նաեւ անոնց որ կը խորհին թէ յանկարծ կրնանք գտնուիլ գերմանօ-ռուս համաձայնութեան մը առջեւ՝ ի վնաս միջա փոքրերուն...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՀԱԹԱՅԻ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ ՃԻՇԴ ՉԷ»

— օօ —

Էնկիւրիի Թրքական թերթերը կը գրեն.—

Հաթայի վարչապետ Աբտիւլրահման Մէլէք յայտարարեց թէ ոչ մէկ լուր ունի Իսկէնտէրունը Թուրքիոյ եւ Հաթայի մնացեալ մասերը Սուրիոյ տալու համար Էնկիւրիի, Փարիզի եւ Դամասկոսի միջեւ կատարուող բանակցութիւններու մասին եւ աւելցուց.—

«Թուրքօ-ֆրանսական զինուորական ուժերը ետ քաշելու համար բանակցութիւնները դեռ չեն վերջացած, մանաւանդ թէ թրքական զօրքին մեկնումը մօտալուտ չէ: Թուրքիա իր ստացած իրաւունքներուն բերումով մօտերս պիտի ընդարձակէ Իսկէնտէրունի նաւահանգիստը, որ ոչ թէ պատերազմական, այլ առեւտրական նաւահանգիստ մըն է»:

Նոր լուրեր Սանճաքի մասին

— օօ —

Պէյրութի «Զարթօնք»ը կը հրատարակէ հետեւեալ թղթակցութիւնը Հալէպէն.—

Ֆրանսական զինուորներ դէպի Սանճաք.— 38-40 զինուորական ինքնաշարժներով Ֆրանսական զինուորներ, իրենց ռազմամթերքով, դէպի Սանճաք մեկնեցան: Կը կարծուի որ պիտի բանակին Ռիհանիէի եւ Անտիոքի շրջաններուն մէջ:

Թրքական զինուորական շարժում.— 6-7 օրուան ընթացքին կը կարծուի որ Անտիոքի թրքական զինուորական ոյժը պիտի քաշուի Իսկէնտէրուն: Կ'ըսուի թէ Իսկէնտէրունի թրքական ծանր հրետանիները իրենց զինուորական կազմով Թուրքիա մեկնած են: Այս տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ թրքական ոյժը մինչեւ 27 Դեկտեմբեր պիտի քաշուի Սանճաքի սահմաններէն, դէպի Թուրքիա:

Սանճաքի «Խալք Էվի»ները.— Թրքական «Խալք Էվի»ները Սանճաքի կարգ մը վայրերուն մէջ կազմալուծուած են եւ մնացեալներն ալ հրահանգ ստացած են լուծուելու: Էնկիւրիի կեդրոնէն է, կ'ըսուի, հրահանգը:

Պ. Ռուժէ Կարօ պատուիրակ.— Գնդապետ Քոլէ հրահանգ ստացած է տեղափոխուելու եւ կ'ըսուի թէ անոր տեղ նախորդը Ռուժէ Կարօ պատուիրակ նշանակուած է Սանճաքի:

Սանճաքի ապագան.— Սանճաքի ապագան կը թուի թէ՝ մեծ փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի ներկայ ամսուան ընթացքին: Սանճաքը պիտի ըլլայ անջատ, ինքնավար՝ ինչպէս Լիբանան եւ Սուրիա, եւ կամ՝ բաժնուած Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս փոփոխումներուն Սուրիոյ ի նպաստ կամ ի վնաս ըլլալը կախուած ունի Սուրիոյ Երեսփ. Ժողովի կամ ընդդիմադիր պլոքին կեցուածքէն:

Ձիւն—ձմեռ

— օօ —

Սաստիկ ցուրտէն վերջ, որ Փարիզի մէջ, երեք օրուան ընթացքին, հասաւ զերոյէն վար 15 աստիճանի, Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ մեղմացաւ շնորհիւ ձիւնին:

Առատ ձիւն տեղաց Փարիզի վրայ եւ Չորեքշաբթի առաւօտ ձիւնի թանձր խաւով մը ծածկուեցաւ մայրաքաղաքը: Գաւառներէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն որ ձիւնը ծածկած է ամէն կողմ: Այս պատճառով շոգեկառքերը եւս յապաղումով հասան իրենց տեղերը: Ինքնաշարժով գիւղէ գիւղ հաղորդակցութիւնները դադրեցան ամբողջովին:

Ցուրտը թէեւ մեղմացաւ, բայց կը շարունակէ զոհեր խլել: Անգլիոյ մէջ 23 հոգի մեռան ցուրտին հետեւանքով: Ֆրանսայի մէջ եւս շատեր, ցրտահար, հիւանդանոց փոխադրուեցան:

Կայքի ընկերութիւնը մասնաւոր ազդով կը հաղորդէ թէ բացարիկ ցուրտերուն հետեւանքով պէտք է պաշտպանել կազի ժամացոյցները,— ուստի կը յանձնարարէ քուրջերով կամ յարդով ծածկել ժամացոյցը, արտաքին ծորակները եւ խողովակները, որպէսզի կազին ճնշումը չնուազի:

Արտասահմանէն հասած հեռագիրները եւս կը հաստատեն թէ ցուրտ է եւ ձիւն կը տեղայ ամէն կողմ Եւրոպայի մէջ: Ցուրտին ալիքը հետզհետէ կ'իջնէ դէպի Իտալիա: Պոլսէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ ծովու վրայ: Բազմաթիւ նաւերէ լուր չկայ: Անատոլուի մէջ սաստիկ ցուրտ կը տիրէ:

Իտալական մամուլը Չէմպըրլէյնի ճամբորդութեան մասին

— օօ —

Հռոմի թերթերը, խօսելով Չէմպըրլէյնի վերջին ճառին մասին, գոհունակութիւն կը յայտնեն, որ բրիտանական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը գնահատուեցաւ խորհրդարանին մեծամասնութեան կողմէ: «Մէսսաճէրօ» իրապաշտութիւն եւ անկեղծութիւն կը տեսնէ Չէմպըրլէյնի ճառին մէջ եւ կ'աւելցնէ թէ Անգլիոյ վարչապետը այսուհետեւ կրնայ դէպի Հռոմ իր ճամբորդութիւնը կատարել այն վստահութեամբ, որ իր հետ կը քալէ բրիտանական խորհրդարանին մեծամասնութիւնը:

Անգլիոյ ներկայացուցիչին հանդիպումը, Տիբերիոսի վրայ եւ Դուչէին հետ, առաջինը չէ անշուշտ: 1935ի գարնան, Իտըն յատկապէս Հռոմ այցելեց եւ Դուչէին հետ խօսակցութեան մէջ մտաւ, զայն համոզելու համար, որ ետ կենայ Եթովպիոյ վրայ արշաւելու ծրագրէն: Եւ այնքան յառաջ կ'երթայ որ, երբ կը սպառնայ Մուսոլինիի,— այս վերջինը այնպիսի պատասխան մը կուտայ Իտընի, որ անմիջապէս կը մեկնի Վենետիկի պալատէն, ինքն իրմէ ելած:

Ի՞նչ արդիւնք պիտի ունենայ Չէմպըրլէյն – Մուսոլինի տեսակցութիւնը:

Առաջին անգամ չէ որ իրարու կը հանդիպին երկու կառավարութեանց այս պետերը: Անոնք իրար տեսան անգամ մը Միւնիխի մէջ:

Իտալական քաղաքական շրջանակները մեծ յոյսեր կը կապեն Յունուար ամսուան մէջ կատարուելիք այդ տեսակցութեան: Եւ կ'ենթադրեն որ Անգլիոյ վարչապետը այցելութեան պիտի չերթայ Հռոմ՝ ձեռքերը բոլորովին պարապ: Իտալական մամուլը, միւս կողմէ, շատ կը խօսորդնէ նուազագոյն տարակարծութիւնը, որ գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Հակահրէութիւնը Հունգարիոյ մէջ

— օօ —

Հունգար կառավարութիւնը իր կարգին այս պահուս կը մշակէ օրինագիծ մը այն միջոցներուն մասին որ ձեռք պիտի առնուին Հրեաներուն դէմ: Այս օրինագիծը խորհրդարանին կը ներկայացուի այս շաբթու:

Նոր զինակալութիւններ

— օօ —

Լէնինկրատէն կը հեռագրեն թէ պատերազմական առեւտր գնդակահարութեան դատապարտեց երկու բժիշկներ, այն ամբաստանութեամբ թէ ծրագրած էին վարակիչ հիւանդութիւններ տարածել բանակին մէջ՝ երբ պատերազմ ծագէր: Որոշումը գործադրուեցաւ նոյնհետայն:

Մոսկուայէն կը հաղորդուի որ իբրեւ հետեւանք այն մաքրագործումներուն, որոնք կատարուեցան ամէն ասպարէզի մէջ, դիւանագիտական ասպարէզը այնքան նօսրացաւ, որ արտաքին գործոց վարչութիւնը 156 հոգի պաշտօնի կոչեց դիւանագիտական վարժարանի ուսանողներէն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾ-ԴՈՒՔՍ Վլատիմիր, որու մասին գրուեցաւ թէ Պերլին կը մեկնի՝ տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ Ուքրանիոյ ապագային մասին, այժմ համաձայն Փարիզեան թերթերու՝ այդ ճամբորդութիւնը կը կատարէ գերման իշխանուհիի մը հետ ամուսնութեան նպատակով: Պերլինի թերթերը կը հերքեն այս զրոյցը:

ՊԷՆԷՇ եւ Քրօֆթա, կը գրեն Հռոմի թերթերը, ի մօտոյ պիտի դատուին Չեխոսլովաքիոյ Գերագոյն Ատեանին առջեւ՝ այն ամբաստանութեամբ թէ իրենց քմահաճ քաղաքականութեամբ վտանգած են պետութեան շահերը:

ՄԻՀՐԱՆ ԱԲԻԿԵԱՆ, հեղինակ Թուրքերէնէ հայերէն եւ հայերէնէ Թուրքերէն բառարաններու եւ Թուրքերէն դասագիրքերու, մեռաւ խոր ծերութեան մէջ, Եշիլ-Քէօյ (Պոլիս): Ծնած էր 1855-ին: Ոչ միայն կը տիրապետէր Թուրքերէնի, այլեւ լաւ ուսումնասիրած էր արաբերէն եւ պարսկերէն լեզուները: Եղած է թարգման Զապը Սէրասքէրի, ուսուցիչ բազմաթիւ հայկական վարժարաններու եւ անդամ Ուսում. Խորհուրդի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի Դաշնակցային Մարմինը հրաժարական տուաւ, որովհետեւ փոքրամասնութեան մէջ մնաց,— ինչպէս գրեցինք, կուսակցութեան անդամները ներկայիս կը պայքարին երկու բանաձեւերու, այլ խօսքով՝ Լէօն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի շուրջ: Առաջինը մեծամասնութիւն ապահոված է ներկայիս: Կուսակցութեան արտակարգ համագումարը պիտի բացուի Դեկտեմբեր 24ին:

ՓԱՐԻԶ-ՕՐԼԷԱՆ ելեկտրական երկաթուղին երկարաձգուեցաւ մինչեւ Անկուլէմ եւ Պորտօ, 588 քիլոմեթր Օրսէյի կայարանէն: Պորտոյէն Իրուն (սպանիական սահման) արդէն ելեկտրացած ըլլալով, Ֆրանսա կ'ունենայ 820 քիլոմեթր միակտուր ելեկտրական երկաթուղի, որ Եւրոպայի մէջ ամէնէն երկարն է:

ՊԻՈՍ ԺԱ. ՊԱՊԸ երէկ տօնեց իր քահանայութեան վաթսունամեակը: 1879 Դեկտեմբեր 20ին էր որ Աքիլ Ռաթթի կը ձեռնադրուէր քահանայ Հռոմի Ս. Յովհաննէս Լաթրանիոյ մայր եկեղեցիին մէջ, որ կը յոջորջուի «մայր մայրաքաղաքի եւ շրջակայից բոլոր եկեղեցիներուն»: Տարիներ յետոյ այս քահանան պիտի ըլլար քահանայապետ հանուր Հռոմէականաց, եւ հակառակ իր հիւանդկախ վիճակին՝ սպառնալիք մը պիտի դառնար ամենազօր բռնակալներուն գլխուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ահա՛ պզտիկ օրինակ մը: Տիկին մը, իմանալով որ Լենինկրատ կ'երթամ, խնդրեց կապոց մը հագուստներ տանիլ իր ազգականներուն, որոնք շատ կարօտ էին: Գիշեր մը, կապոցը առնելով, միտքս դրի երթալ գտնել այդ մարդիկը. բայց պանդոկին դռնապանը արգիլեց ըսելով թէ դուրս ելլելէ առաջ պէտք էր արձանագրէի, թէ ինչ կար կապոցին մէջ, թէ որո՛ւ կը տանէի եւ թէ կը ճանչնայի՞ այդ անձերը: Զգելով կապոցը, գացի գտնելու զանոնք եւ գտայ մեծ դժուարութիւններէ յետոյ: Երկու ընտանիք կ'ապրէին փոքր յարկաբաժնի մը մէջ: Ըսի կապոցի մասին, եւ շատ ուրախացան, որովհետեւ Ռուսիոյ մէջ ոսկիով իսկ չէին կրնար ձեռք ձգել այնպիսի հագուստներ. խոստացան գալ եւ առնել յաջորդ օրը ժամը 10ին: Յաջորդ օրը, մինչ կը սպասէի, հեռաձայնեցին թէ շատ շնորհակալ էին յօժարութեանս համար, բայց թէ պէտք չունենալով այդ հագուստներուն՝ կը խորհէին թէ աւելի լաւ կ'ընէի, եթէ ետ տանէի:

Հասկցայ որ նախորդ օրը գաղտնի ոստիկաններ հետեւած էին ինծի, եւ այս խեղճերը հարցուփորձի ենթարկուած էին, եւ իրենց հրամայուած էր մերժել: Ռուսիոյ մէջ հիւրերը այն տպաւորութիւնը պէտք է ունենան, թէ որեւէ կարիք չկայ երկրին մէջ:

Քանի մը օր վերջ, կեանքը դարձաւ ջղայնացուցիչ: Անընդհատ շուրջս ունէի մարդիկ, որոնք կը վախնային խօսելու եւ հարցումներուս պատասխանելու: Ամբողջ ժամանակ կը հետապնդուէի, կարծես կասկածելի ըլլայի, մինչեւ որ վերջապէս օր մը ձերբակալեցին զիս: Դուրս ելայ պանդոկէն՝ քանի մը հետաքրքրական լուսանկարներ քաշելու նպատակով: Գիտէի, թէ ինչ վայրեր կարելի չէ նկարել, օրինակ՝ կամուրջները, կառավարական շէնքերը, Քրեմլի «Կարմիր Հրապարակը» եւայլն: Հակառակ ասոր, երկու ժամ դառնալէ եւ պատկերներ առնելէ վերջ, ոստիկան մը ձեռքը դրաւ ուսիս: Զիս առաջնորդեց ոստիկանատուն, ու հոն երկար հարցուփորձերէ յետոյ, ֆիլմս վար դրին եւ հրամայեցին, որ երկրէն դուրս ելլեմ 24 ժամուան ընթացքին: Գոհունակութեամբ ընդունեցի, հակառակ որ դեռ երեք շաբաթ մնալու արտօնութիւն ունէի: Ալ հասկցած էի ռուսական ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան իմաստը: Ռուսիոյ մէջ բրած ուսումնասիրութիւններս այն համոզումը տուին ինծի, թէ այս երկիրը կը վերաշինուի՝ ձեղունէն սկսելով: Մինչ Մոսկուան այսօր ամենագեղեցիկ եւ ամենահարուստ քաղաքներէն մին է, գիւղացին տակաւին այն է ինչ որ էր 1920ին, ապացուցանելով՝ որ հին ռուսական բնազդը դեռ կ'ապրի եւ դեռ սերունդներու կարօտ է եւ նաեւ ուրիշ ցեղերու ազդեցութեանց՝ փոխելու համար մէկ կողմէն պատրանքներու իր ասիական մտայնութիւնը, իսկ միւս կողմէ՝ աղքատութիւնը եւ տգիտութիւնը: Մինչ քաղաքը, իր գրօսանքներով եւ հրապոյրներով, իրեն կը քաշէ ռուս գիւղացին, անդին՝ Սիպերիոյ մէջ, ուր գիւղացին դեռ տէր է, կը պատրաստուին ապագայ յեղափոխութիւնները այս ռէժիմին դէմ, որ Սթալինի պէս պողպատէ չինուած է: Եթէ Սթալին ընդօրինակէր Հիւսիսի մշակութային ծրագիրները, ինչպէս առողջապահութիւն, գործակցութիւն, պարզ՝ բայց գործնական զանգուածներու յարմար արհեստ, այն ատեն Ռուսիա իրապէս գեղեցիկ երկիր կը դառնար, նոյնիսկ համայնավար չափաւոր ռէժիմի մը տակ: Այսօր ան վերադարձած է հին կանոնին, դասակարգեր ստեղծելով: Անկասկած ռուսը հրաշալի ցեղ մըն է եւ պէտք եղած պարագային միշտ ցուցադրած է իր արժանիքները, բայց այսօր, վախի եւ սարսափի ռէժիմին տակ, դարձած է ամենաանհարկու ինքնակալ: Ծանօթ ըլլալով Ռուսերու, նաեւ օտարներու — դիւանագէտներու — հետ, համոզուած եմ, թէ ռուսական ներկայ կառուցուածքը վրիպում մըն է, եւ թէ ապստամբութեան ամպերը կրնան պայթիլ ոեւէ վայրկեան: Եւ հիմա, որ երկիրը վերակազմուած է, եւ այնքան մեծ յառաջդիմութիւններ եղած են, պիտի տեսնենք շատ մը փոքր ազգերու ծնունդը, որոնց իւրաքանչիւրը պիտի պահանջէ իր իրաւունքները եւ անջատական կառավարութիւնը: Երկիրը ըլլալով մեծ եւ բաղկացած շատ մը ցեղերէ ու դաւանանքներէ, չի կրնար կառավարուիլ մէկ մարդու մը կողմէ, այն ալ մէկ կուսակցութեան մը պատկանող: Սթալին արդէն քաղաքներուն տուաւ իրենց իրաւունքները եւ զօրքը՝ յատուկ տարազներով: Հարաւը, ուր կրօնքը դեռ մեծ կարեւորութիւն ունի, ապստամբութիւն մը կրնայ սկիզբը ըլլալ կրօնական խաչակրութեան մը, եւ ճիշդ այն վայրկեանին՝ երբ աշխարհ հաւատալու վրայ է հակակրօնական փորձի մը յաջողութեան: Մեծ անակնկալ մը կը սպասէ մեզ: Աւելի քան ոեւէ ատեն, համայնավարութիւնը կը նշանակէ դրամատիրութիւն: Սպաննելով անհատական ձեռնարկները, սպաննած են մարդոց ձեռներէցութեան ոգին, ինչպէս նաեւ անհատը, որ ազգի մը ոյժը, կորովը եւ հարստութիւնն է: Այս վիճակին բաղդատմամբ՝ Ներոնական վեհապետութիւնը յաջողութիւն մըն է:

Տարօրինակ պատմութիւն մը իմացայ, որ կ'ուզեմ պատմել հոս: Մայիս մէկին ռուսական բանակը տողանցք մը ըրաւ Սթալինի ներկայութեան, որ Կարմիր Հրապարակին վրայ գտնուող 30 մեթր բարձրութեամբ պատշգամէ մը, շուրջը ունենալով իր զօրավարները, դիտեց անցքը: Եւ ժողովուրդը գոհացնելու համար թէ տակաւին կ'ապրին պրոլետար գաղափարները, հրամայեց իր մօտ բերել մէկ մէկ զինուոր իւրաքանչիւր զօրաբաժինէ, շնորհաւորելու համար: Իւրաքանչիւրին ձեռքը սեղմելէ վերջ՝ հարցուց թէ ամէն մէկը պատրա՞ստ էր պէտք եղած պարագային մեռնիլ իր հայրենիքին համար, եւ այդ հարցումին ամէնքն ալ դրականօրէն պատասխանեցին: Այն ատեն Սթալին հրամայեց իրենց՝ վար ցատկել պատշգամէն, ուր կեցած էին: Իրականին Սթալին, որ կ'ուզէր փորձել իր մարդիկը, պատշգամին տակ բանել տուած էր ցանց մը, որուն մէջ ինկան զինուորները: Սթալին կրկին կանչեց զիրենք եւ իւրաքանչիւրին կուրծքին պատուանշան մը կախելով՝ ըսաւ թէ որքան մեծ եւ սքանչելի էր տեսնել մարդիկ, որոնք այնքան արագօրէն եւ առանց մտածելու կը հնազանդէին հրամաններուն եւ պատրաստ էին մեռնելու իրենց հայրենիքին համար: Ասոր վրայ զինուորներէն մին մօտենալով ըսաւ. «Այո՛, ընկեր Սթալին, որովհետեւ այսօր Ռուսիոյ մէջ աւելի լաւ է մեռնիլ՝ քան ապրիլ»...

Ռուսիոյ անանկութիւնը աւելի ակներեւ կը դառնար, երբ մարդ տեսնէ թէ ի՛նչ ըրած են Ֆինլանտացիք իրենց նախկին հողամասին վրայ 1920էն ի վեր: Այսօր Ֆինլանտա աշխարհի ամէնէն երջանիկ երկիրն է, միակը որ իր պատերազմական պարտքը վճարած է Ամերիկայի: Շնորհիւ իր աշխատասիրութեան, իր քաղաքականութեան եւ ոստիկանութեան՝ 16 տարի ետ մղած է Ռուսիան:

Ճիշդ է թէ Ռուսիա մեծ ոյժ է: Ունի մեծ հարստութիւններ եւ իմացականութիւն. եւ այն թռիչքը, որ կրցան գլուխ հանել Մոսկուայէն Քալիֆորնիա, անցնելով հիւսիսային բեւեռէն, այնպիսի հրաշալիք մըն է, որ գիտական աշխարհը չի կրնար մոռնալ: Առաջին անգամն էր որ օդանաւ մը կրցաւ դիմանալ 57 աստիճան մթնոլորտային փոփոխութեան: Բայց հակառակ իր գիտական արժէքին, այս փորձը արժեց միլիոններ, առանց ուղղակի օգնելու խեղճ ժողովուրդին կենսական կարիքներուն: Մեծ ներկայացում մըն էր ան, զուարճացնելու համար մարդիկ եւ աշխարհը, եւ ճիշդ այն միջոցին, երբ Թուխաչեւսկի մեծ զօրավարը հրացանազարկ եղաւ քննադատած ըլլալուն համար ներկայ ռէժիմը: Ահա՛ Ռուսիա:

Կեանքիս մէջ երբեք չէի զգացած այն մեծ ազատութիւնը, երբ անցայ կարմիր եւ ճերմակ ներկուած պզտիկ կամուրջը, որ կը նշանակէ ռուս-ֆինլանտական սահմանագիծը: Ամէն ինչ մաքուր եւ գեղեցիկ: Լաւ հագուած եւ քաղաքավար պաշտօնեաներ, որոնց ժպիտներու երեւոյթ ունին: Կայարանն իսկ կարծես օր մը առաջ շինուած ըլլար: Վայրի ծաղիկներու հոտ կուգար կանանչ մարգագետնէ մը: Կարծես Եդեմի պարտէզը մտնես: Մարդիկ զուարթ եւ երջանիկ կ'երեւէին: Գդակներ՝ գեղեցիկ գոյներով եւ խարտեաշ մազերով՝ դիմաւորեցին մեզ: Ամէն ինչ կը փայլէր: Ի՜նչ մեծ հակապատկեր Լենինկրատի հետ: Եւ որ գլխաւորն է՝ ազատ էինք ուզածնիս ընելու: Երջանիկ էինք, ու միակ տխուր մտածումը որ ունէինք, այն խեղճ դժբախտներուն համար էր, զորս ձգեր էինք կամուրջին միւս կողմը:

«Marchal Document»

ՃՈՄՍԵՐ

Ի՛նչ կ'ըսէ վարչապետը

Գ.

Ջէմպըրլէյնի ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնը, իմ կարծիքով, հետեւեալ խօսքերուն մէջ է.

«Վերջին շաբաթները՝ մէկէ աւելի անգամներ իմ մասին գրած ու ըսած են՝ «այդ ծերուկը»: Անշուշտ ես տակաւին չեմ զգար ծերութեան տարիքին մօտենալը ինծ՝ մտային կամ մարմնական կարողութիւններուս մէջ:

«Բայց թերեւս մէկ առաւելէ՝ տարիներու անցնիլը իրենց հետքը թողուցած են իմ վրայ, այն է՝ կ'ընդունիմ թէ փառասիրութիւնը ունայնութիւն է, եթէ այդ փառասիրութիւնը կ'առաջնորդէ տիրապետութեան բաղձանքին: Պատմութիւնը անգամ մըն ալ կը սորվեցնէ մեզ, թէ տիրապետելու փորձերը երբեք տեւականապէս յաջողութեամբ պսակուած չեն եւ երբեք երջանկութիւն բերած չեն այն ազգերուն, որոնք փորձած են տիրապետել:

«Անցեալի փորձառութիւնը ցոյց տուած է, թէ կայ ազատութիւնը կորսնցնելու վախէն ծնած ներքին դիմադրական ուժ մը, որ միացած ազգային ինքնարտայայտման յաւերժօրէն ներկայ կիրքին, կը դժուարացնէ ու կ'անկայունացնէ տիրապետութիւնը: Ինծի կը թուի թէ երջանկութիւնը (ազգերու եւ պետութեանց) պէտք է որոնել ուրիշ ուղղութիւններով»:

Այս խօսքերուն մէջ կը խօսի անգլիական պետական ղեկավարութեան դարաւոր իմաստութիւնը: Ան, աւելի քան ոեւէ մէկը, գիտակից է այն յաւերժական ճշմարտութեան, թէ ներզօր, ինքնաբուխ, յաւերժօրէն անմահ ու անմար ուժ մը միշտ կենդանի է ու կենդանի պիտի մնայ բոլոր այն ազգերուն ու ժողովուրդներուն մէջ, որոնք տիրապետուած են օտարներէն: Եւ ոեւէ տիրապետութիւն, որ կ'արհամարհէ տիրապետեալին կամքը, որ կը ճնշէ զայն, կը շղթայէ անոր հոգին, ինքզինքին համար կը հիւսէ տառապանքի, ձախողանքի ու ազգային ապերջանկութեան որոգայթներ:

Այս ճշմարտութեան խորունկ գիտակցութեամբ է, որ անգլիական դրօշը այսօր կը ծածանի երկրագունդի կէսին վրայ, բայց չտիրապետեր: Ան լեզու գտած է գտնել տիրապետեալներու հետ, անոնց հետ կենցաղ ստեղծած է փոխադարձ շահերու յարգանքի գծով, ոչ թէ իշխելու: Ան ազատութիւն բերած է իր մտած վայրին մէջ. նաեւ քաղաքակրթութիւն, առողջութիւն ու նիւթական ու բարոյական բարօրութիւն:

Մ. Նահանգներու, որ ժամանակին անգլիական գաղթավայր մըն էր, կորուստը եւ անջատումը բրիտանական գահէն դաս եղած է Լոնտոնի վարիչներուն համար, որ չձգտին տիրապետել, այլ սիրաշահին, աջակցին, օգնեն ու օգտուին:

Վարչապետ Ջէմպըրլէյնի ի խորոց սրտի այս խօսքերը անուղղակի կոչ են Ֆաշական ու Նացիական պետերուն, որ մտնեն երկիրներ, գաղթավայրեր ու հողամասեր ձեռք ձգեն՝ անգլիական ներթափանցումի սիսթէմով, խաղաղօրէն, առանց արիւնահեղութեանց ու պատերազմներու:

Ասկէ զատ՝ բրիտանական իմաստութիւնը կ'ըսէ Ջէմպըրլէյնի բերնով, թէ անգլիական կայսերական շահերու սահմաններէն դուրս վայրեր կան, որ եւրոպական նոր աշխարհակալութիւնը կրնայ թափանցել, որովհետեւ ինքը՝ Մեծն Բրիտանիան պահապանը չէ երկրագունդին եւ չի կրնար ոստիկանի դերը ստանձնել ամէնուրեք՝ ծովերու եւ ցամաքներու վրայ, բոլոր ազգերու եւ ժողովուրդներու համար:

Այս իմաստութիւնը յանկերգող Լոնտոնը սակայն պէտք է ըսէ, թէ ի՛նչ ընեն, ո՛ւր երթան, ո՛ր քարին զարնուին, ո՛ր ճիւղին փարին այն ժողովուրդներն ու ազգերը, որոնք ունին ազատութեան կորուստի վախէն ծնած ներքին դիմադրական ուժը, ունին ազգային ինքնարտայայտման յաւերժական կիրքը», բայց տկար են քանակով ու բիրտ ուժով, տկար են համբանքով ու նիւթական աղբիւրներով եւ չեն կրնար մէկդի շպրտել տիրապետողին լուծը:

Ի՛նչ ընեն անոնք, փոքր ազգերը բոլոր, որոնք շղթայի կապուած են, եւ որոնց վրայ նստողները չունին կառավարելու անգլիական իմաստութիւնը, այլ կը կեղեքեն, կը ճնշեն, կը հարստահարեն:

Ի՛նչ ընէ այդ բոլորի մէջ ամէնէն արժանաւոր, ամէնէն արդար, ամէնէն մեծ հոգեկան կարողութիւններով ու ազատութեան կիրքով օժտուած հայ ժողովուրդը, որուն գլխուն չոքած են Թուրքն ու Ռուսը:

Եթէ պատմութեան փորձառութիւնը կը սորվեցնէ մեծ վարչապետներուն, թէ տիրապետութիւնը ապերջանկութեան աղբիւր է մեծ ազգերու համար, այն ատեն այս դաւանանքը ունեցող մեծերը ոչ թէ Պիղատոսի նման պիտի լուան իրենց ձեռքը ու մէկ կողմ քաշուին գոյութիւն ունեցող անարդարութեանց հանդէպ, ոչ թէ պիտի թողուն որ ուրիշ զօրաւորներու կամքը քալէ, այլ իրենք պիտի ձգտին կենցաղաձեւ ստեղծելու մեծերու եւ փոքրերու միջեւ. Որովհետեւ, անուրանալի է այլեւս, որ ամենուրեք քաղաքական խնդիրները այսօր եկած յանգած են մեծերու եւ փոքրերու պայքարին:

Անգլիա կ'իշխէ բազմազան ժողովուրդներու վրայ, անոնց շնորհելով ազատութիւն եւ արտայայտուելու կամք. Մօտաւորապէս նոյնը սկսած է ընել Մեծն Գերմանիա այժմ, որ քիչ քիչ յառաջ կը խաղայ «ժողովուրդներու ինքնորոշման» գծով: Հապա անոնց շահերու սահմաններէն դուրս ինկած, բայց տիրապետուած ազգե՞րը: Հապա Հայաստա՞նը, որ իր կողքին Անգլիա մը չունի, որ կարենայ ազատութեան անունով պահանջներ առաջադրել, կամ Գերմանիա մը չունի, որ մղէ զինք «ինքնորոշման» սկզբունքով ոտքի կանգնելու:

Այո՛, ի՛նչ ընեն փոքր ազգերը մեծերու հանդէպ...

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Հ. Յ. Դ. ՕՐԸ

ՊԱՆԵՆ-ՔԱՇԱՆ (Ցապաղած).— Այս տարի եւս Պանէն-Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէն տօնեց Դաշնակցութեան Օրը, Դեկտ. 4ին: Ժամանակէն առաջ մեր հայրենակիցները գրաւած էին իրենց տեղերը:

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով, զոր հանդիսականները ունկնդրեցին յոտնկայս, որմէ վերջ Նախագահ Ընկ. Լ. Զօրմխեան խօսեցաւ իր բացման ճառը, բացատրելով թէ՝ ինչու կը տօնենք Դաշնակցութեան Օրը», որ մեզի համար հայ հասարակութեան ներկայանալու տեսակ մը համարատուութեան օր է, եւ անոր պարզելու ոչ միայն մեր անցեալի փառաւոր գործունէութիւնը, այլ անոր ըսելու մեր վաղուան ակնկալիքներու մասին

Այս առթիւ ընկերը կոչ ըրաւ բոլորին, որ ուժ տան Դաշնակցութեան, մտնելով անոր շարքերէն ներս: Յայտնեց նաեւ թէ՝ տեղւոյս մէջ կազմուած է Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւն, որուն կրնան անդամակցիլ 13 տարեկանէ վեր պատանիներ, որոնք պիտի սորվին ոչ միայն Դաշնակցութեան պատմութիւնը, այլ նաեւ Հայոց պատմութիւնը, դառնալու համար վաղուան լաւ հայ քաղաքացիները:

Թաւիսա Գարեգինի մէկ գեղեցիկ ոտանաւորէն վերջ արտասանեց Ընկ. Զօրայր Մուրատեան: Ջութակի վրայ եւ կու լաւ կտորներ նուագեց մեր համակիրներէն Գ. Սազմանեան: Երգեց Ընկերուհի Արմենուհի Սաքոեան կոմիտասեան տարազով եւ Թաւիսա Գարեգինի ընկերակցութեամբ երգեց պատանի Սարգիս Կարապետեան Պէպոյի երգը. Նոյնպէս Թաւիսա Գարեգինի ընկերակցութեամբ եւ հայկական տարազով Օրիորդներ Զրուցեան, Գալէզեան, Թէմինեան, Սարաֆեան պարեցին հայկական գեղջկական պարեր, որոնք պահ մը մեզ փոխադրեցին հայրենի երկրի լեռնաստաններուն:

Օրուան բանախօսն էր Ընկ. Վ. Իշխանեան, որ մօտաւորապէս խօսեցաւ մէկ ժամ, ոչ միայն բացատրելով Դաշնակցութեան Օրուան իմաստը, այլ նաեւ վերլուծումը ըրաւ ներկայ քաղաքական կացութեան:

Նախագահը աճուրդի դրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոսկեայ մէկ զինանշանը, որ կարճ ժամանակի մէջ բարձրացաւ 840 ֆրանքի, զարմացնելով կազմակերպիչները որոնք [illegible] չէին սպասեր այսքան մեծ գոհունակութեան: Աճուրդին առատօրէն մասնակցեցան անխտիր բոլոր ներկաները, անգամ մը եւս ապացուցանելով թէ Դաշնակցութիւնը որքան մօտ է իրենց սրտին: Զինանշանը շահեցաւ Ընկ. Տիգրան Տէրեան.

Ստեղծուած այս տաք մթնոլորտին մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ Օր. Հռիփսիմէ Կնեալեան եւ ժողովուրդի փափաքին վրայ երգեց չորս երգեր, արժանանալով ջերմ ծափահարութեանց: Երգեց նաեւ Ընկ. Ս. Ճիլաճեան «Հայաստան»ը եւ «Սեւ [illegible]»ը:

Ընկ. Զօրմխեան խրախուսիչ մէկ քանի խօսքերով փակուած յայտարարեց հանդէսը: Ս. Ա.

ԼՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ԿՏԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՏՐԱՍԻ ԵՒ ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍՆԵՐՈՒ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (7 Դեկտ.)...

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, 1937 Դեկտեմբեր 23, 24 եւ 28 թիւերով հրատարակեցինք յօդուածներ «Լմիրխանեան կտակի խնդիրը եւ մատանդորդները» խորագրով.

Այդ յօդուածներով փորձ եղած էր լաւ կարելւոյն լուսաբանել սոյն կտակի խնդիրը եւ ի վերջոյ կոչ եղած էր դատին գլխաւոր փաստաբաններէն Գ. Ս. Արզաբեանի, որ պարզէր հանրաւորէն եւ համոզիչ կերպով մութ մնացած կէտերը.

«Հայրենիք»ի խմբագրութիւնը գոհ չմնալով սոյն կոչով, յատուկ յանձնարարութիւն ըրաւ Հնդկաստան մեկնող անձի մը որ հետաքրքրուէր այդ դատով եւ մեզի հաղորդէր իր քննութեան արդիւնքը:

Ասով ալ չգոհանալով, խմբագրու-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ՁԵՅԹՈՒՆԻ ԱՉՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊԷԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Զ. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

Ցրէ՛ Մահմուտին, անոր սպայակոյտին եւ բոլորին վերջ մը տալու համար արագ եւ կատաղի կրակ մը բացաւ. բայց դղեակին լոյսը ծառերէն վար չթափանցելուն համար չյաջողեցաւ:

Սակայն Մահմուտ ալ վճռական մարդ մըն էր: Ըմբռնելով որ ծուղակին մէջ ինկած է, գոնէ եռուէն, ձին քառասմբակ քշելով յառաջ սուրաց իր սպայակոյտին հետ— չփոթեցնելով աջին ու ձախին վրայ եղող մարդիկը— վերի ծայրէն դէպի ծուղակը գրոհ մը տալու համար. Նկատի ունենալով որ ճամբուն վրայ ինք դեռ բաւական թիւով զինուոր ունէր, նոր յարձակումին դիմադրելու համար, եթէ միայն կարենար անոնք դէպի յառաջ շարժել:

Եւ Մահմուտ պատերազմական հրաշալի ձիու մը վրայ հեծած եւ իր հետ ունենալով իր սպայակոյտին հինգ ձիաւոր անդամները, իր յառաջացող զօրասիւնին գլուխը անցաւ: Գագիկ զանոնք տեսաւ այն պահուն՝ երբ այդ դղեակին բոցերը հարիւրաւոր ոտք բարձրացած, ճամբուն այդ մասը կը լուսաւորէին: Գագիկ լուրը բերնէ բերան հաղորդեց եւ Ռեյլի մարդիկներէն մէկը վազելով եկաւ զիս գտաւ.

Այդ պահուն այնքան զբաղուած էի կռուին մէջ ես ալ իմ բաժինս ունենալու համար, որ ցաւս ու անկարողութիւնս մոռցայ: Կլորիան յաջողած էր դէպի վեր դառնալ, իր հետ բերելով վառելիքները դասաւորելու համար աշխատող այրերն ու կիները. Խնդրեցի իրմէ որպէսզի ետ երթալով տեղ մը պահուըտի. բայց վրաս խնդաց ան:

Մեր պարտականութիւնն էր շուտով ճամբուն վրայ երթալ եւ զայն Մահմուտի եւ իր զինուորներուն առջեւ փակել, մինչ Գագիկ անոր եռուէն սուլինի յարձակումի մը սկսաւ. Մընթի եւ Ռեյլ ալ մօտեցան թիկունքէն:

Կրակած ատեն պարտաւորուած էինք մեծ զգուշութիւն ընել, նախ Գագիկի եւ իր մարդոց համար, եւ մէկ ալ անոր համար որ Ռեյլ լրաբերի մը հետ լուր ղրկած էր Մահմուտը չսպաննել: Եւ ատիկա պարզ էր անշուշտ: Ողջ Մահմուտ մը հազար մեռած Մահմուտէն աւելի պիտի արժէր մեզ համար:

Կլորիա ինծի հետ միասին դէպի ճամբան վազեց եւ Ռեյլ՝ պարող լոյսին մէջ տեսաւ զայն եւ ամերիկեան անգլերէնով բաներ մը պոռաց: Յետոյ կռիւը փոխադրուեցաւ մեզ մօտ, ու ամէնքս սկսանք ձեռք ձեռքի կռուիլ— կիները այրերէն աւելի կատաղի,— Մահմուտին փախուստի ճամբան կտրելու եւ ձիէն վար իջեցնելու համար:

Երերուն ու խարուսիկ լոյսին մէջ զայն երեք անգամ գրեթէ բռնեցինք: Բայց առաջին անգամին իր ձին վարպետ շարժումով մը ինքզինքը կռուի գիծէն քանի մը ոտք հեռու նետեց: Գագիկ հասաւ անոր եռուէն. բայց Մահմուտի սպայակոյտէն երեք սպայ միայն Գագիկի վրայ յարձակեցան. իսկ քսան, երեսուն հետեւակներ Գագիկի մարդիկը քշեցին ետ՝ դեռ առաջացող զօրասիւնին մէջ: Գագիկ վար գնաց, պառալով եւ կռուելով. եւ Մընթի թողուց որ Մահմուտ անոր եռուէն վազէ.

Մընթի հասաւ անոր եռուէն, ոչ առանձին անշուշտ, որովհետեւ իր մարդիկը որոնք շուներու նման քովը եկան եւ Գագիկի մարմնին վրայ կռիւը սկսաւ Մահմուտին եւ Մընթիին միջեւ, այս վերջինը զէնքը որպէս լախտ գործածելով: Այդ միջոցին ես վրայ հասայ եւ ձերբակալեցի Մահմուտը, որ կը փորձէր վերի ճամբով դարձեալ խոյս տալ: Մթութեան մէջ խոյացայ անոր վրայ եւ ծնօտին բռունցքի հարուածներ տեղացնելով սրունքէն բռնեցի եւ թամբէն վար նետեցի: Հոս ինծի օգնեց Կլորիան, որովհետեւ եթէ թող տայինք կիները զայն կտոր կտոր պիտի ընէին:

Ի վերջոյ Կլորիան ու ես տասնեակ մը կիներու հետ Մահմուտը բլուրն ի վար տանելով, կրակին լոյսին մէջ ժայռի մը ետեւը նստեցուցինք: Բնաւ չէր խօսեր, միայն աչքերը կը յառէր Կլորիային վրայ, այնպիսի կերպով մը որով թրքական բոլոր փիլիսոփայութիւնը կը բացատրուէր: Իսկ Կլորիա պարկեշտութեան սիրոյն՝ գնաց հեռուն ժայռին միւս ծայրը կեցաւ:

Յետոյ Գագիկի, Մընթիին եւ Ռեյլին եռուէն մարդ ղրկեցի: Քիչ վերջ տեսայ որ Գագիկն ու Ռեյլը կուգան. անոնց կը հետեւէին աւազանին վեց, եօթը հոգի, որոնք գիշերային այդ կռուին մէջ մեծ բաժին մը ունեցեր էին: Գագիկ շնչասպառ վիճակ մը ունէր, բայց ըստ երեւոյթին վէրքերը ծանր չէին թուեր:

Զարմացայ թէ ինչո՛ւ այդքան դանդաղ կը քալէին: Կլորիան որ մթութեան մէջ ինծմէ աւելի հեռուն կրնար տեսնել, փոքրիկ ճիչ մը արձակեց ու յառաջ վազեց: Այն ատեն դղեակին յանկարծ ժայթքող բոցի մը շնորհիւ տեսայ որ անոնք ծանր բան մը կը կրէին ու ինծի այնպէս թուեցաւ թէ կարծես սիրտս կ'ընդվզէր ատոր հաւատացած ըլլալուս համար: Սակայն Մահմուտը առանձին ձգել չհամարձակեցայ, որովհետեւ առաջին տկար պատեհութենէն կ'ուզէր օգտուիլ: Ուստի ատրճանակս ականջին ուղղելով ազդարարեցի իրեն որ, եթէ յանդգնի ձեռքը կամ ոտքը շարժել, անմիջապէս եւ առանց այլեւայլի կը կրակեմ:

Կլորիա վերադարձաւ արտասուալից աչքերով եւ առնելով Մահմուտին շղթամուճանն ու իմ բաճկոնս՝ զանոնք գետինը սփռեց, որոնց վրայ Մընթին զգուշութեամբ պառկեցուցին: Գագիկ անոր կը նայէր ու մատներուն խաղերը այնպէս կը ճայթեցնէր որ, կը լսէի այդ աղմուկը հակառակ անտառներուն մէջ պայթող եւ որոտացող պատերազմի կատաղի աղմուկին:

Մընթի ողջ էր. բայց հակառակ կը[illegible] ջանքերուն ու տուած [illegible] չէր [illegible]. եւ այդ կողմերը մզկիթներով [illegible] վրայ իսկ վերջացած [illegible] Մթութեան մէջ [illegible] Մակա ծաւիր երեւցաւ. [illegible] ջուր բերած էր. անոր դէմքը ծառերուն մէջ կաւիճէն սեւ ու աղտոտած էր, իսկ աչքերը կը վառէին:

Մընթին կարծես կը լսէր պատերազմին աղմուկը: Գագիկ այս կորուստէն զատ ուրիշ բանի մասին չէր մտածեր, եւ ցոյց տալով Մահմուտը, որ հետաքրքրութեամբ Մընթին կը դիտէր.

— Կը տեսնե՞ս զինքը. ասոր նման հարիւր հատը իմ եղբօրս՝ Մընթիին հետ չեմ փոխեր:

Մընթի գլուխը դարձնելով տեսաւ Մահմուտը եւ մտամբ գոհունակ երեւոյթ մը առաւ:

(Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԶՕՐԱՑՆԷ ԻՐ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Ֆրանսայի ծովային նախարար, Գամփինչի յայտարարեց թէ 1939 տարուան ընթացքին պիտի շինուին 130 նաւեր, — երկու մարտանաւեր 35,000 թոնօ տարողութեամբ, երկու օդանաւակիր՝ 18 հազար թոնօ տարողութեամբ, երեք յածանաւեր՝ 8000 թոնօ տարողութեամբ, բազմաթիւ սուզանաւեր եւ խեթեւ մարտանաւեր: Անոնց ընդհանուր տարողութիւնը պիտի ըլլայ 340.000 թոնօ: 1942ին պատրաստ պիտի ըլլան բոլորն ալ:

1913էն ի վեր Ֆրանսա առաջին անգամն է որ այսքան հսկայական ճիգ մը կը կատարէ նաւային սպառազինութեանց ճակատին վրայ: Եւ այս՝ նկատի առնելով արտաքին կացութիւնը, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ահա թէ ինչո՛ւ 1939ի պիւտճէին մէջ 8 միլիար յատկացուած է նաւային շինութեանց:

Այս շինութիւնները բարերար ազդեցութիւն մը պիտի գործեն ոչ միայն ազգային տնտեսութեան, նոյնքան ընկերային կեանքին վրայ: Որոշուած է նաւաշինարաններու աշխատանքի ժամերը աւելցնել շաբաթական 45 ժամերով:

17 Յունուարին Պրեսթի մէջ ծով պիտի իջեցուի Նորակերտ առաջին զրահաւորը, «Ռիշըլիէօ», որ ունի 35,000 թոնօ տարողութիւն. [illegible] Եւ այսպէս յաջորդաբար մինչեւ ամբողջ նաւային սպառազինութեան ծրագրին:

Տարակարծութիւններ բրիտ. դահլիճին մէջ (՞)

«Իվնինկ Սթանտարտ» կը գրէ թէ դժգոհութեան հոսանք մը կը նշմարուի բրիտանական դահլիճին մէջ, [illegible] արտաքին քաղաքականութեան հարցին շուրջ: Դահլիճին երիտասարդ անդամներն են, որ կը դժգոհին, թէ կը յայտնեն ոչ թէ Չէմպըրլէյնի դէմ, այլ երեք նախարարներու դէմ, որոնք պաշտօն ունին ապահովելու երկրին պաշտպանութիւնը:

«Տէյլի Մէյլ» իր կարգին կը գրէ թէ Չէմպըրլէյն մտադիր է կարգ մը փոփոխութիւններ կատարել իր դահլիճին կազմին մէջ, երբ վերադառնայ Հռոմէն:

Ճափոն կ'ուզէ որ Եւրոպա ձեռք քաշէ Չինաստանէն

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Ճափոնի արտաքին նախարարը, Արիթա, իր մօտ հրաւիրելով օտար մամուլի ներկայացուցիչները՝ յայտարարեց թէ իր կառավարութեան համար անտեղիտալի պահանջ մըն է Ծայր. Արեւելքի մէջ ստեղծել նոր օրինակարգ մը, որ պիտի պարտադրուի արեւմտեան պետութեանց:

Այսպէս ուրեմն Ճափոն կը փափաքի չեղեալ յայտարարել բոլոր այն դաշնագիրները, որոնք կնքուած են ինը պետութեանց կողմէ Չինաստանի վերաբերմամբ:

Ճափոն ահա թէ ինչ հիմերու վրայ կ'ուզէ դնել Ծայր. Արեւելքի նոր օրինակարգը, — 1) Ճափոն կ'ընդունի տնտեսական իրաւունքներու հաւասարութիւնը աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ, 2) Ծայր. Արեւելքի կացութիւնը կը պահանջէ որ այդ իրաւունքները կրեն որոշ սեղմումներ, համաձայն այն անհրաժեշտութեան, զոր կը ներկայացնէ Ծայր. Արեւելքի երեք պետութեանց (Ճափոն, Չինաստան, Մանչուքուօ) տնտեսական եւ ազգային պաշտպանութիւնը, 3) այլ պետութիւններ պիտի օգտուին Ճափոնի ստեղծած նոր օրինակարգէն, երբ Ճափոն վերահաստատէ խաղաղութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Չիանոյի այցը Հունգարիա

Իտալիոյ արտաքին նախարար Չիանօ որ Պուտափէշտ դացած էր, երկու ժամ տեսակցեցաւ հունգար վարչապետ Իմրետիի եւ արտաքին նախարար կոմս Չաքիի հետ: Միջազգային քաղաքական բոլոր հարցերը քննուեցան բաց սրտով: Ո եւ է պաշտօնական գեկոյց չհրատարակուեցաւ առաջին օրը, այնքան բարդ էր խօսակցութեան նիւթը: Յաջորդ օրը նոր դումարում մը տեղի ունեցաւ: Հունգար արտաքին նախարարը վերջերս ճառի մը մէջ ըսած էր թէ «Հունգարիա պիտի պահէ իր անկախութիւնը, քանի որ Հիթլէր եւ Մուսոլինի յայտարարած էին թէ Հունգարիա պէտք է մեծ ու զօրեղ ըլլայ, Պերլինի ու Հռոմի շահուն համար իսկ»: Հունգարիա հիմա կը պահանջէ որ իրեն թոյլ տրուի ըլլալ նոյն զօրեղ ու անկախ պետութիւնը:

Չիանօ պիտի այցելէ նաեւ Վարշաւա

Չիանօ բաւական դժուարին դեր մը ունի կատարելիք այս պահուս: Ան կը ճամբորդէ Հունգարիա եւ ապա Լեհաստան, որպէսզի զանոնք հաշտեցնէ Գերմանիոյ հետ, Կարպաթեան Ռուսիոյ խնդրին առթիւ: Հունգարիա եւ Լեհաստան միշտ կը պահանջեն որ սահմանակից պետութիւններ ըլլան, որուն կը հակառակի Գերմանիա որ որոշ ցանկութիւններ ունի Ուքրանիոյ վրայ եւ կը քաջալերէ անոր անկախութիւնը: Չիանօ պիտի աշխատի համոզել Հունգարիան եւ Լեհաստան, որ չընդդիմանան գերմանական այս ծրագրին: Թէ ինչ պայմաններով, յայտնի չէ:

Սակայն, կ'ըսեն թերթերը, Հռոմ իր այս աշխատանքին փոխարէն կը յուսայ Գերմանիոյ գործակցութիւնը ապահովել Միջերկրականի մէջ իր ցանկութիւններուն իրականացման համար:

ԺՈՐԺ ՊՈՆԷԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեսփ. ժողովին մէջ արտաքին նախարարութեան պիւտճէն քննուած ժամանակ, Ժորժ Պոնէ կրկնեց իր յայտարարութիւնները, զորս կատարած էր խորհրդարանին երկու արտաքին յանձնաժողովներուն առջեւ:

Մեր դիւանագիտական գործունէութեան հիմը կը կազմեն անգլեւֆրանսական յարաբերութիւնները: Եթէ մեր երկու պետութիւններէն մէկն ու միւսը յարձակման ենթարկուի, միւսը պիտի չթերանայ օգնութեան հասնելու պարտականութեան մէջ: Այդ էր որ յայտարարեց Իտըն Տէյլըռ, 4 Դեկտեմբեր 1936ին, պատասխանելով Իւրբնի մէկ ճառին: Եւ այդ յայտարարութիւնն է որ կը կրկնեմ յանուն Ֆրանսական կառավարութեան: Առանց տեղի տալու, երբ Անգլիա կ'ենթարկուի յարձակման, Ֆրանսա իր բոլոր ուժերը (ծովային, ցամաքային, օդային) ի սպաս պիտի դնէ Անգլիոյ պաշտպանութեան: Եւ տարբեր չէր կրնար ըլլալ մեր դիրքը, որովհետեւ, ինչպէս Չէմպըրլէյն յայտարարեց, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները դաշնագրային պարտաւորութիւններէ վեր կը մնան եւ հիմնուած են շահերու համանմանութեան վրայ:

Անգլեւֆրանսական համաձայնութիւնը այսպէս ամրացած, Ֆրանսական կառավարութեան կը մնար այլեւս աշխատիլ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել նաեւ դրացի պետութեանց հետ: Միւնիխի մէջ Հիթլէրի եւ Չէմպըրլէյնի ստորագրած յայտարարութիւնը իր բնական ընթացքը պիտի գտնէր, յետոյ, Փարիզի մէջ ստորագրուած գերմանեւֆրանսական յայտարարութեամբ:

Այդ յայտարարութիւնը կը հաստատէ թէ ֆրանքեւգերմանական բարեկամական յարաբերութիւններ էական պայման մը կը կազմեն եւրոպական խաղաղութեան վերահաստատման: Այդ յայտարարութիւնը հանդիսաւորապէս կը ճանչնայ երկու երկիրներու ներկայ սահմանները Հռենոսի վրայ: Այդ յայտարարութիւնը կ'ընդունի որ Գերմանիա եւ Ֆրանսա յանձն պիտի առնեն խորհրդակցաբար լուծել որ եւ է վէճ որ կրնայ ծագիլ իրենց միջեւ: Յայտարարութեան արժէքը կը կայանայ անոր մէջ որ ամէն մարդ ալ համոզուած է թէ Եւրոպայի մէջ չի կրնար պատերազմ ծագիլ, երբ Ֆրանսա եւ Գերմանիա ուզեն արգելք հանդիսանալ պատերազմին:

Իտալիոյ հետ Ֆրանսայի յարաբերութեանց գալով, Տալատիէի քաղաքականութիւնն եղած է, իր իշխանութեան գլուխ եկած օրէն սկսեալ, լուծել այն թիւրիմացութիւնները, որոնք մէկը միւսէն կը բաժնեն երկու երկիրները, իրարու կապուած՝ աշխարհագրութեամբ, մշակոյթով եւ պատմութեամբ: Միայն ճառերով չէր, որ այդ մասին ապացոյց տուինք մեր բարեացակամութեան մասին, այլ եւ գործով: Ուստի մեծ զարմանք պատճառեցին մեզի այն ցոյցերը, որոնք տեղի ունեցան իտալական խորհրդարանին մէջ: Ճիշդ է որ Հռոմի մեր դեսպանին բողոքին պատասխանելով, կոմս Չիանօ յայտարարեց թէ պատասխանատուութիւն չէր ստանձներ այդ ցոյցերուն համար, թէ այդ ցոյցերը չէին կրնար կազմել կառավարութեան քաղաքականութեան արտայայտութիւնը:

Այսուհանդերձ հարկ կը տեսնեմ կրկին յայտարարել թէ Ֆրանսա երբեք տրամադիր չէ թիզ մը հող տալու Իտալիոյ: Ամէն փորձ որ կատարուի՝ հող խլելու համար մեզմէ, կրնայ յանգիլ պատերազմի: Եւ երբ կ'ըսեմ հող, հասկցէք Թունուզը, Սոմալին, Քորսիքան, Նիսը, Սավուան:

Օտարականներու մասին գալով, պատկան յանձնաժողովներուն առջեւ յայտարարած եմ թէ ինչ կը խորհի կառավարութիւնը լուծելու համար տարագիրներու ցաւոտ հարցը: Արդէն հիւրընկալած ենք 200.000 տարագիր: Երբ մենք կը ստանձնենք այսպիսի զոհողութիւններ, պէտք է որ բոլոր պետութիւններն ալ կատարեն նոյնքան զոհողութիւն:

Սպանիոյ հարցին մէջ միշտ հաւատարիմ կը մնանք ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան սկզբունքներուն: Ու կը մաղթենք որ շուտով վերջ գտնեն եղբայրասպան կռիւները: Համոզուած ենք որ շուտով վերջ կը գտնէ այդ կռիւը, երբ բոլոր պետութիւններն ալ ձեռք քաշեն Սպանիայէն եւ երկրին բնակչութիւնը ձգեն իրենց իրենց գլխուն:

Վերջացնելով, կառավարութեան ցանկութիւնն այն է որ խաղաղութիւն հաստատուի Եւրոպայի մէջ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ բոլոր պետութեանց հետ, ինչ վարչաձեւ ալ ունենան, բայց այդ ցանկութիւնը թող նշան չհամարուի Ֆրանսայի տկարութեան: Կառավարութիւնը վճռական կը յայտարարէ թէ հաւատարիմ պահպանը կը մնայ իր մեծութեան:

«Բոլշեւիզմը հեռու Եւրոպայէն եւ Միջերկրականէն»

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Չէմպըրլէյնի յայտարարութեանց մասին խօսելով՝ Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակները կ'ըսեն թէ բրիտանական կառավարութեան վարչապետը հաւատարիմ կը մնայ խաղաղութեան քաղաքականութեան եւ Գերմանիոյ հետ համաձայնութեան տեսակէտին: Միայն թէ զարմանք կը յայտնեն որ արտասահմանի մէջ մղձաւանջի մը տպաւորութիւնը կը թողու Գերմանիա:

— Մենք, կ'ըսեն գերման պատասխանատու անձնաւորութիւններ, պատրաստ ենք գործակցելու բոլոր անոնց հետ, որոնք ամէն բարեացակամութիւն ցոյց կուտան խաղաղութեան համար: Ատոր ապացոյցը տուած ենք քանիցս: Եթէ պատերազմի վտանգ մը երեւան ելաւ անցեալին մէջ, ատիկա Գերմանիոյ յանցանքովը չեղաւ: Մենք մեզ պիտի պաշտպանենք՝ երբ կը տեսնենք որ միջամուխ կ'ըլլան մեր գործերուն: Արտասահման պէտք է լաւ գիտնայ որ Գերմանիոյ համար բոլշեւիզմը ճանչցուած է «Թիւ 1 թշնամի», զոր հեռու պիտի պահենք Եւրոպայէն եւ Միջերկրականէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԸ

«Ցուաբեր» (Դեկտեմբեր 10).

— «Անեղծուածային ժողովուրդ է հայը: Փոթորկալից պատմութեամբ, որ հազարամեակէ հազարամեակ կը սգուի-փայլուն, շքեղ թուականներով, եւ նաեւ, մութ ու սարսափ դարաշրջաններով: Ապրած է մեծ ազգերու հետ, կռուած՝ անոնց բանակներուն ու զրահներուն դէմ, փշրած ու փշրուած: Ոմանց յաղթականը դարձած, ուրիշներու ճամբու ընկերը, ու հասած մեր օրերուն:

Դժուար է ըմբռնել զայն. աւելի դժուար՝ բացատրել անոր գոյութեան խորհուրդը, ինչպէս հասած է մեր օրերուն, ախական բարբարոսութիւններու մէջէն, արեան հեղեղներու վրայ լողալէն եւ պահելով իր կերպարանքը, ցեղային դիմը, շունչը, երազը: Աւելին, ոչ միայն պահած, այլ զարգացուցած է զանոնք, լեզու ու գրականութիւն ստեղծած, արհեստ ու արուեստ կերտած, ու մախանքի ու տգիտութեան փոթորիկներու մէջէն, ձգտած է լուսաւոր թուականներու Արեւելքցի գերազանցօրէն, բայց ընտանի՝ Արեւմուտքին, իր էութեամբ, հոգեկան իր թռիչքներովն ու տրամադրութիւններովը զէպի Արեւմուտք հակած:

Անեղծուած դարձեալ, թէ ինչպէս քաղաքակրթական նուաճումներու մէջ ախոյեան այս ազգը, չէ ունեցած քաղաքական համազօր յաջողութիւններ, մշակոյթի կալուածներու մէջ յառաջացած այս ժողովուրդը, հին դարերէն ի վեր, Արեւելքի մէջ, քաղաքական պայքարի կրկէսին մէջ չունի եւ չէ ունեցած, կամ քիչ անգամ ունեցած է նոյն դիրքը: Անշուշտ, իր աշխարհագրական դիրքը, իր դրացիներու բազմութիւնը, պատմական այլազան պարագաներ, խառնուածքի ու ձգտումներու տարբերութիւններ, այլ գործեր են՝ որ կը բացատրեն հայոց ճակատագիրը, քանի մը գիծերով. բայց բաւակա՞ն են այս բոլորը հայոց աշխարհի պատմութիւնը բացատրելու. հայու ճակատագրին առեղծուածը լուծելու: Առեղծուածը կը մնայ ու հակադրութիւնը կը շարունակուի դեռ մեր օրերուն, երբ հայը, իր կէսովը տարագիր է ու պանդուխտ իր հայրենիքէն:

Ու այսօր, հայը, դարեր ետք, կը մնայ նոյնը, իր շնորհներով եւ թերութիւններով:

Ընտրեալ ժողովո՞ւրդ ենք.— ոչ անշուշտ. չունի՞նք թերութիւններ, չատ, ոմանք՝ մեր ցեղին յատուկ, ուրիշներ՝ ստացական, յաճախ պատուաստուած ուրիշներէ: Բայց, հակառակ այս բոլորին, հարուստ է հայը ցեղային յատկանիշներով, մարդկային այլազան շնորհներով, եւ ատ՝ պատմութեան այն թուականին իսկ, երբ մենք թափառական ենք, անհայրենիք գրեթէ, կամ հալածական՝ հայրենիքէններս թէ դուրս: Անհուն ուժերու հետ, անհուն ուժերու դէմ յաճախ, բայց կը պահենք մեր ցեղային կորովը. անթիւ յազմութիւններու մէջ եւ անոնց դէմ, բայց կը պահենք մեր կերպարանքը: Մեծ, հզօր մշակոյթներու առջեւ, [illegible] Ֆուրկ, աղքատ տունով, հայրենիքով, միջոցներով եւ նիւթական ու քաղաքական պաշտպանութեամբ, կրթական պաշտպանութեամբ, կրթական ու մշակութային հաստատութիւններով, բայց հարուստ՝ մեր ցեղային առաքինութիւններով ու արժէքներով. Ան[illegible] քաղաքականապէս, [illegible] ամէն տեղ. բայց գիտենք խօսիլ իբրեւ ազատ ժողովուրդ, մեր ազգային կերպարանքովն ու դրօշմովը հպարտ: Իրարու քով բերէք քանի մը պատառական փաստեր, երգէն ու երաժշտութենէն, գրականութենէն ու նկարչութենէն, տնտեսութենէն ու մարզանքէն, ու կը համոզուիք:

Ահա Մոսկուայի մէջ կազմակերպուած մրցումները. Նախ՝ նուագապետներու միջեւ (Սեպտ. 10— Հոկտ. 15), խստապահ եւ հռչակաւոր արուեստագէտներէ եւ փրոֆէսէօրներէ բաղկացած ժիւրիի մը առջեւ:

Մրցման յայտագիրը՝ ռուս եւ արեւմտեան դասականներու եւ խորհրդ. հեղինակներու լաւագոյն գործերը:

Եւ մրցանակ առաջինը՝ տասը մը, Է. Մոավինօֆի. երկրորդը՝ հայո՛ւ մը, Ա. Մելիք Փաշայեանի, որ Մոսկուայի թատրոնին նուագախումբի պետն է:

Ցետոյ երգահաններու մրցում, ուր Ն. Թաշտաբեան, դաշնակի համար գրուած իր մէկ ճանոնչերթօյով, «բացառիկ» յաջողութիւն ունեցած է, ըստ «Պրաւդա»յի (18 Նոյ.) իր արուեստին հետ տալով «հայ ժողովուրդի երգերէն ու պարերէն բխած» երաժշտութիւն մը, որ «հմայիչ» եղած է պարզապէս:

Եւ վերջապէս ուրիշ մրցում մը, Նոյեմբեր 15—20, ըստ «Պրաւդա»յի (21 Նոյ.), [illegible] (quatuor) մրցում՝ որուն մասնակցած են Խորհրդ. Միութեան ութ հանրապետութեանց եւ գլխաւոր քաղաքներու խումբերը: Առաջին մրցանակ՝ «Կոմիտասի անուան քառեակը» (Գալաջանեան, Ասլամազեան, Գաբրիէլեան եւ Տէրեան), օտար քառեակի մը հետ միասին, շահելով 10,000ական ռուբլի

Խորհրդ. Ռուսիա, ժողովուրդներու խառնարան, եւրոպական երաժշտութեան մրցարդ երկիր, խստապահանջ ժիւրի, որ առաջնութեան կը կոչէ հայ քառեակը, օտար քառեակի մը հետ համարժէք:

Ցիշե՞նք դեռ Խ. Միութեան մէջ փայլող «չքանչանակիր» այլ անձեր, երաժիշտ, դերասան, գրող եւ վերջապէս մարզիկ, համաշխարհային մրցանիշներու տէր:

Ցիշե՞նք հայ գրականութենէն փունջ մը յունարէնի թարգմանութեան առթիւ («Արժէնիքի Մուսա») հելլէն մամուլին ու դրական շրջանակներու կրած խորունկ տպաւորութիւնը եւ սպշանքը՝ հայ հանճարին ու գրականութեան հանդէպ:

«Ի՞նչ գիտէինք Հայոց մասին», հարցնել ետք Գ. Ն. Փանայօթոփուլոս, կը պատասխանէ.— «Մեր ռմկապատերազմեան բանգիտութիւնը այս յուզումնալից հարցին նկատմամբ կը սահմանափակուէր այն գաղափարով, որ Հայերը Աստուծմէ ստեղծուած էին «ճամբով վերջացող մականուններ ունենալու եւ Թուրքերուն կողմէ ջարդուելու համար»:

Միայն գո՛ւք այդպէս գիտէիք դուք, Հելլէններդ, որ նոյնութեամբ բաժնած էք մեր ճակատագիրը...

Քանինե՞ր ձեզի հետ, որոնք կը կարծէին ու կը կարծեն՝ թէ Հայերը ծնած են ու ապրած ջարդուելու, այս կամ այն պետութեան տուրք տալու, հզօրներուն առջեւ խոնարհ ծռելու համար. կը կարծէին, թէ Հայերը թափառական ու պարթեղ ժողովուրդ են միայն, օգնութեան ու ողորմութեան կարօտ. քանինե՞ր հաստատած էին դեռ երէկ առտեն, թէ Հայը առեւտրական, միջնորդ ու չարչի՛ է միայն, կամ առաւելապէս...

Ու այսպէս, մինչեւ այն օր՝ երբ հայ ցեղէն լոյս մը, հայ հանճարէն ցոլք մը լուսաւորած է անգիտութեան կամ ապիկարութեան խաւարը. երբ «Արժէնիքեա Մուսա» մը, այսինքն՝ փունջ մը հայ հոգիէն, եկած ու ցնցած է ժողովուրդներու սիրտն ու միտքը, անոնց բերաններու օրհներգութեան համար բանալու,— «Օրհնեա՛լ ըլլայ գեղեցիկ, Դանիէլ Վարուժան...»:

Ու քանի՞ Վարուժաններ Հայոց Պատմութեան մէջ. Վարուժաններ՝ մտքի ու մշակոյթի բոլոր կալուածներէն ներս.

Թափառական, հայրենազուրկ ժողովուրդ՝ Հայը, այս դժուարին օրերուն. բայց մտամփոփ ու հոգիով ժողովուրդ, որ մեծ է իր պատմութեամբ ու իր հաւատքով: Մեծ իր ստեղծագործութիւններով եւ ապագայ իր ճակատագրովը:

Տուէք իրեն ազատ ապրելու հնարաւորութիւնը, տուէք անոր անկախօրէն ստեղծագործելու իրաւունքը, ու Հայը, իր հայրենիքին մէջ, կը դառնայ մարդկային քաղաքակրթութեան [illegible] միշտ բայց առաջնակարգ դարբիններէն:

Այս հաւատքն ունինք մենք. այս համոզումը կը ներշնչէ մեզ նաեւ օտարը, երբ կը ճանչնայ Հայը:

Արժանի չէ՞ այս ժողովուրդը ազատ կեանքի ու անկախ հայրենիքի:

Պաղեստինի յեղափոխութիւնը

Երուսաղէմէն կը հաղորդուի թէ Պէնիհայիմ գիւղին մօտ տեղի ունեցած ընդհարման մը պահուն 30 Արաբներ սպաննուած եւ 15 դերի բռնուած են: Ընդհարումի պահուն օդանաւեր օժանդակած են անգլիական զօրքերուն: Արաբ հրոսախումբը փախած է թողլով շատ մը ռումբ եւ ռազմանիւթ:

թիւնը յատուկ նամակ գրեց Մատրասի ամերիկեան հիւպատոսին Ուաշինկթընի Պետական Պաշտօնատան միջոցաւ:

Արդ, Պետական Պաշտօնատունը 1938 Յուլիս 1 թուակիր նամակով մը կը յայտնէ Էմիլխանեան կտակի նըկատմամբ Մատրասի եւ Կալկաթայի ամերիկեան հիւպատոսական պաշտօնեաները կը յայտնեն որ 1932 Յուլիս 21ին «Մատրաս Մէյլ»ի մէջ երեւցած օրինական ազդի մը համաձայն, Էմիլխանեանի թողած

«Հարստութեան ամբողջական ու [illegible] գնահատուած արժէքը 3000 ռուփի եղած է»:

Մէկ ռուփիի ընթացիկ արժէքն է 35 սէնթ:

Ամերիկեան հիւպատոսին կարծիքով չարժեր յատուկ փաստաբան վարձել այս դատին համար, քանի որ թողուած գումարը այնքան փոքր է:

Եւ, հիմնուած Հնդկաստանի մէջ գտնուող ամերիկեան հիւպատոսներու տեղեկութեանց վրայ, ընդհ. հիւպատոսարանը եկած է՝

«Այն եզրակացութեան, որ խոշոր հարստութիւնը պէտք է երեւակայական ըլլայ»:

Տէր եւ Տիկին Սանփան Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Աբէլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Բ. Գապիկեան (Պոլիս), Օր. Հայկուհի Տամլամեան, Պ. Զարեհ Մութաֆեան, Տէր եւ Տիկին Ն. Զինեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բ. Տամլամեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բժ. Խ. Տամլամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ց. Աշճարեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Կիւլէնեա Կ. Տամլամեան եւ զաւակները (Պոլիս), Այրի Տիկին Հայկուհի Ն. Տամլամեան եւ զաւակը (Եգիպտոս), Այրի Տիկին Եսթեր Ս. Տամլամեան (Ռումանիա) եւ զաւակը՝ Ցարութիւն, ինչպէս նաեւ Զինեան, Մէնծիկեան, Կեռիկեան, Քիւրքճեան, Անանիկեան, Արսլանեան, Աբէլեան, Գապիկեան, Թիւթիւնճեան, Տէմիրճեան, Քիթապճեան, Տիլսիզեան, Սահակեան, Հայթաեան, Իփլիքճեան, Մուրատեան, Գույումճեան, Գախթիարեան, Զինարեան, Աշրաֆեան, Մանիշակեան, Հ. Սամուէլեան, եւ Զ. Վարպետեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Զինեան)

դառնագին մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 20ին, 58 տարեկանին։

Յուղարկաւորները կը մեկնին հանգուցեալին բնակարանէն, 4 բիւ Լազար-Քարնօ, Քլամար, Ուրբաթ, 23 Դեկտեմբեր, ժամը 10ին։ Մարմինը կ'ամփոփուի Քլամարի գերեզմանատան՝ ընտանեկան դամբարանին մէջ։

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հաղորդ. միջոց.— Փորթ տը վերսայլէն առնել օթոպիւս Թիւ 89 եւ իջնել Լա Ֆուրշ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱԽԱԳ ՏՕՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Կարգադրուած է որ՝ Աւագ Տօներուն առթիւ, Մարսէյլի հոգեւորական դասը միանալով այցելէ շրջանիս եկեղեցիներն ու մատուռները։ Ըստ այսմ, հետեւեալ թուականներուն եւ վայրերուն մէջ հանդիսաւորութեամբ պիտի կատարուին տօնախմբութիւնները, որոնց սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը։

Ա.— Դաւիթ Մարգարէին, Գամբանէր Ֆրէզ— 24 Դեկտ., Շբ. օր։

Բ.— Ս. Ստեփաննոս, Ի Մայր եկեղեցի - Բրատօ— 26 Դեկտ., Բշ. օր։

Գ.— Պօղոս-Պետրոս, Ի Գոմոն— 27 Դեկտ., Գշ. օր։

Դ.— Որդիք Որոտման, Ի Գամբանէր Բիրիէ— 29 Դեկտ.; Եշ. օր։

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՁԱԵ ԿԱՄ. ԽՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր գինակից ընկերները 24 Դեկտ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Ղերասան Եզարեանի սրճարանի Նեւսի սրահին մէջ, 45 Ռիւ տ'Օպանեը, Սալ տը Փոնթիս կրց. կ. րեւոր օրակարգ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԻՄՈՆ ԴԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԳՐՊԱՆԻ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

Ի. տարի

Գին 5 փրանք (Ֆրանսա), Արտասահման 1.50 շիլին կամ 40 սէնթ։

Դիմել հեղինակին.

44 Rue du Commerce, Colombes, (Seine) France։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame — PARIS (13)

«BAL DES MIMOSAS»

ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

AÉRO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Այս մեծ ցերեկոյթին բացառիկ հմայք մը տալու համար, առաջին անգամ գաղափարը յղացուած է զայն նուիրելու Միմոզա ծաղիկներուն, որոնք պիտի ըլլան օրուան մեծ զարդը

Դասական պարեր տեղի պիտի ունենան օրիորդներու եւ Ռուս զազագներու պալէի խումբին կողմէ։ Ընտրուած պիւֆէ, զանազան անակնկալներ։

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի պարահանդէսներուն զուարթ յիշատակը կը տեւէ ամբողջ տարի մը։ ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն։

ԳԱՆԵՑՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 23 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հօբիւնի Ակումբին մէջ։

Ընկերահամակրական դասախօսութիւն

Անիէռ-Գուրպըվուայի «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը 23 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis Ավընիւ Արժանթէօյ, Անիէռ։

Կը խօսի՝ Ընկեր ԱՍԱՏՈՒՐ Նիւթ՝ Ամերիկահայ գաղութը եւ մեր կազմակերպութիւնը։

Մուտքը ազատ է։

Գ. ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Երզ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 23 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զաւրդարեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ։

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14—24։ 8 Rue Bossuet, Փարիզ

ԽՆՋՈՅՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Քաջալերեցէք Միութեանս բազմաշխատ գործունէութիւնը, գնելով մեր մօտ ձեր Կաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ։

Հոն կը գտնէք՝ Տաշտահիներու ճոխ ու համեղ պիւֆէն։

Երգ — պար — նուագ։ Մուտքը ազատ է

ՆՐԵԿԱՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ց. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 3 Ռիւ տ'Իսի, Պիյանքուռ։

Կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Գեղարուեստական բաժինն կը մասնակցի Շավիլի «Րաֆֆի» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ։

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ։

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 22 Դեկտեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը Լ'Էքլիփս։ Կը խօսի ԳՐԻԳՈՐ ՓԻՐԱՆԵԱՆ, Միսաք Մեծարենցի մասին,

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ԹԷՐՋԻՊԱՇԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Յունուար, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Salon MASSILIAի մէջ, **1 Rue Roux de Brignolle**, Մարսէյլ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ, Նոր Տարիի առթիւ բաշխամիք լաւագոյն նուէրն է «Գոյամարտ» օրացոյցը։ Դիմեցէք մեր բոլոր գործակալներուն, իսկ մեծաքանակի համար հետեւեալ հասցէին՝ G. DJARAYAN, 5 Rue l'Eclipse, Մարսէյլ, Ֆրանս։

ՓԱՑՈՒԱԾ Է

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal-Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 23 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 23 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3919

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Յետպատերազմեան դիւանագիտութեան ամէնէն յատկանշական գիծերէն մին է դաշինքներու առատութիւնը։

Մարդկային պատմութեան մէջ, ոչ մէկ շրջան այնքան հարուստ եղած է դաշնագիրներով, ուխտերով եւ համաձայնութիւններով, որքան՝ վերջին քսանամեակը։

Այս առատութիւնը ամէնէն պերճախօս փաստն է, անշուշտ, յետպատերազմեան քաղաքական հիւանդ կամ խախուտ կացութեան։

1918ին, երբ յաղթականները պարտադրեցին իրենց կամքը, կը կարծուէր թէ Վէրսայլը, Թրիանոն կամ Սէն Ժէրմէնը օրէնքներ կը դառնան, գոնէ որոշ ժամանակաշրջանի մը համար։ Քանի մը տարի վերջ, սակայն, Լոզանը եկաւ ջրելու այդ համոզումը, ու դառնալու նախաքայլը՝ նոր գոյավիճակի խախտումին։ Անկէ վերջ, ամիս չանցաւ, որ նոր դաշինք մը, ուխտ մը կամ համաձայնութիւն մը չկնքուի։

Այնքան որ՝ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ արձանագրուած դաշինքներու կամ համաձայնութեանց գումարը հասաւ մէկ քանի հազարի...։

Միայն այս իրողութիւնը կը բաւէ՝ համոզուելու համար թէ աշխարհը կը կարօտէր լուրջ դարմանումի մը։

Այս բոլորին մէջ, ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ այնքան մեծ զոհողութիւններով ձեռք ձգուած 1918ի հաշտութիւնը ոչ միայն չկրցաւ գոնէ քանի մը սերունդներու համար ժառանգութիւն մը դառնալ, այլեւ անկարող եղաւ ապահովելու խաղաղութիւնը։ Վասնզի, աշխարհը, հաշտուած թէեւ, 1918էն ի վեր զուրկ է խաղաղութենէ։ Այլապէս, ինչո՞ւ այդքան շատ դաշինքներ անհրաժեշտ դառնային, ու այդքան մեծ թափ առնէր սպառազինումը։

Նկատուած է, միւս կողմէ, որ դաշնագիրներով ստեղծուած գոյավիճակները առհասարակ կեանքի միջին տարիք մը ունին։

Օտար թերթ մը, խօսելով այս մասին, մատնանիշ կ'ընէր Եւրոպայի վերջին հարիւրամեակի քաղաքական կեանքը, թուելով երբեւյաջորդ դաշնագիրները։ Այսպէս, ուրեմն, դաշնագրային այդ շրջանները կ'ապրին հազիւ 25ամեայ կեանք մը, որ սերունդի մը կեանքն է միայն։ Այս կարճատեւութեան պատճառը այն է, անշուշտ, որ բոլոր դաշնագիրները ցարդ եղած են պատերազմներու արդիւնքը։ Իսկ, իբրեւ այդպիսին, անոնք, անխտիր, տուն տրըուած են յաղթականներուն կողմէ, ու հարկադրաբար ստորագրուած են պարտեալներէն։ Այս իրողութիւնը միակ պատճառն է եղած, որ ստեղծուած գոյավիճակները դեռ առաջին օրէն իրենց հետ երեւան բերին զսպուած բայց օր օրի հասունցող դժգոհանք մը։ Հակառակ այս ընդհանուր երեւոյթին, սակայն, գրեթէ բոլոր դաշնագրային շրջանները ունեցած են իրենց մասնաւոր դրութիւնները։ Այս զանազանութիւնը կը բացատրուի ամէն մէկ շրջանի մասնաւոր պայմաններով, ու մանաւանդ տնտեսական դրութեամբ։

Դաշնագրային վերջին շրջանը, ինչպէս բոլոր, չզանազանուեցաւ իր նախորդներէն, առաջին տեսակէտով։ Ան եւս, միւսներուն նման, պարտադրանք մը եղաւ պարտեալներուն համար։ Եւ որովհետեւ բոլոր սխալները անպայման կը քաւուին, յաղթականները բնականաբար պիտի ենթարկուէին այս օրուան։ 1918ին ստեղծուած դաշնագրային նոր դրութիւնը իր հետ բերաւ նաեւ տնտեսական նոր գոյավիճակ մը։ Տագնապը, որ սկսաւ 1929ին, ինչպէս նաեւ ինքնաբաւութեան, արհեստակցական կամ այլ ձեւերը եւ դրութիւնները որոնք կը կիրարկուին այժմ, անխուսափելի եւ տրամաբանական ծնունդը եղան այն գոյավիճակին որ ստեղծուեցաւ Ընդհ. Պատերազմի դաշնագիրներով։

Ու գերմանական ու իտալական ծառացումները, որոնք հողային ու նուաճողական ձգտումներ կը յայտնաբերեն, առաւելապէս տնտեսական մտահոգութիւններէ կը մղուին։

Այլեւս պարզ է, որ դաշնագրային այժմու շրջանը կը փոխուի ձեւով մը, որ կը տարբերի նախորդ փոփոխումներու կերպէն։ «Ո՛չ թէ պատերազմով, այլ՝ համաձայնութեամբ»,— Չէմպըրլէյնի այս քաղաքականութիւնը ոչ միայն ազգերուն կը խնայէ նոր զոհեր ու նոր աւերումներ, այլեւ մարդկային պատմութեան մէջ կը բանայ նոր ուղի մը, դաշնագրային դրութիւն մը առանց կռիւի նոր դրութեամբ մը փոխարինելու տեսակէտէն։ Ճիշդ է, որ այս փոփոխումը եւս կ'ըլլայ բախումի սպառնալիքին ներքեւ։ Բայց, մինչեւ Միւնիխ Թուինգը կամ Մուսոլինիին տրուելիք այցելութիւնը՝ իրենց մէջ ունին յաղթողներու անդրադարձումն ու խոստովանութիւնը թէ անհնարին է 1918ի գոյավիճակի շարունակումը։ Երկրորդ՝ յաղթողի ու պարտուողի չգոյութեամբ, գոյութիւն պիտի չունենան նաեւ տուն տուողի եւ հարկադրաբար ստորագրողի պարագաները, ինչ որ բացառիկ ապահովութիւն մը կրնայ կազմել նոր դաշնագրային դրութեան աւելի տեւական դառնալու մասին։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ դրութիւնը։ Եւ մանաւանդ՝ ի՞նչ բան պիտի կազմէ անոր հիմքը։ Զօրեղը կամ Մեծերը, որոնք «հաւասարէ հաւասար» կը խօսին այժմ, արդար պիտի ըլլան միայն իրարո՞ւ, թէ առ հասարակ բոլորին նկատմամբ։ Կամ՝ արդեօք այս նոր շրջանն ալ, որ «ճնշուածներու ինքնորոշման իրաւունքո՞վը սկսաւ, Մեծերու տիրապետութիւն մը պիտի չդառնա՞յ՝ փոքրերուն վրայ ...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՒՏԱՅ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

— oo —

Երեսփ. Ժողովը տրուած ժամանակամիջոցէն առաջ վերջացուց վիճաբանութիւնները պետութեան ծախքերու մասին։ Զօրեքշաբթի կէսօրէն վերջ սկսաւ քննել պետութեան եկամուտները,— ելմտական ծրագիրը։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ելմտական նախարարը, Փոլ Ռէյնօ, Զօրեքշաբթի երեկոյ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ եւ ըսաւ թէ իր ծրագիրը արդէն սկսաւ պտուղ տալ,— Ֆրանքը կը բարձրանայ, սթերլինը կ'իջնայ, դրամագլուխին տոկոսը կը նուազի, ինչ որ յոյս կը ներշնչէ թէ կարելի է որոշ զիջողութիւններ կատարել հարիւրին 2 բացառիկ տուրքին մասին։ Ոսկիին վերարժեւորումով՝ պետութիւնը շահեցաւ 30 միլիար, եւ եթէ ասոր վրայ աւելցուի Ֆրանսական արժեթուղթերու վերարժեւորումը, կը ստացուի 61 միլիարի շահ մը։ Ահա ձեզի կազանդչէք։ Միւս կողմէ՝ գործադուլներու թիւը սկսաւ նուազիլ, եւ աւելնալ պողպատի եւ ալիւմինիումի արդիւնաբերութիւնը։ Աւելցան նոյնպէս մեծ վաճառատուներու գործառնութիւնները։

— Մեր քաղաքականութեան մեկնակէտը, շարունակեց, հըռաշքը չէ, այլ գործը։ Ամբողջ աշխարհ մեզ կը դիտէ։ Մեր նպատակն է զօրացնել Ֆրանսան։ Այլեւս դրամագլուխի գործադուլ չկայ։ Վերահաստատուած է ընկերային խաղաղութիւնը։ Աշխատանքը սկսած է ամէնուրեք։ Այսուհանդերձ դեռ վերջացած չէ մեր գործը,— անհրաժեշտ է միացնել բոլոր Ֆրանսացիներու ճիգերը։ Որովհետեւ անհրաժեշտ է աշխատին եւ հայրենիքին միջեւ ստեղծել ֆրանսական կամքի թումբ մը։

Երեքուկէս միլիար ֆրանք օդային յարձակումներու դէմ

— oo —

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը 20 միլիոն սթերլին (երեք միլիար 600 միլիոն ֆրանք) վարկ բացաւ օդանաւային յարձակումներու դէմ քաղաքներու պաշտպանութեան համար,— այդ գումարով պիտի շինուին ստորերկրեայ ապաստաններ. Տուներու ներքեւ պիտի շինուին պողպատեայ նկուղներ,— այդ նպատակով մթերուած պողպատը պիտի բաւէ ապաստան հայթայթելու տասը միլիոն բնակիչներու։

*** Վերջին պահուն կը հաղորդուի թէ հարթուած է վէճը, որ կը սպառնար փոփոխութիւններ մտցնել բրիտանական դահլիճին կազմին մէջ։ Հաւանաբար Չէմպըրլէյնի ճամբորդութենէն վերջ դահլիճին մէջ առնուին Իտըն եւ ուրիշներ։

Անգլիա կ'ուզէ իր բացած վարկը Թուրքիոյ

oo

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.— Գարապիւքի ընդհ. տնօրէն Զարլէնսքի, որ աւագ երկրաչափ էօվարասի հետ Էնկիւրիէն Պոլիս վերադարձաւ, յայտարարեց թէ Էնկիւրիի մէջ երկրագործ. գործավարին եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու հետ Թուրքիոյ յատկացուած անգլիական վարկին յաւելման համար շփումներ ունեցած է։

Աւելցուելիք այս վարկը Գարապիւքի գործին հետ կապ պիտի չունենայ։ Նոր վարկը պիտի յատկացուի շաքարի երկու նոր գործարաններու եւ երկրագործական կազմածներու ու մեքենաներու։ Էնկիւրիի մէջ Զարլէնսքի ճշդած է այս նոր Fomplicnzgonfin հիմերը։ Անմիջապէս Լոնտոն պիտի մեկնի եւ Էնկիւրիի բանակցութեանց մասին տեղեկութիւններ պիտի տայ ու վերադառնալով պիտի շարունակէ իր շփումները։

Պոլսոյ նաւահանգիստներուն, Սամսոնի, Տրապիզոնի, Իզմիրի եւ այլ նաւահանգիստներու շինութիւնը պիտի ստանձնէ անգլիական ուրիշ խմբակ մը։ Մէկ ամիս վերջ այս գործերն ալ պայմանագրութեան պիտի կապուին։

Գալով Գարապիւքի, բոլոր գործերը կը յառաջանային այս տարուան վերջերը ամբողջովին լրացած պիտի ըլլան։ 1939 Մարտին հաստատութեան բացումը պիտի կատարուի։

Ի՞նչ կ'ուզէ Դուչէն

— oo —

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն թէ իտալական կառավարութեան ցանկութիւնները ծանօթ չեն ոչ իսկ Իտալիոյ մայրաքաղաքին մէջ։ Հողային պահանջնե՞րու կը վերաբերին այդ ցանկութիւնները թէ իրաւական խնդիրներու, ոչ ոք գիտէ։ Դուչէն միայն ինք գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ։ Այժմ շատ քիչ շփումներ կ'ունենայ իր շրջապատին հետ։ Կ'ապրի մեկուսացած։ Ոչ մէկ լրագրող կ'ընդունի։ Խորհրդականներն ալ նուազած են հիմա։ Վերջապէս իրմէ՝ միայն պիտի բխի ցանկութեան մը արտայայտութիւնը։

Այսուհանդերձ կը նշմարուի որ թերթերը նուազ յարձակողական լեզու մը կը գործածեն ներկայիս։

Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը, այժմ, Հռոմի մէջ, Գերմանիոյ տնտեսական նախարարին այցելութիւնն է։ Պերլինի թերթերը կը գրեն թէ գերման նախարարը պաշտօնական այցելութիւն մը չէ որ կը կատարէ։ Բայց եւ այնպէս իտալական գործակատարը, տնտեսական եւ արտաքին նախարարութեանց բարձրաստիճան պաշտօնեաները ողջերթի գացած էին կայարան։

Հունգարիա միշտ պահանջկոտ

— oo —

Հունգարական թերթերը, Կոմս Չիանոյի այցելութենէն ներշնչուած, կը պանծացնեն իտալեւհունգարական բարեկամութիւնը։ Այդ բարեկամութիւնը, կ'ըսեն, մեզ մօտեցուց Հռոմ-Պերլին առանցքին, եւ առանցքը մեզ տարաւ Միւնիխ, յետոյ Միւնիխէն Վիէննա, եւ Վիէննա մեզի վերադարձուց մէկ միլիոն Հունգարներ։

Հունգարական թերթերը իրենց քաղաքական ցանկութիւնները կը հիմնեն ոչ թէ պատմական սկզբունքներու, այլ ցեղագրական սկզբունքներու վրայ, որովհետեւ այդ ճամբով կը յուսան կատարել նոր նուաճումներ։ Հունգարիոյ պահպանողական թերթերէն մին այդ առթիւ կը գրէ.— «Երեքուկէս միլիոն Հունգարներ խլուեցան Հունգարիայէն՝ ընդհ. պատերազմէն վերջ։ Վիէննայի խորհրդաժողովը մեզի վերադարձուց մէկ միլիոնը։ Տակաւին ունինք երկուքուկէս միլիոն Հունգարներ, որոնք կ'ապրին օտար տիրապետութեան տակ։ Հունգարիա կը պահանջէ այդ Հունգարները, եւ այն յոյսն ունի թէ առանցքը պիտի պաշտպանէ մեր այդ պահանջը»։

Հունգարական մամուլը ցանկալի կը գտնէ ստեղծել սերպեւհունգարական բարեկամութիւն մը, որ պիտի կազմէ պզտիկ առանցք մը մեծ առանցքին շուրջ։ Եւ սակայն նման բարեկամութիւն մը ստեղծելէ առաջ, Հունգարիա կ'ուզէ լուծել ցեղագրական վէճ մըն ալ Եուկոսլաւիոյ հետ, ինչ որ շատ դժուար կը թուի,— Ստոյատինովիչ վերջերս բացարձակապէս կը մերժէր Եուկոսլաւիոյ սահմաններու վրայ որ եւ է փոփոխութիւն կատարել։ Իտալիոյ կը մնայ աշխատիլ եւ համոզել Ստոյատինովիչը։ Կոմս Չիանօ մօտերս Պելկրատ պիտի երթայ եւ եթէ յաջողի, Իտալիոյ հեղինակութիւնը պիտի բարձրանայ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Բայց թէ Գերմանիա պիտի փափաքի՞ որ յաջողութիւն գտնէ իտալեւհունգարական նման ցանկութիւն մը, ստոյգ չի թուիր։ Ինչ որ ստոյգ է, այն է թէ առ այժմ մոռցուած է Լեհաստանը, ինչպէս եւ Կարպաթեան Ուքրանիոյ հարցը։ Ներկայիս Հունգարիան է որ կը զբաղեցնէ Եւրոպայի քաղաքական միտքը, իր նոր ուղղութեամբ։

Առեւտրական դաշնագիր Մ. Նահանգներու եւ Թուրքիոյ միջեւ

Միացեալ — Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնապէս յայտարարեց թէ Յունուար ամսուն մէջ իր կառավարութիւնը եւ Թուրքիա պիտի կնքեն առեւտրական համաձայնութիւն մը, որ պիտի հիմնուի փոխադարձութեան եւ «ամէնէն աւելի նպաստաւորեալ ազգի» սկզբունքներուն վրայ։

Այս նոր համաձայնագիրը պիտի պարունակէ մաքսային կրճատումներ կարգ մը ապրանքներու վրայ, որոնք պիտի յայտարարուին համաձայնագիրը ստորագրուելէ ետք։ Արտաքին Նախարարութիւնը այժմ կ'ուսումնասիրէ մաքսերը պակսեցնել ծխախոտի, շագանակի, գորգի եւ այլ թրքական ներածումներու վրայ։

Ներկայիս Թուրքիոյ արտածումներու 10 տոկոսը միայն կ'երթան Մ. Նահանգները, իսկ 50 տոկոսը՝ Գերմանիա։

— oo —

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը, Փէթրէսքօ Քոմնէն, հրաժարեցաւ։ Արտաքին նախարար կոչուեցաւ իր խորհրդականը, Կաֆէնքօ, որ քաղաքական կեանքի մէջ մտած է նախ հրապարակագրութեամբ, իբրեւ խմբագիր «Թիմփուլ» շատ տարածուած օրաթերթին։ Ազգային - գիւղացիական կուսակցութեան «երիտասարդներու» խմբակին վարիչներէն մին է։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ կառավարութիւնը հրաժարական տուաւ ընտրութիւններէն ետք,— խնամակալը դարձեալ Ստոյատինովիչի տուաւ դահլիճը կազմելու պաշտօնը։ Նոր կառավարութեան կազմը կը տարբերի նախորդէն, բայց Պելկրատի թերթերը կը գրեն թէ ոչ մէկ փոփոխութիւն պիտի կրէ Եուկոսլաւիոյ քաղաքականութիւնը։

ՏԱԼԱՏԻԷի ճամբորդութիւնը, դէպի Քորսիքա, Թունուզ եւ Ալճերիա, հաւանաբար կատարուի յունուարին, բայց եւ այնպէս դեռ վերջնապէս ճշդուած չէ ճամբորդութեան ժամանակացոյցը։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, Ուանկ Ջինկ Հօէյ եւ իր տիկինը, օդանաւով փախան դէպի Հանոյ,— փախուստին պատճառը, կ'ըսեն թերթերը, այն է որ նախարարը անհամաձայնութեան մէջ էր մարաջախտ Չանկ Քայ Շէքի հետ՝ ճափոնեւչինական հաշտութեան բանակցութիւններուն առթիւ։

ՔԻԱՓ Սէնի նահանգապետին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այն իրողութեան վրայ, որ բազմաթիւ օտար աշխատաւորներ, առանց ինքնութեան կանոնաւոր թուղթ կամ Ֆրանսայի մէջ բնակելու արտօնագիր ունենալու՝ նպաստ կը ստանան գործադուլներու տնտուկէն։ Ու կը պահանջէ դադրեցնել։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կարգ մը թերթեր գրեցին թէ առաջարկներ եղած են Թարտիէօյի, որպէսզի լքէ իր առանձնացումը եւ մտնէ կառավարութեան մէջ կամ թեկնածու ներկայանայ ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմելու։ Այս զրոյցներուն վրայ, Թարտիէօ պատասխանեց թէ նման առաջարկ մը եղած է, անցեալ հոկտեմբերին, ընկերվարական եւ արմատական երկու կարեւոր անձնաւորութեանց կողմէ, բայց ինք մերժած է բացարձակապէս։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ յառաջիկայ յունուար 15էն սկսեալ Խորհ. Միութեան մէջ բոլոր աշխատաւորները մասնաւոր քարթեր պիտի ունենան, աշխատանքի քարթեր, ճիշդ ինչպէս մենք ունինք ինքնութեան թուղթեր։

ՄԻԿՈՅԵԱՆ, գործավար արտաքին առեւտուրի, յանուն Խորհ. Միութեան, համաձայնութիւն մը կնքեց Լեհաստանի հետ առեւտրական գետնի վրայ,— ըստ այդ համաձայնութեան, երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութեանց գումարը պիտի հասնի տարեկան 140-160 միլիոն զլոթիի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԴԷՊԻ ՆՈՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

X

Տարօրինակ է քաղաքական կեանքը. օրէ օր, ժամէ ժամ կը փոխուի ան, ինչպէս ծովու մակերեսը։ Երբեմն ալեկոծ, երբեմն խաղաղ, բայց միշտ անվստահելի ու անկայուն։ Ոչ անդորրութիւնը երկարատեւ է, ոչ ալ ալեկոծութիւնը։

Դաշինքներ ու համաձայնութիւններ կնքուեցան. բարեկամական հանդիպումներ եղան. բայց ահա նոր ու անսպասելի վէճերու առջեւ է Եւրոպան։

Հազիւ անուշցած քիչ մը Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութիւնները, յանկարծակի, հին տոմարները բացին իտալացիները։

Ցաչիստ Երեսփ. Ժողովի վերջին նիստին (30 Նոյեմբեր), Կոմս Չիանոյի քաղաքական ճառէն եւ իտալական պահանջներու մասին ըրած ակնարկէն ետք, երեսփոխանները, յոտնկայս «Թունուզ, Քորսիքա, Սավուա» բացագանչեցին։ Ետքը, նոյն ցոյցերը, աւ աւելի աղմուկով կրկնուեցան Վենետիկի հրապարակին վրայ, ուր Ճափողջունեցին Տուչէն, «Թունուզը կ'ուզենք» աղաղակներով։

Հատկանշալ է այս ցոյցերուն տպաւորութիւնը՝ Ֆրանսայի մէջ, ուր ժամուլը իրար անցաւ եւ բուռն խօսքեր փոխանակեց իտալական թերթերուն հետ, որոնք պղտոր կը պահեն մթնոլորտը, քանի մը օրէ ի վեր։

Ականաւոր հրապարակագիր Պ. Լայտա, Տուչէի բերանը, «Ճօրնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ գրեց, թէ «իտալական ազգը իր կառավարութեան կը հետեւի, պատրաստ է ամէն բանի։ Պատրաստ է նոյնիսկ, եթէ պէտք ըլլայ, Ֆրանսայի դէմ քալելու»։

Ֆրանսական քաղաքական շրջանակներուն մէջ լուռ չմնացին. յայտարարեցին թէ «Ֆրանսա պատրաստ է ոտքի կանգնելու մէկ մարդու պէս, պաշտպանելու համար որ եւ է հողամաս, որու վրայ եռագոյնը կը ծածանի»։

Թերթերը բուռն յօդուածներ հրատարակեցին, յայտարարելով թէ Թունուզը եւ ակնարկուած հողամասերը միշտ կը կազմեն Մայր Երկրին՝ Ֆրանսայի։ Իսկ թերթ մըն ալ գրեց պայթուցիկ, «Ֆրանսական կայսրութիւնը չեն կրնար ուրիշ Չեխոսլովաքիա մը դարձնել»։

Խնդիրը այն չէ, թէ կրնա՞ն դարձնել թէ չէ, խնդիրը այն է՝ որ բարդ կացութիւն մը ստեղծուած է, Ֆրանքօ-իտալական բանակցութիւններու իսկ նախօրէին։

Ու գիտենք այժմ դէպքերու ընթացքը։ Ֆրանսական դեսպանը պաշտօնապէս դիտողութիւն ըրաւ կոմս Չիանոյի մօտ խորհրդարանի ցոյցերուն մասին. Չիանօ խուսափեցաւ պատասխանատուութենէ, յայտարարելով թէ ինք չէր կրնար երեսփոխաններուն բերանը դոցել եւ իտալական կառավարութիւնը պատասխանատու է միայն դիւանագիտական արարքներու համար։ Կը կարծուի, թէ նման դիմում մը եղած է նաեւ բրիտանական դեսպանին կողմէ, այն պատճառաբանութեամբ որ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը վերջնապէս ճըշդած է Միջերկրականի հաւասարակշռութեան պարագան, իսկ Թունուզի կամ Քորսիքայի պահանջը տակն ու վրայ կ'ընէ ամէն բան։

Դեռ պարզ չէ բուն իսկ կառավարութիւններու վերջնական դիրքը.

Բայց մամուլը կը շարունակէ բանավէճը. Ֆրանսական մամուլը կը պնդէ թէ ցոյցը նախապատրաստուած էր. անշուշտ. կառավարութեան խաղովը. իտալականը՝ կը ժխտէ, «ինքնաբերբ» յայտարարելով զայն, եւ աւելցնելով թէ «անարդարութիւն» եւ «անարդանք» եղած է Իտալիոյ հանդէպ, Թունուզի հարցին շուրջ եւ պէտք է ուղղագրուի։ Իտալական թերթերը կը յայտարարեն, թէ Քորսիքայի մէջ իտալական գաւառաբարբառ կը խօսին, եւ կը սահեցնեն նաեւ թէ՝ Ճիպութին Իտալիոյ համար անհրաժեշտ է, մինչ Ֆրանսայի համար անօգուտ։

Պաշտօնական կնիք կրէ կամ ոչ իտալական այս պահանջը, իրականութիւնը այն է՝ որ Թունուզը վիճելի հող դարձած է այսօր։ Հողամաս մը՝ որ 167,700 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունի եւ 2,400,000 բնակչութեամբ, ուր կան շուրջ հարիւր հազար Իտալացիներ եւ հազիւ յիսուն հազար Ֆրանսացիներ։ Պատմական երկիր մը ըլլալով, — հին Կարթագոնը — Թունուզ, Միջերկրականի հիւսիսը, կրնայ իր տէրը, ի հարկին, Միջերկրականի տէրը դարձնել եւ վտանգել ամբողջ հիւս. Ափրիկէն։ Ֆրանսա, որ 1881էն ի վեր իր թեւարկութեան տակ առած է Անգլիոյ հաւանութեամբը եւ հակառակ Իտալիոյ ընդդիմութեան, չի կրնար անշուշտ տեղի տալ, վտանգելով իր ափրիկեան հողերը եւ խախտելով Միջերկրականի մէջ հաւասարակշռութիւնը։ Բայց, աւելի բան չէ թէ Իտալիոյ պահանջները ջուր պիտի անցնին, եւ հաւանական է որ յառաջիկայ բանակցութիւններու ընթացքին, Թունուզի Իտալացիները աւելի լայն առանձնաշնորհներ ունենան, քան՝ Լաւալի համաձայնութեամբ ունէին։ Առանց հովի տերեւ չի շարժիր, եւ մանաւանդ բռնապետական երկիրներու մէջ «ինքնաբեր» ցոյցեր չեն կրնար ըլլալ։ Իտալական խորհրդարանի մէջ եղած ցոյցերը, կասկած չկայ, որ բան մը պիտի արժեն դիւանագիտական շուկային մէջ, Թունուզէն մինչեւ Ճիպութի, թէ՝ ինչ պիտի արժեն, ատիկա պիտի պարզուի յառաջիկայ սակարկութեանց ընթացքին։

Այս նոր կացութեան հետ, այսօր ուրնէ իսկ ուրիշ մը կը ստեղծուի գերման արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփի Փարիզ այցելութեամբ։

Այսօր իսկ, կէսօրէ ետք, պիտի ստորագրուի Ֆրանքօ-գերման յայտարարութիւն մը, որ նման է անգլօ-գերման Յայտարարութեան, զոր Չէմպըլէյն ընծայ բերաւ Անգլիոյ ժողովուրդին, Միւնիխի խաղաղութեան «յաղթանակ»էն ետք...

Այս յայտարարութիւնը, երեք յօդուածներ պիտի պարունակէ. պիտի յայտարարուի թէ՝ «Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ արդի սահմանները պիտի պահուին. երկու երկիրներու միջեւ վէճի մը պարագային՝ խորհրդակցութիւն պիտի կատարուի, փոխանակ հէնքի դիմելու. երկու կողմերէն ալ հողային նոր պահանջներ պիտի չըլլան»։

Ստորագրելի փաստաթուղթը ո՛չ դաշինք մըն է որոշ հարցի մը շուրջ, ոչ ալ ոչ-յարձակումի ուխտ մը. այլ փոխադարձ բարեացակամութեան յայտարարութիւն մը, որ աւելի բարոյական հանգամանք ունի, եւ կըրնայ, վաղը, հաշտ մթնոլորտ ստեղծել այս հակամարտ երկիրներուն միջեւ ու օր մըն ալ՝ գործակցութեան։ Ցայտարարութիւնը ձեռք չէ՝ առեր կողմերու երբորդ պետութեան մը հետ ունեցած մասնաւոր յարաբերութեանց, այնպէս որ անխախտ կը մընան Հռոմ - Պերլին առանցքը, ինչպէս ֆրանքօ-բրիտանական համաձայնութիւնը եւ, նաեւ, հաւանաբար է, ֆրանքօ-ռուս դաշնագիրը, եթէ դեռ քուրջի հաւասարած չէ ան։ Ցայտարարութիւն մը, բարոյական յանձնառութիւններով, բայց մեծ նշանակութեամբ, որովհետեւ այս կերպով քար մը աւելի կը ճարուի Եւրոպայի խաղաղութեան շէնքին համար, եթէ, անշուշտ, անակնկալ փոթորիկ մը չաւրէ զայն հիմն ի վեր։

Այս առթիւ, կ'արժէ յիշել ուրիշ այցելութիւն մը, որ առանց աղմուկի կ'ըլլայ, թէեւ կրնայ նոյնքան մեծ նշանակութիւն ունենալ։

Շաբաթ օր դէպի Մ. Նահանգները մեկնեցաւ Պ. Էնթընի Իտըն, բրիտանական արտաքին գործերու նախորդ նախարարը։ Ըստ ամերիկեան աղբիւրի մը՝ Իտըն տեսակցութիւն մը խնդրած է Պ. Րուզվելթէն։ Իսկ երկու օր առաջ, լորտ Հալիֆաքս լորտերու ժողովին մէջ յայտարարեց, թէ Պ. Իտըն կը մեկնի բրիտանական կառավարութեան կատարեալ հաւանութեամբը։

Այս կէտերը բաւական չե՞ն, հասկնալու համար թէ Պ. Իտըն պարապ ձեռքով չերթար եւ անշուշտ պարապ ալ պիտի չվերադառնայ։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ իր տեսակցութեան նիւթը Րուզվելթի հետ։ Գուշակութիւններ չընենք, բայց կրնանք ենթադրել թէ Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը կորիզը պիտի կազմէ իր խօսակցութեան։ Իտըն, հակառակ Չէմպըլէյնի խաղաղարար քաղաքականութեան, կը մնայ դեռ իր տեսակէտին վրայ։ Չըրչիլի հետ, իր բազմաթիւ կողմնակիցներու հետ, որոնք կ'աւելնան հետզհետէ, կը մտածէ՝ թէ զիջումներով կարելի չէ միատիրական երկիրներու — Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ խօսիլ։ Ժողովրդավար երկիրները պէտք է պատնէշ մը կանգնեն գերմանօ-իտալական անյագ ախորժակներուն առջեւ, որոնք ուտելով աւելի կը բացուին։

Կասկած չկայ, որ ո եւ է մէկէն աւելի Իտընը կրնայ Եւրոպայի քաղաքական տագնապը ներկայացնել եւ Րուզվելթի աջակցութիւնը ապահովել, կամ աւելի ճիշդ՝ ապահովել երեք մեծ ժողովրդապետութեանց՝ Մ. Նահանգաց, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի համագործակցութիւնը՝ միատիրներու դրոհին դէմ։ Եթէ ոչ այսօր, գոնէ վաղը։ Րուզվելթ անտարբեր չէ միջազգային այս տագնապին հանդէպ, եւ մէկէ աւելի անգամներ ապացուցած է որ, ներկայ պայմաններու մէջ, ոչ մէկ երկիր չի կըրնար ապահով զգալ ինքզինք, եթէ ուրիշները ապահով ու խաղաղ չեն։ Դեռ անցեալ շաբթու կնքուեցաւ անգլօ-ամերիկեան առեւտրական դաշնագիրը, որ աշխարհի երկու մեծագոյն տնտեսական պետութեանց առեւտրական գործակցութիւնը կ'ապահովէ։ Ինչո՞ւ միջոցներ ձեռք չառնել, աշխարհը խաղաղ պահելու, իրենց տնտեսական բարգաւաճումը չվտանգելու համար, բացի իրենց քաղաքական շահերէն։ Միատիրական երկիրները կը զինուին, ու պարզ տրամաբանութեամբ իսկ, երկիրներու կը տիրեն, նոր ճակատներ ու բազմակցութիւններ կը կազմեն։ Ի՞նչ պիտի ընեն ժողովրդավար երկիրները։ Կը բաւէ՞ միթէնիի ճիւղ մը ձեռքը ժողովներու երթալ. պէ՞տք է շարունակել այս նահանջը, եւ մինչեւ ուր. պէ՞տք է գլուխ ծռել, յանուն խաղաղութեան, թէ հարկ է վերջապէս օր մը յայտարարել. «եկեք...» Իտըն, ապահովաբար, այս հարցումներուն պատասխանովը պիտի վերադառնայ իր երկիրը, աւելի նոր եւ յստակ կացութիւն մը գծելով աշխարհի առջեւ։

(Խմբ. «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ցոլակ, մեր դաշտական, գրաւոր կը ներկայացնէ վերլուծումը նախորդ դասին վերջին նախադասութեան.— Երգս ի ծովուն ալսաբը զկարմրիկ եղէգնիկս։

Դասարանին հասարակաց ժառանգութիւնը ընելով զայն, գիտել կուտանք, թէ Ցոլակ վրիպումներ ունի, երկու տեսակ.— Ա. պէտք եղած կերպով չէ հասկցած երկն ունէր բացատրութիւնը։ Կը նշանակէ պարզապէս, ցաւը (երկն) բռնած էր (ունէր), եւ, այսպէս, ունէր բայ, եւ երկն տէր բայի կամ ենթակայ։ Ծաւը բռնած էր, ո՞վ, կամ, ի՞նչ բանը — Պատասխան զկարմրիկ եղէգնիկն, որ ի հարկէ կ'ըլլայ տեղի խնդիր (որովհետեւ հայցական, զով։ Կայ նաեւ անորոշ հայցական, առանց զի։) Եթէ ներկայացուած ո եւ է հատուած կամ նախադասութեան առնենք վերլուծումի համար, պէտք է նախ, եւ անմիջապէս, բայէն օժիքէն բռնենք — յաճախ մեր կրկնած կանոնը։ Որովհետեւ բայով կը գտնուի հատուածին կեանքը, գոյացութիւնը (գոյականը, որ ենթակայ պիտի ըլլայ)։ Եթէ հատուածի մը բայը, որով նաեւ ենթական, գտար, մնացածը ծեծապէս կը դիւրանայ հարցումի ձեւերով։

Երկ եւ երկն միեւնոյն բառն է, առաջինը, առանց Նի, պարզ աշխատանքի համար գործածուած, երկրորդը, Ն-ով, ծննդական ցաւին կամ աշխատանքին համար, ինչպէս՝ travail ֆըրանսերէնի մէջ ալ նոյն իմաստով։

Այսպէս, կը մնայ ըսել, թէ զեղգեւնն տեղի խնդիրին զ նախդիրը զինքը կանխող կարմրիկ ածականին գացեր անցեր է, ինչ որ օրէնք է։ Զէ՞ որ «ածական»ը կը նշանակէ բերուած, վրան աւելցուած, եւ միշտ գոյականի մը հետ կապուած։ Ուստի գոյականը իր վերարկուն կ'անցընէ իր ածականին հանակը, երբեմն ալ, անոր վրայ աւելցնելով հանդերձ, ինչ ալ կը պահէ կրկին։ Բոլոր այս ըսուածը հին գրականին համար է, քանի որ նոր գրականը հայցականին վրայ նախդիր չունի, քանի մը հաղուադէպ բացառութիւններէ զատ։

Ուրեմն շարունակենք Վահագնի առասպելը.—

Ընդ եղեգան փող՝ ծուխ ելանէր
Ընդ եղեգան փող՝ բոց ելանէր։

Անշուշտ նախ ծուխը, յետոյ կրակը, բոցը։ Ոչ իսկ հիւսիսական ազգերուն այսօրինակ աշխարհածնական առասպելները կրնան մրցիլ Վահագնեան այս ծննդական երգին հետ, որ ամենապարզ ձեւին տակ կը պահպանէ ծըննդ ծննդականին պերճանքն ու զօրութիւնը։ Երկինք երբեւ անկոպար կափարիչ ինկած երկրի վրայ։ Երկուքին միջեւ անտես յուզումներով բեղնաւորուած, յուռթի կարմրուկ եղեգը, ծննդական աղուքին տեսակ մը անիւը մեր Վահագնեան զրոյցին մէջ։ Այսպէս, կը լուծուի երկունքը արագ, եւ — հուր հերքով, բոց մօրուօք հական, արդէն իսկ կազմաւորուած, կը խոյանայ, ոչ միայն արագօտն, այլեւ կապոյտներուն մէջ երկու արեւներ յեռուած իբրեւ աչն, աչունք, անսահման զաշտեր ստղող դեպի մը աղբերակունքին պէս։

Ինչպէս ակնարկեցինք, հիւսիսական — արիական — գերմանիկ ցեղերուն նոյն կարգի Արամազդը, Վահագնը եղող Ոդին իր ծնունդի մասին այսքան համառօտ միանգամայն բազմաղակիչ ծնծուէթիւն մը չունի, նոյնիսկ կրակի աստուածներուն աւելի բարձն մարմնացումը՝ հանդիսացող հնդկական Ագնին մեր Վահագնին զըրուցագէտ պերճանքը չունի, ընդունելով հանդերձ, թէ Ագնի Վահագնին նախատիպարը եղած է, իբրեւ բերքը աշխարհածնական միեւնոյն հայցին։ Հայկական այս առասպելին միտքը, իր ստեղծագործ սլացքին մէջ այնքան լայնէր թեւածով ոչ մէկ մրցորդ ունի այլատարազ գրոյցներուն մէջ։ Այսքան հակիրճ բայց իմաստալից բովանդակութեամբ հանճարեղ առասպելին քանի մը տողերուն մօտ՝ որքան կը նսեմանայ եւ կը ճապաղի երկարապատում կրկնաբանութիւնը Միհրի պաշտամունքին, զոր Ցազկերտ մոգերը, չատախօս դենպետին թելադրութեան տակ, կը հաղորդեն Հայաստան Աշխարհին, ինչպէս կը տեսնենք զայն Եղիշէի մէջ.—

Նա հուր հեր ունէր,
Ապա թէ բոց ունէր մօրուս,
Եւ աչկունքն էին արեգակունք։

Ահա այս պատկերալից եղանակով հայկական Որբոնը քաւէ իր տեղը բռնելու ցեղերու աստղակամարին տակ, ուր դարերէ, դարերէ ի վեր զարիւ զարիւ կը ծփայ նոյն հուր ծամերով եւ բոց մօրուօք եւ արեգակն աչքերով։ Հնա՞ր է միթէ, որ այս աւանդ երեւոյթով եւ կրակ պարեգօտով զրահուած ցեղապետ մը զաւակներ առանց այրուցքի իրենց ճամբան քալէին ազգերու ընտանիքին մէջ, առանց ուշադրութիւն եւ նախանձ հրաւիրելու...

Բայց չարաչար չգործածենք, տղաք, մեր դասաւանդին այս ժամանակաւոր թոյլատուութիւնը եւ յաջորդով փութով վերսկսինք սովորական դասընթացքին, քաղաքականութեան ու անոր մանուածապատ զնացքը թող լով կուսակցականներուն։

*** Երեւոյթները ցոյց կուտան, թէ ոչ միայն հարազատ եւ արմատական Արիական ենք, ինչ չափի եւ ինչ սահմանի վրայ որ կ'իմանուի ցեղական որակումի այդ բառը, այլ նաեւ նոյն ցեղախումբին առաջիկաններէն եւ գլխաւորներէն ենք, եթէ ոչ բուն առաջիկան եւ գլխաւորը։ Թէ ինչու.—

Ցեղի մը ծաղումին քնութիւնը կը հանդչի լեզուին եւ, աւ հասարակ մըշակոյթին վրայ։ Արագ արագ երթալով այս ճշմարտութեան դաշտին մէջէն, առանց հերքելու ոեւէ երկիւղի, կ'ըսենք թէ Հայ ցեղը եւրոպական արիախումբ ազգերէն շատ առաջ ունեցաւ իր լեզուն կանոնական եւ բարեկարգ եւ իր մշակոյթը հարուստ ու անկորուստ։ Մինչեւ իսկ անարուեստ զարգացումի շրջանին տեսակէտով, կը գէ կը կանխէ եւրոպականը եւ, կրնայ, համարձակօրէն աղաղակել, ինչպէս Եհովան Ցօրին.— Ո՞ւր էիք յորժամ հիմունս արկանէի ես երկրի։

Երիտական Գրականութեան գլուխ գործոցները մենք թարգմանած ենք ձեր ամէնէն առաջ, մենք արիական ցեղերուն մէջ նախօրօք ունեցանք մեր ցեղայատուկ այբուբենը, եւ անոր ամէնը այսպիսի ժամանակի մը մէջ ուր մեր քաղաքական գոյութեամբ որէշ եւ կարեւոր դեր մը կը բռնէ ինք ծանօթ ազգերու ընտանիքին մէջ։ Հարիւր անգամ կրկնուած այս ճշմարտութիւնը, գերման եւ այլազգի բանասէրներէն ալ ընդունուած, մեր՝ հայկական՝ ցեղին քաղաքական ու կրթական պատմութեան յառաջացողութ կազմէ եւ չի կրնար երբեք խախտիլ, ուրիշ այս կամ այն նորելուկ մշակութային կամ քաղաքական հոյախնդրւթ, ըլլան նոյնիսկ քաջարի ընկերվարական — ազգայնական։

Նոյնանիշ կամ գրեթէ նոյնանիշ բառերու թեթեւ քօղուածը բոլորովին երկրորդական, նոյնիսկ անշան է եւ կը ծառայէ միայն իբրեւ սթափում մը մեր դասարանին, այն միւսքով նաեւ որ դուրս գերմաններէնին առնչութեամբ կը դասաւորենք զայն, գանց ընելով, զոր օրինակ անգլիերէնը որ, իր կարգին, տեւտոնական - արիական մայր բունին կը վերաբերի, եւ առաջինին համար բսուածը կը պատկանի եւ երկրորդին։

ՏԱՐԱԶ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

ՄԽՍՐՈՎԲ ՍԷԹ
ԱՆԴԱՄ ԱՍԻԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԻ

Կալկաթացի հնդկահայ բանաստեղծ Մեսրովբ Ց. Սէթ, որուն «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» գործը ծանօթ է, վերջերս արժանացաւ միջազգային գնահատանքին, թղթակից անդամ եւ ակադեմական փրոֆէսոր ընտրուելով Թէհրանի «Ասիական Կաճառին», իր հայագիտական եւ պատմական ուսումնասիրութիւններուն իբրեւ վարձատրութիւն։

Ինչպէս կը գրէ Կալկաթայի «Սընտէյ Սթէյթմըզնը» (30 Հոկտեմբեր) թերթը, «Ասիական Կաճառը իր շարքերուն մէջ կը հաշուէ Իրանի բոլոր մտաւորականները։ Հնդիկ ..բանասէրներ Ռապինտրանաթ Թակօրն ալ պատուոյ անդամ ընտրուեցաւ անոր, երբ քանի մը տարի առաջ այցելեց Թէհրան։

Իր հոկտեմբեր 31ի թիւին մէջ, «Սթէյթըզմըն» թերթը կը գրէ.—

Այս գնահատանքը լաւապէս շահուած է։ Պ. Սէթ արժէքաւոր նպաստ մը բերած է հայ պատմութեան եւ մշակոյթին ուսումնասիրութեան օգնելով որ լրացուին բազմաթիւ պակասներ։ Կալկաթայի մէջ այս ճիւղի աշխատաւոր մը ստիպուած է մաքառիլ բազմաթիւ դժուարութիւններու հետ։

Այս վերջինները չվհատեցուցին Պ. Սէթը, որ յարատեւօրէն շարունակեց իր հետախուզութիւնը՝ ամբողջ տարիներ՝ յոգնած ամբողջ աշխարհի գիտուններուն։

Մր Բու՝աֆ կ. Խաչի պտուղի օրր.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԵԱՆ

— Բանալին ձեռք ձգեցէք այլեւս, ըսաւ տառապալից կերպով մը։ Մահմուտ առաջարկներ պիտի ներկայացնէ։ Բայց մինչեւ կռուին վերջանալը դեռ ժամանակ պիտի անցնի։ Պէտք է Ֆրէտին եւ Բուսթէմ Խանին օգնական ուժ հասցնէք, ամենավտանգաւոր վայրը հոն է. Թշնամին վարէն պիտի աշխատի դէպի յառաջ շարժիլ եւ ծուղակն ինկողները ետ պիտի երթան։ Ֆրէտն ու Բուսթէմ Խանն են ամենածանր հարուածներ կրողը։ Փրկեցէք անոնք։

Ուիլլն կրկին անգամ Կլորիան առանձին ձգելը ինծի հաճելի չթուեցաւ, եւ Գագիկ շատ հաւանաբար հոն մնար, սակարկելու համար։ Ուստի Մընթիին ձեռքը առի, անկէ հրաժեշտ առնելու համար եւ մթութեան մէջ մտայ կաղալէն, փնտռելու համար այր եւ կին կամաւորներ որոնք պիտի փափաքէին ինծի հետ գալ վարը, հոն ուր սպանդանոցի էր վերածուած։ Բայց Գագիկն ու Ուիլ եռեւէս եկան եւ ոտքերէս բռնելով վեր ետ քաշեցին. եւ Ուիլն էր դարձեալ որ գնաց միս մինակ, ձեռքովը բարեւեց Կլորիան եւ այնպէս խնդաց որ տասնան անգամ պիտի կարծէր թէ կ'ախորժէր ատկէ։

Այն ատեն խորհրդակցական ժողով մը ակսաւ։ Իմ պաշտօնս էր Մահմուտին վրայ հսկել, աարճանակս անոր ականջին ուղղած։ Քիչ մը ատեն միայն Մընթի դեռ կը շնչէր, աւագանին համաձայն դռնուեցաւ Գագիկի առաջարկներուն եւ ուժ տուաւ անոնց կատարելու գոհացումին համար։ Սակայն Մընթին մնաց, գլուխը դրած Կլորիայի ծունկին վրայ, բանակցութիւնները դեռ չվերջացած։ Որմէ վերջ աւագանիէն անուցած կասկածը Գագիկի հանդէպ՝ դարձեալ արթընցաւ։ Այնպէս որ Մահմուտ իրերու այս ընթացքէն քաջալերուելով սկսաւ աւելի անզիջող դառնալ։ Գագիկ անոնք մէկ կողմ կանչելով պատուիրեց որ մարդ ընեն իր տեսակէտները։

— Տխմարնե՛ր, պոռաց անոնց երեսին ի վեր, մերթ ժամերը ճաթեցնելով, մերթ մօրուքը ոլորելով։ Մահմուտին փառամոլ ըլլալը չէ՞ք գուշակեր։ Չէ՞ք հասկնար որ ան ամէն բան պիտի ընդունի, եթէ ապրելու ըլլայ։ Հակառակ պարագային զինքը հաս ծառէ մը կը կախենք, այրող դղեակին եւ իր մարդոցը աչքին առջեւ։ Ոչ մէկ փառամոլ օրինայ պիտի ուզէր կախուիլ։ Պնդեցէ՛ք, պնդեցէ՛ք։

Մէկը անոնցմէ պատասխանեց.

— Ա՛հ, Գագիկ, դուն քու մասին կը խօսիս։ Թերեւս դուն կախուիլ չես ուզեր։ Բայց պէտք է բան մը գիտնանք իրեն, այնպէս իր փառասիրութիւնը ի՞նչպէս պիտի գոհացնէ։ Իրեն ի նըպաստ բան մը պէտք է տանք իր հետ, դիւանագէտներուն գոհացում տուած ըլլալու համար։

— Ո՛հ, իմ ժողովո՛ւրդս, իմ թըշուա՛ռ ժողովուրդս։ Ինչո՞ւ չէք ըմբռներ, մանչեց Գագիկ։

Բայց անոնք Մահմուտին քով վերադարձան, այս անգամ նախորդէն աւելի մեղմ առաջարկութիւնով մը եւ այնքան զիջումներ ըրին որ Գագիկ ճարահատ աղաչեց անոնց որ իր գլուխը պայթեցնեն եւ Մընթիին հետ միասին թաղեն զինքը։

Մահմուտ իր ուզած գլխաւոր բանը ստացաւ.— Զէյթունի մէջ թուրք կառավարիչ մը պիտի նստէր։ Իրենց ալ տիրացած իրենց գլխաւոր պահանջին, — որ այդ կառավարիչը իր հետ զինուոր պիտի չբերէր, այլ պիտի բաւականանար Զէյթունցիներէ բաղկացած անձնական պահակախումբով մը։ Սիւս պայմանները հետեւեալներն էին — որ Մահմուտ ազատ պիտի արձակուէր, հետը տանելով իր վիրաւոր զինուորները, մնացեալները՝ անոնք որ վիրաւորուած չէին, որպէս պատանդ վար պիտի դրուէին, մինչեւ Տարօնի եւ Զէյթունի միջեւ գերի բռնուած բոլոր Հայերուն ազատ արձակումը։ Ոչ յետագային երկու կողմէն ալ վրէժխնդրական արարքներ տեղի պիտի չունենան եւ թէ մինչեւ Մահմուտին զօրաբաժիններն ամբողջապէս ետ վերադառնալը՝ պատանդները պիտի չյանձնուէին։

Գագիկ այս պայմանները Թուրքերէն լեզուով գրի առաւ, Մընթիի նախահայրերուն այրող դղեակին լոյսին տակ եւ Մահմուտ տասը վկաներու ներկայութեան զայն ստորագրեց։ Բայց թէ ինք կամ իր թուրք եղբայրները այդ համաձայնութեան վերջին տրամադրութիւնը, օրինակի համար՝ յարգեցին թէ ոչ, պատմութիւնը կրնայ պատասխանել։

ԳԼՈՒԽ 22

Կռիւը գրեթէ մինչեւ առտու շարունակուեցաւ, որովհետեւ դժուար էր Մահմուտի հրամանները Թուրքերուն հաղորդել եւ Գագիկին հրամաններն ալ ծառերուն ետեւ դարանակալ կըռուող մեր մարտիկներուն։ Բայց արշալոյսէն քիչ առաջ, երբ դղեակին պատերը վար իյնալով, երկինքէն վար կրակի տարափ մը տեղացին, հրացանաձգութիւնը վերջ գտաւ։ «Դաշտեցուցէք կրակը» յայտարարուած ատեն Զէյթունի պաշտպաններուն քով ընդամէնը հազիւ հազար հրացանի փամփուշտ մնացած էր, բայց Մահմուտ չիմացաւ այդ բանը։

Արեւծագէն ժամ մը վերջ Ֆրէտն ալ մեզի միացաւ։ Մընթիին մահուան լուրը իմացեր էր արդէն. բան մը չըսաւ սակայն, այլ մատովը ցոյց տըւաւ իր մարդիկը որ ճիւղերէ հիւսուած պատգարակի մը վրայ դրած բան մը կը բերէին։ Մէկ երկու վայրկեան ետքը անոնք Բուսթէմ Խանին անշունչ մարմինը դրին Մընթիի մարմնին քովիկը եւ երկուքն ալ ծածկոցով մը ծածկեցինք։

Կարծեմ Ֆրէտ բառ մը իսկ չխօսեցաւ։ Ինքն ու Մընթին երկու եղբայրներէ աւելի բարեկամներ էին։ Անտառական անտառին անկիւնի կատարը կռիւը զինքը որոշ չափով մը ընդարմացուցած էր, բայց ինք ու Մընթին իրենց սիրոյն մէջ ըսաւ ցուցապաշտ չէին եւ իրենց սիրոյն մէջ իրարու հանդէպ լաւ հասկացողութիւն մը կար եւ իրենց զգացումները ժողովուրդին սեփականութիւն չէին դարձներ։

Գագիկ աւագանիին հետ համաձայն հըլլալով՝ առաւ քալեց, Մակոն ալ անոր հետեւեցաւ իր հետ տանելով կաշիէ պարկ մը, որուն մէջ Գագիկին համար քիչ մը կերակուր էր դրած։

(Շար.)

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԵՔ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«Հայրենիք» (Դեկտ. 4).

— «Հայաստան Համայնավարները, որոնք օտարներու մասնակցութեամբ Նոյեմբեր 29ի առթիւ հաւաքոյթներ սարքեցին եւ «տօնեցին» Հայաստանի «խորհրդայնացման» տարեդարձը, պէտք էին տեսած հեռագիրներ եւս ղրկելու նախագահ Բոզվէլթին, Խորհրդային Միութեան նախագահ Քալինինին եւ Խորհրդային Հայաստանի նորընծայ «վարչապետ» Ա. Փիրումեանին։

Այդ երեք հեռագիրներն ալ, ղրկուած «հայ-ամերիկեան քաղաքացիներու» անունով, խիստ յատկանշական են մէկէ աւելի տեսակէտով։

Նախագահ Բոզվէլթին ուղղուած հեռագիրը կոչում համայնավարն իր ... անցեալը ... եւ ... ին բանակցութիւնը, բայց բառ մը իսկ չէր ըսեր Խորհրդային բռնակալութեան մասին, որուն լուծին տակ այսօր իսկ կը տառապի Հայաստանը։

Փոխանակ խօսելու հայ ժողովուրդին ալ Հայաստանի մէջ գործադրուած եւ դեռ այժմ ալ գործադրուող խորհրդային բռնութիւններու եւ բարբարոսութեանց մասին, հեռագրի համայնավար հեղինակները «արտօ-յին համակրանք եւ ցաւ կը յայտնեն» Գերմանիոյ մէջ «Հրեաներու, կաթոլիկներու դէմ գործադրուած բարբարոսութեան առթիւ»։

Փոխանակ խօսելու հայ ժողովուրդին վերաբերող խնդիրներու ... հեռագիր ղրկողները դոհունակութիւն կը յայտնեն, որ ամերիկեան գաւառը յետ է կանչուած Գերմանիայէն, իբր բողոք ընդդէմ «գերման բարբարոսութեան»։

Փոխանակ խօսելու հայ ժողովուրդի եւ Հայաստանի վիճակի ու կարիքներու մասին, անոնք կը պահանջեն որ Նախագահ Բոզվէլթ «արգիլէ գերման ապրանքներու մուտքը հօս եւ վերցնէ Հանրապետական Սպանիոյ դէմ եղած արգելքը»։

Այսպիսի հեռագիր մը գրող եւ ղրկող անպատասխանատու անձերը, անկասկած, վայրկեան մը իսկ չեն մոռնար, որ հայութիւնը ո՛չ է շահ չունի միջամտելու Սպանիոյ կամ Գերմանիոյ վերաբերեալ խնդիրներուն եւ միայն վնաս կրնայ հասցնել ինքն իրեն՝ միջազգային բուռն պայքարի ու ... եղող եւ մեղմէ հեռու խնդիրներու մէջ մէկ կամ միւս կուսակցին կողմը բռնելով։

Հարկաւ, Միացեալ Նահանգներու մէջ ապրող ո՛եւ է հայ անհատ ազատ է իր կարծիքը, համակրանքը կամ վրդովումը յայտնելու այս երկիրը չահագրգռող միջազգային ո՛եւ է հարցի մասին։ Բայց այդ ան պէտք է ընէ իբրեւ սոսկ ամերիկեան քաղաքացի եւ ոչ թէ իբրեւ հայ-ամերիկեան քաղաքացի։ Հայուն անունը այդ հարցերուն հետ կապելը ոչ միայն աւելորդ ու անտեղի է, այլ եւ վնասակար։

Եթէ Հայաստան համայնավարները հայ ժողովուրդի շահը ամէն բանէ վեր դասէին, երբեք թոյլ պիտի չտային իրենց հայ-ամերիկեան քաղաքացիներու անունով Մոսկուայէն իրենց տրուած հրահանգները կատարելու՝ չահագործելով Հայաստանի «խորհրդայնացման» ընձեռած դժբախտ առիթը։

×

Խորհրդային Միութեան «նախագահ» Քալինինին ղրկուած հեռագրին մէջ անոր համայնավար հեղինակները «հայ-ամերիկեան քաղաքացիներու» անունով «գնահատութիւն ու շնորհակալութիւն» կը յայտնեն «այն եղբայրական անվերապահ օգնութեան համար, որու շնորհիւ Հայաստան այսօր դարձեր է իսկական ազատ, ապահով եւ երջանիկ»։

Այս հեռագրին հեղինակները եւ անոր հաւանութիւն տուող «հայ-ամերիկեան քաղաքացիները», սակայն, չեն կրնար չգիտնալ, որ Հայաստան այսօր ոչ ազատ է, ոչ իրապէս ապահով եւ ոչ ալ ո՛եւ է չափով երջանիկ։

Եւ ինչպէ՞ս Հայաստան կրնայ ազատ ըլլալ, երբ աշխարհի ամէնէն բարբարոս ու քայքայիչ բռնակալ իշխանութեան լուծին տակ կը գտնուի 18 տարիներէ ի վեր։ Ինչպէ՞ս կրնայ ապահով ըլլալ, երբ պատերազմի կամ նոր յեղաշրջութեան մը ունենալու պարագային այդ իշխանութիւնը կը նայ դիրքաւորումը ըրել Հայաստանի սահմանները եւ իր բանակը ... չերով իր բախտին ձգել անպաշտպան հայ ժողովուրդը։ Վերջապէս, ինչպէ՞ս կրնայ հայ ժողովուրդը Հայաստանի մէջ երջանիկ ըլլալ, երբ ոչ միայն քաղաքական, այլեւ տնտեսական ու հոգեւոր ստրկութեան մը ենթակայ է 18 տարիներէ ի վեր, — տարկութիւն մը, որ բաղդատմամբ ընդմիջանելով վինքը՝ չի տար անոր աւելի քան կիսաքաղց գոյութիւն մը։

Մոսկուա ղրկուած հեռագիրը կը ... Հայաստանի Աստուրիոյ եւ Ձախու-Սլովաքիոյ գիւղերը, երբ ... ինքը քաղաքաւոր են որ չեն կրնար գոհ պատմել նաեւ գիւղերու։ Մինչ ... կը մոռնան, որ Խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի հետ 1920 թուին վարուեցաւ ոչ աւելի լաւ, քան Գերմանիա Աւստրիոյ հետ. կը մոռնան, որ Խորհրդային կառավարութիւնը Հայաստանի հետ աւելի լաւ վարուեցաւ, քան Գերմանիա՝ Չեխօ-Սլովաքիոյ հետ։

... հեռագրի մէջ մեր «հայ-ամերիկեան քաղաքացի» համայնավարները ուրախութիւն յայտնած են, որ Միացեալ Նահանգները բաժին չունեցան «Միւնիխի ո...»։

Սակայն, փոխանակ հայութեան չվերաբերող այս խնդրի մասին կարծիք յայտնելու մինչեւ Մոսկուա, «հայ-ամերիկեան քաղաքացիները» շատ աւելի լաւ պիտի ընէին, եթէ յիշեցնէին Քալինինին գէթ այն ոճիրները, զոր Խորհրդային կառավարութիւնը ինքը գործեց կամ Թուրքիոյ օգնեց գործելու Հայաստանի վերաբերմամբ։

×

... ղրկուած հեռագրին մէջ «հայ-ամերիկեան քաղաքացիներու» անունը չահագործող համայնավարները կ'ողջունեն եւ կը շնորհաւորեն Խորհրդային կառավարութիւնն ու ... Հայաստանի կատարած «փիթխարի նուաճումներու համար»։ Ինչպէս ո՛եւ է իրողի եւ խղճմիտ մարդ գիտէ, թէ հայ ժողովուրդը 18 տարուան ընթացքին ո՛եւ է ուրիշ ռէժիմի տակ անհամեմատ աւելի «փիթխարի նուաճումներ» կրնար ընել եւ պիտի բրած ըլլար թէ տնտեսական եւ թէ մշակութային մարզերու մէջ։ Հետեւաբար, ողջունելու եւ շնորհաւորելու մասնաւոր պատճառ մը չկայ։

Հեռագրին հեղինակները այնքան անամօթ են, որ թոյլ են տուած ըսելու.

«Ինթալիոյ, Աւստրիոյ, Ձեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշներու ենթարկուած (ըսած են բնել՝ կրած) չարչարանքներն ու յօշոտումներն այսօր աւելի կը պարզեն, թէ ինչպիսի բախտաւորութիւն ու իմաստութիւն էր հայ ժողովուրդին համար, որ 18 տարի առաջ ինքզինքը յայտարարեց խորհրդային մեծ միութեան անդամ»։

Նախ եւ առաջ՝ վերջին 18 տարիներու ընթացքին Հայաստանի «ենթարկուած» չարչարանքներն ու յօշոտումները խորհրդային լուծին տակ անհամեմատ աւելի մեծ ու քայքայիչ են եղած, քան Աւստրիոյ, Ձեխոսլովաքիոյ եւ նոյնիսկ Ինթալիոյ ժողովուրդներուն դրդեման կամ իտալական ... Եւ մէկ կողմ ... եւ խղճմիտ մարդ կրնայ ըսել, թէ ստալինեան խեղդող ռէժիմին տակ ո՛եւ է ժողովուրդ աւելի բախտաւոր է եղած եւ է, քան Հիթլէրի կամ Մուսոլինիի հաստատած իշխանութեան տակ։

Ցեւ ... պարզապէս պատմական կեղծիք է ըսել թէ՝ 18 տարի առաջ հայ ժողովուրդը իր յօժար կամքով «ինքզինքը յայտարարեց Խորհրդային»։ Հայաստան Խորհրդային դարձաւ թրքական եւ կարմիր բանակներու ճնշման տակ, եւ այդ ըրաւ ոչ թէ ժողովուրդը, այլ կառավարութիւնը։

Հեռագիրը գրողները նոյնպէս անամօթաբար կը կեղծեն, երբ կ'ըսեն Հայաստանի ժողովուրդին.

«Դուք տիրացած էք երջանիկ ներկայի մը»։

Ներկան, դժբախտաբար, շատ եւ շատ հեռու է երջանիկ ըլլալէ։

«Հայ-ամերիկեան քաղաքացիութիւն» խաղցող համայնավարները «ֆաշիզմի եւ բարբարոսութեան» դէմ կռիւ կը յայտարարեն, բայց չեն հասկնար, որ միաժամանակ կը պաշտպանեն ֆաշիզմէն անհամեմատ աւելի մեծ բարբարոսութիւն մը, որ բոլշեւիզմ անունը կը կրէ եւ որ աշխարհի մէջ ամէնէն վերջին ոյժն է, որ իրաւունք ունի խօսելու ժողովուրդներու ազատութեան եւ երջանկութեան մասին։

Կը հասկնանք գաղտնի կամ յայտնի համայնավարները. անոնք իրենց կարմիր տիրոջ Մոսկուայէն ղրկած հրահանգը կը կատարեն։ Բայց չենք հասկնար այն «հայ-ամերիկեան քաղաքացիները» կամ ոչ-քաղաքացի Հայերը, որոնք՝ համայնավար չըլլալով հանդերձ՝ իրենց մասնակցութեամբ կը քաջալերեն համայնավարներու այս անամօթ եւ այնքան ապազգային «ելոյթները»։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Երբ Պ. Պօնէ ծագէր

Թող ըլլայ մինչեւ Լիբանանի սահմանը...

Դամասկոսի Էլիֆ Պա թերթը կը գրէ (11 Դեկտ.).

Ֆրանսական թերթէ մը առնելով գրեցինք թէ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտէմ Փարիզի մէջ տեղեկացած է գգայացունց վաւերաթուղթի մը, օտար տէրութեան մը կողմէ յանձնուած Ֆրանսական կառավարութեան։ Այդ վաւերաթուղթին մէջ խնդրոյ առարկայ դարձած են մեր երկիրները, եւ առոր հետեւանքով ալ անհրաժեշտ նկատուած է պինդուորական փոխադարձ օգնութեան դաշինք մը կնքել Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ միջեւ։

Այս գաղտնի վաւերաթուղթին շուրջ բաւականաչափ լուսաբանութիւն կուտայ «Էլ Հատիս» թերթին խմբագրապետը, որ նոր վերադարձաւ Էնկիւրիէն։ Ահա թէ ինչ կը գրէ ան.—

«Էնկիւրիի մէջ տեսակցեցայ Թուրք պատասխանատու անձնաւորութեան մը հետ որ ասկէ առաջ կարեւոր դեր մը ունեցած է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, բայց Աթաթիւրքի մահէն վերջ աչքէ ինկաւ։ Մեր տեսակցութիւնը դարձաւ սուրիական խնդրին եւ Սուրիոյ հանդէպ Թուրքիոյ քաղաքականութեան մասին։ Թուրք պատասխանատու անձնաւորութիւնը (ԽՄԲ.— Նախորդ արտաքին նախարար Րիւշտիւ Արասին կ'ակնարկէ) յստակ կերպով ըսաւ.

— Անցեալ սեպտեմբերին, երբ միջազգային կացութիւնը ծանրացաւ, Ֆրանսական կառավարութիւնը ուզեց գիտնալ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքը՝ պատերազմի պարագային։ Թուրքիա պատասխանելով Փարիզի մեր դեսպանին միջոցաւ ուղղուած հարցումին, յայտարարեց թէ պատրաստ է չէզոքութիւն պահելու, եթէ գոհացում տրուի իր հետեւեալ պահանջներուն.

ա) Հաթայի շրջանը պաշտօնապէս կցել Թուրքիոյ։

բ) Հալէպի մուհաֆըզութեան շրջանին մէջ հաստատել Ներկայիս Հաթայի մէջ գոյութիւն ունեցող վարչաձեւը։

գ) Միջերկրականի եզերեայ հողամասերուն (Լիբանանի եւ Ալաւիներու) հովանաւորութիւնը վարել միասնաբար։

Թուրքիա իր այս պահանջները պաշտօնական յուշագրի մը ձեւով յանձնեց Փարիզի կառավարութեան, բայց ասկէ վերջ գանազան փոփոխութիւններ տեղի ունեցան Եւրոպայի մէջ ու պէտք չտեսնուեցաւ Ֆրանսայի պատասխանին, քանի որ Միւնիխի համաձայնութեամբ հեռացաւ պատերազմի վախը։ Եթէ մնար պատերազմի վտանգը, Թուրքիոյ պահանջներն ալ պիտի իրականանային։

Ահա այս յուշագիրն էր զոր Պոնէ ցոյց տուաւ Ճէմիլ Մէրտէմ պէյի եւ այս ձեւով արագացուց Ֆրանքօ-սուրիական համաձայնութիւնը։

Ի՞նչ կը մտածեն Գերմանացիները Սուէզի ջրանցքին մասին

Գերման հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Սուէզի ջրանցքին ընկերութեան վերակազմութեան մասին իտալական պահանջները կը համապատասխանեն գերմանական առեւտրական նաւատորմի վարչութեան տեսակէտներուն։ Նման վերակազմութիւն մը անհրաժեշտ է ազգերու տնտեսական լաւագոյն գործակցութեան համար։ Պէտք է գիտել, որ Ծայր. Արեւելքի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի հետ առեւտուրը կամ հաղորդակցութիւնը շատ սուղի կը նստի այժմ անոր համար որ Սուէզի անցքին ծախքերը շատ բարձր են։ Ահա թէ ինչո՛ւ բազմաթիւ նաւեր կը նախընտրեն շրջանն ընել Բարեյուսոյ Գլուխին։

Սուէզի նման ջրանցքի մը կազմակերպութիւնը պէտք չէ որ ջանայ մեծ շահեր ապահովել, տարեկան հարիւրաւոր միլիոններ, ի վնաս ուրիշին։ Նման մեթոտ մը համապատասխան չէ գերմանական տնտեսութեան գաղափարներուն։

Այստեղ այն կարծիքը կը տիրէ թէ տարիներէ ի վեր դանձուած անպայմաններով՝ Սուէզի ջրանցքին նման միթխարի շինութեան մը ծախքերը գոցուած են լիուլի եւ ապահովուած՝ առեւտրական շահը։

Ռուս-ճափոնական նոր լարում

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարար Արիթա նոր հրահանգներ տուաւ Մոսկուայի իր դեսպանին՝ ձկնորսութեան վէճի մը մասին, որ գոյութիւն ունի ռուսական եւ ճափոնական կառավարութեանց միջեւ։ Այդ հրահանգները տրուեցան կարեւոր խորհրդակցութենէ մը վերջ, զոր կատարեցին արտաքին նախարարութեան ծովային գործերու տեսչութիւնը եւ ծովային նախարարութեան պատկան մարմինը։

Ձկնորսութեան այս վէճը, կը հարցնեն ճափոնական թերթերը, արդեօք նոր Չանկ-Քու-Ֆէ՞նկ մը պիտի ստեղծէ Սիպերիոյ ծովեզերքին վրայ,— զինեալ ընդհարում մը փորձելու համար իրարու ուժերը։ Ըստ նոյն թերթերուն, Ճափոն վճռած է պաշտպանել ձկնորսութիւնը ի հարկին մարտանաւերու օժանդակութեամբ։

Լոնտոնէն միաժամանակ կը հեռագրեն թէ Չինաստանէն ճափոնական հինգ զօրաբաժիններ ղրկուեցան Մանչուքուոյի հիւսիսային շրջանները, իբրեւ նախազգուշութիւն ռուսաճափոնական վէճին առած ընթացքին։

«Աստուած մը որ չենք կրնար բաժնել միմեանց»

Խօսելով Իտալիոյ պահանջներուն մասին, «Ժիւռնալ տը Ժընէվ»ի խմբագրական քարտուղարը դիտել կուտայ (8 Դեկտեմբեր).—

Թունուզի շուրջ յարուցուած աղմուկին մէջ, կէտ մը տարօրինակ կը թուի ինծի։ Իտալիա կ'ըսէ.— «Թունուզը կ'ուզեմ, որովհետեւ իտալական հոծ զանգուած մը կ'ապրի հոն»։ Ֆրանսա կ'ըսէ.— «Չեմ տար, որովհետեւ հոն աւելի շատ Ֆրանսացիներ կան քան Իտալացիներ»։ Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Թունուզի մէջ կ'ապրին՝ իսլամ՝ 2,335,663 հոգի, Ֆրանսացի՝ 108,068 հոգի, Իտալացի՝ 94,289, Հրեայ՝ 59,485։

Կը տեսնուի թէ Թունուզը ո՛չ Ֆրանսացիներուն է, ոչ ալ Իտալացիներուն, այլ՝ Թունուզցիներուն։ Բայց Ֆրանսացիներն ալ, Իտալացիներն ալ բանի տեղ չեն դներ 2ուկէս միլիոն Թունուզցիները, եւ երկրին իրական տէրերը ապրանք մը կամ ոչխարի հօտ կարծելով՝ իմա է, ոչ քուկդ չէ կ'ըսեն ու չեն կրնար բաժնել։

Աստուած ո՛եւ է ազգ չզարձնէ ապրանքը զոր օտարները չեն կրնար բաժնել իրենց մէջ»...։

Թուրք պատուիրակներ Դամասկոսի մէջ

— oo —

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Դամասկոս հասած է թրքական պատուիրակութիւն մը, կարգադրելու համար Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ առկախ մնացած կարգ մը տնտեսական խնդիրներ։ Բանակցութիւնները պիտի սկսին անմիջապէս։

Համաձայն «Լէ Ջէքօ»ի, բանակցութեան նիւթ պիտի կազմեն նաեւ Սուրիոյ եւ Հաթայի միջեւ գոյութիւն ունեցող կարգ մը խնդիրներ։

Սանճաքէն գաղթող Հայերուն թիւը

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն, 10 Դեկտեմբեր թուականով.—

Մինչեւ հիմա մանրամասն տեղեկագիր մը չպատրաստուեցաւ Սանճաքէն մեկնող Հայերու թիւին ու կացութեան մասին։ Մասնաւոր միջոցներով մեր կատարած քննութեանց եւ ստուգումներու շնորհիւ, կրցանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները քաղել.—

Ալեքսանտրէթի հայութեան 45 առ հարիւրը (մօտ 2000 հոգի) մեկնած է Սուրիա եւ Լիբանան։ Մնացեալները դեռ կը մնան Սանճաք, իրենց գործերուն գլուխը։ Ազգային Նուպարեան վարժարանի աշակերտութեան թիւն է 500։ Ֆրէրներու եւ բողոքականներու վարժարաններուն մէջ ալ կ'ուսանին 170 հայ աշակերտներ։

Գրըգ – Խանէն եւ շրջականերէն մեկնած են 1500 Հայեր, որ կը կազմէ հայ բնակչութեան հարիւրին 45 - 50ը։ Ազգային վարժարանի աշակերտութեան թիւն է 330, հայ բողոքականաց վարժարանին՝ 65, եւ Ճիզուիթներու վարժարանին՝ 150։ Ընդհ. գումար՝ 550։ Գրըգ – Խանի ազգ. վարժարանի պաշտօնէութեան թիւն է 9, բոլորն ալ Հայ։ Երեքը կը վճարուին կրթական տնօրէնութեան կողմէ։

Սուէտիոյ 35 ընտանիքէն մնացած է միայն վեց ընտանիք, որոնք լծուած են հողային աշխատանքներուն։ Րիհանիէյի 70 ընտանիքներուն կէսը մեկնած է։ Դպրոցը բաց է եւ ունի 50 աշակերտ։ Հայաշէնի մէջ մնացած են 50 ընտանիք։ Գրեթէ կէսը գաղթած է, իսկ Ապտալ Հիւիւքի մէջ հազիւ վեց ընտանիք մնացած է։ Մօտ 45 ընտանիք, բոլորն ալ Մարաշցի, մեկնած են։

Եթէ իւրաքանչիւր ընտանիք հաշուենք հինգ հոգի, կը հետեւի թէ մինչեւ հիմա 4200 հոգի մեկնած են Սանճաքէն։ Իսկ եթէ նկատի ունենանք այն գաղթերը, որոնց մասին լուր չունինք, այդ թիւը կրնայ հասնիլ 6—7 հազարի։

Թուրքական ազատ գօտի Ալեքսանտրէթի մէջ

Թուրքիայէն մասնաւոր պատուիրակութիւն մը գացած է Սանճաք՝ նաւահանգիստի խնդրին քննութեան համար։ «Հաթայ» (11 Դեկտեմբեր) կը գրէ թէ պատուիրակութիւնը կը շարունակէ իր չափումները։

Պատուիրակութիւնը Հալպէ երթալով՝ ընդունուած է Թայֆուր Սէօքմէնի կողմէ։ Պետութեան նախագահը շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ցոյց տալէ վերջ հարկ եղած բացատրութիւնները ստացած է պատուիրակութեան աշխատանքներուն եւ ծրագիրներուն մասին։

Թուրք պատուիրակութիւնը յետոյ Անտիոքի մէջ ընդունուած է Էնկիւրիի ներկայացուցիչ Ճէվատ Աչըգալընի կողմէ, ներկայութեամբ վարչապետ Տօքթ. Մէլէքի եւ նախարարներու։

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն.— կ'աւելցնէ «Հաթայ» — Թուրք ազատ գօտիի պատուիրակները Հաթայի հետ իրենց ունեցած գործերը բաւական առաջ տարած են։ Սկսած են պատրաստել յատուկ ծրագիրներ։ Հասկցուած է որ ի մօտոյ պիտի սկսին շինութեան աշխատանքները։

Դոլ պէյ Քոլէի պաշտօնին վե՞րջ տրուած է

Դամասկոսի «Էլիֆ Պա»թերթը (10 Դեկտեմբեր) կը գրէ.—

Սուրիոյ ու Լիբանանի նոր մարզպան Փիւոյի վերադարձի թուականը մօտեցած է։ Ստոյգ աղբիւրէ մեր առած տեղեկութեանց համաձայն կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան մարզպանութեան կազմին մէջ։ Հաղորդագիտ Պոնէէն զատ պիտի փոխուի նաեւ մազպանին Սանճաքի ներկայացուցիչը գնդապետ Քոլէ։ Կ'ըսուի թէ Քոլէի պաշտօնին վերջ տրուած է։

Եգիպտոսի Արաբները եւ Պաղեստինի հարցը

Գահիրէէն կը հեռագրեն «Թան»ի.—

Պաղեստինի արաբ երեւելիներէն մօտ հարիւր հոգի խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Գահիրէի մէջ, Շէյխ Ալի Շահինի նախագահութեան տակ։ Այս խորհրդակցութեան ընթացքին տրուեցան հետեւեալ որոշումները.—

1. Լոնտոնի պաղեստինեան համաժողովին մէջ գիրենք ներկայացնելու պաշտօն տրուեցաւ Ֆախրի պէյ Էլ Նաշաշիպիի։

2. Մերժուեցաւ ճանչնալ այժմու միւֆթիին կատարած բոլոր դիմումները։

3. Հեռագիր մը ղրկել Պաղեստինի բրիտանական մարզպանին, զայն մեղադրելով որ անկարող գտնուեցաւ Պաղեստինը խաղաղեցնելու քաղաքականութեան մէջ։

4. Ամէն կարելի միջոց ի գործ դնել, յետաձգելու համար Լոնտոնի համաժողովը մինչեւ խաղաղութեան վերահաստատումը Պաղեստինի մէջ։

5. Խաղաղութիւն եւ ներողութիւն շնորհել Պաղեստինի Արաբներուն։

6. Ամէն ազատութիւն եւ իրաւասութիւն տալ կուսակցութեանց, որպէսզի ընտրեն իրենց ներկայացուցիչները Լոնտոնի պաղեստինեան համաժողովին համար։

7. Շնորհակալութիւն յայտնել եգիպտական կառավարութեան, որ աջակցութիւն ցոյց տուաւ Պաղեստինի Արաբներուն, առանց խտրութիւն դնելու քաղաքական կուսակցութեանց միջեւ։

— oo —

ԱԶԳ. պաշտպանութեան ֆրանսական ընկերակցութիւն մը ստեղծուեցաւ Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ հազարապետ Լուսթօնօ - Լաքոյի։ Այս կազմակերպութեան առաջին գործն եղաւ Սէնի քաղաքային դատարանէն պահանջել ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան լուծումը, համաձայն 1 յուլիս 1901 օրէնքին տրամադրութեանց։

ԽԵՆԹ մը յարձակեցաւ Նիւ - Եորքի քաղաքապետին վրայ, բայց ձերբակալուեցաւ անմիջապէս։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ Ընդհ. Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը, կը գրէ «Մաթէն», հինգ միլիոնի կը հասնէր 1936ին, բայց այժմ, Նոյեմբերի գործադուլի փորձէն վերջ, երկու միլիոն անդամ միայն մնացած է կազմակերպութեան մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Յ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանի եւ պարագաներուն իր սիրելի մօր դառնագէտ մահուան առթիւ։

ԱՑՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է Ֆրանսական նախկին ռազմիկներու Լիկիկոյմէ, մասնակցելու՝ Անծանօթ Զինուորին բոցը հրահրելու արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Շաբաթ օր, Դեկտ. 24ի երեկոյեան, ժամը 6ին։

Հաւաքավայր նշանակուած է metro George V, ուրկէ թափօրը պիտի մեկնի դէպի Յաղթական Կամարը, նուագախումբի եւ դրօշակներու առաջնորդութեամբ։ Կը հրաւիրենք Փարիզեան շրջանի մեր ընկերներն ու համակիրները ճիշդ ժամուն գտնուիլ նշանակուած հաւաքավայրը։

Կեդր. Վարչութիւն

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հրանտ Ծամաւէլ 100 ֆրանք կը նուիրեն Յ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

×

Տէր եւ Տիկին Վ. Գարաեան 60 ֆրանք կը նուիրեն Պէյրութի Հայ Ճեմարանին, փոխան ծաղկեպսակի. Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿՈՒՍԱՏԵՍԸ

ՇԱՏ ԿԱՄ ՔԻՉ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ Միութեան Մարսէյլի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր գինակից ընկեր երը 24 Դէկ. Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին, Դերասան Ազարեանի սրճարանին ներսի սրահին մէջ. 45 Ռիւ տ'Օպան էր, Սալ տը վանթին կից. Կ. բիւրօ օլուկարգ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ե. ԷՍՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12 60

Կը ծախենք գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն. Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու. Կը գնենք բլատին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէնները անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

Եւրոպայի ամենահին հայկական սեծագոյն գրատունը

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
Librairie H. SAMUEL

51, Rue Monsieur-le Prince, Paris (6e)

Հեռաձայն՝ DANTON 88 65 Մեթրօ՝ ODÉON

Chèque-postale: Paris 1287-35

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ այլ լեզուներով գիրքեր։

ՀԱՑԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. ԱՐԵՒԵԼԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ.

Ապսպրանքները՝ կանխիկ։ Ապառիկ ապսպրանքները նկատի չեն առնուիր։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **Տ Լ Օ Ր Ի Ա**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ ԿԱՊՈՑՆԵՐ
ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք ֆրանսական, անգլիական եւ չեխոսլովաք կերպասներու. Փափաքողները կրնան ղրկել իրենց գնած ապրանքները. Ունտէրվուտ եւ Իւնայ գրի մեքենաներ. Կը գնենք ու կը ծախենք ռուսը դրամներ. Կը ստանձնենք ապրանքներու embal-lage եւ ապահովագրութիւն. Փոխադրութիւն ամէն տեսակ ապրանքներու եւ պակաժներու։

Դիմել American Lloyd, Paris (2). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ղեկավար Ե. ՕՆՍԵԱՆ

16, Rue du Fourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 46

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Մեծ նուագախումբը հանելի պարերու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թելեֆոն Montmartre 69-70

ՄՏԱԾԵՑԷՔ ՁԵՐ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԵՒ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԶԳԵՍՏՆԵՐՈՒ ԿԱՐՈՒԱԾՔԻՆ.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Նոր տարիի առթիւ կը տրուի կարեւոր զեղչեր։

Մեր գիները.— Չափի վրայ, երկու փորձ, խնամուած գործ, վերարկու կամ հագուստ սկսեալ 350–450 ֆրանք. Նուէր կը տրուի մաքուր ... (երկու կտորով), պատրաստուած մաշտակերպով ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԳԻՒԼՊՕԼԵԱՆի արհեստանոցին մէջ. 450 ֆր է ձեր ապսպրանքներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի ... կամ կոյր ...

Բաց է կիրակի միայն ...

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ
ԾԵՐ Ց ԶԱՑՆՈՎ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ Salle Gaveauի մէջ. **45, Rue de la Boëtie**

Կ'երգէ ռուսական Մայր Եկեղեցւոյ հռչակաւոր երգչախումբը մասնակցութեամբ հոյ երգիչներու

սոլիստ՝ **ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼՉԱՆ**

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Երգեհոնի վրայ կը նուագէ **Mme. Pauline Aubert** եւ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատուոյ յանձնախումբի անդամներ.— Օր. Բաբանեան, Մ. Գ. Գ. Բաշալեան, Տէր. Գալճեան, Ճամէրեան Պ., Ճամէրեան Վ., Թէլեան Ե., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կերտեան Լ. Կ., Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Զօպանեան Ա., Պարթեւեան Ա., Պարկիրճեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տէր. Փօլօլեան։

Տոմսերու գիները՝ 7, 10, 15, 20 *եւ* 30 *ֆրանք. Կը ծախուին՝ Սալ Կավօ, «Յառաջ»*, 17, Rue Dameme, *«Անդաստան»*, 4. Rue Saulnier, *Հրանտ Սամուէլ գրատուն*, 51, Rue Mr. le Prince. *Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական առաքումները կատարել պատուոյ յանձնախումբի գանձապահ՝* Պ. Y BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

«BAL DES MIMOSAS»
ԱՄԵՆԷՆ ՃՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ» *երգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր*

AÉRO-CLUB DE FRANCEի *շքեղ սրահներուն մէջ,* **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Այս մեծ ցերեկոյթին բացառիկ հմայք մը տալու համար, առաջին անգամ գաղափարը յղացուած է զայն նուիրելու Միմօզա *ծաղիկներուն, որոնք պիտի ըլլան օրուան մեծ զարդը։*

Դասական պարեր տեղի պիտի ունենան օրիորդներու կողմէ։ Ժամը 6ին պիտի պարէ Տիմիթրիէվիչի *համբաւաւոր պալէի խումբը որ մեծ գնահատութեան արժանացած է «Թատրութիւն» եւ «Մոսկուայի գիշերները» ֆիլմերուն մէջ։ Ընտրուած պիւֆէ, զանազան անակնկալներ։*

Սիփան - Կոմիտաս *երգչախումբի պարահանդէսներուն զուարթ մթնոլորտը կը տեւէ ամբողջ տարի մը։* ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ *Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի* **D** *սրահին մէջ,* **8 Rue Danton,** *Մեթրօ Օտէօն։*

ԳԱՆՁԵԼ - ՔԱՇՃԱՆԻ «Արծիւ» *Ենթակոմիտէի Ընդհ. ժողովը 23 Դեկտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Կորիւն Ակումբին մէջ։*

Ընկերահամախմբական դասախօսութիւն

Անիէռ - Գուրպըվուայի «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերահամախմբական դասախօսութիւնը 23 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis *Ավընիւ Արժանթէօյ, Անիէռ։*

Կը խօսի՝ Ընկեր Ա Ս Ա Տ Ո Ւ Ր *Նիւթ՝* Ամերիկահայ գաղութը եւ մեր կազմակերպութիւնը։ *Մուտքը ազատ է։*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» *Ենթ. կոմիտէն Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները 23 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարդաբեան» գրադարանը, 181 Քուռ Լաֆայէթ։*

ՑԷՍԻՆԻ *կոմիտէի Ընդհ. ընկերական ժողովը 24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 5ին։*

ՆԷՕՎԻԼ ՍԻՒՐ ՍՈՆԻ «Արկաթ» *խումբի Ընդհ. ժողովը 24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ «Վարանդեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչը։*

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՋՈՅՔ
Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 *Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14–24.* **8 Rue Bossuet**, *Փարիզ։*

ԽՆՋՈՅՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Քաջալերեցէք Միութեան բազմապիսի գործունէութիւնը, գնելով ձեր ծօտ ձեր հաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ։

Հոն կը գտնէք՝ Խաչուհիներու ճոխ ու համեղ պիւֆէն։

Երգ — պար — նուագ։ *Մուտքը ազատ է*

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Յ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 3 Ռիւ տԻսի, Պիյանքուռ։

Կը ներկայացուի ԱՄՏՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Շավիլի «Րաֆֆի» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի։

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր։ Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՕՆՍԵԱՆի։

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ **ՖԻԼԻՓ ԵՂՈՒԶԱՐԵԱՆԻ**

Յունուար 15ին, **Collège**ի *սրահին մէջ*

Նկատի ունենալ այս թուականը եւ չխաչաձեւել։

ԴԻՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԼԷՄԷՅԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 - 69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ

63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-04

Կնոջական, միզաւորային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ։

Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն։

Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Արտաւազդ Հանըմեան
122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մեթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, եւ Ավընիւ տը Վէրսայլ կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար։

10 - 12, 6·30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։ Թէլէֆօն, Ժասմէն 52-69։

Fourrure des St. Bernard
ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Միակ վստահելի տունը ուր պիտի գտնէք տեսակ տեսակ ապրանքներ, ... գիներով։ Ոչխար արժանթէններ, երակն մորթեր, ... թուններ, սկուռներ, օձիքներ, ..., վերարկուներ եւայլն։

Կը շինենք չափու վրայ մանթոներ՝ զանազան տեսակ մուշտակներէ, վերջին նորաձեւութիւններով։

Կը ստանձնենք մուշտակներու նորոգութիւնը, ձեւափոխութիւնը, ներկելը եւ թանալը։ Մուշտակները կը մաքրենք ձրի, կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէս օր։

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e
Մասնաճիւղ՝ 2. Rue de la Charbonnière —
Մեթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

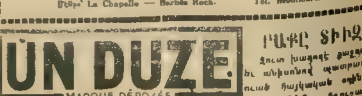

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնելի պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը. Զգուշացէք արուեստական օղիներէ ու ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիծերնիդ ..., ... վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անառարկելի կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ...ուած է։

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél, Dragon 70-89

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 24 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 24 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ - 14e Année No. 3920 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Անվիճելի ճշմարտութիւն է, որ ժողովուրդներու ձգտումներն ու տենչանքները կը կրեն կնիքը ոչ միայն իրենց աշխարհագրական ու տնտեսական պայմաններուն, այլեւ իրենց ազգային նկարագրին։ Մասնաւորապէս այս վերջինը խոշոր դեր կը կատարէ ժողովուրդի մը կեանքին կամ պատմութեան մէջ։

Այս բոլորէն անջատ, սակայն, կան առօրեայ պայմանները, որոնք երբեմն վերիվայր կը շրջեն իրենց ենթական ազգին տրամադրութիւններն ու մտածելակերպը, եւ անոնցմէ բխող պահանջները։

Աւստրիա, Տոլֆուսի օրով, բացարձակ անկախութեան տենչումն էր վարակուած։ Ընկերվարական զօրեղ հոսանք մը կար։ Բայց, երկրին ու ժողովուրդին բազկերակը ազգայնական էր, ու քաղաքական չեչոտուած բանաձեւը՝ բացարձակ անկախութեան դրօշմը կը կրէր։

Պայմանները փոխուեցան։ Տոլֆուս զինապատ ինկաւ։ Աւստրիա ենթարկուեցաւ ներքին ծանր պայմաններու։ Ու ժողովրդային տրամադրութիւնը կամ հանրային կարծիքն ալ զգալապէս հակեցաւ «օր առաջ Գերմանիոյ միանալու» տեսակէտին...։ Բաղդատեցէք Տոլֆուսի օրերու ոգին՝ Հիթլէրի՝ Վիեննա մտած օրուան ոգիին հետ, ու կը զարմանաք, տեսնելով հսկայ տարբերութիւնը։

Չեխոսլովաքիա «յաղթական» երկրի տրամադրութիւններ ունէր։ Ներքնապէս՝ ճնշող, ու արտաքնապէս՝ հսկող։ Ու մինչեւ Զուտէթեան հարցին արծարծումը, ծիծաղելի կ'ըլլար խորհիլ թէ Չեխ ժողովուրդը կը հանդուրժէ իրեն ենթակայ փոքրամասնութեանց անկախութեան։ Իսկ իր անկախութեան ըմբռնումը այնքան բացարձակ էր, որ զայն կը մեկնէր նաեւ ուրիշներու տիրապետութեամբ։ Տեւտոնեան որոտը վերիվայր շրջեց տիրող ըմբռնումն ու հոգեբանութիւնը։ — Թիզ մը հող չենք տար, — կը բացագանչէր Պէնէշ, նոյնիսկ տագնապի օրերուն, Փարիզէն ու Լոնտոնէն ներշնչուելով։ Բայց, նոյն Պէնէշը երբ իր աթոռն անգամ տուաւ, արդէն Չեխերու կարծիքը, տրամադրութիւնն ու քաղաքականութիւնը հիմնովին փոխուեր էին։

— Մենք կռթնած ենք Գերմանիոյ, — այս է, ներկայիս, իրենց քաղաքական ըմբռնումը։ Այսինքն՝ Գերմանիոյ տիրակալութիւնը, ներքին որոշ իրաւունքներով։

Հունգարիան ընկճուած երկիր էր։ Զայն - ծպտուն չկրցաւ հանել։ Նոյնիսկ սպառազինման պահանջը մնաց կոկորդը։ Ներքին զսպուած տենչ մը կար, ի հարկէ։ Բայց, հոն տիրող կարծիքը այն էր, թէ պէտք է «յարմարիլ պայմաններուն»։ Սակայն, այդ զըսպուած Հունգարիան յանկարծ... արշաւանքի տենչ ի յայտ բերաւ ու պատռեց Չեխոսլովաքիոյ, երբ այս վերջինը ծանր ճնշումի էր ենթարկուած։ Ու ատիկա բաւական եղաւ, որ Հունգար ժողովուրդի քաղաքական տենչանքները եւ տրամադրութիւնը մէկէն փոխուին։ Այսօրուան բանաձեւը ճիշդ հակառակն է երէկուանին, — «օգտուինք պայմաններէն»։

Թուրքը ներկայ օրերու մոլեռանդօրէն ազգայնական ժողովուրդներէն մին է։ «Ազգային պետութիւն» կամ «ազգային սահմաններ»։ Նուաճողական չէ, թերեւս։ Բայց, անզիջող է։ Այնքան, որ մեծագոյն ուժի մը առջեւ իսկ ապահովաբար նախընտրէ կռիւը, քան անձնատուութիւնը։ Բայց, նոյն այդ Թուրքը զինադադարի օրերուն ճիշդ հակառակ տրամադրութիւն, մտածում կամ նախասիրութիւն ունէր։

«Ալեմդար» կը գրէր. «Քննենք այն շրջանները, որոնց ընթացքին Թուրք ազգը անկախ էր։ Կը կրկնենք, մեր ազգը երբեք անկախ եղած չէ։ Բանակալ մը կամ վէզիր մը արիւնարբու՝ երկիրը դրած են իրենց քմահաճոյքին ենթակայ վիճակի մէջ, խեղդած, հրդեհած, քանդած են ու ըրած ինչ որ իրենք են ուզած։ Կեցցէ՜ անկախութիւնը... Մենք չենք ուզեր այլեւս այդ անկախութիւնը։ «Անկախութիւն կ'ուզենք» ըսողները նոյն անձերն են որոնք հանդուրժած են վատասնուն անձերու կողմէ նոյն անկախութեան սըրբուած հարուածներուն»։

«Մէսուլիէթ» կը գրէր. — «Հովանաւորութիւն, մանտա, հըսկողութիւն։ Անկարելի է որ երեք պետութիւններ միասնաբար կարենան տեւապէս կառավարել մեր երկիրը։ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը ունի, անվիճելի կերպով, քաղաքական, վարչական եւ դատական կատարեալ կազմակերպութիւն մը։ Եթէ ցանկութիւն յայտնէ իր մանտային ներքեւ առնելու մեզ, մեր երկիրը ուրախութենէ զատ ոչինչ պիտի ունենայ»։

«Սապահ»էն հատուած մը. — «Մեծն Բրիտանիան միակ պետութիւնն էր որուն վիթխարի ուժին տակ կրնայ մտնել Թուրքիան»։

«Փէյեամ» (ըսել է վերջ թէ Թուրքը տիրելու ընդունակութիւն ունեցած է, բայց միշտ զուրկ եղած է կառավարելու ընդունակութենէն). — «Ո՞ր պիտի ըլլայ այն պետութիւնը, որուն հովանաւորութեան ներքեւ պիտի մտնենք։ Ու երեքէն ո՞ր պիտի նախընտրենք։ Սպասենք. հաշտութեան ժողովը թող իր որոշումը տայ, ու յետոյ մենք այդ երեքէն մին կը նախընտրենք»։

Ահա եւ Թթու Թասվիրը Էֆքեարը. — «Ըստ Ամերիկացիներու արտայայտութիւններուն, անոնք միայն Հայաստանի հովանաւորութիւնը կ'ուզեն ստանձնել։ Կասկած չկայ, որ ամերիկեան հովանաւորութիւն մը մեզի համար ամէնէն նախընտրելին պիտի ըլլար»։

Բոլոր այս արտայայտութիւնները դրէք քով քովի այսօրուան Թուրք մտածումին ու կարծիքին հետ, ու կը տեսնէք վիհը որ կայ անոնց միջեւ։ Ուզեցինք քանի տարիներու անցեալ մը թարմացնել, ցոյց տալու համար թէ նոյնիսկ Թուրքը, որ այսօր այնքան պոռոտ է, խիզախ, եւ անկախութեան ուժգնօրէն փարած՝ գրեթէ քառորդ դար առաջ անտրտունջ կը գրէր ու կը խօսէր հովանաւորութեան մասին, վիճելով միայն երեք Մեծերէն մին նախընտրելու մասին...

Այսպէս է ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը։ Ու անոնց քաղաքական մտածողութիւնը ուժգնօրէն ենթակայ է իրենց քաղաքական պայմաններուն։

1918ին հակոտնեայ էին մեր եւ Թուրքերու քաղաքական տրամադրութիւններն ու ձգտումները։ Այսօր եւս նոյնքան հակոտնեայ են, — շրջուած դերերով, սակայն։

Այս արագ մտանանչումը աննպատակ չէր որ ըրինք։ Ըսել ուզեցինք թէ բացարձակ չեն պայմանները եւ գոյավիճակները, ու երբեք անհաւանական չէ, որ վաղը մենք ու Թուրքերը կրկին գտնուինք նոր տրամադրութիւններու ու նոր ձգտումներու մըղող պայմաններու մէջ, — ժպտուն օրերն յիշեցնող...

Վ. Ի.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԻՉ ՄՆԱՑ ՈՐ ՏԱՊԱԼԷՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

7 ձայնի աւելիով մեծամասնութիւն շահեցաւ

Հինգշաբթի առաւօտ, Երեսփ. Ժողովը սկսաւ ընդհանուր վիճաբանութեանց՝ ելմտական նոր օրէնքներուն մասին։ Շատ քիչ երեսփոխաններ ներկայ էին, այնպէս որ նախագահը, Էռիօ, կարճ կապեց եւ փակեց վիճաբանութիւնները։ Եւ անմիջապէս ձեռնարկուեցաւ ելմտական ծրագրին յօդուած առ յօդուած քննութեան։

Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ, խօսելով երկրորդ յօդուածին մասին, որով կառավարութիւնը կ'արտօնուի տուրքեր հաստատել 1939ին, պահանջեց որ ամէն երեսփոխան արտայայտուի եւ ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը, աւելցնելով որ «դէմ քուէարկել այդ յօդուածին՝ կը նշանակէ դէմ քուէարկել թշուառութեան եւ անարդարութեան ելմտական հրովարտակներուն»։

Ընկերվարականներուն կողմէ Կուէն խնդրեց որ նիստը 15 վայրկեան փակուի, որպէսզի Ժիւլ Մոք կարենայ ներկայանալ ժողովին՝ պարզելու համար իր դիտողութիւնները։

Բողոքներ եղան որ կարելի չէ ընդհատել նիստը անհատի մը համար։ Ձեռամբարձ քուէի դրուեցաւ, չյաջողեցաւ, ի վերջոյ սակայն որոշուեցաւ յետաձգել նիստը մինչեւ ժամը 10։

Երբ նիստը վերսկսաւ, (երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը ներկայ էր այս անգամ), Ժիւլ Մոք բեմ բարձրացաւ եւ յայտարարեց թէ պիտի չառաջարկէ դիմել ժողովրդապետական արտայայտութեան՝ մերժել ամբողջը մէկ, այլ փափաքելի կը գտնէ որ ջնջուին չորս կէտեր, — հարիւրին 2 բացառիկ տուրքը, սուրճին, շաքարին եւ գինիին վրայ դրուած տուրքերը։ Առով պիւտճէին մէջ կը բացուի երկու միլիարի ծակ մը։ Իբրեւ հաւասարակշռութեան առաջարկեց չորս ուրիշ տուրքեր, — տուրք՝ ընկերութիւններու, պայմանագրութիւններու, մենաշնորհներու (կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն), ընկերակցութեանց շահաբաժիններու վրայ։ Թելադրեց նաեւ կարգ մը միջոցներ, — Ֆրանքին վրայ վերջերս շահագիտութիւն ընելով հարստացող դրամատուներէն եւ անհատներէն հարկ գանձել։ Այս վերջին առաջարկին վրայ վրդովեցաւ փոթորիկ մը։ Վէնսան Օրիոլ եւ Լուի Մարէն սկսան քննադատել իրար, — Լուի Մարէն կ'ըսէր թէ իբրեւ քննիչ յանձնախումբի նախագահ երեք նախարարներ յանձնած է Գերագոյն Ատեանի եւ քառասուն պետական պաշտօնեաներ՝ մասնաւոր դատարաններու։ Վէնսան Օրիոլ իր կարգին յայտարարեց թէ կարեւոր անձնաւորութիւններու դէմ կատարած է դատական հետապնդումներ, բայց իր կառավարութիւնը շուտ ինկած է եւ բան մը չէ կրցած ընել։

Ժիւլ Մոք շարունակեց իր ճառը եւ պահանջեց գնել այն հսկայական շահերուն վրայ, որոնց տիրացան կարգ մը դրամատէրներ եւ ընկերութիւններ՝ խաղալով սթերլինի վրայ ի վնաս Ֆրանքին։

Ատոր մեղքը վնասեցէք ժող. ճակատին մէջ, որ արժեզրկեց Ֆրանքը, պոռաց աջակողմեան ձայն մը։

Ժիւլ Մոք պատասխանեց թէ շատ կը քննադատուի ժող. ճակատը իբրեւ հեղինակ արժեզրկումի, բայց այդ գործողութիւնը հետեւանք էր աջերու ձգած ժառանգին։

Ի վերջոյ բեմ բարձրացաւ Փոլ Ռէնօ եւ յայտարարեց թէ յօդուած 2ը սկզբունքի խնդիր մըն է միայն, — կառավարութեան իրաւունք կը տրուի՞ թէ ոչ, ելմուտ գտնել գոցելու համար պետական ծախքերը։ Եւ վստահութեան հարց յարոյց։ Տալատիէ եւս միացաւ իր ելմտական նախարարին պահանջին։ Ի զուր Ժիւլ Մոք յայտնեց թէ կառավարութիւնը կրնայ սահմանադրական աւանդութիւններու դիմել եւ պահանջել որ հարցը վերաքննութեան ղրկուի ելմտական յանձնաժողովին, փոխանակ վստահութեան հարց յարուցանելու։ Համայնավար երեսփոխանը գրգռիչ խօսքեր ըրաւ, յայտարարելով թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ ցոյց տալ «իր նոր մեծամասնութեան» ուժը։ Տալատիէ ըսաւ թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը ընդհանուր սփոփանք մը պատճառած է երկրին՝ քանի մը շաբաթէ ի վեր, ամէն քաղաքացի սկսած է հանգիստ շունչ մը քաշել։ Այժմ կը փորձուի խաղ մը որ վայել չէ ընդունիլ ոչ կառավարութեան, ոչ ալ խորհրդարանին։ Կառավարութիւնը խորհրդարանին հետ գործակցելու մտահոգութիւն ցոյց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Մուսոլինի–Լավալ համաձայնութիւնը չեղեալ կը համարուի

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ իտալական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց ֆրանսական դեսպանին, որ չեղեալ կը համարի Մուսոլինի - Լավալ համաձայնութիւնը, կնքուած՝ 7 Յունուար 1935ին, իբրեւ այլեւս անհամապատասխան ստեղծուած նոր կացութեան։ Հետեւաբար, իտալական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ ֆրանսական կառավարութեան կ'իյնայ նոր առաջարկներ ընել, համաձայն Լոնտոնի (1915 Ապրիլ) դաշինքին, որու ուժով Իտալիա պատերազմի մտած էր դաշնակիցներու կողքին։

Այս որոշումով, Հռոմի կառավարութիւնը կը հասկցնէ թէ կատարուած չեն այն խոստումները, որոնց համար պատերազմի մէջ մտաւ 1915ին։ Ուրեմն ուժ կուտայ իտալացի երեսփոխաններու գաղթային պահանջներուն, որոնք արտայայտուեցան վերջերս ցոյցերով։

Լավալ - Մուսոլինի համաձայնութիւնը, որ կը վերաբերէր Թունուզի մէջ բնակող Իտալացիներու իրաւունքներուն, Ճիպութիի երկաթուղիին շահագործման, Տումէյրահ կղզին գրաւման, ի զօրու պիտի դառնար այն ատեն միայն, երբ փոխանակուէին վաւերացուած պատճէնները։ Իտալիա ոչ միայն չվաւերացուց, այլեւ 24 ապրիլ 1938ին, երբ ֆրանսական գործակատարը, յանուն իր կառավարութեան, յուշագիրով մը հաղորդեց թէ Ֆրանսայի կատարելիք վերջին զիջումներն են ինչ որ արձանագրուած է 1935ի համաձայնութեան մէջ, ոչ մէկ պատասխան տուաւ։ Այժմ, հաղորդելով որ չեղեալ կը համարուի 1935ի համաձայնութիւնը, Իտալիա կը յայտնէ թէ չի գոհանար Ֆրանսայի «վերջին» զիջումներով եւ իրեն կը վերապահէ աւելին պահանջելու իրաւունքը։

*** Պ. Փիէռ Վիէնօ, որ արտաքին նախարարութեան խորհրդականն էր Պլումի դահլիճին մէջ, կը պահանջէ վերջ տալ Թունուզի 95,000 Իտալացիներու առանձնաշնորհեալ իրաւունքներուն, որոնք ապահովուած են միայն 1896ի պայմանագրութեամբ, եւ զանոնք համարիլ օտարականներ։ Միեւնոյն ատեն կ'առաջարկէ արտաքսել Թունուզի իտալացի գործիչները, լուծել ֆաշական կազմակերպութիւնը եւ խափանել անոր թերթը։

Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարարը եւս պիտի պահանջէ Ճիպութիի երկաթուղիի 2500 բաժնեթուղթերը, որոնք յանձնուած էին Իտալիայ։ (Բաժնեթուղթերու ընդհ. թիւն է 24,000)։

Բանուորներու կրկնապատկուած

Խորհրդ. Միութեան մէջ

Գրած էինք թէ աշխատանքի նոր կանոնագրութիւն մը մշակուած է Խորհ. Միութեան մէջ, ուր ամէն բանուոր հարկադրուած է «աշխատանքի քարթ» մը ունենալու։ Այս օրէնքներուն պատճառով, կը հաղորդեն Մոսկուայէն հասած տեղեկութիւնները, խառնակութիւններ ծագեցան եւ Կէփէուն միջամտեց։ Պարնաուլ քաղաքին մէջ, հարաւ - արեւմտեան Սիպերիա, 15,000 բանուորներ յարձակեցան կայարանին վրայ եւ քանդեցին մօտ քսան վագոններ, ընդհարում մը ունեցան նաեւ երկաթուղիի աշխատաւորներուն հետ։ Անմիջապէս հասան Կէփէուին զինուորները Պոպովի հրամանատարութեան տակ եւ մեծ դժուարութեամբ ցրուեցին ցուցարարները։ Ձերբակալեցին 300 հոգի։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ անգլիական զօրքը բախում մը ունեցաւ ըմբոստներուն հետ, Նապլուսի մօտ։ Մօտ 15 մեռեալներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ տուին երկու կողմերն ալ։ Նապլուսի մէջ Արաբները ընդհ. գործադուլ յայտարարեցին, իբրեւ բողոքի նշան այն խիստ միջոցներուն դէմ, որոնց ձեռնարկած են Անգլիացիները՝ առեւանգուած ըլլալով երկու անգլիացի զինուոր։

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԷՆ հասած ճամբորդներ կը հաղորդեն թէ ոստիկանութիւնը վերջերս երեւան հանեց դաւադրութիւն մը կառավարութեան դէմ։ Միւս կողմէ, Պուրկոսէն հասած լուրերու համաձայն, մահափորձ մը կատարուած է ազգայնական Սպանիոյ ընդհ. ապահովութեան տնօրէնին դէմ, որ, կ'ըսեն, փորէն վիրաւորուած է սուրով։

ԹՈՔԻՈՅԷՆ կը գրեն թէ կառավարութիւնը եւս պիտի կանչէ Մոսկուայի իր դեսպանը, եթէ ազատութիւն չտրուի ձկնորսութիւն կատարելու Սիպերիոյ ծովեզերքներուն վրայ։

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ծրագիր մը կը մշակուի լուծելու համար համայնավար կուսակցութիւնը, ինչպէս նաեւ ծրագիր մը Հրեաներու դէմ, — կ'ըսուի թէ պաշտօնանկ պիտի ըլլան բոլոր հրեայ փրոֆէսէօրները եւ հանրային հաստատութեանց մէջ ծառայող հրեայ պաշտօնեաները։

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ գաղթային նախարարութեան Արեւելեան Ափրիկէի գործերու խորհրդականը Սոմալի մեկնեցաւ քննական պտոյտի մը համար։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ կը հեռագրեն թէ հոսանք մը կ'աշխատի հանրաքուէի ենթարկել պատերազմ յայտարարելու իրաւունքը, զայն առնելով կառավարութեան ձեռքէն։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, Պէք, անանձնական կերպով Փարիզ այցելեց ուրբաթ օր, եւ տեսակցութիւն պիտի ունենայ Ժորժ Պոնէի հետ։

ՀՐԴԵՀ ծագեցաւ Էնվալիտի թանգարանին մէջ, եւ ջուրի պակասին հետեւանքով՝ սպառնալից հանգամանք առաւ։ Հրշէջներու հերոսական ճիգերուն շնորհիւ կարելի եղաւ մարել, — տանիքը միայն վնասուեցաւ։

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵՆԷՆ ՑԵՏՈՅ

Ազգերու եւ քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ երկու թուականներ անմոռանալի պիտի մնան:

Հոկտեմբեր 1ը եւ Նոյեմբեր 6ը:

Մէկ Միւնիխի համաձայնութիւնով փրկեց մարդկութիւնը միջազգային պատերազմի արհաւիրքէն, իսկ միւսը Փարիզ, Ֆրանսական եւ գերմանական համերաշխութիւնով, սահմաններու վերջնական ճանաչումով հանգստացուց այս երկու մեծ ազգերուն հոգեկան աշխարհը

Հռենոսի երկու եզերքներուն վրայ ապրող այս զինուորական բացառիկ ընդունակութիւններով օժտուած ազգերը ազատ շունչ քաշեցին :

Ըստ գերմանական մամուլի կարծիքին, Հռենոսը որ դարերով այս երկու քաղաքակիրթ ժողովուրդներու արիւնահեղ ճակատամարտներու ասպարէզը եղած է, այժմ պիտի կրնայ հանդարտօրէն հոսիլ, եւ մարդկային արիւնը պիտի չգայ պղտորել ու կարմրցնել անոր ալիքները:

Ինչպէս այս երկու ժողովուրդներու պայքարը, վճռական նշանակութիւն ունեցած է աշխարհի ճակատագիրը պատերազմով եւ կամ խաղաղութեամբ լուծելու խնդրին մէջ:

Եթէ անկեղծ է այս համերաշխութեան ոգին, եթէ երկու կողմերու ձգտումն է տեւական դարձնել համաձայնութիւնը, մարդկութիւնը կրնայ վաղուան սպասել յոյսով, երջանկութեամբ եւ առանց փոթորկումներու, առանց արեան եւ փլուզումի:

Ահա թէ ինչո՛ւ երկրագունդի մէկ ծայրէն միւսը, մամուլը գոհունակութիւնով արձանագրեց Ռիպպէնթրոփի եւ Պոնէի ստորագրած համաձայնագիրը :

Իրաւամբ Հիթլէր Մաժինոյի եւ Զիկֆրիտի բերդերուն վրայէն ձեռք տուաւ Տալատիէի, մոռացութեան տալով Վէրտոնն ու Մարնը, ոմանց կարծիքով Պերլին-Հռոմ առանցքին ուժն ու հեղինակութիւնը տկարացնելով, հիմնուելով այն փաստին վըրայ որ Մուսոլինի այժմ նոր ճամբաներ կը փնտռէ եւ նոր կապեր, իր քաղաքական նոր ծրագիրները գործադրելու համար :

[illegible] պատեհապաշտ է, բայց կը քալէ պատմական [illegible]

1938 տարեվերջին Գերմանիան օգտուելով պատեհ առիթէն, իրեն ապահովեց աշխարհի մեծագոյն յաղթանակները :

Միւնիխը կայան մը եղաւ իրականացնելու համար չեխական խնդրին լուծումը գերման ծրագրով, Փարիզի համաձայնութիւնը քաղաքական, ընկերային ու տնտեսական ի՞նչ նոր ձգտումներու, ի՞նչ նոր արշաւանքի, ի՞նչ նոր թափանցումի մեկնակէտը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար, ինչո՞ւ Գերմանիան այս համաձայնագիրը փութացուց եւ ի՞նչքան իրական տուեալներու վրայ յենուելով: Ահա նոր հարցեր, որոնք կը յոգնեցնեն մարդկութեան միտքը, կրկին ստեղծելով անկայուն վիճակ մը:

1938 ի՞նչքան բարիք պիտի փոխանցէ 1939ին, ի՞նչ հոգերով, ի՞նչ [illegible] պիտի դիմաւորէ մարդկութիւնը նոր տարին:

Քիչ մը ինքնամփոփ մտածողի համար պատկերը պարզ է, եւ վաղուան յաջորդող դէպքերը կը յայտնաբերեն քաղաքական խաղարկութիւններու իրական իմաստն ու նպատակը :

Շատերու կարծիքով ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութիւնը արգելք պիտի ըլլայ անգլօ-ֆրանսական յարաբերութիւններու բնականոն զարգացման, եւ պիտի թուլցնէ պաշտպանման ջանքերը: Եւ կամ պիտի ըստեղծէ մասնաւոր եւ հեղինակաւոր դիրք մը Գերմանիոյ համար, ֆրանքօ-իտալական թշնամութիւններուն դարմանումը փութացնելու համաձայնութեան գետին մը պատրաստելու համար :

Աւելի լաւատեղեակ թղթակիցներ հաղորդեցին, թէ ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութիւնը հակահարուած մըն է ռուս-չեխական նոր եւ գաղտնի համաձայնութեան :

Ամերիկեան մամուլը այն կարծիքն է, թէ Հիթլէր օգտագործեց Ֆրանսայի ներքին ընկերային, կուսակցական եւ ընկերվարական ձախ խմբակցութիւններու ստեղծած անհամաձայնութիւններէ ծնունդ առնող անորոշ վիճակը: Օգտագործեց իտալօ-ֆրանսական հակամարտ դիրքը, սըրուած առանձնապէս վերջին շաբթուան ընթացքին: Կանխեց գերմանական տնտեսական թափանցումին դէմ դէպի Սեւ ծով, դէպի Պալքանները՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէն նախատեսուած պարապաւորումը

Այս բոլորը նկատի առնելով հանդերձ, գերման քաղաքականութիւնը, առանց զիջումներու, առանց ընկրկումի կը մօտենայ իր բուն նպատակին, նպատակ մը որ 1918էն ի վեր Պերլինի ուշադրութենէն երբեք վրիպած չէ, այն է՝ Կարպաթեան Ռութենիոր, դաշնակից եւ բարեկամ այժմու Չեխոսլովաքիան գործակից ունենալով, պատրաստել հարուածը խորհրդային Ռուսիոյ գլուխին, բաժնելով անկէ 42 միլիոն ժողովուրդ ունեցող Ուքրանիան, ստեղծելով ուքրայնական բարեկամ հանրապետութիւնը Սեւ ծովի եզերքէն մինչեւ Քիէվ, խրուած Ռուսիոյ սիրտը եւ Լեհաստանի կողերուն մէջ :

Գերմանիան կը ճանչնայ Ուքրանիան, գիտէ անոնց ազգային ձգտումները եւ պիտի շահագործէ այժմ ամէն կարելի միջոցներով, գուցէ շատ աւելի արագ կերպով լարելով ուքրայնական խնդիրը քան գաղթավայրի, Տանցիկի եւ նման խնդիրներ, որոնք այսօր Հիթլէրի հայեցակէտով երկրորդ գծի վրայ կ'իյնան :

Պատրաստ հում նիւթեր, պատրաստ մշակումի եւ պարենաւորման կեդրոններ առանց տնտեսական ծանր պարտաւորութիւններու, առանց երկար ժամանակ եւ ջիղեր սպառելու, առանց վտանգաւոր յանձնառութիւններու: Եւ այս քաղաքական հսկայ ծրագիրը անկարելի էր նախաձեռնել, իր ետեւը ձգած ֆրանսական հզօրապէս զինեալ բանակը, ֆրանսական ընդդիմութիւնը, ֆրանսական կամքին ու ցանկութեան, ընկերային ու թափանցողական ձգտումներուն դէմ երթալով: Պէտք էր եւ հրամայական Ֆրանսայի եւ Լեհաստանի միջեւ ըստեղծուած պաղութիւնը օգտագործել, պէտք էր ներքին կուսակցական հակամարտութիւններուն արանքէն հասնիլ մինչեւ համերաշխութեան տեւական կամ ժամանակաւոր, պէտք էր ստանալ իր այժմու սահմաններու ապահովութիւնն ու ճանաչումը՝ իբր հատուցում երաշխիք անձեռնմխելիութեան :

Գերմանիան իր տեսակէտը կը պահէ նոյն գծով, նոյն թափով, անգլօ-ֆրանսական խաղաղասիրական ճիգերը շահագործելով եւ կամ կռթնելով այդ ճիգերուն վրայ :

Իր սահմաններու մասին Ֆրանսայի կողմէն ապահովուած Գերմանիան, անվտանգ կերպով, ազատ ձեռք ունենալով եւ կարելիութիւններ Կարպաթեան ռուս նորարոյս ինքնավարութեան ուսերուն վրայէն, պիտի պատրաստէ իր ճամբան դէպի Ուքրանիա :

Գերմանիան իր այս նոր թափանցումին եւ իր նոր յաղթանակին համար գուցէ զիջումներ պիտի ընէ Ֆրանսային ձեւականօրէն, ամուր դաշինքներ կնքելու, գործակցելու խոստումներ պիտի տայ, շահաւոր հրապարակներ պիտի ցոյց տայ մինչեւ իր նպատակին հասնիլը: Կը կարծուի թէ նոյն իսկ բաժին պիտի հանէ իր աւարէն Ֆրանսայի՝ դիւանագիտական լեզուով, դիւանագիտական միջոցներով :

Ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Ֆրանսան ստեղծուած այս կացութեան առջեւ, ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ Ուքրայնական ազգային շարժման դիմաց կրող այս երեւոյթին հանդէպ, պիտի ձգէ՞ որ ստեղծուի ինքնավար Ուքրանիան, Ռուսերէն բաժնուած Ուքրանիան, Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ նոր պետութեան մը ստեղծումին Պերլինի շունչով, Պերլինի համար ցանկալի վարչաձեւով մը: Չպիտի՞ ընդդիմանայ անգլիական ճնշման տակ, չպիտի՞ գտնէ հակադիր շահեր, եւ եթէ ընդդիմանայ, ի՞նչպէս պիտի կրնայ իր հակառակութիւնը գործնականօրէն արտայայտել :

Ցեառյ, կան եւ մտածողներ թէ Լեհաստան եւ Գերմանիա ուքրայնական խնդրին շուրջ արդէն շատոնց գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքած են, իսկ Լեհաստանի վերջին շաբաթներու ընթացքին ցոյց տուած մօտիկութիւնը, առեւտրական դաշինքը Խորհրդ. Ռուսիոյ հետ ձեւական նշանակութիւն միայն ունին :

Պարզ է որ Ռումանիա շատոնց կը ցանկայ որ իր եւ Ռուսիոյ միջեւ բարձրանայ ուքրայնական հանրապետութեան սահմանը, այսպէսով Պեսարաբիան խնդիրը վերջնականօրէն լուծուած տեսնելու համար :

Բայց այսքանով չվերջանար, դեռ կան Պալքանեան երկիրներ, Պալքանեան ուխտին մաս կազմող կամ ոչ, որոնք ստեղծուելիք նոր կացութեան առջեւ հաշուի պիտի առնեն իրենց տնտեսական շահերն ու քաղաքական ձգտումները, եւ արդեօք ի՞նչքան նըպաստաւոր պիտի գտնեն անկախ Ուքրանիայի մը ստեղծումը գերմանական օժանդակութեան, գերմանական զինակցութեան կռթնած :

Ի՞նչ միջոցներով Խորհրդ. Ռուսիան պիտի կաշկանդէ գերման թափանցումը, ի՞նչպէս պիտի հակազդէ այս անակնկալ հարուածին, որ տարիներէ ի վեր կը պատրաստուի Ուքրանացիներուն մէջ ներսը եւ արտասահմանի մէջ:

Այս միջոցին, երբ Գերմանիա ունի իր ծրագրին մէջ Մէմէլի հարց, գաղթավայրերու հարց, ուքրայնական հարց, ի՞նչ տուեալներու վրայ հիմնուելով Մուսոլինի Ֆրանսական հողամասերէն խոշոր պատառներ խլելու խնդիրը կը դնէ մէջտեղ, եւ ինչո՞ւ Պերլին իր համաձայնութեան նախօրեակին չանդրադառնար իտալօ-ֆրանսական հակամարտութեան, ինչո՞ւ չդառնար հաշտարար միջնորդը, ֆրանսական սահմաններու անխախտելիութեանն համար, եւ արդեօք տեղը չէ՞ հարցնել թէ, Պերլին-Հռոմ համաձայնութիւնը կանխամտածուած դիւանագիտական խաղարկութիւնով մը չէ՞ որ կը շարժի, եւ արդեօք Պալքաններու մէջ շահերու եւ ազդեցութեան գօտին կանխաւ բաժնած չե՞ն իրարու մէջ, մինչեւ Սեւ ծովը ռուսական :

Ահա հարցեր, որոնք ֆրանքօ-գերմանական համաձայնութեան վաղորդայնին կը փոթորկեն դիւանագիտական աշխարհը:

1939 նոր հոգերով, նոր քաղաքական կնճիռներով կուգայ, գերման նշանացոյցին վրայ գրելով— Բարեբեր Ուքրանիա, ծաղկեալ Ուքրանիա, հանքերով հարուստ Ուքրանիա, որ հազար անմշակ գաղթավայր կ'արժէ:

Ուքրանացիները արձագանգ կուտան Հիթլէրի կոչին ու շարժման, ազդանշանը տրուած է Պերլինէն :

Ի՞նչ պիտի ընէ Մոսկուան, որ դեռ լուռ կը մնայ...

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

ՈՐՈ՞ՒՆ ՀԱՒԱՏԱՆՔ

Որո՞ւն պէտք է հաւատանք: Ի՞նչ հիման վրայ պէտք է յենունք մեր միտքը: Մեր բոլոր լսած, կարդացած կամ խօսած բաները ճշմարիտ չեն: Ինչ որ պատահած է, ըստ քու թերթիդ, նոյնը չէ ինչ որ պատահած է ըստ իմ թերթիս: Երբեմն նոյնիսկ միեւնոյն սիւնակներուն մէջ հակասական են լուրերը: Տօնավաճառ մըն է պատահական լրատուներու: Իրենց տեսակէտին յարմարցուած բերքը անոնց՝ կարելի չըլլար շատ անգամ ստել ու կը հրամցուի իբրեւ հում նիւթ, որ ոչ միայն մնդաւոր չէ, այլ եւ անմարսողութիւն կը պատճառէ յաճախ: Դէպի սնանկութի՞ւն կ'երթանք թէ դէպի վերականգնում: Մարդ չգիտեր: Բայց քանինե՞ր կը գիտակցին այս տգիտութեան :

Այլանդակութիւն մը, հասարակ աչքի մը պիտի ըլլար ըսել թէ խաբէութեան, կեղծիքի դարաշրջանն է որ կ'ապրինք, թէ երբեք այսքան սուտ չէր խօսուած: Բայց այս կէտն ալ քննութեան կը կարօտի: Ի՞նչ ըսել կ'ուզուի: Արդեօք ըսել կ'ուզուի թէ կիներ՞ն են որ աւելի առասպելներ կը պատմեն այրերուն կամ թէ այրե՞րը կիներուն: Թէ տղաքը շա՞տ աւելի կը խաբեն իրենց ծնողները, խանութպանները իրենց գնորդները, բժիշկները՝ իրենց հիւանդները: Միամտութիւն պիտի ըլլար ատիկա: Կը տարուիմ խորհելու նոյնիսկ թէ մեր գաւառային կեանքին մէջ, որ մէկ մասնիկն է հիմա եւրոպական մեծ քաղաքներու քաղաքակիրթ կոչուած կեանքին, անհատական յարաբերութիւնները — գլխաւորաբար ընտանիքին մէջ— երբեք այսքան համարձակ չէին եղած, որովհետեւ երբեք այսքան ազատ չէին եղած :

Երիտասարդ ամոլներ կը տեսնենք որոնց փոխադարձ թոյլատուութեան, երբեմն անտարբերութեան ինքնօրէնութիւն մը կ'որդեգրեն, որ չի մղեր զիրենք ամէն բան ըսելու իրարու, բայց չարգիլեր նաեւ ըսելու ուրիշ բաներ: Զգացումներու կեանքին մէջ, նոյնիսկ պարզ առօրեական կեանքի մէջ, յաճախ կատակն ու սուտը փոխադարձաբար կը հրամցուին իրարու: Հետզհետէ աւելի քիչ մտահոգ, աւելի նուազ նախանձոտ կ'ըլլան անոնք մէկզմէկու հանդէպ, ու ճշմարտութիւնը եղծելու պատճառներն ալ, որոնք կարգ մը պարագաներու մէջ պայման են կարծես, գրեթէ կը նուազին: Չէ՞ որ կինը ձերբազատուած է, այլեւս հին արեւելքցի ստրկուհին չէ: Ցեառյ ինչո՞ւ սուտ յերիւրանքներ պատմէ ամուսինի մը, որ բան մը չի հարցներ իրեն, եւ որուն համար ճշմարիտը կամ ոչ նոյն բանն է:

Եթէ դուրս թողունք ստախօս (mythomanie) ախտանիշերով վարակուած հոգիները, ճշմարտախօսութիւնը բընական հակումն է մարդուն: Մարդ ուղիղ շուտ աւելի կուտայ անոր, բայց այն պարագաներէն, երբ ներհակ եւ ուժեղ պատճառներ ունի: Չէ, սուտը՝ իր յառաջ բերած վտանգներէն անկախաբար, կարծուածէն շատ աւելի բարդ բան է, ու նախախնամութեան օրէնքներուն հաճելի չէ որ մեր ժամանակակիցները, իրապէս, կարծուածին չափ վարպետօրէն կիրարկեն զայն :

Առաջին գծին վրայ, իմացական տեսակէտէն, ժխտելու կամ այլափոխելու համար ճշմարտութիւնը՝ պէտք է տիրացած ըլլալ անոր, ուրիշ խօսքով, պէտք է գիտնալ: Իր պարտականութեանց դաւաճանող կին մը վստահ պէտք է իր ըրածը: Իր նմանը խաբող գործի մարդը իր յաջողութեան մասին չի կասկածիր: Ուրիշը խաբելը մարդուս համար Ստուգութիւն կ'ենթադրէ, Տէքարթի յատկանիշով՝ Բացայայտութիւն մըն է: Սակայն՝ ուրեմն, ճիշդ այդ ստուգութիւնը ուրանալն է, շատ անգամ այնպիսի պահու մը երբ ուրիշ աչքեր արդէն իսկ նկատած են զայն: Դիտեցէք, բան մը կոտրող տղան, բեկորներուն մէջտեղը կեցած կը շարունակէ լալ ու պոռչտալ թէ կոտրողը ինքը չէ :

Այսպէս ուրեմն մեր վստահութեան երկուութեան մէջ կարելի է աստիճաններ որոշել: Ու սուտը, այս կերպով, պիտի չփոթուի սխալին հետ, յաղթանակել տալով Բասգալի յոռետեսութիւնը :

« Մարդուս բնական հիւանդութիւնն է կարծել թէ ճշմարտութեան տիրացած է ուղղակի, մինչդեռ բնականօրէն միմիայն սուտն է որ կը ճանչնայ»: Ուրեմն, ըստ Բասգալի, իրերն են որ մեզ խաբելու կ'ելլեն, բնութեան ամբողջ չարամտութիւնը գործածելով ատոր համար :

Երկրորդ, սուտը՝ Դիտաւորութիւն կը պահանջէ, մերթ ուրիշին վնասելու, մերթ ալ յօգուտ մեզի գործածելու գիտում մը: Սուտը կամքին կը դիմէ, իմացականութեան կոչ կ'ընէ: Գոնզէյլի Ստալսօսը աւելի ստախօս վարակուողներու ցեղին կը պատկանի, կամ թէ պարզ երեւակայողներու տեսակին, որպիսին է Մարսիլիոյ Մարիուսը

Աւելի իր մէկ մտահոգումին է որ կը հնազանդի քան թէ ուրիշին վնասելու դիտաւորութեան: Ձրի սուտը, հակասութիւն մըն է հետեւաբար, կամ առնուազն, ունակութեան մը երեւոյթն ունի: Երբեք ճշմարիտը չխօսողները ստախօսներ չեն, տկարամիտներ են :

Թասին սեւ մակաղղականը կուտայ սուտին. Որովհետեւ, ըստ բարոյագիտութեան, կը նշանակէ մէջտ իր շահը նախընտրել ճշմարտութեան: Մեր կիրքերը, մեր պահանջները, մեր հարստութիւնը, մեր փառասիրութիւնը կը գերադասենք իրողութեանց, կը ժխտենք կամ կ'այլափոխենք մեր յօգուտ միւսին: Ամենայնտեն, սովորական արարքներու ճամբան բռնած կ'ըլլանք: Ու եթէ այդքան անպարկեշտ յանձնառու կ'ըլլանք, պատճառն այն է որ ամէնէն դիւրինն է ու ամէնէն նուազ վտանգաւորը :

Ահա ուրեմն սուտին պայմանները:

Եթէ այս երկու տարրերէն մէկն կամ միւսը եւ կամ մանաւանդ երկուքը միասին փոխուին, հաւանելի է որ սուտը կը բնափոխուի ու մենք այս բառը գործածած կ'ըլլանք բանի մը համար, որ այլեւս բնաւ չի նմանիր անոր :

Սակայն, կեանքի պայմանները նոյնը չեն մնար :

Ամէն բան գիտնալու ձգտող մեր կատարելագործեալ միջոցներուն [illegible] պայմանները ամէն ստուգութիւն ու ամէն անձնական հաճոյք ոչնչացնելու կը յանգին :

Անթելի կամ ձայնասփիւռի լուրերը սպաննեցին ճշմարտութիւնը: Հետեւաբար անոր այլափոխումն ալ անօգուտ դարձաւ:

Անշուշտ, անկեղծութիւնը չի պահանջելով որ մեր նախընտրածը ըլլայ ճիշդ, կեղծիքը կամ կասկածն ալ չի պահանջեր իմ մտածումիս ճշդութիւնը: Բաւ է որ ես հաւատամ թէ ճշմարտութիւնը այդպէս է, եւ կամ զայն տարազաւորեմ այդպէս :

Կրնայ պատահիլ նաեւ որ իմ շահերուս գոհեմ ստուգութիւն մը: Մեծագին պարզամտութիւն մը պիտի ըլլար, հանրային կեանքի մէջ, ուրանալ բուն, իսկական սուտը: Ես ալ, սակայն, հակամէտ եմ խորհելու թէ քաղաքական միամտութիւնը ամէնէն ընդհանրացած իրողութիւնն է :

Արդ, քանի որ այսօր կրնանք հաւատալ մեր ուզած բանին, ինչո՞ւ չի հաւատանք, նախեւառաջ, ամէն այն բաներուն, որոնք մեր շահերուն, մեր դաւանանքին կամ կուսակցութեան շահերուն համապատասխան են:

Զգոյշ ըլլանք, որ մի գուցէ կրքերը հրահրին դատողութեան մթագնումին չափով :

Սուտէն աւելի, եթէ իբրեւ մեր հոգանին մահացու մէկ արատը ցուցելու, ողբալու բան մը կայ, ընդհանրացած անընդունակութիւնն է խորհելու եւ դատելու :

Ընդհակառակը ինչ անմեղութեամբ ու ինչ կոյր պարզութեամբ այսօրուան մարդիկը կը հնազանդին իրենց կիրքերուն, ու խել մը բաներու, զորս իրենց համոզումները կը կարծեն, կը յարին, կը փարին անոնց այնքան ուժգնօրէն անոր համար որ չեն ընտրած զանոնք :

Իրենց անկեղծութիւնն է որ սարսափելի է :

ԱՐԱՄ ԱԶՆԱՒՈՐ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ՁԷՅԹՈՒՆԻ ԱՂՔԸ

Հեղինակ՝ ԹԻԼՊՕԹ ՄԸՆՏԻ

Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԻԼԽԱՆ

Քիչ մը քնանալէ եւ կէս օրուան ճաշը անյապօրէն ուտելէ վերջ, զիրենք կրկին տեսայ: Նստած էինք խոշոր ժայռին քով եւ Մահմուտին պահակութիւն կ'ընէինք (որովհետեւ ոչ ոք կը վստահէր իր յանձնառութիւնը կատարել), մինչեւ իր բոլոր զինուորներուն այդ սահմաններէն քաշուիլը եւ կիրճին մէջ իրենց ձգած ռազմանիւթին եւ պաշարին մեզի յանձնուիլը):

Երկու դիակներն ալ մէկ ծածկոցով գոցուած՝ շուքին մէջ դրած էինք :

Գագիկ անոնք ցոյց տալով ըսաւ.

— Անոնց յարմար տեղը գտած եմ, Ֆինիտ: Մական պէտք եղած կարգադրութիւնն ըրաւ:

Վերջին դիտողութեան իմաստը հասկնալով, քանի մը խոշորակազմ Հայեր կանչեցինք որպէսզի մեզ հետ գան իրենց վրայ կրելով մեր ազնուական մեռելները. Գագիկ մեզ առաջնորդեց այծի արահետներէ (կամ թերեւս սըրճու արահետներէ),որ գոգածակին պատէն սեղմելով լերան ուղղութեամբ կ'երթար: Կը տեսնէինք որ իր դարձած միջոցին Գագիկ հոն ու հոն քիչ մը մաքրած էր եւ պարզ էր որ հին ատեններ այդ ուղին շատ անցուդարձ էր ունեցած:

— Բաւական ժամանակ վտանգի մինչեւ որ գտայ, ըսաւ Գագիկ, եւեւ նայեցայ, բայց խորհեցայ որ այս տեսակ դաշնակի մը քով այսպիսի բան մը կ'ըլլալու էր:

Յանկարծ մենք մեզ գտանք ժայռի մը եզրին, որուն մէջտեղը քառակուսի բացուածքի մը մէջէն խոշոր սալաքար մը վերցուած եւ մէկ կողմ էր դրուած ձողի մը միջոցով, որ դեռ հոն կը մնար: Մական բացուածքին բոլորտիքը վայրի ծաղիկներ ցանած էր: ժայռին վրայ փռուած էր— Մակային կամ Գագիկին կողմէ— այդ գիշեր կիներուն ի պատիւ Մըն Ցիխին չինած խոշոր դրօշակը, վրան բանուած նաւերն ու ցորենի խուրձերը :

Հիմակ վերատառութիւնը յստակ կերպով կրնայինք կարդալ.— փէռ բէռռամ է ազուամ. (ընդ հող եւ ընդ ջուր): Գագիկ սալաքարին վրայ կարգ մը նշաններ ցուցուց մեզի: Անոնց մէջ մամուռը պատած էր, բայց ինք կամ Մակա անոնք մաքրած ու վերթած էին. ու հոն՝ այդ քարին վրայ փորագրուած էր, պարզ եւ խորունկ կերպով, նոյն վերատառութիւնն ու նշանները այնքան մաքուր ինչպէս էր խաչակիր ընտանիքին վերջին անդամին թաղման օրը, Աստուած գիտէ քանի դար առաջ:

Դամբարանը հսկայական բան մըն էր. մէկ մասը նկուղ, մէկ մասը կոփուած. քսան անգամ քսան ոտք լայնութեամբ եւ գրեթէ նոյնքան ոտք խորութեամբ, չորս եզերքէն իւրաքանչիւրին վրայ դրուած էին իրենց ազնուական հագուստներով, բայց ոչ զրահով, չորս նախկին Մոնթիֆիներուն ոսկորները. ամէնքն ալ հասակաւոր եւ լայնաթիկունք մարդիկ:

Դամբարանէն վար իջնելու եւ դարերու լռութիւնը խզելու պէտքը չըզգացինք: Բացուածքին ճիշդ կեդրոնը կոփուած ժայռի սեղան մը դրուած էր, ութը ոտք մեծութեամբ, որ կարծէք մասնաւորաբար զետեղուած էր հոն, պատրաստ յաջորդ մարդուն կամ մարդոց, երբ անոնց վերջին ժամը հնչէր:

Կաշիէ փոկերով Մընթիի մարմինը անկէ զգուշութեամբ վար իջեցուցինք, յետոյ ալ Ռուսթէմ Խանինը անոր քովիկ: Ռուսթէմ խանին քրիստոնէական թաղում մը կատարեցինք. բան մը որուն ոչ ինք եւ ոչ ալ իր հըպարտ նախահայրերը պիտի փափաքէին: Բայց իր ընտանեկան տոհմը Մընթիֆիներուն չափ հինաւուրց էր եւ կռուեցաւ նոյն դատին համար. ուստի պարտաւորուեցանք իրեն այդ պատիւը շնորհել: Եւ եթէ Թրէյսին ու Նորթիային արտասանած ու երգած աղօթքները նախատինք մը կը համարուէին Ռէճֆութի հոգիին համար, կը յուսանք թէ այդ բանին համար պիտի ներէ մեզի, որովհետեւ յանուն բարեկամութեան եւ ի նշան յարգանքի եւ գնահատութեան էր որ իր մարմինը հոն թաղեցինք:

Մընթիին մարմինը ծածկեցինք կիներու գործած դրօշակով. իսկ Ռուսթէմ Խանինը՝ ծաղիկներով, չկրնալով աւելի լաւ պատանք մը գտնել: Սալաքարը դարձեալ իր տեղը զետեղեցինք, այնպէս ինչպէս վաղեմի որմնադիրները զետեղած էին զայն ժամանակին, նորքերը գտնուած ոսկերոտիքը անվթար պահելու համար:

Վերջին աղօթքը արտասանեց Կլոբիան :

Այն ատեն Ռեյլ հարցուց.

— Հիմա ինչ պիտի ընենք, Գագիկ:

Գագիկ պիտի պատասխանէր, բայց այդ միջոցին հրաժարելով սկսաւ յառաջանալ. մենք ալ իրեն հետեւեցանք: Կեցաւ գզեակին միացող աւերակներուն առջեւ.

— Փիթըր Միզըլը տեսնող մը կա՞յ, հարցուցի ես:

— Մոռցէք զինքը, գոչեց Ռեյլ:

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց Մական: Միւս երկուքին հետ ան ալ միեւնոյն ծակին մէ՞ջ պիտի թաղէք:

— Ռեւէ մէկերնիդ տեսա՞ծ է զայն, դարձեալ հարցուցի, առանց գիտնալու թէ ինչու. բայց հետաքրքիր եւ տարակուսական կերպով մը:

— Անշո՛ւշտ, յարեց Մակա: Այո, եւ տեսայ զինքը: Երէկ գիշեր սպաննեցի դանակով... այսպէս: Չէ՞ք հաւատար:

Հաւատայինք կամ ոչ, այդ յանդգնութիւնը զարմացուց մեզ եւ լուռ՝ բացատրութեան մը սպասեցինք :

— Չէ՞ք հաւատար: Ինչո՞ւ: Այդ շունը զիս յիմարացուց: Ինծի Աստուծոյ մասին կը խօսէր: Կ'ըսէր թէ Աստուած Զէյթունի դէմ բարկացեր է. թէ Գագիկ մեռած մարդ է եւ ես առիթէն պէտք է օգտուիմ: Կը յուսար հետս ամուսնանալ: Ես կը յուսայի Գագիկի մեռնելէն վերջ Ռեյլ Նէյզսի հետ ամուսնանալ. բայց Միզըլին հետ համաձայնիլ կեղծեցի. ու այդ յիմարը վազելով գնաց իր յիմարգաղտնիքը Թուրքերուն հաղորդելու: Այն ատեն պէտք տեսայ կարգադրութիւններս ընել: Բայց Մահմուտ չյաջողեցաւ ու հակառակ այս բոլորին՝ Գագիկ դարձեալ ամէնէն շատ կը սիրեմ Գագիկը... Եւ երէկ գիշեր մութին մէջ տեսայ Փիթըր Միզըլը, որ ձիի մը վըրայ հեծած Մահմուտին հետ կուգար: Տեսանք զիրար. անիկա զիս ճանչցաւ. կռուի բոլոր տեղեկութիւնն իր հետն էր. ձիէն վար իջնելով ձեռքը ինծի երկարեց, այն ատեն դաշոյնս զինքը սպաննեցի... այսպէս': Հիմակ ամէն բան գիտէք:

(Վերջը յաջորդով)

ՄԵՆՔ ՈՒՆԻՆՔ ՄԵՐ ԴԻՄԱԳԾԵՐԸ

ՀՐԱՆԴ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Վերջացող տարուան ընթացքին՝ Փարիզահայ հասարակութիւնը կոր-սնցուց հին գաղութին երկու արժէքա-ւոր դէմքեր։ Առաջինը՝ ծանօթ լեզ-ւաբան Մ. Ս. Դաւիթ Բէկն էր, իսկ երկրորդը՝ նկարիչ քննադատ Հ. Ալ-եանաքը։

Բաւական զուարճալի ձեւով մըն է, որ առաջին հանդիպում մը ունեցած եմ այս վերջինին հետ. Դեռ նոր եկած Բանասատանէն, ուզեցի գիտնալ թէ՝ ո՞վ էր «Յառաջ»ի գեղարուեստական քննադատը։ Ներկայացման մը մէջ-նարարին, հարց տուի արուեստագէ-տի մը, որ դոհացաւ հետեւեալ պա-տասխանով.

— Նայէ բեմին ուղղութեամբ, ո-րուն որ օձիքը ամէնէն բարձր տես-նես, ան է Ալեանաքը։

Արդարեւ, ողբացեալ նկարիչը ինչ որ ունէր իր վրայ ամէնէն աւելի յատկանշական, այն բարձր օձիքն էր, որ կը մատնէր իր ինքնութիւնը, նոյն լօկ խայտաբղէտ բազմութեան մը ներկայութեան։ Այդ կէտը չէր վրի-պած Ն. Պէշիկթաշլեանի աչքէն, որ բաւական քաշքշած է զայն երգիծա-կան քրոնիկի մը մէջ.

Հրանդ Ալեանաք ջերմ հետեւորդ մը եղած է հեղէն դեղապաշտ դպրոցին։ Իր բոլոր կտաւները օծուն են լոյսով, ներհով եւ գեղեցկութեամբ։ Ծովե-զերքին ծանօթ են արդէն իր «Ցատ-ներ եւ «ազատութեան ճանապարհ»ը, որոնք իրր քարթ փոստալ վաճառ-ուած են։ Վերջին գործը, եթէ չեմ սխալիր, Կոմիտաս վարդապետի նը-կիրուած հսկայ կտաւ մըն է։

Քանիցս առիթն ունեցած եմ այցե-լելու իրեն, Փիքի զառիվերին ձախա-կողմը, լուսկեայ փողոց մը։ Դրան վրայ, առաջին անգամ աչքի կը զար-նէր իր այցաքարդը ֆրանսերէն, աչ-խատակից «Յառաջ»ի եւ «Հայրենի»-քի ժակագրութեամբ։ Իսկ ներսը... մի հարցնէք,— գեղարուեստի փոք-րիկ տաճար մը։ Մոտրիմներու, ար-ուեստագէտ-մտաւորականներու եւ անձնական կտաւներու նոր հաւաքա-ծոյ մը, զետեղուած պատերուն վրայ արուեստագէտի ճաշակով։

Հոն՝ Փիքի այդ զառիվերին կատա-րը,— ուր առաջին անգամ Մարթա-նարիի համբաւը սկսաւ իր ճառա-գայթները արձակել,— ահա Հ. Ալեա-նաք քառորդ դարէ աւելի աշխատե-ցաւ, տքնեցաւ, ստեղծագործեց, մերթ դիւրակեաց եւ խիստ յաճախ տաժանելի պայմաններու մէջ։ Հոն զտաւ եւ իր վերջին հանգիստը։

Ցաղանդաւոր նկարիչը ճանչցուած էր եւրոպական շրջանակներու մէջ ի-բր արուեստագէտ-մտաւորական մը։ Պատերազմի ընթացքին մեծ բրոքա-կանը տարած է ի նպաստ Ֆրանսա-կան զատին։ Գեղարուեստի նախարա-րութենէն վարձատրուած է շքանշա-նով։ Մերթ ընդ մերթ կատարած է մեր դերասաններուն դիմայարդարու-մը, եւ թող զարմանալի չի թուի, եթէ ըսեմ թէ երգահան ալ եղած է...։ Իր հեղինակած երգերը բաւական եր-կար շրջան ըրած են Կովկասի ժողո-վուրդին շրթներուն վրայ։

Խիստ սակաւաւպետ էր։ Կարելի է ըսել «թռչնոյ կերակուրով» կը սնա-նէր։ Չափազանց խղճամիտ եւ համե-րաշխաւոր էր։ Այսօրուան գործը վաղ-ուան չէր ձգեր։ Յորայէս թափանցած էր եւրոպական մտայնութեան։

Կեանքին մեծ մասը անցուցած լոյ-սի ոստանին մէջ, թրծուած ֆրանս-մշակոյթով եւ դասական թատրոնով, Հ. Ալեանաք քիչ մը բարձրէն կը նա-յէր հայ բեմական ձեռնարկներուն վը-րայ։ Եւ սակայն, ան փափկանկատու-թիւնը ունէր տեսնալ պայմանները նը-կատի առնելու, կամ գոնէ լռութեամբ անցնելու մախողած ներկայացումներ-րու վրայէն...։ Ասիկա դիւրաւ հաս-կնալի էր գեղարուեստական քննադա-տի մը, որ վաղուց կտրուած սեփա-կան շրջապատէն, անհնարին չէր ե-ղած Պոլսահայ թատրոնի փառահեղ շրջաններուն։ Օր մը չէ՞ր նկարած հայ խեղճուկ իրականութիւնը բաղ-դատութեան դնելու «Քամէտի Ֆրան-սէզ»ի հետ, այլ մանաւանդ հեգնելու յօդուածի մը այն կարծիքը թէ՝ «Ներ-կայիս Ֆրանսայի մէջ չկայ դերասան մը, որ կարենայ կատարել Համլէթ մը խաղալ»։ Կը յիշեմ թէ օր մը բու-ռըն վէճի մը բռնուեցայ իրեն հետ, բարեկամ ընտանիքի մը տունը։ Շլա-ցած խալացի ողբերգակ Զաքոնի-նէն, ողբացեալ քննադատը բուռն կեր-

պով կը յորձակէր Վ. Փափազեանի «Օթէլլօ»ին վրայ։ Երբ տեսաւ թէ վէճը չի դար, խոյս տուաւ բանավէ-ճէն պատճառաբանելով թէ՝ «Օթոյի արկածէն ի վեր յիշողութիւնը կոր-սնցուցած է»։

Հ. Ալեանաքի վաղեմի բարեկամնե-րէն մէկը,— որ անցեալ տարի յաճախ իր մօտ եղած էր հիւանդ օրերուն,— կը պատմէ թէ ան երբեմն նուաղման նոպաներ կ'ունենար։ Ո՞վ կրնայ պն-դել թէ՝ այդպիսի վաղանցուկ նոպա-յի մը ընթացքին չէ, որ երջանկայի-շատակ արուեստագէտը կեանքէն դէ-պի մահը գացած է։

Ցանձին Հրանդ Ալեանաքի, հայ գե-ղարուեստի աշխարհը կը կորսնցնէ իր նրբամիտ քննադատներէն մէկը։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՍՈՒՐՔԻԱ

ԱՍՊԵՏ ՁՈՒՆԴԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

Հանգուցեալ Ասպետ Զունդ, բնիկ Սուչովացի, ինչպէս յայտնի է կրթա-կան կտակ մը ըրած է, կարեւոր գու-մար մը յատկացնելով Եւրոպայի մէջ համալսարանական ընթացքի հետե-ւող կարօտ ուսանողներու համար, ո-րոնք մրցումով պիտի ընտրուէին։

Այս կտակը գործադրուած էր մին-չեւ ընդհանուր պատերազմ, բայց վերջէն, աւստրիական դրամին ան-կումով, կտակուած գումարը իր ար-ժէքը վերակենդանացնելու համար, չաքրեցաւ այդ կտակն ալ, ինչպէս Ցովսէփի Իզմիրեանց դրական մրցա-նակը.

Վերջերս Պոլսոյ Կտակաց Հոգա-բարձութիւնը շատ աշխատեցաւ այդ կտակը վերակենդանացնելու համար Վիէննայի հոգեւոր հովիւին միջոցով դիմումներ եղան. յոյս կայ որ գու-մար մը պիտի փրկուի։

Այս վերջին դէպքերուն հետեւան-քով առայժմ դադրած է այդ խնդրին հետապնդումը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՓԵՐՏԱՀՃԵԱՆ

«Ազատ խօսք» կը գրէ.—

Դեկտեմբեր 10ի գիշերը, ժամը 10-ին Առաջնորդարանի շէնքին մէջ վախ-ճանեցաւ Պուլկարահայոց Առաջնորդ Ներսէս Արքեպիսկոպոս Փերտահ-ճեան։

Առաջնորդ Հայրը տարիներէ ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդու-թենէ։ Այս տարուան ընթացքին գրե-թէ միշտ բժշկական հսկողութեան տակ կը գտնուէր եւ քանիցս լուրջ տագնապներ ունեցաւ, բայց մասամբ մը կազդուրուեցաւ։ Մէկ քանի օր ա-ռաջ, իր մօտիկ մէկ ազգականի ծանր հիւանդութեան ականատես՝ յուզուե-ցաւ եւ կրկին տագնապ մը ունեցաւ։ Մնկէ ի վեր Սրբազանի առողջական վիճակը վատթարացաւ։ Վերջին եր-կու օրը սիրտը տկարացաւ եւ, հակա-ռակ բժշկական բոլոր խնամքներուն, Շաբաթ գիշեր վախճանեցաւ, խոր սուգով համակելով հայ հոգեւորա-կան դասը, ազգային մարմինները եւ Պուլկարահայ գաղութը։

Կենսագրական գիծեր

Ներսէս Արքեպիսկ. Փերտահճեան ծնած է Ամասիա 1874 թուին։ Աւար-տած է տեղւոյն Ֆրանսական վարժա-րանը, որմէ յետոյ աշակերտած է Արմաշի դպրեվանքին։ Հոն վարդա-պետ ձեռնադրուած է 1901ին։ 1902—1908ին եղած է Քղիի Առաջնորդական փոխանորդ։ 1908—1912 պաշտօնա-վարած է Երզնկայի մէջ, իբրեւ թե-մակալ Առաջնորդ։ 1912—1920 Կ. Պոլսոյ մէջ վարած է պատրիարքա-կան փոխանորդի պաշտօն։

Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է 1920-ին, Էջմիածնի մէջ։ Էջմիածինէն վե-րադառնալով 1920—1925ին վարած է Թրակիոյ Հայոց առաջնորդական թե-մը։ 1926էն ի վեր հաստատուեցաւ Պուլկարիա՝ Փլովտիւ, տեղւոյն Ս. Գէորգ եկեղեցիի քարոզիչի պաշտօ-նով։

Ստեփաննոս Արքեպիսկ. Յովա-կիմեանի վախճանումէն յետոյ, 1934-ին, Ներսէս Արքեպիսկ. Փերտահ-ճեան, որ այդ առեն կը գտնուէր Լի-ոն (Ֆրանսա), իբրեւ Էջմիածնի պատուիրակ՝ գաղութի գործերը կարգադրելու պարտականութեամբ, Պուլկարահայ Թեմական Պատգամա-ւորականժողովին կողմէ ընտրուեցաւ Բուլկարահայոց Առաջնորդ։ 1935ին ստացաւ Արքեպիսկոպոսի աստիճան։

Ներսէս Արքեպիսկ. Փերտահ-ճեան հայ հոգեւորական դասին մէջ աչքի կ'իյնար իր հմտութեամբ։ Ու-սումնասէր էր եւ նուիրուած հայ մը-շակոյթին, հայ եկեղեցիին եւ անոր աւանդութիւններուն։ Բնաւորու-թեամբ մեղմ էր եւ խաղաղ։ Ցայտ-նապէս կը խուսափէր աղմուկէ ու հանրային պայքարներէ. Ունէր չա-փաւոր հայեացքներ եւ ջերմ կուսա-կից էր հայ կեանքի մէջ համերաշխ գործակցութեան, առանց սակայն ինքզինքը եւ իր հայեացքները պար-տադրելու ուժին ու կորովին։ Վեր-ջին տարիներուն հիւանդութիւնը իր ծանր կնիքը դրած էր անոր եռանդին ու գործունէութեան վրայ։ Աշխա-տակցած է հայ պարբերական մամու-լին եւ ունի կարեւոր աշխատութիւն-ներ Պաւղիկեաններու եւ հայ անցեա-լի կարեւոր դէմքերու մասին։ Վար-ձատրուած է հայ եկեղեցական զա-նազան շքանշաններով։ Այս տարի վարձատրուեցաւ նաեւ Ն. Վ. Ցար Բորիս Գ.էն

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ըսմէթ Ինէօնիւի ճառը

ՂԱԶԻԷՄՈՒՆԻԻ

ՀԱԼՔԻ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

ՂԱԶԻԷՄՈՒՆԻ, 9 (Ա. Գ.)—Հան-րապետութեան Նախագահ Ըսմէթ Ի-նէօնիւ պատուեց Հալքէվին եւ կառա-վարութեան բացումը հանրապետութեան Հալք կուսակցութեան Ղազիէմունիի կուսակալութեան քոնկրէին։ Հանրա-պետութեան նախագահը «Եօքլամա»-էն վերջ, նախագահական բեմը եկե-լով խօսեցաւ հետեւեալ ճառը.—

«Ընկերներ,

«Բացուած կը հռչակեմ Ղազիէմու-նիի կուսակալութեան Հանրապետա-կան Հալք կուսակցութեան քոնկրէն։ Սիրով կ'ողջունեմ քոնկրէին անդամ-ները եւ իրենց իրաւասութիւն տուող հալքի կազմակերպութիւնները։ Այս առիթէն օգտուելով շնորհակալու-թիւններս եւ յարգանքի զգացումներս կը յայտնեմ Ղազիէմունիի կուսակա-լութեան յարգելի ժողովրդեան, ո-րուն հետ կը գտնուիմ հոս քանի մը օրէ ի վեր։ Ուրախ եմ Ղազիէմունիէն հաղորդելով ամբողջ Թուրքիոյ թէ շատ գոհ եմ ժողովրդեան մէջ անցու-ցած այս օրերուս կրած տպաւորու-թիւններէս։ Թուրք մեծ ազգը կրնայ ապահով եւ հպարտ ըլլալ որ՝ որքան Ղազիէմունիի կեդրոնին, նոյնքան ալ իր գաւառակներուն եւ գիւղերուն մէջ ապրող հայրենակիցները աշխատա-սէր, բարձր բարոյականի տէր, բարի եւ հայրենասէր հայրենակիցներ են։

Այն տպաւորութիւնը զոր կրեցի շփումներէս այր եւ կին մեր քաղաքա-ցիներուն հետ, սա է որ՝ անոնք միշտ պատրաստ են Թուրք մեծ ընտանիքին մէջ ապացուցանելու կատարեալ գի-տակցութեամբ եւ անձնուիրութեամբ, թէ՝ արժանի են անանցանելի եւ ան-քակտելի ամրութիւնը կազմելու ազ-գայնական եւ լայիք Թուրք Հանրա-պետութեան։

Ապահով՝ ամբողջ երկրին համա-կիրանքին՝ Ղազիէմունիի ժողովրդ-եան հանդէպ՝ անոր հանդէպ գնա-հատման ջերմ զգացումներս զուգըն-թաց կը քալեն զայն շնորհաւորելու իմ բաղձանքիս հետ։

Հայրենակիցներուն խնդիրները քա-ղաքացիներէն եւ գիւղացիներէն ան-ջատ անջատ լսեցի։ Պարզ, բարե-կիրթ, եւ մէկ խօսքով, աշխարհի ա-մէն տեղէն շատ աւելի գեղեցիկ խօ-սող համարուելիք հայրենակիցներս իմ ուշեւորութեան օրերս զարդարե-ցին օգտաշատ տեսութիւններով։ Գնահատանքս կ'ուզեմ յիշատակել թէ՝ իմ հայրենակիցներս ի վիճակի են խորհելու նաեւ հայրենիքին խնդ-իրներուն եւ անոր պէտքերուն վը-րայ՝ երբ կը խօսին իրենց մասնաւոր կարօտութիւններէն։

Թուրք մեծ ազգը կրնայ ապահով ըլլալ որ՝ հերոսական յատկութիւն-ները հիւ-Անատոլուի մեր քաղաքա-ցիներուն որ, դարերէ ի վեր քաջեր կը դրկեն հայրենիքին սահմանա-գլուխները— յատկութիւն որ իրենց համբաւը տարածած է պատմութեան մէջ— կը մնան կենսունակ իրենց ա-մենամաքուր ձեւին մէջ։ Անգամ մըն ալ հաստատեցի մօտէն, թէ իմ հայ-րենակիցներս ի՜նչպէս իրենց հարա-զատ կեանքը կը նկատեն Հանրապե-տութիւնը, ո՛րքան կապուած են Ազգ. Մեծ Ժողովին եւ Հանրապետական կառավարութեան եւ ո՛րքան հաւատք ունին անոնց վրայ։ Ու այս պարագան լիցուց զիս ապահովութեամբ եւ հը-պարտութեամբ։ Հանրապետական կառավարութեան եւ հայրենակից-

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի զանազան վայրերէն նա-մակներ կը ստանանք՝ նոր օրէնքներ-րու պատճառաւ եղած սեղմումներու մասին (աշխատանքի արգելում, խա-նութներու փակում, ինքնութեան թուղթ): Դժբախտաբար նամակները ընդհանուր խօսքեր կը բովանդակեն, առանց տալու որոշ դէպքեր։

Արդ, մեր թղթակիցներէն ու աշ-խատակիցներէն կը խնդրենք ստուգել եւ մեզ տեղեկացնել իրենց վայրերուն մէջ պատահած նման դէպքերը՝ տալով անուններ, թուական, յարակից պա-րագաներ եւ ճշգրտուած իրողութիւն-ներ։

ներու միջեւ այս մտերիմ կապը՝ մեծ աւետիս մըն է հայրենիքին վերելք-ութեան համար։ Հոն ուր կարելի է խօսիլ հանդիստ կերպով, հոն ուր՝ անկեղծ եւ իրական ներդաշնակու-թիւն մը կը տիրէ հայրենակցին եւ հանրային պաշտօնէին միջեւ, որոշ է որ կարօտութիւնները կը կարգա-դրուին եւ կ'ապահովուին։

Մեր երկրին հարստութիւնն ու ու-ժը աւելցնելիք այնքան գեղեցիկ կա-րելիութիւններ կը տեսնենք որ հիւ-սիսային Անատոլուն զոր Ղազիէմու-նի բառով կ'ամփոփեմ, ընդհուպ պի-տի փայլի, ապահով եմ բացարձակա-պէս, իր մշակոյթով ու բարգաւաճ-մամբ, իրր թանկագին գոհար մը։

Համակրութեամբ է որ կ'ուզեմ ար-ձանագրել այն սէրն ու վստահութիւ-նը զոր Հանրապետութեան Հալք կու-սակցութիւնը առաւհոված է իրեն կու-սակալութեան մէջ՝ շնորհիւ ձեզ նը-ման անդամներու։

Մի մոռնաք որ, գլխաւոր ուժը մեր կուսակցութեան որ խօսել մը ըրած է իրեն տեսնել Թուրք մեծ ազգը իր-րեւ միաձոյլ զանգուած մարդկու-թեան եւ քաղաքակրթութեան, ա-ռանց դասակարգի եւ խմբակի խըտ-րութեան, կը կայանայ բոլոր հայրե-նակիցներուն սիրոյն եւ վստահու-թեան մէջ եւ իր գլխաւոր պաշտօնն է ծառայել բոլոր քաղաքացիներուն եւ ապահովել անոնց պէտքերը։ Մենք կրնանք կուսակցութիւնը բոլոր հայ-րենակիցները դրկող ընտանեկան մեծ բոյնի մը վերածել, կուսակցութեան անդամակցութիւնը ընդունելով պայ-ման մը յառաջանիշը քաղաքական դաս-ախարակութեան մը, որ երբեք կը դի-ջի մասնաւոր շահերու հետապնդման։

Ցարդ մեր կորած ճամբան աւելի դժուար էր։ Թուրք ազգը՝ անցեալ կուսակցութիւններէն խրտչած, իր քաղաքական կեանքին մէջ գտաւ հան-դարտութիւնն ու ապահովութիւնը, վստահելով Թուրք Հանրապետական Հալք կուսակցութեան հայրենասիրա-կան եւ անշահախնդիր գործունէու-թեան։

Մեր գլխաւոր նպատակը պիտի ըլ-լայ աւելցնել եւ բարձրացնել ա՛լ աւե-լի մեր ժողովրդեան սրտին մէջ մեր շահած այս թանկագին վստահու-թիւնը»

ԿԱՐԵՒՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ԳԻՒՂԻ ՏՐՈՒԻՆ

ՂԱԶԻԷՄՈՒՆԻ, 8 (Ձ.)— Հան-րապետութեան նախագահը կը շարու-նակէ իր շփումները ժողովրդական լայն զանգուածներու հետ։ Որոշ է թէ այս ուսումնասիրութիւններուն պիտի յաջորդեն կարեւոր որոշումներ, ո-րոնք ամբողջ երկիրը պիտի շահա-գրգռեն։

Ըսմէթ Ինէօնիւն զբաղեցնող կա-րեւոր խնդիրներէն մէկն ալ Թուրք գիւղացիին ղեկատ խնդիրն է։ Այս առթիւ կ'արժէ Հանրապետութեան Նախագահին եւ Ցատայյի ղեկավարի մը միջեւ տեղի ունեցած խօսակցու-թիւնը յիշել.

— Շրջակայքի բնակչութիւնը ի՞նչ կը հագնի։

— Մեզի միայն 40 գիւղերու բնա-կիչները հագուստ կարել կուտան։ Միւսները աղքատ են, իրենք կը գոր-ծեն կերպասը։

— Ձեռք մը զգեստը քանի՞ ոսկի կ'արժէ։

— Ցասը, տասներկու, մինչեւ քսան։

— Ինչպէ՞ս կրնաք ապրիլ։

— Պէտք է Երկրագործ. դրամա-տան միջոցաւ եւ քիչ շահով ծախուի։ Իսթանպուլէն մինչեւ մեր ձեռքը հաս-նի, շատ կը սղէ։

— Ես առեն մը Սիմէր Պանքին ա-ժան զգեստներ կարել տալ փորձ ըրի, բայց չծախուեցան։

—Անշուշտ, որովհետեւ կարողները լաւերէն, երկայնէն, պաստառէն, ա-մէն կողմէն կը գողնան։ Գիւղացին չափ չունի նեղ հագուած։

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՐՑԸ ՄԻՇՏ ԲԱՑ Է

«Ազդակ» (Դեկտ. 11).

— «Վերջերս արաբական մամուլը շարք մը գրոյցներ արձանագրեց Սան-ճաքի մասին.— կը խորհուի այս շըր-ջանը բաժնել Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, Ֆրանսական իշխանութիւնը հաղորդած է թէ չի ճանչնար «Հա-թայ» անունը եւ հետեւաբար առաջ-ւան նման գործածուելու է Սանճաք տ'Ալէքսանտրէթ բացատրութիւնը։ Եւ վերջապէս, Լոնտոն, Փարիզ եւ Անգարա բանակցութիւն կը կատարեն ներկայիս, վերջնական կարգադրու-թիւն մը ընելու համար։

Հիմ ունի՞ն այս գրոյցները։ Ձենք կարծեր։ Արդէն, մէկը միւսը կը հեր-քէ, իբրեւ տրամագծօրէն հակադիր։ Այսպէս, եթէ այդ հողամասը պիտի բաժնուի Անգարայի եւ Դամասկոսի միջեւ, այն ատեն ինչո՞ւ բանակցիլ ծրնեւի կանոնագրութեան մասին ո-րուն հիմը կը կազմէ Սանճաքի ինք-նուրոյն գոյութիւնը։ Եւ կամ նկատի ունենալ ապագինումը, որ անխուսափ կը դառնայ բաժանման պարագային։

Եւ սակայն, եթէ ճիշդ է որ առանց կրակի ծուխ չկայ, ապա ուրեմն այդ գրոյցները բան մը կը մատնեն, հա-րիւրին 50 մաղուելու պարագային իսկ։ Արդարեւ, ինչո՞ւ շրջան չըրեն քանի մը ամիս առաջ, եւ կ'ընեն հի-մայ։ Այն ալ միաժամանակ բազմա-թիւ աղբիւրներէ, ինչ որ կը հերքէ յերիւրանքի հաւանականութիւնը։

Եթէ կը յիշէ ընթերցողը, սկիզբէն ի վեր այն տեսակէտն ունեցած ենք թէ Սանճաքի հարցը, հակառակ Թուրքիոյ եղած կարեւոր զիջումնե-րուն, իրաւապէս միշտ կը մնայ բաց եւ հետեւաբար վերաքննելի։ Մի նա-յիք Թուրքօ-Ֆրանսական վերջին հա-մաձայնութեան։ Սուրիոյ հետ ալ հա-մաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, եւ շատ աւելի ամրապէս ու հանդիսաւոր կեր-պով. բայց երկու տարիէ ի վեր կը մնայ հոն՝ ուր որ էր։ Աւելի ճիշդ՝ ետ ետ գնաց։ Դաշինքը փոխուելուն պէս, տրամադրութիւնն ալ փոխուե-ցաւ եւ ձէմիլ Մէրտէմ պէյ Փարիզ հրաւիրուեցաւ նոր բանակցութիւն կատարելու։ Ինչո՞ւ.— որովհետեւ անցած ամիսները ստեղծած էին նոր կացութիւն մը, որ անհրաժեշտ կը դարձնէր սրբագրում մը, կամ դիւա-նագիտական լեզուով՝ «պատշաճե-ցում» մը։

Բաւական դժնդակ խորհրդակցու-թիւններէ յետոյ, անցեալ տարի կա-տարուեցաւ«պատշաճեցում»ը եւ ստո-րագրուեցաւ յաւելուածական պայ-մանագիր մը։ Վերջացա՞ւ։ Տրամա-բանութիւնը ա՛յս կը պահանջէր։ Բայց ահա նոր արտաքին նախարար եւ հե-տեւաբար նոր խնդիր.— Տը Թէսան—Մէրտէմ պայմանագրութենէն ի վեր փոխուած ըլլալով կացութիւնը, նոր «պատշաճեցում» մը հարկեցուցիչ է։ Կրկին բանակցութիւն Փարիզի մէջ, կրկին նոր պայմանագրութեան մը կնքում։ Վերջացա՞ւ։ Տրամաբանու-թիւնը ա՛յս կը հրամայէ. բայց ահա Սուրիոյ վարչապետը դարձուած մնա-ցած է Ֆրանսայի մայրաքաղաքը։ Կը նշանակէ թէ չէ վերջացած, թէ հար-թուելիք խոչընդոտներ կան։

Արդ, ինչո՞ւ նոյն պատմութիւնը չկրկնուի նաեւ Սանճաքի շուրջ, երբ կրկնութեան շատ աւելի զօրաւոր պատճառներ կան։

Ամէնէն առաջ, Անգարայի վերջին համաձայնութիւնը (Ցուլիս) ՉԷ ՍՏՈ-ՐԱԳՐՈՒԱԾ, այլ միայն ՆՇԱՆԱ-ԳՐՈՒԱԾ (փարաֆէ)։ Բուն ստորա-գրութիւնը տեղի պիտի ունենար Հոկտեմբերին եւ Պոնէ պատրաստ-ուած էր աստ համար այցելել Անգա-րա, երբ յանկարծ պայթեցաւ չէխա-կան զարհուրելի տագնապը։

Ցետոյ, այդ օրէն ասդին ամբողջ աշխարհ մը փոխուեցաւ։ Ո՛չ Թուր-քիան նախկին Թուրքիան է, ոչ ալ մանաւանդ Ֆրանսան՝ նախկին Ֆը-րանսան։

Երէկ՝ Անգարա ապահով էր որոշ չափով եւ կրնար բարձր խօսիլ։ Մա-նաւանդ ունէր պետ մը որ անձնական վարկի խնդիր դարձուցած էր Սան-ճաքը, մոռնալով ոչ միայն պետա-կան նկատումները, այլ եւ սեփական հիւանդութիւնը որ քառասմբակ կ'ար-շաւէր՝ շատ յանցած գերեզման իջե-ցնելու համար զինքը։

Այսօր՝ կը դողայ արդէն, ի տես ուժական (տինամիք) երկու կլաններ-րու որոնք լայներախ բացուած են իր վրայ, գերմանականը՝ վերէն, իտա-լականը՝ կողէն։ Դեռ առանց յիշելու Պուլկարիան, որ սկսած է փրփրիլ ու յորդիլ։ Պարապ տեղը չեն Սովրա-նիէի նախագահին յայտարարութիւն-ները, ինչպէս նաեւ ժողովրդական ծաւալուն ցոյցերը որ պայթեցան երկրին ամէն կողմը։ Եւ եթէ Սո-ֆիայի կառավարութիւնը ճնշեց ան-միջապէս, պատճառը այն է որ կ'ու-զէ խաղաղօրէն գոհանալ, ինչպէս գոհացաւ բախտակից Հունգարիան։ Ինչո՞ւ աւելորդ միջադէպեր ստեղծել, երբ գիտէ թէ մեծերը սեղանի վրայ պիտի դնեն իր պահանջը եւ անպայ-ման պիտի գոհացնեն։

Նոյն յեղաշրջումը Ֆրանսայի մօտ։ Մինչդ այն միջոցին երբ ինքնամփո-փումի հզօր փորձ մը կ'ընէ եւ Գեր-մանիոյ Թշնամիին հետ կը հաշտուի պարզապէս Միջերկրականի վրայ կեդրոնացնելու համար ամբողջ ու-շադրութիւնը, անտարակոյս չէր կըր-նար կամովին ձեռքէ հանել ծոց մը, որ— Գրիանի բացատրութեամբ— «հսկայական» (փորմիտապլ) նշանա-կութիւն ունի Ֆրանսական շահերու պաշտպանութեան տեսակէտով։ Մա-նաւանդ հիմա, երբ Իտալիա կը ձըգ-տի «իր լիճը» դարձնելու Միջերկրա-կանը եւ այս երաղով անդադարե Թու-նուզ» կը հոլովէ։

Կը կրկնենք.— պետութիւն մը որ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ վերաքննեց ԱԶԱՏ ԿԱՄՔՈՎԸ կնքած դաշնագիր մը (սու-րիականը), ինչո՞ւ գտնէ մէկ անգամ չանդրադառնայ համաձայնութեան մը զոր ընդունեց ԱԿԱՄԱՑ, միջազ-գային դէպքերու հարկադրանքին տակ։

Ուրիշ հիմնական կէտ մը։ Սուրիա-կան դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Ժընեւական լոյսին տակ, ինքնա-դրական հողի վրայ։ Մինչդեռ թըր-քականը ունի կիրարկումի ցաւագին լոյսը, որ ինքնին բաւական է զոյգ ուշքերն անգամ թանալու։ Եւ խոր սարսափով, որովհետեւ ինչ որ Թուր-քը ըրաւ վերջին վեց ամսուան ըն-թացքին՝ Պլումը եւ խորհրդական Վիէնօն անգամ վրդովելու աստիճան ապշեցուցիչ է, չըսելու համար անարդիչ։

Ականջեմական Թարոյի բաժին պէս, ան չին այլեւս նոյն իսկ Ֆրանսական ա-րիւնին, ինչպէս նաեւ ազատութեան խորհրդանիշ եռագոյնին։ Աշխարհա-կալական ծրագիրները, Ֆրանսացին ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքէն «տէֆ» ընելու գաւերն ալ՝ տարբեր։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱԽՈՑԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՎԱԼԱՆՍ.— Կիրակի, 18 Նոյեմբեր, կէսօրէ վերջ Զ. Ո. Մ.-ը կը մրցէր տեղւոյս C. S. Foyer-ի դէմ, երբ երկու խումբերը դաշտ իջան։ Մեզի կը տե-ղեկացուէր որ պաշտօնական դատաւո-րը պիտի չկրնայ ներկայ ըլլալ զանա-զան կարեւոր պատճառներով։ Եւ ստիպուած քուէ քաշուեցաւ եւ պաշ-տօնապէս ընտրուեցաւ հակառակորդ կողմէ դատաւոր մը։ Հակառակ որ պատուիրուեցաւ թէ կողմնակալու-թիւն չըլլայ, ան դարձեալ իր խում-բին կողմը կը բռնէր։

Խաղը սկսաւ ժամը ճիշդ 2.45ին։ Դաշտ եկած էին բաւական թիւով մարզասէր հայրենակիցներ, հակա-ռակ օրուան ցուրտ օդին։ Մերինները սկսան խիստ յարձակողականի եւ ա-ռիթէն չկրնալով օգտուիլ, ապար-դիւն կ'անցնէր ամէն ջանք, եւ հա-կառակորդին մէկ պզտիկ վայրէջքով եւ մեր վերջապահներու պզտիկ սխալ-մունքով հակառակորդը նշանակեց ա-ռաջին եւ վերջին կէտը։

Եւ կիսախաղը վերջացաւ 1—0, ի նպաստ հակառակորդին։

Երկրորդ կիսախաղը սկսելուն՝ Զո-մերը յարձակողական անցան։ Բա-նիցս յառաջապահներու խիստ սեղ-մումէն չի կրցան ո եւ է արդիւնք ձեռք բերել։ Գովելի էր հակառակոր-դին բերդապահը, որ կատարեալ քա-ջութիւն ունէր եւ կը փախթթուէր մե-յիններուն ոտքերուն։ Սա չափն ալ ը-սենք որ Զոմերուն խաղը գեղեցիկ էր հակառակ իրենց պզտիկ տարիքին։ Խաղը կը վերջանար Զոմի պարտու-թեամբ 1 — 0։

*** 27 Հոկտեմբերին Զոմերը կը յաղթեն U. S. Tournon-ի 3—1։

4 Նոյեմբերին Զ. Ո. Մ. մարզա-կանի խառն խումբը կը պարտուի C. S. Foyer-ի խառն խումբէն 2 — 0։

11 Նոյեմբերին Զ. Ո. Մ. մարզա-կանի Ա. յումբը կը պարտուի U. S. Change-էն, մրցում ախոյենական 3-0։

Կը մաղթենք որ Զ.Ո.Մ.-ի տղաքը այս վերջին մրցումին պէս միշտ լաւ խաղան։

Գ. Խաչէրեան

տուաւ՝ ընդունելով որոշ մեղմացումներ կատարել տուրքերու վրայ, բայց յօդուած 2ը սկզբունքի հարց է եւ իր կառավարութիւնը չուզեր վայրկեան մը աւելի մնալ իր դիրքին վրայ, եթէ պիտի մերժուի յօդուած 2ը:

Քուէի դրուեցաւ:

Կառավարութիւնը շահեցաւ 284ի դէմ 291 քուէ, — 7 քուէ ա ւելի: 34 հոգի ձեռնպահ մնացած էին:

Կէսօրէ վերջ երեսփոխաններուն թիւը աւելի եւս շատցած էր: Տալատիէ երկու անգամ վստահութեան հարց դրաւ նորէն, երկ րորդ անգամին 265ի դէմ 322 քուէով եւ երկրորդ անգամին 229ի դէմ 366 քուէով ամրացաւ կառավարութեան դիրքը:

Երբ կը քուէարկուէր հարիւրին 2 բացառիկ տուրքը, առա ջարկներ եղան,— այսպէս՝ տարեկան տասը հազար ֆրանքէ վար եկամուտներու համար տուրքէ զերծ կացուցանել մինչեւ 6000 ֆրանքը, ուրիշներ պահանջեցին՝ մինչեւ 7000ը, եւ զաւկի վրայ 2000 ֆրանք եւս տուրքէ զերծ կացուցանելու պայմանով:

ԳՈՒՏԱՓԷՇԹԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը օրինագիծ մը մշակեց Հրեաներու մասին.- Հրեաները ընարութեանց պիտի մասնակցին առանձին, հրեայ ընտրելիներու ցանկի մը վը րայ կեդրոնացնելով իրենց քուէները: Հրեայ երեսփոխաններուն թիւը պիտի չանցնի հարիւրին 6 համեմատութիւնը, Հրեաները պիտի չկարենան պաշտօնեայ նշանակուիլ հանրային հաստատու թեանց: Հրեայ բժիշկներու, փաստաբաններու, դերասաններու եւ օրագրողներու թիւը պիտի չանցնի հարիւրին 6 համեմատութիւ նը: Հրեաները չեն կրնար աշխատաւորական ձեռնարկներու տնօ րէն դառնալ:

«ԷՕՎՌ» դարձեալ արձագանգ կուտայ լուրի մը զոր անգամ մը հերքեցին Պերլինէն, — իբր թէ Հիթլէր գիտող մը պիտի ղրկէ Հռոմ (Կէօրինկը կամ Ռիպպէնթրոփը), ներկայ ըլլալու կամ մօտէն հետեւելու այն խօսակցութեանց, որոնք տեղի պիտի ունենան Մուսոլինիի եւ Չէմպըլէյնի միջեւ, երբ այս վերջինը Հռոմ այցելէ:

Պտուղի օր եւ տօնածառ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

25 Դեկտ., Կիրակի ժամը 2ին Route St. Martin d'Hérès, Café Blanc-ի սրահին մէջ:

Արտասանութիւն, երգ եւ հայկական պար փոքրիկներու կողմէ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

Նոյեմբեր 1 — Նոյ. 20

ՓԱՐԻԶ (18), Նիզ.— 100
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Գ.— 305:
ՌՕԱՆ, Գօղ.— 100:
ՓԸՐԼԻ, Տիկին Ճ.— 265
ՀԸՍԻՆՔԻՆ, Մ. Թ.— 215
ՓԱՎԻՅԵՈՆ Սու ՊՈՒԱ, Ա. Գ.— 40
ՓԱՎԻՅԵՈՆ Սու ՊՈՒԱ, Գ. Գ.— 40
ՆԷՕՎԻԼ, Գրիգ.— 75:
ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Գ. Տ.— 120:
ԼԻՈՆ, Ջան.— 75
ԼԻՈՆ, Ե. Թ.— 190
ԱՆԻԷՌ, Հ. Կոթ.— 140
ՔԼԻՇԻ, Գալ.— 40:
ԳՐԸՆՈՊԼ, Օ. Եր.— 150
ՇԱՎԻԼ, Մ. Մ.— 35
ԼԻՈՆ, Թ. Ա.— 75
ՆՈՒՐԻԿ, Ա. Թոր.— 150
ԱՆՎԵՐՍ, Ն. Զ.— 215
Ս ՈՆՓԵՆԻԷ, Ա. Տէր. Վ.— 160
ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ, Հար.— 50
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկին Գ. — 82
ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա.— 40
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գ. Ք.— 225
ՑԱՅԱՆՍ, Սօլ.— 40
ՄՈՆՑԱՎԷ, Գար.— 75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Գաս.— 150
ՓԱՐԻԶ (16), Կ. Օ.— 75
ՌԸՆԱԺ, Գ. Տէր Մ.— 75
ԼԻՈՆ, Ֆր.— 75
ԱՐՔԷՕՅ, Օ. Թ.— 190
ՊՈԼԷՆ, Ե. Մ.— 40
ԱՆԻԷՌ, Ա. Ա.— 80
ՖՈՆԹԷՆՊԼԷՕ, Գար.— 40
ԼԻԳՕ, Վ. Թ.— 40
ՏՐԱԿԻՆՆԵԱՆ, Գ. Լ.— 75
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Գ. Բ.— 75
ՔԱՆ, Շ. Վ.— 150

ԼՈՒՐԱՑԻԵՐ

[illegible] 45 [illegible]

[illegible] 25 Դեկտ., կէսօրէ վերջ ժամը 3ին 6 Rue Petites Maries, [illegible]

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. ԵԻՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէօն:

Գալլար

ՆԷՕՎԻԼ ՍԻՒՐ ՍՕՆԻ «Երկաթ» խումբի Ընդհ. Ժողովը 24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ «Վարանդեան» Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

«ՊՏՈՒՂԻ ՕՐ» ԵՒ ԽՆՃՈՅՔ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

24 Դեկտ., Շաբաթ, ժամը 14—24, 8 Rue Bossuet, Փարիզ

ԽՆՃՈՅՔԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Քաջալերեցէք Միութեան բազմապիսի գործունէութիւնը, գնելով ձեր մօտ Ձեր Կաղանդի պտուղը՝ թարմ ու համեղ:

Հոն կը գտնէք՝ Խաչուհիներու ճոխ ու համեղ պիւֆէն:

Երգ — պար — նուագ: Մուտքը ազատ է

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

24 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 3 Ռիւ տ'Իսի, Պիլանքուր:

Կը ներկայացուի ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցի Շավիլի «Րաֆֆի» երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ:

Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր: Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը ղեկավարութեամբ Գ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ:

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու կողմէ:

«Մանուկներու Օր»

Ֆր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

31 Դեկտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8·30ին

Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը նախագահէ Գ. Կ. ՏԱՅԵԱՆ

Մանուկներու կողմէ արտասանութիւններ, խմբերգ, «Ծաղիկներու պարը» հայկական պար՝ տոհմիկ տարազներով:

Կաղանդ պապան բոլոր փոքրիկներուն պիտի բաժնէ միրգեր եւ պտուղ:

Կը հրաւիրուի հայ հասարակութիւնը: Մուտք 0·95 սանթ.

AGENCES: ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐ

LYON: M. Francis COTTON, 68 Avenue Galline;
ԼԻՈՆ à Villeurbanne, près Lyon.
Téléph. Lalande 64-10.

MARSEILLE, M. SIMONDI, 17 Allées des Primevères,
ՄԱՐՍԷՅԼ à Marseille.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-68
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 25 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 25 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3921

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻ

Աւանդութիւնը կ'ըսէ, գիտութիւնն ալ կը հաստատէ, թէ ծիածանը կամ ծիրանի գօտին կը բացուին տեղատարափ անձրեւներէ եւ բուռն փոթորիկներէ վերջ:

Այսպէս նաեւ հանրային կեանքի մէջ:

Կը թուի թէ ծիրանի գօտի մըն ալ բացուած է Հայկական Արտասահմանի ազգային — քաղաքական հորիզոնին վրայ, այնքան փոթորիկներէ վերջ.

Տարիներ տեւեցին սառնամանիքները, սաստիկաշունչ քամիները եւ «ձիւնաբեր հողմունք»: Այն աստիճան որ, որոշ բազմութեանց եթէ ոչ խելքը, գոնէ զգացումները սառ կապել սկսեր էին: Եւ բարի մարդիկ վհատութեան, յուսահատութեան հառաչանքներ կ'արձակէին, ամէն բան կորսուած համարելով:

Եւ ահա ծիրանի գօտին, իր եօթը գոյներով: Կ'ուզէինք ըսել՝ եօթը սպասիկներով:

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել կամ հոգեբանական վերլուծումներ կատարել, իմանալու համար գաղտնիքը այս բարենշան երեւոյթին:

Գլխաւոր գաղտնիքը, անշուշտ, կապ ունի Հայաստանի գըլխուն պայթած փոթորիկներուն եւ միջազգային դէպքերու այնքան չարաշուք նշուէջներուն հետ:

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, բան մը փլաւ ամէնէն լաւատեսներու մտքին մէջ ալ: Մարդիկ այլեւս տրամադրութիւն չունին սպասելու երգելու նոյն միամտութեամբ, ինչպէս երկու-երեք տարի առաջ:

Վարդագեղ յոյսերուն եւ երազներուն այսօր յաջորդած է սառն դատողութիւնը, սահմանէն անդին թէ աստին: Եւ քանի որ բան մը փլաւ, փոխադարձ հասկացողութեան տրամադրութիւններն ալ հետզհետէ կը շեշտուին: Ուրիշ խօսքով, աստիճանաբար մեռ ու մարմին կը ստանայ ինքնապաշտպանութեան պահանջը:

Ամէն պարագայի մէջ, ծիրանի գօտի մը կը յածի հայկական հորիզոնին վրայ: Ոչ այնքան պայծառ եւ ծաւալուն, բայց եւ այնպէս բարենշան:

Եւ այս պատկերը ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ «գաւառ»ի մէջ, ուր հանրային կեանքը շատ աւելի նիհար է եւ բազմազան:

Արդարեւ, ուր որ հանդիպիս, ամէնէն բազմահայ կեդրոնէն մինչեւ յետին համրանքը, լուսաւոր գիծ մը կը սփռէ հոգիդ: Ու կը զգաս թէ այլեւս անհրաժեշտ չէ «միացեալ ճակատ»ի յոր-դոր կարդալ, կամ սրտագին կոչեր ուղղել յանուն համերաշխութեան:

Դէպքերը արդէն հարթած են ճամբան, լրացնելով հոգեբանական պատրաստութիւնը: Եւ մարդիկ ոչ թէ քարոզի կը սպասեն, այլ գործի: Ոչ թէ սկզբունքն է որ կը փնտռեն, այլ բանաձեւը:

Անշուշտ կան «հաստապարանոց»ներն ալ, որոնք ուխտած են ոչ լսել, ոչ ալ վերագնահատել իրենց քալած ճամբան:

Բայց ոչինչ: Բազմութիւնները ինքնաբերաբար կը տեսնեն եւ կը զատեն բուն իրականութիւնը: Կը տեսնեն ծիածանը, եւ անձկութեամբ կը հետեւին անոր խորհուրդին,— հաշտութիւն: Ձեռք ձեռքի, գլուխ գլխի, յանուն ինքնապաշտպանութեան: Ե՛ւ Հայրենիքի ե՛ւ Հայկական Արտասահմանի համար:

Գիտութիւնը կ'ըսէ թէ եօթը գոյն ունի ծիրանի գօտին,— մանիշակագոյն, լեղակ, դեղին, կապոյտ, կանանչ, նարնջագոյն եւ կարմիր:

Եթէ ուզէինք փոխաբերական խաղ մը փորձել, պիտի ըսէինք թէ այդ եօթը գոյները կը ներկայացնեն եօթը տրամադրութիւններ, մեր հանրային կեանքին մէջ: Մեր այսօրուան երերուն եւ անստոյգ, անսովոր կացութեան մէջ:

Անոնց ամէն մէկը հոգեկան պատկեր մը կը ներկայացնէ:

Եթէ կանանչը դալարիքն է,— գործելու եւ արտադրելու տենչ եւ կամք, կամ եթէ կապոյտը պայծառատեսութիւն կը նշանակէ, չանտեսենք նաեւ դեղինը, որ կը թուի թէ ցնցում մը կը սպասէ, շարժելու համար, իր կարգին:

Ամէն պարագայի մէջ, այդ եօթը գոյներն ալ յստակօրէն կ'երեւան հայկական հորիզոնին վրայ, իբրեւ ամբողջական խորհըրդանշան: Մեզի կը մնայ լաւագոյն ձիգը փորձել, ըմբռնելու համար ե՛ւ ամբողջին եւ իւրաքանչիւրին իմաստը:

Այս անձման ժողովուրդը, որ իր ամէնէն սեւ օրերուն մէջ ալ գիտցաւ երգ մը հիւսել, զուարթ կանչ մը արձակել, որ նոյնացաւ բնութեան փոթորիկներուն ինչպէս արեւուն հետ, ընդունակ է իմաստութեան աւետարանի մը վերածելու այդ եօթը գոյները:

Նոյնիսկ իր քրիստոնէական տօներուն մէջ — ինչպէս այսօրուանը— իրեն չպակսեցաւ այդ իմաստութիւնը:

Քանի որ ծիրանի գօտին կը պսպղայ, կը ժպտի արդէն, դուն, տարագիր ժողովուրդ, անգամ մը եւս ցոյց տուր աշխարհին, թէ ընդունակ ես քու ճակատագիրդ վարելու այնպէս ինչպէս դարերու ընթացքին:

Ինչ որ ինքնապաշտպանութեան պայքար կը կոչենք, վեր չէ ոչ քու կարողութենէդ, ոչ ալ կամքէդ:

Ամէն անգամ որ փոթորիկներ պայթեցան գլխուդ, ճամբուդ կամ կռնակիդ վրայ, ամէնէն առաջ դուն էիր որ գտար փրկութեան գօտին, համբերութեամբ, յարատեւութեամբ, հաւատարմութեամբ եւ աշխատանքով:

Ծիրանի գօտին քեզ առաջնորդ, նորէն արծարծելու, բազմապատկելու համար այդ առաքինութիւններդ եւ ուրիշներ զոր ստացար այս օտար ափերուն վրայ:

Անոր եօթը գոյները եօթն աղբիւրի համն ունին քեզի համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ Ա՞ՉՔ ՈՒՆԻ ԿՈՎԿԱՍԻ ՎՐԱՅ

Ուկրայնայի անկախութեան շարժումը

«Ֆոլքիշէ Պէօպախթէր», Հիթլէրի պաշտօնաթերթը, ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակած է, ուր յիշելով Հոներու եւ Մոնկոլներու դէմ կատարուած արշաւանքները, կը շարունակէ.

«Այդ կռիւներուն ռազմաբեմը հին ժամանակներու մէջ կը կազմէր հաղորդակցութեան եւ գաղթի այն մեծ ճանապարհը որ Սեւ ծովը կը միացնէ Պալթիկ ծովուն՝ Վիսթուլա, Տնիէփէր, Տունա եւ Տնիէսթէր գետերով եւ Կովկասի միջոցաւ կը տանի դէպի Կասպեան ծով: Կովկասի մէջ, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի մէջ, ինչպէս եւ Տնիէփէրի եւ Տնիէսթէրի միջեւ Ուկրայնացի ժողովուրդը մահացու պայքար մը կը մղէ ազատութեան համար, Մոսկուայի բոլշեւիկեան-ասիական դիկտատուրային դէմ»:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ուկրայնական շրջանակները յառաջ կը տանին իրենց կազմակերպական աշխատանքը, յանուն անկախութեան: Ուկրայնայի ազգային կազմակերպութեան նախագահը, Մելնիք, Լոնտոն, Փարիզ եւ Պերլին այցելելէ վերջ, երկու գրասենեակներ հաստատեց, վարելու համար շարժումը: Այդ գրասենեակներէն մին կը գտնուի Վիէննա, միւսը՝ Հռոմ: Փրակայի մէջ ուկրայնական բոլոր կուսակցութիւնները միացան հետեւեալ անունին տակ.— «Միութիւն Ուկրայնացի հայրենասէրներու», նախագահութեամբ Պ. Փրոքոփովիցի:

*** Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ արեւելեան Կալիցիոյ ինքնավարութեան համար ներկայացուած օրինագիծը մեծ ազդեցութիւն գործած է: Ամէն գիւղացի օրինակ մը ունի այդ օրինագծէն:

*** Ռումանական սահմանագլուխին վրայ ձերբակալուեցան քանի մը անձեր, երբ կը փորձէին Խ. Ռուսաստան մտնել գաղտնաբար: Կ'ըսուի թէ կոլանաւորները մասնաւոր հրահանգներ ստացած էին, Ուկրայնայի անկախութեան պայքարին համար:

*** Լեհաստանի Երեսփ. Ժողովին առեն[?]ապետը ազդարարեց ուկրայնական խմբակցութեան թէ չի կրնար կարդալ այն օրինագիծը որ ներկայացուած էր Դեկտեմբեր 9ին եւ որ կը տրամադրէր ուկրայնական ինքնավար միութիւն մը հաստատել Լեհաստանի մէջ: Օրինագիծը ստորագրուած էր 15 երեսփոխաններու կողմէ: Մերժումին պատճառաբանութիւնը այն է թէ հողային փոփոխութեան մը համար անհրաժեշտ է փոփոխել սահմանադրութիւնը:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏ ՄԸ ՔԱՒԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԵՏ ԾԱԳԱԾ ՎԷՃԻՆ ՄԱՍԻՆ

Տալատիէ դէպի Քորսիկա եւ Թունուզ զինուորական ցոյցերով

Իտալական կառավարութիւնը չեղեալ համարած ըլլալով Լաւալ-Մուսոլինի համաձայնութիւնը (1935), Ֆրանսական կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, ի նախատեսութիւն անակնկալներու: Երէկ առտու նախարարական արտակարգ ժողով մը գումարուեցաւ Էլիզէի պալատին մէջ, քննելու համար երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները: Հեղինակաւոր թերթեր գիտել կու տան թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը վստահ՝ իր ուժին վրայ, կը սպասէ որ յաջորդ քայլը առնէ Իտալիա: Այս առթիւ մասնաւոր կարեւորութիւն կը ստանայ Պ. Տալատիէի այցելութիւնը դէպի Քորսիկա եւ Թունուզ: Այս այցելութիւնը պիտի կատարուի նոր տարուան սկիզբը եւ պիտի ստանայ զինուորական ցոյցի մը հանգամանքը, մանաւանդ որ վարչապետը միեւնոյն ատեն ազգ. պաշտպանութեան նախարար է: Թունուզի մարզպանը Փարիզ կանչուած է եւ կը հանի երկուշաբթի օր, մշակելու համար այցելութեան ծրագիրը: Ֆրանսա վճռած է անվթար պահել ափրիկեան կայսրութիւնը, Իտալիոյ բոլոր սպառնալիքներուն դէմ:

Վարչապետը Թուլոնէն պիտի մեկնի յունուար 2ին, առաջնակարգ յածանաւով մը, ընկերակցութեամբ նաւային սպարակոյտի նախագահին, ինչպէս եւ բանակէն եւ օդատորմիղէն ընտրուած երկու զօրավարներու: Յածանաւին պիտի ընկերանան ուրիշ երկու մարտանաւեր, բազմաթիւ թորփիլանաւեր եւ սուզանաւեր: Քորսիքայի մայրաքաղաքը՝ Այաչիօ հասած ատեն, Պ. Տալատիէ պիտի դիմաւորուի ծովային նախարար Պ. Քամփէնքիի կողմէ, որ Քորսիքացի է եւ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի, «Ֆրանսայի ազգային օրհուան առթիւ:

Այցելութեան միջոցին, Պ. Տալատիէ աչքէ պիտի անցրնէ ափրիկեան «Մաժինոյի գիծը»:

1935ի համաձայնութեան խզումը վրդովում պատճառած է մանաւանդ անոր համար որ դեռ 1936 Դեկտեմբեր 18ին Մուսոլինի հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր ճառի մը մէջ.— «Մեր ափրիկեան բոլոր հաշիւները փակուած են մինչեւ վերջին սանթիմը»: Փարիզի մէջ Իտալիոյ այս նոր քայլը կը նկատեն ռազմախաղ մը՝ Չէմպըլէյնի այցելութեան նախօրեակին եւ կը վախնան որ Անգլիոյ վարչապետը ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, կարեւոր զիջումներ կատարել տալու համար Սուէզի եւ Թունուզի հարցերուն մէջ: Կարգ մը թերթեր կ'ազդարարեն թէ Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը ճշդուած է 1896ին, եւ թէ կառավարու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՍՊԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

280,000 զինուոր, 800 թնդանօթ, 600 օդանաւ

Վերջին լուրերու համաձայն, ամբողջ Քաթալոնիոյ ճակատը, Ֆրանսական սահմանագլուխէն մինչեւ Ռիօ Էբրօ, կ'եռայ տենդագին գործունէութեամբ: Հակառակ օդին խոնաւութեան, զօր. Ֆրանքօ ահագին ուժ կեդրոնացուցած է, վճռական հարուած մը տալու համար հանրապետական բանակին: Կ'ըսուի թէ ազգայնական հրամանատարը ճակատին վրայ համախմբած է 280,000 զինուոր, 800 թնդանօթ եւ 600 օդանաւ, յարձակելու համար Քաթալոնիոյ ամրութեանց վրայ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կը կարծուի թէ զօր. Ֆրանքօ երկու կարեւոր գործողութիւններ պիտի կատարէ հանրապետական բանակին դէմ, զայն երկուքի բաժնելու համար: Զրոյցի մը համաձայն, ազգայնականները յաջողած են ճեղքել ճակատը, աւելի քան 2000 գերի եւ մեծաքանակ ռազմամթերք ձեռք ձգելով:

Ձիւն ձմեռը իր առնելով

Ցուրտը բաւական մեղմացած էր երէկ, Փարիզի մէջ, իջնելով մինչեւ հինգ աստիճանի, բայց օդը կասկածելի է տակաւին: Ջերմաչափը զերոյէն վար 23 աստիճան կը ցուցնէ Ստրասպուրկի մէջ, 17 աստիճան՝ Լիոնի մէջ եւն.: Կառախումբերու երթեւեկը չէ կանոնաւորուած տակաւին: Ցապաղումները կը տեւեն 2-3 ժամ, եւ երբեմն մասնաւոր կառախումբեր կը հաստատուին: Լիոնի մէջ 1927 բանուորներ կանչուեցան փողոցներու ձիւնը մաքրելու համար: Գրոնի շրջանին մէջ (Լիոն) ջերմաչափը իջած էր 23 աստիճան:

Թուլի շրջանին մէջ սառ կապած է տասը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Կարգ մը գիւղեր մեկուսացած ըլլալով, հարկ եղաւ ուտելիք ղրկել օդանաւերով:

*** Սէնի նահանգապետը հաղորդեց շինութեանց ձեռնարկատէրներուն թէ այն բանուորները որ ստիպուած են ընդհատել իրենց աշխատանքը, պիտի օգտուին գործազրկութեան նպաստէն:

*** Ամէն օր քաղաքացիներ կը մեռնին, ցուրտէն սառելով, կազէն թունաւորուելով կամ արեան համախռնումի ենթարկուելով: Օդերեւութաբանական հաստատութեան կարծիքով, ցուրտին սաստկութիւնը կրնայ տեւել այս շաբթու ալ:

*** Ցուրտը աւելի սաստկացաւ ամբողջ Անգլիոյ մէջ, խանգարելով Լոնտոնի պարենաւորումը: Կառախումբերը կ'երթեւեկեն երկար յապաղումներով: Հանրակառքերը անշարժութեան դատապարտուած են գրեթէ ամէն տեղ:

*** Գուժէի օդակայանին դիմաց, Տրանսի մէջ շինուած յարկաբաժինները (15 յարկ) ուր կը բնակէին 700 շրջուն պահակներ, 600 կիներով եւ 700 մանուկներով, պարպուեցան իբրեւ հետեւանք սաստիկ ցուրտին եւ խոնաւութեան: Երբ ցուրտը սաստկացաւ Փարիզի մէջ, այդ շէնքերուն ջուրերը սառեցան խողովակներուն մէջ, եւ յետոյ պայթեցան: Ջուրը սանդուղներէն վար հոսելով, սրահներէն սառեցաւ եւ սառնակոյտեր կազմեց նրբանցքներուն մէջ: Այս պարագան անտանելի թուեցաւ նոյնիսկ շրջուն պահակներուն եւ անոնք պարպելով բարձրայարկ յարկաբաժինները, տեղաւորուեցան հարեւան հիւրանոցներու մէջ: Յարկաբաժինները հինգ հատ են, շինուած՝ երկու տարի առաջ, արդիական դրութեամբ, 2000 բանուորական ընտանիքներ տեղաւորելու համար: Առաջին ամառը այնքան տաք էր որ բանուորները չկրցան հոն բնակիլ, արեւը պարզապէս կը խանձէր: Իսկ երբ անձրեւային եղանակն սկսաւ, խոնաւութիւնը ուղղակի ներս կը թափանցէր, թրջելով գորգերն ու անկողինները եւ տառապանք մը դարձնելով բնակութիւնը: Գրեթէ ամէն վարձակալ հիւանդ էր եւ ընդհ. «արտաքաղթ» մը սկսաւ: Երբ յարկաբաժինները պարպուեցան, նորոգութիւններ կատարուեցան, բայց կառավարութիւնը լրտեսութենէ վախնալով, յարմար չդատեց որ անծանօթ անձեր բնակին Գուժէի օդակայանին դիմացը եւ հինգ յարկաբաժինները յատկացուց շրջուն պահակներու: Այժմ այդ չարքաշ մարդիկն անգամ չեն ուզեր հոն բնակիլ եւ կը մնայ փլցնել հինգ շէնքերը:

Առեւտրական համաձայնութիւն Լեհաստանի եւ Խ. Միութեան միջեւ

Խ. Միութիւնը եւ Լեհաստան վերջացուցին բանակցութիւնները, որոնց համաձայն երկու երկիրներու միջեւ առեւտրական փոխանակութիւնները պիտի բարձրանան տարեկան 140-160000000 լեհական զլոդիի: Այս կը նշանակէ 2000 առ հարիւր բարձրացում ներկայ առեւտուրին վրայ:

Երկու երկիրները իրարու պիտի ընծայեն փոխադարձաբար եւ «ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի» առաւելութիւնները: Յաջորդ ամսուն երկու պետութեանց պատուիրակութիւնները պիտի հաւաքուին ու պիտի մշակեն այս համաձայնագրին մանրամասնութիւնները:

Այս առթիւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէ.—

«Պ. Անաստաս Միկոյեան՝ Ստալինի ամենավստահելի հայ փոխանորդը, որ այժմ արտաքին առեւտուրի գործավար է, եւ լեհական ճարտարարուեստի ու առեւտուրի նախարարութեան քաղաքական վարիչ Պ. Վիշովսքի հինգ օրուան բանակցութիւններէ ետք յանգեցան համաձայնութեան: Այս համաձայնութիւնը անմիջական հետեւանքն է Գերմանիոյ թափանցումին դէպի Ուքրանիա»:

— oo —

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գահաժառանգը, մեծ դուքս Վլատիմիր, Գերմանիա գնաց, տօնական օրերու առթիւ: Պիտի հանդիպի նաեւ Պերլին, հակառակ բոլոր հերքումներուն:

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑԵԼՈՑ...

«Ցանկամնները կը պակսին, ցան-կալի երերուն կորուստին հետեւան-քով: Կոյսին վառ աղաղակը, Աղա-տութիւն, կը ցամաքի, աղատ, թըր-վռուն թեւերուն կորասուելովը: Հին րանկերուն համար, վերջապէս, հին սէ-րերը կը պակսին: Հիմա մինչեւ իսկ սէրն ի՞նչ է որ...: Հայրենի, մայրե-նի ցանկութիւններուն, հինին վերա-նորոգութեան այդ պաշտելի զգացու-մը հիմա դարձած եղած է օրը օրին հեշտանք մը միայն: Ցեղին պաշտպա-նութեան, պահպանութեան այդ բը-նազդը կեանքը վայելելու, բնտանե-կան ու հայրենի աւանդութիւններէն ձերբազատուելու միջոց մը միայն ե-ղած է: Հինդ հարիւր տարիներուն ըն-թացքին, այսինքն գերութեան շրջա-նին, Հայուն պահպանած ամէնէն նը-ւիրական հնութիւններէն մին, թե-րեւս գլխաւորը, ամուսնութեան հայ-կական հանգամանքն էր: Հայ ընտա-նիք, Հայ զաւակներով թեւապար-փակ, հայաշունչ մթնոլորտ, Հայ եր-կինք Հայ տունին ներքին կեանքին մէջ — ահա բնազդը, ահա պահպա-նակը օտարացումի դէմ, ահա Հայ մնալու, Հայուն տեւելուն գլխաւոր պայմանները դարերէ ի վեր: Հիմա, սա ցեղային ահաւոր ճգնաժամի պահուն, այս պահպանակն է որ հետզհետէ փակուելու վրայ է, քակուած իսկ է արդէն, հաւատաք թէ չհաւատաք, ընդունիք կամ ոչ: Սորկութեան հին թէ նոր շրջանին, սա կացութեան մէջ, որ երկինքի տակ որ ըլլայ, վերը ակ-նարկուած պայմանները ծաղրելի պուպ-րիկի մը ձեւը առած է, եւ Հայ մարդը կը մոլորի հետզհետէ, Հայ ընտա-նիք չի կազմեր, Հայ տունին Հայ բարբառով նուիրականութիւնը այլ-եւս իր կարեւորութիւնը կորսնցուցած է: Կը նշանակէ պարզապէս, թէ — տապարը ծառին արմատին վրայ դըր-ուած է արդէն: Եւ այս մխուր իրա-կանութեան ի տես, մեզի կը մնայ լռել, անճարներուս եւ դեգերումնե-րուս, ի խորոց կանչ մը արձակել, «Ա-ւա՜ղ փառացս անցաւորի» Այսպէս կը սկսի հիւծումը: Այսպէս, հին, յարգ, ամուր իրականութիւններ կ'ըլլան... անցից անցելոց: Այսպէս կ'եղծուի ցեղային դրոշմը: Զէ՞ որ արդէն հայկական մեռոնի կաթեան ալ անհետացուցին էջմիածինէն...: Ա-հա, վիշտս յերկրէ, վիշտս յերկնէ:

Վերջին հինգ հարիւր տարիներէն առաջ, ճիշդ սա արտասահմանեան ներկայ մեր իրականութեան նմանակը չունեցա՞նք միթէ լատինական սար-քեր մթնոլորտի տակ, ուր դաղթա-կանութեան հազիւ կիսադարեան ա-ւելի կամ նուազ հայկական շրջանէ մը վերջ օտարացումը, խառն ամուսնու-թիւններու հրէշային հեշտանքի երե-ւոյթով, կերաւ սպառեց հայատանկ ս յղին վայելչութիւնը: Ցանկակ բիւրերով Հայեր այսպէս ցանկացա-ւոր կորուելով անցան պատնէշին միւս կողմը, սուզուեցան անանուն եւ ան-հայ ամբոխին մէջ, եւ, այսպէս, Բագրատունեաց վերապրողներուն ստուարագոյն մասը՝ ձուլէ՜ց օտարին բովքին մէջ հալեցաւ մարմին ու հո-գի... Անցից անցելոց հայկական խը-մոր մը դնաց զաւակ զանդեց օտարին պաշտին մէջ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս ամէնքդ գիտէք հիմա թէ նոյնը կ'ըլ-լայ այսօր: Ու, աւա՜ղ, պարծանք կը նկատենք այսօր մերթ ընդ մերթ յի-

ԾԱՊԱԹԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Ծանօթ հայ մայրիկ մը տեսայ որ փողոցին մէջ կը քալէր լալով: Թաշ-կինակը ուժով սեղմած աչքերուն՝ ինքնիրեն խօսելով ու արտասանելով կ'երթար

Անցորդները հազիւ նայուածք մը կը նետէին ու կ'անցնէին, երթալով ի-րենց ճամբան:

Ամէն ոք տեղ մը կ'աճապարէր · ժամանակը կարճ է Եւրոպայի մէջ ու բնաւ սատն չկայ լացողով մը հետա-քրքրուելու իսկ:

Մօտեցայ հայ մայրիկին ու ըսի·

— Բարեւ, մայրիկ, ինչո՞ւ կու-լաս...

— Ինտոր չլլամ, զաւակս...

— Ի՞նչ է, ի՞նչ եղաւ...

— Զտեռնուած բան մը...

— Ըսէ՛, նայիմ, կարելի է ճար մը կտնենք...

— Անկարելի է, տղաս...

—Թող անկարելի ըլլայ, ըսէ՛ դուն:

— Ինքնութեան թուղթս փոխելու պացած էի· ·

— Է՛՛...

— Զաշխատելու իրաւունք ունէի...

- Է՛՛...

— Զաշխատելու իրաւունքս ձեռքէս առին

— Ի՞նչ ըսին...

— Պէտք է աշխատիս ըսին: Երկի-րը աշխատող ձեռքերու պէտք ունի ըսին:

— Հնազանդէ օրէնքին ու աշխա-տէ:

— Աս տարիքէս ետքը ինծի կը վայլէ՞ աշխատիլ...

— Ի՞նչ ընենք, մայրիկ, օրէնքը այդպէս է: Գէշ ալ չէ օրէնքը: Աշ-խատութիւնը ազնիւ բան է: Եթէ սա է ցաւդ, մեծ բան մը չէ: Աշխատելով բոլոր ցաւերը կը մոռցուին:

— Ես իմ չաշխատելու իրաւունքս կ'ուզեմ...

— Ուրեմն դուն ծոյլին մէկն ես:

— Եթէ ծոյլ ըլլայի՝ ինքնութեան թուղթիս մէջ, բրօֆէսիոնին դիմացը ծոյլ պիտի գրէին: Ընդհակառակն աշխատելու ընդունակ ըլլալուս հա-մար՝ չաշխատելու իրաւունքս ձեռ-քէս առին եւ նոր թուղթիս մէջ բան-ւորուհի գրելով՝ հրաման տուին որ աղատ գործս ընեմ:

— Աս ի՞նչ աղուոր բան...

Այդ ուրախ լուրը, իբրեւ Մնունդի կամ Կաղանդի նուէր, շատերու տա-լու, հաղորդելու անհամբերանքով՝ սկսայ վազել ու վազել:

Ցանկարծ գետին ինկայ ու... աղ-մնացայ

«Ա՛խ, ափսոս, որ երազ էր:»

X

Զինուոր մը որ արձակուրդով եկած էր իր սիրելիներուն մօտ, մեզ պատ-մեց զօրանոցի կեանքէն: Ի մէջ այլոց երգեց ալ իր նոր սորված երգերէն: Այդ երգերէն հատ մը իր մէջ կը պա-րունակէր հետեւեալ երկու տողերը.

Ֆրանսան մեր մայրն է,

Ան է որ մեզ կը սնուցանէ:

Կը կարծեմ որ մեր օրերուն, մեր տարիքը ունեցող Ֆրանսացիները՝ ա-ւելի պատշաճ բան մը ըրած կ'ըլլան փոխելով այդ երկու տողերուն իմաս-տը (մանաւանդ հրամանագիր-օ-րէնքներէն վերջը) ու երգելով այս-պէս ·

— Ֆրանսան մեր մայրն է

Մենք ենք որ զայն կը սնուցանենք:

Մայր մը իր զաւակը քանի՞ տարի կը սնուցանէ: Մինչդեռ զաւակ մը մինչեւ մահ պարտի սնուցանել իր մայրը (ինչպէս ըսինք՝ մանաւանդ հրամանագիր-օրէնքներէն վերջը): -

X

Ճամբորդ մը որ սակէ քանի մը ա-միս առաջ, Զնխեաւոլավքիոյ սոսի-սոնեան չբրատուրման օրերուն, իր ա-նոյշ հոգին, իր պայուսակին մէջ դը-րած ու փախած էր ուրիշ երկիր մը, նոր վերադառնալով մեզ կ'իմացնէր թէ այցելած է բազմաթիւ երկիրներ ու եղած է հանրապետութեան նա-խագահ իր տպաւորած երկիրներէն մէկուն մէջ:

Այդ երկիրը կը կոչուի Թավոլարա, որ կղզեակ մըն է Միջերկրականի մէջ, հազիւ տասը քիլոմեթր հեռու Սարտէնիայէն: Թավոլարայի հանրա-պետութիւնը, հիմնուած է 1882ին եւ ներկայիս ունի 63 բնակիչ, որոնցմէ ամէն մէկը, ձկնորս, արհեստաւոր, առեւտրական, եղած է, քանի մը ան-գամ, հանրապետութեան նախագահ:

Բոլոր Թավոլարացիները իրենց այ-ցաքարտին վրայ, իրենց անունին ներքեւ ունին, հետեւեալ շողշողուն տողը·

— Նախկին նախագահ Թավոլարա-յի հանրապետութեան:

Մեր բարեկամը իբրեւ չըջիկ գնաց՝ իբրեւ հանրապետութեան նախագահ վերադարձաւ: Իբրեւ ջըջիկ գնաց՝ իբրեւ ատիծ վերադարձաւ:

Հիմա կ'ուզէ հետը Թավոլարա տա-նիլ, այնպիսի մէկը որ քիչ մը արքա-յութիւն եւ քիչ մըն ալ դժոխք մոցնէ Թավոլարայի միօրինակ ու տափակ կեանքին մէջ: Եւ սակայն ի՞նչպիսի մէկը կրնայ միանգամայն եդեմ ու գեհեն տանիլ Թավոլարա: Այս իսկ է հարցը...

Շատ մտածելէ վերջ որոշեցինք Թավոլարա ղրկել պատուելի մը՝ որ գիտնայ պարի ուսուցչութիւն:

X

Բժիշկ բարեկամ մը խօսելով քաղա-քակրթութեան բերած զանազան ու

չտաակել մեր թերթերուն, մեր հա-ւաքումներուն մէջ, թէ այսանուն օ-տարը «ժամանակին» հայ ընտանիքէ սերած է: Եւ այսանուն օտարն ալ իր-րեւ պարծանքի տիտղոս մը կ'ընդու-նի, կը հաճի ընդունիլ զայն, վաղան-ցիկ, փուճ վայրկեանի մը համար:

Այս երեւոյթը ցեղին դէմ գործուած անիրաւութիւնը արդարացնելու տե-սակ մը ձեւ է, տեսակ մը քաջալե-րութիւն նաեւ անոնց՝ որ ներկայիս օտարանալու տենդով, ապազգային մոլութեան ենթարկուած են, իւրա-ցնելով նախ օտարի անուններ եւ, իբր այն, ջանալով պահել սակայն հայկականութեան մշուշ մը... Ու մենք հոս ենք, անոնց ըէքլամը ընե-լու համար:

Բայց ճշմարիտ «հայ» պանդուխտը, Րաֆֆիի, Քամառ Քաթիպայի, Նալ-պանտեանի առաջէն չինուած Հայը, քանի կը տեսնէ սա հին «ցանկամնե-րուն պակսիլը», կ'եղերերգէ գլխիկոր, վիշտին ծանրութեան տակ հասած ող-կոյզի մը պէս ճմլուած:—

Ջիւնը կուգայ բաղիլ բաղիլ,

Ցոյսն ալ հազիւ կաթիլ կաթիլ:

Կը բառամի ծաղիկն ի ծիլ:

Այսժամ շուտո՞վ պէտք էր հիւծիլ...

***

ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐԸ

Սրբոյ Թարգմանչաց — Դուրեան գրական մրցանակին ներկայացուած աշխատութիւններուն կարգին, բազ-մարդիւն եւ բազմահմուտ Հրաչեայ Աճառեանի «Անձնանունաց Բառարան» անուն երկասիրութեան մասին, «Սի-ոն» ամսաթերթին մէջ (Դեկտեմբեր) զետեղուած է երկար ու հմտալից տեղեկագրութիւն մը, որուն հետեւ-եալ տողերը ուշադրութեան դրաւե-ցին· գի հոն կ'ըսուի թէ՝

«Ընդհանրապէս աղքատ է եղած մեր գրականութեան» բառարանա-կան սեռը?, իր թէ զուտ հայկական եւ թէ օտարալեզու ճիւղերուն մէջ» եւ կը յիշէ՝ «միայն զուտ հայկական» եւ հայագիտական արժէք ունեցողնե-րը,՝ ու մէջ կը բերէ՝

1. Ստեփաննոս Րօշքա Կեսացիի ձե-ռագիր բառարանը:

2. Էջմիածնի Երեմիա վարդապե-տին Ալիկոռնայի մէջ 1678ին հրատա-րակած բառարանը, որ 1728ին Բ. տը-պագրութիւն մը ունեցած է դարձեալ նոյն քաղաքին մէջ, ոչ թէ Կ. Պոլիս, ինչպէս գրած է «Սիոն»:

3. Երից վարդապետաց Հոյակապ Բառարանը Հայկազնեան, տպուած Վենետիկ 1836ին:

4. Առձեռն բառարան Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի, տպուած Վենետիկ առա-ջին անգամ 1846ին եւ երկրորդ անգամ 1865ին:

5. Ամատունի Սահակ վարդապետի «Բան ու բառ»ը:

6. Տէր Յովհաննէս-Հինգլարեան-ինա-տեանի Ստուգաբանական բառարանը:

7. Նշան (ոչ թէ Ներսէս) Ճիվան-եանի 1879ին Կ. Պոլիս հրատարակած «Ցառուկ անուանց բառարանը»:

8. Կ. Գաբիկեանի «Սեբաստահայ» բառարանը ձեռագի՞ր:

9. Այս հեղինակին «Սեբաստական բուժբուսակաց» բառարանը ձեռա-գիր՝ բայց ի մօտոյ հրատարակելի:

Այս ինը բառարանները իբրեւ զուտ հայերէն եւ հայագիտական արժէք ունեցողներ ներկայացնելով, տեղե-կագիրը յետոյ կը յիշատակէ·

11. Նորայր Բիւզանդացիի Ֆռան-սերէն-Հայերէն բառարանը, եւ 12. Մեսրոպ Նուպարեանի Ֆրանսա-հայ-կական բառարանը:

Այս 12 բառարաններուն անունները տալով է որ տեղեկագրութիւնը աղ-քատ ածականը կուտայ մեր գրակա-նութեան բառարանական սեռին: Ծի՞շդ է այս, տեսնենք:

Ներուի ինձ յայտնել թէ «Սիոնի» տեղեկագրութիւնը մոռցած է եւ ի նը-կատ չէ առած բազմաթիւ բառարան-ներ, որոնք հետզհետէ լոյս տեսած են եւ իրենց կարեւոր ազդեցութիւնն ու-նեցած են գրական կամ գիտական ճիւղերու վրայ:

Թուենք նախ՝ զուտ հայերէնները:

Բարեբախտաբար «Սիոն» յիշած է, թէեւ հարեւանցի, 1. Մեծն Մխիթար Աբբահօր 1769ին հրատարակուած Բա-ռարանը վիթխարի, որ յետագան-րուն մեծ ռահվիրայ եղած է, ինչպէս նաեւ 2. Հ. Եփրիկեանի «Բնաշխար-հիկ Բառարանը», որ թէեւ կիսատ մնացած բայց Հ. Պօտուրեանի նորե-լուկ, 3. «Հանրագիտակ»ին ուղղ եւ ծունը ըլլալու նշանակուած է:

Տեղեկագիրը չի յիշատակեր,

1. Յովսէփ Արցախեցիի Շուշի 1730ին հրատարակած՝ «Բառարան համառօտ ի գրաբառէ յաշխարհա-բար»ը:

2. Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալ-ճեանի 1841ին Օրթագիւղ տպուած երկհատոր «Հայկական լեզուի» ըն-դարձակ բառգիրքը, զոր հեղինակը մէն մինակ երկար տարիներու աշխա-տութեամբ եւ ջանքերով լոյս բերած է եւ դեռ այսօր բառարանն-րու ընտիրն է:

3. «Բառարան կենսագրութեան ե-րեւելի արանց»ը, երկու պատկառելի հատոր, զոր Հ. Մատթէոս Մաղաք-Թէոփիլեան հրատարակած է Վենե-տիկ, Ս. Ղազար 1839ին:

Նաեւ՝

4. Բառարան յաշխարհաբարէ ի գրաբառ (հեղինակը անյայտ) հրա-տարակուած Վենետիկ 1869ին:

5. Բառարան աշխարհաբառէ ի գրա-բառ, Հ. Եղ. Հիւրմիւզի, հրատա-րակուած Վենետիկ 1879ին:

Քանի որ «Սիոնի» տեղեկագիրը կը յիշատակէ Կ. Գաբիկեանի անտիպ «Բուժբուսակ Սեբաստիոյ»ն, ինչո՞ւ կը մոռնայ Հ. Ղ. Ալիշանի՝

6. Հայ բուսակը,

7. Բժշկին Տէր Պետրոսեան բժիշ-կին «Բժշկական երկրորդ հատոր»ը, հրատարակուած Վենետիկ նախ 1822-ին, յետոյ 1832ին:

8. Ամիրտովլաթի «Անգիտաց ան-պէտ»ը:

Ասոնք կատարեալ բառարաններ են գիտական եւ բուսական:

9. Սիմոն Գափամաճեանի Գրաբա-րէ-աշխարհաբառ բառարանը, հրա-տարակուած ի Կ. Պոլիս:

Ասոնք զուտ հայերէններն են, բայց Նորայրի եւ Նուպարեանի Ֆրանսա-հայ բառարաններու կողքին ինչո՞ւ կը մոռցուի՝

10. Լուսինեանի երկհատոր Ֆրան-սերէն-հայերէն Բառգիրքը, նախ Փարիզ տպուած, յետոյ Կ. Պոլիս երկ-րորդ տպագրութեան արժանացած, ո-րոնց մէջ գեղեցկագէս կերտուած հա-յերէն բառեր լի են:

11. Նոյն հեղինակին 1872ին Փարիզ տպած Հայերէն-գաղղիերէն Բառ-գիրքը, որ տակաւին միակն է մեր մէջ:

12. Բառարան համառօտ ի գաղղիա-կանէ ի հայ. Հ. Յ. Աւգերեանի Վե-նետիկ 1812. Բ. Տիպ 1840

13. Բառգիրք երեքլեզուեան գաղ-հայ-տաճկերէն, Հ. Սրապիոն Էմին-եան, Վիէննա 1853:

14. Բառգիրք արուեստից եւ գիտու-թեանց, 2 խոշոր հատոր, Հ. Մա-նուէլ Քաջունիի, Վենետիկ 1893

15. Բառգիրք գործնական գիտու-թեանց, Հ. Սիմոն Երեմեանի, Վենե-տիկ 1898:

Բայց կան նաեւ ուրիշ օտար լեզուէ ի հայ բառարաններ, զորս թուել կա-րեւորութենէ զուրկ չըլլար:

16. Բառգիրք լատիներէնէ ի հայ, Աստուածատուր Ներսէս եպ. Դրան-սիլուանիոյ, տպուած 1695ին:

17. Բառարան համառօտ հայերէ-նէ տաճկերէն, Հ. Եփրեմ Զաքքեան, Վիէննա 1850:

18. Բառարան տաճկերէնէ ի հայ, Հ. Ճակ. Փօլաճեան, 2 հատոր, Վի-էննա 1839 եւ երկրորդ տիպ. 1868:

19. Բառարան նոր իտալ-գաղ-հայ եւ տաճկերէն, Վիէննա 1846:

20. Բառարան յիտալական լեզուէ ի հայ եւ ի տաճիկ բարբառ, Հ. Մա-նուէլ Ջախջախեան, Վենետիկ 1804: Ասոր համառօտը 1829ին:

21. Բառգիրք ի բարբառ հայ եւ ի-տալական, Հ. Մանուէլ Ջախջախ-եան, Վենետիկ 1837:

22. Բառարան հայերէն եւ անգլիե-րէն, Հ. Յ. Աւգերեան եւ Յով. Պրեւ-եան, Վենետիկ 1825:

23. Բառարան անգլիերէն-հայե-րէն Հ. Յ. Աւգերեան, Վենետիկ 1821. Բ. տիպ 1868:

24. Նորին Տէմիրճիպաշեանի Ֆրան-սերէնէ ի հայ բառարանը, որ ընտիր բառեր կը պարունակէ, հեղինակէն նորակերտ:

25. Բառարան ռուսերէնէ հայ, Մկր-տիչ Բերոյեանի, Ս. Փեդրպուրկ 1838:

Բայց այսքան բառարաններու նետ կարելի՞ է չյիշատակել՝

26. Նշանաւոր Գէորգ Գալատացիի բառարանը պարսկերէնէ ի հայ, տըպ-ուած Օրթագիւղ 1826ին, որ ճոխ է հայերէն գերընտիր բառերով:

Կան դեռ մեծ ու փոքր հայ եւ օտար գրչանի բառարաններ, զորս զանց կ'ը-նեմ յիշատակել, եւ այս 26 հատ ան-տես առնուածները, «Սիոնի» ներկա-յացուցած 13 հատին վրայ աւելցնելով կը ներեմ ինձ ըսել, թէ տեղեկագիրին կարծածին չափ աղքատ չէ եղած մեր գրականութեան բառարանական սեռ-ը»: (*)

ՏՈՔԹ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

(*) Թէոդիկ յօրինած է աշխարհիկ լեզուի ընդարձակ բառարան մը, իր-միրեանց մրցանակով պսակուած: Կայ նաեւ համբաւաւոր Եռանեանի խոր-հրդաւոր բառարանը, բայց ո՞ւր է:

գարմանալան հիւանդութեանց վրայ՝ աւելցուց·

— Երկրէ երկիր ոչ մէկ տարբերու-թիւն կայ: Ախտութեան եւ հիւան-դութեան տեսակներն են որ կը փոխ-ուին: Մէկ ցեղ կայ միայն առողջ, ըստ Տոքթ. Հըլի, որ տնօրէնն է Նիւ Եորքի բնական գիտութեանց Թանգա-րանին: Այդ առողջ ցեղն է վայը: Այդ ցեղը կը գտնուի Հարաւային Ա-մերիկայի Օրինոքօ հովիտին մէջ: Վայ ցեղը ամերիկեան հնդիկներու մէկ ճիւղն է: Վայ մը ո՛չ թոքախտ կը ճանչնայ, ոչ հիւծախտ, ոչ երիկամի, ոչ սրտի, ոչ ստամոքսի, ոչ աղիքի հիւանդութիւններ, ոչ խլիրդ, եւ ոչ ալ մանաւանդ ակռայի խնդիր:

Վա՞յ մեզի որ Վայ չենք ծնած:

Ու այս վայ ցեղին ապրելակերպը հեռու է նախանձելի ըլլալէ: Անոնք ունին տնկուն ակռայ սակայն չունին ուտելիք: Ունին փառաւոր ստամոքս սակայն չունին կերակուր:

Իսկ աշխարհի ամէնէն հիւանդ մարդը Թուրքն է, կ'ըսեն, երկար ա-տենէ ի վեր, քաղաքական բժիշկնե-րը:

Ու Թուրքը կը շարունակէ ապրիլ եւ կրծել:

Զէ՞ք կարծեր որ ամէնէն առողջ հիւանդութիւնը առողջութիւնն է, այս անիմանալի աշխարհին մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւննե-րը գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

1— ՈՐՍՈՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆ, Մ. Ռիդ (Ա. Մաս), 2·50 ռ.: 2— Նոյնը (Բ. մաս), 2·50 ռ.: 3— ՄՈԾԱԿԸ, Խրճ-կօ Ապէր: ՍՐԱ ՎԻՐՁԸ ՈՒ ԳՏՆԻ, Ս. Ֆիդոլչենկօ, ՓՈՔՐԻԿ ԿԱՌՈՒ-ՃՈՂՆԵՐ, Կ. Վարդուճի, 2 ռ.: 4— ՀԵՏԱՔԱՔԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, Գրիմ եղ-բայրներ, 2 ռ.: 5— ԽՐԳՈՂ ԱՐՏՈՑ-ՏԸ, Գրիմ եղբ., 2 ռ.: 6— ԱՆՏԱՌԻ ԵՐԵՔ ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ, Գրիմ եղբ., 2 ռ.: 7— ԿԸԿՈՒՆ ՈՒ ՍՈԽԱԿԸ, Արամ Գառօնէ: ԱՂԻՒՍԸ, Ցովհ. Թումանեան, 2 ռ.: 8— ԽՂՆԻԿԸ, Ա. Ամուր-եան, 2·50 ռ., 9— ԱՄԵՆԱԳԷՏ ԲԸ-ԺԻՇԿԸ, Գրիմ եղբ.: ՄՈԾԱԿՆ ՈՒ ՄՐՋԻՒՆԸ, Ցովհ. Թումանեան, 2 ռ.: 10— ՑԱՒԽՐԺԱՀԱՐՍԻ ՆԻԷՐՆԵՐԸ, Գրիմ եղբ., 2·50 ռ.: 11— ՉԱՐԻ ՎԵՐՋԸ, Յ. Թումանեան, 2ռ. 50 գ.: 12— ՄԻ ԿԱԹԻԼ ՄԵՂՐ, Յ. Թումանեան, 2·50 ռ., Թեհրան. 1938 «Մո-դեռն» տպարան:

Հայերէն մանկական գրքերի հրա-տարակութեան խնդիրը տարիներ շա-րունակ արծարծւել է Իրանահայու-թեան մէջ: «Ալիք»ը առաջինն է եղել, որ բազմիցս գրադւել է այդ խնդրով: Այնուհետեւ նա արժազանք է գտել մամուլի շրջանակներում: Կազմւե-ցին նոյնիսկ փոքրիկ խմբակցութիւն-ներ այդ նպատակով, վերջերս էլ հան-դէս էր եկել «Ալիք»ի հրատարակիչը, բայց ցաւօք սրտի ո՛չ ոքի չյաջողւեց իրենց բարի ցանկութիւնները ի կա-տար ածել:

Այսօր մեզ մօտ մանկական գրքերի հրատարակութիւնը անհամեմատ ա-ւելի հրատապ խնդիր է սոտացել ազ-գային դպրոցների պետականացու-մով:

Այս իսկ նկատառումով վերոյիշեալ գրքոյկների հրատարակութեան լուրը մեծ ուրախութեամբ ընդունեցի:

Բայց, դժբախտաբար, երբ յիշեալ գրքոյկները, Եր. Հայրապետեանի խմբագրութեամբ, կարճ ժամանակա-միջոցում լոյս տեսան իրար յետեւից, յուսախաբութիւնն ու հիասթափու-թիւնը ընդգրկեց ամէնքին.

Ամբողջ ձեռնարկը կրում է պատա-հականութեան եւ անձեռնհասութեան կնիք:

Գրքոյկների խմբագրութիւնը հրա-տարակել է ինչ որ պատահաբար ձեռքի է ընկել, առանց լուրջ ընտրու-թեան, առանց ծրագրի, սոսկ հետե-ւելով հինաւուրց սովորութիւնների եւ հասկացողութիւնների:

Հրատարակել է Ն'ւ Գրիմ եղբայր-ների ամէն տեսակ հրաշալիքներով եւ անհաւատալի արկածներով հարուստ հէքեաթներ, Ն'ւ Մայն Ռիդի արկա-ծախնդրական պատմուածքները, ո-րոնք մանուկ ընթերցողների պահում են միշտ լարուած վիճակում, հոգե-կան տագնապի մէջ, Ն'ւ ռուս նախկին գրողներից թարգմանութիւններ, եր-բեմն էլ յիշել են Յովհ. Թումանեա-նին ու Խնկօ Ապօր, արտատպելով ինչ որ ձեռքի տակ ունեցել են:

Ակներեւ է որ խմբագրութիւնը բո-լորովին հաշւի չի առել, որ այսօրւայ մանուկների ու պատանիների հասկա-ցողութիւնները, հոգեբանութիւնը, ձգտումներն ու ապրումները նոյնը չեն, ինչ որ էին հնում, 30— 40— 50 տարի առաջ:

Այսօր, յետպատերազմեան ժամա-նակաշրջանում, երբ ամբողջ կեանքը յեղաշրջւած է եւ մարդիկ զառել են իրատես եւ իրապաշտ, մանուկներն ու պատանիները եւս փոխուած են ի-րենց մտայնութիւններով եւ ո՛չ պա-կաս հասակաւորներից իրատես են: Սրանք եւս աւելի հետաքրքրւում են իրանց շրջապատող կեանքով, եւ այ-րում օրւայ տպաւորութիւններով, քան երեւակայական աշխարհների հը-նարովի, չինծու կեանքով.

Այսօր, նրանց շրջապատը լեցւած է ինձանիւի, սաւառնակի, ծովասփիւ-ռի աղմուկով, արկածներով, մրցում-ներով, այսօր նրանց մեծապէս գրա-ւում ու գերում են արիների եւ ա-րիների աղանդները, մարդիկ-ների թափերները եւ ամէն կարգի ռեկորդի հանդէսները: Նրանք չնչում են հազարումի արհեստագիտական գիւտերի մթնոլորտում, յափշտակ-ւած են ելեկտրականութեան բազմա-կան կիրառումներով, զառանցում են «ինէմայի մասին:

Այսօրւայ երախաների համար այլ-եւս ոչինչ գրաւչութիւն ունին Գրիմ եղբայրների հէքեաթները իրենց շատ միամիտ, կախարդական կերպարա-նափոխութիւններով, ուր աղանին լաւ եղնիկը հրաշքով կերպարանա-փոխւում են մի գեղեցկուհու եւայլն: Հրաշքների դարը, կարծում ենք, ան-ցած պիտի համարել նոյնիսկ երեխա-ների համար:

Իսկ պատանիների համար Մայն Ռիդի, Ֆէնիմոր Կուպէրի պատմուածք-ները նոյնիսկ հնում՝ 40—50 տարի ա-ռաջ չէին յանձնարարւում որպէս ըն-թերցանութեան պատշաճ նիւթ: Այդ պատմուածքներըշափից դուրս գրգ-ռում են մատաղ ընթերցողների երե-ւակայութիւնը, պահում մշտական ե-լարների, կամ աւելի ճիշդ զառան-ցանքների աշխարհում, եւ յաճախ դրդում անմիտ քայլերի:

Քանի՛, քանի՛ երեխաներ ու պա-տանիներ այդ գրքերի ընթերցանու-թեան տպաւորութեան տակ ձգել են դպրոց, ուսում, ընտանիք եւ անյա-ջող ճամբորդութեան ուղին բռնել դէ-պի Ամերիկա, Ափրիկէ եւ այդպիսով խորտակել են իրենց մատաղ կեանքե-րը: Մեր այժմեան երեխաների մեծ մասը արդէն խիստ ջղային են, եւ ո-չինչ չահ ունենք առաւել եւս քայքա-յելու նրանց ջղային դրութիւնը Մայն Ռիդի սարսուռ ազդող արկածախնդ-րական պատմուածքներով:

Կայ մի կարեւոր հանգամանք եւս, որ նոյնպէս ուշադրութեան չի առել խմբագրութիւնը, երբ կանգ է առել Գրիմի հէքեաթների վերհրատարա-կութեան վրայ:

Դա՝ պայքարի գաղափարի բացա-կայութիւնն է կեանքի բոլոր ասպա-րէզների եւ դժուարութիւնների ժա-մանակ:

Այդ հէքեաթների մէջ ամէն ինչ գերբնական է, ամէն արգելք յաղթա-հարւում է հրաշքներով ու կախար-դական միջնորդութիւններով: Բացա-կայում է անհատական ջանքերի, յա-մառ աշխատանքի, մաքառումի ան-հրաժեշտութեան գաղափարը՝ յա-ջողութեան ու երջանկութեան հասնե-լու համար կեանքի մէջ: Եւ այդ այն ժամանակ՝ երբ գոյութեան կռիւը մեր օրերում այնքա՜ն դժւարացել է.

Պարզ է, որ ոչինչ խնամ ունէր սկսել մի յետադարձ շարժում դէպի Գրիմ եղբայրները, դէպի Մայն Ռի-դը:

Եւ վերջապէս, եթէ խմբագրութիւ-նը ոչինչ յարմարագոյն նիւթ չէր կա-րողացել գտնել ժամանակակից նորա-գոյն գրականութեան մէջ եւ կարիք էր զգում դիմելու անցեալին, ապա մի՞թէ գերադասելի չէր դիմել մեր անցեալին եւ միմիայն վերհրատարա-կէր մեր մանկական գրականութիւնից Ղ. Աղայեանի, Յովհ. Թումանեանի հեղինակութիւնները, որոնցից շատե-

ԳԱԶԷԼ ՄՕՐՍ ՀԱՄԱՐ

Յիշում եմ դէմքը քո ծեր, մայր իմ անուշ ու անգին,
Լոյս խորշոմներ ու գծեր, մայր իմ անուշ ու անգին :

Ահա նստած ես տան դէմ, ու կանաչած թթենին
Դէմքիդ ստուեր է գցել, մայր իմ անուշ ու անգին :

Նստել ես լուռ ու տխուր, հին օրերն ես յիշում այն,
Որ եկել են ու անցել, մայր իմ անուշ ու անգին :

Եւ յիշում ես քո որդուն, որ հեռացել է վաղուց, —
Ո՞ւր է արդեօք հեռացել, մայր իմ անուշ ու անգին :

Ո՞ւր է արդեօք հիմա նա, ո՞ղջ է արդեօք, թէ մեռած,
Եւ ի՞նչ դռներ է ծեծել, մայր իմ անուշ ու անգին :

Եւ երբ յոգնած է եղել, եւ երբ խաբուել է սիրուց —
Ո՞ւմ գրկում է հեծեծել, մայր իմ անուշ ու անգին :

Մտորում ես դու տխուր եւ օրօրւմ է թթենին
Տխրութիւնը քո անծիր, մայր իմ անուշ ու անգին :

Եւ արցունքներ դառնալի ահա ընկնում են մէկ մէկ
Քո ձեռքերի վրայ ծեր, մայր իմ անուշ ու անգին . . .

1920 ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Գործիական երաժշտութեան կազմաւորումը

Ընդհանրապէս գործիական երաժշտութիւն ըսելով կը հասկցուի միայն նուագարաններու կողմէ գործադրուած երաժշտութիւնը, որմէ՝ հետեւաբար՝ անմասն կը մնայ մարդկային ձայնը: Սակայն պարզ է, որ պատմական տեսակէտով զուտ գործիական երաժշտութեան զարգացումը կը զուգընթանայ ձայնական երաժշտութեան գործիական ընկերակցութիւններուն հետ :

Անհնարին է ըսել թէ նախ եւ առաջ նուագարանները միայն ձայնին ընկերակցելո՞ւ համար թէ՝ ընդհակառակը՝ մինակ գործածուած են: Ենթադրելի է դէթ որ ի սկզբան փքաւոր նուագարանները եղած են մենանուագող նուագարանները, լարային նուագարաններն ալ՝ ընկերակցող նուագարանները:

Յոյներուն քով՝ Քրիստոսէ 6 դար առաջ՝ սրինգի մենանուագածութիւնը շատ զարգացած արուեստ մըն էր ու քնարի (cithare) մենանուագածութիւնը կը սկսէր ի պատուի ըլլալ: Գղինձէ նուագարանները ի սկզբան ծառայեցին միայն զինուորական նշաններու, շքախումբերու եւ քայլերգներու: Միջին դարու վերջն է, որ անոնք կիրարկուեցան զուտ արուեստագիտական արդիւնքներու համար:

Կրօնական արարողութիւններու, խորհրդաւոններու եւ արքայատօներու առթիւ է որ տեղի ունեցան բազմաձայնական գործիական երաժշտութեան նախափորձերը: Նուագարաններու շինութեան յառաջդիմութիւնն ալ —նախ եւ առաջ շատ յամրընթաց — աւելի արագ դարձաւ միայն այն օրը, երբ բազմաձայնութեան պէտքերը աւելի անհրաժեշտ դարձուցին զայն: Միւս կողմէ ակներեւ է որ գործիական երաժշտութեան զարգացումը փոխադարձաբար կապուած է նուագարաններու շինութեան զարգացումին :

Այս տեսակէտով՝ մեծ կարեւորութիւն ունի ճկոտաւոր նուագարաններու երեւումը Թ. դարուն: Ռէպէքը, անուաջնարը (vièle) անոնց նախնական ձեւերն են: Սոյն ձեւերը այլափոխուելով յետագային՝ ծնունդ տալով ջութակներու (viole) մեծ ընտանիքին: Գործիական երաժշտութեան ամենահին բնագիրները՝ որ գոյութիւն ունին ներկայիս՝ ԺԳ. դարէն են: Մէկ կողմէ՝ միանուագային պարեր, միւս կողմէ՝ եկեղեցական բնագիրներու վրայ երկամասն կամ եռամասն յարմարաձայնագրութիւններ են անոնք, որոնք նուագուելու էին անուաջնարներու վրայ : Սոյն նուագարանները գործածուեցան կամ բազմաձայնական խումբերու մէջ ձայները կրկնապատկելու կամ անոնց տեղը բռնելու համար, եւ անոնց համար յօրինուեցան՝ մինչեւ ԺԶ. դարուն վերջը՝ բազմամասն պարեր եւ ֆանթէզիներ ծանօթ թեմաներու վրայ՝ աւելի ձայնական քան գործիական ոճով :

Բուն գործիական ոճը յատկանշուելու էր շարժականութեամբ մը եւ սահունութեամբ մը, զորս երգը չէր կրնար ունենալ: Երբեք ձայն մը պիտի չընդգրկէ դաշնակին եօթը օքթաւները եւ պիտի չիրագործէ անվերջ պէսպիսութիւնը արագընթաց նօթերու, որոնք անոր վրայ գործադրելի են: Գործիական ոճին կազմութիւնը որոշուեցաւ ստեղնաւոր նուագարաններու գործածութեամբը :

Վինը (luth) նախ եգիպտական, յետոյ արաբական նուագարան մըն է, որ յետագային Սպանիա եւ Իտալիա ներմուծուեցաւ, հոնկէ ալ՝ ԺԴ. դարուն՝ ամբողջ Եւրոպայի մէջ: ԺԵ. դարէն սկսեալ՝ մեր դաշնակին դերը կատարեց ան: Նուագարան մըն էր, որուն համար կը փոխադրուէին բոլոր ձայնական չարադրութիւնները, եւ որ կը ծառայէր իբրեւ ընդհանրական ընկերակցող :

Ստեղնաւոր ամենահին նուագարանն է երգեհոնը՝ ակնօրէն ու հովուասրինգէն սերած: Քթէզիբիոս (170 Քրիստոսէ առաջ) անոր հնարիչն ըլլալ կը կարծուի: Առաջին երգեհոնները շատ փոքրածաւալ էին եւ ունէին 8էն 15 փող: Թ. դարուն մօտերը ընդհանրացաւ գործածութիւնը երգեհոնին, որ մասնաւորաբար կը գործածուէր երգաւուցումի համար: Քանի կը բարդանար անոր մեքենականութիւնը, այնքան կը դժուարանար անոր նուագածութիւնը, այն աստիճան որ՝ ԺԳ. կամ ԺԴ. դարուն՝ ստեղի տեղ ծառայող տախտակները միայն կռուփի հարուածով կարելի էր մխրճել :

Ը. եւ Թ. դարուն մօտերը՝ մարդիկ գաղափարն ունեցան ստեղ մը յարմարցնելու միալարի մը եւ այսպէսով ստեղծեցին օրկանիսթրումը, այսինքն արդի առումով անուաջնարը: Այս նուագարանին լարերը Քրթռացումի [illegible] ւագարաններ Անգլիոյ ճատրակարաններն են, որոնք բազմալար էին, բայց դեռ չունէին նոյնաթիւ նօթեր: Շարժուն լարակալներ կը գործածուէին բազմաթիւ նօթեր ստանալու համար նոյն լարէն: Ճատրակարանին կը յաջորդէ քլավիչէմպալօն կամ յարադաշնակը, կամ՝ իր անգլիական անունով՝ վիրճինըլը, որ ունէր այնքան նօթ որքան ստեղ: Յարադաշնակին աւրնթեր՝ ստեղնադին (clavicorde) կը գործածէ զարնուած լարերու դրութիւնը եւ ոչ այլեւս կմթռւած լարերունը : Բոլոր այս նուագարանները հաւէկ աւելի րեմն ծնունդ պիտի տային ուռնաւոր դաշնակին՝ շնորհիւ Պարթոլոմէօ Քրիսթոֆորիի (1711) ու Կոթֆրիտ Զիլպերմանի (1753), բայց միայն ԺԸ. դարուն վերջն է, որ դաշնակը պիտի սկսէր տարածուիլ եւ մոռացումի մատնել ստեղնադին ու յարադաշնակը :

ՖԻԼԻՓ ԱՂԱՋԱՐԵԱՆ

Մենախօսութիւններ Թէյմզի ափին

Տեսարանը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ յետմիջօրէի մը վերջին ժամերուն, Սայլորի բնակարանին մէջ, անդամ բրիտանական խորհրդարանին, տէր՝ ազատական գաղափարներու :

Ժամը՝ երեկոյեան ճիշդ հինգն է : Կը տիրէ խոր լռութիւն, ժամացոյցով պարուրուած բրիտանական արուարձանին վրայ· Այսօր, իր կարեւոր հիւրերն են Թաֆարի եւ Պենէշ: Առաջին առթիւ շփոթեցուցիչ էր հանդիպումը այս երկու ականաւոր հիւրերուն: Բայց հիմա, անոնք, բազմած կաշիէ թիկնաթոռներու վրայ, ճարճատող կրակարանին մօտ կը խօսակցին արդէն:

Թաֆարի.— Ի՞նչպէս էք ձեր լոնտոնեան բնակութեան առաջին օրերուն :

Պենէշ.— Երեւակայածէս աւելի լաւ, որովհետեւ պատերազմէն առաջ, տարիներով Եւրոպայի զանազան քաղաքները թափառած եմ, ուստի վարժ՝ կլիմայական փոփոխութիւններու:

Թաֆարի.— Ձեզի համակրական ընդունելութիւններ սարքուա՞ծ են:

Պենէշ.— Միջակ, որոնց հանդէպ իմ ամէնէն չնչին զգացումս յայտնելու համար միամիտ մը պէտք էի ըլլալ: Պաշտօնական շրջանակներու համար ես Պարոն Պենէշն եմ եղած լոկ, իսկ միւս եւ գաղափարներուս համախ-կիրներուն համար՝ մանաւանդ Պարոն Պենէշը:

Թաֆարի.— 16 Նոյեմբերէն ի վեր ես ալ սովորական Պարոն մըն եմ, անկից առաջ ալ էի: Մոլեռանդ պարմաններու անհշան խումբ մըն է մնացած միայն, որ կը յամառի դեռ զիս Նորին Վեհափառութիւն... կոչել, բայց անոնք ալ երթալով կը հատնին տնտեսական կարելիութիւններուս նուազումին հետ:

Պենէշ.— Պէտք չէ պատրանքներ ունենալ: Ժողովրդապետութիւններ մեռնելներէն ալ արագ կ'ընթանան, եւ ժողովրդավարականներն ալ, որոնք կը պարծին անոնց նմանիլ, վարակուած են՝ հազուագիւտ ապերախտութեամբ եւ չնականութեամբ:

Թաֆարի.— Եւ ըսել որ մենք ալ աշխարհի վրայ աքսորականներ ենք, անոր համար որ ժողովրդապետութիւններու խօսքին հաւատք ընծայած ենք, վստահած՝ անոնց պատասխանատուութեան գիտակցութեան ու առաջարկներուն լրջութեան:

Պենէշ.— Իմ պարագան յար եւ նման է ձերինին: Բայց ես, ձեզի հանդէպ մասնաւոր զգլխում մը ունիմ կարեւորներ, որովհետեւ ես ալ— իբրեւ ժողովրդավար— պատասխանատուութեան գոյզն բաժին մը ունիմ ձեր քայքայումին մէջ:

Թաֆարի.— Ինչո՞ւ...

Պենէշ.— Շնորհակալ եմ որ մոռցած էք: Առիթս ձեզի յիշեցնել ինծի համար չափէն աւելի ցաւալի է, որովհետեւ ես էի որ նախագահեցի Ազգերու Ժողովին, երբ Իտալիոյ դէմ պատժամիջոցներու կը ձեռնարկուէր:

Թաֆարի.— Բարե՛, ճիշդ այդ օրերուն էր որ— հաւատալով Ազգերու Ժողովին ինծի ընծայելիք աջակցութեան— վճռեցի Նժարին մէջ նետել իմ ամէ՛ն ինչը՝ ամէ՛ն ինչի համար: Իսկ ինծի դիմադրէ՛ ըսել կուտար, որովհետեւ 52 պետութիւններ իրենց ամբողջական աջակցութիւնը կ'ընծայէին: Եղաւ նոյնիսկ առեն մը, որ ես զուցէ կարենայի բանակցիլ, բայց Ժընեւէն մէկը— իմ ներկայացուցիչս— կ'ըսէր թէ Իտալիան նեղ կացութեան մէջ է, ենթակայ՝ անօթութեան ու ներքին յեղափոխութեան, թէ հակաֆաշիզմը յաղթելու վրայ էր, թէ Իտալիոյ հետ բանակցիլը Ազգերու Ժողովին հանդէպ դաւաճանութիւններու ամէնէն ծանրը պիտի նշանակէր:

Պենէշ.— Գրեթէ նոյնը պատահեցաւ ինծի. եթէ ես իմ մնալիս հետ դանդաղած ըլլայի, պարտ էի բանակցիլ Հէնլայնի հետ եւ ընդունիլ Քարլսպատի կէտերը: Այդպէսով փրկած պիտի ըլլայի իմ պետութիւնս եւ ներկայիս պիտի գտնուէի Փրակայի նախագահական ապարանքին մէջ: Սակայն Փարիզէն ինծի ըսուեցաւ.— Դիմադրեցէք: Մինչ դէպքերը կը զահավիժէին՝ —Զօրակոչ հռչակեցէք: Ֆրանսան— մանաւանդ բիւրոքրասիան— ճաշկերոյթէ վերջ— կը յայտարարէր, թէ իր ստորագրութիւնը «նուիրական» էր, թէ պիտի քալէր, թէ իր դաշնակցութիւնը իսկական դաշինքի մը արժէքն ունէր եւ ոչ թէ անպէտ թուղթի կտորի մը, թէ Հիթլէրին զիջանիլ պիտի նուիրագործէր բռնապետութիւններու յաղթանակը, եւ եթէ Ֆրանսան չփութար օժանդակել իր դաշնակցին, անտարակոյս նախատինքով մը պիտի արատաւորուէր իր համբաւը, նոյնիսկ այն պետութեան համար— որ համաձայն փարիզեան պետական մարդոց կարծիքին, Վերսայլէն ծնած պետութիւններու ամէնէն ժողովրդավարականն էր: Ֆրանսան պիտի կորսնցնէր բոլոր իր դաշնակից երկիրները, մեծ պետութեան մը իր վարկէն մերկանալով: Ո՞վ կրնար կասկածիլ : Ճիշդ է նաեւ որ մերթ ընդ մերթ ակնարկ մը նետելով իմ գրասեղանին երկիրներու աշխարհագրական դիրքին վրայ, հարց կուտայի ինքզինքիս, թէ ի՞նչպէս խոստացուած օժանդակութիւնները պիտի հասնէին ինծի, բայց Գաղղիացիները կը հաւատային որ, եթէ աքաղաղը խօսէր, բրիտանական առիւծն ալ երկնցնելով իր թաթը՝ մռնչիւնով մը պիտի արթնցնէր ռուսական արջը, որուն խոր խոր քնանալու ձգտումը առասպելական է: Ո՞վ պիտի կասկածէր այսքան կենդանաբանական միջամտութեան վրայ: Եւ սակայն, հակառակ չտայլուած խոստումներուն, չեխոսլովաք պետութիւնը առանց Միւնիխին՝ այս պահուս բոլորովին ջնջուած կ'ըլլար Եւրոպայի քարտէսէն: Ներկայ կացութեան տարօրինակութիւնն ալ հոն է որ, եթէ մինչեւ հիմա գոյութիւն ունի դեռ Չեխօսլովաքիա մը— նոյնիսկ իր կրճատուած եւ սրբագրուած սահմաններուն մէջ— կը պարտինք Մուսոլինիին...

Թաֆարի.— Մայ Ջէուի պարտութենէն ետքը,— որուն մէջ երկօրեայ կատաղի կռիւներէ վերջ իմ լաւագոյն զինուորական ուժերը կոտորուեցան Իտալացիներէն—, երբ ես բուռ մը մարդոցմով երկար թափառումներէ ետք Ատիս-Ապեպա հասայ, վճռեր էի հաշտութիւն խնդրել, աղդուած կայսրուհիին եւ զաւակներուս մէկուն աղերսանքներէն: Նոյնիսկ կ'ուզէի Տէսիէ մնալ, հոն սպասել մարաջախտ Գրացիանիին եւ ընդունիլ անձնատուութեան պայմանները: Եւրոպացի խորհրդականներուս կարծիքն հարցնել ուզեցի: Անոնք միաբերան ըսին որ դիմադրեմ: Բայց երբ համոզուեցան որ անկարելի էր այդ, խորհուրդ տուին որ փախչիմ, քանի որ Ազգերու Ժողովը եւ աշխարհ պիտի օգնէին ինծի, զիս իմ գահուս վրայ բազմեցնելու համար նորէն: Հիմա լաւ կ'ըմբռնեմ այդ խոստումներուն իրական արժէքը: Անկարելի է որ անգամ մըն ալ զիս խաբեն: Օրին մէկը, ճարահատ,— ապրելու համար— թերեւս դիմեմ Մուսոլինիի վեհանձնութեան եւ ի զերեւ չըլլեմ:

Պենէշ.— Բնաւ անոր չէ՞ք հանդիպած :

Թաֆարի.— Այո, 1924ին՝ Հռոմ այցելութեանս ընթացքին: Եւ մեր խօսակցութիւններէն մէկուն միջոցին, միասին քննեցինք Իտալօ-Հաբէշ յարաբերութիւնները: Դուչէ՝— կէտ առ կէտ կը յիշեմ— ըսաւ այն առեն. «Միակ քաղաքականութիւնը, որ յարմար է ձեզի, կը կայանայ Իտալիոյ բարեկամանալուն մէջ: Եթէ իմ խորհուրդիս հետեւիք, կը խոստանամ ձեզի համար ըլլալ պատրաստակամ եւ ուղղամիտ բարեկամ մը: Իսկ եթէ— ընդհակառակն— ուզէք ուրիշ քարթ խաղալ, գիտցէք որ, Իտալիան ալ իր կարգին փոփոխութեան պիտի ենթարկէ Իտալօ-Հաբէշ յարաբերութիւնները: Պատրանքներ մի սնուցանէք, արդի Իտալիան մեծ է, հզօր, զինուած»:

Ատիս-Ապեպա վերադարձիս, եւրոպացի խորհրդականներս ըմբռնել ուզեցին իմ Հռոմի տպաւորութիւններուս արդիւնքը, առարկելով որ իտալական պլեֆ մըն էր· բառ մը՝ որուն իմաստը չէի գիտեր, եւ որուն բուն նշանակութիւնը սորվեցայ ուշեցի: Խորհրդականներս, զաղղիացի, պելճիքացի, զուիցերացի, ռուս, ըսին որ զօրականներուս գլուխն անցած — կրնայի Իտալացիները թափել... Մասսաուայի ծովը: Աւելի լաւ էր որ Մուսոլինիին մտիկ բրած ըլլայի:

Պենէշ.— Ես ալ ճանչցայ այդ պետական մարդը, պատերազմէն առաջ եւ յետոյ իրեն հանդիպած եմ: Անգամ մը, նախ քան մեծ պատերազմին վերջաւորութիւնը, ըսաւ ինծի. «Շատ մի՛ տենչաք ծաւալիլ հողամասերով եւ խայտաճամուկ բնակչութիւններով: Ձեր երկար տափարակին մէջ այլակերպ բաներ մի՛ թխէք, մի՛ վերակերտէք Աւստրիան, եթէ չէք ուզեր հասնիլ անոր վախճանին»:

Կը տիրէ խոր լռութիւն մը: Սայլոր որ միակ ունկնդիրն էր մենախօսութեան, յուզուած երեւոյթ մը ունի: Կարծես խրախուսելու համար իր հիւրերը, ըսաւ.—

Սայլոր.— Ձեր խօսքերը տարօրինակօրէն յուզիչ են: Պէտք էին ունկնդրել ձեզ ձեր լեզուները: Դուք առաջին զոհերն էք ահաւոր պատերազմի մը, որ ներկայիս տեղի կ'ունենայ երկրագունդին վրայ, երկու տարբեր դաւանանքներու միջեւ, պայքարը վերջ գտած չէ:

Պենէշ.— Վերջ գտած չէ՞... Կը նշանակէ որ, մօտ ատենէն, Զան-Քայ-Շէքն ու Նեկրէնը եւս մեզի հետ պիտի ըլլան...

Թարգմ. ՖԻՐԱԳ

Օր. ԼՈՒՍԻՎԱՐԴ ԲԱՐԽԵԱՆ

եւ

Ընկեր ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Պ. Մանուկեանի:

Վիէն Լաւչէկիւռ (Մրաւէլ)

17 Դեկտեմբեր, 1938

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍԻՐՈՅ Ի ՎԻԷՆՆԱ ԵՒ Ի ՓԱՐԻԶ

Գլուխ դրոյն գրեալ՝ Ողջո՛յն քեզ, Վիեննա,— Ի Փարիզ ծառայէր, որ միշտ ծառայ կայ,— Գերի եմ քեզ, թէ միտք քո զկեանս իմանայ,— Թէ եղեկելի Փարիզ ի՛նչ հալի կայ:

Տես թէ՝ անդադարս ո՛րպէս դադարի,— Սէրդ արար զիս խեւ, եղեալ իմ վայրենի,— Երբոր անցնիս ի մի տեղս, ջիգարըս այրի,— Եւ ժամերս առանց քեզ են հազար տարի:

Է՛ իմ քաղցրիկ Վիեննա, իմ արեւ եւ լոյս,— Մտեր ես մէջ սրտիս, չես ի գար ի դուրս,— Վասըն քեզի միայն կամ ես տարակոյս,— Ա՛յ իմ չինարի ծառ, գարնան կանանչ բոյս:

Վիեննա՛ երբ ասեմ, եւ վանուեղ տամ,— Թեշլազարեմ և ժամն... դառնամ,— Ուշկս ի յինէն երթայ, մեռեալ ես մնամ,— Վկայն իմ է յերկինս, որ ես հաւատամ:

Երբ որ մտօքս անցնիս, սիրտս առնու գալար,— Աչիքս մորմոքի, մահու քրտինք գայր,— Բազում անգամ կամեմ զկենացըս վճար,— Գամ, քեզ մօտենամ, զի այլ չունիմ ճար:

Ահա ես միշտ ասեմ թէ՝ կեանքս ի՛նչ լինի,— Որ Փարէզ իւր աչօք Վիեննա տեսանէ,— Թող յայնժամու բաժնին աշխարհ անցանի,— Կամ առաջի սատցդ անկեալ մեռանք:

Թէ զհոգս վամենայն ածեմ ես գրով,— Գիտեմ ոչ աւարտի նա հազար տարւով,— Այլ զքեզ ողջունեմ ես հազար բարով,— Բարեւս քեզ գայցէ ծովով ցամաքով:

— Ցորժամ զայս թուղթըն կարդայ Վիեննա,— Արտասուք յաչացն խիստ յորդեսնայ,— Բազում կսծի նա, ջուլըն արիւն դառնայ,— Ժամ մի խելքին յիւրմէն երթայ, եւ ժամ մի այլ գայ:

Երկուս ի ծառայիցն պատուական կային,— Ջիգր ի յերեսին հանապազ յանէն,— Ի նորա զանուութեանց ամէնքն լային,— Ե Աստուած յուսալով՝ նրմա սիրտ տային:

Ծնուոյ Վիեննա խաթուն որ բանն ասէր,— Զի յերթեւգալոյն խելքն ոչ զադարի,— Եւ Իսարէլ ընդգործ Վիեննայու այրի,— Եւ միշտ աղաղակէր զի գործն վճարի:

Խորհին նոքա յիրեարս, արտասուք ոչ եղեան,— Այլ յայնմիկ լուսանցքին զլոյց միմեանց տան,— Խորհուրդ Իսարելայ էր սա դուրընկան,— Սըրեք լ լուսանցքէն նոքա չհեռանան.

Քաղցրիկ միշտ վրուցին յոյժ փափաքանօք,— Ժամ ժամ վարանին խելօք եւ մտօք,— Ասէ Վիեննա նըմա, է՞ Փարէզ խելօք,— Խորհուրդ մի դու խորհեա, զի գերծինք հնարօք:

Պատասխանի ետ Փարէզ, է՛ լուս իմ Վիեննա,— Որպէս որ դուն գիտես, այնպիսի արա,— Զի սէր քո ոչ թողեր ինձ խելք ի վերայ,— Զիս անգէտ ծառայ մի քեզ համարեա:

Ասէ Վիեննա նըմա, Փարէզ իմ հոգիս,— Վաղիւըն յայս ժամուս եկն առ իս քո գերիս,— Միթէ բարի ճանապարհ գտանի՞մք այս բանիս:

Փարէզ տայ ողջոյն ի վերայ ու երթայ,— Վաղիւն գիպող ժամն դառնայ անդ եւ զաղտիկ սըրդայ,— Փարէզի գալն Վիեննա յիմանայ փութայ,— Ի լուսամուտին սիրով բարեւ տայ:

Ասէ. Հոգիս Փարէզ, այսպէս խորհեցայ,— Քան զայս բարի ոչ է որ՛չափ որ ջանայ,— Դարձիր ի յայս ժամուս ըղհայրդ աղաչեա,— Երթալ խնդրեսցէ, զի հայր իմ զիս քեզ տայ:

Փարէզ ասէ նըմա. Քաղցրիկ լ՛ Վիեննա,— Ո՛րպէս թէ այդ բանիդ սիրտըս հաւատայ,— Բայց կատարեմ խօսքըդ յիմ գլխուն վերայ,— Զի եմ տրուպ ծառայ ես, իսկ դու իմ արքայ:

Գ. ՎՐԴ. ՄՐՈՒԱՆՋՏԵԱՆՑ

էր մի-մի գրական գոհարներ են եւ չեն կորցրել ոչ իրենց հետաքրքրութիւնը եւ ո՛չ էլ իրենց դաստիարակչական արժէքը: Եւ այն, ինչ որ վերահրատարակւած է մեր այս գրականութիւնից, միանգամայն ողջունելի է :

Որ մենք մեր այս դիտողութիւններում մէջ չենք սխալւում, եւ որ դրքոյկների խմբագրութիւնը իրօք վրիպել է նիւթի ընտրութեան մէջ, ապացոյց այն տխուր փաստը, որ չնայած մանկական գրքերի հրատապ կարիքին, այդ դրքոյկները համարեա սպառում չունին եւ որ այդ գործի շարունակութիւնը այժմ դադարեցրուած է :

Անկարելի է անկեղծօրէն չափսոսալ, որ նման մի գեղեցիկ ձեռնարկ ձախողանքի է հանդիպել դրքոյկների խմբագրութեան ձեւական վերաբերմունքի հետեւանքով դէպի իր ստանձնած գործը:

X

Այս ընդհանուր դիտողութիւններից յետոյ միանգամայն աւելորդ ենք համարում կանգ առնել յիշեալ դրքոյկների մանրամասն քննութեան վրայ, բայց եւ այնպէս չենք կարող չմատնանշել մի քանի աչքի զարնող պակասներ:

Մինչեւ այսօր լոյս են տեսել 14 դրքոյկ, բայց մեր ձեռքի տակ ունինք 12ը, որից երեքը յատկացւած է պատանիներին եւ բաղկացած են 32 փոքրադիր էջերից, շարւած մանր տառերով, իսկ ինը մանկական են եւ բաղկացած են 16 փոքրադիր էջերից, շարւած խոշոր տառերով: Գրքոյկների մեծ մասը պատկերազարդ են:

1.— Ամենից առաջ նկարները ընդհանրապէս անյաջող են: Անհասկանալի է, թէ ինչո՞ւ նկարիչը հասակաւոր մարդկանց փոխարէն նկարել է երեխաներ, կամ ինչո՞ւ մարդկանց դէմքերին տւել է այնքան անճոռնի տեսք: Նրանց մեծ մասը յիշեցնում է զանազան թռչունների:

2.— Տուրգենեւի «Ճնճղուկ» պատմւածքի թարգմանութիւնը թարգմանւած է ֆրանսերէնից: Ինչո՞ւ: Մի՞թէ ամբողջ Թէհրանում չգտնւեց մէկը, որ թարգմանէր ռուսերէն բնագրից: Եւ ի՞նչ առանձին կարիք կար նոր թարգմանութեան, երբ այդ նոյն «Ճնճղուկը» կայ, «Լուսաղբիւր» Բ. տարւայ հայերէն դասագրքի մէջ:

Ներկայ թարգմանութեան մէջ կայ եւ մի անճշդութիւն, որ որոշ չափով հակասում է բանաստեղծութեան բովանդակութեան: Ծառուղին, որի վրայ ընկած էր ճնճղուկի ձագը, անշուշտ, ցարասիներից չէր բաղկացած, այլ բարձր ծառերից, հաւանօրէն, բարտիներից, սօսիներից եւայլն, քանզի դէպքը տեղի է ունեցել Ռուսաստանի կենտրոնական մասում, բացի այդ, մայր-ճնճղուկը չէր կարող իրեն ապահով զգալ ցարասիի վրայ, որ «մանր տերեւով թուփ է, [illegible] աւել կ'ըլլայ» (Առձ. Բառ.):

3.— Թարգմանութիւնները ընդհանրապէս կատարւած են ո՛չ թէ բնագրից, այլ ուրիշ լեզուներով հրատարակւած թարգմանութիւններից, որ ընդհանրապէս յանձնարարելի չէ:

4.— Թէրդի «Որսորդական Տօն»ը մի քանի ամիս առաջ արդէն ապագրւել էր «Ալիք»ում: Ի՞նչ առանձին կարիք կար վերհրատարակելու այդ արդէն ծանօթ պատմւածքը:

5.— Ուղղագրութիւնը առանձին խնամքով չէ տարւած: Նոյնիսկ գրքոյկների մէկի խորագրի մէջ սխալ կայ :

6.— Պատանիներին յատկացրւած գրքոյկների չափերը պիտի տարբերւէր մանուկներին յատկացրւած շապիկների նկարից ու վերտառութիւնից՝ «Իսկ դու՞ք կարդալ գիտէ՞ք», որ, ի մէջ այլոց, մի անիմաստ վերտառութիւն է, քանզի գրքոյկները արդէն իսկ հրատարակւած են գրագէտ երեխաների համար:

7.— Ա. Ամուրեանի «Եղնիկը» կարդացւում է հետաքրքրութեամբ, բայց ափսո՜ս, որ լեզուն տեղ տեղ ծանր է: Մի շարք դարձւածքներ ու նախադասութիւններ դժւար կը հասկցւին հայեցի կրթութիւնից զուրկ մեր այնքան պատանիների կողմից:

Չգիտենք այս հէքեաթը Գ. Ա. Ամուրեանի ինքնուրոյն ստեղծագործութիւնն է, թէ իր լսածն է գրի առել:

Եթէ առաջինն է, ապա խորհուրդ կը տայինք, որ Ա. Ամուրեանը իրեն նւիրէր գրական ստեղծագործութեան այդ ասպարէզին, վստահ, որ ապագայում կը լինէր մի երկրորդ Ղ. Աղայեան, իսկ եթէ լսածն է գրի առել, ապա պէտք էր յիշատակել այդ, թիւր կարծիքների տեղիք չտալու համար:

Գրքոյկների արժէքներն, համեմատած իրենց շատ փոքր ծաւալին, ընդհանրապէս բարձր են:

ԿՎԻԴԱՄ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՁՈՐ ՄՐԳԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱԿ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ

Այցելեցէք անգամ մը Մեր Նպարեղէնի վաճառատունը որ կը գնէայ տեղական օրերու յատուկ իր ճոխ միրգերով (ուղղակի Ներածուած) եւ ապսորժանմ ըմպելիներով: Գոզինակի եւ անուշեղէններու յատուկ ամէն տեսակ նիւթեր: խնդիր աննման ՏԻՐԱՔԻ արեւելեան սուրճի կախարդիչ բոյրը պիտի առաջնորդէ ձեզի դէպի մեր վաճառատունը, Բացառիկ զեղչեալ գիներ միայն եւ միայն մեր մօտ: Livraison à domicile:

Dip. ôme d'Honneur 1931

ՇԻՐԱԿ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ 26, Rue Paris de Trévise, Metro Cadet. Tel. Prov.38-63

թիւնը կրնայ չեղեալ նկատել զայն որ եւ է ատեն, լուր տալով եբեք ամիս առաջ: Այդ պարագային, կրնայ վտարել Իտալացիները, իբրեւ անբաղձալի:

Անշուշտ Ֆրանսական կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ այդքան արմատական տնօրինութեան մը դիմելու, բայց կրնայ 1896ի պայմանագիրը գործածել իբրեւ Դամոկլէսի սուր, ճնշելու համար Մուսոլինիի վրայ:

Իտալական մամուլն ալ իր կարգին կը մեղադրէ Ֆրանսան, արդար գտնելով 1935ի համաձայնութեան խզումը: Այս առթիւ կը գանգատի թէ Ֆրանսա ոչ միայն ուժ չտուաւ Իտալիոյ, եթովպական հարցին մէջ, այլ եւ պատժական տնօրինութիւններ կատարեց, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման:

*** Փարիզի արմատական օրկանին քաղաքական աշխատակիցը, Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, կը կարծէ թէ Մուսոլինի չնչուելիք պահանջներ պիտի ներկայացնէ Ափրիկէի մասին եւ պիտի պահանջէ գոհացում տալ յունուար - փետրուարի ընթացքին: Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Գերմանիան է որ աճապարելու կը մղէ Իտալիան, որովհետեւ յառաջիկայ գարնան ալ ինք Իտալիոյ աջակցութեան պիտի դիմէ, ուրիշ պահանջներ արժեցնելու համար: Իբրեւ թէ Հիթլէր համաձայնած է որ նախ Իտալիոյ պահանջները մէջտեղ գրուին, բայց չուզեր ժամանակ վատնել, որովհետեւ անգլիական դիւանագիտութիւնը յարատեւ գործունէութիւն կը ցուցնէ Գերմանիոյ դէմ, Եւրոպայի արեւելեան, հարաւարեւելեան եւ հիւսիսային արեւելեան շրջաններուն մէջ: Միւս կողմէ, Ամերիկա յայտնապէս հակագերման դիրք մը բռնած է, ինչ որ կրնայ վնասել Գերմանիոյ շահերուն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ հրամանով 1906ին եւ 1907ին ծնած բոլոր Գերմանները պէտք է արձանագրուին յունուար 16էն փետրուար 28, բժշկական քննութեան ենթարկուելու եւ զինուորական մարզանքի շրջան մը անցընելու համար: Այս կերպով զինուորական կարճատեւ մարզանք մը պիտի ստանան 1901էն 1914 ծնած բոլոր Գերմանները:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ երեւան հանուած դաւադրութեան հետեւանքով, ձերբակալուած են աւելի քան հազար հոգի, ազգայնական իշխանութեան կողմէ: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ հարիւրաւորներ գնդակահարուած են արդէն: Ինչպէս կը յիշուի, դաւը ուղղուած էր Զօր. Ֆրանքոյի դէմ, կարճ կապելու համար պատերազմը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Թաշքէնդի մէջ ձերբակալուած են Խիվայի նախկին խաներուն կիները, Շիւքիւրճան եւ Ուլուքճան, ինչպէս եւ անոնց որդիները: Ասոնց վրայ գտնուած են քանի մը միլիոն ռուբլի արժողութեամբ ոսկի եւ գոհարեղէններ որոնք պետական սեփականութիւն կը համարուին: Խիվայի խանութիւնը (Ուզպէկիստան) հարկատու էր պետութեան եւ տեւեց մինչեւ 1920, երբ խորհրդային իշխանութիւնը խորտակեց զայն եւ խաները արտաստահման փախան:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ հասած հեռագիր մը կը հերքէ այն լուրերը թէ խռովութիւններ ծագած են Ճէպէլը Տրիւզի մէջ: Տիւրզիները պարզապէս վարչական ազատութեան ընդլայնում կը պահանջեն Դամասկոսի կառավարութենէն եւ անցեալ կիրակի մերժած են ճանչնալ Եղեռնագետ Առեանին գատաւորներուն իրաւասութիւնը:

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ, անուշեղէնի եւ նպարեղէնի խանութները բաց պիտի մնան Դեկտ. 25ին եւ 26ին, յունուար 1ին եւ 2ին: Իսկ սեղանատնական հաստատութիւնները պիտի փակուին Դեկտեմբեր 26ին եւ յունուար 2ին:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ արտակարգ համագումարը բացուեցաւ երէկ, շաբաթ, Մոնռուժի մէջ, քննելու համար արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներ: Տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ երկու գլխաւոր բանաձեւերու միջեւ,— Փօլ Ֆօռի տեսակէտը, որ կը տրամադրէ շարունակել խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, Լէոն Պլումի տեսակէտը, որ հակառակ է Միւնիխի քաղաքականութեան:

ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՌԱՋԷՆ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ Օպէրվիլիէի մէջ կեցնելով դրամատան մը երկու հաւաքիչները, յաջողեցան թռցնել անոնց փոխադրած գումարը, 1,098,000 ֆրանք: Աւազակները յաջողեցան փախչիլ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
ՕՐ. ՕՆԺԻԼ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ
Ս. Մրցանակ Մարսէյլի պետական երաժշտանոցէն
(Grand prix Wicart)
7 Յունուար, Շաբաթ ժամը 21ին, Salle Emile Zola
Մուտք՝ 4, 6 եւ 10 ֆրանք:

Hommes **Dames**

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél: Gut. 39.-70

«BAL DES MIMOSAS»
ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի կողմէ, 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր

AÉRO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ, **6 Rue Galilée, Métro Boissière**

ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի պարահանդէսներուն զուարթ յիշատակը կը տեւէ ամբողջ տարի մը: ՄՈՒՏՔ 12 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Փ. Կ. Հ.

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ Կ. ԿՈՄԻՏԷՆ Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ Շրջանի բոլոր ընկերները 25 Դեկտ., Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէոն:

Ներկայացում եւ պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

22 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30էն մինչեւ կէս գիշեր
8 Ռիւ Ժան Կուժօն, Մէթրօ Շանզ Էլիզէ - Քլէմանսօ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՕՐՀԻՆ ՄԻԼ ՕՂՈՆ

Ղեկավարութեամբ դերասան Ա. ԳԱՐԲԻԹԵԱՆԻ, կը մասնակցին՝ Տիկիններ ԳԱՑԵԱՆԷ, ՔՆԱՐ ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՔԱՋԱՅՐ եւ ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, Գ. Գ. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Գ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ:

Երաժշտութիւնը կը վարէ Թառխստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ժամը ճիշդ 7ին կը սկսին եւրոպական պարերը: Ընտիր նուագախումբ, ղեկավարութեամբ յայտնի դաշնակահար ՍԼԱՎՄՔԻԻ:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Տոմսերը կը ծախուին, Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince, Paris (6.), Թ. Նալպանտեան, 13 Rue Richér, Paris (9), Ս. Հալվաճեան, 4, Rue d'Alexandrie, Peris (2), հանդէսին օրը կիչէն:

Մուտք՝ 8, 10 եւ 15 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գուլ. Օտտոյի «Վռամեանց ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Գ. Շահլամեանի, իր աղջկան եւ պարագաներուն ընկեր ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

×

Ի դիմաց Գոմոնի, Սէն-Ժիւլիէնի, Լա Թօպիէի, Ֆոնտապլի, Սէն-Գառնապէի, Գուա Լիւզիի եւ Մարթիկոյի Հայ հասարակութեան մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հիմնադիր եւ մեր շրջանի Գաւառական ժողովի անդամ Գ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ՝ իր ընտանեկան պարագաներուն:

Գոմոնի եւ շրջակայից Թաղական խորհուրդ

×

Մարսէյլի Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից եւ Միութեան պատուոյ նախագահ Գերաշնորհ ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՊԻՍԿ. ՓԷՐՏԱՀՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ, իր պարագաներուն առթիւ:

×

Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Գուլ. Օտտոյի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի Շահլամեանի եւ Օր. Հ. Շահլամեանի եւ իրենց պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ հօր՝ Գ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Փարիզէն Հուրի Քէչիշեան 20 Ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սերովբէ Գահթիւրեան եւ Տէր եւ Տիկին Միհրան Գահթիւրեան 50ական ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին փոխան ծաղկեպսակի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան

ՄՈՒՇԱՏԵՍԻ

Մարսէյլի Բարձր Հայքի Հայրենակց. Միութեան բոլոր անդամները անխտիր Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրուին յառաջիկայ Երկուշաբթի 26 Դեկտ., կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 6 Rue Petites Maries, սրճարանին վերնայարկը: Բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Գանեքօ - Բաշանի Մասնաճիւղը կը յայտարարէ առ ի գիտութիւն՝ որ սկսած է իր ամենամսեայ կիրակնօրեայ դասընթացները, 52 Rue Gustave-Courbet, Bagneux: Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վրայ, Կիրակի առաւօտները ժամը 9—12:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Դրօշմաթուղթի սիրահարներուն կը հայթայթեմ ամէն երկրի դրօշմակներ, հին եւ նոր, լաւագոյն պայմաններով:

Նոյնպէս կը գնեմ ամէն երկրի դրօշմակներ եւ հաւաքածոներ ինչ արժէքով ալ որ ըլլան:

100 Ֆր. գնումի համար Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին դրօշմակները ձրի կու տամ:

H. ANTONIAN
Librairie H. Samuel
51, Rue Mr. le Prince, Paris

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—ՑԻ
Առաւօտները ժամադրութեամբ

ՏՈՔԹ. ՔԻՒԹԻՒՔԵԱՆ
63 Rue Damremont, metro Lamarck, Paris (18), Tél. Montmartre 71-94
Կնոջական, միզասեռային եւ ընդհանուր հիւանդութիւններ:
Անդրմանիշակագոյն ճառագայթներ եւ ելեկտրաբուժութիւն:
Կ'ընդունի Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 2—5, եւ ժամադրութեամբ:

Բացուած է ՐԱՖՖԻ ճաշարանի
աշնանային նուագի շրջանը

Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներ:

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր հանրածանօթ կովկասեան շաշլիկով:

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de Maubeuge, Paris .9. Metro: Cadet, Le Peletier et N. D. de Lorette.

Ա. ՅԱՎԻԿԵԱՆ
Իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի համալսարանէն
22, Rue de Maubeuge Paris (9) Metro Cadet et N.-D. de Lorette

Մասնագէտ վաճառականական, քաղաքային եւ միջազգային խնդիրներու: Պաշտպանութեան դատարաններու առջեւ: Խմբագրութիւն պաշտօնաթուղթերու:

Արկածի դատեր առանց կանխավճարի:

Խորհրդակցութեան ժամը 11-12 եւ 5 — 7 եւ ժամադրութեամբ:

Շաբաթ եւ երկուշաբթի օրերը խորհրդակցութիւն 10 Ֆր.:

Այցելեցէք [illegible]

Յ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ
68 Rue Jolie -Lacroix, Paris (20)
Metro Belleville Tél. Ménil. 67—70

Ստացած ենք Փարիզէն եւ Թուրքիայէն նոր տեսակի երգուած նշանաւոր երգիչներէ, հին եւ նոր եղանակներով: Ունինք նաեւ ցայլական ապսպրանք [illegible] արեւելեան նուագարաններ:

Բաց է ամէն օր:

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ խմիչքն օղին է: Ընտրեցէք [illegible] առաջնակարգ զօրացուցիչ [illegible]

ՌԱՔԸ ՏԻԶ

Ջուր խառնելէ քաղցած եւ անխտիր պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ: [illegible] օղիներէ [illegible] ջուր կը խմցնէ [illegible] ՌԱՔԸ ՏԻԶԸ [illegible]

Dalakupeian 8 Rue Suffren
Dépôt: 7 Rue de la Paix, Marseille. Tél. Dragon 70—89.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6e)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15 -70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 փրանք 75 փրանք 40փր.
Անգլիա եւ Իտալիա .... 265 փրանք 140 փրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 215 փրանք 110 փրանք

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MARDI 27 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3922

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՌԱՅԼ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Լրագրական սովորութիւն է տարին փակել ընդհանուր տեսութիւններով։ Փորձ մը՝ անցեալը քննութեան ենթարկելու եւ գալիքը դիմաւորելու ։

« Յառաջ »ի մէջ ալ յաճախ կատարուած են արդիւնաւոր փորձեր, իբրեւ խմբագրական կամ առանձին յօդուած։ Եւ պիտի շարունակուին ։

Այդ փորձին հետ, կը խորհինք թէ շատ աւելի անհրաժեշտ է մտածել գալիքի մասին։ Անշուշտ միշտ աչքի առջեւ ունենալով անցեալը։

Ի՞նչ կը ներկայացնէր անցնող տարին, ազգային թէ միջազգային տեսակէտով ։

Մէկ բառ բաւական է, խտացնելու համար ամբողջ պատկերը, — անստուգութիւն։ Լուսաւոր չէր տարուան սկզբնաւորութիւնը, իսկ շատ աւելի մռայլ հեռանկար մը կը մթագնէ նոր տարին։

1937ին ալ, կարելի չեղաւ խափանել սպանիական եւ չինական պատերազմները, որոնք անընդհատ կը շարունակուին, աւելի գետեր հոսեցնելով անսահման տարածութեանց վրայ։

Այդ պատերազմներուն հետ, ծագեցան ուրիշ տագնապներ, շատ աւելի վտանգաւոր։ Եւ հրաշքով մըն էր որ աշխարհը փրկուեցաւ ահագնադղորդ փլուզումէ մը։

Արդարեւ, քանի՜չորս ժամ էր մնացած նոր պատերազմին, չեխական հարցին առթիւ, երբ կարելի եղաւ կանխել զայն, նորէն զոհելով տկարն ու անճարը ։

Արտաքին աշխարհը շատ բան չի գիտեր Միւնիխի համաձայնութեան գաղտնիքներու մասին (1937 սեպտեմբեր 30)։ Բայց ինչ որ յայտնուած է մինչեւ հիմա, կը բաւէ լուսաբանելու համար հիմնական պարագայ մը,— Չորս մեծերէն երկուքը եթէ պատրաստ էին փոթորիկ մը պայթեցնելու, միւս երկուքը ժամանակի կը կարօտէին։ Հետեւաբար, նախընտրեցին սակարկել եւ չարը խափանել, առնուազն առ այժմ։ Այնուհետեւ պատահած դէպքերը ստուգեցին մը բացին վարագոյրը։ Այդ կ'ապացուցանէ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ ծագած նոր տագնապը, որ հետզհետէ մրրկալից համեմատութիւններ կը ստանայ ։

Միւնիխի համաձայնութենէն վերջը, Փարիզ կը յուսար բարելաւել երկու «լատին քոյրեր»ուն յարաբերութիւնները, դեսպան մը ղրկելով եւ ճանչնալով իտալական կայսրութիւնը (գրաւեալ Եթովպիոյ)։

Մինչդեռ, շատ կարճ տեւեց մեղրալուսինը։ Հռոմ այնպիսի դիրք մը բռնեց որ ըսել կ'ուզէր.— Ձեր ձեռքն է բարւոքել յարաբերութիւնները։

Եւ ահաւասիկ նոր անակնկալը,— Մուսոլինի չեղեալ համարելով 1935ի համաձայնութիւնը, նորէն սեղանի վրայ կը դնէ աֆրիկեան սատացուածքներու խնդիրը,— Ճիպութի, Սոմալի, Սուէզ, Թունուզ։ Ուրիշ խօսքով, Միջերկրականի տիրապետութեան հարցն է որ կը յուզուի, ճիշդ այն պահուն երբ կը կարծուէր թէ ճամբան հարթուած է չորս մեծ պետութեանց գործակցութեան համար։

Դիւանագէտներ կապ մը կը տեսնեն այս նոր անակնկալին եւ Չէմպըրլէյնի յառաջիկայ այցելութեան միջեւ։ Եւ Փարիզի մէջ ըշխօրէն կը կասկածին թէ Մուսոլինի նոր խաղ մը պիտի փորձէ, Անգլիոյ վարչապետը համոզելու եւ նոր զիջումներ կորզելու համար, ի հաշիւ Ֆրանսայի ։

Բոլորովին անտեղի չէ այս մտավախութիւնը։ Մանաւանդ որ, 1935ի համաձայնութեան խզումը յայտարարուեցաւ Պ. Չէմպըրլէյնի այցելութեան պաշտօնական ղեկոյցէն վերջը։

Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական է որ Միւնիխի համաձայնութեան մէկ ծալքն ալ բացուի, Անգլիոյ վարչապետին այցելութեան առթիւ ։

Իտալական թերթերը վերապահ են այս մասին։ Բայց, ինչ որ կը գրեն Ֆրանսայի դէմ, նոյնիսկ «իտալական նահանգ» հռչակելով Թունուզը, չափէն աւելի պերճախօս է։

Եւ Իտալիան մինակ չէ այս անգամ, ինչպէս Գերմանիան մինակ չէր, Աւստրիոյ կցումին եւ Չեխոսլովաքիոյ անդամահատման առեն ։

Պարզ աշխարհաբարով, երկու դիկտատուրաները արդէն համաձայնած ըլլալով, փոխն ի փոխ մէջտեղ կը դնեն իրենց պահանջները։ Եւ կ'աջակցին փոխադարձաբար։ Այսօր ես, վաղը դուն։

Թերեւս չափազանցութիւն չէ տեղական թերթի մը այն տեսութիւնը թէ՝ Գերմանիա կ'աճապարէ որ Իտալիան գոհացում ստանայ Ճիպութիի, Սուէզի եւ Թունուզի խնդիրներուն մէջ, որպէսզի յառաջիկայ գարնան ալ ինք ապահովէ իր աջակցութեամբ իր զինակցին։

Այս տեսակէտէն, խորապէս ուշագրաւ է Ուկրայնայի անկախութեան պայքարին կազմակերպումը, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա։

Իրականին մէջ շատ ջուր կը վերցնէ այս խնդիրը, նկատի առնելով Գերմանիոյ եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի ներկայ վիճակը։

Եւ սակայն, շարժումին արծարծումն իսկ չարաշուք հեռանկար մը կը կազմէ, խաղաղութեան տեսակէտով։

Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիա եւ Գերմանիա ձեռք ձեռքի տուած են, վեր ի վայր հրջելու համար կարգ մը քարտէսներ կամ վիճակներ, ապաւինած՝ իրենց ահարկու սպառազինութեանց ։

Ուրիշ կարգ մը պարագաներ աւելի կը մթագնեն հորիզոնը, միջազգային ճակատի վրայ ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՈՐՈՇԵՑ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ՄԸ ՈՒՂՂԵԼ ԻՏԱԼԻՈՅ

Պ. Տալատիէի այցելութիւնը բչնամական կը նկատուի

Նախարարական խորհուրդը շաբաթ օրուան արտակարգ նիստին մէջ որոշեց ծանուցագիր մը ուղղել Իտալիոյ, յայտնելով թէ Ֆրանսա չի կրնար նոր զիջումներ կատարել 1935ի համաձայնութեան վրայ, որ չեղեալ հռչակուած է Իտալիոյ կողմէ։ Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց այս ծանուցագիրը։ Հռոմի ֆրանսական դեսպանին յանձնարարուեցաւ իտալական կառավարութեան հաղորդել այս պատասխանը։ Ժողովէն վերջը արտաքին նախարարը մանաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Փարիզի բրիտանական դեսպանին հետ եւ պարզեց Ֆրանսայի դիրքը։ Այս առթիւ խնդրեց դեսպանէն որ Անգլիոյ վարչապետը չփորձուի նոր զիջումներ խոստանալ Մուսոլինիի, յառաջիկայ այցելութեան առեն։

Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ ծանուցագիրը վճռական է եւ կը մերժէ որ եւ է հողային զիջում Թունուզի մէջ։ Արտաքին նախարարը արդէն այս պարագան յայտնած էր երեսփ. ժողովին մէջ, բայց կը վախցուի որ Պ. Չէմպըրլէյն փորձէ միջնորդի դեր կատարել, իբրեւ փոխարինութիւն Միւնիխի համաձայնութեան, անելի մը մատնելով Ֆրանսան։

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ֆրանսական ծանուցագիրը որոշ առաջարկներ չի պարունակեր, բայց կը սպասէ որ յաջորդ քայլը առնէ Իտալիա։ Քանի որ Իտալիա չեղեալ հռչակեց՝ 1935ի համաձայնութիւնը, Թունուզի Իտալացիներուն իրաւական վիճակը կապուած կը մնայ 1896ի պայմանագրին, ուրիշ խօսքով՝ ենթակայ Ֆրանսայի բարեհաճութեան ։

«Թունուզը իտալական նահանգ մըն է»

Մինչ այս մինչ այն, իտալական մամուլը կը շարունակէ մեղադրել Ֆրանսան, իբրեւ պատասխանատու նոր բարդութեանց ։

Արտաքին նախարարութեան օրկանը, «Ռէլացիոնէ ինթէրնացիոնալի», բաց նամակ մը ուղղելով Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, կ'ազդարարէ.

— « Դուք բոլոր կամուրջները կը քանդէք ձեր ետեւէն»։ (Ինչպէս կը յիշուի, Պ. Պոնէ յայտարարած էր թէ Ֆրանսա «թիզ մը հող պիտի չտայ»)։

Իտալական թերթը ընդլայնելով իր մեղադրանքները, կ'ըսէ թէ « Թունուզը իտալական նահանգ մըն է» եւ «եթէ Ֆրանսա ուզէ զինու զօրութեամբ ընդդիմանալ Իտալիոյ պահանջներուն, պիտի զարնուի «առանցք»ին, «Պալթիկ ծովէն մինչեւ Աֆրիկէի սիրտը»։ Այդ պատնէշին առեւ ոչ ոք պիտի շարժի, «որովհետեւ ուրիշ ոգի մը կը սաւառնի այդ շրջանին մէջ։ Եթէ ո եւ է մէկը անխոհեմութիւնը գործէ շարժելու, անմիջապէս պիտի պաշարուի եւ անձականութենէ պիտի զրկուի։ Ցամաքելով ժխտական դիրք մը բռնել, Ֆրանսա պատմութեան դէմ կ'երթայ։ Այդ աւանդութիւնը պէտք է վերաքննուի եւ սրբագրուի։ «Ոչ» ըսելով բան չի լուծուիր, ընդհակառակն»։

Ուրիշ թերթ մը, «Ռէժիմէ Ֆաշիստա» Ճիպութիի եւ ֆրանսական Սոմալիի խնդիրը կը յուզէ ֆաշական ղեկավարի մը՝ Ռոպէրթօ Ֆարինաչչիի ստորագրութեամբ։ Յօդուածագիրը կը գրէ թէ այլեւս գոյութեան իրաւունք չունի Ճիպութիի եւ Սոմալիի ֆրանսական տիրապետութիւնը եւ թէ անգլօ-իտալական համաձայնութիւնը լռելեայն կը խոստովանի որ Ֆրանսա շահեր չունի Կարմիր ծովուն մէջ։ «Ամբողջ աշխարհ կ'ըմբռնէ թէ փոքր հողամաս մը ուր միայն մակարոյծներ կը բնակին, չի կրնար մնայուն պետութիւն մը կազմել ահագին կայսրութեան մը դէմ ուր ֆաշական Իտալիան միլիոններ կը վատնէ եւ անլուր զոհողութիւններ կը կատարէ։ Ճիպութին պալար մը կը կազմէ Եթովպիոյ կողին վրայ։ Արդ, երբ պալար մը հասունցած է, կը ճեղքեն կը նետեն»։

Պ. Տալատիէի յառաջիկայ այցելութիւնն ալ ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ մէջ։ Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի արտայայտիչը կը համարուի, «գրգռիչ եւ ռազմաշունչ» կը նկատէ այդ ուղեւորութիւնը, «Վօչէ տ'Իթալիա»ի մէջ։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Իտալիա երբեք տեղի տուած չէ այդ գրգռիչ ցոյցին։ Եւ կը շարունակէ.

— « Ֆրանսա տակաւին կ'ուզէ սաստկացնել իր սպառնալից եւ մարտական անհաշտութիւնը Իտալիոյ դէմ։ Իտալիա հանդարտութեամբ կ'արձանագրէ այս պարագան եւ Եւրոպայի կը ձգէ դատել թէ ո'ւր կրնայ առաջնորդել այդ անզգամ քաղաքականութիւնը։ Ըսած ենք արդէն,— Իտալիա պատրաստ է ամէն բանի համար. ան յարձակողական շարժումը կ'ընդունի ամէն ճակատի վրայ եւ բոլոր միջոցներով։ Գալով նախկին կացութեան վերադառնալու սպառնալիքին, կը նշանակէ թէ Ֆրանսա կ'ուզէ վերահաստատել այն կացութիւնը որ գոյութիւն ունէր Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, 1919էն 1934։ Կը նշանակէ թէ Իտալիա նորէն իրաւունք ունի հողային փոխարինութիւններ պահանջելու Ֆրանսայէն, համաձայն Լոնտոնի դաշինքին 13րդ յօդուածին տրամադրութեան։ Կը նշանակէ թէ Իտալիա իրաւունք ունի գործելու այն ձեւօրէն եւ անհանդուրժելի դիրքին դէմ զոր բռնած է ֆրանսական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵՆԷՆ

Թուրքերէն «Թան » յօդուածաշարքով մը կը քննադատէ Գերմանիոյ հետ կնքուած առեւտրական համաձայնութիւնը։ Ահաւասիկ հատուած մը առաջին խմբագրականէն.

— « Արդէն համաշխարհային տագնապը անցած, հրապարակները բացուիլ սկսած էին։ Գերմանիոյ տնտեսական ճնշումը, ինչպէս Պալքանեան միւս երկիրները, մեզ ալ սկսաւ անհանգստացնել։ Այն ատեն կարծես հասկնալ սկսանք Գերմանիոյ նպատակը ։ Մեր պահանջները գանձելու մտահոգութիւնը ունեցանք։ Գերմանիոյ հետ մեր ունեցած առեւտրական յարաբերութիւնները քիչ մը եւս մենաշնորհէ փրկել ջանացինք ։

Այդ միջոցին Անգլիացիներուն եւ Պալքանեան միւս երկիրներուն ալ աչքերը բացուած էին։ Անգլիան ալ սկսած էր շարժելու պէտք զգալ, կասեցնելու համար Պալքաններու մէջ Գերմանիոյ տնտեսական նուաճումը։ Երբ մէկ կողմէն Անգլիոյ եւ միւս կողմէ Թուրքիոյ շահերը նոյնացան, ծանօթ 16 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկը ապահովուեցաւ։ Մենք այլեւս փրկուելու վրայ էինք գերման տնտեսական ազդեցութենէն ։

Բայց շատ չանցաւ։ Գերմանիա, Անգլիոյ այս թափին իբր փոխադարձութիւն անմիջապէս տնտեսական նախարար Տոքթ. Ֆունքը Պալքանները եւ յատուկ Թուրքիա ղրկեց։ Տոքթ. Ֆունք, առաջքելով այն տեսակէտը թէ թուրքօ-գերման առեւտրական յարաբերութեանց զարգացման մէջ երկու երկիրներու շահերուն միջեւ նոյնութիւն մը կայ, յայտնեց թէ Թուրքիոյ արտածելիք բոլոր նիւթերուն յաճախորդ է եւ ասոր փոխարէն կազմ ու պատրաստ է Թուրքիոյ օգնելու՝ անոր ճարտարարուեստական զարգացման համար։ Եւ անմիջապէս առեւտրական դաշինք մը կնքուեցաւ ։

Արդէն Անգլիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը ակնկալուածին պէս չէր ընթանար։ Անգլիացիները մեր չամիչը, թուզը, ծխախոտը, կաղինի նման արտածելի բերքերը չէին ուզեր. անոնք աւելի շատ մեր հանքերը կը պահանջէին, իսկ մեր հանքերուն յաճախորդը շատ էր։ Մենք առաւելապէս Թուրքիոյ յատուկ եւ մեզի համար կարեւոր քանակութեան մը հասնող արտածելի նիւթերու համար յաճախորդ կը փնտռէինք։ Իսկ Գերմանիա, առանց տեսակի խտրութեան, ինչ որ տայինք առնելու պատրաստ էր. որով անպատեհութիւն մը չտեսանք «քլիրինկ»ի հիման վրայ, Գերմանիոյ հետ նոր համաձայնութիւն մը կնքելուն մէջ։

Բայց կը տեսնենք որ այս համաձայնութիւնն ալ կատարեալ զարգացումի մը մէջ չի ընթանար եւ մեր սպասած արդիւնքներուն հակառակը տալ սկսած է ։ Ի՞նչէն, ինչու համար։ Պիտի ջանանք տալ այս հարցումին պատասխանը։

Ուկրայնիայի անկախութեան շարժումը

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ հետզհետէ ծաւալուն հանգամանք մը կը ստանայ Ուկրայնայի անկախութեան շարժումը։ Ամերիկայի Ուկրայնական ազգային ընկերութեանց վարչութիւնը բողոքեց այն զրոյցներուն դէմ թէ Գերմանիա նիւթապէս կ'օգնէ անկախութեան շարժումին։ Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որ անհրաժեշտ կը գտնէ «մեծ Ուկրայնայի մը ստեղծումը, միացնելով Ռուսաստանի, Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ միջեւ բաժնուած հողերը»։ Բանաձեւը սրտագին աջակցութիւն կը խոստանայ իր հայրենակիցներուն, որպէսզի կարենան անկախութիւն ստանալ։ Եւ կը յայտարարէ.

— « Ամերիկայի Ուկրայնացիները հաստատապէս կը հաւատան ուկրայնական դերիշխան պետութեան մը անհրաժեշտութեան։ Անոնք երբեք պիտի չհրաժարին այդ իտէալէն։ Անոնք իրենց կարելին պիտի տրամադրեն իրենց հայրենակիցներուն, եւ երբեք պիտի չհանդուրժեն որ Ուկրայնան հարկատու պետութիւն մը դառնայ »։

*** Լեհաստանի Ուկրայնացիները ընդհ. ժողով մը պիտի գումարեն այսօր, Լվովի մէջ (Լէմպէրկ)։ Ժողովին պիտի մասնակցին Ուկրայնացի բոլոր երեսփոխանները։ Օրակարգին վրայ կը գտնուին երկու կարեւոր խնդիրներ.— 1. Ինքնավարութեան պահանջը.— 2. Նոր բանակցութիւններ լեհական կառավարութեան հետ ։

ՑՐՏՆ – ՁՄԵՌԸ կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ, մանաւանդ գաւառի մէջ, ուր արկածներ ալ պատահած են։ Ձիւնը դադրած է Փարիզի մէջ, բայց գետինները սառ կապած են եւ ջերմաչափը զերոյէն վար 5 աստիճան կը ցուցնէ տակաւին, երբեմն ալ աւելի։ Լիոնի մէջ ջերմաչափը մինչեւ 21 աստիճան բարձրանալէ վերջ, իջաւ 10ի։ Մարսէյլի մէջ ալ ձիւնը սառ կապած է։ Ամէն օր մահեր կը պատահին արեան համախռնումի հետեւանքով։

ԱՆԳԼԻՈՅ պատերազմական նախարարը Փարիզ գալով, Ալզաս գնաց, աչքէ անցընելու համար Մաժինոյի գիծը եւ ուրիշ ամրութիւններ։ Նախարարը այս առթիւ յայտարարեց, շեշտելով երկու պետութեանց գործակցութիւնը.— «Եթէ Անգլիոյ սահմանագլուխը Հռենոսն է, Ֆրանսայի սահմանագլուխն ալ Թէյմզ գետն է »։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քառամեայ ծրագրի վարիչ մարաջախտ Կէօրինկ աշխատանքի, արդիւնաբերութեան եւ տնտեսութեան լիազօր նշանակեց Տոքթ. Ֆունքը, որ գերման տնտեսութեան նախարարն էր։ Այսպէսով՝ Տոքթ. Ֆունք կը դառնայ Գերմանիոյ տնտեսական կեանքի իրական դիկտատորը ։

*** Մարաջախտ Կէօրինկ հրատարակեց հրամանագիր մը, որով բանակի սպաներուն կ'արգիլէ ամուսնանալ՝ առանց Հիթլէրի հաւանութեան ։

HENRI TROYAT, ԻՐ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ

Ֆրանսայի գրականութիւնը նոր տաղանդով է հարստացած,—երիտասարդ վիպագիր Henri Troyat:

Ահա մէկ ամիս է, որ ֆրանսական մամուլը խօսում է նրա վէպերի մասին, ու այն մրցանակին առթիւ, որին արժանացաւ հեղինակը «Կոնքուրների Ակադեմիայի» կողմից.

Բայց ֆրանսական եւ օտար մամուլը ոչ միայն խօսում է Henri Troyatի տաղանդի մասին, այլ քանիցս ընդգծել է, որ նա թէեւ այսօր ֆրանսահպատակ է, բայց «ծագումովթուս է»:

Իրականութիւնը այն է, որ Troyatը ծագումով Հայ է: Նրա իսկական անունն ու ազգանունն է Լեւոն Թարասով. Արմաւիրցի հայ ծնողներից, Մոսկուայում ծնած եւ ինը տարեկան հասակում իր ծնողների հետ գաղթած Փարիզ, 1920ին:

Մինչեւ այսօր ոչ ինքը Troyatը եւ ոչ նրա ծնողքը ճչդած են ֆրանսական մամուլում, որ երիտասարդ վիպագիրը ծագումով Հայ է եւ ոչ թէ Ռուս…

Երիտասարդ «ֆրանսացի» վիպագրի դէպքը— պերճախօս օրինակ մըն է (դժբախտաբար ոչ առաջինը եւ ոչ վերջինը), թէ ինչպէս հայ մանուկը զրկուած հայեցի կրթութիւնից,— ենթարկւում է օտարացման, այլազգայնացման ու, ի վերջոյ, օտարին հետ ձուլման եւ ազգային տեսակէտից— կորուստի

Բայց նախ քան Henri Troyatի կամ Լեւոն Թարասովի (իր իսկական ազգանունով) մասին խօսիլը, փորձենք մի քանի տողով պարզել նրա դիմագիծը, իբրեւ վիպագիր:

Ասենք անմիջապէս, որ Henri Troyatի շուրջը յարուցուած հետաքրքրութիւնը Ֆրանսայի գրական եւ գրագատական մամուլում— կայանում է գլխաւորապէս այն բանում, որ վեց տարուան մէջ— նա արդէն ստացել էր երկու մրցանակ. մէկը գրական հասարակութիւնից, միւսը ֆրանսական ակադեմիայից, իսկ այս երկրորդ մրցանակը՝ Կոնքուր Ակադեմիայից:

Յայտնի է, որ Ֆրանսայում ամէն տարի բազմաթիւ գրական եւ ոչ գրական հաստատութիւններ եւ ընկերութիւններ բաժանում են կամ յատկացնում նիւթական պարգեւներ ֆրանսերէն գրուած գրքերին: Ամենամեծ թիւը կազմում են գիտական աշխատութիւնները, կամ գիտական գիւտերը, այնուհետեւ հերթով գալիս են վէպը, բանաստեղծութիւնը, թատերգութիւնը, գրագատութիւնը, պատմութիւնը եւայլն: Միայն ֆրանսական հինգ Ակադեմիաները տարէց տարի բաժանում են մի քանի հարիւր նիւթական պարգեւներ «յաւագոյն հեղինակներին» (գիտական թէ գրական մարզում): Բայց այս բազմաթիւ եւ բազմազան հաստատութիւնների շարքին կայ մէկ ընկերութիւն, որի տարեկան մրցանակը, տեսակ մը մեծ գրական յաղթանակ է. այդ ընկերութեան ամենէն արժանաւորները իրենք իսկ յայտնի գրագէտներ են (տասը հոգի): Բաւական է յայտնել յիշել նրանց մի քանիների անունները՝ Լէօն Տոտէ, Ռոնի, Լիւսիէն Տէքավ, Տոռժելես եւ միւսները,— որպէսզի սրանց սեղմ իր ամբողջ լրջութեամբ երաշխաւորէ, որ Կոնքուրի Ակադեմիայի մրցանակին արժանացողը, արդարեւ, աչքի ընկնող երիտասարդ տաղանդ է: Տարուայ ընթացքում Կոնքուրի Ակադեմիայի անդամները ծանօթանում են ֆրանսերէն բոլոր հրատարակուած վէպերի հետ (70—100 նոր վէպեր) եւ մրցանակը, դաղտնի քուէից յետոյ, յատկացւում է երիտասարդ վիպագիրներից լաւագոյնին: Այս տարի մրցանակը ստացաւ Henri Troyat, որ քսան եւ եօթ տարեկան է եւ հրատարակած է արդէն հինգ վէպ եւ մօտ տասը նորավէպեր (*): Կասկածից դուրս է, որ երիտասարդ վիպագիրը իր վերջին վէպում (Araigne) կրում է ռուս հռչակաւոր վիպագիր Տոսթոեւսկու ազդեցութիւնը. բայց դա կոյր հետեւողութիւն մը չէ: Նրա հերոսը ժամանակի եղբից դուրս է եկած եւ ըմբոստանում է կեանքի դէմ, նա կռւում է իրեն շրջապատող մարդկանց հետ, որոնք սակայն անվերապահօրէն համակերպած են իրականութեան եւ ապրում են կեանքի ընթացքի հետ: Ու հերոսը իր յաղթահարուած ու մղած կռւում պարտւում է: Դա բնական է, քանի որ կեանքը, թէեւ կոյր է, բայց աւելի ուժեղ, քան թէ հերոսը: Վէպում ոչ միայն միջավայրն է արտայայտուած, այլ եւ ժամանակակից շրջանը: Ֆրանսական լաւագոյն գրագէտ - քննադատներից մէկը, Խոմօն Ժալուն այդ վէպի առթիւ գրում է, որ «Թռուաեայի հերոսները անհաշտ գաղափարապաշտների կործանիչ ամենուժիւնն են կրում»: Կասկածից դուրս է, որ երիտասարդ վիպագրի հերոսները օժտուած են այնանսակի մաշեցնող ու այրող հոգեբանութեամբ, որոնց դիմելով՝ նրանք իրենց մերկացնում են մինչեւ ոսկորը, թերեւս մինչեւ ոսկորի ծուծը: Այդ անոպայ, բիրտ իրապաշտութիւնը յիշեցնում է Հիւիսմանի, Զոլայի եւ Տոսթոեւսկու հերոսներին:

Ի՞նչ խօսք, ինչպէս եւ ամէն երիտասարդ վիպագիր, նա էլ կրում է որոշ ազդեցութիւններ, բայց այդ ազդեցութիւնը ունի իր յատուկ կնիքը: Թռուայեանի հերոսները ոչ այնքան յոռետեսներ են, որքան անոյժ պրպըտողներ, խրած՝ կեանքի փոթորիկների մէջ: Անշուշտ նրա վէպերի հերոսները եւրոպական քաղաքակրթութեան թովից են անցնում, կամ անցած. ասորեան մը աւելի կիրթ, աւելի մեղմ, պիտի տանէր Տոսթոեւսկու կարուկ դինին քիչ մը սառն ջրով [illegible]

Յատկանշական է Թռուաեայի համար, որ նրա վէպերի հերոսուհիները, այսինքն կանանց տիպարները բոլորովին տարբեր բնոյթ են կրում. մանր հոգու տէր, անպատասխանատու, տեսակ մը «հոգեւոր քաղքենութիւն»: Թէեւ նոյն հեղինակի «Le Vivier» վէպում դուրս է բերուած գեղարուեստօրէն «նոր - կնոջ» տիպար՝ փորձառու, շահասէր, հմուտ գործերի մէջ, նախաձեռնող, սիննէ: Անշուշտ կնոջ ծաղրանկար մըն է, բայց համարձակ ու յաջող ծաղրանկար: Վէպերի յիղուն սեղմ է եւ յստակ,— պարզ ամենապարզ հոգեբանական վերլուծումների մէջ: Իբրեւ իսկական տաղանդ խուսափում է գրելու այն «ձեւամոլութիւններից», որ կոչւում է maniérisme (ծեքծեքում): Ձենք թաքցնում որ վէպերում պատահում ենք երիտասարդ գրագէտներին յատուկ միամտութիւնների: Թերեւս ժամանակի ընթացքում— այդ բոլորը կը չքուի, կատարելագործուի: Անշուշտ Կոնքուրի մրցանակին արժանանալը դեռ երաշխիք չէ, որ երիտասարդ պսակաւորեալը արդէն մտնեցած է ֆրանսական անմահ հեղինակների շէմքին: Եղել են դէպքեր երբ այդ «ընտրեալները» պահ մը փայլուն ոլորակի պէս բարձրանալով գրական երկնակամարը, անցել չքացել են դէպի գրական տիեզերքի անհունութիւնը, ու կորսուել են ուշադրութիւնից: Բայց հայազգի Troyatը ունի մեծ տաղանդի որոշ տըւեալներ, որոնք յուսատու են նրա ապագայի համար:

Անցնենք այժմ այն հարցին՝ թէ ո՞վ է ազգով Henri Troyatը եւ ինչ պայմաններում կորցրեց իր հայ ազգութիւնը.

Հիւսիսային Կովկասում կայ փոքրիկ քաղաք մը, Արմաւիր: Մեծ պատերազմից առաջ ունէր չորս հազարի չափ հայ ազգաբնակչութիւն՝ վաճառականներ ու հողատէրեր. քաղաքի շուրջը ապրում էին խաղախ, չէրքէզ եւ լեռնական ազգութիւններ ու ցեղեր: Արմաւիրը հարուստ էր, ունէր երկու հոյակապ լուսաւորչական եկեղեցիներ, բայց ոչ մի հայկական վարժարան: Հայերը եկեղեցասէր էին, բայց կամ չէրքէզախօս եւ կամ ռուսախօս իրենց զաւակների հետ: Դուրսից եկող բանիմաց Հայերը համոզում էին հարուստ Արմաւիրցիներին մէջ - նակարգ հայ դպրոց մը բանալ իրենց զաւակների համար: Ի զո՜ւր. հարուստ արմաւիրցին պատրաստ էր աւելի շուտ երրորդ եկեղեցի մըն ալ կառուցանել, քան թէ դպրոց. եկեղեցին գէթ մեծ եւ անհամար մեղքերը կարող էր քաւել, իսկ հայ դպրոցը «ինչի՞ս է պէտք, քանի որ կան արդէն պետական գպրոցներ»:

Այդպէս էր մտածում եւ ամենահարուստ արմաւիրցին, Աղեքսանդր Թորոսեանը, որ արդէն դարձել էր «Թարասով»: Նա տանում է իր զաւակներն Մոսկուա եւ ազնուական ռուս վարժարաններն է յանձնում: Սրա Ասլան որդին, հօրը պէս, յաճախում էր Մոսկուայի եւ Արմաւիրի հայ եկեղեցին, բայց խօսում էր կամ չէրքէզերէն եւ կամ ռուսերէն. իսկ երբ ամուսնացաւ հայ բժիշկ Արխոյոմովի աղջկան հետ— համարեա թէ բնական էր, որ իր զաւակներին հետ խօսէր միայն ռուսերէն, քանի որ կնոջ մայրը (բժ. Արխոյոմովի կինը) գերմանուհի էր: Յատկանշական է, որ Մըննդեան, Զատիկ եւ այլ մեծ տօներին — ընտանիքը յաճախում էր հայ եկեղեցին ի հարկի առանց բան հասկնալու արարողութիւնից կամ քարոզներից: Եկեղեցին ազգային ազդակ չէր այլեւս, չէր զարթեցնում ազգային գիտակցութիւնը: 1920ին, Ասլան Թարասովի ընտանիքը— սրանց հետ ուրիմն եւ 8 տարեկան Լեւոն որդին (ապագայ Henri Troyatը) գաղթում են Փարիզ, եւ այդ օրից տղաքը յաճախում են ֆրանսական լիսէն, իսկ այնուհետեւ Փարիզի համալսարանը: Թռուայեան աւարտում է իրաւագիտական համալսարանը, դառնում է ֆրանսահպատակ եւ տտանում է Սէնի նահանգային վարչութեան մէջ [illegible] պաշտօն: Բարոյապէս եւ պաշտօնապէս նա Ֆրանսացի է:

(*) «Faux-jour» (մրցանակ 1935ին). «Le Vivier», «Grandeur nature», «La Clef de Voute», «L'Araigne» (մրցանակ Կոնքուրի). «Mr. Citrine» եւ ուրիշ վէպեր ու նորավէպեր:

ԵՐԵՔ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐ

Ամէն օր թերթերու մէջ կը կարդանք թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Պելճիա ժողովրդավար երկիրներ են եւ ունին միեւնոյն վարչաձեւը:

Տեսնենք թէ այս կարծիքը ո՛ր չափով կը համապատասխանէ իրականութեան:

Ինչպէս գիտենք, Անգլիա եւ Պելճիա սահմանադրական միապետութիւններ են, մինչդեռ Ֆրանսա հանրապետութիւն.

Իրաւ է թէ Անգլիոյ ինչպէս նաեւ Պելճիոյ թագաւորները կը թագաւորեն, բայց չեն կառավարեր, սակայն իրականութեան մէջ անոնց դերը բարոյական տեսակէտով աւելի արժէք կը ներկայացնէ քան Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահի դերը:

Արդարեւ, այդ երկու սահմանադրական թագաւորները իրենց ժողովուրդին վրայ ունին ազդեցութիւն մը, որ թանկագին ու զօրաւոր ազդակ մը կը կազմէ ազգային միութեան, առաջինը իր ընդարձակ գաղթավայրերու ժողովուրդներուն, իսկ երկրորդը՝ տարացեղ եւ տարալեզու Վալոններուն եւ Ֆլամաններուն համար:

Երկուքն ալ կրնան ի հարկին իրաւարարի դերը կատարել, կուսակցական կամ դասակարգային ներքին մէջ [illegible] մէջ: Անոնց հանդէպ ժողովուրդին սէրն ու ընդհանրական աչքին ու համակրանքը [illegible] կապ մը կը հաստատէ թագաւորին եւ իր հպատակներուն միջեւ: Արքայական տունը ու սաղերը անգլիացի եւ պելճ քաղաքացիներուն համար պատճառ առիթ - ներ են հաղորդուելու միեւնոյն ուրախութիւններով եւ տխրութիւններով:

Միեւնոյնը չի ներկայացներ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, որ զուրկ է թագաւորներու հմայքէն եւ որուն միակ առանձնաշնորհը կը կայանայ մահապատիժներուն ներում շնորհելուն մէջ:

Քուէարկութիւն.— Անգլիոյ մէջ քուէարկութեան եղանակը առաջին քննութեամբ կրնայ անարդար նկատուիլ: Արդարեւ, հոն քուէարկութիւնները կը կատարուին առաջին կարգի ընտրութեամբ, համեմատական մեծամասնութեամբ, այնպէս որ կուսակցութիւն մը կրնայ իշխանութեան գլուխ անցնիլ, առանց երկրին մէջ իրական մեծամասնութիւն ունենալու: Սակայն փորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ՝ գործնականին մէջ այդ դրութիւնը մեծ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ: Ան կ՛արգիլէ երկրորդ ընտրութեանց սակարկութիւնները եւ խորհրդարանին կ՛ապահովէ հոծ մեծամասնութիւն մը, ինչ որ անհրաժեշտ է եւ կը դարձնէ դահլիճներու գոյութիւնը:

Ասկէ զատ, Անգլիոյ մէջ երեսփոխանական թեկնածուները պարտաւոր են երաշխաւորութեան մեծ գումար մը վճարել, եւ այդ գումարը կորսուած կը նկատուի, երբ անոնք չեն հեռանան առնուազն ձայներու մէկ հինգերորդը: Այս հանգամանքը կը նըպաստէ կազմակերպուած մեծ կուսակցութիւններուն եւ կը հեռացնէ այլատեսակ երեսփոխաններու թեկնածութիւնը:

Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ քուէարկութիւնները ընդհանուր են եւ ուղղակի:

Անգլիոյ մէջ թագաւորը վարչապետութիւնը կը յանձնէ ընտրութեանց մէջ մեծամասնութիւն շահող կուսակցութեան պետին, որ օրէնքով իշխանութեան ամբողջ տեւողութեան կը կառավարէ իբրեւ ճշմարիտ միահեծան տէր մը, սակայն խորհրդարանին մէջ ան պարտաւոր է յարգել կարծիքի եւ վիճաբանութեան ազատութիւնը: Հաղուադէպ է ըմբոստութիւն մը ընդդէմ վարչապետին, որ միշտ պետն է իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան: Լուրջ անհամաձայնութեան մը պարագային, վարչապետը իրաւունք ունի խորհրդարանին լուծումը պահանջելու թագաւորէն, որ միշտ դոհացում կուտայ այդ պահանջին:

Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ վարչապետին իրաւասութիւնները աւելի սահմանափակ են, եւ կառավարական կազմը միշտ ենթակայ է փոփոխութեան, քանի որ ընտրութեանց հետեւանքով կարելի չէ հոծ մեծամասնութիւն մը կազմել, ի հարկին կռթնելու համար այդ մեծամասնութեան վրայ:

Անգլիոյ մէջ ընդդիմադիր կուսակցութեանց պայքարները հեռու են բանդծելէ այն խոր ատելութիւնը, որ գոյութիւն ունի Ֆրանսայի մէջ: Այդ երկրին մէջ, աջերու եւ ձախերու միջեւ բացուած խրամատը այնքան մեծ է, որ յաճախ դժուարին եթէ ոչ անկարելի է գործակցութիւն մը առանց [illegible] [illegible] [illegible] երկրին ապահովութիւնը վտանգի տակ է:

Պելճիոյ մէջ տիրող երեք կարեւոր կուսակցութիւնները, ընկերվարական, կաթոլիկ եւ ազատական, նախանձ իրենց ծրագիրներու տարբերութեան հակառակ առաւելութեամբ լեցուած են իրարու հանդէպ, եւ ի հարկին կը գործակցին իրարու հետ, կազմելով ազգային դահլիճներ:

Վերջապէս, երեք ժողովրդավար երկիրները, հակառակ այս տարբերութիւններուն, որոնք գոյութիւն ունին իրենց վարչաձեւին մէջ, կը ներկայացնեն հասարակաց յատկանիշներ, որոնք շատ կարեւոր են եւ կը յատկանշեն ժողովրդավար պետութեանց առաւելութիւնները:

Այսպէս, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ մտածումները եւ արտայայտութեան բոլոր եղանակները ազատ են: Այդ երեք երկիրներուն մէջ օրէնքը նոյնն է ամէնուն համար, առանց ծնունդի, հարստութեան կամ կուսակցութեան խտրութեան:

Երեք երկիրներուն կառավարութիւնները կրնան եւ պէտք է փոխուին, երբ այդ կը պահանջէ ազգին կամքը, որ յստակօրէն կ՛արտայայտուի ընտրութիւններով: Դահլիճին անդամները հաշուետուն պատասխանատու են խորհրդարանին առջեւ: Երբ այս վերջինը մեծամասնութեամբ անվստահութիւն յայտնէ, դահլիճը կը հրաժարի:

Վերջացնելէ առաջ ըսենք թէ՝ հակառակ այս յական նմանութիւններուն, Անգլիոյ մէջ խորհրդարանական դրութիւնը աւելի կայուն ու տեւական հանգամանք մը կը ներկայացնէ քան թէ Ֆրանսայի եւ Պելճիոյ մէջ, ուր կառավարութիւնները յաճախ փոփոխութեան ենթակայ են, եւ անոնց հեղինակութիւնը սովորաբար աննախանձելի է:

Այս առթիւ ուշագրաւ է հետեւեալ [illegible]

Անգլիացի մը հեգնական շեշտով մը գիտել կուտայ Ֆրանսացիի մը, թէ Ֆրանսայի մէջ ամիսը անգամ մը դահլիճ մը կը փոխուի:

— Ճիշդ է, կը պատասխանէ Ֆրանսացին, բայց Անգլիոյ մէջ ալ ամէն ամիս քաղաքականութիւն կը փոխուի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ ՌՍԿԻ

ԱՅՍ ԹԻՒԻՆ ՄԷՋ

Այս թիւին մէջ կը հրատարակենք Ռուբէն Բերբերեանի գրութիւնը Միջնակարգ Հայ դպրոցի մասին:

Այդ ընտանիքի ըմբռնումները ազգի մասին կրնայի՞ն ուրիշ լինել— եթէ իր ժամանակին Արմաւիր քաղաքը ունենար կարգին միջնակարգ հայ դպրոց ու ծերունի Թարասովի Ասլան որդին այնտեղ ստանար հայեցի կրթութիւն. իսկ իբրեւ հետեւանք՝ իր զաւակներին էլ տար հայեցի կրթութիւն, կամ գոնէ թելադրէր որ նրանք ծագումով պատկանում են մի հին, երբեմն հարուստ մշակոյթով Հայոց ազգին:

Անշուշտ, ընտանեկան մթնոլորտը(հայ - ազգային տեսակէտից) այլ կը լինէր. ու տեղի չէր ունենալու այն ողբերգ երեւոյթը, որ երբ ֆրանսական եւ Փարիզի ռուս թերթերը գրում են, թէ, իբր թէ Լեւոն Թարասովը (Troyatը) ծագումով Ռուս է, ոչ ինքը Troyatը եւ ոչ նրա հայրը— չեն հերքում, որ Troyatը ծագումով ոչ թէ Ռուս է, այլ Հայ:

Այս դէպքը անգամ մը եւս հաստատում է այն փաստը, որ հաւնող սերունդի ազգապահպանումը, հայեցի կրթութիւնը, ազգային գիտակցութեան առաջին եւ գերազանցօրէն գըլխաւոր ազդակը— այսօր 20րդ դարում— կայանում է Հայ միջնակարգ դպրոցի մէջ:

Ամէն տարագիր ժողովրդի համար դպրոցը եւ յատկապէս միջնակարգ դպրոցը— բարոյական խարիսխ եւ մեծագոյն ազդակն է եղած: Այդ ճանապարհով են ամրացել, բարոյապէս կազմակերպուել Լեհերը, Չեխերը, Ցրեները ու Գերմանացիները: Բայց տարագիր հայութիւնը, դժբախտաբար, չունեցաւ իր անվերապահ ըմբռնումները Միջնակարգ Հայ դպրոցի մասին:

Փաստութիւնը արձանագրում է որ վերջին քսան տարուան ընթացքում հիմնուած են միայն երկու միջնակարգ հայ դպրոցներ, բայց վեց եկեղեցի ու ինը մատուռներ:

Սա ի՞նչ ազգակործան չայլութիւն է…

ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ

Նափոլէոն մեծ յարգանք ունէր ըըշանաւոր դերասան իր ժամանակակից Թալմայի համար: Յաճախ ճաշի կը հրաւիրէր զայն Թիւյլըրիի պալատը ժամ Սէն - Քլու: Նոյն իսկ ըսուած է որ երբեմն Թալմային խորհուրդներուն կը դիմէր, թէ իր հրապարակային ճառերուն կամ յայտարարութիւններուն վրայ ինչ կերպով ելլէ, ձայնի ելեւէջները ինչ կարգով ընէ: Բայց ամէն առեն ալ խեղճ Թալմայի խորհուրդներուն հակառակ կը շարժէր, եւ… գուցէ դերասան Նափոլէոնի յաջողութեան գաղտնիքն ալ սոր մէջ էր:

Պրիբաննիւս թատերախաղին մէկ ներկայացման յաջորդ օրը (որուն Նափոլէոն ինք ալ ներկայ էր) ըսաւ Թալմային, խօսակցութեան մը պահուն.

Ձեր սիրեր այն ձեւը՝ որով դուք կ՛արտասանէք սա տողը.

Դուք, Նարսիս, մօտ եկէք…
Իսկ դուք, քաշուեցէք:

Ձայնդ շատ բարձր կը հանես, կը սպառես սա «իսկ դուք քաշուեցէք»ին վրայ: Ինչո՞ւ արդեօք: Վեհապետ մը այդպէս չի պոռար՝ երբ հրաման կ՛արձակէ, մանաւանդ գիտէ որ իր հրամանները կը գործադրուին իսկոյն: Եթէ այդ բառերը կիսաձայն մեղմ արտասանուին, աւելի ազդեցիկ պիտի ըլլան»:

Եւ օրինակը խորհուրդին միացնելով, Նափոլէոն դարձաւ իր շուրջ գտնուող մարդոց, ծառաներուն եւ թիկնապահներուն, եւ ըսաւ անոնց լուրջ ու ծանր ձայնով —

Իսկ դուք, քաշուեցէք…

Եւ անոնք խոնարհութիւն ընելով դուրս ելան:

«Էջը արքայ, ազդարեց Թալմա, գերազանցութեան ի՛նչ սքանչելի դաս մը սուիք ինծի»:

[illegible] ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

[illegible]ՆԻ ԱՉՔԸ

[illegible] ՆԷՆՍԻ — Անգլ. թարգմ. Ա. ՀԱՐԵԼՆԱՆ

— Վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ, հարցուց Ռէյլ չոր կերպով:

— Վե՞րջը, ըսաւ Գագիկ. պէտք է փախչինք, էֆէնտիմ:

Թուրքերը վստահաբար առիթ պիտի փնտռեն ձեզմէ վրէժ լուծելու համար: Լեռներուն մէջէն դէպի Պարսկաստան առաջնորդող ճամբայ մը ցոյց պիտի տամ ձեզի:

— Իսկ դո՞ւն, հարցուցի ես:

— Դէպի Թաքստո՛ց, պատասխանեց տխրութեամբ: Մական— փոքրիկ Մական, ինծի հետ գալով՝ շատ աւելի բաներ պիտի սորվեցնէ երկրին, երկինքին, հովին եւ ջուրին մասին: Թերեւս օր մը վերջապէս գիտ պիտի ըլլայ… ոչ, թագաւոր մը երբե՛ք, այլ մարդիկ մը:

— Մեզի հետ եկուր, դէպի Միացեալ Նահանգները, ըսաւ Ռէյլ:

— Ո՛չ, ո՛չ էֆէնտիմ: Իմ ժողովուրդս կը ճանչնամ ես: Բարի մարդիկ են անոնք: Այժմ գիս սխալ կը դատեն ու խօսքերուս չեն հաւատար. ու եթէ իրենց մէջ մնալու ըլլամ ու միշտ զիս տեսնեն եւ դատապարտեն զիս, որուն համար Թուրքերը ամէն ջանք պիտի չխնայեն, անոնց համար տկարութեան աղբիւր մը պիտի դառնամ: Բայց եւ այնպէս ես յաւէտ Զէյթունի Աչքն եմ: Պիտի երթամ դէպի Թաքստոց եւ հսկեմ անոր. Անխուսափելիօրէն պիտի հնչէ դարձեալ ժամը՝ երբ Թուրքերը առիթ պիտի ստեղծեն Հայաստանի վերջին կտորը եւս ջնջելու: Եթէ Թաքստոցս չմատնեն ու ես լաւ հսկեմ անոնց վրայ, մինչեւ այդ ժամանակ իմ ժողովուրդիս մէջ առասպելական մէկը պիտի դառնամ. ու այս անգամ երբ կրկին երեւալու ըլլամ, իրենց յուսահատութեանը մէջ պիտի վստահին ինծի:

Ռէյլ վայրկեան մը լռե՛ց՝ Կլօրիայի աչքերուն մէջ նայեցաւ:

— Կ՛ուզեմ քեզի հետ մնալ եւ ձենք տալ քեզի, ըսաւ ի վերջոյ:

— Ո՛չ, ո՛չ, էֆէնտիմ:

— Կրնանք միսիոնարական կայանի մէջ մտնել եւ շատ օգտակարութիւն մատուցանել, համաձայնեցաւ Կլօրիա:

— Օգտակարութի՜ւն: Միսիոնարութիւնները լաւ գործեր կատարեցին. բայց դուք շատ աւելի օգտակարութիւն կրնաք ունենալ— դուք երկուքդ: Դուք երկուքդ իրար գտաք: Վերադարձէք այն օրհնեալ երկիրը ուրկից եկաք եւ միասին երջանիկ ապրեցէք. սակայն վճարեցիք երջանկութեան գինը: Տեսաք դուք. ուրեմն գացէք եւ պատմեցէք:

— Հայաստանի մէջ կատարուած վայրագութիւններու մասի՞ն պատմենք, հարցուց Ռէյլ: Ի՞նչ կ՛ըսես, մարդ, թերթերը միշտ լեցուն են անոնցմով:

Գագիկ անհամբեր շարժումով մը.

— Այո՛, մեզ հանդէպ Թուրքերուն բոլոր ըրածները. բայց մեր գործերու մասին ինչքա՞ն բան գրուած է անոնց մէջ: Ամերիկա հաւատացած է որ երբ Թուրք մը աչքի պարզ խոժոռում մը կ՛ունենայ, Հայը գետին կը պառկի եւ Թուրքին զաշյոյին համար փոքր պատրաստ վիճակի մը մէջ կը ըսպասէ՝ Այսպիսի տկարամիտ մարդոց ու կիներու ո՞վ պիտի ուզէր օգնել: Բայց դուք տարբեր բան տեսաք: Դուք գիտէք իրականութիւնը: Տեսաք որ Թուրքերը՝ խորամանկ եղբայով, Հայերը իրարու հանդէպ կասկածամիտ դարձուցած են: Տեսաք նաեւ թէ ինչպէս մէկ կամ մէկ քանի մարդոց շուրջ խմբուեցանք— որովհետեւ անոնց անկեղծութեան վրայ վստահ էինք:

— Բաւական ճիշդ է, ըսաւ Ռէյլ: Զարմացայ այդ մասին:

— Ուրեմն գացէք եւ ըսէք Ամերիկայի որ գոհ ու մեզի օգնեն, ըսաւ Գագիկ գրեթէ մռնչելով, ու իր աչքերը բոցավառեցան: Թող մեզի տան խումբ մը զինուած մարդիկ, որոնց շուրջը համախմբուինք: Ըսէ՛ք անոնց թէ մենք այլեր ենք ու կիներ, եւ ոչ ապանդատեցի հօրթեր: Ըսէ՛ք անոնց որ քանի մը տարի մեզի փոքր օժանդակութիւն մը ընեն եւ տեսնեն թէ ի՛նչպէս պետութիւն կը ստեղծենք: Քարոզեցէք այս բոլորը տուներու տանիքներէն, քարոզեցէք: Ըսէ՛ք Ամերիկայի մարդիկներուն որ մենք միայն քանի մը անձերու պէտք ունինք, մեզ իրարու քով համախմբելու համար, ու այն ատեն մենք ամէնքս ալ մէկ մէկ մարդիկ պիտի դառնանք: Գացէք ու անոնց ըսէք, պատմեցէք:

— Աստուած վկայ պիտի պատմենք, ըսաւ Կլօրիա

— Ուրեմն գացէք: Գացէք Պարսկաստանի ճամբով. չըլլայ որ Թուրքերը ձեր գլխուն փորձանք մը բերեն: Մընթին մեռաւ որպէսզի օգնէ մեզի: Իսկ ես կ՛ապրիմ կարենալ օգնելու համար: Դուք ալ գացէք եւ բոլոր մարդիկներու պատմեցէք որ Զէյթունի— Հայաստանի— մէջ լաւ մարդանք ցոյց տուինք մենք: Աստուած ձեզ հետ ըլլայ, էֆէնտիմ:

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՃՈՄՍԵՐ

Ինչպէս կը զինուին

Երբ մէկ կողմէ պետական ղեկավար շրջանակները, ժողովրդական բերան ու անդիմադրելի ճնշումներու տակ, արտակարգ ճիգեր գործ կը դընեն աշխարհի խաղաղեցման համար, միւս կողմէ պետութիւնները իրենք կ'ընդարձակեն ու կը կատարելագործեն իրենց սպառազինութիւնները՝ ցամաքի ու ծովու վրայ եւ օդի մէջ:

Երկրագունդի ամէնէն խաղաղասէր մեծ պետութիւնը՝ Մ. Նահանգները ծրագիր կը մշակէ յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին շինելու 12,000 ռազմական սաւառնակ, ահաւոր թիւ մը՝ որուն պատրաստութեան համար երկրին գործարանները պիտի գործեն գիշեր ցերեկ անընդհատ:

Ամերիկան կ'ընդարձակէ նաեւ իր ծովային սպառազինումը՝ որոշած ըլլալով կառուցանել 22 նոր մարտանաւեր, որոնց երկուքը մեծ զրահաւորներ՝ 45,000ական թոն արողութեամբ:

Ուաշինկթընի կառավարութիւնը մտահոգ է ոչ միայն իր մայր-հողամասի պաշտպանութեամբ, այլ նաեւ ամբողջ ամերիկեան կիսագունդը,— Հիւսիսէն ծայրէն մինչեւ Մակելլանի նեղուցը վերէն վար — պաշտպանելու հսկայական ծրագրով մը: Եւ այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ աշխատանքը կը կատարէ Հարաւ. Ամերիկայի պետութեանց մօտ՝ անոնց հետ պաշտպանութեան միացեալ ցանց մը հաստատելու առաջադրութեամբ: Այս հարցը, որ Մոնրոյի վարդապետութեան — Ամերիկան Ամերիկացիներուն — նոր իմաստ ու բովանդակութիւն մը պիտի տայ, արդէն սեղանի վրայ է Լիմայի խորհրդաժողովին մէջ, ուր ամերիկեան կիսագունդի բոլոր պետութիւնները հաւաքուած են իրենց համար կարեւոր խնդիրները իրենց միջեւ լուծելու: Ամերիկեան կիսագունդի պաշտպանութեան առաջարկով՝ Ռուզվէլթի վարչութիւնը երկու ծրագիր կը հետապնդէ, առաջին՝ հովանաւորել կամ Թեւարկութեան տակ առնել ամբողջ նոր աշխարհը եւ երկրորդ՝ Թումբ կազմել նացի-ֆաշական ծաւալականութեան դէմ հարաւ-ամերիկեան երկիրներու մէջ:

Կը սպառազինուի Գերմանիան նաեւ ծովու վրայ, լրացնելէ ետք ցամաքի ու օդի իր ռազմաւորումը: Տակաւին 11 տարի առաջ Գերմանիա ունէր միայն մէկ ռազմանաւ,— փոքր յածանաւ մը՝ 6000 թոն տարողութեամբ: Այսօր արդէն ունի 10,000ական թոննոց 3 յածանաւ, 26,000 թոննոց մէկ յածանաւ, 6 թեթեւ մարտանաւ, 38 Թորփիլանաւ եւ 36 սուզանաւ: Շինութեան մէջ են 2 մեծ յածանաւեր՝ 35,000 թոննոց, 3 յածանաւեր 10.000 թոննոց, 30 Թորփիլանաւեր, 25 սուզանաւեր եւ 2 օդանաւակիր մարտանաւ՝ 19.000 թոն տարողութեամբ: Կարճ՝ Գերմանիա կ'ունենայ շուտով 145 ռազմանաւ 400.000 թոն տարողութեամբ:

Անգլիա, այս մարզի մէջ, ոչ միայն ետ չի մնար ո եւ է մէկէն, այլ շատ նախանձախնդիր է որ իր գերակայութիւնը ծովերու վրայ պահպանուի: Ան որոշած է շինել 355.000 թոն տարողութեամբ նոր մարտանաւեր, որոնց 5ը մեծ զրահաւոր, 3ը օդանաւակիր մարտանաւ, 7 թեթեւ յածանաւ, 11 Թորփիլահալած եւ 9 սուզանաւ: Իսկ օդային սպառազինման մէջ անգլիական կառավարութեան ցուցադրած ջղայնութիւնը եւ ծախսած գումարները առասպելական են:

Ֆրանսայի ծովային նախարարը յայտարարեց, որ 1939ին պիտի շինուին 130 մարտանաւեր՝ 340.000 թոն տարողութեամբ: Ասոնցմէ 4ը մեծ մարտանաւ՝ 35,000ական թոն, 2ը՝ օդանաւակիր ռազմանաւ, 3 յածանաւ եւ բազմաթիւ սուզանաւեր ու այլ կարգի մարտանաւեր:

Նոյնն է պատկերը Իտալիոյ համար: Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը դեռ վերջերս որոշեց իտալական ռազմաւորման յատկացնել 29.135.000-000 լիր, որմէ 3.400 միլիոնը ցամաքային բանակին, 2700 միլիոնը ծովային, 2,165 միլիոնը օդային սպառազինմանց համար: Այս պիւտճէէն զատ՝ կառավարութիւնը որոշած է 2475 միլիոն լիրի յաւելուածական ծախք ընել ընդհանուր ռազմաւորման վրայ:

Եթէ հաշուի առնենք նաեւ Խ. Միութեան եւ Ճափոնի ծախսած ահաւոր գումարները սպառազինութեանց վրայ, այն ատեն կուգանք այն եզրակացութեան, թէ բոլորն ալ կը զինուին արտակարգ, ջղագար ճիգով մը, մեծ ու պզտիկ անխտիր, խաղաղասէր կամ ռազմասէր՝ բոլոր ազգերը:

Ազգերու եւ ժողովուրդներու քրտինքը կը հոսի զինուորման անյատակ անդունդին մէջ:

Ի՞նչպէս կարելի է խաղաղեցնել աշխարհը, երբ այսքան զէնք կը կուտակեն: Ինչո՞ւ կը զինուին այսքան, եթէ պիտի չպատերազմին:

Մարդիկ պիտի պատասխանեն, — կը զինուին որպէսզի արգիլեն պատերազմը: Թերեւս: Բայց զինուորման այս խելայեղ թափը խաղաղութեան վստահելի գրաւական մը չէ:

Ա. ԿԵՍԱՐ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ալփորվիլ — Յ. Կ. Խաչի տեղւոյս մասնաճիւղը կազմակերպած էր ներկայացում մը, որ տեղի ունեցաւ 17 Դեկտեմբերին, Հայ Ակումբին մէջ:

Կը բեմադրուէր «Արարօն», ազգային յեղափոխական կեանքէ, գաղութէս Տիկին Էլլէն Բիւզանդի ղեկավարութեամբ եւ առաջին անգամ ըլլալով Սանուց Միութեան միջոցով:

Որոշուած ժամուն սրահը լեցուած էր ընտիր հասարակութեամբ մը, որ միշտ կանգնած է Կ. Խաչի կողքին:

Դժբախտաբար, այրերու թիւը շատ փոքր էր, ինչպէս միշտ: Վասնզի, օրն ի բուն զբաղած են... սրճարաններու մէջ «պըլօթ» խաղալով եւ իրենց անտարբերութեամբ նոր սերունդի այլասերումի ամենամեծ մեղքը իրենց վիզին կ'իյնայ:

Ժամը ճիշդ 9ին, վարագոյրը բացուեցաւ:

Ներկայացումը ընդհանուր առմամբ շատ յաջող էր:

Ընկեր Կ. Գայիշեան գիտցաւ մեզի ցոյց տալ առեւելութեան ոգին հանդէպ Հայուն՝ քիւրտ պէկի դերին մէջ:

Ընկեր Զ. Մուրատեան Ռէսի դերին մէջ, մեղսակից փէտայիներու գործունէութեան, յաջող էր:

Ընկեր Ս. Գարուշեան իբրեւ հայ մատնիչ կատարեալ էր իր նենգութիւններով:

Ընկեր Գ. Ամիրէեան, որ դերասանի յատկութիւններ ունի, լաւ կատարեց Արարօյի դերը, իր վրէժխնդրութեամբ եւ յուզումներով:

Յաջող էին նաեւ ընկերներ Դ. Մուրատեան, Կ. Ցարութիւնեան, օրիորդներ Բ. Ալթունեան, Ֆ. Ասատուրեան, ինչպէս նաեւ փոքրիկն Ա. Քիւփէլեան եւ բոլոր մասնակցողները:

Ներկաները պահ մը ապրեցան այն օրհասական օրերը, ուր կեանքը անտանելի էր, եւ հիացան այն խոր հաւատքով, թէ Հայը որչափ դժնդակ պայմաններու մէջ դրուի այսօր մինչ ալ պիտի ապրի, վասնզի ան աւելի դաժան օրեր տեսած է:

Զօհրապ Մուրատ

×

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Այս թաղին Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ, 18 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ՝ 13 բիւ Փիէռ Քիւրիի (Պիւէթր) սովորական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ներկայացում-պարահանդէս մը:

Հակառակ ցուրտ հովին, սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր: Հանդէսը բացուեցաւ Սան-սանուհիներու «Մեր հայրենիք» երգով, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէսեանի: Օր. Գ. Դաւիթեան արտասանեց Յովհ. Մահուկեանի «Փառք Հայաստանի»ն գեղեցիկ առոգանութեամբ մը: Թրթռուն ձայնով մը երգեց Օր. Ս. Մարգարեան: Պ. Կ. Սահակեան արտասանեց Ա. Սրապեանի «Հայ դրօշ»ն, մեծ յաջողութեամբ: Թառիստ Արդար, իր թառով, խանդ ու եռանդ ստեղծեց բոլորին սրտին մէջ: Պ. Մուրատեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Ջոնը» եւ արժանացաւ ջերմ ծափերու: Օր. Քուրեանի Տըլէ Եամամ եւ «Այ կաքաւիկ» երգերը անակնկալ մը եղան հանդիսականներու համար: Եւ այսպէս, ամբողջ հանդէսին տեւողութեանը, սան եւ սանուհիներու երգերը կրկնուեցան մէջ ընդ մէջ:

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ, Հայ Կ. Խաչի Ալֆորվիլի սաներուն կողմէ ներկայացուեցաւ «Մասայ Թոռոս» (զաւեշտ մէկ արար):

Դերակատարները հակառակ իրենց անփորձութեան, կրցան երկար ատեն բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացնել իրենց վրայ: Պարը տեւեց կէս ժամ եւ վերջացաւ ծափերու տեղատարափին տակ: Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Վ. Իշխանեան, որ ծանրացաւ Հայ Կ. Խաչի գործունէութեան վրայ: Մասնաւորապէս գովեց Կ. Խաչի անդամուհիներու թափն ու եռանդը: Հին պատմութենէն յիշեց շարք մը հայ կիներ որոնք կանգնած իրենց այրերուն կողքին՝ պայքարած են ցեղին սպառնացող վտանգին դէմ: «Հայ կինը, ըսաւ Պ. Վ. Իշխանեան, կատարած է մեծ դեր ու մեր պատմութեան մէջ: Եւ հիմա Կապոյտ Խաչ մը գոյութիւն ունի: Անոր արծարծած լոյսը երբեք չի տարբերիր մեր նախկին մայրերու լոյսէն: Եթէ մենք կրցեր ենք տոկալ մինչեւ հիմա, այդ կը պարտինք նաեւ հայ կնոջ: Ու քանի հայ մայրը կառչած կը մնայ իր լեզուին, դպրոցին եւ աւանդութիւններուն, այնքան աւելի շատ պիտի ապրինք»:

Անմիջապէս վերջ, խումբ մը սանուհիներու կողմէ տեղի ունեցան հայկական պարեր: Ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէր սրահին մէջ: Երիտասարդներ հաւաքուած սեղաններու շուրջ՝ կ'երգէին եւ կ'ուրախանային, մինչ անդին զոյգերը կը դառնային Կարօ Քանթիի նուագախումբի առաջնորդութեամբ՝ մինչեւ ուշ գիշեր:

Պարմանի

×

ԽՆՋՈՅՔ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Ե. Դ. «Հրայր» խումբը կազմակերպած էր խնջոյք-պարահանդէս մը Հ. Ե. Դ. Օրուան առթիւ: Հակառակ սաստիկ ցուրտին՝ Սալ տը Նօսի սրահը գրեթէ ծայրէ ի ծայր լեցուն էր:

Ճիշդ ժամանակին նախագահ ընկեր Վ. Ներկարարեան հանդէսը բացաւ եւ հրաւիրեց երգչախումբը երգելու «Մշակ բանուորներ», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Ընկեր նախագահը քանի մը դրուագներ պատմեց Դաշնակցութեան անցեալէն եւ իր խօսքը վերջացնելով հրաւիրեց բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեանը բեմ:

Բանախօս ընկերը մէկ ժամէն աւելի տեւող կուռ ատենախօսութեամբ յստակացուց, թէ ինչ էր հայութիւնը Դաշնակցութենէն առաջ եւ թէ ինչ հոգեփոխութիւն մտցուց Դաշնակցութիւնը հայութեան մէջ:

Ընկեր Պ. Պետիկեան (Րաֆֆի խմբակէն) երգեց Անուշէն, ապա հանդիսականներու ցանկութեամբ «Հայաստան»ը: Դարձեալ Րաֆֆի խմբակէն ընկեր Վ. Մանուկեան երգեց Կոմիտասէն: Արտասանութիւններ ըրին փոքրիկներ Շաքէ եւ Մառլէն Մկրտիչեան, Մառի Գանթարճեան եւ ընկեր Ե. Ճիհանեան: Ցետոյ սկսաւ պարը: Դադարներուն ընկեր Ե. Ճիհանեան, որ նշանակուած էր Թամադա, [illegible] ներկայ ընկերները արտայայտուելու օրուան առթիւ: Արտայայտուող ընկերներն էին Վ. Ներկարարեան, Ն. Ալատինեան, Խ. Ներսէսեան, Խ. Վարդանեան, Կ. Երանեան, Խ. Մկրտիչեան, Բ. Գումրուեան եւ Օննիկ Նարապետեան: Խօսք առին նոյնպէս մեր երիտասարդ ընկերներէն Վ. Ճիհանեան եւ Պ. Պետիկեան: Այս վերջինը ցաւ յայտնեց որ Սարսէլի մէջ կան երիտասարդներ որոնք անտարբեր կը մնան եւ խօսքը ուղղելով նոր հայ երիտասարդութեան, ըսաւ. «Ձեր անտարբերութիւնը անհասկնալի է [illegible], երբ ամէն ժողովուրդ կազմակերպուելու մասին կը մտածէ»: Միջանկեալ Տիկին Հրաչուհի Աճէմեան կ'երգէ, Հայրենի յիշատակներ արթնցնելով մեր մէջ: Ընկեր Մ. Շողոմեան երգեց քիւրտերէն Գէորգ Չաւուշի նուիրուած երգը: Պ. Ա. Ա. Աճէմեան կարդաց սիրուն ոտանաւոր մը՝ Հայրենիքին նուիրուած:

Ժամը գիշերուան 2.30ին հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, որ երգուեցաւ յոտնկայս, բոլոր հանդիսականներու մասնակցութեամբ

Օ. Ցոլասար

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՆԷՕՎԻԼ (Սիւր Սոն) — Այս աւանը Լիոնի արուարձաններէն մին է, հրաշալի կամուրջով մը, Սոնի վրայ: Ունի մետաքսի մեծ գործարան մը ուր կ'աշխատին բաւական թիւով Հայեր:

Այստեղ ալ ափ մը երիտասարդներ կազմեցին Դաշնակցական խումբ մը, «Երկաթ»: Նախապէս սրտցաւ հայրենակիցներ ուզեցին «Դպրասիրաց միութիւն»ը կազմել, նոր սերունդը փրկելու յոյսով: Կազմուած յանձնախումբը չկրցաւ գլուխ հանել իր գործը, բազմակողմանի դժուարութիւններուն պատճառաւ: Եւ գործի անցաւ մեր խումբը, համեստ բայց եռանդուն:

Օ. Պէզիրճեան

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 20 Դեկտ.— Երկար պատրաստութենէ վերջ, Հ. Ե. Դ. Տէսինի Պատանեկան միութեան ներկայացումը տեղի ունեցաւ կիրակի, 18 Դեկտեմբերին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Ե. Դ. Տան մէջ:

Իր ջանքերը զուր չանցան եւ Տէսինի գաղութը գիտցաւ իր ներկայութեամբ բարոյական թէ նիւթական յաջողութիւն մը արձանագրել տալ մեր պատանիներուն:

Կ'արժէր տեսնել այս բոցավառ տղաքը, բոլորն ալ այս օտար ափերուն վրայ հասակ նետած անփորձ պատանիներ, որոնք ստանձնած էին դերեր՝ մաքուր ու յստակ առոգանութեամբ:

Ծնողները անձկութեամբ կը հետեւէին տղոց խաղարկութեան եւ գոհունակ ու հպարտ էին զանոնք փորձ ու անչափահասներ ձեռքերու խնամքին յանձնած ըլլալնուն, որուն արդիւնքը կը վայելէին այսօր:

Երկրորդական է նկարագրել խաղին նիւթը կամ դերակատարներուն խաղարկութիւնը: Էականը այն արդիւնքն է որ ձեռք կը բերուի նման հայրենաշունչ հաւաքոյթներու ընթացքին:

Երկու խօսք այն ծնողներուն, որոնք կը խրտչին իրենց զաւակները արձանագրել Պատ. Միութեան մէջ, հակառակ իրենց տղոց ցանկութեան: Մինչեւ ե՞րբ այս անհամ նախապաշարումն ու նեղմտութիւնը: Տակաւին չե՞ն կարող ըմբռնել մեր տխուր իրականութիւնը:

Պատանեկան միութիւնը Դաշնակցութեան հովանաւորութիւնը վայելող կազմակերպութիւն մը ըլլալով հանդերձ, Դաշնակցութիւնը այդ միութեան անդամներուն բնաւ չի պարտադրեր անպայման Դաշնակցականներ դառնալ: Կը բաւէ որ անոնք դառնան ապագայ լաւ Հայեր՝ ազգային ներշնչումով տոգորուած: Ծնողները իրաւունք չունին իրենց տղոց ներքին [illegible] կաշկանդելու:

Ներկայացումը կատակերգութիւն մըն էր, «Թիւ 5 խելագարը», որ անցաւ շատ յաջող: Բոլոր դերակատարներն ալ յաջող էին հակառակ անոնց մէջ շատերուն առաջին անգամ բեմ ելլելուն: Ժողովուրդը կուշտ ու կուռ խնդաց: Ընկեր Պօղոս Տէր Պօղոսեան իր Բաղտասար աղբար դերով խաղին աղ ու պղպեղը հանդիսացաւ, մարմնաւորելով անտաշ բայց վեհանձն գիւղացին տիպարը: Ընկեր Ն. Փօսդուրեան Զաւենի դերով, ընկեր Ե. Լէյլէկեան՝ Սալլատրիկրոսի, Խորէնեան եղբարք՝ լժիւչեքին եւ Ցովրամին դերերով եւ րանէրը՝ Ա. Թիւֆէնկճեան, Ճէլլեան եւ Նուպար Սորողեան, պահապաններ՝ Բ. Աղնաւորեան ու Եարունճեան, նաեւ օրիորդներ Ա. Ասատուրեան ու Տ. Թախթալեան կազմած էին ներդաշնակ ամբողջութիւն մը, որ խաղին յաջողութեան նպաստեց:

** Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը այս տարի եւս մասնաւոր հրաւէրով հայկ. եռագոյնով իր մասնակցութիւնը բերաւ Դեկտեմբեր 11ին՝ պատերազմի զոհերուն հոգեհանգստեան եկեղեցւոյն դերով, ընկեր Ե. Լէյլէկեան՝ «Մ'նալէ միլիթէրներու կողմէ»:

** Ազգային Միութեան դպրոցի աշակերտութեան Ամանորի հանդէսը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 1ին: Ամէն Հայ պարտաւոր է քաջալերել այս ձեռնարկը:

Գ. Պօյաճեան

ՀՐԷԱՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Պոլսոյ գերմանահպատակ եւ իտալահպատակ Հրեաները մեծ մտահոգութեան մատնուած են Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ հրատարակուած օրէնքներուն վրայ, որոնց համաձայն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ Հրեաներուն հպատակութեանց վերջ պիտի տրուի: Իտալիոյ մէջ Հրեաներուն դէմ ընդունուած օրէնքները մօտերս գործադրութեան պիտի դրուին. այս պատճառով՝ Թուրքիոյ մէջ գտնուող 900ի չափ իտալահպատակներ իրա[illegible] մատնուած են: Ասոնց կարեւոր մասը քաղաքիս մէջ կը գտնուի, ու յետոյ իտալահպատակ դարձած է, Զինադադարի տարիներուն, Թրքահպատակ ըլլալէ դադրելով իտալահպատակ դարձած են: Ասոնց մէջ կը գտնուին Հրեաներ, որոնք մեծ հաստատութիւններ հիմնած են: Պոլսոյ իտալական շրջանակներուն մէջ կ'ըսուի թէ Հրեաներուն դէմ պատրաստուած օրէնքները քաղաքիս մէջ ալ գործադրելու մասին Հռոմէն ո եւ է հրաման չէ եկած տակաւին: Այդ հրահանգը գալէն վերջ պիտի ճշդուի իտալահպատակներուն կացութիւնը: Անտարակոյս, իրաւական նոր կացութիւն մը առաջ պիտի գայ, երբ Հրեաներուն ձեռքէն առնուին իտալական անձնագրերը: Ո եւ է երկրի հպատակութենէ զրկուած այդ Հրեաներուն կացութիւնը Գերմանիայէն հանուած Հրեաներուն կացութենէն տարբեր բան մը պիտի չըլլայ: Ոմանց կարծիքով, իտալական հպատակութիւնը կորսնցուցած Հրեաները կամ Նանսէնեան անցագիր պիտի գործածեն եւ կամ ուրիշ պետութեան մը հպատակութիւնը պիտի ընդունին: Անհիմն է այն լուրը թէ նորէն Թրքահպատակ ըլլալու համար Թուրք կառավարութեան մօտ ձեռնարկներ ըրած են այն իտալահպատակ Հրեաները, որոնք նախապէս հրաժարած էին Թրքահպատակութենէ, նախընտրելով իտալական հպատակութիւնը:

Գալով գերմանահպատակ Հրեաներու վիճակին, ասոնք ալ իտալահպատակներու կացութեան մէջ պիտի գտնուին: Տակաւին ո եւ է գործողութիւն չէ եղած անոնց մասին: Երկար տարիներէ ի վեր Գերմանիա չճանչցող գերմանահպատակ Հրեաները հոն պիտի երթան, մարդաբանական քննութենէ անցնելու համար նացիական նոր դրութեամբ, որպէսզի հաստատուի իրենց արիականութիւնը:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ՈՒՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԿԸ ՄԱՆԱԿՑԻ

Օսմանեան նախկին եպարքոս Թալէաթ փաշա, օսմ. բանակի վերին հրամանատարի փոխանորդ Էնվէր փաշա, ծովային նախկին նախարար Ճէմալ փաշա այսպէ՞ս տեսնուելու էին Պերլինի փողոցներուն մէջ: Էնվէր փաշա հին օրերը յիշեց...: Ընդհանուր պատերազմի տարիներուն, Էնվէր փաշա միլիոնաւոր Պերլինցիներու կողմէ կ'ընդունուէր ծափերով ու ծաղիկներով: Մինչ այդ փաշաները հիմա երկչոտ քայլերով Պերլին կը մտնէին:

Գերմանիա իր ամէնէն խառնակ օրերը կ'ապրէր այն ատեն: Վիլհէլմ կայսրը լաւնոց Հոլանտա փախչած էր: Երկիրը խառնաշփոթ վիճակ մը ունէր: Մէկ կողմէ ընկերվարականները, միւս կողմէ այլազան հոսանքներու պատկանող մարդիկ իրարու հետ կը պայքարէին, պաշտօն ձեռք անցընելու համար:

Էնվէր փաշա Պերլին հասած օրը զինեալ ընդհարումներ եղած էին: Կինները ու տղաքը կը պտտէին, աջէն ու ձախէն հրամաններ կը տրուէին, խռովարարներու կրակ կը բացուէր, ու սարսափը տիրած էր մայրաքաղաքին մէջ:

Էնվէր փաշա անկիւնի մը մէջ տեղաւորուած էր: Բուռն ընդհարումներ կ'ըլլային ու զէնքեր կ'արձակուէին պանդոկին շուրջը: Փաշան ալ ստիպուեցաւ պատուհանէն զէնք արձակել ինքնապաշտպանութեան համար:

Գերմանիա իր ամէնէն մութ օրերը կ'ապրէր արդարեւ: Բարեկարգութիւն բառած բանը չկար: Ուտելիքները նուազած էին: Ոչ միայն տարրականները, այլ բնիկները կատարեալ նեղութեան մատնուած էին: Էնվէր փաշա իր ընկերներուն հետ Գերմանիա երթալուն վրայ զղջացած էր: Մնաց որ, շատ ալ նեհար էր: Իր առաջին գործը պիտի ըլլար լաւ առանձնութիւն մը գտնել Պերլինի շրջակայքը կամ գերմանական քաղաքի մը մէջ: Ան կ'ուզէր որ լաւ բժիշկներէ դարմանուի: Այդ միջոցին, Թալաթ փաշա ամէնէն աւելի օգնեց իր ընկերոջ:

Էնվէր փաշա սանաթորիոմի մը մէջ պառկեցաւ, իր ուժերը շուտով վերագտնելու համար: Ցետոյ ուզեց իր վիճակի մասին տեղեկութիւն հաղորդել Իսթանպուլ գտնուող Նաճիէ սուլթանուհիին: Թալաթ եւ Էնվէր փաշաները միասին խորհելով որոշեցին Ջեմիլ պէյը Իսթանպուլ ղրկել, Նաճիէ սուլթանուհին Գերմանիա բերել տալու համար:

Էնվէր փաշա աւելի հանգիստ պիտի ըլլար, եթէ կինը իր քովը ըլլար: Միայն որ, զանազան զրոյցներ կը շըրջէին Էնվէր փաշայի մօրեղբօրը եւ եղբօրը մասին, որոնք Իսթանպուլ մնացած էին: Մէկը Մալթիա աքսորուած էր, միւսը գերի բռնուած էր: Վերջապէս ընտանիքը ցրուած էր:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԻ

Էնվէր փաշա որոշեց քաղաքականութեամբ գրաւել, քէչ մը ուժովնալ [illegible]: Ան [illegible] մէջ մտաւ Ռուսիա գտնուող իթթիհատական ընկերներուն հետ: Փաշան կը յուսար նորէն միութիւն մը առաջ բերել: Այդ օրերուն, [illegible] նամակ մը գրելով [illegible] յայտնեց որ կ'ուզէր Ռուսիա երթալ: Շուտով [illegible] Էնվէր փաշայի այդ փափաքը: Մոսկուա չէր ուզեր որ փաշան Ռուսիա անցնի:

Այդ օրերուն Ռուսիա կ'ուզէր բարեկամ յարաբերութիւններ ունենալ Թուրքիոյ հետ, ու Քէմալական շարժումն ալ [illegible] էր:

Էնվէր փաշա կ'ուզէր այդ կերպ [illegible] Թուրքիա [illegible] յաջողեցաւ: 1919 Մայիս 15ին, Իզմիրը գրաւուած էր: Հետզհետէ կ'աւելնար [illegible] ուժը [illegible] Թուրքերը [illegible]:

Այդ օրերուն, Էնվէր փաշա Պերլինէն օդանաւով մեկնեցաւ դէպի Մոսկուա, իր հետ կը տանէր Պէհաէտտին Շաքիր: [illegible] Էնվէր փաշա [illegible] էր Ալի պէյ անունով: Միայն Պէհաէտտին Շաքիր գիտէր Էնվէրի այդ կեղծ անունը:

Սակայն, այդ խառնակ օրերուն, [illegible]

Մէկ կողմէն գերման լրտեսները, միւս կողմէ [illegible] համար:

[illegible]

Էնվէր փաշայի կողմէ բանտին տնօրէնութեան եղած բոլոր դիմումները ապարդիւն եղան: [illegible] Բոլոր այդ դիմումները արդիւնք մը չունէին: [illegible] ի վեր, Էնվէր փաշա բանտարկուած կը մնար, [illegible] երկրի մը մէջ, ուրիշ լեզու խօսող մարդոց միջեւ: Բանտային կեանքը շատ ծանր կը թուէր փաշային: Սակայն ինչ կրնար ընել: [illegible]

Փաշան ամէն օր [illegible] Շատ մը գաղափարներ կը յղանար, բայց սիկարէթ մը ծխելու պէս կը ցնդէին անոնք:

(7)

(Շար.)

իշխանութիւնը Թունուզի Իտալացիներուն դէմ։ Կը նշանակէ թէ ամէն բան վերադարձած է 1935ի համաձայնութենէն առաջուան վիճակին։ Իտալիա նոյնպէս իրաւունք ունի ուրիշ խնդիրներ յարուցանելու և ուրիշ լուծումներ պահանջելու, որոնք նախատեսուած չեն այլեւս անդոյ համաձայնութեանց մէջ։ Այսպիսի տարրական ճշմարտութեանց հանդէպ, Ֆրանսայի բարձր շրջանակներուն կամ ժողովրդական խաւերուն ցոյցերը անօգուտ են իրենց գոռոզութեամբ եւ ի վերջոյ կրնան պայթիլ զանոնք յարուցանողներուն գլխուն »։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ 2·30ի բարձրացաւ երէկուընէ սկսեալ, ցուրտին հետեւանքով։ Հաւանական է որ նորէն զեղչուի, երբ օդերը մեղմանան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ հարիւրաւոր նամակներ կը հասնին թերթերու խմբագրութեանց, պահանջելով դադրեցնել բանուորներու դասալքութիւնը (ինքնահոս) եւ աւելի խիստ կարգապահութիւն հաստատել։ Կիներն ալ կը պահանջեն կարճ կապել յղութեան շրջանի համար սահմանուած ժամանակամիջոցը, չորս ամիս։ Շատ մը կիներ գործէ կը փախչին այդ պատրուակով։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց չորս նոր գործարաններ հաստատել Մանչէսթըրի շրջանին մէջ, օդանաւ արտադրելու համար։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ հոսանքը երթալով կը սաստկանայ Հունգարիոյ մէջ։ Ազգայնական թերթ մը չատ բուռն գրութիւն մը հրատարակեց, հետեւողութեամբ Գերմանիոյ հակահրէական ամէնէն խստագի օրէնքին։ Այս թերթին կարծիքով, Հունգարիա օտար պետութեանց հարկատու պիտի դառնայ, եթէ Հրեաներու տեղ Հունգարներ չտեղաւորուին երկրին տնտեսութեան մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ, փակելու համար Միլանի խորհրդային եւ Օտեսայի իտալական հիւպատոսարանները։

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց գոհացում տալ հիթլերական Գերմաններու դպրոցական պահանջներուն։

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏԻ «աստղերը» հեռագիր մը ուղղելով, իրենց դրախտը հրաւիրեցին Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, որոնք Ամերիկա պիտի երթան յառաջիկայ տարի։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Ծնունդի գինադադարը խանգարուեցաւ գաղտնի ոստիկանի մը սպանութեամբ։ Խռովութիւնները կը շարունակուին ամէն կողմ։ Ծնունդի առթիւ եկեղեցիները լեցուած էին կիներով, որովհետեւ այրերէն մանաւոր արտօնագիր կը պահանջուէր զինուորական իշխանութեան կողմէ։ Անգլիա նորէն մերժեց ընդունիլ 10,000 հրեայ պատանիներ, որոնք արտաքսուած են Գերմանիայէն։ Անգլիական կառավարութիւնը կը վախնայ որ այս 10,000 Հրեաներուն անմիջական ներգաղթը կրնայ վնասել բանակցութեանց։ — Ուրբաթ օր ընդհ. գործադուլ հռչակուեցաւ Պաղեստինի մէջ, բողոքելու համար զինուորական անօրէնութեանց դէմ։

ՁԵՌ ԳՐԱԳԷՏ Քարէլ Չափէք մեռաւ Փրակայի մէջ։ 48 տարեկան էր եւ Թեքնածու Նոպէլեան մրցանակին։ Հրատարակած է արժէքաւոր վէպեր եւ թատերախաղեր, ինչպէս եւ երեք հատոր յուշեր՝ նախագահ Մասարիքի մահէն վերջը։ Կը փայլէր նաեւ քաղաքական գործունէութեամբ, թերթ մըն ալ հրատարակելով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ հրշէջ կազմակերպութիւնը զօրացնելու համար, ներքին նախարարութիւնը մասնաւոր հրամանագիր մը ստորագրել տուաւ հանրապետութեան նախագահին։ Միեւնոյն ատեն օրինագիծ մը մշակուած է, Մարսէյլի վարչական վերակազմութեան համար։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ կատաղօրէն շարունակուեցաւ Ծնունդի տօներուն ալ։ Զօր. Ֆրանքոյի բանակները յառաջ խաղացին մինչեւ 20 մղոն, կարեւոր դիրքեր գրաւելով եւ հազարաւոր գերիներ բռնելով։ Իրազեկներ կը պնդեն թէ այս կռիւներուն մէջ վճռական դեր կատարեցին Իտալացիները։ Հանրապետականները կը դիմադրեն ուժգնօրէն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ կը փակուի այսօր։ Մասնաւոր յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, միջին բանաձեւ մը գտնելու համար, Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի տեսակէտներուն միջեւ։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 21 պետութիւնները համերաշխութեան բանաձեւ մը քուէարկեցին Լիմայի խորհրդաժողովին մէջ (Փերու)։ Գըլխաւոր աշխատանքը պիտի ըլլայ պահպանել խաղաղութիւնը, միացեալ ճակատ կազմելով իրենց երկիրներուն պաշտպանութեան համար։ Եթէ վտանգ սպառնայ որ եւ է պետութեան հողային ամբողջութեան, բոլորը պիտի գործակցին համերաշխօրէն։

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ գործածութիւնները նոր խստութեանց կ'ենթարկուին Գերմանիոյ մէջ, համաձայն նոր կանոնագրի մը։

Միհրան Կ. Էսէֆեան եւ զաւակները՝ Յակոբ, Սիրարփի, Երուանդ ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները եւ բարեկամները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հարսին եւ քեռ կնոջ

ՏԻԿԻՆ ՏՕՐԱ ԷՍԷՖԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ Crocker)

յանկարծական եւ դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 55 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 29 Դեկտեմբեր, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Լոնտոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

ԾԱՆ. — Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Հայ Մշակութային Միութիւն

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան։

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 29 Դեկտեմբեր, Հինգշաբթի երեկոյ «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիփս։ Կը խօսի Գ. ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ Եղիա Տէմիրճիպաշեանի մասին։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲ ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի երեկոյ, Դեկտեմբեր 28ին, ժամը 9ին 6 Ռիւ Գուժէ։

Կը խօսի՝ Գ. ՉԱԳԱՐԵԱՆ, նիւթ՝ Ի՞նչ պէտք է ըլլայ հայ երիտասարդութեան գաղափարն ու գործը։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

6 ԵՒ 8 ՁԱՅՆՈՎ

29 ԴԵԿՏ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին Salle Gaveauի ՄԷՋ, 45, Rue de la Boëtie

Կ'եւ գէ ռուսական Մայր եկեղեցւոյ ճանչցուած երգչախումբը մասնակցութեամբ հայ երգիչներու

Ղեկավար՝ ՕՐ. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Պ. ՕՆՆԻԿ Ռ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Երգեհոնի վրայ կը մասնակցին Mme. Pauline Aubert եւ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատւոյ յանձնախումբի անդամներ. — Օր. Բաքալեան, Մ. Պ. Պ. Բաշալեան, Տքթ. Գալենեան, Էմէրեան Պ., Էմէրեան Վ., Թէլեան Ց., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կերտան Լ. Կ, Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Զօպանեան Ա., Պարթեւեան Ա., Գարկիրեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տքթ. Քօլօլեան։

Տոմսերու գիները՝ 7, 10, 15, 20 եւ 30 ֆրանք։ Կը ծախուին՝ Սալ Կաւօ, «Յառաջ», 17, Rue Damesme, «Արարատ», 4, Rue Saulnier, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince: Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական տուրքերը կատարել պատւոյ յանձնախումբի գանձապահ՝ Պ. Y. BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

Հրապարակային բանախօսութիւն

Հ. Յ. Դ. «Մ. Մինասեան» ենթակոմիտէն կազմակերպած է հրապարակային բանախօսութիւն, 30 Դեկտ., Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.50ին իր Ակումբին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

31 Դեկտ., Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ

Կը խնդրուի չհամաձայնեցնել Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մ. Գալիկեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆի մահուան առթիւ։

[illegible]

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆի գրական գործունէութեան յիսնամեակին առթիւ Վալանսի Ցարեկինեան Ճանձնաժողովը յառաջիկայ Յունուար 7ը իբրեւ հանդէսի թուական որոշած ըլլալով, կը խնդրէ տեղական կազմակերպութիւններէն չգրաւել այդ օրը։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

21 Նոյ. — 30 Նոյ. 1938

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Զ. Թ. — 75
ՕՈՒԱՔՈԼՈՆԳ, Ն. Փ. — 150
ԼԻՈՆ, ՇԱՀ — 40
ՍԷՆԹ ՉԻԼԷՐ, Ար. — 40
ԻՍՈՆՈՒՎԻԼ, Մ. Տ. — 150
ՇԱՄՊԵՐԻ, Մ. Թ. — 50
ԼԻՎՐԻ - ԿԱՐՏԱՆ, Գոյ. — 280
ՓԱՐԻԶ (15), Ար. — 25
ՓԼԱԹՕ տ'ԱՍԻ, Մ. Կ. — 75
ՓԱՐԻԶ (3), ԱՆ. — 75
ՆԷՕՎԻԼ, Յ. Յ. — 150
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Հ. — 75
ՊՕՄՊԷՅ, Տիկ. Ա. — 110
ՎԻԼ Տ'ԱՎՐԷՅ, Գ. Մ. — 225
ԳՈՐՏՕ, Մ. Թ. — 75
ԿՈՒԼՈՄԷԸ, Տիկ. Դ. — 100
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Յ. Քիւ. — 110
ԿՐԸՆՕՊԼԸ, Մ. Մ. — 95
ՍԷՆ ԹՐՈՓԷԶ, Զօր. — 40

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameune, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 28 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3923

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽՈՒԱԾ ԵՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ...

Ուրիշ ի՞նչ պարագաներ կը խախտեն աշխարհի կարգուսարքը, լճօրէն սպառնալով խաղաղութեան, որ քանի կը հետապնդենք, այնքան կը խուսափի, ինչպէս ծեքծեքուն ցնծուհի մը:

Երէկ ընդհանուր ակնարկ մը նետեր էինք օրուան դէպքերուն վրայ,— սպանիական եւ չինական պատերազմ, չեխական տագնապ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ յարաճուն տենչերը եւն.:

Այս բոլորը ախտանշաններն են համատարած ջղաձգութեան մը, որ ունի շատ աւելի խորունկ պատճառներ,— քաղաքական, տնտեսական թէ ընկերային:

Անշուշտ հիւանդութեան բուն մանրէն կը գտնուի Մեծ Պատերազմէն վերջը կնքուած դաշնագիրներուն մէջ:

Յաղթականները չափ ու սահման չճանչցան, երբ առեան կանչելով պարտեալները, զանազան թուղթեր ստորագրել կուտային անոնց, իբրեւ գառամաճիռ:

Այդ մագաղաթները ամէն բանէ առաջ կը ձգտէին ապահովել յաղթականներուն աւարը, բաժին հանելով նաեւ միջակ եւ պզտիկ դաշնակիցներու, որոնց մէջ եղերական բացառութիւն մը կազմեց, նորէն, դիւրահաւան եւ անճար Հայաստանը:

Արդ, միջակներն ու պզտիկները եթէ բան մը շահեցան, այդ վաստակն ալ հիմնուած էր մեծերու աշխարհակալութեան հաշիւներուն վրայ: Օրինակ, Չեխոսլովաքիան, որ փոխանակ իր բուն ժողովուրդին անկախութեամբ սահմանափակուելու, վերածուեցաւ ազգերու հաւաքածոյի մը, իբրեւ պատուար Գերմանիոյ դէմ:

Նորէն դիւանագիտական այս խաղն էր որ ազատութենէ եւ սեփական հայրենիքէ զրկեց շատ մը ժողովուրդներ: Մեծերը նախընտրեցին այդ ժողովուրդները կցել հարեւան երկիրներու,— չափէն աւելի ընդարձակելով անոնց սահմանները:

Այս նենգ խաղին հետեւեցաւ, յետագային, աշխարհի ամէնէն «յեղափոխական» պետութիւնն ալ, Խ. Միութիւնը, ոչ միայն բռնագրաւելով, այլեւ բարբարոսական լուծի մը ենթարկելով այլազան ժողովուրդներ:

Արդ, պատերազմէն վերջը հաստատուած այս կարգուսարքը ոչ իսկ տասը տարի տեւեց: Խմորումները շատոնց սկսած էին, իսկ այսօր, քսան տարի վերջը, փոթորիկներ եւ ճարճատումներ է որ կը լսենք: Նոյնիսկ թնդանօթի որոտումներ եւ նոր պատերազմի սպառնալիքներ: Մանաւանդ որ, հաստատուած կարգուսարքը ստեղծեց նոր մղձաւանջ մը,— դիկտատուրա, բառին ամենալայն իմաստով:

Դիկտատուրաներու ամէնէն զօրաւոր արտայայտիչները, իտալականն ու գերմանականը, օրինակ հանդիսացան ուրիշներու: Եւ այսօր աշխարհը եթէ երկու մասի բաժնենք, պիտի տեսնենք որ ժողովրդավար կոչուած պետութիւնները աւելի փոքր թիւ մը կը կազմեն, քան միւսները: Այն աստիճան որ, մարդիկ անզօր ճիգեր կը փորձեն, եղածը համախմբելու, գոնէ պահելու համար:

Դիկտատուրաներու այս ծաւալման մէջ մեղքի շատ մեծ բաժին մը ունի, նոյնպէս, բոլշեւիկեան կարգուսարքը, որ քսմնելի ծաղրանկարի մը վերածեց յեղափոխութեան սկզբունքները:

Ի՞նչ կը տեսնենք այսօր, այնքան խմորումներէ, խլրտումներէ, խռովութիւններէ եւ փոթորիկներէ վերջը:

Հարցումին պատասխանը յայնօրէն կուտայ նոյն ինքն Լէոն Պլում, ընկերվարական համագումարին մէջ արտասանած երկար ճառով:

Զափազանցութիւն պիտի չըլլար ըսել թէ յուսահատութեան կանչ մըն է որ կ'արձակէ Ֆրանսայի նախկին վարչապետն ու ընկերվարութեան առաջնորդը: Հանդիսաւոր խոստովանութիւն մը շարք մը սնանկութեանց,— հաւաքական ապահովութենէն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ընկերվարութեան աւանդական մեթոտներէն մինչեւ խաղաղասիրական կոչուած քաղաքականութիւնը:

—« Փոխուա՜ծ են ժամանակները», կ'աղաղակէ Լէոն Պլում, ետ երթալով մինչեւ 1913, երբ կարելի էր գործադուլներ սարքել, պատերազմը խափանելու համար:

Եւ պերճախօսութեան գոհարներ կը թափէ, ուժ տալու համար ազգային պաշտպանութեան,— հանկցիր՝ վերազինում, կարելի արագութեամբ եւ խորութեամբ:

— « Եթէ Ֆրանսայի ընկերվարական շարժումը խորապէս եւ միաձայնութեամբ յարած է խաղաղութեան պաշտպանութեան, չի ժխտեր ազգին ամբողջութիւնը, անկախութիւնը եւ ազատութիւնները պաշտպանելու անհրաժեշտութիւնը: Այս զգացումը խոր է մանաւանդ անոր համար որ ան գիտէ թէ նոր տարր մը յառաջ եկած է, ֆաշականութիւնը, տէր տիրական՝ Եւրոպայի մեծ երկիրներու մէջ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը խորհի թէ մեր երկիրը պարտաւոր է ինքզինքը պաշտպանել ամէն արտաքին յարձակման դէմ, եւ պատրաստ է անհրաժեշտ զոհողութեանց »:

Ուրիշ ո եւ է հայրենասէր տարրեր լեզու պիտի չգործածէր, այս պարագային:

Այլապէս վրդովիչ յայտնութիւններ կ'ընէ նախկին վարչապետը, իր այդ պատմական ճառին մէջ, հակաճառելով իր ամէնէն մտերիմ գործակցին՝ Փոլ Ֆորի:

Ան չի հաւատար Ազգերու Դաշնակցութեան եւ հաւաքական ապահովութեան, ինչպէս չի հաւատար Անգլիոյ «պնդագլուխ» վարչապետը, Չէմպըլէյն: Ինքն ալ հանդիսաւորապէս կը խոստովանի թէ կը գտնուինք «վտանգներով լեցուն Եւրոպայի մը առջեւ», եւ «կրնանք վաղը մեզ պաշտպանելու հարկադրուիլ ահարկու խմբակցութեան մը, Հռոմ – Պերլին - Թոքիօ առանցքին դէմ»:

Ուրեմն զինուինք, ինչպէս կը քարոզեն դեղին գլուխները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՊԻՏԻ ՈՒՂԵԿՑԻՆ 23 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ

Մուսոլինի ալ կը համախմբէ իր նաւատորմը

Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը դեկտեմբեր 26ին Իտալիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, յանձնեց իր կառավարութեան պատասխանը դեկտեմբեր 17ի ծանուցագրին որով Իտալիա չեղեալ կը հռչակէր 1935ի համաձայնութիւնը: Պաշտօնագիրը կը մնայ սեղանի վրայ, քանի որ Իտալիոյ արտաքին նախարարը արձակուրդի գացած է:

Ֆրանսական պատասխանը կը բաղկանայ 8 - 10 էջերէ, եւ իրաւագիտական բոլոր բոլոր փաստերով կը հաստատէ թէ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ Իտալիոյ պատճառաբանութիւնները: Ծանուցագիրը խմբագրուած է վճռական բայց փափկանկատ շեշտով մը եւ դուռը բաց կը թողու նոր բանակցութեանց համար: Ուշագրաւ է որ իտալական թերթերը Ֆրանսայի դէմ խմբագրական չհրատարակեցին դեկտեմբեր 26ին, երբ կը յանձնուէր Ֆրանսական պատասխանը:

*** Արտաքին նախարարը առջի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանին հետ, եւ անոր հաղորդեց ծանուցագրին բովանդակութիւնը: Այս առթիւ յանձնարարեց դեսպանին լուսաբանութիւններ հաղորդել Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան, Ֆրանսայի բռնած դիրքի մասին:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Տալատիէ խնդրած է Անգլիոյ վարչապետէն եւ արտաքին գործերու նախարարէն՝ քանի մը ժամ կանգ առնել Փարիզի մէջ, Հռոմ գացած ատեն, խորհրդակցելու համար Ֆրանքօ-իտալական յարաբերութեանց մասին: Ֆրանսա կ'ուզէ վստահ ըլլալ թէ Պ. Չէմպըլէյն միջնորդի դեր պիտի չստանձնէ Ֆրանքօ-իտալական վէճին մէջ, որովհետեւ այդպիսի միջնորդութիւն մը նոր զիջումներ պիտի պարտադրէ Ֆրանսայի:

*** Պ. Տալատիէի ճամբորդութեան մանրամասնութիւնները ճշդուած են արդէն: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ 23 մարտանաւեր պիտի ուղեկցին վարչապետին, դէպի Քորսիքա եւ Թունուզ: Վարչապետը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Թունուզի մարզպանին հետ, պատերազմական պաշտօնատան մէջ: Խօսակցութեանց ներկայ էին նաեւ բանակի եւ նաւատորմի ընդհ. սպայակոյտներուն նախագահները: Հաւանական է որ վարչապետը եւ իր հետեւորդները այցելեն նաեւ Ալժերիա:

Պ. Տալատիէ Փարիզէն պիտի մեկնի յունուար 1ին, օդանաւով, եւ մարտանաւ մը պիտի նստի Թուլոնէն, Քորսիքա երթալու համար: Յունուար 3ին պիտի իջնէ Թունուզի նաւակայանը, Պիզէրթա եւ պաշտօնական հացկերոյթէ մը վերջ, պիտի երթայ Կաբէս (Հարաւային Թունուզ): Յունուար 4ին պաշտօնական ընդունելութիւն մը պիտի կատարուի այդ քաղաքին մէջ, զօրահանդէսով մը: Յունուար 5ին վարչապետը աչքէ պիտի անցընէ Թունուզի զօրքը:

Հռոմի մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին Ֆրանսայի վարչապետին այցելութեան ծրագրին: Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի ալ իր կարգին պիտի համախմբէ իր ծովային ուժերը, իբրեւ պատասխան Ֆրանսական ցոյցին: Իտալիա միշտ վիճելի համարելով Թունուզի խնդիրը, կ'ուզէ զայն լուծել ուղղակի բանակցութիւններով: Խնդիրը սեղանի վրայ պիտի դրուի նաեւ Պ. Չէմպըլէյնի այցելութեան առթիւ:

Ամերիկայի 21 պետութեանց համերաշխութեան ուխտը

Լիմայի (Բերուի մայրաքաղաք) մէջ գումարուած համամերիկեան խորհրդաժողովը, որուն մասնակցեցան ամերիկեան ցամաքամասի 21 պետութիւնները, միաձայնութեամբ ընդունեց հետեւեալ բանաձեւը .—

1. Կը հաստատեն համամերիկեան համերաշխութիւնը եւ իրենց կամքը համագործակցելու՝ պահպանելու համար համերաշխութեան սկզբունքները.

2. Հաւատարիմ իրենց բացարձակ անկախութեան սկզբունքին, կը հաստատեն իրենց որոշումը, թէ պիտի պաշտպանեն ու բարձր պիտի բռնեն զանոնք օտար բոլոր միջամտութիւններու եւ գործունէութեանց դէմ, որոնք կրնան սպառնալ իրենց.

3. Եթէ ամերիկեան ո եւ է հանրապետութեան հողային ամբողջականութիւնը, ապահովութիւնը կամ խաղաղութիւնը խանգարուի ո եւ է ուժի մը կողմէ, անոնք կը յայտարարեն թէ միակամ պիտի պաշտպանեն հասարակաց շահը եւ կը հռչակեն իրենց վճռակամութիւնը համամերիկեան համերաշխութիւնը դարձնելու իրական ու ազդու, միակարգելով իրենց վեհապետական կամքը. —նախեւառաջ դիմելով իրարու միջեւ բանակցութեան,—ինչպէս կը տրամադրեն գոյութիւն ունեցող համաձայնագիրները— եւ յետոյ որոշելով իւրաքանչիւր պարագային թէ ի՛նչ միջոցներու պէտք է դիմել: Անշուշտ իւրաքանչիւր հանրապետութիւն իր կողմէ պիտի առնէ անկախ քայլ եւ լիիւ պիտի պահպանէ իր վեհապետութիւնը:

4. Ամերիկեան խաղաղութեան երեք նախորդ համաձայնա —

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու տարբեր տեսակէտներ

Ընկերվարական կուսակցութեան բացառիկ համագումարը վերջացաւ յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Ինչպէս գրած ենք, երկու տարբեր բանաձեւեր գրեթէ երկուքի բաժնած էին կուսակցութիւնը: Առաջին բանաձեւը խմբագրած էր Պ. Լէոն Պլում, որ կը պահանջէ խաղաղութիւնը ապահովել հաւաքական ճակատ կազմելով ֆաշականութեան դէմ եւ զարկ տալով ազգային պաշտպանութեան: Երկրորդ բանաձեւը կազմած է կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Պ. Փոլ Ֆոր, որ կ'առաջարկէ խաղաղութիւնը ապահովել ընկերվարութեան աւանդական քաղաքականութեամբ: Ժողովը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերը ուշ ատեն, հաշտեցնելու համար երկու բանաձեւերը, ինչ որ գրեթէ անկարելի կը համարուէր: Մեծամասնութիւնը կուսակից կ'երեւայ Լէոն Պլումի բանաձեւին, խորապէս ազդուելով անոր ճառէն, որ պարզապէս ձախողած կը համարի ընկերվարութեան աւանդական գործելակերպը եւ հաւաքական ապահովութիւնը: Յուսախաբ՝ մինչեւ հիմա կատարուած փորձերէն, նախկին վարչապետը կ'առաջարկէ միացեալ ճակատ մը կազմել Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան միջեւ, պայքարելու համար ֆաշականութեան, ուրիշ խօսքով՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ:

Ստորեւ կ'ամփոփենք իր ճառին հիմնական մասերը.—

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

Լէոն Պլում իր ճառին մէջ շեշտեց թէ կացութիւնը հիմնապէս փոխուած է 1913էն իվեր, երբ Ժոռէս միջազգայնականութիւն կը քարոզէր: Այն ատեն ընկերվարութիւնը իրական ուժ մըն էր Եւրոպայի բոլոր երկիրներուն մէջ, եւ անոր վարիչները հաւաքուելով կրնային ընդհ. գործադուլ սարքել եւ խափանել պատերազմը: Այսօր կացութիւնը բոլորովին վեր ի վայր շրջուած է, որովհետեւ այլեւս կազմակերպուած բանուորական շարժումներ չկան դիկտատորական երկիրներու մէջ: Բանախօսը այս առթիւ մութ գոյներով նկարագրեց միջազգային կացութիւնը, արդարացնելով վերազինումն ու զինակցութիւնները: Եւ շարունակեց .

— « Հաւաքական ապահովութիւնը անհետացաւ եթովպական ձախողանքին հետ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը այլեւս անհրաժեշտ ուժը կամ հեղինակութիւնը չունի, խաղաղութիւն պարտադրելու համար աշխարհի մէջ: Չեխոսլովաքիան հարկատու պետութիւն մը դարձաւ Գերմանիոյ: Իտալիոյ հետ հաշտուելու ջանքերը ձախողեցան եւ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները լարուած են աւելի քան երբեք: Սպանիական հարցը չլուծուեցաւ, ոչ ալ ետ կանչուեցան իտալացի եւ գերմանացի վարձկանները: Կը գտնուինք վտանգներով լեցուն Եւրոպայի մը առջեւ: Կրնայ ըլլալ որ վաղը հարկադրուինք մենք մեզ պաշտպանել հզօր խմբակցութեան մը՝ Պերլին - Հռոմ – Թոքիօ առանցքին դէմ»:

Յետոյ Պ. Պլում հերքեց իր ընդդիմադիրներուն այն տեսակէտը թէ Ֆրանսան այլեւս այնքան զօրաւոր չէ, Ռիշըլիէօյի եւ Լուի ԺԴ.ի դերը կատարելու համար Կեդր. Եւրոպայի մէջ, հետեւաբար պէտք է հետեւի Վոլթէրի խորհուրդին, «մշակելով իր սեփական պարտէզը», իր գաղթային կայսրութիւնը: Եւ բացագանչեց.

— « Ազա՞տ էք անտարբեր քաղաքականութիւն մը վարելու Կեդր. Եւրոպայի հանդէպ: Կը մոռնաք որ աշխարհի բաժանումը կատարեցին երկու դիկտատորներ, Կեսար Մուսոլինի եւ Պոմպէյ Հիթլէր: Մուսոլինիի բաժինը կը կազմեն Միջերկրականը եւ Հիւս. Ափրիկէն: Այդ է իր բաժինը, որովհետեւ հրաժարեցաւ Իտալիոյ պատմական եւ ռազմագիտական դիրքերէն՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ եւ զանոնք ձգեց Հիթլէրի, որ արդէն աւարէն իր բաժինը ստացած է լայն համեմատութեամբ: Սակայն մի մոռնաք որ Մուսոլինի տակաւին ստացած չէ իր բաժինը: Մեր ձեռքերը Կեդր. Եւրոպայէն քաշելու խաղաղասիրական կարծեցեալ քաղաքականութիւնը ի վերջոյ պիտի հարկադրէ մեզ Իտալիոյ ձգել Միջերկրականը: Շատեր կ'ըսեն,— «Գերմանիան ազատ ձգեցէք արեւելքի մէջ»: Բայց կը հաւատա՞ք թէ երբ Գերմանիա ստանայ ինչ որ կ'ուզէ արեւելքի մէջ, յետոյ Ֆրանսայի դէմ պիտի չդառնայ: Իտալիա մէջտեղ դրած է իր պահանջները Թունուզի մասին: Կը հաւատա՞ք թէ երբ որոշ գոհացում ստանայ այս հարցին մէջ, զինաթափ պիտի ըլլայ: Ես չեմ հաւատար: Ինչ որ տրամադիր եմ ընելու խաղաղութեան սիրոյն, տրամադիր չեմ ընելու, երբ վստահ եմ թէ այդպիսի քաղաքականութիւն մը պարզապէս պիտի աւելցնէ Իտալիոյ ուժը պատերազմ մղելու, ինչ որ յետոյ մեզի դէմ պիտի դառնայ »:

Երբեմնի խաղաղասէրը ջերմապէս պաշտպանելով վերազինումը եւ զանազան պետութեանց հետ կնքուած դաշինքները, շարունակեց.

— « Կը հաւատա՞ք թէ կրնանք առանց մահացու վտանգի հրաժարիլ փոխադարձ օգնութեան դաշինքներէն: Ես բոլոր ուժովս կը յայտարարեմ թէ պիտի չկրնաք յաջողութեամբ խաղաղութիւն առաջարկել միահեծան պետութեանց, եթէ նախապէս ապահոված չէք Ֆրնսայի զինեալ ուժը »:

Նախկին վարչապետը համամիտ ըլլալով հանդերձ Անգլիոյ հետ հաստատուած գործակցութեան, հակառակ է որ Անգլիա իրաւունք ունենայ իր կամքը պարտադրելու Ֆրանսայի, արեւելեան Եւրոպայի հետ կնքուած զինակցութեանց գործադրութեան մասին:

*** Ինչպէս ըսինք, Պ. Փոլ Ֆորի բանաձեւը բոլորովին տարբեր տեսակէտ մը կը պարզէ, ջատագովելով ընկերվարական հին մեթոտները, զինաթափութիւնը եւ մերժելով կաշկանդիչ զինակցութիւնները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Երգը ազատագրում է։

Առաջին քրիստոնեաները կ'երգէին, շատ կ'երգէին, նորընծաները ջերմեռանդ հաւատքով, ազատագրուելու համար հեթանոսական բարքերու լուծէն։

Անոնք իրենց առաջին երգերը փոխ առին Հրեաներէն։ Քրիստոնեայ եկեղեցիին հայրերը եբրայական սաղմոսներուն վրայ աւելցուցին շարականներ. Յետոյ, Դ. դարուն սկիզբը, երբ քրիստոնէութիւնը վերջնականապէս յաղթանակեց հեթանոսութեան, քրիստոնեայ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հնչեց յաղթանակի երգը, Ալէլուիաները (գովեցէք զՏէր), որոնցմով քրիստոնեայ եկեղեցին կ'աւետէր ու կը փառաբանէր իր յաղթանակը։

Այս յաղթանակէն ետք միայն սպասարագը դարձաւ երաժշտագէտ կրօնաւորներու ուսումնասիրութեան եւ զուրգուրանքին առարկան, որովհետեւ խորհրդանշանն էր ան նոր կրօնքին, — Քրիստոսի զոհաբերութեան, մարմինին եւ արիւնին զոհաբերութեան։

×

Ի՞նչ եւ ի՞նչպէս կ'երգէին մեր նախահայրերը քրիստոնէական ծագումէն մինչեւ Գրիգոր Լուսաւորիչ, Գրիգոր Լուսաւորիչէն մինչեւ Գրոց Գիւտը ու այնուհետեւ մինչեւ նոր ժամանակները։

Դժբախտաբար հայ եկեղեցական երաժշտութեան ծագումը կը մնայ թանձր մառախուղի մէջ։

Արշակ Չօպանեան, «Անահիտ»ին մէջ (1931, Գ. տարի, Թիւ 1—2) կը հրատարակէ Կոմիտասէն Թանկագին ձեռագիր մը որուն մէջ վարդապետը կուտայ սեղմ պատկերը իր երաժշտական գործունէութեան, մինչեւ 1908։ Անոր «Անտիպ աշխատութիւններ» վերնագրով հատուածին մէջ կը տեսնենք Թանկագին գործ մը, Ուսումնասիրութիւն հայ եկեղեցական երաժշտութեան։

Կոմիտասեան Յանձնախումբը, հակառակ իր ջանքերուն, այս Թանկարժէք ձեռագիրը չէ գտած վարդապետին գրական գոյքերուն մէջ։

Այս կորուստը անփոխարինելի է, որովհետեւ չունինք լուրջ գիտական ուսումնասիրութիւն մը այս կարեւոր նիւթին շուրջ։

Բարեբախտաբար հայ ժողովուրդը, մեր ազգային աւանդութիւններու այս հաւատարիմ պահապանը, սերունդէ սերունդ փոխանցած է հայ եկեղեցիին աւանդական երգերը։ Եւ անոնցմով միայն մենք կը վերագտնենք դէպի մեր հնաւուր անցեալը։

Բայց այդ աւանդական եղանակները դարերու ընթացքին փոխած են իրենց հարազատ ու մաքուր դիմագիծը, ենթարկուելով օտար ազդեցութիւններու, բիւզանդական, պարսկական, արաբական, Թրքական եւ ռուսական երաժշտութիւններու, որոնք իրենց մրուրը Թողած են մեր եղանակներուն վրայ, խաթարելով անոնց հարազատ ու ցեղային նկարագիրը։

19րդ. դարուն կը յայտնուի մեր կրօնական երաժշտութիւնը մաքրելու եւ վերամշակելու կարիքը։ Այս աշխատութիւնը պիտի կատարուէր հանգրուան առ հանգրուան։

Մեր երաժշտագէտ մշակներուն գործը պիտի ըլլար՝

1.— Ձայնագրել մեր եկեղեցական եղանակները։

2.— Ուսումնասիրել ձայնագրուած եղանակները, մաքրել զանոնք օտար մրուրէն եւ երեւան հանել անոնց մէջ հայկական ոճը։

3.— Հայկական հարազատ ու միօրինակ երգեցողութիւն մը պարտադրել բոլոր հայ եկեղեցիներուն։

4.— Մշակել հայ եկեղեցական բազմաձայն երաժշտութիւնը ու գործադրել զայն եկեղեցիներէն ներս։

Այս աշխատութեան ազդանշանը կուտայ համեստ բայց յամառ մշակ մը, Համբարձում Լիմոնճեան, ծանօթ Պապա Համբարձում Ա. անունով։

Համբարձում Լիմոնճեան կ'ուսումնասիրէ Ներսէս Շնորհալիի, Խաչատուր Տարօնեցիի, Յովհաննէս Երզնկացիի եւ ուրիշ կրօնական հայրերու գործերը, շարականներու, տաղերու եւ մեղեդիներու հին խազերը որոնք դարերու ընթացքին կորսնցուցած էին իրենց ձայնագրական նշանակութիւնը, վերածուելով երաժշտական համր պատկերներու։

Լիմոնճեան կը կազմէ հայ երաժշտութեան համար նոր ձայնագրեր, հիմնուելով եւրոպական ձայնագրերուն եւ նմանողութեամբ հայկական հին խազերու։ Անոր նպատակն էր այս նոր ձայնագրութեամբ գրի առնել մեր կրօնական երգերը եւ զանոնք հաստատել միօրինակ ձեւերու մէջ։

Բայց Համբարձում Լիմոնճեան չունէր ինքզինքը պարտադրելու ուժ եւ հեղինակութիւնը։

Այնուհետեւ Գէորգ Դ. Կաթողիկոս կը ձեռնարկէ այդ աշխատանքին։

1873ին Պոլսէն Էջմիածին կը հրաւիրէ Կարապետ Պաղտասարեան դպրապետը որ հմուտ էր աւանդական եղանակներու եւ երաժշտագէտ Նիկողոս Թաշճեանը։ Պաղտասարեան պիտի երգէր, Թաշճեան պիտի ձայնագրէր։ Գործը կ'աւարտի եւ Վահրամ Մանկունիի հսկողութեամբ կը տպագրուին ձայնագրուած շարականները, Պատարագը եւ ժամագիրքը։

Գնահատելի ու կարեւոր ձեռնարկ մըն էր Գէորգ Դ.ի յղացումը, բայց գործադրութեան մէջ մեղանչած էր ան երկու միջոցներով.

Ի.— Մայր Աթոռի պաշտօնական հրատարակութեան համար Գէորգ Դ. կ'ընտրէր Պոլսոյ եկեղեցիներու աւանդական եղանակները, որոնք, դարերու ընթացքին, շատ բան կորսնցուցած էին իրենց հայկական նկարագրէն, ենթարկուած ըլլալով բիւզանդական ու Թրքական անմիջական ազդեցութիւններու։

Ձայնագրելէ ու տպագրելէ առաջ, Գէորգ Դ. պարտաւոր էր ուսումնասիրել հայ եկեղեցիի բոլոր աւանդական եղանակները ու անոնց մէջէն երեւան հանելու եւ ընտրելու հարազատագոյնները։

Կոմիտաս վարդապետ իր դասախօսութիւններուն եւ յօդուածներուն մէջ իբրեւ հարազատագոյն կը դաւանի այն եղանակները որոնք կ'երգուէին Հայաստանի հնաւուր եւ անշուք գիւղերու կամ հնդկահայ գաղութին քահանաներուն կողմէ, որոնք իրենց կղզիացած կեանքով նուազ ենթակայ էին օտար տարրերու արշաւանքին։

2.— Տպագրելով ու բոլոր հայ եկեղեցիներուն յանձնարարելով այս ձայնագրուած երգեցողութիւնը, Գէորգ Դ. մոռացումի կը դատապարտէր աւելի հարազատ նկարագիր ունեցող մեր աւանդական եղանակները ու հետեւաբար ապագայի մը կը յետաձգէր հայ երաժշտական ազգային դպրոցի մը վերածնունդը։

Բարեբախտաբար, Գէորգ Դ.ի գործը իր բնոյթով կը պարունակէր մօտալուտ վերածնունդի մը սերմերը։

Այս պատրաստ գետնին վրայ կրցաւ գործել Կարա-Մուրզա որ գրեց առաջին բազմաձայն Պատարագը, արական խումբի համար, ու երգել տուաւ զայն իր քառաձայն խումբին, Բաղուի հայկական եկեղեցիին մէջ, 1886ին։

Կարա-Մուրզա չհետաքրքրուեցաւ երբեք հայկական նկարագրով, հայկական ոճով։ Գործածեց ինչ որ գտաւ։

Բայց իր քառաձայն Պատարագով նպաստեց հայ բազմաձայն երաժշտութեան զարգացումին։

Հայ ժողովուրդը, սակայն, վարժուած չէր այս նորութեան։ Ու երբ տարիներ ետքը, Կարա-Մուրզա յաջողեցաւ իր քառաձայն Պատարագով մտնել Էջմիածնի տաճարէն ներս, պայթեցաւ փոթորիկը։

Յաւիտենական պայքարը աւանդութեան եւ նորութեան միջեւ։

Դարերու ընթացքին, բնազդական բնաշրջումով մը, բազմաձայն երաժշտութեան նախնական ձեւ մը ծնունդ էր առած հայ եկեղեցիին մէջ։ Դպրապետը կ'երգէր միայնակ (solo) մայր եղանակը, երգեցիկ խումբը «ձայն կը բռնէր»։ Բայց երգելու այս նախնական ոճը դարերու կնիքով նուիրագործուած էր։

Ուստի անհրաժեշտ էր նախապատրաստական շրջան մը, հասնելու համար բազմաձայն Պատարագի յաղթանակին։

Այս փոխանցման աշխատութիւնները պիտի կատարէր տաղանդաւոր եւ հմուտ երաժշտագէտ մը, Մակար Եկմալեան, որ պիտի հարթէր Կոմիտասի ճամբան։

Ծանօթ է Կոմիտասի գործը, վերածնունդը հայ ազգային երաժշտութեան։

Կոմիտաս օգտուեցաւ իր նախորդներու գործերէն, բայց անոնց բերաւ իր գիտուն, պրպտող մտքին լոյսը, իր հզօր տաղանդին ստեղծագործ Թափը։ Ու երեւան հանեց հայկական ոճը կրօնական ու ժողովրդական երաժշտութեան մէջ։

Ան հիմնեց հայ երաժշտական, Ազգային դպրոցը, որուն առաջին երախայրիքը ի՛նքը բերաւ հայ արուեստի տաճարին։ Ծանօթ են Կոմիտասի երգերը, շարականները, կրօնական տաղերը, Պատարագը, իրենց մաքուր ու հարազատ հայկական նկարագրով։

×

Հանդրուան մը եւս Օննիկ Պէրպէրեանի Հանդիսաւոր Պատարագը իր միացեալ ձայներով։

Կոմիտասեան Յանձնաժողովը վարդապետին Պատարագին յառաջաբանին մէջ կը գրէ —

— «Կոմիտաս վարդապետ հակառակ էր նոր եղանակներով Պատարագ յօրինելու. իր կարծիքով՝ պէտք էր պահպանել Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ աւանդական Պատարագի հիմնական եղանակները, գիտնալով միայն ընտրել անոնց մէջէն հարազատագոյնները... դաշնակման աշխատանքին մէջ սահմանափակուած կ'ուզէր տեսնել միօրինակ երաժիշտներու կատարելիք գործը»։

Օննիկ Պէրպէրեան իր Հանդիսաւոր Պատարագով կը հետեւի Կոմիտասի պատուէրին, իբրեւ հիմնական եղանակ ընտրելով հայ եկեղեցիին աւանդական Պատարագի մաքուր եղանակները, որոնց մէջ տեղ տեղ միայն կ'ընէ չնչաւորումի նպատակայարմար փոփոխութիւններ։

Հեղինակը իր Պատարագը կը դաշնաւորէ a capella ոճով որ ամէնէն նպատակայարմարն է հանդիսաւորութիւնը արտայայտելու համար հաւատացեալներու հաւաքոյթի մը կրօնական զգացումները։ «Նման արուեստ մը, կը գրէ Քարլ Նէֆ, ոչ մէկ տեղ կը ձգէ անհատական յուզումներու. փակ է ան ամէն բանի որ երկրային, ժամանակաւոր ու արտաքին է»։

Մայր եղանակին կ'ընկերանան վեց, եօթը եւ երբեմն ալ ութ ձայներ, որոնք բոլորն ալ մեր կրօնական երաժշտութեան նկարագիրը ունին, ըլլալով քոյր եղանակները աւանդական հիմնական եղանակին։

Ու այս բազմաթիւ ձայներու սերտ ու ներդաշնակ միութիւնը կը ստեղծէ արուեստի գործ մը, հայ եկեղեցական երաժշտութեան խորհրդաւոր գեղեցկութեամբը օծուն։

Օննիկ Պէրպէրեան իր Պատարագին գործադրութիւնը կը յանձնէ Փարիզի ռուսական Մայր Եկեղեցիին երգչախումբին։ Բայց իբրեւ գիտակից արուեստագէտ, կը զգայ որ բանաստեղծութիւնը եւ երաժշտութիւնը մտերմօրէն փաթթուած են իրարու, ինչպէս հոգին ու մարմինը մարդկային կեանքի մէջ։ Ու Պատարագին [illegible] ձայները կը յանձնէ հայ երգիչներու որոնց պաշտօնն է ոչ միայն երգել, այլ եւ հնչեցնել Հայուն «մեծասքանչ» բարբառը, հայկական հարազատ հնչիւնով։

Երգահանդէսը տեղի կ'ունենայ վաղը, Հինգշաբթի, 29 Դեկտեմբեր։

Խորհրդանշան մը եւս այս Թուականը։

Տարին կը փակենք դարաւոր հայութեան դարաւոր Պատարագով։ Փոթորիկը կ'որոտայ Էջմիածնի Տաճարէն ներս, բայց կ'ապրի Հայը ու հանդիսաւորապէս կ'երգէ իր աւանդական երգը։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ

ԹՂԹԱԾՐԱՐ ՄԸ...

Վերջերս բախտն ունեցայ եւ անփոխարինելի վայելքը՝ աչքէ անցընելու Թղթածրար մը, աւելի քան հարիւր կտոր, ամէնքն ալ ինքնագիր նամակներ, գրուած կամ ստորագրուած մեր ժամանակակից պատմութեան մեծագոյն դէմքերէն (1800—1899)։ Անոնց հրատարակութիւնը միայն, առանց ուրիշ խորհրդածութեան իսկ, կը ներկայացնէ մեծ արժէք, ընդգրկելով հայ ժողովուրդի մանաւանդ տասնեւիններորդ դարու վերջին քառորդին անդոհալից եւ նոր երկունքներով յղի շրջանը, որ 1915ին, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, պիտի յանգէր մեր ցեղին մէկ հատուածին անհետումին, իր բնաշխարհին մէջ կամ անապատներուն խորը։

Այդ Թուղթերը ո՛չ միայն սերտ կապ ունին յեղափոխութեան առաջին շարժման, Զէյթունի դէպքին, Պանք Օթոմանի ցոյցին, Աշըգեան պատրիարքի հրաժարման, Իզմիրլեանի աքսորանքին, Օրմանեանի ընտրութեան, այլեւ իրենց ամբողջութեան մէջ՝ կը պատկերացնեն ճշգրիտ ու անխարդախ՝ վաւերաթուղթը հայկական ճգնաժամին։ Այդ Թուղթի կտորները ո՛րքան խօսուն են ու արդար՝ որ անոնց ընթերցումով երջանիկ պահեր ապրեցայ։ Այդ Թուղթերը ունեցած էին աւանդական ճակատագիրը մեր ցեղին, եւ հոս է որ տեսայ զանոնք։ Զանոնք բոլորը կորուստէն փրկած է Գ. Արթին Տատեան, թոռը՝ Արթին փաշա Տատեանին, իր մեծ գերդաստանին յատուկ նախանձախնդրութեամբ, որուն կը պարտիմ արդէն զանոնք պարբերաբար լոյս ընծայելու թոյլը։

Այս առթիւ կը փութամ իմ սրտագին շնորհակալութիւնս յայտնել իրեն հրապարակաւ։ Քիչեր կը ճանչնան զինքը։ Ան որ 1914ին կամաւոր եղած էր հոս, բայց բնաւ պիտի չմոռնան այն բոլոր Հայերը, որոնք զինքը տեսած են Կիլիկիա՝ Ֆրանսական գրաւման շրջանին՝ իբր Ֆրանսական կառավարիչին հայ օգնականը, որ անփոխարինելի ծառայութիւններ մատոյց անխտիր բոլոր հայ կամաւորներուն եւ տարագիրներուն, յաճախ իր կեանքը վտանգելով։

Այս ինքնագիր նամակներու հաւաքածոն առարկայական կերպով կը պատկերացնէ մեր ժամանակակից պատմութեան եղերերգութիւնը, առանց հատատիպ ուսումնասիրութեանց։ Նոյնիսկ այցաքարդ մը, Թուղթի ամէնէն աննշան բեկորն անգամ պատմական անհերքելի արժէք մը կը ներկայացնեն։ Այսօր, հրատարակութեան կը յանձնեմ մի՛միայն Խրիմեան Հայրիկի ինքնագիր պատմական մէկ նամակը ամբողջութեամբ, զոր ուղղած է 1899ին, դողդոջուն ձեռքով գրած, երբ արդէն աւանդավիպային տիրական դէմքն էր ամբողջ հայութեան, մեկնած եւ պալոց սերունդին համար։ Հայրիկ այս նամակին մէջ երեւան կուգայ իր հոգիին վեհափառ մեծութեամբ։ 1910ին տեսած էի իր ձեռագիրները Սիսի Մայրավանքը, Սահակ կաթողիկոսի դիւանատունը, հայ կաթողիկոսին ամէնէն եղերաբախտին։ Անոնք երկու ծերունազարդ կաթողիկոսներու մտերմախօսութիւններն էին։ Շնորհալիներու աթոռին պահպանման եւ վերականգնումին համար գրած է ինչ որ լոյս պիտի տեսնէ, աննախընթաց երեւոյթ՝ մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ— Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մը կողմէն...։

Հայ կաթողիկոսութիւնները վերջին ժառանգորդներն էին, ո՛րքան ալ ռահվիրա ըլլային, տեսակ մը խորհրդանիշը հայ ժողովուրդին կորսնցուցած քաղաքական անկախութեան եւ աւանդապահը՝ օրին մէկը զայն վերստանալու համար։ Ո՛չ ոք կրնայ նախատեսել, թէ ե՞րբ «յուսոյ դռները պիտի բացուին» ու դարերէ ի վեր իր նախնիքներուն գերեզմաններով նուիրագործուած բնավայրը վերադառնան մեր ցեղին վայրավատին բեկորները։

Սփիւռքի հայութիւնը իր գոյավիճակով՝ այսօր իսկ հանդուցեալ պատկեր մը կը ներկայացնէ, ինչպէս գրեց Հազարամեակ մը առաջ, Թէ՛ Արաքսի հովիտին մէջ, Թէ՛ այլուր...։

ՀԱՅԿԱԶՆ ՀԱՅԿԵԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ԻՆՔՆԱԳԻՐ ՆԱՄԱԿԸ

Վսեմաշուք պայազատ Յարութիւն փաշա Տատեան, Աստուածասէր իշխան սիրելի մեր։

Երանի՜ տուրբն որ բերան առ բերան կր խօսէինք։ Ես վարեցայ այս հեռաւոր աշխարհ, այլ եւս կենդանի բարբառով կարող չենք խօսիլ։ Այժմ բռնադատուած եւ պարտաւորուած իմ խնդիր մի հանել Ձեր Վսեմութեան առաջ. այդ խնդիր Սսոյ կաթողիկոսութեան դժուարին խնդիրն է։ Սորա համար ես Սրբազան պատրիարքին մի համառօտ եւ մանրապատում նամակ գրեցի. զոր անշուշտ պատեհութիւն պիտի ունենաք կարդալու։

Կիլիկիոյ աշխարհէն աղիտալի նամակներ հասնում են ձեռքս եւ կը յաւելուն յիմ վերայ ցաւս ի վերայ ցաւոց, ոչ միայն սովու եւ հացի համար, այլ առաւել եւս անտէր անհովիւ չմնալու համար։ Թախանձելով կը թախանձեն զիս, որ միջնորդ լինիմ առ Պատրիարքարան Հայոց, որպէսզի անյապաղ փութա այդ խնդրոյն վախճան տալ։

Ուստի Հայոց վշտակիր հայրապետս Ձեզ դիմում է խորհրդատոր. հաւատալով Ձեր իմաստութեան եւ խոհական գործունէութեան։ Եւ անխուսափելի մի պարտք եմ դնում Ձեր վերայ, որ արիանաս անխոնջաբար սուրբ ոգւով եւ այդ խնդրոյն մի բարի վախճան տաս։ Իրիկուն մտածէ, առաւօտ լուսնալուն գնա՛ մտիր քո սիրած դրակից եկեղեցին, կաց քո սովորական տեղ, ուր շատ անգամ ես գքեզ տեսեր եմ, աղօթէ մշտամռունչ, ինչ որ Քեզ կը թելադրէ Սուրբ Հոգին։ Այնուհետեւ պինդ կապէ գօտին. գնա Հայոց Պատրիարքարան, կոչէ խորհրդականներ։ Ես աղօթում եմ, որ Աստուած Քեզ զօրավիգ կը լինի եւ դու այդ գործը յաջողութեամբ կըկատարես։ Նոյն Ձեզ կը գրեմ ինչ որ գրեցի Պատրիարք Սրբազանին. Երբ կը դժուարանաք յաւագոյնն ընտրել՝ լաւն ընտրեցէք։ Եթէ այն եւս կը դժուարանայ ընտրեցէք զայն, զոր մարդիկ կը համաձայնին, այսինքն զվատն. թողէք Աստուծոյն, որ սիրէ զվատն... ի լաւագոյն փոխել։ Միայն թէ մի հովիւ նստեցուցէք Սսոյ Աթոռին վերայ, որպէսզի չանհետանայ այդ յիշողութեան արժանի Աթոռը, որոյ կեանք եւ գոյութիւն աւելի քան զհինգհարիւր ամ։ Եւ

Վասն Ձեր եւ համայն գերդաստանիդ աղօթարար

ՀԱՅՐՈՑ ՎՇՏԱԿԻՐ ՀԱՅՐԻԿ

Տփխիս, 1899 Փետր. 12

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՌԵՒԱՆԳԵՆ

Գրեցինք Թէ Փարիզի մէջ քանի տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ ռուս երգչուհի մը, Զօր. Սկոպլինի կինը, այն ամբաստանութեամբ Թէ մեղսակից է իր ամուսնոյն, որ անհետացաւ Զօր. Միլլէրի առեւանգումէն վերջ.

Այս առթիւ, «Մաթէն»ի աշխատակիցներէն Ժաքոպի, մօտէն տեղեակ ռուսական բարքերուն եւ սովետական խաղերուն, հետաքրքրական յօդուածով մը կը յիշատակէ այն բոլոր առեւանգումները, որոնք կատարուած էին Մոսկուայի գործակալներուն կողմէ, այս վերջին տարիներուն.

Փլեվիցկայան (Տիկ. Սկոպլին) առաջին անգամ ճանչցայ քառորդ դար առաջ, Փեթերպուրկի ազնուականութեան սարքած մէկ հանդէսին մէջ։ Այն շրջանին, Փլեվիցկայա իր փառքը կը ցուցադրէր բիւրաճաճանչ ջահերու լոյսին մէջ, խայտաճամուկ բազմութեան մը առջեւ։ Գիւղացի աղջիկ մըն էր, չարաճճի աչքերով եւ գայլի ակռաներով, որ իր հետքերուն վրայ կը սփռէր դաշտի եւ գիւղի տպաւորութիւն մը։

Փլեվիցկայան երկրորդ անգամ տեսայ Վարշաւայի մէջ, պատերազմէն վերջ։ Իր գեղջկական երգերուն վրայ աւելցուցած էր մեղեդիական հայրենաբաղձութիւն մը,— եւ երբ կ'երգէր՝ Ձիւնը թաղեց քեզ, ո՛վ Ռուսիա, արցունք կը Թափէին ռուս տարագիրները, հանդէսներու մէջ։

Փլեվիցկայան տեսայ վերջին անգամ սեւեր հագած, տժգոյն, ողբալի, գլուխը հակած՝ երբ քանի տարի տաժանակիր աշխատանքի վճիռը կը լսէր։

Ո՛րքան ալ ծանր Թուի դատապարտութիւնը, որու կ'ենթարկուի այս կինը, ամէն մարդու համար սոսկալի է ու բուն ամբաստանեալները անոնք են, որոնք գործիք ըրած են այս կինը, ու կը շարունակեն գործիք դարձնել շատ ուրիշներ, աշխարհի վրայ ամէնուրեք։ Առաջին օրէն իսկ՝ ամբաստանեալի աթոռին վրայ նստած էին սովետները, Թէեւ անտեսանելի։ Փլեվիցկայան չէր որ կը դատուէր, այլ Սթալինը. Անհաւասար պայքար մըն էր այդ, ահա Թէ ինչո՛ւ պաշտպան փաստաբաններէն մին լքեց իր ապերախտ աշխատանքը եւ հեռացաւ։

Հանրային կարծիքը սկիզբէն ըմբռնած էր վճիռը,— բուն մեղաւորը Մոսկուայի կառավարութիւնն է։

Բայց ինչ որ չըսուեցաւ այլ պէտք էր ըսել, այն էր, որ Զօր. Միլլէրի առեւանգումը պզտիկ, շատ պզտիկ դրուագ մըն է միայն այն երկար եւ [illegible] սխրագործութիւններէն, որոնց հեղինակներն են սովետ գործակալները։ Ինչ որ չըսուեցաւ, այն է Թէ առեւանգումի այս գործը կը կրէ Կէփէուին ստորագրութիւնը։

Օրինա՞կ կ'ուզէք

Քանի մը հատընտիր օրինակներ՝ ահաւասիկ։ Մանչուրիոյ մէջ, ժամանակ մը, Կէփէուին ամէնէն շատ սիրած մարզախաղն էր «սպիտակ սպաներու որսորդութիւնը»։ 7 Նոյեմբեր 1927ին, գնդ. Կեդրով առեւանգուեցաւ փողոցին մէջէն օր ցերեկով,— սովետ գործակալները զայն փոխադրեցին Ռուսիա եւ գնդակահարեցին Խաբարովսկի մէջ 15 Յունուար 1928ին։ Նոյն տարուան մէջ, Կէփէուն առեւանգեց եւ գնդակահարեց երկու սպաներ Կոլչակի բանակէն,— Թոռմակին եւ Ժլիմնին։ Ուրիշ երկու «սպիտակ» սպաներ, Աթաման Անենկով եւ գնդ. Դենիսով առեւանգուեցան այն պահուն՝ երբ կը լողնային Հոնինի լիճին մէջ, եւ փոխադրուեցան Վլատիվոսթոք, ուր գնդակահարուեցան Չեկային նկուղներուն մէջ։ 28 Դեկտեմբեր 1932ին, բոլշեւիկները խմբովին յարձակեցան ռուս քահանայի մը վրայ, Հայր Կոլէնկօ, զոր առեւանգեցին եւ 3 օր վերջ գլուխը կտրելով տարին Սառ-Սիփէնի Չեկային։ 1933ին, բոլշեւիկները, Պոգրանիչնայայի մէջ, կը զարնեն կը սպաննեն երկու Ռուսեր,— Եագուտինսկի եւ Մինաւ։ Երբ երեւան հանուեցան դիակները, տեսնուեցաւ որ անդամատուած էին՝ անճանաչելի դառնալու աստիճան։ Յաջորդ տարի, Մանչուրիոյ մէջ չեկիստներու գնդակին տակ կ'իյնան գնդ. Զվետկով եւ Լիսապատով։

Առեւանգումի եւ ահաբեկչութեան այս ձեւերը յատուկ էին Ասիոյ։ Եւրոպայի մէջ, Չեկան կը շարժի աւելի զգոյշ։ 1923ին, երեք չեկիստներ, մէկը գերման ոստիկանի համազգեստով, Տանցիկի մէջ կը ձերբակալեն նախկին բոլշեւիկ գործավար մը, Լէւ, որ կը մերժէր վերադառնալ խորհրդային դրախտ։ Ինքնաշարժով կը փոխադրեն մինչեւ նաւահանգիստ, չուաններով կը կապեն եւ կը դնեն տոպրակի մէջ, իբրեւ բեռ կը տանին նաւ, որ ճամբայ կ'ելլէ անմիջապէս։ 26 Յունուար 1930ին, Փարիզի մէջ, Զօր. Կուտեպով Չեկային Թակարդը կ'իյնայ,— երեք չեկիստներ, մէկը Ֆրանսական ոստիկանի համազգեստ հագած, զայն կը փախցնեն ինքնաշարժով։ 1924ին «ընկեր» Ուստինով, խորհրդային դեսպան Յունաստանի, կազմակերպեց բազմաթիւ առեւանգումներ,— «անբաղձալիները» կը բռնցնէր «Չիչերին» նաւուն վրայ եւ կը ղրկէր խորհրդային դրախտը։ Այսպէս անհետացան դեսպանատան երկրորդ քարտուղարը Կիրով, բարապան Իվան Պետրով, Թարգման Ռուսոս, երեքն ալ կասկածի տակ Թէ յարաբերութիւն կը մշակէին սպիտակ Ռուսներու հետ։

Առեւանգումի ձեւերը յայտնի են,— ժամադրութեամբ Թակարդ, ինքնաշարժով ու նաւով փոխադրութիւն։

Առեւանգումէն զատ Չեկան կը գործածէ նաեւ տարբեր եղանակներով,— հրդեհ, երկաթուղիի արկած, Թունաւորում, պայթուցիկ նիւթերու գործածութիւն։ Եթէ մենք Թուենք այդ բոլոր սխրագործութիւնները, հատորներ պէտք է գրել։

Ի՞նչպէս կը Թոյլատրուի խորհրդային այս մաֆիան։

6 Յուլիս 1932ին փրուսիական խորհրդարանին մէջ հարցապնդումներ եղան 145 սպանութեանց մասին, որոնք կատարուած էին Գերմանիոյ մէջ, չեկիստներու կողմէ, առանց պատժուելու, որովհետեւ դիւանագիտական պաշտպանութեան տակ կը գտնուէին։ Նոյն Լայփցիկի դատարանին մէջ, նոյն տարուան ընթացքին, ամբաստանեալ 22 կոմունիստներու դատավարութեան ժամանակ, կը յայտարարուէր.

— Իրաւունք չունինք խօսելու պետութեան մը դիւանագիտական գործակալներուն մասին, որոնք դիւանագիտական անձեռնմխելիութեան պաշտպանութեան տակ՝ պայթուցիկներ կը շինեն եւ հսկայական գումարներ կը ծախսեն զինեալ յարձակումներու համար։

Այն օրը, երբ «բարեկամ» պետութիւնը դարձաւ Թշնամի, այլեւս ոչ մէկ դէպք Գերմանիոյ մէջ, չեկիստներու կողմէ։ Միայն Թէ նոյն գործունէութիւնը այնուհետեւ փոխադրուեցաւ Ֆրանսա։

Օտար առեւտրականներու նոր օրէնքը

1938 Յունիս 17ի հրամանագիրը՝ հրատարակուած 1938 յունիս 26ի պաշտօնաթերթին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով ժամանաւոր տրամադրութիւններու ենթարկեց Ֆրանսական օտար առեւտրականներու վիճակը :

Ըստ այս հրամանագրին, Ֆրանսական հողին վրայ բնակելու արտօնուած օտարականները որոնք կը փափաքին առեւտուրով կամ ճարտարարուեստով զբաղիլ, ենթակայ պիտի ըլլային այն օրէնքներուն որոնց ենթարկուած են իրենք օտարականները եւ մանաւանդ Ֆրանսացիները օտար երկիրներու մէջ: Իւրաքանչիւր երկրի մէջ աշխատելու իրաւունք ունեցողներու թիւը պիտի սահմանափակէր՝ համաձայն առեւտրական միութեանց կամ նման հիմնարկութեանց կարծիքին: Օտար առեւտրականը Registre de commerceի մէջ կարենալ արձանագրուելու համար, պարտաւոր էր ցոյց տալ Ֆրանսայի մէջ հաստատուելու արտօնագրին թուականը եւ կամ ոչ - աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ ստանալու թուականն ու վայրը :

Այս պայմանները փոխուած են այժմ, 1938 Նոյեմբեր 12ի հրամանագրով, որ աւելի խիստ տրամադրութիւններ կը պարունակէ օտար առեւտրականներու մասին: Ըստ այս օրէնքին, ամէն օտարական Ֆրանսայի մէջ առեւտուրով կամ ճարտարարուեստով կարենալ զբաղելու համար, պէտք է ունենայ ինքնութեան թուղթ մը «առեւտրական» մակագրութեամբ, տրուած իր բնակավայրի պատկան իշխանութեան կողմէ :

Այս օրէնքին դէմ անսաստողները ենթակայ պիտի ըլլան 100էն 2000 ֆրանք տուգանքի եւ մէկ ամիսէն վեց ամիս բանտարկութեան, կամ այս երկու պատիժներէն միայն մէկին: Կրկնելու պարագային, պատիժները պիտի կրկնապատկուին, աւելի զատ դատարանը իրաւունք պիտի ունենայ փակել տալու խնդրոյ առարկայ առեւտրական կամ ճարտարարուեստական հաստատութիւնը :

Այսպէս ուրեմն, օրէնքը շատ յստակ է ու պայծառ անոնց համար որոնք այսուհետեւ առեւտուրով կամ ճարտարարուեստով պիտի զբաղին :

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը անոնց, որոնք 1938 Նոյեմբեր 12ի հրամանագրէն առաջ առեւտուր մը կամ ճարտարարուեստ մը հիմնած էին :

Խնդրոյ առարկայ հրամանագրին առթիւ, Հանրապետութեան Նախագահին ուղղուած տեղեկագրին համաձայն, բոլոր այն օտարականները, որոնք հրամանագրին հրատարակութեան թուականին առեւտուրով մը կամ ճարտարարուեստով մը կը զբաղէին՝ մէկ պարտաւորութիւն միայն պիտի ունենան, այսինքն թէ՝ իրենց այժմու ինքնութեան թուղթը փոխելով անոր «առեւտրականի» ինքնութեան թուղթ մը պիտի առնեն :

Հոս խնդիր կը ծագի թէ՝

ա) Ի՞նչ պիտի ըլլան այն օտարականները որոնք 1938 Նոյեմբեր 12ին իրենց ձեռքին մէջ ոչ - աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ ունէին եւ առեւտուրով կամ ճարտարարուեստով կը զբաղէին եւ սակայն չէին արձանագրուած Առեւ. Տոմարին մէջ, այսինքն՝ Registre de Commerce չունէին: Անոնք անկանոն վիճակի մէ՞ջ պիտի նկատուին եւ պիտի դադրեցնե՞ն իրենց գործունէութիւնը, մինչեւ որ «Առեւտրականի ինքնութեան թուղթ առնեն :

բ) Կան օտարականներ, որոնք 1938 Նոյեմբեր 12ին ոչ - աշխատաւորի ինքնութեան թուղթ ունէին եւ Առեւտրական տոմարին մէջ ալ արձանագրուած էին, սակայն վերջին առեններս իրենց գործունէութիւնը դադրեցուցած ըլլալով, ջնջել տուած էին իրենց անունը Registre de Commerceէն: Այսպիսիները եթէ կրկին ուզեն առեւտուրով կամ ճարտարարուեստով մը զբաղիլ, աւելի դիւրութիւններ պիտի չունենա՞ն քան անոնք որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի ուզեն առեւտուր մը կամ ճարտարարուեստ մը հիմնել:

Դժուար է այս հարցումներուն պատասխանել, պէտք է սպասել նոր հրամանագրի գործադրութեան եւ այդ առթիւ պատկան իշխանութեանց կողմէ անոր զանազան տրամադրութեանց մեկնաբանութեան :

1938 Նոյեմբեր 12ի հրամանագիրը բաց աստի կարգ մը փոփոխութեանց ենթարկէ 1919 մարտ 18ի օրէնքը, որով ստեղծուեցաւ Registre de Commerceը :

Այսուհետեւ օտարական մը՝ Առեւտրական Տոմարին մէջ արձանագրուած առեն պէտք է նշանակէ թիւը, թուականն ու վայրը «առեւտրականի» ինքնութեան թուղթին, զոր նախապէս ստացած պէտք է ըլլայ, որպէսզի կարենայ Registre de Commerceի մէջ անցնիլ :

Գալով այն առեւտրական ընկերութեանց, որոնց մէջ կան օտար ընկերակիցներ՝ որ ընկերութեան պարտքերուն համար անսահմանօրէն եւ անհատապէս պատասխանատու են, առեւտրական տոմարին մէջ պէտք է արձանագրել այդպիսիներու ծննդեան վայրն ու թուականը, հպատակութիւնը (նախկին կամ ստացական), ինքնութեան թուղթին թիւը, թուականն ու ստացման վայրը: Նոյն պայմաններուն ենթակայ են նաեւ առեւտրական ընկերութեանց օտար վարիչները:

Ուրիշ հարց մը եւս կը ծագի: Օտարական մը առեւտրական ընկերութեան մը ընկերակից անդամ ըլլալու համար պարտաւո՞ր է ունենալ «առեւտրականի» յատուկ ինքնութեան թուղթ մը: Օրէնքը այս մասին կը յիշէ միայն կանոնաւորապէս ստացուած ինքնութեան թուղթը եւ առեւտրական ինքնութեան թուղթին մասին բան մը չըսեր: Բայց կը կարծենք թէ հոս անհրաժեշտ է զանազանութիւն մը ընել :

1) Collectif ընկերութեան մը անդամները առեւտրական կը նկատուին: Անոնք անսահմանօրէն եւ անհատապէս պատասխանատու են ընկերութեան պարտքերուն համար՝ ընկերութեան սնանկութեան պարագային, իրենք ալ միաժամանակ սնանկ կը հռչակուին: Նման ընկերութեանց անդամները կը կարծենք թէ պէտք է նախապէս ստանան «Առեւտրականի» ինքնութեան թուղթ :

2. Ընդհակառակն ոչ եւ է օտարական, նոյնիսկ «աշխատաւորի» ինքնութեան թուղթ ունեցողը կրնայ անդամակցիլ սահմանափակ պատասխանատուութիւն ունեցող առեւտրական ընկերութեան մը կամ կրնայ բաժնետէր ըլլալ անանուն ընկերութեան մը: Հոս խնդիրը պարզապէս դրամը տնտեսելու գործողութիւն մըն է որ կը կատարուի, բան մը՝ որ ամէն մարդ կրնայ ընել՝ առանց նկատի առնելու իր արհեստը:

Ըստ քաղաքային օրէնքին, առեւտրական չէ ան որ սահմանափակ պատասխանատուութեամբ առեւտրական ընկերութեան մը մաս կը կազմէ: Ընկերութիւնն է միայն որ առեւտրական է: Այնպէս որ ոչ եւ է մէկը՝ որուն արգիլուած է առեւտրական ըլլալ, կրնայ անդամակցիլ սահմանափակ պատասխանատուութիւն ունեցող առեւտրական ընկերութեան մը :

Սակայն նման ընկերութեան մը վարիչ ըլլալու համար անհրաժեշտ կը նկատենք ունենալ «ոչ-աշխատաւորի» ինքնութեան թուղթ մը:

Ի՞նչ է 1938 նոյեմբեր 12ի հրամանագրին իսկական նպատակը: Հանրապետութեան նախագահին ուղղուած տեղեկագրի քննութեամբ կը տեսնենք թէ կառավարութեան նպատակն է աւելի ուժեղ կերպով պաշտպանել ֆրանսական առեւտուրն ու ճարտարարուեստը օտար տարրերու խուժումին դէմ, օտար տարրեր՝ որոնք ֆրանսական տնտեսական գործունէութեան կրնան վնաս պատճառել :

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

ՐԱՖՖԻ ԼՍԱՐԱՆ

Րաֆֆի լսարանը շարունակելով իր դասախօսութիւնները, այս անգամ հրաւիրած էր Գ. Աստուր Յորբանը: Օրուան նախագահը երեկոյթը բացաւ ներկայացնելով Գ. դասախօսը, որ երկար ատեն գործած է Ամերիկայի մէջ եւ եղած է մնայուն աշխատակից «Հայրենիք»ներու : Դասախօսութեան նիւթն էր « Հայոց ցեղային նկարագրի գլխաւոր գիծերը»: Դասախօսը բացատրեց թէ ամէն ազգ ունի իւրայատուկ ցեղային նկարագիր եւ յատկութիւններ: Օրինակ, Անգլիացին հնատես է եւ պաղարիւն, Ամերիկացին խանդավառ եւ միշտ լաւագոյնին ցանկացող ու յամառ աշխատող: Մենք Հայերս ալ ունինք ցեղային նկարագիր եւ ինքնուրոյն յատկութիւններ: Մեր յատկութիւններուն առաջինն է չհանդուրժել անարդարութեան, ըլլալ պատուախնդիր՝ ընտանեկան սրբութեան, վեհանձն եւ ազատատենչ : Օրինակ, մեր նախահայր Հայկը չհանդուրժեց որ օտարը գայ (Բէլը) եւ ուզէ զինքը ճնշել: Դիմեց պատերազմի դաշտը՝ իր արեան գնով պահելու համար իր ազատութիւնը: Հայը աշխարհակալ չէ եւ չուզեր որ ուրիշներն ալ իրմէ իր ունեցածը առնեն: Աւելի մօտ գալով, պիտի տեսնենք թէ Վարդան ինչպէս ծառացաւ թշնամիին դէմ, որ կ՛ուզէր բռնաբարել իր խղճի ազատութիւնը. Պատուախնդրութիւնն ու ընտանեկան սրբութիւնը շատ զօրեղ կերպով շեշտուած են մեր մէջ: Մենք Արա Գեղեցիկն ունեցած ենք, այնքան գեղեցիկ, կը գրէ պատմութիւնը, որ դրացի աշխարհակալ Շամիրամ թագուհին ուզեց տիրանալ անոր, բայց Արա Գեղեցիկ մերժեց լքել իր Նուարդ կինը, նախընտրեց մեռնիլ պատերազմի դաշտին վրայ, հայու վայել մահով, քան թէ պղծել իր ընտանեկան սրբութիւնը:

Նոյնպէս Տիգրանի պատասխանը մարաց Կիւրոսին, երբ իրեն կը հարցնէր — « Եթէ կինդ գերի ըլլար, ի՞նչ կուտայիր որ փրկէիր զայն.— «Կեանքս կուտայի որ իմ կինս գերի չըլլար »:

Եւ վերջապէս մենք ունէինք Աստղիկը՝ գեղեցկութեան դիցուհին, որ քիչ մը տարբեր է Հռոմէացիներու Վէնիւսէն : Հայերը զայն չափազանց պատուախնդիր դարձուցին, ինչպէս կը պատմէ աւանդութիւնը: Օր մը Աստղիկ լողալու կ'երթայ լիճ մը, խումբ մը երիտասարդներ անոր գեղեցկութիւնը դիտելու կուգան: Դիցուհին զայրացած լիճը մշուշով կը պատէ:

Դասախօսը մեզի թուեց օրինակներ մեր հին ու նոր պատմութենէն, մեր քաջութեան, օտար ճնշման չհանդուրժելու ձգտումին, մեր անձնուրացութեան, սրբութիւններու նախանձախնդրութեան, Լեւոնի մասին. Յիշեց նաեւ հայ ցեղին թերութիւնները որոնք լուս իրեն անշան կը մնան անոր առաքինութիւններուն քով եւ երիտասարդներուն դառնալով եզրակացուց, «Բախտաւորութիւն եւ պարծանք է հայ ծնիլ, հայ ապրիլ եւ հայ մեռնիլ»:

Դասախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ : Տասը վայրկեանի դադարէ մը վերջ ներկաները հրաւիրուեցան հարցումներ ուղղելու դասախօսին որ պատասխանեց բոլորին ալ:

Հրանոյշ Գազազեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

« ՌԱԶՄԻԿԻ ՕՐ »

ՎԱԼԱՆՍ — Մեր չորս հազարը անցնող գաղութին մէջ, որ կը հաշուէ շուրջ 33 զոյնզոյն միութիւններ, երկար ատենէ ի վեր պակասը կը զգացուէր մարտական կազմակերպութեան մը.

Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան նորակազմ մասնաճիւղը իր առաջին ձեռնարկը նուիրած էր Այնթապի հերոսամարտին, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ՝ 17 դեկտեմբեր, երեկոյեան ժամը 8.45ին:

Գեղական թատրոնի վերնայարկը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր: Բեմին խորը կ'երեւար ազգ. հերոս Անդրանիկի մեծադիր նկարը:

Ընկեր Գ. Սարոյեան՝ յանուն մասնաճիւղին հանդէսը բանալէ վերջ բեմ հրաւիրեց օրուան նախագահ հայրենասէր Տոքթ. Վ. Սարգիսեանը, որ ֆրանսերէն ճառով մը ներբողեց հայ զինուորին ոգին, զանազան վայրերու եւ դրօշներու տակ: «Զօմի Արաքս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Կարապետ Գաղտասարեանի յաջողութեամբ երգեց «Բամ փորոտանը :

Օր. Նոյեմի տէր Սարգսեան արտասանեց ֆրանսերէն «Ափէլ»ը, Տէկին Վեհանուշ մարգարեանէն վերջ, որուն անունը մոռցուած էր «Փորրատօ»ի տեղեկագրութեան մէջ:

Օրուան բանախօսին հետ Վիէնէն եկած էին խումբ մը կամաւորներ եւ բարեկամներ, որոնցմէ Օր. Սահակեան երգեց «Հայաստանը եւ ֆրանսերէն չուարթ կտոր մը : Օր. Ալիս Քալջիկեան դաշնակի վրայ նուագեց բազմաթիւ հայերէն եւ ֆրանսերէն երգեր, իր բարեկամուհիներէն ստանալով ծաղկեփունջ մը : Մեներգեց Օր. Եղիսաբեթ Եղիկեան՝ «Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ»: Նուագեց՝ ջութակ, Օր. Գոհարիկ Մարտիրոսեան՝ «Մայր Արաքսի»:

Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան կեդր. վարչութեան կողմէ պատրաստուած ուղերձ մը կարդաց ընկեր Վահրամ Գալիկեան : Յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը՝ Հայր Ծէրմոեանը (Վիէնէն), որ հեռութեամբ փոխարինած էր ընկեր Ազգին Մարտիրոսեանը: Բանախօսը՝ ժողովրդական լեզուով եւ պատկերներով, բացատրեց Թուրքին ու Քիւրտին վայրագութիւնները, ապա անցնելով ազգային ինքնապաշտպանութեան շարժումին, փառաբանեց հայ զինուորին քաջութիւնը եւ անձնուիրութիւնը

Արաքս երգչախումբի փակման երգէն վերջ՝ «Մեր հայրենիք», օրուան նախագահը դարձեալ ֆրանսերէնով գրութեամբ մը շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն եւ գեղարուեստական բաժնին մասնակցողներուն :

Շ. ՍԵՒԱՆ

ԸՆԿԵՐ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Յապաղած - Դեկտ. 16ի գիշերը, մեռաւ ընկեր Գարեգին Շահլամեան: Դեկտեմբեր 20ին, կէսօրէ վերջ հակառակ տեղատարափ անձրեւին, խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած էր մասնակցելու իր յուղարկաւորութեան : Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին օտար բարեկամներ ալ:

Ընկերներու ուսերուն վրայ, ողբացեալ ընկերոջ դագաղը իր բնակարանէն տեղափոխուեցաւ Գոմոնի եկեղեցին, ուր նախագահութեամբ առաջն. փոխանորդ Ջգօն վրդ.ի եւ մասնակցութեամբ վեց քահանաներու եւ դպիրներու, տեղի ունեցաւ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը : Յետոյ պատշաճ քարոզ մը խօսեցաւ Ջգոն վարդապետ

Առաջին դամբանականը խօսեցաւ ընկեր Շ. Միքաէլեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Կ. Կ.ի եւ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի.

— « Դժուար է, տաժանելի է խօսիլ դագաղի մը վրայ, երբ գիտես որ անոր մէջ կը հանգչի ընկեր մը, բարեկամ մը, հայրիկ մը: Մեր մէջ սովորութիւն է դարձած դամբանականները վերածել ներբողականներու: Ես ներբող չէ որ պիտի հիւսեմ: Գարեգին Շահլամեան սիրտ մըն էր որ կը բաբախէր ամէն բարի բանի համար, եւ մարմնացում աշխատանքի: Քսան տարեկան պատանի, ծննդավայրէն (Կիւմիւշխանէ) կ'անցնի Պոլիս, ի խնդիր գործի: Ատեն մը կը թափառի Գուլկարիոյ մէջ, յետոյ նորէն կուգայ Պոլիս եւ հայկական ջարդերէն ազատելով կ'ապաստանի Մարսէյլ, ուր իր առաջին գործը կ'ըլլայ հաւկիթ ծախել տունէ տուն, հինգով տասնով: Եւ աստիճանաբար կը դառնայ առեւտրական, շնորհիւ իր վայելած վստահութեան: Ամէնէն տաժանելի օրերուն ալ, ընկերը չի մոռնար հանրային մտահոգութիւնները, կուսակցականէն մինչեւ թեմականը, իր անմիջական շրջապատին մէջ եւ աւելի հեռուն: Այս օտար ափերուն վրայ, ուր իւրաքանչիւր մեռեալ իր յիշատակովը միայն կ'ապրի: Մեր ողբացեալ ընկերը ձգեց այդ յիշատակը: Քիչ առաջ լալահառաչ կ'աղաղակէր իր վշտաբեկ այրին,— Սրտէն զարնուեցաւ: Այո, զաւկին մահը զարկաւ ընկեր Շահլամեանի սրտին, ինչպէս հարիւր հազարաւոր զաւակներու մահը սրտէն զարկաւ այս տարագիր ժողովուրդը..

Մինչ ընկերը կը շարունակէր, լաց ու հեծկլտուքը համակած էին ներկայ բազմութիւնը :

Երկրորդ դամբանախօսն էր ընկերուհի Ն. Քիպրիթճեան, յանուն Կ. Խաչի .

— « Սիւները կը ճարճատին ու կաղնիները կ'իյնան: Այն օրերուն երբ սակաւաթիւ էր Մարսէյլի հայ գաղութը, ընկեր Գ. Շահլամեանը դուրսէն եկողներուն առջեւ բացաւ իր սեղանը, շլլացաւ բարեկամական խօսքեր, օգնութիւններ, մինչեւ որ փոթորիկը ջարդ ու փշուր ըրաւ զինքը: Իր նորաբողբոջ վարդը փրթաւ: Աղէտը սպաննեց զինքը: Կաթիլ կաթիլ փախաւ կեանքը: Միայն ինքը չէր, որ հանրային մեր ցաւերը կ'ըմպէր, կը ջանար օգտակար դառնալ : Ամբողջ իր ընտանիքը լծուած էր իր բարենպատակ աշխատանքին: Կ. Խաչի կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով, մեր ցաւակցութիւնը կը յայտնեմ իր անթառամ յիշատակին »:

Դագաղը դարձեալ ընկերներու կողմէ ուսամբարձ տարուեցաւ բնակարանին առջեւ եւ տեղաւորուեցաւ դիակառքին մէջ:

Ազգ. յուղարկաւորները նստան ողբացեալի ընտանիքին կողմէ վարձուած ինքնաշարժներու եւ կառքերու մէջ եւ գացին Սէն - Փիէռի գերեզմանատունը.

Հոն եւս պատշաճ արարողութիւնը կատարուելէ վերջ, ողբացեալ ընկերոջ դագաղը տեղաւորուեցաւ իր սեփական դամբարանին մէջ, ողբացեալ զաւակին քով:

*** Ծաղկեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջանային կոմիտէն, «Զաւարեան» եւ «Վռամեան » Ենթակոմիտէները, Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղ, Գուլվար - Օտռոյի ենթամասնաճիւղ, ազգականներ, բարեկամներ :

Բասներէք ծաղկեպսակներ տեղաւորուեցան դամբարանին վրայ եւ ազգականներ, ընկերներ ու բարեկամները կսկիծով վերջին հրաժեշտը տուին ողբացեալին :

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

«ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 Դեկտ.).

— «Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը (29 Նոյեմբեր) այս տարի չտօնուեցաւ գաղութներու մէջ, եթէ չհաշուենք խեղճ ու կրակ հաւաքոյթ մը զոր սարքած են Փարիզի Հօկի «որբեւայրիները»:

Իրականին մէջ, երեւոյթը կը սկսի 1936էն, երբ Ա. Խանջեանի սպանութեամբ ազդանշանը տրուեցաւ Հայաստանի մտաւորական մեծ ջարդին: Այդ տարին, հայ միտքը մասամբ միայն պղտորուեցաւ, որովհետեւ բոլորը կէգն էր «երկանցը»: Յաջորդ տարին թէեւ շատ էր մահուան հունձքը եւ հետեւաբար աւելի խոր զայրոյթը, բայց խորհրդային սակաւաթիւ գործակալները նորէն բան մը ըրին «ի տաշտոնէ», այսինքն՝ իբրեւ արհեստ...:

Այս անգամ՝ արդէն համատարած ցասում եւ անտարբերութիւն, իբրեւ բնական հետեւանքը իրերյաջորդ ողբերգութեանց: Հազիւ վերջացած 1937ի տօնակատարութիւնը, Երեւան կը լուծէր ոչ միայն Բարեգործականի մասնաճիւղը եւ Մելքոնեան Հիմնադրամը, այլեւ տխրահռչակ Հօկը: Այո, կթան կովէ սրկուողներու յատուկ ցնցումով, արտասահմանի աղբոտիքը փորձեցին կծկմալ թէ «լուծուածը» միայն Հայաստանի կեդրոնի մասին է, իրենց չի վերաբերիր: Բայց շատ չանցած բոլորը ստիպուեցան հասկնալ, անողոք իրականութեան եւ լուծուած հռչակել իրենք զիրենք, սկսեալ Յունաստանէն մինչեւ Ֆրանսա եւ Ամերիկա: Այնպէս որ, իրաւապէս մեռնելէ յետոյ, գործնապէս ալ մեռաւ Հօկը: Կամ՝ տէ ժիւռէ եւ տէ ֆագթօ մահ, ինչպէս պիտի ըսէին իրենց հանգուցեալները :

Այս բոլորը բաւական էին արդէն, զայրոյթ եւ զարշանք գրգռելու համայնավար վարչաձեւի հասցէին: Արդարեւ, ի՞նչ սիրտ ու զգացում կը մնայ, երբ հասարակ ոճրագործի մը նման կը գնդակահարեն մարդիկ որոնք Հայաստանի ընտրանին կը կազմէին եւ 1920էն ի վեր ծաղէ ծաղ չփորուեցան իբրեւ կարմիր աւետարանիչներ: Երբ իբրեւ «դաշնակ» գլխատուեցան մարդիկ, որոնց փրցուցած «դաշնակ» գլուխները դէզեր կը կազմեն: Երբ անգամ «մուրճ - մանգաղ»էն շաղատուեցան նոյնիսկ Մահարիի եւ Ալազանի նման երիտասարդներ, որոնք եթէ Վան ծնած, արդէն խորհրդային շունչին տակ թրծուեցան ու հասակ նետեցին: Եւ երբ, վերջապէս, քրէական յանցանքով բանտ «նստեցուցին» Զապէլ Եսայեանի նման «փէշ»չեր կամ Երուանդ Օտեանի պէս հոպիկներ, առիթ տալով որ քարերն անգամ աղաղակեն եւ ռամկավար երիտասարդ մը հեգնէ Հալէպի « Եփրատ»ի մէջ ... Կավռօշն ալ»:

Աւելի զարհուրելին, սակայն, քանի մը ամիս յետոյ, նոյն վախճանին կ'ենթարկուէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Չեկայի կողմէ խեղդուելով իր խցիկին մէջ ուր տարիներէ ի վեր կը քաշկռտէր արդէն բանտարկեալի կեանք մը :

Արտասահմանի հայութիւնը չներեց ու չպիտի ներէ այս ոճրոտ ոճիրը, որուն չէր համարձակած դիմել Թուրքը անգամ, իր ամէնէն մոլեգին պահերուն: Մի նայիք երեւութական հանդարտութեան. երբ հայրուածը չըմիցուցիչ է, սուգն ալ կը չըմի ու կը պահուըտի ներսիդին հոն ոռոգուելու համար արիւն — արցունքով . .

Սեւ շրջանակը լրիւ է ուրեմն. «Դաշնակ»ը կը ցնցուի ամբողջ չուլթեամբ, ի տես հայ ժողովուրդի գլխին իջած աղէտներուն: «Հնչակ»ը կը գալարուի, տեսնելով կալանաւորումը ընկերներու որոնք տարիներէ ի վեր սովէթներուն նուիրեցին իրենց ամբողջ ինքզինքը, սկսեալ սեփական կուսակցութենէն մինչեւ երիտասարդական աւիւնը: Ռամկավարը լեցուեցաւ դառնութեամբ, հաստատելով որ պարապը գացին այնքան զոհաբերումները: Չէզոքը խորտակուեցաւ իր ամէնէն վստահ հաւատքին մէջ, չկարենալով նոյն պատրուակի տակ սեղմել այդքան զարհուրանքները: Եւ վերջապէս, արհեստով բոլշեւիկն իսկ յուսաբեկուեցաւ, ինքզինքը քուրջի նման փողոց շպրտուած գտնելով :

Անդին ո՞վ մնաց իբրեւ հաւատաւոր եւ մանաւանդ տօնակատար :

Ահա թէ ինչո՞ւ այս տարի չտօնուեցաւ Հայաստանի խորհրդայնացման տարեդարձը, աւելի ճիշդ՝ ոչ ոքի միտքն եկաւ, բոլորովին աննշմար անցաւ:

Բայց եթէ հայ աշխարհը մնաց լուռ ու անտարբեր, գտնուեցան կարգ մը կրիչներ որ — չես գիտեր ի՞նչ մտածումով — փորձեցին քանի մը էջ սեւցնել :

Ուղղակի զով՞ն կամ արդարացնե՞ն Երեւանի վարիչները: Օ՛, մեր տնչիւչպար ու ողորմած միջավայրին մէջ անգամ ներելի չէ այսքան յանդգնութիւն. Հետեւաբար... փիլիսոփայութեան կը դիմեն՝ ներկայանալի դարձնելու համար իրենց խօսքը, վասն Նոյեմբեր 29ի փառաբանանքին: Աւելի ճիշդ՝ «գերագոյն յայտնութիւն» մը կ'ընեն, արդարացնելու համար իրենց գերագոյն խիզախութիւնը տարրական ողջմտութեան դէմ :

Այդ «գերագոյն յայտնութիւն»՝ չխօսական տագնապն է որ մեզ կը բերէ եզեր ոչ թէ երկու, այլ «մէկ խորհրդածութեան »:

« Հայաստանի խորհրդայնացումը՝ սահմանային խուսափումն էր այս ժողովուրդի կեանքին ու գատին համար: Եւ ով որ մահապարտութենէ ազատած է, իր առաջին զգացումը երախտագիտութիւնն է այդ դէպքին հանդէպ որ այդ խուսափումը հնարաւոր դարձուցած է »:

Այս տողերը կարդալով, մենք ալ մէկ խորհրդածութիւն ունեցանք. — ուրեմն, Հայաստանի ժողովուրդը 1920ին կը գտնուէր անխուսափելի մահուան առջեւ, եւ հիմա՝ տասնեւթը տարի յետոյ միայն կը գիտակցինք այդ վտանգին, տեսնելով Չեխիոյ վիճակը: Եւ այս գիտակցութիւնը կը կոչուի «գերագոյն յայտնութիւն»...:

ՌԷԳԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Որքան խրախուսական նոյնքան նշանակալից էր «Րաֆֆի»ի՝ ընկեր - ընկերուհիներու կիրակի օրուան ուխտագնացութիւնը դէպի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանը :

Ամէնքս, հիները եւ նորերը, հպարտ եւ միանգամայն տխուր, կուգայինք անգամ մը եւս մեր յարգանքի եւ երախտագիտութեան տուրքը մատուցանելու հայ հերոսներուն: Հետեւելով ընկեր Բալաեանի այցելեցինք թանգարանի զանազան բաժինները :

Մեր ակնարկները կանգ չառին գեղարուեստական առարկաներու կամ թանկարժէք քարերով զարդարուած զոհարեղէններու վրայ: Գանկ մը: Նամակ մը: Ջմելի մը... Հարուստ իրենց պարզութեան մէջ, թանկագին իրենց պատմութեամբ, եւ պերճախօս իրենց լռութեան մէջ: Ահա համեստ առարկաները, որոնք կը դրաւէին մեր նայուածքը եւ մտածումը :

Հեռանալէ առաջ այդ վայրէն, ընկեր Բալաեան մեր ուշադրութեան յանձնեց երկաթեայ զոյգ մը օղակներ, յիշատակ բանտի :

Աւելի ուշ, կատարուեցաւ նոր ընկերոջ մը երդման արարողութիւնը: Ընկերը արձանագրուեցաւ «Րաֆֆի» խումբին մէջ :

Ապա բոլոր ներկաները նստած թէյասեղանի մը շուրջ, յաջորդաբար խօսք առին խրախուսուելով երեք ընկերներու կողմէ :

Այս ուխտագնացութեան առիթով Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի » խումբը թանգարանի նուիրեց Րաֆֆիի մեծադիր նկարը: Ուշ ատեն մեկնեցանք Թանգարանէն, մտադրելով նորէն այցելել, համակիրներու ընկերակցութեամբ :

Սօնա

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի զանազան վայրերէն նամակներ կը ստանանք՝ նոր օրէնքներու պատճառաւ եղած սեղմումներու մասին (արգիլում աշխատանքի, խանութներու փակում, ինքնութեան թուղթ): Գրեթէ բոլոր նամակները ընդհանուր խօսքեր կը բովանդակեն, առանց տալու որոշ դէպքեր :

Արդ, մեր թղթակիցներէն ու աշխատակիցներէն կը խնդրենք ստուգել եւ մեզ տեղեկացնել իրենց վայրերուն մէջ դրուած նման արգելքներ՝ տալով անուններ, թուական, ցարակից պարագաներ եւ եղծուած իրողութիւններ :

գիրներու եւ այս համաձայնագրի սահմանած խորհրդակցութիւնները դիւրացնելու համար, կ'որոշուի որ ամերիկեան հանրապետութիւններու արտաքին նախարարները, ո եւ է մէկուն նախաձեռնութեամբ, երբ յարմար գտնեն՝ հաւաքուին որ եւ է մայրաքաղաքի մէջ, առանց նկատի առնելու առենագրութեամբ հերթական մայրաքաղաքը: Իւրաքանչիւր կառավարութիւն կրնայ, ըստ պարագային, իր կողմէ ուրիշ ներկայացուցիչ մը ղրկել, եթէ արտաքին նախարարը չկրնայ մասնակցիլ:

5. Այս յայտարարութիւնը պիտի կոչուի «Լիմայի Յայտարարութիւն»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՍԸ ՏՈՂՈՎ

18էն 50 ՏԱՐԵԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԸ երեք ամիս պիտի ծառայեն հրշէջ գունդերուն մէջ, համաձայն նոր օրինագծի մը որ խորհրդարանին պիտի ներկայացուի մօտերս: Կարելի է փրկանք ալ վճարել, այս պարտականութենէն ազատ մնալու համար:

85 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ, 325 ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵՑԱՆ Ռումանիոյ մէջ, երկու կառախումբեր իրարու զարնուած ըլլալով Կալացի եւ Քրիշնեւի կայարաններուն միջեւ: Այս ահռելի արկածը պատահած էր Ծնունդի առտուն, բայց ծանուցուեցաւ յաջորդ օրը, մեծ յուզում պատճառելով: Երկու կառախումբերը լեցուած էին բնասէներով, որոնք Ծնունդի շնորհաւորութեան կ'երթային: Ընդհարումը սարսափելի էր եւ քանի մը վակոններ բոլորովին ջարդուփշուր եղան: Արկածը պատահեցաւ ձիւնամրրիկի մը պահուն, որ քանդած ըլլալով հեռագրաթելերը, դժուարացուց օգնութեան գործը: Բազմաթիւ վիրաւորներ մնացին փլատակներուն տակ: Ուքրէշէն բազմաթիւ բժիշկներ եւ հիւանդապահներ ղրկուեցան երկու կառախումբերով:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ Պանք Օթոմանի մասնաճիւղին տնօրէնը, Գ. Լուի տը Պուվիէ, առեւանգուած է արաբ ահաբեկիչներու կողմէ: Ընդհարումները կը շարունակուին երկրին մէջ:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Զոր. Ֆրանքօ ոչ միայն նոր հողեր գրաւած, այլեւ 5500 գերի բռնած է: Պարսելոնան երկու անգամ ռմբակոծուեցաւ օդանաւով: Զրոյց կը շրջի թէ մայրաքաղաքը պիտի տեղափոխուի:

ԻՐԱՔԻ նոր դահլիճը կազմեց Զոր. Նուրի փաշա, որ երկրէն փախուած էր 1936ի դաւադրութենէն վերջը: Վարչապետը միեւնոյն ատեն պիտի վարէ արտաքին նախարարութիւնը:

ՆՈՐԷՆ ԶԻՒՆ տեղացած ըլլալով, ցուրտը բաւական մեղմացաւ Փարիզի մէջ: Գաւառի լուրերը կ'ըսեն թէ ձիւն-ձմեռը կը շարունակուի նոյն խստութեամբ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ պայքարին առթիւ, որ միշտ կը գրգռեցնէ ամերիկեան շրջանակները, Ծերակուտական Քինկ սուր ջարկից խզել դիւանագիտական յարաբերութիւնները երկու երկիրներուն միջեւ: Կը թելադրէ նաեւ տնտեսական պոյքոթ հռչակել ժողովրդավար երկիրներու կողմէ, խորտակելու համար Հիթլերը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ ատրճանակով վիրաւորուեցաւ Հայ մը, Յովհաննէս Յակոբեան, Ժոզէֆ Տափոլայի կողմէ, որ ձերբակալուեցաւ երկու մեղսակիցներու հետ:

Գ. Սերոբ Տէմիրճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Ծաղիկեան, Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Լուսարեւեան եւ զաւակունք (Վիէն), Տէր եւ Տիկին Զօրեան (Վիէն), Գ. Յակոբ Աշճեան (Լիոն) եւ իրենց պարագաները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, քենիին, աղջկան, սանին, հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Լուսարեւեան)

գառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի 25 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Օփիթալ Փիթիի մէջ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր չորեքշաբթի 28 դեկտեմբեր, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին: Հաւաքավայր 22 բիւ Պրիւան, Փարիզ, մէթրօ՝ Սէն Մարսէլ: Հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մեծ մայրիկին՝ ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԳԱՐ ԱՒԵՏԵԱՆԻ գառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցած է 15 Նոյեմբերին Կալացի մէջ (Ռումանիա):

ԵՂԱՆԱԿԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

7 Յունուար Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼՈՆ ԳՈԼԻԶԷԻ ՄԷՋ

Գեղարուեստական բաժինը Պարահանդէսին պիտի նուագէ Նըշանաւոր Jazz Paladium de Londres

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

6 ԵՒ 8 ՁԱՅՆՈՎ

29 Դեկ. ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈ ԺԱՄԸ 9ԻՆ, **Salle Gaveau**ի ՄԷՋ. **45, Rue de la Boëtie**

Կ'երգէ Հռչակաւոր Մայր Եկեղեցւոյ ձայնաւոր երգչախումբը մասնակցութեամբ ձայնեղ երգչուհիի Օր. ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԱԼԳԱՆ

Առաջնորդութեամբ հեղինակին՝ Գ. ՕՆՆԻԿ Ի. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

Երգեհոնին կը նուագեն **Mme. Pauline Aubert** եւ ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նախաձեռնութեամբ Կոմիտաս յանձնախումբի եւ հովանաւորութեամբ Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան

Պատուոյ յանձնախումբի անդամներ.— Օր. Բաբաեան, Մ. Պ. Պ. Բաշալեան, Տքթ. Գալենեան, Էմէրեան Պ., Էմէրեան Վ., Թէլեան Յ., Խատիսեան Ա., Կամսարական Տ., Կիրտան Լ. Կ, Հարենց Ա., Մալեզեան Վ., Չօպանեան Ա., Պարթեւեան Ա., Պարկիրճեան Ե., Սվաճեան Վ. եւ Տքթ. Քօլօլեան:

Տոմսերու գիներ՝ 7, 10, 15, 20 եւ 30 Ֆրանք: Կը ծախուին՝ Սալ Կավօ, «Յառաջ», 17, Rue Damesme, «Արարատ», 4, Rue Saulnier, Հրանտ Սամուէլ գրատուն, 51, Rue Mr. le Prince: Ամէն տեղեկութեանց համար դիմել, եւ դրամական առաքումները կատարել պատուոյ յանձնախումբի գանձապահ՝ Պ. Y BARGUIRDJIAN, 44 Rue Lafayette, Paris (9)

Հրապարակային յաւն խօսութիւն

Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն կազմակերպած է հրապարակային բանախօսութիւն. 30 Դեկտ. Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին իր Ակումբին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԽՇՄՈՒՆԵԱՆ

Հայ Մշակութային Միութիւն, ՄԱՐՍԷՅԼ

Գրական դասախօսութիւն

Նուիրուած Հայ Գրական դէմքերու ուսումնասիրութեան:

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 29 Դեկտեմբեր Հինգշաբթի երեկոյ, Քաֆէ Դուայի Ներքնասրահին մէջ. Կը խօսի Պ. ՆՈՒԷՐ ԱՐՄԷՆ Եղ. Տէմիրճիպաշեանի մասին:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Չորեքշաբթի երեկոյ, Դեկտեմբեր 28ին, ժամը 9ին 8 Րիւ Գօտէ:

Կը խօսի՝ Պ. ՉԱՐԳԱՐԵԱՆ, նիւթ՝ Ինչ պէտք է ըլլայ հայ երիտասարդութեան գաղափարն ու գործը:

ՓԱՐԻԶԻ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՍԱՐՔԱԾ Է ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5ԻՆ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 7ին

ԹԱԹԱՌՄԱՆ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԵՂԱՆ

Այս առթիւ կը յարգուի բոլոր փոխադրողները որ կանուխէն արձանագրուին, դիմելով Տիկին Ա. ԽՈՒԴԱՂԵԱՆԻ, 39 Rue le Marois, Tél. Aut. ... եւ Պ. ՀԱՅԲՈՅԵԱՆի կամ Տիկ. ԸԷԳՁԱԻԵԱՆԻ, 37 Rue Bassano, Tél. La. 22-12

ԸՆԹՐԻՔԻ ՀԱՄԱՐ ՊԷՏՔ Է ՎՃԱՐԵԼ 20 ֆրանք

Մասնաւոր գիւ փոխադրելի է նաև արուեստագէտներու, գրագէտներու, մտաւորականներու եւ հայրենակից գործիչներու համախմբումը ու ... ժամանցի համար: Կը խնդրուի արձանագրուիլ ամէնէն ուշ մինչեւ Յունուար 2ը:

ՀԱՒԱՔԱՎԱՅՐԸ ԳԻՏԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻ ԱՌԱՆՁԻՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Մարսէյլէն ընկեր Բ. Չիլենեան բնտանիքը 50 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին, եւ տուփ մը Արարատի կաւ, 50 ֆր. ալ իր եղբօրը՝ Մ. Չիլենեանի յիշատակին, անոր մէկ բանաստեղծութեան հետ:

ՎԵՐԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ

Ողբացեալ ընկեր Գ. Շահլամեանի մահուան առթիւ, ընկեր բժ. Յ. Սիվրիհիսարեան 100 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթ. ֆոնտին:

*** Նոյն տխուր առիթով 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յունուար, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Avenue d'Argenteuil, Անիէռ:

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան զուարճական խաղեր:

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի, արուարձաններու եւ շրջաններու մեր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ, մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկերուհի Տիկին Շ. Շահլամեանի եւ Օր. Հեղինէ Շահլամեանի՝ Ընկեր ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ կսկծալի եւ գառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

Մեր եւ մեր բոլոր խումբերու եւ ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք Ընկ. Պօղոս եւ Տիկին Խաչուհի Հիւսեաններուն, Ընկ. Պետրոս եւ Տիկ. Սաթենիկ Սարաճեաններուն, Չպուքեան ընտանիքին եւ պարագաներուն Ընկ. ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ գառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

×

Հ. Յ. Դ. Պոմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ընկերուհի Գ. Շահլամեանի, իր աղջկան եւ իրենց պարագաներուն՝ Ընկ. Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Միհրան Անաստասեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Շահլամեանի եւ իր աղջկան Օր. Հեղինէի, Տէր եւ Տիկին Թորոսեաններու, ինչպէս նաեւ Չպուքեան, Սաղրեան եւ Հիւսեան ընտանիքներուն եւ իրենց պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

գառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վալանս, 27 Դեկտ. 1938

×

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր մասնաճիւղերով խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Գ. Շահլամեանի եւ Օր. Հեղինէի իրենց ամուսնոյն եւ հօր գառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տօքթ. Սիվրիհիսարեանէ 100 Ֆրանք, Տիկին Աղնիւ Չպուքեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ մահուան առթիւ.

×

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր Օրիորդ Մաննիկ Մեծատուրեանի իր մօր ցաւալի մահուան առթիւ:

«Հիշէ» Յանձնաժողովը որոշած ըլլալով Նոր Տարւոյ առթիւ նուէր մը ուղարկել ծառայութեան մէջ եղող ֆրանսահայ զինուորներուն, շուտով կը խնդրուի որ հարազատներէն եթէ մինչեւ այժմ իրենց հասցէն չեն հաղորդած նոյն Յանձնաժողովին, փութան տեղեկացնել՝ Sous-comité «Hiché» 15 Rue Jean Goujon, Paris (8):

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 29 Décembre 1938

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3924 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔՆ ԻՐ ՀՈՂԵՐՈՎ

Պահ մը Թողունք միջազգային հորիզոնը, քննելու համար մեր սեփական հոգերը:

Ուրեմն ամփոփ հայեացք մը՝ դէպի Հայաստան,— միակ խարխուլ պետական կարգուսարքի, հակառակ իր այնքան տժգոյն կերպարանքին:

Ինչ որ «պայծառ իրականութիւն» կը կոչէին բարեմիտ մարդիկ, վերածուեցաւ անլուր ողբերգութեան մը, մասնաւորապէս 1935էն ասդին: Եւ այսօր ամէնէն մոլեռանդ հաւատացեալներն ալ չեն ծածկեր իրենց վրդովումն ու յուսախաբութիւնը:

Անհրաժեշտ չէ գրաւոր թէ բանաւոր վկայութիւններ հաւաքել, ապացուցանելու համար այս պարագան: Կը բաւէ ըսել թէ այլեւս պատմութեան կը պատկանի տխրահռչակ «Հայաստանասէր»ը, որ այնքան արիւն պղտորեց Հայկական Արտասահմանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Թերխաս հասկացողութեանց:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ մեր մինուճար կորիզը, օրուան այս ժամուն:

1. Ամբողջ ղեկավարութիւն մը գնդակահարուած, Թոպամահ մեռած կամ անյայտ կորսուած,— պետական գլուխներէ մինչեւ կուսակցականը, գրական-գեղարուեստականն ու բանասիրականը: (Այստեղ կրնայինք շարել առ նուազն 50 անուններ, սկսելով Ամենայն Հայոց կաթողիկոսէն):

2. Ժողովուրդը վերջնական օրէնքով մը զրկուած իր հայկական՝ բնական սահմաններէն եւ պարտկուած խեղճուկ ափ մը հողի վրայ, որ հեղնութեան կանչեր արժանել կուտար երէկ, 1919-1921:

3. Երկրին ղեկավարութիւնը յանձնուած խեղճուկրակ եւ օտարոտի տարրերու, որոնք «նշանաւոր անծանօթներ»ու հաւաքածոյ մը կրնային կազմել որ եւ է թանգարանի մէջ:

4. Ներգաղթը դադրած, իսկ նախապէս գացողներու ճակատագիրն ալ անստոյգ, առ հասարակ: (Վերջերս օտար ճամբորդ մը կը պատմէր թէ իրմէ խնդրուած է դիմել Արտասահմանի հայկական իշխանութեանց եւ յանձնարարել որ թուղթեր փակցնեն եկեղեցիներուն մէջ, որպէսզի նոր գաղթականներ չգան...):

5. Ցարաբերութիւնները բոլորովին խզուած՝ Հայաստանի եւ Արտասահմանի միջեւ: Այն աստիճան որ, մեր բարեպաշտ Բարեգործականն անգամ տակաւին միջոց չէ գտեր, լուր մը ստանալու, գոնէ վերաշինութեան յատկացուած գումարները փոխադրելու համար: Եւ այս՝ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր: Իսկ Հօկի մասին աւելորդ է խօսիլ, քանի որ ոչ միայն լուծուեցաւ իբրեւ բոյն զեղծումի եւ չարաշահութեան, այլեւ դարձաւ կատարեալ ծաղրանկար, Ֆրանսայի մէջ վերածուելով «Ֆրանքօ - Արմէնիէն կոմիտէ»ի, Ամերիկայի մէջ՝ «Ցաւաչքիմական Միութեան» եւն.: Եւ կամ բոլորովին հաշուեյարդարի ենթարկուելով:

Զենք ուզեր երկարել, խտացնելով նաեւ տնտեսական պատկերը, եւ կամ ողբալով մտաւորական չարժման անկումը, իբրեւ հետեւանք սանձակոտոր հալածանքներու եւ «մաքրագործումներ»ու: Կարգ մը մխիթարական երեւոյթներ եւ պապղուն «ռէքլամ»ներ չեն կրնար պարտկել համատարած ողբերգութիւնը:

Իսկ այս բոլորին վրայ՝ ռուսացման Թափը, ինչպէս միւս բոլոր հանրապետութեանց մէջ:

Կարճամիտներ միայն կրնան պնդել թէ «Ռուսաց լեզուի» ծաւալման, զօրացման օրէնքը տարրական պահանջ մըն է եւ ոչինչ ունի չարաշուք: Օրէնքին տառն ու ոգին բոլորովին ուրիշ բան կ'ըսեն, եթէ ուզենք վերլուծել առանց կանխակալ կարծիքներու: Մանաւանդ որ, ռուսերէնի զօրացման, մասնաւոր դասընթացքներու բացման եւ դասաւանդութեան նոր մեթոտներու հետ, Մոսկուան պարտադրած է ուրիշ լուծ մը,— սերտել եւ իւրացնել «ռուս մեծ ժողովուրդ»ի պատմութիւնը, իբրեւ աղբիւր բոլոր մեծագործութեանց, սկսելով Մեծն Պետրոսէն: Մնացեալը, իւրաքանչիւր ժողովուրդի սեփական պատմութիւնը Թոյլատրուած է միայն իբրեւ նիւթ թանգարանի, այն ալ չափազանց աղօտ եւ աղճատ, համաձայն բոլշեւիկեան գրաքննութեան:

Ի՞նչ մնաց անդին, բացի կորիզին գոյութենէն եւ ժողովուրդին ֆիզիքական ապահովութենէն:

Եւ մենք հարկադրուած ենք փառք տալ նաեւ այս իրականութեան, ճիշդ այն պահուն երբ այնքան մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ միջազգային հորիզոնը . .

Արդարեւ, դէպքերու ընթացքը այնքան վրդովիչ է, որ անակնկալներ կրնան պատահիլ նաեւ արեւելեան կողմն աշխարհի, առնելի մը մատնելով մեր հայրենիքն ալ:

Ի՞նչ կ'առաջարկենք, այս դառն խորհրդածութիւններէն վերջը, որոնց տուն կուտայ աննախընթաց եւ անողոք իրականութիւն մը,— չատ աւելի ծանրակշիռ, իր մանրամասնութիւններով:

Դժբախտաբար շատ հեռու ենք հայրենիքէն, եւ անօգուտ են հեռաւոր բաղձանքները, Հայաստանի պաշտպանութեան կամ զօրացման տեսակէտէն:

Բայց, բոլորովին անճար չենք, այս ճամբուն վրայ եւս: Կը բաւէ մարդիկ բարեհաճին մոռնալ կուշկռտ կապած կիրքերը:

Օրինակ, դէպքերը շատոնց հասունցած են, Միացեալ Ճակատը իրականացնելու համար Հայաստանի ճակատին վրայ, ինչ որ պիտի դիւրացնէր միւսը, Հայկական Արտասահմանի մէջ:

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ մեր ներքին վէճերուն գլխաւոր, ամէնէն պղտոր աղբիւրը կը հոսէր Երեւանէն:

Արդ, Երեւանը գաղտնիք չունի այսօր, ամէնէն պնդագլուխ հաւատացեալին համար ալ: Ուրեմն, անոր բարիքն իսկ պարտականութեան կը կանչէ մեզ, հաւաքաբար մտածելու եւ գործելու համար: Փորձելով միայն կարելին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ՄԸ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԷ 1915Ի ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՈՐ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

— oo —

Հռոմի «Մէսաճէրօ» Թերթը յօդուած մը հրատարակեց դեկտեմբեր 27 Թուականով, հետեւեալ խորագրին տակ.— «Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը»: Յօդուածը կը քննէ այս առթիւ Իտալիոյ հետ կնքուած յանձնառութիւնները Լոնտոնի 1915ի դաշնագրով: Կը յիշէ մասնաւորապէս դաշնագրին 9րդ յօդուածը, եզրակացնելու համար թէ՝ ան տնտեսական եւ հողային առաւելութիւններ կ'ապահովէր Իտալիոյ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Յետոյ կը բացատրէ թէ հաւասարակշռութիւնը խանգարուեցաւ Միջերկրականի այդ մասին մէջ, ի վնաս Իտալիոյ, մասնաւորապէս իբրեւ հետեւանք այն գործողութեան որով Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենց միջեւ բաժնեցին արեւելեան Միջերկրականի հոգատարութիւնները: Բացի Լոնտոնի դաշինքին 13րդ յօդուածով նախատեսուած գաղթային հատուցումներէն, «Ֆրանսայի կողմէ ընդունուած եւ երբեք չգործադրուած յանձնառութիւնը՝ Իտալիոյ իրաւունքներու մասին՝ Միջերկրականի հաւասարակշռութեան մէջ,— հաւասարակշռութիւն մը որ խանգարուեցաւ Սուրիոյ Ֆրանսական գրաւումով — կը պահէ իր ամբողջ իրաւական հանգամանքը: Միջերկրականի նոր հաւասարակշռութեան հարցին լուծումը անհրաժեշտ կը դառնայ յարաճուն ուժգնութեամբ: Պատմութիւնը իր ճամբան կը քալէ եւ կը հետեւի իր նպատակներուն, եթէ նոյնիսկ այդ պարագան կրնայ տհաճութիւն պատճառէ Քէ տ'Օրսէի փաստաբաններուն: Այսօր պատմութիւնը իր իրաւունքները կը պահանջէ, հետեւելով կեանքի ընթացքին»:

ԽՄԲ.— Ինչպէս յայտնի է, 1915ի դաշնագիրը կը վերաբերի Թուրքիոյ բաժանման ծրագրին, որուն մէջ Իտալիոյ յատկացուած էին Ատալիոյ շրջանը եւ ուրիշ հողեր:

ՖՐԱՆՍ ! ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵՑ ՃԻՊՈՒԹԻ ԻՏ ԼԻԱ ՄԵԾ ՈՒԺԵՐ ՀԱՄԱԽՄԲԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ

Զաւմանապան գոյցներ կացութեան մասին

— oo —

Կառավարութիւնը հրամայեց եգերապահ նաւ մը եւ մէկ վաշտ զինուոր ղրկել Ճիպութի եւ Սոմալի, լուր առած ըլլալով թէ իտալական բազմաթիւ զինուորներ համախմբուած են այդ գաղթավայրի արեւմտեան սահմանագլուխին վրայ: Եգերապահը անմիջապէս ճամբայ ելաւ Պէյրութէն, իսկ մէկ վաշտ զինուորը՝ Մարսէյլէն: Այս վաշտը մաս կը կազմէ գաղթային «Թասցիկ» բանակին որ կը բաղկանայ 75,000 հոգիէ:

Արտաքին նախարարութիւնը հերքումներ հրատարակեց այս առթիւ շրջած վրդովիչ զրոյցներու մասին. բայց եւ այնպէս անհրաժեշտ համարուած է զգուշական միջոցներ ձեռք առնել:

Ֆրանսա ընդամէնը 2000 զինուոր ունի Ճիպութիի մէջ: Երկու քաղաքական մասնագէտներ, Փէրթինաքս եւ Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը գրեն թէ Իտալացիները կրնան անակնկալ մը պատրաստել այդ ճակատին վրայ, 91,000 իտալացի զինուորներով, 150,000 բանուորներով եւ 150,000 բնիկ զինուորներով, բոլորն ալ համախմբուած Եթովպիոյ մէջ: Փէրթինաքսի տեղեկութեանց համաձայն, իտալացի սպաները յայտնած են բնիկներուն թէ Ֆրանսական Սոմալիի գրաւումը ժամանակի խնդիր է միայն եւ թէ «Ֆրանսացիները ծովը պիտի նետուին»: Այս տեղեկութիւնները օրը երեք անգամ կը տարածուին ամբողջ Եթովպիոյ մէջ, ձայնասփիւռի միջոցաւ: Վերջապէս, կ'ըսուի թէ Իտալիոյ զինուորական իշխանութիւնը «աւքարի»ներ, քաջ ռազմիկներ ղրկած է Եթովպիոյ արեւելեան կողմը, ի հարկին Ֆրանսական հողը արշաւելու համար: Այս առաջադրութեամբ ճամբաներ շինուած են իտալական Էրիթրէայէն մինչեւ Ֆրանսական սահմանագլուխը:

Օգնական զօրք ղրկելու որոշումը տրուեցաւ Պ. Տալատիէի, գաղթ. նախարարին եւ հրամանատարութեան միջեւ կատարուած խորհրդակցութենէ մը վերջը: Իտալիոյ բռնած դիրքը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ: Կը վախցուի որ Իտալացիները տեսակ մը ցոյց կատարեն Ֆրանսայի դէմ, Ափրիկէի մէջ, երբ Զէմպըլէյն Հռոմ հասնի յունուար 11ին: Աջակողմեան Թերթերը անհրաժեշտ կը գտնեն որ Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կանգ առնեն Փարիզի մէջ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Ուշագրաւ պարագայ մը եւս,— Պ. Տալատիէ Քորսիքայի եւ Թունուզի այցելութենէն պիտի վերադառնար յունուար 11ին: Այժմ կը հաւաստեն թէ պիտի վերադառնայ յունուար 9ին, որպէսզի կարենայ տեսակցիլ Անգլիոյ վարչապետին հետ:

Հակառակ հրատարակուած հերքումներուն, կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ տեսակցութիւն խնդրուած է Անգլիոյ վարչապետէն եւ պիտի կատարուի, որպէսզի Պ. Զէմպըլէյն կարենայ ազդարարութիւններ ուղղել Մուսոլինիի: «Տէպա» հաղորդելով Իտալիոյ զինուորական համախմբումներուն լուրը, անհրաժեշտ կը գտնէ ազդարարել Հռոմի թէ «բուռն հակազդեցութեան մը պիտի ենթարկուի, եթէ որ եւ է գործողութիւն փորձէ մեր հողերուն դէմ»: Ուրիշ թերթեր ալ կը հարցնեն թէ Իտալիա իր ո՞ւժը փորձել կ'ուզէ, լրագրական պայքարներէն վերջը:

— oo —

ՔԱԼԷ – ՓԱՐԻԶ ճեպընթացը բեռնաբարձ կառախումբի մը զարնուած ըլլալով, 26 հոգի վիրաւորուեցան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԿԸ ԳՏՆԵՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը, Դեկտեմբեր 27ին կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Հալքի համագումարին մէջ, իբրեւ նախագահը կուսակցութեան: Այս առթիւ շեշտեց թէ իր կառավարութեան նպատակն է ուժ տալ երկրին ապահովութեան եւ ժողովուրդին բարօրութեան: «Հասած ենք շրջանի մը ուր ազգերը կ'ապրին անապահովութեան եւ թիւրիմացութեանց մէջ: Մենք ջերմապէս կը բաղձանք որ բոլոր ազգերը եղբայրաբար ապրին, իբրեւ անդամները միեւնոյն ընտանիքին: Բայց միայն մեր բաղձանքը բաւական չէ, համաձայնութիւն ապահովելու համար ազգերու միջեւ: Ոչ մեր ձեռք առած միջոցները, ոչ ալ մեր ջերմ բաղձանքները բաւական են խափանելու հաւանական բոցավառում մը: Հետեւաբար ստիպուած ենք ժամանակ չկորսնցնել ազգային պաշտպանութեան համար»:

Նախագահը եզրակացնելով, շեշտեց թէ հանրապետական կարգուսարքը անժխտելի փաստեր տուաւ ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան համար եւ թէ «ոչ մէկ քաղաքացի պիտի զրկուի օրէնքով ապահովուած առաւելութիւններէն»:

*** Պոլսոյ Թղթարերէն կ'իմանանք թէ ուժերու համախմբում կատարելու համար, երեսփոխան պիտի ընտրուին ոչ միայն Քարապէքիր Քեազիմ, այլեւ Հիւսէյին Ճահիտ, Րիզա Նուր, Տօքթ. Ատնան (Հալիտէ Էտիպի ամուսինը) եւ ուրիշ երեւելիներ, որոնք մեկուսացուած էին տարիներէ ի վեր:

Սեղանաւորական մեծ գործողութիւն մը

— oo —

Եղմտական նախարար Պ. Փօլ Ռէնօ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ սեղանաւորական աննախընթաց գործողութիւն մը կատարուած է, փոխանելով Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ մէջ կնքուած 3,500,000,000 Ֆրանքի փոխառութիւնները (4ուկէս եւ 6 տոկոսով): Նոր փոխառութիւն տոկոսը պիտի ըլլայ 4 առ հարիւր եւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ հատուցանել կամ տարբեր ձեւի մը վերածել ամբողջ գումարը: Նոր փոխառութիւնը հրապարակ պիտի հանուի նորէն Հոլանտայի եւ Զուիցերիոյ մէջ: Գինը պիտի ըլլայ 95 Ֆրանք, իսկ վճարման պայմանաժամը 30 տարի: Կառավարութիւնը կրնայ երեք տարիէն ալ վճարել, եթէ պայմանները Թոյլատու ըլլան դայն փոփոխելու աւելի աժան տոկոսով մը: Նախարարը իր ճառին մէջ բացատրեց թէ ուրիշ գործողութիւն մը եւս կատարուած ըլլալով, երկիրը 85,000,000 ոսկի Ֆրանք պիտի շահի, շնորհիւ տոկոսի զեղչին: Այս առթիւ անգամ մը եւս շեշտեց իր եղմտական քաղաքականութեան առաւելութիւնները:

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւներ

— oo —

Ազգ. պարգեւախաղի 14րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Սթրազպուրկի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,098,243 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 374·180, 529·387, 1·227·698, 771·140:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 ֆր. -- 543·962, 1·032·830, 064·665, 033·007, 140·489, 281·003:

88·365 վերջացող թիւերը շահեցան 100·000 ֆրանք:
68·543 եւ 37·937 վերջացող թիւերը շահեցան 80·000 ֆրանք:
09·870 եւ 23·017 վերջացող թիւերը շահեցան 50·000 ֆրանք:
7725, 7806, 8315 եւ 6884 վերջացող թիւերը շահեցան 20·000 ֆր.:
163 վերջացող թիւերը շահեցան 10·000 ֆրանք:
974 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
36 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
60 եւ 79 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
2 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

— oo —

ԷՄԻԼ ՎԱՆՏԷՐՎԷԼՏ, Պելժիոյ ընկերվարական առաջնորդը, մեռաւ Գշ. առտու: Ծաչելէ վերջ սինէմա գացած էր, երբ անհանգստութիւն մը զգալով ուշաթափ ինկաւ եւ աստիճանաբար մարեցաւ: Ծնած էր 1866ին եւ ասպարէզ նետուած՝ իբրեւ փաստաբան: Երեսփոխան ընտրուեցաւ 1894ին, իբրեւ ընկերվարական: Իր կեանքի ու գործի մասին՝ յառաջիկային:

7,500,000 ՖՐԱՆՔԻ զեղծում մը երեւան հանուեցաւ Սինէմա Փաթէ ընկերութեան հաշիւներուն մէջ, եւ ձերբակալուեցան անոր երեք վարիչները,— Պէրնար Նաթան, որ Ֆրանսայի «սինէմայի ցարը» կը համարուէր, Սիմօն Սէրֆ, մեծահարուստ երեւելի մը եւ Ալեքսանդր Եռանիտէս, Ցոյն: Երեքն ալ Ֆրանսական հպատակութիւն ստացած էին: Ընկերութիւնը սնանկ հռչակուեցաւ 1936 փետրուար 17ին եւ անկէ ի վեր հետապնդումներ կը կատարուէին, հարիւրաւոր միլիոններու գործածութեանց մասին:

ՁԻՒՆՀԱԼՔԸ սկսաւ Փարիզի մէջ: Ծարուկ արեւ մըն ալ իր յածի քաղաքին վրայ: Օդանաւային հաղորդակցութիւնները վերահաստատուեցան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ համագումարը 2837ի դէմ 4322 ձայնով քուէարկեց Լէոն Պլումի բանաձեւը, արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ձեռնպահ մնացին 1014 պատգամաւորներ, ինչ որ կը նշանակէ թէ շատ խոր է տարակարծութիւնը: Ներքին քաղաքականութեան բանաձեւը, որ քուէարկուեցաւ 910ի դէմ 7076 ձայնով, դատապարտելով Տալատիէի քաղաքականութիւնը, այլեւս անիմաստ կը գտնէ ազգ. միութեան դաշինքի ծրագիրը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԹԵՀՐԱՆ ԵՒ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

— ∞ —

ԹԷՀՐԱՆ, (յապաղած) — Շուրջ 25 տարի է ինչ Թէհրանի հայ համայնքի մէջ միտք էր յղացել ունենալ մի նոր եկեղեցի մայրաքաղաքի այսօրուան հայաշատ թաղամասերի շրջանում, ուր գտնւում էր նաեւ Նախկին Հայկազեան դպրոցը, քանզի Ս. Գէորգ եկեղեցին, որ գտնւում է Դարվազա Ղազւինի շրջանում, շատ հեռու է հայաշատ թաղամասերից եւ հաղորդակցութիւնը կապւած է աւելորդ ծախսերի ու ժամանակի վատնումի հետ:

Ժամանակ մը եկեղեցւոյ կառուցման խնդիրը առաջել է սուր բնոյթ: Այն առեն Թէհրանի ազգային մարմինները եռանդով ձեռնամուխ են եղել աշխատանքների եւ յաջողել են հանգանակել մի քանի հազար թուման: Սակայն հանրային տրամադրութիւնների այդ մակընթացութեան չուտով յաջորդել է տեղատուութեան շրջան եւ եկեղեցւոյ շինութեան գործը նորից մոռացութեան է տրւել... Այսպէս, մինչեւ 1937 այդ գործը մնացել էր անշարժ ու տարտամ վիճակում:

1937ին Թէհրանում վախճանւում է յայտնի առեւտրական ու գործատէր Գ. Ռուբէն Խանէնի մայրը՝ Զարվարդ Խանէնը: Եւ որդին մօր յիշատակը յաւերժացնելու մտքով, ինքնաբերաբար միտք է յղանում սեփական միջոցներով կառուցանել մի նոր եկեղեցի:

Շուտով այս լուրը տարածւում է հասարակութեան մէջ եւ առաջ բերում ընդհանուր ուրախութիւն: Գ. Ռ. Խանէնը եռանդուն կերպով գործի է անցնում, ընտրելով իր անձնական բարեկամներ Գ. Արտաշէս Մօջամիրխանեանին եւ Գ. Արսէն Նուբիլխանեանին որպէս ներկայացուցիչներ բանակցելու համայնական եւ եկեղեցական խորհուրդների հետ, եկեղեցին օր առաջ կառուցելու համար: Փակագծում ասենք, որ Գ. Ռ. Խանէնը չափազանց զբաղւած մարդ է, քանզի ղեկավարում է իրեն առեւտրա-արդիւնաբերական խոշոր ձեռնարկներ, հետեւաբար գործին անձամբ հետեւելու հնարաւորութիւն չունի:

Բանակցութիւնները չուտով յաջող ելքի են յանգում եւ 1938ի ամրանը տեղի է ունենում կառուցւելիք նոր եկեղեցւոյ գետնի օրհնէքը, որից յետոյ սկսում են շինարարական նախապատրաստական աշխատանքները:

1938 Հոկտեմբերին արդէն փորւած էր նոր եկեղեցւոյ հիմքը եւ պէտք էր կատարել վէմ քարերի օծումը:

Այս նպատակով Գ. Ռ. Խանէնի եւ Համայնական ու եկեղեցական խորհուրդների փոխադարձ համաձայնութեամբ հրաւիրւում է Ատրպատականի Հայոց Թեմակալ Առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանը:

Հոկտեմբեր 10ին Գ. Արտաշէս Մօջամիրեան պատրաստակամութիւն է յայտնում անձամբ երթալ Թաւրիզ եւ իր սեփական ինքնաշարժով բերել Սրբազանը:

Հոկտեմբեր 12ին Առաջնորդը ուղեկցութեամբ Ատրպատականի Թեմական Խորհուրդի անդամ Գ. Սամսոն Թադէոսեանի, ժամանում է Թէհրան:

Այստեղ զանց կ'առնեմ մանրամասն նկարագրութիւնը Առաջնորդին եղած խանդավառ ընդունելութեան՝ թէ ճանապարհին, Ղազւինում եւ թէ Թէհրանում, ինչպէս եւ յետագային Նոր Ջուղայի այցելութեան առթիւ: Պիտի չտամ նաեւ ի պատիւ սարքւած բոլոր հաւաքոյթների, ինչպէս եւ նոր եկեղեցւոյ վէմ քարերի օծման հանդիսաւոր արարողութեան նկարագրութիւնը:

Հետաքրքիրները կրնան գտնել «Ալիք» թերթը, ուր, ամփոփւած են այդ նկարագրութիւնները:

Քանի մը խօսք միայն, առաջնորդին ժամանման առթիւ:

Հոկտեմբերի 12ին Թէհրանի ազգ. մարմինները, հայ մամուլի ներկայացուցիչները, ինչպէս եւ մի շարք անձեր, մօտ 60 — 70 հոգի, ինքնաշարժերով գացին առաջնորդը դիմաւորելու, ոմանք մինչեւ Ղազւին, իսկ մեծ մասը մինչեւ Քէրէջ, մայրաքաղաքից մօտ 50 քիլոմեթր հեռու, վերջին կայանը Թաւրիզ-Թէհրան ճանապարհի վրայ:

Հակառակ աննպաստ օդին, Թէհրանի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ (Նախկին դպրոցի շէնք) բակում խըռնւած էր ժողովրդի հոծ բազմութիւն: Պետական դպրոցների հայ աշակերտուհիները շարքով կանգնել էին եկեղեցւոյ բակում: Աշակերտուհիներից իւրաքանչիւրը ունէր մի ծաղկեփունջ, իսկ աշակերտները՝ վառ մոմեր: Զգեստաւորւած քահանայական դասը, խաչ ու խաչվառով կանգնած էին մուտքում: Զանգակները կը թնդացնէին օդը: Աշակերտուհիները ճամբան ծածկած էին ծաղկեփունջերով:

Մերունազարդ առաջնորդը եկեղեցական կարճ արարողութիւնից վերջ, մի քանի խօսքով ողջունեց եւ օրհնեց հասարակութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնեցիրեն ցոյց տրւած ջերմ ընդունելութեան համար եւ պատուիրեց ցրւել:

Բայց բարեպաշտ հասարակութիւնը իր խանդավառութեան մէջ մոռացել էր, որ 24 ժամւան տաժանելի ճանապարհորդութիւնից յետոյ, Սրբազանը անմիջական հանգստի պէտք ունի, եւ չցրուեց մինչեւ որ վերջին մարդը, վերջին երեխան չհամբուրեցին առաջնորդին աջը...

Եկեղեցում լսեցի, ինչպէս մի լուսահոգւած բարձրահասակ կին ցնծութեամբ ասում էր միւսին — «Ես երկու անգամ համբուրեցի Սրբազանի աջը»...

Թէհրանի հայ համայնքի այս շատ սիրալիր ու ջերմ համակրական վերաբերմունքը շարունակւեց համարեա մի ամբողջ ամիս, մինչեւ Առաջնորդի մեկնումին ու հրաժեշտի վերջին րոպէն:

X

Այս երեւոյթի պատճառները պէտք է փնտռել երկու հանգամանքների մէջ, մէկը՝ մեր ազգային պատմութեան եւ այդ առաջնորդին բարոյական բարձր նկարագրի ու ժողովրդանուէր գործունէութեան մէջ:

Ցայտնի է, որ մեր ժողովուրդը իր պարաւոր, տառապանքներով լի կեանքի մէջ, սկսած Գրիգոր Լուսաւորչի օրերից, միշտ նուիրւած է եղել իր եկեղեցւոյն ու կրօնին, բայց այդ նուիրումը հասել է իր բարձրագոյն աստիճանին եւ արտայայտուել է շատ բուռն կերպով, երբ նա ապրել է [illegible] տագնապի պահեր եւ ունեցել է արժանաւոր հոգեւոր հովիւներ: Եկեղեցւոյ եւ հոգեւոր հովւի խրատական խօսքի մէջ է գտել նա սփոփանք ու քաջալերութիւն:

Ներկայ պարագային այդ երկու գործօններն էլ իրենց դերը կատարեցին:

Ներսէս արք.ը նոր դէմք չէ ոչ Իրանում, ոչ ալ ամբողջ հայ աշխարհում:

Շուրջ 40 տարի նա գործել է հայ իրականութեան մէջ, մեծ մասամբ Ատրպատականում եւ կարողացել է իր նկարագրով եւ նուիրումով հայ ժողովուրդին ձեռք բերել իր հօտի անվերապահ յարգանքն ու անկեղծ սէրը: Հակառակ այս իրողութեան, դեռ եօթ տարի առաջ, Ներսէս արք. այդպէս չէր ներկայանում հասարակային իրանահայութեան, որ ենթակայ էր նեղ, ուրոյն եւ անհեռատես ղեկավարների, նախապաշարւած էր առաջնորդին հանդէպ: Արդարեւ, 1931 յուլիս 15ին երբ Ներսէս արք. ուղեկցութեամբ մի շարք ականաւոր գործիչների, այցելեց Թէհրան, հայ համայնքը իր ամբողջութեան մէջ այսօրուանից շատ տարբեր ընդունելութիւն ցոյց տըւաւ: Կարելի է ասել, որ պաշտօնական սահմաններից դուրս չեկաւ...

Եւ այսօր, երբ վերյիշում ենք այդ տխուր անցեալի օրերը, համեմատութեան դնում մեր Սրբազանին ներկայում ցոյց տրւած աննախընթաց խանդավառութիւնը ամբողջ համայնքի կողմից՝ իր վերին ու խոնարհ խաւերով, իր բոլոր հոսանքներով,— մեր սրտերը ակամայ լցւում են խորին գոհունակութեամբ, քանզի այդ երեւոյթի մէջ մենք տեսնում ենք մի ցայտուն ապացոյց, որ ճշմարտութիւնը, առաքինութիւնը, բարին ու գեղեցիկը, վաղ թէ ուշ յայտնաբերւում եւ յաղթանակում են չարին ու վատին, պէտք է միայն որ մարդ անհատը ինչպէս ասում է Իբսէնի Բրանդը՝ մընայ իրեն լրիւ հաւատարիմ, եւ իր միանգամ բռնած վսեմ գաղափարի ուղիից չշեղի:

Եւ մեր Սրբազանը իր աւելի քան 40 տարւան ժողովրդանուէր գործունէութեան մէջ երբեք չդաւաճանեց ինքն իրեն, երբեք չշեղւեց իր բռնած ճամբից, եւ այսօր նոյնն է, ինչ որ էր երէկ:

Եւ ինչպէս հաւաքոյթներից մէկում հռետորներից մէկը շատ ճիշդ նկատեց, Սրբազանի մէջ մարմնացած է եւ շունչ առած մեր հոգեւորականութեան լաւագոյն ներկայացուցիչների՝ Նարեկացու, Ներսէս Շնորհալու, Խրիմեան Հայրիկի ոգին, որ այնքա՜ն վարակիչ է, այնքա՜ն հմայիչ ու այնքա՜ն գերող...

Ահա թէ ինչու Թէհրանի Հայոց Առաջնորդարանը, ուր իջեւանել էր Առաջնորդը, դարձել էր մի ամսուան ընթացքում կատարեալ ուխտատեղի: Վաղ առաւօտեանից մինչեւ ուշ երեկոյ, գալիս էր ժողովուրդը սրբազանին տեսնելու, նրա աջը համբուրելու եւ նրա օրհնութիւնը առնելու եւ կամ իր ցաւերին դարման խնդրելու:

Եւ Սրբազանը, հակառակ իր ալեւոր հասակին, չգիտէր յոգնութիւն, ամէնքին ընդունում էր հայրական գուրգուրանքով, ամէնքի համար ունէր քաղցր խօսք, հետաքրքրւում էր ամէնքի վիճակով, եւ եթէ մէկը նեղութեան մէջ էր, մխիթարում էր խօսքով, յաճախ էլ նիւթական օժանդակութիւն ցոյց տալով իր խիստ սուղ միջոցներից..

Իր խօսքը պարզ էր եւ անպաճոյճ, բայց լի անկեղծ հաւատով ու նուիրումով դէպի Հայ. Եկեղեցին, կրօնը, լեզուն ու մշակոյթը, ջերմացնում էր մարդկանց սրտերը եւ ներշնչում կորով ու հաւատ դէպի ապագան:

Նրա բոլոր քարոզները եկեղեցում եւ խօսքը բոլոր հաւաքոյթներում պտտւում էին միշտ միեւնոյն գաղափարների շուրջ՝ «Հաւատարմութիւն Իրանին եւ նրա այսօրուան փառաւոր Արքայից Արքային, հաւատարմութիւն Հայ եկեղեցուն, կրօնին ու լեզուին, սէր ու համերաշխութիւն»:

Եւ այսօր, երբ Սրբազանը արդէն մեկնած է, համայնքը շարունակում է ապրել նրա շունչով, նրա յորդորներով ու նրա թողած քաղցր յիշողութիւններով:

ԿՎԻԴԱՄ

ԱԴԱՄԱՆԴ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմէն առաջ, Ափրիկէի հարաւ-արեւմտեան կողմը, Գերմանները ունէին գաղթավայր մը, ուր մինչեւ 1914 հաստատուած էին 8,600 Գերմանացիներ: Պատերազմի շրջանին՝ Զօր. Պոթայի հրամանին տակ Անգլիացիներէ եւ Պօէրներէ բաղկացած բանակ մը յարձակելով այդ երկրամասին վրայ, ամբողջովին գրաւեց 1915ին: Անգլիացիները 1919ին հայրենիք վերադարձուցին գերման զինուորները, որոնց հետ նաեւ 600 «անբաղձալի» գաղթականներ: Միւսները մնացին Ափրիկէի մէջ: Անոնց վրայ աւելցան, 1923ին, 260 Գերմանացիներ:

Երկիրը դարձաւ բրիտանական գաղթավայր, Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, իբրեւ պետութիւն՝ առանձնալով Հարաւ-Ափրիկեան Միութիւն անունը: Գերմանացիները, որոնք հոծ զանգուած մը կը ներկայացնէին այնտեղ, մերժեցին դառնալ բրիտանական հպատակ: Գէտք է ըսել որ տեղական իշխանութիւնն ալ չուզեց նեղել զիրենք, որոնք կը կառավարուէին գերմանական օրէնքներով: Շատ չանցած՝ գերմանական գաղութին թիւը կրկնապատկուեցաւ, շնորհիւ Գերմանիայէն հասած նոր գաղթականներու եւ մասնաւորաբար այն հրաշալի բազմածնութեան, այն չափով որքան Գերմանացիները կը ծնին Բրազիլիոյ մէջ, եւ հակառակ պարբերաբար, իբրեւ «անբաղձալի», հայրենիք վերադարձուած Գերմանացիներու թիւին:

Այսպէս գերմանական ստուարաթիւ գաղութ մը կազմուեցաւ Ափրիկէի հարաւ-արեւմտեան այս աշխարհին մէջ, ու պահ մը կարծուեցաւ որ տեղական իշխանութեան եւ գերմանական գաղութին միջեւ կը ստեղծուէր ցանկալի համերաշխութիւն մը, երբ յանկարծ դէպք մը եկաւ խանգարել ամէն յոյս:

Հարաւ-Ափրիկեան այս երկրին մէջ գոյութիւն ունի կապոյտ անապատ մը, Նամաքուա,— այստեղ կը բնակին Հոթէնթոթները, որոնց բարբառը կը կոչուի Նամա եւ ասէ՝ երկիրն ալ Նամաքուա: Օրանժ գետը, որ Հարիւր Ջրվէժներ կը ստեղծէ դէպի Ատլանտեան ովկիանոս իր հոսանքին ի վար, կը թրջէ այս երկիրը, որ այնքան ալ հարուստ չէ,— իր բնական հարստութիւնները կը կազմեն պղինձի քանի մը հանք, մէկը՝ Ծումէպի հանքը որ կ'արտադրէ տարեկան 40,000 թօնօ, ինչպէս նաեւ վանատիումի եւ ադամանդի քանի մը հանքեր, աւելցուցէք նաեւ կէս միլիոն արջառ եւ 150,000 ոչխար, եւ ասոնց կեր հայթայթելու չափ արօտավայր:

Տասը տարի առաջ Օրանժի գետաբերանը, Ալեքսանդրի ծոցին մօտ, ուր կ'ապրին Հոթէնթոթեան քանի մը թափառաշրջիկ ցեղախումբեր, երեւան հանուեցան ադամանդի դաշտեր, որոնք իրենց հարստութեամբ կը գերազանցէին Քիմպըրլէն: Կապոյտ ապառաժներուն եւ գետերու տիղմին մէջ կարելի էր գտնել ադամանդի կըտորներ մեծ քանակութեամբ: Տոքթ. Գէյլըրս, հանքային նախարարը, որ քննութեան եկած էր այդ շրջանը, քանի մը ժամուան մէջ հաւաքեց 160 միլիոն սթերլին արժէքով քարեր:

Եւ ահա ամէն կողմէ սկսան Նամաքուա հոսիլ ադամանդախոյզները: Հարաւ-Ափրիկէի խորհրդարանը անմիջապէս որոշեց պետականացնել Նամաքուայի դաշտերը եւ զինուոր դրկեց արգիլելու համար ադամանդախոյզներուն մուտքը: Զինուորները ոչ միայն դուրս քշեցին ադամանդախոյզները, այլեւ փշալար թելերով պաշտպանեցին ամէն ճամբայ, շղթայի տակ առին ամբողջ երկրամասը, գնդացիրներ դրին գլխաւոր անցքերուն վրայ, վերջապէս զինուորական պահպանութեան տակ առին,— հեծելազօրաց ջոկատներ գիշեր ցերեկ կը պտտէին արգիլեալ գօտիին շուրջը:

Այսպիսով՝ ադամանդի գինը, որ ինկած էր պահ մը եւ կը սպառնար կործանել համաշխարհային շուկան, բարձրացաւ դարձեալ: Միւս կողմէ տեղական իշխանութիւնը որոշեց «Կապոյտ անապատներէն» տարեկան 2—3 միլիոն սթերլին արժէքով ադամանդ միայն հանել, եւ մեծ մասը մթերել— պահել, եւ յետոյ փորձեց պզտիկցնել ադամանդի այս դաշտերուն կարեւորութիւնը: Բայց ինչպէս աշխարհի մէջ ամենուրեք, մասնաւորաբար Գերմանիոյ մէջ մեծ շահագրգռութիւն պատճառեց ադամանդի դաշտերու այս գիւտը:

Գերմանիա սկսաւ շարժիլ եւ ծայր առաւ գաղթականական հոսանք մը դէպի Հարաւ-Ափրիկէ, դէպի կորսուած գաղթավայր, ուր հիմնուեցաւ նաեւ Տէօյչէր Վոլքսպունտ կազմակերպութիւնը: Գերման գաղթականներուն թիւը շատցաւ՝ երբ նացիները եկան իշխանութեան գլուխ: Գերմանական նոր կառավարութեան ջանքերով՝ Հարաւ-Ափրիկէի գերմանական գաղութը նացիականացաւ մէկ օրէն միւսը, անհնազանդութեան ցոյցեր ըրաւ, մերժեց ճանչնալ բրիտանական դատարանները, նացի դրօշ պարզուեցաւ Վինտհուք, Լուտէրից, Շվոքոփմունտ քաղաքներուն մէջ, որոնք դարձած են գերմանական քաղաքներ: Եւ պայքարն սկսաւ գերմանացի եւ անգլիացի գաղթականներու միջեւ:

Միւս կողմէ, հակառակ զինուորական հսկողութեան՝ խափշիկները, գիշերանց, սողոսկելով արգիլեալ գօտիէն ներս, մեծ քանակութեամբ ադամանդ կը հաւաքեն եւ գաղտնի կը ծախեն, եւ այս ադամանդախուզութիւնը այնպիսի չափերու հասաւ որ, ինչպէս կը հաւաստէ պետութեան նախագահը, Օփէնհայմէր, համաշխարհային շուկային վրայ չատչուած ադամանդներուն հարիւրին 40ը այդ ճամբով ձեռք ձգուած են: Բոլոր գողցուած այդ ադամանդները հրապարակին վրայ կը ջլուին իբրեւ Լեփթէնպուրկի, Թրանսվալի պատած հանքերէն բերուած ադամանդներ, ինչպէս որ դժուար է ստուգել գողցուած ապրանք ըլլալը: Միւս կողմէ, խափշիկները, որոնք ժամանակին ադամանդ հաւաքած էին եւ պահած, այժմ հրապարակ կը հանեն եւ կը ծախեն աժան գիներով: Այսպէս սրուակի մը բերնէն ներս լմնելու չափ մեծ ադամանդ մը կը ծախուէր երկու շիլինի: Այս առուտուրներով, ադամանդի երկրին մայրաքաղաքը, Լուտէրիցպուրխ, որ կը գտնուի Լուտէրիցի դէմ, այսօր դարձած է բարգաւաճ քաղաք մը,— եւ խորհիլ որ ադամանդի դաշտերուն գիւտը չեղած՝ անշուք ու լքուած նաւահանգիստ մըն էր: Նորվեկիացի ձկնորսները, որոնք կէտ ձուկ որսալու կուգային, դադար կ'առնէին այնտեղ պահ մը,— քաղաքը այդ շրջանին կը բաղկանար թիթեղով ծածկուած քանի մը խրճիթներէ, արեւէն այնքան տաքցած, որ անկարելի էր տակը բնակիլ: Ոչ մացառ, ոչ խոտ: Այսօր ալ նոյնն է կացութիւնը, բայց սքանչելի արդիական բազմայարկ շէնքեր կան հիմակ, որոնք կը սլանան դէպի վարդագոյն երկինք: Փողոցներու աւազը մաքրուած է եւ ջորիներու լծուած կառքեր կը ճեղքեն քաղաքը: Անձրեւ շատ քիչ կը տեղայ եւ խմելու ջուրը կը բերուի շոգեկառքերով կամ կը հայթայթուի շոգիացնելով ծովուն ջուրը, ու կը ծախուի 5 լիթրը մէկ փէննի:

Այսպիսի քաղաքի մը մէջ, ուր ճիշդ է ըսել թէ կրակ կը տեղայ,— ամէնէն քիչ տաք եղած օրը՝ ջերմաչափը ցոյց կուտայ շուքին մէջ 35,— նացի բընակչութիւնը չկարծէք թէ թմրած կը քնանայ: Ժիր, աշխոյժ ու խանդավառ, կ'երգէ եւ կ'աշխատի,— Միւնիխի գարեջուրը կը փրփրի սրճարաններուն մէջ, որոնց կը հանդիպիս ամէն մէկ փողոցի անկիւն, ու կը թընդայ գերմանական երգը առաւօտ եւ իրիկուն, մինչ կը ծածանի գերմանական դրօշը հանրային շէնքերուն վըրայ: Գերման բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ՝ հակառակ անգլիացի եւ պօէր գաղթականներուն, որոնք յատկապէս բերուեցան՝ երբ երեւան հանուեցան ադամանդի կապոյտ դաշտերը: Եւ այս բնակչութիւնը հաւատքով կը սպասէ որ օր մը Գերմանիա դարձեալ պիտի տիրանայ իր այս գաղթավայրին: Ահա թէ ինչո՛ւ Գերմանացի գաղթականները առանձնութեամբ լեցուած են հանդէպ անգլիացի գաղթականներուն: Գերմանական եւ անգլիական տեղական թերթերը ամէն օր կռիւ ունին իրարու հետ,— Անգլիացիները պոյքոթ կը յայտարարեն գերմանական ապրանք-

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

1937 Հոկտեմբերին, բոլշեւիկները տիրանալով ռուսական իշխանութեանը, նախ սաստիկ հալածանք սկսան թագաւորական տան անդամների, նախարարների, բարձրաստիճան պաշտօնեաների ու զինուորականների, կալուածատէրերի ու հարուստների դէմ: Ռուսական ձախակողմեան տարրերի մէկ մասը միացաւ բոլշեւիկներին, մէկ մասն էլ կրաւորական դիրք բռնեց բոլշեւիկեան իշխանութեան հանդէպ, իսկ աննշան մաս մըն ալ անցաւ արտասահման: Ցարական նախկին սպաներն էին որ իրենց գերագոյն սպայակոյտի նախկին պետ Զօր. Ալեքսեեւի ղեկավարութեամբ, բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ պայքարելու նպատակով, կազմակերպեցին այսպէս կոչուած, կամաւորական կամ սպիտակ բանակը:

Թէեւ կամաւորական բանակը, համաձայնական պետութիւնների զօրեղ աջակցութեամբ ամբողջ երեք տարի շարունակ կատաղի պատերազմ մղեց բոլշեւիկեան, այսպէս կոչուած, կարմիր բանակի դէմ, որ իր հրամանատարական կազմով, ռազմագիտական տեսակէտից, շատ տկար էր կամաւորականից, բայց եւ այնպէս, կամաւորական բանակը պարտուեցաւ եւ բռնեց տարագրութեան ճամբան: Բոլշեւիկների տարած յաղթութիւնը պէտք է վերագրել գլխաւորապէս ժողովրդի լայն խաւերի կրաւորական եւ որոշ պարագաներում նաեւ թշնամական դիրքին հանդէպ սպիտակ բանակի ղեկավարների: Սրա պատճառն էլ այն էր որ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը դէմ էր ցարական վարչաձեւի վերահաստատուելուն: Ծարակոյս չկայ որ եթէ հանրապետական հոսանքները մէկ ճակատ կազմելով, իրենց դրօշին տակ առնէին անկուսակցական զինուորականները, սակայն, բոլորովին տհաս էին զուածներին, համաձայնական պետութիւնների ընծայած նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ, շատ կարճ ժամանակամիջոցում կրնային յաղթել բոլշեւիկներին եւ վերահաստատել ժողովրդապետական կարգերը: Սակայն, ինչպէս գիտենք, հանրապետական հոսանքները չկարողացան իրենց վիճակուած այդ պատմական առաքելութիւնը ստանձնել, եւ երկու ծայրայեղ հակադիր տարրեր — բոլշեւիկեան եւ ցարական, դեռ եւս ընդհանուր պատերազմը չվերջացած, Ռուսաստանը եղբայրասպան կռիւների թատերաբեմ դարձրին, միլիոնաւոր մարդկային զոհեր խլելով եւ 160 միլիոն ժողովրդին ծայր աստիճան չքաւորութեան մատնելով: Ցաւալին այն է որ բոլշեւիկեան շարժումը բռնութեամբ տարածուեցաւ նաեւ կովկասեան ժողովուրդների մէջ, որոնք դեռ նոր էին ազատուել ցարական դարաւոր լծից եւ հիմնել իրենց ազգային հանրապետութիւնները:

Ցարական սպաները, բոլշեւիկների դէմ վարած քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին, ապացուցեցին որ թէեւ իրենց մէջ խոշոր թիւ էին կազմում ռազմագէտներն ու անձնազոհները եւ աշխատասիրական [illegible] ժողովրդական լայն զանգուածների քաղաքական պահանջները ըմբռնելու եւ իրականացնելու շնորհքին:

Թէեւ Ռուսաստանի զանազան վայրերում հրապարակ եկան բոլշեւիկների եւ ցարականների դէմ պայքարող տարրեր, սակայն նրանք այնքան տըկար էին իրենց քանակով ու որակով, որ չկրցան իրենց սկսած շարժումը ժողովրդական լայն խաւերի սեփականութիւնը դարձնել: Այս շարժումը կը յաղթանակէր, եթէ էս-էռները, մենշեւիկները եւ ժողովրդապետական հոսանքները մէկ ճակատ կազմէին եւ պայքարէին թէ բոլշեւիկների եւ թէ ցարականների դէմ: Շատ դիւրութեամբ կարող էին ժողովրդի մեծամասնութիւնը իրենց կողմը գրաւել, որովհետեւ դժգոհ էին թէ ցարականներից եւ բոլշեւիկներից, իրենց գործադրած հալածանքների եւ բռնութիւնների պատճառով: Էս-էռներն ու մենշեւիկները (էս-դէկները), որ լայնածաւալ Ռուսաստանի մէջ ամէնից լաւ էին կազմակերպուած ու ամէնից շատ զանգուած ունէին իրենց համակիր, ինչպէս նաեւ խոշոր թուով ընտիր մտաւորականներ, չկարողացան գէթ ժամանակաւորապէս դադրեցնել իրենց կուսակցական ներքին վէճերը, եւ այդ ահաւոր ժամին մէկ կուռ ճակատ կազմել: Եթէ յաջողէին Ռուսաստանի (մէջ լինելով նաեւ Կովկասը) 160 միլիոն ժողովուրդ քսան տարի շարունակ չէր ենթարկուեր բոլշեւիկեան իշխանութեան տառապանքներին եւ լայնածաւալ այդ երկիրը չէր վերածուեր անծայրածիր բանտի մը, կտրուած արտաքին աշխարհից եւ միանգամայն մեկուսացած:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ բոլշեւիկների վարած ոճրագործ քաղաքականութեան պատճառով, Ռուսաստանը մատնուել է շատ ծանր կացութեան: [illegible] Ռուսաստանը պիտի ենթարկուի նոր փորձանքների եւ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը իր ուժերին կըթնած, պիտի չկարողանայ, լայնածաւալ Ռուսաստանի սահմանները պաշտպանել սպառնող մօտակայ ահաւոր արշաւանքներից:

Բայց թողնենք Ռուսաստանի գալիքին պայթելիք հաւանական փոթորիկը եւ մի հարեւանցի հայեացք նետենք տարագիր ռուսական հոսանքների գործունէութեան վրայ:

Սկսինք ձախերից:

Տարագիր ռուս էս-էռներն ու էս-դէկները (մենշեւիկները), գրեթէ մըտաւորական փոքրաթիւ տարրից բաղկացած, իրենց մէջ բաժանուած են մի քանի թեւերի, ջլատուած ու իրենցմամուլի եւ հաւաքոյթների միջոցով պայքար են մղում բոլշեւիկեան վարչաձեւի դէմ: Սրանց մամուլը լայն տարածում չունի, որովհետեւ իրենց համախոհների թիւը ռուս տարագրութեան մէջ, շատ սակաւ է: Անհատ էս-էռներ եւ էս-դէկներ ռուսական ուրիշ հոսանքներին պատկանող անհատների հետ զբաղւում են հանրային եւ մշակութային աշխատանքներով: Մի շարք յայտնի դէմքեր էլ հակաբոլշեւիկեան քարոզութիւն են մղում օտար մամուլի եւ հաւաքոյթների միջոցով:

Ռուս ժողովրդապետական հոսանքները [illegible] նոյնպէս մի զգալի թիւ չեն կազմում: Այս հոսանքներից ամէնից ուժեղը Միլիւկովինն է, որ բացի պարբերականներից, իրեն խմբագրութեամբ Փարիզում հրատարակում է ռուսական ամէնէն խոշոր օրաթերթը, որ իր ճոխ բովանդակութեամբ կարող է մրցել եւրոպական թերթերից շատերի հետ եւ այս իսկ պատճառով ունի մեծ սպառում:

ԲԵՆՕ

(1)

(Շար.)

ՅՕԴՈՒԱԾ

Թուրքիա 1939ի սեմին

1938 վրդովիչ տարի մը եղաւ Թուրքիոյ համար ։

Ամէնէն առաջ՝ Քէմալ չվարանեցաւ Իտալութենէ նետել Իսմէթ Ինէօ-նիւն, որ տիկտատօրին ի վեր գործակցած էր իրեն ու երկրին իրական ղեկավա-րութիւնը կը պահէր իր բիրտ ձեռքե-րուն մէջ տասնեակ տարիներով ։

Իսմէթի անկումը վարչապետութենէ, առանձին, բազմաթիւ ենթադրու-թիւններու տեղի տուաւ ։ Ոմանք մտա-ծեցին, որ ռուսական ծիրին մէջ Թա-ւալող Թուրքիան ճակատ կը փոխէ բաղաքականապէս ու կը հակի դէպի անգլօ-ֆրանսական առանցքը ։ Ըսին, որ խոսակցական ծուլակցականութեան մը շրջանը կը մտնէ Անգարայի վարիչնե-րը՝ սերտացնել իրենց կապերը արեւ-մտեան ժողովրդավար պետութեանց հետ ու հեռանալ Մոսկուայէն, որմէ այլեւս չահելիք չէր մնար ։

Երկրորդ, ինքը Քէմալ մեռաւ, տա-րիներու անկարգ, անկանոն կենցաղէ մը ետք, եւ երկրին մէջ ստեղծուեցաւ տեսակ մը դրութիւն մը, կեդրոնական ղեկավարութիւնը փոխող կամ աքլաթ-նոյներին ղեկավարութիւնը փոխող խորթ խորհրդակցութիւնը փոխողական Իսմէթը բազմա-կոչ նախագահական աթոռին վր-այ ։

Իսմէթի իշխանութեան գլուխ անց-նելուն, իսկ Գերմանացիները կը բա-ցատրեն փոխվրէժի դիմել երբ Գեր-մանիոյ վերադարձուի երկիրը

Ճիշդ է թէ Անգլիացիները այսօրեղ հողամաս մը ունէին պատերազ-մէն ալ առաջ, բայց այդ հողամասին սահմանները կարելի չէ բաղդատել նախաքուարային արտադրութեան հետ, որ եթէ ամբողջովին հրապարակ հան-ուի, համաշխարհային շուկան կը կոր-սնցնէ եւ ագամանդին գինը տարբե-րութիւն չունենար ապակիին գինէն

Բայց Գերմանիա կրնայ, տիրանա-լով այս հողամասին, նաւակայանի վերածել երկու կղզիները, հակակշ-ռելու համար Հարաւային Ատլանտեան բրիտանական նաւակայաններ,— Ս. Հելլինէ եւ Թրիսթան - տա-Կունհա կղզիները ։ Այդ կայաններն են Իչապոա եւ Շնաձուկ կղզիները, այժմ անմարդաբնակ ։ Առաջինին մէջ կը տեսնես միայն ծովային թռչուն, իսկ միւսին մէջ կան թռչնաղբի հան-քեր (guano) ։ Գերմանացիները, պա-տերազմէն առաջ, այս վերջին կղզին մէջ բանտարկեցին եւ ձգեցին որ անօ-թի մեռնին մօտ հազար խափշիկ, լուռ-ծելու համար վրէժը այն գերմանացի պաշտօնականներուն, որոնք ջար-դուած էին խափշիկներու կողմէ ։

Պէտք է արձանագրել, որ անգղական իշխանութիւնը որոշ համակրանք ցոյց կուտայ Գերմանիոյ,— բրիտանական գաղթավայրերուն մէջ առաջինն ե-ղաւ այս՝ որ առեւտրական դաշնագիր կնքեց Գերմանիոյ հետ եւ յետոյ, Ճիշդական վերջին տագնապին, անդ-րիական կառավարութեան պատաս-խանեց թէ չէզոքութիւն պիտի պահէ ։

Կը նշանակէ թէ հող կը գտնեն գեր-մանական կառավարութեան ջանքե-րը, որոնց նպատակն է տիրանալ ոչ միայն ագամանդի դաշտերուն, այլ եւ զինուորական կայաններուն ։

նելը չի նշանակեր, որ Թուրքիոյ մը-տաւորութիւնները փոխուած են ։ Լոնտոնէն 16 միլիոն օթէրլինի փոխառութիւն կնքող Թուրքերը միւս կողմէ չեն վարաներ Գերմանիոյ հետ կնքել առեւտրական այնպիսի դաշնա-գիր մը, որով Թուրքիա կ՚ըլլայ կա-մայ ակամայ գերմանական տնտեսա-կան գերակայութեան գլանին տակ, մանաւանդ որ Պերլին չի վարաներ 150 միլիոն մարքի վարկ բանալ երկրուսս իրենց զինակիցներուն ։

Այս փոխառութիւնները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ եւրոպական թափանցում դէպի Միջերկրեայ Արեւելք ։ Անոնք ոչ թէ յաջողութեան իմաստը ունին Թուրքիոյ համար, այլ ապաշայ բար-դութիւններու սաղմերը կը պարունա-կեն ։ Իր ճարտարարուեստը, իր ազ-գային պաշտպանութիւնը կազմակեր-պելու մէջ սեփական նիւթական մի-ջոցներէ զուրկ ըլլալու, ուրիշէն կա-խում ունենալու նշան են ասոնք ։ Դր-բամ փոխ առնել՝ ուրիշէն կախում ունենալու համազօր է ։ Ինչքան ալ ան-հաճոյ ըլլայ այս՝ Իսմէթին համար, փաստ է որ Թուրքիա կախում ունի դուրսէն ։ Ան զգաց այս ճշմարտու-թիւնը 1938էն ։

Հապա քաղաքական մտահոգու-թիւնները՞ ։ Արդէն Հաթայ չեղեալ է հռչակած 1935ի Լավալ - Մուսոլինի համաձայնագիրը ։ Ի՞նչ բանի կը ձգ-տի Հռոմ այս քայլով ։

Արդեօք անոր իրական նպատակն է վերանորոգե՞լ 1915ի համաձայնու-թիւնը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հետ, որու հիման վրայ Իտալիա պատերազ-մի մտաւ, բայց ձեռնունայն դուրս ե-լաւ ։

1915ի դաշնագրով՝ Լոնտոն ու Փա-րիզ խոստացած էին, որ պարտուած Թուրքիային իր ասարէ բաժինը պիտի տային նաեւ երրորդ մեծ դաշնակի-ցը՝ Իտալիան ։ Լոնտոն ու Փարիզ չճանչցին որ այս համաձայնագիրը իրագործուի ։

Այժմ՝ իտալական ռազմախաղը արդ-եօք կը նշանակէ՞, որ 1935ի դաշ-նագրին տեղ Հռոմ կը բաղձայ իրա-կանութեան դարձնել 1915ի համաձայ-նագիրը ։

1938ի քաղաքական խժռուկներն ու խլրտումները մութ են Թուրքիոյ հա-մար ։ Պերլին - Հռոմ առանցքի յար-ձակողականութեան առջեւ՝ Իսմէթ չի կրնար ձեռնածալ ու անհոգ նստիլ ։ Չի կրնար երկիւղ ու մտատանջութիւն չզգալ եռացող Իտալիայէն, որուն առ-ջեւ երբ Ֆրանսան կը փակէ արեւմտ-եան Միջերկրականը, չի կրնար փա-կել սակայն արեւելեանը, ուր կը տա-րածուի Եգէականի ափունքներուն նս-տած Թրքական երկիրը ։

1938 սկի՞զբն է արդեօք Թրքական նեկանց ։

1939ի սեմին՝ Թուրքիոյ մարմնին վրայ փո՞րձ մը պիտի կատարուի արդեօք վերակենդանացնելու 1915ի նշանաւոր դաշնագիրը ։

Անցեալը ափրիկեան ափերուն ուղ-ղած Մուսոլինին մտքին մէջ իրապէս Փոքր Ասի՞ոյ երազը կը հիւսէ արդ-եօք ։

ԱՍԱՏՈՒՐ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ

Նոր Տարիի եւ Ծնունդի տօներուն ա-ռիթով ձեր սեղաններու վրայ ունենալ

«ՇԻՐԱԿ» ՕՂԻ՞Ն

ԲԱՆՔ ՀԵՏՆԱԿԱՆՔ

Անմատանօթ մամար...

— Ձեզ կարդալ այդ թերթը բա-րեկամ, դադրեցուցէ՞ք, ժամանակ ալ չունիմ ։

— Վա՛յ, ես քու խերն եմ անիծեր, աս ինչ անիրաւութիւն է, ծօ՛, աս ալ լրագի՞ր է, մե՞ղք տուած դրամիս ։

— Եղբայր կը ներէք, երդում ըրած եմ, հայկական գործերով չեմ ուզեր զբաղիլ ։ Ապերախտ են Հայերը, ար-ժէք, ծառայութիւն չեն գնահատեր ։

— Ո՞վ գիտէ այդ Թղթակիցը, այդ տխրացեալ, վարժապետը, տեսեր, երկու տող չնորհքով բան գրելու կա-րողութիւն չունի եւ մէջտեղ է ինկեր, մե՞ղք մեր աշխատանքին ։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է փլեր, բարե-կամ...

Ի՞նչ կ՚ուզես որ ըլլայ տակաւին ։ Կ՚երեւայ վեր ի վերոյ կը կարդաս թերթերը, կամ ձրի կը ստանաս ։ Մեր անցած չաբթուան հանդէսը նկարա-գրած ատեն բոլորին անունը յիշած է, բայց մեր փոքրիկը որ, ամէնէն լաւ էր արտասանած՝ անունն իսկ չկայ ։

— Գիտեմ փորձ չաւ ունի, անցած եր անապարանքով մոռցայ բարեւելու կինքը ։

— Էհ, մենք ալ խմիչք հրամցնէինք, ձաւ կերցնէինք մեր անունն ալ կ՚երե-ւար թերթին մէջ...

— Տես, մեր Մարտիկին անունը Թորոսէն ետքն է գրած ։ Նպատակով է եղբայր, օ՜ր չիտակ մարդը ։

— Մեր Զարզարին համար երեք տող միայն գրած է, իսկ Պոլսեցիին Էլ-մասին, որ կարճ բան մը լալիկ, հինգ տողով է առեր...

— Ես համեստ մարդ եմ, չեմ սիրեր երեւալ բայց աշխատանք ենք թափեր, քրտինք ենք վաղցուցեր ազգին հա-մարծ, ազգին զաւակներուն համարծ, եւ տող մը բան չեն գրած թերթին մէջ, ապերախտութիւն չէ՞...

Եւ այսպէս մեղադրանքի հեղեղ մը կ՚ենթարկուին թերթին խմբագրու-թիւնն ու Թղթակիցը ։

Մէկը թերթին բաժանորդագրու-թիւնը կը դադրեցնէ, ուրիշ մը իր բա-րեկամներուն ալ կը թելադրէ որ, ըն-թերցասիրի ենթարկեն թերթը

Ցանախ ալ չըլլալիք ամբաստանութիւններով ի ծնելին հայը ու հրաժարական կու-տան հայութեան ..

Ես իրաւունք կուտամ այս մարդոց, որ աշխատեր, տքներ, վազվզեր են, հիւրերուն համեստաց են բաժ, նոյ-նիսկ իրենց գնած տոմսն ալ ուրիշին են ծախեր որ մէկ հոգի էվէլ օգտուի այս ազգային ձեռնարկէն եւ ասոնա-ւյօքան աքնութիւններու փոխարէն մոռացութեան է տրուած իրենց ա-նունը ։

Ինչպէ՞ս չվրդովիլ, չզատնանալ ինչո՞ւ անկոթ աւելի պէս դրան ետին մնալ ..

Ամօթ չէ, մարդիկ կ՚ուզեն որ իրենց անունը տպագիր փայլի թերթին էջե-րէն ։ Կը փափաքին որ իրենց հանդէս-ները, հարսնիքը, նոյնիսկ իրենց կե-նունքն ու հիւանդոտութ այցելութիւն-ները, անունի չնորհաւորանքը եւ յու-ղարկաւորութիւնը տեղ բռնեն ժամու-լի մէջ որ, երբեմն, իրենց «փառքի օ-րերը» յիշելու համար կարդան ու կարդացնեն իրենց բարեկամներուն ալ ..

Այս տեսակէտով մեր Ամերիկայի Հայրենակիցները բախտաւոր են ։ Հոն հայ մամուլը, խիստ բարեացակամ է իր ընթերցողներուն նկատմամբ ։

Ծաւա անգամ չէ՞ք հանդիպեր ։ Օ-րինակ, Պ. Զիմ Ալթընգուլաքեանի իր զոքանչին Տիկին Կիւլպահարի տուած այցելութեան նկարագրականին կամ Գ. Սրբմասայեան Եղեկիէլի աղջան հարիին՝ դպրոցի մէջ հոլ դարձնելու տաղանդութիւն չահելու գնահատան-քին ։

Պէտք է գտնել միջոց մը որ կարե-նայ բոլոր Հայերը գոհացնել, կամ անմահացնել ու գանոնք պահել հա-յութեան փարախին մէջ ։

Ես հաւտ մը գտած եմ, որ թէ գոհա-ցուցիչ է եւ թէ չահաբեր ։

Այսպէս, հրատարակել թերթ մը ա-րուն մէջ պէտք չէ հիւրընկալել քա-ղաքական, գրական, գիտական, մար-զական ա եւ է գրութիւն, պէտք է նոյնիսկ մերժել Թղթակցութիւնն-րը ։

Անոր չորս էջերը յատկացնել տեղի ունեցող հանդէսներու գերակատար-ներու, մեծութիւններու վարչական եւ ժամանակ անդամներու անուանց տօնա-խմբութեան, հիւանդութեան, յուղարկաւորութեան, հարսնիքներու, կը-նունքի, տնական խնջոյքի տէրերու անուններուն ։

Եթէ կարելի ըլլայ բոլոր մասնակ-ցող հանգիստականներուն անուններն ալ տալ մի առ մի ։

Այս թերթէն կրնաք տալ հինգէն տասը հազար օրինակ ։ Սպառումը ա-պահովուած է, քանի որ ամէն մէկ անձ, որուն անունը պիտի փայլի ա-նոր էջերէն, պիտի գնէ առնուազն հինգ օրինակ՝ իր բարեկամներուն ղր-կելու համար ։

Թերթին անունն ալ կրնաք մկրտել ՓԱՌԱՊԱՇ ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՄԵՐ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐԸ

«Յառաջ»ի 25 դեկտեմբեր 1938ի թի-ւին մէջ, վաստակաւոր բժշկապետ Տօքթ. Վ. Ց. Թորգոմեան, «Սիոն» ամսաթերթի հրատարակած հայասեր բառարաններու տեղեկագրութեան վրայ, յիշատակումները կ՚ընէ 26 հատ անտեսուած հայ բառագիրքե-րու, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել հետեւեալ երկասիրութիւնները.—

1. Փրօֆ. Զաքմաքճեանի Անգլիերէ-նէ-Հայերէն մեծահատոր բառարանը, Լուսինեանի Ֆրանսահայ բառարան-ներուն համազօր, տպուած Պոսթըն, 1925ին ։

2. Ջիթունիի «Վանայ - Հայեվարթը որ կարծեմ Թէոդիկի «Պոլսոյ հայե-վարծին պէս Իզմիրեանց մրցանակին արժանացած է ։

Ց. ՇԻՐԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ. — Դեռ կան ուրիշ բազմաթիւ բառարաններ, տառոնլ կամ ճոխաց արժէքով ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»ն եր-տեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Մենք ամէնէն աւելի մտահոգ-ուած ենք մեր երիտասարդութեան ա-պագայով եւ ճակատագրով ։

Երբ կը դիտենք մեր չուրջը եւ կ՚ու-զենք պատկերացնել մեր երիտասար-դական կազմակերպութիւնները իրենց խեղճութեան մէջ, պատկերը այնքան ալ միխիթարական չենք գտներ ։

Կ՚ընդունինք, որ մեր քաղաքական եւ աշխարհագրական պայմանները խիստ աննպաստ են, կ՚ընդունինք նա-եւ թէ նոյնքան եւ աւելի աննպաստ են մեր երքին պայմանները, բայց մեր-ժելով կը մերժենք ընդունիլ, որ ար-տաքին եւ ներքին պայմանները ամէն ինչ են եւ անոնցմէ կախուած է մեր ե-րիտասարդութեան ամբողջ ապագան եւ ճակատագիրը ։

Նախապատերազմեան նոր սերունդը աւելի ջերմ մթնոլորտ եւ գրաւիչ կարգախօսներ չունէր քան ներկայ սերունդը ։ Եւ, սակայն, ի՞նչ մեծ տարբերութիւն կայ նախապատե-րազմեան եւ յետպատերազմեան նոր սերունդի միջեւ

Առաջինը ամէն բանի մէջ ինքզինքը զգացնել կուտար, նախաձեռնութեան ոգի ունէր, յանդուգն էր նետուելու հանրային եւ կրթական ասպարէզը, ու միաժամանակ նախանձախնդիր էր դերծ մը ընելու աւելի լաւ, քան նա-խորդները ։

Մէկ խօսքով, նախապատերազմեան սերունդը իր մէջ ուժ կը զգար արժա-նաւորապէս գրաւելու նախորդներուն տեղն ու դիրքը ։ Այս ներգործականու-թիւնը յատուկ է հայ երիտասարդու-թեան ։

Սակայն, ներկայ սերունդի մէջ այս յատկանիշները նուազ կը տեսնենք եւ հետեւեալ քանի մը գլխաւոր պատ-ճառներով ։

Հին սերունդը չատ կը կարդար, կ՚ուսումնասիրէր մեր պատմութիւնը, մեր անցեալը, մեծ ճիգ կը թափէր ընդհանուր ծանօթութիւններ ձեռք բերելու, նախ քան գործ մը ձեռնար-կելու, գիտէր թէ ի՛նչ պէտք է ընել եւ ի՛նչպէս ընել ։ Այստեղէն կը բխէր այն պատկառանքը, որ նախորդները ու-նէին իրենց յաջորդներուն նկատ-մամբ ։

Մինչդեռ այդպէս չէ ներկայ սե-րունդը ։ Ամէնէն առաջ ան չի կար-դար եւ չի հետաքրքրուիր մեր ան-ցեալով ։ Մեր պատմութիւնը, գրա-կանութիւնը, մեր երկիրն ու ժողո-վուրդը անծանօթ կը մնան իրեն ։

Ոչ միայն չի հետաքրքրուիր մեր անցեալով, այլ կ՚անտեսէ նաեւ մեր ներկան, ուր այնքան հոգեր կան եւ բաց ասպարէզներ՝ ինքզինքը արժե-ցնելու համար ։

Ներկայ երիտասարդութեան այս կրաւորականութիւնը, որ բնաւ յա-տուկ չէ հայ երիտասարդութեան, կարելի է բացատրել անով, որ ան կորսնցուցած է հաւատքը մեր լու-սաւոր ապագայի մասին, ընդհանուր յուսալքութեան եւ խուճապի է մատ-նուած, որովհետեւ նախ, բնականոն եւ մեթոտիկ հայեցի կրթութիւն եւ դաստիարակութիւն չստացաւ, յե-տոյ կը ծուլանայ ինքնաշխատու-թեամբ եւ ինքնազարգացմամբ ձեռք բերելու այն, ինչ որ բնականոն կեր-պով պէտք էր ստանար ։

Մինչեւ նախապատերազմեան սե-րունդի մէջ ինքնազարգացման եւ ինք-նակրթութեան տենչը դարձած էր ան-փոխարինելի առաքինութիւն մը ։ Այս առաքինութիւնն է, որ կը պակսի ներ-կայ սերունդին ։

Նախորդ սերունդը կռիւով եւ պայ-քարով կը գրաւէր իր տեղն ու դիրքը, ներկայ սերունդին ասպարէզ եւ դիրք կը հրամցնես առանց դրական հետե-ւանքի ։

Ու սարսափով կը մտածես, թէ ար-դեօք պիտի խզուի՞ մեր սերունդներու յաջորդականութիւնը

Սերունդներու յաջորդականութեան խզումը անբնական է, սակայն միան-գամայն բնական է ու հասկնալի սե-րունդներու անկումը ։ Ու մենք, պար-զօրէն խոստովանինք, կ՚ապրինք սե-րունդներու անկման շրջանը ։

Ցարգելով հանդերձ բոլոր պայման-ները եւ պահելով մէկտեղ բոլոր հա-մեմատութիւնները վստահօրէն կարելի է ըսել, որ ներկայ սերունդը նախոր-դի հետ մէկ նմանութիւն իսկ չունի ։

Ցիշեցէք, որ մեր հանրային, կըր-թական եւ յեղափոխական ականաւոր դէմքերը աշխարհներ կը դղրդա-ցնէին՝ հազիւ քսան գարուններ բոլո-րած ։ Իսկ երբ կը կրկնապատկէին ի-րենց տարիքը, արդէն պատկառելի, ծանրախոհ եւ փորձառու ղեկավար-ներ եւ ականաւոր դէմքեր էին ա-մէն ասպարէզի մէջ ։

Աւանց զուգադրեցէք ներկայ երի-տասարդները իրենց լիւ տարիքին մէջ, բոլոր համեմատութիւնները պա-հելով, եւ դուք փորձով պիտի հա-մոզուիք, որ գործ ունիք մեծցած մաղ - մօրուք ունեցող երախաներու հետ ։ Եւ ասոնք դեռ Հին ու Նոր Աշ-խարհներ են չափեր, տեսած կեանքը իր այլազան երեւոյթներով, ճաշա-կած են անոր բոլոր պատութիւնները, յարաբերութիւն եւ շփում ունեցած են բազմաթիւ ազգերու եւ անոնց ե-րիտասարդութեան հետ ։

Բառացի կերպով, մեծ երախաներ, ինչպէս պիտի բուժը կ՚ըլլէ ։

Սակայն, անարդար պիտի ըլլանք մեր երիտասարդները մէկ ջուրով լը-ւանալու ։

Կայ գաղափարապաշտ, անձնուէր եւ հիներու առաքինութիւններով օժ-տուած երիտասարդութիւն մը, որ կը քալէ հիներու ճամբով եւ իր կարելին կը փորձէ դարձնելու կեանքի անիւը ։

Բայց այս ընտրեալներն ու բացա-ռիկները անկարող են ընդհանուր չա-փանիշը ըլլալու հայ ամբողջական ե-րիտասարդութեան ։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Բանտարկութիւնը երկու ամիս ըլ-լալու վրայ էր ։ Էնվէր փաշա ամէն օր կ՚իմում կ՚ընէր բանտին տնօրէնին, նոյնիսկ օր եղաւ որ քանի մը անգամ ։ Երկրորդ ամսուան վերջը, տնօրէնը կանչել տալով Էնվէր փաշան, աւ գե-ղեցիկ լուր մը տուաւ անոր ։

— Բանտէն ելլելէնդ պէս, Պերլին պիտի դառնաք ։

Էնվէր փաշային համար ամէնէն մեծ աւետիսն էր ասիկա ։ Այդ պահուն մտքէն հանած էր Մոսկուան ։ Ան կ՚ու-զէր իր ազատութիւնը ձեռք բերել իս-կոյն ։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ԿՈՒՁԷ ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՌՆԱԼ

Ուստի բանտէն ելլելուն պէս, Էն-վէր փաշա ուղղակի Պերլին գնաց, հոն, պանդոկի մը մէջ տասնըհինգ օր հանգստացաւ ։ Ետքոյ Մոսկուայի կա-ռավարութեան իմաց տուաւ թէ հոն պիտի գայ ։ Մոսկուայի հաւանութիւ-նը առնելուն պէս, օդանաւ նստաւ, Ռիկայի ճամբով Ռուսիա երթալու համար ։

Օդանաւը Ռիկա հասած ատեն ռու-սիկանները անծանօթ պահանջեցին Էնվէր փաշայէն ։ Այս վերջինը անցա-գիր ունէր, բայց Ռուսիոյ համար վի-զա եղած չէր ։ Այն ատեն մեծ կարե-ւորութիւն կը տրուէր վիզէին ։ Էն-վէր փաշա նորէն ձերբակալուեցաւ ու Վօլմարի բանտը դրուեցաւ ։ Բայց այս անգամուան բանտարկութիւնը առաջ-ուանին պէս չազդեց փաշային վրայ ։ Այլեւս վստահ էր թէ ազատ պիտի ձգուէր ։ Սակայն, աշուն էր, ու օրե-րը կը կարճնային, ինչ որ գէշ ազդե-ցութիւն կ՚ընէր ։ Գիշերները չատ ուշ կը լուսնային, ու Էնվէր փաշա չէր կրնար քնանալ ։ Ամէն առտու, արշա-լոյսին միայն աչքերը կը գոցուէին ։

Էնվէր փաշա օրերով, չաբաթներով չիմում ըրաւ ։ Ճիշդ երկուքուկէս ա-միս յետոյ, Էնվէր փաշա ազատ ար-ձակուեցաւ, ապացուցանելէ յետոյ թէ անցագրին մէջ արձանագրուած ա-նունը կեղծ էր, ու ինք իսկապէս Էն-վէր փաշան էր, Օսմ. բանակի վերին հրամանատարի փոխանորդը ։ Մոս-կուայէն հասած հրամանին համա-ձայն, Էնվէր փաշա իսկոյն ճամբայ ելաւ ։ Այլեւս գոհ էր ։ Իր նպատակին հասնելու վրայ էր երկարատեւ նեղու-թիւններէ յետոյ ։

Մոսկուայի մէջ ազնուութեան մատ-նուեցաւ, իրեն եղած փառաւոր ըն-դունելութեան հանդէպ Էնվէր փաշա մոռցաւ բանտի օրերը ու այն խոստու-մները, որոնց ենթարկուած էր ։ Մոսկուայի ղեկավարները ամէն օր ա-ւելի սիրալիր վերաբերում մը ունէին Էնվէր փաշայի հանդէպ ։ Ուստի այս վերջինը ստիպուեցաւ իր յարումը ցոյց տալու անոնց ։ Սակայն, անոնցմէ ոչ մէկը երբեք վրայ կը գտնէին բոլոր տեսակցութիւնները ։

Էնվէր փաշա կ՚ուզէր հասկնալ թէ իր գաղափարները ի՞նչ ընդունելու-թիւն պիտի գտնէին ։ Բայց սովիէթ ղեկավարները չէին համակրութեամբ փաշային գաղափարներովը, ու խօս-քին նիւթը կը փոխէին իսկոյն ։

Այսպէս անցան օրերը, ու այդ մի-ջոցին ոեւէ լուրջ խնդիր չլուծուեցաւ ։ Էնվէր փաշա կը զայրանար, սակայն իբր հին դիւանագէտ՝ կացութիւնը նպաստաւոր չէր գտներ, իր փափաք-ները հրապարակաւ յայտնելու հա-մար ։ Ու զանազան դարձուածքներով՝ փաշան իր յուզած խնդիրներուն վրայ կը կեդրոնացնէր խօսքը, չատ լաւ կը հասկցնէր իր միտքը ։

Էնվէր փաշա կ՚ուզէր Թուրքիա վե-րադառնալ ։ Սակայն, այդ օրերը Պէ-քիր Սամի Պէյ Մոսկուա եկած էր, Մուսթաֆա Քէմալէն ստացած հրաման-ին համաձայն ։ Այդ կացութեան հան-դէպ՝ Էնվէր փաշա ստիպուեցաւ Ռուս-իա մնալ մինչեւ որ կարենար իր հայրենիքին օգտակար ըլլալ ։

Անատոլուի մէջ Մուսթաֆա Քէմալ փաշայի առաջ բերած ազգային չար-ժումը չուտով տարածուած էր ամ-բողջ Թուրքիոյ մէջ ։

Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ազգային յոլոր ուժերը մէկ դրօշի տակ հաւա-քելով համաժողովներ գումարած ու Անատոլուի եւ Րումէլիի իրաւունքնե-րու պաշտպանութեան ընկերակցու-թիւնը կազմած էր ։ Այսպէս, 1918ի վերջը սանձուած ազէտալի եւ մը-տահղաւոր կացութեան դէմ ազգային միութիւնը պահուած էր ։

1920 Մարտ 16ին, Իսթանպուլ դը-րաւուած էր, Ապրիլին՝ Անգարայի մէջ՝ Ազգ. Մեծ Ժողով գումարուած ու Օգոստոսին ալ՝ Օսմ. Կայսրութիւ-նը ստորագրած էր Սեւրի դաշնա-գիրը ։

Սակայն, Թուրք հայրենիքը օտար-եան վարչութեան ենթարկուած երկիր մը չէր այլեւս ։ Ազգային միութիւնը պաշտպանող Մուսթաֆա Քէմալ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ ընտրուելէն յետոյ Թուրքիոյ մէջ նոր կեանք մը սկսած էր ։ Էնվէր փաշա վրդովուած էր այն կացութեան հանդէպ, որուն մատնուած էր Թուրքիա ։ Ան կ՚ուզէր դուրսէն օգնել Թուրքիոյ ։ Երկու ան-գամ որոշում տուաւ Գերմանիա եր-թալու, հոն իսլամական համաժողով մը գումարելու ։ Սակայն խորհեցաւ որ Մոսկուայէն ալ կրնար վարել այդ գործը ։ Ուստի Էնվէր փաշա ուղեց ա-տոր համար տեսակցիլ Մոսկուայի ղեկավարներուն հետ ։ Այս վերջիննե-րը այն ատեն քաղաքականութեամբ չատ կը զբաղէին ։ Աւելի ճիշդը, ա-րեւմտեան պետութեանց կարեւորու-թիւն կ՚ընծայէին ու անոնց դէմ կը պայքարէին ։

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԼՈՒՐԸ ՇԱՏ ՑԱՒ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԷՐ ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ

Սովիէթ ղեկավարները կարեւորու-թիւն չէին տար նախապէս ռուս պե-տութեան սահմաններուն մէջ գտնուող երկիրներուն եւ ասիական միւս ազ-գերուն ։ Արդէն որոշած էին այդ ազ-գերուն ազատութիւնը ընդունիլ ։

Էնվէր այդ կացութենէն օգտուելով կ՚ուզէր Թուրքիա վերադառնալ ու օգ-նել Միջին Ասիոյ իսլամ երկիրներուն ։ Սակայն քիչ մը դժուար էր այդ ծրա-գիրը գործադրել ։ Իրաւ է որ սո-վիէթ ղեկավարները չէին ուզեր չահա-գործուիլ իսլամ երկիրներով, բայց Կովկասն ալ իրենց ձեռքին տակ պա-հելու սկզբունքին կը հետեւէին ։ Ու ատոր համար, դիւանագիտական կարգ մը բանակցութիւններու ձեռ-նարկած էին ։ Որովհետեւ Կովկասի մէջ այլազան ազգերու խառնուրդ մը կար ։ 1921 տարուան առաջին ամիս-ներուն, այս գործունէութիւնը կը տիրէր Կովկասի մէջ ։

(8)

(Շար.)

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՄԱԵՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ *պաշտօնապէս լուծուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Կառավարութիւնը պիտի գրաւէ բոլոր գոյքերը ։*

ՃԷՊԻԼԸ ՏՐԻՒՋԻ *Երեւելիները ցոյց մը կազմակերպելով, Ինքնավարութիւն պահանջեցին։ Այս առթիւ հանրագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, որ հաւատարմութիւն կը խոստանայ Ֆրանսայի ։*

ՌՈՒՍԵՐԸ *բազմաթիւ զինուորներ կը համախմբեն Ծայր Արեւելքի ճակատին վրայ, հակառակ Ճափոնի հետ կատարուած բանակցութեանց։ Նաւային ուժերն ալ աւելցած են։*

17 ԱՄՍՈՒԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ *ընթացքին, Չինացիները ունեցած են 823,000 մեռեալ, Ճափոնցիները՝ 47,133, համաձայն ճափոնական տեղեկագրի մը։ Չինական բանակին ընդհ. կորուստը կը հաշուեն երկու միլիոն։ Ճափոնցիները գրաւած են Չինաստանի տարածութեան 47 առ հարիւրը։*

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameame, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 30 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 30 Décembre 1938

ԺԴ· ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3925

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԻՆ ՄԷԿ ԵՐԵՍԸ

— oo —

Ամփոփ ակնարկ մըն ալ գաղութներու վրայ, որոնց ճակատագիրը սերտօրէն կապուած կը մնայ հայրենիքին:

Դժբախտաբար, վերջին տարիներու աննախընթաց դէպքերը փոխանակ հալեցնելու, աւելի թանձրացուցին սառը երկիր եւ Արտասահմանի միջեւ :

Մեր անբախտ հայրենիքը փոխանակ դառնալու աղբիւր ներշնչումի եւ սերտ գործակցութեան, հետզհետէ քակեց կապերը, հոգեկան թէ նիւթական: Եւ այսօր Հայկական Արտասահմանը հարկադրուած է միայն սովորութեան ուժով սիրել Հայաստանը, փոխանակ նոյնանալու անոր հետ, ինչպէս ուրիշ ազատ ժողովուրդներ:

Բարեմիտներ կը հաւատան թէ ժամանակաւոր է այս ողբերգութիւնը: Մենք ալ սրտանց կ'ուզէինք որ այդպէս ըլլար, եւ կ'անցնէինք օրակարգին ·

Բացատրած ենք բազմաթիւ առիթներով,— ինչ որ գաղութ կը կոչենք, իրականին մէջ կը ներկայացնէ վերջին մնացորդը Թուրքիոյ հայ ժողովուրդին, Կովկասի փոքրաթիւ տարագիրներով : Ըսել կ'ուզենք թէ իրենց հայրենիքէն զրկուած բազմութիւններ են, որ խորխախ ձգած են աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, եւ ակնդէտ կը սպասեն վերադարձի պատգամին .

Ի՞նչ խօսք որ շատ երկար տեւեց այս բանի պանդխտութիւնը եւ պիտի տեւէ տակաւին, քանի որ չունինք ոչ եւ է յուսատու հեռանկար, մօտաւոր ապագայի մը համար :

Անօգուտ է ծածկել այս կսկծալի իրականութիւնը, անտեղի շատախօսութիւններ թխելով կամ մօտաւոր ներգաղթի մը յոյսերը արծարծելով .

Երբ Երեւանը Հայաստանի յատկացուած վարկերն անգամ գանձել չուզեր կամ չի կրնար, մէկուկէս տարիէ ի վեր, եւ Բարեգործականը պայմանաժամ կը սահմանէ մինչեւ 1939 յունուար 24, անճառելի հեգնութիւն մըն է խօսիլ ներգաղթի եւ ուրիշ աւետիսներու մասին :

Ուրեմն, պիտի մնանք այնպէս ինչպէս որ կանք,— իւրաքանչիւրը իր ինկած երկրին մէջ, ի խնդիր պատառ մը հացի:

Ի՞նչ կը տեսնենք աւելի քան 15 տարի վերջը, այս ճակատին վրայ :

Ամէնէն առաջ քննելով տնտեսական պատկերը, կարելի չէ ժխտել երկու հիմնական պարագաներ.—

1· Տարագիր բազմութեանց մեծագոյն մասը յաջողած է ոտքի կանգնիլ իր աշխատանքով եւ արդար վաստակ մը ապահովել, ամէնէն տաժանելի պայմաններուն մէջ իսկ:

Դժուար է գտնել ուրիշ բախտակից ժողովուրդ մը, որ կրցած ըլլար այսքան ընդունակութիւն եւ կորով ցուցնել, այնքան խորթ միջավայրի մը մէջ: Եւ տնտեսական գործունէութեան բոլոր ճակատներուն վրայ,— մանրավաճառութենէն եւ հասարակ բանուորութենէն մինչեւ արհեստագիտական, գիտական կամ գեղարուեստական բարձրագոյն ասպարէզը :

Ուր որ գացին մեր տարագիր բազմութիւնները, ծաղկաստաններ եւ անդաստաններ բացին իրենց ճամբաներուն վրայ: Շինեցին, շէնցուցին, նորութիւն մը հաստատեցին կամ նոր գիտելիքներ սորվեցան: Եւ ամէն տեղ ալ բախտաւոր մարդիկ զարմանքով արձանագրեցին մեր չարքաշութեան ուժն ու աշխատանքի տենդը:

Եթէ միայն Ֆրանսան օրինակ առնէինք, հպարտութեամբ կրնայինք յիշել այն բազմաթիւ գիւղերն ու արտադրութիւնները, որ ծաղկեցան հայկական քրտինքով:

Այս հալածական ժողովուրդը խորշելով խորշեցաւ մուրացկանութեան արհեստէն, եւ իր զաւակները միայն մէկ բան խնդրեցին մուրալու ատեն ,— աշխատանք:

2· Եւ սակայն , այլապէս քամնելի անակնկալներ վերապահած էր այս անիրաւ աշխարհը: Եւ մեր արմատախիլ բազմութեանց մէկ մասը — թիւ մը որ երթալով կ'աճի — զրկուեցաւ այդ մխիթարութենէն ալ,— աշխատանք :

Այս ըմբոստացուցիչ զրկանքն ալ հետեւանք էր միեւնոյն կացութեան,— պետութիւն, հպատակութիւն չունի՞ս ,— ուրեմն պատէ դուրս դրան աղջեւ : Կը կանչենք երբ որ պէտք ունենանք:

Չափազանց շատ պէտք ունէին ատեն մը, օրինակ՝ այս երկրին մէջ: Եւ արձանագրեցին հազարներով: Նոյնիսկ ուրիշ երկիրներէ փոխադրեցին, մասնաւոր պայմանագրութեամբ :

Առատութեան տարիներուն յաջորդեցին տագնապի օրերը,— եւ մարդիկ սկսան մաղել «օտարականները», տասը առ հարիւր օրէնք մըն ալ օգնութեան կանչելով:

Անդին, արեւելեան գաղութներուն մէջ, ուր խակապէս ազատ են հիւրընկալ երկիրները, թթու ազգայնականութիւն մը իր կարգին պրկեց օղակները,— «Նանսէնեանները դո՛ւրս»: Եւ մեր ազգային իշխանութիւնները հարկադրուեցան յետնակուտակ աղերսագիրներ յղել, պայմանաժամ շահելու համար: (Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան եւն·): Այս ողբերգութիւնը աւելի ծանրացաւ անցնող տարուան ընթացքին , անելի մատնելով նոյնիսկ անոնք որ կրցեր էին գէշ - աղէկ աշխատանք մը ճարել, տարիներու ընթացքին :

Բարեբախտաբար երբեք չվրիպեցաւ հաւաքական, փոխադարձ աջակցութեան ոգին, որ հրաշքներ գործել տուած է այս ժողովուրդին: Եւ անճար բազմութիւնները կը դիմանան այս ճակատին վրայ եւս, ակնդէտ սպասելով լաւագոյն օրերու:

Իսկ բարոյակա՞ն պատկերը:

Փորձենք այդ պարագան ալ ներկայացնել նոյն ամփոփ գիծերով, յանգելու համար տրամաբանական եզրակացութեան :

Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԶՕՐՔ ՊԻՏԻ ՂՐԿՈՒԻ ՃԻՊՈՒԹԻ

Զանազան զրոյցներ Իտալիոյ պահանջներու մասին

Գրած էինք թէ Ֆրանսական եզերապահ նաւ մը ճամբայ ելաւ դէպի Ճիպութի, Պէյրութէն, իսկ մէկ վաշտ զինուոր ալ՝ Մարսէյլէն ·

Ծովային նախարարութիւնը հրամայեց թորփիլանաւ մը եւս ղրկել, ինչպէս եւ մէկ վաշտ սենեկալցի զինուորներ, որոնք ճամբայ պիտի ելլեն Մարսէյլէն: Այս զգուշական միջոցները ձեռք առնուած են ի նախատեսութիւն իտալական յարձակման մը: Միեւնոյն ատեն բարեփոխուեցաւ Գ. Տալատիէի ուղեւորութեան ծրագիրը, որպէսզի զինուորական ցոյցի մը հանգամանքը չստանայ: Վարչապետը Թուլոնէն ճամբայ պիտի ելլէ յունուար 2ին , եւ միայն երկու ժամ պիտի մնայ Քորսիքա, գոհացում տալու համար տեղացիներու հայրենասիրական զգացումներուն: Վարչապետը Ափրիկէ պիտի երթայ «Ֆօշ» յածանաւով, բայց ուրիշ մարտանաւեր պիտի չուղեկցին, ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս: Միայն խումբ մը թորփիլանաւեր պիտի ընկերանան, տեղ ճարելու համար վարչապետին հետեւորդներուն:

*** Մարաջախտ Կէօրինկ, Գերմանիոյ քառամեայ ծրագրին գլխաւորը, Հռոմ պիտի այցելէ յունուարի վերջերը, իսկ Լիբիա՝ (իտալական Ափրիկէ) փետրուարին, իբրեւ հիւր մարաջախտ Պալպոյի: Այս պարագան տեսակ մը ցոյց կը համարուի, ապացուցանելու համար թէ Գերմանիա ուժ կուտայ Իտալիոյ պահանջներուն :

*** Իտալական «Մէսաճէրօ» թերթին դրութեան առթիւ, որ կը գանգատէր թէ Ֆրանսա խանգարեց Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը, գրաւելով Սուրիան, Ֆրանսական թերթերը գիտել կուտան թէ Իտալիա ուրիշ առթիւ ալ յուզած է այս խնդիրը : Այսպէս, 1930ին եւ 1931ին Իտալիա կը պահանջէր բաժնել Սուրիոյ հոգատարութիւնը, բուն Լիբանանը ձգելով Ֆրանսայի , իսկ Սուրիան՝ Իտալիոյ: Փարիզի թերթերը կ'ըսեն թէ երբ այդ հոգատարութեանց բաժանումը կը կատարուէր 1919ին, Իտալիա պարզապէս իր համաձայնութիւնը յայտնեց տրուած որոշումին: « Ամէն պարագայի մէջ, ան արհամարհանքով մերժեց Փոքր Ասիոյ մէջ ազդեցութեան շրջանակ մը յատկացնելու բոլոր առաջարկները: «Ոչ մէկ զինուոր, ոչ ալ մէկ սանթիմ», յայտարարեց Գ. Նիթթի, այն ատեն»:

« Ֆիկարօ» իր կարգին քննելով այս խնդիրը, կը պատմէ թէ երբ 1919 մայիս 7ին Փարիզի Գերագոյն Խորհուրդը կը զբաղէր գերմանական գաղթավայրերու հոգատարութեանց բաժանումով, իտալական առաջին պատուիրակը, Օրլանտօ, ուզեց հոգատարութիւն մը պահանջել, բայց իր արտաքին նախարարը, Սոնինօ, թեւէն քաշելով փսփսաց ականջին.— «Հոգատարութիւն մի պահանջեր · գոհացիր որ միւսները ճանչնան Լոնտոնի դաշինքին 13րդ յօդուածը (գաղթային հատուցումներ), որովհետեւ եթէ ճանչնան այդ յօդուածը, պիտի պարտաւորուին ճանչնալ ամբողջ դաշնագիրը»: Ֆրանսա յանցանք չունի այս գործին մէջ»:

*** Լոնտոնի թերթերը խօսելով Իտալիոյ նոր պահանջներուն վրայ, կը կարծեն թէ Մուսոլինի պիտի գոհանայ հետեւեալ զիջումներով.— 1· Իտալիոյ յանձնել Ճիպութիի երկաթուղին, ազատ գօտի մը եւ նաւահանգիստ մը հաստատել, մասնաւոր իրաւունքներ շնորհելով հոն հաստատուելիք Իտալացիներուն: 2· Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հաւասար դիրք մը տալ Սուէզի ջրանցքին մէջ: 3· Թունուզի Իտալացիները ճանչնալ իբրեւ «պաշտպանեալ փոքրամասնութիւն մը», ի հարկին մինչեւ 100.000 նոր հայրենակիցներ ընդունելով: Իտալիա այս նուազագոյն պահանջները դնելով, կ'ուզէ համոզել Անգլիան թէ հողային ցանկութիւններ չունի եւ թէ Ֆրանսա պարտաւոր է ընդունիլ զանոնք :

Գերմանիա կը խաչակէ Ուկրայնացիները

Պերլինի քաղաքական մեծ ամսագիրը, «Իւրոփաիշէ Ռեվիւ», կարեւոր յօդուած մը հրատարակեց, որ բացորոշապէս կը հաստատէ թէ Ուկրայնայի անկախութիւնը կրնայ դիւրաւ իրականանալ, Գերմանիոյ աջակցութեամբ: Այս առթիւ յօդուածագիրը կը մեղադրէ Ուկրայնացիները եւ Փարիզի միւս տարագիր շրջանակները, որոնք իրենց անկախութեան համար Ֆրանսայի աջակցութեան ապաւինած են եւ չարաշուք դիտումներ կը վերագրեն Գերմանիոյ: Մասնաւորապէս ծանրանալով նոր պարբերականի մը, « Լա Ռեվիւ տը Պրոմեթէ»ի առաջին թիւին վրայ, յօդուածագիրը դիտել կուտայ.

— « Ծառայելով հակագերման կասկածելի ձգտումներու եւ անպաշտպանելի մեղադրանքներ յարուցանելով, անկախութեան շարժումը ինքնին կը զրկուի իր բնական դաշնակիցներուն համակրանքէն, դաշնակիցներ որոնք շատ աւելի կրնան օգնել քան ուրիշ ո եւ է մէկը: Իրենց բռնած ճամբով անոնք պիտի չկրնան հասնիլ իրենց նպատակին »:

— oo —

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ թերթերը կը գրեն թէ Կ· Խաչի կազմակերպութեան մէջ ալ մաքրագործումներ կատարուելով, ձերբակալուեցան շատ մը վարիչներ: Մաքրագործման ենթարկուած են նաեւ Լէնինկրատի, Մինսքի, Քիէվի եւ ուրիշ քաղաքներու օդանաւային ակումբները :

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ անկախութեան շարժումին առթիւ, կարմիր բանակին քաղաքական վարիչը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.— «Ուկրայնա պատրաստ է ինքզինքը պաշտպանելու ամբողջ Խ· Միութեան հետ, որուն 170 միլիոն բնակիչները պիտի հարուածեն թշնամին, ո՛ր կողմէն ալ գայ:

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐՆԱՆ ԵԹԷ...

1939ի ելմտացոյցին քննութեան առթիւ, ելմտական նախարարը ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ կրնայ ետ առնել իր հաստատած նոր տուրքերը եւ յաւելումները, եթէ առաջին երեք ամիսներու փորձէն համոզուի թէ իր յուսացած արդիւնքը չեն տար: Նախարարը այս յայտարարութիւնն ըրաւ ի պատասխան Գ. Քայեօյի, որ հարցուց թէ կը հաւատա՞յ որ իրապէս ձեռք պիտի բերէ 10,000,000.000 ֆրանքի եկամուտը: Իր երկար եւ փաստացի ճառին մէջ, նախարարը բացատրեց թէ այսօրուան Եւրոպայի մէջ Ֆրանսա չի կրնար շարունակել իր ապրելու եղանակը, թէ զինուելով եւ թէ շաբաթը երկու օր հանգիստ ընելով: «Կ'ըսեն թէ գործարաններու մեծ մասը բաւական գործ չունի, շաբաթը 40 ժամ բանեցնելու համար: Վիճակագրութիւնները կը ցուցնեն թէ այդ պարագան ճիշդ է գործարաններու միայն 19 առ հարիւրին համար»:

Նախարարը այս առթիւ նորէն շեշտեց Ֆրանսայի տնտեսական եւ ելմտական կացութեան ծանրացումը, որ կը տեւէ եօթը տարիէ ի վեր: «Միւս կողմէ, մի մոռնաք որ մեր ազգ· պաշտպանութեան ծախքերը 41 միլիառի պիտի հասնին 1939ին, իսկ վերջին պատերազմին բեռը կը ներկայացնէ 15 միլիառ ֆրանք: Մենք միլիառներ նետած ենք ազգ· պաշտպանութեան անդունդին մէջ : Բայց կրնա՞նք գոհ մնալ, երբ կը տեսնենք որ, հակառակ այս բոլորին, մենք 18 ամիսէն կը շինենք մէկ սուզանաւ, իսկ Գերմանիան՝ միայն ութ ամիսէն»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ դաշնագրի մասին շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփոխան Կասթօն Ռիու, որ քարտուղարն է արտաքին գործերու յանձնաժողովին: Այդ յայտարարութեան համաձայն, դաշնագիրը պիտի փոխուի, դաշնակցային պետութեան մը վերածելով Սուրիան: Մանրամասնութիւնները յաջորդով

*** Ծնունդի տօնին առթիւ խռովութիւններ ծագեցան Լաթաքիոյ մէջ, Ալեւիներու եւ Սիւննիներու միջեւ, որոնք ատրատութիւններ կատարեցին:— Սուրիական կառավարութիւնը որոշեց մասնակցիլ արաբական համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ Գահիրէի մէջ, յառաջիկայ յունուարին :

ԷՆԿԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն թէ Հալք կուսակցութեան արտակարգ համաժողովը գումարուեցաւ երկուշաբթի՝ ընտրելու համար նոր մնայուն նախագահ մը: Համաժողովը, ընդունելէ ետք բանաձեւ մը, որով Աթաթիւրք կը հռչակուի կուսակցութեան հիմնադիրը ու յաւիտենական պետը, մնայուն նախագահ ընտրեց Իսմէթ Ինէօնիւն: Կուսակցութեան նոր պետը, գործադիր մարմնի ընտրութենէն ետք, վարչապետ Պայարը նշանակեց փոխ–նախագահ եւ ներքին գործերու նախարար Րէֆիք Սայտամը՝ քարտուղար Հալքի :

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը խորհրդարանի նոր նստաշրջանին բացման առթիւ պիտի ներկայացնէ ազգային պաշտպանութեան ծրագիր մը, որուն մէկ յօդուածով ամերիկեան կառավարութիւնը տարեկան պիտի մարզէ 20,000 օդաչուներ մասնաւոր դպրոցներու մէջ: Այս նպատակով պիտի հիմնուին 12 դպրոց - մարզարաններ եւ ընդհանուր ծախքը պիտի ըլլայ տարեկան 9,800-000 տոլար: Յունուարին պիտի հաստատուի առաջին մարզարան - դպրոցը, որուն պիտի հետեւին 300 աշակերտներ: Այս դպրոցներէն ամէն տարի դուրս ելող 20,000 օդաչուները մաս պիտի կազմեն ամերիկեան բանակի պահեստի ուժերուն :

ՍԻՆԷՄԱ ՓԱԹԷի զեղծումներուն առթիւ ձերբակալուեցաւ չորրորդ մեղսակից մը, Քարօն, նախապէս փաստաբան առեւտրական դատարանի մէջ: Քարօն կ'ամբաստանուի թէ 13,000,000 ֆր· առած է դրամագլուխէն, կազմելու համար նոր ընկերութիւն մը, Սինէ-Ռոման, 83,000.000 ֆրանք դրամագլուխով: Դեռ աւելի շնորհալից յայտնութեանց կը սպասուի: Դատարանը նախապէս 7,000,000 ֆրանք հաշուած էր զեղծումը: Առջի օր գումարը բարձրացաւ 140.000.000 ֆրանքի, բայց բաժնետէրերու պատուիրակին կարծիքով, ամբողջ գումարը 400,000,000 ֆրանքի կը մօտենայ: Ընկերութեան ծախքով շինուած է Մարինեանի թատրոնը, բայց գլխաւոր ամբաստանեալը, Նաթան, իւրացուցած է զայն: Նոյն բախտն ունեցած են Սինէմա Էրմիթաժը եւ Քլիշի-Մոնի թատրոնը: Պէռնար Նաթան, այլ անուամբ Թանէնզափ, որ Ֆրանսայի սինէմայի թագաւորը կը համարուէր եւ տնօրէնն էր 33 հաստատութեանց, աւելի քան մէկ միլիառ դրամագլուխով, առջի օր խոստովանեցաւ թէ շատոնց ծախած է իր փառաւոր բնակարանը եւ թէ դրամ չունի այլեւս :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բանակը յաջողած է ճեղքել ամրութեանց երկրորդ գիծը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, զօր· Ֆրանքօ ձեռք անցուցած է 360 քառ· մղոն տարածութիւն, 15 գիւղ եւ 4000 գերի: Գործողութիւնները հետզհետէ կը դժուարանան : Կ'ըսուի թէ ամբողջ իտալական բանակ մը կը մասնակցի կռիւներուն:

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ քուէարկութեան ատեն , քաղաքապետական խորհուրդին մէջ նորէն յուզուեցաւ օտարականներու խնդիրը: Ժողովական մը դիտել տուաւ թէ Չեկան ազատօրէն կը գործէ Փարիզի մէջ եւ պահանջեց հսկողութիւնը խստացնել այն բոյներուն մէջ ուր կը գործեն պոլշեւիկները: Առաջարկեց նաեւ ոչ միայն ցուցակագրել դիւանագիտական առանձնաշնորհ վայելող հաստատութիւնները, այլեւ խիստ հսկողութիւն կատարել անոնց շրջակաները: (Կ'ակնարկէ Զօր· Միլլէրի առեւանգութեան դէպքին): Ոստիկանութեան վերատեսուչը յայտարարեց թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնուած են, անբաղձալի օտարականներու հսկողութեան համար, անխախտ պահելով Ֆրանսայի աւանդական հիւրընկալութիւնը :

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ա.

Հայ երգահաններու նախասիրած բանաստեղծն է Յովհ. Թումանեան:

Այս նախասիրութեան պատճառը պէտք է փնտռել բանաստեղծին գործերուն նկարագրին մէջ որ աշուղական է խորքով ու ձեւով:

Յովհ. Թումանեան հայրենի աշխարհի աշուղ բանաստեղծն է: Ան իր ներշնչումները կը ստանայ ժողովրդական բանաստեղծութեան հարազատ ու կենդանի աղբիւրներէն, մանաւանդ Լոռիի հեքեաթներու աւանդավէպերէն:

Անոր մշակած սեռերն ալ ժողովրդական են. երգեր, իր բանաստեղծական իմաստով, լեգենդներ, բալլադներ, առակներ, առասպելներ ու հէքեաթներ:

Կոմիտաս վարդապետ երեւան հանելով հայկական ոճը հայ երաժշտութեան մէջ, հիմնեց հայ երաժշտական Ազգային Դպրոցը, որուն հետեւել յարեցան գրեթէ բոլոր հայ երգահանները, երէց ու կրտսեր: Գրեթէ կ'ըսենք, որովհետեւ արեւմտահայ երգահաններէն ոմանք կը ձգտին ստեղծել քնարերգակ երաժշտութեան նոր լարժում մը, հայկական գոյնով, բայց եւրոպական ոճով, հետեւելով գերման ու Ֆրանսացի մեծ վարպետներու, Շուպերթի, Շումանի եւ Հիւկօ Վոլֆի, Տըպիւսիի, Ֆորէի եւ Տիւփարքի որոնք երգը հասցուցին ոսկեդարեան գեղեցկութեան մը:

Բայց արեւելահայ բոլոր երգահանները կը հետեւին ազգային դպրոցի կրթութեան եւ իրենց ներշնչումները կը փնտռեն թէ՛ ժողովրդական երաժշտութեան եւ թէ ժողովրդական ու աշուղական բանաստեղծութեան մէջ, որուն հարազատ թարգմանն է Յովհ. Թումանեան:

Յովհ. Թումանեան բերած է իր բանաստեղծական տուրքը երաժշտական գրեթէ բոլոր սեռերուն,—

Ա.— Քնարերգակ երաժշտութիւն.

Բ.— Համանուագային (symphonique) երաժշտութիւն.

Գ. Թատերական երաժշտութիւն.

Ա. ՔՆԱՐԵՐԳԱԿ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Քնարերգակ երաժշտութիւնը մասնագիտական չէ եղած միշտ, ինչպէս այսօր: Հին ատեն, արուեստագէտը բանաստեղծ, երգահան, երգիչ ու նըւագածու էր միանգամայն:

Դաւիթ, Թագաւոր Հրէից, կը յօրինէր բանաստեղծութիւնը, կը գրէր երաժշտութիւնը, կ'երգէր իր ստեղծագործութիւնները եւ անոնց կ'ընկերանար տաւիղով: Գեղեցիկ են Դաւիթի Սաղմոսները. իսկ անոր տաւիղին ունկնդրութիւնը խաղաղութիւն կը բերէր Սաւուղի խառնվայոց հոգիին:

Ու դարերով շարունակուեցաւ արուեստներու այս մտերիմ գործակցութիւնը:

Պինդարոս, իբրեւ բանաստեղծ երգահան, երգիչ եւ նուագածու, Ողիմպիական խաղերու հերոսին փառքը կը հիւսէր իր Ցաղթական Տաղերով, քընարի ընկերակցութեամբ: Պինդարոսեան ծագում ունի «քնարերգակ» բառը երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ:

Մեր եկեղեցական հայրերն ալ յօրինած են միեւնոյն արուեստով:

Յովհաննէս Երզնկացի կը յօրինէր իր շարականները եւ տաղերուն թէ՛ բանաստեղծութիւնը եւ թէ երաժշտութիւնը, ու կ'երգէր զանոնք, հաւանաբար ծնծղայի ընկերակցութեամբ, գեղեցիկ ձայնով մը զոր անմահացուցած են ժամանակակիցները անոր անունին կցելով Գեղեցկաձայն, Կ'ալցրիկ բառերը

Բայց արդէն Միջին Դարուն մասնագիտական սկսած են դառնալ այս զոյգ արուեստները: Բանաստեղծը կը գրէ բանաստեղծութիւնը, երգահանը կը գրէ երաժշտութիւնը, երգիչը կ'երգէ երգը եւ նուագածուն կ'ընկերանայ երաժշտական գործիքով մը որ այժմ սովորաբար դաշնակն է:

Երգահանը ուրեմն պիտի հասկնայ բանաստեղծութիւնը, պիտի թափանցէ բանաստեղծին յուզումներուն եւ մտածումներուն խորքը ու պիտի մեկնէ զանոնք ձայներով, այսինքն պիտի ըլլայ այնքան բանաստեղծ որքան նոյնինքն բանաստեղծը:

Մեր հայ երաժշտութեան մէջ նախասիրուած են աշուղ - բանաստեղծները որովհետեւ անոնց գործերուն մեկնութիւնը աւելի դիւրին է, քան գիտուն եւ մտաւորապաշտ բանաստեղծի մը գործերուն հասկացողութիւնը.

Բազմաթիւ երգեր ներշնչած է Յովհաննէս Թումանեան, աւելի քան Վահան Թէքէեան, Վահան Տէրեան:

Ռոմանոս Մելիքեան, իր ստեղծագործութեան առաջին շրջանին, որ կ'երկարի 1908էն 1915, գրած է երեք երգեր, Աշնան երգը (փեթերպուրկ, 1912), Անձրեւում (փեթերպուրկ, 1913), եւ Ուշ է արդէն (անտիպ):

Այս երգերը չկան բանաստեղծութիւններու վերջին հաւաքածոյին մէջ զոր Յովհ. Թումանեան տպագրել տըւած է Պոլսոյ մէջ, 1921ին: Հրատարակիչը կը բացատրէ այս բացակայութեան պատճառը «Հեղինակը այս հատորէն յապաւած է նախապէս հրատարակուած իր բանաստեղծութիւններէն ոմանք, իր իսկ բառերով, իբր «իր հոգիին անհարազատ արտայայտութիւններ»:

Արդարեւ այս բանաստեղծութիւնները չունին ժողովրդական աղբիւրներու կենսատու աւիշը որ շրջան կ'ընէ բանաստեղծին միւս գործերուն մէջ: Ու երգահանն ալ իր երաժշտութեամբ չեշտած է անոնց այս «անհայաստան» նկարագիրը, հետեւելով ռուսական ռոմանսներու ոճին:

1916ին Ռոմանոս Մելիքեան կ'ունենայ հոգեկան մեծ յեղաշրջում մը որ զինքը պիտի դարձնէր հայ քնարերգակ երաժշտութեան մեծագոյն դէմքը: Այդ Թուականին երգահանը կը ճամբորդէ Հայաստանի խորերը, մօտէն ճանչնալու համար հայ գիւղացին ու անոր երգը: Կը Թափառի ամբողջ Վանայ շրջանը, Հայոց Ձորը, Մշոյ դաշտը, կ'ուսումնասիրէ հայ երգը, կոմիտասի կրթութեամբ ու կը հաւաքէ առատ պաշար իր ապագայ ստեղծագործութիւններուն համար:

Լեցուած հայրենի աշխարհի հարազատ տպաւորութիւններով ու երգեցողութիւններով, Ռոմանոս Մելիքեան կը փոխէ իր գրելու եղանակը ու կը նուիրուի ազգային դպրոցին:

Այս շրջանին կը գրէ երգերու երկու շարքեր.— Զմրուխտներ զորս հրատարակեց Պետհրատը եւ Զառ-Վառ, անտիպ: Այս շարքերուն մէջ վերստին կը գտնենք Յովհ. Թումանեանը երեք երգերով. Մանուկն ու Ջուրը, Սեւ կաքաւիկը եւ Ճախարակը:

Մանրամասն խօսած ենք Մանուկն ու Ջուրը երգի մասին, Ռոմանոս Մելիքեանի նուիրուած ընդարձակ յօդուածի մը մէջ: Անտիպ է Ճախարակը, Զառ-Վառ շարքէն ու հետեւաբար անծանօթ:

Սեւ կաքաւիկը վերջարանն է կաքաւին ողբը վերնագրով բանաստեղծութեան մը:

Հայ պանդուխտին համար սիրելի թռչուն մըն է կռունկը, խորհրդանշան անոր հայրենակարօտ տառապանքին: Բայց հայրենիքէն ներս, հայ ժողովրդական բանաստեղծութիւնը ունի ուրիշ սիրելի թռչուններ, սոխակը, որորը (արօր ժողովրդական ձեւով), տատրակը, ու մանաւանդ կաքաւը:

Յովհ. Թումանեանի բանաստեղծութիւններուն մէջ կը հանդիպինք կաքաւին: Սգաւոր ու լալկան՝ երբ կը խորհրդանշէ անտուն ու անտէր Հայուն տառապանքը, ինչպէս Կաքաւին ողբը բանաստեղծութեան մէջ, որուն հարազատ մեկնութիւնը տուած է Ռոմանոս Մելիքեան իր երաժշտութիւնով: Զուարթ՝ երբ կաքաւը կը խորհրդանշէ լաւատես Հայուն գեղեցիկ յոյսերը, ինչպէս Կաքաւին գովքը վերնագրով բանաստեղծութիւնը որուն համար Կոմիտաս Վարդապետ յօրինած է եղանակ մը հայ գեղջուկ երգերու ոճով, որ մանկական երաժշտութեան փոքրիկ գոհար մըն է: Այս երգը հրատարակուած է 1908ին, Թիֆլիզ, Հասկեր մանկական ամսագրին մէջ: Կոմիտասեան Յանձնաժողովը վերհրատարակեց զայն կոմիտասեան նոր շարքերու Ե. տետրակին մէջ:

Յիշենք նաեւ Անտոն Մայիլեանի Ինձ մի՛ խնդրիր, Գուրգէն Ալէմշահի Իմ երգը, Բարսեղ Կանաչեանի Ուռենին, «Անուշ»էն:

Ցաւակնութիւնը չունինք ցուցակագրելու բոլոր այն երգերը որոնք ներշնչուած են Յովհ. Թումանեանի բանաստեղծութիւններէն: Ներկայ պայմաններուն մէջ դժուար է ծանօթանալ ամբողջ հայ երաժշտական հունձքին որուն մասին կը տեսնենք միայն ցիր ու ցան ակնարկութիւններ հայ մամուլին մէջ:

×

Բ.— ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Համանուագային երաժշտութիւնը կը նկատուի հարազատ երաժշտութիւն, որովհետեւ անկախ է գրականութենէն:

Վակնէր, որ բանաստեղծ ու իմաստասէր է միանգամայն, կը ճշդէ ու կը սահմանէ երաժշտութեան ու բանաստեղծութեան յարաբերութիւնները: Բանաստեղծութեան գործիքն է լեզուն, մտաւորապաշտ գործիք մը որուն միջոցով բանաստեղծութիւնը իր յուզումները կը հաղորդէ մարդկային հոգիին: Մինչդեռ երաժշտութիւնը ըլլալով զգացումի անմիջական արտայայտութիւնը, կը խօսի սրտին, առանց միջնորդի:

Թատերական եւ քնարերգակ երաժշտութեան մէջ ունկնդիրը ուշադիր է ոչ միայն երաժշտութեան, այլ եւ բանաստեղծութեան: Ան կը ջանայ հասկնալ: Այս պատճառով երգիչը պարտաւոր է յստակ արտաբերել (articuler), դրկելու համար բանաստեղծութիւնը սրահին հեռաւոր անկիւնները: Մինչդեռ սէնֆօնիք երաժշտութիւնը մեզ կը փոխադրէ ձայներու անկախ իշխանութեան մէջ ուր, առանց լեզուի միջնորդութեան, ձայնը կը թափանցէ հոգիին խորը:

Եւ սակայն երաժշտագէտը իր այս անկախ կալուածին մէջ ալ կը զգայ բանաստեղծութեան դիմելու պէտքը: Ան իր ներշնչումները կը ստանայ ոչ միայն բնութենէն ու կեանքէն, այլեւ գրականութենէն, մնալով անկախ միայն իր արտայայտութեան ձեւին մէջ:

Յովհ. Թումանեան իր բանաստեղծութիւններով կը մտնէ նոյնպէս սէնֆօնիք երաժշտութեան այս անկախ կալուածէն ներս:

Սպիրիտոն Մելիքեան, մեր ժամանակակից երաժշտութեան տեսաբան երաժշտագէտը, չէ սահմանափակւած էր ուսումնասիրութիւններով ու արտադրած է նաեւ երաժշտական լուրջ գործեր, որոնց գլխաւորն է Ախթամարը, ներշնչուած Յովհ. Թումանեանի համանուն բանաստեղծութենէն

Վանայ ծովու ափունքի գիւղէն, ամէն գիշեր երիտասարդ մը ծով կը նետուի ու անվեհեր լողալով կ'ուղղուի դէպի դիմացի կղզին, սիրուն Թամարին միանալու:

Լուռ եւ խաւար կղզիէն ուղեցոյց լոյս մը կ'առաջնորդէ սիրահար լողորդը. ամէն գիշեր Թամար կը վառէ այդ փարոսը, որպէսզի իր սիրելին չամբան չմոլորի:

Կղզիին երիտասարդները սակայն կը [illegible] եւ գիշեր մը կը մարեն Թամարի փարոսը:

Խաւար ու փոթորկոտ ծովուն մէջ կը մոլորի հէք տղան ու կատաղի ալիքներուն անձնատուր՝ կը հառաչէ ուժասպառ «Ա՜խ Թամար»:

Առաւօտեան ծովը ծփած,
Ափը ձգեց մի դիակ,
Նրա շուրթին, պաղ կարկամած
Ասես մնաց ժամանակ
Սառել էին երկու բառ
«Ա՜խ, Թամար...»
Այն օրւանից սրա համար
Կղզին կոչւեց «Ախթամար»:

Անտիպ է Սպիրիտոն Մելիքեանի այս գործը: Դժբախտաբար երաժշտագէտին մահէն ետքը Պետհրատը չհրատարակեց զայն: Ուստի պիտի չկրնանք արտայայտուիլ անոր երաժշտական նկարագրի մասին:

1913ին անոր առաջին ունկնդրութիւնը կը տրուի Թիֆլիզ, հեղինակին ղեկավարութեամբ ու այդ առթիւ կ'արտայայտուի մամուլը, տալով Թանկագին տեղեկութիւններ գործի էութեան մասին: Հեղինակը զայն կ'անուանէ երաժշտական լեգենդա, գրուած երգչախումբի եւ նուագախումբի համար, բոլորը հարիւր տասը հոգի, ինչ որ պատկառելի թիւ մը կը ներկայացնէ:

Միեւնոյն բանաստեղծութենէն ներշնչուելով, Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեան գրած է համանուագային գործ մը զոր հեղինակը կ'անուանէ Սիմֆոնիք Պօէմ, «Ախթամար» վերնագրով: Այս գործը հրատարակուեցաւ 1934ին Պետհրատի կողմէ: Հարուստ կառուցուածքով համանուագ մը, որուն մէջ տեղ տեղ կը զգանք ռուսական դպրոցի ազդեցութիւնը, բայց ընդհանուր բնութիւնը Արեւելքն է ու Աբեւեռքի մէջ Հայոց աշխարհը, հայ երաժշտութեան նկարագրով:

Միայն երաժշտական ընթերցումը սակայն անբաւական է կատարելապէս ու ճիշդ գաղափար մը կազմելու համար համանուագային գործի մը արժէքի մասին. անհրաժեշտ է անոր ունկնդրութիւնը, որովհետեւ անջատ կը կարդանք իւրաքանչիւր նուագարանի բաժինը, բայց միանուագ կը լսենք ամբողջութիւնը: Ուստի պիտի փափաքէինք որ փարիզահայ երաժշտագէտները տեղ տային իրենց սէնֆօնիք նուագահանդէսներուն մէջ Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանի Ախթամարին:

Ռոմանոս Մելիքեան ծանօթ էր մեզի իբրեւ քնարերգակ երաժշտագէտ: Անոր մահէն ետքը կրթական գործավարութեան որոշումով ցուցակագրուեցան արուեստագէտին բոլոր ձեռագիրները, որոնց ցոյց տուին թէ երգահանը մշակած էր նաեւ երաժշտական տարբեր սեռեր, ինչպէս գործիական եւ համանուագային երաժշտութիւն:

Ռոմանոս գրած է նուագախումբի համար կտոր մը, Համբարձման Գիշեր վերնագրով, ներշնչուած Անուշէն:

Ռոմանոսի մահէն ետքը Պետհրատը որոշեց հրատարակել երգահանին բոլոր ձեռագիրները: Դժբախտաբար այս խոստումը չիրականացաւ:

Սարգիս Բարխուդարեան ներշնչուելով Անուշէն գրած է համանուագային գործ մը Անուշ վերնագրով, ուր հեղինակը կ'անուանէ Սիմֆոնիական Պօէմ: Անտիպ է այս համանուագը, բայց երաժշտագէտը իր այդ գործէն քաղելով մշակած է երկու պարերգներ, դաշնակի համար, Շուրջ-պար եւ Զոյգ-պար:

Բարխուդարեան մասնագէտ մըն է պարերգներու, Թեթեւ ու Թափանցիկ, կենսալից ոստոստուն:

Վակնէր, ուսումնասիրելով Պէթովէնի Եօթերորդ Սէնֆօնին, զայն կ'անուանէ «պարի քերթուածը»: Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, մենք ալ կրնանք Բարխուդարեանը նկատել Պարի քերթող:

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ԹԷՀՐԱՆԻ ԵՒ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեանի այս անգամուան Թէհրան տուած այցելութեան անմիջական նպատակն էր, տեսցինք, նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ հիմնաքարերի օծումը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 23ին, մեծ հանդիսաւորութեամբ ու բազմահազար ժողովրդի ներկայութեամբ:

Եկեղեցին, որի կառուցման աշխատանքները ներկայիս թափով առաջ են տարւում, որպէսզի ըստ բարերար Գ. Ռ. Իսաեւի եւ համայնքի ցանկութեան, մի տարուան մէջ, մինչեւ 1939 թ. աշունը, աւարտեն, կառուցւում է Թէհրանի Նախկին Հայկազեան դպրոցի բակում եւ տեղաւորելու է 800 — 1000 հոգի: Եկեղեցին լինելու է քարաշէն ու հայկական ոճով: Ըստ նախահաշուի նախատեսւում է 70—75.000 թուման կամ 750 հազար ռիալի ծախք (ներկայիս պաշտօնական, սակարանային արժէքով (100 Ֆր. Ֆր.=45 ռիալ): Այդ ամբողջ ծախքը իր վրայ է առել Գ. Ռ. Իսաեւը:

Ահա մի գործ, որ արժանի է ամէն գնահատանքի, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք մեր միջավայրի պայմանները ու պատմական պահը:

Սակայն այս գեղեցիկ ձեռնարկն ալ առիթ տուեց զանազան անմիտ զրոյցների ... գտնուեցան թեթեւամիտ մարդիկ, որոնք նախանձից թէ տեղացիական կործանարար մտայնութիւնից դրդուած աշխատեցին հասարակութեան ներշնչել անվստահութիւն դէպի եկեղեցւոյ կառուցման գործը, դէպի բարերարը ..

Այսպէս է մեր միջավայրը իր դծուծ հաշիւներով ու բաքերով: Որ եւ է ձեռնարկ, որքան էլ լաւ լինի բարի ու գեղեցիկ, որքան էլ ներշնչուած լինի անկեղծ ու վսեմ զգացումներից, այնուամենայնիւ կը գտնուին ցածոգի մարդիկ, որ կը ջանան նսեմացնել զայն, սուրէր ձգել ձեռնարկողի վրայ կամ դաւել նրա դէմ ...

Թերթ էք հիմնում, թէ մի զուտ մարդասիրական - բարեգործական ձեռնարկի էք ձեռնամուխ լինում, թէ մի հանրային վաստակաւոր գործչի էք ուզում այս կամ այն ձեւով յարգել,— միեւնոյն է, զերծ չէք մնում զրպարտութիւններից, բամբասանքներից ու սեւ դաւերից ..

Ներկայ պարագային ալ նոյն տգեղ երեւոյթը տեղի ունեցաւ.

Այս հանգամանքը յայտնի եղաւ նաեւ Ներսէս արք.ի, որ եւ ամէն առիթից օգտւեց հերքելու տարածուած անհիմն լուրերը, եւ ներշնչելու հասարակութեան կատարեալ վստահութիւն դէպի Գ. Ռ. Իսաեւի գեղեցիկ ձեռնարկը, դէպի եկեղեցւոյ կառուցման յաջող աւարտումը:

Մի յուզիչ դէպք ալ եկաւ ապացուցանելու, որ արդարեւ բոլոր տարակուսանքները միանգամայն անտեղի են.:

Նոյեմբեր 8ին, վաղ առաւօտեան, Առաջնորդը մեկնեց Թաւրիզ: Ճանապարհ դնելու ու հրաժեշտի վերջին ողջոյնները տալու եկել էին առաջնորդարան բաւական թւով հայրենակիցներ: Մօտ 30 ինքնաշարժներ հանրային մարմինների ու հայ մամուլի ներկայացուցիչներով եւ մասնաւոր անհատներով ուղեկցեցին Առաջնորդին մինչեւ Քերէջ: Այն տեղ էր եւ Գ. Ռոման Իսաեւը:

Այստեղ հասարակութիւնը իր վերջին հրաժեշտը տուաւ Սրբազանին, առնելով նրա օրհնութիւններն ու շընորհակալութիւնները:

Ուղեկցողներից մի մասը, շուրջ 30 հոգի, կանայք ու տղամարդիկ, կանգ առան մի ճաշարանում մի բաժակ թէյով կազդուրուելու, մանաւանդ որ եղանակն էլ շատ զով էր:

Բայց անակնկալօրէն թէյը վերածւեց ճաշկերոյթի, որ տեւեց համարեա մինչեւ կէս օր: Աստիճանաբար ստեղծուեց տաք ու մտերմական մթնոլորտ: Եւ ահա Գ. Ռ. Իսաեւը, ի պատասխան իր հասցէին ուղղուած բաժակաճառերի, պատմեց, թէ ինչպէս է յղացել եկեղեցւոյ շինութեան միտքը:

— « Իմ մերձաւորները շատ լաւ գիտեն, թէ որպիսի սերտ հոգեկան կապերով էի կապուած իմ հանդուց-

---

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Պէտք է չմոռնալ որ ռուսական ընկերվարական եւ ժողովրդապետական հոսանքների մէջ, Ռուսաստանցի Հրէաները մեծ դեր են կատարում: Հրէաների նիւթական, բարոյական եւ դրամական աջակցութեան շնորհիւ է որ, արտասահմանի մէջ հրատարակւում են պարբերական թերթեր եւ գրքեր, ռուսական բովանդակութեամբ: Եթէ Հրեաների դրամական աջակցութիւնը չլինէր, միմիայն ռուսական միջոցներով մամուլը եւ գրականութիւնը բաղդատաբար շատ աղքատ կը լինէր: Եթէ օրինակի համար քննելու լինենք Միլիւկովի խմբագրութեամբ հրատարակուած «Պոսլէտնիա Նովոստի» («Վերջին Լուրեր») օրաթերթի կարեւոր աշխատակիցների, ընթերցողների եւ թերթի մէջ յայտարարութիւններ տուողների ցանկը, կը տեսնենք որ մեծագոյն մասը Հրեաներ են: Ռուսական միջավայրում դպրոցական եւ քաղաքական կրթութիւն ստացած ներկայիս տարագիր բազմահազար [illegible]հանները, իրենց գրչով ու խօսքով ռուսական հայրենասիրական քարոզչութեամբ են զբբաղւում: Ձգտելով ի հարկին նոյն ռուսական մամուլի միջոցով պաշտպանել զուտ հրէական շահերը: Ռուսական թերթերի միջոցով եղած հանգանակութիւններին՝ լինի պարզ անհատների, կամ ռուս մտաւորականների օգտին, Հրեաները համեմատաբար Ռուսների հետ շատ աւելի խոշոր գումարներով են մասնակցում:

Քաղաքական խմբակների մարզում տարագիր ռուս ընկերվարականներն ու ժողովրդապետականները իրենց ձգտումներով միանգամայն հաշտ ու համերաշխ են իրենց հայրենակից Հրեաների հետ: Որովհետեւ երկուսն էլ Ռուսաստանի մէջ ձգտում են հանրապետական վարչաձեւի եւ ազատ կարգերի: Այս է պատճառը որ Ռուսաստանից գաղթած բոլոր ժողովուրդներից կարելի է ասել միմիայն Հրեաներն են Ռուսների քաղաքական ձգտումներին համախոհ եւ անջատողական ձգտում չունեն միւսների պէս

Այսպէս, թէ՛ Ռուսը եւ թէ Հրեան պայքարում են բազմացեղ եւ լայնածաւալ Ռուսաստանի միասնականութեանը վտանգ սպառնացող ներքին անջատողական տարրերի եւ արտաքին թշնամի պետութիւնների դէմ: Հրեաներին պէտք է մեծապետական Ռուսաստան, ազատական վարչաձեւով, որպէսզի իրենք Ռուսների հաւասար իրաւունքներով կարողանան անհաշկանդ եւ անվտանգ ապրել լայնածաւալ Ռուսաստանի ամէն կողմը: Եւ այս երկու տարագիր հոսանքները, ամենուրեք պայքար են մղում թէ այն արտաքին պետութիւնների դէմ, որոնք Ռուսաստանը անդամատելու մըտադրութիւն ունին, եւ թէ այն ոչ-ռուս ժողովուրդների դէմ, որոնք ձըգտում են ընդմիշտ ազատուել ռուսական գերիշխանութիւնից եւ ստեղծել իրենց ազգային անկախ պետութիւնը:

Մանաւանդ ներկայիս, որ եւրոպական մի շարք պետութիւններ ամէն կերպ աշխատում են իրենց երկրից վտարել բոլոր Հրեաներին, եւ չկան պետութիւններ, որոնք իրենց երկրի դռները լայն բանային ուրիշ երկիրներից վտարուած Հրեաների առջեւ, լայնատարած Ռուսաստանը կարող է իր մէջ ընդունել բոլոր երկիրներից վտարուած Հրեաներին, եթէ որ Ռուսաստանում հիմնուէին իրենց ձըգտումներին համապատասխան ազատ կարգեր: Ռուսաստանը այն հարուստ երկիրն է, որտեղ Հրեաների համար դժուար չէ ամբողջ ռուսական առեւտրական շուկան գրաւել, եթէ ռուս ժողովուրդը հանդուրժէ, ինչ որ դըժուար է երեւակայել, քանի որ հակահրէական շարժումը Ռուսաստանի մէջ խոր արմատներ է ձգել դեռ հեռ ցարական կառավարութեան օրօք եւ այս մարզի մէջ շատ արիւն է հոսել:

Տարագիր ծախսակողմեան հոսանքները դէմ լինելով բոլշեւիկեան վարչաձեւին, Ռուսաստանին արտաքին վտանգ սպառնալու լուրջ մտավախութեամբ տարուած, ջատագովում են բոլշեւիկեան իշխանութեան այն բոլոր ձեռնարկները, որոնք վերաբերւում են Ռուսաստանի պաշտպանութեան խնդրին:

Ռուսական բոլոր հոսանքները դէմ են բոլոր ոչ-ռուս այն մանր ժողովուրդների քաղաքական խոհերին, որոնց նպատակն է Ռուսաստանից անջատուել եւ սեփական անկախ պետութիւն հիմնել: Այս իսկ պատճառով անկախութեան ձգտող նախկին ռուսահպատակ ժողովուրդների եւ Ռուսերի միջեւ գոյութիւն չունի երբեք շաղկապող որեւէ քաղաքական իտէալ:

Կովկասի եւ բուն Ռուսաստանի միջեւ ընկնող խոշոր տարածութիւնը, Ուկրայնա, քառասուն միլիոն ժողովուրդ ունի, որ ձգտում է անկախութեան: Եւ, ինչպէս կը պնդեն կարգ մը իրազեկ թերթեր, Գերմանիան, Իտալիան եւ Ճափոնը Ուկրայնան Ռուսաստանից անջատելու ջերմ ջատագովներն են: Սրա գլխաւոր պատճառը այն է, որ Ռուսաստանը անդամատելով տկարացնեն, երրորդական-չորրորդական պետութեան վերածեն: Դեռ աւելին,— Գերմանիան որոշել է Լեհաստանից, Ռումանիայից, Հունգարիայից ու Չեխոսլովաքիայից Ուկրայնաբնակ հողամասեր միացնել բուն Ուկրայնային: Շատ հաւանական է որ այս ծրագիրը իրագործուի, որից յետոյ Կովկասը փաստօրէն կը բաժանուի բուն Ռուսաստանից:

Անցնինք տարագիր ռուս աջակողմեան հոսանքների խնդրին:

1918ի բոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ կռուող ռուս կամաւորական բանակի հրամանատար Զօր. Ալէքսէեւը մեռաւ եւ Զօր. Դէնիկինը ստանձնեց հրամանատարութիւնը: Նոր սպարապետը յաջողեցաւ ժողովրդավար հոսանքներին պատկանող որոշ տարրեր գրաւել իր կողմը եւ իր բանակով մօտենալ Մոսկուայի սահմաններին: Սակայն իր թիկունքը կարմիր բանակը վտանգելով, բռնեց նահանջի ճամբան: Գերմանացիները, որ այն ժամանակ որոշ ազդեցութիւն ունէին ռուս կամաւորական բանակի վրայ, Զօր. Դէնիկինին հրաժարեցնել տըւին, համաձայնական պետութիւնների հանդէպ ունեցած իր համակրութեան համար: Կամաւորական բանակի նոր հրամանատար Զօր. Վրանգելը թէեւ շատ կատաղի կռիւներ մղեց կարմիր բանակի դէմ, բայց եւ այնպէս ստիպուեցաւ նահանջել մինչեւ Սեւ ծովի ափերը եւ բանակի մնացորդներով եւ մեծաթիւ հակաբոլշեւիկ գանգուածով նաւերով անցնիլ Պօլիս ու ապա ցրուել զանազան երկիրներ:

ԲԵՆՕ
(Շար.)

(2)

եալ մօր հետ (այստեղ պարոնը պատ-
մեց մի դէպք իր կեանքից, որ բաց
էր թողնում): Եւ երբ նա վախճան-
եց, ես որոշեցի մի խոշոր նուիրա-
տուութեամբ յաւերժացնել նրա յի-
շատակը: Մօրս յուղարկաւորութեան
ժամանակ ինձ վրայ շատ ծանր տպա-
ւորութիւն թողեց մեր եկեղեցին եւ ես
այդ տպաւորութեան տակ որոշեցի,
որ լաւագոյնը կը լինի մի նոր եկեղե-
ցի շինել եւ նուիրել մայրաքաղաքի
հայ համայնքին: Մտածեցի, որ մօրս
յիշատակն էլ կը փոխադրեմ նոր ե-
կեղեցու պակիթը: Մի քանի ժամա-
նակ անց, յայտնեցի իմ այս ցանկու-
թիւնս համայնական ու եկեղեցական
խորհուրդներին, որոնք սիրով ընդու-
նեցին: Եկեղեցու շինութիւնը, իմ
եւ իմ մօր միջեւ եղած հոգեկան կապի
արդիւնքն է եւ որ եւ է առնչութիւն
չունի իմ բազմաթիւ առեւտր. - ար-
դիւնաբերական գործառնութեանց
հետ: Եկեղեցու շինութեան միտքը
յղացել եմ ինքնաբերաբար, անկախ
որ եւ է մէկի իմ մերձաւորներից թէ
հնաւորներից խորհուրդի կամ առա-
ջարկ, եւ բարոյական ճնշումի, դա իմ
հոգու պարտքն է իմ մօր յիշատակի
անդէպ: Դրսում պտտող զրոյցները
իրս չափազանց վշտացնում են...

Գ. Ա. Խասեւի այս յայտարարու-
թիւնները խոր տպաւորութիւն ձգե-
ցին ներկաների վրայ: Տողերիս գրողը
անմիջապէս խօսք առնելով յայտնեց
թէ ներկաները իրենց բարոյական
պարտքը կը համարեն պայքարել հա-
սարակութեան մէջ շրջող անտեղի զը-
րոյցների դէմ: Եկեղեցու կառուց-
ման աշխատանքների յառաջացումն էլ
որքան ինքնին կ'ապացուցանէ թէ որ-
քան անհիմն են բոլոր կասկածանք-
ները:

×

Ի պատիւ իրեն տրուած հինգ հան-
դիսաւոր հաւաքոյթների մէջ Առաջ-
նորդը իր քաջալերական խօսքով ըն-
դառաջում էր հոգեկան մթնոլորտ, եւ
ներկաներն էլ խանդավառուած իրենց
հերթին յայտնում էին իրենց անկեղծ
յարգանքները Նորին Սրբ. ին, ցանկա-
նում նրան արեւշատութիւն: Հաւա-
սարապէս գրուատում էին եւ Գ. Ա.
Խասեւին, իր բարի ձեռնարկի համար,
ընդգծելով հայ եկեղեցու պատմական
դերը հայկական կեանքի մէջ:

Թէ այս հաւաքոյթները եւ թէ ա-
ռաջնորդին եղած ամենօրեայ բազմա-
թիւ այցելութիւնները ցնցեցին մեր
հասարակութիւնը, հանեցին նրան մի
պահ իր առօրեայ գորշ կեանքից, ա-
ռաջ բերին կենդանի շփում հասարա-
կութեան բոլոր խաւերի եւ հոսանք-
ների ներկայացուցիչների միջեւ:

Կարելի է միայն ցաւիլ որ տեղի
չունեցան մի շարք այլ հաւաքոյթներ,
որոնք ծրագրուած էին, թէ ժամանա-
կի սղութեան պատճառով եւ թէ գըլ-
խաւորապէս Առաջնորդին ընդդիմու-
թեան հետեւանքով: Ներսէս արք. իր
առաքելական համեստութեան մէջ ա-
մէն կերպ կը ջանար խուսափիլ մե-
ծարանքներից եւ չէր ուզում մարդ-
կանց նեղութիւն տալ եւ ծախքերի մէջ
մղել:

Առաջնորդը բացի եկեղեցու հիմ-
նաքարերի օծումից, զբաղեցաւ նաեւ
մի շարք եկեղեցական - կրօնական եւ
հանրային խնդիրների լուծումով:
Միաժամանակ բազմաթիւ ժամանցր
դիմումներին ընթացք էր տալիս եւ
լաւ կարելւոյն բաւարարում:

Առաջնորդը հոկտեմբեր 17ին այցե-
լեց Իրանի վարչապետ Ջամին, իսկ
հոկտեմբեր 21ին արքունի նախարա-
րին, արժանանալով սիրալիր ընդու-
նելութեան: Այցելեց նաեւ դատական
եւ ու կրթական նախարարներին, մի
քանի առկախ հարցերի ընթացք տա-
լու համար:

Հոկտեմբեր 27ին Առաջնորդը մեկ-
նեցաւ Նոր Ջուղա ուղեկցութեամբ
Ատրպատականի թեմական խորհրդի
անդամ Պ. Սամսոն Թադէոսեանի,
Թէհրանի Համայնական եւ Եկեղեցա-
կան խորհուրդների նախագահներ,
Բժ. Վ. Յովհաննէսեանի եւ Տոքթ.
Ջէմս Գրինֆիլդի ու ծանօթ իրաւա-
բան Տոքթ. Թաֆայէլ Աղաբաբեանի:

Այնտեղ եւս առաջնորդին ժամա-
նումը, չորս օրուան հիւրընկալութիւ-
նը եւ մեկնումը եղած են շատ ջերմ
ու չքեղ:

Նոր Ջուղան բոլոր իրանահայ հա-
ւաքներից մէջ առանձնայատուկ տեղ
է գրաւում իր ինքնատիպ կեանքով:
Կարելի է ասել, որ այդ համայնքը
մշտական խռովայոյզ վիճակում է
գտնւում: Խաղաղ, համերաշխ կեան-
քի պահեր շատ սակաւ են պատահում
. Այս երեւոյթը բացատրւում է
երկու հանգամանքներով,— մէկ, որ
հասարակութիւնը իր մեծ մասով չի
ապրում իր արդար ու չարքաշ աշխա-
տանքի պտուղներով: Նա իր հացը
հայթայթում է ոչ թէ իր արիւն-քր-
տինքով, այլ Հնդկաստանի Նոր Ջու-
ղայեցի հարուստների կտակած խոշոր
գումարների տոկոսներից գոյացած
նպաստներով: Այս նպաստընկալ ժո-
ղովուրդը մատնուած է պարապու-
թեան, մանաւանդ նրա գեղեցիկ սե-
ռը, իսկ պարապութեան բացասական
հետեւանքները հանրածանօթ են: Շատ
բնորոշ է, որ հանրային վէճերու ժա-
մանակ կիները այստեղ մեծ դեր են
խաղում..

Երկրորդ պատճառը այս համայնքի
մշակութային յետամնացութիւնն է,
որից օգտւում են չահամոլ եւ անխաւ
ղեկավարները: Պահելով համայնքը
միշտ խռովայոյզ վիճակում, միշտ
գրգռելով նրա կրքերը, այդ կարծեց-
եալ գործիչները ստեղծում են իրենց
համար դիրք ու մեծապէս օգտւում
«հասարակական կարկանդակից»...

Եթէ Նոր Ջուղան ունեցել է մի ղե-
կավար իր անբասիր գործունէու-
թեամբ եւ իր բարոյական բարձր նը-
կարագրով, դա եղել է հանգուցեալ
Միրզա Յարութիւն Յովհաննէսեանը,
բայց եւ դրա համար էլ նրա ամբողջ
կեանքը եղել է մի կատարեալ խաչա-
կրութիւն..

Կայ եւ մի երրորդ հանգամանք.—
Նոր Ջուղայի երիտասարդութիւնը
ցրուած է գաւառները եւ զուրկ է իր
հայրենի քաղաքի հանրային կեանքի
վրայ ազդելու հնարաւորութիւնից:

Այս անգամ էլ, երբ Առաջնորդը ժա-
մանում է Նոր Ջուղա, գտնում է ամ-
բողջ համայնքը մատնուած ներքին
վէճերի, հանրային մարմինների գոր-
ծունէութիւնը մատնուած անելի ամ-
բողջ ութ ամիս... Բարեբախտաբար
Առաջնորդը յաջողում է վերջ տալ վէ-
ճերին, լուծելով առկախ մնացած խըն-
դիրները եւ համաձայնութեան բերե-
լով հակամարտ կողմերին:

Ներսէս արք. հիացած էր Նոր Ջու-
ղայի ժողովրդի կրօնական ջերմե-
ռանդութիւնից, նրա չքեղ եկեղեցի-
ներից, զարդարուած հրաշալի նկար-
ներով, նրա թանգարանից ու մատե-
նադարանից Վերջինս դժբախտաբար
ինչ - ինչ հանգամանքների պատճա-
ռով ներկայիս չի կատարում իր կր-
թական դերը: Առաջնորդը ձեռնա-
դրել էր նաեւ երկու քահանաներ:

*** Թէհրանի եկեղեցու չինու-
թեան առթիւ նախկին Հայոց դպրոցի
ուսուցիչ Պ. Վ. Աֆրիկեանը կազմել
էր մի գրութիւն, որ պարփակեց մի
շիշի մէջ ու գրուեց կառուցուելիք ե-
կեղեցու հիմքում: Այդ գրութեան
մէջ յիշատակուած էին մեր համայնքի
մէջ գործող հանրային մարմինների,
միութիւնների եւ հայ մամուլի օր-
գանների կազմերը, եկեղեցու կա-
ռուցման պատմութիւնը, հիմնաքարե-
րի օծման արարողութեան նկարա-
գրութիւնը եւ... կենսամթերքների
գները ու աշխատավարձերը, իբ-
րեւ նշան ժամանակի:

ԿՎԻՐԻՄ

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Այս տարի եւս, միեւնոյն չուքով եւ
հանդիսաւորութեամբ տեղի ունեցաւ
Ֆրանսական նախկին ռազմիկներու
լիկայի կողմէ կազմակերպուած Ան-
ծանօթ զինուորին այցը դեկտեմբեր
24ի չաբաթ իրիկուան:

Ինչպէս յայտարարուած էր «Յա-
ռաջ»ի մէջ, Հայ Կամ. եւ Մարտիկ-
ներու եւ Հայ Սպայից Միութեանց
կողմէ բազմաթիւ ընկերներ հակա-
ռակ խիստ աննպաստ օդին փութա-
ցած էին բերել իրենց մասնակցութիւ-
նը այդ գեղեցիկ ցոյցին:

Զինուորական նուագախումբ մը
կ'առաջնորդէր թափորը: Ֆրանսական
լիկայի, սկանտինաւեան երկիրներու
ինչպէս նաեւ անգլիական, Փորթու-
կալի եւ հայկական բոլոր դրօշակիր-
ները, որոնց կը հետեւէին նախկին
կամաւորները եւ ռազմիկները խիտ
չարքերով որոշեալ ժամուն Ծան դ'Է-
լիզէի պողոտայէն վեր սկսան յառա-
ջանալ դէպի Յաղթական Կամարը,
ուր տեղի ունեցաւ բոցը արծարծելու
արարողութիւնը

Թէեւ նմանօրինակ յարգանքի ցոյ-
ցեր շատ յաճախ տեղի կ'ունենան այդ
նուիրական հուրին մօտ, այսու հան-
դերձ ամէն անգամ որ պարզ հանդի-
սաւոր մը տարբեր հանգամանքով
մեր ընկերները կը մասնակցին նոյն
պարտականութեան, անկարելի է որ
չազդուին այդ անսեթեւեթ այլ խոր-
հրդաւոր տեսարանէն:

Ֆրանսական Դաշնակցութեան կող-
մէ սարքուած նոյն տարեկան հանդի-
սաւոր այցը հետզհետէ կը ստանայ ա-
ւելի պատկառելի երեւոյթ, որովհե-
տեւ Զինադադարի տօնին առթիւ կա-
տարուած պաշտօնական այցերէն ան-
ջատաբար, լիկան յաջողած է միացնել
իրենց ընկերներու կարգին նմանապէս
ստուարաթիւ օտար ռազմիկները եւ
կամաւորները որոնք միեւնոյն հայրե-
նասիրական թափով եւ անչահախնդ-
րօրէն ուզած են թափել իրենց արիւնը
Ֆրանսայի եւ մարդկութեան համար,
մեծ պատերազմին ընթացքին:

Զինուոր

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 27 Դեկտ. (Ցա-
ւաք) — Շաբաթ գիշեր Կ. Խաչի մաս-
նաճիւղը սարքած էր ներկայացում -
պարահանդէս մը Լիւսիէնի սրահին
մէջ: Ժամը 9ուկէսին բեմ գալով Օր.
Ս. Գույումճեան բացատրեց ներկա-
յացման նպատակը: Իր սիրայօժար
մասնակցութիւնը բերած էր Շավիլի
Րաֆֆի երգչախումբը, (ղեկավարու-
թեամբ Պ. Սահակ Յովհաննէսեանի),
որ երգեց «Մեր հայրենիք»ը եւ ուրիշ
երգեր: Յետոյ սկսաւ ներկայացումը,
Ահարոնեանի «Արցունքի հովիտը»,
յուզելով նաեւ ներկաները: Ներկա-
յացումէն վերջ երգչախումբը թէ
խմբերգով եւ թէ պարերգով պահ մը
փարատեց տխուր յիշատակները:

Ներկայացումը այնքան ալ գոհա-
ցուցիչ չէր: Սրահը լեցուած էր Կա-
պոյտ Խաչի բարեկամներու բազմու-
թեամբ: Կը կարծենք թէ կոկիկ գու-
մար մը չահ մնաց: Այս առթիւ քանի
մը դիտողութիւններ — Ա. Մեր կազ-
մակերպութիւնները երբ ներկայաց-
ման մը կը ձեռնարկեն, եւ երբ խաղա-
ցողները սկսնակներ են, պէտք է ու-
չադիր ըլլան խաղին ընտրութեան եւ
մանաւանդ լեզուին.— Բ. Ներկայաց-
ման ժամանակ սիւֆլէն պէտք է գոց
ըլլայ, եթէ միեւնոյն սրահի մէջ է,
ինչպէս չաբաթ գիշեր: Ներկայացման
ժամանակ տեղի կ'ունենար նաեւ պիւ-
ֆէի սպասում եւ ներկաներ կը գան-
գատէին աղմուկէն.— Գ. Յաճախ կը
գանգատէին թէ կազմակերպիչները
յայտարարած ժամուն չեն սկսիր հան-
դէսը: Ճիշդ է այս գանգատը: Բայց
ինչո՞ւ հանդիսականներու մեծ մասը
կուգայ հանդէսի կիսուն եւ կը խան-
գարէ սրահին լռութիւնը:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՋՈՅՔ - ԵՐԵԿՈՅԹ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 Դեկտ. — Զ. Ռ. Մ. ի
Արարատ երգչախումբի վարչութիւնը
կազմակերպած էր ընտանեկան խըն-
ջոյք մը, 24 դեկտեմբեր չաբաթ գի-
շեր, իր առաջին տարեդարձին առթիւ,
Հ. Յ. Դ. «Միհրանեան» ակումբին
մէջ:

Կոկիկ բազմութիւն մը ժամանակին
գրաւած էր սեղանները:

Բացման խօսքն ըրաւ ընկեր Ա. Տէր
Սարգիսեան որ պարզեց երգչախում-
բին մէկ տարուան գործունէութիւնը
ե, յիշեց ընկեր Ե. Զօրթեանի մեկնու-
մը դէպի Լիբանան: (Ընկերը ամբողջ
մէկ տարի վարեց երգչախումբը):
Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ե.
Գասեան որ ճարտարօրէն վարեց ե-
րեկոյթը:

Երգչախումբին կողմէ յոտնկայս
երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը: Մէջ
ընդ մէջ երգուեցան յեղափոխական
երգեր, արտասանութիւն ըրաւ ընկեր
Հ. Զօտեան «Անէծք»ը: Օր. Ե. Եղիկ-
եան երգեց «Յաւարել եմ, ինչպէս
գիշեր»: Երգեցին տիկիններ՝ Ա. Խա-
չիկեան եւ Ա. Փափազեան: Այս առ-
թիւ ըսեմ որ տիկին Ա. Փափազեան
թէ Կ. Խաչի եւ թէ «Արարատ» երգչա-
խումբին մէջ ջանք չի խնայեր օգտա-
կար հանդիսանալու համար: Ընկեր
Ա. Տէր Սարգիսեան երգեց Ե. Թու-
մանեանի «Բարձր սարերը»: Գ. Բի-
րէճեան խօսք առնելով թելադրեց
զարկ տալ երգչախումբին:

Վալանսի սոխակը, Տիկին Վ. Մար-
գարեան երգեց մէկէ աւելի սիրուն
կտորներ: Յանձնախումբին կողմէ
մէկ չիչ չամփանեա վիճակահանի գր-
ուելով գոյացաւ կլորիկ գումար մը:
Կէս գիշերէն վերջ եղան հայկական եւ
եւրոպական պարեր եւ առաւօտ ժա-
մը 5ին վերջացաւ խնջոյքը, տաք մթ-
նոլորտի մէջ:

Գ. Խաչէրեան

Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս տարի ալ Կ. Խա-
չի մասնաճիւղը կազմակերպած էր
պարահանդէս մը, դեկտեմբեր 19ին,
Բօլիդիէ չքեղ սրահին մէջ:

Ժամանակէն շատ առաջ սրահը լեցն-
ւեր էր երկսեռ բազմութեամբ, մանաւանդ
բազմապէս երիտասարդ - երիտասարդու-
հիներ բաղկացած

Հանդէսը բացուեցաւ Ֆրանսական
ազգային քայլերգով ու «Բամ Փորո-
տանօվ», յոտնկայս ունկնդրու-
թեամբ:

Օրուան նախագահուհի Տիկին Ն.
Ֆ.իպրիկեան ամփոփ յառաջաբանով
մը բացուած յայտարարեց հանդէսը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց
մասնակցութիւնը բերած էին Տիկին
Լուզա Թէքիրպաշեան (մեներգ), Օր.
Դրմարեան (մեներգ), Տիկին Ցաբար-
եան (ջութակահար պար), Պ. Նազար
Պալեան (Նուագ-արտասանութ.), Պ. Զ[illegible]
[illegible] Ֆրանսական չը-
ջանակներու ծանօթ փոքրիկն Օր. Օ-
[illegible]
վրայ երեւումը իր չաչչաղուն տարազ-
ներով անակնկալ մը եղաւ ներկանե-
րուն համար: Այս վեց տարեկան աղ-
ջնակը ծափեր խլեց իր ֆրանսական,
ամերիկեան դասական պարերով:

Այս առթիւ բանախօսելու հրաւիր-
ուած էր Շ. Միսաքեան, որ ծանրա-
[ցաւ] Կ. Խաչի գործունէութեան վրայ
եւ չեչտեց հայ կնոջ կատարած ար-
դիւնաբեր ծառայութիւնները, Կ. Խա-
չի դրօշին տակ, Ֆրանսա, Իրաք, Ա-
մերիկա, Եգիպտոս եւն.:

Դժբախտաբար անձնաչափ երեւոյթ-
ներ պակաս չեղան պարերու ընթաց-
քին: Հասոյթը գոհացուցիչ կը հա-
մարուի: Միայն չքաւորաց գոյա-
ցած է աւելի քան 4000 Ֆրանք:

Ն. Կ.

Անգլիա կրնա՞յ միջամտել

Արմատական օրկանին քաղաքական խմբագիր, Տիկին [illegible] Թապուի, որ ընդհանրապէս կը ներչնչուի [illegible] չըրջանակներէ, իր երէկուան տեսութեան մէջ կ'ըսէ, որ թէ Մուսոլինի համոզուած է որ Անգլիա իր միջնորդութիւնը պիտի առաջարկէ, ի նպաստ Իտալիոյ: Առաջնորդը այն համոզումն ունի թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ չէ պատերազմի բռնուելու Թունուզի համար: Այս համոզումը հիմնուած է վերջերս կատարուած [illegible] քննութեան մը վրայ, որուն համաձայն Անգլիա [illegible] տարուան պէտք ունի, կազմակերպելու համար իր զինուորական ուժը, մանաւանդ օդատորմիղը: Միւս կողմէ, Մուսոլինի կը կարծէ թէ բրիտանական գաղթավայրերը պատրաստ չեն մասնակցելու զինուորական միջամտութեան մը, Միջերկրականի վերաբերող հարցի մը մէջ:

Ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի հանդարտութեամբ կը սպասէ դէպքերու ընթացքին, միշտ վստահ ըլլալով թէ Անգլիա տրամադիր չէ խանգարելու իր ծրագիրները: Իսկ եթէ փորձէ միջամտել, այն ատեն Իտալիա կրնայ Անգլիոյ դէմ գրգռել Ափրիկէի Իսլամները: Նոյն աղբիւրին համաձայն, իսլամական երկիրներու ֆաշական գործակալները վերջերս կրկնապատկած են իրենց գործունէութիւնը՝ բրիտանական գաղթավայրերուն մէջ:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Այդ օրերուն սովիէթ պետերը կ'ու-
զէին չփման մէջ մտնել ասիական եր-
կիրներուն եւ հարաւային Ասիոյ պե-
տութեանց հետ, այդ սահմանները
ամրացնելու համար, ուստի նոր մը-
ղում մը տուին այդ քաղաքականու-
թեան, ու Փետր. 26 ին Մոսկուայի
մէջ Պարսկաստանի հետ բարեկամա-
կան դաշինք մը կնքեցին. Փետրուար
28ին ալ, Աֆղանիստանի հետ համա-
նման դաշինքով մը կապուեցան: Այս
վերջին պայմանագրութեան 7րդ. եւ
8րդ. յօդուածներուն համաձայն,
Սովիէթները ճանչցան արեւելեան ազ-
գերու ազատութիւնը, եւ վաւերացու-
ցին Պուխարայի եւ Խիվայի անկա-
խութիւնը: Սովիէթները յանձնառու
եղան այդ անկախութիւնը պահպանե-
լու: Այսպէս, Սովիէթ Ռուսիա ըն-
դունած կ'ըլլար արեւելեան բոլոր ազ-
գերու անկախութիւնը: Շատ չանցած,
Մարտ 4ին, սովիէթ պետերու եւ Պու-
խարայի միջեւ պայմանագրութիւն
մը ստորագրուեցաւ: Այդ միջոցին,
իր Թուրքիոյ եւ Աֆղանիստանի մի-
ջեւ ալ բարեկամական դաշինք մը կըն-
քուած էր:

Այդ դաշինքները ստորագրուած ա-
տեն Էնվէր փաշա մեծ գոհունակութիւն մը
կը զգար: Ան շատ յարմար կը գտնէր
Պուխարայի տրուած անկախութիւնը,
ու ամէն առթիւ իր գոհունակութիւնը
կը յայտնէր, ըսելով թէ կ'իրագործ-
ուին այն գաղափարները զորս պարզած
էր սովիէթ ղեկավարներու հետ ունե-
ցած տեսակցութիւններու ընթացքին:

Այդ միջոցին ջանք կը տարուէր որ
միութիւն մը հաստատուի Միջին Ա-
սիոյ եւ միւս իսլամ երկիրներու մի-
ջեւ: Պերլինի մէջ ալ «Իսլամական
Դրօշ» անուն թերթ մը սկսած էր հը-
րատարակուիլ: Այդ թերթին մէջ կը
պաշտպանուէր իսլամներու միու-
թեան գաղափարը, ու առաւական դա-
շինքներուն վրայ կը խօսուէր:

Էնվէր փաշա Ռուսիա գտնուած ա-
տեն, իսլամներու միութեան գաղա-
փարը իրագործելու աշխատած էր:
Ռուսերն ալ համակարծիք էին: Ա-
նոնք կ'ուզէին որ ուրիշ երկիրներու
փարչութեան տակ ապրող իսլամական
կարգ մը երկիրներ ազատութիւն
ձեռք բերեն, ու այդ նպատակով կ'աշ-
խատէին: Խիվայի ու Պուխարայի
հետ կնքուած պայմանագրութիւնն ալ
ատոր մէկ կենդանի օրինակն էր:

Այդ օրերուն, լուր մը հասաւ Մոս-
կուա, ու մինչեւ Էնվէր փաշայի ա-
կանջը արձագանգեց: Յաջորդ օրը հե-
ռագրական գործակալութիւնը պաշ-
տօնապէս հաղորդեց այդ լուրը, ո-
րուն համաձայն, Թալաթ փաշա Պեր-
լինի մէջ Մարտ 15ին սպաննուած էր
Հայու մը կողմէ:

Էնվէր փաշա այդ լուրը կարդալուն
պէս չլմեցաւ: Սպաննուած էր իր սի-
րելի բարեկամը, կուսակցական ընկե-
րը, գաղափարակից ընկերը, որուն
հետ երկար ատեն աշխատած էր մի-
եւնոյն նպատակին իրագործման հա-
մար: Ան չէր ուզեր հաւատալ այդ
լուրին ստուգութեան: Սակայն իրա-
կանութիւնը մէջտեղն էր Հեռագրա-
կան գործակալութիւնը իր բոլոր ման-
րամասնութիւններով կը հաղորդէր
այդ լուրը: Էնվէր փաշայի հոգին շատ
նեղացաւ: Մէկ չաբաթ, պանդոկէն
իսկ դուրս չելաւ: Հեռագրական լու-
րերը բերել կուտար ու կը կարդար:

Շատ վշտահար էր Էնվէր փաշա: Ա-
մէնէն մեծ պատճառը սա էր որ Թա-
լաթ փաշա հայրենիքէն հեռու, օտար
երկրի մը մէջ օտար գնդակով մը ըս-
պաննուած էր: Էնվէր փաշա բնաւ չէր
փափաքիր այդպիսի մահ մը, որ ե-
կու վիշտ պատճառած էր. նախ իբր
բարեկամ, ու յետոյ իբր զոհ օտար
գնդակի մը, հայրենիքէն հեռու:

Էնվէր փաշա հետեւեցաւ մահափոր-
ձի հեղինակի մասին կատարուած
կործողութեան: Սակայն ի՞նչ օգուտ:
Իր բարեկամը կորսնցնելէն յետոյ,
անոր վրէժը մէկ հոգիի կողմէ պիտի
լուծուէր: Ան գիտէր թէ աշխարհի
մէջ այդպիսի բռնական շատ մը ա-
րարքներ կը գործուին: Սակայն, նոյն
միջոցին ատոր դիմադրող ուժ մը չու-
նէր փաշան: Արդէն շատ մը յեղափո-
խութեանց մէջ մեծ դէպքեր պատա-
հած էին: Ահա Մոսկուայի մէջ Քրէմ-
լինի հոյակապ պալատը, Կարմիր
հրապարակը, Նշանաւոր Մայր եկե-
ղեցին, կոտրած արձանները, յեղա-
փոխութեան մէջ փճացածները, Ձե-
կան:

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՃԱՄԲԱՅ ԿԵԼԼԷ ԴԷՊԻ ՊՈՒԽԱՐԱ

Թալէաթ փաշայի մահը երկար ա-
տեն վիշտ պատճառեց Էնվէր փաշա-
յին: Միշտ անոր վրայ կը խորհէր ա-
մէն տեղ, ամէն խօսակցութեան ա-
տեն. Էնվէր փաշա չէր կրնար մոռնալ
Օսմ. Կայսրութեան եպարքոսը, իր
հաւատարիմ ընկերը:

Էնվէր փաշա այլեւս կ'ուզէր բոլո-
րովին ձգել իր կացութիւնը: Ծրագի-
րը պատրաստած ու մեկնումի օրերն
ալ որոշած էր:

Այդ օրերուն, Մոսկուայի մէջ ու-
տելիքի տագնապ կար: Վէսիքայով եւ
որոշ քանակութեամբ կը բաժնուէին
հացը ու միսը եւ այլ ուտեստեղէն-
ներ: Էնվէր փաշա ի տես այդ բանին,
անօգուտ համարեց Մոսկուա բնակու-
թիւնը, ու 1920ի Հոկտեմբեր ամսը-
ւան կիսուն, Մոսկուայէն բաժնուե-
ցաւ: Մեկնումի ատեն տեղի չունեցան
այն բարեկամական ցոյցերը, որոնց
առարկայ եղած էր Մոսկուա ժամա-
նած պահուն: Ողջերթի եկած էին քա-
նի մը ընկերներ միայն: Էնվէր փաշա
Պուխարայի ճամբան բռնեց: Ինքզին-
քը երջանիկ կը համարէր, նորէն
կեանքի մէջ նետուած ըլլալուն հա-
մար: Նոյնիսկ մոռցած էր Թալաթ
փաշան:

Մոսկուայի մէջ ի՛նչ օրեր անցու-
ցած էր, պնդողութեան մատնուած
առանց կարենալու կատարել ինչ որ
ծրագրած էր: Ու ասիկա մեծ տառա-
պանք մըն էր Էնվէր փաշայի համար,
որ վարժուած էր իսկոյն գործադրե-
լ իր ծրագիրները:

Պուխարայի ճամբուն վրայ, Էնվէր
փաշա ընելիքները կը խորհէր: Աստ-
ծին չէր, ու ճամբորդութեան առա-
ջին օրէն իսկ իրեն կ'ընկերանար թիկ-
նապահը Մուհիտտին պէյ: Անոնք օ-
րերով ճամբորդեցին, ու կառախում-
բը վերջապէս հասաւ իսլամական եր-
կիրը: Ռուսական զինուորէ անցած կա-
ռախումբը նոր աշխարհ մը մտած էր,
ուր ամէն ինչ տարբեր էր: Էնվէր փա-
շա եւ իր թիկնապահը փոքր գիւղերէ
անցած ատեննին պզտիկ մինարէներէ
բարձրացող էզանի ձայները կը լսէին,
ու ինքզինքնին տարբեր աշ-
խարհի մը մէջ կը գտնէին: Մանկու-
թեան օրերու կեանքը կը յիշեցնէր
այդ աշխարհը, ծնողքին թելադրած
կեանքը: Էնվէր փաշա փոփոխութիւն
մը կրեց այդ աշխարհին մէջ:

(9)

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 31 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 31 Décembre 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3926
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԻՆ ՄԻՒՍ ԵՐԵՍԸ

— oo —

Կարելի չէ մէկ շունչով խտացնել Հայկական Արտասահմանի բարոյական պատկերը, ակնարկ մը նետելով անցնող տարուան վրայ :

Մենք պիտի փորձենք ուշադրութեան յանձնել կարգ մը գիծեր եւ երեւոյթներ, սեւ թէ ճերմակ, որոնք չեշտուեցան տարուան ընթացքին :

Առաջինը, այդ երեւոյթներուն, ներքին վէճերու մեղմացումն է։

Մարդիկ այլեւս յոգնած կ'երեւան տարիներու պայքարներէն եւ պառակտումներէն, որոնք այնքան կորով սպառեցին, առանց գործնական արդիւնքի մը յանգելու :

Պայքարը բնական պահանջ մըն է հանրային կեանքին համար, բոլոր ժողովուրդներուն մէջ։ Մանաւանդ երբ կը ձգտի որոշ գաղափարներ արժեցնելու, թիւրիմացութիւններ հարթելու կամ ելքեր գտնելու։

Իսկ մեր այսօրուան կացութեան մէջ, ուր այնքան խարխուլ են համոզումները, քննադատական, վերլուծական առողջ պայքարը անժխտելի բարիքներ կրնար բերել, եթէ շշեղէր իր նպատակէն։

Անցնելով բուն հարցին, այո՛, իրականութիւն է որ կիրքերը մեղմացան եւ շատ մը ժանգեր թափեցան, 1938ի ընթացքին։

Տեղը չէ խօսելու գործակցութեան զանազան փորձերու մասին, որ կատարուեցան հոսանքէ հոսանք, եւ ուր երիտասարդութիւնն ալ որոշ դեր կատարեց, գոնէ Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ :

Կը բաւէ արձանագրել իրողութիւնը, իբրեւ կազդուրիչ եւ յուսատու երեւոյթ մը :

Բայց, ամէնէն անխառն համերաշխութիւնն ալ կը դառնայ անամէջ մխիթարանք, եթէ պիտի չծառայէ խօսքերը գործի վերածելու։ Պահանջները, վէրքերը աչօք բացօք տեսնելու եւ դարմաններ որոնելու : Մէկ խօսքով, ինքնապաշտպանութեան ճակատը զօրացնելու :

Այս տեսակէտէն, շատ ալ մխիթարական պիտի չգտնէինք ընդհանուր պատկերը, եթէ փորձէինք ակնարկ մը նետել գաղութէ գաղութ :

Ունինք համրանքներ, բազմութիւններ որոնք յաճախ անկարելին կը փորձեն, միշտ բարձր բռնելու համար ինքնապաշտպանութեան դրօշը։ Իսկ ուրիշներ կարծես խաչ քաշած են իրենց գոյութեան վրայ, ամէն բան ձգելով ճակատագրին։ Եւ այս՝ այնպիսի միջավայրի մը մէջ ուր մարդիկ եւ ժողովուրդներ ամէն օր կը բազմապատկեն իրենց ճիգերը, ճակատագրին անէծքը օրհնութեան վերածելու համար :

Այսպէս, Փարիզէն քանի մը ժամ անդին, Լոնտոնի եւ Մանչէսթրի մէջ, լռութիւնը, անշարժութիւնը կը թանձրանան տարուէ տարի, մշուշ կապելով հայկական հորիզոնին վրայ, երբ հարեւան Պրիւսէլի եւ Անվէրսի մէջ նոյնքան՝ փոքրաթիւ գաղութ մը գիտակցութեան եւ գործունէութեան փաստեր կը ներկայացնէ, պարբերաբար։Եւ երբ, քիչ մը աւելի հեռուն, Պերլինի մէջ, աւելի սակաւաթիւ գաղութ մը օրինակելի շարժումներ կը փորձէ, ոչ միայն ինքնապաշտպանութեան, այլեւ արտաքին ճակատին վրայ։

Ֆրանսան կարելի չէ բաղդատել այդ գաղութներէն մէկուն, մինչեւ անգամ ամբողջին հետ, քանի որ այստեղ ունինք պատկառելի համրանք մը, 60 — 70,000, բազմազան կազմակերպութիւններով :

Կիրքերու մեղմացումը եւ նոր կացութեան գիտակցութիւնը աւելի չեշտուեցան այս գաղութին մէջ, 1938ի ընթացքին։ Բայց, մենք չենք շլանար այս բարեփոխումէն, զայն համարելով պարզապէս սկզբնաւորութիւն մը։

Հարկ է տրամաբանական վախճանին հասցնել երկունքը, ամէն բանէ առաջ գլուխ հանելով ազգ. իշխանութեան մը կազմակերպումը։ Հարկ է իրականացնել ուժերու համախմբումը, եթէ կ'ուզենք իսկապէս օրհնութեան մը վերածել սթափումը։

Օրինակ, ինչ որ իրականացած է Մարսէյլի մէջ, ինչո՞ւ դժուար պիտի ըլլար Փարիզի, Լիոնի կամ Վալանսի համար։

Ի՞նչ արժէք ունին միացեալ ճակատի շողշողանքը եւ զանազան հոսանքներու փոխադարձ բարեացակամութիւնը, առանց գործունէութեան ուղեգծի մը, համապատասխան օրկանով։

Տակաւին չենք խօսիր քաղաքական հոգերու մասին, որոնք դիւրաւ կրնային հարթել գետինը, այնքան մօտալ հեռանկարի մը առջեւ։ Ազգային թէ միջազգային :

Եւրոպայի միւս գաղութներէն Զուիցերիան կարելի է հաւասար գծի վրայ դնել Մանչէսթրի կամ Լոնտոնի հետ։ Թող չըսեն թէ զանցառելի է այդ երկրին մէջ եղած համրանքը։ Երկու հարիւրը, նոյնիսկ հարիւրը արժէք են այս ցիրուցան ժողովուրդին համար, քանի որ որակը եւ յարմարութիւնները յաճախ կը փոխարինեն քանակը :

Վիէննայէն լուր չունինք երկար ատենէ, ուրիշ խօսքով՝ Աւստրիոյ կցումէն ի վեր (1938 Մարտ)։

Իտալական գաղութը (Միլան), որ բացառիկ դիրք մը կը ներկայացնէ շատ մը տեսակէտներով, կը թուի թէ քիչ մը ճլորեցաւ անցնող տարուան ընթացքին։ Ամէն պարագայի մէջ, մենք աւելին կը սպասենք այնտեղի «շրջանաւարտ»ներէն, որոնք լայն պատեհութիւններ ունին գործելու եւ չեն կարօտիր խնամակալներու :

Պատկերը աւելի բարդ եւ բազմակողմանի հանգամանք մը կը ստանայ, երբ մեր աչքերը կ'ուղղենք դէպի արեւելեան գաղութները, Պալքաններէն մինչեւ Իրաք եւ Իրան :

Փորձենք այդ մասն ալ խտացնել, երկու Ամերիկաներով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ Ա՞ՉՔ ՈՒՆԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՎՐԱՅ

— oo —

Հալէպ, Հոմս, Ճէզիրէ...

Լոնտոնի աշխատաւորական օրկանին՝ Տէյլի Հէրըլտի թղթակիցը կը հեռագրէ Դամասկոսէն.—

Թուրքիա Ֆրանսայէն պահանջած է Հիւսիսային Սուրիոյ հողատարութիւնը, իբրեւ փոխարինութիւն իր չէզոքութեան՝ պատերազմի մը պարագային։ Անգրոյ առարկայ հողամասը կ'ընդգրկէ ամբողջ հիւսիսային Սուրիան, Հալէպը, Հոմսը եւ Էլ Ճէզիրէն : Այս տեղեկութիւնը տուած է Սուրիոյ վարչապետը Ճէմիլ պէյ Մարտամ որ անցեալ շաբթու վերադարձաւ Փարիզէն, ուր երկար տեսակցութիւններ ունեցած էր Ֆրանսայի վարիչներուն հետ։ Թուրքիա իր պահանջը ներկայացուցած է Միւնիխի համաձայնութենէն անմիջապէս առաջ։ Վարչապետին Փարիզ այցելութիւնը կապ ունէր 1936ի Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագրին գործադրութեան եղանակներուն հետ։ Համաձայն այդ դաշնագրին, Սուրիա անկախ պետութեան մը պիտի վերածուի 1939ին եւ հոգատարութիւնը պիտի փոխարինուի «բարեկամական դաշնագրով» մը երկու երկիրներուն միջեւ։ Մասնաւոր պայմանագրութեամբ մը Ֆրանսա իրաւունք կը ստանար զինուորական ուժ մը պահելու, Ճէպէլ Տրուզի եւ Լաթաքիոյ մէջ՝ դաշնագրին վաւերացումէն վերջ մինչեւ հինգ տարի։ Եւ սակայն հիմա նկատի ունենալով որ թրքական սպառնալիք մը կայ Սուրիոյ վրայ, Ֆրանսա իրաւունք պիտի ունենայ բանակ մը պահելու Սուրիոյ մէջ, երբ որ ուզէ եւ որքան ատեն համար որ անհրաժեշտ գտնէ։ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի վարիչներն ու Սուրիոյ վարչապետը յանգած են այս կարգադրութեան, իրենց վերջին խօսակցութեանց ընթացքին :

ԽՄԲ.— Սուրիոյ տարածութիւնն է 60,000 քառակուսի մղոն, բնակչութիւնը՝ 3,500,000 որուն 200,000ը Հայ։ 1920էն ի վեր կը գտնուի Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ։

Նեղացուցիչ հարցումներ արտաքին նախարարին

— oo —

Երեսփ. ժողովի աւջի օրուան նիստին մէջ, ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները նեղացուցիչ հարցումներ ուղղեցին արտաքին նախարարին, գանգատելով թէ գաղտնի պահած է 1935ի համաձայնութեան խզումը Իտալիոյ կողմէ։ Նախարարը ներկայ չէր այդ նիստին եւ հարկ եղաւ ընդհատել նիստը, որպէսզի կարենայ բացատրութիւններ տալ։ Պ. Ժորժ Պոնէ ներկայանալով, բացատրեց թէ ինք խզումը իմացաւ դեկտեմբեր 19ի յայտարարութենէն վերջը։ «Եթէ նոյնիսկ տեղեկութիւն ունեցած ըլլայի իտալական ծանուցագրի մասին, ինծի համար անկարելի պիտի ըլլար յայտնել, որովհետեւ իտալական կառավարութիւնը տակաւին հրապարակ հանած չէր զայն։ Աւելէ զատ, դեռ պատեհութիւն ունեցած չէի լուր տալու դահլիճին։ Իմ խնդրանքով վարչապետը ժողովի հրաւիրեց նախարարները, եւ հոն խմբագրուեցաւ Ֆրանսայի պատասխանը»։

Այս բացատրութիւնը չգոհացուց ընդդիմադիր երեսփոխանները, որոնք սկսան կծու խօսքեր ուղղել։ Նախարարը յայտարարեց թէ լիակատար բացատրութիւններ պիտի հաղորդէ յառաջիկայ յունուարին, ամբողջ անցուդարձի մասին։ Համայնավար երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ յունուարին Պ. Չէմպըրլէն վերադարձած պիտի ըլլայ Հռոմէն, եւ այն ատեն ի՞նչ պատահած պիտի ըլլայ։ «Հասած ենք այնպիսի կէտի մը ուր այլեւս բաւական չեն արտաքին նախարարին հերքումները»։ Կարգ մը թերթեր ալ խստօրէն կը քննադատեն արտաքին նախարարը, մեղադրելով թէ ան կը պատրաստուի անձնատուր ըլլալ Մուսոլինիի՝ ափրիկեան գաղթավայրերու մասին, ինչպէս եղաւ Հիթլէրի, Չեխոսլովաքիոյ հարցին մէջ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, բաւական մեղմացած է Ֆրանքօ-իտալական ձգտումը, շնորհիւ Ֆրանսայի բռնած չափաւոր դիրքին։ Հռոմի մէջ ալ աւելի պաղարիւն կ'երեւան, մանաւանդ որ Պ. Տալատիէ որոշած է կրճատել իր այցելութեան ծրագիրը եւ երբեք զինուորական ցոյցի մը հանգամանքը չտալ անոր։ Ֆրանսացի եւ օտար թղթակիցներ ալ պիտի չընկերանան վարչապետին, անոր նաւած մարտանաւին մէջ, այլ ուղղակի Պիզերթա պիտի երթան։ Եւ վերջապէս, Անգլիոյ վարչապետն ու արտաքին նախարարը կանգ պիտի չառնեն Փարիզի մէջ, Հռոմ գացած ատեն :

*** Նոր տարուան առթիւ գիր մը ուղղելով անգլիական մեծ ամսագրի մը, Պ. Չէմպըրլէն լաւատես յայտարարութիւններ կ'ընէ։ Այս առթիւ կ'ըսէ թէ Մեծն Բրիտանիա «որ եւ է զիջում պիտի չընէ բռնի ուժի առջեւ» եւ թէ «կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը այսօր ի վիճակի են ի հարկին կատարելու իրենց պարտաւորութիւնները իրենց դաշնակիցներուն, կայսրութեան եւ երկրին հանդէպ»։ Վարչապետին խօսքերը անուղղակի ազդարարութիւն մը կը համարուին Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի :

— oo —

ԻՐԱՆ ԽԶԵՑ իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ, ինչպէս կը հաղորդէ Հավասի թղթակիցը, դեկտեմբեր 29 թուակիր հեռագրով մը։ Որ եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս մասին։

ՁՈՒԻՐԻՆ ԳԻՆՆ ԱԼ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ։ Յունուար 1էն սկսեալ մէկ խորանարդ մեթրը պիտի արժէ 2·40, փոխանակ 2·20ի, համաձայն Սէնի նահանգապետին կարգադրութեան։

Անգլիա պիտի միջամտէ՞ ֆրանքօ-իտալական վէճին

— oo —

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները կը կարծեն թէ բրիտանական կառավարութիւնը պիտի չմիջամտէ Ֆրանքօ-իտալական վէճին՝ Թունուզի, Քորսիքայի եւ Ճիպութիի մասին։ Կ'ըսուի թէ Մուսոլինի կը փափաքի որ վարչապետ Չէմպըրլէն միջնորդի դեր կատարէ Հռոմի եւ Փարիզի միջեւ։ Որովհետեւ, կը բացատրեն, անգամ որ Անգլիոյ վարչապետը ստանձնէ այս դերը, բնականաբար պիտի թելադրէ իր Ֆրանսացի բարեկամներուն որ զիջում մը ընեն, գոհացնելու համար Իտալիոյ պահանջները։ Այս ձեւով պաղութիւն մը յառաջ պիտի գայ Ֆրանքօ-անգլիական յարաբերութիւններուն միջեւ։ Միւս կողմէ սակայն Ֆրանսա հասկցուցած է թէ աջակցութեան կամ միջամտութեան պէտք չունի, իտալական վէճը կարգադրելու համար։ Արտաքին նախարարը՝ Ժորժ Պոնէ այս մասին բացորոշ յայտարարութիւններ ըրած է բրիտանական դեսպանին։ Հետեւաբար Չէմպըրլէն որոշած է Թունուզի կամ Ճիպութիի հարցի մասին չխօսիլ Մուսոլինիի հետ, իր այցելութեան ընթացքին։ Եթէ Մուսոլինի ինքը խօսք բանայ այդ մասին, Անգլիոյ վարչապետը պիտի բացատրէ թէ այդ վէճը չի հետաքրքրեր Անգլիան :

*** Արտաքին նախարարութիւնը հաստատեց թէ Ֆրանսական տեսակէտը հաղորդուած է անգլ. կառավարութեան, Լոնտոնի ֆրանս. դեսպանատան գործակատարին կողմէ։ Ֆրանսա պարզապէս Ֆրանքօ-իտալական խնդիր մը կը նկատէ Թունուզի հարցը, հետեւաբար չուզեր որ Պ. Չէմպըրլէն միջնորդի դեր կատարէ։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հակառուս գաղտնի ընկերութիւն մը երեւան հանեց Քիէվի մէջ։ Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 38 հոգի։ Ձեկան ձերբակալեց նաեւ երեք գաւառացիներ, երբ կը փորձէին անցնիլ սահմանագլուխը։

ՕՏԱՐ ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ աքսորելու առաջարկ մը ներկայացուց երեսփոխան Տայդ, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Ուաշինկթընի մէջ։ Առաջարկը ուղղուած է մասնաւորապէս պոլշեւիկներուն, նացիներուն եւ ֆաշականներուն դէմ։ Այս առթիւ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի երեսփ. ժողովին։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ միջեւ մերձեցում հաստատելու համար, յունուարին Պելկրատ պիտի երթայ Իտալիոյ արտաքին նախարարը, Հունգարիոյ վարչապետին Հռոմ այցելութենէն վերջը։

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ պատիժները պիտի կրճատուին, նոր տարուան առթիւ։

ԲՈՒՌՆ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ծագած է նախկին վարչապետներ Թառտիէօյի եւ Լէօն Պլումի միջեւ։ Առաջինը կարգ մը նամակներ հրատարակելով, կ'ըսէ թէ Լէօն Պլում նախարարական պաշտօն առաջարկած էր իրեն։ Լէօն Պլում կը հերքէ, անարգելով Թառտիէօն :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը մասնաւոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որով միայն մէկ կուսակցութիւն կը հաստատուի ամբողջ երկրին մէջ։ Այս նոր կազմակերպութեան անդամակցելու պիտի հրաւիրուին լուծուած կուսակցութեանց վարիչները :

ՍԻՆԵՄԱ ՓԱԹԷԻ գեղծումներուն առթիւ երեք մեղսակիցներ եւս երեւան հանուեցան։ Գլխաւոր ամբաստանեալներէն Սէրֆ եւ Նաթանսոն դէմ դիմաց հանուեցան աւջի օր։ Յոյնը շատ ծանրակշիռ խոստովանութիւններ կատարեց, բանալով ամբողջ վարագոյրը։ Միւսը ուրացաւ ամէն բան, «առասպել» կոչելով անոր պատմութիւնները։ Կծիկը դեռ նոր կը քակուի :

ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ որոշուեցաւ զատ հրէական հիւանդանոց մը փոխադրել հրեայ հիւանդները։ Կառախումբերու մէջ ալ մասնաւոր վակոններ պիտի յատկացուին Հրեաներու, որպէսզի չխառնուին արիականներու հետ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 15րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունուար 18ին, Շամոնիի մէջ։

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ճակատը կ'եռայ անընդհատ։ Վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետական զօրքը յաջողած է կասեցնել ազգայնականներու յառաջխաղացութիւնը։ Իսկ Զօր. Ֆրանքօ կը շարունակէ նոր յաղթանակներ աւետել, բազմաթիւ գերիներով։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն առանձնաշնորհեալ բանուորներու դաս մը կը հաստատուի,— «Հերոս ընկերվարական աշխատանքի»։ Այս կարգի աշխատաւորները պիտի ստանան Լէնինի շքանշանը եւ կրկնապատիկ վճարում, մասնաւոր դրամական պարգեւներ, բնակարան եւ ինքնաշարժ։ Այս առթիւ կը հաստատուին երկու նոր շքանշաններ, մղում տալու համար ճարտարագործական արտադրութեան։

ՇԱՏ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐ դադրելու դատապարտուած են, իբրեւ հետեւանք հիթլէրական կարգուսարքին։ Այս թերթերուն մէկ մասը պիտի ձուլուի հիթլէրական օրկաններու հետ,— ինչպէս «Պէօրսէն Ցայթունկ»ը, որ հիմնուած է 1855ին, «Քրոյց Ցայթունկ»ը, որուն հիմնադիրն է Պիզմարք (1848) եւն.։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ձախակողմեան երեսփոխաններէն Պ. Նիքոլա Նիքոլով մէկ տարի բանտարկութեան եւ 5000 լեվա տուգանքի դատապարտուեցաւ, իբրեւ մեղսակից քաղաքական ապօրէն գործունէութեան։ Ուրիշ չորս երեսփոխաններու ընտրութիւնն ալ բեկանուեցաւ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ չոգեկառքի արկածին զոհերուն թիւը հասաւ 105ի (մեռեալ)։ Շատ մը վիրաւորներու կեանքը վտանգի մէջ է :

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՄԸ քանդեց Ցունաստանի Քումանիա գիւղը։ Քսան հոգի մեռան։ Վիրաւորներուն թիւը աւելի մեծ է։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց Գերմանիոյ, բացատրութիւն պահանջելով ամերիկեան հպատակ Հրեաներու համար :

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Բ.

Գ.— ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Շատ երիտասարդ է մեր թատերական երաժշտութիւնը. քառորդ դարու մը կեանքն ունի ան։ Նկատի չենք առներ Տիգրան Չուխաճեանի թրքական օփէրէթները. անոնք գործերն են տաղանդաւոր Հայու մը որ իր մաքին ոտքերը ցանեց օտարին հողին վրայ։

Երեւանի Օփերան, որուն բացումը կատարուեցաւ 1933 Յունուար 20ին, մեծ թափ տուաւ այն թատերական շարժումին որ հետզհետէ նոր գործերով ճոխացուց մեր թատերական երաժշտութիւնը։

Այսօր Երեւանի Օփերան, օտար գործերու քով, ունի հայկական խաղացանկ մը (répertoire) —

1.— Արմէն Տիգրանեանի Անուշը եւ Տէօր-Օղլին։

2.— Ալեքսանդր Սպենդիարեանի Ալմաստը։

3.— Անուշաւան Տէր Ղեւոնդեանի Սեդան, քաղուած Լեւոն Շանթի Հին Աստուածներէն։

4.— Յարօ Ստեփանեանի Քաջ Նազարը (Դերենիկ Դեմիրճեան), Սասունցի Դաւիթը եւ Արշալոյսին։

Եւ այս թափով նոր գործեր պիտի գան ճոխացնել այս շարքը։

Այս երաժշտական թատերախաղերուն մէջ կը գտնենք Յովհ. Թումանեանը երեք գործերով, որոնք են, իրենց խմբագրութեան ժամանակագրական կարգով,—

Ա.— Անուշը

Բ.— Ալմաստը (Թմկաբերդի առումը)

Գ.— Սասունցի Դաւիթը։

Երկար է Անուշի պատմականը, ուստի կը վերապահենք այս յօդուածի վերջին մասին։

Խօսած ենք Ալմաստի մասին, Ալեքսանդր Սպենդիարեանի մահուան տասնամեակին առթիւ։

Անտիպ է Յարօ Ստեփանեանի Սասունցի Դաւիթը։ Մեր աշխարհի չէնական պարխալները թոյլ չեն տար որ մենք՝ դուրսի Հայերս ճանչնանք մեր ցեղային մշակոյթի բոլոր բերքերը։ Եւ անձնական նամակէ մը միայն կը տեղեկանանք թէ թատերախաղը խմբագրուած է «Վակներեան ներշնչումով»։

Հանրածանօթ է Անուշը, հայ շինականներու այս ասպետական երգը։

Առաջին անգամ Կոմիտաս վարդապետը կը յղանայ Անուշը երաժշտական թատերգութեան վերածելու գաղափարը ու կը խնդրէ հեղինակէն որ պատրաստէ անոր թատերական գրքոյկը (livret)։

«Թիֆլիզ գտնուած միջոցիս, կը գրէ Զարդարեան, Կոմիտասի հետ Թումանեանի տունն ենք օր մը. Կոմիտաս նորէն պնդեց որ փութացնէ Լիպրէթթօին խմբագրումը։ Թումանեան կպացուց որ առիթ իր ընելիք բանը չէր.— Ես պոէմը գրել եմ, բաւ. խընդալով, Լիպրէթթօն էլ թող ուրիշը հանէ։ Սպասելով այդ լիպրէթթօյին, Կոմիտաս արդէն Անուշի քանի մը մեղեդիներու եւ խմբերգներու եղանակը յօրինած էր, ինքնահնար եղանակներ՝ ժողովրդական երգերու ոճով. տոնիք ինծի երգեց էջմիածին, եւ շատ սիրուն դուրս, մանաւանդ Անուշ հն ունին սիրոյ ողբերգին եղանակը»։

(«Անահիտ», Գ. տարի, 1931, թիւ 1—2)։

Դժբախտաբար Յովհ. Թումանեանի ձեռնարկութիւնը հայ բեմը զրկեց Կոմիտասի Անուշէն։

Այնուհետեւ Վարդան Սարգսեան կը ձեռնարկէ Անուշի երաժշտական խմբագրութեան. կը գրէ թատերախաղին գլխաւոր երգերը որոնց մասին այսպէս կ'արտայայտուի.

— «Այս երգերը ժողովուրդի կողմէ ստեղծուած չեն, այլ յօրինուած են հեղինակին կողմէ 1911ին, Սկիւտարի Ամերիկեան Աղջկանց վարժարանի հայ սանուհիներուն հանդէսին առթիւ, ուր ներկայացուած է Անուշը առաջին անգամ, ամբողջովին հեղինակին խմբագրած երաժշտութեամբ»։

Դժբախտաբար Վարդան Սարգսեանի Անուշն ալ կը մնայ կիսատարտ։ Անոր գլխաւոր եղանակներուն առաջին շարքը հրատարակուեցաւ 1937ին առանձին պրակով մը որ կը պարունակէ հետեւեալ երգերը.— Սիրերգ Սարոյի (Աղջի՛ անաստուած), Ողբերգ հուրիներու (Եկէ՛ք քոյրե՛ր), Պարերգ Վիճակի (Համբարձում եա՜յլա)։

Այս երեք երգերը իրենց դասական կառուցուածքով, յուզումի անկեղծ արտայայտութեամբ կը կազմեն մեր արդի երաժշտութեան գեղեցիկ էջերէն մէկը։ Եւ այս պատճառով կը ցաւինք որ գործը մնացած է կիսատարտ։

Ջինտալարի ընթացքին հայկական վերածնունդի խանդավառ օրերուն, Պոլսոյ մէջ ներկայացուեցաւ Արմէն Տիգրանեանի Անուշը, զոր կովկասահայ խումբ մը կը ներկայացնէր Սուրաբեան ամոլի ղեկավարութեան տակ։

Միեւնոյն Անուշը ներկայացուեցաւ այնտեղ, Փարիզ, Սուրաբեաններու կողմէ, գործակցութեամբ «Սիփան» երգչախումբի եւ ղեկավարութեամբ Սաքօ Յակոբեանի։

Այս Անուշը Արմէն Տիգրանեանի գործին հարազատ արտայայտութիւնը չէր։ Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Սուրաբեանները յիշողութեամբ երգած են թատերախաղին միայն բեմական մասը զոր ձայնագրած է դաշնակահար Քուչնարեան, այժմ Ամերիկա, ու դրած՝ անոր հարմարաւորեան նուագախումբի բաժին մը։

Այնուհետեւ Անուշը ներկայացուեցաւ Փարիզի մէջ Սաքօ Յակոբեանի ղեկավարութեան տակ, «Սիփան»ի եւ սիրողներու գործակցութեամբ։

Այս առթիւ տեղեկացանք թէ ներկայացուած Անուշը Արմէն Տիգրանեանի թատերախաղին հարազատ ընդօրինակութիւնն էր։ Երբ 1924ին Տիկին Սաքօ Յակոբեան կը մեկնի Կովկասէն, հեղինակին հաւանութեամբ կ'ընդօրինակէ Անուշի բնագիրը ու այդ հարազատ ձեւով կը բեմադրէ զայն Սաքօ Յակոբեան։

Արդ, ի՞նչ էր տարբերութիւնը այս երկու Անուշներուն։

Գրեթէ ոչինչ, եթէ նկատի չառնենք նուագախումբի բաժինը։ Սուրաբեանները բազմաթիւ անգամներ ներկայացուցած էին զայն Կովկասի մէջ, հեղինակին գիտակցութեամբ։ Եւ անոնց արտասահմանի Անուշը իր բեմական երաժշտութեամբ գրեթէ հաւատարիմ արտայայտութիւնն էր բնագրին։ Գրեթէ կ'ըսենք, որովհետեւ Տիկին Սուրաբեան տեղ տեղ կը փոխէր եղանակները, իր ձայնին դիւրին ելեւէջներուն համաձայն։

Ուստի դատելով Սաքօ Յակոբեանի ներկայացուցած Անուշէն, որ հարազատ արտայայտութիւնն էր բնագրին, կրնանք առանց խղճահարութեան մեր կարծիքը յայտնել գործին երաժշտական արժէքի մասին։

Արմէն Տիգրանեան, Անուշի խմբագրութեան համար հետեւած է երաժշտական ազգային դպրոցներու ուղղութեան.— ներշնչուիլ ժողովրդական աղբիւրներու հարազատ ու կենդանի ակերէն ու ժողովրդական երգերով ընել նոր գործ մը, անկախ ու կենդանի։

Այս սկզբունքով սլաւոնական, պոհեմական եւ ռուսական ազգային դպրոցները արտադրած են գլուխ-գործոցներ։

Անուշը, իր գեղջուկ միջավայրով եւ գեղջուկ հերոսներով, յարմարագոյն նիւթն էր երաժշտական այս վարդապետութեան համար։

Առողջ է ուրեմն տեսականը, բայց ձախողած է Արմէն Տիգրանեանի գործադրութիւնը։

Երգահանը չէ գիտցած ընտրել ժողովրդական երգերը. Անուշի մէջ գեղեցիկն ու հասարակը, խորն ու անիմաստը իրար կը խաչաձեւեն։

Երգահանը չէ գիտցած շինել այն բնական առաղձով որ ժողովրդական երգն է, նոր, կենդանի ու անկախ գործ մը։ Անուշի մէջ ժողովրդական երգերը կ'ապրին իրենց անկախ կեանքով, քով քովի ու կը խանգարեն գործին երաժշտական միութիւնը։ Եւ Անուշը այդ վիճակով կը դադրի ըլլալէ արուեստի գործ մը ու կը դառնայ revue մը, այսինքն ժողովրդական երգերու տողանցք մը։

Երգահանը չէ կրցած արտայայտել բանաստեղծութեան թատերական (dramatique) ուժը։ Գործողութեան ամէնէն արտաշարժ պահուն, Մօսիի եւ Անուշի պայքարի առեն, երաժշտութիւնը կը մնայ տարտամ, թոյլ եւ անկենդան։

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԳՐՈՀԸ ԴԷՊԻ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

(Բոլշեւիկեան ակնոցով)

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (4 Դեկտեմբեր) յօդուածագիր մը, իբրեւ «օգնութիւն ընթերցողին», երկար ուսումնասիրութեամբ մը կ'աշխատի պարզել Գերմանիոյ fազաfական ծրագիրները Մերձ. Արեւելքի մասին, անշուշտ բոլշեւիկեան ակնոցով։ Կուտանք գլխաւոր եւ շահեկան մասերը.—

Մերձ. Արեւելք ընդհանուր անունն է այն երկիրներուն որոնք կը գտնուին Միջերկրական ծովուն արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան կողմը, Փոքր Ասիոյ եւ արաբական թերակղզիին վրայ։ Մերձ. Արեւելքի մէջ կը մտնեն Թուրքիան, Իրաքը, Սուրիան, Պաղեստինը, Անդրյորդանանը, Եէմէնը եւ Իպն Սէուտի երկիրը։ Մերձ. Արեւելքի մաս կը կազմեն նաեւ Եգիպտոսը եւ Իրանը։

Մինչեւ ընդհ. պատերազմ, այս երկիրները, ի բաց առեալ Իրանը, մաս կը կազմէին Օսմ. կայսրութեան։ Ներկայիս Եգիպտոս, ինքնավար պետութիւն է ձեւականօրէն, ու կը գտնուի Անգլիոյ հսկողութեան տակ։ Սուրիան կը գտնուի Ֆրանսայի, իսկ Պաղեստինը Անգլիոյ հովանաւորութեան տակ,— իրականին մէջ տարբերութիւն չունին գաղթավայրերէն։ Իրաքը եւ Անդրյորդանանը ինքնավար պետութիւն են ձեւականօրէն, ու կը գտնուին Անգլիոյ ազդեցութեան տակ։ Եէմէնը եւ Իպն Սէուտի երկիրը ինքնավար են, բայց Անգլիա եւ Իտալիա կը պայքարին՝ իրենց ազդեցութեան տակ առնելու համար այդ երկիրները։

Ինչպէս տեսնուի ցոյց կուտայ, Մերձ. Արեւելք ամենամօտիկ երկիրն է Եւրոպայի,— Մարքս եւ Էնգէլս Մերձ. Արեւելքը կը համարին ոսկէ կամուրջ, որ Եւրոպան կը միացնէ Արեւելքի։ Մինչեւ իսկ, այս երկիրներուն մէջէն կ'անցնէին այն առեւտրական ճամբաները, որոնք Հնդկաստանը կը կապէին Եւրոպայի։ Նիւթական դրամագլուխի տիրապետութեան շրջանին այս կամուրջին վրայ իրարու բախեցան եւրոպական պետութեանց աշխարհակալական շահերը։ Իւրաքանչիւր պետութիւն կ'աշխատէր կամուրջէն վար նետել իր հակառակորդը։

Մերձ. Արեւելքը այսօր իսկ տակաւին տարկայ է աշխարհակալական հակամարտութիւններու կատաղի պայքարին։ Վիլհէլմ Բ., տիրելով այս երկիրներուն՝ այնտեղէն յառաջանալու համար Հնդկաստան, 1898ին, Պոլիս այցելած ժամանակ Սուլթանէն ձեռնաշնորհ ստացաւ շինել Պերլին-Պաղտատ երկաթուղին։ 1914ի պատերազմը արգելեց էր այդ գծին շուրջը մղուած պայքարին։ Մինչեւ համաշխարհային պատերազմ, Գերմանիա 2565 քիլոմեթր երկաթուղի շինեց Թուրքիոյ մէջ, բայց վրայ հասաւ պատերազմը եւ չկրցաւ վախճանին հասցնել իր նուաճողական ծրագիրները։

Այս վերջին տարիներուն, դարձեալ նոյն շահագրգռութիւնը ցոյց կուտայ Հիթլերական Գերմանիան, որու քաղաքականութիւնը կը յիշեցնէ նախապատերազմեան Գերմանիոյ «գրոհ դէպի Արեւելք» հին ծրագիրն ու քաղաքականութիւնը։

Գերմանական ֆաշիզմին ձգտումները Մերձ. Արեւելքի մասին կը բացատրուին այն փաստով որ՝

1— Այս երկիրները հարուստ են հում նիւթերով (քարիւղ՝ Իրանի եւ Իրաքի մէջ, բամպակ՝ Եգիպտոսի մէջ) եւ մարդկային պահեստի նիւթերով, որոնք անհրաժեշտ են Գերմանիոյ՝ «մեծ պատերազմի համար»։

2— Գլխաւորաբար հողագործական երկիրներ են եւ կը համարուին կենսամթերքի շտեմարան։

3— Ռազմագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնեն, որովհետեւ բրիտանական աշխարհակալութեան դէպի Հնդկաստան տանող հաղորդակցութեան գիծերը կը գտնուին այս երկրամասին վրայ։

4— Մտնելով Խորհ. Միութեան դրացի երկիրներու մէջ (Թուրքիա, Իրան, Աֆղանիստան), գերմանական ֆաշիզմը կ'աշխատի թշնամական դիրքի մէջ դնել այս երկիրները հանդէպ Խորհ. Միութեան, որպէսզի իրեն կարելիութիւն ստեղծուի յարձակելու Խորհ. Միութեան վրայ։

Հիթլեր եւ Մուսոլինի, երբ համաժողով մը ունեցան, այս տարի, Հռոմի մէջ, համաձայնութեան եկան Պալքաններուն եւ Մերձ. Արեւելքի մէջ ազդեցութեան գօտիներ սահմանելու եւ բաժնելու իրենց միջեւ։ Գերմանիոյ բաժին ինկաւ երեք Պ տառերու գիծը (Պերլին - Պոլիս - Պաղտատ) որ պիտի երկարի մինչեւ Պասրա (Պարսից ծոց)։

Այս ծրագիրը իրականացնելու համար, ինչպէս կը գրեն ֆրանսական թերթերը, Գերմանացիները ֆաշական փրոփականտի կեդրոն ընտրեցին Մերձ. Արեւելքի մէջ, Թուրքիան, որովհետեւ այս վերջին երկիրը աշխարհագրական շատ յարմար դիրք ունի, անմիջապէս սահմանակից ըլլալով Իրանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ հետ։ Գերմանիա Թուրքիոյ մէջ իր գործունէութիւնը սկսաւ առեւտրական յարաբերութիւններով, որպէսզի տնտեսապէս գերութեան դատապարտէ զայն եւ քաղաքական նուաճումներ կատարէ այնտեղ։

Գերման դրամատէրները կ'աշխատին տանձնաշնորհեալ դիր խաղալ Թուրքիոյ մէջ, այնտեղէն դուրս վռնտել անգլեւֆրանսացի դրամատէրները։ 1930ին Թուրքիա դէպի Անգլիա կ'արտածէր 8,8 տոկոս, 1936-ին իջաւ մինչեւ 5 տոկոս, իսկ Անգլիայէն ներածումը 12էն իջաւ 6,3 տոկոս։ 1930ին Թուրքիոյ ամբողջական արտածումին 12 տոկոսը կը կատարուէր դէպի Ֆրանսա, 1936ին այդ տոկոսը իջաւ մինչեւ 3։

Իրան վերջին երեք տարիներու ընթացքին Գերմանիոյ հետ կատարած իր առեւտուրէն պարտական մնաց 30 միլիոն մարք՝ Քլիրինկի համաձայնութեամբ, Թուրքիա եւ Իրան իրենց արտածումներու փոխարէն դրամ չեն ստանար, այդ դրամը կը մնայ գերմանական պանքին մէջ, փոխարէն Գերմանիա կուտայ մեքենաներ։ Օգտուելով առեւտուրի այս ձեւէն, գերման դրամատէրները Թուրքիա եւ Իրան փոխադրեցին հին զէնքերը, ինչպէս եւ թաղալիկներ, որոնց բարձր գնոյն դէմ ստացան աժան գիներով հում նիւթեր։ Այս պատճառով ելմտական նեղութիւններու մատնուեցան երկու երկիրներն ալ։ Ուստի Իրան եւ Թուրքիա չեղեալ յայտարարեցին առեւտրական համաձայնութիւնները։ Հակառակ ասոր, Գերմանացիները ամէն ճիգ կը թափէին իրենց ազդեցութեան ենթարկելու համար զանոնք։

Գերմանիոյ հետ առեւտուրի այս դժուարութիւններուն հետեւանքով, Թուրքիա եւ Իրան իրենց ակնարկը ուղղեցին դէպի Անգլիա, որ անտարբեր չէր հանդէպ Գերմանիոյ գործունէութեան։ Այսպէս, քանի մը ամիս առաջ կնքուեցաւ անգլեւթրքական ելմտական համաձայնութիւն մը, որով Անգլիա Թուրքիոյ վարկ բացաւ մինչեւ 100 միլիոն լիրա։

Միաժամանակ անգլիական ճարտարարուեստի վարիչներ սկսան գործարաններ հիմնել Թուրքիոյ մէջ։ Անդին, Իրանի մէջ, Անգլիա կը շահագործէ իրանեան քարիւղի հորերը։

Անգլիայէն զատ, անհանգստութիւն ցոյց կուտար նաեւ Ամերիկան՝ տեսնելով՝ որ Գերմանիոյ տնտեսութեան նախարար Շախտ Թուրքիա կ'այցելէ։ Շախտի առաջարկութիւնն էր առեւտրական նոր ճամբաներ բանալ դէպի Հնդկաստան, անցնելով Պալքաններէն եւ Մերձ. Արեւելքէն։ Ներկայիս արագօրէն յառաջ կը տարուին Հռենոս — Մայն — Դանուբ ջրանցքին շինութիւնները։ Այս ճամբան կարելիութիւն կուտայ, մէկ կողմ ձգելով Միջերկրականը եւ Սուէզի ջրանցքը, Սեւ ծովի վրայով թափանցելու Մերձ. Արեւելքի երկիրներէն ներս։ Այս ծրագիրը յաջողած պարագային, գերմանական դրամագլուխը կը տիրապետէ այդ երկիրներուն մէջ եւ ուժեղ հարուած մը կուտայ անգլեւամերիկեան դրամագլուխին։

Գերմանիոյ տնտեսական արշաւը չի սահմանափակուիր միայն Իրանի եւ Թուրքիոյ մէջ։ Անցեալ տարուընէ ի վեր, Գերմանիա մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ Աֆղանիստանի մէջ,— այնտեղ հիմնուած է գերմանեւաֆղանական ընկերութիւն մը, «Աֆղանիշէ - Մինէրալ - Պէզել - շաֆթ», որ պիտի շահագործէ Աֆղանիստանի հանքային հարստութիւնները։ 1937ին Տօքթ. Գեպլիս գիտական արշաւ մը կազմակերպեց դէպի Աֆղանիստան եւ Հինտուքուշի բարձունքները։ Իրականին մէջ, այս արշաւը կը հետապնդէր զուտ քաղաքական նպատակներ,— ուսումնասիրել գերմանական «Լիւֆթ - Հանզա» օդանաւային ընկերութեան կողմէ վերջերս ծրագրուած Պերլին - Պոլիս - Պաղտատ - Թէհրան - Քապուլ - Նանքին - Թոքիո օդանաւային ճամբան, որ կ'որոշէ գերման յարձակողականին ապագայ ուղղութիւնը։

Հետապնդելով գերմանական դրամագլուխին պահանջները, Հիթլերի աշխատակիցները միաժամանակ ֆաշական կատաղի փրոփականտ մը կը կատարեն այդ երկիրներուն մէջ։ Կէսթափօյի գործակալներով ողողուած է ամբողջ Մերձ. Արեւելքը եւ հսկայական գումարներ կը ծախսէ։ Իր գործունէութեան կեդրոն ընտրած է Պոլիսը, ուր կապեր հաստատած է յետադիմականներուն հետ։ Գերման գործակալները աշխուժութիւն ցոյց կուտան նաեւ արաբական երկիրներու մէջ,— Սուրիոյ «Սուլթէյզափ» ժողովրդական թերթը կարեւոր յայտնութիւններ ըրաւ այդ մասին։ Գէօպէլսի հրահանգով, Երուսաղէմի մէջ հաւաքուեցան Եգիպտոսի, Իրաքի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի իր թղթակիցները, խորհրդակցութիւն կատարելու համար «Գերմանիոյ շահերը Մերձ. Արեւելքի մէջ» հարցին շուրջ։

Ճափոն եւս շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ հանդէպ Մերձ. Արեւելքի,— ժողովրդային հետաքրքրութիւն արթնցնելու համար՝ երկիրը կ'ողողէ աժան ապրանքներով։ Արաբական երկիրներուն մէջ ճափոնական փրոփականտը զօրացնելու նպատակով, Թուրքիոյ մէջ լոյս կը տեսնէ արաբերէն թերթ մը, «Նիպոն»։ Օգոստոսին Պոլիս հաւաքուեցան Մերձ. Արեւելքի ճափոն դիւանագէտները, խորհրդակցելու համար անտեսական հարցերու մասին, ուժեղ ճիգ՝ զօրացնելու համար ճափոնական փրոփականտը եւ հակախորհրդային տրամադրութիւնները։

Եզրակացնելով, իբրեւ հետեւանք անգլեւֆրանսական զիջողական քաղաքականութեան, Գերմանացիները գրաւեցին Աւստրիան եւ Չեխոսլովաքիոյ մէկ մասը, եւ այժմ կ'աշխատին թափանցել Պալքաններէն եւ Մերձ. Արեւելքէն ներս՝ այնտեղէն սպառնալով անգլեւֆրանսական շահերուն։

Հ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՎՐԱՅ

Տարագիր բանակը երկար ժամանակ մնաց Կէլլիպօլուի թերակղզին եւ ապա մաս մաս անցաւ Բուլղարիա, Սերբիա, Ֆրանսա եւ ուրիշ երկիրներ։ Զօր. Վրանգել իր սպայակոյտով, բազմաթիւ սպաներով ու զինուորներով հաստատուեց Փարիզ։ Առանձին շէնք մը վարձելով իրենց հաւաքոյթներու համար, անունը կնքեցին «Կէլլիպօլուի Ակումբ», որ մինչեւ այսօր ալ գոյութիւն ունի։

Մօտ տասը տարի առաջ, երբ մեռաւ Զօր. Վրանգէլը, հրամանատարութիւնը ստանձնեց Զօր. Կուտեպով որ մի շարք ահաբեկումներ կազմակերպեց Խ. Ռուսաստանում, սակայն բոլորն ալ անյաջող անցան, իրեն շրջապատող բոլշեւիկեան գաղտնի գործակալների պատճառով։

1930 Յունուար 26ին, Զօր. Կուտեպովին օր ցերեկով Փարիզի մէջ առեւանգեցին։ Այս առթիւ կատարուած հետաքննութիւնները արդիւնք չտուին...

Զօր. Կուտեպովի յաջորդը, Զօր. Միլլէրը, 1937 Սեպտեմբեր 22ին, Փարիզի մէջ, նոյն բախտին արժանացաւ։

Տարագիր ռուս նախկին զինուորականները կազմելով իրենց միութիւնը, զայն կոչեցին Ռուս. Ընդհանուր Զին. Միութիւն։ Այս միութեան յաջորդաբար նախագահեցին Վրանգելը, Միլլէրը եւ ներկայիս նախագահում է Զօր. Արքահամով որ ապրում է Բելճիքայում։

Ռուս նախկին նաւազները, պահականորդները, զանազան զօրամասերի եւ զինուորական վարժարանների ներկայացուցիչները ունեն իրենց առանձին միութիւնները։ Ինչպէս նաեւ ռուս բժիշկները, գթութեան քոյրերը, նախկին ոստիկանները, Նիկոլայ Բ.ի յիշատակը յարգողները եւն., եւն.։

Մի քանի տարի է ինչ Փարիզում ռուս միապետականները հիմնել են մի նոր կուսակցութիւն, որի ղեկավարն է... Բեազիմ բէկը։ Այս կուսակցութեան երիտասարդի մեծ հայրը, ըստ երեւոյթին կովկասեան լեռնականներից կամ թուրք է եղել, Բեազիմ անունով։ Իր վարած կուսակցութեան խմբերը կոչւում են օջախներ, որոնք ունեն իրենց թուահամարները։

Ընդհանուր առմամբ, աջ հոսանքին պատկանող ռուս տարագիրները, չունին ընդհանուր քաղաքականութիւն։ Սրանց մէջ քիչ չէ թիւը այնպիսիների, որոնք կողմնակից են որ գերմանական կամ ճափոնական բանակները կռուով տապալեն բոլշեւիկեան իշխանութիւնը, այն հաշուով, որ այս տապալումից յետոյ, իրենք՝ աջակողմեանները կը յաջողեն Ռուսաստանի իշխանութեան ղեկը ստանձնել։ Այն պահին իրենց նպատակն է Ռուսաստանից քշել բոլոր օտարականներին, որոնց թւում նաեւ Գերմանացիներին ու Ճափոնցիներին, եւ վերականգնել միաձոյլ ռուսական կայսրութիւնը, ռուսական գահին բազմեցնելով նախկին մեծ դուքսերից մէկին։ Այս հոսանքին պատկանող մանաւանդ նախկին զօրավարներից ու սպաներից մէկ մասը մէկիկ մէկիկ չուում են դէպի գերմանական մայրաքաղաքը, որտեղից ապագայում գերմանական բանակի հետ միասին պիտի արշաւեն Խ. Ռուսաստանի վրայ... Տարագիր աջակողմեան միւս հոսանքը ձախակողմեանների պէս վտանգաւոր է համարում գերմանական եւ ճափոնական բանակների կողմից ծրագրուելիք արշաւանքը Ռուսաստանի վրայ, վախենալով որ յաջողութեան պարագային թէեւ կը տապալեն բոլշեւիկեան իշխանութիւնը, բայց Ռուսաստանը յաղթականները այնպէս կ'անդամահատեն, որ այլեւս անկարելի կը լինի վերականգնել նախկին լայնածաւալ Ռուսաստանը։ Զօր. Դենիկինը որ թէեւ որոշ աջակողմեան համոզումի տէր է, բայց չէզոքացած է՝ երբեմն հրապարակային հաւաքոյթների մէջ այն միտքն է պաշտպանում թէ պատերազմի պարագային պէտք է աշխատել բոլշեւիկեան իշխանութիւնը տապալել եւ ճակատել թշնամի բանակների դէմ։

Մինչդեռ ձախակողմեանների կարծիքով, Խ. Ռուսաստանի դէմ մղուած պատերազմի պարագային, ոչ թէ պէտք է ջանալ բոլշեւիկեան իշխանութիւնը տապալել, ներքին խլրտումներ առաջ բերելով եւ կարմիր բանակի թափը կոտրելով, այլ ընդհակառակը՝ պատերազմի պարագային պէտք է հնարաւորութիւն տալ բոլշեւիկեան իշխանութեան, որպէսզի ի վիճակի լինի Ռուսաստանի սահմանները պաշտպանել, Ռուսաստանը անդամահատելու վտանգից զերծ պահելու նպատակով։ Ձախերը վտանգաւոր են համարում պատերազմի ընթացքին Ռուսաստանի մէջ ներքին յեղափոխութիւն բռնկցնելը։

Եթէ ձախակողմեանների հրապարակութիւնները գլխաւորապէս Հրէաների գործօն մասնակցութեամբ է կատարւում, Փարիզի աջակողմեանների «Վոզրոժդէնիէ» (Վերածնունդ) թերթը, որ մինչեւ 1936ի գործադուլները ամենօրեայ էր իսկ այժմ շաբաթաթերթ, կը հրատարակուի Պ. Աբրահամ Գուլկասովի նիւթական աջակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ։

Այսպէս կամ այնպէս, Ռուսաստանի երկնակամարի վրայ մութ ամպեր են կուտակւում։ Շատ հաւանական է որ Ռուսաստանն ալ մատնուի Չեխոսլովաքիոյ ճակատագրին, ինչ որ տարաբախտ փորձանք է՝ նախանշում շատ ու շատ երկիրների թւում նաեւ մեր մինուճար Հայաստանին։

ԲԵՆՕ

(Վերջ)

** Երեւանի մէջ ակադեմական Օփերայի դեկտեմբեր 11ին դասախօսութիւն մը տուաւ «Հայկական հարապետութեան զարգացման հանգրուանները» նիւթին շուրջ։

** Ախալքի գաւառակը 8 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Արգաքեանդի բնակիչներէն Ջանիբէկ Շահքաղեանը, որ սպաննած էր իր կինը, Նուարդ։ Դժբախտ կինը երիտասարդ կամուսինարուն Միութեան մէջ մտած ըլլալով, շարունակ ծեծ կ'ուտէր նախանձոտ ամուսինէն։ Նուարդ կը հիւանդանայ եւ կը մեկնի Բժնի, իր ազգականներուն մօտ։ Ամուսինը կը հասնի ետեւէն, կը պահանջէ վերադառնալ տուն, եւ եթէ գոհ չէ՝ դատարան դիմել եւ ամուսնալուծում կատարել։ Նուարդ կը համաձայնի, եւ էրիկ-կնիկ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Արգաքեանդ։ Ճամբան, Ջանիբէկ դաշոյնի հօթը հարուած կուտայ եւ կը սպաննէ կինը։

HENRI TROYAT իր հայրենակիցներուն մէջ

Ամէն տարի մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուի թէ Փարիզի, թէ արտասահմանի գրական լայն շրջաններուն մէջ, թէ որոնք պիտի ըլլան ընթացիկ տարուան զանազան գրական մրցանակ շահող գրագէտները։

Գրական մրցանակներու ամէնէն կարեւորը եւ հռչակաւորը եղած է եւ կը մնայ Կոնքուրի մրցանակը։ Որովհետեւ «Կոնքուր Ակադեմիան» կազմող 10 գրագէտ անդամները, թէեւ չեն ներկայացներ իրենց ժամանակաշրջանի գրական ավանդականութիւնը, անվիճելիօրէն, սակայն ունին այն մեծ արժանիքը, որ բառին բուն նշանակութեամբ գրագէտներ են։

Կոնքուրի մրցանակը կը շնորհուի այնպիսի գրագէտներու կողմէ, որոնք, քանի մը բացառութիւնները յարգելով, չեն ունեցած գրասէրներու մեծ յաջողութիւններ, եւ այդ մրցանակը կը տրուի ամէն տարի նոր գրագէտի մը, պարգեւելով անոր 6000 ֆրանքի գումար մը եւ պսակուած գիրքի հարիւր հազարաւոր օրինակներու սպառումը։

Եթէ Կոնքուրի մրցանակի հաստատութիւնը լաւ ճանչցուած է լայն հասարակութեան կողմէ, սակայն «Կոնքուրի Ակադեմիայի» մասին աւելի քիչ կը խօսուի։

«Կոնքուր Ակադեմիան» ստեղծուեցաւ Էտմոն տը Կոնքուրի կողմէ 1896 թուականին, յատուկ կտակով մը։ Ան նպատակ ունէր յառաջ քաշել այն գրագէտները, որոնց տաղանդը շատ նուրբ է հասարակութեան կողմէ դիւրաւ կարենալ ճանչցուելու համար։ Նյատահանդերձ ան յետին նպատակ մըն ալ ունէր, փորձել այս նուրբ գրագէտներու անկախութիւնը եւ յանդգնութիւնը, շփոթութեան մատնելու համար «Ֆրանսական Ակադեմիայի Անմահները»։

Կոնքուրի Ակադեմիան սկսաւ իր գործունէութիւնը 1897ին պաշտօնական կազմով մը՝ նշանակուած հիմնադրին կողմէ։ Ներկայիս այդ կազմէն մնացած են Լէօն Տոտէ, Ժ. Հ. Ռոնի Երէցը, Ժ. Հ. Ռոնի Կրտսերը եւ Լիւսիէն Տէքավ, որոնց վրայ աւելցած են ժամանակի ընթացքին Լէօ Լարկիէ, Ֆրանսիս Քարքօ, Ռընէ Պէնժամէն, Ժան Աժալպէր, Փօլ Նըվէօ եւ Ռօլան Տօրժըլէս։

Այս տարուան Կոնքուրի մրցանակը շահեցաւ Henry Troyat կեղծ անունով երիտասարդ գրագէտ մը, իր «l'Araigne» (սարդ) վէպին համար։

Այս գրագէտը, իր բուն անունով Լեւոն Թորոսեան, սերած է Արմաւիրցի չէրքէզախօս հայ ընտանիքէ մը։ Սակայն ծնած ըլլալով Մոսկուայի մէջ, ան Ֆրանսական լեզուն տիրապետելէ առաջ կը խօսէր միայն ռուսերէն լեզուով։ Այս վերջին հանգամանքը յայտ կերպով օգտագործուեցաւ Փարիզի ռուս մամուլի եւ հանրային շրջաններու կողմէ, Henry Troyatն ներկայացնելով իբրեւ Ռուս։

Վերջ տալու համար այս շփոթութեան, փարիզաբնակ բարեկեցիկ հայ ընտանիք մը՝ Ղարզանեան, կազմակերպած էր անցեալ հինգշաբթի իր տան մեծ եւ հաճելի շրջանակին մէջ ի պատիւ Henry Troyatին ընդունելութիւն մը, որուն հրաւիրուած էին Փարիզի հայ մտաւորականութիւնը, ինչպէս նաեւ ֆրանսական գրական եւ քաղաքական շրջաններէ յայտնի անձնաւորութիւններ։ Վերջիններէն պատուեցին իրենց ներկայութեամբ Գ. Գ. Հանրի Գորոն եւ Փիէռ Գրընուա, Ֆրանսայի Ակադեմիայի կոմսուհի Մառ Բլարէ, Զօզուէպ Ըրէժօն, ծերակուտական Գ. Կիւսթավ Կօթըռօ, Գ. Փ. Ֆուրնիէ՝ նախագահ նախկին ռազմիկներու, Գ. եւ Տիկին Մարսէլ Փան, Գ. Տիւպուա, Գ. Լիւսիէն Փիքառ, Գ. Ախոսթէկի՝ «Փըթի Ժուռնալ»ի խմբագիրներէն, եւն.։

Գ. Ալ. Խատիսեան իր ողջոյնի խօսքը ուղղելով Henry Troyatին, սրտագին շնորհաւորութիւններ յայտնեց երիտասարդ վիպագրին, որպէս մէկը, որ իր գործերուն մէջ կրկնեց «հայ արիւնը», կրցաւ արժանանալ գրական մրցանակի մը, որուն նախանձ...

Ցաւօք Գ. Գ. Լէոն Կիւմիւշկէրտան [illegible] ձով յարած են այնքան աչքեր։

Կիրոանը եւ Արշակ Չօպանեանը հանդէս եկան ուղերձներով, որոնց թարգմանութիւնը կ'արժէ որ լոյս տեսնէին լրիւ հայ մամուլին մէջ, նկատի ունենալով անոնց շահեկանութիւնը։ Այսօր միայն գլխաւոր մասերը պիտի կարենամ տալ։

Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտան յայտարարեց, որ ինքը խօսք կ'առնէ իբրեւ համեստ գրագէտ մը, որուն միակ արժանիքը Henry Troyatի պէս ֆրանսահպատակ ըլլալն է, հայկական ծագումով։

«Արախ սրտով կրնամ ըսել, որ դուք կրցաք իրականացնել իմ ամէնէն թանկագին փափաքներէս մէկը, ապացուցանել այն ժողովուրդներուն, որոնք մեզ հալածեցին, թէ Հայերը ընդունակ են յաջողելու մարդկային ստեղծագործութեան ամէնէն նուրբ մարզերուն մէջ։

Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտան յաջողակ կերպով յիշեց թէ «ինչպէս մեր ազգը կրցած է արտադրել Արեւելքին մէջ բազմահարուստ գեղարուեստագէտներ, բանաստեղծներ, ճարտարապետներ, երաժիշտներ ու գիտնականներ, դիւանագէտներ եւ պետական մարդիկ, եւն.։ Եւ եթէ Արեւմուտքի մէջ նմանապէս շատերը յաջողեր են անուն հանել, սակայն մենք յատկապէս չենք ունեցած ո եւ է մէկը, որ արժանացած ըլլար Կոնքուրի մրցանակին»։

«Շնորհաւորելով երիտասարդ վիպագիրը իր այդ մեծ յաջողութեան համար, որուն արժանանալու պատասխանատուութիւնները ան չի թագցներ, Գ. Կիւմիւշկէրտան սակայն հարցուց. «Արդեօք ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ այն թերթերը, որոնք ձեզ ներկայացուցին լայն հասարակութեան, բնաւ չեն մտանանշած ձեր հայ ծագումը» եւ կը խնդրէ որ Թուրքերը — որոնք արդէն այնքան անվիճելի տաղանդներ տուին մարդկութեան — չմոռնան երբ մենք ձեր գործերուն մասին [illegible] մեր հին հայ ազգին։

Շարունակեցէք աշխատիլ։ Մի՛ հարբէք ձեր տարած յաղթանակով, աշխատեցէք նոյն հետեւողութեամբ, բայց եւ խորհեցէք նաեւ ձեր փոքրիկ հայրենիքին մասին։ Իր պատմութեան եւ գրականութեան մէջ, խորապէս հարուստ, դուք պիտի գտնէք նիւթ՝ հարստացնելու համար ձեր տաղանդը»։

Գեղեցիկ ներշնչումներով լի էր նաեւ Գ. Արշակ Չօպանեանի խօսքը ուղղուած Henry Troyatին։

— «Հայ ժողովուրդը դոյզն պատմութիւն մը ունի։ Ան որ կը [illegible] պատմական Հայաստանի մէջ — եւ Թագաւորութեան շրջանին նոր Հայաստան՝ Կիլիկիոյ մէջ։ Այդ պատմութիւնը հիմնականն է եւ կը շարունակուի այսօր Կովկասեան Հայաստանի մէջ։ Սակայն այդ պատմութեան քով կայ ուրիշ հայկական պատմութիւն մը — գաղութահայ պատմութիւն մը, որուն մասին կ'արժէ որ գրուէր։

Եւ Գ. Ա. Չօպանեան տուաւ հարուստ ցանկ մը հայ արուեստագէտներու, ստեղծագործողներու, որոնք մեծ դիրքեր գրաւած էին աշխարհիս զանազան վայրերուն մէջ 5րդ դարէն սկսեալ մինչեւ այսօր, Սելճեանները, Սուլիմանները, Գալեանները, Աղամեանները, Սիրանուշները, Խմիկեանները, Այվազովսքիները, Սպենդիարեանները, Մանուշեանները, Լաճին եւայլն։

— «Սիրելի Լէոն Թորոսեան, դուք ձեր տաղանդով յաջողած էք տեղ գրաւել Ֆրանսական գրականութեան մէջ եւ եկած էք հարստացնելու ցանկը մեր ազգի մեծ դէմքերուն, որոնք կրցան ապացոյց մը տալ աշխարհի ամէնէն նուրբ շրջանակներուն, թէ որքան ոյժով է ստեղծագործութեան եռանդը եւ գեղարուեստական տաղանդը մեր հին հայ ազգին։ Ցանուած հայ մշակոյթին եւ կը յայտնեմ սրտագին շնորհակալութիւններս եւ շնորհաւորութիւններ մեր ցեղակից եղբայրներուն կողմէ եւ կը մաղթեմ աւելի մեծ յաջողութիւններ... Մէկ բաղձանք մըն ալ ունիմ։ Ինչո՞ւ պիտի չմտնէիք դուք օր մը այն ահաւոր եւ սրբազան մեծ նիւթին, որն է «Հայ Դատը»... ուրիշ հռչակաւոր գրագէտներ փոքրութիւն չեն զգացած իրենց տաղանդը տրամադրել այդ նիւթերուն, ինչպէս Գ. Հանրի Գորոն իր «Անթարամ տը Տրէպիզոնտ»ը եւ Ֆրանց Վէրֆէլ իր «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» սքանչելի վէպով»։

Henry Troyat խիստ զգածուած այս ընդունելութենէն՝ հակիրճ խօսք մը ուղղեց ներկաներուն։

— «Կոնքուրի մրցանակը ինծ համար եղած է արկած մը, որ կը պատահի շողշողուն հանգիստ ճամբորդութիւն մը կատարող մարդու մը, երբ ան կ'ենթարկուի յանկարծ զարհուրելի արկածի մը»։ Եւ երիտասարդ վիպագիրը սահուն կերպով նկարագրեց արկածի կարգը ցնցումը, փոթորկային աղմուկը, պաշտօնեաներու փչրանքը, ընդհանուր իրարանցումը եւ այդ բոլորին մէջ ինքը Կոնքուրի թագը գլխուն վրայ։

Ան պատմեց նաեւ թէ ինչպէս այդ վայրկեանէն սկսեալ ան կը դադրի իր տէրը ըլլալէ։ Լուսանկարիչները շարունակ կը ռմբակոծեն զինքը, մամուլի թղթակիցները կ'ողողեն ամէն տեսակ հարցումներ, մինչեւ իսկ մտահոգուելով թէ ինքը բուսակե՞ր է թէ ոչ։ Շարունակ պէտք է ժպտիլ եւ ստորագրել հազարաւոր հատորներ, որոնք կը դառնան իր աղէտ։ Այս առաջին փոթորիկը անցնելէ վերջ կը սկսին ամէն կողմէ հիւրասիրութիւններ եւ ընդունելութիւններ։

— «Սակայն բոլոր այն պատիւներէն, որոնց արժանացայ, ոչ մէկը ինծ այնքան սրտագին ուրախութիւն եւ յուզում չպատճառեց, որքան այսօրուան ջերմ ընդունելութիւնը իմ հայրենակիցներուս կողմէ։ Եւ պիտի փափաքէի աւելի երկարօրէն խօսիլ, բայց ինչ որ ես կը զգամ այս վայրկեանիս իմ սրտիս մէջ, անհնարին կը դարձնէ որ շարունակեմ...»։

Եւ երիտասարդ գրողին յուզումը յստակօրէն արտայայտուեցաւ իր դէմքին վրայ եւ իր ձայնին մէջ։

Յուսանք որ այս ներշնչումները անօգուտ չեն անցնիր մեր երիտասարդ տաղանդին համար։

ԱՐՄԻԿ ԶԱՄԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՒ ՊԱՐԻ ՇԷՆՔԸ

«Խորհ. Հայաստան» (15 Դեկտ.), խօսելով Երեւանի օփերայի եւ պարի շէնքին մասին կը գրէ — «Այս հսկայ շինութիւնը բարձրերէն կը դիտէ քաղաքին բոլոր շէնքերը, անոնք որ տակաւին աւարտած չեն եւ անոնք որ աւարտած են արդէն։ 50 մեթր բարձրութիւն ունի։ Շուտով կ'աւարտին երկաթէ եւ պէթոնէ շինութեանց աշխատանքները։ Այս տարի շինութիւնները արագ կ'ընթանան։ Երկաթէ եւ պէթոնէ շինութեանց աշխատանքները կ'անցնին 35.000 խորանարդ մեթրը։

Շէնքին երեսները ծածկուած են 2400 քառակուսի մեթր կրանիթով։ Ներկայիս վերի մասերուն շինութիւնն է որ կը կատարուի՝ Շէնքը ծեծուած է հաւաքել իր զլանցքները։ Բանուորները սկսած են աշխատիլ շէնքին ծածքին, տանիքներուն, խճանկարին վրայ։ Աւարտելու վրայ են նաեւ այս մեծ թատրոնին եօթը գլխաւոր մուտքերուն առջեւ կառուցուող կրանիթեայ սանդուխները։ Դուռներուն եւ պատուհաններուն շինութիւնը աւարտած է եւ շուտով կը սկսի ելեկտրական սարքաւորումը։ Յուսալի է որ վերջանայ գալ տարի»։

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նոյն թերթին Դեկտեմբեր 14ի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Վաղարշապատի Կեդր. Ձեռագրատան մէջ հաւաքուած են Հայաստանի եւ հարեւան ժողովուրդներու միջնադարի պատմութեան, գրականութեան, արուեստի վերաբերեալ հին եւ միջին դարերու արժէքաւոր հարստութիւնները, դարեր տարիներ շարունակ ժողովուրդի թշնամիները կը պահէին մատենադարաններուն աչքէն։ Շնորհիւ նոր տնօրէնին՝ Երուանդ Թորոսեանի, ձեռագրատան մէջ այժմ կարելիութիւն ստեղծուած է օգտուելու այդ հին յիշատակարաններէն։ Առաջին անգամ ըլլալով, մատենադարանին մէջ կազմակերպուեցան գիտական դասախօսութիւններ։ Առաջին դասախօսութեան նիւթն էր «[illegible] աշխարհագրային հեղինակը», երկրորդ դասախօսութեան նիւթն էր «Մալաքիան հին եւ միջին դարերու հայ բժշկութեան մէջ»։ Այս դասախօսութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին Վաղարշապատի մտաւորականութեան մէջ։ Երրորդ դասախօսութիւնը պիտի կատարէ Ն. Թոքմաճեան, նիւթ ունենալով «Միջնադարեան աշխարհիկ գրականութիւնը»։ Յաջորդաբար՝ «19րդ դարու ռոմանտիկական յեղափոխական շարժումները» եւ այլ նիւթեր։

Մատենադարանը կ'աշխատի երիտասարդ նոր ուժեր համախմբել իր շուրջը։ Ցանոնմեայ վարժարաններու գրականութեան ուսուցիչ Հ. Զանիկեան կը պատրաստէ դասախօսութիւն մը արեւմտահայ երգիծաբան Ե. Օտեանի մասին (Խմբ.— Գրուած է՝ Օտեան)։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի մէջ 30.000 հոգի մասնակցեցան քիմիական պաշտպանութեան մարզանքներուն,— փրօֆէսէօրներ, ուսանողներ, պաշտօնեաներ ու բանուորներ կազմակերպ դիմակ դրած՝ ժամերով դպրոցներ, իրենց աշխատանքներով եւ երթեւեկեցին 5—10 քիլոմեթր։

*** Նոյեմբերին միաժամանակ լրացաւ շինութիւնը տասը դպրոցներու՝ Նոր Բայազիտի, Կիրովականի, Ղափանի, Սիսիանի, Ուզունլարի, Մարտունի, Սոխիանարանի, Երեւանի մէջ։ Լրացաւ նաեւ շինութիւնը երկու հիւանդանոցներու, մէկը Ն. Ախտայի մէջ՝ 25 մահճակալով, միւսը Արթիկի մէջ՝ 50 մահճակալով։

*** Հողային փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Լեւոն Ալեքսանդր Յովհաննիսեան։ Առեւտրական փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Շմաւոն Քոչարեան։ Անտառային արդիւնաբերութեան փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Գէորգի Վասիլիեւ։

*** Գալ ամիս, յունուար 17ին, ողջ Խորհ. Միութեան մէջ, ուրեմն եւ Հայաստանի մէջ, տեղի կ'ունենայ նոր մարդահամար։ Խորհ. իշխանութեան օրով, առաջին մարդահամարը տեղի ունեցաւ 1926ին։ Մարդահամար մը եւս տեղի ունեցաւ անցեալ տարի, բայց արդիւնքը գոհացուցիչ չնկատուեցաւ եւ չեղեալ հռչակուելով՝ որոշուեցաւ նոր մը կատարել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 26 Դեկտ.— Սէն Ժէրոմի Թաղ. Խորհուրդը դեկտեմբեր 25ին կազմակերպած էր դպրոցական տարեկան հանդէս մը, հրաւիրելով գաղութը, որպէսզի գաղափար մը կազմէ կատարուած աշխատանքներու մասին։

Ժամը 3ին, կէսօրէ վերջ, խուռներամ բազմութիւն մը փութացած էր Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին։ Թաղականութեան ատենապետ Գ. Ե. Պետրոսեան բանալով հանդէսը, փառաւորեց թաղիս եւ նախորդ տարիներու ընթացքին կատարուած գործը ազգային ճակատի վրայ եւ սրտագին կոչ մը ուղղեց բոլոր ծնողներուն որպէսզի կարելին փորձեն դպրոցին վիճակը աւելի բարելաւելու համար։

Աշակերտներու թիւն է, այցելու եւ մնայուն, մօտաւորապէս յիսուն։ Կան նաեւ գիշերային դասընթացքներու հետեւող աշակերտներ ալ, որոնք Տիկին Զարուհի Փօղոսեանի շնորհիւն տակ ազգային դաստիարակութիւն կը ստանան։ Երբ վարագոյրը բացուեցաւ բեմին վրայ երեւցան մանկապարտէզի սաները, միաձեւ զգեստներով։

Երգեր, դաշնակի ընկերակցութեամբ (Տիկին Զարուհի), արտասանութիւններ՝ Դ. Վարուժանէ, Սիամանթօ, Ռ. Զարեանէ եւայլն, մենախօսութիւններ, մանկական կտորներ։ Մարզանքներ շուէտական, մանչ ու աղջիկ առանձին առանձին խումբերու կողմէ, հանդէսին առաջին մասը վերջացաւ այնտեղ աշակերտներու կողմէ խնամքով կազմակերպուած «Գող ախրոր դող» ծիծաղաշարժ զաւեշտով։

Երկրորդ մասին սկզբնաւորութեան տեղի ունեցաւ աճուրդը։ Ինչպէս միշտ, այս տարի եւս հասարակութիւնը մասնակցեցաւ առատաձեռնութեամբ եւ կարճ ժամանակի մը ընթացքին գոյացաւ 530 ֆրանք։ Շահեցաւ Գ. Ն. Տէր Մինասեան ընտանիքը։ Աճուրդին իրենց լայն մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Կարապետեան, Փանոսեան, Պետրոսեան, Ասատրեան եւայլն ընտանիքները։ Ներողութիւն որ չեմ կրնար յիշել բոլոր անունները։ Ապա ներկայացուեցաւ [illegible] ծաղ յառաջ բերաւ հասարակութեան մէջ, պզտիկներու հարազատ մասնակցութեամբ։ Շնորհաւորելի էին Տիկ. Զ. Փօղոսեանի կազմակերպած հայկական պարերը, յատուկ տարազներով (մանչ ու աղջիկ)։ Խաղին կը մասնակցէին 12 օրիորդներ։ Հանդէսին կազմակերպչական բաժինը անթերի էր, շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու։ Բոլոր արտասանողները եւ դերակատարները շատ յաջող էին։

Տօնածառի շուրջ հաւաքուած պզտիկներու մենախօսութեան եւ երգերու ժամանակ իր գլուխը ցցեց «Կաղանդ պապա»ն, կողովին մէջ շալկած մրգեղէնի տուփերը բաժնելով աշակերտներուն։ Բոլորն ալ գնուած էին Թաղականութեան կողմէ։

Թաղականութեան ատենապետ Գ. Ե. Պետրոսեանի շնորհակալութեան խօսքերէ վերջ ծաղկեփունջ մը նուիրուեցաւ մանկապարտիզպանուհի օրիոր. Զ. Փօղոսեանի, ի նշան շնորհակալութեան։

Հասարակութիւնը մեկնեցաւ լաւագոյն տպաւորութիւններով։

Թղթակից

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԱՆ ԴԱՏԸ

Իրագեկ մը կը գրէ.—

Էմիրխանեան ժառանգութեան դատավարութիւնը մօտերս կը սկսի Մատրասի վերաքննիչ ատեանին առջեւ։ Այս անգամ միջազգային օրէնքը եւ Լօզանի դաշնագիրը իրարու պիտի բախին։ Որովհետեւ խնդարկու կողմի փաստաբան [illegible] պէյ պիտի ջանայ Լօզանի դաշնագրին յաւելուածին Գ. յօդուածին 18—23 հատուածներուն վրայ հիմնուելով հաստատել Թրքական դատարաններու իրաւասութիւնը։ Իսկ պաշտպան կողմի փաստաբան Գ. Ս. Արզարեան պիտի ջանայ միջազգային օրէնքներու տրամադրութեանց վրայ հիմնուելով պաշտպանել նախապէս տրուած որոշումը։

Դատը այժմ իր վճռական շրջանին մէջ մտած է։ Մադրասի բարձրագոյն դատարանի նախկին ընդհ. դատախազը Սըրոզի պէյին պիտի պաշտպանէ, իսկ Գ. Արզարեան իր յաջողման վրայ կը սպասէ այս գերագոյն դատին։

Դատավարութեան նախագահն է [illegible] անդամակցութեամբ։

Արդիւնքը ինչ որ ալ ըլլայ, պարտուող կողմը պիտի դիմէ Լոնտոնի Գաղտնի Խորհուրդին։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Գեղեցիկ այլ զուսպ դէմքը մարդոյն զարմանք։ Իր ամփոփուած պեխը կանոնաւորաբար ոլորեց։ Տժգոյն աչքերը փայլուն դարձան, ու երակներուն մէջ հոսող արիւնը նոր կեանք մը ընծայեց փաշային։

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՊՈՒԽԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջապէս Էնվէր փաշա իր թիկնապահին հետ Պուխարա հասաւ, իսլամներու այդ նուիրական քաղաքը, որ «Պուխարայի Շէրիֆ» կը կոչուի։ Տարիներէ ի վեր կարօտցած քաղաքը Էնվէր փաշայի հանդէպ կը գտնուէր, բայց ի՞նչ ողբալի վիճակի մէջ։ Շատ մը շէնքեր աւերակ դարձած էին։ Մանաւանդ մզկիթներու տակ գտնուող շէնքերը մեծ մասամբ երեսն վրայ ձգուած էին։ Էնվէր փաշա եւ իր ընկերը փողոցներէն անցած ատեն զարմանքով կը դիտէին այդ [illegible]։ Ա՜ս էր հռչակաւոր Պուխարան։ Թրքականութեան հանգրուանը [illegible] Պուխարայի մասին. «Ոչ թէ Մէքքէն, այլ Պուխարան իսլամական աշխարհին ամէնէն նուիրական կեդրոններէն մէկն է...»։

Արդարեւ, այնպէս էր Պուխարան, բայց ոչ այսօրուանը, այլ երբեմնի անկախ Պուխարան։ Գեղեցիկ մզկիթները, մէտրէսէները, խաները, բաղնիքները Թուրք ճարտարապետութեան ամէնէն աղուոր գործերն են։ Ասիոյ իսլամ Թուրքերուն կուրծքը ուռեցնող պատմական շէնքեր, փառաւոր յիշատակարաններ, բարձր մինարէթներու վրայ փայլող մահիկներ ու քանդակներ կը տեսնուէին հոն։ Գեղարուեստ հասկցողները այցելութեան մատնելու չափ գեղեցիկ շինութիւններ են անոնք։ Ասոնցմէ զատ, հոն կը գտնուին Թուրք իսլամներու հազարաւոր գերեզմանաքարերը, որոնք ցոյց կու տան Թուրքերուն աշխատասիրութիւնը եւ գեղարուեստական ճաշակը։

Քաղաքին մէջտեղը բարձունքին վրայ կը կանգնի էմիրին պալատը, որ արեւելեան կախարդիչ կեանքը կը պարզէ։ Մանաւանդ շէնքին ներսը հիանալի է իր երփներանգ նկարներով։ Ձմրան ցուրտ օրերուն, մելամաղձիկ երեւոյթ մը կը ստանան այդ շէնքերը։ Գարնան, ձիւնհալէն յետոյ վերակենդանութիւն մը կը ստանայ Պուխարան, ուր կը լեցուին Թիւրքմէններ, Տաճիկ Հնդիկներ, Աֆղաններ, առեւտրականներ, անդին հոս երթեւեկող կառաւաններ եւ ցերեկ օրերուն դուրս չելած մարդիկ։

Էնվէր փաշա հոն հասած ատեն Պուխարա տօնավաճառի մը տեսարանը կը պարզէր։ Հոն կը տեսնուէին վաճառական [illegible] փաթթոցներ, կարմիր ու որձաղոյն [illegible], Աֆղաններու յատուկ ճերմակ բուրդէ գաւթեղներ, եւ ուրիշ ազգերու այլազան գոյներով ու ձեւերով տարազներ։ Արեւելեան քաղաքը կը լեցուէր կառաւաններու, [illegible] ուղտերու եւ ուրիշ կենդանիներու ձայներով։

Գարնան եղանակին, մեծ ոգեւորութիւն մը կը ստանայ Պուխարա։ Ամբողջ քաղաքը շուկայի կը վերածուի։ Գործուածք ապրանքները կը ցուցադրուին։ Կակուղ գորգերը գետին կը փռուին։ Ուրիշ տեղ չգտնուած այլազան առարկաներ հոն կը տեսնուին։ Այդ ապրանքներուն եւ բազմութեան մէջ կը շրջին խորքա հագած Պուխարացիներ։ Ասոնք մեծ մասամբ կը ծառայեն մզկիթներու, մէտրէսէներու եւ պատմական յիշատակարաններու մէջ։ Զանազան ազգերու պատկանող տէրվիշներ ալ կան, որոնք ժողովուրդին ծառայասիրութեամբ կ'ապրին, կը խմեն ու աղօթք կ'ընեն։

Կարմիր վարդի տօնը կը սկսի, երբ Հազրէթը Պահաէտտինի թիւրպէին շրջակայքի պարտէզին մէջ վարդերը բացուին։ Այդ եղանակին, վարդերը կը հաւաքուին։ Ամէն մարդ իր կուրծքին վրայ վարդ մը կ'անցընէ։ Ամրան փառքերն ալ տաստ են Պուխարայի մէջ։

Տօնավաճառի ընթացքին, Պուխարայի շրջակայքը մեծ ոգեւորութիւն կ'առնէ։ Որովհետեւ վաճառականներ կը լեցուին քաղաքին շրջակաները, գտնուող [illegible] պեսիններու վրայ, հոն վրաններ կը կանգնեն։ Աշնան ու ձմրան եղանակներուն, բոլորովին ձեռնասած այդ մարդիկը աշխարհի անցուդարձերուն կը տեղեկանան։ Այն ատեն վաճառականները մէկտեղէն կը դրկեն իրենց զաւակները։ Ցուրտը բռնելուն պէս կը հեռանան անոնք։

Այլազան ազգեր բովանդակող Պուխարա պէտք չունի կարգապահական ուժերու։ Վաճառականները երբ քաղաք իջնեն, խոհեմ կը դառնան։ Հնաւանդ եկողները չեն ուզեր [illegible] մը ունենալ, գիտնալով որ խստիւ պիտի պատժուին։

Այն բանը գիտցող Պուխարայի էմիրը ցարական Ռուսիոյ յանձնած էր երկրին ապահովութեան գործը։ Ան ինքն էր [illegible] չէր ուզեր։ Ռուսերը պատասխանատու են այս երկրին ապահովութեան։ Իրաւ է որ շատ ծախք կ'ըլլայ ատոր համար։

Այն ատեն Պուխարայի էմիր Սախա [illegible] Խան քաշուելով 1913ին իրեն յաջորդած է Սախա Միր Ալիմ Խան։

Այնուհետեւ, Պուխարայի մէջ նոր մտայնութիւն մը առաջ եկած էր, ու երկիրը կ'ուժովնար հետզհետէ։ Երիտասարդ Պուխարացիներ զանազան համալսարաններու մէջ ուսում առած են եւ երկիր վերադարձէն վերջ, համակարգ յեղաշրջական կամաւոր անունով միութիւն մը կազմած էին։ Ռուսիոյ ուրիշ կողմերն ալ Թրքական երիտասարդները շատցած էին։

Բոլոր նորութիւնները ընդունող երիտասարդները «Թէրճիման» անունով թերթ մը հիմնած էին, յեղաշրջական գաղափարները տարածելու համար։ Ասոնց գլուխն էր Ղրիմի մէջ Պաղչէսարայ գտնուող Իսմայիլ Կասպրինսքի։ Այս անձը կը պահանջէր որ ոչ միայն Ղրիմի, այլ Թրքական իրականներու վարժարաններուն եւ վարչութեանց մէջ նորութիւններ ներմուծուին ու այդ նպատակով հրատարակութիւններ կ'ընէր միշտ։

Երիտասարդ Պուխարացիներու կամքին երկրին մէջ բարեկարգութիւն կ'ընէր եւ իր գաղափարները տարածելու համար եւ անդամները հետզհետէ կ'աւելնային, 1917ին, կամիակէն մեծ միութիւն մը առաջ բերած էր երկրին մէջ։

1917ին, ռուսական յեղափոխութիւնը ծագած ատեն Պուխարայի մէջ նոր մտայնութեամբ երիտասարդութիւն մը կար, որ երկրին կացութիւնը կ'ըմբռնէր։ Ան կ'ապահովէր երկրին անկախութեան [illegible], միւս կողմէ [illegible] յեղափոխութիւնը ի՞նչ կացութիւն պիտի առնէր։

(10)

(Շար.)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անմոռմելի Վարպետ Ս. Խաչ եկեղեցիի հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ 1 Յունվ. (Նոր Տարի) եւ Ս. Ծննդեան Յրդ օրը 8 Յունուար եկեղեցւոյս մէջ Ս. Պատարագի արարողութիւնները կը կատարուին ձայն եւ դաշնամուրով, գլուխ երգ. Երկսեռ Միութեան երգչախումբին կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Վահրամ Էլմաճեանի։ Կը պատարագէ Տ. Աստէ քհնյ. Փայլակ։

Կը հրաւիրուին շրջանիս ազգայինները։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻԷՌ - ԳՈՒԱՔՈԼՈՆԳԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Յունուար, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահին մէջ, 149 bis, Avenue d'Argenteuil, *Անիէռ։*

Երգ, արտասանութիւն, պար եւ զանազան դպրոցական խաղեր։

Մուտք՝ 5 եւ 3 Ֆրանք

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ **ԹԷՐՁԻՊԱՇԵԱՆԻ**

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի պիտի ունենայ 1 Յունուար, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30*ին*
Salon MASSILIA*ի մէջ,* **1 Rue Roux de Brignolle,** *Մարսէյլ։*

“ՇԻՐԱԿ„

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական։ Անմրցելի։ Անփոխարինելի։

Առաջնակարգ գործարանի մը ամբողջ արտադրութիւնը պատրաստուած զուտ չամիչէ ինչ. Թով։ Հայ աւանդական անգամին զարդ։

Բացուած է ՐԱՖՖԻ *ճաշարանի* *աշնանային նուագի շրջանը*

Շաբաթ եւ Կիրակի երեկոյ ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր հայ ընտիր նուագածուներ։

ՐԱՖՖԻ ճաշարանը յայտնի է բոլորին հայկական եւ եւրոպական իր հարուստ ճաշացուցակով եւ իր համբաւաւոր կովկասեան *շաշլիկով* ։

Տէր եւ տնօրէն Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆ

8 Rue de *Maubeuge*, *Paris* (9), *Metro*: Cadet, Le *Peletier* et N. D. de Lorette.

Le Gerant : H. STEPHAN
17, Rue Dameme — PARIS (13) Imprimerie A-DER (AGOPIAN)